
UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 09 09 10 019 2

ספר

גנזי יוסף

בו יבואר ויפורש כל סתום ונעלם אשר טמן ורמז יוסף הוא המסביר לכב"י הרב הגאון האמיתי בעל **פרי מגדים** ז"ל במשבצות אמרותו הטהורים כשמש בצהרים יזהירו **בפתיחה כוללת** שלו על פמ"ג א"ח דרכתי במסילת הקדמונים וישרתי העוות גם פלפלתי בדבריו הקדושים בקעתי תהומות הפוסקים וירדתי לעמק הלכה ללקוט שושנים כיד ד' עלי הגדיל לטובה : אשר טפחתי ורביתי

הצעיר במשפחתי וקטן בשבטי ישורון **יוסף אלטר** במו"ה **מרדכי** ז"ל ממשפחת **עפשטיין** נין ונכד להגאון הקדוש ר' **נחמן צבי** האבד"ק **קאלימייא** ולמעלה בקודש עד **הר"מ יפה** בעל **הלבושים** זלה"ה אשר היה בתור רב מורה ודאין בעיר **מאגרוב** יצ"ו ובאמצע ההדפסה נתקבל להיות אב"ד בעיר **איזיראן** יע"א :

הובא לביה"ד בהשתדלות וטרחת חתנו המחבר מו"ה **אלעזר בר"מ** רקח נ"י יליד **טשארטקוב**

בשנת קחו נא חבל בחיבור זה וראו בטובה לפ"ק

Verlag von Herrn Lazar Rokach Schwigersohn des Verfasser in Jezierzany bei Czartkow (Galizien)

מונקאטש

בדפוס המשובח של השותפים בלייער עט קאהן

Druck von BLAYER & KOHN, MUNKÁCS 1895.

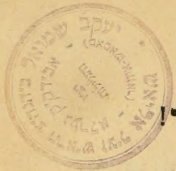
מודעה ·

הנה כבר הגידו כל מחברי ספרים בזמננו גם לפנים מכמה דורות שכל מקום שנזכר גוי או עכו"ם אין הכוונה על האומות שאנחנו ח סים בצלם ודורשים שלומינו תמיד כי עליהם אנחנו מצווים להתפלל בעד טובתם והצלחתם כל הימים והכוונה רק על האומות שהיו בימי קדם קדמתה שלא ידעו את ד' בורא כל העולמים ולא האמינו בו .



אדרעססי אל המחבר שלמו באר היטב ומפורש.

Herrn Rabbiner Jozef A. Epstein in Jezierzany
bei Czortkow, (Galizien)



*) תעודת הצדיקים המפורסמים גדולי הדור!

ב"ה בעלז

הנה כאשר ידידי הרב התריף המאה"ג החסיד המופלג כש"ת מו"ה יוסף אלטר נ"י מו"צ דק"ק מאגרוב ברצונו להדפיס את ספרו אשר יגע בו הרבה. וכפי אשר אנכי מכיר אותו מסתמא כוונתו לשמים. ע"כ אנכי מבקש מאת יודעי ומכירי לסעדו ולתמכו במה דאפשר. ואי"ה כשיצא לאור מוכן גם אנכי ליקח את ספרו:

הק' **יהושע מבעלזא.**

ב"ה בעלז

ען הרב המאה"ג החסיד החריף מו"ה יוסף אלטר נ"י מו"ץ מק"ק מאגרוב כבר יש לו מכתב מכ"ק אבי אדמו"ר (שליט"א) זצלה"ה לכן אין עוד לבוא אחר המלך (מאן מלכי רבנן) רק למען כבודו של המכ"ז (ש"ב האברך מו"ה אלעזר רוקח נ"י) באתי גם אנכי עה"ח ליקח בל"נ ספר אחד כאשר יצא לאור אי"ה:

הק' ישכר דוב בהרב זללה"ה

ב"ה וויזניצא

תחל שנה וברכותי'. לכבוד ידידיי החסידים המופלגים. הנגידי' הנכבדים והאפרתי'. בכל מקומות מושבותיהם. יהי' נועם ד' עליהם:

כאשר עלה ברצון מוכ"ז כו' מו"ה אלעזר נ"י רוקח נכד הגאון הקדוש בעל מעשה רוקח ז"ל. להעלות על מכבש הדפוס ס' גנזי יוסף ביאור על הפמ"ג או"ח מחותנו הרב המאה"ג נהירין לי' שבילין דאורייתא ראבד"ק מאגרוב וביקש מאדמו"ר (שליטא) זצללה"ה שיתן הסכמתו עליו. אמנם מחמת שהקיפוהו כעת חבילי טרדין (שנסע אז לטשערנאוויטץ לדרוש ברופאים ר"ל) לא הי' הזמן גרמא לזה. וע"כ נצטוותי מפיו הקדוש לכתוב ולחתום בשמו הטהור אשר מהראוי לתמוך את ידי מוכ"ז שיהי' לאל ידו להוציא לאור את הספר הזה למען להגדיל תורה ולהאדירה. וגם אדמו"ר הק' (שליטא) זצללה"ה ידו תיכון עמדו ויקח אי"ה ספר אחד כשיצא לאור עולם במחיר אשר יושת עליו, הכ"ד ידידכם הדו"ש ומברכם בשנה טובה ומבורכת כחפץ לבבם:

אפרים מאהלער משמש בקודש.

ב"ה סיקאהל

הנה הגם שזה עידן אשר אשר אינני רוצה לבא בכתובים הפרענומעראנטען מטעם הכמוס עמדי. אך למען ידיד נפשי הרב המאה"ג חסיד ועניו בעהמ"ח נ"י ומה גם אשר כ"ק אבי אדמו"ר (שליט"א) זצללה"ה כתב עליו תעודה קצרה וגדולה מחויב אנכי לבטל רצוני ולבא עה"ח ולבקש לקרב את ידידי ש"ב המוכ"ז (האברך מו"ה אלעזר רקח נ"י) להיות בעוזרו שיוכל לבצע ולגמור מעשהו הטוב להביא החיבור תחת מכבש הדפוס, וגם אנכי אי"ה אקח ס"א בל"נ. בעה"ח למען כבוד התורה ולומדי' לשמה:

הק' שמואל בהרב מבעלזא זצללה"ה.

ב"ה סאפינקא

לאשר מוכ"ז האברך מו"ה אלעזר רקח נ"י הראה לפני החיבור נקרא גנזי יוסף אשר חיבר חותנו כבוד ידידי מחותני הרב המאה"ג החסיד מו"ה יוסף אלטר נ"י ורוצה להדפיסו והנה מצוה להחזיק ידי לומדי תורה ולפי אשר אנכי מכיר מעט את הרב הנ"ל מתוך גדולתו נראה ענוותנותו ע"כ אנכי מוכן אם יעזור לי הש"י חיים של נחת ליקח ס"א כשיצא מביה"ד במחיר אשר יושת עלי בל"נ ונתתי מ"ק ואני מבקש מאת אנ"ש וידידיי להחזיק ולקרב את מוכ"ז כדי שיוכל להוציא לאור את החיבור הנ"ל דברי הכותב למען כבוד התורה ולומדי' היום יום ג' ויצא ג' להדש כסליו כ"ה תברכ"ו לפ"ק סאפינקא.

הק' **יוסף מאיר** בלא"א מו"ה **שמואל צבי** זללה"ה.

---

*) אל נא אחו תרעו! אל תריעו כשופר נרון על הסדר והמדפים על אשר לא פשתו בששר ההוד :ההדר קסתם ורומם תחת לשונם ולתאר בהלולים בראש המכתבים כי מי ננס כמוני יעפיל ויהין לעלות על צווארי ענקים להענדהו עטרת תפארת וכתר הלמתם להם דומי' תהלה ופארם פאר מקרושים חבוש עליהם ודי בהערה זו:





מכתבי תהלה מהרבנים גאוני זמנינו יצ"ו!

ב"ה לבוב (לפנים בפרעמישלא).

ראיתי ספר גנזי יוסף אשר חיבר כבוד הרב המאה"ג החריף ובקי מו"ה יוסף אלטר עפשטיין נ"י מו"צ דק' מאגרוב ודבריו מיוסדים על הפתיחה כוללת של רבינו הפמ"ג אשר כשמה כן הוא שכוללת רוב הדינים ודבריו הקדושים נאמרים בקיצור נמרץ והרב המחבר הנ"ל מבאר דבריו ומפלפל בחריפות ובקיאות כיד ד' הטובה עליו וראוים הם הדברים לאדפוסי אדרא לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל • וגם אני אקח בל"נ ספר אחד בצאתו מביה"ד • יום א' לסדר והיו' ברכה תרנ"ד

הק' יצחק שמעלקיס האבד"ק הנ"ל.

בעה"מ ס' בית יצחק

ב"ה בערזאן •

כן ראיתי המחברת גנזי יוסף אשר חיבר הרב המה"ג החריף ובקי מו"ה יוסף אלטר עפשטיין נ"י מ"ץ דק' מאגרוב והוא פותח שערים בחכמה בדברי פתיחה כוללת של רבינו הפמ"ג ז"ל והרב הנ"ל פלפל וחידש כמה דברים נכונים בכל ענינים הנוגעים לזה והרבה ראו עיניו ואמרין לפעלא טבא יישר חילא • ובל"נ כאשר יצא לאו"ר אקבל ג"כ ס"א ונתתי מ"ק כנהוג ועי"ז בעה"ח יום א' שופטים כ"ח מנחם אב תרנ"ב לפ"ק

הק' שלום מרדכי הכהן אבד"ק הנ"ל •

בעה"מ ס' משפט שלום וס' גילוי דעת ודע"ת •

ב"ה סטריא •

הלום ראיתי אשרי רואי חיבור גנזי יוסף מהרב המאה"ג מוהרי"א נ"י מו"ל דק"ק מאגרוב ומצאתי בו דברים טובים ונכוחים וישרים למוצאי דעת ואמינא לפעלא טבא יישר חילי' וראוים הדברים לאדפוסי אדרא לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל ובשיצא אורה אקח ג"א בל"נ ס"א במחיר אשר יושת עלי בלה"ם דברי הכו"ח יום ב' י"א אדר שנת תרנ"ג לפ"ק סטריא.

הק' ארי' ליביש הלוי נ"י

אים הורוויץ אבד"ק הנ"ל והגליל.

ב"ה בראדי •

היו למראה עיני כתב ידו של הרב הגאה"ג וכו' מו"ה יוסף אלטר נ"י הרב המורה לדק לעדתו עדת מאגרוב חיבור נחמד על הפתיחה כוללת ומכון בעל הפמ"ג ומצאתיו כולם מחמדים וחכי ממתקים ויאשר כחו וחילו לאורייתא וכל מן דין שמוכו-לנא ויהי' ד' עמו לבצע זממו הטוב להוציא לאורה הספר הנ"ל וגם אנכי אקח אי"ה ספר אחד ונתתי מ"ק כנהוג •

ובעה"ח פה בראדי הק' יצחק חיות האבד"ק הנ"ל.

ב"ה סאנדיגערי

בא לפני האברך המופלא מו"ה אלעזר רקח נ"י ובידו חיבור גנזי יוסף אשר חיבר מר חמיו הרב המאה"ג כש"ת מו"ה יוסף אלטר עפשטיין נ"י שהי' מקודם בק"ק מאגרוב ועתה הוא בק"ק אוזיראן חיבר כפלא על הפתיחה כוללת דבעל פמ"ג ז"ל והגם שמעת בעת זקנתי אין בכחי לעיין הרבה כי הדברים באו באריכות אך בהמעט אשר עיינתי ראיתי שיורד בעניינים אלו לעמק הלכה ע"כ בודאי ראוי חיבור זה להפיצו בישראל ואת ינחמו הלומדים בו ואי"ה כשיגמור בבית הדפוס אקבל גם אני ספר אחד בל"נ בעה"ח יום א' ח' אלול תרנ"ד לפ"ק פה סאדיגערי הק' יהודה ליביש לאנדא אב"ד.

בעה"מ ס' יד יהודא.

ב"ה סנאטין

גם אנכי הנני נטפל לעושי מצוה להחזיק בידי הרב המאה"ג החריף ובקי מו"ה יוסף אלטר נ"י מו"ל דק"ק מאגרוב יע"א ולסייעו להוציא לאור חיבורו על הפמ"ג בהפתיחה כוללת כי דבריו ראוין לסמוך עליהם על שלחן מלכים מאן מלכי רבנן כי הוא מתחקה על שרשי ההלכה בפלפול וסברא ישרה ואי"ה כשיצא לאור אקח ס"א בל"נ ונתתי לו מ"ק כנהוג ועי"ז בעה"ח יום ג' טו"ב אלול תרנ"ד לפ"ק סנאטין

הק' אברהם מענדיל אבד"ק הנ"ל.

ב"ה ראווע

וענתה השירה הזאת לעד למזכ"ז האברך המופלא מו"ה אלעזר רוקח נ"י חתן הרב המאה"ג כו' מו"ה יוסף אלטר עפשטיין נ"י ראבד"ק מאגרוב אשר בלכתו להביא לביה"ד ספר גנזי יוסף מאת חותנו הרב הנ"ל לבאר כל חומר בפתיחה כוללת לש"ע או"ח מרבינו הפרמ"ג ראה ראיתי חיבורו והוטב בעיני והנני ליקח בל"נ ס"א כאשר יצא לאור בישע אלקים ונתתי מ"ק כנהוג ומנני ירא וכן יעשו כל אוהבי התורה ומחזיקי' לסייע להרב הנ"ל שיוכל לבצע זממו הטוב. והש"י ירומם קרן התורה ולומדי' כעתירת הנעה"ח יום ועש"ק פ' במדבר ר"ח סיון מ"ה למטמוני"ם תרנ"ב לפ"ק ראווא יצ"ו.

הק' דובעריש הכהן ראפפורט האבד"ק הנ"ל •

בעה"מ ס' דרך המלך

ב"ה חיסט (לפנים בקליין ווארדיין)

גם אני מוכן ליקח בל"נ ספר א' מהרהמ"ח הנ"ל כשיצא מבית הדפוס. ומנני ירא וכן יעשו כל סוחרי תורה ואוהבי'. ונתתי מ"ק כנהוג קור"ד יום ב' לסי' תרנ"ג.

הק' משה בלא"א מו"ה עמרם גרינוואלד האב"ק הנ"ל.



הקדמת המחבר

אמר המחבר יוסף אלטר בהמנוח מו"ה מרדכי ז"ל בהה"ח המופלג מו"ה אפרים פישל ז"ל מנ"כ בק"ק קאליש בההמה"נ מו"ה יוסף ז"ל אבד"ק קיטוב שהי' חתן הרה"ג המפורסם מו"ה נחמן צבי ז"ל אבד"ק קאלימייא שהי' דור חמישי להגאון המפורסם בעל הלבושים וכלם היו גדולי ישראל זכי"ע .

הנה כבר יצאו מוניטין של מאורינו הרב פמ"ג ז"ל בעולם במחבוריו הנחמדים ומודע דרכו בקודש בספר בת רבים כי שנה לנו דרך קצרה ובפתיחה כוללת הלא קיצר ביותר ונראה בעליל שלא כוון רק לעורר לב המעיין ברמיזותיו לכן קמתי אנכי הצעיר וינעתי הרבה בדבר לבאר ולברר הדברים ובמקום שגם שאר רבותינו נתעוררו העתקתי אחריהם ופלפלתי בדבריהם פעם בכונה פעם כסותר כיד ד' הטובה עלי ופן יחשדנו הרואה ויתפלא לאמר איך מלאני לבי להשיג לפעמים על גדולי האחרונים אשר מימיהם אנו שותים ואיך יעמוד יתוש כמוני נגד הארזיות. זאת אשים אל לבי דהנה ידוע מאמרם ז"ל במ"ר פ' אחרי פרשה כ"ב ובקהלת א' פי"א ואפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לומר לפני רבו כבר נאמר למשה בסיני [כ"ה הגירסא בפ' אחרי] והא ודאי שאין כל התלמודים פה אחד לומר בשוה אלא זה בכה וזה בהיפך והכל נאמר למשה בסיני וכ"ה הפירוש בקהלת דאיתא שם ומה שתלמיד ותיק עתיד להורות והיא לשון הירושלמי פ"ב דפאה ה"ד ואיתא שם עתיד להורות לפני רבו ומשמע דפירושו ג"כ מה שיאמר דעתו לפני רבו כה וראה זו וכשחברו יאמר בהיפך גם דבריו נאמרו למשה בסיני והיינו כמו שאמרו בעירובין דף י"ג ע"ב אלו ואלו דברי אלקים חיים ולמדנו מכאן שנאמר כלל זה גם בתלמודים ולא רק בגדולי ישראל דוקא וכ' שם רבינו הריטב"א בשם רבני צרפת כי כשעלה משה למרום לקבל התורה הראו לו על כל דבר ודבר מ"ט פנים לאיסור ומ"ט פנים להיתר ושאל להקב"ה ע"ז ואמר שיהא זה מסור לחכמי ישראל שבכל דור ודור ויהי' הכרעה כמותם עכ"ל ודבריו צריכין ביאור דאמאי יהי' הדבר מסור לחכמי ישראל בכל דור ודור לשנות בדבר אחד מאיסור להיתר ומהיתר לאיסור וממ"נ אם רצון הקב"ה שיהי' דבר זה אסור יהא לעולם אסור ואם רצונו שיהא מותר יהא לעולם מותר ונ"ל שהוא ע"ד שכ' הרמב"ם בפ"ה מה' תשובה שבדעת הקב"ה שייך ידיעה ובחירה אע"פ שבשכל דעתינו הם שני הפכים ה"נ נימא בזה שבדעת הקב"ה שייך אסור ומותר בדבר אחד והדבר משתנה כפי נשמת המקבלים ולכן בדור שלפי נשמתם שייך בדבר זה איסור נוטה דעת חכמי הדור להכריע לאיסור ומראים ראיות המקובלים לשאר חכמי דורו לאיסור ובדור שלפי נשמתם שייך בדבר זה היתר נוטה דעת חכמי הדור להכריע להיתר ומראים ראיות המקובלים לשאר חכמי דורו להיתר ובזה אפשר לבאר המשנה פ"א דעדיות מ"ו ולמה מזכירין דברי היחיד בין המרובין שאם יראה ב"ד את דברי היחיד יסמוך עליו וכו' אמר ר' יהודה א"כ למה מזכירין דברי היחיד בין המרובין לבטלה שאם יאמר האדם כך אני מקובל יאמר לו כדברי איש פלוני שמעת וכו' הר"ב יחיד שלא עשה שום ב"ד כדבריו והן דחויים ונעלין למה מזכירין אותן כלל ותמה התוספת יו"ט מנא ידעינן שאין עושין ב"ד לעולם כדבריו [ועמ"ש בעזה"י בפ"כ ח"ד אות י"ב] ולפי מ"ש יובן דבשראו ברוח קדשם שלא יהי' עוד בעולם דור שנשמתם כפי דעת הזאת בזה ידעו שלא יעשו שום ב"ד כדבריו וידע ר' יהודה שגם דעה כזו שזכירו חכמי המשנה והוצרך לומר שאם יאמר הא"ס וכו' וזהו טעם הרא"ש שכ' בפרק א"מ שכל הדברים שאינם מבוארין בש"ס אדם יכול לסתור ולבנות אפילו לחלוק על דברי הגאונים כשמביא ראיות לדבריו המקובלים לאנשי דורו יפתח בדורו כשמואל בדורו אין לך אלא שופט שיהי' בימים ההם הביאו הטור ורמ"א בסי' כ"ה ס"ב ואין הכוונה שהגאונים טעו ח"ו בהוראותיהם אלא שלפי דורם ודאי יפה הורו מ"מ כשהאחרונים נותנים ראיות לסתור דבריהם והם מקובלים לחכמי דורם ודאי הדור ההוא ראוי להם להחזיק בדעה זו משא"כ דבר המבואר בש"ס ראו ברוח קדשם שלא יהי' עוד דור שיצטרכו לנהוג היפך דבריהם ומעתה גם אנו נאמר ודאי רבותינו האחרוני' יפה הורו ויפה דנו לפי דורם ומ"מ לא ננעלו דלתי התורה גם לדורנו ולדורות שיבאו אחרנו וכל מי שיבא ויברר בראיות המקובלים לחכמי דורו היפך דבריהם אין להם אלא שופט שיהי' בימים ההם ודברי רבותינו האחרונים הם לנו כדברי הגאונים להרא"ש ובכל דור ודור ראיות ברורות יתנו עדיהן ויצדקו ולא עוד אלא אפילו בדור אחד מזמן לזמן שייך כן כדאיתא במדרש שם אמרו לי' למה לא אמרת לן אמר להם שלא נבראו כי קיים ועתה שנבראו כי קיים ד' אלקים שלחני ורוחו ע"ש וכ"ה לדידן בחדשות בתורה כל דבר בעתו שנגזר עליו משמים מראין לחכמי הדור להביא ראיות ולברר הדברים וכל זה מפלאות תמים דעים. וז"ל הרס"ל וכו' מדינוב בספרו אגרא דפרקא, דרש דרש משה מקובל בידינו דרש מכאן בסוף שיטה ודרש מכאן בריש שיטה. הוא להורות כשישלים אדם איזה דרש וסיבר שסיים ההשגה חוזר לראש כי עדיין הוא בתחלה (מג"ע ואתחנן אופן פ') והוא לדעתי לרמז להאדם לבל יאמר זה תכלית השגתי ולא אתייגע עוד להשיג מה שאין בכח השגתי כי באם יתחיל לדרוש עוד הש"י יתן בו תוסף בנפשו ושכלו להשיג עוד עכ"ל. והנה מעתה גם אנכי הצעיר אזרתי כגבר חלצי ושמתי פני כחלמיש להשיב לפעמים על דברי רבותינו האחרונים מה שנראה בעיני אחר היגיעה וחיפוש ודברי וראיותי' סדורים לפני חכמי דורנו ומה שיהי' מקובל לחכמי דורנו ולא ימצאו תשובה עליהם יפתח בדורו כשמואל בדורו וכמ"ש הרא"ש ומה שימצאו חכמי הדור תשובה עליהם יהי' דברי בטלים ואחרי רבים להטות ואקוה שימצא המעיין תועלת מדברי להוסיף עוד פלפול ועיון אחר ההתעוררות אשר דליתי חספא ואחת שאלתי מאת ד' אותה אבקש שלא אכשל בדבר הלכה גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך ושאומר דברים שיתקבלו בעיני הלומדים המבקשים האמת ישמעו חכמים ויוסיפו לקח להגדיל תורה ולהאדירה אכי"ר :



מת"ק ורצו"ן

לכבוד המחבר • חתנו מדבר • צבר בסבר • חיילים ינבר • בסיפר וספר :

ידוע הדבר ומפורסים הוא ספור תהלות פליאת הטובות אשר עשה לנו הבורא טרם יציר רום המעלות ידיעה נישא. ועוד כף רגלו ומשטרו לא נישה הלג ארצה. ויהי כהכמות גדמו משוח בשמן וכתוא מכמר שוכב כראש חולות היוצר הנוהג חסדו בכל דור. לו החכמה והמדע. לו היכולת והרצון. הוא הכינו אז כמעשה ידיהו. הנשים פני גבי חומרו הפתוך וכלול מאבק אדמת ארץ. ביתר שאת על שאר אישי הבריאה. אשר אך אזן בדברו וקיים ותיקן כמאמרו (כמאמר הכתוב וייצר ד' את האדם וכמד"ר שם נכר עפרו כיוצר ונבל עם מים) וגלמו ראו עיניו כי מעשה ידיו להתפאר. ע"כ תכנו ביתר עוז. ועשאו אש ורואש כל החי. קדוש במעלה. אשר נפח באפיו רוח חיים רוח ממללא. בשרביט לשון הזהב ורביד על גרונו. אשר יוליא הנה מחיך שיחה נאה. ויעביר עליו ויראהו והכה עתו עת דודים. וישת עליו כפיו להאציל מהוד פאר וחכמה עליו. ובתבונת כפיו גלגם דמות תבנותו ינחהו (עיין רמב"ם פ"ד ה"ח מיסוה"ת) בלינה רצון עטרהו. עטרת הדר תפארת בראשיתו אך מעט מאלקים חסריהו. בצורת השכל והמדע הלבישהו. כחותם תכנית מלא חכמה מנשמת שדי הבינהו. וייף בגדלו מאוד כרוב ממשח הסוכך. כליל הוא בהדרו. ויאלא למלאכה ולו המלוכה. כין עבותים לגרתו. ותרבינה סרעפותיו. וכל מחשבותיו ירכין. ירוין מדשן ורעננה. וירא ד' את כל אשר עשה. והנה טוב מא"ד זה אדם. ויקח מזרעו ויתנהו בשדי זרע. ויאמר לו פרו ורבו ומלאו את הארץ. ונתן לשכוי בינה ובטוחות חכמה. להבחין בין יום. לבחור דרך ישר לפני איש. כל שת תחת רגליהו.

כמעשה ידיו בזה המשילהו [עיין רד"ק תהלים ע"פ ח] והבחירה חפשית. ד' מעשיך מה רבו בחכמה כולם עשית!

וה' משמים השקיף לראות בני אדם. היש משכיל לגעור בתיר המעלות. מאן דילבש מד"ה לירתו שכלו דעתו לכיונו קומתו שנבראו בהם (ר"ה דף ו' ועיין פי' הרמב"ם סנהדרין פ"ד מ"ה) כי גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות (ברכות ל"ג) וכל אדם שאין בו דעה אסור לרחם עליו ונבלה טובה ממנו (ויקרא רבה פ"א) ויטע כרם בקרן בן שמן כגן אלקים כארם הטובה. ויעזקהו ויסקלהו. תלמי' רוים בערוגת מטעה. פרד"ס (פשט רמז דרש סוד) רמונים. כל עץ פרי נחמד למראה וטוב למאכל כינוי לחכמות הלמודיות במלאכת מחשבת מעשה חרש עץ ואבן. כל לוטש ברזל נחושת ועבודת האדמה להוציא לחם ומזון וכל היקום מן הארץ. ועץ החיים למחזיקים בה. הוא תורתינו הקדושה. הנאצלות ממרום מורשה. ועץ הדעת שם רמז לחכמת הקבלה המפורסמת. אשר היא לפעמים טוב כי חכם אחד נכנס ויצא בשלום. ויש שמשיג עליות נשגבות. ולפעמים ח"ו רע כזה שהציץ ונפגע או קיצץ בנטיעות — עיין חגיגה י"ד : ומהרש"א — ועב קטנה ככף איש השוכן בדם הלב. עולה בכל יום עד המדמה המתעורר והשכלי אשר ישיבתו בקדקד המוח וממשמש להשקות את הגן ומי פלג ימלא מים והי' להרבה ראשים. נהר פלגיו ישמחו לו וכמטר השמים לא ישוב ריקם והולידה והצמיחה את הארץ. כן לא ישוב דך נכלם להוציא מהכח אל הפועל ויאו עליו לדורותיו במפגיע בליוי וזירוז מכל עץ הגן החכמה והמדע אשר בה מלכים ימלוכו בה שרים ישורו ירומו ישוטו ימים על ימי מלך בימין לדקה תוסף בעבורה אל תמנע אושר וכבוד עושר שמור לבעליו אם מלאת אכול מאכל דיך כי יגיעת שניהם משכחת עון [אבות פ"ב מ"ב] שגדולה מלאכה שמחממת [גיטין ס"ז] ומכבדת [נדרים מ"ט] והחכמה תחי' את בעלי' [יבמות] (אולם מעץ הדעת לא תגע בו כי אין מגלין אלא לצניעין ואין דורשין וכו' ועיין קידושין מהר"ם דף ע"א:) גם ד' יתן הטוב. ושרעפותיהו יתנו יכול תנובת תבונה מה אדיר שמו בכל הארץ :

ויהל נ"א (כסף חשקו) למלוא חן באישי אדמה כי אין מקום על יושביו. ובקדוח אש המסים ותנור בוערה שאל אוכל למו פיו ויתאו אך למראה עיניו כל מלאכת מחשבת הועיל הלך אחרי צו וקו. ובמים תכבה אש העתיק היסרה וההרים ממקומו יצא אדם לפעלו עדי ערב ומתיקה שנת העובד ובני עלי' אשר שכלם יגביר על יצרם המשטין ומדיח וכו' בכזיב בלדתה השוא והנתעה מועטים המה. זה היה התלמוד גדול ושום שכל באר חפרוה שרים רחב ידים ובר לבב בחון ירון. שם רמז אין לבא להגדותיו לויתן זה כלמיד שתיל נוצר להיות אמון שעשועים לשחק בו יום יום ולב איש כאני' בלב ים וכשוכב על תורן שואן שאון מרות ונפש המשכלת המנסב בו כמו חי כמו חרון ישפרנו התורה מונחת בקרן זוית אין אומר קרא והיתה כעוגה בלי הפוכה מאש דת עשנה מתמר ועולה. כעד אשכים וארובות השמים על שדה את עלל וכרם חסר לב הביט ד' וירא בבנים כי הצדק אבד. לב איש חלל בקרבו על גפי מרומי קרת ולפי יד שערים בת קול יוצאת מהר חורב לשבר אוזן כל תלמיד וצורב. קנו מראשי קלני מזרועי קולא כמרגלת ועל כל אם דרך פרוץ נפרצת. ויען קראתי ותמאנו הפרעו כל עצתי קראתי למאהבי רימינו ולא באו למחלתי הרבה ארבה עזבונך מקולר רוח המשיג כיפעת פעמ' המושב והריונך בדרושים ופלפולא חריפתא תהרי קש ותלדי חשש איסתרא לפון בלגינא ותוונא דליבא קיש קיש קריא וכו' הלהט הנתינה מחורב — כי אז פסקה הזוהמה — מתהפכת כגלגל לפני רוח סוע מסוער וכאופן העגלה את והב בסופה תעיק נפשי חמס המציק גם תבן (בינה) לא ניתן לה ואם יאמר אדם ויבשת בנפשו מורה להם עתה סתר לי קשי יום ומר נפש מצר תיצר לעדי אם כן למה זה אנכי אלך לדרום פי ד'? למה זה הכל איגע אנד לבהלה לבנות עולמות לסחריבן? אכבד אשב בדד "אדומה ולא אגלה למקום מים הרעים [עיין אבות פ"א מי"א] אליכם אישי הבריאה קול אתן! פתח מים מבורכך "באר חפרוה שרים כל הון יקר תמלא יגעתי ומצאתי תאמין [מגילה ו'] ובמקום שאין אנשים אל אישך תשוקתך" [אבות פ"ב מ"ה] להפך מעיינותך חוצה בהגית לבך תבונות יומם ולילה והנה מן המסילה כי אדם לעמל פיהו בתורה על ברכי החכמה והמדע יולד ובזעת אפיו יוכל לחם שערים לעז"ת ד' בגבורים (סנהדרין נ"ט) ועולם כמנהגו נוהג לדקתו לדק לעולם ותורתו אמת! [עיין חזות קשה שער א']:

ואנכי בתוך עמי אנכי יושב ופי מתנו הי' הר"ח המאוה"ג נממשלת רוח היום המדבר אלי לאמר: קום נא ראה נא איפו מה זה בידי מקהל תפארה אולי תתעשת ותחזק עליך עשתונותיך להושע כי מאז עמדי על דעתי ורגלי בעזה"י רגל ישרה אבי המנוח ז"ל גדלני על ברכי המצות ועבודת היראה ויהי' אומן הדת"ה להנך נעורי בראשית לימודים עפ"י דרכי התורה לקיים ולמדתם את בניכם כאמון פדגוג וד' לי בעוזרי ויסייעני בדרך שרליתי לילך ונתן לי אוזן לשמוע כלמודים להנחני באורח מישור סליל ואמת אגורה בעזרתו י"ת באהלו עולמים אמרתי לחכמה אחותי את ותורה לוה לנו משה מאורשה לי קראתי אהלי-בה לפה הלפית וערוך השלחן ושמיר בכל מיני מטעמים כאשר אהב נפשי ספרים מאירים עינים ומגודל תשוקתי ומאווי נפשי מפודי לתורתן של גדולים. באר חפרוה מחוקקים במשענותם משען לחם ומשען מים ולחקות על שרשי כל דבר מקום מוצאו להלכה למעשה, רבת שבעה לה נפשי עונג רוחני הלא תמותי ראיתי אור לי בליוכים בליין לנו הרב מאורינו בעל פרמ"ג ז"ל קדוש ונדול המורים האחרונים בספריו הקדושים מעולפים ספירים בספר וסיפר דון דינא ואוקמא באתרא דמרי ארעא אלי זייני ודבר את אוהבים בשער הזקנים — זה קנה חכמה — ובכר יצאו מניעין שלו בעולם בחיבוריו הנחמדים מוזהב מופז ופרוייס ונודע זה דרכו בקודש

הקדמה

בקודש בשער בת רבים כי תבא לנו בדרך קורה במלות מועטים עוטה אור יקרות רעיונות נשגבות עד להפליא וכל הבאים בגבול חכם יכירו וידעו יתנו עדיהן ויגידון כי כמעט כספר החתום הוא. וכפרט בפתיחה הכוללת שלו אשר בראש ספרו סמ"ג על הארח קיצר ביותר ולא ניכר כמעט שיחתו הנאה. ונראה בעליל שכל כוונתו רק לעורר לב המעיין ברמיזותיו. ע"כ מועטים המה הלומדים השונים בו. ויען כי עליר הוא מאים וארחות פרזון חדלו יד המדפוסים בשגיונם שלטו בו בעים רוח לרופן כראו בו נפולו"ת רבות וחסרונות וירשוהו קיס"ת וקיפוד עורב וכלבול ישכנו בו. שמה קיננה בהינים הרא"ה והדע"ה כבנות יענה המרדות ובמגדלות ונופת ציפים מתוקים לחיך אוכל יטעם. מטעמים משובי נפש ספונים טמוני כלי חול (הוא הזכוכית) חתומים כמותם תכנות ונר למיד פתיל לא יפתח וכמלין מן החרכים מבעד לחגוי גדר אשר סביב במסיכת חדק לפרדס רמונים עם כל פרי מגדים רית ניחות ותבוקיהם הכיסף יעורר את התשוקה ויתאו למטעמותיו ובעודם בכופתם רעננה ישלח ידו וחיים יבלעמו · אך מה בבא התשוקה חושק. אפיסת היכולת עושק אמה"ח [עיין הקדמת הפרמ"ג] מה שזה תופס זה רופס כן נדמה בעניינו הספר היקר הנחמד והנכבד הזה כל רואיו יהללוהו בשער ובמושב זקנים יכירהו ויייחסוהו לזרע ברך ליך אטוס הלב מאכלי כנף וסורי חוה המכשול עמו עינים מרוב חרולי קמשוני הסיבוסים והטעיות וערל הסכל מעומק רמיזותיו אשר סגר בגנזי ברומים ממשבצות נבוסי זהב לשון. ובני רשף המחשבות יגביהו עוף לשכון בערפלי טוהר. את אוהבים ישכסך והיו שתותיו מדוכאים קן עליו הטעם לין בודד במועדיו. כי מפני חרבות נדדו. וכל הוגי בו יאמר מי כהחכם יודע פשר דבר-נבון להבין אמירו ומי יוכל להין לעיין בזכוכי המגדלת [פערגרעסירונגס גלאס] מבעד ללמתו. לר"ות כאבי הנחל השוטף בלב רגש ומבינתו יאכר כן. יפרום כנפיו ויסי' בפ"ו ע"פ דודים עד שקמתי אנכי הדל כאלפי ישורן כל אלה שמתי כמטרה ללבי ובענבים במדבר מצאתיו ע"כ אמרתי אחפש בגילו אחוז בסנסיניו אנסה נא לירד אל עומקי מלילה ומנכי ים התלמוד והפוסקים הערות אחפש אולי יתגלגל על ידי זכות להכין הדרך ישכון אור תורה אשר בני גילי יגילו יעלזו וילכו בה קמתי ואתעודד יגעתי בעזהש"י בדבר הרבה. הסר משוכתו מהטעיות פרץ נדרו מהשגאונות והטעיות וברת הזלזלים התו הסיבוסים — והא לך סימנא כל מקום שנרפס בתוך" שני חצאי עיגול כזה () ידוע תדע כי כבר הי' לעולמים בדפוס הקדומה אך אם יהי' אלו תיבות „כ"ל מיותר" או אם יהי' אחר העיגולים או אפילו כלא העיגולים שני חצאי רביע כזה [] תדע שמאתי וקרב מעי בעזהש"י יצאו לקיים דברי חכמים אל תשכן באהלך עולה זה ספר שאינו מוגה (כתובות) ובאתה מלמד לבנך לתדהו מספר מוגה (פסחים קי"ב) שהמלמדו כאלו ילדו (סנהדרין י"ט) וגם דשמע מפי אחרים שמטפחת או רואה מפי הנדפס וגרים כלירבא מרבנן דמי (ברכות מ"ז) וגם הי' לכאר בו תרמוז כל חייתו יעיר שהעיר בלדה בו סרב הפרמ"ג ולברר הדברים עד מקום שידי יד כהה מגעת אולי בעבור זה אזכה ואבנה גם אנכי בנפן נוטעת כמאמר חז"ל בני יהודא דגלו מסכתא נתקיימה תורתן בדעת (עיין רש"י ערובין נ"ג) ובמקום שנתעוררו גם שאר רבותינו האחרונים חפשתי אחריהם כחפש מחופש ובמטמונים הבאתי דבריהם וראיותיהם הנכונים. וכמצרף לכסף וכור לזהב בחנתי ופלפלתי במתק דבריהם דבם מצאתי במשבלות מאמריהם אכלתי דיש כיד ד' הטובה עלי השכיל פעם. כבונה פעם כסותר על פי הקדמותיהם כי רשות נתונה שיעלה כל אחד אלקו לבנות ולסתור בדברי תוה"ק [עיין אוה"ח הקדוש פ' בראשית א' ד"ה דע וכפי' בתיקותי אופן לה'] ומענין לענין יצאתי לעיין גם בשאר ענינים אשר לא התעורר בהם הרב הפמ"ג בקצתם התעוררו בהם שאר רבותינו האחרונים נ"ע והכנסתי ראשי בין ההורים ואשא עיני אל הגבעות לפלפל ולהכריע בניהם במאזני צדק ומקצתם מה שיצאתי לידון בדבר החדש שיצא לי בעזהש"י אחר העיון והפלפול בכוים ומיוסדים על אדני מיפז [עיין שה"ג ח"ב מערכת א' אות ע"ז] כה דברי אותי הרב המאה"ג שליט"א אלי

ושויתי ד' לנגדי תמיד לו איחל ואברכהו כי ייעצני כליותי לשמוע דברי חכם ואשא ואומר: עלי! הדרך ד' תודות אשלם לך פקדת רוח אותני כו' כי' לרפתי' ותשוקתי' רבת ראתה עינו נפלאות מתורתך. זמות בל יעבור פיו גלית אזנו פיטרת מבנת ולימוד טובתך סחיר לראשו בתרומיות תעשירנה ירעפין דשן ועל אורות. ריחם כיין הטוב יין הלבנון מנחו סוקד על שמריו (זה הבקיאות המשיב את נפש הלימוד) וכשמן הטוב שיורד ע"פ המדות כשיפי מרגליות (תואר לפלפל כשמן תורק וריחו למרחוק ועיין רש"י ב"ב דף קמ"ה ע"ב ד"ה עתיר תקוע) וגיל גבעות תחגורנה בפרש שדה מלכים מאן מלכי רבנן לעשות רצון צורי ומסעדתי חפצתי ובהתעטף עלי נפשי פקודתך אשר פקדת עלי רוח נדיבה רוח ממללא חותני כי' שמרה רוחי. ותורתך בקרב מעי ככנור יהמה אך מה כחי כי איחל להוליא מ"י זה לאוריתא ואייסר להפק זממי לפעלא טבא כזו אולי ימלאו דור ההפלגה בקפה ויסרקיה יבנו מגדול הפורח באויר יעלו שיאם ויאמרו כמושלים בדינו של אדם כי הוא זה אשר העמיסו חכז"ל במשבלות טוהר מאמריהם (קדושין ע'.) ויגידו בעלטה „הנושא אשה שאינה הוגנת לו, ואינה תפארת לזרעי' זה האומר ד"ת שאינם הגונים ויפרים [ראה נא גם דף ל': על פסוק ראה חיים] „כאלו זרעו כל העולם מלח„ וערבוביא. ויאכו את היולד בעשתות שפגן בזונה והוליד בן כרין בופך דם ויהי' ריב בין הרואים ונסיכי אדם ויספטו פסע לא עלה על לב יעפו נערים ויגעו ובחורים כשול יכשלו וכל יגיעיו הי"ו לריק ופועלי מאפע!? ויעף אלי אחד מן הסרעפים " כעוף יעופף ויגע על פי ויעוריני כאשר יעור גבר אין איל מתרונן מיין הלמידו היש יקון ממשנתו ויאמר אלי: אמלתך עזרתך! פרי' תעור קשת חותנך כי תמכתיו בימין צדקי. אני ד"ד ילרתיו מלמדהו להועיל. מדריכו בדרך ילך. אתנהו לברית עם ומלכים מתעיו יצאו ושרים מחלציו ישרו. והי' כנהר שלומכם לאמר לאסירים לאו ואשר בחובך הגלו ופקח קוח לתירת מר חותנך. ואליו איים ייחלו בחורי חמד רצתה נפשי. ישיתו בו יושבי שער בת רבים יפלפלו בפולפלו וישננו ונינת נעירתו אשר ינמור יהי' להם כענקים לגרגרותם ושיקוי לעצמותם. ואחרי שובי נחמתי כי גם חכמז"ל לא כל כותבי ספר שלו מדרך טובה להחליטו לגלא דבר. לא כל עורכי מערכת הלכה ישבינו במלחמה שערה. לא כל פה דובר פי' מסרים ח"ו דובר נבלה לא כל דורך קשתו קשת סיפר מהיר ידורך ח"ו ברגל כעגלה דבילה יען כי גם הם המליצו במשבלות מאמריהם. המתיקו סוד בשיחה נאה קלה וחסידה המוגע הלכה מפי תלמיד כאלו גוזלו (סנהדרין נ"ח) וברוקח בקהלת ע"פ ד' יצא במשפט ע"כ נעלם זה המחדש ומעלים וע"ש עמודי' שבעה עמוד ב' אות י"א וע"ז סמך חכם א' ושמח כי כל כותב דבריו בספר. ונעשה כאסקופה לדרוש בעפר. כלפני קהל ועדה נתן אמרי שפר · ומלאך אחד מני אלף ימלא כופר. ואם בעט ברזל יותקן. וכתבל ארבה ארבת שפתיו נבדקין. כספר על ספר על מתני איש ידובקין, כי לא ימלא תחבולה ללמוד עלי' האמת במופת אלא בשיאות לחכם אחד ולא לאלף כסילים ובזה הוא בוחר ולא באלפיהם. ומאמה"ח מן ¯ הזהירות שלא להזהר„הרבה [עיין שה"ג ה"ב מערכת נ' אות מ"ז] ואשרי מי שבא לכאן ותלמידו בידו (עיין רש"א בב' דף י' ע"ב) וראה זה קורא נעים מל"תי בספרן של חסידים (סי' תתקלט) אחזתיו ולא ארפינו לעתיד לבוא ילך כל אחד עם בן גילו הפוסק בתלמיד עם בעלי תלמיד כותבי ספרים עם כותבי ס' וכן (בסי' תקכ"ט) וכל צדיק שמסרש דברי צדיק שסי' לפניו לעתיד יוצא החנא כנגדו לקבלו בסבר פנים יפות ולבקש מבמלאכים להקל מעליו כו' ע"ש (וכן בסי' רכ"ד ופי' אזולאי שם וסי' תכ"ו. ועיין שה"ג מערכת י' אות ע"ז ברש"י ז"ל החזיק טובה וכו') וכן אמר הרב הגדול בעל זקיקין דנורא בספרו על תדב"א ח"א פל"א אות ב' בפרשו שדה תבונה על מאמר א' מספר צינת אגוז מהר"י ניקס'לאי' וז"ל ומובטח אני שבעל גינת אגוז יצא לקראתי לשלום בשמחה על שפרשתי דבריו הסתומים בעזרת החונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה כמו שמצינו בתלמוד ובמגיד משרים ובשאר ספרי חכמי אמת שהת"ח יוצאים לקראת אותם המפורשים דבריהם עכ"ל. ע"כ אמרתי חדאי נפשאי לך קראי שיטו מעי לכם תנאי לכו סייעו ותלו תניא בדתניא ולא עתה פנים יחוורו

הקדמה

יחוורו [פסחים ס"ח] לאו לקראת תכשוטי' כלה באגרא דדוחקא. לור תעודה חמוש תורה בלימודים התלמיד והלורב. לפרש שדה אלכים וסריס כמונגים ישורו. והנני עושה בזה את הדברים כאסקופה הנדרסת מדרש לפ־ושין. ואני מבריז בחיל קרוא בגרון פל אחשוך. כי רשות לכל תלמיד ולירב לכנוס לבית מדרש הזה. לפלפל ולסלסל כמנהגה של תורה. ואדעתא דרבנן יתקרי. אקוה לאור חסדמו ויסיפתנו שדברי אן אלו יתעלו בעיני כל בעל כנפים. ובל מעין וכא שעריו לדפיק בפתחו. ימלא כעוזבי"י מעין טהור מים קרים מפכים ונוזלים על נפש עייפה ושיקוי לעלמות חסר כמו אם דת נחרו. כי ניסע אלקים לגל חותני הה"ח המאוה"ג ני' נמים אדירים מסברי ים התלמוד. דלה דלא חפשא בסירת דוגה. והם יטעמו מקור מים חיים מנטיר ברלשית. והוא גם הוא (רלוני לומר חותני ני') כמבו יסיב כל זמן שינמור לו הש"י חיים של נחת ויהי' מי אשר חיבל שמנו מפני עול דברים הקשין עליו כגידין כי חשר כל מעשה מוקשה יגש נא אליו. יתן עדו. אולי דרך פלפל וסבר פנים ישות מני' ומני' השייע במעתתה ובשמש ליקה ימרפא יבקשקין ואם הם ילדקין יהי' מודה על האמת ועיזב דרכו. למען יהוכנו עושהו וירחמנו יולרהו כמאמר המלך הושם מודה ועוזב ירוחם [משלי ע"ז] ועיין בנו"ב מה"ת חאו"ח ס"ס ק"א. ואל המדברים והמבקרים אשר יחד יתלחבו ינאמו נאים. הנם שאול בנביאים? (מי ביקש מידו רמוס בית מדרשו של שם) העורכים דין נגד שלחן מלכים כאמרם: לכ"ע כיילי ני' חכמה בקבה זוטא ולי' ברבה ועל בינתו ישען לברור אוכל מתוך אוכל המתלאים למנעי במסך מבדיל לאחרים יתנו דופי. ולהם יקחו היום, עליהם אקרא מלא רואים ומקל קלמוסי יגיד להם: דומו! אל תגידו בגעם! כי ההי תיגרא דמי' לצינורא דבידקא דמיא כיון דרווח רווח (סנהדרין ז') ואחרית השטה מרעה, שמעו נא ורחו קוראי ידידי נעימים בהקדמת הרב הפמ"ג ז"ל כי ישא מדברותו כחין מגילה לעורר אוהביו בדין להדפיס ספרים וכן בהקדמת הס' באר שבע ד"ה ולכן ונפרע כי לא יתפלל בגרון על מקנת כיור חולב בו אך יענה בכך לשון ובדל ששתים כי לא חכימאה ולא חוזה הוא לאמר קבלו דעתי אך גם לא יחידאי הוא לבטלן לגמרי כי כוקר וכולם שקמים הוא גומר ומסדר שמעתתא מפומייהו דרבים רבנן (פסחים קה) ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע וכטן כמשל שקטן מדליק גדול (תענית ז') להגדיל תורה ולהאדירה. ומהה"ח כבד עשות דבר בדעת ומה נקל למלוא בזולתו מגרעת. ומה תעידה של אוזן שומעת בעבור הרעימה גם כעס ובזה אמרתי בדרך נאות לפרש מאמר רבב"ח (ב"ב דף ע"ג). „בהי הבן שבא" ומרגניתא דבי רב „דהוי הדר לה תכילא" שהי' תלמוד א' מחזיר תלמידו „ נחית בר אמורא"י חד ת"ח „לאתויי" ולכתוב דברים „אתא תכילא" חכם אחר „קבעי למבלע לה לספינתא" ולאמר בדותא הוא ולקנטרו „אתא פשקנלא" ערב ובנבל — פי' פירש"י —„פסקי' לרישיה" כי הכיא עמו דברים המבלבלים ומערבים את הדעת „את השכו מיא" מים התלמוד „והוי' דמא וכו'" וכן „אסמעי לי נחותי ימא" דתלמודא „האי גלי" המחלוקת והקטנוריא הבא מסער הים „דמטבעי לספינתא" הם המנהיגים והת"ח שבדור „מתחזיא בלילותא דנורא" כנבעול שלהבת כיון דרווח רווח „חיוורתא ברישא" בר אזיל סימקא ונתא חוורא והוא הלבנת פנים (עיין הרע"ב פ"ג מ"י דאבות וכס' באר שבע סנהדרין ל"ע ד"ה והמלבין), ומחינן לי' באלוותא" (פירש"י מקל) כי אוי ואבוי לו לספינה שכן קברניטה ומקל וספר ירדו כרוכין מן השמים (רבה בחקותי ל"ה) המורד בזה ילקה בזה וכן ראיתי מפורש יותר בס' א' בשם ס' חיים לד"ק לפרש דברי החכם (כתובות קי"ב.) כאשר חזה „הכהו קטיפי, האשכולות ששוקלין כל דבר בשכל ודעת „דהוי קיימו בי עוגלי, ברלי נורן עגולה בכרם ביבנה לשומע בלימודים ולבקר על דבר „אמר טגלים בין הגפנים" נפש ישראל ממלרים ישיע נותנים כהף ושכם לסבול עול תורה ולינק מתורת רבם בעגל מדיי פר ירוו נחת „א"ל, לא! א"ל תדמה כנפפך כן כי „קטופי ניהו, קטפנים הם ורולים לקפח הורת רגלי כתובות יאכלון בוסר ורגפנים שמדר אין להם לא כתף ולא נטף לא שורש ולא ענף, והנני מוסף בזה כיפך לפרש מאמר הגמרא (ברכות מ"ח ע"א) בילין בולין ר"ל בילינא קדישא ובולינא דנהורא מקטפייהו ידוע ר"ל לפי תכערת אש המחלוקת ותגרת המקניטים ידוע. כי ברובם וגדלם של הת"ח כן יחטאו להם ולפום גמלא ואולא המבקר שיחגא וחמימות בוערת לבית המחלוקת ועליהם אשא משלי כי כדמיון המרקחת טוב לאנשים וגברים. ואכן ומספוא לסוסים וחמורים. ואלו השור והחמור יתעב נפשם במרקחת וניכם יבחר למין ברחת. האם יבוא הרוקח לעשות מלאכתו? וימסר ראשו בקרחתו וגנחתו? וכי יחים ויאמן לרגל השור והחמור? ומה לחבן את הבר! כי היפך בדברים עושים נערים. נפש בוערים. ולב חסרים. גם הכוי גםוורים נוח חכמו יביני ישכילו. כל עוד עלות הבר יספילו. ודברי חכמים ישפילו. לעומתם הוגי הורה כפלים לתושי' יגדילו. יפרחו ימוכו וקולי קלות יחדנו. כי לא נבראו רעמים והרעשות אלא שהמי יחן אל לבו ישוב ויתנחם על דברו ולפשוע עקמימות שבלב(ברכות נ"ט) ור' משמים ישקיף ויבפיע רעיונות זכות בטלם שמים ורקיע. להבות מהם בני אדם במפגיע. טוב טעם ודעת להשמיע במיטב הגיון להכריע כראי מולק וכבית ואולם אח וילים:

ובאשר עיקר הדמתו יפתח בכי מתרפתו ואיתנו. ישדד שדהו עמקים ישוה שפי' זורע מטה וסעורה כל תבואתה ישרש. אז ישרו למשפט ושלו ותחינתו לאלקים כי הוא ירוונו יתן נשמו בעתו עללי ברכה ומלקוש נדבה. וגם לאחר כי לאם יורק ונר מתון יוד. בא יבא גריכה כישא האלימות ויתן כפיו תודה. כן הוא בגימרה של תורה [עיין ס"ח סי' תתר"ב לברך על כל מונמר הן כיתב או מדפיס ופי' אזילאי שם] ישיתו שי למורה. רוממותי וגדלותו להסבירה גם זאת אנכי מאת ד' אותה אבקש הפיח של רבויל תוש' להאדירה ולרוממה גל עיני עמך יביטו נפלאות מתירתך. דעת ואורח תבונה וסגולה תודיע אז ימשלו כי חו אותם. שלא ייודע כי דבר תקלה. ולא ישתעו כי רבנן (סנהדרין ק"ז) נפש שוקקה תשביע. ואברך את ד' במקהלים אהללני בשיר תודה אעבדנו עטרת זהב לשון זהירות מזיקק שבעתים. כי מלות ד' ברא מאירת עינים: יום ליום אומר יביע. וגילה לנייי דעת יחוה. סוד ד' ליראיו יודיע. פליאה נעבר אוזן יליה. אנכי לד' מקרב מעי אזמרה. לד' הארץ וכל רמז לטעירה. מוב טעם ודעת בסרעפים להגבירה. ראש אמרי אמת במקהלים יספרה כי הונה מלאך ד' ליראים סביב. את היכן גבון לס סף. גם את החדש לשמור בחביב. רב נוחולל כל לביסף. ויתם יום יום ידרושו באהב. ברלותם כי הכלב אחר הלהב. ע"כ עירה כבוד עירה. כל רואיו יחפלי בו להמשיל לו להתחירה ושירה חדשה לשבח גילים אשוררה:

יום ילאה כלת עטירה האיר פני תבל. | אוזר חיל ויגבר לעשות כיונים מנופת ליף וטעם.
את בני ארץ דרובין בריגה יתקורין. | ראש לכי דבר ע"כ נגד מלכים סגנים ופרים.
קול מהר חורב. קורא לתלמיד ולורב. קח חבל. | לא נא כבוסם הזה נותן ריח לך השפש.
לקח כנחוב. כל אחד וכבנון שלו יגלורין. | ואתם קורחים ידידים חיפים אבוביסבעלי גברים.
בס חיים הוא למוצאיהם. למחזיקים בבשרות. | בטחו וראו כי ע"כ שחרה בחינו נא נזאת.
עניים דברי דודים. במסמרות נטועים. | קיזו עמכם דבר באו כפים ושימו ברלשבם.
פס יד כותבה מבכי גרשמי ר' ווחא הפרות. | רני שלאו מכות באו חקרו לנכון באשר יאות.
זה ספר גוזי יוסף גם הוא מבעה מלפינים לידופים. | חזקו אמלו הבא ברכה בכסף מלא לבתיכם.

וד' הטוב ישפיע שיום וברכה לעם עד בלי די והי' במקום אשר יאמר להם עמי יאמר בני אל חי כ"ד המדבר מקירת לב ונפש חפלה ולקראת ידידים ישמח שמוח לאמר לאחוריב לאו פקח קוח זוברכם יעלה כרים בניחות אמן המחבר **אלעזר** ממשפחת **רקח**.

(א) **וא"צ** למ"ש הרמב"ם ז"ל וכו'. ר"ל דהרמב"ם כ' שם דלכן אמרו תרי"ג מצות נאמרו למשה בסיני אע"פ שז' ניתנו לב"נ ולא נשאר אלא תר"ו מ"מ גם אלו הז' נאמרו למשה בסיני ולולי שנאמרו למשה בסיני לא היינו מקיימים אותן אע"פ שנאמרו לב"נ אבל לפי מ"ש הבעל הטורים שיש תרי"ג חוץ מז' מצות ב"נ א"ש תרי"ג נאמרו למשה וא"צ לדברי הרמב"ם אלו. אכן לענ"ד א"א לומר כן בכוונת בעל הטורים חדא דלא אשתמיט שום מונה מצות שימנה תרי"ג מצות מלבד ז' מצות שנצטוו ב"נ עליהם וכמ"ש הפמ"ג בעצמו שהוא פלא וכן כ' רש"י ז"ל בירמי' ב' כ"א. ואנכי נעעתיק שורק הם תר"ו נוסף על ז' מצות ב"נ וכן הרד"ק בישעי' ה' ב'. ועוד שהרי בתחלת פ' יתרו כ' הבעה"ט בעצמו שבא לקבל תר"ו מצות יותר על ז' שנצטוו ב"נ. גם מ"ש הפמ"ג וי"ל עם ז' מצות דרבנן משמע דר"ל דעם ז' מצות דרבנן יש תרי"ג לבד מז' מצות ב"נ אכן הוא דוחק גדול דספי הול"ל תרי"ג וז' מצות דרבנן והי' מונה תרי"ג ככל המונים ול"ל להוציא ז' מצות ב"נ ולמנותם בפ"ע ולהכניס בתוך המנין ז' מצות דרבנן וספי הי' נראה לומר דע"ס הוא כבעה"ט ול"ל וז' מצות דרבנן. שוב מצאתי מקור לדברי בעה"ט אלו במד"ר פ' קרח *) וז"ל שם הלוחות הי' בהם תרי"ג מצות כנגד אותיות מן אנכי עד אשר לרעך לא פחות ויותר עכ"ל וכ' המת"כ עד אשר לרעך ולא עד בכלל וז' אותיות של אשר לרעך כתבו הקדמונים ז"ל שרומזים לז' מצות ב"כ וכו' עכ"ל ע"ש ומשמע דר"ל שרומז לתרי"ג מצות שנצטוו ישראל ולז' מצות שנצטוו ב"כ אע"פ שהם מתרי"ג אלו ואין ר"ל שישראל נצטוו על תרי"ג ועל ז' אלא ר"ל ישראל נצטוו על תרי"ג וב"כ על ז' מהם ואפשר שלכן נרמזו בתיבו' אשר לרעך שהאומות נקראים רעותי' בשיר השירים. ואין זה ענין למה שנחלקו בב"ק שם אם עכו"ם בכלל רעהו דשם מיירי ביחיד אפשר לומר דרעהו הוא דוקא ישראל אבל אבל בכללות ישראל ע"כ רעך הם האומות. ועוד אפשר לומר שרמז ע"ד שאמרו בב"ק דף ל"ח ע"א דעכו"ם אע"פ שמקיימים ז' מצות ב"כ אין מקבלין עליהם שכר גם התיר ממונן לישראל א"כ משמע דזכו ישראל ונטלו גם חלקם בג"ע ולזה רמז אשר לרעך ר"ל שגם מז' מצות אשר לב"כ תקבלו שכרם ועכ"פ פשיטא שאין בין הכל אלא תרי"ג מצות וצריכין אנו לדברי הרמב"ם הנ"ל ואע"ג דביבמות דף מ"ז ע"ב אמרינן דאמרה נעמי לרות יש לנו תרי"ג מצות ואח"כ אמרה לה אסור לנו ע"ז אין ר"ל דע"ז אינו בכלל תרי"ג כיון שהוא מז' מצות דא"כ הי' לה לומר לה כל הז' מצות. ועוד דבז"מ גם קודם גרותה חייבת ומ"ש לה תרי"ג מצות היינו שניתוסף מז' עד תרי"ג ומ"ש לה אח"כ ע"ז היינו שיתוף דלא נאסר לב"כ ואינו מצוה בפ"ע דליחשב בכלל תרי"ג ודו"ק:

אמר ההדיוט הכותב ראיתי לכתוב הקדמה טללת לחלק הזה ר"ל לחלק או"ח בדברים מועילים בעזה"י ופרטי הדברים אכתוב כל אחד במקומו הראוי לו כמו פתיחה לה' ציצית וברכות ובדוונה ומאת ד' אשאל יעזרני על דבר כבוד שמו ויראני מתורתו נפלאות אמן:

הנה במכות כ"ג ב' דרש ר' שמלאי שש מאות ושלש עשרה מצות נאמרו למשה כו' הוא מאמר מוחלט אין בו מחלוקת וכבר האריכו מוני המצות בזה. בעל הטורים פ' יתרו תרי"ג ושבע ב"נ כת"ר תור"ה וא"ש נאמרו למשה (א) וא"צ למ"ש הר"מ ז"ל פי' המשנה חולין ק' עמ"ל פ"י מה' מלכים ה"ז ד"ה כ' הר"מ והוא פלא בעיני וי"ל עם ז' מצות דרבנן ודוחק וכולן תורה שבכתב הם. ובגיטין פ' הניזקין דף ס' ע"ב פליגי ר"א ור"י ר' אלעזר אמר רוב התורה בכתב ומעוטה על פה ור' יוחנן אמר רוב על פה מעוטה בכתב. ובבאר שבע דף ח' ע"ב (דפוס וינציאה) כ' איך יתכן זה דהלא רובה בע"פ ותירץ (ב) שרש"י הרגיש בזה ופירש מחלוקת ר"א ור"י תלוי אם מה שנדרש בי"ג מדות ורמז בכתב הוה כתורה שבכתב או ע"פ והלכה כר"י לגבי ר"א (בן פדת תלמיד ר"י) ונ"מ (ג) לענין הורי ב"ד בדבר שהצדוקין מודים בו דאם ספק ניזל בתר רובא יעו"ש. ולי העני נראה שיש כמה נ"מ לדינא. א' לענין אם תורה שבכתב ניתן לכתוב ולא בע"פ לר"א (ד) רק הלמ"מ שאין לו רמז בקרא אסור לכתוב ולר"י כל שאין מפורש בכתב אף שנלמד בי"ג מדות אסור לכתוב. ולענין דיו למאן דפסק כר"ט דמפרך ק"ו לא אמרינן דיו לר"א כל הנלמד בי"ג מדות הוה ככתוב בהדי' ולר"י לא כן כ"א נ"ש הוה ככתוב בהדי' עיין ב"ק (ה) בסוגיא דמפק במת ומהרש"א ז"ל שם. עוד יש נ"מ והוא כמ"ש הר"ן ז"ל פרק כלל גדול במשנה אבות מלאכות שאין עונשין מהלכה למשה ומעב"ר ד"א ברה"ר דנסמכה לתורה שבכתב משום הוצאה יע"ש וא"כ יש נ"מ. גם למ"ד הלמ"מ ספיקו לקולא כמו שהבין הרמב"ן מהר"ם ז"ל בשורש השני ועיין בשכ"ג בהגהות ב"י כ"ג באו"ה סי' ק"ם ובתורת השלמים בקו"ה ובפריי ביו"ד ק"י א"ב נ"מ טובא. גם לפימ"ש בס' נ"ו וש"ה דכל דבר הנלמד מי"ג זולת נ"ש והיקשא אין בהן אפילו עשה ולא לאו כ"א איסורא בעלמא כדין חצי שיעור וכמו שיראה הרואה במגיד משנה פ"ך (ו) מה"ש הלכה דמק"ו אפילו איסור עשה אין למדין ונ"מ מי שנשבע על דבר האסור מי"ג מדות והלמ"מ חייל שבועה עלי' כמו חצי שיעור ביו"ד רל"ח ורל"ט א"כ זהו הפלוגתא שלהם וכדבעינן למימר לקמן אי"ה בזה. והנני מחלק הפתיחה הזאת לחמשה חלקים בעזה"י:

החלק

(ב) **שרש"י** הרגיש בזה. הנה רש"י לא כתב רק דמה שאמר ר"א רוב בכתב היינו עם מה שנלמד בי"ג מדות ולכאורה משמע דלר"י אפילו עם מה שנלמד מי"ג מדות הוי מיעוט בכתב ומ"מ לכ"ע מה שנלמד בי"ג מדות בכלל בכתב הוא וכ"ל שכוונתם לתרץ קושי' מהרש"א בח"א דהא ודאי שבע"פ מיעוט הם לגבי כלל התורה עם מה שנדרש בי"ג מדות ומאי פליג ר"י לכן פירש דר"י ס"ל דמה שנלמד בי"ג מדות בכלל ע"פ הן:

(ג) **לענין** הורו ב"ד. לכאורה משמע דר"ל דאם טעו ב"ד בדבר שבכתב היינו לדוקין מודים בו ופטורין ואם טעו בדבר שבע"פ היינו שאין לדוקין מודים בו וחייבים ואם ספק אם מודים בדבר זה או לא אזלינן בתר רובא ולר"א רוב בכתב ולדוקין מודים בו ופטורים ולר"י רוב בע"פ ואין לדוקין מודים וחייבים. אכן לא הבינותי דבקילר הי' יכול לומר אם טעו בדבר שנלמד מי"ג מדות לר"א פטורים ולר"י חייבים. וגם עיקרא דמלתא תמוה לי דלענ"ד ודאי כל הנלמד מי"ג מדות אין לדוקין מודים בו כמ"ש התוס' הוריות דף ד' ע"א ד"ה בדבר שאין הלדוקין כו' דלית להו ג"ש ע"ש וכודאי ה"ה שאר י"ג מדות ואע"ג דנקרא תורה שבכתב מ"מ אין לדוקין מודים בו וחייבים אפילו לר"א ויען שאין הספר ת"י לעיין בו לא יכולתי לעמוד על כוונתו בזה ול"ע:

(ד) **לר"א** רק הל"מ. נ"ל בזה דלענ"ד אסור לכתוב יותר מתנ"ך כאשר הם סדורים בלי תוספת ובלי מגרעת אבל הנלמד מי"ג מדות אע"ג דנקרא תושב"כ מ"מ אסור לכתבם אלא דמ"מ כיון שיש להם רמז בתושב"כ הנך תיבות שנכתבו לג"ש וכדומה מיקרי תורה שבכתב וכן נראה מלשון רש"י שכ' רוב בכתב רוב התורה תלוי' במדרש שכתובה למידק בכלל ופרט וג"ש ושאר מדות שהתורה נדרשת בהן עכ"ל משמע דודאי אינם בכיאור בכתב דאסור לכתבם אלא כיון דיש להם רמז בתושב"כ מקרי בכתב תדע דהא אפילו מגילה לתינוק אסור לכתוב ואסור לקרות בהן וכ"ש להלכות שנלמדו בי"ג מדות ודוק ול"ע:

(ה) **עיי'** ב"ק. דף כ"ה ע"ב:

(ו) **מה"ש** הלכה. נ"ל הי"ד. ועי"ל אות י"א ומ"ש שם בפזהש"י:

*) אמ"ר האוי"ל. עיין של"ה שער האותיות ריש אות ב'. ובמגי"ע אופן ע"ה. וז"ל הגמל קדומים כ' הר"ם הבבלי בשם רס"ג עם ז' מצות ב"כ ואכן כל קיימינן הכי עכ"ל.

החלק הא' בביאור מדרגות וכמה מעלות יש במצות עשה ול"ת ובו מ"ג אותיות. **א'**. המדרגה ומעלה (א) היא דבר הבא בתורה שנכתב מפורש עשה או לא תעשה. ובחלק לא תעשה יש מהן שחייב עליהן מיתת ב"ד כמו ד' מיתות ויש מהן בכרת ויש מהן במלקות ויש מהן איסור לאו אבל אין בו מלקות להמציין בר"מ ז"ל (ב) פ"ט מה' סנהדרין יעו"ש. ואמנם הלאוין שיש בהם מיתת ב"ד אין לוקין עליהם (ג) וחייבי מיתות שוגגים פטורים ממלקות אף של לאו אחר (דלאו דידיה בלא"ה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד כמו לאו דמחמר אין לוקין עליו ער"מ פי"ך מה"ש הא"ב) וה"ה דפטורים מתשלומין (ד) אם מיתה ותשלומין באין כאחד כמבואר ונ"מ אף האידנא בזה כמ"ש הטור והמחבר בחו"מ סי' תכ"ד בחייבי מיתות שוגגין פטורין מתשלומין יע"ש. (ה) ועמ"א א"ח רע"ח דהטור מסופק אי הלכה כר"י או כר"ש במשאצ"ל וממון פטור מספק המע"ה. ובפריי שם כתבנו דבסימן של"ד מוכח דהטור מפשט לי' דפטור וצ"ע ועיין סמ"ע שם אות ב':

ב ויש לעיין בזה דלפ"ז ספק אם הוא חייב מיתה פטור מתשלומין או לאו ויצויר בכמה גוונים בייבם אשת אחיו תוך ג' חדשים וילדה דהוה ספק א"א ובא א' עלי' וקרע שיראין כו' אי חייב או לאו ומיהו בתרי ותרי ודאי חייב בתשלומין דמ"ה אוקמי' אחזקת פנוי' וכ"ת אוקי ממונא בחזקת מרי' כיון דאין

(א) **המדרגה** ומעלה. נ"ל הא' כו'. (ב) כר"מ ז"ל פ"ט. נ"ל פי"ח:

(ג) **וחייבי** מיתות שוגגין פטורין. תמהני מאד שכ' כן בפשיטות בחולין דף פ"א ע"ב פליגי בזה ר' יוחנן ור"ל בשוחט או"ב ראשון לשחיטה ושני לע"ז ואתרו ביה משום או"ב ולא אתרו ביה משום ע"ז לר"י חייב ולר"ל פטור ואמרינן שם ואזדו לטעמייהו דכי אתא רב דימי אמר חייבי מיתות שוגגין וחייבי מלקות שוגגין וד"א (כגון ממון) ר"י אומר חייב ור"ל אומר פטור וכו' וצריכא דאי אשמעינן בהא בהא קאמר רשב"ל אבל בהא מודה ליה לר"י ופירש"י דאי אשמועינן מיתה ומלקות ה"א דוקא בהא פוטר רשב"ל דתרוייהו בגופא אבל מיתה או מלקות וממון דחדא בגופא וחדא בממונא אימא מודי ליה לר"י ע"ש ולפ"ז לפי מה שפסקו כל הפוסקים דחייבי מיתות שוגגין וממון פטור כ"ש חייבי מיתות שוגגין ומלקות אכן התוס' שם ד"ה כיון פירשו להיפך דאי אשמועינן מיתה וממון ה"א בהא פוטר רשב"ל אבל מיתה ומלקות דתרוייהו בגופא ה"א דמודי ליה לר"י ע"ש ולפ"ז אע"ג דפסקו הפוסקים במיתה וממון דפטור אין ראי' למלקות. והנה הרמב"ם פסק במיתה וממון בפ"ג מה' נערה הי"ג ובפ"ג מה' גנבה דחייבי מיתות שוגגין וממון פטור ובפי"ב מה' שחיטה ה"ז ובפי"ו מה' סנהדרין ה"ה בחייבי מיתות שוגגין ומלקות פסק דאם התרו בו למלקות לקי וכ' הלח"מ פי"ו מה' סנהדרין שם דמפרש כפירש התו' ופסק במיתה וממון כמסקנת הש"ס בכתובות דף ל"ה דאמר רבא דליכא למ"ד חייבי מיתות שוגגין וממון חייבין אלא כי אתא רבין אמר חייבי מיתות שוגגין כ"ע לא פליגי דפטורין ובחייבי מיתות ומלקות פסק כר"י לגבי ר"ל הכא לפנינו דדברי הרמב"ם מפורשים דחייבי מיתות שוגגין כשהתרו בו למלקות לוקין ולדברי רש"י משמע לכאורה דלמסקנא דכתובות דפטור ממונין כ"ש ממלקות אלא דלפ"ז נ"ל דלמסקנא דכתובות גם ר"י גופי' אינו חולק על ר"ל דכיון דמודה ר"י בחייבי מיתה וממון כ"ש מיתה ומלקות והוא פלא שלא הזכיר הגמרא ד"ז. ועוד יש להקשות דאיתא במכות דף י"ג ע"ב רבא אמר התרו בי' לקטלא כ"ע ל"פ דאין לוקה ומת כ"פ אתרו בי' למלקות ר' ישמעאל סבר לאו שניתן לאזהרת מב"ד לוקין עליו ור"ע סבר אין לוקין עליו הרי דלר' ישמעאל דס"ל לוקין עליו ס"ל חייבי מיתות שהתרו בו למלקות לוקה ולא פטרינן לי' בחייבי מיתות שוגגין וד"א ולא אמרינן דהא דלא לקי אלא שניתן לאזהרת מב"ד היינו כגון לאו דמחמר וכדומה דליכא בהך גופה מיתה כלל אלא דהלאו נכתב גם לאמב"ד וגם ר"ע לא פליג על ר"י אלא משום דס"ל לאו שניתן לאמב"ד אין לוקין עליו אבל לאו אחר שלא ניתן לאמב"ד משמע דמודה שלוקין עליו אם לא התרו בו למיתה וכ"כ התוס' שם בד"ה כרשעה דלפי הס"ד דטעמא דר"ע משום כדי רשעתו אם לא התרו בו למיתה והתרו בו למלקות לקי ולא אמרינן דפטור כדין חייבי מיתות שוגגין וד"א ודוחק גדול לומר דהך סוגי' לית לה חייבי מיתות שוגגין וד"א פטורין דהרי בכתובות שם אמר רבא גופי' דליכא למ"ד חייבי מיתות שוגגין וד"א חייבין וכאן אמר רבא גופי' דטעמא דר"י דמחייב מלקות משום דלא אתרו בו למיתה והתוס' בכתובות שם ד"ה ומי איכא כו' גם בכמה מקומות האריכו בזה ולא כתבו בשום מקום דר"י דמכות לית לי' דתנא דבי חזקי' אע"כ פשיטא להו דלא פטרינן חייבי מיתות שוגגין אלא מממון ולא ממלקות ואפ"ה שאמרו סתמא חייבי מיתות שוגגין וד"א ע"כ פירושו ממון דוקא ולא מלקות ושמעו אהא דאמרינן בחדא מחתא חייבי מיתות וד"א וחייבי מלקות וד"א, וחייבי מלקות וד"א ע"כ ממון וא"כ גם חייבי מיתות וד"א היינו ממון או אפשר לומר דמלקות כיון שגם הוא בגופו לא מקרי ד"א כדאמרינן בכתובות דף ל"ז ע"ב וכ"מ בסנהדרין דף ע' ע"א דאמרינן דאתרו בי' מלקות ולא אתרו בי' קטלא ולוקה למ"ד לאו שניתן לאמב"ד לוקין עליו או לר"מ דאית לי' אזהרה לעדים זוממין מקרא אחרינא כמ"ש התוס' שם ד"ה דאתרו בי' ולא אמרינן דפטור משום חייבי מיתות שוגגין וד"א. ולענ"ד שגם רש"י מודה לזה אלא נקיט הצריכותא כחד גוונא דאיתא בכתובות דף ל"ז ע"ב דאפשר לומר דטפי פטרינן חייבי מיתות ומלקות מחייבי מיתות וממון ואה"נ ידע דאיכא למימר איפכא כדאיתא בכתובות שם וחדא מנייהו נקיט ואה"נ למסקנא דכתובות דף ל"ה דר"י מודה בחייבי מיתות שוגגין וממון דפטור לא דחינן פלוגתא דחולין דסתמא אתמר ולא משמי' דרב דימי ומשמע דכ"ע גם רבנן מודו דר"י מחייב בהא ואמרינן איפכא דס"ל לר"י דחייבי מיתות שוגגין וממון פטור וחייבי מיתות שוגגין ומלקות חייב וכ"מ מדברי התוס' בחולין שם ד"ה כיון דאלו שהקשו על רש"י נ"ל למימר בהא קאמר ר"י הא לר"ל גופי' איכא למיעבד צריכותא דהא איכא למימר הסברא להיפך ע"ש משמע דהא פשיטא להו דודאי גם רש"י מודה דאפשר לומר הסברא להיפך וא"כ כיון שדברי הרמב"ם מפורשים כן וגם מדברי התוס' נראה כן גם לרש"י אפשר לומר כן ולא נמצא לאחד מן קמאי שיאמר להיפך פשיטא דהכי נקטינן. שוב מצאתי בנ"ו כלל כ"ה כ' הפמ"ג בעצמו כן אלא שמצאתי ביש"ש פ"ה דחולין סי' ז' שחולק על הרמב"ם ופסק דפטור ותלה הדבר במה שפסק בפ' אלו נערות סי' ד' דחייב מלקות וממון שלא התרו בו פטור וא"כ משמע לדידן דפסק הש"ך בח"מ סי' שנ"א וסי' ש"ב דחייבי מלקות וממון ולא התרו בו חייב ה"ה חייבי מיתה ומלקות והתרו בו למלקות לקי כן נלענ"ד. שוב מצאתי בתוי"ט שם פ"ה מ"ג שכ' ג"כ דלמסקנא דכתובות דכ"ע מודו במיתה וממון דפטור מ"מ במיתה ומלקות ס"ל לר"י דחייב וזה דעת הרמב"ם ורע"ב ע"ש. וע"ל אות ב'. ובח"ה אות א':

(ד) **אם** מיתה ותשלומין. היינו לאפוקי אם חיוב תשלומין בא קודם חיוב מיתה. ואם חיוב מיתה בא קודם התשלומין יבואר אי"ה בח"ד אות י"ד ע"ש:

(ה) **ועיין** מ"א או"ח סי' רע"ח. וכופל דבריו בסי' רע"ה ע"ש. ונראה לענ"ד ליישב בפשיטות דכבר נודע דאזלינן בכל התורה כולה אחר רוב הפוסקים אלא בממון קי"ל אין הולכין בממון אחר הרוב להוציא מן המוחזק ורבינו הטור ראה דרוב הפוסקים כר"ש דמשאצ"ל מדרבנן כמ"ש גם ה"ה פ"א מה' שבת ה"ז לכן פסק כן לענין איסור אבל לענין ממון יכול המוחזק לומר קים לי כר' יהודה וכהרמב"ם וסייעתו דפסקו כוותי' והרי המ"א גופי' בסי' רע"ח רמז לעיין בסי' של"ד הרי שלא נעלם ממנו הך דסי' של"ד ואפ"ה לא קשה לו מזה וע"כ פשיטא לי' לתרץ כמ"ש:

האין החזקות באין בהדדי (ו) וכבר היא מ"ה בחזקת פנוי' (ז) א"ד דל"ד לשוגגין דאמרינן אלו אתרו בי' פטור ה"ה שוגג משא"כ בספק דא"א לו בשום צד חיוב מיתה אפשר דאין פטור מתשלומין. עמש"ל פכ"ד מה"ש ה"ז נסתפק ברודף אחר חייבי (ח) כריתות [בשבת] אי ניתן להצילו בנפשו. ונ"מ לרודף ושובר כלים בשבת ועיין ר"מ ה' גניבה פ"ג ה"א חייבי מיתות שוגגין פטורין מתשלומין וחייבי מלקות שלא התרו בו חייב בתשלומין (ט) ומינה בזה"ז אף דהתרו בי' פטור וחייב בתשלומין ובפכ"א מה' עדות ה"י דממון לזה ונפשות לזה משלם ממון ונהרג

(ו) **וכבר** הוא מ"ה. יתבאר אי"ה לקמן ח"ב אות י"א ע"ש :

(ז) **א"ד** דל"ד לשוגגין. ולענ"ד בנדון דהא"א דהוי ספיקא דדינא פשיטא דפטור מתשלומין שהרי אפילו ודאי חייב מיתה א"א שיבא לידי חיוב מיתה בזה"ז דאין דנין דין מיתה אלא אמרינן כיון דאלו היו סנהדרין היו ממיתין אותו גם עתה פטור מתשלומין א"כ יכול המוחזק לומר קים לי דסנהדרין היו ס"ל כר"י והיו מחייבין אותו מיתה. אכן בנוונא שלייר הפמ"ג ביבם אשת אחיו תוך ג"ח וילדה ספק מראשון ולא תפסי קדושי שני דהוי אשת אחיו ופנוי' הוא ספק משני והוי א"א ובא א' עלי' וקרעו שיראין בה"ג גם הסנהדרין לא היו מחייבין אותו מיתה דהוי ספק במציאות ובכה"ג שפיר שייך ספקו דהפמ"ג.

אכן לענ"ד משמע שגם בכה"ג פטור מממון דהנה לכאורה יש לדקדק דמנ"ל להפוסקים דבזה"ז חייבי מכ"ד פטורין מתשלומין הא בגמרא לא מלינו אלא שוגג מדאנה דבי חזקי' ודלמא דוקא שוגג דאלו הוי מזיד הי' חייב מיתה אבל בזה"ז דאין דנין דין מיתה כלל וא"א לו לבא לידי חיוב מיתה אפילו במזיד מנ"ל דפטור מתשלומין אע"כ ס"ל להפוסקים דכיון דבשוגג אע"ג דלא קטלינן לי' פטור מתשלומין שוב אין לחלק דאפילו בזה"ז דאפילו במזיד א"א לבא לידי חיוב מיתה פטור מתשלומין מדהכא קא סוברים דבזה"ז והתרו בו אפילו במלקות פטור כמ"ש לקמן אי"ה ממילא ה"ה בכ"ד אע"ג דאפילו אי עבר על החיוב מיתה מ"מ א"א למקטלי' הכא ספק הוא מ"מ אם היא א"א ועבר על חיוב מיתה פטור מתשלומין אע"ג דא"א לו לבא לידי חיוב מיתה ממילא בספק הוי ספק ממון ופטור מתשלומין. גם הפ"מ פ"א דב"ק סי' כ"ג כ' בפשיטות דבספק אם הי' צריך לדם או לא פטור מתשלומין. וע"ל בח"ג אות י"ז. ולפ"ז נ"ל דה"ה בספק חיוב מלקות והתרו בו לפי מאי דקי"ל התראת ספק שמה התראה וכמ"ש לקמן אות כ"ה יכול לומר קים לי דהסנהדרין היו מלקין אותי ופטור מתשלומין ויש לתמוה על הב"ח ח"מ סי' שנ"ח ס"ה שכ' דכיון דאין לוקין מספק חייב בתשלומין יל"ע. והנה נלענ"ד הי' אפשר לתרץ דברי הטור דס"ל כרש"י ב"ק דף ל"ה ע"א ד"ה רבא אמר דאפילו במקלקל ולא צריך לאפרו דפטור ממיתה פטור מתשלומין וה"ה כל מלאכה שאצ"ל אפילו פשיטא לן דפטור ממיתה פטור מתשלומין אכן התוס' שם ד"ה מתניתין בשוגג חולקים על רש"י בזה ע"ש. והיש"ש שם כ' לתרץ דברי הטור וז"ל ע"כ נראה דמי שחובל בחבירו דרך מריבה והכאה ודעתו שילא דם ויהלום כנגדו אז הוי שפיר מלאכה שצריכה לגופה וא"נ מנא ידעינן אם דעתו לכך וכן כשצריך לכלבו וי"ל דמודה ואע"פ שאין אדם משים עצמו רשע לומר שמחלל את השבת מ"מ כנדון זה כבר נעשה רשע שהכה את חבירו ונתרע חזקת כשרותו ועוד דמכח ספיקא לא יכול הנחבל להוציא ממון דלמא פטור מדרבה מני' וא"נ המזיק יקבל בהיסת וכו' עכ"ל. מבואר מדבריו דכיון שכבר נעשה רשע נאמן להודות שהי' כוונתו שילא דם ויהלום ונהרג ע"י הודאה זו והוא פלא גדולה בעיני ואפשר לדחוק ולפרש כוונתו דמודה על עצמו שחילל שבת ואנו מאמינים לו לפטור ממון אבל מ"מ אינו נהרג ואא"כ כ' ועוד דמכח ספיקא כו' ר"ל אפילו לא נאמין לו מ"מ מידי ספיקא לא נפקא ולא מפקינן ממונא אבל מ"מ אינו נהרג ע"י הודאה זו ולא משכחת חובל דלחייב מיתה אלא בצריך לכלבו דוקא וזה אפשר שנדע בלא הודאתו ואע"ג שהתחיל בקושייתו וכן בצריך לכלבו מ"מ למסקנתו בצריך לכלבו אפשר לברר בעדים ועיקר קושייתו ממה דסתמא לא מיירי בצריך לכלבו כמ"ש שם לעיל מזה אלא שאין לשונו משמע כן כלל והמ"א בסי' רע"ח הביא דברי רש"ל אלו בקצרה וצ"ע. ועמ"ש לקמן ח"ג אות י"ד. גם מ"ש היש"ש דהיכי דדעתו שילא ממנו דם ויהלום הוי צריך לגופו תמיהני. דהא כתבו התוס' בשבת דף ל"ד ע"א ד"ה ר"ש פוטר דאם א"ל הדבר לאותו ענין שהיו צריכין לו במשכן מקרי א"ל לגופי' ובמשכן היו צריכין לדם גופי' ולא הי' העיקר כדי לבוליאי מזה. וגם לפירש רש"י שכ' התוס' שם דכל היכי דכוונתו לא הי' בשה לו ולא הי' צריך לה מקרי א"ל לגופה וצ"ל לפירוש זה דקורע בחמתו למירמא אימתא אאינשי ביתי' דפטור דעפי הי' ניחא לי' שלא הי' צריך למירמא אימתא ע"ש בתוס' וא"כ ה"נ דכוותה וע"כ לא נחלקו הרמב"ם והראב"ד פ"א מה"ש ה"ח בחובל בחבירו דרך נקמה אלא לר"י דמשאצ"ל חייב כל שאינו מקלקל כדמשמע בגמר' שם דף ק"ו ע"ב ע"ש אבל לר"ש ודאי כל שא"ל לדם גופי' הוי משאצ"ל וכ"ל דס"ל להיש"ש כמ"ש הרמב"ן והרשב"א והריטב"א בחידושיהם שם דף ל"ד דכל שצריך לגוף המלאכה והכאה מגוף המלאכה ולא מונע ממנו היזק כנגד הוי צריך לגופי' אע"ג דיותר הי' נהנה אלו לא הי' צריך למלאכה זו מ"מ עכשיו שצריך לה והכאה ממנה הוי צריך לגופה משא"כ מוליא המת הוי מונע היזק בלבד וקורע בחמתו למירמא אימתא ההנאה באה לו מצד אחר הוי א"ל לגופה כדבריהם ולפ"ז גם חובל ודעתו שילא ממנו דם הוי צריך לגופה ויש לתמוה על היש"ש שסתם דבריו ולא ביאר שזהו שלא כדעת התוס' ובפרט שכל עיקרו שם נתרץ לשיטת התוס' בא ע"ש והמ"א בסי' רע"ח מביא בסתם דברי התוס' ואח"כ הביא דברי היש"ש אלו משמע דלא פליגי אהדדי. שוב מצאתי ברש"י ב"ק דף ל"ה ע"א ד"ה ומנא ידעינן שכ' דאי מסתמא אפילו מרי' נמי מחייב ומשמע דהיכי דמספקא לן אי צריך לאפרו או לא חייב בתשלומין מספק ואפשר דס"ל דמסתמא א"ל לאפרו ולכלבו אכן משמע דהטור לא ס"ל כן והדו"ק וצ"ע :

(ח) **כריתות** (בשבת) אי כל"ל. וע"ל ח"ג אות כ"ו :

(ט) **ומינה** בזה"ז. דבר זה במחלוקת הב"ח והש"ך בח"מ סי' שנ"ח הובא שנוי' דדעת הב"ח שם ס"ח שגם בזה"ז אם התרו בו פטור מתשלומין והש"ך שם ס"ק ב' השיג עליו ופסק דחייב בזה"ז וסיים וכ"מ במהרש"ל פרק הכונס סי' ו' עכ"ל. והנה מ"ש שכן משמע במהרש"ל פרק הכונס נ"ל כוונתו שכ' היש"ש שם דהיכי דלא עבדינן התומרא כגון בשוגג או שלא בהתראה או בזה"ז אי תפס לא מפקינן מני' עכ"ל מזה משמע לי' להש"ך דזה"ז שוה לשוגג ושלא בהתראה אכן הדבר פשוט שאין זה ראי' ברורה דאע"פ שלענין אי תפס לא מפקינן מני' גבי מיתה ומ"מ שוים הנה לפטרו מממון בשחייב מלקות וממון שפיר יוכל לחלק ביניהם וכו"ל. (ולכאורה הי' משמע שט"ס הוא ביש"ש שלפנינו וחסר איזה תיבות וצ"ל או בזה"ז חייב לשלם וכן אי תפס וכו' ובזה הי' מיושב מה שהקשו עליו האחרונים בסי' כ"ח מנ"ל לחלק לענין אי תפס בין היכי דעבדינן התומרא או לא ולפ"ז הוי א"ש דאי תפס קאי גם היכי דעבדינן התומרא ולפ"ז הי' ראיית הש"ך ברורה ולפ"ז הי' מיירי היש"ש במלקות וממון דבמיתה וממון קיי"ל שגם בשוגג פטור מתשלומין אלא שגם הש"ך בסי' כ"ח ס"ק כ' מביא דבריו כאשר הם לפנינו ועי"ש באחרונים גם א"א לומר כן דהא היש"ש פסק בפ' אלו נערות סי' ד' ובפ' מרובה סי' כ' דחייבי מלקות שוגגין כחייבי מיתות שוגגין ופטור מתשלומין. ומ"מ בעיקר דברים אלו דס"ל דחייבי מלקות שוגגין פטורים מתשלומין נ"ל דיחיד הוא נגד הרמב"ם והטור ושו"ע והש"ך כמ"ש לקמן). והנה הרמב"ם פ"א מה' נערה ה"ח ופ"ג מה' גניבה ה"ח והטור בחו"מ סי' ש"ב סי"ז וכו"ע סי' קע"ז סתמו וכתבו דבהתרו בו למלקות פטור מתשלומין ולא חלקו בין זה"ז לזמן שהיו סמוכין וכ"מ מדברי הטור והש"ע בחו"מ סי' תכ"ד שכתבו בטעמא דחובל בחבירו ביה"כ אפילו במזיד חייב בתשלומין שהתורה רבתה חובל בחבירו לתשלומין ולא כתבו דבזה"ז בלא"ה חייב בתשלומין כיון דלא לקי משמע כדברי הב"ח ומצאתי להב"י בחידושיו לכתובות דף כ"ט ע"ב וז"ל והא דאמרינן דבחייבי לאוין ובחייבי כריתות יש להם קנס מוקמינן לקמן בשלא התרו דאי בשהתרו בכי מלקות ניהו ואין אדם לוקה ומשלם

ונהרג ורודף ששיבר כלים של כל אדם פטור (י) ועיין תוספת כתובות ל"א א' בד"ה רב אשי יע"ש. גם נ"מ לידע בזה"ז חייבי מיתות לענין שבת נ"כ לחולה שיש בו סכנה להתיר הקל הקל תחלה. ובלאוין כה"ג נ"מ לידע בזה"ז מי הוא החייב מלקות לענין פסול לעדות כמ"ש הש"ך ביו"ד סי' י"ו אות י"ז (יא)

ומשלם כדאיתא לקמן. וכתבתי זה אע"פ שאין דעתי לכתוב אלא הלכה למעשה ודיני קנסות אין דנין אותן אלא סמוכים וכו' מ"מ מנהג הישובות וכו' מנדין אותו עד שיפייס וכו' וכן אם תפס וכו' אין מוציאין מידו עכ"ל הרי דבעי לאורויי לנו הדין בזה"ז ואפ"ה מחלק בין התרו בו או לא וכדברי הב"ח מ"מ להלכה אין בידי להכריע נגד הש"ך ומ"מ מידי ספקא לא נפקא ועוד נלמד מדברי הב"י אלו דקלב"מ אע"ג דלא עבדינן לי' החומר לא מועיל תפיסה דהא כ' שגם בזה"ז בהתרו לא מועיל תפיסה וכן בחייבי מיתה אפילו בשוגג ולא נ"ל לחלק בין קנס לממון לזה ועיין בש"ך סי' כ"ח שם ובאחרונים. ואע"פ שכתבו התוס' בכתובות דף ל"ג ע"ב ד"ה לאו וכו' דבקנס לא מחייב אפילו לצאת י"ש מ"מ הא דמועיל תפיסה גבי ממון לאו משום דמחייב לצ"ש הוא שהרי היכי דמחויב לצ"ש לא מהני תפיסה וכמ"ש הש"ך שם. ובקנס אע"פ שאינו מחויב אלא ע"פ ב"ד מועיל תפיסה א"כ ה"ה היכי דקלב"מ וע"ש בתומים ודו"ק היטב ועיין לקמן ח"ג אות י"ז:

(י) **ועיין** תוס' כתובות. הנה הרב ז"ל קיצר בכאן וראוי לברר הדברים. בגמרא שם אמרינן רב אשי אמר בזר שאכל תרומה שלו וקרע שיראין של חברו פטור מתשלומין וכו' רש"י דס"ל לרב אשי מיתה לזה ותשלומין לזה פטור עכ"ל וכתבו התוס' דלפ"ז פליג רב אשי אדרבא דאמר בסנהדרין דף י' מ"א פלוני בא על בת פלוני והוזמו נהרגין ומשלמין דהוי ממון לאב שרצו להפסידו כתובה ונפשות לזה באומרים בבא פלי' והקשו התוס' דאי חשיב אכילת תרומה וקריעת שיראין ממון לזה ונפשות לזה וחייב לרבא קשה לרבא מתניתין דב"ק דף ל"ח דהדליק את הגדיש בשבת פטור מפני שנדון בנפשו והא הוי מיתה משום שבת ותשלומין משום גדיש לע"כ כל היכי דלא מתחייב מיתה בשביל אדם אלא לשמים חשיב מיתה ותשלומין לאחד ור"י מישב פירש"י דהיכי דבאו ב' מעדים כגון לאכילת תרומה וקריעת שיראים או ב' עדות כגון פלוני בא על בתו של פלוני שהיו יכולים להעיד עליו בלא בת ועל הבת בלא עליו הוי מיתה לזה ותשלומין לזה אבל מדליק גדיש בשבת דהכל בא על מעשה א' חשיב מיתה ותשלומין לא' והרשב"א הקשה עליו מהא דאמר רב יוסף בסנהדרין דף ט' ע"ב הביא בעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום וכו' חזר והביא הבעל עדים והזימום לעדי האב נהרגין ומשלמין ממון לזה פי' לבעל שרצו להפסידו כתובה ונפשות לעדים והחם על הזומה אחת בא להם הכל עכ"ד ונלענ"ד ליישב דברי רש"י דודאי היכי דהמיתה הוא לאדם אחר לגמרי מודה דאפילו במעשה א' חשוב מיתה לזה ותשלומין לזה אלא היכי דהוי מיתה לשמים דליכא חילק נכרי לגמרי נראה לו דבמעשה א' לא הוי מיתה לזה ותשלומין לזה אבל בב' מעשים כיון שיש עכ"פ חילק מעשים חשוב מיתה לזה ותשלומין לזה והא דהוצרך ר"י לומר גבי פלוני בא על בתו של פלוני דהוי ב' עדות דלא חשוב לה מיתה לאדם אלא לשמים דהא בבועל ברצונה איירי דמפסדת כתובתה ובבועל מרצונה לא הוי מחויב מיתה לאדם אלא לשמים וע"כ גם העדים דינם כמחויבי מיתה לשמים כמו שרצו לחייב הנידון וזה דחקו לרש"י לומר במחויב מיתה לשמים דאפ"ה בב' מעשים הוי מיתה לזה ותשלומין לזה דמסתבר לי' שגם שם הוי מיתה לשמים ורשב"א דחולק עליו אפילו נימא דמודה דבועל ברצונו הוי מחויב מיתה לשמים ולקמן אדבר בזה אי"ה מ"מ ס"ל דהעדים שרצו לחייב הנדון שלא כדין הוו מחויבי מיתה לאדם ואפשר דבממון ונפשות לאחד לגמרי כגון שהרג הנפש וקרע שיראין שלו פטור אע"ג דהוי ב' מעשים. והנה דעת רש"ל ומהר"ם שי"ף דלרש"י אפילו תרומה ושיראין של אחד מקרי ממון לזה ונפשות לזה דמ"מ חיוב מיתה בשביל אכילת תרומה היא ולא משום ממונו של זה ודעת מהרש"א דדוקא תרומה שלו ושיראין של חברו אבל תרומה ושיראין של אחד הוי מיתה ותשלומין לאחד ומהר"ם שי"ף הקשה עליו ממה שהקשו התו' על רש"י מהדליק הגדיש בשבת ונלענ"ד דס"ל להמהרש"א דדוקא היכי דהוי חיוב מיתה משום אכילת תרומה והתרומה שלו מקרי מיתה לזה עצמו אבל הדליק הגדיש בשבת דחיוב מיתה משום חילול שבת הוא ואין השבת שלו מקרי מיתה לשמים. שוב מצאתי בשטמ"ק מביא מחלוקת בזה ע"ש. נמצא למדין שיש כאן ב' שיטות שיטת רשב"א בתוס' דאין בזה שום פלוגתא אלא היכי דחייב מיתה לאחד ותשלומין לא' חייב לכ"ע והיכי דחייב מיתה לשמים ותשלומין לאדם פטור. ושיטת רש"י שגם במיתה לשמים דוקא כשהכל מעשה א' ועדות אחת פטור אבל כשהם ב' עדיות או ב' מעשים הוי מיתה לזה ותשלומין לזה וס"ל דפליגי בזה לרב יוסף ולרבא חייב ולרב אשי פטור. עוד הקשו התוס' מרודף שפטור מתשלומין אע"ג דהוי מיתה לנרדף ותשלומין לניזק ותירצו בשם ריב"א דרודף ורוצח כיון דניתן לכל אדם להצילו בנפשו הוי מחויב מיתה לכל אדם ובשם ר"ת כתבו דבכל מקום מיתה לזה ותשלומין לזה פטור לבד מעדים זוממין דבעינן לקיים כאשר זמם כלפי כל אחד. והנה אם נבוא ליישב לשיטת רש"י לרבא מתניתין דעבד כפות לו וגדי כמוך לו דפטור על הגדי והבוא דרודף ששיבר כלים של אחרים שהביאו התוס' שם אי גרסינן רבא נ"ל דס"ל כשיטת ריב"א דרוצח ורודף הוי מחויב מיתה לכל אדם וכפי הסברא שכתבתי לעיל דבממון ונפשות לאחד לגמרי אפילו בב' מעשים פטור. ומעתה יש לפנינו ג' שיטות. שיטת ר"ת דבכ"מ פטור ממון לזה ונפשות לזה לבד בעדים זוממין. ושיטת ריב"א דברודף פטור לכ"ע דהוי כממון ונפשות לאחד. ובשאר דוכתי נחלקו רשב"א בתוס' ורש"י לרשב"א בתו' היכי דהוי מיתה לשמים פטור והיכי דהוי מיתה לאדם חייב ולרש"י היכי דהוי ב' מעשים פליגי רבא ורב אשי לרבא חייב ולרב אשי פטור ולפי החילוקים שכתבתי לעיל. והרשב"א בחידושיו בכתובות שם הסכים לפיר"ת והריטב"א שם סתם כדעת ריב"א וכ"כ הרדב"ל והנמו"י ב"ק דף כ"ב ע"ב וגם הרא"ש והר"ן בחידושיו סנהדרין דף ע' ע"ב הביא ב' הסברות ומ"מ כולם סתרו פירש"י ע"ש ומשמע שדעת הר"ן נוטה לסברת ר"ת. והרמב"ם בפכ"א מה' עדות ה"י פסק להך דרבא ורב יוסף בסנהדרין בעדים זוממין דממון לזה ונפשות לזה חייב ובפ' ח' מה' חובל הי"ב פסק דרודף ששבר כלים של כל אדם פטור וכ' הכ"מ דה"ט גם דס"ל או כריב"א או כר"ת ע"כ ונלענ"ד דמ"מ ודאי אינו סובר כפירש"י שהרי פסק בפ"ג מה' גניבה ה"ב זרק חץ בשבת מתחלת ד' לסוף וקרע בגד חברו בהליכתו פטור מן התשלומין והוא מימרא דר' אבין בכתובות שם ובב"ק דף קי"ז ע"א ולפירש"י ע"כ נ"ל דרבא פליג אדר' אבין דהא הכא ג"כ ב' ענינים הם דהא העברת החץ ד"א וקריעת שיראין ב' ענינים נפרדים הם כמו מפלוני בא על בתו של פלוני ולא מסתבר לחלק בין העדאת עדים לעושה מעשה אע"כ לרש"י אה"נ דרבא פליג אדר' אבין והרמב"ם דפסק לתרוייהו ע"כ לא ס"ל כרש"י. שוב נלענ"ד דע"כ דעת הרמב"ם כר"ת שהרי בהך דעבד כפות לו דפטור כתבו התוס' גם דהטעם לריב"א דרודף הוא וניתן להצילו בנפשו וא"כ נ"ל דמיירי דוקא בגוונא דמותר להרגו כגון דא"י להצילו באחד מאבריו כמ"ש אי"ה לקמן מזה וכ"כ הפ"י בהדי' והרמב"ם פי"ד מה' נזקי ממון ה"ו כ' סתם דפטור ולא חילק כלל משמע דס"ל כר"ת דבכל ענין פטור ואפילו נימא כסברת הרא"ה שהביא השטמ"ק שם דבגדי ועבד דחד הוי ממון ונפשות לאחד ולא מוקמינן לה בגדי דחד ועבד דחד אלא לר"ל אבל לר"י מיירי דוקא בגדי ועבד דחד וקמ"ל דאשו משום חציו ע"ש מ"מ הו"ל להרמב"ם לחלק בין גדי ועבד דחד ובין גדי דחד ועבד דחד אע"כ דעת הרמב"ם כר"ת דבכל ענין פטור אם לא בעדים זוממין:

ועתה אבא לדבר לדינא. הנה בעדים זוממין כמעט הסכמת כל הפוסקים דממון לזה ונפשות לזה חייב ובכל שאר חייבי מיתות שמנה

(יא) אבל לא לפטור ממון האידנא כמש"ל דהוי כחייבי מלקות שוגגין דתייבין בתשלומין. ועשין אין בהם כרת כ"א פסח ומילה בלבד ומ"ע דשבת זכור ושמור כו' יש בו לאו ג"כ. ונ"מ לידע איזה (יב) דבר הוא בעשה מן התירה או רק איסורא בעלמא לענין שבועה ביו"ד רל"ח ורל"ט דאין שבועה חלה על עשה ואין איסור חע"א עשה כמ"ש התוס' שבועית כ"ג ב'. ד"ה דמוקי בנשבע שלא יאכל ח"ש מנבילה ואכל חייב ולוקה ופסול עדות יכדומה:

ג הפרש יש בין שבת ליוה"כ דבשבת שגג במיתה והזיד בלאו לא פסול לעדות מ"ה (יג) וביוה"כ הזיד בלאו מיפסל מ"ה

שמנה הרמב"ם ס"פ ט"ו מה' סנהדרין חוץ מרוצח ועריות וגונב נפש מישראל הוי מיתה לשמים ולכלם פטור (וכ"ל שגם מקלל אביו ואמו וחובל באביו ואמו הוי מיתה לשמים דלפי מה שעשה לאביו ולאמו לא הי' מחויב מיתה כמו בכל אדם שאין חייבים מיתה אם עשה כן לכל אדם אלא באביו ואמו שעבר על מאמר השם שלוה על אביו ואמו בחיוב מיתה ול"ע בזה) וברוצח ועריות כיון שניתן להצילו בנפשו הוי כרודף שחייב מיתה לכל אדם ופטור לכ"ע וכן הבא במחתרת הוי חייב מיתה לכל אדם כמ"ש הרמב"ם פ"ט מה' גנבה ה"ז ופטור לכ"ע אבן בהנך גווני דלא ניתן להצילם בנפשם כגון נעבדה בה עבירה דאמרינן בסנהדרין דף ע"ג ע"א דאין מצילין אותה בנפשו ופסקה הרמב"ם פ"א מה' רוצח הי"ב וכח"מ סי' תכ"ה ס"ג (ועמ"ש לקמן ח"ג אות כ"ה) וא"כ אם לאחר שהערה בה קודם שנגמר ביאתי קרע שיראין של אחר וכן אם יש לה מושיע דאיתא בסנהדרין שם דהיינו שיכולין להצילה ע"י ד"א או באחד מאבריו והיינו הך דר' יונתן בן שאול בדף ע"ד (וכ"ל דהה"כ הי' יכול להביא בדף ע"ד הך ברייתא דמה לי יש לה מושיע על ידו או על ידי אחר אלא דר"י בן שאול מפורש עפי) ופסקה הרמב"ם שם ה"ז והי"ג והש"ע שם ס"א ובשעה שבא עלי' או הרג את הנפש קרע שיראין של אחר וכן גונב נפש ומכרו ובשעת מעשה קרע שיראין של חברו בהא פליגי לר"ת והרמב"ם והרשב"א בחידושיו פטור וכן נוטה דעת הר"ן. ולריב"א והרשב"א בתוס' והראב"ד והריטב"א חייב בתשלומין. אבן במפותה דלא ניתן להצילה בנפשו כדאיתא בגמ' שם וכן הרמב"ם שם ה"י והש"ע שם ס"ג כתבו לאונסה משמע דלרצונה אין מצילין אותה בנפשו לכאורה הי' נראה דחשוב מיתה לאשה כמו פלוני בא על בתי של פלוני דמיירי לרצונה ואפ"ה חשוב מיתה לאשה אמנם אחר העיון לא דמי דהתם מיירי בעדים ודאי חייבים מיתה לפלוני ולהאשה שהרי רצו לחייבם מיתה שלא כדין אבל הבועל לרצונה אפשר דחשיב מיתה לשמים וכמ"ש לעיל. ולכאורה יש להוכיח שגם הבועל באונס חשיב מיתה לשמים דאל"כ אמאי פטרינן חייבי מכ"ד מקנס באונס הא הוי מיתה לאשה וממון לאבי' ולפ"ז בכל עריות יהא פטור מממון לכ"ע. אבן לענ"ד אין ראי' מזה לפמ"ש התוס' שם בכס ר"י גבי דמי ולדות דכיון שהולדות הן בגוף האשה חשוב מיתה ותשלומין לאחד אע"ג דהולדות לבעל כיון דע"י גוף אחד בא מיתה ותשלומין כ"ש כאן וכ"כ המהר"ס סי"ף בד"ה פי' ממון לכת כו' (והעולה מדבריו שם דהיכי דהוי מיתה ותשלומין לא' ממש אע"ג דנתחייב עוד מיתה לאחר אמרינן קם לי' בדרבה מני' והיכי דהוי מיתה לזה ותשלומין לזה אלא שבאו ע"י גוף אחד אי ליכא שום חיוב מיתה ממקום אחר הוי מיתה ותשלומין לאחד והיכי שיש עוד חיוב מיתה ממקום אחר דבלא"ה קלב"מ אע"ג שיש בגוף זה ג"כ חיוב מיתה כיון דאין החיוב מיתה לזה חייב ממון ע"ש ודו"ק וא"ל להנהות בעל הביאור שם ע"ש) ועיין פ"י שם ד"ה ממון לזה ודוק ומסתברא דבאונס הוי מיתה לאשה כמו רוצח וברצונה הוי מחיוב מיתה לשמים ובבא במחתרת לא שייך פלוגתא דאם א"י להצילו בדבר אחר לכ"ע פטור ובניכול להצילו בד"א לא חייב מיתה כלל דהא לא הרג ולענין הלכה אין בידי להכריע בין הרים גדולים בדבר שלא מלאתי רבותינו בעל הש"ע שהכריעו בדבר וקצת משמע לי לומר דדעת הטור והש"ע כהריב"א מדהשמיטו הא דינא דשבר כפות לו ונגדי סמוך לו בסי' ת"ח משמע דס"ל דלא פטור אלא במקום דהוי רודף ולכן השמיטוהו וסמכו על מה שכתבו בסי' ש"פ ס"ג דרודף ששבר כלים בין של נרדף בין של כל אדם פטור והתם ע"כ מיירו בגוונא דמותר להצילו בנפשו מדפטר רודף אחר חייבי כריתות כמ"ש הש"ך שם סק"ג וסמך על פרטי דינים האמורים בסי' תכ"ה אימת ניתן להצילו בנפשו. ולכאורה הי' נראה להוכיח דס"ל דמפותה הוי מיתה לאשה מדלא כתבו דבחייבי מיתות ב"ד אפילו מפותה ואפילו במקום דלא הוי רודף פטור אלא דאפשר לדחות דכיון דאינו מבואר בפירוש בגמ' לא חשו להאריך ולבאר. תדע שהרי לא כתבו דבכלים של האשה פטור אפילו במקום דלא הוי רודף כשחייב מכ"ד אע"ג דבהא ודאי כ"ע מודים אפילו כימא דהוי נפשות להאשה הוי ממון ונפשות לאחד אע"כ לא חשו להאריך בדינים שאינם מפורשים בגמ' וכן דרך הפוסקים בכמה דוכתי. ואפשר עוד לומר דפשיטא להו דזה הוי מיתה לשמים ובדין מיתה לשמים וממון לאדם סמכו אמ"ש בסי' שנ"א בגונב כיס בשבת. ודין קנס בחייבי מכ"ד בין באונס בין במפותה ביאר הטור בא"ע סי' קע"ג ושם מבואר דאפילו היכי דקנסא לאבי' פטור אפילו באונסה ואפשר לומר דהטעם משום דע"י גוף א' באו שני החיובים כמ"ש לעיל. ומעתה כל דבריהם מבוארין. כן כ"ל דעת הטור והש"ע ועדיין צ"ע. והנה יש עוד אוקימתא בגמ' סנהדרין שם כגון שבא עלי' שלא כדרכה וחזר ובא עלי' כדרכה ולא העתיקוהו הרמב"ם והש"ע ויתבאר ח"ה בח"ג אות כ"ס:

(יא) **אבל** לא לפטור ממון האידנא. נתבאר לעיל בעזהש"י:

(יב) **דבר** הוא בעשה. אמת כ"כ התוס' שם. אבן הש"ך ביו"ד סי' רל"ו סק"ג כ' בטעמא דנשבע להכות לעצמו חל השבועה אע"ג שהוא אסור מה"ת כיון שאינו מפורש בתורה אלא דאתיא מדרשא הוי כדבר שהוא מדרבנן ושבועה חלה עליו וכדלקמן סי' רל"ח ס"ו עכ"ל וכ"ל שהוא ט"ס וצ"ל ס"ד ור"ל דטעמא דנשבע על חצי שיעור חל שבועה הוא כיון שאינו מפורש בתורה אלא אתיא מדרשא וכ"כ הש"ע בסי' רל"ט ס"ו והם דברי הר"ן בב"י שם ע"ש. וכ"ל דיש נ"מ רבתי לדינא ויבואר ח"ה לקמן אות י"א וע"ע מזה לעיל בהקדמה ולקמן אות י"ב וי"ז ובח"ג אות כ' ובח"ה אות ל"ד ודוק. שוב עוררני חכם א' דבהגהו"ת יד שאול ביו"ד סי' קי"ע בש"ך ס"ק כ"כ דיבר בזה וראיתי שם דברים תמוהים לענ"ד שנה כ' להשוות דברי הרשב"א שהביא הש"ך שם שכ' דאף בחד"ר שייך לומר שהוא מושבע ועומד עם דברי התו' שכתבו דבחצי שיעור לא הוי מושבע ועומד ע"פ דברי הש"ך סי' רל"ט ס"ק כ' בשם מהרלב"ח דבחד"ר הוא עפי מושבע ועומד מח"ש ותמהני מאוד דמהרלב"ח כ"כ לדעת הר"ן דס"ל דאין שבועה חל על חד"ר אבל דעת הרשב"א שהביא שם דשבועה חלה על חד"ר וא"כ יסתרו דברי הרשב"א אהדדי גם מ"ש דמהרלב"ח כ"כ לדעת הרמב"ן ולא לדעת הרמב"ם בשה"מ שורש ב' דמה דאתי מרבוי' הוה בכלל לא הסור המעיין בת' מהרלב"ח שם יראה אדרבי' שכ"כ לדעת הרמב"ם שפסק בפ"ה מה' שבועות הז"ח דשבועה חל על ח"ש דהיינו משום שפסק דח"ש אסור מה"ת ואינו בכלל ל"ת ועיינתי בסה"מ שם ולא נזכר שיש בריבויים לאו דל"ת אלא שקרויים ד"ס ובפורש א' בחד"ר כ' שהוא בכלל ל"ת ע"ש ואין ראי' לאתי מריבויים וגם על הבכ"ם יש לתמוה שכ' דהרשב"א חולק על התו' שכתבו דבח"ש אינו מושבע ועומד ע"ש ותמהני דמה יענה בדברי הרשב"א גופי' דסתרי אהדדי וכמ"ש והנלענ"ד דיש לחלק דלענין שלא להאמין להחשוד בשבועה אמרינן דהוי מושבע ועומד בין בחד"ר ובין באתי מריבויים מ"מ מושבעין עליו והחשוד עליו גם בשבועה אינו נאמן אבל לענין שיחול עליו שבועה אמרינן דלאו מושבע ועומד ממש הוא ורווחא שביק לחול עליו עוד שבועה וכעין דאמרינן בקידושין דף ס' ע"א כי שרנא דליבני וזה להרשב"א בין באתי מריבויין ובין בחד"ר ולהר"ן בחד"ר לעבור הוי מושבע ועומד ממש ולא חלה עליו שבועה ודו"ק:

(יג) **וביוה"כ** הזיד בלאו. כ"ל דר"ל דבשבת לא מיפסל מ"ה כיון דליכא מלקות דהוי לאו שניתן לאזהרת מכ"ד וכל דליכא מלקות לא פסול מ"ה כמבואר בחו"מ סי' ל"ד ס"ב משא"כ ביוה"כ דליכא מיתת ב"ד ולקי פסול מ"ה. אמנם

מ"ה (יד) ואם שגג בלאו והזיד בכרת י"ל דבשר מ"ה עת"מ ל"ד בסמ"ע אות נ' ד' דחייבי מיתות ב"ד ומלקית קראה התורה רשע. וביעל (טו) עכו"ם בפני עשרה מישראל י"ל קנאים פוגעים בו חייב מיתה בידי אדם ורשע היא. (טז) אבל הרודף אחר ערוה אע"ג דניתן להצילו בנפשו מעבירה עדיין לא עבר עבירה

אין כן דעת האו"ת והנתה"מ שם ע"ש דס"ל דלאו שניתן לאזהרת מב"ד כיון דלאו משום קילתו אין לוקין עליו פסול מה"ת והביאו הפמ"ג לקמן אות כ"ה והסכים עמו ונסתפק שם בלאו דמחמר ע"ש ולענ"ד נראה מדאמרינן ביבמות דף ו' ע"א אלאו דמחמר שאני לאוין דשבת דאמירי ש"מ שגם לאו דמחמר חמור משאר לאו ופסול מה"ת וע"ל אות ז' וכמ"ש אות א' עוד מזה :

(יד) **ואם** שגג בלאו. ולענ"ד ל"ע בזה אע"ג דפשיטא שאינו לוקה בשה"ג וכ"כ הרמב"ם בהדיא בה' סנהדרין פי"ב ה"ב ופי"ח ה"ה דבעינן שיתרו בו שמחייב מלקות או מיתה ויקבל עליו ע"ש מ"מ אפשר לומר דדמי ללא התרו בו דאינו לוקה ואפ"ה פסול מ"ה כמ"ש בש"ך סי' ל"ד ס"ק כ"ד ולכאורה הי' כ"ל דדין זה במחלוקת הרמב"ם והטור היא שנוי' דהטור שם ס"ב כ' וז"ל איזהו רשע כל העובר על עבירות שחייבין עליהם מלקית וכ"ש אם עובר על חייבי כריתות ומב"ד וכו' עכ"ל. והרמב"ם פ"י מה' עדות כ' איזהו רשע כל שעבר עבירה שחייבין עלי' מלקות וכו' והא"ל מחייב מב"ד וכו' עכ"ל. ולא תני חייבי כריתות ולכאורה משמע דפליגי בהא להרמב"ם דוקא חייבי מלקית ומב"ד אבל חייבי מיתה בידי שמים ל"ש מיתה ל"ש כרת לא פסול ואע"ג דכל חייבי כריתות לוקין כ"מ בגוונא דנקיט הפמ"ג ששגג בלאו או ערל דמ"מ פים כה כרת היא ולא לקי עלה (הי נימא דמיפסל כמ"ע פים בה כרת אכן מדברי הנתה"מ שם שסק"ה משמע דבשום חייבי עשה לא מיפסל אפילו יש בה כרת) ולהטור מיפסל בכה"ג מדמני חייבי כריתות באנפי נפשייהו משמע אע"ג דלא מחייב מלקות כגון בכה"ג דכתיבנא. אכן רבינו הב"י כ' שם על דברי הרמב"ם הלו וז"ל וחייבי כריתות בכלל חייבי מלקות הם עכ"ל וכן הס"ע שם ס"ב כ' כלשון הרמב"ם וכ' עליו הסמ"ע בדברי הב"י משמע דס"ל דדברי הרמב"ם והטור להאדים המה והרמב"ם דשייר חייבי כריתות דבכלל חייב מלקית הם דכל חייבי כריתות לוקין ואע"ג דפעמים שגג בלאו והזיד בכרת ס"ל דדמי ללא התרו בו ובע"ל דחייבי עשה הוא ס"ל דפשיטא דלא מיפסל מדאורייתא והטור אהנך חייבי כריתות שלוקין עליהם קאי ולא תנית באנפי נפשייהו אלא לאורוי דאפילו שגג בלאו שכהן פסול. ולפ"ז מ"ש בח"מ שם שבה"א ערל שמתו אחיו מחמת מילה כשר לעדות דמשמע אבל ערל גמור פסיל היינו מדרבנן כיון דליכא מלקות (אכן מכ"ש לדברי הפמ"ג נ"ל כן כמובן) והנך ל"ת שיש בהם מיתה בידי שמים לא תנא להו הרמב"ם כמו שלא תנא חייבי כריתות דהכלל חייבי מלקות הם לדידי' וגם הטור לא תנא להו דלא שייכו בזה"ז דרובא דרובא לא שייכו אלא בקודש ובמקדש כמו שמנה אותם הרמב"ם ז"ל פי"ט מה' סנהדרין ה"ב ולא שכיח האידנא טהור שנכנס למקום המקדש או ששימש וגם זר שאכל חלה הוא רק מדרבנן בזה"ז אפילו בארץ כמ"ש הטור יו"ד סי' שכ"ה וגם תרומה יש שם דעות דלא הוי אלא מדרבנן ע"ש בטור ובח"ל ודאי אינם מדאורייתא כלל ובארצות האלו אין נוהגין כלל כמ"ש הטיו"ד שם דמה"ע לא ביאר שם דיניהם וה"ה דמה"ע לא כ' כאן הדין אם נפסל ע"י זה (אבל חייבי מיתה בלא לאו שייכי גם בזה"ז כמו שמנה הרמב"ם שם נביא שכבש את נבואתו או שעבר על דברי עצמו והעובר על דברי נביא דלאו כללא הוא שלא יהי' נביא בזה"ז גם הרמב"ם בה' יסודי התורה פרק ז' ה' ע' י' כשמנה מעלות הנבואה לא כ' דבר זה) ועכ"פ משמע מכל זה דחייבי כריתות ששגג בלאו והזיד בכרת פסול לעדות מה"ת אכן בלאו גרידא והזיד באיסור ושגג בלאו לכאורה ודאי לא פסול מה"ת אכן מלשון הרמב"ם והס"ע שם סב"ד שכתבו והוא שעבר על דבר שפשיטו בישראל שהם עבירה משמע דאם הוא פשיט בישראל שהוא עבירה אע"פ שאינו פשיט שיש מלקות פסול מה"ת וא"ל דפסול מדרבנן דהא לעיל בפסול מה"ת איירי כמ"ש הס"ך וכתבו ע"ז והוא וכו' משמע דבכה"ג פסול מה"ת וכ"כ אח"כ אבל אם רואהו עובר על דבר שקרוב העושה להיות שוגג צריך להזהירו וכו' ולא כתבו דאפילו ידעינן דמזיד הוא או כדבר שפשיט לכל שהוא מזיד אם אינו פשיט שיש בו מלקית צריך להודיעו שיש בו מלקות דאל"כ לא מיפסל אלא מדרבנן נשמע דאפילו שגג במלקות כיון שידע שיש איסור דאורייתא בדבר ועבר במזיד וגוף האיסור חמיר הוא דיש בו מלקות פסול לעדות מדאורייתא. ולפ"ז הטור דנקיט חייבי כריתות אע"ג דאפילו שגג במלקות כיון דעכ"פ ידע שיש אד"א בדבר בכלל חייבי מלקות הם נ"ל דמלתא דאתי' מכללא פרח וכתב לה ומ"מ הא משמע לי דאם לא ידע שיש איסור דאורייתא' בדבר אע"ג דידע שיש עכ"פ אד"ר בדבר לא מופסל מדאורייתא ול"ע בשני דינים אלו ודוק :

(טו) **ובועל** עכו"ם. הנה באורים שם סק"ב ובנתה"מ שם כתבו וז"ל ואם בעלה בפרהסי' או לקחה דרך אישות עבר מהתורה ופסול ד"ת דעבר על לאו דלא תתחתן בם עכ"ל ומשמע לכאורה מדבריהם שגם אם בעלה דרך זנות בפרהסי' עבר על לאו דלא תתחתן בם מדאורייתא ושלא כדברי הפמ"ג דהכא דלא פסיל לי' אלא משום דקנאים פוגעין בו. אכן אחר העיון א"א לומר כן דהא כ' הרמב"ם פי"ב מה' א"ב ה"א ישראל שבעל עכו"ם דרך אישות וכו' הרי אלו לוקין מה"ת שנאמר לא תתחתן בם וכו' ואח"כ בה"ב כ' ולא אסרה תורה אלא דרך חתנות אבל הבא על העכו"ם דרך זנות וכו' ואח"כ בה"ד כ' כל הבועל עכו"ם בין דרך חתנות בין דרך זנות אם בעלה בפרהסי' וכו' אם פגעו בו קנאין וכו' הרי שלא הזכיר לאו דלא תתחתן בם אלא דרך אישות אבל דרך זנות אפילו בפרהסי' ליכא לאו דלא תתחתן בם וע"כ מ"ש האו"ת והנתה"מ לאו דלא תתחתן בם לא קאי רק אלקחה דרך אישות אבל בעלה בפרהסי' הוא מטעם דקנאים פוגעין בו וכדברי הפמ"ג כאן ובגוף הדבר אי עבר בלקחה דרך אישות משום לא תתחתן עיין בא"ע סי' ע"ז ס"א ודוק :

(טז) **אבל** הרודף אחר ערוה. יש להקשות דהא איתא בח"מ סי' ל"ד ס"כ השונא לחברו וא"ל בפני רבים אלך ואמסור ממונך פסול לעדות ומשמע דאפילו לא עשה פסול לעדות מה"ת דלא מלינו שם סברא לחלק בין מדאורייתא למדרבנן ומסור מטעם רודף הוא כמ"ש בסי' שפ"ח ס"י ומשמע דכל הרודפים דין אחד להם בין רודף אחר חברו להרגו או אחר ערוה בלא מלינו שום חילוק ביניהם בסי' תכ"ה ומשמע דאין חילוק בין היכי שיש חשש שמא ימסרנו עוד ובין היכי דליכא חשש כגון שנתפייס עמו או שמת מ"מ כיון שבשעת אמירתו הי' אומדנא ברורה למסרו כיון דסני לי' וא"ל בפני רבים כמ"ש בב"י שם נעשה רשע ופסול לעדות לעולם עד שיעשה תשובה ורואה אני שהדברים ק"ו ומה התם שלא הי' אומדנא דמוכח להרגו כמ"ש בב"י שם (ומדברי הנתה"מ סקי"ב משמע לכאורה שגם להרגו מותר ולא משמע כן בב"י ע"ש ואפשר גם כוונת הנתה"מ דמ"מ בעינן הוכחה אע"ג דלא בעינן הוכחה גמורה כמו להרגו מ"מ הוכחה קלת בעינן ודוק) מ"מ לפוסלו חיישינן ונעשה פסול לעולם עד שיעשה תשובה כ"ש היכי דהוי רודף גמור ומותר להרגו דנעשה רשע ופסול לעדות עד שיעשה תשובה ואפילו החולקים בשונא וס"ל דלא מיפסל כמ"ש האו"ת שם היינו דס"ל דאפילו בשונא אמרינן דגזים ולא עביד אבל ברודף גמור מודה דאע"ג דאח"כ נפספק מלרדוף בין עבר העבירה ובין לא עבר אסור להרגו כדאיתא בחו"מ סי' תכ"ה ובסי' שפ"ח סי"א אפילו בעבר העבירה כ"ש כשלא עבר מ"מ רשע ופסול לעדות נעשה עד שיעשה תשובה אפילו לא עבר העבירה דבהא לא פליגי ואפשר דדעת הפמ"ג לחלק בין מסור (ונ"ל דה"ה רודף אחר חברו להרגו דדינו כמוסר ודוק) ובין רודף אחר ערוה אבל לא ידעתי טעם יפה לחלק ביניהם גם לא ידעתי מנ"ל לחלק ומסברא נ"ל דדין אחד להם ופסול לעדות עד שיעשה תשובה. ויש להסתפק מי שהוחזק ג"פ להגם עריות אם מותר להרגו דבמסור כה"ג קיי"ל בסי' שפ"ח סי"א וסט"ז דמותר להרגו למר בידים ולמר ע"י גרמא הכא מאי. ולכאורה לא מצאתי סברא לחלק ביניהם דהא מסור מדין רודף הרגינן לי' וכמ"ש לעיל ומשמע דכל רודפים חד דינא אית להו

אכן

עבירה שנקרא רשע עליה וזה פשוט. אם יש הפרש בין דבר שחייב כרת ובין לאו גרידא לענין (יז) ספק אי מ"ה או מדרבנן עיין פמ"ג מה' טומאת מת שדחה הכ"מ הגירסא שם ולמ"ד ספק מ"ה לחומרא אף בלאוין ועשין כן. ומיהו באיסור תורה שאין בו עשה כ"א איסור תורה להוד כמו חצי שיעור ובדומה וכדבעינן למימר לקמן אי"ה אני מסופק (יח) די"ל בו ח"ש רק מדרבנן דמאן דיליף סן ממזר ובדומה יש בו לאו מפורש או עשה משא"כ כה"ג ועיין מ"ש בהנהגות או"ה בסדר שלישי אות כ"ז ומשם ואילך. ולמ"ד הלמ"מ ספיקו לקולא ה"ה זה ואין להאריך. ולענין דחיית עשה ללאו אי דחי ללאו דכרת עיין בס' הכריתות לר"ש מקינון ובמהרש"א ובמהרש"ל (יט) ריש יבמות ובס' נינת ורדים וש"ה הארכנו בזה:

ד יש לעיין בפ"ז מה' ממרים ה"ז שב' (כ) בודקין זקן ממרא למיתה ולא למלקות ועכ"מ שם ובלח"מ כ' דלמלקות אוקמינן אחזקה ולא מתמרינן אף בכרת וסקילה ואף מדרבנן לא מתמרינן ומיהו להציל נפש י"ל שפיר בודקין ומ"מ קשה דלמלקות נמי סכנות נפשות הוא גם חזקה העשוי' להשתנות בכל רגע היא וכל היכא דאיכא לברורי בקל מבררינן אף בספק דרבנן בריש פסחים למאי נ"מ נישיילי' והדברים ארוכים אין עת האסף פה. עיין אות וי"ו מ"ש לט"ז א"ח ח' ח':

ה ובחלק הזה ר"ל חלק או"ח בו עשין ולאוין שאין בהם כרת ויש בהם כרת וסקילה כמו הל' ציצית מ"ע ותפילין. ולאוין כמו יו"ט וכדומה. וכרת חמץ בפסח. וסקילה שבת. ובדין חצי שיעור במ"א מ"ה הוא כר' יוחנן אמנם בשאר איסורין יש בו מהעיון אי ח"ש מ"ה או מדרבנן (כא) עיין ריש שבת הוצאה ע"י עני ועשיר מדרבנן לכאורה ח"ש דרבנן ועיין פני יהושע שם. ועיין לח"מ ה"ש פ"ג ה"ב מחוסרין דינה הוה כחצי שיעור שיש בו איסור תורה יעו"ש (כב) ועיין שו"ת ח"צ סי' פ"ו צידד בזה בדין חצי שיעור בשאר איסורין אי הוי ד"ת או לאו ולענין ב"י בח"ש עיין תמ"ב ותמ"ז ובמ"א ובפריי שם. ובמ"א כתבנו אם הפי' חזי לאצטרופי כזית כא"פ ל"ש זה כ"א במאכלות אסורות שיסבור ששהה והוא לא שהה משא"כ בשאר איסורין לא שייך זה:

ז ובפריי

אכן לפי מ"ש הש"ך סי' שפ"ח ס"ק נ"ה בשם כמה פוסקים דאפילו בחד זמנא. אע"פ שכבר עשה אשר זמם מותר להרגו ובשי' תכ"ה ס"ג כ' הש"ע דאם רדף אחר הערוה ותפשה ושכב עמה אין ממיתין אותו ולא כ' הש"ך די"ח ע"ז וגם בריש הסי' שם כ' רמ"א דכל חייבי מיתות אין בידינו להרגן ומשמע שגם דואל בכלל וכ"כ הסמ"ע ס"ק ה' בפירוש ולא כ' הש"ך די"ח ע"ז וע"כ דוקא במסור ס"ל להנהו פוסקים כן ואפשר דהטעם הוא דדוקא במסור אמרינן מדעבר פ"א נעשה לו כהיתר וסופו לעבור עוד משא"כ ברוצא ועריות. וא"כ אפשר דאפילו במוחזק ג"פ נ"כ דוקא במסור הדין כן. א"ד כיון שמוחזק ג"פ דהוי חזקה לכל דבר גם ברוצא ועריות הדין כן וגם אפילו נימא דבג"פ הוי מוחזק גם לענין רוצא ועריות ופשיטא דרוצא קטלינן לי' דלא עדיף תוחזק להרוג ממוחזק למסור דמסור אינו אלא מטעם דכיון דמוסר להרוג הוי כהורג (וגם מוסר ממון הוי כנפשות כדאיתא בפוסקים) וא"כ לא עדיף מוחזק להרוג ממוחזק למסור מ"מ עדיין יש לספק בעריות במוחזק לאנס את העריות אם מותר להרגו או לא דאפשר דוקא בשעה שרודף אחרי' מותר להרגו ולא במוחזק ולא מצאתי ראי' לזה. ומצד הסברא נראה דבג"פ הוי מוחזק לכ"ד ואין חילוק בין רוצא לעריות דהא ילפינן נערה המאורסה מרוצא ורוצא מנערה המאורסה כדאיתא בגמ' הביאה הסמ"ע סי' תכ"ה ס"ק ד' וצ"ע לדינא:

(יז) **לענין** ספק אי מ"ה כנ"ל. והמעיין שם בכ"מ יראה שהסכים לגירסא דאיסור כרת מודה הרמב"ם דספקא מה"ת ומהרי"ט בתשו' ח"ב מיו"ד סי' א' דחה גירסא זו ומ"מ שניהם מודים דלמאן דס"ל ספקא מ"ה לחומרא גם בלאוין ועשין כן ואפשר גם כוונת הפמ"ג כן אלא שקיצר:

(יח) **די"ל** בו ח"ש. ע"ש הוא וצ"ל בו ספיקא רק כו':

(יט) **ריש** יבמות. הוא דף ו'. ועיין לקמן ח"ה אות כ"כ:

(כ) **בודקין** בן זקן ממרא. צ"ל בן סורר ומורה. ולענ"ד נראה ליישב ק' הכ"מ והלח"מ דבעדות הראשונה קודם שילקה לא הוצרך הרמב"ם להזכיר שבודקין אותו אם לא הקיף זקן התחתון דפשיטא הוא שהרי עדיין לא נבדק בשום פעם ובלא"ה צריכין לבדקו שמא קטן הוא וממילא בדקינן לי' נ"כ אם לא הקיף זקן התחתון כמו שביאר לעיל לענין הדין דאם לא הקיף זקן התחתון אינו נעשה בן סורר ומורה אלא אח"כ בעדות אחרונה קודם שנתחייב מיתה כבר ידעינן שגדול הוא וה"א שמעמידין אותו על חזקתו שלא הקיף זקן התחתון קמ"ל דצריך בדיקה מהנך טעמא שכ' הפמ"ג ודוק:

(כא) **עיין** ריש שבת. ובפתיחה לה' שבת דחה זה ע"ש שכ' תחלה לחלק בין מעביר ד"א ברה"ר לשאר מלאכות שבת ואח"כ כ' דיש לחלק בין עשה המלאכה בחצי שיעור כמו קצר חצי גרוגרת (וכ"ל דה"ה מוציא או מעביר ד"א ברה"ר חצי גרוגרת אוכלין או חצי שיעור של כ"ד לפי דינו ודוק) דיש בו איסור תורה או אד"ר כמו שצידד הח"צ ז"ל בסי' פ"ז משא"כ מעביר פחות מד"א ברה"ר אין שום מלאכה עלי' כלל ולאו מידי עביד עכ"ד ע"ש וצ"ל עיקר כדבריו בזה. וכ"ל עוד דה"ה עקר ולא הניח או הניח ולא עקר או זה עוקר וזה מניח אפילו אי נימא ח"ש אסור מה"ת מ"מ בכה"ג הוי חצי מלאכה וליכא אלא איסור דרבנן לכ"ע. ובפתיחה לה' שבת שם כ' דמשמע בשבת דף ג' דזה עוקר וזה מניח יש בו איסור תורה ע"ש ולענ"ד אדרבה משמע כל הסוגי' שם ובדף נ"ג דליכא אלא איסור דרבנן וכ"כ רש"י בהדי' במשנה ראשונה דמדבריהם הוסיפו לאסור זה עוקר וזה מניח ע"ש וכנ"ל עיקר:

(כב) **ועיין** שו"ת ח"צ. והמש"ל פי"ח מה"ש ה"א הביא דמדברי רש"י שבת דף ע"ד ע"א ד"ה וכי. מותר והג"א ר"פ המוציא יין דחצי שיעור באיסור שבת אסור מה"ת והמגי' שם כ' דאשתמיט מני' דהח"צ דברי רש"י והג"א אלו הביאו הפמ"ג בפתיחה לה' שבת ולענ"ד לק"מ על הח"צ שכ' שם על מ"ש מהרא"י בפסקיו סי' קס"ד דפחות מכזית א"צ ביעור דאזיל לשטת הרא"ש דס"ל הכי (כמ"ש המ"א סי' תמ"ב סקי"ב) וצ"ל לדידי' הא דקיי"ל חצי שיעור אסור מה"ת דוקא באיסורי אכילה (ר"ל ילית לי' דברי רש"י והג"א אלו) או ס"ל דאפילו בשאר איסורין אסור מה"ת ולענין ביעור חמץ שאני דלא עביד מעשה ולא ברה שמחייבו לא מחייב בחצי שיעור ולדעת מפורשים אחרים דדוקא דבוק בכותלי הבית אבל באינו דבוק צריך ביעור הוי ביעור חמץ וכל האיסורין כאיסורי אכילה עכ"ד ולק"מ על הח"צ. ובמג"ז סי' ש"ה סק"ה כ' דמדברי הטור והלבוש שכתבו שלא הזכירו לשאר שיעורי שבת שלא נאמרו אלא לחיוב אבל איסורא איכא בכ"ש ש"מ דס"ל דח"ש אסור מה"ת דאל"כ איכא כ"מ להוצא שא"כ שבכה דמותר לעשות לו איסור דרבנן עכ"ד ולענ"ד אין ראי' דאין כוונתם דליכא כ"מ כלל אלא כוונתם דלא שכיח כ"מ ביניהם דלא שכיח שיזדמן חולה שא"כ סכנה שיצטרך לח"ש (דאי יצטרך לשיעור שלם ועושין פחות פחות משיעור מצטרף לשיעור שלם כמ"ש הפמ"ג בפתיחה לה' שבת ע"ש) וגם יש עוד כ"מ בזה"ז בין חיוב ופטור כגון לענין אי מיפסל לעדות וכגון אי בהדי דעשה מלאכה זו קרע שיראין של חברו ואפ"ה לא טרח עצמו רבינו הטור והנמשכים אחריו לבאר דיניהם כיון דלא שכיח דבר זה שיזדמן הדבר בכל עת יהי' מלוי איש אשר יחפש מקורן של דברים לבאר דינו והם לא ביארו אלא דברים הנצרכים בכל פעם וה"א בכל פעם לבקש מי שיחפש אחר המקור וגם א"א בכל עת לחפש כ"כ וה"ה בזה. (ועיין בכ"מ בסוף הקדמת הרמב"ם) ומ"מ לדינא כיון שדעת רש"י והג"א מפורשים דאסור מה"ת ודעת הרא"ש לא ברירא שחולק ע"ז דאפשר דוקא לענין ביעור כ"כ ולא לשאר דברים לא שבקינן דברי רש"י והג"א המפורשים בשביל ספק בדברי הרא"ש ועפי אית לן לומר שגם הרא"ש לא פליג עלייהו וגם כבר כ' המ"א שם סק"ו וי"ב שדעת הרבה פוסקים שגם בביעור חייב גם הסמ"ע סי' שנ"ע סק"כ כ' בכתם שגם בגזילה ח"ש אסור מה"ת כמו באיסורין. ועי"ל ח"ה אות י"ח:

ומ"א

ו ובפריי לאו"ח סי' ח' בט"ז אות ח' (כג) ומ"א י"א צידדנו אי עשו חז"ל סייג ונדר למ"ע כמו בל"ת א"ד דוקא ל"ת שלא יעבור בקום ועשה לא בשוא"ת ויש תבלין לזה דושמרתם את משמרתי עשו משמרת למשמרתי היינו ל"ת ככל שמירה דקרא ע"פ הרוב. ומהא דזמן ק"ש עד חצות להרחיק מעבירה כתבנו בזה שם. ומדברי קדשם של הט"ז ומ"א שם למדנו מחלוקת (כד) דלט"ז כל שחזקה ברורה שעה אחת א"צ לברר אף בקל ושאני פסחי' דחזקה דמסתמא עשה כן. וכן ביו"ד א' מסתמא הזקה עפ"י הרוב מצויין מומחין. ולמ"א אף בחזקה ברורה סבררינן וההוא (כה) דה' ממרים פ"ז ה"ז מסייע לט"ז כפי הנראה כמ"ש לעיל באות ד' יע"ש:

ז באופן שבכלל מרנה זו יש בה עשין ולאוין עם עונשם. (כו) ול"ת חמיר מעשה ואפ"ה אתי עשה ודחי ל"ת ועיין (כ"ז) רש"י יבמות אי דוקא לאוין שלוקין עליהם או אפילו שאין לוקין עליהם (כח) ועמ"ל בה' איסורי ביאה ,בשם הרשב"א דלאוין שאין לוקין חמירי מלאוין הלוקין כי לזה נתכפר (דומי' דאין עונשין מ"ה דלא תהוי כפרה כמ"ש הסמ"ג) ולענין דחיית עשה החמורה לקלה לא בעינן בעידנא וללאו בעינן בעידנא (כט)

(כג) ומ"א י"א. נ"ל ומ"א י"א. א'. וע"ל בח"ב אות כ"ד ובח"נ אות א' ובמ"ה אות ל'. ובא"א סי' תמ"ג סק"ב ואי"ה בח"ג שם יתבאר:

(כד) דלט"ז כל שחזקה. ולקמן במ"ה אות ב' כ' דחזקה מחמת רובא עדיף מחזקה דמעיקרא ועמ"ש שם אכן במ"ז סי' ח' שם כ' מה"ת לומר שנפסק משמע דר"ל כיון שאין מקום לספק לא הוי ספק כלל וע"ל מ"ה אות ג' כתבתי כעין זה ע"ש:

(כה) דה' ממרים. ולפי מ"ש לעיל אות ד' אין ראי' משם ע"ש ודו"ק:

(כו) ול"ת חמיר מעשה. הוא מגמ' יבמות דף ז' ע"א לאו ל"ת חמיר מני' וקאתי עשה ודחי לי' ע"ש:

(כז) רש"י יבמות. לא מצאתי שם ברש"י מזה אכן נחזי אנן מדפריך שם דף ו' ע"א אלא דקיי"ל דעשה דוחה ל"ת ויליף ממחמר דלא דחי וכו' אע"ג דאלאו דמחמר לא לקי ש"מ דבכה"ג דחי עשה לל"ת אפילו ל"ת דלא לקי עלה ועוד דהתוס' עירובין דף ק' ע"א ד"ה מאן ד' הקשו דליתי עשה דזריקת הדם ולידחי ל"ת דבל תוסיף ע"ש ואלאו דבל תוסיף אין לוקין דהא הרמב"ם פי"ט מה' סנהדרין לא מנה לה בהדי לאוין שלוקין עליהם משמע דס"ל דאין לוקין עליו דהוי לאו שבכללות וכ"כ הפמ"ג סי' ו' בא"א סק"ב (וע"ל אות ל"ז ומ"ש שם) הרי שגם לאוין שאין לוקין עליהם נדחו מפני עשה ועיין מ"ש לקמן אי"ה. שוב ראיתי שחסר כאן ב' תיבות ונ"ל ויש להסתפק אי דוקא וכו' ומ"ש ועיין רש"י לדלעיל קאי דל"ת חמיר משום דלוקין עליו ואח"כ כ' ויש להסתפק משום דברי המס"ל שהביא אח"כ:

(כח) ועמ"ל בה' איסורי ביאה. חפשתי ולא מצאתי במס"ל שם ואולי יש ט"ס במראה מקום וכ"ל שיצא לו מהא דאמרינן בכתובות דף ל"ז ע"ב ואין לי אלא מיתות חמורות שלא נתנו שנתנו לכפרה מיתות קלות שנתנו שנתנו לכפרה מנין וכו'. משמע דמה שלא נתנו לכפרה הוא חמור אכן לענ"ד יש לעיין הרבה בהאי כללא והתומים סי' ל"ד סק"א הבאתיו בפזהש"י לעיל אות ג' מחלק בין לאו שניתן לאזהרת מב"ד דההוא משום חומרו אין לוקין עליו ובין לאו הניתק לעשה או לתשלומין דנ"כ עכ"פ לאו משום קלותו אין לוקין עליו אלא משום דיכול עדיין לקיים העשה או לשלם ואח"כ כשלא יקיים או יבטל לר"י ולר"ל כדאית להו ילקה והוי כשאר לאוין ובין לאו שאין בו מעשה דההוא משום קלותו אין לוקין עליו ע"ש. שוב מצאתי בס' עשרה מאמרות-מאמר חקור דין ח"א פט"ז י"ז י"ח שכ' דלאו שבכללות או בא מכלל עשה או שאין בו מעשה או ניתק לעשה וקיים העשה וכן ניתק לתשלומין ושילם הם קלים שבלאוין שאין לוקין עליהם ולאו שניתן לאזהרת מב"ד הם חמורים דמחמת חומר שלהם אין לוקין עליהם ע"ש (ואי"ה יבואר לקמן באות כ"ה דין לאו הניהק לעשה ע"ש) ומעתה אין ראי' מדברי הסמ"ג שהביא הפמ"ג דהיכי שראינו חומרא בבא מן הדין מה שאין בנדון ודנין אותו בק"ו אמרינן אדרבה משום חומר שלו לא לילקו עליו דאפשר הוא מהנך שאין לוקין עליהם משום חומר שלהם אבל אין ראי' לעשות כלל אבל לאוין שאין לוקין עליהם דחמורים הם. וכ"מ ביבמות דף ז' ע"א דאמרינן לאו ל"ת חמור מני' וקאתי עשה ודחי לי' ופירש"י ל"ת דחמיר מני' שהרי לוקין עליו עכ"ל. ולפי דברי הרשב"א אדרבה עשה חמיר הוא לכן אין לוקין עליו כמו לאוין שאין לוקין עליהם אלמא דטפי מסתבר לומר דמשום קלותו אין לוקין עליו. והנה אע"פ שבגמר' לא מצינו טעם אהא דעשה דוחה ל"ת דחמירא מנה רק שהוא הל"מ מ"מ מצאתי בס' טוב גיטין על מס' גיטין דף כ"ז ע"ב שכ' בשם הרמב"ן בטעם הדבר וז"ל דרחמנא כיוונו שיעשה עכ"פ מצוה כלומר דאם יהי' בהיפך שלא תעשה ידחה עשה לא יקיים שום מצוה רק שלא יעבור על ל"ת וד' חפץ למען צדקו ירבה בקיום המצוה עכ"ל וכוונתו ע"פ מ"ש הרמב"ן בפירוש התורה פ' יתרו ע"פ זכור את יום השבת וז"ל ולכן מצות עשה גדולה ממצות ל"ת כמו שהאהבה גדולה מהיראה כי המקיים ועושה בגופו ובממונו רצון אדוניו הוא גדול מהנשמר מעשות רע בעיניו ולכך אמרו דאתי עשה ודחי ל"ת ומפני זה יהי' העונש במצות ל"ת גדול ועושין בו דין כגון מלקות ומיתה ואין עושין בו דין במ"ע כלל וכו' עכ"ל והכוונה בדברים אלו דבקיום מ"ע עדיף ממל"ת ותדע שכן אמרו במכות דף כ"ג ע"ב במשנה כל היושב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר "כעושה מצוה משמע דעושה מצוה גדול מלא עבר עבירה דמי נתלה במי הוי אומר קטן נתלה בגדול וגם זה דוקא בבא דבר עבירה לידו וניצל הימנה כדאיתא בקידושין דף ל"ט ע"ב אבל אי לא"ה לא והיינו כיון שמקיים המצוה בקום ועשה משא"כ קיום ל"ת הוא בשוא"ת לכן בעבירת ל"ת חמיר מביטל מ"ע כיון שעבר בקום ועשה משא"כ ביטל מ"ע הוא בשוא"ת (שוב מצאתי כן במהרש"א ח"א יומא דף פ"ו ע"א ע"ש) לכן קיום מ"ע וביטל ל"ת אע"פ ששניהם בקום ועשה מ"מ מדה טובה מרובה וד' חפץ למען צדקו שיהי' בידו קיום מצוה כמ"ש הט"ג בשם הרמב"ן שהבאתי למעלה לכן קיום מ"ע עדיף מעובר על ל"ת ודוחה אותה. ואפשר להוסיף עוד בטעם הדבר כי ודאי ע"י קיום מ"ע עושה איזהו תיקון למעלה ולהיפך בעובר עבירה ח"ו עושה איזה פגם וקיי"ל אונס רחמנא פטרי' וכמאן דלא עביד ולא כמאן דעביד להיפך וכמ"ש הש"ך בחו"מ סי' כ"א סק"ג ע"ש וממילא כשעשה דוחה ל"ת הוי כמאן דלא עבר עלה כלל דלא גרע מאונס ואין כאן פגם והתיקון נעשה ע"י העשה משא"כ אי הוי נדחית העשה מפני ל"ת אע"ג דאנוס הוא בביטל העשה לא הוי כמו שקיימה ותיקן הפגם ואינו אלא שלא פגם בביטול ל"ת ודוק. (ובזה נלענ"ד ליישב ק' הט"ז בא"ח ס"ס תקפ"ח על בה"ג הא אונס רחמנא פטרי' בכל מקום דהנה בגמ' ר"ה דף ט"ז ע"ב א"ר יצחק מריעין לה בסופה מ"ט דלא איערבב שטן ולא אמר דלא מקיימי מ"ע דשופר דבהא ודאי אונס רחמנא פטרי' אלא דלא איערבב שטן על עבירות שעשו כל השנה ולזה לא מועיל אונס ואשמעינן בה"ג דהיכי דמיקלע בשבת יפה כח השבת וכח חכמים שגזרו שלא לתקוע דהוי ממש כאלו תקעו ואיערבב נמי שטן על כל עבירות שעשו כל השנה ודוק) ומעתה ה"פ ביבמות שם לאו ל"ת חמיר מני' ר"ל דבעבירתם גם ל"ת גרידא חמירא מביטל עשה מטעם הנ"ל ואפ"ה אתי עשה ודחי לה וע"כ דבקיום עשה גדול כ"כ יותר מעבירת ל"ת וכ"ל לכן גם ל"ת שיש בה כרת אע"ג דעבירתה חמיר כ"כ קיום מ"ע עדיף מינה ועל כן לאו שא"כ מעשה כיון שאין עוברין עלי' בקום ועשה לא חמירא העבירה זו מביטל ל"ת לכן אין לוקין עליו ולדקו דברי התומים (וכ"ל שזה טעם הפוסקים דס"ל דעשה דוחה ל"ת הבא מכלל עשה שהביא הבית מאיר סי' קפ"ד דס"ל דעשה זו קולא דקיום שלה שוא"ת הוא ועשה החמורה דוחה לקלה כמ"ש לקמן ואע"ג דלענין עבירה שלה חשבינן העובר לשוא"ת כמו שאכתוב לקמן אי"ה דמה"ט אין לוקין עלי' מ"מ כיון דעכ"פ קיומה בשוא"ת היא קילא היא משאר עשה והחולקים שם מדמין קום שלה לביטול שלה וכשם שבביטולה אע"פ שעובר בקום ועשה הוי כמבטל מ"ע הכתובה בתורה כמ"ש לקמן ה"ה בקיומה אע"פ שמקיים בשוא"ת מ"מ כשיזדמן לידו ואינו עובר הו כמקיים

כמקיים מ"ע הכתובה בתורה ופ"ל ח"ג אות א' מ"ש מזה) ואע"ג דמלינו מ"ע שעוברין עלי' בקום ועשה ואפ"ה אין לוקין עליהם כגון העושה מלאכה ביו"ט שיש בו עשה דשבתון ול"ת דלא תעשה כל מלאכה כדאיתא בגמרא בהרבה מקומות ובהרמב"ם ריש ה' יו"ט והעושה מלאכה ביו"ט עובר אעשה ול"ת בקום ועשה ולקי אל"ת ולא אעשה וכן הבא על מצרית ואדומית דור ראשון ושני וכן כ"ג שבא על הבעילה כמ"ש הרמב"ם ספ"א מה' איסות וכן צרת יבמתו לאחר שכנס יבמתו כמ"ש בפ"א מה' יבום הי"ב כל הני עוברים על עשה בקום ועשה ואפ"ה אינם לוקים כ"ל לומר דאע"ג שעבר ע"י מעשה מ"מ כיון שהתורה לא הזהירה שלא לעשות מעשה זו נמלא שבמעשה ההוא אע"ג דקום עשה הוא לא עבר אלא בשוא"ת כגון העושה מלאכה ביו"ט אלמלא דלא תעשה מלאכה ודאי עבר בקום ועשה אבל אעשה לא עבר אלא שלא שבת שהרי בעשה לא מלינו אזהרה שלא לעשות מלאכה אלא לשבות והוא לא שבת הוי בשוא"ת וכן הבא על מצרית ואדומית ראשון ושני כיון שלא הזהירה תורה שלא לבא עלי"ס אלא כתבה תורה דור שלישי יבא ומזה אנו למדין אבל דור ראשון ושני לא יבואו נמלא בהבא עלי' אע"פ שעבר במעשה לא עבר אלא אמה שהזהירה תורה דור שלישי יבא והוא לא המתין על דור שלישי הוי כשב ואל תעשה וכן כ"ג שבא על הבעולה עבר אמ"ש בתורה שיקח בתולה והוא לא עשה כן אלא דכל שאינו נושא בעולה לא עבר על עשה זו כמ"ש המ"ל שם אלא דהתורה ליותה כשרולה ליקח אשה יקח בתולה והוא לנקח אשה שאינה בתולה ולא קיים מלות התורה שלותה שיבא בתולה כשרולה ליקח אשה הוי כשב ואל תעשה וכיולא בזה כ' הלח"מ שם שלא מנה הרמב"ם ז"ל במנין המלות עשה זו שלא יפא לרת יבמתו כיון שכ' מ"ע ליבם שנאמר יבמה יבא עלי' הוי בכלל זה ולא על לרתה ע"ש וה"ה לענין זה דהוי כשב ואל תעשה שהתורה ליותה שיבא עלי' לחוד והוא לא בא עלי' לחוד אלא גם על לרתה נמלא בכל אלו במעשה שלו ביטל מה שליותה תורה לעשות בע"א לכן דינו כשב ואל תעשה דמעשה שלו לא אסרה תורה כלל אלא ליותה לעשות בענין אחר וע"י מעשה שלו ביטל מה שליותה תורה לעשות בע"א לכן אין דינו על מעשה שלו אלא על שביטל מה שליותה תורה לעשות בע"א והוי כביטל מ"ע (ועמ"ש לקמן ח"ד אות כ') ואפילו אם ירלה בע"ד לפקפק על סברא זו מ"מ מסהבר דברי התוס'. וכבר כתבתי לעיל שכ"כ ג"כ בס' עטרה מאמרוה גם ככר כתבתי לעיל אות ג' דהפמ"ג גופי' נקמן אות כ"ה פסק דהעובר על לאו שיש בו מכ"ד ושגג במיתה והזיד בלאו פסול לעדות אע"פ שאין לוקין עליו משום דלאו יבוס קילא דידי' רין ניקין עליו והעובר על לאו שאכ"מ לא מיפסל משמע דמנסים קולא דידה הוא (ועמ"ש לקמן אות כ"ה) ולפמ"ש גם הרשב"א נרו בלגה כייל דלאוין שאין לוקין אמירי אלא לפעמים משום חומרא דידהו אין לוקין ולפעמים משום קולא דידהו וכן מלינו במכות דף ח' ע"א ופסקה הרמב"ם פ"ו מה' רולח דפושע פטור מגלות משום שהוא קרוב למזיד ולא סגי לי' בגלות ואנוס פטור דלא מחייב וה"ה שוגג קרוב לאונס ע"ש. ומעתה לא ידעתי במה נסתפק הפמ"ג אי עשה דוחה ל"ת שאין לוקין עלי' או לאו שיש בה מכ"ד הא פליגי אמוראי ביבמות אי עשה דחי ל"ת שיש בה כרת ואסקו רבא ורב אשי דבתראי ניהו בדף ח' ע"א דלא דחי כ"ש כשיש בה מכ"ד ואי לאו שא"כ מעשה קילא היא וק"ו הוא אם לאו שיש בו מעשה דחי כ"ש שא"כ מעשה גם לאו הניתק לעשה או לתשלומין ככר כ' התומ"ס שם דהוא לאו ממש שהרי היכי דביטל העשה או היכי דא"א בהשבה כגון פחות משו"פ לוקה כגנו שנתבאר בחו"מ סי' ת"כ ס"ג ואע"ג דגבי גזלה לא מלינו שילקה אפחות מש"פ אפשר לומר בטעמא דמלתא כמ"ש רש"י סנהדרין דף כ"ז ע"א ד"ה לערה בשעתא דהתירה אמרה לא תגזול והשיב אמידי דבר השבה דהיינו ש"פ עובר אבל על פחות משו"פ הוי כחלי שיעור כמ"ש הסמ"ע סי' שנ"ט ס"ק ב' ואפ"ה לאו ממש הוא ועכ"פ לא חמירא הוא משאר לאוין גם בלא"ה קשה לאשכוחי דידחה עשה ל"ת דגזלה ואבלה ודוק גם מ"ש אח"כ ולפ"ז כ"ש לאוין שאין לוקין עליהם בעינן בהו בעידנא לא ידענא אמה קאי אי אלאו שיש בו מכ"ד לא דמי כלל ולאו הניתק לעשה לאו גמור הוא ולאו שא"כ מעשה אדרבה קל הוא וליכא ק"ו וכנ"ל ועכ"פ אמת הוא דבעינן בי' בעידנא כיון דלא מלינו שידחה בלא בעידנא מכ"ל לאדם שידחה לאו זה בלא בעידנא ואי ר"ל כגון לאו דממאר דלא לקי עלה הא מבואר ביבמות דף ו' ע"א דלא דמי לה כלל דלאוי דשבת אמירי וגם הוי עשה ול"ת כמ"ש התוס' שם ד"ה נגמר וגם שהרו דבריו למ"ש לקמן אות כ"ה דאפשר דלאו דממאר קיל ור"ל שם שלא יפסול העובר עליו אפילו לדעת האו"ת ע"ש ובמש"ל אות ג' ואי נסבה לאו אחר שאינו מלאוי שבת ואין בו עשה ואין בו מיתה אלא שהלאו נכתב גם לאזהרת מכ"ד ואי דיש להסתפק אי חמירא הוא או קילא. ומ"מ כ"ל דנדחה מפני עשה דהא כ' רש"י שם ד"ה וכי תימא בטעמא דלאוי דשבת חמירי דמחלל שבת כעע"ז משמע הא לא"ה הוי דחי לה וכ"מ מדברי התוס' שם ואמאי הא הוי לאו שניתן לאזהרת מכ"ד משמע דאפ"ה הוי דחי לה ובעינן בהו בעידנא כמ"ש לעיל אלא אי מיפסל על ידה לעדות צ"ע:

עוד כ"ל בעבר על לאו שניתק לעשה ולריך לקיים העשה שבה עשה זו לא נדחית בשביל עשה וכן מעיקרא שידחה עשה ללאו דניתק לעשה שיעבור הלאו ויבטל העשה או באופן שלא יהי' אפשר לו לקיים העשה לא דמי דהעשה עשה גמורה הוא ואין עשה דוחה עשה כמ"ש בע"מ שם פע"ז דבלא קיים העשה שבה הרי בידו ב' עבירות ע"ש ור"ל עשה ול"ת והנה שיש לפקפק קלת פ"ז לפי מ"ש לעיל בשם הרמב"ן בטעם דעשה דוחה ל"ת כדי שיהי' בידו קיום מ"ע ולא רק מה שלא עבר על ל"ת משא"כ עשה לא נדחית מפני עשה דמ"מ יהי' בידו קיום מ"ע ומאי אולמא האי עשה מהאי עשה משא"כ לאו הניתק לעשה אם לא תדחה מפני עשה לא יתחייב בעשה השני' כלל ולא יהי' בידו שום קיום מ"ע אלא שלא עבר על ל"ת והוי לן לומר דעדיף שתדחה הל"ת ויהא בידו קיום מ"ע זו מ"מ כ"ל כמ"ש דסתמא אמרו אין עשה נדחית מפני עשה וקשה להוליד דינים חדשים מטעמים כאלו וגם אפשר לומר דמה שעובר על ל"ת בענין שיתחייב עשה ולא יוכל לקיימה הוי כמבטל מ"ע בידים בקום ועשה בשביל עשה אחרת ומאי אולמא מה שמקיים עשה בקום ועשה כיון שמבטל עשה אחרת בקום ועשם כנלענ"ד בזה. ומי יתן ידעתי ואמלא מקום דברי המש"ל והרשב"א הנ"ל אולי אזכה ואדע כוונתם:

(כט) עיין פסחים כ"ח א' וזבחים ל"ג ב' ולפ"ז כ"ש לאוין שאין לוקין עליהם בעינן בהו בעידנא. ובלאוין שאין לוקין עליהם יש הרבה. יש הרבה מהם שאין בהם מעשה ויש שניתק לעשה ועתוס' פסחים כ"ט ב' בתוס' ד"ה רב אשי ובמ"ל פ"א מחו"מ ומשמע שכל שדעתו לבערו ולקיים העשה בשעת עבירות הלאוין (ל)

(כט) **עיין** פסחים כ"ח א'. כ"ל דל"ל כ"ט א'. והוא בתוס' ד"ה אתי עשה בשם ר"י ומשמע שם דריב"א חולק וס"ל שגם בזה בעינן בעידנא ואינו מוכרח כ"כ דאפשר לומר דאע"ג דריב"א מתרן תירץ אחר מודה לסברת ר"י אלא שמתרץ דמהתם ליכא למשמע ומ"מ מודה לגוף הדבר מאחר הוכחות ר"י אכן בזבחים שם ד"ה לענין מלקות סתמו התוס' כדברי ר"י. ומבואר עוד שם בתוס' דלא בעינן עשה שיש בה כרת אלא ה"ה עשה דמלורע משום שלום בית דחי עשה ומשמע אפילו בלא בעידנא. עוד מבואר שם דעשה שיש בה כרת דחי ל"ת ועשה אפילו בלא בעידנא. ויש להסתפק עשה חמורה שא"כ כרת אי דוחה לל"ת בלא בעידנא ולכאורה משמע דכ"ש הוא ומה לעשה דחי בלא בעידנא כ"ש לל"ת אלא דמלשון בת ס' פסחים שם משמע דלל"ת דחמיר בעינן בעידנא ולא לעשה הקל ע"ש. אכן המ"א סי' תמ"ו ס"ק ב' כ' דעשה דרבים וחי לל"ת בלא בעידנא ומשמע דאין חילוק בין עשה חמורה לעשה דרבים. שוב ראיתי בתוס' שבת דף ד' ע"א ד"ה וכי אומרים דלחד שנוי' כתבו דבעשה דרבים אמרינן חטא כדי שיזכה חברך משמע דעשה דרבים עדיף מעשה חמורה ולתירן שני דכיון שלא פשע אמרינן חטא כדי שיזכה חברך הוי עשה דרבים כשאר עשה חמורה ע"ש ודוק:

(ל) אין בו איסור תורה כלל. ויש (לא) תקנה לחולה שאין בו סכנה בפסח כה"ג ואף בעושה מעשה משמע מתוס' שם דפודה החמץ ועיין שו"ת שאגת ארי' ועיין מ"א א"ח סי' ת"ן (לב) ושאר דוכתי וא"ה יבואר שם בזה. ובס' נ"ו חקרנו בזה א"ה ובס' ש"ה אבאר עוד בזה וכאן אין להאריך:

ח לאו באש אינו ענין (לג) אין לוקין ויש תנאים לזה (לד)

(ל) **אין** בו איסור. עיין לקמן אות כ"ה. וה"ה אות נ"א ומ"ש שם:

(לא) **תקנה** לחולה. לא הבינותי דבריו אלו דמה תקנה יש בזה לחולה שא"כ סכנה הא ודאי בהנאה אסור מדאורייתא לדידן ואסור בהנאה לחולה שא"כ סכנה כדאיתא ביו"ד ס"ס קנ"ה גם המשהה אותו כדי שיהנה החולה בו הוי משהה איתו ליהנות בו ועובר גם בשהייתו והתוס' שם לר"י הגלילי כתבו כן דס"ל דחמץ מותר בהנאה וזהו ביאורו להסיקו תחת תבשילו לכן אם משהה אותו בשביל כן מותר אבל לדידן ודאי יעבור בהנאתו ובשהייתו ודוק ול"ע:

(לב) **עמ"א** סי' ת"ן. כ"ל דל"ל תמ"ו וע"ש בסק"ב:

(לג) **אין** לוקין. כ"כ הלח"מ פ"ע מה' מ"א ה"ב לדעת הרמב"ם דס"ל דאין לוקין על הנאת בכ"ח (וכ"כ עוד בפ"ד מה' איסות ה"ו ואפשר שם כ"ע מודים דליכא לאו מיותר ע"ש ודוק) וסיים וז"ל א"כ ודאי דלא לקי כיון דמוקי לה בלאו שא"ע בנראה מדברי התוס' פרק איזהו נשך דף ס"א עכ"ל ובתוס' שם ד"ה לעבור הקשו ל"ל לאוקמא לאו דלא תגזול בכובש שכר שכיר לעבור עליו בשני לאוין ליוקמי בגזל גופי' ולעבור עליו בב' לאוין ותרצו וז"ל וי"ל משום דלא לקי אלאו דגזל משום דניתק לעשה אבל כי מוקמינן בכובש ש"ש כלא"ע לקי שפיר עכ"ל מבואר בדבריהם להיפך דלאו שא"ע לוקין עליו ול"ל דהק' הלח"מ דס"ל להרמב"ם דלא לק בנראה מדברי התוס' דלק והרמב"ם ס"ל דלא בדבריהם א"א דלא לקי אע"פ שזה דוחק בדבריו בע"כ צריך לפרש דבריו כן. ולכאורה הי' נראה לפרש דברי התוי' דס"ל דלאו דכובש ש"ש נ"כ ניתק לעשה ולא לקי עליו אבן כיון דמ"מ איכא לאו הניתק לעשה דינו כעשה ובזה לוקין אלאו כלא"ע כרי"ם הל"מ פ"ב מה' מ"א ה"א דכל שיש איסור עשה למדין עונש מק"ו ה"כ נימא דלמדין עונש .לא"ע כיון דאיכא בלח"ה לאו הניתק לעשה ולקי מיהא חדא ויתיישב זה ק' מהרש"א הא כובש ש"ש נ"כ האי ניתק לעשה ע"ש אלא דת"כ הי' יכול לאוקמא אגזל גופי' דהוי ניתק לעשה ויליפינן מריבית ואונאה ללקות דאפילו נימא דגם הם ניתקין לעשה מ"מ צריך הטעה לגופייהו כמי עשה דגזלה אי מוקמינן אלאו דכובש ש"ש מ"מ העשה נאמר בגזל עיין מהרש"א ומהר"ם ש"ף מ"מ כיון דגזל ניתק לעשה אפילו נילף לו הרבה לאוין כלהו ניתקין לעשה זו ולא כתבו מהרש"א ומהר"ם ש"ף גבי עשה דגזלה דצריך לגופי' אלא אי מוקמינן אלאו דכובש ש"ש דלא ניתק לעשה לסברת התוס' לזה כתבו שפיר דאע"ג דלאו מוקמינן לכובש ש"ש לא נימא דמוקמי גם העשה לכובש ש"ש ויה' ג"כ ניתק לעשה אלא העשה נאמר בגזל אבל בדבר דניתק בעצמו לעשה אפילו מוקמינן בי' כמה לאוין כלהו נתקן לעשה זו וכ"כ התוס' בזבחים דף קי"ד ע"ב ד"ה אלמה ובחולין דף פ"א ע"א ד"ה הנח למחוסר זמן דגבי גזל כיון דאין כ' הלאוין סמוכים להעשה ולא זה לזה וגם איכא מעשה נמור לנתק הלאוין עקר חד עשה תרי לאוין ע"ש. שוב מלאתי מזה בשער המלך פ"א מה' חמץ ה"ג ע"ש וה"ה בכובש ש"ש וע"כ ס"ל להתוס' דכובש ש"ש לא ניתק לעשה ולוקין עליו ואי מוקמינן גם לאו דגזל אכובש ש"ש לקי תרתי וע"כ ס"ל דלוקין אלאו כלא"ע. וראיתי להמגי' כמש"ל פ"ה מה' יסודי התורה ה"ח ד"ה ודע דאמר שהתנגנו שכ' דמדברי התוס' האלו לא מוכח דאין לוקין אלאו כלא"ע. ולענ"ד מוכח להיפך וכמ"ש. וכ"ד הש"ג בשם ריא"ז ר"פ כל שעה שכ' כל איסורי הנאה שמכרם לנכרי וכו' ולוקה עליהן עכ"ל וסתם כל איסורי הנאה משמע שגם בכ"ח בכלל וס"ל דלקי אלאו כלא"ע וכ"ד הרמב"ן בהשגותיו לספר המצות שורש השני וז"ל וכן אוכל בכ"ח והנהנה ממנו לוקין הן עכ"ל הביאם המש"ל שם (וראיתי בס' מגילת אסתר שם אות י"ב שכ' לייסב דברי הרמב"ם שהטעם בהנאת בכ"ח שבאה בקבלה דפסוק זה על איסור הנאה נאמר והוי כמקרא מפורש ע"ש משמע מדבריו דמודה הרמב"ם דלוקין עליו וגם נכנס במנין המצות והוא תמוה שהרי הרמב"ם לא הזכיר שלוקין על הנאת בכ"ח וגם לא מנאה במנין המצות ועכ"פ למדנו מדבריו דלוקין אלאו כלא"ע דמסתמא כלם בקבלה באו דניתן ענין פסוק זה לדבר זה ועיין בס' מרגניתא טבא ודוק ואין להאריך בזה.) וכבר כתבתי דהלח"מ כ"כ לתת טעם לדברי הרמב"ם שלא כ' דלוקין על הנאת בכ"ח ובפ"ח מה' מ"א הט"ו כ' הרמב"ם וז"ל כל מאכל שהוא אסור בהנאה אם נהנה ולא אכל וכו' אינו לוקה עכ"ל וכ' ה"ה שם דטעמו דכל דבר הראוי לאכילה אין עיקר דרך הנאתו אלא דרך אכילה כתקנו ואם נהנה ולא אכל הוי כמו שלא כדרך הנאתו ואע"פ דמ"מ אסור מדאורייתא דהא התורה אסרתו בהנאה אין לוקין עליו והוי כדין חלי שיעור דאסור מה"ת ואין לוקין עליו עכ"ד וע"ש בלח"מ והמש"ל פ"ה מה' יסודי התורה שם כ' דכל הנאות מריבוי אתינן לכן אין לוקין עליהם ותמה אמאי אין לוקין על הנאות בכ"ח ע"ש והמגי' שם הרחה מקום לדברי הלח"מ אלו דאתי בלא"ע הוי כאתי מריבוין. ולדברי המש"ל פט"ז מה' טומאת אוכלין דהוכח לו דאע"ג דאיכא לאו מיותר מ"מ כיון דאינו מפורש דמיירי בהנאה לכן אין לוקין עליו ע"ש. (עוד כ' המש"ל שם דמדברי התוס' חולין דף ק"כ ע"א ד"ה אלא ופסחים דף כ"א ע"ב ד"ה כל מקום נראה דס"ל דלוקין על הנאת חמץ בפסח ולכאורה לפי דברי הלח"מ והמש"ל אלו כ"ש דס"ל כן גבי בכ"ח דאיכא לאו מיותר ועכ"פ עדיף מריבוין אלא דאפשר לומר דחמץ בפסח כיון דכתיב לא יאכל כלר"י הוי כלאו מפורש ועדיף מלא"ע ומ"מ אין דעת הרמב"ם כן בחמץ בפסח ואין בזה להאריך) ולפ"ז נ"ל שגם כלאי כרם אע"ג דנפקא לן איסור הנאה מפן תוקדש כמ"ש הרמב"ם פ"י מה' מ"א ה"ו הוי נ"כ ריבוי דהא ס"ל דאין לוקין עליו כמ"ש שם ה"ז והאוכל כזית מכלאי הכרם לוקה משמע אבל לא בהנאה גם בפ"ט מה' סנהדרין לא מנה לה בהדי לאוין שלוקין עליהם והוא פלא בעיני ובפרט לסברת ה"ה דכל איסורי הנאה דנפקו מלא תאכלו הוי לימוד גמור ול"ל לדברי הל"מ דעדיף מבכ"ח דנפיק מלא"ע ולכן הולרך לומר בטעמא דאין לוקין עליהם דהוי שלא כדרך הנאתן וכמ"ש אע"ג דלא תאכלו ודאי פשטי' אאכילה קאי מ"מ משמע כמי הנאה כ"ש פן תוקדש דלא משמע עפי אכילה מהנאה וכיון דלוקין עלה שלא כדרך הנאתה כמ"ש בפרק י"ד ה"י אמאי לא לקי עליו ול"ל לסברת ה"ה דדוקא אוכל שלא כדרך אכילתו לוקה כיון דמ"מ דרך לאכול ואכל אבל נהנה שלא אכל כלל והוא דבר שדרכו לאכול גריע מאוכל שלא כדרך אכילתו ואינו לוקה ובזה נתיישב גם תמיהת המש"ל אמאי לא לקי אהנאת בכ"ח ולפי דברי ה"ה כ"ל לייסב מ"ש הרמב"ם פ"א מה' מפילה ה"ב דהנהנה מהקדש ש"פ לוקה ונפקא לן מלא תוכל לאכול בשעריך וכן מנה לאו זה כפי"ט מה' סנהדרין סי' ע"ז וקשה מ"ש הנאה זו מכל הנאות שאין לוקין עליהם ולפי דברי ה"ה ניחא דבהקדש כיון דרובם לאו בני אכילה נינהו וממילא לוקה על הנאתן דהא הא עיקר הנאתן שוב אין חילוק וגם בהנך דבני אכילה נינהו לקי אהנאה דהא בשונג לענין מעילה אין חילוק ביניהם וה"ה במזיד לענין מלקות אבל לטעם המש"ל קשה מ"ש לא תוכל לאכול מכל שאר לימודים דנפקא מנייהו איסורי הנאה הא גם כאן לא מפורש הנאה ולא ילקה בשום נהנה מהקדש ול"ע:

הדרא"ה בספר החינוך מצוה קי"ג כ' בטעמא דאין לוקין על הנאת בכ"ח כיון שאפשר לעבור בלי מעשה הביאו המגי' כמש"ל שם ע"ש וביאר דבריו כמ"ש בספר שער המלך פ"א מה' חמץ ה"ג דהיכי שאפשר לעבור לאו זה בדבר זה בלא מעשה והוא הוסיף לפעות מעשה כמו הא דכ' הרא"ה בסי' סד"מ וסי' שמ"ה וסי' שמ"ו (כל"ל ובדפוס שם איתא שמ"ס שמ"ו שמ"ז והוא ט"ס) וסי' שפ"ז וסי' שנ"ג (כל"ל) וסי' תקי"ד (כ"ל דל"ל תק"ה) וסי' תקע"ג (כ"ל דל"ל תקס"ט) וסי' תקפ"ג (לא מלאתי שם) וסי' ל"ד וסי' קי"ב אע"פ שהות עשה מעשה מעלמו כיון שלא הי' נורך לדבר שהרי הי' יכול לעבור איסור זה בלי מעשה מעשה זו כמאן דליתא

דליתא דמי אבל לקח חמץ בפסח אע"פ שמי שיש לו חמץ בפסח מקודם פסח עובר בב"י בלי מעשה מ"מ זה שאין לו חמץ מקודם פסח והוצרך ליקח עתה בפסח א"א לו לעבור בלי מעשה לכן חייב כשעשה מעשה כמ"ש הרא"ה סי' כ' עכ"ד וי"ל דה"ה כשיש לו חמץ גם מקודם פסח מ"מ אחמץ זה שקנה עתה א"א לו לעבור בלי מעשה וצ"ל לפ"ז מ"ש בסי' תקס"ט וז"ל ומוכר ע"ז ומינה אותו בין בדברים בין בממון עבר על לאו זה ואין בו מלקות לפי שאפשר לעבור עליו מבלי עשיית מעשה עכ"ל מ"ש בין בממון אפשר בממון עצמא אחרינא איכא דניתן להשכון כמו נז' והאי טעמא לא קאי אלא אמינה אותו בדברים או אפשר גם בממון שייך בלי מעשה באמינה כיון דמדעתו נתן לו אפשר שיקבלנו בלי עשיית מעשה וכן צ"ל בסי' תק"ה כשעבר שלוי ונטל חלק מן הבזה משא"כ בהגהות דסי' כ' הנ"ל דבחמץ בזה שלא הי' בידו מקודם הפסח לא הי' אפשר לו לעבור בלי מעשה וכן בהגהות דסי' קי"ג בהגהת בב"ח כ' וז"ל אבל בהנאה בו כגון שנתנו או מכרו אינו לוקה לפי שאפשר להנאה בלי מעשה וכל שאין בו מעשה אין לוקין עליו ואפילו סך ממנו אפשר דלא לקי לפי שהיא שלא כדרך הנאתו שאינו עשוי לסך ויש לדון בו ג"כ שילקה עכ"ל הרי דבסך לא ניחא לי' הטעם לפי שאפשר להנאה בלי מעשה דהנאה כזו א"א בלי מעשה משא"כ נתנו או מכרו שאין לו הנאה מגוף המעשה ואע"פ שמגיע לו הנאה ע"י מעשה המכירה אין הנאתו גדולה משאר הנאות שאפשר בלי מעשה וא"כ אפשר לו להנאה כזו בדבר זה בלי מעשה משא"כ סך דההנאה בשעת מעשה וא"א להנאה כזו בלא מעשה ובהכי אתי שפיר דבסי' תק"י גבי קוסם קסמים מחלק בין עשה מעשה דלוקה ובין לא עשה מעשה דאינו לוקה דמיירי שלא הי' אפשר לו לעשות קסם זה בלא מעשה לכן לוקה וכן בסי' ס"ה גבי כל אלמנה ויתום לא תענון כ' טעם אחר דלא לקי ע"ש וכ' שם המש"ל בהג"ה דאפשר לומר כיון דאפשר לעבור ע"ז בלא מעשה. ולפי מ"ש הוצרך לטעם זה לפטרו אפילו עינה אותו בענין שא"א בלי מעשה כן נלענ"ד:

והנה המש"ל פ"ד מה' מלוה ולוה ה"ו ד"ה והנה כל מ"ש כ' דה"ה פי"ג מה' שכירות ה"ב שכ' בטעם דחסמו בקול לוקה וז"ל שכל לאו שא"א בו מעשה אלא דבבור שאין הדבור קרוי מעשה אבל חסימה כיון שישנה במעשה גמור אף החסימה בקול הוא כמעשה עכ"ל הביאו הלח"מ פי"ח מה' סנהדרין ה"ב הוא היפך דברי הרא"ה הנ"ל הביאו המג"א בה' יסודי התורה שם ושער המלך בה' חו"מ שם ולענ"ד נראה ליישב דלא פליגי אהדדי דבדבר שעיקר עשייתה אפשר בקל בלי מעשה א"כ מעשה זו יתר הוא והוי כמו בלי מעשה כנ"ל משא"כ חסימה הוי עיקר עשייתה במעשה כמ"ש התוס' בב"מ דף צ' ע"ב ד"ה ר"ל ע"ש אלא שהוא עשה בדבורו מה שאין דרך לעשות אלא במעשה לכן דבור שלו כמעשה חשיב. ומעתה שלש חילוקים בדבר לאו שבעיקר עשייתה יש ב' מעשים נפרדים א' במעשה שא"א לעשות בלי מעשה ואי בלי מעשה אין א' שייך לחברו ואי עבר באופן שאין בו מעשה פטור. ואי עבר באופן שיש בו מעשה חייב. ולאו שאפשר לעבור עליו בלי מעשה והוא עבר דבר כזה בעצמו ע"י מעשה הוי מעשה זו יתר והוי כאלו עבר בלי מעשה ופטור. ודבר שעיקר עשייתה דרך לעשות ע"י מעשה והוא עבר שלא ע"י מעשה אלא בדבורו הוי דבורו מעשה כנלענ"ד לשיטת הרא"ה. שוב מצאתי בחדושי הר"ן סנהדרין דף ס"ה ע"ב שכ' דדוקא גבי חיוב חטאת אמרינן כיון דאפשר בלי מעשה אפילו היכי דעבדו מעשה נמי פטורין דכתיב תורה אחת לעושה בשגגה אבל לענין מלקות גבי חסימה אע"ג דאפשר בה"ו ה"ו בלי מעשה ובלי עקימת שפתים כיון דלא כתיב גבי מלקות תורה אחת אי עביד מעשה חייב ואי לא עביד מעשה פטור עכ"ד. והוא לכאורה שלא כדברי ה"ה הנ"ל וגם משמע לכאורה מדבריו דגבי מלקות לא אמרינן כלל הואיל ואפשר באי אי ואפילו בדבר שאין עיקר עשייתה ע"י מעשה לא אמרינן "הואיל" ואפשר בלי מעשה גם כי עביד מעשה פטור ושלא כדברי הרא"ה הנ"ל וצ"ל דע"כ לא קאמר ה"ה דבדבר דעיקר עשייתה ע"י מעשה חייב אפילו בלי מעשה אלא דוקא היכי דאיכא עכ"פ עקימת שפתים אלא דאנן קיי"ל דעקימת שפתים לא הוי מעשה ובכה"ג כיון דעיקר עשייתם ע"י מעשה הוי עקימת שפתים כמעשה (אבל אי לאו עיקר עשייתה ע"י מעשה הוי אמרינן להיפך כיון דאפשר ע"י דבור אפילו עביד מעשה פטור כמ"ש הרא"ה סי' שד"מ וז"ל לפי שאין בו מעשה בדברים יוסר עבד לעשות מלאכתו כזוי' או כנבדת וכו' עכ"ל) אבל הר"ן מיירי למ"ד עקימת שפתים הוי מעשה אלא בעשה בלי עקימת שפתים כלל לא אמרינן יהא נחשב מה שלא עשה כלום כמעשה והכי דייקא לישנא דה"ה שהבאתי לעיל שכ' אף החסימה בקו"ל הוא כמעשה משמע קול דוקא בעינן וגם הא דמשמע מדברי הר"ן דבחיוב מלקות לעולם עשה מעשה חייב אפשר לומר דהיינו דוקא בעשה דבר שא"א לעשותה בלי מעשה וסתם הדברים דמסתמא אם אפשר לעשות בלי מעשה אין עושין במעשה ואפ"ה בחייב קרבן פטור מתורה אחת אבל דבר שאפשר לעשות בלי מעשה והוא עשה ע"י מעשה אפשר דמודה לסברת הרא"ה דאפילו ממלקות פטור מסברא דהמעשה ההוא יתירה הוא וכמ"ש:

אכן הלח"מ פי"ג מה"ש שם הקשה על ה"ה א"כ מה מקשה בסנהדרין דף ס"ה ע"ב וקיל לר"י לא הוי מעשה והא אתמר חסמה בקול ר"י אמר חייב והא חסימה לא דמי לשני לדברי ה"ה ותירץ דפריך העדים זוממין דע"ז נמי כיון דס"ל להרמב"ם דיכול לשלוח כתבם לב"ד דהוי מעשה א"כ הוי כחסימה ואפילו לא עשו מעשה ליחייבי עכ"ד והא פשיטא דעכ"פ אין עיקר עדות לשלוח כתבם ואפ"ה כ' דאפילו לא עשו מעשה חייבים וע"כ לא ס"ל סברא שכתבתי וצ"ל לפ"ז הא דמשני שאני עדים זוממין הואיל וישנן באי ע"פ מ"ש לעיל בשם הר"ן וה"פ דהמקשן הקשה אע"ג דכתיב תורה אחת שלא לחלק במחויבי קרבן הי' לנו לומר דאפילו ע"י עקימת שפתים חייב כמו גבי מלקות דחסימה וממילא יתקיים תורה אחת והמתרץ השיב דישנן באי' והא ודאי לא אפשר לחייב כיון דלא עביד אפילו עקימת שפתים ולכן בע"כ אפילו עביד מעשה פטור מתורה אחת משא"כ בחייבי מלקות וכמ"ש הר"ן. ונלענ"ד ליישב ק' הלח"מ דס"ל להרמב"ם דלענין מלקות בעינן מעשה רבה ולא מועיל עקימת שפתים אלא בנשבע ומימר ומקלל אלא בחסימה כיון שעיקר עשייתה ע"י מעשה גמור מחשב מעשה זוטא דעקימת שפתים כמעשה גמור אבל אי הוי אמרינן דעקימת שפתים לא הוי מעשה כלל לא הוי אמרינן דנחשב מה שאינו כלל כמעשה וכמ"ש ובקרבן פשיטא לי' דסגי במעשה זוטא לכן שפיר מקשה דכיון דמשמע מדברי ר"י דעקימת שפתים הוי עכ"פ מעשה זוטא א"כ ליחייב קרבן (ועמ"ש עוד מדברי הרמב"ם אלו בח"ג אות י"ג א"ה) שוב ראיתי להשוות דברי ה"ה לדברי הרא"ה באופן אחר דיש לחלק בין היכי דאפשר ע"י מעשה וע"י עקימת שפתים אז אמרינן שגם בעקימת שפתים חייב והוי כמעשה והיכי דאפשר בלא מעשה כלל דלא שייך לעשות בלי מעשה כלל כמעשה אמרינן אדרבה להיפך דאפילו עשה מעשה פטור ומ"ש הרא"ה בסי' שד"מ דבדברים יוסר עבד לאו דוקא בדברים אלא אפילו ברמיזה בעלמא ולפ"ז נצטרך לומר דבחסימה א"א בלי דבור ולא ס"ל כסברת הר"ן שהבאתי לעיל דבחסימה אפשר בה"ו ה"ו וממילא לא נצטרך לחלק בין חיוב קרבן למלקות או אפשר דמ"ש הר"ן דאפשר בה"ו ה"ו היינו דפעמים אפשר נמי בה"ו ה"ו ומ"מ אפשר נמי לפעמים במעשה ודבור ולא בה"ו ה"ו לכן חייב במעשה ודבור וכמ"ש לעיל לדעת הרא"ה ואפ"ה בקרבן פטור וכמ"ש הר"ן. ונשאר לנו ליישב לשיטת הרא"ה אמאי לקי הנהנה מהקדש ונלענ"ד דלא שייך בהקדש דאפשר ליהנות בלי מעשה דבדבר שיש בו פגם אינו חייב עד שיפגום כמ"ש הרמב"ם פ"ו מה' מעילה ה"א ופשיטא דלא שייך בלי מעשה ובדבר שאין בו פגם כגון כוס זהב ובהמה תמימה שכ' שם הרמב"ם דמעל בלי פגם מ"מ לא שייך בשם הנאה דממילא בלי מעשה ולא שייך נהנה ממילא אלא מריח מקטורת כשתעלה תמרתה או קודם לזה כמ"ש הרמב"ם שם ספ"ה ע"ש ובכ"מ ושם לא שייך מעשה וא"כ ליכא בדבר א' שיהי' שייך בו במעשה ובלי מעשה כנ"ל לדעת הרא"ה:

(לד) ביארתיו בספר פורת יוסף וג"י וא"ה בש"ה אבאר עוד (לה) אי הוי מ"מ לאו נמור אלא שאין לוקין עליהם ולא דלהוי איסורא בעלמא כמו ח"ש ודבר הבא מדרשא עיין יו"ד רל"ח ורל"ט בזה וא"ה יבואר :

ט ומה שראוי להזכיר עוד בכאן הוא זה דיש כח ביד חז"ל לעקור דבר מן התורה בשוא"ת לא בקום ועשה ואף שוא"ת לא לעקור לגמרי עיין א"ח סי' תקפ"ח בט"ז (לו) ומ"א אות ק"ה ואם יש כח בידם לעקור מכל דברי קבלה מאיזה טעם יבואר א"ה במעלה (לז) ומדרגה מזה ועמ"ש בפריי או"ח (לח) סי' רפ"ב ובתו"ש שם. ואם יש כח לעקור (לט) בלאו שוא"ת יראה דהוי כעשה כ"ז שאין בקום ועשה ואיזהו נקרא שוא"ת צריך להתיישב הרבה. וציצית י"א דהוא שוא"ת עיין תוס' יבמות צ. ב. וא"ח י"נ וגדול כבוד הבריות דוחה שוא"ת ד"ת אבל קום ועשה אין דוחה כ"א דרבנן דהכי אתני כרבעינן למימר לקמן א"ה במעלה (מ) ומדרגה מזה :

י המעלה ומדרגה הב' היא גזירה שוה והיקשא דהם כדבר המפורש ממש שהרי עונשין מג"ש יהיקשא כמבואר בסנהדרין פרק

סוף דבר הכל נשמע דדעת התוס' והרמב"ן והס"נ בשם ריא"ז מפורשים דלוקין אלאו כאא"ע וכדעת הרמב"ם נחלקו המפורשים דלפירש הרא"ה וכן לפירש ה"ה לוקין על לאו כאא"ע ולא נשאר לנו אלא פירש הלח"מ דס"ל דלהרמב"ם אין לוקין וכ"ל דהו"ל יחידאה לגבייהו ול"ע :

(לד) **ביארתיו**. עיין גינת וורדים בהקדמה ובכלל א' :

(לה) **אי** הוי מ"מ לאו נמור. ובח"נ אות ב' כ' נ"כ ובמקום אחר עמדנו בזה ואנכי לא מצאתי מקום עיקר ביאורו בזה וממ"ש כאן לעיין ביו"ד סי' רל"ח ורל"ט משמע דר"ל דכ"מ אי הוי לאו נמור או איסורא בעלמא לענין אם חל שבועה עליו או לא (וע"ש בש"ך סק"כ) וכבר כתבתי לעיל אות ב' דלענ"ד כל שאינו מפורש בתורה אל שבועה עליו וא"ה יבואר עוד לקמן אות י"א ע"ש. ולקמן בח"נ אות א' כ' הפמ"נ בשם התוס' מנחות דף ה' ע"ב דלמצוה בעלמא אין עושין סיינ וא"כ יש כ"מ טובא אכן אני כתבתי שם דהיינו דוקא היכי דליכא אלא מצוה מן המובחר אבל היכי דאיכא מצוה נמורה עושין סיינ וא"כ ליכא כ"מ וכ"ל דכ"מ אי נדחית מפני עשה נמורה או אי צריך לעבור מפני הסכנה דקיי"ל באו"ח סי' תרי"ח ס"ע בחולה שיש בו סכנה וליכא מאכל היתר וצריך להאכילו מאכל איסור מאכילין לו הקל קל תחלה ומסתמא ה"ה בכל האיסורין כשצריך לעבור על א' מפני הסכנה עובר על הקל ומעתה יש כ"מ דנתא אי לאו כלא"ע דין ל"ת יש לו הוא חמיר מעשה וכ"ש ממצוה ומהלמ"מ ואם הוא מצוה בעלמא הוא קיל מעשה והנה מלשון הלח"מ משמע דדינו ככל הריבויין שהרי מדמה לה לכתו דיליף לה מריבוי דערותך הוא לדעתו (ועמ"ש עליו בס' גינת ורדים כלל א') והוי כמו כל הנלמד מי"נ מדות ויבואר א"ה לקמן אות י"א ולדעת הפוסקים שהבאתי לעיל דלוקין אלאו כאא"ע א"כ הוי כמו גז"ש והקישא וא"ה שם יבואר דינם :

(לו) **ומ"א** אות ק"ה. נ"ל ד' ה' וע"ש בט"ז סק"ה ובמ"א סק"ד :

(לז) **ומדרגה** מזה. נ"ל ומדרגה שלישית מזה וכ"ל דר"ל לקמן אות ט"ו ע"ש :

(לח) **סי'** רפ"כ. יע"ש במ"ז ססק"א :

(לט) **בלאו** שוא"ת. נ"ל לאו בשוא"ת. וכ"ל להביא ראי' לזה דביבמות דף נ' ע"א אמרינן סוף סוף קמתעקרא אכילת בשר וכו' ומשני שוא"ת שאני ע"ש וע"כ כשאינו אוכל הבשר הוא נתותר דא"א לשרפו מיד כמ"ש הרמב"ם פ"ד מה' ק"פ ה"נ דכל שפסולו בדם בעי עיבור צורה (ועיין מס"ל פי"ט מה' פהמ"ק ה"ב) והמותיר עובר בלאו כמ"ש הרמב"ם פי"ח מה' פהמ"ק ה"ט הרי שנעקר גם לאו דלא תותירו ואפ"ה מותר כיון דעכ"פ שוא"ת הוא ולכאורה יש לדחות ולומר דכיון דלאו הזה ניתק לעשה דינו כעשה ובזה הי' אפשר ליישב ק' הכ"מ והמס"ל שם דל"ל להרמב"ם טעם דניתק לעשה ולא סגי לי' בטעם דלאו שאין בו מעשה הוא כמ"ש בפ"א מה' ק"פ ה"ז גבי מניח אימורין וע"ש שנדחקו והמס"ל הניח בצ"ע ולפי האמור יש ליישב שבא להודיענו דבאמת ניתק לעשה הוא ודינו כעשה ויש כח ביד חכמים לעקרו. אכן אחר העיון אין נראה כן לענ"ד חדא שהרי הרמב"ם כ' פ"א מה' ק"פ שם ובפ"י הי"א והמותיר עובר בל"ת משמע שדין ל"ת עליו וגם כיון שלוקין עליו כשבטל העשה משמע שדין ל"ת עליו גם בזה ובפרט לפי מה שפסק הרמב"ם בפ"א מה' נערה בתולה ה"ז ובר"פ י"ג מה' שחיטה ובפ"א מה' מתנות עניים ה"נ ובפ"נ מה' מלוה ה"ב כמ"ד קיימו ולא קיימו דאפילו נתבטלה העשה ממילא לוקה ולמ"ד זה הלאו נגמר מיד כמבואר בסוגי' דמכות דף ט"ו ע"ב וברש"י שם פשיטא דלא משמע כלל לומר דדין עשה יש לו ועוד שהרי מנה בנמרא שם גם בכשי פגרת דמשום איסור זריקת הדם דשבות הוא נדחה עשה דזריקה והקטרת אימורין וע"כ נתותרו הדם והאימורין ויש בזה ל"ת שלא ניתק לעשה כמ"ש המס"ל פי"ח מה' פהמ"ק שם דדוקא אכילת אדם ניתק לעשה ואפ"ה נדחו משום שבות דרבנן דמשמע ודאי דאינו מחויב לשפוך הדם תיכף בו ביום דלא שמעינן זה ונם ע"כ האימורין א"א לשרוף בשבת וא"א לשרפם עד בוקר יום א' דאין שורפין קדשים בלילה כמ"ש הרמב"ם פי"ט מה' פהמ"ק ה"ד ה' וגם אפשר דאסור לשפוך הדם בו ביום דכשרה הוא ואסור לאבדה בידים וע"כ כמ"ש ול"ע באיסור זה דלאבד קדשים כשרים אי מדאורייתא היא או לא וכן מה שאסור לטמאותן כמ"ש הרמב"ם פי"ח מה' פהמ"ק ה"כ אם הוא מה"ת או מדרבנן ואי אסור לאבדן מדאורייתא קשה דלא מצינו בשום מקום דהנטמא בטומאה דרבנן טעון עיבור צורה ומשמע דנשרף בו ביום כדין כל שפסולו בגופו והאיך דחינן איסור דאורייתא בקום ועשה ואי נימא דבעי עיבור צורה עכ"פ שמעינן דדחינן משום טומאה דרבנן לאו דבל תותיר ואי דרבנן הוא קשה אמאי פסק הרמב"ם פ"ו מה' פהמ"ק הי"ט נתערבו בפהמ"ק תעובר צורתן הלא מוטב שישרפנו מיד ויעבור איסור דרבנן דשרפת קדשים כשרים ולא יניחנו שיפסול בלינה ויעבור א"ד של נותר וגם בפי"ט מה' פהמ"ק ה"ב כ' וכל שפסולו מספק תעובר צורתו ע"ש ואמאי מוטב שיעבור על ספק אד"ר ששורף כשרה ולא יעבור ספק תורה להותיר כשרה ואי מטעם דשוא"ת היא אמאי לא פריך גם מינה ביבמות שם גבי מ"מ נלמד מזה דמותר לעקור ל"ת בשוא"ת. ולכאורה אפשר לומר דאסור מדאורייתא ואפ"ה מותר לשרוף אם נטמא בטומאה דרבנן כיון דרבנן פסליהו ועכ"פ אין סופה ליקרב ע"נ המזבח אין בה איסור שרפה מדאורייתא ול"ע בזה. עוד יש להסתפק במותר בדם ובאימורי קדשים אי סבר בלא תותירו מדאורייתא או לא כי לא מצאתי להרמב"ם אלא מותר מאימורי פסח בפ"א מה' ק"פ ה"ז וע"ש במס"ל ובמותר מבשר הפסח בפ"י הי"א ובמותר מבשר הקדשים בפי"ח מה' פהמ"ק ה"ט ובמותיר מאימורי שאר קדשים או מדם כל הקדשים לא שמענו ואם נאמר דאין בהם לאו נדחו קצת מהראיות שכתבתי וקצתם נשארו במקומם ודוק. שוב מצאתי ראי' ברורה לדברי מדברי התוס' ביבמות שם ע"ב ד"ה כלהו שהקשו מהא דאמרינן בברכות דף י"ט ע"ב המוצא כלאים בבגדו פושטן ואפילו בשוק ולא דחינן משום כבוד הבריות ודחקו לחלק דציצית הוי שוא"ת וכלאים הוי קום ועשה ולא תירצו דאפילו הוי כלאים נ"כ שוא"ת מ"מ מל"ת היא ואע"נ דבאמת נ"ל דכלאים קום ועשה הוא מדאמרינן במכות דף כ"א ע"ב דשהה כדי לפשוט וללבוש חייב מלקות מ"מ מברכות לא מוכח מידי דאע"נ דאמרינן שם דף כ' שוא"ת שאני אפשר לומר דכלאים כיון דמל"ת הוא לא קרי לה שוא"ת משא"כ בציצית אע"כ לא ס"ל להתוס' לחלק בכך אלא משמע דבכל שוא"ת שוים בין מ"ע או ל"ת. אכן כ"ל דלאו שיש בה עקימת שפתים אע"נ דלענין מלקות מקרי לאו שאב"מ לכן נריך ריבוי בנשבע ומימר ומקלל חברו בשם כדאיתא בתמורה דף נ' מ"מ לענין זה לא מקרי שוא"ת כיון דעכ"פ עביד מעשה כל דהוא ולא מצינו שיתנו חכמים לעקור אלא שוא"ת גמור ולא היכי דעביד מעשה כ"ד וכן ניקף היכי דלא מסייע בהדי' ודוק :

(מ) **ומדרגה** מזה. נ"ל ומדרגה חמישית מזה. והוא באות כ' שכ' ובכבוד הבריות דוחה ללאו שלהן ע"ש :

פרק הנשרפין (מא) אל תהי נ"ש קלה בעיניך הנה הנה זמה כו' ופסחים (מב) כ"ד אמר וכ"ת אין מזהירין מן הדין היקשא הוא ובספרי נ"ו ביארנו זה והם כתיב מפירש בתורה אף לענין דיו כמ"ש מהרש"א ז"ל (מג) ב"ק נבי מפץ במת יעיי"ש. ואמנם צריך לדעת כי כפי דעתי באם יש נ"ש לחומרא וג"ש לקולא וכן בהיקשא (מד) דאין עונשין מהם דנהי דלקולא וחומרא לחומרא ילפינן היינו מספק צריך להחמיר וס"מ מספק א"א לענוש אף מלקות וכ"ש מיתת ב"ד עיין קידושין ל"ג ב' ובתוס' שם. ומיהו

(מא) אל תהי ג"ש קלה. לשון זה ליתא שם אלא בכריתות דף ה' ע"א לכמה דברים ע"ש אבן עיקר לימוד דהכא הכא הוא בסנהדרין שם דף ע"ה ע"ב ע"ש:

(מב) כ"ד אמר. נ"ל כ"ד ע"א:

(מג) ב"ק נבי מפץ במת. הוא בדף כ"ה ע"ב ע"ש דאי ילפינן מפץ במת מג"ש משרץ לטומאת ערב למ"ד דן מינה ומינה הו מלינן למילף טומאת ז' מק"ו ולא שייך לומר דיו ודוקא טומאת ערב ולא טומאה ז' דטומאת ערב כתוב בגופו מג"ש והוי מיפרך ק"ו אי הוי אמרינן דיו. עוד נלמד מדברי מהרש"ל ומהרש"א שם דלהמהרש"ל הוי היקשא עדיף מג"ש דלא שייך לומר בה דן מינה ומינה כלל דכאן דכתוב בגופו דמי' ולא הוי דן מינה כלל ולא פליגי אי אמרינן דן מינה ומינה או איכא באתרה אלא בג"ש ולמהרש"א שוים הם וכ"כ מדברי מהרש"ם שם ע"ש וראיתי בס' ש"ה כלל א' דלמד מדברי מהרש"א אלו דהיקש גרע מג"ש והיכי שנסתר בלמד מה שנלמד בהיקש אמרינן דיו ולא אמרינן דהוי מופרך ק"ו דלא הוי כהתוב מפורש כמו ג"ש ונ"ל כוונתו מדב' מהרש"א דאג"ש לא פרך הכיחא וכו' דלמד תק"ו ולא אמרינן דיו משום דהוי מופרך ק"ו משמע אבל בהיקש פריך בפיר דה"א ללמוד מק"ו דאמרינן דיו ולענ"ד כוונת מהרש"א דכנד ופיר דלמד מהיקש ליכא ק"ו כלל בנס בזה לא כתוב הנך דאין ראוין למשכב משא"כ מפץ דלמד מגז"ש כלן ראוין למשכב כמו שנראה מדברי רש"י ד"ה מפץ ע"ש וברמב"ם פכ"ג מה' כלים ה"א ע"ש ודוק:

(מד) דאין עונשין כו' היינו מספק. הוא תמוה לענ"ד ומצאתי בס' נגת ורדים כלל י"ג שכ' שגם בממון לחומרא מקשינן וראייתו ברורה מדברי התוס' ב"ק דף ג' ע"א ד"ה דומי' דרגל שכ' וז"ל ואומר ר"ת דמדה הוא בתורה ל"ש באיסורא ל"ש בממונא עכ"ל ע"ש וממילא נלמד משם דלאו ספקא הוא דא"כ הוי אמרינן בממונא לקולא ואע"ג דלכאורה אין ראי' מזה לעונש מלקות או מיתה שהרי מדין ק"ו אין עונשין מיתה ומלקות ומוציאין ממון ע"י ק"ו כמ"ש בכללי הש"ס נקו"ר כללים מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן מדה א' ע"ש וכ"ה מסקנת התוס' ב"ק דף ב' ע"א ד"ה ולא זה ודף ד' ע"ב ד"ה וע"ש ע"ש אכן לענ"ד לא דמי זה לזה דאע"ג דלענין לעונש יש לחלק בין עונשי הגוף ובין עונש ממון מ"מ לענין הא דאמרינן גבי היכורין ד וי ספק לא שייך לחלק וגם בממון הו"ל דהוי ספק ל"מ לפי איכך עצמים שאין עונשין מן הדין שהביא בנ"ו כלל א' ודאי אין ענין זה לזה כלל ע"ש ואפילו לפי האי טעמא שכ' שם דשמא יש איזה פירכא ע"ש בנ"ו שהקשה ע"ז אמאי מוציאין ממון ע"י ק"ו וטפי הו"ל להקשות אמאי ילפינן להקל הרבה פעמים ע"י ק"ו באיסורי כרת ומב"ד (שוב מצאתי בשושנת העמקים כלל א' עמד בזה) אע"ג דאפשר ליישב זה דע"פ הרוב כיון שלא מצינו פירכא לא נמלא עוד ואזלינן בכל התורה בתר רובא בין להקל בין להחמיר ולא קשה לו אלא אמאי מוציאין ממון דאין הולכין בממון אחר הרוב ומיהו גם לזה אפשר לומר דלא חיישינן לזה כלל דחששא רחוקה היא ואין לנו אלא מה שעינינו רואות כמו שמלינו גם לענין מכות ומיתה דדין מכות בג' ודין מיתה בכ"ג ולא חיישינן שמא יתרבו חולקים עליהם ומעתה אפשר לומר גם בזה אע"ג דלעונשין חיישינן שמא יש איזה פירכא לממון לא חיישינן ובך נמסר המדה דלחששא זו נחוש במכות ולא בממון ולחששא זו לא נחוש גם במכות ומיתה וכיון דע"כ לאו ספק גמור הוא מדלא מגרפינן כו' לס"ם כמ"ש לקמן אות י"ד יש לחלק בי' הנך חילוקים אבל גבי לחומרא מקשינן אי ספקא הוי אין לנו שום סברא להחמיר מלהקל וספק גמור הוא ובפרט לפי מ"ש לקמן אות י"ד דמגרפין אותו לס"ם גם ממון לא נוציא ואי נמסר המדה ללמוד לחומרא א"כ גם למכות ולעונשין לא הוי ספק. שוב מצאתי בס"ה בם דמדברי התו' האלו נראה דלחומרא מקשינן הוי ודאי ולא ספק והביא עוד מגמרא יבמות דף ח' ע"א דאמרינן מכדי כל העריות איכא לאקושינהו לאשת אח (פירש"י להתיר לייבום) ואיכא לאקושינהו לאחות אשה (להסירי לייבום) מה חזית דאקשה לאחות אשה אקשינהו לאשת אח אב"א לקולא וחומרא לחומרא מקשינן עכ"ל הגמרא ור"ל ואסרינן להו ליבם ועכ"פ מתירין להו לשיק בלא חליצה ואי ספקא הוי הו"ל חולצת ולא מתייבמות ולא שייך כל שאינה עולה לייבום אינה עולה לחליצה היכי דספקא הוא כדקיי"ל בכל הספקות חולצות ולא מתייבמות והו"ל לאחות אשה שאסרה תורה ליבם אינה עולה גם לחליצה לא היא ולא צרתה אבל שאר עריות דספק המה חולצות ולא מתייבמות וע"כ מדה היא בתורה ולא מספק אלא כך נמסר דין היקש מסיני דנילף לחומרא וא"כ אמאי נימא דאין עונשין על זה. ואני מצאתי עוד ראי' לזה מקידושין דף ס"ח ע"א דאמרינן מכדי איכא לאקושי כל עריות לנדה דתפסי בה קידושין ואיכא לאקושי לאחות אשה דלא תפסי מאי חזית דמקשית לאחות אשה אקשה לנדה קולא וחומרא לחומרא מקשינן פירש"י לעשות הולד ממזר ע"ש ומטעם זה אמרינן דלא תפסי בהו קידושין ופרינן להו לשיק בלא גט והאיך עבדינן כן מספק גם אמאי הוולד ממזר מספקא הא קיי"ל ממזר ספק יבא וע"כ ודאי הוא ולא ספק. וגם אי קדשה א' מכל העריות וא"כ קדשה אחר וא"כ מת הראשון או גירשה מחזקינן לה בא"א גמורה ומחייבין הבא עלי' בחנק דלא אשתמיט בשום דוכתא לומר דבכה"ג הוי ספק ולא קטלינן הבא עלי' וכן כיבמה דאסרינן לה ליבם פשיטא דאם בא עלי' יבם חייב עלי' כמו על כל העריות ולא אמרינן ספקא הוא דדלמא התירתה התורה כמו שהתירה איסור אשת אח וע"כ דאין בזה שום ספק כלל דלחומרא מקשינן שכן הוא המדה מסיני ומלקינן וקטלינן ע"ז. עוד ראי' מדברי התוס' חולין דף קכ"ז ע"א ד"ה תלמוד לומר שהקשו נ"ל בברך לרבות עכבר שתליו בשר וחליו אדמה בלא"ה לחומרא מקשינן ע"ש ולדברי הפמ"ג קשה דהא אצטריך קרא דליהוי ודאי ולילקי עלה אע"כ מטעם לחומרא מקשינן הוי ודאי ומלקינן ליי' עלה. גם מה שנסתפק בנ"ו כלל י"ג שם היכי דאם נלמוד להתיר נפקא לן חומרא מצד אחר ואם נלמוד לאיסור נפקא לן קולא מצד אחר אי שייך בזה לחומרא מקשינן וסיים והדבר צריך תלמוד ע"ש ולענ"ד פשוט כש"ס דיבמות ודקידושין הנ"ל בנס בכה"ג לחומרא מקשינן ואין להאריך יותר בזה שוב מצאתי בתוס' שבת דף קל"ו ע"ב ד"ה דתניא דאמרינן לחומרא מקשינן לחייב כרת וקרבן על כילת מקדש ושלא יהא קדושה חלה על הבהמה ותלא לחולין וע"כ דלא הוי ספק ולכאורה משמע מדבריהם גם דהיכי שיש קולא מצד אחר לא ילפינן לחומרא שהרי כתבו דכיון דהשם לא מלה אלא אנדרוגינוס יהא יוסב ובטל לא ילפינן דהוי קולא וכ"ל דכוונתם דלא הוי חומרא כלל אלא אדרבה קולא היא וכ"מ מלשונם שכתבו דאדרבה וכו' ע"ש אבל היכי דהוי חומרא ויש קולא מצד אחר בפיר ילפינן לחומרא ודוק. גם מ"ש הפמ"ג בפשיטות שגם בגז"ש אמרינן לחומרא מקשינן לדידי קא מיבעי' לי טובא דלא מצאתי שיאמר כן בש"ס גבי גז"ש ומשמעות כמה מקומות דלא אמרינן כן בגז"ש והזכיר קלא לדוגמא מה שאלה ברעיוני בקידושין דף י"ז ע"א אמרינן וגילף נתינה נתינה מערכין מה להלן ממשים אף כאן ממשים אדא דתפסת מרובה לא תפסת תפסת מועט תפסת וכן זה"כ אמרינן וגילף נתינה נתינה מעבד מה להלן שלשים וכו' אדא דתפסת מרובה וכו' ואי אמרינן גבי גז"ש לחומרא מקשינן אדרבה הו"ל להיפך דנילף לחומרא מערכין לפמ"ש לעיל בשם התוס' בנס בממון אמרינן לחומרא מקשינן אע"כ לא אמרינן כן גבי ג"ש. וביבמות דף מ"ה ע"ב אמרינן מותר מ"לן דתייב אתי מילול חילול מטומאה ואיפוך עון עין מפיגול דפטור מסתברה וכו' ולא מסני לחומרא מקשינן משמע דלא אמרינן כן גבי נז"ש. אך אמנה לפמ"ש הפמ"ג בטעמא דלחומרא מקשינן דמספיקא הוא אין סברא לחלק בין היקש לגז"ש דודאי בתרוייהו ספקא לחומרא גם לפמ"ש דלא עונשין אהך סברא דלא מרת

מקשינן

ומיהו יש לעיין בזה דיו"ל ג"ש עונשין בנתקבל בפירוש מקיימות בהדדי דנלמוד ראובן משמעון לענין שריפה וכדומה הא ג"ש דנתקבל תיבות דנלמוד מקים מקים וכדומה י"ל בלא"ה אין עונשין יעיין (מה) סנהדרין דאמר ברמיהם דמיהם גמרינן אי וכו'

מקשינן אין ראי' מהך דזבחים דלא מלי למימר משום דלחומרא מקשינן דמטעם זה לא לקי אבן לפמ"ש והוכחתי לעיל דמדה כבירור ולא מספקא ועכשינן עי"ז אפשר לומר דלא נתקבלה מדה זו אלא גבי היקש וק"ו וכמ"ש לקמן ולגבי גז"ש לא גמירי מדה זו כיון שלא מצאנוה בש"ס גבי גז"ש ואדרבה משמע להיפך

וכמ"ש. וא"ל בחגיגה דף י"ז ע"א דאמרינן גבי היקש תפשת מרובה לא תפשת ולא ילפינן לעצרת תשלומין אלא ז' כחג המצות ולא ח' כחג הסוכות ואמאי נהי דאמרינן לחומרא מקשינן די"ל דהא לא שייך קולא וחומרא דאלו היינו חומרים דנפטר הוי קולא אבל אנן אמרינן דכיון בעבר יום ז' הו"ל מעות לא יוכל לתקון כדאמרינן שם דף ט' ע"א במשנה זה לא הוי קולא וגם להיפך לא הוי קולא כיון דחייב לכן אמרינן שפיר תפשת מרובה לא תפשת. אבן גם בכללי ש"ס בקילור כללים מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן מדה א' כ' וז"ל ובשם בגבי היקש וגז"ש היכי דאיכא למקושי לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן וכן הדין בק"ו עכ"ל הרי בגם זה פשיטא לי' שגם בגז"ש אמרינן כן ולא ידעתי מנ"ל הא גם כלא"ה דבריו בזה מגומגמים לענ"ד דהלא תני' כדלא תני' דבק"ו גמרה מפורשת הוא בע"ז דף מ"ו ע"ב קולא וחומרא לחומרא פרכינן ובגז"ש לא מלינו ומשמעות הגמרא דלא אמרינן כן ובגז"ש יהאך קאמר וכ"ש דגבי היקש וגז"ש וכו' וכן הדין בק"ו משמע דבגז"ש פשיטא לי' ויליף ק"ו מינה ואיפכא הול"ל. ואולא דמסתפינא הייתי הומר דלא כאה הקבלה אלא בחומרא פרכינן והיינו היקש וק"ו דמקשינן היינו היקש ופרכינן היינו ק"ו כמ"ש רש"י בע"ז שם ד"ה פרכינן וז"ל וכל דין ק"ו קרי לי' פירכא משום דבלשון תימה אתי אבל לחומרא ילפינן דהיינו גז"ש ובכן הב לא גמירי ולא ילפינן בהו לחומרא דאין לנו אלא מה דגמירי והיקש וק"ו אין מדה אחריכה לא ואי משכחת גבי גז"ש ובכן אב הפיל ללמוד לקולא ולחומרא והן בים לך לפתן נגלתן לכאורה משמע דאמרינן תפשת מרובה לא תפשת תפשת מועט תפשת כדאמרינן בקידושין דף י"ז ובזבחים דף מ"ה בהבנתי אבן משמע לי לכאורה דלא שייך גם בזה ומיעט אלא היכי דהוי דבר מרובה ודבר מיעט אי הכא גדול ודבר קטן דבכה"ג השבכנא לה בכללי ש"ס דאמרינן תפשת מרובה לא תפשת כגון בחגיגה דף י"ז ע"א ובסוכה דף ה' ע"ב ובר"ה דף ד' ע"ב וביומא דף פ' ע"א ובקידושין דף י"ז ע"א ובחולין דף קי"ח ע"א ובערכין דף ד' ע"ב ע"ש וי"ל דלא מספקא הוא דהא ילפינן מזה פי' אה שם נהי"ב בכל איסורין שבתורה אכילת תרנגולת ומחייבין מלקות פי"ז וע"כ כן הוא המדה משום דהיכי דאפשר ללמוד דבר מרובה ודבר מועט נלמוד דבר שבמלא כבכי הדברים בין לקולא בין לחומרא אבל בדבר דלא שייך אלא חומרא וקולא לא מלינו זה וי"ל לכאורה דבכה"ג ספקא הוי ובזה אפשר לדחות הראי' שהבאתי מקידושין דף י"ז דלא אמרינן בגז"ש לחומרא ילפינן מדאמרינן התם תפשת מרובה לא תפשת דאפשר לומר דהיכי דאפשר ללמוד גם כן ולפשיר אמרינן לחומרא ילפינן אבל היכי דהכיהם לחיוב ולא' מרובה ולא' מועט אמרינן תפשת מועט תפשת וכ"ה המדה כמשר מסיני אבן הראי' מזבחים דף מ"ה הנ"ל במקומו עומד וצ"ע בכ"ז:

שוב מלאתי למו' ברורה מסנהדרין דף כ"ג ע"א דאמרינן מכה אביו ואמו קשי' לי' וכו' הנגמר מאוב וידעוני (לחייב סקילה) לינמרו מה"א (לחנק) וכו' שהר הנסקלין גופייהו (דלא כתיב בהו סקילה בהדי') קא קשי' לי' אדנמרו מאוב וידעוני לינמרו מה"א ופירש"י דכיון דהיכא למינמר קלה והיכא למינמר חמירה יו אתה רשאי למנכה להחמיר עכ"ל ולפמ"ש לעיל שגם לענין עונשין אמרינן לחומרא מקשינן הו"ל לחומרא ילפינן אע"כ אדרבה לקולא ילפינן ומשמע הלשון דלאו ספקא הוי אלא משום שרלון התורה הי' בלא ימנבה להחמיר עליו כתיבה בענין שיהא משמעות לכאן ולכאן כדי שנדע שלא למנבה אלא להקל עליו ומעתה כ"ל שגם באיסורין הוא כן דהא לא מלינו בשום מקום ג"ש לאיסור ולא לעונשין וא"כ תו אמרינן אי אתה רשאי למשכה להחמיר עליו וממילא תו לא שייך לומר דבאיסורין דשייך בהם עונשין ניליף להקל ובאיסור עשה להחמיר לכן אמרינן בכל איסורין אי אתה רשאי להמשך עליו איסור יילפינן להקל הם לא תאמר דהיכי דמ"מ ילפינן חומרא זיעא אפילו במקום דלא שייך ריבוי ומועט ואמרינן גם בכה"ג חומרא תפשת מרובה לא תפשת ובמקום דיש ללמוד להקל לגמרי ולהחמיר אז אמרינן לחומרא ילפינן ומ"מ הראי' מזבחים במקומה עומדת גם לא מסתבר לחלק בכך לכן כ"ל דבגז"ש לעולם ילפינן להקל ודוק. שוב מלאתי בתוס' יבמות דף ס"ט ע"א ד"ה ואימא בהקשו כייף לחומרא ע"ש וי"ל דהשבו לה היקש דמקשינן כל הפסולין דמדרבנן לאלמנה ונרוגה הבן כדף ע"א ע"א שם ד"ה בו כתבו דמועט דבו לחומרא דרשינן לאיבו כמלה ומרור ולא נכתירך במפסר ע"ש ומבואר בדבריהם שגם במיעוט דרשינן לחומרא ומנ"ל הא ומשמע לכאורה מדבריהם דבכל הלימודים אמרינן כן ואפשר שמר במ"ש בתוס' שם דף ע' ע"ב ד"ה אלא דהיכי דכתיב גבי חומרא מסתברא ליליף לחומרא ע"ש וכ"ל לומר דהיכי דלא מחמרינן עליו אלא היכי בכל ישראל הודהי מספק א"א לאפקינהו מכלל ישראל אמרינן דע"ז סמכה תורה וילפינן בכל המדות לחומרא. יבוה נתיישב קושי' מהרש"א שם דף ע"ז ע"ב בתוס' ד"ה מלרי ע"ב דכיון דבלא לימוד אין לפסלם כמ"ש התוס' תימה מה"ת וכן בגמרא שם ע"א מנ"ל לכן אין דכן בכן אב להחמיר ודוק. אח"כ ראיתי דמדברי התוס' בכת הנ"ל משמע דבכנן אב כמי ילפינן לחומרא ואפשר דשם הוי גלוי מילתא והוי כהיקש ודוק ול"ע. ולכאורה יש להביא ראי' מהא דאמרינן בתענית דף כ"ז ע"א אשכחתא ליכהו מדרבנן ולקולא ומהא דאמרינן בשבת דף פ"ג ע"ב טומאת ע"ז דרבנן הוא וקולא ומחומרא בקולא מקשינן לחומרא לא מקשינן והיינו משום דהוי סד"ד אבל לענ"ד אין מזה ראי' דהתם אומר הם אמרו והם אמרו לאקושי לקולא. והא דאמרינן בפ"ב דנגעים מ"א ר"י אומר מראות נגעים להקל אבל לא להחמיר והיינו מטעם דספק נגעים עד שלא הוחזק לטומאה להקל ובקידושין דף כ' ע"א אמרינן כדדרשינן לחומרא הע"ג דהעבד מיחוק בעלמא כלענ"ד אין מב"ז ראי' ולא קיש' דהתם לא הוי היקש אלא כ' כתובים סותרים זה את זה ולא תמשמע להנאלה בנגעים דמעשה ספק מעשר ר' יהודה דא"כ בשמזקק לטומאה נימא דניזל לחומרא וגם בע"ע לא משמע נגמרא דמ"ע"ל כשתפס האדון לכן מקשה הגמרא מנ"ל לדרוש להקל ואה"נ אי הוי דרשינן להחמיר הי' מקשה מנ"ל לדרוש להחמיר כו"תי ודוק. שוב מלאתי בתוס' פסחים דף כ"ד ע"ב ד"ה אמר שהקשו כלה ק"ו כמי מקשינן לחומרא לאסור בשר בחלב בהנאה ובם הוי גז"ש לכן כלענ"ד דהיכי דאפשר לדון לאסור או להתיר לחומרא ילפינן והוי ודאי גם למלקות ומיתה וכן לחייב ממון אבל היכי דהאיסור ידוע וה"ל נימיד הלא לעונשין אזלינן לקולא והין חילוק בין גז"ש וכין אב לק"ו והיקש ולכך בכך דיבמות וקידושין דף ס"ח וכן בדברי התוס' ב"ק ויבמות ופסחים הנ"ל ילפינן לחומרא אבל בכך דקידושין דף י"ז דמיוב ממון ידוע וכן בכך דזבחים והסנהדרין האיסור ידוע וא"ל למיד אלא סך הממון ומיוב העונש א"י למשכו להחמיר ולא שייך להקשות מ"ע כיון שכן נמסר המדה מסיני כן כלענ"ד ודוק היטב כי נכון הוא:

(מה) **ויעיין** סנהדרין. כ"ל דכוונתו הכוא דף כ"ג ע"א בהבנתי דאמרינן שם במות יומת נמרי אי בדמיהם דמיהם ע"ש דמשמע דלא נתקבל הלא התיבות לכן שאל אימתי תיבה נתקבלה לגז"ש וגם קאמר אח"כ אדנמר מאוב וידעוני לינמרו מה"א דאי מקיימות נתקבלו ומסרו לחכמים באיזה תיבות יגמרו ע"כ אוב וידעוני נמרינן גז"ש ולא מה"א ולכאורה אפשר לדחות דאע"ג דמקומות גמרו צריך לאנמידי להו בנויכא דלא שייך לנינף ממקום אחר דע"כ באך הכתוב אהך תיבות דה"א לגמור ממקום אחר דא"כ לא מקרי כמך בכתוב כלל כיון דאפשר לגמור מכאן כך וממקום אחר להיפך והוי הלמ"מ גרידא אלא שאין לשון הגמרא משמע כן אלא שאני תמה דא"כ מאי מספקא לי' הי עבדינן בכה"ג הא בסנהדרין שם לענין עונשין ילפינן ואפשר כוונתו לפשוט

ספקותו

ספקותו מיך דסנהדרין. וראיתי בקיצור כללי י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן כלל כ' שהביא לימוד תיבות משבועות דף ז' ע"ב טומאתו טומאתו ושם לענין קרבן ילפינן ונראה מדבריו דכל היכי דאמרינן בגמרא אתי' הנך תיבות מהדדי כגון טומאתו טומאתו וכדומה ולא אמרינן אתי' ממקום פלוני תיבות נמורי ול"ע בזה ועכ"פ נ"ל כיון דלא ניתן לנו לדרוש גז"ש ואין לנו אלא מה שמצינו בש"ס ולא מצינו בש"ס גז"ש שלמדה לענין איסור ולא לענין עונשין ואם היינו מחלקים לומר דאם נתקבל דנלמוד תיבות זה מזה לא נלמוד לעונשין היינו משכיחין גז"ש דלא למ"ה לענין עונשין ע"כ דאין חילוק בין גז"ש לגז"ש וכולהו בני עונשין נינהו כנלענ"ד. וע"ע בס' המצות שורש ב' בהשגת רמב"ן ובמגילת אסתר מזה :

(מו) **אין** עונשין מהן. עיין ספר גנת ורדים כלל ה' שכ' בשם הכנה"ג דכמה מצינו עונשין ופ"ש מ"ש מזה הכן הלח"ת פ"ה מה' איסורי ה"ב כ' דאין עונשין על מ"מ והע"ג דמיירי שם בחדא מתרתי משמע מדבריו דאין חילוק ולעולם אין עונשין וכ"כ הפ"י בקידושין דף כ' ע"א בתוס' ד"ה כ"ש ע"ש ועמ"ש לקמן ח"ג אות י"א וע"ע בח"ה אות נ"ג ודוק. שוב מצאתי בר"ן נדרים דף ד' ע"ב ד"ה תיתי ובתוס' שם ד"ה למה לי בהם גבי מ"מ דאמרינן אין עונשין מן הדין ע"ש :

(מז) **וכן** חצי שיעור לרבות כל חלב. נ"ל וכן כל חלב לרבות חצי שיעור כ"ל :

(מח) **דינן** איסור תורה. הנ"ל לשיטתו לעיל בהקדמה ובח"א כ' ובאות ח' וכ"כ עוד לקמן אות י"ז. ולפנ"ד יש לעיין בזה. והנה מקור דבר זה דכל הנלמד ממדרש חז"ל אין בהם לא לאו ולא עשה הוא מדברי הה"מ פ"כ מה' שבת הי"ד על מה שכ' הרמב"ם דדוקא עבד תושב אסור לעשות מלאכת רבו מדאורייתא ולא עבד עע"ז והשיג עליו הראב"ד דא"כ יאמר הכתוב גר ותושב שאינו קנוי לישראל וכ"ש עבד תושב הקנוי לישראל דאסור ותירץ כמ"מ דאין מזהירין מדין ק"ו והע"ג דהתם איסור עשה היא התורה [illegible] שכל הנלמד מדין ק"ו אפילו עשה אין בו והוא הנלמד מאחד י"ג מדות לבר גז"ש והיקש ולדידי תמיה לי טובא דהא ביומא דף ל' ע"ב [illegible] שבות בהיות מק"ו דטבילת כ"ג ביוה"כ בין עבודה לעבודה קאי בעשה ופירש"י מק"ו דכ"ג שעובר בעשה כדכתיב [illegible] ולא כפרו כנ"ים [illegible] הרי דקאי בעשה מק"ו והוא נוטר דעשה לאו דוקא אלא דעיכר מדאורייתא ומ"מ הרי דאינו רק מדרבנן [illegible] איסור מדאורייתא והרי איתא בנזיר דף כ"ס ע"ב ובתמורה דף י"ח ע"א דהע"ג [illegible] אילטריך קרא דאי שוגג ומקריב עייר [illegible] הרי דמה"מ אע"ג דמדאורייתא הוא דין תורה יש לו כמ"ש לקמן [illegible] מ"מ לא עבר בעשה אבל מרובוי דרק יש עשה הרי דמריבויים אע"ג דאין לוקין עליהם (ועמש"ל בח"ג אות י"ח ובח"ה אות ל"ג) מ"מ עשה יש בה [illegible] קרא כתבו להלך הריבוי דהתם הוא לא משמע עשה כמו ריבוי דר"ק קדשיך ונ"ל בטעם הדבר דבקרא דרק קדשיך כתיב ועשית עולתך דהוי עשה גם מה שנלמד מריבוי דרק דמשמע ולד תמורה מוקריב [illegible] אי קרב לא עובר בעשה משא"כ לשם הוא דלא כתיב גבי' עשה גם הוא דמשמע תמורה אי קרב לא ליכא עשה ומכאן נלמד לשאר ריבויים ועצ"ע רבה איכא נמילתא דהכה ב' טעמים נאמרו בזה דאין עונשין מן הדין הביאם בס' גנת ורדים כלל ה' טעם א' בשם הקרבן אהרן דשמא יש איזה פירכא. טעם ב' בשם ה"ה פ"ב מה' מ"א ה"א דהכי אגמרי' רחמנא למשה דהק"ו לא יתן להלמד רק מדרגה אחת ולא ב' מדרגות לאסור ולחייב מלקות. טעם ג' בשם המהרש"א סנהדרין דף ס"ב ע"ב דכיון דהאיסור חמור לא רצה הקב"ה שיתכפר לו בעונש עיי"ש וכל הב' טעמים לא שייכי בעשה דלא עונשין עלי' כעו"ז. דטעם המהרש"א פשיטא דלא שייך דהא לא יתכפר לו כלל. וטעם ה"ה נ"כ לא שייך דאין זה ב' מדרגות כלל כיון דמ"מ אין כאן אלא איסור כך לי איסור חמור כמו איסור קל מ"מ כיון דליכא ב' ענינים לא מקרי אלא מדרגה אחת. וטעם הקרבן אהרן נ"כ לא שייך דלא מצינו לחוש לפירכא אלא לענין עונשין אבל לכל מילי לא חשיב בספק דהא מוציאין ממון ע"י ק"ו וגם מקילין באיסורי תורה ע"י ק"ו ולא חיישינן לפירכא מע"כ ודאי הוי לכל מילי רק לענין עונשין כתב הקבלה דלא נענוש וכמ"ש לעיל אות י' לכן לענין איסור הוי עלי' איסור עשה וכ"נ בנס ה"ה לא [illegible] דבר זה שאין למדין איסור עשה מק"ו ואפשר כוונתו כאומר גלותא דאתי' מק"ו ערה וכ' לא קרא ועיקר שאלתו [illegible] תירץ הסבי שכ' שם שאין זה ק"ו שהייתי אומר התורה חסה על ממון של ישראל פלא יהא עבדו הקנוי לו בטל ממלאכה ע"ש גם הגה"מ בס הקפס על דברי ה"ה הנ"ל והכא כל ע"ע ע"ש גם הש"ע בחו"מ סי' ד"ש כתב שם [illegible] ומשמע דאינו מוכחת הרשב"א הנ"ל וע"כ ס"ל לדידן דיש איסור עשה מן הדין. ולולא דברי ה"ה הייתי אומר דאין כוונת הראב"ד מטעם ק"ו אלא דק יאמר הכתוב גר תושב סתם ומאליו גם עבד תושב בכלל דמה"ת כיון דדוקא כשאינו קנוי לישראל ובהקנוי לישראל מגרע גרע כתמי' ובזה יודה שני תירוצי ה"ה דתירץ הראשון פשיטא דליתא דהא אין כאן ק"ו כלל וגם תירץ השני כמה דהם ה' נאמר בתורה סתם גר תושב מתוך ה' משמע בין קנוי לישראל ובין אינו קנוי לישראל ומה"ת היינו אומרים להתיר בשביל הפסד ממון ישראל שיעשה עבד תושב מלאכה לישראל בשבת והלא היינו אומרים דעבד תושב לא מקרי גר תושב והיינו צריכין ללמוד בק"ו הוי א"ש תירוצי ה"ה אבל אמרינן דעבד תושב כיון שעכ"פ קבל עליו ז' מצות גם הוא גר תושב הוא ובכלל גר תושב נאסר אלא דהראב"ד הוסיף עוד דעדיף מני' ובזה לא שייכי תירוצי ה"ה כלל ודוק ול"ע :

והנה כמ"ש הפמ"ג דכיון דאין בהם לאו ועשה איסור מלי' חיל עליהם. דמשמע הא בדבר שיש בו לאו או עשה אין איסור ולא שבועה חל עליהם הם דברי התוס' שבועות דף כ"ג ע"ב ד"ה דמיקי' ומ"מ כבר כתבתי לעיל אות ב' דהסכמת הש"ע כהר"ן דכל הבא מדרשא חל שבועה עליהם ולדברי הפמ"ג דכל הבא מדרשא אין עליו עשה לכאורה דברי הר"ן והתוס' לאחדים המה ומלבין הר"ן גם משמע שהוא אידם ד"ן וכ' שמלא סמך לדבריו מדברי הרמב"ן (כ"ה הגירסא נפנינו בת' הר"ן סי' ל"ב והב"י סי' רל"ט העתיק הרמב"ם) ואם אין בינו ובין התוס' מידי הו"ל שכ"כ התוס' בהדי' וע"כ משמע שיש נ"מ ביניהם ואם היינו אומרים דדעת הר"ן גם על הנלמד מגז"ש והיקש חל שבועה הי' נ"מ רבתי ביניהו ול"ע בזה אבן נפי מ"מ דהנלמד מי"ג מדות יש עשה עליהם א"כ איכא נ"מ רבתי ביניהו וכבר כתבתי דהסכמת הש"ע כהר"ן א"כ חל שבועה על הנלמד מי"ג מדות וא"כ לכאורה אין נ"מ בזה אי יש עשה עליהם אם לא אלא לענין מחבירין אותו הקל קי תחנה כמ"ש לעיל אות ח' ע"ש ודוק. ויש להסתפק אי חל איסור מפורש על איסור הבא מדרשא אי דמי איסור לשבועה וחל על איסור הבא מדרשא או לא וכעת לא מצאתיו מפורש ולא עת האסף עתה ול"ע בזה :

(מט) **ומידי** ספקא. ולפמ"ש לעיל אות יו"ד דדוקא לענין עונשין מחשבי לה לספק ולא לכל מילי לא לממון ולא לאיסורין א"כ אפילו לטעם זה מוציאין ממון עי"ז :

וכו' ובספרי נ"י בכלל ג"ש והיקשא כתבנו מזה ושם נאמר דבהיקשא יש כמה מיני היקשים כמו ויו מוסיף על ענין הראשון והיקשא בחד קרא וסמוכים בב' קראי היכי דלא מוכח או מופנה ולא בכולם עונשין יצריך להתיישב בזה הרבה. ובס' גנת ורדים ושי"ה תמצא דברים בזה :

יא השלישית היא שאר י"ג מדות חוץ מגז"ש והיקשא (מו) אין עונשין מהן רק איסורא בעלמא (מז) וכן חצי שיעור לרבות כל חלב וכל דבר הנלמד במדרש חז"ל והללמ"מ שאין ביאור לתורה שבכתב כולן (מח) דינן איסור תורה בעלמא ואין בהן לאו ולא עשה איסור מצי חייל עליהם והי"ה שבועה כמבואר ביו"ד רל"ח ורל"ט. והוי יודע דמדת הק"ו דאין עונשין ממנו לכאורה אם עבר איסור הנלמד מק"ו ויש בו חיוב מיתה הוי ספק לטעם שכתבתי בניו כלל א' דשמא יש איזה פירכא (מט) ומידי ספקא

ספקא לא נפקא ואי"כ למה שכי לעיל במעלה א' אות א' רי"ל ספק מחויב מיתה א"א להוציא ממון ממנו הי"ה כאן כה"ג אבל לטעם שא"א לקיו לעלות ב' מדרגות אין בו ספק דאין מחייב מיתה והמעיין שם יראה כ"א לדינא :

יב ומה שמבואר בספרים דכל י"ג מדות זולת ג"ש והיקשא דינה כדין ח"ש ואפילו איסור עשה אין בהן כמו שכ' המ"מ פ"כ משבת יע"ש . אבל דין תורה ממש יש להם (נ) והרמב"ם ז"ל קורא לדבר הנלמד בי"ג מדות ומדרש חז"ל דברי סופרים לולי קבלתם לא ידענוהו ומ"מ דין תורה הוה אבל כשאימר בספרו הי"ז מדבריהם אי דרבנן הוי ממש דין דרבנן (נא) ולענין ספק בהלמ"מ וי"ג מדות ומדרש חז"ל חוץ גזירה שוה והיקשא יש בו מחלוקת אי אמרינן ספיקו לחומרא או לקילא עיין שכ"נ באו"ח בהנהו"ת ב"י אות כ"ג ובתורת השלמים בקו"ה וביארתיו קצת בסדר שלישי בהנהגות או"ה יע"ש :

יג ובדברי קדשו של המרדכי פרק ב' דמגילה כתיב לאמר בדין קידוש בשבת ד"ת זכור וכו' והמקדש קודם שבת בתוספת שבת דהלכה היא משביעית איך מוציא הלמ"מ לד"ת מפורש (נב) ובפריי לאו"ח סי' רע"ג בסופו כתבנו מזה יעו"ש : מק"ו

(נ) **והרמב"ם** ז"ל קורא. סוא דברי ה"ה פ"א מה' אישות ה"כ דמודה הרמב"ם שכל דבר הנלמד מי"ג מדות וכן הלמ"מ דינן ד"ת ממש אלא שנקראו ד"ס לענין שאין נכנסים כמנין המצות וככר האריך בזה הס"ך בחו"מ סי' ל"ג ע"ש והב"ש באה"ע סי' מ"ב ס"ק ע"ז ע"ש :

(נא) **ולענין** ספק. דברים אלו מגומגמים לענ"ד דהמחלוקת הוא דכפי הבנת הרמב"ן בדברי הרמב"ם ס"ל להרמב"ם דדינו כדרבנן וספקו לקולא כמ"ש התורת השלמים בק' הספקות אות י"ז וכ"כ מדברי הפמ"ג בהנהגות או"ה ס"ג אות ג' א"כ אחר שסתם לעיל וכו' דדינם דין תורה וכפירוש ס"ה הנ"ל איך כ' הא"כ די"ש מחלוקת אי אמרינן ספקו לקולא ולענין דינא רוב הפוסקים הסכימו דדינם כדאורייתא וספקו להחמיר ועיין במ"ז או"ח סי' ל"ב ס"ק כ"ז ובפמ"ד יו"ד סי' ק"י בדיני ס"ס במחודשים אות ה'. ואפשר גם המ"כ שהביא הב"ש בא"ע סי' מ"ב דקרובי האם הם מדרבנן מודה לזה ונקרובי האם יש לומר טעמים אחרים ועיין באו"ח סי' ל"ג סק"ד ובהנהגות או"ה גם כ' דאין להתיר כ"א לעשות ממנו סניף ולפנ"ד סניף קטן הוא מאוד. ועיין לקמן חלק ד' אות י"כ ודוק ול"ע :

(נב) **ובפריי** לאו"ח סי' ע"ג. הנה במ"ז ס"ס רע"ג למד מדברי המרדכי אלו ג' דברים. א' דתוספת שבת לפניו הלמ"מ דנלמד משביעית ואע"ג ד"אין למדין ק"ו מהלכה גילוי מלתא בעלמא הוא. ב' דבר הנלמד מהלמ"מ אין מפיק לד"ת המפורש בקרא. ג' דבקידוש היום הוא"ל ועיקר המצוה היא זכירה אתי דרבנן ומפיק לד"ת פ"ש. ולברר הדברים צריך להעתיק דברי המרדכי וז"ל שם בסי' תשל"ח וכתב הר"ר ע"כ' מוכח איך בני נהור פוטר בניו וכ"ש מקידוש והא לר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצות בפרק החובל (דף פ"ז ע"א) א"כ לא מחייב אלא מדרבנן והיכי אתי דרבנן ומפיק דאורייתא והשיב דאשכחן דכותי' גבי קידוש גופי' דאמרינן פ' תפלת השחר (דף כ"ז ע"ב) מתפלל אדם של שבת בע"ש ואומר קדושה על הכוס וכו' וא"ל דשאני התם דתוספת שבת דאורייתא כדאמר בפ"ק דר"ה (דף ט' ע"א) ור' ישמעאל דמוסיף מחול על הקודש מנ"ל. נפקא לי' מדכתיב ועניתם את נפשותיכם הא ליתא כי כבר פיר"ת דלא נפקא לן מהאי קרא אלא מדכתיב תשבתו שבתכם אלא דוקא לאחרי' דעד הערב דמינה סליק קאי שהוא תוספת של אחרי' דוקא והשתא ליתא הא דקאמר פ"ק דמ"ק (דף ד' ע"א) הלכתא לר' ישמעאל דבתוספת שלפני' איירי התם לכך קאמר הלכתא הוא ולא קרא וא"כ לר"ע דאמר הלכתא לא הוי' תוספת שבת מה"ת ואפ"ה נפיק בהאי קידוש דמקדש מבע"י דאינו אלא מדרבנן על ידי קידוש דאורייתא שיתחייב לאחר שתחשך גם בנדון זה האי בני נהורא יש לומר שמוציא אחרים המחוייבים מדאורייתא אע"פ שאינו מחויב הוא אלא מדרבנן אע"ג דגבי נשים בפרק מי שמתו (דף כ' ע"ב) פריך גבי ברהמ"ז את"א דרבנן שיכי אתי דרבנן פירש נשים ומפיק דאורייתא פירוש אחרים י"ל דשאני נשים דלא יבואו לידי חיוב לעולם אבל זה יכול לבא לידי חיוב דאורייתא אם נתפקח והוא"ל וכן יכול להוציא אחרים ידי חובתן אע"פ שהוא רק מדרבנן והם דאורייתא וכו' עכ"ל פ"ש ומשמע לי' להפרמ"ג דמ"ש המרדכי דבתוספת שלפני' מיירי התם לכך קאמר הלכתא ר"ל דבתוספת שלפני' גם בשבת הלכתא הוא כמו בשביעית ואפ"ה קשה לו היכי נפיק בהאי קידוש דמקדש מבע"י דאינו אלא מדרבנן ע"י קידוש דאורייתא שיתחייב לאחר שתחשך היינו דהלמ"מ א"י להוציא המחויב מדאורייתא וממפיק מינה הנך תרתי. אכן מ"ש הפמ"ג דשאני קידוש הוא"ל ועיקר המצוה זכירה הוא לא ידעתי היכן מצא זה בהמרדכי אלו דמשמעות דברי המרדכי הוא שמחלק בין היכי שיכול לבא לידי חיוב דאורייתא אע"פ שהוא עתה דרבנן וא"א להביא א"ע עתה לידי חיוב דאורייתא מפיק דאורייתא ע"ש אבל היכי דא"י לבא לידי חיוב דאורייתא א"י להוציא דאורייתא וכ"מ מדהקשה מנשים בברהמ"ז ולדברי הפמ"ג לק"מ דשאני קידוש מברהמ"ז והמרדכי לא מחלק אלא בין נשים דלא יבואו לידי חיוב לעולם לכאן דיכול לבא לידי חיוב וע"כ כמ"ש גם המ"א בסי' רס"ז סק"ה כ' וז"ל ובמרדכי פ"ב דמגילה כ' דמ"ד תוספת שבת דרבנן אפ"ה יוצא משהשכה בקידוש זה כיון דבשעה שמקדש יכול אח"כ לחיוב דאורייתא פכ"ל הרי לפנינו שהבין דברי המרדכי כמ"ש. גם הקשה אח"כ המ"א מהא דקיי"ל בסי' קפ"ו דקטן אינו מוציא הגדול אע"ג שיבא אח"כ לידי חיוב דאורייתא ולדברי הפמ"ג לא ק"מ דהא שם בברהמ"ז מיירי אע"כ שהבין דברי המרדכי כמ"ש. אכן גם ק' המ"א אפשר ליישב דדוקא היכי שאפשר שיבא בשבת זה לידי חיוב דאורייתא אע"פ שאין בידו להביא עצמו לידי כך כמו בסומא וגם א"א שיבא באותו שעה לידי חיוב דאורייתא כמו מקדש בתוספת שבת מ"מ כיון שאפשר שיבא בשבת זה לידי חיוב דאורייתא מוציא דאורייתא אבל קטן בברהמ"ז דא"א שיבא בסעודה זו לידי חיוב דאורייתא אע"פ שיבא אח"כ אינו מוציא דאורייתא. והנה דברי ר"ת אלו שהביא המרדכי נאמרים בקיצור בתוס' ר"ה שם ד"ה ור"י אכן אני מצאתי דברי ר"ת אלו בארוכה בא"ז ח"כ סי' י"ד ומוכרח אני להעתיק דבריו בקיצור וממנו יובנו דברי המרדכי על נכון בעוה"י וז"ל פ"ק דר"ה (דף ט' ע"א) מסיק ודמוסיפין מחול על הקודש מנלן דתני' בחרים ובקציר תשבות ר"ע אומר אין צריך לומר חרים של שביעית שכבר נאמר שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור אלא חריש של ערב שביעית שנכנס לשביעית וקציר של שביעית שנכנס למוצאי שביעית. ר' ישמעאל אומר מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר שהוא מצוה ור"י מוסיפין מחול על הקודש מנ"ל נפקא לי' מדתני' ועניתם את נפשותיכם בתשעה יכול בתשעה ת"ל בערב אי בערב יכול משתחשך ת"ל בתשעה הא כיצד מתחיל ומתענה מבע"י מלמד שמוסיפין מחול על הקודש אין לי אלא בכניסתו ביציאתו מנין ת"ל עד ערב אין לי אלא יוה"כ שבתות מנין ת"ל תשבתו ימים טובים מנין ת"ל שבתכם הא כיצד כ"מ שנאמר שבות מוסיפין מחול על הקודש וכו' והקשה ר"ת וז"ל דהכא משמע דר"י אית לי' דמוסיפין מחול על הקודש דאורייתא ופ"ק דמ"ק (דף ד' ע"א) אמר הלכתא לר"י קראי לר"ע יתירן דהתם קאי אתוספות שלפני שביעית והא ודאי לר"ע אית לי' דמוקי לקרא דבחריש ובקציר תשבות אשביעית ויליף מינה בין תוספות שלפני' בין תוספות שלאחרי' ודוקא בשביעית אית לי' תוספית שלפני' אבל ביוה"כ ובשבת ובימים טובים לית לי' כ"ה דרבנן אבל ר"י דמוקי לי' לקרא בשבת ויליף תוספת מועניתם אית לי' תוספות שלפני' דוקא ביוה"כ אבל בשביעית ויו"ט לית לי' תוספת שלפני' כ"א של אחרי' כדיליף דכ"מ שנאמר שבות מוסיפין מחול על הקודש ושביעית נמי נאמר בה שבות וילפינן מנה תוספת של אחרי' וכו' מעתה לשיטת ר"ת תוספות שביעית לר"ע בין לפני' בין לאחרי' דרבנן (כ"ה הגירסא לפני וצ"ל שיש ע"ס כאן וצ"ל בין לאחרי' דאורייתא ותוספת יוה"כ בין מלפני' בין לאחרי' דרבנן) וכן שבתות וימים טובים. ולר"י תרוייהו דאורייתא ביוה"כ ושבת ויו"ט לפניהם דרבנן לאחריהם דאורייתא כ"ע מיהא בין לר"ע בין לר"י ערבי שבתות ויו"ט תוספות שלפניהם

יד שקי"ו (נג) אין עונשין ס"ס לומר שמא יש פירכא וכשיש עוד ספק להוי ס"ס דיש טעמים אחרים דאין עונשין מדה מסורה כך ומיהו נז"ש והיקשא לקולא ותומרא (נד) לחומרא מקשינן הוי ספק ובהצטרף עוד ספק הוי ס"ס ובתנאי שנודעו ב' הספקות ובאו יחד כבסי' ק"י ביו"ד. ואי יש (נה) איסור עשה עם הק"ו עונשין ובס' ג"ז ביארתיו ויש לספק איסור עשה ומה מצינו אי עונשין ואין להאריך :

טו דע דהט"ז (נו) ביו"ד קי"ז ואו"ח תקפ"ח אות ה' ולבוש שם דבר המפורש בתורה אין כח ביד חז"ל לאסור כמו חלב דהותרה בפירוש יעשה למלאכה לא אסרו סחורה בו. ויש לעיין בדבר הבא מדרש חז"ל או הלמ"מ וי"ג מדות אי יש כח ביד חז"ל לאסור עתו"ס מגילה ד' ב' הקשו במילה אמאי לא גזרו שמא יעבירנו (נז) ועתו"ס סוכה מ"ג א' ד"ה אינהו ולשני התירוצים שם דבקיאין בח' ימים וצירוף כלי שיר ליכא כאן ונאמר ביום אף בשבת לאו מפורש הוי או לרבי יצחק בשבת (קל"ג) [צ"ל קל"ב] הלמ"מ לאו מפירש הוי יש כח ביד חז"ל לגזור אף שהוא מפורש להיתרא. ועיין ט"ז תקפ"ח :

יש

שלפניהם דרבנן וס' שכ"ל ומבואר מדבריו דאין למדין זה מזה כלל ומעתה לר"י לית לן הלכתא אלא לשביעית לפני' ושבתות וימים טובים לשיהם דרבנן ממש וכן לר"ע אפילו יוה"כ בין לפניהם בין לאחריהם ופ"ז סובב הולך כל דברי המרדכי ור"ל דתוספתם לא למדו לשבתות וימים טובים אלא ליוה"כ לחוד אלא מתשבתו שבתכם וקאי אעד ערב דאיירי בתוספת של אחרי' והשתא ניחא הא דקאמר בס"ק דת"ק הלכתא לר"י בשביעית בתוספות שלפני' דתוספות שלפני' לא למדו אלא ביוה"כ והלכתא לשביעית אבל שבתות וימים טובים אין לנו תוספות לא מקרא ולא מהלכתא אלא מדרבנן ומ"ש המרדכי וא"כ לר"ע דאמר הלכתא ע"כ פ"ה הוא ולפי מ"ש נ"ל בין לר"ע דאמר קרא [ר"ל בשביעית] בין לר"י דאמר הלכתא [בשביעית] מ"מ תוספת שבת לא הוי מה"ת ר"ל לא מקרא ולא מהלכתא אלא מדרבנן. וא"כ ילא לנו דאין לנו תוספות שבת מהלכתא לשום מ"ד אלא לר"ת הוי דרבנן ממש ולר"י מקורביל וכן לר"ש שהביא הא"ז שם הוי דאורייתא ממש מקראי ע"ש וא"כ לא נלמד מדברי המרדכי דהלמ"מ לא מפיק ד"מ והסמ"ג רמז לא"ר סי' רס"א וסי' תר"ח. ועיינתי שם וראיתי שלא כתב כלל דנלמד משביעית ואדרבה כ' בסי' תר"ח ס"ק א' דלהרמב"ם דס"ל דתוספת שביעית הלמ"מ א"א ללמוד משביעית דאין דנין ק"ו מהלמ"מ וגם לא הביא דברי המרדכי אלו ולא איירי כלל מענין לאחר י"ח כשיקדש בתוס' שבת ע"ש ודוק ול"ע :

(נג) **אין** עושין. עמש"ל אות יו"ד י"א וע"ל ח"ד אות י"ב :

(נד) **לחומרא** מקשינן. עמ"ש מזה לעיל אות י' :

(נה) **איסור** עשה עם הק"ו. מקורו מדברי המ"מ פ"ה מה' מאכלות אסורות ה"א ונתבאר בספר גנת ורדים כלל ב' ולמדוהו ממה שאמרו דשאר בהמה טמאה שאין בה שום סימן טהרה נלמד מק"ו מאלו שיש להם סי' א' של טהרה והרמב"ן פ' שמיני תמה הא אין מזהירין מן הדין ובהשגותיו לס' המצות שורש ב' ד"ה וראיתי לו להרב עוד חלק על סברא כזו ובס' מגילת אסתר ובמרגניתא טבא שם הסכימו לסברת ה"ה וכן הסכים המזרחי פ' שמיני ע"ש מבשרם לא תאכלו אכן הנוד' אריי בס כ' טעם אחר דכיון שבפירוש כתבה התורה הטעם בזה לפי שאינה מעלה גרה ובזה לפי שאינה מפרסת פרסה לכן שפיר ילפינן ק"ו אפילו לענוש ע"ש. שוב מצאתי בריטב"א יבמות דף כ"ב ע"ב כדברי ה"ה ע"ש :

(נו) **ביו"ד** קי"ו. נ"ל קי"ז וע"ש סק"א. ומ"ש ואו"ח תקפ"ח הנה שם באו"ח לא כתב אלא שלא רצו לעקור מ"ע לגמרי אפילו בשוא"ת כמ"ש לעיל אות ט' אבל דבר הרשות שהתורה תורה לא שמענו משם ועיקר הדבר ביו"ד שם שלא אסרו לעשות סחורה בחלב ע"ש ולכן לא כתב בט"ז באו"ח שם אלא וכיוצא בזה כתבתי ביו"ד סי' קי"ז ולא וכן כתבתי וכדומה משמע שאינם דבר אחד ממש :

(נז) **ועתו"ם** סוכה מ"ג. נ"ל דהוא ענין אחר ונ"ל בין שני תלאי פיטל וראייתו רק מתוס' מגילה שהקשו אמאי לא גזרו במילה בשבת שמא יעבירנו ד"א ברה"ר ותירצו דמילה אמורה שנכרתו עלי' י"ג בריתות ועוד דאין אדם מל א"כ הוא בקי דסכנה יש בדבר ע"ש והא בלא"ה כדבר המפורש לא שייך לגזור אע"כ כיון דלא מפורש בקרא אפילו בשבת אלא אתי' מריבוי דביום ולר' יצחק בשבת קל"ג [נ"ל קל"ב] מהלמ"מ זה לא מקרי מפורש ויש להם כח לגזור ומ"ש ועתו"ס סוכה הוא ענין בפ"ע ואגב שהזכיר ק' התוס' מגילה הנ"ל רשם דלפי שני תירוצי התו' סוכה נתיישבה קושייתם הנ"ל במגלה דכתו' בסוכה שם הקשו אמאי גזרו בשופר גם בזמן הבית ולא התירו אלא במקדש או בב"ד בלבד ולא במדינה ובלולב התירו גם בגבולין בזמן הבית ותירצו תירץ א' דשאני שופר דיש בהמעשה חכמה לכן אחמורי בה טפי משא"כ בלולב דאין בו אלא טילטול בלבד [ועיין במהרש"א ס' תקפ"ח סק"ד שכ' דהמ"א פירש דבריהם דבשופר יש עוד גזרה שמא יתקן כלי משא"כ בלולב] ועוד סיימו בסוף דבריהם וז"ל ועוד דבדין הוא דלולב יהא דוחה בגבולין יותר משופר דבר"ה דלא ידוע קביעת החודש אלא בירושלים אבל יו"ט ראשון דלולב הי' ידוע אף בגבולין ע"כ [מזה נראה דס"ל דשופר בזמן הבית בירושלים הוי בקיאין בקביעא דירחא וכדעת בעה"מ שם ואין כן דעת הרמב"ן במלחמות והרשב"א והריטב"א בחידושי' והר"ן שם ע"ש דס"ל דכיון דרוב פעמים לא באו עדים בשחרית לא מקרי בקיאי בקביעא דירחי דשמא לא יבואו עד לאחר מנחה ע"ש ועמ"ש לקמן מזה] וזהו כוונת הפמ"ג דמילה כיון דבקיאין דודאי היום יום השמיני וגם לא שייך שמא יתקן כלי שיר דמי ללולב בזמן הבית דדחי שבת ול"ק קושייתם במגילה ככ"ל לפרש כוונתו ומצאתי להרשב"א בחידושיו סוכה דף מ"ג ע"א והריטב"א בחידושיו רפ"ד דר"ה ובמגלה דף ד' ע"ב שכתבו באמת תירוץ זה דכיון דבקיאין דודאי היום יום ח' לכן לא גזרו במילה. אכן מ"ש הפמ"ג דלא שייך לירוף כלי שיר במילה לא הבינותי דאפ"ג דלא שייך כלי שיר מ"מ שייך שמא יתקן כלי לדידן דקיי"ל מכשירי מילה לא דחי שבת ונלפענ"ד דלכן הוצרכו התוס' במגילה שם לתירוצים אחרים במילה כיון שלא החליטו בסוכה שם דהדבר תלוי בי בקיאין בקביעא דירחי ולתירוץ קמא לא תלוי בזה קשה שפיר אמאי לא גזרו במילה לכן הוצרכו במגילה שם לתירוצים אחרים והרשב"א אפשר דס"ל לעיקר כתירוץ זה דבחילוק הוא אי בקיאין בקביעא דירחי. עוד נלפענ"ד דהתוס' ס"ל שגם לתירוץ השני בסוכה שם לא ניחא במילה שנראה מדבריהם שם דס"ל דבירושלים היו בקיאין בשופר ואפ"ה לא היו תוקעין רק במקדש בלבד ולא סי' דחי בירושלים כיון שלא היו כל ישראל בקיאין א"כ מילה נמי יש כמה דלא דחי שבת כגון הספקות ונולד בין השמשות ור"ל דאין חילוק בין אין כל ישראל בקיאין ובין אין בקיאין בכל המילות וק"ו הוא מה שופר דאפילו אם אינה מצוה לית בה אלא גזרה אפ"ה לא דחי אפילו במקום שבקיאין ומשמע דהיינו משום דגזרינן אטו מקום שאין בקיאין ק"ו מילה דאם אינה מצוה איכא איסור תורה ודאי הי' להם לגזור אפילו מילה שבקיאין אטו הך שאינם דומין ועיין בדבריהם סוכה שם וברפ"ד דר"ה משא"כ הרשב"א והריטב"א ס"ל שגם בב"ד לא היו בקיאין בשופר כי לפעמים לא באו עדים אלא בעת מנחה או מן המנחה ולמעלה כמבואר בדבריהם וכמ"ש לעיל ולא אשכחן דאסרו היכי דבקיאי אלא לולב לאחר חורבן מהרבה טעמים המבואר בדבריהם שם לכן מיתרצא לדידהו שפיר במילה, והר"ן אע"פ שגם הוא ס"ל כזה כהרשב"א והריטב"א וכמ"ש לעיל מ"מ כ' רפ"ג דר"ה [הוא רפ"ד בב"ס] במילה טעם אחר הביאו הב"י בסי' תקפ"ח שלא גזרו אלא היכי שהכל פרודין בהם ולא מידכר חד לחברי' משא"כ במילה והוא תירוץ קמא דרבנן שהביא הרשב"א בסוכה שם אלא שהרשב"א דחה דבריהם דאמאי גזרו בכוזא והר"ן תירץ דבריהם דפס"פ הכל פרודין בעשיית פסח משא"כ במילה ונ"ל דאה"נ דפגי לי' בטעם דבקיאין אלא דרצה לייצב דברי הנך רבנן מהשגת הרשב"א או רצה לייצב גם למאן דס"ל דשופר הוי בקיאי במקדש

טז יש לחקיר אי ערבות כל ישראל ערבים דוקא בתורה שבכתב ולא (נח) אתורה שבע"פ בפרי' לאו"ח סי' קס"ז בט"ז י"ז בפת המוציא בשבת כתבנו שי"ל ערבות לא קבלו על תורה שבע"פ. וברמ"א על התורה כפה עליהם הר כגיגית על תורה שבע"פ אבל בכתב קבלו מעצמם ומודעא על בע"פ וגם הערבות בכלל מודעא הוי ובימי אחשוורוש קבלו אפשר ערבות על בע"פ לא קבלו. והא דכל המצות אע"פ שיצא מוציא אף בדרבנן ובשעם ערבות י"ל דרבנן כה"ג הוי ד"ת מפורש לא תסור ועפ"י אשר יורוך שהרי לענין שביעה חיילא על מדרש חז"ל וחצי שיעור ועל דרבנן לא חייל כבסי' ול"ט בש"ך אות ד' בשם רלב"ח ביו"ד:

יז עוד יש לעיין אי התרו חז"ל (נט) לעשות סייג ונדר לתורה שבע"פ שאין לו רמז בקרא דבל תוסיף לא הוי דהורשו לעשות

ובירושלים. עוד אפשר לומר דהרשב"א והר"ן מחולקים כפנין אחר דהנה שמעתי מקשים על תירוץ הרשב"א דמילה הוי ודאי דהא בשבת דף קל"ו ע"א פריך מימשל היכי מטלינן ליתא במא לא כלו לו חדשיו ומתרץ נמ"ל אי כן קיימא הוא שפיר ואי נפל הוא מחתך בבשר בעלמא הוא וא"כ גם מילה הוי ספק שמא לא כלו לו חדשיו ואיכא למיגזר משום דרכה וכ"ל דהרשב"א ס"ל דזה לא מקרי ספק גמור ועיין דגול מרבבה ביו"ד ס"ס ס"ו שפלפל בזה והביא בשם חידושי רשב"א פרק החולץ דזה לא הוי ספק גמור לכן אע"פ שלענין גוף המילה מחשב לי' הש"ס לספק משום שגזרו חז"ל לחשוש חשש זה מ"מ לא גזרינן בי' שמא יעבירנו כיון דלא מקרי ספק גמור לא דחינן לה משום גזרה והר"ן אפשר ס"ל דהוי ספק גמור או אפשר ס"ל כיון דעכ"פ גזרו חז"ל לחשוש לספק זה הוי ספק גם לזה ואפשר גם דעת התוס' כן ככ"ל בזה. ומ"מ בעיקר דבריו שכ' להוכיח מדברי התוס' אלו דמגילה תמיהני דהא כ' בט"ז בהו"א גם שבהירותו שמחלק בין מפורש לתורה או לא נתייבשה ק' הר"ן אמאי לא גזרו במילה [ועיין הוא ק' התוס' והרשב"א והריטב"א הכ"ל אלא לפי שהב"י הביא דברי הר"ן רמז בט"ז ג"כ להר"ן] הרי דס"ל דמילה הוי מפורש לתורה אלא דהר"ן והנך פוסקים דעימי' לא נהתי לחלק בזה והרי אדרבה מבואר מדברי הט"ז דריבוי והלמ"מ מקרי מפורש ול"ע. ודע שמלאתי עוד תירץ על ק' ז אמאי לא גזרו במילה והוא ברשב"א שיטה שם וז"ל דכיון דמילה גופה מלאכה גמורה היא והאי' שבת מ"מ הא"ך יגזרו בה חכמים משום גזרת הוצאה דרבה היא גופה לא דחי' מילה וגזרה דמלאכה אחריתי יתמה לה זה ודאי א"א עכ"ל וכ"כ גם הריטב"א במגילה שם ודוק:

(נח) **אתורה** שבע"פ. לכאורה יש להביא ראי' לזה דהתוס' בקידושין דף ל"ז ע"ב ד"ה א"ר מרשי' מנו כמה כריתות קבל עליו כ"א מישראל ולא חשבו אלא לתרי"ג מלות ואי גם אתושבע"פ קבלו ערבות יש טובא כריתות טפי ואע"פ שגם מלות דרבנן לד' מנו י"ל דלא שייך למימנינהו כיון שבע"יין לא נתקנו וערבות קבלו אלא דלא תסור והעשה דכל אשר יורוך על כל דבר שיתקנו וה"ה והם נמנים בכלל תרי"ג מלות כמבואר בס' המלות עשין קע"ד ל"ת ב"ב ובס' החינוך סי' תצ"ה תצ"ו אבל"כ תושבע"פ כבר נתנה כולה קודם קבלת השבועה הכר נרזים והדבר ידוע שכל הנלמד מי"ג מדות וכן הלמ"מ לאו כמחשבת תרי"ג מלות הם כמ"ש הרמב"ם בס' המלות שורש שני. אבל באמת אין ראי' משם דהתו' לא נחתו אלא למחשב כמה כריתות קבלו התרי"ג מלות ולא חשו למחשב כריתות למלות היתרות שלא נחתו אלא לפרש פלוגתא דר"ש בן יהודא ורבי ע"ש אבל באמת גם אתורה שבע"פ נתערבו או הפ"ר התוס' לא ס"ל כהרמב"ם בזה וס"ל שגם תושבע"פ נחשב בכלל תרי"ג מלות יש לכם חשבון אחר בזה וע"ב בשבועות הרמב"ד אי אסבר גם הרמב"ם מודה דתושבע"פ נחשב בכלל תרי"ג מלות ולא קאמר אלא שלא מחשב למלוה כפ"ע אלא הם כפרטי תרי"ג מלות שנכתבו וכל אחת מהם הם פרטים למלוה שייכים לה וממילא כשקבלו ערבות על תרי"ג מלות על כל פרטיהם קבלו. אכן כל הפלפול הלזה לא שייך אלא לדעת רלב"ח סי' ק"נ שהביא הש"ך ביו"ד סי' רל"ט סק"כ דמלות דרבנן הנידי ממדרש והלמ"מ אבל כבר הלק הב"ח גם ס"נ על רלב"ח וכ"ל מסקנת הש"ך שם דמדרש והלמ"מ חמירי מדרבנן וכשמל שבועה לעבור על דבר שהוא ממדרש חז"ל כ"ש בתי לעבור אדרבנן אלא דלאפ"ה הסיר לו לעבור בין על דבר הבא ממדרש בין אדרבנן אלא צריך לשאול על שבועתו מאח"כ הדאורייתא המפורש בתורה א"ל שאלה כלל דלא חייל שבועה כלל [ומבמע דאם לא מלי לאשתל אשבועתו שוה"ת עדיף עיין במהרלב"ח שם] וא"כ אם אדרבנן יש ערבות מדאמרינן אע"פ שילה מולה כ"ש לתורה שבע"פ כנ"ל וכ"ל שגם הרלב"ח מודה לזה ועי"ל אות י"ז ודוה. ומה שהקשיתי במ"ז ס"' קס"ז סקי"ז מלשון הלבוש שכ' בטעמא דאין מולי' חברו בברכת המוציא של שבת כיון שאין מלוה בפירוש לאכול פת מבמע כיון שלא נכתב בפירוש לא חל ע"ז ערבות ועכ"ד אפשר לומר דכוונת הלבוש שאין מלוה אפילו בע"פ ולא מדרבנן לאכול פת אלא דהמלוה הוא כהתענג ואימי מחויב לענג עלמו לאכול פת בשבת כמו שמחויב לעשר עלמו לקיים כל המלות ע"כ לא מקרי מלוה שהוא מחויב בה ועולה כדברי המ"א בס ס"ק מ"א פ"ש וזה ג"כ כוונת הא"ר בשם מ"ע שהביא במ"ז שם דדרשא דהיום אשמכתא הוא ואין ר"ל דמ"מ הוא מלוה דרבנן דא"כ תקשה מיין קידוש כמ"ש המ"ז שם בשם ע"ת אלא ר"ל דאין עליו שם מלוה כלל וכנ"ל ועיין בברכי יוסף סי' קכ"ד סק"ג ולרמן ח"ב אות ט"ז ודיק. שוב מלאתי בגלי"ח נרבות מ"ח ע"א שדיבר בענין זה ודעתו שגם בדרבנן לא שייך ערבות ורמיית הפמ"ג וראיה מהא דקי"ל בדרבנן אע"פ שילא מוליא כגון קידוש והבדלה אחר שקידש השומע בתפלה והמקדש קידוש והבדל גם על הכוס וכל ברכות המלות גם מ"כ הגלי"ח בטעמא דלא נכנסו לערבות של מלות דרבנן משום שאין להם קלבה ע"פ דברי הרמב"ם שהביא במ"מ סי' קל"ח מ"ג דערב בדבר שאין לו קלבה אינו חייב כלום ותמהני מאוד דה"ל בא הרמב"ם ס"ל דלא נשתעבד כלל בדבר שאין לו קלבה כמ"ש בסי' ג' מ"ב ואיך נתחייבנו במלות דרבנן כלל וכ"ש לדעת הב"י והש"ך בסי' קל"ח דפלוגתא דהתם תליא בפלוגתא דסי' ס' א"כ קשה ממ"כ אי מדל הוי דבר שאינו קלוב איך נתחייבנו בשם וע"כ דהוי דבר קלוב דקבלנו ע"ע ונכנסו לערבות על מלות ע"פ התורה אשר יורוך ועל לאו דלא תסור וא"כ אמאי לא נכנסו בערבות. גם מ"ש דלא חייב בברהמ"ז מדאורייתא רק אכל כדי שביעה מפת לחוד הוא תמוה ונע"ד דא"כ לדעת בה"ג דאי שאכל שיעור דרבנן אינו מוליא למי שאכל שיעור דאורייתא מי שאכל כדי שביעה מפת ושאר דברים אינו מוליא למי שאכל כדי שביעה מפת לחוד ולא משמע כן מדברי כל הפוסקים גם ס קל"ע דלדבריו קשה למלות לדעת בה"ג מי שיברך לאוליא אחרים י"א דאי יפים מי שבבע מפת לחוד ומי שבבע מפת וש"ר דברים וכל כה"ג הו"ל להפוסקים או להאחרונים להשמיענו. גם מ"ש הגלי"ח דלפי דברי התוס' דף כ' ע"ב לדעת רש"י גם כהנים אינם חייבים מדאורייתא לבני לא כן ידמה דהתוס' לא כ' שם אלא דלפי טעם רש"י גם כהנים הי' להם להיות פטור לזה ודאי לא מלאנו בשום מקום וע"כ אין הטעם כן אבל לא כ' דבאמת הדין כן לפירש"י אלא דקשה לפירש"י אמאי כהנים חייבים ולייבב פירש"י לכאורה אפשר לומר דק' התוס' אינו אלא לר"מ דס"ל דכהנים ולויים מביאין ואין קורין אבל לר' יוסי דס"ל דמביאין וקורין משום שיש להם הרי מגרש ליתא דכהנים נטלו חלק בארץ וקיי"ל כר"י אלא דא"כ ליתא דלר"מ באמת כהנים אין חייבין מדאורייתא ולא משמע כן לכן כ"ל דס"ל לרש"י דכהנים שאני שהם אנשים ולהתוס' נראה להם סברא זו לדוחק ועיין כ"ז בהג"א ובחידושי רשב"א ובתו' רי"ח ובתו' הרא"ש ואין להאריך בזה. ובנ"ף תמיהת הגלי"ח וכי בכל יושבי שלחנו של ינאי המלך לא הי' מי שיודע לברך ברהמ"ז לא ידעתי מה ק"ל דהא איתא במד"ר פ' אחרי פכ"ג ובשה"ש פ"ב פ"ב ר' אלעזר חזיל לחד אתר א"ל פרוס על שמע א"ל לינא חכם וכו' אמרין דין הוא ר"א וכו' על מגן נוותין ר' וכו' הרי שבימיהם גם ת"ח לא הי' בקיאין בפרוסת שמע ובתפלה ולא כן אנחנו שיש לנו סדורים תפילות שלומדים בהם כל אדם מנעוריהם ולכן כולם בקיאין ובימיהם לא הי' כן וכ"ש בברהמ"ז כנלענ"ד: (נט) לעשות סייג וגדר. הנה באיסור דרבנן מלינו הרבה פעמים שגזרו גזרה לגזרה ואי סיפור אסור

לעשות גדר לתורה דכתיב ושמרתם את משמרתי עשו משמרת למשמרת ועיין ר"מ פ"א ה' ממרים וא"כ אפשר בע"פ לא הורשו. ומציני ס"נ מן התורה כמ"ש הרשב"ץ (הוא התשב"ץ) בספר יבין שמועה במאמר חמץ בבל יראה שהזהירה התורה הואיל ורגיל כל השנה שמא יבא לאכלו (ס) ובילקוט נביאים שופטים סי' י"ב השמירי נא חומץ וענבים האמורים בנזיר עשאה התורה ס"נ ליין ובזה י"ל חצי שיעור אין עובר בבל יראה למאן (סא) דס"ל הכי לפי דס"נ לס"נ אפילו התורה לא גזרה וכ"ש חז"ל. ובזה פירשתי בספר המגיד שלי מ"ש המלאך ואל תאכלו כ"ל טמא כענין כ"ל חלב לרבות חצי שיעור הזהירה שאף חצי שיעור מענבים וחומץ אף דס"נ לס"נ הוי בשמשון הוצרך סייגים יתירים אלא דא"כ יהי' נזיר (סב) מותר מ"ה בחצי שיעור ענבים וחומץ ורק מדרבנן ואל תתמה ע"ז שהרי הרב אימר כן כפי מ"ש הרלב"ח בשו"ת סי' י"ח הביאו הס"ל פ"א מת"ם (שם נרשם המראה מקום [בטעות] וצ"ל כמ"ש כאן) דבע"פ אחר חצות חצי שיעור מותר מה"ת כ"א מדרבנן וה"ה כאן. עוד נאמר אף למאן דיחלוק על הרלב"ח בזה מ"מ (סג) חצי שיעור בב"ח אפשר מדרבנן לא מה"ת דבחולין ובפסחים אמרינן בב"ח חידוש היא וקיי"ל לא חידושא גמר מעלמא ולא עלמא מחידושא וא"כ אף דבשאר איסורין יליף במה מצינו מכל חלב ח"ש מה"ת הא בב"ח לא הוי רק מדרבנן וס"ם אף ח"ש בשר עוף הוי דרבנן דכולה חדא גזרה כה"ג דאי לא הא לא קיימא הא ולרלב"ח אף נזיר ח"ש מדרבנן דקיל מכל איסורין שבתורה ויש היתר לאיסורי' כדאיתא והי' לו שעת הכושר דהוי רק מדרבנן לא מן התורה ולפ"ז (סד) נהפוך הוא הנשבע לעבור על חצי שיעור כו' בנזיר וב"ח אין שבועה חלה על דרבנן ובח"ש שאר איסורין דרבנן לא אמרו בי' מידי כ"א איסור תורה חייל כמו שיראה הרואה בש"ך יו"ד רל"ט כ' בשם רלב"ח גופא ודברים אלו צ"ע :

יוד הרביעית הוא דברי קבלה המוזכר בנביאים וכתובים כמו מגילה דברי קבלה וכמו עונג וכבוד שבת ויו"ט המוזכר בנביאים (ישעי' נ"ח י"ד) וכמו הלל בפרק שלישי מה' מגילה וחנוכה הי"ו בהשגות הר"א ועיין מ"מ וכ"מ ולח"מ שם שיש עשה מדברי קבלה הוי מדרבנן לא מה"ת ועיין בשו"ת צמח צדיק סי' כ"ח כ' בפשיטות שבת הוי ד"ת ובפריי באו"ח סי' רמ"ב ובדיני קידוש רע"א ורע"ב כתבנו מזה. וגם קריאת התורה בשבת ויו"ט ובי' וה' דתיקון נביאים הוי דברי קבלה כי משרע"ה תיקן זה עם נביאים שעמו. ואפשר י"ל מ"ה כי הר"מ טלטר ז"ל בשו"ת ב"י סי' מ"ג הובא דבריו בכ"ג ושכ"ג ומ"א באו"ח סי' רפ"ב אות ו' דקטן אין מקרא ויראה הטעם דקטן בר חינוך מדרבנן וגדול מחויב מדברי קבלה ואין דרבנן מוציא המחויב מקבלה ובהכי ניחא (בתקפ"ט) [צ"ל תרפ"ט] בא"ח בס"א ד' דקטן אין מוציא גדול בקריאת מגילה ובחנוכה פסק דמוציא ויש לומר נר חנוכה דרבנן משא"כ מקרא מגילה דברי קבלה הוי אסתר ברוה"ק נאמר אין מוציא קטן לגדול (סה) ובפריי שם כתבנו מזה ואי"ה יבואר עוד. גם יש לומר דברי קבלה יש לו דין תורה ומחמירין בספיקו אלא שאין לוקין כשל תורה כ"א מכות מרדות. ויש (סו) מי שתירץ הא דכרך יש בו ספק אם מוקף מימות יב"נ קורא בשניהם ולא אמרינן ספק דרבנן לקולא דברי קבלה להחמיר ועב"י סי' תרפ"ו בשם הרז"ה מגילה דברי קבלה כדברי תורה דאין צריך חיזוק וע"ש ועמש"ל ה' מגילה פ"א ה' י"א בשם הר"ן ז"ל משמע דפשיטא לי' ספק דברי קבלה נמי אזלינן לקולא בעיר שיש ספק אם מוקף חומה וע"ש ואי"ה (סז) בפריי בה' מגילה יבואר זה :

ידע

אסור בכל איסורי דרבנן לכ"ע אפילו לר"ל דלא מלינו מי שמתיר חצי שיעור באיסור דרבנן ולדידן א"ש דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון הכל לר"ל ע"כ שגזרו בזה גזרה לגזרה וגבי בדיקת חמץ בס' תל"א ס"ב אסור להתחיל במלאכה ולא לאכול ולא ללמוד קודם הבדיקה שמא יפשע וכן קודם קריאת המגילה בס' תרנ"ב ס"ד וכ"כ הבאה"ט בסי' תרע ב סק"ב בשם שכנה"ג ושבות יעקב קודם הדלקת נר חנוכה הרי שיש מקומות שגזרה להם לעשות הרחקה לדרבנן אפילו בחשש שוא"ת ומעתה לדעת הב"ח והש"ך שהבאתי באות שלפ"ז כ"ש בתורה שבע"פ דחמיר מדרבנן ואפילו לדעת הרלב"ח שהבאתי שם דתורה שבע"פ קיל מדרבנן מ"מ הא כל גזרת איסורי אכילה נגזרו אפילו אחצי שיעור אפילו לר"י דחצי שיעור הוי מריבוי [אלא די"ל לדחות דכולה חדא גזרה הוא דאי לא הא לא קיימא הא וכמ"ש לקמן] ובלא"ה הא קיי"ל דתורה שבע"פ ספקו לחומרא וכמ"ש לעיל אות י"א י"ב אע"ג דספקא דרבנן להקל וע"כ דתורה שבע"פ חמיר מדרבנן וע"כ דלא קאמר הרלב"ח אלא לענין מושבע ועומד ולא לענין אחר ובלא"ה לענ"ד העיקר לדינא כהב"ח והש"ך וא"כ אין שום מקום ספק בזה וכמ"ש. וע"ל א"ה אות ל"ב ודוק. (ס) ובילקוט נביאים. וכן הוא במדרש רבה פ' נשא פי' ע"ש. (סא) דס"ל הכי. הוא הרא"ז שהביא המ"א סי' תמ"ב סק"י וי"ב וע"ל אות ה'. (סב) מותר בחצי שיעור. תמוה דאמרינן בנזיר דף ל"ח ע"א ור' שמעון דלית ליה צירוף [דאית לי' כל שהוא למכות] מכל אשר יעשה מה דריש כו' ע"ש וקיימא דבעי לי' לענבים וחומץ דאע"ג דר"ש אית לי' בכל איסורין כ"ש למכות הא שאני וכ"כ התוס' שבועות דף כ"א ע"ב ד"ה כר"ש דר' יוחנן דאמר בכל התורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר ע"כ לא ס"ל כר"ש דלדידי' א"צ צירוף ולדברי הפמ"ג הא בעינן צירוף בענבים וחומץ וע"כ אין חילוק דבכ"ד ח"ש אסור מה"ת ומאן דאית לי' לוקין על ח"ש בכ"ד לוקין וא"ל דלמ"ד לוקין אח"ש לא הוי ח"ש ס"נ כיון דלוקין עליו ולדידי' אין לוקין בין ענבים וחומץ לנזיר וכן כל איסורין שבתור' וא"כ לדידי' אסור ח"ש חמץ בע"פ אחר חצות משא"כ לדידן דס"ל אין לוקין על ח"ש הוי ח"ש ס"נ וס"נ לס"נ לא עבדה תורה ז"א שגם למ"ד לוקין אכל שהוא עכ"פ אין חייבין עליו קרבן נימא ג"כ ס"נ הוא ונתרץ כן לר"ש אע"כ אין חילוק כלל וכמ"ש קשה אמה שנראה מדבריו לקמן דלרלב"ח נזיר ח"ש גם בין דרבנן הוא מעט דקיל ודוק ול"ע. שוב מצאתי הדבר מפורש בתוס' שבועות דף כ"ב ע"ב ד"ה אתיא דלר"י גם נזיר בחרצן אסור מה"ת בח"ש ע"ש אם לא נימא דרלב"ח קאמר לדעת הרמב"ם ואליבי' קאי כפמ"ג ובאמת התו' חולקים אבן לענ"ד אפשר לומר דנזיר דמי לנדרים דאסור ח"ש לכ"ע ועיין בהגהות או"ה ס"א אות י"ז ודוק. (סג) ח"ש בב"ח. ובפתיחה לה' בב"ח מופשט פשיטא לי' דח"ש בבב"ח אסור באכילה מה"ת ומספקא לי' שם אי אסור בבישול והנאה מה"ת וכ"מ מדברי הט"ז ביו"ד סי' ל"ב סק"א שכ' דאין חילוק בין כזית לפחות דלא לענין מלקות משמע אבל איסור תורה יש בכל"ם וכן מפורש יותר בדברי הפרישה שם שכ' דפחות מכזית הוא דוקא אכילה דר"י פ"ם דפלוגתא דר"י ור"ל אי ח"ש אסור מה"ת הוא גם בבב"ח וכ"מ מסתימת כל הפוסקים. (סד) נהפוך הוא. כל דבריו אלו סובבים לדעת הרלב"ח דס"ל דהנשבע לעבור על איסור דרבנן לא חלה שבועה אע"ג דהנשבע לקיים איסור דרבנן חל השבועה וכדאיתא ביומא דף ע"ג ובשבועות דף כ"ג מ"מ הנשבע לעבור על איסור דרבנן לא חל השבועה וחמיר איסור דרבנן בזה מרויכויין והלמ"מ וכיון דמדאורייתא איתא בלאו והן ולכן חייב בנשבע לקיים ע"ש באריכות וכבר כתבתי באות שלפ"ז שאין הסכמת הב"ח והש"ך כן לדינא ואין להשגות על הרלב"ח מזה דמקשינן ביומא שם משבועת העדות שהיינו חל על פסולים מדרבנן דהתם לא מקרי נשבע לעבור על איסור דרבנן דאין האיסור על עד פסול שלא יעיד ולא מלינו בחו"מ ר"ס ל"ד אלא דאסור לדיינים לקבל עדותו ואסור לעד כשר לצרף עמו אבל איסור על העד לא שמענו ופשיטא דלא מקשה בגמ' שם שהדיינים יקבלו עדותו מצד השבועה דהא על הדיינים פשיטא דלא חל השבועה אלא קס"ד דאע"ג דהדיינים לא יקבלוהו מ"מ הוא מחויב להגיד ע"פ השבועה כיון דהוי מדאורייתא וע"ז משני כיון דאין עדותו מועלת פטור מלהעיד ע"ש וע"ל בא"ה אות ל"ד : (סה) ובפריי שם. לא מצאתי שם תירוץ זה ואפשר כוונתו שכ' שם תירוצים אחרים על קושי' זו ע"ש : (סו) מי שמתרץ. עיין בא"ח סי' תרפ"ח ס"ק ד' : (סז) בפריי בה' מגילה. עיין בס' תרפ"ח שם ובמ"ז סי' תרנ"ב סק"ג ושאר דוכתי :

(סח)

ים ודע שי"א הלבשת ערומים ד"ת הוא הואיל (סח) וכתיב בי' כה אמר ד' עיין במנין המצות בשורש הא' ובמגלת אסתר למהר"י דיליאון ז"ל. וא"כ בעונג וכבוד שבת וי"ט דכתיב בסוף כי פי ד' דבר הוי דבר תורה וכמו שכ' בצמח צדיק סי' כ"ח והנה כפי הנראה במחלוקת שנוי' שי"א אסור להתענות בשבת [צ"ל מה"ת] וי"א רק מדרבנן ועמ"ש (סט) בפרי' לאו"ח סי' רפ"ח ואי"ה יבואר :

כ המדרגה ומעלה החמישית היא כל מה שגזרו חז"ל ואין מה"ת הן במניעת מה שגזרו הן בציוי לעשות מדבריהם. במניעה כל סייגים ונדרים לתורה כמו בשר חי' ועוף בחלב ושניות מד"ס וכדומה הרבה והן בצווי כמו (ע) מקרא מגילה ומשלוח מנות ונר חנוכה ואמנם יש מהן דאסמכיה אקרא כמאמרם ז"ל מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ראוי שתדע (עא) שיש ב' מיני אסמכתות אסמכתא חשובה ויש לה כעין רמז בתורה שבכתב כמו נט"י לחולין מקרא וידיו לא שטף במים בחולין ק"ו א'. וברכות ס"ם א"ד והתקדשתם אלו מים ראשונים והו אסמכתא בעלמא שאין רמז בקרא לזה ועיין בתה"א קכ"ז ב' וב"ה שם ב' אסמכתא ומשמע אסמכתא חשובה שיש לה כעין רמז בקרא הוי כד"ת ממש ולא נפלאת ולא רחוקה הוא לומר כן כי בכל מילי דרבנן ד"ת הן מלא תסור ועפ"י התורה אשר יורוך אלא דאתני בכמה דברים דלא ללקות על דבריהם מלקות ד"ת כ"א מ"מ והקילו בספיקן כמו שיראה הרואה בשורש הא' במגילת אסתר (עב) וכבוד הבריות דוחה ללאו שלהן הא כל היכי דאסמכיה אקרא באסמכתא חשובה דעתם להיות ממש כד"ת ולא מקילין בספיקו וגזרו גזרה לגזרה באספר וכדומה. ועם זה (ענ) יתיישב מה שאמרו (בפ"ב דידים) ספק ידים לטהר למה

(סח) **וכתיב** בי' כו'. לא מצאתי שם מי שאמר שזה ד"ת ואולי הוא ד"ע וכוונתו ליישב דברי הב"ח שמנה הלבשת ערומים בכלל תרי"ג מצות דה"ט משום דכתי' בישעי' נ"ח כי פי ד' דיבר ומזה למד דה"ה לכבוד ועונג שבת וי"ט אבל אנכי לא ידעתי דהא בלא"ה מנה בה"ג הרבה מצות דרבנן ודברי קבלה ע"ש ודוק ול"ע : (סט) בפרי' לאו"ח. לא מצאתי שם מחלוקת בזה והמ"א שם ס"ק ז' כ' בשיטות דאסור מה"ת וכ' בא"א שם דהיינו מה"ת ממש מקרא דאכלוהו היום ולא מד"ק וכ"ה הש"ע סי' תק"ע דמה"ת אסור ע"ש אבן השואל כת' הרשב"א שהביא הרא"ש סי' ק"נ ס"ל דהוי דרבנן והרשב"א שם וכתשו' שהביא ב"י סי' רפ"ח ס"ל דהוי דאורייתא אבן אין זה ענין לדברי הנ"ל שלא לאכול דגים ודאי לא הוי מה"ת כמ"ש בא"א סי' רמ"ב סק"א ולענין אי מחויב מה"ת לאכול בשבת פת דוקא עיין מ"א סי' רע"א סק"ג ובא"א שם : (ע) מקרא מגילה. לאו דוקא דהנך דברי קבלה נינהו וכבר חשבינהו באות י"ח במדרגה רביעית : (עא) שיש ב' מיני אסמכתות. הנה בחולין דף ק"ו ע"א אמרינן א"ר אידי בר אבין א"ר יצחק בר אשיא נט"י לחולין מפני סרך תרומה ועוד משום מצוה מאי מצוה אמר אביי מצוה לשמוע דברי חכמים רבא אמר מצוה לשמוע דברי ר' אלעזר בן ערך [פירש"י רבא אמר דאורייתא הוא מצוה כר"א ב"ע] דכתיב כל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים אר"א ב"ע מכאן סמכו חכמים לנט"י מה"ת א"ל רבא לר"נ מאי משמע דכתיב וידיו לא שטף במים הא שטף טהור הא טבילה בעי אלא ה"ק ואחר שלא שטף טמא [פירש"י אלא ה"ק וכו' ואסמכתא בעלמא הוא] וכ"כ התוס' ד"ה מצוה לשמוע דברי ר"א ב"ע פירש דאסמיך לי' קרא דלאו דרשא גמורה הוא דעיקר קרא אתא לכדדרשינן בנדה דף מ"ג מה ידיו מאברי' עכ"ל וכ' הרשב"א בחידושיו שם וז"ל ומירו תימה כי קאמרי מאי מצוה אמאי לא אמר לי' מוהתקדשתם כדאיתא בברכות [דף נ"ג ע"ב] וי"ל דהתם למברך ומשום ברכה אבל המסובין העיקר אין צריכין ותילה מוהתקדשתם אלא משום סרך תרומה עכ"ל והריטב"א בחידושיו שם כ' וז"ל אר"א בר אבין וכו' ורבא אמר מצוה לשמוע דברי ר"א ב"ע דמייתי לי' מדאורייתא דכתיב וידיו לא שטף במים והא דלא מייתי לי' מההוא דברכות דאמרינן והתקדשתם אלו מים ראשונים וי"ל דההוא מדרבנן בעלמא וכו' עכ"ל ואם נאמר שגם הריטב"א מודה לדברי רש"י ותוס' הנ"ל דדרשא דוידיו לא שטף אסמכתא היא אע"פ שכ' דנייתי לי' מדאורייתא גם רש"י כ' רבא אמר מדאורייתא היא מניה ורש"ה כ' אח"כ ואסמכתא בעלמא היא וא"כ אפשר גם הריטב"א סובר כן וא"כ ע"כ ס"ל דיש ב' מיני אסמכתא דאל"כ מה בין אסמכתא זו לאסמכתא דוהתקדשתם דקרי לה מדרבנן בעלמא ואסמכתא דוידיו קרי מדאורייתא אבן מדברי הרשב"א הנ"ל דלא מחלק ביניהם משמע דס"ל דאין חילוק בין אסמכתא לאסמכתא דלא משמע לי' לומר דהרשב"א דוקא אדאביי פריך הגם דלא ס"ל כר"א ב"ע שהש"ס הי' לו להביא אסמכתא דוהתקדשתם אבל לרבא ידע כתירץ הריטב"א דניחא לי' טפי אסמכתא זו דוידיו דמשמע דהרשב"א והריטב"א חדא קושיא קא מקשו שכן דרכם דאל"כ הי"ל להרשב"א לבאר כתירוץ דאיכא דרבה והריטב"א הי"ל לתרץ גם אליבא דאביי אלא משמע דלהרשב"א מיתרצא לי' כתירוץ שלו גם לרבא ולהריטב"א מיתרצא לי' כתירוץ שלו גם לאביי דכיון דמדרבנן בעלמא היא לא חש להביאו וע"כ ס"ל להרשב"א דאין חילוק בין אסמכתא לאסמכתא וע"כ ס"ל דכולהו קרובים לדאורייתא הם דאל"כ מה הוסיף רבא אדאביי. ומעתה דבר זה במחלוקת הרשב"א והריטב"א היא שנוי' אבן אפשר לומר דהריטב"א ס"ל דלראב"ע דאורייתא ממש הוא אע"ג דדרשינן מהאי קרא בנדה מה ידיו מאברי' כמ"ש התוס' ס"ל להריטב"א דהסוגיא דלא כראב"ע וראב"ע יליף להאי מקרא אחרינא א"נ תרתי ש"מ א"נ כמ"ש רש"י בנדה שם ד"ה לא שטף דמוידיו לחוד שמעינן מה ידיו מאברי' ומלא שטף דרשינן נט"י ע"ש ברש"י וקאמר רבא אע"ג דאנן קיי"ל נט"י בחולין מדרבנן מצוה לשמוע דברי ראב"ע דס"ל מדאורייתא הוא ולהזהר בה כעין של תורה ולפ"ז גם לדעת הריטב"א אין חילוק בין אסמכתא לאסמכתא ואפשר עוד דלדידי' אין חילוק בדרבנן בין אסמכוהו אקרא או לא ואין חומרא בכאן רק משום דראב"ע ס"ל דמדאורייתא ממש הוא אכן מצינו בהרבה מקומות דכיון דאסמכוהו אקרא חמיר טפי ואי"ה יבואר לקמן מזה. וכתה"א בית ו' ש"א כ' הרשב"א כדברי' בחידושיו הנ"ל והרא"ה בבד"ה דחה תירוצו ותירץ כתירץ הריטב"א הנ"ל הרי דשניהם מתרצים בין לאביי ובין לרבא וכמ"ש. והרמב"ם בפ"ו מה' ברכות ה"ב כ' שזו מצות חכמים שאמרו מה"ת לשמוע מהם וכו' והקשה הכ"מ אמאי כ' כאביי ולא כרבא ותירץ כיון שגם לרבא מדרבנן הוא וקרא אסמכתא כמ"ש רש"י ותוס' א"כ לשניהם מדרבנן הוא עכ"ד ולפי הנ"ל אפשר לומר דהרמב"ם ס"ל דלר"א ב"ע הוי מדאורייתא ממש אלא אנן לא ס"ל כראב"ע וגם רבא לא מיפסק הלכה כר"א ב"ע אתי דודאי אנן קיי"ל נט"י בחולין מדרבנן הוא אלא מפרש הא דאמר רב אידי בר אבין ועוד משום מצוה דס"ל שמצוה לכתחלה לשמוע לדברי ראב"ע שסובר דמדאורייתא היא אע"ג דלא קיי"ל כוותי' ואפשר עוד דס"ל להרמב"ם דלא להחמיר בה כמדאורייתא קאתי אלא ר"ל חדא דגם לדידן עכ"פ מדרבנן היא משום סרך תרומה ועוד אי לא הוי תקנוהו רבנן הי' מצוה לשמוע ולחוש לדברי ראב"ע דס"ל דמדאורייתא הוא אע"ג דלא קיי"ל כוותי' ולכן לא הפסיק הרמב"ם דברי רבא דלא לדינא אמרה וכמ"ש ודוק : (עב) וכבוד הבריות דוחה. ר"ל אפילו בקום ועשה משא"כ באיסור דאורייתא לא דחי אלא בשוא"ת כמ"ש לעיל אות ס' ומקור הדברים באו"ח סי' י"ג וביו"ד סי' ש"ג וסי' שפ"ב ע"ש : (ענ) יתיישב מה שאמר. ואנכי לא ידעתי מה יתנה בשאר ספקות שמנו שם בפ"ד דטהרות ממשנה ז' והלאה ספק מים שאובין למקוה ספק משקין לטמא ספק דברי סופרים ספק החולין דמדרבנן הם וטמאה דחשיב להו אפשר לומר דאיכא בכולם לד רבותא משום שיש בדוגמא דידהו ספקות שהם טמאים כגון ספק מים שאובין לי"מ למ"ד כולה שאוב מדאורייתא הרי יש חילוק בין כולה שאוב דספקו לחומרא ובין ג' לוגין שאובין דספקו לקולא ואפילו למ"ד גם כולה שאוב מדרבנן מ"מ ה"א נחמיר בה אפו שאר ספקי מקוה שהם מדאורייתא גם מטעם שמעלה את האדם מטומאה דאורייתא ובספק משקין הוצרך לחלק בין ליטמא בין לטמא ובספק דברי סופרים הוצרך לחלק בין אב הטומאה ד"ס לוולד הטומאה ד"ס ובספק החולין ס"ד כיון דטהרות כמדרש יהי' דינם כמדרס דאורייתא וה"נ אפשר לומר בספק ידים דאשמעינן רבותא דת"כ

ור"י

ור"י כספק ליטהר גם אפשר לומר כיון דאיכא אב הטומאה ד"ש בספקו לחומרא הוצרך לשנות כל הני להשמיענו דאין דינם כן אכן להרמב"ם א"צ לכל זה שכבר כ' הכ"מ פט"ו מה' שאה"ה ה"ח והביאו בתוי"ט מס' טהרות פ"ד מ"ז דלהרמב"ם דוקא בשאין בהם דעת לישאל טהרוהו חכמים ולאו למימרא שנשתנו אלו משאר ספקות אלא הספיקות שטיהרו חכמים משום שאין בהם דעת לישאל מני ואזיל עכ"ל וכיון דלאו משום רבותא מני להו פשיטא דלק"מ והרי משמעות הפוסקים בכמה דוכתי דידים קיל משאר איסורי דרבנן מטעם שעיקרן מד"ס כמו שיראה ברורה בכ"מ פ"ו מה' ברכות הט"ו דמטעם זה אפילו יש מים לפניו א"צ לחזור וליטול להרמב"ם ול"ד לספק טומאה דרבנן דאם יש מקוה לפניו אמרינן לי' זיל טבול ובפרט לפי מ"ש המ"א סי' ק"ס סק"ג בשם הר"ש דאפילו בש"ס לאיסורי אזלינן לקולא הרי דקיל ואיך נימא דהתנא השמיענו דלא נימא דחמור טפי ועפי מסתבר לומר דאשמעינן דקיל משאר איסור דרבנן הגם דאפשר לומר דמעיקרא הוי ס"ד דחמיר משאר אד"ר ואחר שגילה לנו התנא דלא חמיר משאר סד"ר תו מקלינן בה מטעם שאין לה עיקר מה"ת מנ"ל לומר כן כיון דס"ד דחמיר משאר סד"ר אפשר דלא אשמעינן מתניתן אלא דשוה לשאר סד"ר ולא להקל ביותר הגם דאפשר לדחוק ולייש' את זה מ"מ משמעות הדבר דלא ס"ד להחמיר בה יותר מכל איסור דרבנן ודוק ול"ע : (עד) עיין תוי"ט. לא מצאתי מזה בתוי"ט שם כלום ואפשר כוונתו למ"ש שם במ"ב בא ד"ה ונפל שהם אמרו סתם ידים שניות לתרומה ומטמא משקין להיות תחלה והם אמרו בטהרתן ע"ש או אפשר כוונתו למה שהביא פ"ד דטהרות שם דברי הרמב"ם והכ"מ דפט"ו מה' שאה"ה שהבאתי ול"ע : (עה) קורא ד"ת. כוונתו לתרץ ק' המ"א סק"ד אהנך פוסקים דס"ל דוקדשתם לאו דאורייתא היא ובגיטין שם פריך דאורייתא היא לכן מתרץ כיון דאסמכתא היא קרי לה דאורייתא ולפנ"ד אפילו אם יהי' כן אין ראי' דיהי' דינו כדאורייתא שלא להקל בספקו :

לכה התנו כן הא כל ספק דרבנן לקולא עיין (עד) תוס' יו"ט שם ולמ"ש א"ש דאסמכוה אקרא אפ"ה הקילו בפירוש בי' ועמ"ש בפריי לאו"ח סי' ק"ס במ"א אות י"ג יע"ש. ויש לי העני כמה מקומות מראים ראי' לזה ויש ההיפך אביא מה שאני יודע.

המקום הא' גיטין נ"ט ב' מפני דרכי שלום דאורייתא הוא וקדשתו אע"ג דאסמכתא הוא (עה) קורא ד"ת ועמ"ש בפריי או"ח סי' קל"ה במ"א אות כ' ובר"א במ"א אות ד' יעי"ש.

המקום הב' ריש ביצה [דף ג' ע"ב] דלא פריך [אר' נחמן] (עו) אמאי ספק נולדה ביו"ט אסורה הא ספק דרבנן לקולא ד"ל מוקצה אסמכוה אקרא לא מקילין בספיקא עיין מהרש"א ז"ל שם ועי' בפוסקים שם.

המקום הג' בטור (עז) או"ח ר"ח ור"ט לכאורה סותר ובר"ט כתב דברכה מעין שלש אם ספק חוזר ומברך דאסמכינהו אקרא היינו אסמכתא חשובה הוי כד"ת משא"כ להר"ם דסובר בגיטין כהן קורא ראשון ד"ת ממש וקדשתו לאו אסמכתא משו"ה ספק ברכה מעין שלש אין חוזר דאסמכתא לאו ד"ת הוי וכפי הנראה במחלוקת שנוי' וכדאמרן ועיין או"ח קל"ה ובבי"י שם ובר"א במ"א אות ד' והבן.

הרביעי בלבוש או"ח סי' קפ"ד ס"ז כ' דמש"ה (עח) אכל כזית מוציא בברהמ"ז למי שאכל כדי שביעה אף שזה דרבנן וזה ד"ת הואיל דאסמכוה אקרא ואכלת בכזית ובקצ"ז ס"ד כ' טעם אחר ועמ"א קצ"ז אות י"א ובפריי שם באופן שמסכים לכאורה דכל דאסמכינהו אקרא הוי כד"ת לכמה דברים.

החמישי בע"ז דף כ"ב א' (עט) בתוס' ד"ה ותיפוק לענין חוה"מ אי דרבנן או ד"ת אסמכתא יע"ש בזה.

המקום הששי פ"ח דסוטה (פ) ברמב"ם פ"ז מה' מלכים חלוצה חוזר מעורכי מלחמה ואשה גרושה לרבות חלוצה אסמכתא כד"ת עתיו"ט שם. ומיהו לא לכל מילי הוי כד"ת ממש שאין לוקין עליה מן התורה ועי' מכות ריש אלו הלוקין (פא) יבמות כ"ד

(עו) אמאי ספק נולדה. והיא ק' מהרש"א ומהר"ם ומהר"מ שי"ף ותירצוהו בפנים שונים ומהרש"א כ' בשם התו' [וכ"ה בגליון הש"ס בשם הת"י] דמוקצה חמירא והוי כעין דאורייתא כספק מוכן וכ"ל דאין כוונתו משום דהוי אסמכתא אלא כמ"ש המג"א סי' תל"ג סק"ג ב' טעמים בספק מוכן דאזלינן לחומרא דהוי דבר שיש לו מתירין ועוד שרצו חכמים להחמיר בדבר זה שמצינו כמה סד"ר דאזלי' לחומרא ע"ש והגם דאכתי לא ידע טעמא דדשיל"מ עד לבסוף שני לי' בטעם השני וא"כ אין הוכרח מכאן ליליך לחומרא בספק אסמכתא : (עז) או"ח ר"ח ור"ט. הנה מ"ש ר"ח ור"ט לכאורה סותר לא ידעתי כוונתו. אכן מ"ש ובר"ט כ' וכו' כוונתו מבוארת אכן כבר פירשו הפרישה והב"ח גם דברי הטור בדרכים שונים ואפילו לפמ"ש הב"י דדברי הטור שלא בדקדוק מ"מ מסתבר לומר דהטור ס"ל דהוי דאורייתא ממש כיון שכן דעת הרשב"א והרא"ש כמ"ש הב"י שם ודרכו של הטור לימשך אחר הרא"ש ואפילו יהי' דעת הטור דמחמירין בספק אסמכתא הלא אין כן דעת הב"י והפרישה והב"ח שם וכן פסק בש"ע להלכה : (עח) אכל כזית מוציא. לכאורה אינו מובן דאפילו נימא דדבר שיש בו אסמכתא חשובה שחמירו בה כד"ת לענין ספקו וכדומה אבל האיך ניקל עי"ז במי שמחויב דאורייתא שיוצא בשמועתו מזה שעכ"פ אינו מחויב אלא מדרבנן ואפשר לתרץ לפמ"ש המג"א לעיל דכל דרבנן דאורייתא היא מלא תסור וכו' אלא דאתי וכו' וה"נ אפשר לומר לזה דמדאורייתא בן המחויב מדרבנן מוציא למחויב ד"ת בגם דרבנן ד"ה היא מלא תסור אלא דאתי בלא יוציא המחויב מדרבנן למחויב ד"ת וכיון דאיכא אסמכתא לא אתנו בי' אכן גם זה אינו מוכרח דאפשר לומר בדרך אחר דמה"ת גם מי שאינו מחויב כלל מוציא חברו מטעם ערבות ומדרבנן בעינן שיתחייב המברך ברהמ"ז וכיון שנתחייב מאסמכתא הביאוהו אד"ת. אחר כותבי כל זאת זיכני ד' בספר הלבוש ועיינתי בו וז"ל בסי' קפ"ד ס"ז ושיעור אכילה לברך עלי' ברהמ"ז הוא בכזית וכו' והיינו דוקא מדרבנן דמן התורה אינו חייב אלא כשאכל כדי שביעה היא בכבילה כדכתיב ואכלת ושבעת וברכת אלא שחז"ל אסמכוהו מדכתיב בלשון אכילה וסתם אכילה הל"מ הוא שהוא בכזית דלפיכך אמחז"ל שמוציא אפילו מי שאכל שיעור שביעה שהיא חייב מה"ת כיון דאסמכוה אקרא וכו' עכ"ל וז"ל בסי' קנ"ז ס"ד אפילו אם לא אכל אלא כזית פת אע"ג דהוא אינו חייב לברך מה"ת יכול להוציא אף אותם שאכלו כדי שבעם אע"פ שהם חייבים מה"ת וטעמא דהא מדין תורה הי' יכול אחד להוציא חברו אפילו לא אכל כלום מדין ערבות שכל ישראל ערבים זה לזה אלא שחכמים אמרו כיון שאסור ליהנות מן העוה"ז בלי ברכה לא יהנה אדם מן העוה"ז א"כ יברך בעצמו ולא יצא בברכת אחר שלא נהנה והסמכוה נ"כ אקרא ואכלת ושבעת וברכת משמע מי שאכל הוא מברך לפיכך אמרו שאע"פ שלא אכל אלא כזית פת שיוכל לומר שאכלנו דשיעור אכילה בכ"מ היא בכזית יכול להוציא אפילו מי שחייב מה"ת עכ"ל בקיצור. ומעתה אפשר לומר דבסי' קפ"ד סמך אמ"ש בסי' קנ"ג דהא דבעינן שמוציא חברו יאכל נ"כ הוא מהאסמכתא וכשאכל כזית דחייב לברך מהאסמכתא יכול להוציאו דאידי ואידי האסמכתא נינהו ודבריו לאחדים הם ומה שחסר כאן נגלה כאן ודוק : (עט) בתוס' ד"ה ותיפוק. פ"ש שכתבו דקרי למלאכת חוה"מ דאורייתא כיון דאית בה אסמכתא מה"ת וכבר כתבתי לעיל דמה דקרי לה דאורייתא אין ראי' שיהי' דינו כדאורייתא : (פ) וברמב"ם פ"ז. הנה ברמב"ם לא מצאתי דבר מזה דהרמב"ם פסק שם הט"ו כר"ע דהירא ורך הלבב כמשמעו ע"ש אכן במשנה פ"ח דסוטה דף מ"ד איתא דר' יוסי קחשיב אלמנה לכהן הדיוט בין אותן שחוזר מעורכי המלחמה אע"ג דמדרבנן היא ובגמרא אמרינן שם דלר"י עבירה דאורייתא בעינן ע"כ כיון דאסמכוה אקרא דואשה גרושה הוי כד"ת אכן בתוס' יו"ט שם כתב דחלוצה שיגרת לישנא הוא דחלוצה אינו חוזר לר"י וע"כ לומר כן במכות דף י"ג ע"א דחשיב חלוצה גבי הנך שלוקין עליהם אע"ג דאין לוקין עלי' כמ"ש בתוס' שם ד"ה חלוצה והריטב"א יבמות דף כ"ד ע"א ד"ה קדמו ובכמ"ש ע"ש : (פא) יבמות כ"ד א'. כוונתו דרש"י כתב ספק חליצה לכהן לא גזרו לאפוקי משמע לכתחלה לא תנשא לכהן י"ל הטעם משום דהוי אסמכתא אכן הרמב"ן שם פירש הטעם של רש"י משום דהוי פרהסי' גזרו לכתחלה ע"ש וא"כ מוכח מדברי הרמב"ן דספק אסמכתא לקולא מדהוצרך לטעמא דידי' :

כ"ד א' רש"י לא נגר לאפוקי י"ל כן ועיין רמב"ן יבמות ואי"ה יבואר :

כא ואמנם ב' מקומות יש סותרין לזה. א'. כתובות כ"ח ב' תחומין דרבנן נאמן לומר הגדול שראה בעודו קטן ע"כ היינו באים בשבת משמע שהקילו משום ספק דרבנן בזה. המקום הב'. שבת ל"ד א' ספק עירוב כשר דספק דרבנן לקולא אף דאסמכוה אקרא אל יצא ממקומו אלפים אמה אפ"ה מקילין בספק ומהא (פב) דעירובין י"ל דסיים שם שלא אמרו הדבר להחמיר אלא לקולא כמו בטהרת ידים דאמרו בפירוש כן וכן כ' הר"מ ז"ל פכ"ח משבת הי"ט אבל משבת ל"ד דאמרו ספק דרבנן לקולא משמע ככל ספק דרבנן וצ"ע :

כב המדרגה ומעלה. הששית הוא כל מילי דרבנן שלא אסמכיה אקרא ואסרוה מפני סייג של תורה או כרומה. ולהר"מ בשורש הא' ד"ת הן שהרי מברכין אשר קדשנו וצונו שלא תסיר. וקיי"ל ודאי דבריהם בעי ברכה הא ספק דבריהם לא (פג) וספק תורה אי מברכין יש מחלוקת עיין או"ח סי' (ס"ו) [צ"ל ס"ז] ופרי' שם ור"מ פ"ג מה' מילה ופ"ג דחנוכה ה"ה וביו"ד (רש"י) [צ"ל רס"ה] במילת אנדרוגינוס. ועיין שבת כ"ג א'

(פב) **ומהא** דעירובין. הוא דף כ"ח ע"ב. וטעמא בעי אמאי נקיט בעירובין טעמא שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל ולא בכתובות ובשבת וכ"ל דבשבת די לו בטעמא דספק דרבנן לקולא וכן בכתובות דחשיב כמה מילי דרבנן דנאמן להעיד בגודלו מה שראה בקוטנו והוי תחומין בא' מהם אבל בעירובין דאמר אפילו עבד אפילו שפחה נאמנים ולא מצינו זה בשאר דוכתי אפילו בדרבנן צריך לומר הטעם שלא אמרו וכו' ולכן הרמב"ם שם דערוב ותני אפילו עבד וכו' ונאמן הגדול לומר וכו' כשהייתי קטן היה טעם המספיק לשניהם שלא אמרו חכמים וכו'. ומעתה הנך רואה שאין שום ראי' מוכרחת להחמיר בספק אסמכתא ואם נמצא לפעמים שהחמירו בספק אסמכתא כבר נודע שגם בשאר סד"ר נראה להם לפעמים להחמיר וכמ"ש לעיל אות כ' בשם המ"א אבל בסתמא היכי שלא מצינו דאזלו בדבר זה להחמיר מספק אנן ניקום ונסמוך אהנך פוסקים הנ"ל דפשיטא להו להקל בספק אסמכתא ודינו כדרבנן ממש ובפרט שמביא הפמ"ג ראיות לזה משבת ומכתובות כנלענ"ד ועי' אות ל"א עוד מזה: וראיתי כי טוב להעתיק כאן מ"ש הריטב"א בר"ה דף ט"ז ע"א וז"ל ולא כדברי המפורשים שהאסמכתות שהוא כדרך סימן שנתנו חכמים ולא שכוונת התורה לכך ח"ו ישתקע הדבר ולא יאמר שזהו דעת מינות היא אבל התורה העירה בכך ומסרה חיוב הדבר לקבעו חכמים אם ירצו כמ"ש ועשית ע"פ הדבר אשר יגידו לך ולפיכך תמצא החכמים נותנים בכ"מ ראי' או זכר או אסמכתא לדבריהם מה"ת כלומר שאינם מחדשים דבר מלבם וכל תורה שבע"פ רמוזה היא בתורה שבכתב שהיא תמימה וח"ו שהיא חסרה כלום עכ"ל הזהב והטהור: (פג) וספק תורה. הנה הרב ז"ל קיצר בענין זה ונוה לעיין במקומות אלו שרמז וראיתי כי טוב לקיים דבריו ואומר למלותו הנני לברר הדברים וללבנן עד מקום שידי יד כהה מגעת. הנה בשבת דף כ"ג ע"א אמרינן א"ר חייא בר אשי אמר רב המדליק נר של חנוכה צריך לברך וכו' והיכן צונו מלא תסור וכו' מתיב רב עמרם הדמאי וכו' ומפרישין אותו ערום ובין השמשות ואי אמרת כל מדרבנן בעי ברכה הכא כי קאי ערום היכי מברך וכו' אמר אביי ודאי דדבריהם בעי ברכה ספק דדבריהם לא בעי ברכה והא יו"ט שני דספק דדבריהם הוא ובעי ברכה התם כי היכי דלא לזלזולי בי' רבא אמר רוב ע"ה מעשרין הם ופירש"י רבא אמר ספק דדבריהם בעי ברכה ודמאי אפילו בספק לא הוי אלא חומרא בעלמא דרוב ע"ה מעשרין הן עכ"ל ומשמע לכאורה דלרבא דקיי"ל כוותי' לגבי אביי אפילו מה שצריך לעשות מספק בעי ברכה. אכן הרי"ף פרק ר"א דמילה כ' בשם רב האי גאון שאין מברכין על ספק מילה וכ' הרמב"ן בחידושיו פ"ב דשבת שם וז"ל רבא אמר רוב ע"ה מעשרין הן וכ"ל דל"פ אמאי [כ"ל דל"ל אהאי] טעמא דהא בהדיא אמרינן בברכות ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא ק"ש ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר מ"ט ק"ש דרבנן אמת ויציב דאורייתא וש"מ דספק דדבריהם לא בעי מיהדר וברוכי אלא טעמא דרבא דכיון דתקינו רבנן וגזרו על הדמאי כמצוה של דבריהם דמיא ממש דומיא דיו"ט שני דהוא תקנתא דרבנן לא חיישינן לספקא ובעי ברכה כנר חנוכה אלא משום דרוב ע"ה מעשרין הן עבוד רבנן היכרא דלא לימרו כדאורייתא דמי להו לרבנן וכ"מ לכמה מילין ואפשר לומר דלרבא כל שברכה לעצמה מצוה כגון ק"ש ותפלה וברהמ"ז ומגילה והלל ספק אמר ספק לא אמר בשל תורה כברהמ"ז וק"ש חוזר בשל סופרים כגון תפלה למ"ד דסבר הכי א"נ הטוב והמטיב שבברהמ"ז אינו חוזר ואומר אבל שאר ברכות המצות שעיקר המצות דאורייתא כגון הפרשת מעשרות כיון שהמצוה דאורייתא והוא צריך לחזור ולעשות המצוה מספק בשל תורה בזה סבר רבא שגם הברכה של דבריהם צריך לעשות עמה ולזה הטעם נטילת לולב יום ראשון ותקיעת שופר וכיוצא בהן בכל ספיקן חוזר ומברך כשם שצריך לעשות המצוה מספק וזה הלשון נ"ע וכדיקה בתלמוד אבל רבינו [הוא הרי"ף] כ' כפי' המילה כהסכמת הגאונים בספק מילה שאין מברכין עלי' ומזה נלמוד לכאן עכ"ל העתיקו דבריו הר"ן פ"ב דשבת והריטב"א בחידושיו שם וז"ל דכיון דרבנן תיקון דמאי הו"ל ודאי דדבריהם ולא ספק עכ"ל משמע מדברי הרמב"ן אלו לסברת הגאונים דרבא מודה לאביי דאין מברכין על הספק אלא דבזה חולק עליו דאביי ס"ל דאפילו היכי דתקנוהו רבנן מחמת הספק אינו מברך ולכן צריך ביו"ט שני טעמא שלא יזלזלו בו ורבא ס"ל דכיון דתקנוהו רבנן מחמת הספק צריך לברך עליו ואתי לי' שפיר יו"ט שני שצריך לברך עליו ודמאי שאני דרוב ע"ה מעשרין הן אכן הרשב"א בחידושיו שם כ' וז"ל וי"ל לפי דבריהם דרבא לא פליג אדאביי ופירוקא אחרינא הוא דמפרק בדמאי ולפלוס ביו"ט שני טעמא כדי שלא יזלזלו בו כטעמי' דאביי וכיון שכן ספק נטל לולב ספק לא נטל אפילו ביו"ט ראשון חוזר ונוטל ואינו מברך וכו' עכ"ל מבואר מדבריו דרבא מודה לכל דברי אביי דאפילו היכי דתקנוהו רבנן מחמת הספק א"צ לברך וביו"ט שני טעמא כדי שלא יזלזלו בו ובדמאי יש ב' טעמים דאינו מברך חדא דספק הוא ועוד דרוב ע"ה מעשרין הן ומדברי הרמב"ם נראה דסובר כדברי הרשב"א שכ' בפ"ט מה' מעשר ה"ד וז"ל כשמפרישין מן הדמאי תרומת מעשר ומעשר שני אין מברכין עליהם לפי שהוא ספק עכ"ל הרי שכ' בדמאי הטעם לפי שהוא ספק כטעמי' דאביי וכ"כ הכ"מ שם וז"ל וסובר רבינו דרבא לא פליג אדאביי אלא טעמא אחרינא קאמר לרווחא דמלתא עכ"ל וכ"כ עוד מדברי הרמב"ם בפ"ג מה' חנוכה ה"ה וז"ל אע"פ שקריאת ההלל מצוה מדברי סופרים מברך עליו אקב"ו כדרך שמברך על המגילה ועל העירוב שכל ודאי של דבריהם מברכין עליו אבל דבר שהוא מדבריהם ועיקר עשייתן הוא מפני הספק כגון מעשר דמאי אין מברכין עליו ולמה מברכין על יו"ט שני והם לא תקנוהו אלא מפני הספק כדי שלא יזלזלו בו עכ"ל מבואר מדבריו כדברי הרשב"א הנ"ל שהבאתי אכן בתשובה שהשיב לחכמי לוניל שהעתיק הכ"מ ח"ג מה' מילה ס"ו כ' וז"ל ובא רבא ופירק לו פירוק אחר ואמר אל תאמר שכל דבר שעיקר תקנתו מפני הספק לא תקנו לו חכמים ברכה שהרי יו"ט מפני הספק תקנו לו ברכה ותדע למה לא תקנו ברכה על מעשר דמאי מפני שרוב ע"ה מעשרין הן נמצאו דברי רב עמרם ואביי ורבא אינן אלא נותן טעם שמפני כך תקנו חכמים ברכה לכך ולכך ולא תקנו ברכה לכך ולכך הלכך כל דבר שנמצא בפירוש לחכמים שמברכין עליו בין שהי' ודאי דבריהם כגון נר חנוכה ומקרא מגילה בין שהי' ספק מדבריהם כגון יו"ט שני מברכין עליו ודבר שלא תקנו לו חכמים ברכה בפירוש אין מברכין עליו וכל מצוה שעיקרה מה"ת ונסתפק לנו אם אנו חייבים בה לא תקנו לנו חכמים ברכה אע"פ שנראות מה"ת כמו שנתבאר מדבריהם בסוכה בשמיני וה"ה בכוי לענין כיסוי הדם וה"ה לכל כספק מצוה עכ"ל ומדברי תשובה זו משמע לכאורה כסברת הרמב"ן דיו"ט שני אתי לי' לרבא שפיר דמברכין עליו כיון שתקנוהו חכמים אע"פ שמפני הספק תקנוהו ובדמאי צריך לטעמא דרוב ע"ה מעשרין דאל"כ הו"ל לתקן ברכה כמו יו"ט שני וסותר ד"ע בה' מעשר ובה' חנוכה הנ"ל וה"ה בה' חנוכה שם כ' וז"ל ודעת רבינו והגאונים ז"ל לפרש דרבא לא פליג אהאי טעמא דאביי

דאביי דהא כסדיא וט' ובלשון הרמב"ן הנ"ל שהבאתי עד כדאורייתא דמי לגו לרבנן אלא שהשמיט הנך תיבות דומיא דיו"ט שני דהוא תקנתא דרבנן לא חיישינן לספקא ובעי ברכה כגר חנוכה שכ' הרמב"ן וכ' במקומם הו"ל לתקוני בברכה. וסיים ומכאן למדו הגאונים ז"ל לספק מילה שאין מברכין עלי' וזה כדעת הרמב"ן ז"ל עכ"ל והלח"מ הקשה עליו דאין זה עולה כ"ת הנ"ל שהשיב לחכמי לוניל דמשמע שם דרבא פליג אדאביי בדבר שעיקר תקנתו על הספק דבה איירינן בסוגיין אבל בדבר שיש ספק לגו לא איירי כלל בסוגיא וה"ה כ' דרבא לא פליג אהאי טעמא דאביי וע"כ ס"ל דסוגיא איירי בין בדבר שתקנוהו על הספק ובין בדבר שנסתפק לנו לכן כ' דלא פליג בהא שנסתפק לנו אלא בהא שתקנוהו על הספק ע"ש ולענ"ד משום הא לא מרי' דאפשר לומר דה"פ דאביי ס"ל דדבר שתקנוהו על הספק לא מברכין עליו וטעמא דידי' דס"ל דהוי כמו דבר שנסתפק לנו ורבא דפליג עליו לא פליג אעיקר טעמא דידי' וס"ל שגם דבר שנסתפק לנו מברך עליו אלא בהא מודה לאביי אלא דס"ל דדבר שתקנוהו על הספק דמיירי בה בסוגיין לא דמי לדבר שנסתפק לנו לכן מברך עליו וכמלא דברי תשובה זו ודברי הרמב"ן וה"ה עולים בקנה אחד אכן מה שהקשה עוד הלח"מ דלפי דברי תשובה זו ודברי ה"ה ל"ל להרמב"ם לומר ביו"ט שני כדי שלא יזלזלו בו וגם איך כ' ועיקר עשייתן לו מפני הספק כגון מעשר דמאי אין מברכין הא אדרבה כה"ג מברכין וטעמא דדמאי דרוב ע"ה מעשרין הן הא ודאי קושיא היא. ולענ"ד לייסב לפי הנלפנ"ד משטע תשובה זו דלא שייך ללמוד בזה דבר מתוך דבר אלא כמה שמלינו שתקנו לברך מברכין וכמה שלא מלינו שתקנו לברך אין מברכין וממילא בדבר שלא הי' תקנה כלל אלא שנסתפק לנו הדבר ודאי לא תקנו בה ברכה ואין מברכין ובדברים שעשו בהם תקנה בקלתם תקנו לברך ובקלתם לא תקנו לברך ויש טעם לדבר אמאי תקנו כאן לברך וכאן לא תקנו לברך וסבר אביי דעל כל ספק לא תקנו חכמים ברכה אלא ביו"ט שני שלא יזלזלו בו וכ"ל דר"ל שלא יזלזלו לומר דע"כ אפילו ספקא לא הוי דאלו הוי ספק ע"כ גם יום ראשון הוי ספק ולמה מברכין בראשון ולא בשני ולא רצו לעקור הברכה גם מראשון וזה לא שייך בשאר דוכתי דמימר אמרו אודאי מברכין ולא אספק ומשום הא לא אתו לזלזולי בי' דחלילה לעם קדוש לזלזל בספיקות דהשמירה תורה בספק מבודאי כמ"ש רמ"א באו"ח סי' תר"ג לכן ל"ק מדמאי שלא תקנו ברכה דבספק הוא ולא שייך שיבא לזלזל בו ולא צריך טעם כלל לדבר ורבא ס"ל דמ"מ כיון שהוכרחו ביו"ט שני לתקן לברך הי' להם להשוות מדותיהם ובכ"מ שעשו תקנה לעשות מספק הי' להם לתקן לברך וצריך טעם למה לא תקנו ברכה בהפרשת דמאי לכן נתן טעם משום דרוב ע"ה מעשרין הן ורלו להודיע דליכא בדבר ספק דאורייתא דכ"מ לכמה דברים כמ"ש הרמב"ן ואפשר עוד לומר דחשו שמא בדור אחרון יסברו דהראשונים שתקנו דמאי לא היו רוב ע"ה מעשרין ובלא תקנה היו מפרישין ולא הי' תקנה אלא לברך וכשיראו אח"כ שרוב ע"ה מעשרין לא יפרישו דמאי כלל כי יסברו שלא הי' תקנה כלל לכפרים לכן לא תקנו לברך וידעו דור אחרון שבודאי גם בזמן התקנה היו רוב ע"ה מעשרין דאל"כ לא היו לריכים לתקנה כלל ואפ"ה התקינו להפריש וממילא לא יעשו תורת הראשונים ויפרישו ג"כ לכן בכל דברים שעשו בהם תקנה יש טעם בזה אמאי תקנו לברך ובזה אמאי לא תקנו לברך אבל בדבר שלא עשו בו תקנה כלל אלא מעלמינו עושין מספק לא שייך לומר שתקנו לברך ואין מברכין וכ"ל דסוכה בשמיני כדברים שלא עשו בהם תקנה דמי לי' דהתקנה לא הי' אלא לעשות יו"ט שני בכל ימים טובים וממילא חלה התקנה על שופר ומלה. ביו"ט שני ומברכין עלייהו אבל שמיני עלרת לא שייך לומר דתקנוהו מספק דהא ודאי יו"ט דאורייתא הוא אלא דממילא יש לנו ספק על סוכה בשמיני כנ"ל ביאור תשובה זו ומ"ש שם דהא יו"ט מפני הספק תקנו לו ברכה ר"ל מטעם שלא יזלזלו בו ומ"מ לא הי' להם לשנות בדמאי ולתקן ג"כ לברך אם לא משום דרוב ע"ה מעשרין וכמ"ש ובזה נתיישב שפיר מ"ש הרמב"ם בה' חנוכה בטעמא דיו"ט שני שלא יזלזלו בו גם מ"ש ועיקר עשייתו לו מפני הספק כגון מעשר דמאי אין מברכין גם מ"ש בה' מעשר טעמא דדמאי לפי שהוא ספק ג"כ נתיישב ור"ל מטעם דרוב ע"ה מעשרין הן לא תקנו בו לברך והשאירו אותו כדין ספק בלא תקנה וז"ש דאין מברכין לפי שהוא ספק וכל ספק שלא תקנו לברך עליו אין מברכין עליו ונתיישבו ג"כ דברי ה"ה שכ' דכיון דתקנו רבנן וגזרו על הדמאי הי' להם לתקן לברך ר"ל אחר שתקנו כן ביו"ט שני שלא יזלזלו בו הי' להם להשוות מדותיהם ולתקן כן גם בדמאי ואפשר השמיט בכוונה מ"ש הרמב"ן דומי' דיו"ט שני דהוא תקנתא דרבנן לא חיישינן לספקא דמשמע מלשון זה דלא צ"יך ביו"ט שני טעמא שלא יזלזלו בו ואין זה דעת הרמב"ם לכן השמיטו והנה אפשר לפרש גם דברי הרמב"ן דכוונתו ביו"ט שני משום שלא יזלזלו בו ומ"מ הי' להם לתקן בדמאי כן שלא לחלק בתקנותיהם וכמ"ש לדעת הרמב"ם אלא כיון דאפשר לפרש לכאן ולכאן לכן השמיטו לדעת הרמב"ם ולפ"ז גם דברי הרשב"א הנ"ל אפשר לפרש כן וכוונתו דפירוקא אחריכא פריק רבא בדמאי שיהי' טעם לדבר למה לא תקנו לו ברכה ולא כאביי שסובר דכיון דליכא טעם לתקן ברכה ממילא לא תקנו אלא בלא טעמא הי' להם להשוות מדותיהם או אפשר כוונתו דלרווחא דמלתא קאמר רבא טעם מבורר בדמאי ומחולק בזה עם הרמב"ם והרמב"ן ומ"מ הכל הולך אל מקום אחד. ועיין מ"א סי' תרפ"ח סק"ו:

אבן בפ"ב מה' ק"ש ה"ג פסק הרמב"ם ספק אם קרא ק"ש או לא חוזר וקורא ומברך לפני' ולאחרי' וכ' הכ"מ שכ"כ הר"ר יונה ואח"כ הביא בשם תשו' הרשב"א סי' ש"כ שהקשה על הרמב"ם שהוא פסק שכל שהוא מסופק אם עשה המלוה אע"פ שעיקר עשיית המלוה דאורייתא או שהוא מסופק אם הוא חייב בה לא מברכינן [מש"כ הר"י חולק ע"ז וכמ"ש לקמן אי"ה] ותירץ הרשב"א דס"ל להרמב"ם דמעיקרא כך היתה התקנה דכל שהוא חייב לקרות לכתחלה יקרא עם ברכותי' ע"ש [וע' בכ"מ סוף ה' ברכות ודוק] והפר"ח באו"ח סי' ס"ז הקשה ע"ז שמה נשתנית מלוה זו מכל מלות שבתורה ולמה לא תקנו בכל מלות נמי שלכתחלה יעשה אותה בברכותי' עכ"ל וכ"ל נתת טעם לזה דהא הברכות לא שייכי לק"ש שאינו מברך אקב"ו לקרות שמע כמ"ש הב"י סי' מ"ו וסי' ס' והמ"א סי' נ"ח סק"ז הלא חכמז"ל תקנוהו סמוך לק"ש אמרינן דעשאוהו כק"ש ארוכתא ותקנו דהכי יקרא האדם ק"ש ע"כ כל הקורא ק"ש לריך לקרות כמו שתקנו חז"ל קריאתה [עמ"ש לקמן ח"ג אות ז' ח' ודוק] וממילא לא קשה גם מה שהקשה הפר"ח הא הוי חשש ברכה לבטלה דכיון שחז"ל תקנוהו כך לא שייך ברכה לבטלה דהוי כשאר כל הברכות שמברכין שתקנם חז"ל אבל שאר הברכות שמברך אקב"ו לעשות מלוה זו הרי המלוה בפ"ע היא והברכה היא הובשר מלוה שבא להש"י שנתן לו מלוה זו לכן יוכל לעשות המלוה ולא יברך וכן יעשה מספק. והדרישה באו"ח סי' ס"ז הקשה אהא דספק קרא ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא בברכות ממ"ש בסי' י"ז שמטום ואנדרוגינוס מתעטפים בציצית ואין מברכין ותירץ וז"ל דהתם הספק הוא אם הוא כלל בר חיובא אי לא וכו' אבל כהן עכ"ם הוא בר חיובא לומר ק"ש מה"ת להכי כיון שאינו יודע בבירור שקרא חוזר וקורא ומברך עכ"ל והב"ח גם הרחה מקום לדברי הכ"מ בשם הרשב"א בתשובה הנ"ל והט"ז כ' וז"ל לפי שכל דבר שהוא ספק של תורה מברכין עליו כמו בהפרשת דמאי אבל משום ברכות לחוד וכו' עכ"ל ולריך לפרש כוונתו כדברי הדרישה הנ"ל וכמ"ש המ"ז ולסברא זו הסכים הפר"ח [אלא שלא מ"ש שם דאי' מבעל קרי שמברך בהמ"ז כל הד' ברכות או כיון דתקנו רבנן לברך ברכה רביעית כיון דמברך מאי דהוי מה"ת ראוי לברך עמו מאי דתקינו רבנן ה"נ כיון ולריך לחזור ק"ש לריך לקרותה עם מאי דתיקון רבנן עמה עכ"ד בזה משמע כסברת הרשב"א הנ"ל ולפ"ז ספק אם נתחייב כמי ע"ש ודוק ול"ש] וסיים ואע"פ שהרשב"א בת' הנזכר וכן בסי' שכ"ע והריב"ש ז"ל בסי' רכ"ח ובסי' ת"ח וה"ה והר"ן ז"ל כלם לא ירדו לחלק כמה שחלקנו לעיל אעפ"כ הט אזנך וקבל האמת ממי שאמרו וכו' עכ"ד וכ' שם דלפ"ז ספק נטל לולב ביו"ט ראשון של חג חוזר ונוטל ומברך ע"ש. אכן המ"א שם הביא דברי הכ"מ בשם ת'

הרשב"א הנ"ל דכך היתה התקנה משמע הא בשאר דברים ספק אם יצא או לא אינו חוזר ומברך וכ"ש בסי' תקפ"ה סק"ג בשם הב"ה בשם הריב"ש ספק אם שמע תקיעה או נטל לולב ביום ראשון תוקע ואינו מברך וכ"פ בסי' תרנ"ב סק"א דאם לא נטל לולב עד ביה"ש ביום ראשון יטלנו בלא ברכה אע"ג דודאי נתחייב וספק אם עבר זמן החיוב או לא וכ"כ מסקנת הא"ר סי' ס"ז סק"א ובסי' תקפ"ה סק"ה ובסי' תרנ"ב סק"א ע"ש וכ"ז הוא לדעת הרמב"ם ודעימי' אבן הראב"ד בהשגות בפ"ג מה' חנוכה חולק וס"ל דכל ספק דאורייתא צריך לברך עליו וכ"ד הרמ"ה שהביא הכ"מ בה' מילה שם והר"י שהביא הרא"ש ר"פ כיסוי הדם ובעל העיטור שמביא הטור ביו"ד סי' כ"א וכ"כ דעת רש"י כמ"ש הרשב"א בת' סי' ש"כ וסי' שכ"ע בשמו והר"ן פ"ב דשבת הביא דעה זו בשם קצת מן המפורשים ולענין הלכה כבר הכריע הב"י ביו"ד סי' כ"א כדעת הגאונים והרמב"ם וכ"פ שם בש"ע ס"ג לענין כיסוי דם כוי ובסי' רס"ה ס"ג במילת נולד מהול ואנדרוגינוס ובאו"ח סי' י"ז לענין אנדרוגינוס בצילית שאין מברכין אבן בודאי נתחייב ובספק אם כבר יצא לכאורה הי' נראה לפסוק כהדרישה והפר"ח שהוא סברא ממוצעת דבלא"ה דעת הרבה פוסקים הנ"ל לברך על כל ספק [ועי"ל ח"ד אות י"ב האדכתי בזה בעזהש"י אי אמרינן ס"ס לחייב ברכה] אכן כיון שלא הובאו דעת הראב"ד וסייעתו בש"ע קשה לצרפה לס"ס גם סברת הדרישה הנ"ל כבר כתבתי שהפר"ח בעצמו כ' שהרשב"א בת' סי' ש"כ ושכ"ע והריב"ש וה"ה והר"ן לא ירדו לחלק בכך והנה דברי הרשב"א בסי' ש"כ מפורשים שהרי כ' בהדיא דכל שנסתפק אם עשה המצוה אם לאו וכו' לא מברכין וגם כ' טעמא דק"ש שכך היתה התקנה וכ"כ עוד בחידושיו בשבת שם שהבאתי לעיל וכיון שכן ספק נטל לולב וכו' חוזר ונוטל ואינו מברך גם דברי הריב"ש מפורשים כמ"ש המ"א סי' תקפ"ה בשמו וכמ"ש לעיל גם דברי הר"ן מפורשים שכ' שם ולפ"ז ספק נטל לולב ביום ראשון אינו חוזר ומברך ואני מוסיף שכ"כ גם הריטב"א בחידושיו שם [ע"ש שיש ט"ס בדבריו] וכ"מ קצת מדברי הרמב"ן בחידושיו שהבאתי לעיל שכ' ולזה הטעם נטילת לולב ביום ראשון ותקיעת שופר וכיוצא בהן בכל ספקן חוזר ומברך דמשמע דלסברת הגאונים בכל ספקו אינו חוזר ומברך אפילו ספק אם יצא או לא אכן מ"ש הפר"ח בשם ת' הרשב"א סי' שכ"ע וה"ה לא מצאתי מפורש בדבריהם וכ"ל שיצא לו ממה שהולרך הרשב"א שם [וכ"כ בחידושיו שם] לומר לדברי הגאונים דרבא לא פליג אדאביי אלא הוסיף טעם בדמאי וה"ה פ"ג דחנוכה שם כ' טעם הרמב"ן דלעיל ואי הוי ס"ל סברא זו בפ"כ הולרך רבא לומר טעם בדמאי דהא ודאי נתחייבה תבואה זו כמ"ש המ"ז הבאתי לעיל דבריו אע"כ לא ס"ל סברא זו ולפ"ז נ"כ הרא"ש לא ס"ל חילוק זה שהרי גם הוא כ' בר"פ כיסוי הדם טעמא דדמאי לפי שתקנה היא ע"ש ובמעדני יו"ט אות ז' ודוק. ומעתה כיון שסברא זו נסתר מכל גדולי הראשונים הנ"ל קשה להחשיבה לספק השקול ודאי עדיף שלא לברך אספק נטל לולב ביום ראשון וכדומה והכי הוי סוגיין דעלמא. וראיתי בס' מלא הרועים אות ס' ספקא דאורייתא שהאריך בדבר זה וכ' דהדבר תלוי אי אמרינן סד"א מה"ת לחומרא צריך לברך עלי' להרמב"ם לשיטתו דספק דאורייתא הוי מדרבנן לכן ס"ל דלא בעי ברכה וק"ל דא"כ ספק כרת דס"ל להכ"מ ספ"ט מה' טומאת מת דמודה הרמב"ם דמה"ת לחומרא בעי ברכה וא"כ ספק מילה אמאי לא מברכין אלא דאפשר לדחות דספק כרת למד מאשם תלוי וא"כ אפשר לומר דדוקא מצות ל"ת דומי' דאשם תלוי אבל ספק מ"ע שיש בה כרת הוי מדרבנן ועוד ק"ל דהרשב"א ס"ל סד"א מה"ת לחומרא והכי הוי סוגיין דעלמא כמ"ש הפמ"ג ביו"ד סי' ק"י בכללי ס"ס אות כ"ט ושאר רוכתי ואמאי לא הכריע הרשב"א דבעי ברכה ואנן קיי"ל דלא מברכין אספק וכמ"ש. גם מה שהכריח דרבא ור' זירא ע"כ ס"ל סד"א מה"ת לחומרא לא משמע כן מדברי הרשב"א בתה"א בית ד' שער א' ובחידושיו קידושין דף ע"ג ע"א והר"ן ספ"ק דקידושין שהביאו ראיות מדר"ז קידושין דף ל"ט ע"א דמסיק דאצטריך הלכה דספקו מותר ש"מ דבלאו הלכה ספקו אסור וע"ש מה שרצו ואם איתא הא ודאי ס"ל כן וכ"ש רב אסי דס"ל בכריתות דף י"ז ע"ב דחתיכה אחת שנינו אע"כ ס"ל דמרבנא ור"ז אין ראי' די"ל דס"ל כת"ק דכרייתא שם דף י"ח ע"א בא נכרי ואכל את הראשונה בא ישראל ואכל את השני' פטור לכן הוצרכו ב"א לטעם שלו ופ"כ לא הקשו הרשב"א והר"ן אלא ממ"ד חתיכה אחת שנינו ע"ש וכבר האריכו האחרונים ליישב דעת הרמב"ם בזה ואין כאן מקומו להאריך והנלענ"ד כתבתי. ועי"ל ח"ב אות כ"ג וח"ג אות ד' וח"ד אות י"ג וח"ה אות ג' מ"ש מזה:

אחר כותבי זאת כן מצאתי בשו"ת טוב טעם ודעת סי' רל"ז שדבר בדברים אלו ואמרתי טוב לעיין בדבריו ולבאר כיד ד' הטובה עלי. הנה נשאל הרב ז"ל שם על אשה הטובלת משום כתם או שהיתה טמאה מספק אם צריכה לברך על הטבילה או לא ותלה הדבר בסוגי' הנ"ל אי מברכין אספק דדבריהם כמ"ש לקמן ולענד"כ דבכתם לכ"ע צריכה לברך דלאו מחמת ספק לבד תקנו לטמא בתמים דהא אפילו ידעינן בודאי דהדם ממקורה ולא ארגישה טהורה מדאורייתא וחכמים טמאו אפילו ידעה בודאי דלא ארגשה א"כ ודאי ראתה ממקירה בלא הרגשה הוי ודאי דדבריהם א"כ אע"פ שהחמירו אפילו בספק מעלמא כמ"ש הט"ז סי' ק"ל סק"ב או אפילו בס"ס לדעת הכ"מ רפ"ט מה' א"ב הי' הכל תקנה אחת ועיקר התקנה לא מחמת ספק ניתקן והוי הכל ודאי דדבריהם ובעי ברוכי דמדאורייתא דם מקור בלא הרגשה ודם לדדין ודם מעלמא חד דינא אית להו וחכמים תקנו לטמא דם בלא הרגשה אפילו אם יהי' דם לדדין או דם מעלמא כל שנראה שהוא מגופה שאין דבר לתלות בו טומאהו [ועיין בכ"כ מה"ק חלק יו"ד סי' כ"ה שפלפל בזה לדעת רש"י ואין להאריך בזה כי ודאי אכן קיי"ל דאפילו ודאי לא ארגישה טמאה מדרבנן וכן הסכמת כל הפוסקים] אכן מ"ש עוד שם דאפילו היכי שספק לנו הדין ומטמאינן לה מספק צריכה לברך לא כלענ"ד כן לפי מה דאיפסקא הלכתא בש"ע בכל הסך דוכתי שהבאתי לעיל דלא מברכין אספיקא. ומ"ש שם לחלק בין ברכות המצוה לברכת הטבילה לדידן דקיי"ל טבילה בזמנה לאו מצוה ואם אינה רוצה לשמש אינה מחויבת לטבול הוי ברכת הודאה ושייך לברך תמיד כמ"ש הט"ז ביו"ד סי' א' ס"ק י"ז בברכת השחיטה ע"ש שהאריך ועיקר סברתו מאחר שמברכת אחר הטבילה הוי ברכת הודאה וכיון דבלא הטבילה א"א ליהנות הנאה זו וע"י הטבילה תהא מותר בהנאה זו שייך לברך אפילו מספקא דמ"מ אסורה בהנאה זו מספק ועתה תהא מותר ע"ש. ולענ"ד היא תמוה דא"כ הפוסקים ביו"ד סי' ר' שנחלקו אם תברך קודם הטבילה או אח"כ נחלקו בזה אם הוי ברכת הודאה או לא ובפוסקים שם מבואר דנחלקו אי אמרינן משום טבילת גר דגברא לא חזי לא נחלק בין הטבילות וכלם יברכו אחר הטבילה או לא וגם לא מסתבר לומר להיפך כיון דע"כ מברכת אחר הטבילה משום טבילת גר דגברא לא חזי לכן הוי ברכת הודאה ועוד דא"כ ל"ל למימר כלל טעמא דהכתי גברא לא חזי ולצטרך לומר דלא חלקו בין טבילת גר לשאר טבילות נימא טעמא דברכת הודאה היא וזה שייך בכל טבילות גם בברכות דף כ"א ע"א אמרינן התם מעיקרא גברא לא חזי לכן מברך אח"כ ולא אמרינן משום דברכת הודאה היא ואפילו נימא דלכ"ע ברכת הודאה היא אפילו למאן דס"ל דמברכת קודם הטבילה מ"מ לא מלינו מי שיאמר דברכת הודאה מברכין על הספק וגם לא משמע לי כלל לומר דהברכה קאי על הנאת התשמיש דא"כ אשה שאין בעלה בעיר וטובלת מספק שמא יבא בעלה נימא שלא תברך דשמא לא יבא בעלה וזה לא שמענו מעולם והנלענ"ד דאע"ג דודאי ברכת הודאה הוא היינו שמברכין להש"י אקב"ו להבדיל בין הטמא ובין הטהור וקבעו חכמים ברכה זו בשעה שטובל ויוצא מטומאה לטהרה בין שטובל לשם מצוה למ"ד דס"ל טבילה בזמנה מצוה ובין שטובל להנאתו לדידן דס"ל לאו מצוה וכמו כן ברכת השחיטה מברך אשר קב"ו ואסר לנו לאכול בלא שחיטה וחכמים קבעו ברכה זו בשעת שחיטה וא"כ כמו שאין מברכין אספק טרפה דשמא בהמה זו אפילו אחר שחיטה תהא אסורה לאכול ולא זו היא הבהמה שליוונו שמקום שלא לאכלה עד שנשחטנה ולא שייכא עתה ברכה זו כמו כן אין לברך אספק טבילה דשמא בלא"ה טהורה היא ואינה יוצאה מטומאה לטהרה

כלל

כלל ולא שייכא עתה ברכה זו תדע דאם על ההנאה מברך יהא דינו כברכת הנהנין ואמאי כ' הט"ז שיכול אחר לברך וגם מה דמשמע מדבריו דלהחולקים על הט"ז וס"ל דלא יברך ואחר ישחוט ס"ל דלאו ברכת הודאה הוא לא משמע לי כן אלא משמע לי דס"ל דאין חילוק בין ברכת הודאה לברכת המצוה על מי שקבעו חכמים חיוב הברכה הוא יברך ולא אחר ועיין בתב"ש ס"ק נ"ט שכ' דנ"ד לברכת אירוסין דמתחלה לא נתקן על החתן ע"ש ולא כ' דכאן לאו ברכת הודאה היא וא"כ גם ברכת הטבילה נ"ש. גם מ"ש אח"כ דלדידן דמברכין קודם השחיטה ולא חיישינן שמא תתנבל היינו משום דברכת הודאה היא ואפילו תתנבל לא איכפת לן [משמע דחזר ממ"ש לעיל דמה שמברכין עובר לעשייתן הוי ברכת המצוה] לא משמע לי כן אלא משמע דלא חיישינן שמא תתנבל דרוב אין מתנבלין. גם מ"ש טעמא דספק טרפה דאין מברכין דאתי לאחלופי בספק מצוה לא משמע כן מסתימת הפוסקים ועוד נ"ל דברכת טבילה לכ"ע ברכת מצוה היא דאל"כ להט"ז רשאי אחר לברך ולא שמענו כן אע"כ ברכת המצות היא סוף דבר לפנ"ד בספקא דידן ומסמאינן לה מספק לא תברך על הטבילה אבל בתם דבריו נכונים שצריכה לברך וכמ"ש כנלענ"ד :

עוד כ' שם בס' הנ"ל דלהרמב"ם בת' שהש"ב לחכמי לוניל היכי דעיקר תקנתם על הספק מברכין וכבר כתבתי הנלענ"ד בביאור תשובה זו. גם מ"ש דדמאי שאני דהותר מכללו לא הבינותי דא"כ הי"ל להגמרא לומר חילוק זה דטעמא דאין מברכין בדמאי דהותר מכללו אע"כ לא תלוי בזה. עוד כ' שם דהא דאמרינן בפסחים דף ט' ע"א וכנדה דף ט"ו ע"ב בחבר שמת והניח מגורה מלאה פירות נל"ק דודאי נתחייבה המגורה דהיינו משום דס"ל דחזקה על חבר שלא עשה כדר' אושעי' להכניסה במוץ שלה היא תמוה לפנ"ד דאמרינן בברכות דף ל"ה ע"ב דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון כדי לחייבן במעשר דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות דרך חצרות דרך קרפיפות כדי לפטרן מן המעשר ורש"י בפסחים שם העתיק חסידים הראשונים ע"ש הרי דדורות האחרונים היו עושין עלדקי לפטרן וע"כ מחברים מיירי דהא ע"ה נחשדו על המעשר ואי היו עושין עלדקי לפטרן לא הי' תבואתן דמאי ובפרט לפי גרסת רש"י חסידים הראשונים משמע אבל חברים שלא היו חסידים היו עושין עלדקי לפטרן ובדורות האחרונים גם החסידים היו עושין כן וע"כ נל"ק לא הי' ס"ל כר"א ובפרט מ"ש עוד בס' הנ"ל דרבא דהולרך לומר רוב ע"ה מעשרין היינו משום דס"ל דאסור להכנים בדרך שיופטר ממעשר והוי ודאי נתחייב הוא תמוה מאוד דא"כ גם ע"ה נזהר מזה וכאן משמע דדוקא חסידים וביותר תמוה דאיך אפשר לומר דע"ה החשודים על המעשר יהיו נזהרים מלעשות עלדקי לפטרן הלא ודאי עדיף לפטרן מלאכלן בטיבלן אתמהה אע"כ אין דרך לעשות הכי עלדקי בין ההוא דר"א ובין ההוא דברכות דטורח גדול הוא ובפרט בתבואה מרובה ודורות האחרונים לפעמים היו עושין כן היכי דהי' אפשר להו משא"כ דורות הראשונים היו נזהרים בדבר וגם כלא"ה הדבר תמוה דהא כל עיקר הפלפול לתרץ דברי הרמב"ם הנ"ל פ"ג מה' חנוכה שלא יהיו נגד דברי רבא ע"ש וע"כ אכתי הוי הרמב"ם שלא כדברי רבא דהא פסק בפ"ג מה' מעשר ה"ו דמותר להערים ולהכנים במוץ ולפי דבריו ס"ל לרבא דאסור לעשות כן ומה שהקשה הסוגיית אהדדי דבחולין דף כ"ז ע"ב ובדף פ"ה ע"ב אמרינן השוחט ולריך לדם נוחר או מעקר כדי שיפטור מהכיסוי משמע דמותר לעשות עלדקי לפטור ממלוה ובפסחים דף מ"ח ע"ב אמרינן א"ר יוסף הכי נשי דידן נהוג למיפא קפיזא קפיזא לפבחא א"ל אביי מאי דעתיך לחומרא חומרא דאתי לידי קולא היא דמסקע לה מחלה משמע דאסור לעשות כן וכ"מ במנחות דף מ"א ע"א דא"ל מלאכא לרב קטינא סדינא בקייטא וסרבלא בסתוא ל"ל"ת של תכלת מה תהא עלי' ע"ש לפנ"ד לק"מ. לפמ"ש לעיל דדוקא חסידים היו נזהרים מלעשות עלדקי לאפקועי ממלוה נמלא ה"ק לי' אביי לר"י מאי דעתיך לחומרא ורולה אתה להחמיר על עלמך לעשות לפנים משורת הדין חומרא דאתי לידי קולא היא ואין זה חסידות אבל לא שיהי' איסור בדבר גם במנחות מדת חסידות קא"ל וכ"פ הרמב"ם ס"ג מה' ציצית הי"א אין ראוי לאדם חסיד שיפטור עלמו ממלוה זו וכו' הכ"מ שהוא מגמרא זו הרי מבואר דמדת חסידות קאמר וכ"כ מדברי הרשב"א בחידושיו שם ובחולין שם דא"ל רבי לר' חייא לא נחור אע"ג דודאי ר"ח הי' מתנהג בחסידות מ"מ הא ספי קשה דהא איכא משום בל תשחית וע"כ כמ"ש הט"ז ביו"ד סי' ק"ו סק"ד דכל שיש הנאה מרובה מהשחתה ליכא משום בל תשחית א"כ גם לזה אפשר לומר כיון דלאו כדי לאפקועי נפשי' מעול המלוה קעביד אלא דמוכרח לעשות משום פסידא אפילו מדת חסידות ליכא כנלענ"ד בזה :

ואחר אחרון אני בא מ"ש שם ליישב דברי הרמב"ם פ"ג מה' חנוכה הנ"ל מקושיית הלח"מ הנ"ל דרוב ע"ה מעשרין הוי רובא דתלוי במעשה ולא הוי אלא כמיעוט ורבא או דס"ל רובא התלוי במעשה הוי רוב או דס"ל דמלרפין מיעוט מעשרין בהדי מיעוט המכניסין דרך גגות וקרפיפות והוי רוב כר' יוסי בברכות דף כ"ג ע"א דמלרף מיעוט עכו"ם עם מיעוט לכשפים והוי רוב ע"ש והרמב"ם ס"ל כרבינא בבכורות דף כ' ע"א דרובא התלוי במעשה לא הוי רוב וכרבנן דר"י דלא מלרפין תרי מיעוטי לשויי רובא לכן ס"ל דהוי ספק עכ"ד. והנה מה שנסתפק לם רבא ס"ל הא דרבינא דרובא התלוי במעשה לא הוי רוב לא הבינותי דבהדיא משמע בבכורות שם דרבא לא ס"ל הא דרבינא. ובעיקר הדברים מ"ש דרוב ע"ה מעשרין הוי רובא התלוי במעשה וראיתי שכבר עמד על מדוכה זו בספר גינת ורדים כלל ס"ב בסופו שהקשה שם קושיא זו גם בכלל ס"א הקשה אהא דרוב מלויין אלל שחיטה מומחין הם הא הוי רובא דתליא במעשה דכשנולד לא ידע ואח"כ למד ויודע וא"כ הוי מעשה גמור ע"ש וכן בספר שושנת העמקים כלל י"ב דיבר מזה ע"ש ולריך לבאר האי דינא כפי אשר ידי מגעת. ומשוכן מרומים אבקש תחנה שלא אשים מגרעת. ותהי נפשי בעזרתו כגפן פוטעת :

הנה מקור הדברים בבכורות שם אמתניתין דר' ישמעאל אומר עז בת שנתה ודאי לכהן מכאן ואילך ספק ומקשינן מכאן ואילך אמאי ספק הלך אחר רוב בהמות ורוב בהמות מתעברות ויולדות תיך שנתן ביגהו והא ודאי מלד אוליד ומסיק רבא מחורתא דר"י כר"מ ס"ל דחיים למעוטי רבינא אמר אפילו תימא רבנן כי אזלי רבנן בתר רובא ברובא דלא תלי במעשה אבל רובא דתלי במעשה לא ופירש"י רובא דתלי במעשה כגון עיבור בהמה דתלי בהרבעה ואיכא למיחש שמא לא עלה עלי' זכר הלכך ספק עכ"ל וכ' התוס' שם ד"ה רבינא אמר וז"ל ותימה דלא משני הכי גבי פ"ב דיבמות דף קי"ט ע"א אמתניתין דלא תנשא ולא תתייבם עד שתדע שמא מעוברת היא לרתה וי"ל דתשמיש דאדם לא חשיב תלי במעשה כמו תשמיש דבהמה דפעמים דבהמה לריך להרביעה וכו' עכ"ל וכה"ג כתבו ביבמות שם ד"ה ר"מ הוא וז"ל א"כ אין חשיב תלוי במעשה אלא ממילא בא שאדם נזקק לאשתו עכ"ל מבואר כוונתם דדוקא היכי דלא נעשה המעשה ממילא אין הרוב התלוי במעשה זו רוב גמור אבל מעשה הנעשה ממילא לא נחשב מעשה והרוב התלוי בה הוי רוב גמור לכן תשמיש דאדם ממילא הוא בא שאדם נזקק לאשתו ודרך כל הארץ הוא הוי הרוב התלוי בה רוב גמור אבל בהמה אפילו קיימא נקבה בהדי זכר בעדר כיון שפעמים לריך להרביעה לא הוי מעשה הנעשה ממילא והוי מעשה והרוב התלוי בה לא הוי רוב. והרמב"ן בחידושיו ביבמות שם הקשה על הרי"ף שפסק כבתם מתניתין דהאשה שהלך בעלה ולרתה למדה"י לא תנשא שמא זקוקה ליבם דבגמרא מקשינן ואמאי הלך אחר רוב נשים ורוב נשים מתעברות ויולדות ואסיק רבא דמתניתין ר"מ הוא דחיים למעוטא ותירן דרבא לטעמי' בבכורות שם דאית לי' רובא דתליא במעשה הוי רוב והרי"ף ס"ל כרבינא דלא הוי רוב וה"נ רובא דתליא במעשה הוא שמא לא בא עלי' בעלה מההלכה למדה"י וכי תימא ההוא לא דמיא אלא נגרס אחריתי הא ליכא למימר דנקבה בעדר כאשה ובעלה דמי ואעפ"כ לא הלכו אחר רוב זה הרי דלא ס"ל סברת התוס' אלו אלא אפילו מעשה הנעשה ממילא הוי מעשה והרוב התלוי בה הוי תלוי במעשה ואח"כ כ' שמלא בשם ר"ה גאון ז"ל דבמתניתין כיון

דאיכא

דאיכא חזקה בהדי מיעוט מודו רבנן דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה והוי ליה כפלגא ופלגא ע"ש ויש להסתפק אם חזר בו גם מסברא זו ומודה לסברת התוס' דאשה ובהמה לא הוי מעשה או דסברא זו לדידיה כדקיימא קיימא אלא דמוסיף דאפילו לרבא קי"ל כמשנה זו. ולענין הלכה הרמב"ן והרא"ש בפסקיהם בבכורות שם לא הביאו אלא דברי רבינא משמע דס"ל כן גם הרמב"ם בפ"ד מה' בכורות ה"ז והטור והש"ע ביו"ד סי' ש"ו ס"א פסקו דהוי ספק בכור וע"כ ס"ל דלא הוי רוב והיינו כרבינא. ובטעמא דרובא התלוי במעשה דלא הוי רוב לכאורה הי' אפשר לומר דהמעשה הוחזקה שלא נעשית ואיכא חזקה בנגד הרוב וסמוך מיעוטא לחזקה ואתרע ליה רובא אבן א"א לומר כן שהרי רבא לא ס"ל דרובא התלוי במעשה לא הוי רוב וביבמות מסיק רבא דסמוך מיעוטא לחזקה גם התוס' הנ"ל הקשו אמאי לא אמרינן ביבמות טעמא דרבינא דתלוי במעשה ואם איתא הא מסקינן ביבמות טעמא דסמוך מיעוטא לחזקה והיינו הך גם הרמב"ן ביבמות שם ר"ל דסמוך מיעוטא לחזקה היינו לר"מ ורובא דתלוי במעשה הוי גם לרבנן אע"ג דאין ענין זה לזה כלל ורבינא דס"ל רובא התלוי במעשה לא הוי רוב גם לרבנן לא הוי רוב ולרבא דלא ס"ל סברא זו הוי ספיר רוב אם לא היכי דאיכא חזקה אחרת כנגדה סמוך מיעוטא לחזקה ובזה נחלקו הפוסקים אי הוי לר"מ או גם לרבנן ובן מוכח מדברי הב"ז שם דנסתפק אם גם היכי דהמיצים הוי מיעוטא דמיעוטא אמרינן רובא התלוי במעשה לא הוי רוב או לא גם אי מדאורייתא לא הוי רוב או מדרבנן ונסמוך מיעוטא לחזקה קי"ל דהוי מדרבנן והיכי דהוי מיעוטא דמצויא לא סמכינן לי' לחזקה א"ו ס"ל דאין ענין זה לזה כלל. ובטעמא דמלתא דלא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה נ"ל דלא שייך לומר חזקה על המעשה שלא נעשה דלא שייך חזקה אלא על דבר שנשתנה שמו או ענינו מטומאה לטהרה או מאיסור להיתר וכדומה כגון גברא בחזקת טהרה או בחזקת טומאה קיימא אתינא בחזקת היתר או בחזקת איסור קיימא אבל מעשה שאין בה ממש לא שייך לומר בחזקת שנעשה או בחזקת שלא נעשה קיימא [ועמ"ש כעין זה לקמן א"ד אות י"ב וא"ה אות ג'] ואצ"ע דקיי"ל בחו"מ סי' רמ"א ס"ו ובא"ע ס"ס ל"א וסי' קמ"ג ס"ב דבתנאי שהוא בקום ועשה צריך להביא ראי' שקיים תנאו ובתנאי שהוא שוא"ת צריך שכנגדו להביא ראי' שעבר זה על התנאי מצאתי בספר בית מאיר ס"ס ל"א שכ' בטעמא דמלתא גבי גירושין אבן סהדי שלא עברה בפועל לקלקל עצמה וכן במתנה אבן סהדי שלא עבר בפועל לבטל מתנתו אבל בקום ועשה אפשר שלא הי' סיפק בידו לקיימו ומתוך כך כתב דבקידושין אפילו בקום ועשה היא נאמנת לומר שלא קיים דשמא נתחרט ע"ש ולפ"ז ודאי אין זה ענין לכאן דגם שם לא אמרינן חזקה שלא נעשה המעשה אבן דעת הב"ש שם שגם בקידושין איהי נאמנת לומר שעבר בפועל וכ"ד הש"ך בחו"מ סי' מ"ו ס"ק ק"ז שגם בלוקח ומוכר הדין כן אע"פ שגם שם שייך טעם זה דשמא נתחרט הביאו הב"ש שם והביא כן בשם הריטב"א בחידושיו כתובות דף י"ט ע"ב וקידושין דף ס' ע"ב בשם רבו [הוא הרא"ה כנודע] ע"ש וראיתי בס' נהון לבי סי' פ"ב סי"ב השיג על דברי הש"ך אלו ודעתו דבתנאי שהותנו בלוה והמוכר והנותן לעשות לעולם נאמנים לומר שעשאו דהמע"ה אבל בתנאי שהתנו המלוה והלוקח והמקבל לעשות אין נאמנים לומר שעשאו להוציא מחזקת מרא קמא אבל אם התנו שלא לעשות ונגמר הקנין מיד אלא שאם יעשו יבטל הקנין נמצא שהלוה והנותן והמוכר באים להוציא מחזקת המלוה והמקבל והלוקח לכן אינם נאמנים ע"ש וגם לפ"ז לא מצינו חזקה למעשה שלא יעשה ואפילו לדעת הש"ך כ' הנתה"מ בסי' מ"ו ס"ק כ"ג טעם הדבר דכיון שלא יתבטל הדבר אלא ע"י מעשה נמר הענין בודאי ותנאי מילתא אחריתי הוא ע"ש. ועי"ש עוד דבתנאי דלשעבר צריך להביא ראי' שקיים אפילו בשוא"ת ואין כן דעת המקנה ס"ס ל"א ע"ש וע"כ ס"ל להש"ך שגם בתנאי שהתנו הלוה והמוכר והנותן שייך סברא זו דהקנין נגמר מיד וכאם קיים התנאי יתבטל הקנין לכן אינו נאמן להוציא מחזקת המלוה והלוקח והמקבל. וגם ראיתי עוד בריטב"א לקידושין שם שכ' טעם אחר

וז"ל שצ"מ כן קדשו שכ"ז שלא יהא שם ראי' שקיים התנאי שלא יוכל לומר קיימתי דאי לא לעולם מקיים [נ"ל דל"ל לא מקיים] ויאמר קיימתי וכו' עכ"ל ע"ש וראיתי בס' שער משפט ס"' מ"ו ס"ק כ' שהאריך בזה ומשמע שדעתו שטעם החילוק בין תנאי קום ועשה לתנאי שוא"ת משום דחזקה שלא נעשה המעשה ונסתייע מדברי הרשב"א בחידושיו קידושין שם שכ' וז"ל ועוד יש בזה טעם אחר נכון שהרי אנו רואים אותה מתחלה ועד סוף שיושבת ואינה עושה שום מעשה שיבטל התנאי ובעל שאמר שעמדה ובטלה עליו הראי' אבל בקום ועשה כל בעי' שקיימו עליה הראי' כל שיש שמכחישו וכו' עכ"ל ומדברי השו"ע סי' רמ"א ס"ק כ"ג שכ' וז"ל דלעולם מוקמינן מסתמא שנשאר הדבר כמו שהי' מעיקרא וכו' עכ"ל ולענ"ד היא תמוה דהא הרשב"א שם קאי אדברי הרמב"ן שהביא שם שמחלק דבקידושין לעולם נאמנת לומר שעבר על התנאי ובגירושין אינו נאמן לומר שעברה בקום ועשה ע"ש ואי כוונת הרשב"א מטעם חזקה מה בין קידושין לגירושין לכן נלענ"ד בכוונת הרשב"א דהיכי דאפשר לומר שעשה המעשה לאיזה צורך ודאי נאמן שכנגדו לומר שעשה בכוונה מעשה זו אבל היכי דלא הי' לו שום צורך בעשיית מעשה זו וכ"ש היכי שעושה רעה לעצמו בהמעשה ההוא לא מהימנינן לשכנגדו לאמר שעשה דלמה הי' לו לעשות כן לכן בקידושין ניחא לי' שנאמנת האשה לומר שעבר הבעל בפועל ובכוונה שנתחרט מהקידושין אבל בגירושין אין הבעל נאמן לומר שהאשה עברה בפועל וקאמר ע"ז ב' טעמים חדא דמקלקלת עצמה ועוד כיון דעכ"פ אין לה תועלת מזה ולא ראינוה שעשתה מעשה זו מה"ת נימא שעמדה לעשות מעשים מבלי צורך משא"כ אם נימא שעברה בשוא"ת אפשר לומר שנאנסה כמ"ש לעיל בשם הב"ש והוא מדברי הרשב"א גיטין דף ע"ג ובקידושין שתם הדברים ומשמע דס"ל דבלא"ה יש לחוש שמא נתעצלה או שכחה מלעשות וגם דברי השמ"ע אפשר לפרש כן דר"ל דלא חיישינן שעשה מעשה מבלי צורך אבל אפשר לא עשה מעשה הצריך לו והניח הדבר כאשר היה בתחלה דיותר שכיח שיניח אדם מלעשות מעשה הצריכה לו משיעשה מעשה לקלקל עצמו בה. והנה לענין הלכה בדין תנאי בקום ועשה או בשוא"ת אין כאן מקום להאריך ולברר מ"מ למדנו מדברי כל הפוסקים הראשונים והאחרונים דלא הוי מטעם דחזקת המעשה שלא נעשה לכן לא שייך כאן לומר סמוך מיעוטא לחזקה. שוב מצאתי בקצה"ח סי' רמ"א סק"ש שכ' ג"כ טעם חילוק תנאי בין קום ועשה לשוא"ת משום חזקת המעשה שלא נעשה והנלענ"ד כתבתי ול"ד לדברי התוס' גיטין דף ל"ג ע"א ד"ה ואפקינהו שהביא שם דשם יש חזקה דגברא וגם בודאי גזיר הוא השתא לא חיישינן שמא ישאל אח"כ משא"כ כאן גם מדברי מהרי"ט שהביא שם מבואר מטעם אחר ע"ש ודוק והנלענ"ד בזה דהנה כבר הבאתי בשם ת' שטו"ד והג"ז שהקשו על רוב ע"ה מעשרין ורוב מצויין אצל שחיטה מומחין דהוי רובא התלוי במעשה ומ"ש בשטו"ד דלא ס"ל להרמב"ם רוב ע"ה מעשרין תמהני דמה יענה ברוב מצויין אצל שחיטה מומחין כן שהוא הסכמת כל הפוסקים ראשונים ואחרונים גם בכך דרוב ע"ה מעשרין כבר כתבתי שכל הפוסקים הראשונים הקשו על הרמב"ם אמאי פסק שלא לברך על הספקות הא מסיק רבא בדמאי טעמא דרוב ע"ה מעשרין הא לא"ה הוי מברכין הע"פ שהוא ספק ותירצו כל א' לפי דרכו וקצתם חלקו עליו ופסקו באמת לברך על כל ספק וככר כתבתי שהרמב"ן והרא"ש פסקו כרבינא דרובא דתלוי במעשה לא אמרינן ולא הביא הב"י שם שום חולק משמע דכ"ע מודים בהא דרבינא גם הרמב"ם גופי' כשאל מחכמי לוניל ולא השיב דלא ס"ל רוב ע"ה מעשרין ואיך ניקום אנן ונאמר לדידי' מה דאיהו בעצמו לא אמרה וראיתי בס"י חולין דף ג' ע"ב שכ' דרבינא דלא ס"ל רמא"ש מ"ה הוא מטעם דאזיל לטעמי' דס"ל רובא דתלוי במעשה לא הוי רוב ואנן דפסקינן רמא"ש מ"ה ס"ל דליכא אפילו מיעוטא דמיעוטא אצל שחיטה שלא יהיו מומחין ודבריו תמוהין. לענ"ד דאזיל בשיטת הרא"ש דס"ל כן אבל דעת כל שאר הפוסקים אינו כן הבאתי בעזה"י דבריהם בארוכה לקמן א"ד אות ב' וגם הרא"ה לא משום קושיא זו כתב כן אלא דהקשה לו נימא סמוך מיעוטא לחזקה.

וגם

וגם לא ידעתי מי דחקו לכך כיון דע"כ מוכרח לומר דמחולקין אנו עם רבינא במציאות דרבינא ס"ל רוב מצויין אצמ"ה ואנן ס"ל כל מצויין אצמ"ה שפי ניחא לומר דרבינא ס"ל דליכא רוב כלל ואנן ס"ל דמאצמ"ה וע"פ סברות הפוסקים שכתבתי לקמן שם וכיון דחזינן שאין שום אחד מהפוסקים הקדמונים שיקשה אהך רובי דהוי רובא התלוי במעשה לכן נ"ל דס"ל להנך פוסקים דלא מקרי רובא התלוי במעשה אלא היכי דהרוב הוא בשם אלא דא"א להרוב לבא אא"כ יעשה המעשה כגון ההוא דבכורות ויבמות הנ"ל דאע"ג דרוב בהמות מתעברות ויולדות תוך שנתן גם רוב נשים מתעברות ויולדות מ"מ א"א להרוב ההוא לבא אא"כ יבואו עליהם זכרים נמצא שצריך פעולה לדבר שיבא הרוב הזה הא לא אמרינן דכל הנך דמייתינן בחולין דף י"א מייהו דאזלינן בתר רובא הוי הרוב בבירור מצד עצמו אבל היכי שאין הרוב בבירור עד אחר שיעשה המעשה ס"ל לרבינא דלא הוי רוב ואפשר להסביר טעם הדבר בב' אנפי א' דלא מקרי רוב אלא דבר שהוא ודאי רוב אבל דבר שצריך מעשה שעל ידו יבא רוב זה ולא ידעינן שנעשה המעשה אלא דמחזקינן שנעשה המעשה ההוא וכיון דלאו ודאי הוא ודלמא לא נעשה המעשה ההוא וליכא רוב לכן לא הוי רוב ועוד דלא מקרי רוב אלא אם הרוב ההוא נעשה בידי שמים אבל אם צריך מעשה ידי אדם שיהי' הרוב זה לא מקרי רוב ולפ"ז אפילו ודאי נעשה המעשה לא מקרי רוב לכן ס"ל להתוס' דמה שאיש נזקק לאשתו לא הוי מעשה כי הוי כודאי נעשה הדבר [ועיין ב"ש ס"ס ל"א ודוק ואין להאריך בזה] ועוד כיון שהדבר נהרס בטבע כ"א לא חשיב מעשה כ"א כיון שע"י טבע שנתן לו מן השמים הוא עושה הדבר כמ"ש באור זרוע ח"א סי' תש"ם דרוב תינוקת מטפחין הוי רוב בידי שמים שבדעת זו נבראו [ולקמן אדבר בזה עי"ד סי"ה] ואע"פ שאפשר לחלק ולומר דבגדול שיש בו דעת לשנות הטבע לא שייך סברא זו מ"מ ס"ל להתוס' דכיון דאין דרך ב"א לשנות טבע שלהם אם לא לאיזה צורך וזה שלא הי' לו שום צורך לדבר לשנות טבע שלו נשאר בטבע שנברא בה והוי רוב בטבע והרמב"ן חולק על סברא זו וכמ"ש לעיל ומעתה נמצא שאין שום ענין רוב ע"ה מעברין ורוב מאצמ"ה לרובא התלוי במעשה כלל דהתם הרוב לא תלוי במעשה אלא הרוב הוא המעשה רוב עושין כך ומיעוט עושין כך וכזה הוי שפיר רוב וכ"מ מדברי רש"י בבכורות שם שכתבתי לעיל שכ' רובא דתלוי במעשה כגון עיבור הבהמה דתלוי בהרבעה ואיכא למיחש שמא לא עלה עלי' זכר הלכך ספק עכ"ל משמע דר"ל דהרוב תלוי במעשה אחרת וכמ"ש גם משמע מדבריו דהטעם דלא הוי רוב דדלמא לא נעשה המעשה וליכא רוב כלל וכמו הא' שכתבתי. שוב מצאתי להרשב"א בחידושיו חולין דף ט' ע"א בלא בדק הסימנים לאחר שחיטה אע"פ שרוב שוחטין רוב הוי רובא התלוי במעשה ע"ש וכ"ל דר"ל דא"א לומר רוב שוחטין רוב אא"כ יעשה מעשה שחיטה וע"כ הרוב תלוי במעשה השחיטה משא"כ המיעוט שאין שוחטין רוב אם לא יתחיל מעשה שחיטה ודאי לא ישחוט הרוב ומ"מ למדנו מדבריו דאפילו ודאי נעשה המעשה הוי הרוב בלא מכחו רוב התלוי במעשה וכהן הב' שכתבתי לעיל ועיין בשס"ד סי' כ"ד ס"ק כ"ג ודוק. גם מצאתי בב"ח או"ח סי' א' ס"א וכמ"א שם סק"א מזה ולפמ"ש דברי הב"ח תמוהין ודברי המ"א נכונים ואי"ה יבואר שם. אלא שראיתי להרמב"ן בחידושיו קדושין דף כ' ע"ב וז"ל ור"ת ור"י גורסים שניהם לא צריכא דמיעוטא מקדשי והדר מסבלי ורובא מסבלי והדר מקדשי מהו דתימא לא ניחוש למיעוטא קמ"ל וטעמא דמלתא משום דהאי רוב לאו כרוב גמור הוא שאינו חיוב ואם רצו אין נוהגין כן ואינו דומה למה שאמרו רוב נשים מתעברות ומיעוט מפילות שהוא רוב של חיוב וטבע אבל רוב מנהג פעמים שאדם נוהג במנהג המיעוט והיא אסורה [נ"ל דצ"ל איסורא] דאשת איש ששהו למיעוט זה עכ"ל וכ"כ עוד בס' המלחמות שם ע"ש וכ"כ גם הרשב"א בחידושיו אלא שנראה מדבריו שגם בכל איסורין חוששין למיעוט כזה וז"ל ואע"ג דבעלמא לא חיישינן למיעוטא אלא הולכין אחר הרוב בין להקל בין להחמיר התם הוא ברובא דמיסייב כגון רוב נשים מתעברות ויולדות ומיעוט מפילות אבל רוב התלוי במנהג וכל אחד נוהג כמנהג שלבו חפץ אנו אומרים שמא זה נהג כמנהג המיעוט ובתוס' אמרו דבאיסור א"א פעמים שהלכו בו להחמיר אחר המיעוט וכו' עכ"ל משמע דנסברא קמייתא אנ"ל משום חומר א"א גם הריטב"א בחידושיו והר"ן בתם סברא זו כשתם ולא סיימו והוא איסורא דא"א משמע דבכל האיסורין חששו למיעוט זה ולכאורה הסברא הוא משום דתלוי במעשה אבל א"א לומר כן שהרי כ' הרשב"א בחידושיו חולין דף י"ב ע"א דהיכי דהמיעוט והרוב תרוייהו תלי במעשה וכ"ש רובא דלא תלוי במעשה ומיעוט דתלוי במעשה הוי רוב גמור וכ"כ הר"ן פ"ב דחולין וכאן המיעוט מקדשי קודם השבועות והרוב לא מקדשי נמצא המיעוט תלוי במעשה ולא הרוב דהא השבועות עשו בפניו אע"כ רוב התלוי במנהג אע"פ שאינו תלוי במעשה לא הוי רוב וטעם הדבר כמ"ש הר"ן שם דהמנהג עשוי להשתנות ור"ל כיון שאין למנהג זה חיוב לצורך הנהגת העולם אלא הסכמה בעלמא שהסכימו אנשי המקום לנהוג כן והבחירה בידם בכל עת לשנות מנהגם לנהוג בהיפך ומשמע אין דרך להקהיל אנשי עיר ע"ז לשנות מנהג זה אבל אם מעט מתרבה כ"א שנראה להם לנהוג כהמיעוט ובהמשך הזמן נעשה מהמיעוט רוב ותלוי הדבר שיהי' כן לכן לעולם חוששין שמא נראה לזה לעשות כהמיעוט ובהמשך הזמן יהי' זה רוב וכ"מ דלא מעצם רובא דתלוי במעשה אתו עלה מדלא הוכיח לשון הגמרא דהוי רוב התלוי במעשה אלא משמע שבאו מצד ענין אחר וכמ"ש [וע"ל ח"ה אות כ'] שוב מצאתי בס' שהקשה לגרסת ר"ת ודעימי' אמאי חיישינן למיעוט בפרט שהוא תלוי במעשה ואפילו בתר רובא לא אזלינן בכה"ג ע"ש ותמהני שהשגים ענין מדברי הבעה"מ והרמב"ן והרשב"א והריטב"א והר"ן הנ"ל:

אלא שראיתי עוד להרמב"ן במלחמות שם שכ' נגירסא הספרים שגורסים דרובא מקדשי והדר מסבלי ומיעוט מסבלי והדר מקדשי מ"ד ניחוש למיעוטא להקל וז"ל מאי שנאמר זה במנהג המיעוט כגון שהרי שבועות לפניו ולא הקידושין ולא נחזיק פנוי' זו באשת איש ועוד דהאי רובא דאמרינן דלמא קדים רובא גרועא הוא דהא תלוי במעשה כדמסיק רבינא בפרק הלוקח בהמה בבכורות עכ"ל משמע מדבריו דחשיב כה"ג רובא דתלוי במעשה אע"ג דהרוב הוא המעשה דרוב עושין מעשה הקידושין ומיעוט אין עושין [והפ"י כ' כדברי הרמב"ן אנו מבמי' דנסחי' ולא זכר שכבר התעורר ע"ז רבינו הרמב"ן ז"ל] גם ביבמות דף קי"ט שם כ' הרמב"ן דהא דאמרינן בקידושין דף ס' רוב תינוקת מטפחין הוי רוב התלוי במעשה ע"ש אע"ג דהרוב הוא המעשה לכן נ"ל דהכל חד טעמא הוא דרוב הנעשה בידי אדם ויכול כ"א לעשות כהמיעוט לא הוי רוב דאמרינן שמא זה כהמיעוט עשה לכן בדבר שצריך הנהגת העולם לעשות כהרוב לא חיישינן שמא זה מהמיעוט ולא עשה המעשה והוי שפיר רוב אבל רוב התלוי במעשה ההוא כיון דאפילו נעשה המעשה אכתי איכא מיעוטא שאין המעשה ההוא מועיל להם מצרפין המיעוט ההוא לסברא שאפשר לומר שלא נעשה המעשה כלל וליכא רוב כלל כיון דלהמיעוט שאין המעשה מועיל להם א"כ להם פעמים המעשה דהא לא מועיל להם אנו חיישינן למיעוט ההוא בנעשה מעילא ואמרינן שמא לא נעשה המעשה כלל וליכא רוב ואין זה ענין להא דלא מצרפו רבנן בכתובות דף כ"ג ע"א מיעוט עשוים למיעוט כשפים דכאן דוקא משום דהרוב צריך למעשה והמיעוט ממילא הוא דמצרפין וגם ש"ה דמ"מ הרוב איכא בעולם אבל כאן אי לא נעשה המעשה ליכא רוב כלל בעולם. גם מצאתי בתוס' ר"י חסיד דת"ק סבר דבהני תרי מיעוטא ליכא רוב ע"ש ועי"ע בשטמ"ק ודוק:

נמצא עתה פסקן של דברים דהיכי דהמעשה הוא צורך והנהגת העולם והרוב הוא המעשה נוסח רוב עושין המעשה ומיעוט אין עושין הוי שפיר רוב כמו רוב מעברין ורוב מצויין אצמ"ה אבל רוב התלוי במעשה זו לא הוי רוב כמו בהמות מתעברות ויולדות תוך שנתן והיכי דהמעשה אינו צורך להנהגת העולם והרוב עושין המעשה והמיעוט אין עושין לא הוי רוב וחיישינן למיעוט שאין עושין כמו רובא מקדשי והדר מסבלי דס"ד לפי גירסא אחת שלא לחוש להרוב כלל ועכ"פ רובא לא

לא

לא הוי אפילו למסקנא ולגיר' הר"ח והרי"ף אפילו מיעוט עושין שמפשה והרוב אין עושין חיישינן להמיעוט וזה נקרא רוב התלוי במנהג והיכי דהמעשה היא טבעיות לשטת התוס' לא הוי מעשה כלל לכן ס"ל דרוב נשים מתעברות ויולדות לא הוי תלוי במעשה דתשמיש אדם היא טבעית וממילא היא בא ולדידהו רוב תינוקת מספחין אע"פ שאינו לצורך הנהגת העולם הוי רוב גמור וכמ"ש באור זרוע ח"א סי' תש"ם שבדעת זו נבראו רוב תינוקת ולשיטת הרמב"ן הוי מעשה לכן כ"ל דתשמיש אדם אע"פ שלצורך העולם הוא רוב התלוי בו לא הוי רוב ורוב תינוקת מספחין כיון דלאו לצורך העולם הוא לא הוי רוב ונתיישבה בעזהש"י ק' הש"י והג"ו והטעו"ד על רוב ע"ה מעשרין ורוב מצויין אשמ"ה דלא הוי רובא התלוי במעשה. ולכאורה הייתי רוצה לתרץ בפשיטות דכיון דרוב ישראל בחזקת כשרות הם הולכין אחר הרוב אע"פ שתלוי במעשה כמ"ש התוס' ביבמות שם סוף ד"ה מחויבתא דלא אמרינן בדמאי כמוך מיעוט ע"ה שאין מעשרין לחזקת טבל מהאי טעמא דאם הוא הוחזק כל ישראל מי הוחזקו ע"ש אלא אכתי לא נתיישב לי מ"ש התוס' גבי רוב נשים מתעברות ויולדות לולי דהוי טבעיות הוי רוב התלוי במעשה והרמב"ן ס"ל באמת דהוי רובא התלוי במעשה וכמ"ש הא כיון דהאי נברא ע"כ לא קיים פו"ר דהא אין לו בנים ואפילו היו ומתו לא קיים פו"ר כדאיתא בא"ע סי' א' ס"ו וא"כ אין לך מצוה רבה מזו ולא מועיל מחילת האשה לזה כדאיתא בא"ע סי' ע"ו ס"ו. ואפ"ה הוי תלוי במעשה אע"כ צריך לחלק בין היכי שהרוב הוא המעשה ובין רוב התלוי במעשה וכמ"ש :

ולענין הלכה במחלוקת זה אי חיישינן למיעוט ברוב התלוי במנהג ואין הרוב תלוי במעשה. הנה בא"ע סי' מ"ה ס"א פסק הש"ע דאפילו רובא מסבלי והדר מקדשי ומיעוט מקדשי והדר מסבלי חיישינן למיעוט אלא דאכתי לא ידענא אי משום הרשב"א והר"ן אי מטעם התוס' דמטעם חומר א"א חיישינן למיעוט כמו מים שאל"ס וכ"כ הריטב"א שם שתירץ זה הוא העיקר ע"ש וכבר כתבתי שהרמב"ן בס' המלחמות שירוב שני הטעמים יחד והנה הרב רמ"א כ' שם וכל חששא דסבלונות אינו אלא להצריכה גט לכתחלה אבל אם כבר נשאת לא תצא משמע דהוי רוב מדינא והוי כמו מים שאל"ס בסי' י"ז סל"ד אלא דהב"ש סק"י כתב דאפילו לדעת רש"י הוי חששא בעלמא אפילו ברובא מקדשי והדר מסבלי א"כ אין ראי' מכאן ועכ"פ מידי ספקא לא נפקא. וראיתי בס' בית מאיר שם שכ' להוכיח מדברי הרמב"ן במלחמות הנ"ל שסיים אחר תירוץ זה של הר"ן הלכך במקום איסור א"א החמירו לחוש משמע שגם לתירוץ זה אינו אלא חומרא בעלמא וכבר כתבתי דמדברי הרשב"א והריטב"א משמע להדי' דלתירוץ זה בכל מקום חוששין למיעוט בכה"ג א"כ שפיר מסתבר דהר"ן שסתם הדברים כוותייהו ס"ל ואפשר גם הרמב"ן לרווחא דמלתא כתב כן דבאמת הוא דיש כאן חומר א"א ואה"נ דה"ה בכל מקום חיישינן. עוד כ' בס' ב"מ מהא דאמרינן בנדרים דף נ"ג ע"א [וביו"ד סי' רי"ז ס"ג] הנודר מן השמן מקום שמסתפקין משמן זית ומשמן שומשמין אסור בזה ובזה פשיטא לא צריכא דרובא מן חד מסתפקין מ"ד אזיל בתר רובא קמ"ל ספק איסורא לחומרא וק' מה נשתנה זו מכל התורה כולה דאזלינן בתר רובא ומשמע כדברי הר"ן דכיון דרוב של מנהג הוא לא אזלינן בתרה ע"ש ואני תמה ע"ז דמשמע לי דהא הרוב מסתפקין משמן זה היינו משום דבאותו מקום מצוי טפי שמן זה כמ"ש רש"י שם דבא"י מותר בשמן שומשמין לפי שאין מצוי בא"י שמן שומשמין ומסתמא ה"ה גבי מסתפקין משניהם ורוב מסתפקין מא' מהם נמי מהאי טעמא הוא דמצוי טפי וטבע המקום הוא ואפ"ה לא אזלינן בתר רובא. ועוד ק"ל דבסי' ר"כ סי"ד איתא ואם המקום שנדר בו רובו קוצר שעורים הולכין אחריו והקשו הט"ז והש"ך וכל האחרונים דמ"ש מסי' רי"ז דלא אזלינן בתר רובא ולפי דברי הב"מ לק"מ דהתם ודאי טבע גידול הארץ כך הוא ושפיר אזלינן בתר רובא אע"כ התם טעמא דספק נדרים להחמיר אפילו במקום רוב ועיין בט"ז סי' ר"ח סק"א ובש"ך שם סק"ג ובסי' רי"ז ס"ק ג' וס"ק כ"ה ובסי' ר"כ ס"ק כ"ד שכתבו לחלק אמאי אזלינן בקצת מקומות אחר הרוב ובקצת לא אזלינן וי"ל דאין לדמות נדרים לכאן כלל דבמקום דאזלינן בנדרים אחר הרוב לפי חילוקי דעות האחרונים הם דסבר אפילו רוב מנהג אזלינן בתרי' משום דנדרים הולכין אחר לשון ב"א ובמקום דלא אזלינן שם אחר המנהג אפילו רוב טבע לא אזלינן בתרה משום דספק נדרים להחמיר ולפ"ז הא דאמרינן דף כ"ג ספק איסורא להחמיר היינו דשאני נדרים להחמיר ודוק ובטעמא דסתם נדרים להחמיר כ' הרא"ש בפירושו לנדרים דף י"ח ע"ב דסתם נודר דעתו לאסור מדלא פתק ומשמע לכאורה לפי טעם זה דדוקא היכי דאם נפרש להקל יבטל הנדר בתם אמרינן מדלא פתק דעתו להחמיר אבל במקום דאפילו נפרש להקל יאסר בדבר מיעוט עכ"פ לא שייך טעם זה ואזלינן לקולא ולא משמע כן מדברי הט"ז והש"ך שם אלא נראה דהאי מדלא פתק שכ' הרא"ש הוא לאו דוקא אלא מדפתח לאסור נפשו אסרינן לי' בכל מה דנוכל לומר שגם בזה היתה כוונתו ומשמע לי דלא הוי ספק כלל אלא ודאי ולוקה אם עבר על נדרו זה כנלענ"ד. עוד אפשר לומר דלא שייך ליזיל בתר רובא אלא היכי דא"א לומר דנתכוון לשניהם אבל גבי נדרים דאפשר לומר לשניהם נתכוון לא אזלינן בתר רובא וכיוצא בזה מצאתי להרא"ש פא"ע סי' כ"ה שהקשה על בעל העיטור שכ' דהיכי דהאונא והאומא סריכן בסירכא אחת לדופן וכן ריאה דסריכה לחזה ולדופן וכן היכי דהסירכא הוא כנגד המכה ותולה לה דאזלינן בתר רובא דהא ל"ד להא דאזלינן בכל התורה בתר רובא שהרוב והמיעוט מכחשין זא"ז אבל כאן אפשר הנקב בשניהם ע"ש ודעת הב"י ס"ס ל"ט דהרא"ש חולק באמת על בעה"ע ולא הכשיר אלא בסירכא כנגד המכה ותולה לה מטעם שכ' בתשובה דאיך אפשר שרוב הסירכא מן הדופן ומיעוט מן הריאה ויתחברו ויהיו לאחדים אבל באינך חוששין למיעוט וכ' שכן פסקו הרבה פוסקים ואפילו לדעת הפוסקים המתירין בכל הני ולדעת הטור גם הרא"ש ס"ל כן כבר כ' הדרישה בטעם הדבר כיון דאונא ואומא שני שמות הם מה"ת נחזיק ריעותא באומא לומר שגם היא ניקבה וכן בסריכה לחזה ולדופן כיון דע"כ מיירי דמקום יציאה מן הריאה הוא כנגד הדופן נסתמה שפיר ברוב שכנגדה ע"ש בדרישה ואפילו לדעת הסוברים שגם בסריך לעצם ולבשר כבר לדעת הרא"ש כמ"ש הב"י בשם מהר"י חביב י"ל כיון דהנקב נסתם בריאה גופה ואינו נראה לעין והרוב שכנגד הבשר מחזיק ג"כ גם המיעוט שכנגד העצם אין עתיד להתפרק וגם מה שלמד הב"י ובש"ע ס"כ מהנך דינים לסירכא היוצאה רובה מגב האונא ומיעוטה משיפולי אונא אפשר ליישב בהנך סברות שכתבתי ועכ"פ אין חולק על סברא זו דהיכי דאפשר דהרוב והמיעוט שניהם אמת לא אזלינן בתר רובא כנלענ"ד ואין להאריך יותר בזה [ועיין באו"ח סי' ע"ו סק"י] :

עוד הקשה בס' בית מאיר שם מהא דאמרינן בב"ק דף מ"ו ע"ב לשמואל דלא אזלינן בתר רוב לרדי' מטעם דאין הולכין בממון אחר הרוב הא לא"ה הוי אזלינן בתר רובא ולרב באמת אזלינן בתר רובא והא הוי רוב התלוי במנהג ע"ש [ועיין בש"ס ס"ד פ"ו וכמ"ש לקמן ח"ד אות י"ב ודוק] ולפענ"ד אין זה ענין לכאן שהרי כתבו הרמב"ן והרשב"א והריטב"א הבאתי דבריהם לעיל בטעם דלא אזלינן אחר רוב התלוי במנהג כיון שהבחירה חפשית ביד כ"א לנהוג כמיעוט לכן עשוי להשתנות אבל רוב לרדיא לאו ברצונם תלוי אלא כפי הצורך בעיר שזאת רוב לעבוד שדות או למכור בשר ואין תלוי בבחירה גם אינו עשוי להשתנות עד שישתנה דרך פרנסת המקום לכן הוי רוב גמור והא דאמרינן בדף כ"ג ע"ב ברובא קרי לכדא כדא ולחביתא חביתא ואיכא נמי דקרו לחביתא כדא ולכדא חביתא מ"ד זיל בתר רובא קמ"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב לא הוי רוב התלוי במעשה לפמ"ש לעיל דהדבר התלוי בלשון בני אדם שאני ודוק :

ולענין הלכה היכי דהמעשה היא טבעיות אי הוי מעשה או לא כבר כתבתי שדעת התוס' והא"ז דלא הוי מעשה והרמב"ן כ' בתחלת דבריו דהוי מעשה ויש להסתפק אי הדר בי' אחר שמצא ת' ר"ה גאון או לא אכן מדברי הפוסקים והרמב"ן גופי' גבי שמוך מיעוטא לחזקה שהבאתי בעזהש"י לקמן ח"ה אות

א' נבי ספק דבריהם ובאו"ה כלל כ"ז הביאו בת"ח כלל (כ"נ) [צ"ל מ"נ] כל שיש חשש איסור תורה א"א ספק דרבנן לקולא כגבינות עכו"ם ובש"ך יו"ד ק"י הביאו ולכאורה זה תלוי בפי' רש"י ורי"ף ורמב"ם גבי דמאי (פד) ועיין חה"ר שם ובחידושי לשבת הארכנו בזה אין מקומו פה ועיין פ"ג (פה) מ"ד דדמאי לטוחן עכו"ם דמאי אף לרבא חיישינן שמא הוחלפו ודמאי לא הוי דשיל"ם תרומה גדולה חטה אחת כו' משא"כ מעשר הוי הפסד ממון לא הוי דשיל"ם בזה (פו) וי"ל דקרוב לודאי כמי חלב ביד עכו"ם עיו"ד קי"ח :

כג ומה שראוי לדבר בכאן הוא זה כי חז"ל אתנו דלא ללקות

אות כ' מבואר דרוב תנוקת מספחין הוי רוב נמור והיינו כשיטת התוס' וא"ז ככ"ל וע"כ הרמב"ן חזר בו אחר שמלא ת' ר"ה נאון והסכים לסברת התוס' והא"ז והכי נקטינן :

אחר כותבי זאת מלאתי בס' מלא הרועים אות ר' שחילק נ"כ רוב התלוי ברלון ורוב התלוי במעשה לשנים וכ' נ"כ דהיכי דהרוב נופי' היא המעשה לא הוי רוב התלוי במעשה וחידש עוד דהיכי דאין אנו דנין על איש פרטי לא אמרינן דהוי רוב התלוי ברלון ואין הזמן מסכים עמדי לעיין בפרטי דבריו והנלענ"ד כתבתי. וראיתי להרב בספר המקנה בענין זה דברים אשר לא זכיתי להבינם. כ' שם בתוס' ד"ה מקדשי והדר מסגלי דהרמב"ן בס' המלחמות הקשה לפירש התוס' דרובא מקדשי והדר מסגלי חיישינן שמא כבר קידש הא הוי רובא דתלי במעשה ואמאי חיישינן לה ע"ש והוא תמוה לענ"ד דאע"ג דרובא דתלי במעשה לא הוי רוב היינו דלא הוי כודאי אבל לא גרע מפלגא ופלגא והוי סד"א וחיישינן עכ"פ מספק כמו בהאי דינא דבכורות גופה דקיי"ל דהוי ספק והרמב"ן לא הקשה כן כלל אלא אמר בטעמא דס"ד ניחוש למיעוטא להקל שהרי סבלונות לפנינו ולא הקידושין ולא נחזיק פנוי' זו בחזקת א"א [כ"ל דר"ל דהיכי דלא ידעינן אם זרק קידושין אמרינן אוקמה אחזקה ועיין תוס' כתובות דף כ"ג ע"א ד"ה תרוייהו] ועוד דהוי רובא דתלי במעשה סבאתי דבריו לעיל הרי שהוצרך לתת טעם לדברי הס"ד שלא לחוש לרובא ואפ"ה קמ"ל דלא אמרינן כן וא"א לדחות הרוב בהני טעמי שלא לחוש לה כלל ודי שלא נחזיקנה לודאי מקודשת ואפשר דטעמא כיון דודאי שלא סבלונות הוי כודאי זרק קידושין ודוק. עוד כ' דלגירסת ר"ח דרובא מסגלי והדר מקדשי א"ש דילך אחר הרוב דלא הוי רובא דתלי במעשה דאדרבה רוב אין עושין המעשה ע"ש והוא יותר תמוה לענ"ד דאדרבה לפי האמת לגירסת ר"ח חיישינן למיעוטא דתליא במעשה. עוד כ' דבזה א"ש נשטת רש"י אמאי לא מבני גבי כתובה ל"ל דרובא מקדשי והדר כתבו משום דהכא הוי התפשה שמא כבר קדשה כמ"ש התוס' ד"ה חוששין והוי רובא התלוי במעשה ע"ש וזה כבר נדחה לפמ"ש לעיל דלא שייך לומר רוב התלוי במעשה שלא נחוש לה ומידי ספיקה לא נפקא והנך רואה דהרמב"ן במלחמות פירש גירסת דרובא מקדשי והדר מסגלי לפירוש התוס' וקמ"ל דחיישינן להך רובא ואדרבה קלא משמע דרש"י לא רלה לפרש דחוששין שמא קידש כבר דהקשה אמאי הוי ס"ד לחוש למיעוטא להקל ולא נחוש כלל לרובא משא"כ לפי פירש"י א"ש דליכא רוב שגם הרוב אין בולאין שבלונות לשם קידושין ודוק. עוד כ' להקשות על הך דינא דרובא התלי במעשה שהרי כתבו התוס' בבכורות דלא אמרינן כן אלא גבי בהמה ולא בדבר הרגיל באדם וכ"מ מרוב תינוקות מטפחין ומרוב ע"ה מעשרין ע"ש וכבר כתבתי בעזהש"י מה שיש בו די לענ"ד. עיד כ' דכן משמע בפסחים דף ד' סתם בתים בחזקת בדוקים הם מטעם רוב וכה לא מוזכר רוב ואפשר דמחזיקין כלם כבדוקין דלא נחשדו אפילו קלת שלא לבדוק [ועמ"ש בעזהש"י לקמן ח"ס אות כ'] ולפי דבריו דמטעם רוב הוא יש מזה ראי' למה שכתבתי לעיל דהיכי דרוב עושין המעשה ומיעוט אין עושין לא הוי רוב התלוי במעשה. עוד נראה מדבריו דהט"ז ביו"ד סי' ס"ט ס"ק כ"ד שכ' גבי אשה שסכחה אם מלחה הבשר קודם בישול או לא דיש כאן רוב דרוב נשים מולחין תחלה והנקה"כ שם שכ' עליו דלא שייך כאן רוב פליגי בהא אי רובא דתלי במעשה הוי רוב או לא גם כמ"ז שם רשם לאפי דינא דרוב התלוי במעשה ולענ"ד נראה דהט"ז נמי מודה דרובא התלוי במעשה לא הוי רוב ל"מ לפמ"ש לעיל דהיכי דרוב עושין המעשה ומיעוט אין עושין לא הוי רוב התלוי במעשה אלא אפילו אי לא ניחות לסברא זו אפשר לומר דס"ל להט"ז כיון דאשה זו ודאי מהרוב היא ודעתה ורלונה לעשות כהרוב מסתמא כן עשתה וגם הנקה"כ מודה דלא הוי כאן רוב התלוי במעשה אלא דר"ל דלא שייך כאן רוב דרוב נשים מולחין ויודעין שמלחו אבל כאן שהיא לפנינו ואינה יודעת לא שייך רוב כה"ג ודומה למה שאמרו בכתובות דף ט"ז ע"ב רוב נשים בתולות נשאת ורוב הנשאת בתולה יש לה קול וזו הואיל ואין לה קול אתרע לה רובא ה"נ רוב נשים מולחין ורוב המולחין יודעין שמלחו וזו הואיל ואינה יודעת אתרע לה רובא ולא שייך הכא חזקה דסירכא נקיט ואתיא וזה כבר דחה שם לעיל. ובעיקר דבריו שכ' דרש"י הוכרח לפרש דחיישינן לקידושין בשעת סבלונות דלא להוי רובא התלוי במעשה משא"כ לגירסת ר"ח ע"ש כ"ל לפרש דר"ל דרש"י דגריס רובא מקדשי והדר מסגלי וס"ל דלא חיישינן לקידושין אלא היכי דאיכא רובא להחמיר ל"ל דחיישינן סבלונות גופייהו לשם קידושין דאל"כ אכתי ליכא רובא דהא הוי רובא התלוי במעשה משא"כ לפיר"ח כיון דבלא"ה הוי רובא התלוי במעשה אין חילוק בין רוב למיעוט וגם למיעוטא חיישינן מהנך טעמי שכתבו התוספת והרמב"ן והרשב"א והריטב"א והר"ן שהבאתי לעיל כנ"ל לפרש דבריו דאל"כ אין נדבריו הבנה. ומ"מ לא נתיישב שפיר שגם לפירש"י אפשר לומר דחיישינן אפילו למיעוט מהנך טעמי שכתבו הפוסקים הנ"ל והדברים ק"ו דהם חיישינן למיעוט התלוי במעשה נגד רוב דלא תלוי במעשה מהנך טעמי כ"ש היכי דתרוייהו לא תלוי במעשה דיש לחוש להמיעוט מהנך טעמי גם לגירסת ר"ח אפשר לומר דלרובא חיישינן אע"ג דתלוי במעשה מ"מ הוי ספק ספקו' משא"כ מיעוט וכפרט בתלוי במעשה כמאן דליתי' דמי ולא תלי כלל זה בזה. סוף דבר דבריו הקדושים נעלמו ממני בזה :

(פד) ועיין חה"ר שם. נראה דכוונתו דהרשב"א שם [וכ"כ עוד בת' שהבאתי לעיל וכ"כ הר"ן והריטב"א בחידושיו שם] כ' דרש"י ס"ל דאע"ג דספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא למ"ד ק"ש דרבנן היינו כיון שעיקרו דרבנן אבל היכי שעיקרו דאורייתא אע"ג דהברכה דרבנן חוזר ומברך ודעת הרי"ף והרמב"ם שם שגם בכה"ג אינו חוזר ומברך אלא ביו"ט שני מטעם שלא יזלזלו בו [שהארכתי בדבריהם לעיל בעזהש"י] ומעתה לדעת רש"י כיון שמברכין עליו הוי כנוף איסור תורה ואין אומרים בו סד"ר להקל ולהרי"ף והרמב"ם אמרינן בו סד"ר לקולא כנ"ל לפרש דבריו אכן לא ידעתי מנ"ל הא דאפשר לומר שגם לדעת רש"י ספקא הוי וס"ל כיון שלריך לעשות המלוה מספק לריך לברך עלי' תדע שהרי למדי מסוכה לספק מילה ולספק נטל לולב ביו"ט ראשון דלפירש"י מברכין אע"ג דבכה"ג ודאי הוי ספק גמור לענין לגרפו לס"ם דדוקא היכי דאסרוהו חז"ל מבום הספק הוי כודאי ולא מלרפין לי' לס"ם אבל ספק בנסתפק לנו ודאי מלרפין לס"ם ע"ש בש"ך דיני ס"ס אות י"ז י"ח א"כ אפשר לומר שגם היכי דאסרוהו חכז"ל מספק חד"ה בגופו הוי כספק ולא כודאי ומלטרף לס"ם והיכי דמדינא לא הוי ספק כלל אלא דחכמים אסרוהו אפשר דהוי סד"ר דהא גם לענין ברכה אמרינן כה"ג באמאי אין מברכין דרוב ע"ה מעשרין ומדינא אפילו ספק ליכא ומעתה לכאורה אפשר לומר בהיפך דלהרי"ף והרמב"ם דס"ל דהספק אין מברכין והיכי דתקנו מספק מברכין וע"כ הו"ל כודאי משא"כ לרש"י לא מלינו היתי' כודאי אכן לפמ"ש לעיל להרמב"ם דהיכי שתקנו חכז"ל לעשות המלוה מספק לריך טעם בכל דבר אמאי תקנו בזה לברך ובזה לא תקנו לברך ולכן לריך ביו"ט שני טעם שלא יזלזלו בו אין ראי' כלל מזה לאיסורין לכן כ"ל דאין תלוי זה בזה כלל ודברי הא"ה לר"ה נאמרו ודוק ול"ע : (פה) מ"ד דדמאי. כ"ל דר"ל דלכאורה מכאן ראי' לדברי הא"ה דכיון דתקנו חכז"ל הו"ל כודאי ודוק : (פו) וי"ל דקרוב לודאי. כ"ל דר"ל כיון דמסרו ביד העכו"ם משא"כ או"ה מיירי אפילו הניחו בלא כוונה אלל העכו"ם וכה"ג לריך לחלק לדברי הט"ז ביו"ד ס' ר"ה סק"ה דאפילו היכי דמותר מספק אין להאמין לעכו"ם וכנ"ל כדברי הש"ך שם ס"ק י"ז לדעת הב"י דלא היקל מטעם סד"ר להקל ואפשר הרמ"א שם שהקל מטעם ספק דרבנן להקל

לאפוקי מדבריהם מלקות דאורייתא הא מכות מרדות לוקה על דבריהם (פ"ז) ועיין פר"ח או"ח סי' תצ"ו האריך ופסיק בדרבנן יש ב' מיני עונשין או נדוי או מכות מרדות וכפי ראות עיני הדיין יעשה יע"ש.

ובספ'

לצרף סברת האומרים דמועיל המשכה שלא ע"ג קרקע שלא החמיר בסמ"ג אלא לכתחלה ע"ש ודוק: (פז) ועיין פר"ח או"ח. הנה הר"ן פרק מקום שנהגו כ' וז"ל י"ל דבמלתא דהוי עיקרא מדרבנן דכי עבר לי' לכולא מלתא משמתינן לי' וכו' אבל בדבר שעיקרו מן התורה והוא עובר על מה שאסרו בו חכמים מכין אותו מכות מרדות וכו' עכ"ל והכ"מ פ"ו מה' תלמוד תורה הי"ד חלק עליו וסיים וז"ל לכך נ"ל דמפקפק בדבר מדברי סופרים חמיר טפי מעובר על דבר מדבריהם ולפיכך אע"פ שהעובר אינו חייב אלא מכות מרדות המפקפק או המזלזל חייב נידוי וכו' עכ"ל והפר"ח שם דחה דבריהם וכ' וז"ל ולכן נ"ל שאע"פ שהנדוי עדיף ממכות מרדות מ"מ זמנין במילי דרבנן תני מכות מרדות וזמנין קתני מנדין לאשמועינן דחדא מהני תרתי שייכי במילי דרבנן ואיזה מהם שירצה הדיין לעשות לפי ראות עיניו יעשה וכו' עכ"ל ולבסוף סיים וז"ל הכלל העולה מכל זה שבכל איסורין שבתורה בין האיסורין מה"ת בין האיסורין מדרבנן הכל לפי ראות הדיין לפי חומר העבירה ולפי העוברין ולפי צורך השעה הרשות בידו לקנוס נדוי או מכות המרדות ואף אותם שמבוארים בתלמוד בלי חולק שכתבתים לעיל שמנדין או מכין כנז"ל אי לא אפשר בנדוי יכו מכות מרדות ואי לא אפשר להשית ידו ותן לחכם ויחכם עוד עכ"ל. והנה מ"ש לפי צורך השעה הוא פשוט לענ"ד שאין חולק ע"ז שהרי אפילו לענוש מלקות ומיתה מותר לצורך שעה אפילו באיסור דרבנן כמבואר בחו"מ סי' ב' ממעשה בא' שרכב על הסוס בשבת וסקלוהו כמבואר בב"י שם וכן מ"ש אי לא אפשר וכו' לענ"ד נ"כ אין חולק ע"ז שהרי גם בדיני נפשות הדין כן כמ"ש הרמב"ם פי"ד מה' סנהדרין ה"ח וז"ל מי שעמד על נפשו ולא יכלו ב"ד להוסרו עד שימותוהו במיתה שהוא חייב בה הורגין אותו עדיו בכל מיתה שיכולין להמיתו בה עכ"ל ומשמע דאין חילוק בין אם המיתה שהורגין אותו בה חמירא ממיתה שנתחייב בה בין אם היא קלה ממנה ומשמע לי דכ"ש בב"ד ואפשר שגם זה בכלל צורך שעה אכן היכי דליכא צורך שעה והיכולת ביד ב"ד לענשו בעונש המגיע לו ע"פ הדין דנראה מדברי הפר"ח שג"כ הרשות ביד ב"ד לעשות מה שירצו או מ"מ או נדוי וכמו שהעתיק גם הפמ"ג כאן בשמו אהא ודאי חולקים הר"ן והכ"מ דכן לא יכלו לתרץ הסוגיות כהפר"ח ולא משמע להו לאוקמא אי לא יכלו הב"ד לעשות באופן אחר ולכן הוצרכו לחלק כ"א כחילוקו וכמ"ש לעיל ולענ"ד יש לתמוה על הפר"ח דבכתובות דף כ"ח ע"א בגרושה שבאה עם המגרש לדין אמרינן ר"פ אמר שמותי משמתינן להו ר"ה בריה דר' יהושע אמר נגודי מנגדינן להו ולדברי הפר"ח במאי פליגי הא ר"פ דאמר שמותי הוא לאו דוקא אלא אם רוצים משמתין אותם ואם רוצים מכין אותם ור"ה בריה דר"י דאמר נגודי ג"כ לאו דוקא והדין שוה לשניהם וע"כ לר"פ שמותי דוקא ולר"ה בריה דר"י נגודי דוקא ומשמע דה"ה בכל מקום המוזכר שמתא או נגודי דוקא הוא דאל"כ מנ"ל להש"ס דפליגי ר"פ ור"ה בריה דר"י אהדדי דלמא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי וא"ל דבאמת כוונת הגמרא דל"פ למה לי' להש"ס להביא שניהם כלל שלא הי' די להביא א' מהם וממילא נדע דה"ה אם רוצים לעשות השני עושים כמו בכ"מ או הול"ל וכן אמר ר"ה בריה דר"י א"כ דפליגי ודוקא הוא וכן בכ"מ וכמ"ש והרמב"ם פכ"א מה' א"ב הכ"ז כ' דין זה מנדין אותן או מכין אותן מ"מ ולמד הפר"ח מכאן דבכל איסור דרבנן הרשות ביד הדיין לעשות איזהו מהם שירצה ולפמ"ש הפר"ח א"כ דהרמב"ם גורס ר"ה בריה דר"י אמר נגודי נמי מנגדינן לי' ומפרש איזהו מהן שירצו ופסק כר"ה בריה דר"י אין ראי' מכאן לשאר דוכתי ואדרבה יש ראי' להיפך דע"כ ר"פ שמותי דוקא קאמר א"כ ה"ה בכל מקום שמוזכר שמותי דוקא הוא והיכי דאתמר בש"ס לעשות איזה מהם שירצו אתמר והיכי דלא אתמר לא עבדינן אלא מה דאתמר גם ה"ה שם והב"י באה"ע סי' קי"ט והב"ח שם ובסי' ו' כתבו טעם לדברי הרמב"ם אלו וכן לדברי הטור דבסי' ו' בכהן שבאה גרושתו עמו לדין פסק דמנגדינן להו ובסי' קי"ט בישראל שגירש אשתו ונשאת ובאה עמו לדין פסק דמשמתינן להו גם הדרישה והט"ז כתבו מזה משמע דלא ס"ל כהפר"ח גם הב"ש בסי' קל"ד ס"ק י"ב כ' ליישב דברי הטור שפסק משמתינן אותו ובסי' קמ"ה פסק דמכין אותו מ"מ ולא ס"ל סברת הפר"ח. עוד הביא הפר"ח ראי' לדבריו מדברי הרמב"ם פכ"ה מה' סנהדרין ה"ה שכ' דשליח ב"ד שאמר פלוני הקלני משמתינן אותו ובה"ו כ' דיש רשות ביד ב"ד להכותו מכות מרדות וכבר כתבתי דהיכי דאתמר בש"ס אתמר וע"ש באחרונים וע"כ לא אשתמיט הרמב"ם בשום דוכתי אחריתי לכתוב שניהם אלא היכי דאיתא בש"ס שניהם ש"מ דהיכי דלא הזכירו בש"ס אלא א' מהם דוקא הוא. סוף דבר דברי הפר"ח אלו דברי יחיד הם וחלקו עליו הר"ן וה"ה והב"י והדרישה והב"ח והש"ך והמ"א והב"ש גם דעת התוס' יבמות דף נ"ב ע"א ד"ה דמתפקר הם דלא כוותי' שכתבו דרב יהודה בקידושין דף ע' שהחמיר לנדות לזה דליער שליחו משום שביזה את רב יהודה עצמו ולדברי הפר"ח לק"מ כמ"ש הפר"ח בעצמו בדבריו הם שלא כדברי התוס' אלו גם קשה עליו מש"ס דכתובות הנ"ל גם התוס' שם ד"ה ר"ה כ"ש ר"פ ור"ה בריה דר"י פליגי וגרסי נגידי נמי מנגדינן ומפרשי דתרוייהו עבדינן לי' ור"ה בריה דר"י מחמיר ע"ש משמע דדוקא קתני ודלא כפר"ח:

ומעתה חובה עלינו ליישב ק' הפר"ח על הר"ן והכ"מ הנ"ל. הנה הפר"ח שם הקשה על הכ"מ [וכן הקשה הש"ך ביו"ד סי' של"ד סק"ע] דהא מנדין על יו"ט שני של גליות אע"פ שאינו אלא עובר ולא מפקפק וע"ש מ"ש ליישבו אכן הטור והש"ע סי' תל"ו כתבו ומנדין למי שזלזל בו ומעתה ס"ל להכ"מ דדוקא למי שזלזל בו וס"ל שגם הרמב"ם שכ' המחלל ר"ל שרגיל לחלל והיינו מפני שמזלזל בו. עוד הקשו הש"ך שם והפר"ח שם מהא דרואה את המת ואינו מלוהו והעושה מלאכה בשיש מת בעיר [בסי' שמ"ג] דמנדין אותו ולענ"ד אפשר לומר דמפיס כבודו של מת הוא והוי כמו המבזה את החכם ואפילו אינו ת"ח כל שאין לו כל צרכו הוי לשיעור דידי' כת"ח שכל השיעורים הם לפי כבוד תורתו ומעשיו כמבואר בסי' שמ"א ס"א ואפשר שבזה יש ליישב גם מה שהקשו הכ"מ והש"ך בסי' של"ד ס"ק פ"ה אמאי לא חשיב הרמב"ם העושה מלאכה בשיש מת בעיר ועוד י"ל דכיון שזלזל במי שהוצרכוהו חכמים לנהוג בו כבוד כמי שמזלזל בדברי סופרים דמי וכדברי הכ"מ. עוד הקשה הפר"ח מהא דאמרינן באה"ע סי' י"ג המקדש תוך ג' חדשים מנדין אותו אכן הכ"מ שם כ' דטעם שלא מנאה הרמב"ם דהוי בכלל המזלזל ד"א מדברי סופרים וע"כ ס"ל דכיון דעומד במרדו ואינו בורח מקרי מזלזל. עוד כ' הכ"מ שם וז"ל והוא דרבינא דפרק הדר [ערובין דף ס"ג ע"א דשמית לההוא גברא דקטר חמרא בצינתא בשבתא] לא נדוהו אלא מפני שזלזל דרמא בי' קלא ולא אשגח בי' וכו' עכ"ל והביאו הפר"ח והמג"א במס"ל דר"ל שזלזל בכבודו ולכן כתבו מה שכתבו ע"ש ולענ"ד אין כן כוונת הכ"מ אלא דכיון דרמי בי' קלא ולא אשגח מקרי זלזל בדברי סופרים ולא עובר בלחוד וזהו כוונת הכ"מ שכ' לא נדוהו אלא מפני שזלזל וכו' ר"ל דאלו תיכף נדוהו כשראוהו עובר ודאי הי' מוכח דבר נדוי הוא אבל כיון שלא נדוהו עד דרמי בי' קלא ולא אשגח הרי משום זלזל הוא והנה המג"א במס"ל שם הבין דהכ"מ הקשה כן להר"ן אכן המעיין בכ"מ יראה מבואר דלשטתו כ"כ אמנם הפר"ח הקשה מכאן להר"ן ולולי דמסתפינא הייתי אומר דמה שהקשה הכ"מ על הר"ן דהא נט"י אין עיקר מה"ת אם לא על דרך אסמכתא ותמהו עליו הש"ך והפר"ח והמג"א במס"ל דאדרבה כיון דאין עקרו מה"ת בר נדוי הוא להר"ן וכן נדפס הג"ה בכ"מ תימה זו אינה מחוורת ואולי ט"ס יש בה ולענ"ד נ"ל דהא שבת יש לה עיקר מה"ת וכוונתו להקשות על הר"ן מהך דרבינא דפרק הדר הנ"ל ואח"כ מסיק לדידי' ניחא וכמ"ש. וכעיקר קושי' זו על הר"ן יבואר אי"ה אח"ז. עוד הקשה הפר"ח מקידושין דף ל"ט דרע כלאי כרם בח"ל וא"ל ליתי מר נשמתי' ומשבת דף ק"ל ע"א וחולין דף קט"ז ע"א דקריבו קמי' דלוי בשר עוף בחלב א"ל רב אמאי

לא

לא תשמתינהו ולפנ"ד דס"ל להכ"מ דכיון דעביד בפרהסי' מקרי מזלזל ועוד י"ל כיון דמיירי שם בקידושין דאזלי רב חנן ורב שם באורחא וכן הך עובדא דלוי דאקלש לבי יוסף רישבא וכיון שהיו בדרך או בביתו של העובר לא היו יכולים להכותו לכן אמרים כ"פ דיש לנדותו וכמ"ש לעיל דבזה לא נחלק אדם מעולם וכן י"ל בההוא דרבינא שלא הי' יכולת בידו להכותו דלא משום דלא מייתי לה בגמרא שם אלא לדין מורה הלכה בפני רבו ע"ש והך דעושה מלאכה בע"פ אחר חצות מלבד מה שתירץ הפר"ח אפשר עוד לומר דכיון דבשביל כבוד הקרבן הוא הוי כמזלזל בכבוד הקרבן :

ועתה אבא ליישב מה שהקשה הפר"ח על הר"ן וכבר כתבתי מה שהקשה עליו מההיא דרבינא דפרק הדר אע"ג דהכא יש לו עיקר בדאורייתא עוד הקשה מההיא דשבת דף ק"ל וחולין דף קט"ז הכ"ל דא"ל אמאי לא תשמתינהו אע"ג דבכ"מ יש לו עיקר בתורה וכבר כ' המגי"ה כמש"ל שם ליישב מהך דעירובין ולפנ"ד דע"כ עיקר חילוקו של הר"ן במאי דעקר כל הגוף דהא ודאי דבר שיש לו עיקר בדאורייתא חמיר מדבר שאין לו עיקר מה"ת אלא דמ"מ כיון דעקר כל הגוף החמירו בו לכן בההיא דעירובין אע"ג דשבת יש לו עיקר מה"ת במלאכה דאורייתא מ"מ בדבר שאין בו משום לאו דמלאכה הוי גוף בפ"ע וכי עקר לי' עקר לכל הגוף וכן בבשר עוף בחלב אע"ג דבבה"מ יש לו עיקר מה"ת בבשר בהמה מ"מ מקרי גוף בפ"ע והוי עקר לכל הגוף. עוד הקשה מהא דאמרינן בירושלמי האוכל מצה בערב פסח כבא על ארוסתו בבית חמיו ומכין אותו מ"מ ואמאי לא מנדין אותו כיון שאין לו עיקר בתורה ולפמ"ש לעיל דעיקר טעמא דהר"ן משום דעקר לכל הגוף לק"מ דהא כדי שיאכל מצה לתיאבון הוא ולא עקר גוף אכילת מצה דבאמת אין חילוק כלל בין ד"ת לד"ס לענין זה אלא בין עקר לכל הגוף או לא דביו"ד סי' של"ד סמ"ג איתא המזלזל בד"א מדברי סופרים ואצ"ל בד"ת. עוד הקשה מהא דאיתא בעירובין דף מ"ד ע"ב הנהו בני גננא דאפילו מיא במחילה של ב"א ונגדינהו שמואל ולכאורה אין קושי' זו מובנת דהא ודאי הוי מחלל שבת באר"ר ובר מלקות הוא ונראה כוונתו לקושית אההיא שמביא לעיל מזה בבשר עוף בחלב הכ"ל אחר שהוכיח דליתא לחילוקו של הר"ן אבל לדברי הר"ן ודאי לק"מ שם עוד הקשה מגיטין דף י"ט ההוא דחתם באתר שטרות עדים שאינם יודעים לחתום ונגדי' רב כהנא ולפנ"ד לק"מ דאין זה ענין כלל לעובר על איסור דרבנן דלאו דבר איסור הוא וגם לא הוציא ממון שלא כדין דלא מיירי שחתמו שקר וגם קל הוא שהרי כשר בגיטין וגם בשטרות יש מכשירין השטר כדיעבד כמ"ש בח"מ סי' מ"ה ס"ד. עוד הקשה מהשבת דף קל"ט ע"א אמרינן דרב עמרם חסידא מנגיד אמאן דארע בשותא בכרמא משום כלאי הכרם ובקידושין דף ל"ט הכ"ל אמרינן ליתי מר נשמתי' וממ"נ אי הוי עקרו מה"ת כיון דאסור הרכבת אילן בח"ל מדאורייתא אמאי אמרינן בקידושין נשמתי' ואי לא חשיב עיקרו מה"ת אמאי רב עמרם חסידא מנגיד עכ"ד ולפמ"ש לעיל לק"מ דכבר כתבתי לעיל דכל חילוקו של הר"ן הוא אם עקר כל הגוף או לא וחשיב לי' בקידושין עוקר כל הגוף כיון שכל עיקר של כלאי הכרם בח"ל מדרבנן היא אבל בשותא כיון שמדינא לא הוי כלאים כלל דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל אלא משום שאינם בני תורה כמ"ש התוס' שם בד"ה רב עמרם לכן לא מיחשב עוקר כל הגוף ושני לי' בנגידה :

ולענין הלכה אע"פ שכתבתי לעיל ליישב גם דברי הכ"מ מ"מ כיון שהש"ך שם סק"ע והמ"א סי' תל"ו סק"ה הסכימו לדברי הר"ן וכ"ד ה"ה בפ"א מה' שבת ה"ב כמ"ש הפר"ח וכן ביאור דעת המש"ל שם בהג"ה [אכן עוד אפשר לפרש דבריו כדעת הרמב"ן שאביא בסמוך אי"ה] נקטינן כוותי' וגם הב"י גופי' אע"פ שבכ"מ חולק על הר"ן סתם בב"י באו"ח סי' תל"ו וביו"ד סי' של"ד כדברי הר"ן וראיתי בס' שם הגדולים ה"כ אות כ' א"ק כ' דאין הכרח איזהו חבר באחרונה אם הב"י או הכ"מ דבכמה מקומות דברי הב"י הם אחרונים ובכמה מקומות דברי הכ"מ הם אחרונים ובכאן משמע קצת דדברי ב"י הם אחרונים שהרי בכ"מ הביא בשם ספר בעל הבתים בטעמא שלא מנה הרמב"ם חכם שהורה להתיר מים שאל"ם וכ"ד שמזקקין לשאלה למי שעבר על נדרו והמאחר בתוך ל' יום שלא מנה אלא אותם שמנדין עליהם עכ"ם ואלו יש לד שאין מנדין עליהם ע"ש ואח"כ כ' שהטעם שלא מנה העושה מלאכה בשיש מת בעיר דזה בכלל מ"ש המזלזל בד"א מד"ס וסיים ותשובה זו שייכא גם באותם שכתבתי בסמוך עכ"ל ובכ"י ביו"ד שם לא כ' אלא במסקנא זו משמע דדבריו בכ"י אחרונים הם [והאו דהמאחר בתוך ל' יום לא הביא בב"י לפי שאינה מהשגת הראב"ד] לכן כדברי הר"ן נקטינן :

ובעובר על דבר שאסור מה"ת שכ' הפר"ח שם לכאורה הי' נראה לחלק ולומר דהיכי דשייך בדבר זה מלקות דאורייתא או שאר עונש הגוף מדאורייתא אע"ג דעביד בגונא דלא מחייב מדאורייתא מכין אותו מ"מ דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון לכן הרמב"ם בפ"א מה' חמץ ומצה ה"ז ובפ"ב מה' שביתת עשור ה"ג בפחות מכשיעור דאלו הי' כשיעור הי' לקי מה"ת מכין אותו מ"מ וכן מוציא שם רע בשלא בעל בכתובות דף מ"ה ע"ב דאלו בעל הי' לוקה מה"ת וכן בפי"ח מה' סנהדרין ה"ה שכ' הרמב"ם דבשלא קבלו עליהם התראה מכין אותו מ"מ היינו שהי' עכ"פ התראה ואלו קבלו עליהם היו חייבין מיתה אבל בקידושין דף ע"ב ע"א דאקשו פירצא בכוורי ולדו בשבתא משמע שלא הי' התראה כלל וכן בסנהדרין דף כ"ו ע"ב הנהו קבראי דקביר נפשא ביו"ט ראשון של עצרת דודאי לא הי' שם התראה דהא אמרינן התם דסברי מצוה קעבדו וכן במכה לבנו הגדול במ"ק דף י"ז ע"א דאין שייך מלקות ד"ת לא גרע מעקר כל הגוף בדרבנן ומנדין [וע"ל אות כ"ה ובח"ב אות כ"ג ובח"ה אות א' ואות ו' אי מ"מ צריכה התראה] וכמ"ש שמכין אותו עד שתצא נפשו לא שייך נדוי כלל עוד אפשר לחלק בדרך אחר ואין להאריך בזה כיון שאין לי מקור לחילוקים אלו ול"ע :

עוד כ' הפר"ח שם בין אלאי עיגול וז"ל הרמב"ן בהשגותיו לספר המצות בשורש א' סוף דף ז' כ' כסברת הר"ן ע"ש עכ"ל ועיינתי שם וז"ל הרמב"ן שם ואף בעונשם של דברי חכמים אין להם אלא כמו שאמרו מנדין על שני ימים טובים של גליות ואמרו בעושי מלאכה בפורים ולשמתי' מר ובמזלזל בנט"י ונדוהו ובמקומות יש להם מכות מרדות והוא למי שהוא עובר על המצות של דבריהם שהם כעין של תורה והם כל הגזרות שגזרו בהם מדבריהם שמכין אותו עד שיקבל אותם עליו או עד שתצא נפשו כמו שמפורש בתוספתא סנהדרין וכו' עכ"ל ותוספתא זו מצאתי' בספ"ג דמכות וז"ל אבל כהן הדיוט וכו' נכנס לבית הפרס או לארץ העמים או שיצא לח"ל מכין אותו מ"מ מכת תורה מ' חסר אחת אומדין אותו אם יש לו ללקות לוקה ואם לאו אינו לוקה מ"מ אינו כן אלא מכין אותו עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו עכ"ל. והנה הפר"ח הבין מדברי הרמב"ן אלו שכוונתו לסברת הר"ן וכן הבין בס' מגילת אסתר שם אות ה' ולפע"ד משמעות הרמב"ן להיפך דמכות מרדות חמור מנדוי וזה יורה הלשון שכתב שם אח"כ וז"ל לא כמו שהחמיר הרב [הוא הרמב"ם] שכותב בכל עבירות דדבריהם מכין אותו עד שתצא נפשו וכו' עכ"ל וכ"ל דר"ל דהרמב"ם ס"ל דשייך מ"מ בכל איסור דרבנן והוא חילק בדבר דדוקא בדבר שהוא גורם אטו איסור דאורייתא שייך מ"מ אבל תק"ח שאינה גזירה משום אד"א לא שייך אלא נדוי [ובס' מגילת אסתר שם אות ו' הבין ק' הרמב"ן על הרמב"ם בדרך אחר ויתבאר אי"ה לקמן] וכבר הקשה עליו בספר מגילת אסתר שם אות י"א דהא דקיי"ל דנדוי חמור ממלקות והנלע"ד ליישב דברי הרמב"ן ע"ד שכ' הרמב"ן שם אח"כ דבעונשי אדם מקילין כאד"ר ומחמירין בעונשי שמים ממאסרם ופורץ גדר ישכנו נחש ע"ש וס"ל דלגבי עונשי אדם מ"מ חמיר ולגבי עונשי שמים נדוי חמור וכמ"ש הט"ז באו"ח ס"ס ח' ואפשר דזהו הטעם לדידי' דאמרינן בפסחים דף כ"ב ע"א ובמ"ק דף י"ז ע"א דלצורבא דרבנן לא משמתינן אלא מנגדין דבכ"א עבדינן לי' הקל יותר לדידי' לכן באינש דעלמא דאינו מבין כ"כ אעונשי שמים ועונשי אדם חמיר לדידיה משמתינן לי' אבל לצורבא דרבנן עונשי שמים חמיר לי' לכן מנגדינן לי'

ולא

ובסי' (פח) תע"א ס"ב הביא פירושים רבים מהו מכות מרדות
עיין שם. ועל עבירה נמשכת מכין עד שתצא נפשו אף מדרבנן
(פט)

ולא משמתינן וא"ש לפ"ז גם סברת הסמ"ע שם ס"ק כ"ג דלענין
עונשי אדם צריך עדות ברורה אבל נדוי דבעונשי אדם קיל הוא
האמינו לשליח ב"ד אע"ג דבעונשי שמים חמיר הוא הא כלפי
שמיא גליא אם אמת הוא או לא וכל הקושיות שהקשה הפר"ח לדעת הר"ן יש ליישב גם לדעת הרמב"ן ע"פ הדרך שכתבתי ליישב
דעת הר"ן ע"ש ודוק ואין להאריך יותר: (פח) וכסי' תע"א ס"ב. עיינתי שם והביא דברי הרמב"ם ספ"ו מה' חו"מ שכ' ומי
שאכל מלא כפ"פ מכין אותו מ"מ עד שתצא נפשו וכ' הר"ן כפ"ד דכתובות שכן דעת הערוך ושלפי דבריהם יש בזה חומר בדברי
סופרים יותר מדברי תורה והעיקר כדעת הריב"ש בת' סי' ל' וכמו שהזכיר הר"ן בשם הרמ"ה וז"ל אבל הרמ"ה ז"ל כ' שמכין
אותו כאומד ולהקל ממלקות של תורה ונראין דבריו ומיהו ודאי מ"מ שהיא על עבירה נמשכת מכין אותו עד שתצא נפשו או עד
שיקבל עליו דברי חכמים אבל כל שאינו אלא לענשו על מה שעשה נראין הדברים שמכין אותו כפי אומד ב"ד ולהקל ממלקות של
תורה וכו' עכ"ל הר"ן וכ' הפר"ח שכן דעת רש"י שכ' בסוף חולין מ"מ רידוי בתוכחה שלא ירגיל בזה ואין לה קצבה אלא עד
שיקבל עליו ע"כ ומשמע שאם כבר עבר מכין אותו לפי אומד ב"ד ולפי חומר העבירה ודעת התוס' לפמ"ש בשם הריב"ש שאף
במכות מרדות מספר המכות הם כשל תורה אלא שאין חזקות כמותן וכן עיקר כדעת רש"י ור"ן ז"ל עכ"ד הפר"ח. והנה מ"ש
שדעת רש"י כהר"ן לא הבינותי דשם איתא ההוא דנזיכהו לנפה ושלחה ואח"כ תפשה נגדי' רב יהודה אמר לי' זיל רבי לה גדפא
ושלחה ואם כוונת רש"י שהכהו עד שיקבל עליו לשלחה מהו זה שכ' רש"י רידוי בתוכחה שלא ירגיל בזה וע"כ כוונתו שהכהו על
מה שעבר דנזיכהו לנפה ואפ"ה כתב עד שיקבל עליו וע"כ ס"ל שגם על מה שעבר שייך עד שיקבל עליו ור"ל שיקבל עליו שלא
יעשה כן מכאן ולהבא וכדעת הרמב"ם שכ' עד שתצא נפשו ודאי א"א לפרש עד שתצא נפשו ממש דא"כ הו"ל חייב מיתה וגם
לא אשכחן מיתה חמורה כזו בתורה כלל [וכס' מגילת אסתר שם אות ו' נראה שהבין שהרמב"ן הבין דברי הרמב"ם שר"ל עד
שתצא נפשו ממש ולכן השיג עליו דכוונת הרמב"ם עד שתצא נפשו או עד שיקבל ולענ"ד חלילה להרמב"ן לחשוד את הרמב"ם כן
אלא גם הוא הבין שכוונת הרמב"ם עד שתצא נפשו כשלא ירצה לקבל אפ"ה השיג עליו וכמ"ש לעיל ואפשר גם כוונת בעל מגילת
אסתר כן ע"ש ודוק ואין להאריך] אע"כ כוונתו עד שתצא נפשו או עד שיקבל עליו ונמצא אדרבה דעת רש"י כדעת הרמב"ם
שהרי כ' ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו משמע דאם לא ירצה לקבל עליו אין קצבה להכאה אלא עד שתצא נפשו וכ"ל שגם
הר"ן הבין כן בכוונת הרמב"ם ולכן כ' שלפי דבריהם י"ש בזה חומ"ר כדברי סופרים יותר מבדברי תורה ולא כ' שלפי דבריהם
חומיר דברי סופרים מדברי תורה אלא י"ש בזה חומ"ר ור"ל שלפעמים נמצא חמיר ד"ס יותר מד"ת והיינו שבד"ת אין מכין אותו
ריתר מל"ט מלקות ואפילו לא קבל עליו ובד"ס אם לא קבל עליו מכין אותו עד שתצא נפשו אבל אה"נ דאם קבל עליו בהכאה
ואפשר הוי קיל ממלקות של תורה וכן נ"כ דעת הרמב"ן שהבאתי לעיל שכ' שמכין אותו עד שיקבל אותם עליו או עד שתצא נפשו
ע"כ מיירי בעבירה שכבר עבר שהרי הביא כן בשם התוספתא והתוספתא מיירי בכהן שנטמא בבית הפרס וכמ"ש לעיל נמצינו
למדין דדעת רש"י והרמב"ם והרמב"ן שמ"מ אפילו על מה שכבר עבר היינו עד שתצא נפשו או עד שיקבל עליו שלא לעשות עוד
כן והכי איתא בתוספתא שהביא הרמב"ן והר"ן כ' שכן נראה ג"כ דעת הערוך וכ"כ הריטב"א בחידושיו כתובות דף מ"ה ע"ב
ודעת הרמ"ה והר"ן והריב"ש שמכין אותו כפי אומד ב"ד ולהקל ממלקות של תורה וכ"ד הריטב"א שם גם כ' הריב"ש שם דכוונת
הערוך דוקא על עבירה נמשכת. עוד כ' הריטב"א שם שמדברי הרמב"ם בפירוש המשנה מס' נזיר ג"כ נראה כן ונראה כוונתו
למ"ש הרמב"ם בפירושו פ"ד דנזיר דף כ"ג ע"א וז"ל אמנם מכות מרדות בזה המקום וזולתו ענינם תלוי לב"ד יעשו כפי השתדלותם
עכ"ל ונלענ"ד דס"ל להרמב"ם דשם לא שייך עד שתקבל עלי' שהרי עתה כבר הפר לה בעלה ומותר לה ואין שייך לומר אם
תדור עוד לא תעבור על נדרה שהרי טוב מזה ומזה אינו נודר כל עיקר ולמה לנו ליתן לה עלה שתדור עוד גם בלא"ה לא שייך
לומר שתקבל עלי' כיון שעתה אין עלי' איסור וזהו שמדייק הרמב"ם בזה המקו"ם וזולת"ו ר"ל במקום אחר כזה שלא שייך לומר
עד שיקבל עליו [ועי"ל ח"ה אות וי"ו] ומ"ש בשם התוס' לפמ"ש הריב"ש בשמם ראיתי במש"ל ספ"ו מ"ה חו"מ שרמז לדברי התוס'
רפ"ד דנזיר ועיינתי שם דף כ' ע"ב ד"ה רי"א כתבו וז"ל אבל מכות מרדות בלי מנין אלא מכין עד שתצא נפשו או עד שיקבל
עליו ומספקא לר' דהכא דלוקה על שעברה דשמא דוקא ארבעים ותו לא דדוקא כשאין רוצה לקיים אותה המצוה מכין אותו בלי
מספר אבל הכא שכבר עברה למה תלקה יותר מדאורייתא אם לא הפר לה עכ"ל וכפי הנראה לדברי התוס' אלו כיון הריב"ש
דאלו היו עוד באיזה מקום בתוס' הי' המש"ל מראה מקום גם להם [אם לא שכיון הריב"ש לאיזה תוס' אחרים שאינם נמצאים
בינינו] ונלענ"ד מדלא כתבו התוס' שאין שייך כאן עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו משמע דשייך שפיר אלא שאין נראה להם
שתלקה יותר ממלקות דאורייתא לכן משמע דלהקל שפיר אמרינן עד שיקבל שכאשר קבל עליו שלא יעשה כן עוד קודם שלקה
מלקות דאורייתא שבקינן לי' אלא דאם לא קבל עליו עד שלקה מלקות דאורייתא לא מלקינן לי' יותר שלא יהי' חמור ממלקות
דאורייתא דלא מלקינן לי' יותר ואין מטעימין אם לא קבל עליו ומ"ש בשם התוס' אלא שאין חזקות כמותן לא מצאתי בדבריהם שם
גם מהרלב"ח באגרת הסמיכה ק' א' קודם ד"ה כללו של דבר כ' וז"ל וכתבו בשם התוס' ואף במכות מרדות מספר המכות הם
במספר מכות של תורה אלא שאין חזקות כמותן עכ"ל משמע שהוא לא ראה דברי התוס' ונראה כוונתו על הריב"ש שכ"כ בשם
התוס' ואפשר דמ"ש הריב"ש אלא שאינן חזקות כמותן תוספה הוא שהוסיף על דברי התוס' ולדעתו אז"ל דלא משכח על עבירה
שכבר עבר מכין אותו עד שתצא נפשו או עד שיקבל עליו וכמ"ש עליו הפר"ח דאשתמיט מיני' דברי הרמב"ם שסובר כן וקי' קשה
לו כיון שהתוס' כתבו ארבעים א"כ מה בין מ"מ למלקות של תורה לכן כ' שלפי דבריהם צ"ל שאין חזקות כמותן אבן אנו שזכינו
לראות סברא זו להרמב"ם והרמב"ן וכבר כתבתי שגם דעת רש"י כן והר"ן פירש כן דברי הערוך אף אנו נאמר כפי' דברי התוס'
כן אלא שמוסיפין להקל דאפילו לא קבל עליו סגי לי' במלקות של תורה וכנ"ל ואין צריך לפרש שאין חזקות כמותן ואפילו נימא
שמלא כן הריב"ש באיזה מקום בתוס' בפירוש מ"מ מדברי התוס' הנ"ל משמע כמ"ש בפירושן ופליגי הנך תרי תוס' אהדדי ועיין
מ"ש הא"מ שם ובירושלמי ומפורשיו שם והנלענ"ד כתבתי. ובאגרת הסמיכה בק' כ' למהר"י בי רב ד"ה אמר הכותב ומכות מרדות
כ' דלפעמים מכין אותו בכוונה עד שתצא נפשו ולפעמים בסודה דדייני ע"ש ומשמע דלא מיירי על עבירה נמשכת ע"ש ומשמע
מדבריו דלפי ראות עיני הב"ד לפעמים עד שתצא נפשו אם לא יקבל וכדעת הרמב"ם וסייעתו ולפעמים כאומד לבד וכדעת
הרמ"ה וסייעתו ובק' ג' למהרלב"ח שם כ' בשם ס' ש"ת לרבינו יונה [והוא בש"ג אות ח'] וז"ל ודע כי העובר על דברי חכמים
ענשו ביד ב"ד להכותו מ"מ כפי אשר עיני הב"ד רואות ליסר ולענוש בעת ההוא אם לפחות מ"מ או להוסיף להכותו על אלה
[גם כ' שם שלא מלא דברי הרמב"ם פ"א מה' חו"מ הנ"ל שהביאו הר"ן והריטב"א שמכין אותו עד שתצא נפשו ע"ש ולפנינו הוא
בספ"ו מה' חו"מ גם בדברי הר"ן שלפנינו רשם לפ"ו ולא לפ"א] והבין מהרלב"ח דדעת ר"י כהרמ"ה וסייעתו ולא הבינותי דשם
כתבו להקל ממלקות של תורה ומשמע אבל לא להחמיר ור"י כתב או להוסיף להכותו על אלה משמע דלפעמים מחמירין יותר
ממלקות של תורה ולא ביאר הוספה זו עד כמה ולכאורה משמע מדבריו כדעת מהר"י בי רב הנ"ל או אפשר לפרש דבריו כדעת
הרמב"ם וסייעתו ור"ל כפי ראות עיני הב"ד אם כבר נתייסר שלא לשוב לעשות עוד כן. ובטעם וסברת מחלוקת הרמב"ם והר"ן
כ"ל דלהרמב"ם וסייעתו מ"מ אינו לענשו על מה שעבר אלא שיתייסר שלא לשוב בדרך הזה עוד ולהר"ן וסייעתו הוא עונש על מה שעבר:
ולענין

ולעניין הלכה הנה הרמב"ם פי"ח מה' סנהדרין ה"ה כ' וז"ל וכל אלו שלא קבלו עליהם התראה מכין אותו מ"מ הואיל וחטאו מ"מ אפילו על איסור של דברי סופרים מכין אותו מ"מ עכ"ל ולא הראה לנו הכ"מ שום מקור לזה ונראה שהרמב"ם עצמו כ"כ ולמדו מזה דודאי לא גרע מעובר על איסור של ד"ס

(פט) עבר הזמן מכין אותו מכות מרדות בשיעור כמו בד"ת סוכה אינו עושה לולב שאינו נוטל יע"ש ועיין מרין מכות מרדות פ"א מהא"ב במ"מ ומ"ל שם פ"ו ו' מהא"ב ופ"ג מהלכות ביאת מקדש הח"י ופ"ה מה' נזירות ואי"ה יבואר לקמן : וספני

וכ"מ דאל"כ אין לזה שייכות כאן ויש להקשות דהא כ' בספר גנת ורדים כלל א' בשם הסמ"ג דטעמא דאין עונשין מן הדין דשמא זה שעשה עבירה חמורה אין מתכפר בעונש המוזכר בקלה ממנו והעונש ניתן שיתכפר העובר בה וכ"כ הרמב"ם פ"ו מה' רוצח ושמירת נפש ה"ד בטעם שאין גולה שוגג הקרוב למזיד מפני שעונו חמור אין גלות מכפרת לו והוא מגמ' ב"ק דף ל"ב ע"ב כמ"ש הכ"מ ומזה דן הרמב"ם דאין המקלט קולטו וכ"כ לעיל אות ז' בלאוין שאין לוקין עליהם משום חומר שלהם דאין מתכפרין לו במלקות ע"ש א"כ אף אנו נאמר כאן דהעובר על ד"ס דין הוא שילקה מ"מ דנתכפר לו בזה אבל חייבי מכ"ד דלא נתכפר להם במ"מ למה ילקו ואפילו נימא דלא מכאן למדו הרמב"ם מ"מ תיבת אפילו קשה והרב רמ"א בח"מ ר"ס תכ"ה כ' וז"ל כל חייבי מיתות ב"ד בזה"ז אין בידינו להלקותן וכו' אלא מנדין אותן ומבדילין אותן מן הקהל וכו' עכ"ל ומשמע דאין מכין אותן מ"מ אכן בטור שם בשם רב נטורנאי כ' אין בידינו לא להלקותו וכו' אלא מנדין אותו ומכין אותו מ"מ וכו' עכ"ל ומשמע לכאורה דמ"ש בגירסא לא להלקותו היינו מלקות דאורייתא אע"ג דפשיטא דלאו שניתן לאזהרת מכ"ד אין לוקין עליו אפשר דר"ל שאין מלקין אותו כדין מלקות דאורייתא אכן מדברי רמ"א משמע דלא גריס לי' בטור מדלא העתיקו ובפרישה העתיק ומכין אותו מ"מ ואח"כ כ' אין בידינו לשנות לחייב במקומו מלקות מרדות והם דברים סותרים ואפשר דס"ל ול"ל מלקות מ' וגם בדברי הב"ח מבואר דגריס לי' אלא דהקשה שם לגירסא ולא לאחכטו איזה הכאה היא דאורייתא וכיון שכ' ומכין אותו מ"מ מהו זה שכ' ולא לאחכטו וכו' לו להקשות כן אמ"ש לא להלקותו ואפשר דלא גריס לא להלקותו או אפשר דפירשו מלקות דאורייתא ולכן קשה לו מהו זה לא לאחכטו דמלקות דאורייתא כבר תנא לי' ומ"מ כ' אח"כ דמכין אותו ומצאתי בא"ז ח"א סי' קי"ב בשם רב שרירא כדברים האלו שכ' הטור בשם רב נטורנאי ולא כ' מכין אותו מ"מ וכדברי רמ"א ולענ"ד דהרמב"ם אזיל לשיטתי' דמ"מ הוא שיקבל עליו שלא לעשות עוד כן ולא לכפרה על מה שעשה לכן שפיר יליף אם העובר על דברי סופרים מכין אותו מ"מ דחשו שמא יעשה עוד כן כ"ש בעובר על חייבי מכ"ד שיש להכותו שיקבל עליו שלא יעשה עוד כן ולא דמי לאין עונשין מן הדין ולגלות בשוגג קרוב למזיד דהעונש קאי לכפר על מה שעבר לכן יש לו קצבה ואין חילוק בין מקבל עליו מיד בהכאה ראשונה או אינו מקבל עליו כלל ומעתה אפשר לומר דגם רב נטורנאי סובר כן אבל הרמ"א משמע מזה דס"ל כשטת הרמ"ה והריטב"א והר"ן והריב"ש סב"ל דמ"מ הוא ג"כ לכפרה על מה שעבר ולפי דבריהם א"א ללמוד חייבי מכ"ד מעובר על ד"ס לכן השמיט ומכין אותן מ"מ אכן בסי' ע"ג ס"י כ' בפרישה שדעת הטור ג"כ כהרמ"ה וסייעתו לכן נ"ל דלא גרסינן בטור ומכין אותו מ"מ או אפשר שהעתיק דברי רב נטורנאי ולי' לא ס"ל כזה ומצינו למידן שגם דעת הרא"ש והטור בסי' ע"ג והרמ"א בסי' תכ"ה כשטת הרמ"ה וסייעתו והכי נקטינן וכן הסכים הפר"ח שם והמחה"ש סי' תל"ו סק"ב ע"ש וע"ל אות כ"ח ובמ"ג אות כ"ה: (פט) אף מדרבנן. יתבאר באות כ"ה אי"ה:

(פט) עבר הזמן. ר"ל עבר זמן מ"ע של דבריהם ולא קיימה מכין אותו בשיעור [ולא עד שתצא נפשו] כמו בד"ת סוכה אינו עושה ר"ל אם עבר סוכות ולא עשה סוכה או לא נטל לולב כנלענ"ד בכוונתו אכן הריב"ש שם כ' וז"ל ואי עבר זמן מצוה לא מלקינן לי' כלל שאין מלקין למי שעבר על מ"ע עכ"ל משמע דלא מלקינן לי' כלל וע"ש דקאי גם על מ"ע של תורה ומשמע דמ"ע של תורה קיל לענין זה ממצות ל"ת דרבנן והרמב"ם כ' בפ"א מהא"ב ה"ח וז"ל והבא על א' מהשניות כמזיד מכין אותו מ"מ מדבריהם אבל הבא על א' מחייבי עשה אינו לוקה ואם הכו אותם ב"ד מ"מ כדי להרחיק מן העבירה הרשות בידם עכ"ל [ואפשר לזה כיון הסמ"ג שגם במ"ע מדרבנן הדין כן וע"ל באות שאח"ז ובאות כ"ה] וכ' המגדול עוז שם וז"ל בסנהדרין פרק נגמר הדין דף מ"ו עכ"ל ור"ל דאיתא התם תניא ראב"י אומר שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה משמע דמדינא פטור וכ"מ מדברי הרשב"א בחידושיו כתובות דף פ"ו פ"א שכ' ואי עבר זמן מצוה לא מלקי לי' כלל ע"ש אכן בפ"ב מה' מעשר שני ה"ו כ' הרמב"ם דאם אכל מע"ש קודם שיכנסו לירושלים מכין אותו מ"מ וכ' הכ"מ דהיינו כמ"ש התוס' מכות דף י"ט ע"ב ד"ה אר"י דאע"פ דליכא לאו באוכל מע"ש בחוץ קודם שנכנס לירושלים מ"מ עשה איכא ע"ש וא"כ סתרו דברי הרמב"ם אהדדי ולענ"ד דס"ל להרמב"ם שגם עשה ליכא באוכל מע"ש בחוץ קודם שנכנס לירושלים אלא אע"ג דמצות הבאה עליו להעלותו לירושלים או לפדותו ולהעלות המעות לירושלים מ"מ אין איסור מה"ת לאוכלו בחוץ אלא האוכלו בחוץ חיסר מצות הבאה אבל אין איסור באכילתו וכ"מ לאוכל מע"ש של חברו או של הפקר שהפקירוהו הבעלים אינו עושה איסור כלל מה"ת שאין חיוב ההבאה עליו ובאכילה אינו אסור ואפשר למצוא עוד כ"מ בין איסור אכילה ובין מחסר מצות הבאה וכא דמשמע בגמרא דאינו לוקה אבל איסורא איכא היינו מדרבנן שגזרו קודם שנכנס לירושלים אטו אחר שנכנס ולכן לוקה מ"מ אבל דבר שעובר בעשה אין לוקה מ"מ לדעת הרמב"ם כמו שגלה דעתו בפ"א מהא"ב הנ"ל בבא על חייבי עשה והכ"מ שהביא דברי התוס' הנ"ל על דברי הרמב"ם לא חש להאריך ולדקדק ולפרש שיש הפרש ביניהם אלא דעכ"פ איסורא איכא. עוד כ' הרמב"ם פ"ב מה' שחיטה ה"ג וז"ל וכל השוחט חולין בעזרה או האוכל כזית מבשר חולין שנשחטו בעזרה מכין אותו מ"מ עכ"ל ולפמ"ש המש"ל בפ"ה מה' יסודי התורה דאיכא עשה באוכל חולין שנשחטו בעזרה משמע מכאן דלוקין מ"מ בעבר אעשה אכן לפמ"ש הכ"מ פ"ב מה"ש שם וז"ל וי"ל דלעולם אימא לך דחשב"ע מיתסרו מדאורייתא וז"ש ודברים אלו כלם דברי קבלה הם דהיינו שנאמרו מסיני ומ"ש שאין ענוש אלא מ"מ היינו מפני שלא נאמר בהן לאו עכ"ל משמע שגם עשה ליכא אלא הלמ"מ ואה"נ דאיכא לאו מהלמ"מ אלא שאין לוקין עליו משום שלא נאמר בפירוש לאו בתורה לכן שפיר לוקין מ"מ שלא גרע מל"ת דרבנן וכ"ל שגם המש"ל לא קאמר אלא דעכ"פ עפי מעשה ליכא [ע"ש שכ"כ להקשות על התוס' שנראה מדבריהם דאיכא מלקות] אבל אה"נ מודה דלדעת הרמב"ם גם עשה ליכא אלא הלמ"מ שהרי כ' בפירוש ודברים אלו כלם דברי קבלה הם וקאי גם ע"ז וכמ"ש הכ"מ. וראיתי בספר ארעא דרבנן אות של"ט שכ' להוכיח מדברי הרמב"ם אלו דאיכא מ"מ בדאורייתא והקשה מזה על מ"ש הר"ן ריש פ"ד דכתובות בשם הרמב"ם ז"ל דמ"מ היינו דמכין אותו עד שתצא נפשו דחומר ד"ס מד"ת והא הכא מדאורייתא הוא דאסור ונענש עליו כמ"מ ולפע"ד אין מכאן ראי' לדאורייתא דהך דמפ"ש מדרבנן הוא וכמ"ש וגם בחשב"ע הלמ"מ הוא וד"ס מקרי להרמב"ם וכנודע. גם בעיקר קושייתו אפילו נימא דאיכא מ"מ בדאורייתא לק"מ על הר"ן דהר"ן לא כ' דהוא מטעם חומר בד"ס כמו שהעתיק הוא אלא כ' שלפי דבריהם יש בזה חומר בד"ס יותר מבד"ת [העתקתי דבריו לעיל] ור"ל שמצינו לפעמים שלוקין על ד"ס יותר משל ד"ת ואה"נ מצינו לפעמים חומרא זו גם בד"ת אלא שזה אין חידוש מה שד"ת חמורים זה מזה שודאי מצינו עונשין על ד"ת חלוקים זה מזה וקצתם חמורים ממקצתם אלא שמה שמלקות של ד"ס חמיר מהרבה מלקיות של ד"ת זה הוא חידוש. ועוד נ"ל דהר"ן ר"ל דמלקות ד"ס חמורים ממלקות של תורה דהא ודאי פשיטא דאפילו מ"מ של ד"ת מדרבנן הם דמדאורייתא ליכא מלקות אלא בלאו גמור וכל מ"מ אפילו בעבר על ד"ת שאין לוקין עליו מדאורייתא מדרבנן הוא ושמיר ממלקות של תורה כנלענ"ד. והנה לכאורה הי' אפשר לחלק ולומר דאפ"נ דשאר חייבי עשה אין לוקין עליהם מ"מ אבל במע"ש כיון דאחר

כד ומפני שלענ"ד נראה דהא דקיי"ל עבר עבירה שיש בה מלקות פסול מה"ת לעדות מרבנן או (צ) עשה של תורה פסול מדבריהם היינו הואיל ומחויב מ"מ עשאוהו בעין של תורה ורשע מקרי כמו שמוכיחין דברי הר"מ ז"ל בה' עדות פ"י ה"א ב' ג' הרשעים פסולים לעדות עבר עבירה (צא) שיש בה [צ"ל מלקות] מן התורה פסול מה"ת ואם הי' החיו"ב שבה מדבריהם הי' פסול מדבריהם להמעיין שם מבואר כן · וא"כ צריך חקירת חכם על איזה עבירה חייב מ"מ ועל איזה פטור מ"מ ולא מיפסל אף מדבריהם : ויש לשאול כמה חקירות. החקירה הא' אם מ"מ צריכה התראה. הב' איזו מהן שחייב עלי' מ"מ ואיזהו פטור. הג' חייב עשה או שוא"ת לאוין שאין בהן מעשה אי לוקה מ"מ. הד' את"ל דלוקה בדרבנן שאין בהם מעשה אי לוקה מ"מ. הה' מי שעבר על ספק איסור תורה אי לוקה מ"מ ואם יש לחלק בין ספק בעיא דלא אפשטא לספק מעשה. הו' אם עבר עבירה שיש מ"מ מדבריהם ותשלומין באין כאחד אם נימא דאין עושין ב' רשעיות ופטור מממון. הז' אם עבר עבירה ד"ת שיש בה מלקות מה"ת ועשה עבירה דרבנן ג"כ שיש בה מ"מ מדבריהם אי לוקה ב' או לא. הח' אם הא דאמרו ז"ל האומר סוכה שאיני יושב לולב איני נוטל מכין אותו עד שתצא נפשו אם במצות דרבנן כן האומר נ"ח שאיני מדליק מגילה שאיני קורא. החקירה הט' במ"ע שמתן שכרה בצדה דאין כופין אותו אם רצו ב"ד להלקות אותו אם רשות בידן או לאו :

כה ואען ואומר הר"מ ז"ל (בפ"י) [צ"ל בפי"ח] מה' סנהדרין ה"ה כתב וכל אלו שלא קבלו התראה מכין מ"מ ואף על דבריהם מכין מ"מ משמע אף (צב) באיסור דבריהם א"צ התראה למ"מ הביא הפר"ח דבריו באו"ח סי' תצ"ו ס"א יע"ש.

ומשמע

שנכנס לירושלים לוקין עליו מדאורייתא עשאו חכמים קודם שנכנס כמו אחר שנכנס לכן לוקין מ"מ וכן חשכ"ע עשאו כמו קדשים כחוץ אלא שלא מצאתי מקור ודוגמא לחילוק זה וצ"ע. וראיתי בס' ש"ס כלל ס' שכ' דמדברי הכ"מ פ"א מסא"ב ה"א משמע שחייבי עשה יש מ"מ ע"ש וז"ל המ"מ שם ובחייבי עשה נ"כ כ"ש הוא שאם רצו ב"ד שיש שם מ"מ ובביאור אמרו כמ"ש כגון סוכה איני עושה לולב איני נוטל מכין אותו עד שתצא נפשו עכ"ל ולענ"ד לא קאמר המ"מ אלא דעכ"פ איכא ק"ו דאם רצו נלקות בעבר על חייבי עשה הרשות בידם כיון שמלינו כאן מלקות קודם שעבר גבי סוכה ואינו עושה בכתובות דף פ"ו ע"א ועי"ל ח"ד אות א' :

(צ) **עשה** של תורה. מה דפשיטא לי' דבעבר עשה של תורה מיפסל לעדות אין כן דעת הנתה"מ סי' ל"ד סק"א שכ' וז"ל ואם ביטל מצות עשה כ"ל מוכח מכמה דוכתי דלא מיפסל לעדות עד שיעבור בקו"ע או שהוא פורק עול לגמרי עכ"ל וצ"ע לדינא. גם מה דפשיטא לי' דלוקה מ"מ כעבר בעשה של תורה כבר כתבתי הנלענ"ד באות שלפני זה ועי"ל ח"ב אות כ"ג : (צא) שיש בה מלקות מה"ת. כצ"ל. והנה מדברי הטור והש"ע בחו"מ סי' ל"ד ס"ב לשון הרמב"ם וכתבו ה"י העבירה שעבר מדרבנן אע"ג דאפשר לומר דקאי אדלעיל דמיירי בעבירה שחייבים עלי' מלקות מ"מ לא הי' להם לשנות לשון הרמב"ם אע"כ להורות דאפילו אינו חייב עלי' מ"מ פסול מדרבנן וצ"ע והנה כשלא התרו בו אפילו נימא דצריך התראה מ"מ כשם כשעבר על ל"ת דאורייתא אפילו לא התרו בו פסול מדאור' כמ"ש הש"ך סי' ל"ד ס"ק כ"ד והאחרונים שם ה"ה בעובר על איסור דרבנן אפילו נימא דלא מיפסל מדרבנן אא"כ חייב מ"מ מ"מ כה"ג מיפסל דמקרי חייב מכות מרדות ובחייבי עשה כבר כתבתי בשם הנתה"מ דלא מיפסל ולא מיירי כאן אלא בל"ת דרבנן שאין לוקין עליהם מ"מ ואי"ה יבואר באות שאח"ז ועי"ל ח"ג אות י"ד ובח"ה אות א' ואות י"א ובהנהגת או"ה ס"א אות י"א ובאו"ח סי' ע"ד במ"ז סק"א ובסי' ל' בא"א ס"ק ט' :

(צב) באיסור דבריהם. הנה לכאורה הי' אפשר לדחות ולומר דדוקא באיסור דאורייתא ולא קבל התראה לוקה מ"מ אבל באיסור דרבנן ולא קבל התראה אינו לוקה ומ"ש הרמב"ם שם אפילו על איסור ד"ס מכין מ"מ [העתקתי דבריו לעיל אות כ"ג] ר"ל בקבל התראה ומאיסור דרבנן בקבל התראה נלמד לאיסור דאוריית' ולא קבל התראה מ"מ מסתימת דבריו משמע דאין חילוק ואפילו באד"ר לא בעינן קבל התראה למ"מ ועיין בגליון הש"ס קידושין דף ס"ג ע"א על דברי התוס' שם ד"ה בני זה. והנה הרמב"ם פי"ב מה' סנהדרין ה"ב ופ"א מהא"ב הכ"ג כ' דאפילו חבר צריך התראה דלא נתנה התראה בכ"מ אלא להבחין בין שוגג למזיד והקשו ה"ה והכ"מ והלח"מ דאדרבה לר' יוסי בר' יהודה בסנהדרין דף מ"א ע"א ותירצו דהרמב"ם ס"ל שגם לרבנן לא נתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד אלא דאפ"ה חבר צריך התראה דשמא לא ידע אם חלב הוא או ע"ש והקלה"ח סי' כ"ח סק"ח כ' דאפשר שכח שיש בדבר מיתת ב"ד ע"ש [ומ"ש שם דכסבור שחלב אין בו מב"ד הוא שלא בדקדוק דחלב הוא בכרת ומלקות ולא במב"ד] ויש להקשות דא"כ למה בעינן שיקבל עליו התראה ושיתיר עצמו למיתה וכן יש להקשות לר"י בר"י גופי' למה בעינן שיקבל עליו התראה ולפמ"ש התוס' שם ד"ה באשה חבירה שגם לר"י בר"י בעינן שיתיר עצמו למיתה תקשה טעמא מאי ונ"ל דגזירת הכתוב הוא דלא מקרי מזיד להתחייב עד שיקבל עליו התראה ויתיר עצמו למלקות או למיתה ואפשר לדרוש טעם לדבר לפמ"ש בשע"ת לר"י שער ג' אות י' י"א י"ב י"ג שמי שאינו מעורר לבו בעצמו לשוב בתשובה אפשר כשישמע קול מוכיחים עי"ז יעורר לבו לשוב וכן כשיהגה בתורת ד' ויקרא ויבין בנועם המוסרים ויראה האזהרות והעונשים ואשר לא יתעורר לקול המוכיחים ולא שת לבו אל דברי ד' אשר קרא בספרים יכפול עונו ויכבד פשעו עליו ע"ש אמריו הקדושים כי נעמו ומעתה אפשר לומר דלכן בעינן התראה דלא מקרי מזיד עד שישמע לקול מוכיחים ולא שב מעונו וכמו כן אפשר לסלק ולומר דיש חילוק בין שמע ולא ענה מפיו ובין ענה מפיו העונש ואפ"ה לא שב מעונו לכן בעינן שיענה מפיו העונש ואז די אפילו לא התרו בו אחרים כמ"ש הרמב"ם בפי"ב מה"ס שם דאפילו התרה בעצמו ה"ז נהרג וס"ל לר"י בר"י דחבר כיון שלמד בספר תורת ד' האזהרות והעונשין כאלו התיר עצמו למיתה כמ"ש התוס' הנ"ל ומעתה אפשר לומר לדברי חכמים שגם חבר צריך שישמע לקול מוכיחים דכיון שנכנס בו רוח שטות ורוצה לעבור עבירה צריך הוא לשמוע לקול מוכיחים ולהוציא הדברים מפיו במה עי"ז יתעורר לבו לגרש ממנו הרוח שטות וישוב בתשובה ואי לא"ה לא מקרי מזיד ויתיישבו שפיר דברי הרמב"ם. שוב ראיתי ברש"י בסנהדרין סוף דף מ' כ' דכרת לא בעי התראה דקמי שמיא גליא אם שוגג הוא או מזיד ע"ש ודוחק לומר שרש"י כ"כ לר"י בר"י ובפרט שהסוגיא אזלא כחכמים ובמ"ש התוס' שם ד"ה מנין אלא ע"כ ס"ל ג"כ כהרמב"ם ונ"ל שגם התוס' אין חולקים ע"ז ומ"ש דאי בשאינו חבר הא לא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד ר"ל דבאינו חבר שצריך התראה להבחין שאינו שוגג ממש לזה לא צריך קרא אבל בחבר צריך קרא ולמדנו דכל שלא קבל עליו התראה והתיר עצמו למיתה מקרי שוגג וכמ"ש ודוק. שוב מצאתי בתו' פסחים דף ס"ג ע"ב ד"ה התראת שכתבו בפשיטות דלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד ע"ש ואפשר גם ה"ה והכ"מ והלח"מ דפתם כן ונקטו דבריהם אעיקר התראה דיש להסתפק שמא שוגג גמור הי' והא ודאי פשיטא להו דעוד צריך לקבל עליו התראה ולהתיר עצמו למיתה מהך טעמא שכתבתי כמו כל מותרה דבעינן שיתיר עצמו למיתה מהאי טעמא וקראו דבריהם ולא נקטו אלא עיקר שוגג ומזיד לר"י בר"י ולרבנן ולא מיירי בפרטי שוגג ומזיד שגזרה תורה שלא נקרא מזיד להתחייב עונש אלא על ידם ומעתה אפשר לומר הגם דמכת מרדות לא בעינן הנך דיני התראה מ"מ התראה קלת בעינן שנדע בודאי שידע שדבר זה אסור ושזהו האיסור וצ"ל להוסיף עוד דבעינן שנדע שידע בשעת מעשה שדבר זה אסור ולא שכח ולכן לא כ' הרמב"ם שם אלא בלא קבל התראה מכין אותו מכות מרדות אבל לא התרו בו לא פסיקא לי' דשמא שוגג הי' כדבר אחד ומ"מ משמע הדבר שפשע איסורו לכל לא דיינינן לי' לשוגג כמ"ש בחו"מ סי' ל"ד סכ"ד לענין למיפסל לעדות ע"ש בכל"ל בדברים אלו ועי"ל ח"ג אות כ"ג ומ"ה אות א' ואות ו' ועיין במ"ע סי' ע"ג סקי"ז ודוק :

(צג) דעבירה נמשכת וכו'. כבר נתבאר לעיל אות כ"ג ויתבאר עוד בסמוך אי"ה: (צד) בשם הרשב"ש. הנה בספר ש"ה כלל ט' ולקמן בח"ה אות א' הביא הפמ"ג דברי ר"ש בן הרשב"ץ אלו סי' תר"י ס"י שכ' דבמקום שהזכיר הרמב"ם לוקה מ"מ אם הי' מזיד צריך התראה וכה בפ"א מהא"ב ה"א גבי שניי' ובפ"ג ה"א גבי אשת חרש שוטה כו' ובפ"א מה' שבת ה"ג ובשאר מקומות א"צ התראה וחילק דהיכי דהוא משום ס"נ א"צ התראה והיכי דהוא משמרת למשמרת של תורה צריך התראה כמו בשר עוף בחלב ע"ש ואני לא הבינותי חילוק זה ובפרט לפמ"ש לעיל אות כ"ג בשם הרמב"ן דבדבר שאינו גזירה משום אד"א לא שייך מ"מ כלל וא"כ מהו משום ס"נ ומהו משום משמרת למשמרת של תורה ומדברי הרמב"ם שהביא אין ראי' דאפשר לומר דא"צ התראה ומ"מ בעינן שיהא מזיד וכמ"ש לעיל ובאם בקצת מקומות ובקצת מקומות ביאר וילמד סתום מן המפורש ואין ספרו גם ס' לחם יהודה ת"י לעיין בו ול"ע ועיין לעיל ח"ה אות כ"ו: (צה) הביאו הכ"מ פ"ו. מה' תלמוד תורה. כצ"ל. ור"ל שהכ"מ שם הביא דברי הר"ן אלו ודברי המ"ל הם שם ה"ב הביאו הפר"ח בסי' תל"ו וכבר נתבאר לעיל באריכות בעזה"י באות כ"ג ע"ש: (צו) ופ"א מה' יו"ט. וכ"ה בטור וש"ע באו"ח סי' תל"ו ס"א והוא מש"ס פסחים דף כ"ב ע"א ה"מ איכא דעלמא הכא לצורבא דרבנן הוא דסכא לי' עבדי ולא ידעתי למה הביא זה בשם הכ"ג ומ"מ נלמד מזה דאפילו במקום דמנדין אדרבנן לצורבא מרבנן מלקין ולא מנדין ועמ"ש בעזה"י לעיל אות כ"ג בשם הרמב"ן: (צז) משא"כ מחמר. נתבאר לעיל אות ג' ואות ז' בעזה"י וע"ל ח"ה אות א':

ומשמע שם (צג) דעבירה נמשכת מכין אותו עד שתצא נפשו ולאחר שעבר מכין אותו י"ג מכות או ל"ט אלא שאין חזקות כשל תורה ועיין בסי' תצ"ה בפר"ח ס"ב ותע"א ס"ב בברית ומ"א תצ"ו אות א"ב ע"ש. ובס' לחם יהודה למהרי"י יעו"ש ז"ל בפ"א מה"ש (צד) בשם הרשב"ש (בנו של רשב"ץ) יש בשטה אחרת ואין בידי תשובת הרשב"ש לעיין בו. ואם יש חילוק בין עבירה לעבירה בס"ם פ"א מה"ש משמע כר"ן (צה) הביאו (הר"ם) [צ"ל הכ"מ] פ"ו [מ"ה ת"ת] הי"ד יע"ש אבל הפר"ח העלה בתצ"ו דיש כח ביד הדיין כפי ראות עיניו אם לנדותו או להלקותו יע"ש (צו) ופ"א מה' יו"ט הכ"ב י"מ שני מלקין מ"מ או מנדין אם לא יהי' מן התלמידים ובכ"נ תצ"ו או"ח הביאו ומ"מ משמע דנדוי חמור הוא ממלקות וא"כ אף למ"ד דעבירה שאין לו עיקר מה"ת בן נדוי הוא נמי מיפסל לעדות דנדוי חמיר ממלקות הוא ובשביל זה רשע מקרי (וראיתי להגאון מוהר"ר יונתן ז"ל בספר אורים ותומים בחו"מ סי' ל"ד לאו שניתן לאזהרת מב"ד וניתק לעשה ולתשלומין פסיל מה"ת דלאו משום קלותן הוא דאין לוקין יע"ש הנה בחייבי מיתות שוגגין והזיד בלאו מורינא דחומר הענין כו' ודומה למ"ש בחו"מ ל"ד סכ"ד אם לא התרו פסול (צז) משא"כ מחמר דאין בו מיתה ער"ם פ"כ מה"ש צ"ע גם (צח) ניתק לעשה וקיים העשה י"ל דכשר כ"ש אם הי' דעתו לקיים בשעת עבירת הלאו (צט) עתו"ם פסחים כ"ט ב' ד"ה רב אשי הביאו המ"ל פ"א מחו"מ. ואם ביטל העשה פסול. וניתן לתשלומין י"ל דפסול לעדות ואי"ה יבואר

(צח) ניתק לעשה וקיים. הנה הא ודאי דהתומים לא איירי היכי דבטל העשה דהא איירי היכי דלא לקי ואם בטל העשה לקי לכ"ע ולמאן דס"ל בטלו ולא בטלו במכות דף ט"ו ע"ב משכחת לה דלא בטל העשה ולא לקי אלא דהעשה נתבטל מעצמו ולא קיימו כגון לקח אם על הבנים ומתה וכדומה ולמאן דס"ל קיימו ולא קיימו וכוותי' פסק הרמב"ם פי"ז מה' סנהדרין ה"ד ופי"ח ה"ב לא משכחת לה אלא היכי דעדיין בידו לקיים ולא קיים עדיין ולסברת הפמ"ג לא פסול אלא מספק דשמא יקיים העשה ויהי' כשר או אפשר דס"ל דלא פסול כלל עד שיתבטל העשה ואז יתחייב מלקות ודלא כהתומים וטפי נראה דס"ל דעד שלא קיים העשה פסול הוא ואחר שקיים חוזר לכשרותו דקיום העשה הוא במקום מלקות וחייבי מלקיות אחר שלקו חזרו לכשרותן כמבואר בחו"מ שם סכ"ט ולפ"ז דבר זה תלי במחלוקת אי אמרינן קיימו ולא קיימו או בטלו ולא בטלו דלמ"ד קיימו ולא קיימו העשה במקום מלקות כמ"ש רש"י שם ד"ה ור"ל ולדבריו אפשר לומר דעד שלא קיים העשה נשאר בעבירות הלאו מיד ומופסל וכשקיים אח"כ העשה הוי כמו שנלקה וחוזר לכשרותו אבל למ"ד בטלו ולא בטלו ממ"נ או דנימא דלא מופסל כלל עד שיבטל העשה דהא לדידי' הלאו לא נגמר עד שיבטל העשה ואי נימא דמ"מ מופסל מיד לא מתכשר במה שלא בטל או שקיים העשה דהא לדידי' אין העשה במקום מלקות כמ"ש רש"י שם אכן כ"ז לשיטת רש"י אבל לגירסת הרי"ף והרמב"ם דר"י ס"ל קיימו ולא קיימו אמרינן דלמ"ד קיימו ולא קיימו לא נגמר הלאו עד שנתבטל העשה וליכא למ"ד קיום העשה במקום מלקות. אכן לענ"ד דבריו תמוהים גם ז"מ מחוד שהרי לא תגזול נ"כ ניתק לעשה כמ"ש הרמב"ם ריש ה' גזילה דכשהגזילה בעין ניתק לעשה להשיב את הגזילה וכשאינה בעין הוא ניתק לתשלומין והוא מש"ס דמכות שם דף ט"ז ע"א ואפ"ה פסק בח"מ שם סכ"ט דאע"פ ששלמו פסולין כ"ז שלא עשו תשובה ומשמע דאפילו החזירו הגזלה בעין וגם אין שום סברא לחלק בין החזיר הגזלה בעין או שילם דמיו כשאינה בעין דמה לי ניתק לעשה או לתשלומין מ"מ קיים העשה שעליו לקיים והנה התומים שם סק"ג והנתה"מ סק"א כתבו דבעבירה שיש בה חימוד ממון מופסל אף שאין בה מלקות ומעשה לכאורה הי' אפשר ליישב דברי הפמ"ג דשאני גזלה אכן לענ"ד עדיין אין זה מספיק דלאחר שהשיב הגזלה לא שייך רשע דחמס ובפרט אי נימא דקיום העשה הוי במקום מלקות וכאלו חזר בתשובה שלימה מה לי רשע דחמס או לא ולא כאו"ת והנתה"מ אלא לומר דהפמ"ג דלא שייך בגזלה מלקות כלל ואינו דומה כלל לכל לאו שניתק לעשה דמשכחת לה מלקות בלא קיימו ובטלו משא"כ גזל אפילו לא קיימו ובטלו ששרף הגזלה מ"מ ניתק הוא לתשלומין ואינו לוקה מ"מ כיון דרשע דחמס הוא מיפסל וגם משכחת לה גזלה בלא עשה מעשה דבלא"ה אינו לוקה ואפ"ה מופסל מטעם רשע דחמס וזה נראה כוונת הפמ"ג שסיים וניתן לתשלומין י"ל דפסול לעדות אבל אחר שקיים העשה אין סברא כלל לחלק בין רשע דחמס ובין שאר לאו הניתק לעשה ובכל לאו הניתק לעשה אם מופסל קודם שקיים העשה גם לאחר שקיים העשה לא עדיף מגזלן שהחזיר הגזלה ובפרט לפמ"ש הסמ"ע שם ס"ק ע"א בטעמא דאע"פ ששלמו לא מתכשרי וז"ל דאע"ג שהחזירו הממון שגזלו עדיין לא קבלו שום עונש על שעברו על הלאו דלא תגזול או לא תגנוב כמו בחייבי מלקות שלוקו בגופם על עובר בעבירה עכ"ל והאי טעמא שייך בכל ניתק לעשה דאע"פ שקיים העשה לא קבל שום עונש על שעבר על הלאו ועכ"צ ל"ל או דלא קיי"ל כסברת רש"י הנ"ל דקיום העשה הוא במקום מלקות או אפשר דאפילו לסברת רש"י אע"פ דהוי במקום מלקות לענין דנתבטל הלאו ולא לקי אבל מ"מ לא מתכשר בהכי עד שיעשה תשובה או שילקה בגופו ומוכח מזה דלא מתכשר אע"פ שקיים העשה אלא שמצאתי בס' עשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"א סט"ז י"ז י"ח הבאתיו לעיל אות ז' שכ' דניתק לעשה וקיים העשה וכן ניתק לתשלומין ושילם הוו קלים שבלאוין לענין כפרה וראייתו מיומא דף פ"ו ע"ב תשובה מכפרת על עשה ועל ל"ת שניתק לעשה אבל ל"ת גמור לא ומשמע לכאורה מזה דלא כשאו"ת אלא דלאו הניתק לעשה קל הוא ולא מופסל דאי הוי מופסל לא מסתבר שיחזור לכשרותו בקיום העשה וכמ"ש אלא דלאו דגזלה אע"פ שניתן להשבון מופסל מטעם רשע דחמס ושוב לא הדר מתכשר בחזרה וכנ"ל אלא דלאחר העיון אין ראי' מכאן דאפשר לומר כדברי האו"ת דלעיל דמופסל שהרי עבר על לאו גמור שיש בו מלקות אלא דלא לקי משום דבעמוד וקיים העשה קאי ומ"מ בקיים העשה ותיקן הלאו קלא תו קל הוא לענין כפרה כחייבי עשה ובתשובה לבד מתכפר לו אבל לענין לחזור לכשרותו כיון שעדיין לא תיקן הלאו לגמרי וכפי תשובה לא מתכפר עדיין ול"ד לחייבי עשה דמעולם לא עבר על עבירה שיש בה מלקות משא"כ ל"ת הניתק לעשה דעבר על עבירה שיש בה מלקות כל שלא תיקנה בתשובה שלימה לא מיתכשר כנלענ"ד בזה וגם הנתה"מ סי' ל"ד סק"א כ' כדברי התומים: (צט) עתו"ם פסחים כ"ט. הנה התוס' כתבו דכיון שדעתו לבערו אינו עובר על בל יראה ומשמע לכאורה מדברי הפמ"ג שהבין מדבריהם דבכל לאו שניתק לעשה אם דעתו לקיים העשה לא עבר כלל על הלאו כמו משהה חמץ ודעתו לבערו ועיין במקו"א

בפתיחה

יבואר במקום אחר) ומ"מ דע שיש עבירות דאין לוקין עליהם מ"מ שהרי הר"מ ז"ל פ"א משבת ה"ד כ"מ שנאמר פטור מכלום אין מכין מ"מ ועכ"מ שם' (ק) ועמ"מ ובלחם יהודה שם. ועיין פ"א מחו"מ ה"י האוכל חמץ בשעה ששית מכין מ"מ הא בה' אין לוקין עי' לח"מ שם (קא) ובשבת בסוגי' דבכורות [דף ח' ע"א] כפאה פטור במלחמות ובעל המאור שם שיש עבירות דרבנן שאין לוקה עליהם מ"מ ובחידושינו ראש יוסף הארכנו בזה. ואם לאוין ועשין שאין בהם מעשה אי לוקה עליהם מ"מ (קב) מבואר בפ"א מה' חמץ ומצה ה"ג המניח חמץ ברשותו לוקה מ"מ (קב) ומשמע ה"ה בעשה דשוא"ת דלוקה מ"מ. ואם דרבנן (קג) באין מעשה אי לוקה מ"מ וממ"ש הר"מ ז"ל פ"א ה"י מחו"מ האוכל בששית ולא כ' נהנה (קד) עיין לח"מ הי' לכאורה נראה לומר כל ד"ת אף באין מעשה לוקה מ"מ ובדרבנן אי יש כעשה עשאו כשל תורה ואי לית בי' מעשה לא ומש"ה נהנה דלית מלקות ד"ת בשום הנאה לדעת הר"מ ז"ל (קה) (עמש"ל פ"ה מיסודי התורה דהוי כלאו שאין בו מעשה יע"ש) מש"ה בדרבנן אין לוקין כה"ג (קו) ובאה"ע סי' כ"א ס"א המתכוין לאחד מהדברים לשמוע קול אשה ולראות שערה מכין מ"מ וי"ל. ועיין (קז) מש"ל פ"ה מה' יסודי התורה ה"ח במג"י ד"ה וראיתי לה"ה מ"ש שם בזה ועיין (קח) כתובות פ"ו א' בתוס' ד"ה פריעת ב"ח דמצוה דרבנן בשוא"ת כופין ומשמע שם במחלוקת שנויי' דלרש"י במצוה דרבנן בשוא"ת (כ"א) צ"ל [כמו] נר חנוכה ומקרא מגלה לא כייפינן בכתובות שם צ"א ב' ד"ה מצוה יע"ש

והיינו

בפתיחה לסי' תנ"א בסופו שהביא בשם השאגת ארי' שהקשה על דברי התוס' אלו דא"כ בכל לאו שניתק לעשה כגון גזל ומשכן ואונס שגירש יהא מותר לעבור על לאו כשדעתו לקיים העשה והמקו"א שם כ' לחלק בין לאו הניתק לעשה ובין לאו שקדמו עשה וגם גבי חמץ דוקא שמשהה אותו בשעה שעוסק כדי לבערו ע"ש ואין כאן מקום להאריך בזה ואי"ה שם יבואר. ע"ל אות ז' ולקמן בח"ה אות ל"א [ועמ"ש בשו"ת בחידושי לאו"ח סי' י"ג ס"ג בדברי התוס' אלו] : (ק) ועמ"מ ובלחם יהודה. הנה הס' לחם יהודה אינו ת"י לעיין בו והמ"מ כ' וז"ל והוא בענינים שאין לומר בהם מותר ורשאי וכמו שמבואר כל אחד במקומו עכ"ל ודבריו סתומים והכ"מ כ' וז"ל ואינו מותר לכתחלה אבל יש צד איסור בעשייתו אלא שאין מכין אותו עכ"ל ומצאתי לשון כזה ברמב"ם פ"כ ה"ז חולה שאמדוהו רופאים להביא לו גרוגרת א' ורצו עשרה כ"א והביאו לו עשר גרוגרות בבת אחת כלן פטורים מכלום עכ"ל וכן בהט"ז שמע שטבע תינוק בים ופרש מצודה להעלותו והעלה דגים בלבד פטור מכלום עכ"ל ואם לאו ולכיוצא באלו נתכוון הרמב"ם בפ"א הנ"ל פשיטא דאין ראי' מכאן שיש עבירות דאין לוקין עליהם מ"מ דהא כ' בה"ז הנ"ל טעמו בצדו שהרי כולם ברשות הביאו וה"נ בה' ט"ז הנ"ל הוי טעמו כיון שעשה ברשות וזה נראה כוונת המ"מ הנ"ל שאין שייך לומר מותר ורשאי ואפ"ה אינו לוקה מ"מ כיון שעשה ברשות ואפשר גם כוונת הכ"מ כן שיש צד איסור שהרי עלה בידו איסור ואפ"ה אינו לוקה משום דברשות עשה אבל שיהי' אפשר שיעשה אדר"ר שלא ברשות ולא יהי' לקי מ"מ לא שמענו והדבר צריך עיון ובדיקה בכל ה' שבת אי לא נשכח פריכא להא מלתא ול"ע. שוב מצאתי בפ"א הט"ז גבי זה יכול וזה אינו יכול דהוי מסייע ואינו חייב כלום ונ"ל דהוא מטעם דאמרינן אין בו ממש ולא הוי כעושה מעשה כלל : (קא) בסוגי' דבכורות דף ח'. לא מצאתי שם מזה ובס' ראש יוסף כ' דלכאורה אפשר לומר דלכן הביא הרי"ף סוגי' זו אע"ג דאין נ"מ אלא לענין חיוב מכות דדרבנן שזה פטור ממרדות ונ"מ דכשר לעדות ודאי אח"כ ע"ש : (קב) מבואר בפ"א מה' חו"מ. ובס' ש"ה כלל ע' מביא עוד ראי' מפ"ה ה"א מה' שבועות נשבע שיזריק פלוני צרור לים דלוקה מ"מ ע"ש ולענ"ד ש"ה דהוי כמו שבועת שוא כמו שהקשה שם הכ"מ למה אינו לוקה משום שבועת שוא ומשמע דאפילו קיים לאו פלוני מדלא חילוק ואשבועת שוא ודאי לוקה אע"פ שאין בו מעשה ודוק : (קב) ומשמע ה"ה בעשה. ונתבאר בשו"ת לעיל אות כ"ג ע"ש : (קג) באין מעשה. ועמ"ש לקמן ח"ג אות י"ד : (קד) עיין לח"מ. ר"ל דהלח"מ שם כ' דה"ה נהנה ולפ"ז ס"ל להלח"מ דלקי גם אדרבנן באין מעשה ועיין בס' ש"ה כלל ע' שהביא בשם הרדב"ז דאמירה לעכו"ם בשבת אינו לוקה מ"מ והוא גם דברי הרמב"ם פ"ו ה"ח ע"ש וע"ש עוד בש"ה שכ' שאין לוקין על לאו דלא תלך רכיל ונוקם ונוטר ולא ידעתי מנ"ל וכטו"ה נעשה כהיתר ובמקום דלא נעשה כהיתר משמע לי מסברא דלוקין ודוק ול"ע. (קה) עמש"ל פ"ה. ר"ל שם ה"ח ד"ה ודע דאחר שכתבנו כ' בהג"ה בשם ס' החינוך פ' כי תשא דעטמא דנהנה לא לקי כיון דאפשר לעבור מבלי מעשה ועמ"ש עליו בשו"ת ח"ג אות ג' : (קו) ובאה"ע סי' כ"א. בס' ש"ה שם כ' דאפשר דמה"ת אסור ע"ש ולע"ד אפשר לומר עוד משום דהוי אביזרא דגילוי עריות ודוק : (קז) ועמש"ל פ"ה. הנה דברי המגיה שם תמוהים לענ"ד שהקשה שם על הלח"מ פ"א מה' חו"מ הנ"ל שכ' שבנהנה מחמץ בשעה ששית מכין אותו מ"מ ואמאי כיון דבשעות דאורייתא לא לקי ה"ה בשעות דרבנן לא לילקי ומנ"ל לומר דהחמירו בשל דבריהם יותר משל תורה איברא דמדברי ה"ה פ"א מה' חו"מ הט"ז שדימה דין ההנאה לאחר ביעור נראה דמכין על הנאה מ"מ עכ"ד ואני לא זכיתי להבין דבריו דאם ר"ל דבשעות דאורייתא לא לקי על ההנאה אפילו מ"מ למה לו להביא מדברי ה"ה הלא מפורש כ' הרמב"ם שם אם נהנה ולא אכל וכו' אינו לוקה ומכין אותו מ"מ ע"ש ואם ר"ל כיון דבשעות דאורייתא לא לקי מדאורייתא ה"ה בשעות דרבנן לא ילקה מ"מ ואע"ג דמלשונו שכ' ומנ"ל לומר דהחמירו בשל דבריהם יותר משל תורה לא משמע כן שהרי גם בשל תורה לוקה מ"מ מ"מ הי' אפשר לפרש כן אלא דא"כ אין ראי' מדברי ה"ה שלא מיירי אלא באיסורי הנאה של תורה ודימה אותם לח"ש בשל תורה ומנ"ל דלוקין בדרבנן אחר ביעור ועל הנאה ואם הי' לו איזה ראי' שגם מדרבנן לוקין אח"ש לא הי' לו לשתוק מלפרשו ודוק ול"ע : (קח) כתובות פ"ו א'. כן אמת דמדברי התוס' והרא"ש גם נראה שפירשו כן דברי רש"י והקשו עליו מגיטין דף מ' ע"א במצוה לקיים דברי המת דכופין אותם אכן התומים סי' ק"ז סק"א כ' ליישב דברי רש"י דאין לדמות מצות דדבריהם זו לזו ולפעמים אלמוהו לתקנתם ולפעמים לא ולפ"ז לא ידעינן בשאר מצות דרבנן אי דמי למצוה לקיים דברי המת וכופין או למצוה לפרוע חוב אביהם ואין כופין אכן טפי מסתבר לומר דדוקא בכך אין כופין שיהיו דבריו שוים עם דברי התוס' והרא"ש לדינא ולא יהי' ביניהם אלא טעם הדבר וגם מדקדוק לשון רש"י גם משמע דכאן קל משאר איסור דרבנן שכ' וז"ל דלאו מ"ע מפורשת היא כסוכה ולולב אלא מצוה בעלמא דרבנן עכ"ל ולא כ' בקיצור דלאו דאורייתא היא אלא דרבנן משמע דר"ל דשאר מצות דרבנן שהטילו חכמים למצוה מפורשת כמו מגילה ונ"ח הוי כסוכה ולולב דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תקון וכאן לא הטילו עליו אלא למצוה בעלמא ולא לכופו וזהו שכ' רש"י אלא מצוה בעלמא דרבנן ובפרט לפי סברא שניי' שכ' התומים דמשמע דתפס עיקר כיון שגם בשל תורה אין חייבין לכוף כיון שמתן שכרה בצדה לכן בדרבנן אין כופין כלל פשיטא דבשאר מצוה דרבנן כופין ואפשר שזהו מ"ש רש"י מצוה בעלמא ר"ל דאפילו בדאורייתא אין מחויבין לכוף עלי' ולכאורה משמע כן מדברי הר"ן והריטב"א דהר"ן פרק הכותב שם ופרק מי שהי' נשוי שם וכן הריטב"א פרק מי שהי' נשוי שם העתיקו דברי רש"י בכתם דאין כופין כיון דמצוה דרבנן בעלמא הוא ובדף מ"ה ע"כ שהבאתי לעיל אות כ"ג כתבו וז"ל ומיהו ודאי מכות מרדות שהוא על עבירה נמסרת מכין אותו עד שתצא נפשו או עד שיקבל דברי חכמים עכ"ל משמע דס"ל שגם לדברי חכמים כופין וע"כ דפירשו דברי רש"י הנ"ל כמ"ש אלא דאפשר לדחות שמ"ש עד שיקבל דברי חכמים ר"ל שכופין אותו חכמים לקיים מ"ע של תורה אבל אמצוה דרבנן לא שמענו אכן לענין הלכה גם מדברי הטור ובסמ"ע והתומים גם מבואר דס"ל דכופין על כל מצוה דרבנן גם לעיל אות כ"ג פשיטא לי' להפמ"ג דעל עבירה נמסרת מכין אותו עד שתצא נפשו אף מדרבנן וע"ל אות מ' ומ"ש שם ודוק. ובמ"ז סי' ע"ד סק"א הביא ראי' ממ"ש הרמב"ם סוף ה' נערה בתולה בעלה שלא כדרכה פטור ומכין אותו מ"מ ולענ"ד אפשר לומר משום דמוציא ש"ר דאורייתא לקי בלא מעשה חכמים כעין דאורייתא

תיקון

והיינו כ"ז שיש בידו לקיים (קט) ומשמע כ"ש אחר שעבר בדרבנן בשוא"ת דאין לוקה מ"מ בשוא"ת בדרבנן:

כו ולענין ספק תורה אי לוקה מ"מ הנה הב"י ביו"ד סי' רצ"ו [צ"ל רצ"ז] מין של ים ויבשה אין לוקין כתב הב"י (קי) מדקדוק לשון הרמב"ם פ"ט מכלאים משמע דאף מ"מ אין לוקין דבעיא דלא איפשטא אין מלקין על הספק והוא פלא בעיני והנה

תיקנו ודוק: (קט) ומשמע כ"ש אחר שעבר. אז"ל לשיטתו למ"ל דלאו שאב"מ ועובר בעשה שוים הם דלוקין מ"מ בדאורייתא וכבר כתבתי בעזהש"י מה שנראה לענ"ד דבעשה לכ"ע אין לוקין אפילו בדאורייתא לאחר שעבר:

ודברי הנתה"מ סי' ל"ד סק"א הואיל ואתו לידן נימא בהו מלתא כ' שם וז"ל אבל בלאו שא"א לו לעבור כ"א בהתראת ספק לא נפסל כיון דלא משכחת בי' מלקות כמבואר בב"י באה"ע סי' מ"ב [בשם מ"כ] ע"ש עכ"ל ולכאורה דברים אלו תמוהים מאוד שהרי פסק הרמב"ם פט"ו מה' סנהדרין ה"ד דהתראת ספק שמה התראה ודברי הנתה"מ אלו הם מדברי התומים בס סק"ה והתומים שם הרגיש בקושי' זו וכ' וז"ל ול"ל דמיירי בדבר שאין לאו מפורש בתורה דדבר המפורש בתורה ס"ל להרמב"ם דקיי"ל כר"י דהוי התראה עיין בה' שבועות וה' סנהדרין להרמב"ם עכ"ל ורמז למ"ש הרמב"ם פ"ה מה' שבועות ה"ב גבי נשבע על אחרים שיעשו כך וכך או לא יעשו וז"ל ולמה אינו לוקה משום שבועת שוא שהרי אפשר לאותן אחרים שישמעו ממנו ותתקיים שבועתו ונמצא כשמתרים בו בעת שנשבע התראת ספק שאין לוקין עליו אא"כ הי' לאו שבו מפורש בתורה כמו שיתבאר בה' סנהדרין עכ"ל וא"כ יש לתמוה על הנתה"מ איך סתם הדברים ולא ביאר דהיינו דוקא בדבר שאין לאו מפורש בתורה. אמנם גם בדברי התומים יש לעיין דהנה הכ"מ והלח"מ שם פקפקו בדברי הרמב"ם אלו מנין לו זה ולמה לא הוי זה לאו מפורש ומה נקרא לאו מפורש ע"ש ופירש הלח"מ שם דהטעם דלא נקרא לאו מפורש משום דלא ידענו משום איזה לאו להתרות בו דלא ידענו אם הוי שבועת שוא כיון שאין בידו לא לקיים ולא לבטל או הוי שקר כיון דאפשר לאחרים שישמעו ממנו וא"כ כיון דאין לאו זה מפורש אי הוי שוא או הוי שקר לכן כשנתרה בו בעת שנשבע לא לקי דהתראת ספק הוי דלא ידעינן אם אותם אחרים יעשו [נ"ל דר"ל דלא ידעינן אי הוי שבועת שוא כיון דאין בידו או הוי שבועת שקר כיון דאפשר שאחרים ישמעו ויקיימו וכיון דאפשר להתקיים כשלא קיימו הוי שקר לכן לא מקרי הלאו מפורש וגם ההתראה הוי ספק דבשעת התראה לא ידענו דאפשר שאותן אחרים יקיימו ולא יהי' שקר] ואם אמרנו בה' סנהדרין דלקי על התראת ספק הוא היכי דידענו הלאו שעובר ויכול להתרות בו משום אותו הלאו אלא דספק אם יקיים העשה או לא וכו' עכ"ל ע"ש. [ועיין מ"ש הפרמ"ג ביו"ד סי' ס"ז בשפ"ד ס"ק י"ז בשחט אב ובנו ואם ובנה מבן פקועה הבא על בהמה דעלמא דעבר ממ"נ אי חוששין לזרע אב עבר בשחט אב ובנו ואי אין חוששין עבר על האם ובנה דכיון דאין חוששין הוי בהמה מעליא ולפמ"ש אפשר לומר כיון דלא ידעינן באיזה מעשה עבר לא לקי ולא מיפסל ד"ת דעל כל מעשה לא ידעינן אי עבר בה ול"ד ללאו הניתק לעשה או אפשר כיון דמ"מ עבר על לאו דאו"כ לקי ומופסל ד"ת דל"ד לנשבע על אחרים דלא נודע כלל בשעת שבועה אם יעבור ע"ש ודוק ול"ע] ולפ"ז לא א"ש דברי המ"כ שהביא הב"י באה"ע סי' מ"ב שכ' וז"ל אבל שבועת ביטוי שנשבע לפרוע לחברו ולא פרע לא שייך בה מלקות דהתראת ספק הוא שיכול לומר עדיין יש לי שהות לקיים שבועתי וכו' עכ"ל דהתם ידעינן איזה לאו הוא עובר וקמכשר לי' משום התראת ספק והנה בחו"מ סי' ל"ד ס"ה הסכימו האחרונים להכרעת הריב"ש דהיכי שעבר על שבועתו בקום ועשה נפסל אפילו בשבועה דלהבא אבל היכי שאינו עובר על שבועתו אלא בשוא"ת לא נפסל בשבועה דלהבא והריב"ש בסי' ש"א שהביא הב"י שם כ' בטעם הדבר כיון דלא עביד מעשה ואינו חייב מלקות וכש"ש ע"ה מביא הב"י בשם הריב"ש סי' שד"מ דהנשבע לפרוע לזמן פלוני ועבר הזמן לא מופסל אפילו לדעת הרמב"ם ור"ת דס"ל שגם בשבועה דלהבא מופסל וכ' בטעם הדבר וז"ל שהרי אפשר שכשעבר הזמן לא הי' נזכר מן השבועה וכו' ועוד אפילו שהוא נזכר עתה כיון שכבר עבר הזמן הראשון ולא נעשה חשוד מחמת שהי' שבוע מעתה אין לומר שנעשה חשוד כששוה מאחר מלפרוע שהרי יש לו זמן כל ימיו לקיים שבועתו שהרי אין לה זמן קבוע מעתה אלא שהוא חייב להשלים מיד שמא ימות ולא יוכל לקיים וכו' עכ"ל ומעתה אפשר לומר דהמ"כ הנ"ל שהביא ב"י שכ' דהתראת ספק הוא שיכול לומר עדיין יש לי שהות לקיים שבועתי אין ר"ל כמו שאר התראת ספק דבשעת התראה הי' ספק אע"פ שאח"כ עבר בודאי אלא ר"ל דעדיין התראת ספק דעדיין יכול לומר אקיים עוד וכ"מ קצת מלשונו ומיירי כגוונא דהריב"ש סי' שד"מ הנ"ל שלא הזכירו בזמנו ואפשר שכח אז או בדלא קבע זמן כלל וגם דברי הרמב"ם הנ"ל דה' שבועות אפשר לפרש ע"פ דרך זה ומ"ש שאין לוקין עלי' אא"כ הי' לאו שבה מפורש בתורה ר"ל שודאי עבר על הלאו אלא שבשעת התראה הי' ספק אבל כאן בנשבע שיזרוק פלוני צרור לים או שלא יזרוק גם בשעת השבועה הי' ספק שמא יקיים פלוני שבועתו של זה ונמצא לא הי' שבועתו שוא שהרי על ידי שבועתו נתקיים הדבר וע"כ גם השבועה הוי ספק לא ההתראה לבד אע"ג דאח"כ כשלא שמע אותו פלוני לדבריו הוי למפרע לשוא לא ע"י גרמתו נעשה הדבר ולפי מעשיו ה"י רצוי שיתקיים הדבר ע"כ לא לקי ולא דמי למ"ש בפ"ד ה"ז י"א גבי ב' ככרות ונשבע שלא יאכל זו אם יאכל זו והאכלי' לאיסורא והדר אכלי' לתנאה דלוקה דאע"ג דבשעה שאכלי' לאיסורה הי' ספק אם יאכל לתנאה או לא מ"מ אח"כ כשאכל לתנאה עבר הלאו למפרע ע"י מעשיו וכן בנותר הי' לקי לר"י לולי שאב"מ דאע"ג דבשעת התראה הי' ספק אח"כ כשלא אכלה בזמנו עבר ע"י מניעת מעשיו דהי' בידו לאכלו ולא אכל משא"כ בשיזרוק פלוני צרור לים או לא יזרוק ומ"מ למדנו מדברי הריב"ש דהיכי דליכא למימר דעדיין בידו לקיים ובפרט היכי דהוא לאו שיב"מ מופסל בהתראת ספק [ועמ"ש בעזהש"י בחידושי למס' שבת דף ד' ע"א בתוס' ד"ה קודם שיבא]:

עוד למדנו מדברי הריב"ש סי' שד"מ הנ"ל דאם היינו יודעים שהזיד בזמנו מופסל לדעת הרמב"ם ור"ת אע"פ שא"כ מעשה וכ"מ מדבריו בסי' ש"א הנ"ל שסבריא דלא מופסל בשבועה דלהבא אלא כשעבר בקום ועשה משמע דלדעת הרמב"ם גופי' מופסל אפילו כשעבר בשוא"ת אע"פ שאין לוקין ול"ל דס"ל כמ"ש בתשו' מהרל"ח א"ק כ' בשם ד"מ הארוך וז"ל וע"ש דנ"ל מאי כ"מ דלא עביד מעשה מ"מ עבירה זו חייב עלי' מלקות אלא שאין לוקין עלי' ומ"מ חייב מלקות מקרי עכ"ל ואפשר דבכל לאו שאב"מ ס"ל כן ויותר נ"ל דלא כ' הד"מ כן אלא בשבועה דבכלל בלאו זה גם יש בה מעשה הוי הלאו עבירה שיש בה מלקות דהא איכא בלאו זה מלקות וכן דעת הרמב"ם אלא דדעת הריב"ש שגם זה מקרי א"כ מעשה או דס"ל דכיון דבלא"ה הרבה פוסקים מכשירין בשבועה דלהבא יש להכשיר עכ"פ בכה"ג אבל כשאר לאו שאב"מ מודו דלא מופסל ואם נאמר דבכה"ג מקרי לאו שי"ב מעשה נתיישב ק' התומים שם סק"ג אהך דינא דלא מופסל בלאו שא"כ מעשה מהא דאמרינן ברים פ"ק דב"מ דף ה' ע"ב אהא דמשביעין אותו שבועה שאינה ברשותו ואמאי והא עבר על לאו דלא תחמוד ומאי קושי' והא אין בה מעשה דמשכחה בידו בהתירא בלה לידו ע"ב ולפי מ"ש לק"מ שגם לאו דלא תחמוד משכחת לה יש בה מעשה כמ"ש בחו"מ סי' שנ"ט ס"י ובסי' ל"ד סי"ג ע"ש ולכן אפילו עבר בלי מעשה מופסל מ"מ לדינא מסתבר כדברי התומים שם דגרשע דחמס מופסל אפילו בלי מעשה דהא אפילו בשיש בה מעשה לא לקי וא"כ מה לי יש בה מעשה או לא אלא דכ"מ בעלמא בלאו דמשכחת לה במעשה ועבר בלי מעשה אי מופסל ודוק ול"ע. ועי' ח"ב אות כ' ודוק:

(קי) **מדקדוק** לשון הרמב"ם. נ"ל דר"ל דהרמב"ם שם ה"ח כ' וז"ל א' שור וחמור ואחד כל שני מינים שא' טמא וא' טהור וכו' לוקה מה"ת וכו' אבל מדברי סופרים שני מינין שהן כלאים בהרבעה אסורין לחרוש בהן כא' וכו' ואם עשה וכו' מכין אותו מ"מ ואסור להנהיג בהמה מן היבשה עם א' שבים כגון עז עם שבים ואם עשה פטור עכ"ל הרי שכריעה

והנה דפי"ז מהא"ב ה"ז כ' בביאור מי שהיתה ספק גרושה ואלמנה כהן הבא עלי' לוקה מ"מ ודוחק לחלק בין בעיא דלא אפשטא ובין ספק מעשה ועוד (קיא) דאכתי תקשה מ"ש הר"מ ז"ל בהי' איסורי מזבח פ"ו ה"ג המקדיש יין פסול לוקה מכות מרדות ובעיא דלא איפשטא ואפ"ה לוקה (קיב) ולזה י"ל דעשה אפשר יש בי' ע"ש ה"א וצ"ע. ולומר דזה תלוי אי ספק מה"ת אסור או מדרבנן ובספק תורה (קיג) ע"פ התנאים שנתבארו ביו"ד סי' ק"י אף להר"ם מה"ת אסור י"ל דלוקין מ"מ צ"ע גם בזה

כ' לוקה מה"ת ובמליקתא כ' מכין אותו מ"מ ובסיפא כ' הטור משמע דפטור לגמרי וכ"כ בספר שושנת העמקים כלל ט' שהבין כן ובס' נ"ו כלל כ"ט נדחק מהיכן דייק הב"י כן ולענ"ד פשוט כמ"ש: (קיא) דאכתי תקשה. הנה זה ודאי קושי' גדולה וצריכה רבה הוא וכן הקשה בס' קהלת יעקב אות קצ"ב ובספר יאיר אוזן אות ס"א והוסיפו עוד להקשות ממ"ש הרמב"ם ספ"ג מה' ביאת מקדש וז"ל יצא בקרה והלך מעט ועמד ושהה מעט עד שנצטרף מכל השהיות כדי השתחוי' במזיד אינו לוקה וכו' מפני שהדבר ספק אבל מכין אותו מ"מ וממ"ש פ"ג מה' שחיטה הי"ח וז"ל וכל ספק בשחיטה ה"ז ספק נבלה והאוכל נזמנה מכין אותו מ"מ עכ"ל וגם הסמ"ג רמז אח"כ לדברי הרמב"ם אלו ספ"ג מה' ביאת מקדש ולמ"ש בפ"ו מה' נזירות ה"ט נכנס לבית בשידה תיבה ומגדול ובא חברו ופרע עליו את המעזיבה ונטמא אע"פ ששהה שם אינו לוקה אבל מכין אותו מ"מ אם שהה עכ"ל והיינו משום דמפרש כן בעיא דרבא נזיר דף י"ז ע"א כמ"ש הכ"מ גם בס' ארעא דרבנן בהשמטות אות קל"ט הקשה מדברי הרמב"ם בסוף פ"ג מה' ביאת מקדש הנ"ל גם במה"ק אות תל"ט הביא דברי הרמב"ם אלו [עוד הביא שם מדברי הרמב"ם פ"י מה' כלאים וזה מצאתי שם ואולי ט"ס הוא ול"ל פ"י מה' מ"א שכ' שם ה"ה וז"ל תבואה שהשרשה אחר העומר וקצרה וזרע מהחטים בקרקע ואח"כ קרב העומר הבא ועדיין החטים בקרקע הרי אלו ספק אם התירן העומר וכו' לפיכך אם לקט מהם ואכל אינו לוקה ומכין אותו מ"מ וכו' עכ"ל אבן בעפרא דארעא א"ק ס"ד העתיק הפ"י מה' כלאים ונ"ע] וראיתי בספר עפרא דארעא א"ק ס"ד שכ' ליישב דברי הכ"מ פ"ט מה' כלאים ה"ו והב"ה בסי' רצ"ז שכ' גבי פרד שאמו חמור ואביו סוס אם הרכיבו על פרדה שאמה סוס ואבי' חמור או אפילו על מין אמו אלו הוי ספק לא הי' לוקה אפילו מ"מ ע"ש מהך דספ"ג מה' ביאת מקדש ופ"ו מה' איסורי מזבח הנ"ל דבהנך יש עכ"פ איסור דרבנן והספק אינו כ"א על המלקות לכן יש להכות העובר במ"מ אבל בהך דהכ"מ והב"ה הנ"ל יש ספק שמא הוא מותר לגמרי ע"ש ור"ל דאי חוששין לזרע האב מותר להרכיב כל מיני פרדות זע"ז ואי אין חוששין מותר להרכיב על מין אמו כבה"ג אין מענישין על הספק עכ"ד ויש לעיין לדבריו מי מפיס באיזה מקום עכ"פ אסור מדרבנן ובאיזה מקום יש לד שמותר לגמרי ואי כוונתו דהיכי דהספק באותו דבר בעצמו אי מותר או אסור עכ"פ אסרוהו חכמים משא"כ בהך דהכ"מ והב"ה הנ"ל דהספק מצד אחר אי חוששין לזרע אב או לא מלבד דהחילוק דחוק מאוד אכתי לא יתיישב הך דהב"י הנ"ל דהמנהיג עז עם שביט ג"כ הספק באותו דבר בעצמו וטפי נ"ל דכוונתו דמדרבנן ודאי אסור להקדים כל דבר פסול למזבח וכן לשהות מעט מעט משא"כ בהך אי מותר מדאורייתא מותר לגמרי עדיין לא יתיישב מהך דבפי"ז מהא"ב ופ"ג מה' שחיטה ופ"ו מה' נזירות ופ"י מהמ"א הנ"ל וגם הוא בעצמו סיים ועדיין יש להתיישב בזה [ועיין מ"ש בס' ש"ה שם ע"ז ומ"ש שם לחלק בין חזקה הפוסקת ובין חזקה שאינה פוסקת עמ"ש ע"ז בעהש"י לקמן ח"ה אות ב' ואין להאריך בזה] וכן יש להקשות עוד ממ"ש הרמב"ם פי"ט מהא"ב ה"י והש"ע באה"ע סי' ז' ס"כ ספק חלל שאכל תרומה או נטמא למתים או נשא גרושה מכין אותו מכות מרדות גם בפ"א מהא"ב הט"ו כ' הבא על הטומטום מכין אותו מ"מ. והנלענ"ד ליישב דברי הכ"מ והב"ה דס"ל דהטעם שלוקין מ"מ לעובר על ספק דאורייתא מפני שהניח דעתו לעבור לכתחלה על ספק אד"א לכן ס"ל דלא שייך זה אלא בספוקה בתחלה ספק אד"א משא"כ היכי שהדבר הי' הדבר בהיתר ונולד לו ספק אד"א אע"ג דודאי אסור מספק לא מלקינן להעובר עליו כיון דספק הוא והוא לא עשה הספק ומעתה מפ"ו מה' מ"א ומספ"ג מה' ביאת מקדש הנ"ל פשיטא דלק"מ דהם עושה בידים ספק אד"א שלא הי' מקודם כלל וגם בפי"ז מהא"ב הנ"ל אע"ג דהספק כבר נעשה בהאשה וכן בפי"ט שם הנ"ל אע"ג דהספק כבר נעשה בו מ"מ למה הי' לו לבא על אשה זו או לאכול תרומה וליטמא למתים ולבא על הטומטום ואע"ג דספק חלולה משמע דחשבינן כבר נעשה הספק ולכן הוצרך ה"ה בפ"א מה' יבום וחליצה ה"כ בשם הרמב"ן ליתן טעם אמאי אסורה לכתחלה לכהן ולא פרינן לה כשאר ספק דרבנן וע"כ דלא ס"ל דהוי כעושה ספד"ר לכתחלה ה"ה דאותה ישרה בעיניו ואפ"ה אסרינן לה ודאי כדעבד דמי משא"כ בספק גרושה לכהן או ספק חלל בגרושה דע"כ צריך להוציאה כמבואר שם אלא דעבד בביאה זו לא שייך סברא זו ומקרי עושה לכתחלה ספק דאורייתא וכן בפ"ג מה' שחיטה הנ"ל רוב פעמים הי' אפשר לו לאכול דבר אחר וגם כיון שלא הותר מעולם ולא היתה עומדת לאכילה מעולם לאו אכן אסרינן לה אלא דלא פרינן לה לכן לוקה מ"מ וכן בהך דפ"י מהמ"א הי' לו לאכול דברים אחרים ולהניח חטים אלו לאחר העומר אבל בדברי הכ"מ והב"ה הנ"ל כיון דאבותיהם ואמותיהם בחזקת היתר הרבעה הי' עומדים וכן כל בעל חי דרכו בכך ועתה באים לאסרה להרביעה על כל בעל חי אלא דוקה במין כלאים שאבותיהם ואמותיהם כיוצא בזה וזה קשה למלא מקרי הספק כבר נעשה מקודם והעובר עליו לא עשה הספק לכתחלה אלא עבר על ספק שכבר נעשה ולא לקי מספק ויש לדמות קצת סברא זו למ"ש ביו"ד סי' קכ"ב ס"ו דמותר לקנות לכתחלה מן העכו"ם דברים המתבשלים בכליהם וכן מים שהוחמו לשתיי' דהוי כדיעבד כיון שכבר נתבשלו והוחמו אבל הוחמו ללוש הואיל ועדיין לא התחיל הנאתו אסור ללוש בהם ואע"ג דמשמע קצת מדברי הב"ה שיצא לו זה מדברי הרמב"ם פ"ט מה' כלאים ה"א שהבאתי לעיל ובס ע"כ טעמא אחרינא במלתא דהא שם ג"כ למה הי' לו להכניס בהא עם שביט דוקא וכמ"ב הטעם אח"כ אי"ה בעה"כ נ"ל דהב"ה למד כמו דשם דאינו דים לפעמים ספק שאין לוקין עליו מ"מ ה"ה בזה ומסברא חילק בכך כן נ"ל לדחוק ליישב דברי הכ"מ והב"ה אבן ודאי פשט דברי הרמב"ם במקומות הנ"ל לא משמע כן גם כבר כתבתי שכמה מהאחרונים חולקים עליו וס"ל דעל כל ספק דאורייתא לוקין מ"מ ונשאר לנו ליישב דברי הרמב"ם דפ"ט מה' כלאים ה"ח הנ"ל והב"י ביו"ד סי' רצ"ז הנ"ל אמאי אין לוקין מ"מ המנהיג בעז ושביט ולענ"ד דהרמב"ם לשטתו דשני מינים טהורים אין בהם איסור דאורייתא וכאן שניהם טהורים שהרי עז טהור הוא ושביט ג"כ טהור הוא וכדאיתא בחולין דף ק"ט ע"ב חזיר מוחא דשביטא אלא דלפירש"י מין דג הוא ולהרמב"ם מין חי' היא ולדינא הכל אחד ומותר מה"ת בהנהגה ואפילו בודאי אין בו אלא מ"מ לכן בספק אע"ג דאסור לכתחלה משום דאין עושין ספק דרבנן בידים וכמ"ש בס' נ"ו שם מ"מ אין לוקין עליו מ"מ משא"כ בספק דאורייתא ובס' נ"ו שם רוצה להוכיח מכאן דבהמה עם חי' מודה הרמב"ם דאסור מדאורייתא אפילו שניהם טהורים ולענ"ד אדרבה נהפוך הוא וכמ"ש. ומעתה יצא לנו הדין דבספק דאורייתא לוקין מ"מ אבל בספק דרבנן אע"ג דאין עושין לכתחלה והוא עבר ועשה לכתחלה אין לוקין מ"מ ודוק: (קיב) ולזה י"ל. ר"ל שכ' שם הרמב"ם בה"א שמצוה להיות הנסכים תמימים שנאמר תמימים יהיו לכם ונסכיהם אבן מסבבות לשון הרמב"ם שם ובפ"א ה"א כ' משמע דהעשה קאי על המקריב שיקריב מן המובחר ותמימים אבל על המקדיש בעלי מומין לא שמענו עשה וגם הפסיק בשעת הקרבה מיירי ול"ע בזה אבן כבר כתבתי לעיל בעזהש"י אות כ"ג דלענ"ד אין לוקין הטבה מ"מ ע"ש: (קיג) ע"פ התנאים. שנתבארו. ר"ל בשפ"ד שם בדיני ס"ס אות כ"ה ושם מבואר דהיכי דליכא חזקה לאיסורא הוי מה"ת להקל להרמב"ם וע"ש עוד תנאים וכוונת הפמ"ג כאן למ"ש בש"ה שם דבפי"ז משא"כ ספק גרושה והאלמנה היינו תרי ותרי ומ"ה אוקמי אחזקה וספק דרבנן והא דלא לקי מה"ת כמ"ש התה"ד סי' ר"ז דדוקא אחזקה שאינה פוסקת סוקלין ומלקין אבל אחזקה הפוסקת לא ועכ"פ לקי מ"מ ולזה סיים כאן ובש"ה שם ועיין ר"מ

פ"ו

בזה ועיין רמב"ם פ"ו מה' נזירות ה"ט ופ"ג מה' ביאת מקדש מענין מ"מ ועיין נזיר פ"ד מ"ג בתוי"ט שם. (קיד) ובשו"ת מגידות נסתפקנו מי שהי' לפניו חתיכה וסברו הכל שהיא חלב ואכל במזיד ואח"כ נודע ששומן היתה אי מופסל מרבנן כמו באשה שנדרה בנזיר ובעלה היפר ואכלה ענבים דסופגת מ"מ כמ"ש בנזיר פ"ד מ"ג ופסק כן הר"מ ז"ל פי"ב מנדרים וכל שיש מ"מ מפסל לעדות מדרבנן (קטו) כדכתיבנא. וצ"ע אם יש לחלק בין זה להא דנזיר. ובדברי התוס' יו"ט שם יש לנו הרהורי דברים אין מקומו פה :

כו ואם מ"מ פוטר ממון הנה מבואר בר"מ פ"א מה' נערה ובתולה הי"ב היתה מחייבי עשה או שניי' משלם קנס בין התרו או לא התרו שאין כאן מלקות אלמא כל שאין אלא מ"מ אין פוטר ממון וכ"ת דבהעראה קנס ומלקות בביאה גמורה (קיו) הא בורכא דכעין של תורה עשאו ולוקה מ"מ בהעראה. ואמר שאין כאן מלקות להורות שאין כאן מ"מ דב' רשעיות אין עונשים ומשלם קנס ופטור ממכות מרדות והטעם אפשר כמ"ש הש"ך ביו"ד קי"ט אות (כ"ו) [צ"ל כ"ז] לענין כמון אוקמי' אר"ת ה"נ דכוותי' ומ"מ מופסל לעדות (קיז) כמו חייבי מלקות שניתן לתשלומין כמ"ש הגאון ז"ל בספר אורים ותומים בחו"מ סי' ל"ד הביאותיו לעיל באות כ"ה יע"ש :

כח ואם עבר עבירה של תורה שיש בה מלקות ועמה עבירה דרבנן מצינו ראינו במשנה למלך פי"ז מה' א"ב ה"ז הביא ד"ת דריש אלו הן הלוקין דגרושה וחלוצה אין לוקה אלא א' הואיל ויש בה מלקות ד"ת יע"ש ולי העני י"ל דשאני התם דמוי"ו דואשה אסמכוהו חלוצה ומחד קרא נפיק עשאו כעין של תורה (קיח) דלאו שבכללות כזה תרתי לא לקי הא עבירות חלוקות י"ל שאף שלוקה מלקות ד"ת לוקה עמהן מ"מ לעבירה אחרת שיש בה. ואם בנר חנוכה ומקרא מגילה האומר שאין עושה אם לוקה בהמשך זמן עד שתצא נפשו (קיט) ביארתיו לעיל ועיין כתובות פ"ו א' ד"ה פריעת ב"ח ורש"י שם ודף צ"א ב' ד"ה מצוה יע"ש. ומ"ע שמתן שכרה בצדה דאין כופין אותו מההוא דחולין ק"א ב' ההוא דלא מוקיר אבוה ואמי' הנה בר"מ ה' ממרים פ"ה הט"ו ויש לב"ד להכות מ"מ יע"ש במבזה אביו ואמו (קכ) משמע י"ג מכות לא עד שתצא נפשו ועיין ט"ז יו"ד סי' ר"מ אות א' וכמ"ש התוס' ב"ב ח' ד"ה אכפיי' כתירוץ הריצב"א יע"ש ועיין רמב"ם ה' מתנות עניים פ"ז ה"י בצדקה כופין עד שיתן משמע עד שתצא נפשו י"ל דסובר בצדקה יש לאו דלא תקפוץ כמ"ש התוס' כתובות דף מ"ט ב' (קכא) ופ"ג א' ד"ה אכפיי' ועש"ך יו"ד סי' רמ"ח אות ג' ואין להאריך יותר :

כט ומעתה אני חוזר אל מה שלמעלה כי הנה כתבנו עד כה במעלה הו' ואי"ה נזכיר לקמן עוד מעלות. ומה שראוי שיחובר לכאן הוא דקיי"ל מצות לאו להנות נתנו ויש מי שאומר דוקא מצות ד"ת אבל דרבנן להנות נתנו וכן דעת הרז"ה הביאו הר"ן ז"ל פ"ב דר"ה גבי המודר הנאה מחבירו מותר תקיעה של מצוה אבל (קכב) הר"ן ז"ל כ' דאף מצות דרבנן מצות לאו ליהנות נתנו. וראיתי (קכג) להמני' במש"ל בה'

פ"ו מה' נזירות ה"ט ופ"ג מה' כ"ט דשם לא שייך חזקה ואפ"ה לקי והנה מהא דפ"ג מה' כ"ט י"ל דספק כרת הוא ולחד גירסא הוי מה"ת להרמב"ם אבל לפע"ד הי' יכול להקשות מפ"ג מה' שחיטה [ואפשר ג"כ הי' יכול לאוקמא בתרי ותרי ובחזקת איסור עומדת ול"ע בזה] ופ"י מה' מ"א הנ"ל וכבר כתב בעצמו בה' ש"ה שם דדוחק להעמידה כך וראיתי בס' עפרא דארעא שם שכ' סברא להיפך דהיכי דמה"ת הרי שייך טפי מ"מ וכ"כ בארעא דרבנן אות תל"ש והנלפענ"ד כתבתי ואין להאריך יותר בזה : (קיד) ובשו"ת מגידות. עיין בש"ה שם מזה ואי"ה יתבאר בח"ה אות ו' ואות י"ד ע"ש : (קטו) כדכתיבנא. ר"ל לעיל אות כ"ד ומ"ש שם בעזהש"י : (קיו) הא בורכא. לא הי' צריך ללמוד דבר זה מסברא דבפירוש כ' הרמב"ם פ"א ה"י מה' א"ב וז"ל כיון שהכניס ראש העטרה נתחייבו שניהם מיתת ב"ד או כרת או מלקות או מ"מ וכו' המערה בה יתחייבו שניהם מיתה או כרת או מלקות או מ"מ וכו' על הכנסת העטרה הוא החיוב עכ"ל הרי בהדי' שחייב מ"מ בהעראה לבד : (קיז) כמו חייבי מלקות. עמ"ש בעזהש"י לעיל אות כ"ד כ"ה : (קיח) דלאו שבכללות כזה. עיין מזה בשורש ט' לספר המצות ובס' החינוך סי' ז' ובספר מצות השם שם ובכלל ח' אלא דקשה לי דא"כ תקשה ממשנה זו דאביי בנזיר דף ל"ח ע"ב [ובפסחים דף מ"א ע"ב הגירסא מהופכת וגירסת הרמב"ם בפסחים כמו בנזיר] דלוקה על נא ומבושל ואזג וחרצן תרתי ואמאי אינו לוקה הגרושה וחלוצה מלקות דאורייתא ומ"מ בשלמא לשטת רש"י דחלוצה דאורייתא. יש לומר דכיון דאין בה אלא ריבוי לאו גרע מנא ומבושל ומזג וחרצן אבל לפי' התוס' [וכ"כ הריטב"א בחידושיו שם בשם הרמ"ה] אם נאמר כפי' הפמ"ג דעשאו כעין של תורה הא לא אשכחן דכוותה בדאורייתא דלא מסתבר לומר דכיון דאלו הוי דאורייתא הוי מסתבר לומר כן גם עתה בדרבנן אמרינן כן אלא ע"כ לאביי צ"ל דבכל מלקות דאורייתא ומ"מ אמרינן כן ומאביי נשמע לרבא דבהא לא פליגי ודוק ול"ע : (קיט) ביארתיו לעיל. באות כ"ה ועיין מ"ש שם בעזהש"י : (קכ) משמע י"ג מכות. הנה מ"ש י"ג מכות היינו כפי מ"ש המג"א סי' תל"ו סק"ב בשם מהרא"י בביאור רש"י ס"פ תלא והמ"א סיים והרמב"ם לא משמע כן עכ"ל וכבר נתבאר לעיל אות כ"ג בעזהש"י שאר דעות בזה ולפמ"ש שם בדעת הרמב"ם שכל מ"מ הוי עד שתצא נפשו או עד שיקבל אין דקדוקו של הפמ"ג מדברי הרמב"ם נכון דמ"מ פירושו עד שתצא נפשו גם לפי דעת מהרא"י ושאר דעות שהבאתי לעיל אות כ"ג דלא ס"ל כן היינו על עבירה שכבר עבר וגם מדברי הרמב"ם בה' ממרים שם משמע דמיירי שכבר הכה וקלל או ביזה אביו ואמו וא"כ אפילו נימא בכוונת הרמב"ם דאין מכין עד שתצא נפשו אין מזה ראי' להיכי דכייפינן לי' לכבד אביו ואמו אפשר דמכין אותו עד שתצא נפשו כמו שמכין על כל מ"ע הנמשכת. והנה הט"ז ביו"ד סי' ר"מ סק"א והש"ך בחו"מ סי' ק"ז סק"א חלקו על הסמ"ע שם סק"ב שכ' דדעת רמ"א דבכיבוד או"א אין רשות ביד ב"ד לכוף והנה מדברי הרמב"ם אלו שכ' וז"ל ויש לב"ד להכות ע"ז מ"מ ולענוש כפי מה שיראו עכ"ל ולא כ' ולוקין ע"ז מ"מ משמע דאין ב"ד מוזהרין לכוף ע"ז דהוי מ"ע שמתן שכרה בצדה ואפ"ה יש להם להכות ע"ז לכאורה מכאן ראי' לדברי הט"ז והש"ך אלא דאפשר לומר דהסמ"ע ס"ל דאע"ג דדעת הרמב"ם ג"כ כהרמב"ן מ"מ כיון שהתוס' והרא"ש חולקים לדעתו הכריע רמ"א שלא לכוף נגד התוס' והרא"ש. שוב ראיתי דאפשר לומר דהרמב"ם ס"ל דדוקא לכבד הוי מ"ע שמתן שכרה בצדה אבל הכאה וקללה ובזיון המוכר עובר בעשה גמור ובאחרון קאי כמ"ש הרמב"ם שם ומ"ש ויש לב"ד להכות ולא כ' ולוקין היינו לפמ"ש בפ"א מה' א"ב ה"ח העתקתי דבריו לעיל סוף אות כ"ג דהבא על חייבי עשה אין לוקין אפילו מ"מ ואם הכו אותם ב"ד מ"מ כדי להרחיק מן העבירה הרשות בידם וס"ל כן בכל העובר על מ"ע אחר שכבר עבר ומעתה אין מדבריו אלו ראי' שהרשות ביד ב"ד לכוף על מ"ע שמתן שכרה בצדה ומצינו סברא זו לחלק בין כיבוד ובין בזיון ביו"ד סי' ר"מ סי"ח לענין אביו רשע והט"ז שם ס"ק י"ז הקשה על רמ"א דאינו מחלק בכך בס"ה לענין אם מחויב שלא לצערו היכי דעביד לי' היזקא ואני כתבתי עליו שם דס"ל לרמ"א דאע"ג דלענין אביו רשע מחלקינן בכך לענין אם מחויב משל הבן לא ס"ל לחלק בכך וה"ה גם בזה אפשר לחלק בכך ודוק : (קכא) ופ"ג א' ד"ה אכפיי'. לא מצאתי בדף פ"ג אבל עוד כתבו התוס' סברא זו בב"ב דף ח' ע"ב ד"ה אכפיי' ובחולין דף ק"י ע"ב ד"ה כל מ"ע בשם ר"י ע"ש וצ"ל דצ"ל כאן וב"ב ח' ודוק : (קכב) הר"ן ז"ל. יתבאר א"ה לקמן בח"ד אות ה' : (קכג) להמני' כמש"ל. הנה המני' שם בפ"ה מה' אישות ה"א כ' דממ"ש המש"ל דאע"ג דהמקדש בחילופי איסורי הנאה מקודשת מ"מ לכתחלה אסור לקדש בחילופי איסורי הנאה מוכח דס"ל דהא דאמרינן מצות לאו ליהנות נתנו דוקא בדיעבד אבל לכתחלה מיהו אסור וכן דעת מהר"ם די בוטין בתשובה אבל הכנה"ג ביו"ד ס"ם כ"ח חולק בזה ואח"כ הקשה ממה שהרב המש"ל בתחלת דבריו לומר בטעמא דהמקדש באיסורי הנאה אינה מקודשת הוא משום דכיון דאיסורי הנאה ניכנו ובמקדש נמצא שנהנה בהם ומש"ה אמרו דאינה מקודשת לפי שאסור להנות מאיסורי ערלה ודכוותי' ע"כ ואמאי והא מצות נתן להנות

בהי' אישות פי"ה ה"א ובה' איסורי מזבח פי"ה הי"ט להרמב"ם מצות לאו ליהנות נתנו דיעבד אבל לכתחלה אסור ושהתוס' חולקים על זה. ולפ"ז הא דהמודר הנאה משופר וחברו תוקע לו דוקא כשאי אפשר בענין אחר ואין שם בקי אלא הוא עיין או"ח תקפ"ט ס"ז ויו"ד רכ"א ומ"מ צ"ע (קכד) בנר חנוכה שיש לו שמן היתר ושמן ערלה או חמאה מבושלת עם שומן דאסור בהנאה אם נאמר דלאו טיגון הוא וכדומה ודאי י"ל דאיסור הנאה דהא מהני לי' דאי לאו שומן האסור צריך להדליק שמן כשר ומתהני מאיסורי הנאה ודוקא כשאין לו כ"א זה האסור בהנאה י"ל מצות לאו להנות נתנו ולא הוי מצוה הבאה בעבירה וכדאמרן וא"ה בפריי לאו"ח הלכות חנוכה ובשאר דוכתי יבואר זה וכאן אין להאריך:

ועיין

להנות נתנו ועוד הקשה אמאי אמרינן כתב גט על איסורי הנאה מגורשת והא מתהני מאיסורי הנאה וסיים ועיין תשו' רשב"א סי' תר"ג ויתיישבו לך דברי הרב המחבר ז"ל ודוק עכ"ד ועיינתי שם בתשו' הרשב"א וכ' לחלק בין המקדש באיסורי הנאה דאינה מקודשת משום דקידש בגוף איסורי הנאה ובין שטר קידושין שנכתב על איסורי הנאה דמקודשת שלא קידש בגופו אלא בהנאה שבו ע"כ וסברא זו ודאי מועלת לתרץ מה שהקשה מגט אבל מה שהקשה והא מצות לאו להנות נתנו לא ידעתי איך יתיישב בזה שגם בגוף איסורי הנאה תהא מקודשת מטעם זה. והמעיין שם יראה דמשמע מכל דבריו דפשיטא לי' דקידושי אשה מקרי הנאה אלא דבחלופי איסורי הנאה כיון דלא אסורי מדאורייתא אלא מדרבנן כמ"ש רש"י בע"ז דף כ"ד שהביא המס"ל שם וז"ל ודוקא קידושי אשה אבל אתהנויי מנייהו מדרבנן אסיר עכ"ל לא גזרו אלא בשאר הנאות ולא בקידושין ולא כ' כלל טעמא דמצות לאו להנות נתנו אלא מתחלה בשרצה לומר דמותר לכתחלה לקדש כ' הטעם שאינו דבר הניכר ונראה א"כ משום פרי' ורבי' התירו ואח"כ בשחזר לומר דלכתחלה אסור אלא דבדיעבד לא הפקיעו הקידושין כ' ואע"ג דע"י הקידושין הוא נהנה ממנה לכתחלה לא תקנו להפקיע הקידושין כיון שהיא אשתו היא הייב להנות ממנה ולא הזכיר כלל טעמא דמצות לאו להנות נתנו וטעמא רבה איכא במלתא דלא אמרינן כאן מצות להנות נתנו דמפורש יוצא מדברי הש"ע ביו"ד סי' רי"ז סק"ו ובסי' רכ"א סי"ג המודר הנאה ממעיין טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים אבל לא בימות החמה מטעם דאיכא הנאת הגוף בהדי מצוה וכ"פ באו"ח סי' תקפ"ו ס"ה המודר הנאה משופר אדם אחר תוקע בו וזה יוצא י"ח דמצות לאו להנות נתנו אבל הוא עצמו לא יתקע דאיכא הנאה מלבד קיום המצוה כמ"ש הט"ז שם סק"ד וביו"ד סי' רכ"א ס"ק מ"ג והש"ך סי' רי"ז ס"ק ל"ב וה"נ אפילו נודה דקידושי אשה הוי מצוה מ"מ גם הנאת הגוף איכא ולא אמרינן בי' מצות לאו להנות נתנו. ולפ"ז נ"ל דמ"ש התוס' בגיטין דף כ' ע"ב דאסור לכתוב גט על איסורי הנאה היינו כמו דחשבו לה הנאת הגוף ודוק. [וראיתי בס' כסף נבחר כלל ק"א הביא מחלוקת הפוסקים בזה ולא ראיתי להאריך בזה כי משמעות הש"ע כדברי הר"ן דס"ל כן וכמ"ש הט"ז והש"ך שהבאתי לעיל וכ"ל שגם החולקים שהביא הב"ח באו"ח שם ס"ו דס"ל דמותר בעצמו לתקוע היינו משום דס"ל דזה לא הוי הנאת הגוף מה שתוקע בעצמו תדע דהא הב"ח שם הקשה עליהם דהא חזינן דהתוקע נהנה בתקיעתו ואי ס"ל דאפילו נהנה מותר לא הי' מקשה כלום וע"כ משמע דהא פשיטא דכשנהנה אסור גם אין כ"מ לכ"ד ממחלוקת זה שהביא הכסף נבחר דלכלהו לא אמרינן כאן מצות לאו להנות נתנו ע"ש]:

ובפ"ה מה' איסורי מזבח כ' הרמב"ם בה"ט וז"ל אין מביאין מנחות ונסכים לא מן הטבל ולא מן החדש וכו' ואבל ערלה וכלאי הכרם וכו' עכ"ל וכ' המס"ל וז"ל נראה דטעמא דפשיטא לי' בהני הוא לפי שאסורים בהנאה ופשיטא דאין להביא מנחות מהם לפי שהוא נהנה בהבאתם והוי מצוה הבאה בעבירה אך התוס' בפרק בתרא דחולין כתבו דבקרבנות לא שייך הנאה משום דמצות לאו להנות נתנו ע"ש עכ"ל וכ' המגי' וז"ל א"ה מכאן יש להוכיח אותה חקירה שרמזתי בפ"ה מה' אישות דין א' יעו"ש בד"ה ודע עכ"ל ר"ל דהתוס' והרמב"ם מחולקים בזה אי מצות לאו להנות נתנו אסור לכתחלה דלהתוס' מותר ולהרמב"ם אסור לכתחלה דאל"כ אין כאן רבותא ולענ"ד אפשר לומר דכוונת המס"ל דלהרמב"ם בהנך דלכפרה אתי הוי הנאה ולכן כ' ואל"ל וכו' משום דעל כל מנחות ונסכים קאי אפילו בהנך דחובה ליכנהו והתוס' בחולין דף ק"מ ע"א ד"ה למעוטי כתבו דאפילו בהנך דלכפרה אמרינן מצות לאו להנות נתנו אבל בהנך דלאו לכפרה וליכא אלא הנאת קיום המצוה לא מצינו מאן דאמר דאסור לכתחלה עוד נלפענ"ד דהרמב"ם אינו חולק כלל על התוס' והיכי דהקרבן כשר מודה הרמב"ם דלא חשיבא הנאה אבל היכי דהקרבן פסול והנאה זו עבירה היא גם ההנאה אסורה דומה למה שאמרו בפ"ד דאבות מ"ב ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה ופירש הר"ב בפ"א שהנאת המצוה נחשב למצוה בפ"ע והנאת העבירה לעבירה בפ"ע והיינו שהנאה והתענוג שאדם מקבל בשעת עשיית המצוה לא להנאת הגוף נחשב אלא למצוה בפ"ע וההנאה שמתענג מהעבירה לעבירה יחשב ואע"פ שזה לא נהנה מעבירה מ"מ גם הנאת מצוה לא הוי והוא נהנה כשהביא וכשאר הנאה דמי ובאיסורי הנאה אסור ולזה גם התוס' מודו ויתיישבו בזה דברי התוס' והרמב"ם והיו לאחדים ות' מהר"ם די בוטין והכה"ג שהביא המגי' בפ"ה מה' אישות אין ת"י לעיין בהם וצ"ע: (קכד) צ"ע בנר חנוכה. ובאשל אברהם סי' תרע"ג סק"א כ' דמותר להדליק בשמן של איסורי הנאה ואפשר דמיירי כשאין לו אחר וע"ל א"ד אות ו'. ולכאורה יש להביא ראי' לאסור מהא דאיתא ביו"ד סי' רכ"א ס"ב המודר הנאה מחברו לא ילמדנו מקרא כיון שמותר ליטול שכר עלי' והוא מלמדו חנם נמצא מהנהו ע"ש והא אין לו להמודר שום הנאה הלימוד דהוא מצוה ואפ"ה אם מרויח ממון ע"ז אסור וה"ה כד"ז כיון שצריך לקנות שמן אחר ואיכא הנאת ממון אחר אסור אלא דא"כ קשה הא משמע שם דאפילו ליכא אחר ללמדו ואלו לא הי' זה מלמדו לא הי' למד כלל אפ"ה אסור וכאן כשאין לו אחר פשיטא דמותר אכן אחר העיון לא דמי להדדי כלל דהתם מה שמלמדו עתה שוה ממון דהא מותר ליטול שכר בעד לימוד זה ומחויב גם הוא לשלם לו בעד לימוד זה וכשאינו משלם לו הוי כנותן לו במתנה ממון שכר לימוד והוי ככל הנך דחשיב שם בס"א דכשמותר לו השכר המגיע לו אסור ע"ש והוי הנאת ממון ממש משא"כ בנ"ד אין לו בהדלקתו שום הנאת ממון אלא דהי' צריך לקנות שמן אחר ולתת מעות בעדו זה לא הוי אלא כפוטר מן החיוב ולא הוי הנאת ממון וזה חילוק פשוט. אכן לפ"ז לכאורה דין זה תלוי במחלוקת הפוסקים דאיתא ביו"ד שם המודר הנאה מחבירו פורע לו את חובו ובמשנה נדרים דף ל"ג ע"א איתא שוקל לו את שקלו ופורע לו את חובו ודעת הרבה פוסקים והמחבר מכללם דאפילו בע"ח דוחק מותר כמ"ש הש"ך שם סק"ז וכ' הרשב"א בחידושיו שם דטעמא דאמרינן בירושלמי משום דמפייס הוינא לי' ומחיל לי ובשוקל את שקלו משום דתורמין על האבוד הוא דוקא לרבנן אבל לדידן דקיי"ל כחנן דהמפרנס אשתו של חברו הניח מעותיו על קרן הצבי הטעם דלא הוי כנותן מתנה אלא כמזיק בנכסיו על מנת שיבריח ארי מנכסי חברו וגרמא הנאה בעלמא הוא דקא גרים לי' עכ"ד והריטב"א בחידושיו כתובות דף ק"ח ע"א כ' וז"ל אע"ג טעמא דמלתא וכו' משא"כ בפורע חובו שאין שבחו ניכר והרי הלוה עמד בנכסיו כמו עכשיו ומה שגרם לו סטורה שבח שאינו ניכר הוא ואפשר דבלאו דידי' לא ממי לי' הזיקא והיינו דקרי לי' מבריח ארי מנכסי חברו וזהו מה שאמר בירושלמי דאמר מפיים הוינא לי' ומחיל לי וכו' ולא סוף דבר מן הטעם ההוא בלבד דהא מלתא דלא שכיח היא וכ"ש דאיתא לסאי דינא כבע"ח דוחק כדאיתא בירושלמי אלא עיקר הטעם משום שאין שבחו ניכר וברור כי מתהני מנכסיו מדידי' מתהני וכו' עכ"ל ע"ש וכ"כ הנ"י בפירושו להרי"ף בנדרים שם וז"ל ומשמע דחנן אפילו בחוב גמור קאמר שדחקו לפרוע דהא שוקל לו את שקלו מאן מצי מחיל גבי' ואפ"ה שוקל ומעתה מ"ד בירושלמי לטעמא דחנן משום דיכול לומר מפייסא הוינא בי' ומחיל לי וכו' לישנא בעלמא נקיט אלא טעמא דמלתא דכיון שלא נתן לו כלום אלא שגרם לו להיות פטור משעבודו ומעצמו עשה אין עליו חיוב של כלום וכדאמרינן הכא בגמרא דהאי אברוחי ארי

ארי

הרי בשלמא הוא וכו' עכ"ל מבואר מדבריהם דלאחן לא צריך להאי טעמא דמפייס הוילא לי' וטעמא דמותר לדידי' משום דפתח נכסיו שלו הם וכי מתהני מהם בהתירא מתהני מהם וזה שגרם לו שלא נתן מעותיו לאחר מבריח ארי בשלמא הוא ואע"פ שנתן מעותיו עבורו הוי כמזיק בנכסיו כדי שיבריח הארי מנכסי חברו שאין זה כמהנהו משלו אלא גרם לו שיהנה משל עצמו ולפי דבריהם פשיטא בנ"ד דמותר להדליק נ"ח בשמן של

ל' ועיין בפריי ליו"ד סי' כ"ח בסופו בט"ז (קכה) ועיין ר"מ פי"ד מה"ש הי"ג בס"ש הר"מ ז"ל מכסין בעפ"ר עיר הנדחת דמחוסר קביצה זה כזעירי ובחולין פ"ט א' לרבא מצות לאו להנות נתנו אף אפ"ר עיו' הנדחת שרי כמ"ש (הר"מ) [צ"ל הכ"מ] שם ואפשר מדנקיט הר"מ ז"ל עפ"ר ולא אפ"ר ולשיטתו בפ"ה מה' איסורי מזבח הי"ט כמש"ל ושבל הני דאמרן מצות לאו

איסור הנאה אע"פ שהי' צריך לפזר ממון ולקנות שמן הוי מצילו מן ההפסד וכמבריח ארי ושרי ואפילו לפמ"ש התוס' בב"ק דף נ"ח ע"א דהיכי דברי היזקא לא מופטר משום מבריח ארי ופורע חובו דפטור כתבו ב' טעמים א' דלא מקרי מצילו מהפסד מה שמצילו שלא יצטרך לפרוע כי פרעון אינו הפסד דהא מחויב הוא לפרוע ולא הוי אלא מצילו מן הצער ועוד דהתם הטעם משום דמפייס הוילא לי' ובבע"ח דוחק הייתי מוצא אוהבים שיפרעו בשבילי ע"ש וכ"כ הש"ך בחו"מ סי' קכ"ח סק"ד וסק"ו בשם כמה פוסקים דבעינן טעמא דמפייס הוילא לי' או הייתי מוצא אוהבים מ"מ נ"ל דאפילו לפי דבריהם מותר בנ"ד דהא כתבו הפוסקים והש"ך סק"ו דטעם זה שייך גם בשוקל שקלו וה"ה בנ"ד הייתי מוצא אוהבים שיקנו לי שמן אבן לדעת הפוסקים דפורע חובו של חברו שלא מדעתו חייב וכן במודר הנאה אסור ושוקל את שקלו דוקא באבוד ונבוי [וכ"כ הש"ך ביו"ד שם בשם הב"ח אלא דבחו"מ שם סק"ה השיג על הב"ח וכ' דהלכה פסוקה היא דפטור והסכימו עמו האחרונים ע"ש] וכן לדעת הפוסקים דבבע"ח דוחק חייב וכ' הש"ך בחו"מ שם סק"ג דהוי ספיקא דדינא ולדבריהם אסור במודר הנאה ושוקל את שקלו דוקא באבוד ונבוי כמבואר בגמרא ובפוסקים ומעתה לפי דבריהם לכאורה גם בנ"ד אסור ולדעת הש"ך הוי ספיקא דדינא אלא דהתומים שם השיג עליו ופסק דפטור גם בבע"ח דוחק כן הי' נראה לכאורה אבן מסתימת הפוסקים משמע בפשיטות דמותר לכ"ע דדוחק גדול לאוקמא נולב של איסורי הנאה דוקא באינו מוצא אחר בדמים או שגם אחר הסג לא יפחות מדמיו ולא יהי' לו היזק לכן נלענ"ד דאפילו למ"ד דאסור לפרוע חובו היינו משום דס"ל דחייב לשלם לו והוי כנותן לו מתנה וזה לא שייך אלא במודר הנאה מחברו דאסור לתן לו מתנה אבל המודר הנאה משמן ולולב וכדומה ל"מ באיסורי הנאה דאין תופסין דמיהן פשיטא דלא שייך לומר דנהנה מן הדמים דהא דמיהם מותר אע"פ שלכתחלה אסור למוכרן אבל כאן דעושה בהם מצוה דלאו להנות ניתן מותר לכתחלה והדמים מותרין אלא אפילו באיסורי הנאה דתופסין דמיהן דוקא דמיו ממש אבל דמים שנהנה על ידם מלד אחר לא שמענו שוב מצאתי כסברא זו במקו"ח סי' ת"כ סק"ז [ובגוף דברי המקו"ח שם יתבאר שם אי"ה] עוד נלענ"ד דאפילו בע"ח דוחק למ"ד דאסור במודר הנאה מודה הוא דאין זה הנאה לענין מודר הנאה אלא כיון דס"ל דחייב לשלם הוי כמהנהו ממון ונותן לו מתנה במה שמוחל לו החוב אח"כ וכ"מ קצת מלשון הרשב"א בחידושיו שם שכ' אבל אם הי' חייב לשלם לו ואינו משלם נמצא זה כמי שנותן לו מתנה ממש ומהנהו והסור עכ"ל משמע דההנאה באה אח"כ בשעה שאינו משלם לו כיון שנותן מעותיו על דעת שלא ישלם לו הוי כנותן לידו ממש אבל מה שפוטרו מתשלומי החוב לא חשוב הנאה גבי מודר הנאה אע"פ שלענין שיתחייב לשלם לו חשוב הנאה וא"כ גם לדעת האומרים שבאמת אסור היינו ג"כ משום דס"ל דחייב לשלם לו לכן כשנותן ע"ד שלא ישלם לו הוי כנותן לידו מתנה אבל בנ"ד לא שייך זה כלל ומותר לכ"ע כנלענ"ד להלכה ובפרט כיון דבנה"מ הכריע התומים להלכה ולמעשה דאפילו בבע"ח דוחק פטור מלשלם ואפילו במודר הנאה מותר כ"ש בנ"ד. גם מדברי התוס' חולין דף ק"מ ע"א שהבאתי לעיל משמע כן שכתבו שגם בקרבנות דאתי לכפרה אמרינן לאו להנות נתנו ופשיטא שהי' צריך ליקח אחר ואם עכשיו אינו מוצא יתחייב כשימצא דהא אין הזמן עובר ולא מסתבר לאוקמא היכי דלא ימצא לעולם אחר וע"כ כמ"ש כנלענ"ד בזה וע"ל ח"ד אות ז' וכמ"ש שם.

שוב ראיתי בתו' ע"ז דף י"ג ע"א ד"ה יניח שדברו בזה הענין אבל אינו ענין לנ"ד כי מ"ש שם דמה שמניחין לו את המכס אינו נקרא נהנה מע"ז כיון שהמעות שלו לכאורה היינו כדעת הפוסקים דבמודר הנאה מחברו מותר לפרוע חובו דזה לא מקרי הנאה מה שפוטרו מחובו ולדעת האומרים שאסור לפרוע חובו אפשר דבאמת יפרשו יניח נמצא נהנה מה שיניחו לו את המכס ואע"ג דמדברי התוס' ב"ק דף נ"ח ע"א ד"ה אי נמי משמע דס"ל כשטת ר"ת דחוב ברור אסור לשלם עבורו אפשר לומר דכאן כתבו לשטת רש"י וכבר דברתי בעזה"י בשטות אלו מה שיש בו די ואם נאמר דחיוב מכס לא דמי לחוב כיון שלא קבל מעות וזה שכתבו התוס' שהמעות שלו ר"ל שלא קבל מעות מעולם א"כ פשיטא דאין רהי' לנ"ד דאפשר לומר דחיוב מלוה כיון דמחויב מדאורייתא ואפילו רק מדרבנן הוי כחוב גמור ול"ד למכס דלא מיחייב מד"ת אלא מדינא דמלכותא והם אמרו דבשיניה פטור א"כ לא נתחייב מעולם משא"כ חיוב מלוה דודאי נתחייב ונפטר ע"י איסורי הנאה. ומדברי הגמ' חולין דאמר שאני התם דקא מפתרשי לי' לכאורה קשה אהנך פוסקים דס"ל הפורע חובו של חברו פטור מלשלם אפילו בע"ח דוחק וכ"ש לטעם דהייתי מוציא אוהבים שיפרעו בשבילי וע"כ צריך לחלק דכיון דלא מיירי שם בהוצאה בדיינים אלא להיוב נתינה בעלמא אינו ענין לפורע חובו של חברו דפטור בדיינים ואפשר שזו כוונת רש"י שם שכתב לאו בהוצאה בדיינים וכו' אע"פ שדברי רש"י בלא זה מוכרחים דהא הוי ממון שאין לו תובעים מ"מ אפשר לומר שכוון גם לזה ומ"מ אינו ענין לנ"ד: (קכה) ועיין ר"מ פי"ד כו' · נ"ל דל"ל ועיין לח"מ וכו'.

וכוונתו דבגמרא חולין דף פ"ט ע"א אמרינן א"ר זעירא ואיתימא רבה בר ירמי' מכסין בעפר עיר הנדחת [ופירש"י קס"ד אפר שריפתה] ואמאי איסורי הנאה הוא אמר זעירי לא נצרכה אלא לעפר עפרה [פירש"י עפר קרקעה] דכתיב ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה ושרפת מי שאינו מחוסר אלא קבילה ושרפה יצא זה שמחוסר תלישה קבילה ושרפה ורבא אמר מצות לאו להנות נתנו ע"כ והרמב"ם פי"ד מה"ש כ' ומותר לכסות בעפר עיר הנדחת וכ' הכ"מ וז"ל שם בסוף הפרק ומסיק רבא טעמא משום דמצות לאו להנות נתנו עכ"ל והלח"מ כ' וז"ל ומותר לכסות בעפר עיר הנדחת וכו' ור"ל עפר קרקעה כדפירש שם בגמרא דלא נאסר מפני שכתיב תקבוץ וכו' ושרפת יצא זה שמחוסר תלישה קבילה ושרפה עכ"ל וק' עליו אמאי לא מפרש כרבא ואפילו אפר מותר כמ"ש הכ"מ דהרמב"ם כרבא ואפשר מדנקיט הרמב"ם עפר ולא אפר ס"ל להרמב"ם דהיכי דאפשר בע"א לא אמרינן מצות לאו להנות נתנו כן הוא ביאור דברי הפמ"ג ומ"ש דמחוסר קבילה ר"ל אוקימתא דזעירי מי שאינו מחוסר אלא מקבילה ואילך הוא דנאסר אבל מחוסר יותר מזה לא נאסר. אכן אני תמה מאוד על דברי בלח"מ אלו דלדבריו אמאי השמיט הרמב"ם דינא דרבא דמותר לכסות באפר שריפתה באין לו עפר אחר כמו שהשמיטנו בכל המצות דלאו להנות נתנו בפי"ז מה' שבת הי"ב י"ג ובפ"א מה' שופר ה"ג ובפ"ח מה' לולב ה"א ובבאר דוכתי ובאן הוי רבותא טפי דהתם בהנך דדינם בשרפה אסור דכתותי מוכתת שעורייהו ובאן אפילו בעיר הנדחת מותר משום דבל כמה דמכתת מצלי לכסוי כדאיתא בגמרא והרבה דינים איתא שם באין לו עפר וה"נ הי' לו להשמיענו זה משא"כ בעפר המותר בהנאה פשיטא הוא ואם השמיענו דמותר בהנאה אין באן מקומו אלא בפ"ד מה' עכו"ם ושם כבר נלמד ממ"ש בה"ח ומותר לעבודה גנות ופרדסים וע"כ נכנס מעפרה גם בהי"ג שם כ' וז"ל פירות המחוברין שבתוכה מותרין שנאמר תקבוץ ושרפת מי שאינו מחוסר אלא קיבוץ ושרפה וכו' וה"ה לשער הראש והאל האילנות עצמן שהן מותרות וכו' עכ"ל ואע"ג דלזעירי אשמועינן ר' זעירא ואיתימא רבה בר ירמי' דבר זה היינו דאשמועינן דמותר בהנאה אבל בהרמב"ם אין כאן מקומו של מקרא זה וכמ"ש ובפרט דלפי מסקנת רבא גם ר' זעירא ואיתימא רבה בר ירמי' לא השמיענו

זה

לאו להנות נתנו באי אפשר בענין אחר (קבו) וא"ש מ"ש הר"ן בר"ה בהא דכהני שלותי דידן אסור במודר הנאה הואיל ויש כהנים אחרים וצ"ע בכ"ז:

לא כל ברבנן לא גזרו גזרה לגזרה ולפעמים גזרו דאי לא הא לא קיימא הא ובאסמכתא לכאורה נראה דגזרו ועיין או"ת

זה והי' לו להרמב"ם לכתוב דיני' דרבנן. אכן המעיין בגמרא שהבאתי ירא' דר' זעירא ואיתימא רבה בר ירמי' קאמר מכסין בעפר עיר הנדחת ומקשה הש"ס ואמאי איסורי הנאה הוא דס"ד דמיירי באפר שריפתה כמ"ש רש"י שם וטעמא כפי אמאי ס"ד דהמקשן דעפר דקאמר היינו אפר טפי הו"ל לפרש עפר בהשפי' ולא תקשה לי' א"ו שתם עפר תלוש משמע ועפר תלוש אסור בהנאה כאפר לכן הכין המקשן דמיירי בסתם עפר שהוא תלוש ומ"ש רש"י סק"ד אפר שריפתה לאו דוקא וחדא מנייהו נקיט ואיידי חידא דמיירי בעפר עפרה ופירש"י עפר קרקעה ר"ל המחובר לקרקע לכן גם הרמב"ם העתיק סתם עפר ור"ל עפר תלוש דמסתמא כן הוא גם מדלא כ' דדוקא עפר מחובר כל עפר בכלל ולא חש הרמב"ם לבאר דבאפר שריפתה ג"כ מכסין דעפר תלוש ואפר שריפתה חד דינא אית להו ודרכו של הרמב"ם לכתוב דין המבואר בש"ס להדיא כנודע להבא בספר הפוסקים וכן מצינו במעילה דף י"ג סוף ע"א דאבק הקדש לא הוי כמחובר ומועלין בה ופסק כן הרמב"ם פ"ה מה' מעילה ה"ה ומקרא מלא דיבר הכתוב וכסהו בעפר ובעינן תיחוח אלמא סתם עפר תחוח משמע וכ"כ רש"י חולין דף פ"ג ע"ב ד"ה וכסהו עפר ע"ש ועכ"פ סתמא לא משמע מחובר דוקא אלא דזעירי אגב דוחקי' מוקים לה במחובר דוקא והרמב"ם שלא העתיק זה סתמא כפירושו דמיירי בתיחוח כנלפנ"ד:

ולולי דמסתפינא הייתי אומר דהרמב"ם דוקא נקט עפר דכבר ידוע דקיי"ל כל הנשרפין אפרן מותר חוץ מאפר אשרה כדאיתא בסוף תמורה ומתה עיר הנדחת דנשרפה הוא אפר שרפתה מותר בהנאה ודוקא עפר התלוש [וה"ה אפר הנמצא בה] אסור בהנאה לכן לא מצי הרמב"ם למנקט אפר דהוי משמע אפר שרפתה ופשיטא שמכסין בה שהרי מותר בהנאה לכן נקיט עפר ומשמע תלוש וכמ"ש ואדרבה על רש"י קשה דנקיט אפר שרפתה ואמאי יהא אסור בהנאה ונלענ"ד ליישב דרש"י ס"ל כיון דאפר אשרה אסור מטעם לא ידבק בידך מאומה מן החרם גם אפר עיר הנדחת דכוותי' דלא ידבק כ' כתיב כמ"ש רש"י בחולין דף פ"ט שם ד"ה והא איסורי הנאה לכן גם אפר עיר הנדחת אסור אבל מ"מ אין קושיא על הרמב"ם אע"פ שכ' בפ"ד מה' עכו"ם ה"ז דכל הנהנה מעיר הנדחת בכל שהוא לוקה משום לא ידבק בידך מאומה מן החרם מ"מ אפשר שהוא סובר דלא ילפינן ממאומה אלא לחייב בכל שהוא אבל אפרה מותר משא"כ אשרה וע"ז גופה חמור שגם אפרה אסור ואפשר שיש איזהו לימוד ע"ז ולכן לא ביאר הרמב"ם בהדיא דין אפר שרפת עיר הנדחת ואי קימא שילא מכלל כל הנשרפין להיות עפרה אסור היו לו להשמיענו זה אבל אי קימא דאפר שרפתה מותר לא הוצרך להשמיענו דמאחר דשמעינן דנשרפה ממילא היא בכלל הנשרפין שאפרן מותר וקשה בעיני לומר שסמך אמ"ש בפ"ז ה"י גבי ע"ז ואשרה שאפר שרפתן אסור דודאי נכסי עיר הנדחת קיל מע"ז גופה ואיך נלמד ממנה לכן טפי מסתבר לומר דלדעת הרמב"ם דאפר שרפת עיר הנדחת מותר בהנאה וכמ"ש כנלענ"ד לדעת הרמב"ם. שוב ראיתי דאפשר לומר דהרמב"ם ס"ל דאפר אשרה לא נלמד כלל מלא ידבק בידך מאומה דלא נלמד משם רק מאומה מכמות שהוא ולא כשנשתנה ונעשה אפר ואפשר ס"ל דנלמד מוהיית חרם כמוהו כל מה שאתה מהי' ממנו כדאיתא בתמורה דף ל' ע"ב גבי פרס אע"ג דבע"ז דף ל"ד למדו פרס מלא ידבק בידך אפשר אפר לכ"ע מוהיית חרם נלמד ובע"ז כתיב ודוק:

אלא דחזית קשה נראה לי בדברי הרמב"ם סוף ה' פסולי המוקדשין שאחר שמנה בה"י כל הנשרפין בין דהקדש בין שאינן דהקדש וכן בהי"א מנה כל הנקברין כ' אח"כ בהי"ג וז"ל כל הנקברין אפרן אסור וכל הנשרפין של הקדש אפרן מותר חוץ מדשן המזבח החיצון והפנימי ודישון המנורה. הי"ד כל הנשרפין לא נקברו וכן כל הנקברים לא ישרפו שאע"פ שהוא מחמור בשרפתו הרי הקל באפרן שאפר הנקברים אסור עכ"ל ומשמע לכאורה מלשונו שכ' וכל הנשרפין של הקד"ש אפרן מותר משמע אבל שאר הנשרפין אפרן אסור ולפ"ז נצטרך לומר דמ"ש כל הנקברין אפרן אסור אין ר"ל דוקא נקברין אלא ר"ל נקברין כולם אפרן אסור משא"כ נשרפין יש חילוק בין נשרפין של הקדש שאפרן מותר ובין שאר נשרפין שאפרן אסור ומ"ש בהי"ד וכן כל הנקברים לא ישרפו וכו' ר"ל נקברים דהקדש דוקא דשאר איסורי הנאה אין חילוק בין נשרפין לנקברים וכלן אפרן אסור ואפשר דאפ"ה הנקברים לא ישרפו כיון דמצוה עלינו לקברם [עיין מקו"ח בפתיחה לסי' תל"ה] אסור לשרפן ולהניח האפר ואם ישרפם ויקבור האפר באמת מותר כמ"ש המ"א סי' תמ"ה סק"ח כן הי' נראה לכאורה מלשון הרמב"ם אלא דחזינן בכמה מקומות מיפשט פשיטא להו להפוסקים דאפר הנשרפין מותר וכ"כ בהדיא הטור בסי' תמ"ה שם וכן המ"א שם שהביא בס"ק הנ"ל דברי הרמב"ם אלו דסוף ה' פסמ"ק ואפ"ה פשיטא לי' דאפר כל הנשרפין מותר גם בפ"ו מה' נזירות הי"ד כתב הרמב"ם גבי שיער נזיר טמא אסור בהנאה וטעון קבורה ואפרו אסור כאפר כ"ל הנקברי"ם וכ"כ בפ"ט מה' מ"א ה"א גבי בשר בחלב משמע אבל אפר הנשרפין מותר [אלא דיש לדחות דר"ל דהנקברים כולם אפרן אסור משא"כ הנשרפין דיש בהן חילוק בין הקדש לשאר נשרפין וכה"ל ומשום דקאי בנקברים נקיט כ"ל הנקברים] גם הש"ך ביו"ד סי' קמ"ב סק"י האריך לפרש דעת הרמב"ם דדוקא בערלה לא נאסר הפת אלא באבוקה כנגדו כיון דאפרה מותר משא"כ בע"ז ובחמץ לא בעינן אבוקה כנגדו כיון דאפרן אסור הרי דפשיטא לי' דערלה אפרה מותר משום שהוא מהנשרפין וקשה לומר שלא הי' לנגד עיניו דברי הרמב"ם אלו מסוף ה' פסהמ"ק הנ"ל ועכ"פ פשיטא להו דמ"ש הרמב"ם וכל הנשרפין של הקדש הוא לאו דוקא וה"ה לכל הנשרפין אפרן מותר גם בסוגיית הגמרא מבואר להדיא דשאר נשרפין פשיטא דאפרן מותר אלא באפר הקדש רצה המקשן לומר דאסור והמתרץ מסיק שגם בהקדש אפרן מותר חוץ מתרומת הדשן וכ"מ מדברי הרע"ב שם וא"כ אפשר לומר דהרמב"ם נקיט נשרפין דהקדש לרבותא וכ"ש שאר נשרפין פשיטא דאפרן מותר. אלא שראיתי בפירש המשנה שם בסוף תמורה שכ' וז"ל ומפני מה אמרו חכמים אינו רשאי לשנות לפי שעיקר כל הנשרפין אפרן אסור ונשרפין דהקדש אפרן מותר זולתי תרומת הדשן בלבד וכו' עכ"ל הרי שכ' להדיא דכל הנשרפין אפרן אסור [ונ"ל טעם הדבר דדוקא בפהמ"ק שיש מ"ע בשרפתן כמ"ש בסה"מ מ"ע ל' ל"א ובריש ה' פסהמ"ק ובפי"ט ה"א ע"כ אמרינן שנעשה מצותו ומותר בהנאה כמ"ש התוס' דף ל"ג ע"ב משא"כ בשאר נשרפין ועיין ברמב"ם פ"י מהמ"א גבי ערלה וכלאי כרם שלא כ' כלל שישרפו וכן בסה"מ ל"ת קנ"ב כ' פן תוקד אש ר"ל שאינו מותר ליהנות ממנו ולפ"ז נ"ל הא דמני להו בין הנשרפין בסוף ה' פסהמ"ק הוא רק שלא יבא בהו לידי תקלה אבל אין בדבר מ"ע ולא שייך שנעשה מצותו ואפשר ס"ל דשרפתן מדרבנן ודוק ונ"ל] וגם משמע מדבריו דדוקא בהקדש אסור לשרוף הנקברים ויתיישב בזה ק' המ"א בסי' תמ"ה סק"א הנ"ל דחמץ כיון דלאו הקדש הוא מותר לשורפו ונצרך לומר שהי' לו גירסא אחרת בגמ' וגם מדברי התוס' שם ד"ה ונשרפין משמע שהי' איזהו גירסא אחרת לפניהם [ועמ"ש שם בעזהש"י בחידושי] ואפשר דט"ס הוא בפירוש המשנה וכן הוא לפנינו תיבת הנשרפין מלוין בזה דכל [הנשרפין] אפרן אסור ומשמע שהוא הג"ה מאיזה מגי' ואפשר צריך להגי' הנקברים [שוב מצאתי כן בדפוס חדש] והוי דבריו בפירושו ממש כדבריו בחיבורו הנ"ל ול"ע רב בזה לפע"ד. וראה זה מצאתי בס' מנחת חינוך מצוה תס"ד שכ' בפשיטות דאפר שרפת עיר הנדחת אסור בהנאה מלא ידבק בידך ובמחכת"ה לא נחית לכל הא דכתבתי בעזהש"י. (קבו) וא"ש מ"ש הר"ן. ר"ל דהר"ן שם ספ"ב דר"ה הקשה אהא דאמרינן בנדרים דף ל"ה ע"ב דאי בהני שלוחי דידן אסור במודר הנאה ואמאי מצות לאו להנות נתנו ומזה הוליד דמ"מ היכי דהוי' שליח אסור אבל לפי הנ"ל אין ראי' שהרי יש כהנים אחרים לכן אסור דלא אמרינן בכה"ג

בכה"ג מלות לאו להנות נתנו . ולפנ"ד דברי הר"ן נכונים אפילו לפי סברא זו דודאי אפילו שלוחי דשמיא נינהו מהני לי' דמ"מ מקיים המצוה על ידו אלא דלא חשיבא הנאה דמצות לאו להנות ניתנו דלא עדיף מאלו עושה מעצמו ונתכוין לטובת כל העומדים דאי הוי מצות להנות ניתנו הי' אסור וע"כ מיירי בגוונא דהנאה דמצוה מותר ולסברא זו היכי דליכא כהן אחר ואפ"ה אי שלוחי דידן נינהו אסור וכן בתורם תרומתו ומעשרותיו ודאי אפילו לא הוי' שליח מהנה לי' דמקיים המצוה על ידו אלא דלא חשיבא הנאה דמצות לאו להנות נתנו ואפ"ה בהוי' שליח אסור כדאיתא שם בנדרים דף ל"ו ע"ב וע"כ כסברת הר"ן . ובעיקר דברי המג"' כבר כתבתי הנלפנ"ד באות שלפני זה בעזה"י : (קכז) ובסי' קל"א . כוונתו דהתוס' ברכות דף ע"ז ע"א ד"ה וחותם אהא דהפועלים כוללים ברכת הארץ ובונה ירושלים ביחד כתבו וז"ל אע"ג דמדאורייתא הם יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת הואיל ומרודים במלאכת בעל הבית עכ"ל הביאם המ"א סי' קל"א סק"א וסיים וז"ל ול"כ פרש"י תירך קושי' זו שכ' וז"ל שברכת הארץ ובונה ירושלים דומות כלומר וכו' אלא מדאורייתא די כשיברך על שלשתן בברכה אחת וכו' עכ"ל ע"ש ומעתה חלוקים הם רש"י ותוס' בזה שרש"י סובר כיון דמשום ביטול מלאכה הוא אין כח בידם לעקור דבר מן התורה והוצרך לומר שאינו מה"ת והתוס' סוברים דאפ"ה יש כח בידם לעקור דבר מה"ת . וראיתי במ"ז שם הביא בשם הלבוש דטעם דעקרו דשמא יהי' בעה"ב דוחק ולא יכוונו משמע דבלא"ה לא היו עוקרין ד"ת משום ביטל מלאכה והוא כ' דמלשון הטור והמחבר כדי שלא לבטל ממלאכת בעה"ב לא משמע כך עכ"ד וראיתי במעדני יו"ט פ"ב דברכות סי' י"ד אות ל' אחר שהביא דברי התוס' הנ"ל כ' וז"ל ורמ"י רצה להתחכם לתת טעם שיש להם כח לעקור ברכה זו לפי שאינה אלא מג"ש חוץ מכבודו לא הי' צריך לכך כלל דסוגי' ערוכה היא בפרק האשה רבה דבשב ואל תעשה יש להם כח כשיש להם טעם וה"נ שמא רבה שהבעה"ב יטרידם ולא יוכלו לכוין וכו' עכ"ל והן הן הדברים שהביא המ"ז בשם הלבוש ולא נחלקו אלא בטעם שהי' בידם כח לעקור אבל שניהם מודים דהטעם שרצו לעקור הוא משום שלא יוכלו לכוין מ"מ שניהם לא ס"ל כדעת התוס' דמשום ביטול מלאכת בעה"ב יעקרו דבר מה"ת ומ"ש המ"ז דמלשון הטו"ה לא משמע כך הנה המחבר לשיטתו דס"ל כהרמב"ם דאין כל הברכות דאורייתא כדמשמע בב"י שכן דעתו לכן סגי לי' בטעם ביטול וגם הטור אפשר שכן דעתו או כרש"י ומעתה אין לנו מפורש מי שסובר דמשום ביטול מלאכת בעה"ב יעקרו דבר מה"ת . והנה הב"ח כ' על הב"י שלדעת הרמב"ן והרשב"א והרא"ש שהביא הב"י סי' קפ"ז מנין ג' ברכות מה"ת אלא שמטבע הברכות אינם מן התורה הכיאו המ"א שם אכן ראיתי בכ"מ פ"ב מה' ברכות ה"א כ' שהשוה דעת הפוסקים הנ"ל לדעת הרמב"ם והלח"מ שם הקשה עליו אמה שסובר דשאר הברכות מדרבנן ע"ש לכן נלענ"ד דדעת הב"י כמ"ש המ"א לדעת רש"י דודאי כלם דאורייתא אלא שמדאורייתא מותר לכלול כולם בברכה אחת וא"ל לכל אחת ברכה בפ"ע ומ"ש דלהרמב"ם קראי אסמכתא בעלמא ר"ל מה שמלמדין מהם ג' ברכות הוא אסמכתא ודייק כן מדברי הרמב"ם שלא כ' במנין המצות אלא שלוו לברכו אחר האכילה ולא הזכיר מנין הברכות ממילא די בברכה אחת אבל מ"מ יכלול כולם באותה ברכה [והלח"מ השיג עליו דאין דעת הרמב"ם אלא למנות מנין המצות ולא מנין הברכות ולפנ"ד דעת הב"י דהם סובר ג' ברכות מה"ת לג' מצות יתחשבו ול"ע] וס"ל דזה נכלל ג"כ בכלל דברי הרמב"ן והרשב"א והרא"ש כיון דס"ל דאין המטבע דאורייתא גם זה הוא מהמטבע שיהיו שלשה ברכות מחולקין ואין זה מדאורייתא ודי שיכללם בברכה אחת מן התורה וממילא נתיישב מה שהקשה הלח"מ למה בספק אם בירך יברך כל הג' ברכות כיון שכולם מדאורייתא וע"כ צריך להזכיר כלם לא יבדה לעצמו מטבע אחרת שיכללם ביחד אלא יברך במטבע שתקנו חכמים והיינו בג' ברכות . גם בלא"ה לפי מ"ש הפר"ח בסי' מ"ז בספק בירך ברכת התורה דחוזר ומברך כל הברכות אע"ג דליכא מדאורייתא אלא ברכה אחת כמו בספק קרא ק"ש בסי' ס"ז שצריך לקרות עם הברכות דמעיקרא הכי נתקנו כל אימת שנקרא יברך לפני' ולאחרי' [ונתבאר לעיל אות כ"ב בעזהש"י] וה"ה בהמ"ז ע"ש וא"כ גם כאן יש לומר כן . עוד נראה מדברי הלח"מ שם שמפרש שגם רש"י ס"ל דג' ברכות מה"ת ויש סיוע לדברי המהרש"א בסי' קל"א שכתב שאין מלשון רש"י הכרע ול"ע בכל זה : (קכח) במ"א אות למ"ד . יתבאר שם אי"ה : (קכט) גם יש הפרש . עמ"ש מזה אי"ה לקמן ח"ג אות ה' :

או"ח סי' רע"ו ס"א ובלבוש] שם ובתה"ר שבת קכ"ב משמע דלא גזרו אף באסמכתא חשובה גזירה לגזירה שהרי סמכו מקרא דלא יעשה בהם בצירי [כמ"ש הסמ"ג] הביאו הב"י סי' רמ"ד יע"ש ואפ"ה כתב דמשו"ה עכו"ם שהדליק מעצמו בשביל ישראל אסור אטו יאמר לו וכולה חדא גזרה עמ"ש בפריי שם. והנה מצינו העמידו דבריהם במקום תורה ואי גזרו סתמת לא פלוג אי שייך העמידו דבריהם או לאו עמ"ש בפריי או"ח סי' קכ"ת במ"א אות למ"ד תמצא שם חידוש בזה (קכז) ובסי' קצ"א מחלוקת רש"י ותוס' אי העמידו דבריהם משום סייג דוקא או אפילו משום ביטול פועלים ועיין יבמות צ' ב' יע"ש :

לב עיין או"ח סי' צ' (קכח) במ"א אות למ"ד שהרא"ש ברכות מ"ז ב' משמע עשה דדבריהם דוחה עשה של תורה אי הוה מצוה דרבים וא"צ בעידנא בשתרר עבדו יע"ש ומיהו לדינא כתבתי שם דאין שום מצוה ד"ת נדחית מפני דרבנן וכמ"ש באו"ח סי' תרפ"ז ס"ב בהג"ה דמקרא מגילה אין דוחה לשום מצוה ד"ת אף למ"ד מגילה בזמנה בעשרה והוי מצוה דרבים יע"ש . (קכט) גם יש הפרש בין מצות ד"ת לדרבנן לענין מצות צריכות כוונה דד"ת צריך כוונה ודרבנן אין צריך כוונה עמ"א או"ח סי' ססי"ך אות ג' ועיין מ"ש בפריי שם ובסי' ר"ט בזה :-

לג וכמו בד"ת עשה דחי לל"ת ועשה החמורה לקלה ובהא לא בעינן בעידנא ה"ה בדרבנן עשה דרבנן דחי לל"ת דרבנן ועשה החמורה לקלה עאו"ת במ"א סי' תמ"ו גבי המוציא חמץ בפסח . וכמו במצות עשה של תורה בזמן גרמא נשים פטורות ה"ה במ"ע דדבריהם שהז"ג נשים פטורות ואי בעי מברכי . וזולת מצות שיש בהם טעם נשים חייבות מקרא מגילה אף הן היו באותו נס וקידוש היום זכור ושמור ויראה ה"ה בקדושא רבא דשחרית שבת מדרבנן נשים חייבות מדרבנן זכור ושמור והני נשי וכו' וכעין של תורה עשאום ואי"ה בפריי לאו"ח סי' רפ"ט אבאר עוד . וממילא בענין המעלות אם נזדמן לאדם ב' מצות עשה וא"א שיקיים שתיהם יעשה החמורה וכתב עדיף מעל פה וכדכתיבנא :

וראוי

אמר הכותב הנה מאות ל"ד עד אות מ"א האריך מאורינו הרב בעל פמ"ג לדבר כדיני כל תוסיף וראיתי כי טוב לפתוח לו פתחה זעירא במלתא ולהלים לפני כל סוגיות ושיטת הראשונים שמצאתי בדבר זה ולברר פסק ההלכה כפי אשר נראה לפנ"ד ע"פ העולה מדברי פסקן של רבותינו בעלי הש"ע בכל המקומות שראיתי ואח"כ אבא לדברי הפמ"ג. וראיתי כי טוב לחלק פתיחה זו לאותיות קטנים כדי להקל למצוא דברי חפץ :

(א) **גרסינן** במס' ר"ה דף כ"ח אמר רבא זאת אומרת התוקע לשיר יצא וכו' ובע"ב שם א"ל אביי אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה א"ל שאני אומר מצות אינו עובר עליהן אלא בזמנן מתיב רב שמן בר אבא מנין לכהן שעולה לדוכן שלא יאמר וכו' אוסיף ברכה אחת משלי וכו' ת"ל לא תוסיפו על הדבר והא הכא כיון דבריך לי' עברה לי' זמני' וקתני דעבר וס' שאני הכא כיון דאלו מתרמי לי' צבורא אחרינא הדר מברך כולי' יומא זמני' הוא ומנא תימרא דתנן וכו' מתן ד' כמתן אחת ר' אליעזר אומר ינתנו כמתן ד' ור' יהושע אומר ינתנו כמתן אחת א"ל ר"א הרי הוא עובר על בל תגרע א"ל ר"י הרי הוא עובר על בל תוסיף וכו' והא הכא כיון דיהיב לי' מתנה מבכור עברה לי' זמני' וקתני דעבר משום בל תוסיף לאו משום דאמרינן

דאמרינן כיון דאלו מתרמי לי' בוכרא אחריתא הדר מזה מני' כולי' יומא זמני' וכו' ורב שמן בר אבא התם לא כני"ל לי' דלא יהיב הכא אי בעי מברך אי בעי לא מברך רבא אמר לצאת לא בעי כוונה לעבור בעי כוונה והא מתן דמים לר"י דלעבור ולא בעי כוונה אלא אמר רבא לצאת לא בעי כוונה לעבור בזמנו לא בעי כוונה שלא בזמנו בעי כוונה ע"כ לשון הגמרא. והנה בע"כ מודה רבא דמתן דמים מקרי בזמנו שהרי אמרינן דעובר בלא כוונה אכן בברכת כהנים יש לדקדק אי ס"ל כתירוץ הש"ס דזמני' הוא ועובר בלא כוונה ולפ"ז לא אתי רבא להוסיף אלא לדינא ללמדנו דאפילו היכי דהוי שלא בזמנו עובר במתכוין להוסיף אבל תירוצא דהנך קושיות כדשנינן מעיקרא או אפשר דס"ל כדרב שמן בר אבא בהא דברכת כהנים לאו זמני' הוא ומוקי לה במתכוין להוסיף וראיתי להריטב"א שכ' בחידושיו דלרבא כך דב"כ לאו זמני' הוא אלא כיון דמתכוין להוסיף דהא למר אוסיף ברכה אחת מבלי ע"כ עובר ע"ש [פיש ש"ס בדבריו וכוונתו כמ"ש] ובטעם החילוק שיש בין בכור לב"כ אע"פ שגם גבי בכור אין חיוב כלל עליו דוקא להזות מבכור דהא אפשר באחר אפשר לומר בב' אנפי או דבבכור לעולם המצוה עליו כמו על אחרים וכל זמן שמתרמי בכור המיוחב על כל כהן לעבוד עבודתו והחיוב מעיקרא כך הי' ואין חילוק בין הקריב היום א' או לא אע"פ דאי קדם אחר ועבד עבודה זו לא מחייב הוא דוקא מ"מ כל כמה דלא אתעבידא העבודה החיוב עליו ג"כ ואי ליכא אחר החיוב עליו דוקא משא"כ בב"כ כשבירך פ"א ביום אפילו אתרמי צבורא אחריתא בין איכא אחר ובין ליכא אחר לא מחייב הוא לברך להם כמ"ש התוס' ד"ה הכא או אפשר לומר באופן אחר דבבכור יש חיוב עכ"פ על כל בכור ובכור שיעשה עבודתו אע"פ שאין החיוב עליו דוקא שיעשה הוא עבודת ** בכור זה מ"מ כיון דעכ"פ חיוב על הבכור שיעשה עבודתו כל המקדים לעשותו בזמן חיובו הוא אבל ב"כ ** אין החיוב כלל על הצבור שיברך להם ב"כ כמ"ש הריטב"א בחידושיו סוכה דף ל"א ע"ב וז"ל דליכא חיובא אישראל להתברך מצוה דכהן הוא עכ"ל וכיון שהוא אינו מחויב אחר שכבר בירך פ"א וכדברי התוס' שוב ליכא חיוב כלל ובזה אפשר לפרש דברי התוס' ר"ה שם ד"ה ומנא תימרא שכתבו גבי תקיעת שופר וז"ל אע"ג דכבר עבר ויצאו מ"מ אי איתרמי לי' צבורא אחריתא הדר ותקע ומשיב זמני' ועוד דאפילו לאו זמני' כיון דמתכוין לשם מצוה עובר משום בל תוסיף דמסיק רבא וכו' עכ"ל דנראה כמסתפקים אי גבי תקיעת שופר מקרי זמני' או לא אע"ג דאפשר לפרש כוונתם דר"ל דלרבה דס"ל דב"כ מקרי זמני' גם תקיעת שופר זמני' הוא ולרב שמן בר אבא ולרבא דב"כ לאו זמני' גם תקיעת שופר לאו זמני' מ"מ הא מסיק רבא דשלא בזמנו בעי כוונה וקשה לכ"ע מ"מ עוד אפשר דלרב שמן ורבא נמי מספקא להו אי טעמא דבכור דחשוב זמני' משום דיש מ"מ חיוב על הבכור וממילא ה"ה תקיעת שופר אע"פ שהוא כבר יצא דאי מתרמי לי' צבורא אחרינא המחויבים בתקיעת שופר חשיב זמני' או טעמא דבכור משום דלעולם החיוב עליו כמו על אחרים וכ"ז שמתרמי לי' בכור או שאר זבח שלא נעשה עבודתו מחויב הוא לעשות עבודתו כל כמה שלא מקדים לי' אחר וממילא בתקיעת שופר אע"פ שהצבור הבני לא יצאו עדיין ומחויבין הם מ"מ אין החיוב עליו אע"ג דמחויב מטעם ערבות מ"מ חיוב גוף המצוה אין עליו כלל ולא חשיב זמני' כן נלענ"ד. אכן מדברי הר"ן בחידושיו משמע קצת שגם ב"כ זמני' הוא ע"ש בדף ט"ז ע"ב ועי' א"ק י"ג:

(ב) **הנה** התוס' בר"ה שם ד"ה ומנא תימרא הקשו אמאי מותר להוסיף על תקיעת שופר דאורייתא הא עבר על בל תוסיף ותירצו וי"ל כדפריך בפ"ק דף י"ו דלא שייך בל תוסיף בעשיית המצוה שתי פעמים וה"נ נמי אפילו מדרבנן כמה פעמים. לצבור אחד אין זה בל תוסיף אא"כ מוסיף ברכה אחת כגון יוסף ד' וכו' וכן אם נטל לולב כמה פעמים ביום או אוכל בסוכה כמה זיתים של מצה וכו' וכל הנתנים במתנה אחת אם נתן כמה פעמים במקום אחד וכו' אא"כ נותן במקום אחר וכן בהדס וערבה בלולב אפילו נתן כמה וכו' אפילו למ"ד צריך אגד אא"כ מוסיף מין אחר ומיהו תימה דלפירש זה אם הי' נותן כמה חיטין בציצית וכמה פרשיות בתפלין בבית אחד לא הי' עובר משום בל תוסיף וכו' עכ"ל וכ"כ המרדכי פ"ק דר"ה סי' תש"ס אכן במנחות דף ל"ח ע"א ד"ה התכלת מסקו התוס' דכשמוסיף על ח' חוטין עובר על בל תוסיף ומשמע מדבריהם שם דה"ה כשמוסיף על הערבות או על ההדסים עובר משום בל תוסיף ע"ש ולכאורה ה"ה כשמוסיף על התקיעות לפי מה שמשמע מדבריהם הנ"ל בר"ה דהא בהא תליא וכן כשנטל לולב ב"פ ביום אחד כשמתכוין להוסיף אבל כשאינו מתכוין להוסיף ודאי לא עבר אפילו לפי הסברא שכתבתי למעלה דשופר מקרי זמני' כיון דאלו מתרמי לי' צבורא אחריתא מחויבין הם בתקיעת שופר זה לא שייך בלולב דאפילו יתרמי צבורא אחריתא שלא נטלו לולב הוא אינו יכול לטול להוציאם כמו גבי תקיעת שופר דיכול לתקוע להוציאם ידי חובתם [ומ"מ אין בכלל זה המניח ב' זוגות תפילין זה אחר זה כיון שמצותן להיותן עליו כל היום כל זמן ומה שמניח מצותן הוא ומה לי זוג אחד ומה לי הרבה זוגות זא"ז ולא שייך בזה מוסיף] אלא דלפ"ז קשה לדבריהם במנחות ק' הנ"ל בר"ה אמאי תקנו להוסיף על תקיעות דאורייתא הא מתכוין להוסיף ועובר על בל תוסיף לכ"ע גם לא שמענו בשום מקום בפוסקים דהנוטל לולב או תוקע בשופר הרבה פעמים ביום אחד עובר משום בל תוסיף לכן נ"ל שגם התוס' במנחות מודים בעושה מצוה אחת ב"פ לא עבר ולא נחלקו אלא במוסיף במינו בתוך המצוה וכמ"ש הריטב"א בחידושיו סוכה דף ל"א ע"ב אביא דבריו אי"ה לקמן א"ק ד' שיש לחלק ביניהם ועי' מא"ק ז' והלאה. נמצינו למדין לשטת התוס' בעושה מצוה אחת כמה פעמים ליכא משום בל תוסיף ובמוסיף מין אחר יש משום בל תוסיף ובמוסיף מאותו המין במינו בתוך המצוה לדבריהם בר"ה לאו הוי מוסיף ולדבריהם במנחות הוי מוסיף ונראה מסקנתם בזה כדבריהם במנחות שהרי בר"ה אסקו בתימה אי נימא גבי ציצית לא הוי מוסיף:

(ג) **והרשב"א** בחידושיו ר"ה דף י"ו ע"א כ' וז"ל למה תוקעין ומריעין וכו' כשהן עומדין הקשו בתוס' והא קעבר משום בל תוסיף ומסתברא דלא קשיא כלל דלא אמרו התם דאיכא משום בל תוסיף אלא כמה שהוא מוסיף מדעת עצמו כגון כהן שהוסיף ברכה משלו וא"נ ישן בשמיני בסוכה במתכוין למצוה וכיוצא באלו אבל במה שעמדו חכמים ותקנו לצורך אין כאן בל תוסיף דבכגר נאמר על פי התורה אשר יורוך ותדע לך דהא שמיני של סוכה בזמן הזה מצוה של דבריהם ואוכלים וישנים בה למצוה ואע"ג דבקיאין אנו בקביעא דירחא וכו' וה"נ לצורך ראו לתקוע ולחזור ולתקוע ומצוה לשמוע דברי חכמים מלא תסור כנ"ל עכ"ל ולכאורה קשה לדבריו מה מקשה בגמ' בר"ה דף כ"ח ע"ב ובעירובין דף צ"ו ע"א הישן בשמיני בסוכה ילקה ופירש"י בעירובין שם ואנן מיתב יתבינן בשמיני ספק שביעי לכתחלה ע"ש ולדבריו כיון דתקנת חכמים הוא ליכא ב"ת ולכאורה אפשר לומר דהרשב"א לא ס"ל כרש"י אלא ס"ל דפשיטא לי' להש"ס שגם בא"י הישן בשמיני בסוכה אינו לוקה ומזה שפיר מקשה הא כיון דליכא תק"ח ילקה אבל בשמיני לדידן לא ק"ל כלל כיון דעכ"פ מצוה דרבנן איכא ליכא ב"ת אכן לענ"ד אין נראה כן אלא נ"ל דהרשב"א ס"ל דשופר מקרי שלא בזמנו כיון שכבר תקע ואינו מחויב להוציא צבורא אחרינא וכמש"ל א"ק א' אלא דקשה לו הא מתכוין למצוה כמ"ש התוס' שהבאתי לעיל והוא מתרץ דלא מקרי מתכוין להוסיף אלא כשמתכוין להוסיף מדעתו אבל חכמים כשתקנו לשם מצוה יש כח בידם לצורך וממילא העושה אע"פ שנתכוין למצוה לא מקרי מתכוין להוסיף על המצות אלא נתכוין לקיים מצות חכמים שנצטוונו ע"ז מלא תסור וזהו שכ' הרשב"א בתחלת דבריו דישן בשמיני בסוכה בנתכוין למצוה עובר על ב"ת ר"ל היכי דלא תקנוהו חכמים כגון בא"י א"נ אפילו בח"ל בנתכוין בפירוש להוסיף על מצות התורה ולבסוף כ' דבשמיני של סוכה בזה"ז מיתב יתבינן ואוכלים וישנים בה למצוה וליכא משום ב"ת ואע"ג דמתכוונים למצוה אין כוונתינו להוסיף על מצות התורה אלא לקיים מצות חכמים וה"נ גבי שופר דמקרי שלא בזמנו לדידי' ואינו עובר בלא כוונה אע"ג דמתכוונים למצוה כיון דאין מתכוונים להוסיף

להוסיף על דברי תורה אלא לקיים מצות חכמים לא מקרי מתכוון להוסיף וע"כ צ"ל דהרשב"א ס"ל דשופר מקרי שלא בזמנו דאל"כ מה מייתי ראי' מסוכה בשמיני לשופר שאני שופר דזמני' הוא וטעמא דסוכה בשמיני דלאו זמני' הוא כדאיתא בגמרא ולא מקרי מתכוון להוסיף כמ"ש רש"י בעירובין שם וז"ל ולהכי שרינן דאי שמיני הוא לא מכוינן למצות סוכה עכ"ל ואע"ג דאנן בקיאין בקביעי דירחא מ"מ לא מכוינן אלא לקיים מנהג אבותינו אע"כ ס"ל דגם שופר לא מקרי זמני' ואי מה דעבדינן מתקנת חכמז"ל מקרי לא מכוין להוסיף גם שופר דכוותי'. והיינו לפי מסקנת הגמרא דיש חילוק בין בזמנה או לא ובין מתכוין להוסיף או לא אבל המקשה שלא ידע מזה בפיר מקשה הישן בשמיני בסוכה ילקה:

(ד) **והריטב"א** בחידושיו סוכה דף ל"א ע"ב כ' וז"ל וי"ל דליכא משום ב"ת אלא כשמוסיף חלק אחד במצוה שמוסיף במנינא או בשיעורא שנתנה תורה וכו' אבל כל שהוא עושה מצותו כדרך שאמרה תורה וחוזר וכופל את הכל מפני הידור מצוה וכדי לערבב את השטן אין בזה משום כל תוסיף וכו' א"כ והוא הנכון דכל שהוא מתקנת חז"ל אין בו משום ב"ת תדע שהרי ישבים בסוכה בשמיני ע"פ חז"ל כנ"ל עכ"ל והנה תירוץ הראשון הוא כדברי התוס' מנחות שהבאתי לעיל א"ק ב' וכפי מה שפירשתי דבריהם שם בעזהש"י שמחלקים בין לעשות המצוה ב"פ ובין להוסיף במנין בתוך המצוה והתירוץ השני הוא כדברי הרשב"א שהבאתי א"ק ג' ואפשר לפרש דבריו כמו שפירשתי דעת הרשב"א ובר"ה דף כ"ח ע"ב כ' וז"ל וא"ת ואנן היכי יתבינן בשמיני בסוכה במתכוין וי"ל דכל שאמרו חכמים לעשות משום סייג לתורה אין בו משום בל תוסיף ובל תגרע וה"ט דעבדינן השתא במועדים ב' יומי אע"ג דידעינן בקביעי דירחי וה"ה נמי לתקיעות דמיושב ותקיעות דמעומד עכ"ל והיינו כתירוץ השני בסוכה הנ"ל ובדף ט"ז ע"ב אהא דתוקעין ומריעין כשהן יושבין וא"כ תוקעין ומריעין כשהן עומדין כ' וז"ל וכי תימא הא איכא משום ב"ת ואפילו תימא דכיון שתקנו [נ"ל דצ"ל שתקעו] פ"א עבר זמנו וקיי"ל דלעבור בעי כוונה הכא נמי הרי אנו מתכוונים למצוה הא ליתא הכא דמשום ספיקא עבדינן לה ועוד שאין ב"ת אלא במוסיף בגוף המצוה כגון ה' בתים בתפילין וכו' אבל לעשות המצוה כהלכתה נפטר בפעם אחת וחוזר ועושה אותה פעם אחרת כגון לאכול מצה ב' פעמים וכו' ליכא ב"ת וכו' וכן פירשו בתוס' ובלבד שלא יחזור ויברך. ועוד י"ל שאין ב"ת אלא במה שמוסיף מדעת עצמו כגון כהן שהוסיף ברכה אחת משלו וכן ישן בשמיני בסוכה במתכוין למצוה וכו' אבל במה שעמדו חכמים ותקנו לצורך ליכא משום ב"ת ובל תגרע שהרי קבעו ב' ימים טובים וישבים בסוכה בשמיני מדבריהם אע"ג דידעינן בקביעא דירחא וכמה מצות ג"כ שב"ד מתנין לעקור דבר מה"ת בשב ואל תעשה ופעמים לעקור בידים משום מגדר מלתא כדאיתא ביבמות כללו של דבר בכל מה שתקנו חכמים לצורך משום גדר וסייג ליכא משום ב"ת כמו שפי' הרמב"ם בספר מדע ה"כ לצורך הרבו חכמים בתקיעות כ"ש בתקיעות מיושב למצות שופר ותקיעת מעומד לעלות ברכות בתרועה וחייבין אנו לעשות כדבריהם משום לא תסור עכ"ל והנה מ"ש דמשום ספקא עבדינן לה לא הבינותי דתקיעות דמיושב ומעומד לאו משום ספקא ותירוץ זה שייך לתקנתא דר' אבהו שתקן תשר"ת תש"ת תר"ת כמ"ש בסוכה שם ע"ש אכן ב' תירוצים האחרונים הם ממש כדבריו בסוכה על קושיא זו ועוד למדנו מדברי הריטב"א שגם במבטל דבר אינו עובר משום בל תגרע כיון דתקנת חכמים הוא:

(ה) **ונראה** לי דהרשב"א והריטב"א בתירוץ זה שחלקו בין היכי דהוי תקנת חכמים או לא מודים לסברת התוס' דכל שעושה המצוה ב' פעמים לא עבר על ב"ת כמו שהוכיחו התוס' והריטב"א ממה שמותר לאכול הרבה זתים מצה בליל פסח [לכאורה יש להקשות דלמא יצא בכזית ראשון והוי שלא בזמנו ומותר בלא מתכוין להוסיף ואפשר ס"ל דאם הי' יצא בכזית ראשון הי' אסור לאכול אחריו וע"כ בכזית אחרון נתכוין למצות אכילת מצה שלא יאכל עוד וכיון שיצא בכזית ראשון בלא כוונה איך מותר לאכול עוד לשם מצוה] וכמו שהוכיח הריטב"א בסוכה ובר"ה שם ממה שהכהנים רשאים לעלות לדוכן אע"פ שכבר עלו פעם אחת ואינם מחויבים עוד ועל הצבור אין שום חיוב וא"ל דוקא בדלא מכווני למצוה דהא מותרים אפילו לברך עיין באו"ח סי' קכ"ח סכ"ח ובאחרונים ודוקא היכי שאין שום תועלת בעשייתה פעם אחרת כגון לטול לולב כ"פ אסור לחזור ולברך דהוי ברכה לבטלה אבל כהנים כשמתרמי להו צבורא אחרינא אע"פ שאינם חייבים מ"מ כיון דהצבור ההוא לא נתברכו עדיין מותר אפילו לברך מ"מ שמעינן דאפילו נתכוין למצוה ליכא משום ב"ת אבל התוס' ע"כ לא ס"ל סברת הרשב"א והריטב"א הנ"ל וס"ל דכל שמתכוין למצוה אפילו תקנת חכמים איכא משום ב"ת שהרי כתבו שאפילו לאו זמני' כיון דמתכוין לשם מצוה הבאתי דבריהם לעיל א"ק ב' וע"כ ס"ל דבשמיני בסוכה וביו"ט ב' של גליות כיון דלשם ספק ניתקן לא הוי ב"ת לכן ל"ק להו גם מתקנתא דר' אבהו דתשר"ת תש"ת תר"ת ואע"ג דאנן בקיאין בקביעא דירחא מ"מ כיון דמעיקרא מספק ניתקן לא שבקינן מנהג אבותינו לנהוג בו מספק אבל שיתקנו תקנה להוסיף שלא מספק לא דהוי ודאי בל תוסיף:

(ו) **נמצינו** למדין דהיכי שעושה המצוה ב' פעמים אפילו נתכוין למצוה לכ"ע ליכא משום ב"ת אלא דאפ"ה אסור לברך דהוי ברכה לבטלה כיון דאין תועלת בעשייתה פעם אחרת והיכי שיש תועלת בדבר מותר אפילו לברך כמו כהן שעלה לדוכן ואח"כ אתרמי לי' צבורא אחרינא וכן היכי שעושה משום ספק לכ"ע ליכא ב"ת ובזה ניחא תקנתא דר' אבהו דתשר"ת תש"ת תר"ת וכ"כ המ"ז באו"ח סי' ל"ד [ועמ"ש שם בעזהש"י סק"ב ע"ש] והיכי שתקנו חכמים ולא משום ספק להתוס' איכא ב"ת אפילו שלא בזמנו דהוי מתכוין למצוה ולהרשב"א והריטב"א ליכא ב"ת ונלפענ"ד דהיינו דוקא שלא בזמנו דלא מקרי מתכוין להוסיף מצוה אלא לקיים מצות חכמים שמוזהרין בה מלא תסור אבל בזמנו דעובר בלא כוונה גם בזה עובר וסוכה בשמיני ויו"ט שני להרשב"א והריטב"א כיון דבקיאין בקביעי דירחי הוי כניתקן שלא משום ספק אלא כיון דתקנוהו חז"ל לא עבר על בל תוסיף ולהתוס' הוי כניתקן משום ספק והר"ן אע"פ שכ' בחידושיו פ"ק דר"ה כדברי התוס' בתקיעות דמיושב ומעומד דטעמא דלא הוי ב"ת משום דהוי כעושה מצוה אחת ב"פ אין הוכרח דס"ל כסברת התוס' בזה דאפילו היכי דתקנוהו חכמים כיון דלא הוי משום ספק איכא ב"ת דאפשר לומר דאזיל לטעמי' דס"ל דתקיעת שופר מקרי זמני' ע"ש בחידושיו ותמצא כן אכן בפירושו להרי"ף שם כ' דאפילו הוי שלא בזמנו מקרי מתכוין להוסיף וע"כ ס"ל כסברת התוס' וכשמוסיף במנין בתוך המצוה שלא במינו איכא ב"ת וכשמוסיף במינו לדעת התוספת בר"ה ליכא ב"ת ולדעת התוס' מנחות איכא ב"ת ועוד אבאר לקמן א"ה מא"ק ז' והלאה דעת הפוסקים בזה:

ועתה הבא לדבר אי עבר על בל תוסיף בלי אגד או צריך אגד דוקא גם אם יש חילוק בין מוסיף במינו או שלא במינו או לא.

(ז) **הנה** בסנהדרין דף פ"ח ע"ב אמרינן גבי זקן ממרא א"ר אלעזר א"ר אושעי' אינו חייב אלא על דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע ואין לנו אלא תפילין ואליבא דר' יהודה והא איכא לולב וכו' בלולב מאי סבירא לן אי ס"ל דלולב א"צ אגד האי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי ואי ס"ל דצריך אגד גרוע ועומד הוא והא איכא ציצית וכו' בציצית מאי ס"ל אי ס"ל דקשר העליון לאו דאורייתא האי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי ואי ס"ל דקשר עליון דאורייתא גרוע ועומד אי הכי תפילין נמי אי עביד ד' בתי ואייתי אחרינא והנח גבייהו האי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי ואי עביד חמשה בתי גרוע ועומד הוא הא אמר ר' זירא בית חיצון שאינו רואה את האויר פסול עכ"ל הגמרא וכתבו התוס' ד"ה אי סבירא לן דמהכא שמעינן דלמ"ד דא"צ אגד אמרינן האי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי ולא עבר על ב"ת וכ"ש למ"ד צריך אגד והוסיף חוץ לאגד והא דאמרינן בסוכה דף ל"א ע"ב דאפילו

דאפילו לר' יהודה דלולב צריך אגד והוסיף חוץ לאגד אסור וכ"ש למ"ד א"צ אגד דהיינו מדרבנן אסור אבן בסוכה שם ד"ה הוא"ל כתבו דאפילו לר"י והוסיף חוץ לאגד חשיב כמוסיף וכ"ש לרבנן דא"צ אגד והא דאמרינן בסנהדרין שם דלמ"ד א"צ אגד האי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי היינו לענין דאין זה כל המוסיף גורע דלפעולם ידי מצוה יצא אלא דעובר על ב"ת והא דאמרינן בסוכה שם ע"א דלר"י דס"ל דצריך אגד אי אגד להו שלא במינו הוי ה' מינים אבל לרבנן דא"צ אגד לא דהאי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי היינו משום דהאגד הוא שלא כדרך גדילתו אבל לר' יהודה דצריך אגד וכל אגודה הוא שלא כדרך גדילתו לכן אפילו כה"ג עובר עכ"ד ומבואר מדבריהם דלדעת הסוברים דעובר בלא אגד גם שלא במינו עובר שהרי כתבו דלדעת זו קשה אמאי לרבנן כשאגדו שלא במינו לא עבר על ב"ת וגם משמע מדבריהם דלדעת הסוברים דאינו עובר בלא אגד גם במינו אינו עובר בלא אגד שהרי משמע מדבריהם שלדעה זו אתי להו שפיר הסוגיא דסנהדרין ואכתי משכחת לה דהוסיף בלולב ובציצית ממינם דעובר בלא אגד דלא משמע לומר דנפסלו הלולב והציצית משום דהוסיף והכי אגלם ממינם ולא אגדם עמהם וכל כה"ג הו"ל לפרושי אלא משמע דס"ל דאין חילוק אלא אפילו במינם עובר בלא אגד. והט"ז באו"ח סי' ל"ד סק"ב כ' שלא ידע טעם לחלק בין איסור ב"ת ובין זקן ממרא ותמהני שלא הביא דברי התוס' סוכה הנ"ל וכבר הקשה עליו כן בספר כסף נבחר ע"ש:

(ח) **גם** הרשב"א בת' סי' תש"ח כ' שאם הוסיף על ד' מינים בין במינם בין שלא במינם אפילו למ"ד א"צ אגד יש בה משום ב"ת והא דאמרינן בסנהדרין דלמ"ד דא"צ אגד האי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי היינו דמ"מ יצא בו אבל משום ב"ת חייב אלא בהדס אין בו משום ב"ת דלנאותו הוא ובציצית משום דקיי"ל קשר העליון דאורייתא לכן אם הוסיף פסול ע"ש וע"ע שם בסי' תקל"ה:

(ט) **והריטב"א** בחידושיו סוכה דף ל"א ע"ב כ' בשם התוס' כדבריהם בסוכה הנ"ל או"ק ז' וכ' וז"ל ולגבי הא לא אמרינן האי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי כענין כהן עולה לדוכן ומוסיף ברכה אחת משלו עובר משום ב"ת והיינו בשמיני בסוכה לוקה אע"ג דכל יום ויום לחודי' קאי וכו' ואח"כ כ' ולדבריהם מה שנהגו להוסיף בהדס וערבה וכו' וב"ת דכל שהוא ממינו ליכא ב"ת הא ליתא דהא אמרינן התם א"ה תפילין נמי וכו' ואמרינן נמי במס' ר"ה שהניתן במתן אחת שנתן במתן ארבע שיש בו משום ב"ת ומכאן יש לי ראי' גמורה שאפילו במין אחד יש בו משום ב"ת וכו' ומה שתוקעין בר"ה יותר מט' תקיעות וכו' [וכמו שהעתקתי דבריו לעיל או"ק ד'] ושיים אבל מורי נר"ו [הוא הרא"ה] מפרש בשם רבינו הגדול [הוא הרמב"ן] דכל היכי דאמרינן האי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי ליכא משום ב"ת וכו' ובהכי לק"מ בתקיעות של ר"ה ומה שאמרו בכהן שעלה לדוכן והוסיף א' משלו שעובר משום ב"ת וכו' שאני התם שצריך פריסת כפים וכיון שהכל עושה עם פריסת כפים הו"ל כלולב דר' יהודה שהוא צריך אגד ולא אמרינן האי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי והישן בשמיני לא חשיב דקאי לחודי' כיון שכל הימים רצופין ואין הפסק בנתים והא דאמרינן הכא דאין מוסיפין עליהם אפילו לרבנן וכו' לאו מדאורייתא הוא אלא מדרבנן דלמא אתי למסרך ואפ"ה ממינו מוסיפין אפילו מדרבנן משום נוי דבהא לא חיישינן לסירכא וכו' עכ"ל ומשמע לפ"ז דהתוס' דר"ה שהבאתי לעיל או"ק כ' שהקשו מתקיעות דמיושב ומעומד אמאי לא הוי ב"ת ס"ל דעובר בב"ת בלא אגד וכדבריהם בסוכה הנ"ל אבן בר"ה דף כ"ח ע"ב כ' אהא דברכת כהנים ח"ל והקשה בתוס' והא אמר בהנחנקין ובלולב הגזול דמ"ד לולב א"צ אגד אם הוסיף על ד' מינים אינו עובר משום ב"ת משום דהאי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי ותירצו דה"נ כיון דכולם בפריסת כפים אחד כלהו ברכות הדדי נינהו וכעושה ה' בתים בתפילין כיון שאין בהם מעשה אלא דבור פריסת כפים אוגדן עכ"ל ואח"כ כ' וא"ת ואק וכו' עד וה"ט נמי לתקיעות דמיושב ותקיעות דמעומד כמו שהעתקתי לעיל או"ק ד' משמע מדבריו שגם לדעה זו דאינו עובר בלי אגד קשה לו מתקיעת דמיושב ומעומד וזה סותר לדבריו בסוכה הנ"ל ואפשר דמ"ש וה"ט נמי לתקיעות דמיושב ותקיעות דמעומד ר"ל שגם שם בעינן לה"ט למאן דס"ל דא"צ אגד או אפשר דס"ל להריטב"א מדכתבו התוס' שהביא דכיון שאין בהם מעשה אלא דבור פריסת כפים אוגדן משמע דאין זה אגד גמור אלא דבדבר שאין בו מעשה אלא דבור לא בעינן אגד גמור לכן פריסת כפים אוגדן ע"כ גם תקיעות כדבור דמי ומה שעושה ביחד זה אחר זה כשיפור אחד כאגד קל דמי ועבר ג"כ בב"ת אבל הרמב"ן כ' כיון דצריך פריסת כפים וכו' ס"ל דפריסת כפים אגד גמור הוא ואין חילוק בין מעשה לדבור לעולם צריך אגד גמור ופשיטא לי' דשופר לאו אגד גמור הוא וכן יורה קצת לשון התוס' דר"ה שהבאתי לעיל או"ק כ' דאמר שתירצו בתקיעות דלא הוי ב"ת כתבו וכן בהדס וערבה שבלולב וכו' אפילו למ"ד דצריך אגד וכו' משמע דאסקו אדעתייהו דלא שייך ב"ת אלא למ"ד צריך אגד ואפ"ה קשה להו מתקיעות ואע"ג דאפשר לדחות מ"מ משמע קצת מדבריהם דס"ל דתקיעות כאגידו דמו ודוק כנ"ל בדעת הריטב"א:

(י) **והרמב"ם** כ' בפ"ז מה' לולב ה"ז וז"ל אין מוסיפין על מינים ואין גורעין מהם ואם הוסיף או גרע פסול עכ"ל כ"ה הגירסא שלפנינו וכ' ה"ה דכ"ל לתרץ הסוגיות דאפילו לדידן דקיי"ל לולב א"צ אגד מ"מ כשנטל ב' לולבים כאחד עובר על ב"ת כיון שהוסיף ממינם ונטלם כא' וראי' מעירובין דף צ"ה ע"ב דהמניח ב' זוגות תפילין ביחד עובר על בל תוסיף אבל אם לקח עמו מין אחר לדידן דקיי"ל לולב א"צ אגד לא עבר משום לא תוסיף דהאי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי כמוזכר בסנהדרין דף פ"ח ע"ב ומ"מ אין מוסיפין לכתחלה כמוזכר בסוכה דף ל"א ע"ב בהא שאין פוחתין מהם כך אין מוסיפין עליהם אפילו למ"ד א"צ אגד והיינו לכתחלה עכ"ד [והלח"מ הקשה על מ"ש ה"ה דכ"ל לתרץ הסוגיות הא כבר תירץ אותם ולענ"ד לא תירץ עדיין אלא הך דעירובין והך דסוכה ועמה כוונתו לההיא דסנהדרין ע"ש ודוק] ונלענ"ד דלדעת ה"ה הא דאמרינן בסנהדרין למ"ד א"צ אגד האי לחודי' קאי היינו אי מוסיף שלא במינו והא דאמרינן ולמ"ד צריך אגד גרוע ועומד הוא היינו ג"כ שלא במינו וה"ה מינו אפילו למ"ד א"צ אגד כאגידו דמי לענין זה וגרוע ועומד הוא וה"ה גבי ציצית פירושו כך למ"ד קשר העליון דאורייתא אפילו שלא במינו גרוע ועומד הוא וה"ה במינו אפילו למ"ד קשר העליון לאו דאורייתא ולמ"ד קשר העליון לאו דאורייתא והוסיף שלא במינם האי לחודי' קאי ונ"ל שכ"ה ג"כ כוונת הלח"מ וע"ל או"ק כ"ד אבן הכ"מ שם כ' שחזר בו הרמב"ם והגי' לא פסל כמגלה דעתו כדעת הפוסקים שהבאתי לעיל דכל היכי דא"צ אגד לא מופסל בהוספה ולענין ב"ת אי עובר בדבר שא"צ אגד לא שמענו דעתו כאן:

(יא) **והראב"ד** בהשגות שם כ' דכשמוסיף במינו ליכא ב"ת אפילו למ"ד צריך אגד אלא דוקא שלא במינו ולא ביאר אי דוקא למ"ד צריך אגד או אפילו למ"ד א"צ אגד. והנה הראב"ד הקשה על הרמב"ם מהא דאמר רבא [בסוכה דף ל"ו ע"ב] מ"ט דר' יהודה דאמר אין אוגדין את הלולב אלא במינו קסבר צריך אגד ואי אגד בי' מינא אחרינא הוי לי' מוסיף מכלל דאי קטיר לי' בסיב ועיקרא דדקלא ליכא מוסיף אע"ג דאיכא טפי מלולב אחד וכ"ש לרבנן דאמרו א"צ אגד דאמרינן האי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי עכ"ל [ועיין בה"ה מה שתירץ ע"ז] ולכאורה אין דבריו מובנים דלר"י דלולב צריך אגד ע"כ בהכי חייב אותנו רחמנא לאגדו בדבר א' מד' מינים הללו דבמין אחד אי אפשר ובמה יאגדנו אם לא כאחד מארבעה מינים הללו והיכי ס"ד למיהוי ב"ת בהכי וע"כ ס"ל להראב"ד דמ"מ יכול לאגדו בקלח אחד משלשה מינים הללו כדאשכחן גבי מצורע בפ"ד דנגעים מ"א ורבנן בשירי הלשון ולא יוסיף דבר אחר לאוגדו בו אפילו הוא מד' מינים ובגמרא שם אמרינן אפילו בסיב ובעיקרא דדקלא ולא בשירי אחד משלשה מינים הללו דוקא אע"כ דליכא בהא משום ב"ת. כנ"ל לדעת הראב"ד וא"כ ע"כ לא ס"ל להראב"ד סברת התוס' סוכה דף ל"א ע"ב שהבאתי לעיל או"ק ז' דהתם אגד הוי שלא כדרך גדילתן ובהכי אצרוכוהו רחמנא דהא ס"ל דהתמא מיירי רחמנא שיאגדנו בשירי

בשירי

בשירי א' משלשה מינים שהאגדים בו וא"כ תקשה אמאי עובר כשאגדו שלא כמינו וע"כ או דס"ל דעובר על ב"ת אפילו שלא כדרך גדילתו אע"ג דלענין לצאת י"ח בעינן כדרך גדילתו דוקא לענין ב"ת לא אמרינן כן או דס"ל דגם כשאגדו שלא כמינו לא יעבור על ב"ת אלא כשישאר הראש זקוף למעלה כדרך גדילתו ויאגדנו בשיריו ומ"מ לא יאגדנו שלא כמינו כלל דחיישינן שמא ישאר הראש זקוף למעלה כדרך גדילתו ויעבור עליו וא"כ תקשה לדידי' ק' התוס' בסוכה שם אמאי עובר לר"י ולרבנן לא עבר דלדידי' ליכא לתירוצא כמ"ש התוס' הי' דלרבנן שלא כדרך גדילתו דהא לדידי' גם לר"י לא אצרוכוהו רחמנא בהכי וא"כ הוי לר"י נ"כ שלא כדרך גדילתו כמו לרבנן ואפ"ה עובר וא"כ לרבנן נמי וע"כ ס"ל דבלא אגד לא עבר אב"ת וא"כ ע"כ להראב"ד תרתי בעינן שלא במינו ובדבר הצריך אגד ואי לא לא עבר על ב"ת כנלענ"ד :

(יב) **ונשאר** לנו ליישב ק' הה"ה על הנך פוסקים דס"ל דאינו עובר על ב"ת בלי אגד מההוא דפירוקין דף ל"ה ע"ב דהמניח ב' זוגות תפילין עובר על ב"ת וכן הקשה הרשב"א בת' סי' תקל"ה ואפשר ס"ל להנך פוסקים דהיינו מדרבנן כמ"ש הט"ז בא"ח סי' ל"ד סק"ב [ובעיקר דברי הט"ז שם יש אריכות דברים אין כאן מקומם] או אפשר דס"ל לחלק דדוקא כשמוסיף מצוה שלימה ועשאם ביחד עובר משום ב"ת בלא אגד אבל כשמוסיף במנין המצוה לא עבר בלא אגד וכ"כ הפמ"ג שם סברא זו בא"א סק"ג [ועיין מחה"ש שם והנלענ"ד כתבתי ועמ"ש לקמן או"ק כ"ד ודוק] אבל כשמוסיף הדסים ולולבים ס"ל דלא מקרי מוסיף מצוה שלימה אע"פ דכשנטל כל מין בפ"ע יצא מ"מ כיון שעכ"פ צריך להשלים עליהם ואי לית לי' אלא מין אחד לא יטול כלל וכמ"ש בא"ח סי' תרנ"א סי"ב לא מקרי מצוה שלימה והא דיוצא כשנוטל כ"א בפ"ע לא הוי אלא כנטל כולם בלא אגד כמ"ש הרי"ף פרק לולב הגזול הביאו הב"י סי' תרנ"א או אפשר דס"ל כיון דמקום תפילין מיוחד הן וצריכין לקשור במקומן לכן כשהניח ב' זוגות במקום המיוחד לתפילין וקשרם במקום ההוא כדין הנחת תפילין הוי כאלו קשרם ביחד. ומ"מ משמע מדברי כל הפוסקים הנ"ל דהיכי דמיפסל בהוספה פשיטא דעבר על ב"ת ויש שעבר על ב"ת ועדיין נחלקו אי מופסל ולפ"ז הא דאמרינן גרוע ועומד הוא ר"ל דהזקן ממרא אינו חייב בזה דבעינן שהי' כשר מתחלה וא"כ נפסל וכ"כ מדברי רש"י ותוספת שם ע"ש :

(יג) **והר"ן** בפירושו להרי"ף פרק לולב הגזול אברייתא דד' מינים שללו אין פוחתין מהם ואין מוסיפין עליהם כ' דלדידן דקיי"ל לולב א"צ אגד ליכא משום ב"ת בין במינם בין שלא במינם אלא מדרבנן ע"ש וכ"כ עוד בחידושיו סנהדרין שם דלדידן דקיי"ל לולב א"צ אגד ליכא משום ב"ת ומותר להוסיף על ההדס ועל הערבה והא דאמרינן גבי לולב הגזול דלא לייתי מינא אחרינא וכו' היינו דוקא במוסיף מין אחר וכו' וכי היכי דלא ליתי למיסרך אחרו אבל לרבות במינן עלמא אין לנו איסור בהם וכו' מיהו לכ"ע בציצית מי שמוסיף יותר מדרשת הכתוב איכא ב"ת לדידן דקיי"ל קשר עליון דאורייתא ולדידן דקיי"ל כמי דחוטי ציצית ארבעה ושהן תלוין בכנף הם א' אם הוסיף עליהן פסלן ואיכא משום ב"ת עכ"ד. ואח"כ כ' וז"ל והנכון בזה דמאי דאמרינן גרוע ועומד הוא לומר שאינו חייב עליו משום ב"ת שדבר ברור הוא שהנוטל ביום א' של חג ענף של זיתים או של רימון שאינו עובר משום ב"ת וכו' וכן כשנוטל את הלולב שיש בו ה' מינים באגודה אחת למ"ד לולב צריך אגד הרי הוא גרוע מתחלתו ואין נטילתו אלא כענף של זית או של רימון שאמרו שאין נטילן כלום לא למצוה ולא לעבור עליו והשמועה בזקן ממרא עליי' אין בהוראתו מעשה של עבירה אלא שוא"ת שמונע ממנו נטילת לולב כשר ואיזו תוסיף אינו אלא כשהמצוה נגמרת מתחלה ויוצא בה כראוי ובשביל התוספת נפסלת וכו' תמה מאי דאמרינן בכהן שעולה לדוכן שאם אמר הריני מוסיף ברכה אחת שהוא עובר משום ב"ת ואמרינן טעמא דאי מתרמי לי' לצורא אחריני זמני' הוא ואמאי לא אמרינן שאין אותה ברכה כלום כדאמרינן בנטילת שאר המינין וי"ל דגבי ברכה ודאי ברכה הוא ורחמנא אמר כה תברכו כענין הזה ובלשון הזה הלכך אם הוסיף עובר הוא אבל כשאמר הכתוב ולקחתם לכם ביום הראשון אין במשמע שלא יטול דבר אחר כל אותו היום עכ"ל ויש לתמוה בדבריו דבתחלה כתב דאם הוסיף על ח' חוטים בציצית פסלן ואיכא משום ב"ת ואח"כ כ' גבי לולב דכיון שנפסל לא שייך ב"ת וממילא ה"ה כשמוסיף על ח' חוטים אינו אלא כלובש בגד של ד' כנפות בלא ציצית דמ"ש זה מזה ועוד שהרי גם בציצית אמרינן בגמרא גרוע ועומד הוא ונמצא דבריו סותרים זא"ז ונ"ל שמה שכ' בתחלה דעובר על ב"ת לא כ' אלא לס"ד בש"ס קודם דאסיק דלמ"ד צריך אגד גרוע ועומד הוא וא"כ דלמסקנא ליכא ב"ת במוסיף על חוטי הציצית ולא הקשה שם על רש"י והרמב"ם אלא במה דס"ל דלא מופסלי כלל אבל משום ב"ת ליכא למסקנת הש"ס כנ"ל לדעת הר"ן. ומ"מ נתבאר מדבריו דאינו עובר על ב"ת בלי אגד ואפ"ה הקשה בפירושו להרי"ף בפ"ק דר"ה מתקיעות דמיושב ומעומד אמאי לא הוי ב"ת ונ"ל כמ"ש בא"ק ט' בדעת הריטב"א. ועוד למדנו מדברי הר"ן אלו דס"ל דב"כ זמני' הוא ועמ"ש לעיל או"ק א' :

(יד) **ומעתה** יצא לנו מדעת כל הפוסקים הנ"ל ששה שטות. א' שטת התוס' בר"ה דף כ"ח ע"ב דכשמוסיף במינן כגון על מנין ח' חוטין שבציצית ועל בדי הדס וערבה ולולב ליכא משום ב"ת וכ"ד הראב"ד בהשגות פ"ז מה' לולב ה"ז והמרדכי פ"ק דר"ה סי' תש"ה. ב' שטת התוס' מנחות דף ל"ח ע"א וסנהדרין דף פ"ח ע"ב והרשב"א בת' סי' תש"א וסי' תקל"ה והריטב"א בחידושיו סוכה דף ל"א ע"ב דבין במינן בין שלא במינן איכ"א ב"ת. ג' לענין אי צריך אגד שטת התוס' סנהדרין דף פ"ח ע"ב והרא"ה בשם הרמב"ן שהביא הריטב"א בסוכה דף ל"א ע"ב והראב"ד בהשגות שם דבלי אגד אינו עובר עליו משום ב"ת והיכי דצריך אגד והוסיף בתוך האגד עובר משום ב"ת ומופסל וכ"כ כיון דצריך פרישת כפים כאגידו דמו ומתוקעים בתקיעות דלדעת התוספת כאגידו דמי ולדעת הרא"ה בשם הרמב"ן לאו כאגידו דמי. ד' שטת התוס' סוכה דף ל"א ע"ב והרשב"א בת' סי' תש"א וסי' תקל"ה דעובר בלי אגד אגא דלא מופסל בלי אגד. ה' שטת הרמב"ם כפי דעת ה"ה דבמינו עובר בלי אגד ומופסל ושלא במינו דוקא אי צריך אגד וכפי דעת הכ"מ לא מופסל בלי אגד ולענין ב"ת לא שמענו דעתו. ו' שטת הר"ן בחידושיו סנהדרין שם דהיכי דא"צ אגד ליכא ב"ת לא ליפסול ולא לעבור והיכי דצריך אגד מופסל ולכן אינו עובר משום ב"ת וליכא ב"ת לדידי' אלא ב"כ דע"כ ברכה הוא ולא שייך לומר דמופסל וכ"ל דה"ה ישן בשמיני בסוכה ובמתכוין להוסיף כדמשמע בגמרא להדיא וכן תקיעות במתכוין להוסיף כמ"ש בפירושו להרי"ף פרק קמא דר"ה ול"ל בטעמא דמלתא כיון דלאו זימני' הוא ואינו עובר אלא משום דנתכוין להוסיף לא שייך לומר דמופסלי הני דבזימנייהו קעביד להו משא"כ ב"כ ס"ל דזמני' הוא כמ"ש לכן בעי טעמא דמ"מ ודאי ברכה הוא כמ"ש הר"ן. שוב ראיתי שגם דעת הרא"ש פ"ג דסוכה סי' כ"ד שהבאתי לקמן א"ק י"ט דעובר בלי אגד שהרי כ' דטעמא דמותר להוסיף על הדס וערבה לרבנן הוא משום דהוי לנאותו משמע הא לא"ה הוי עובר ועמ"ש לקמן א"ק כ"ג :

(טו) **ויש** להקשות לשטת הר"ן דכיון שנפסל ליכא ב"ת מפלוגתא דאביי ורבא בתמורה דף ד' ע"ב היכי דאמר רחמנא לא תעביד דס"ל לאביי אי עביד מהני דאל"כ אמאי לקי ורבא ס"ל אי עביד לא מהני ואפ"ה לקי דקעבר על מימרא דרחמנא וכאן אמרינן דמופסל לכן לא עבר על ב"ת והוי דלא כאביי ודלא כרבא דלאביי הו"ל דלא מופסל ולרבא הו"ל דנפסל ועבר על ב"ת וי"ל דכאן גם לאביי נפסל דלא משום דעבר על ב"ת פסלינן לה אלא דהתורה שחייבה אותו ליקח לולב של ד' מינים ולהניח תפילין של ד' פרשיות וכדומה הקפידה שלא יהי' אלא מנין זה ולא יותר וכשלקח יותר ממנין זה לא קיים עדיין מצות התורה כיון שלקח ה' מינים והתורה הקפידה שיקח ד' ולא ה' ומלא תוסיפו לא שמעינן אלא דקפידא הוא דאי לאו לא תוסיפו ה"א דיש בכלל ה' ד' וכדאיתא בא"ח סי' רס"ג שיוא דיכולין להוסיף על דבר המכוון נגד דבר אחר קמ"ל לא תוסיפו

דקפידא

דקפידא הוא ולא אמרינן בזה יש בכלל ה' ד' וממילא לא לקח עדיין ד' מינים וגם לרבא לא עבר על ב"ת היכי דמיפסל דלשון ב"ת לא שייך אלא במוסיף על המצוה דהמצוה נעשה ועוד הוסיף עליה אבל היכי דמופסל לא שייך לומר דמוסיף על המצוה שהרי לא נעשה המצוה כלל וכמ"ש הר"ן שם וז"ל וחיוב הוסיף אינו אלא כשהמצוה נגמרת מתחלה ויוצא בה כראוי ובשביל התוס' נפסלת וכו' עכ"ל וכ"ל דמ"ש ובשביל התוס' נפסלת לאו דוקא שהרי ב"כ ודכוותה לא נפסלו ראשונים בשביל התוספות אלא עיקר קפידתו שיהי' המצוה נגמרת מתחלה ואז אע"ג דנפסלה מחמת התוס' עובר וכ"ש היכי דעדיין לא נפסלה תדע דאלת"ה פליגי אביי ורבא בכל הני ובתמורה דף ו' ע"ב אמרינן דלא פליגי אביי ורבא אלא בשינוי קונה :

(מז) **עוד** כ' הר"ן שם וז"ל וכ"ת בלולב נמי אם יטול הד' מינין. ואח"כ הוא אוגד בו המין החמישי הרי הוא מוסיף במצותו וגורע בה הא ליתא דלמ"ד לולב צריך אגד צריך הוא לקיים בו מצות אגודה שאם היו ג' מינים אגודים והוסיף לאגוד הרביעי עמהם פסול שהרי זה לא קיים בהם מצות אגודה אלא דומה לתפסה ולמ"ה שהאגד נעשה בג' מינין שלא כראוי ואין יוצאין בו כדי אגודה ואף זה אם עשה כן במין החמישי לא עשה ולא כלום וכ"ת שיהא מתיר ואוגד בתחלה הרי הוא כאוגד מתחלתו והוא גרוע ועומד כך פירוש הראב"ד ז"ל [והוא בהשגות פ"ד מה' ממרים ה"ג] ויותר נראה לפרש ולומר שבלולב א"א שאם נטל הלולב כשר ואח"כ הוסיף שוב אינו גורע שכבר יצא ידי נטילה וכו' עכ"ל וכ"כ התוס' וק"ל לדבריהם איך יתרצו גבי ציצית הא אפשר שלבש הטלית עם הציצית כשרים מקושרים ואח"כ הוסיף חוטים וקשרם יחד [שוב מצאתי בא"ח סי' ל"ד סק"ג כיוצא בו ועמ"ש שם בעזהש"י] וע"ק דגבי תפילין אמרינן בגמרא שהעתקתי לעיל א"ק ז' דאמר ר' זירא וכו' ול"ל דר"ז ולוקמא דחיבר בית חמישי אחר הנחתן בראש ופסול משום דהוי חמשה בתים ולדברי הראב"ד אפשר לומר דכיון שהד' בתים היו מחוברין מתחלה בפ"ע וניכרים בפ"ע ע"י הריבוע והתיתורא שנעשה למדת הד' בתים אע"פ שאח"כ חיבר בית חמישי לאודויי קאי ובדברי הר"ן אפשר לומר דמודה לסברת הראב"ד ולא כ' אלא דבלולב א"ל לזה אבל התוס' שלא הביאו כלל הברא זו קשה לומר שפסלן אחר שלבשן כיון דאין חיוב כלל להיות לבוש בציצית ולא באו אלא לפטור הבגד ולא מקרי מוסיף גורע אלא מוסיף מחייב הבגד וגבי תפילין ק"ל דאה"נ אלו חיבר בית חמישי לא צריך לדר"ז אלא בא ליישב אפילו אלו לא חיבר להם משכחת שפיר בתפילין מדר"ז אבן הרמב"ם פ"ד מה' ממרים ה"ג כ' ויניח חמשית וידבק בחילון שהבית החילון שאינו רואה את האויר תמיד פסול עכ"ל משמע דוידבק דוקא ואפ"ה צריך לדר"ז [ועיין מהרב"א שם ברש"י ד"ה ואין לנו ודוק] וע"כ ס"ל כסברת הראב"ד כן נלענ"ד. ואפשר גם התוס' מודו לסברא זו והאמת נקטו גבי לולב ועי"ע לקמן א"ק כ"ד ודוק :

(יז) **ורש"י** בפירוש החומש פ' ואתחנן בפסוק לא תוסיפו ובפ' ראה בפסוק לא תוסיף עליו הביא ספרי כגון ה' פרשיות בתפילין ה' מינים בלולב ה' ציצית ד' ברכות לברכת כהנים ע"ש וכל אחד מהשיטות יפרשה לטעמי' לדעת האומרים דבין כשמוסיף במינן ובין שלא במינן עובר בבל תוסיף מיירי בין כשמוסיף במינן בין שלא במינן ולדעת האומרים דדוקא שלא במינן מיירי כשמוסיף שלא במינן ולדעת האומרים דעובר בלי אגד אתיא אפילו למ"ד א"צ אגד ולדעת האומרים דאינו עובר בלי אגד אתיא למ"ד דצריך אגד ובעושה בית חמישי בתפילין לדעת האומרים דמופסל משום בית חילון שאינו רואה את האויר אפילו כשלא חיברן מיירי אפילו לא חיברן ואין להאריך בזה כי הוא מובן מאליו אלא לדעת הר"ן דבלא אגד אינו עובר ובאגד מופסל ולא עבר אתי' ההו"א דכ"כ בפשטי' כיון דכאגידו דמי ומ"מ ודאי ברכה היא עובר וה' פרשיות כגון לאחר שהניחן בראשו הוסיף בית א' וה' ציצית ס"ל דכיון שהם בבגד א' כאגידו דמי שיתחייב ומ"מ לא מופסלי כיון דמ"מ אינם קשורים זה בזה וע"כ ס"ל הטיל ציצית על ציצית לא נפסלו וא"פ דלא מוקי בסנהדרין שם בציצית ובהטיל ציצית על ציצית דלא הוי מוסיף גורע כיון דלא מופסל ולפי מה שפסק הש"ע בא"ח סי' ס"ו דפסול קודם שחתך הראשונות נ"ל הא דלא מוקי לה בכה"ג דלא הוי פירושו מד"ם דז"ל קרי בי' רב הוא על ארבע כנפות כסותך וכ"מ מדברי הר"ן שם שכ' וז"ל וכן מה שהקשו מציצית הוא ודאי על חשבון החוטין שהן כאין מדרשא גדול שנים גדילים ארבעה שהוא מד"ם משמע שבא לשלול שלא מקשה מהטיל למוטלת שהרי מקרא מפורש הוא ולא בא מדרשא ולא הוי פירושו מד"ם אבל לענין ב"ת לא בעינן שיהי' פירושו מד"ם. עוד אפשר לומר שגם לדעת הר"ן פסול בהטיל למוטלת ואפ"ה עובר על ב"ת כשלבשה בכשרות בת ד' ציצית ואח"כ הוסיף חמשית דומיא דתפילין אי נימא שגם בציצית שייך סברה זו ועמש"ל א"ק ע"ז מזה אבן ה' מינים בלולב לא משכחת לה לדעת הר"ן אלא מדרבנן ועיקר קרא לשארא אתא :

(יח) **וראיתי** להרב רא"מ בפירושו לרש"י שם דברים אשר לא זכיתי להבינם ואשיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון לפענ"ד. כ' שם ואע"ג דבריית' זו אתי' כמ"ד לולב צריך אגד דאל"כ וכו' דהאי לאודויי קאי וכו' ולית הלכתא כוותי' וכו' ע"ש. וכבר כתבתי לעיל א"ק י"ד שיטות הרבה פוסקים דעובר בלי אגד ואפשר אף שיטת רש"י סובר כמותם. עוד כ' להקשות דבסנהדרין משמע בלי אגד לא עבר על ב"ת א"כ אמאי עבר בב"כ ע"ש וכבר כתבתי לעיל א"ק ט' בשם הריטב"א שכ' בשם הרמב"ן דב"כ אגידו ניהו. עוד כ' לתרץ קושיא זו וז"ל בבר תירצו בגמרא ש"ה בזמני' הוא והדר פריך והא סיים כל ברכותיו קתני ומשני כיון דאי מתרמי לי' צבורא אחריניא הדר בריך להו זמני' הוא עכ"ל והדברים אלו תמוהין מאוד לענ"ד דלא אשכחן חילוק בין בזמנו לשלא בזמנו לענין אגד והרי לולב ודאי זמני' הוא ואינו עובר בלי אגד למ"ד דס"ל כן ולא אמרינן בר"ה דף כ"ח ע"ב דזימני' הוא משום דאי מתרמי לי' צבורא אחריניא הדר מברך אלא דאי לאו"ה לא עבר על ב"ת כלל אע"ג דאגידו ניהו דשלא בזמני' לא עבר אב"ת והרי לשיטת הריטב"א שהבאתי לעיל א"ק א' לא קאי הכי במסקנא אלא כ"כ לאו זמני' הוא ואפ"ה עובר משום דנתכוין להוסיף וכ"כ מדברי הרשב"א והריטב"א שהבאתי לעיל א"ק ג' ד' וכפי מה שפירשתי שם דבריהם דס"ל דתקיעות לאו זמני' הוא וכ"ש ב"כ וכמ"ש לעיל א"ק א' דתקיעות הוי טפי זמני' מב"כ ע"ש אבן דעת הר"ן שהבאתי בא"ק א' ובא"ק י"ג דב"כ זמני' הוא וכ"ש תקיעות. עוד כ' ומתקיעות סופר דתוקעין כשהן יושבין וחוזרין ותוקעין כשהן עומדין וכו' ל"ק משום דבעשיית המצוה פעמים לית בי' משום ב"ת אפילו בזמנו ע"ש הם דברי התוס' בר"ה שם וכבר כ' לעיל דברי הפוסקים בזה. עוד כ' וז"ל אבל היכי דמוסיף דבר אחר שאינו ממינו כגון יוסף ד' עליכם על ב"כ ודאי אית בי' משום ב"ת ומזה הטעם אין להוסיף בלולב שלא במינו אע"ג דאינו צריך אגד והאי לאודויי קאי דכיון דזימני' הוא הו"ל כברכת יוסף ד' עליכם אבל במינו אע"ג דזימני' הוא לית בי' משום ב"ת אלא הוי כעשיית המצוה פעמיים עכ"ל מבואר מדבריו דכשמוסיף שלא במינו עובר בזמנו בלא אגד ובמינו אינו עובר אפילו בזמנו ולא נתבאר בדבריו אם גם באגד אינו עובר במינו או דוקא בלי אגד ומדברי התוס' ר"ה שם מבואר דס"ל דאפילו באגד אינו עובר כשמוסיף במינו וכבר כתבתי לעיל בעזהש"י שיטת הפוסקים בזה וע"ל בביאור הפמ"ג אות ל"ד. עוד כ' ומתניתא דפרק לולב וערבה דתנן אין אוגדין את הלולב אלא במינו דברי ר"י וקאמר תלמודא דטעמא דר"י משום דקסבר לולב צריך אגד משמע דלרבנן וכו' אוגדין אותו אפילו שלא במינו אע"ג דזמני' הוא ל"ק דכיון שאין נכון בו רק לאגד בעלמא לית לן בה והא דאמר רבא וכו' לעבור בזמני' לא בעי כוונה וכו' ה"מ בסתמא שלא היתה בו כוונה כלל אבל הכא דמכוין בי' לאגד בעלמא ולא לשם מצוה לא עכ"ל והנה דבריו בזה הם נגד דברי התוס' בסוכה שם שכתבו דטעמא דלא עבר אב"ת לרבנן באוגדו שלא במינו דהוי שלא כדרך גדילתן וגם נגד דברי הראב"ד שהבאתי לעיל א"ק י"א שהקשה על הרמב"ם דס"ל דעובר אב"ת בב' לולבין מהא דאמרינן דכשאגדו במינו לר"י ליכא ב"ת ולדבריו שאני היכי דמכוין לשם אגד והנה מדלא סני לי' בתירוץ התוס' ש"מ דס"ל כסברת הראב"ד

הרא"ש שכתבתי שם דסתם אגד הוי כדרך גדילתו בשירי אחד מהמינים שבו או דשייך ב"ת אפילו שלא כדרך גדילתן ומעתה לא ידעתי לחלק לר"י בין במינו ובין שלא במינו אי נימא דלר"י כיון דאגד מן המצוה כשנתכוין לשם אגד הוי כנתכוין למצוה גם במינו נמי ואי נימא דלא הוי כמתכוין למצוה גם שלא במינו נמי ואפשר ס"ל דלר"י הוי במינו מצותו בכך וכמו שהקשתי שם לשיטת הרא"ש ע"ש מ"מ לא מצאתי שיטה זו בפוסקים. עוד כ' שם ומההוא דפרק הנחנקין דקאמר תפילין נמי וכו' אלמא אע"ג דזימני' הוא ושלא במינו הוא לית בי' משום ב"ת כיון דלא אגידו ל"ק דהתם לענין חיוב מיתה קמיירי ואין הזקן ממרא חייב מיתה בלא אגודי אע"פ שהוא בזמנו ושלא במינו ומכוין לשם מצוה אבל בעלמא אית בי' משום ב"ת ולפ"ז מלינן לאוקמא ההוא דחמש מינין בלולב אליבא דכ"ע דמכיון דזימני' ומוסיף דבר חדש הוא וכו' דלכ"ע אית בי' איסור ב"ת אע"ג דלא אגידו עכ"ל וגם זה תמוה מאוד דכיון דאסיק אדעתי' דההוא דסנהדרין לענין חיוב ז"מ דוקא קאי ל"ל לחלק בין זימני' או לא הא מעיקרא נק"מ דנימא דבכ"מ חייב בב"ת בלא אגד וכסברת הפוסקים דס"ל כן וההוא דאמרינן בסנהדרין האי לאודוי' קאי היינו לענין חיוב ז"מ וגם לא ידעתי מאי קשה לו טפי מתפילין ממלולב אי משמע לי' בית חמישי בתפילין שלא במינו גם מינא אחרינא בלולב שלא במינו משמע ואי ס"ד לאוקמא במינו גם תפילין אפשר לאוקמא במינו ומה הוסיף בסוף דניחא לי' לאוקמא לולב שלא במינו ומעיקרא לא ס"ל כן. סוף דבר לא זכיתי להבין דברי הרא"מ בזה. ולפי דרכו שלקח לו שיטה לעצמו יצא לנו הדין דשלא בזמנו אינו עובר על ב"ת בלא אגד. ובזמנו עובר בלא אגד שלא במינו. ובמינו אפילו בזמנו אינו עובר על ב"ת בלי אגד. ובאגד יש להסתפק לדעתו. והיכי דמתכוין לשם ד"א אינו עובר בלי אגד. וס"ל דבזה שמחלק הגמרא בין זימני' או לא נתיישב גם מה דלא הוי בב"כ אגד וס"ל להלכה דב"כ הוי זימני':

(יט) **שוב** ראיתי שסברת הרא"מ זו שמחלק בין בלא כוונה כלל ובין מתכוין לאגד יש לו מקום ע"פ דברי הרא"ש פ"ג דסוכה סי' כ"ד שכ' שם דהיכי דנתכוין לנוי ליכא משום ב"ת ואע"ג דבזמנו לא בעי כוונה לב"ת היינו בסתם אבל אם כיון לנוי אפילו דרך גדילתו ליכא משום ב"ת עכ"ד ע"ש וכ"כ הרשב"א בת' שהבאתי לעיל א"ק א' והרמב"ם פ"ז מה' לולב ה"ז והריטב"א בחידושיו סוכה דף ל"א ע"ב ואפשר ה"ה כוון לאגד ולכאורה היינו סברת רבינו שמואל שהביאו הר"י ספ"ק דברכות והר"ן ספ"ב דר"ה הביאם הב"י או"ח סי' תקפ"ט דאפילו למ"ד מצות א"צ כוונה אם נתכוין שלא לצאת לא יצא וצריך לחלק בין זה לנתכוין להציל בעירובין שם דלמ"ד לא בעי כוונה עובר דכיון דאסור להציל אלא או דרך לבישה או דרך מצוה לכן לא שייך לומר נתכוין להציל אלא או נתכוין למצוה או נתכוין ללבישה והוי בלא כוונה ויש לדבר הרבה בדברי ר"ש אלו ואי"ה יבואר בח"ג אות ה' ואין כאן מקומו וכאן אפשר לומר דלא שייך סברת ר"ש כלל דאפשר סברת ר"ש דלא שייך לומר שילא בע"כ אבל לענין לעבור על ב"ת אפשר דעובר בע"כ [וגם לפי מ"ש לקמן ח"ג אות ה' בשם הישועת יעקב דר"ש לא קאמר אלא מדרבנן ומדאורייתא יצא לא שייך זה לענין ב"ת ועמ"ש שם עליו בעזהש"י] ואפשר עוד לומר דאפילו החולק על ר"ש מודה בזה והכא טעמא אחרינא איכא במלתא דכל שבא לנוי מצוה זו לא שייך לומר שהוא מוסיף על המצוה אדרבה מקיים מצוה זו ואיכא משום זה אלי ואנוהו ולכאורה אפשר לומר גם גבי אגד סברא זו דהא למ"ד א"ל אגד הוי האגד נוי כדאמרינן בסוכה דף ל"ג ע"א אלא דאפשר לחלק דשאני הוספה בהדס דדבר זה נופי' נוי הוא אבל שלא במינו אע"ג דאגד נוי הוא אינו נוי דוקא כשאגדו שלא במינו ועמ"ש לקמן בביאור דברי הפמ"ג אות ל"ד. והנה אע"ג דהתוס' כתבו בסוכה שם גבי אגד טעם אחר דלא הוי מוסיף אין ראי' דלא ס"ל דאגד כלנאותו דמי דאפשר לומר דאזלי לשטתם דס"ל דלנאותו נמי עובר משום ב"ת כמ"ש לקמן אי"ה בא"ק שאח"ז אכן הריטב"א שם שכ' דלנאותו אינו עובר על ב"ת ואפ"ה כ' לעיל מזה טעמא דלרבנן מותר לאגד שלא במינו משום דהוי שלא כדרך גדילתו משמע דשאני לי' בין אגד ובין לנוי ולא מסתבר לומר דאחר דאסיק טעמא דמוסיפין על הדס וערבה משום לנאותו הדר בי' ממה דאוקים לעיל טעמא דאגד שלא במינו משום דהוי שלא כדרך גדילתו דלא הו"ל לסתום אלא לפרש דהשתא א"צ לטעמא דלעיל אע"כ כמ"ש גם הרשב"א בת' סי' תקל"ה שכ' וז"ל ומיהו אין משום ב"ת אלא כל שהוא דרך גדילתו וכן שלא לנאותו וכו' עכ"ל ומשמע דילא לו מהך דאגד שלא במינו לרבנן ומהך דמוסיפין על הדס וערבה משמע דאגד לא הוי כלנאותו וכמ"ש ועיין בפמ"ג או"ח סי' י"א בא"א שם סק"ג ובמ"ז סי' ל"ד סק"ב ומ"ש שם בעזהש"י:

(כ) **ובעיקר** הדבר אי שייך ב"ת היכי שבא לנאותו כבר כתבתי שדעת הרמב"ם והרשב"א והריטב"א והרא"ש דכל לנאותו ליכא ב"ת אכן דעת התוס' נראה דאפילו לנאותו שייך ב"ת שהרי כתבו בר"ה דף כ"ח שהבאתי לעיל א"ק כ' דטעמא דמוסיפין על הדס וערבה משום דהוי כעושה המצוה ב"פ ובמנחות דף ל"ח ע"א נראה מדבריהם שבאמת אסור להוסיף על הדס וערבה ולא משמע לומר דס"ל דזה לא הוי נוי דלא שייך לאפלוגי בהא וע"כ ס"ל דאפילו לנאותו שייך ב"ת וכ"ר המרדכי פ"ק דר"ה סי' תש"ה שהבאתי שם וע"ע במרדכי ה' ציצית סי' תתקמ"ב ודעת הר"ן פ' לולב הגזול שם דהיכי דשייך ב"ת דאורייתא אפילו בא לנאותו עובר אלא לרבנן דס"ל לולב א"צ אגד וליכא לדידהו ב"ת אלא מדרבנן כל לנאותו לא גזרו רבנן. עוד נראה מדברי הרשב"א בתשו' סי' תקל"ה דדוקא בדבר שא"צ אגד אינו עובר כל שהוא לנאותו אבל בדבר הצריך אגד אע"פ שהוא לנאותו עובר בב"ש שכן כתב אבל בא לנאות למ"ד א"צ אגד מוסיף והולך וכ"כ אח"כ דכל לנאותו וכו' למ"ד א"צ אגד ואף למ"ד צריך אגד כל שאגדו למטה במינו וכו' ע"ש ומדברי שאר פוסקים הנ"ל אין הוכרע בזה ואף שגם הרא"ש כ' דוקא לרבנן דס"ל א"צ אגד היינו משום דמיירי שאגדו בו ממילא לר"י כיון דאגד זה מן המצוה הוא א"א לומר דלא הוי אלא לנוי אבל כשמוסיף בתוך האגד לר"י לא שמענו מדבריו אבל הרשב"א שם מיירי להדיא שמוסיף בתוך האגד ע"ש ודוק:

(כא) **וראיתי** בספר כפות תמרים בר"ה דף כ"ח ע"ב ובסוכה דף ל"א ע"ב שדיבר מעניינים אלו ולפי שלא ראיתי להוציא דבר חדש מדבריו לא ראיתי להאריך בהם ע"ש אלא זה שראיתי בו בר"ה שם שהקשה אהא דפריך בגמרא אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה והא הא דיושב בשמיני בסוכה הוא מספק שביעי ובכה"ג פשיטא דאינו עובר על ב"ת ע"ש הגם כי סברא זו כ' גם הריטב"א בסוכה שם והוה מוסכם כמ"ש לעיל א"ק ה' ו' מ"מ כ"ל דלא שייך האי סברא אלא בכגון תפילין דרש"י ודר"ת דאי הלו תפילין אלו לאו תפילין וממ"כ לא עבר וכן גבי תקנתא דר' אבהו דתשר"ת תש"ת תר"ת דאי הא תרועה הא לאו תרועה שחייבתה התורה ואינו יוצא בה או דהוי הפסק ואינו יוצא בה וממ"כ ליכא ב"ת א"כ בשמיני בסוכה ויו"ט שני של גליות לשיטת התוס' שכתבתי שם למסקנא דשלא בזמנו אינו עובר בלי כונה אמרינן דכוונה זו שמתכוין בהם למצוה לא מקרי כוונה לעבור על ב"ת דאינו מתכוין אלא אי שביעי הוא אבל אי שמיני הוא אינו מתכוין לשם מצוה וכן ביו"ט שני של גליות אינו מתכוין אלא אי יו"ט ראשון הוא ואי יו"ט שני הוא לא רצה בה למצוה אבל לס"ד דס"ל שלא בזמנו עובר בלי כונה והוא עושה המצוה בשלימות כדרך שחייבה תורה שפיר פריך ודלמא שמיני הוא ועובר משום ב"ת ממילא אע"ג דלא נתכוין בה למצוה אלא מספק שביעי ודוק:

(כב) **ואחר** שהולעתי לפני את כל דברי הפוסקים הנ"ל אשובה אראה פסקי הש"ע. באו"ח סי' י"א סי"ב פסק כשהוסיף על מנין חוטי הציצית פסול ומבואר בב"י שם דעובר על ב"ת ע"ש וכדעת רוב הפוסקים שכתבתי לעיל א"ק י"ב ובסי' תרנ"א סי"ד פסק דלא יוסיף מין אחר על ד' מינים משום ב"ת ובסט"ו פסק לא יטול יותר מלולב אחד ואתרוג אחד אבל בהדס וערבה מוסיף בה כל מה שירצה ולא ביאר בלולב ואתרוג אי עובר משום ב"ת כמו גבי חוטי ציצית או אינו עובר ואפשר

ואפשר דלא כרירא לי' אי עובר או לא אבל בלולב ציצית גם הרא"ש מודה דעובר כמבואר בדבריו בה' ציצית סי' ו' ובהדס וערבה נראה דטעמו כמבואר בהרא"ש הובא בב"י ובב"ח שם דהדס לנאותו הוא וערבה כיון דכתיב ערבי כל מה שמוסיף בכלל ערבי הוי ובלולב ואתרוג אי נימא דאינו עובר צ"ל או דס"ל דבדבר שא"צ אגד אינו עובר במינו ולהיפך מסברת ה"ה שהבאתי לעיל א"ק י' וצ"ל דסברתו דכשמוסיף במינו בלא אגד הוי כעשיית המצוה פעמיים כמ"ש סברא זו הרא"ש הבאתי דבריו בעזהש"י לקמן א"ק י"ח משא"כ שלא במינו ובדבר הצריך אגד עובר אפילו במינו או אפשר דס"ל דשיעורא דהנך מינים דוקא שלא יפחות עליהם אבל להוסיף מותר וס"ל דכיון דאשכחן בש"ס דמותר להוסיף על ההדס ה"ה לאינך מינים וכ"מ מתחלת לשון הרא"ש שכ' וכל הנך שיעורא שלא לפחות מהם אבל להוסיף יכול משמע דדוקא כאן אמרינן כן ולא במקום אחר וצ"ל לפ"ז מ"ש הרא"ש אין בהם משום ב"ת וכו' כיון שאינו מוסיף מין אחר ע"ש אין ר"ל דס"ל כן בכ"מ אלא דוקא כאן דאין להם שיעור למעלה לא משכחת ב"ת אלא במין אחר וכ"כ הריטב"א בסוכה ובעירובין שם [ע"ש שכ' סברא זו גם לענין חוטי ציצית ועיין בהרא"ש ה' ציצית שם] והר"ן בסנהדרין שם סברא זו וכן מסתבר טפי דעת המחבר ולפ"ז ס"ל דלעולם עובר על ב"ת בלא אגד :

(כג) **והמ"א** סי' תרנ"א ס"ק כ"ז כ' וז"ל ודעת המ"מ והר"ן שאינו עובר משום ב"ת דהאי לאודויי קאי אלא דלכתחלה לא יעשה כן דנראה כמוסיף ואפשר שזהו דעת הטור והרב"י עכ"ל ר"ל דמ"ש הטור והש"ע סי"ד משום ב"ת ר"ל שנראה כמוסיף אבל באמת אינו עובר בב"ת לדידן דקיי"ל א"צ אגד והנה מ"ש כדעת המ"מ והר"ן יפה כ' והבאתי דבריהם לעיל א"ק י' וי"ג דבשלא במינם לדברי שניהם ליכא ב"ת בלא אגד ומחולקים במינם ע"ש אע"פ בסתמו ולא ביארו טעם משום דנראה כמוסיף אלא ה"ה כ' והוא בלכתחלה והר"ן פרק לולב הגזול כ' אלא מדרבנן כמו שכתבתי בחידושי ובחידושיו לסנהדרין שם כ' כי היכי דלא ליתי למיסרך ולכאורה ר"ל כההוא דאמרינן בסוכה דף ל"א ע"ב לא מלא אתרוג לא יביא רימון וכו' דאתי למיסרך דהיינו שיקחו רימון אפילו היכי שיהי' אפשר למלא אתרוג וה"נ יש לחוש שידעו דשני ד' מינים מהך ה' ויטול הרימון ויניח האתרוג מ"מ טפי מסתבר לומר דכוונתו דאתי למיסרך להוסיף אפילו במקום שצריך אגד אע"פ דנקיט בלשון הנאמר בגמרא לענין שיסמוך על מין אחר כוונתו לפי ענייננו שיבא להוסיף במקום אחר והיינו דנראה כמוסיף ויבא להוסיף בכ"מ וכ"כ מדברי הריטב"א בחידושיו בסוכה שם שכ' נ"כ טעמא דלמא אתי למיסרך ושם ע"א כ' וז"ל ולא נחית בהא משום דלולב א"צ אגד והאי לאודויי קאי דא"כ הוי אסרינן מדרבנן כדאסרינן בשאר מינים כדלקמן א"ו משום דלא נתנה בהם התורה שיעור למעלה ככ"ל עכ"ל ומי ר"ל דלמא אתי למיסרך ליקח מין אחר לא שייך זה כשמוסיף ממינו ואמאי כ' דהוי אסרינן מדרבנן כדאסרינן בשאר מינים אע"כ דר"ל דלמא אתי למיסרך להוסיף במקום הצריך אגד וילמדו דברי ה"ה והר"ן הסתומים מדברי הריטב"א המפורשים אכן מ"ש ואפשר שזהו דעת הטור והרב"י לא הבינותי דמשמעות המחבר בספרו ב"י ודאי משמע דעובר ממש כמ"ש הלב"ש שם וגם מלשון הטור שכ' איכא ב"ת משמע דאיכא ב"ת ממש ולא דנראה כמוסיף וגם מדברי הרא"ש משמע כן ע"ש בפ"ג דסוכה סי' כ"ד וסי' י"ד וכיון דמלינו הרבה פוסקים דס"ל כן אמאי נדחק להוציא דברי הרא"ש והטור מפשטן וצ"ע :

(כד) **ובסי'** ל"ד סק"ג כ' המ"א וז"ל אבל אם הניח ב' זוגות תפילין כשרים עובר על ב"ת כדאיתא רפ"י דעירובין וכ"כ ב"י בשם המ"מ ובלבוש והל"ח נסתפקו בזה ופשיט דאשתמיטתא דברי המ"מ הנ"ל והגמרא הנ"ל ומ"ש מההוא דהנחנקין אין ראי' דהתם כ' פרשה אחרת א"כ לא שייכא כלל לתפילין אבל בשני זוגות כשרים עובר על ב"ת ועסי' י' ס"ו עכ"ל והמחה"ש פירוש מ"ש המ"א דהתם כ' פרשה אחרת היינו שאינה מד' פרשיות והקשה אמאי לא משני הש"ס כשהוסיף פרשה אחת מד' פרשיות וע"ש מ"ש ע"ז והניח בקושיא לדעת המ"מ [ומ"ש שם דמדברי הכפות תמרים נראה דס"ל להמ"מ דהיכי דהוסיף אף ידי מצוה לא יצא לא ידעתי אמאי כ' כן בשם הכ"ת הא מפורש יוצא מדברי המ"מ דפירוש כן מ"ש הרמב"ם דאם הוסיף פסול] ע"ש והפמ"ג כ' מכח קושיא זו דכוונת המ"א דאפילו פרשה א' מד' פרשיות לא הוי תפילין ולא מקרי מוסיף והנה אם כוונתו לדעת המ"מ קשה דהא המ"מ ס"ל בפירוש דבמינו עובר בלא אגד ואם כוונתו לדעת המ"א אכתי מה יענה לדעת המ"מ אכן אחר העיון נק"מ דלא כ' המ"מ דעובר במינו בלא אגד אלא בדבר שא"צ אגד ומתחברים פרטי המצוה זה לזה בלא אגד לכן כ' ההוספה יש לה התחברות בלא אגד אבל בדבר הצריך אגד ופרטי המצוה אין להם התחברות זה לזה בלא אגד וממילא גם ההוספה אין לה התחברות להמצוה בלא אגד ודאי אינו עובר בלא אגד אפילו במינו לכן בתפילין ודאי ליכא ב"ת בשלא חיברן אלא דוקא כשמוסיף מצוה שלימה דלא שייך לומר שיתחברו זה לזה דהא מצוה בפ"ע היא ואפשר שכן היא כוונת הפמ"ג ועמש"ל א"ק י"ב וע"ז וכ"ל דאפילו לפי מ"ש שם לדעת התוס' דחייב הז"מ אפילו לא דכקן דמ"מ פסלן והוי גורע אבל משום ב"ת לא עבר ומ"מ גם דברי המ"א לא הבינותי מ"ש על הל"ח דאשתמיטתי' דברי המ"מ דהא הל"ח בה' תפילין אות י"ט כ' דההוא דהנחנקין לענין זקן ממרא דוקא אבל בב"ת עובר והם דברי התוס' סוכה והרשב"א כת' שהבאתי לעיל א"ק ז' ח' וכי משום דס"ל כהמ"מ מאן דדריש כהתוס' והרשב"א שתיקי משתקינן לי' ועוד אני אומר דלפמ"ש לעיל א"ק כ"ב כ"ג דדעת הש"ע דעובר בלא אגד בין במינו בין שלא במינו דברי הל"ח מוכרחים דהא בפרק הנחנקין בש אמרינן גם גבי לולב למ"ד א"צ אגד וגבי ציצית למ"ד קשר העליון לאו דאורייתא דהאי לאודויי קאי ואמאי הא אפילו בדבר שא"צ אגד עובר על ב"ת וכבר הקשיתי כן לעיל א"ק י' על המ"מ ועמ"ש שם בישובו אבל לדברי הש"ס א"א ליישב כן ע"ש וע"כ לתרץ כדברי התוס' והרשב"א ואפשר אזיל המ"א לשטתו כמ"ש לעיל א"ק כ"ג שהשיב דעת הש"ע דס"ל דאינו עובר על ב"ת אבל אין תימה על הל"ח שפירש דברי הש"ע כפשטן גם מ"ש הל"ח והמ"א דנעלם מעיני הלבוש ש"ס דעירובין לענ"ד אפשר דנסתפק הלבוש דאפשר ההוא דעירובין היינו מדרבנן כמ"ש לעיל א"ק י"ב ע"ש. ועכ"פ זכינו לדין שדעת הש"ע דעובר בכ"מ אפילו היכי שא"צ אגד אם לא בלולב ואתרוג דאפשר שעורייהו שלא לפחות ורשאי להוסיף והמ"א נסתפק בזה ובדבר הצריך אגד והוסיף בלי אגד לכ"ע ליכא ב"ת ובשני מצות שלימים ביחד כב' זוגות תפילין עובר על ב"ת בלי אגד :

(כה) **ולענין** אי עובר על ב"ת בלא כוונה כבר כתבתי לעיל א"ק א' סוגיות הגמרא ר"ס דף כ"ח ע"ב דלעבור בזמנו לא בעי כוונה שלא בזמנו בעי כוונה וכ"כ הב"י בסי' תרכ"א שם אכן המ"א שם סקכ"ז כ' בשם רי"ו דלמאן דס"ל מצות צריכות כוונה אינו עובר בלא כוונה וכ"ה רפ"י דעירובין בגמרא עכ"ד. והט"ז בסי' ל"ד סק"ב כ' דהיכי דאיכא ב"ת דאורייתא עובר בלא כוונה בזמנו והיכי דליכא אלא ב"ת דרבנן אין אסור בלא כוונה ובס"ס תרכ"א כ' דאפילו שלא בזמנו דבעי כוונה מ"מ אסור מדרבנן אפילו בלא מכוין למצוה כמו ישן בשמיני בסוכה בסי' תרס"ו דנראה כמוסיף וראיתי בס"ע של מהר"ז בעל התניא סי' ל"ד שכ' וז"ל ואע"פ שהמניח ב' זוגות תפילין כשרות עובר בבל תוסיף אם הוא מתכוין למצוה בשניהם ואף אינו מתכוין למציה אלא באחת מהן אעפ"כ אסור מד"ס מ"מ כאן שזוג אחד הוא פסול ממ"כ אין כאן משום ב"ת כלל שהרי לא עשה אלא מצוה אחת ולא הוסיף כלום בגוף המצוה זו שזוג הב' עומד בפיסולו בפ"ע ואין שייך כלל לזוג הכשר אלא כשהוא מתכוין למצוה בשניהם אסור מד"ס מפני שנראה כמוסיף כמ"ש סי' תרכ"א עכ"ל והנה מ"ש דאפילו בזמנו בעי כוונה לעבור היינו כדברי המ"א הנ"ל ומ"ש דמ"מ אסור מדרבנן בלא כוונה פשיט דלא גרע משלא בזמנו דמ"מ נראה כמוסיף ומ"ש דבזוג אחד פסול ליכא ב"ת שלא הוסיף בגוף המצוה כ"ל דכ"ע מודים בזה כיון דתפילין בעי אגד לכ"ע כל שהוסיף חוץ לאגד לאודויי קאי ואינו חייב אלא כשהוסיף בתוך האגד או כשהוסיף מצוה

מצוה שלימה ומ"ש דכשהוא מתכוין למצוה בשניהם אסור מד"ס כמ"ש סי' תרנ"א ב"י דיצא לו משמע כמ"מ והר"ן דס"ל דאם הוסיף שלא במינו בדבר שא"צ אגד אינו עובר ואסור מדרבנן וה"ה בדבר הצריך אגד והוסיף חוץ לאגד לכ"ע וס"ל דבדרבנן לא אסור בלא כוונה וכדברי הט"ז בסי' ל"ד הנ"ל וי"ל דבזה מפרש מה שסיים המ"א בס' תרנ"א שהבאתי לעיל א"ק כ"ג ואפשר שזהו דעת הטור דכוונתו ליישב ק' הב"י ור"ל אפילו נימא שלא כדברי רי"ו ועובר בזמנו בלא כוונה אפשר ס"ל להטור דהוי ב"ת דרבנן ובדרבנן אינו עובר בלי כוונה לכ"ע ולדינא פסק כשני התירוצים דבב"ת דאורייתא בעי כוונה לעבור ועכ"פ בלי כוונה איסורא איכא ובב"ת דרבנן בעי כוונה לאיסורא ולפ"ז מ"ש המ"א שם אח"כ והרב"י ע"ש הוא ול"ל ואפשר דמ"ש הטור וכו' ולפ"ז הא דאמרינן בזבחים דף פ' ובר"ה שם במתנות בכור דאיכא ב"ת אע"ג דלא מכוין להוסיף היינו משום דעבודת קדשים כשר בסתמא כדאיתא בזבחים דף ב' ע"ב ע"ש בגמרא ותוס' וכ"פ הרמב"ם ספ"ד מה' מעשה הקרבנות דבדיעבד כשר בסתם לכן עובר בב"ת נ"כ בלא כוונה. מ"מ דעת הב"י משמע שגם לדידן דקיי"ל מצות צריכות כוונה עובר בב"ת בזמנו בלא כוונה וכ"מ דעת הרא"ש דס"ל מצות צריכות כוונה כדאיתא בסי' ס' ובסי' תקפ"ט בטור וב"י ובפ"ג דסוכה סי' כ"ד כ' ואע"ג דבזמנו לא בעי כוונה לב"ת [ואפשר כוונתו ליישב למאן דס"ל מצות א"צ כוונה] ומדברי הב"ח בסי' תרנ"א ס"ג נראה כמסתפק בדבר ולפמ"ש בח"נ אות ה' דהאי דינא אי מצות צריכות כוונה הוא ספק לנו לכן אזלינן בדאורייתא לחומרא ובדרבנן לקולא פשיטא דאסור להוסיף בלא כוונה דדלמא קיי"ל דא"צ כוונה וע"ש. ויש להסתפק עוד בתקיעות אי כאגודו דמו או לא וכבר כתבתי לעיל א"ק י"ד מחלוקת בזה וכ"מ אי תקע מין אחר דלא כחסר"ת ומתכוין להוסיף אי עובר בב"ת אי לא למ"ד דאינו עובר בלא אגד ולמ"ד דעובר בלא אגד נראה דודאי עובר דלא שייכי תירוצי הפוסקים שהבאתי לעיל א"ק כ' ג"ד דאין זה כעושה וחוזר ועושה וגם לא תקנוהו חכמים ועדיין צ"ע:

לד וראוי לדבר בכאן מענין לאו דבל תוסיף הנה הרמב"ם ז"ל בפ"ב מה' ממרים כ' וז"ל בה"ט הואיל ויש לב"ד לגזור וכו' א"כ מהו זה שהזהירה תורה לא תוסיף כו' לקבוע הדבר שהוא מה"ת כמו בשר בהמה יע"ש והמתבאר שאם יאמרו שזה מה"ת כמו שאר הוי ב"ת ואם אמרו שזה מדרבנן סייג או לזכרון נס כמו נר חנוכה ומגילה שרי והר"א ז"ל השיגו אף אם יאמרו שהוא מה"ת ליכא ב"ת כ"א בתפילין ציצית לולב ה' בתים ועכ"ם שם. ועיין סנהדרין פ"ח ב' לענין זקן ממרא הובא ברמ"ם ז"ל פ"ד ה"ב בה' ממרים ובר"א ז"ל שם (קל) ומשם אין ראי' די"ל לחייב מיתה קמיירי (קלא) והרא"ם ז"ל בב' מקומות (דברים ד' ב' וי"ג א' וברש"י שם פעם כ' תפילין לולב ציצית ופעם כ' תפילין לולב ברכת כהנים ויבואר לקמן אי"ה) אסברה לן טעם מחלוקת הר"מ והר"א ז"ל והביא ברייתא מנין שאין מוסיפין על לולב ציצית תפילין וברכת כהנים וכפי דעתי הכוונה כך הוא דלהוסיף מין אחר בלולב אף לרבנן דלולב א"צ אגד עובר עב"ת אבל (קלב) להוסיף במיני הלולב או (קלג) חמש ציצית (או) [צ"ל אז] לר"י דצריך אגד עובר עב"ת ולרבנן אין עובר על ב"ת וה"מ שהביא מין אחר לשום מצוה אבל לאגד הלולב (קלד) לשום נוי שרי לרבנן כמ"ש בסוכה ל"א א' יע"ש ובהנחנקין א' מייתי מינא אחרינא האי לחודי' קאי לענין מיתה שאני (קלה) ואי"ה בהלכות תפילין דבעינן מעור א' הוי אגודי:

לה הכלל העולה (קלו) לדעתי הוא כך כמו לולב לר"י וציצית לר"ה ותפילין מעור א' הוי אגד עובר עב"ת אפילו הוסיף ממינם עד"מ ב' לולבין ה' ציצית ב"פ של קדש וכדומה אבל (קלז) הוסיף מין אחר בלולב אף למ"ד א"צ אגד ובפרשה אחרת בתפילין אף אם נאמר (קלח) דלא הוי אגד עובר ב"ת ומש"ה נמי ברכת כהנים (חמש) [צ"ל ארבע] ברכות יוסיף ד' עליכם [קלט]

(כו) **ועדיין** נשאר לנו לבאר שהרמב"ם פסק ספ"ב מה' ממרים דכשמוסיף מצוה על המצות עובר בב"ת כשמתכוין להוסיף ולכן כשב"ד אוסרים איזה דבר משום גזרה אסור לומר שהוא מן התורה דעובר על ב"ת ע"ש נראה מזה דס"ל כשמוסיף מצוה על המצות הוי כמוסיף על המצוה שלא בזמנו דבעי כוונה לכ"ע דא"ל דדוקא למ"ד מצות צריכות כוונה בעי כוונה ולמ"ד א"צ כוונה עוברים בלא כוונה דא"כ לדידי' איך גזרו ב"ד ואסרו הרבה דברים ואפילו אומרים שהוא משום סייג וגזרה מ"מ ממילא עוברים על ב"ת אע"כ ס"ל דהוי כשלא בזמנו כיון שלעולם אין זמן למצוה זו מדאורייתא לכן אינו עובר אלא כשמתכוין להוסיף לכ"ע והראב"ד השיג עליו שם וס"ל דאין בזה משום ב"ת ומצאתי להרמב"ן בפירוש התורה פ' ואתחנן בפסוק לא תוסיפו כו' כדברי הרמב"ם והוסיף עוד דכשאינו לסייג אסור לחדש שום מצוה ומקרא מגילה הי' אסור עד שהאיר הקב"ה עיניהם ומצאו סמך ומה שהוא לסייג מצוה הוא לגזור ואסור לומר שהוא מן התורה גם מדברי הריטב"א בר"ה דף ט"ז ע"ב משמע כדברי הרמב"ם כו' וז"ל כללו של דבר בכל מה שתקנו חכמים לצורך משום גדר וסייג ליכא משום ב"ת כמו שפירש הרמב"ם בס' המדע עכ"ל משמע דהיינו משום שהוא לגדר והמעיין ברמב"ם פ"ט מה' יסודי התורה משמע דמיירי במוסיף או מגרע מצוה למצות התורה ע"ש וכ"ד הגור ארי' בפסוק לא תוסיפו ע"ש: ואחר שהולעתי כל זה אבא אי"ה לבאר דברי הרב הפמ"ג כסדר אותותיו כיד ד' הטובה עלי:

(קל) ומשם אין ראי'. ר"ל דלכאורה משמע מהתם דלא כהרמב"ם ספ"ב מה' ממרים מדלא אשכח התם אלא כגון לולב וציצית ותפילין והאי דאי דמשם אין ראי' דלענין חיוב מיתה לא ס"ד דס"ם דליחייב אלא בציצית ולולב דעיקרו מד"ת ופירושו מד"ס ויש בו להוסיף וכו' ולהכי לא משכח אלא תפילין אבל לענין לעבור על ב"ת לבד א"ל לזה ואפשר לומר כהרמב"ם דאפילו מוסיף מצוה על המצות עובר על ב"ת: (קלא) והרא"ם ז"ל. לא מצאתי בדברי המזרחי שם שום דבר מדברי הרמב"ם והראב"ד אלו ע"ש וצ"ע: (קלב) להוסיף ממיני הלולב. הרב פמ"ג משמע פשיטא לי' דהרא"ם ס"ל דלר"י דס"ל צריך אגד ודאי עובר אפילו הוסיף במינו ומ"ש הרא"ם אבל במינו אע"ג דזימני' הוא לית בי' משום ב"ת היינו לרבנן דוקא אבל לר"י אית בה משום ב"ת וכבר כתבתי לעיל בפתיחה א"ק י"א שיש להסתפק בזה לדעתו גם בעיקר דברי הרא"ם עמ"ש שם ובא"ק י"ט: (קלג) חמש ציצית. קאי אלולב וציצית לכ"ע כלולב לר"י ודוק: (קלד) שום נוי. מדבריו נראה שמפרש מ"ש הרא"ם לחלק בין בלא כוונה ובין נתכוין לאגד היינו משום דנתכוין לאגד הוי כנתכוין לנוי וכ"כ לעיל בפתיחה א"ק י"ט דאפשר לחלק ביניהם ע"ש: (קלה) ואי"ה בהלכות תפילין. נ"ל דר"ל וה' פרשיות בתפילין ור"ל דבפרק הנחנקין משמע דאפילו מין אחר בדבר שא"צ אגד לא עבר וע"ז מתרץ לענין חיוב מיתה שאני וה' פרשיות בתפילין דאמרינן התם שגם הזקן ממרא חייב היינו משום דבעינן מעור א' הוי אגודי ועמ"ש בפתיחה א"ק ס"ז דאפשר דתפילין דחייב הז"מ אפילו לא דבקן ודוק: (קלו) לדעתי הוא כך. אזיל לשיטת המזרחי וכפי מה שביאר דעתו באות שלפני זה וכבר כתבתי דלפענ"ד וגם כבר הבאתי בעזהש"י בפתיחה שלי דעת שאר פוסקים ומה שנראה להלכה ע"פ הסכמת רבותינו בעלי הש"ע ואחזור כאן בקיצור על סדר דברי הרב הפמ"ג מה שטולה לענ"ד להלכה. מ"ש לולב לר"י ציצית לר"ה תפילין מעור א' הוה אגד כו' כן הוא הסכמת הש"ע באו"ח סי' י"א סי"ב דעובר על ב"ת כמ"ש בא"ק כ"ב: (קלז) הוסיף מין אחר כבר נתבאר בא"ק כ"ב וכ"נ שדעת הטור והב"י נראה כן אכן דעת המ"א סי' תרנ"א ס"ק כ"ז דאינו עובר וגם נתבאר שם דאפשר לומר לדעת הב"י שגם במינו עובר בב"מ אפילו א"צ אגד וכבר נתבאר בעזהש"י חלוקי דעת הפוסקים בכל זה וע"ש בא"ק י"ד: (קלח) דלא הוי אגד. הנה מדברי הגמרא סנהדרין דף פ"ח ע"ב שהעתקתי בא"ק ז' מבואר דאי עביד חמשה בתי מתחלה גרוע ועומד הוא וע"כ דהוי אגד ולא אמרינן האי לחודי' קאי אפילו לגבי זקן ממרא ובעביד ד' בתים ואח"כ חיבר להם בית חמישי כבר כתבתי בא"ק ע"ז דאפשר לומר דודאי לא הוי אגד כיון שניכרים הד' כפ"ע ע"י ריבועם ע"ש וגם כתבתי בא"ק כ"ד דלפענ"ד דבדבר הצריך אגד והוסיף חוץ לאגד לכ"ע לא עבר על ב"ת ומעתה אי מיירי שעשה ה' בתים ביחד ודאי הוי אגד כמבואר בגמרא

(קלט) הוי ב״ת אבל ב״פ יברכך לא הוי ב״ת כיון דלא אנודי (קם) ובעשיית המצוה פעמיים כל דלית אגד ליכא ב״ת כמו שכ׳ הרא״ם ז״ל ובתוס׳ ר״ה כ״ח ב׳ ד״ה ומנא תימרא ודף (וי״ו) [צ״ל י״ו] ב׳ ד״ה יתיקעים ביארו זה ואי״ה יבואר לקמן בזה והנה השגת הר״א ז״ל שם על הר״ם הוא דמשמע ראי אמרו חז״ל שהוא מה״ת עב״ת אף בלא אגד ולז״א הר״א ז״ל כל דלית אגד ליכא ב״ת אף אם יאמרו שהוא מה״ת (קמ״א) וראייתו מדמצינו כ״פ שאמרו בברייתא מנין שאסור כך וכך ת״ל כו׳ ,אמוראי בתראי מקשים והא מדרבנן ומשני קראי אסמכתא ואיך סתמו בברייתא והא אתי למטעי ולומר שהוא מה״ת ממש ועב״ת ועכ״מ שם ולפמ״ש אתי שפיר. ועל ק׳ הר״ם ז״ל איך רשאים הב״ד לגזור ולהוסיף אף שסובר בשירש הראשון שדינם ד״ת ממש עשה ע״פ התורה אשר יורוך ול״ת לא תסור רק דאתני להקל בספיקן ולא לקי על לאו שלהן מ״ה (ובחבורו כ׳ טעם דאין לוקין דהוי לאו שניתן לאזהרת מב״ד) וא״כ י״ל דלא תוסיף הוא לאדם אחר שבא ומוסיף עב״ת משמע שדעתו ז״ל דאף לסנהדרי גדולה אם אמרו שהוא מה״ת ממש עב״ת :

לך בחה״ר (קמב) ר״ה י״ו א׳ אמאי דמקשין התוס׳ איך תוקעין ב״פ תירץ דלחכמים יש רשות ע״פ התורה אשר יורוך תדע בשמיני יושבים בסוכה אע״פ דבקיאין בקביעא דירחא וכן בל תגרע ובשבת אין תוקעין הנה בשמיני מספק ליכא ב״ת רק השתא בקיאין אף שיאמרו שהוא מדבריהם סובר דאית ב״ת אלא לב״ד יש רשות (ודינם ד״ת ע״פ התורה רק אדם אחד אסור להוסיף מדעתו) והר״ם ז״ל סובר (קמג) דשמיני אמרו שהיא מדבריהם ולפ״ז שיטת הר״א ז״ל לכאורה כרשב״א דלב״ד הגדול יש רשות אבל באנודי אף להם אסור בין יאמרו שהוא דרבנן וכל דלית אגד אף יאמרו שהוא מה״ת מותר לדעתו ז״ל ואי״ה יבואר עוד לקמן. ועתה (קמד) יש לחקור ולברר אם יש ב״ת במין א׳ נופא ב׳ לולבין ואם יש חילוק אם צריך אגד או לא ובין אי מתכוין שיהא ד״ת או ד״ס או אף מדעתו ממש אסור שהרי מברייתא דספרי הובאה בר״ה כ״ח ב׳ לא יאמר הכהן אוסיף ברכה א׳ משל״י כו׳ והמחבר באו״ה קכ״ח סכ״ד אין הכהן רשאי להוסיף מדעת״ו ברכה משמע אף דרך רשות כל שאומר מיד אחר ברכות התורה הוי ב״ת ועיין פ״י ברכות כ״ח ב׳ ד״ה ומנא תימרא וברי״ם פי״ד מתפלה הי״ד לא הזכיר מלת משל״י ומ״מ מבואר כן בר״ה שם יע״ש :

ויש

בגמרא הנ״ל ואי מיירי שעשה ד׳ בתים והוסיף בית חמישי ולא חיברה או אפילו חיברה אי נימא דלא מועיל חיבר לכ״ע לא עבר כיון דתפילין צריכי אגד כמבואר בגמרא הנ״ל והנך ד׳ בתים אגודי והוסיף חמישי חוץ לאגד ודוק ול״ע: (קלט) הוי ב״ת. ככר נתבאר בא״ק י״ד שדעת הרבה פוסקים דב״כ חשיבי כאגודי וע״ע בא״ק ט׳: (קמ) ובעשיית המצוה. נתבאר באק״ו בעזהש״י ע״ב: (קמא) וראייתו מדמצינו. ר״ל דהרא״ב״ד הביא ראי׳ דאפילו גזרו על שום דבר ועשאוהו כשל תורה וסמכוהו למקרא לא עבר על ב״ת ממה דאשכחן בכמה דוכתי מדרבנן נקרא אסמכתא בעלמא ודחה הכ״מ ראייתו דהרמב״ם לא קאמר דעובר על ב״ת אלא כשאומרים שהוא של תורה ממש אבל כשאומרים שהוא אסמכתא בעלמא הרי הם אומרים שאינו של תורה ע״ש וע״ז כ׳ הפמ״ג דראיית הרא״ב״ד דבכמה דוכתי מצינו שאמרו בברייתא בסתם מניין וכו׳ ויליף לה מקרא ובגמרא מס״ק דמדרבנן נקרא אסמכתא בעלמא ואיך סתמו בברייתא והא אתי למטעי לומר שהוא מה״ת ויעבור על ב״ת אע״כ שאין בזה משום ב״ת. ונלענ״ד ליישב דברי הרמב״ם דאם נטעו לומר שהוא מה״ת לא יעברו עב״ת לפמ״ש בפתיחה שלי א״ק כ״ו דבעינן מתכוין להוסיף ואם יאמרו בטעות שהוא מה״ת לא יתכוונו להוסיף דלא מקרי מתכוין להוסיף אלא ביודע שאינו מה״ת ומוסיף דבר זה על מצות התורה ועוד י״ל דס״ל להרמב״ם כיון שמצינו הרבה פעמים קרא דרך אסמכתא סמך התנא שכל מי שישנה ברייתא זו לא ילמוד מזה שהוא מה״ת ממש אלא יבא ללמוד לפני חכמי כל דור ודור איזהו מדאורייתא ממש ואיזהו אסמכתא כמו שבאמת ביארו לנו אח״כ האמוראים איזהו דרשה הוא אסמכתא ואיזהו מה״ת ממש ולא נפיק שום טעות מזה ולכן סתם התנא וכ״ל שגם הכ״מ פשיטא לי׳ סברות הללו לכן לא רצה לפרש דברי הרא״ב״ד כן אלא דהרא״ב״ד דייק מדהביא התנא סמך לדרבנן מקרא ש״מ דמותר להוסיף וכן יורה נ״כ לשון הרא״ב״ד שכ׳ דאפילו עשאוהו כשל תורה וסמכוהו אמקרא וכו׳ דמשמע דמביא ראי׳ דמותר לסמוך דרבנן אקרא וזה דחה הכ״מ שפיר ודוק: (קמב) ר״ה י״ו. העתקתיו בעזהש״י לעיל בפתיחה א״ק נ׳: (קמג) דשמיני אמרו שהוא מדבריהם. ולענ״ד אין ענין זה לזה כלל דלפי דבריו תקשה לי׳ מדברי רש״י עירובין דף ל״ו ע״א שהבאתי א״ק נ׳ שפירש ואכן מיתב יתבינן ע״ש והאכן אמרינן שהוא מדרבנן ואפ״ה ס״ל דאיכא ב״ת וא״כ היכי תקנו חכמים מצות ואין יכול לשנויי לא כהרמב״ם ולא כהרא״ב״ד דאי נימא דלב״ד יש רשות גם שמיני בסוכה ב״ד תקנוהו וכן תקשה לדברי התוס׳ ר״ה דף כ״ח ע״ב שהקשו איך מוסיפין על התקיעות וסיימו ועוד אפילו לאו זימני׳ כיון דמתכוין לשם מצוה עובר משום ב״ת עכ״ל לכן נלענ״ד דהרמב״ם לא מיירי אלא כשמתקנים מצוה שלימה לא מקרי מוסיף מצוה על מצות התורה אא״כ אומרים שהוא מה״ת והרא״ב״ד חולק גם ע״ז וס״ל דאפילו כה״ג לא מקרי מוסיף כל שאינו מוסיף דבר בתוך מצוה אחת ממצות התורה אבל במוסיף דבר בתוך מצוה אחת ממצות התורה כל שמתכוין לשם מצוה מקרי כוונה לעבור ומודו בזה הרמב״ם והרא״ב״ד ודברי הרמב״ם והרא״ב״ד הוא על הב״ד המתקנים הדבר אמאי לא עוברים על ב״ת שמוסיפין מצוה ובזה גם התוס׳ והרשב״א מודו או כהרמב״ם או כהרא״ב״ד וממילא גם אנחנו המקיימים דבריהם ועושים המצוה שתקנו לא תקשה עלינו דאיכא בהא משום ב״ת דכמו שתירצו הרמב״ם והרא״ב״ד על הב״ד כן יסובב התירוץ גם עלינו ואפשר גם על מה שתקנו תקיעות יותר מהמחויב מדאורייתא וסוכה לשמיני שייך להקשות ולתרץ כן ויתורץ בזה דלא הוי מוסיף מצוה על מצות שבתורה אכן התוס׳ והרשב״א הקשו ק׳ אחרת דמוסיף הוא דבר בתוך המצוה וזה לא שייך בעת התקנה אלא בעת העשי׳ מוסיפין תקיעות אלו לתקיעות דאורייתא ויום השמיני לז׳ ימים שהם מדאורייתא [כמ״ש הריטב״א בסוכה דף נ״א ע״ב בשם רבינו הגדול דשמיני בסוכה הוי כאגודי כיחד העתקתי דבריו בא״ק ט׳ בעזהש״י] וזה לא מתורץ בתירוצם של הרמב״ם והרא״ב״ד ותירצו התוס׳ והרשב״א כ״א לפי שיטתם ולא פליגי על הרמב״ם תדע דהא גם הריטב״א ר״ה דף י״ו ע״ב כ׳ כדברי הרשב״א וסיים כמו שפירש הרמב״ם בספר המדע ע״ש העתקתי דבריו בא״ק ד׳ וא״ק כ״ו. גם מ״ש לדעת הרא״ב״ד דלב״ד הגדול יש רשות לא ראיתי שום משמעות בדבריו שמחלק בין ב״ד הגדול לשאר כל אדם וסתמא כתב דבעינן דוקא מוסיף חלק בתוך מצוה ממצות התורה ובמוסיף מצוה ליכא ב״ת וגם הרשב״א אין כוונתו לחלק בין ב״ד לשאר כל אדם ומ״ש דככר נאמר ע״פ התורה אשר יורוך כ״ל לפרש דר״ל דלולא דכתיב ע״פ התורה אשר יורוך לא הי׳ בדבר מצוה כלל נמלא דכשמתכוין למצוה הוי מתכוין להוסיף להמצוה אבל כיון דכתיב ע״פ התורה אשר יורוך נמלא דיש במעשה זו מצוה א״כ כשמתכוין למצוה נתכוין לקיים מצוה זו ולא להוסיף להמצוה ולא מקרי מתכוין להוסיף ואפילו נימא דדעת הרשב״א דאפילו היכי דא״ל כוונה להוסיף כל שעושה ע״פ מצות חכמים לא מקרי מוסיף היינו כיון שעושה לקיים מצות חכמים לא מקרי הוספה למצוה זו אלא מצוה אחרת מצות חכמים הוא מקיים כנלענ״ד [ועמ״ש לקמן עוד מזה] ולא מצאתי לענ״ד חילוק בין ב״ד הגדול לשאר כל אדם אלא שרשות ביד ב״ד לתקן תקנות כפי הצורך לפי דעתם וחובה עלינו לקיים אותם ומצוה קפבדינן כשמקיימים תקנתם וכן הב״ד מצוה קעבדו כשמתקנים עלינו תקנות כפי הצורך אבל איש אחר אין לו לעשות לו תקנות ומצות לעצמו ואפילו קבל על עצמו בנדר מצוה עליו לשאול על נדרו ולא לקיים הרי אמרו חכמים הנודר כאלו בנה במה והמקיימו כאלו הקריב עליו קרבן אבל לענין ב״ת לא שמענו חילוק וגם איש אחר שיעשה לעצמו מצוה חדשה ליכא ב״ת להרמב״ם כשלא אמר שהוא מה״ת ולהרא״ב״ד אפילו אמר שהוא מה״ת אלא דאם לא קבל עליו בנדר אינו מחויב לקיים וכשקבל עליו בנדר או יקיים או ישאל על נדרו כנלענ״ד בזה ודוק ול״פ וע״ל אות ל״ח ל״ט: (קמד) יש לחקור ולברר. הנה מה שנסתפק אי שייך ב״ת בב׳ לולבין ואם יש חילוק אי צריך אגד

או

או לא לא ידעתי מאי מספקא לי' אחר שכבר מיפשט פשיטא לי' לעיל אות ל"ה וכבר נתבאר שם בעזהש"י ובפתיחה שלי א"ק כ"ב כ"ג כ"ד הגלפנ"ד להלכה. ומה שנסתפק אם יש חילוק בין נתכוין שיהא ד"ת או ד"ס או אף מדעתו ממש לענ"ד אין בזה מקום ספק כלל שלא מצינו חילוק בין אומר שהוא מה"ת או מדרבנן אלא במוסיף מצוה לשטת הרמב"ם כמ"ש לעיל אבל במוסיף חלק בתוך מצוה ממצות התורה לא מצינו זה כלל ובזמנו עובר בלא כוונה כלל למאן דס"ל כן ונתבאר בעזהש"י בפתיחה א"ק כ"ה ושלא בזמנו דבעי כוונה פשיטא דנתכוין לשם מצוה שני ומבואר הוא בדברי התוס' ר"ה שם שהקשו איך מוסיפין תקיעות אפילו נימא דלא הוי זימני' כיון דנתכוין לשם מצוה עובר משום ב"ת אע"ג דודאי לא מתכוונים לומר שהוא מה"ת גם מדברי הרשב"א והריטב"א מבואר כן שתירצו לקושי' זו דכיון שתקנוהו חכמים ליכא ב"ת משמע הא אי לא תקנוהו חכמים עובר על ב"ת גם לפי מה שפירשתי דבריהם דר"ל דכיון שתקנוהו חכמים אע"פ שהוא מתכוין לשם מצוה כוונתו לקיים מצות חכמים ולא להוסיף על המצוה של תורה משמע הא אי לא תקנוהו חכמים

לז ויש לחקור למה לא מנה הרמב"ם ז"ל (פ"ט) [צ"ל פי"ט] מה' סנהדרין דלוקה על ב"ת ולאו שבכללות לא הוי אף דקאי אכ"ת מ"מ (קמה) מבואר הפרט בי' ובר"ה כ"ח ב' אמר אביי אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה ודוחק לומר מכות מרדות מדבריהם. עוד יש לחקור חקירה אחת וגדולה היא אלי שהר"מ ז"ל בפתיחה לה' ממרים כ' שלא להוסיף על תורה שבכת"ב ולא בפירושן שלמדנו מפי השמועה משמע דוקא תושב"כ ופירושן דמפי השמוע"ה היינו שאמר למשה בע"פ פי' המקרא דהוי כמפורש. ולא נקרא הלמ"מ כ"א שאין לו סמך במקרא כלל רק בע"פ כמ"ש הר"מ ז"ל בפי' המשניות בהקדמתו לסדר זרעים יע"ש. ובפ"ב מה' ממרים כ' בה"ט שלא להוסיף בין בתושב"כ ובין בתורה שבע"פ הרי לקח למשל בב"ת מפי השמועה למדו כו' משמע מה שבא בע"פ לבאר פירש המקרא יש בו ב"ת ובל תגרע אבל הלמ"מ אין בו ב"ת (קמו) וכ"ש אם הוסיף מצוה שאין לה שייכות כלל בתורה כמו נ"ח ומקרא מגילה שאומר שהן מה"ת אין ב"ת כ"א בשייך לד"ת ה' בתים ה' ציצית ה' מינים

והוא מוסיף בעצמו מקרי מתכוין להוסיף וגם הרמב"ם לא מצינו לו זה אלא כשמוסיף מצוה על המצות לא בע"א ומכ"ל לבדות מחלוקת מדעתינו וגם מכ"ש שהביא הפמ"ג מוכח כן ולענ"ד אין זה צריך לפנים כלל וכמ"ש לעיל מזה ודוק ועיין לעיל אות ל"ט: (קמה) מבואר הפרט בי'. לא ידעתי כוונתו בזה דהרמב"ם בס' המצות שורש ט' כ' דלאו שבכללות שלא נזכר שום פרט בתורה אין לוקין עליו כלל ונמנה במנין המצות למצוה אחת כמו לא תאכלו על הדם ולפני עור לא תתן מכשול ולא תשא שמע שוא [וראיתי בספר מצות השם כלל ח' אות ו' שכ' לדעת הרמב"ם דלאו שבכללות שלא מצינו לו עונש מפורש אינו בא במנין הלאוין ולא ידעתי היכן מצא זה בדברי הרמב"ם וסתמא כ' הרמב"ם שנמנה הלאו לבדו במנין הלאוין ולא כל איסור ואיסור שכלל עליהם זה הלאו ולענין אזהרה הוא דאיכא לפלוגי בין ענשו מפורש דיכול האזהרה לבא מלאו כזה והיכי דאין ענשו מפורש לא מפקינן אזהרה לענוש עליו מלאו כזה אבל מ"מ נמנה במנין המצות תדע שהרי מנה בס' רפ"א לא תשא שמע שוא ובס' רנ"ט לפני עור לא תתן מכשול ובס' ש"ג ש"ד לא תוסיף ולא תגרע ולא מצינו בהם שום עונש מפורש ואפשר ט"ס הוא בס' מצות השם וצ"ל ובא במנין הלאוין] ולאו שמבואר בו הפרט הוא כגון אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים ומכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג לא יאכל וכי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ודומיהם ע"ש ובהרמב"ן ומעתה בלאו דלא תוסיף לא מצינו שום פרט מפורש בתורה אלא לא תוסיף על כל מצות התורה ושפיר מקרי לאו שבכללות אכן הרא"ה בס' החינוך מצוה תנ"ד כ' שחייב מלקות וצ"ל טעמו ע"פ מ"ש הרמב"ן בהשגותיו שם שיש חילוק בין לאו שבכללות הכולל ענינים שאינם שוים כגון לא תאכלו על הדם שכללו בו האוכל מבהמה קודם שתצא נפשה והאוכל בשר קדשים קודם זריקה וסנהדרין שהרגו את הנפש שאסורין באכילה כל אותו היום וכדומה ובין לאו הכולל ענינים שוים כגון לאו דלא תעשו כל מלאכה ביו"ט דאע"פ שכולל כל מיני מלאכות מ"מ לוקין עליו כיון שכולם שם מלאכה עליהם ושמם א' ואינו כולל דברים משונים בשמם ע"ש וצ"ל דאע"פ דודאי גם הרמב"ם מודה דהעושה מלאכה ביו"ט לוקה כמו שמנה שם בספ"ט מה"ם סי' קל"ט ס"ל לחלק דהנך כולם שם עושה מלאכה עליהם אבל מוסיף על מצות התורה כל אחד ואחד על שם מצותו נקרא הוסיף לו מצוה פלונית על מצות התורה או עשה ה' ציצית וכדומה וכיון שהמצות חלוקים זה מזה גם ההוספה בהם חלוקה בשמותם זה מזה ולא דמי ללא תעשה כל מלאכה דכולם שם מלאכה עליהם ומחולקים המה בסברא זו הרמב"ם והרא"ה ז"ל. ואפשר עוד לומר בסברת מחלוקתם דהנה הרמב"ן שם כ' דהמגפף והמנשק לע"א ומכבד ומרבץ לפני' דאמרינן בסנהדרין דף ס"ג ע"א שהוא לאו שבכללות ואין לוקין על א' מהם אל תבין מהם מפני שהמעשים הללו משתנים שהרי שם א' להם שכולם עבודה הם לה ודומה ללאו דלא תעשו כל מלאכה ביו"ט וכו' שכל הנכללין בלאו שם א' להם וכו' אבל כוונתם באמרם שהוא לאו שבכללות מפני שהמניעה מהם היא מה שהזכיר יתברך לא תלכו אחרי אלקים אחרים שנכנסים תחתיו וכו' שלא יראה ממנה ולא לעבדה בשום כבוד שבעולם כגון בגיפוף וניסוק וזולתם אפילו שלא כדרכה ושלא להשבע וכו' וכגון זה לאו שבכללות הוא ואין לוקין עליו כלל עכ"ל אכן רש"י שם ד"ה לאו שבכללות כ' דכלהו מתמעטי בחד קרא עכ"ל. וכתבו התוס' ד"ה על כולם והא דהמבשל ביו"ט לא חשבינן לאו שבכללות כמו לא תעבדם דהכא דהתם מפרש טפי דכתיב עבודה דמשתמע כל מלאכה שהיא עבודה עכ"ל וכ"כ הר"ן בחידושיו שם שרש"י ורמב"ן מחולקים הם ומעתה אפשר לומר דב"ת מקרי כולל ענינים שוים אלא דלא מפרש כ"כ כלאו דלא תעשה מלאכה ביו"ט ולוקין עליו להרמב"ן ולא לרש"י ותוס' והרמב"ם בפ"ג מה' ע"ז ה"ו כ' המגפף וכו' עובר בל"ת שנאמר ולא תעבדם וכו' ואעפ"כ אינו לוקה על אחת מהם לפי שאינן בפירוש עכ"ל הרי דס"ל כדברי רש"י ותוס' וכ"כ הכ"מ שדברי הרמב"ם כרש"י לכן ס"ל דאינו לוקה על ב"ת. ועוד אפשר לומר טעם אחר גבי יו"ט דהלאו קאי על יו"ט שלא לעשות בו מלאכה לכן מקרי לאו פרטי ואפשר שזהו דעת הרמב"ם ומעתה אפשר לומר דהתוס' ס"ל כהרא"ה דלוקה עב"ת וס"ל דב"ת הוי מפורש כמו מלאכה ביו"ט ודו"ק: (קמו) וכ"ש אם הוסיף מצוה. תמהני מאוד דבפירוש כ' הרמב"ם פ"ט מה' יסודי התורה ה"א וז"ל דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שנוי ולא גרעון ולא תוספות שנאמר את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרון לעשות לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו וכו' לפיכך אם יעמוד איש בין מן האומות בין מישראל ויעשה אות ומופת ויאמר שה' שלחו להוסיף מצוה או לגרוע מצוה או לפרש במצוה מן המצות פי' שלא שמענו ממשה וכו' הרי זה נביא שקר שהרי בא להכחיש נבואתו של משה וכו' עכ"ל הרי מפורש יוצא מדבריו שהמוסיף מצוה עובר משום לא תוסיף גם הרמב"ן בפירושו לתורה פ' ואתחנן בפ' לא תוסיפו כ' וז"ל ולפ"ד אפילו בדה לעשות מצוה בפ"ע כגון שעשה חג בחודש שבדה מלבו כירבעם עובר בלאו וכך אמרו לענין מקרא מגילה וכו' עד שהאיר הקב"ה עיניהם וכו' הרי שהיתה המצוה בזו אסורה להם א"כ היא בכלל לא תוסיף עליו וכו' עכ"ל העתקתי קצת דבריו בפתיחה שלי א"ק כ"ו ומשמע דבחדא שיטה קיימו בהא [אכן מדברי הרמב"ם משמע דכשאמרו שהוא מדרבנן מותר ע"כ אין חשש על מקרא מגילה שהרי לא אמרו שהוא מה"ת ואפשר פליגי בהא הרמב"ם והרמב"ן ולדברי הרמב"ם לכאורה צ"ל הא דאמרינן בירושלמי שהביא הרמב"ן שהיו מצטערים על מקרא מגילה היינו לפי שהיו אומרים להם מרדכי ואסתר ברוה"ק והי' להם חשש שאין הנביא רשאי לחדש דבר וחשש נביא שקר כמ"ש הרמב"ם פ"ט מה' יסוה"ת שהבאתי א"כ י"ל לפי שהיו רוצים לכתבה בין הכתובים ובדברי תורה דמי להו הוי כאומר שהיא מה"ת אכן בס' מצות השם מצוה תנ"ה כ' לדעת הרמב"ם דמקרא מגילה כיון שלא אמרו שהוא דאורייתא ליכא ב"ת שוב מצאתי כן בדברי הרמב"ם בהקדמה למנין המצות על סדר הלכותיו ע"ש ולא ולא יכולתי ליישב הירושלמי לדבריו והנגר אחרי פ' ואתחנן כ'

מינים בלולב בשר עוף בחלב הישן בח' בסוכה (קמו) ומיהו בשאר ימות השנה אפשר דהוי מענייני של תורה דהואיל ואמרה תורה לישב בסוכה ז' ימים וכ"מ בר"ה כ"ח ב' אמר רבא שלא בזמנה בעי כוונה וע"ש :

לח ובספרי ראש יוסף בשבת כ"ה ב' כתבנו בזה אמרתי להעתיק פה. כי התוס' ר"ה י"ו ב' ד"ה ותוקעים וכ"ח ב' ד"ה ומנא הוקשה להם הא עב"ת ותירצו בעשיית המצוה ב"פ ליכא ב"ת א"כ (קמח) לית להו סברת הר"ם ז"ל בפ"ב מה' ממרים דכל שאין קובעים להיות ד"ת ליכא ב"ת גם (קמט) אין סוברים כחה"ר דב"ד יש להם רשות וכו' וא"כ איך יתרצו קושיית חה"ר איך יתבינן בח' בסוכה ועושין מדרבנן ב' ימים טובים ובקיאין בקביעא דירחא. ואמנם י"ל דודאי גם התוס' מודים לחה"ר בזה כל שב"ד עושין לסייג ונדר לתקן ד"ת שלא יבואו להקל בד"ת כמו שופר בר"ה בשבת דמעביר ד"א ברה"ר ושבת חמורה ככל התורה כולה ליכא בל תגרע ויו"ט שני של גליות וסיכה בשמיני שהוא מנהג אבותינו בידינו שלא יבואו לזלזל גם ביום א' בהא כ"ע מודים דרשאים ומכלל ד"ת הם לא תסיר מן הדבר כמ"ש הרמב"ם ז"ל בשרש הא' ופ"א מה' ממרים משא"כ הא דתקיעות שאנו תוקעין ב"פ לא משום סייג לחזק ד"ת כ"א לערבב השטן הוקשה להם הא הוי ב"ת וסברתם אפילו (קנ) שאין מתכוונים למצוה הוה ב"ת ותירצו כיון שעושין המצוה ב"פ ליכא ב"ת. גם הא דיש רשות לב"ד לגרוע הוא לחזק ד"ת בשוא"ת לא בקום ועשה כמבואר ביבמות פ"ט וצ' גם בשוא"ת (קנא) אין להם רשות לעקור המצוה מכל ומש"ה בר"ה בשופר לא אמרו שמא יתקן כלי שיר עמ"א א"ח סי' תקפ"ח וט"ז שם ד' ה' יע"ש בר"ן ושאר מפורשים. ומ"מ יש לראות מה דמשמע מתוס' ר"ה דאף אם (קנב) אין מכוונין לקובען ד"ת הוי ב"ת ומשמע מיהא דמכוונין למצוה דרבנן ומההוא דברכת כהנים לא יאמר הואיל ונתנה התורה רשות לברך אוסיף ברכה משלי' משמע אפילו שלא לשם מצוה כלל רק כהדיוט המברך חברו אסור בכהן ואלו הישן בח' בסוכה דהקשה אביי ילקה ותירץ רבא לבסוף לעבור בזמנו לא בעי כוונה שלא בזמנו בעי כוונה דהיינו משמיני ומשמע שלא בזמנו בעי כוונה לקבען בד"ת אז הוי ב"ת כמ"ש הר"ם ז"ל פ"ב מה' ממרים ה"ט וא"כ מאי קשיא לי' לחה"ר מישיבת סוכה בח' לדידן כיון דשלא בזמנו הוא תוספת יום על ימים (קנג) משא"כ תקיעה ונ"כ והזאה כל יומא זמני' הוי כדמסיק בר"ה כ"ח ב' יע"ש בזה :

לט סוף דבר הכל נשמע בזמנו לא בעי כוונה כלל כההוא דכהן (קנד) אוסיף משלי' כו' והניתנין במתן א' שנתערבו במתן ד' לר"י דהלכתא כוותי' דעובר ב"ת אע"פ שאומר בפירוש שנותן מתנות אחרות לשום מים אפ"ה הוי ב"ת (קנה) ושלא בזמנו י"ל כל שאין קבען לד"ת רק מדרבנן ליכא ב"ת או אפשר כל שמתכוין למצוה אפילו מדרבנן עב"ת ואנן דיתבינן בסוכה בח' אע"ג דבקיאין בקביעא דירתא ב"ד שאני גם לחזק ד"ת שאני והא דאמרינן בסוכה ל"א א' לר"י אין אוגדין אלא במינו דלא לעבור ב"ת ולרבנן שרי דא"צ אגד והא בזמנו לא בעי כוונה תי' הרא"ש ז"ל (דברים ד' י"ב וי"ג א') דה"מ בסתמא אבל (קנו) לשום נוי ליכא ב"ת יע"ש. (קנז) ואני תמה דא"כ ניתנין במתן א' במתן ד' אמאי לא יתן השאר בפירוש לשום מים ומתן דם (קנח) דחטאת לשום מתנות ויוצא ממ"נ ומשמע אף בפירוש עובר ב"ת. ומה שיש לומר הוא או דלרבנן דלא אגידי לית ב"ת אפילו בזמנו ושאני מתנות ע"ג מזבח דאגידי במזבח כמו ציצית ב"כ דפרים ידי' הוי אגידי וישן בח' בסוכה כיון דימים רצופים הוי כאגידי בי' (ודוקא שמיני לא יום אחר בשנה) או תירץ אחר דלרבנן דא"צ אגד אי מייתי מינא אחרינא ליכא ב"ת דכל המצות צריך דרך גדולתן ולר"י דצריך אגד וזהו מצותו אם מייתי מינא אחרינא הוי ב"ת. ועיין (קנט) חה"ר סוכה ל"א ב' ובשם מורו רבינו הגדול הארוך ובתוס' שם וסנהדרין פרק הנחנקין ובמנחות מ' ב' תוס' ד"ה וממאי די"ל בין התם לרם יעו"ש והדברים ארוכים :

והנה

דכ"א וכל מצות דרבנן כיון שאין מוסיפין על ד"ת ליכא ב"ת ואפשר כוונתו לבד ממקרא מגילה מהנך טעמי שכתבתי לדעת הרמב"ם ודוק] ומדברי הסמ"ג נראה שהבין מ"ש הרמב"ם בפתיחה לה' ממרים שלא להוסיף על תורה שבכתב ולא בפירושה שלמדנו מפי השמועה וכן בס' המצות ל"ת שי"ג כ' ולא בכתוב ולא במקובל וכן במנין המצות כ' בין תושב"כ ובין תורה שבע"פ שהיא פירושה וכו' שר"ל תושב"כ כדבר שנאמר מפורש בתורה כגון שהוסיף על ד' ציצית דכתיב על ארבע כנפות כסותך [עיין חידושי הר"ן סנהדרין שם] ולענ"ד מ"ש הרמב"ם על תושב"כ ככלל בזה גם המוסיף מצוה שלימה ואומר שהוא מה"ת הרי מוסיף על תושב"כ אבל כשמוסיף פרט בתוך מצוה שעיקרה הלמ"מ כגון ערבה וניסוך המים כשמוסיף לעשות כן בשמיני ומתכוין להוסיף או שמוסיף מצוה שלימה ואומר הלמ"מ היא לכאורה יש להסתפק בה אי עובר אי לא ומצד הסברא נראה דאע"ג דקרא עלה לא קאי דלא מסתבר דקרא קאי על הלמ"מ מ"מ איסורא איכא ודוק ול"ע : (קמז) ומיהו בשאר ימות השנה. וכ"כ הגור ארי' פ' ואתחנן שם ולכאורה ד"ז תלוי במחלוקת הפוסקים שהבאתי לעיל בפתיחה א"ק י"ד אי עובר על ב"ת בלא אגד או לא דלדעת האומרים דעובר בלי אגד גם כאן עובר ולדעת האומרים דאינו עובר בלי אגד וטעמא דשמיני בסוכה כיון שכל הימים רצופין כמ"ש בא"ק ט' בשם הריטב"א א"כ בשאר ימות השנה כיון שיש ימים מפסיקין אינו עובר דלא מקרי אגד ואפשר כיון דעכ"פ הימים רצופין ואגודים זה בזה אע"פ שלא ישן בהם בסוכה מקרי אגד ועובר ול"ע וע"ל אות ל"ט : (קמח) לית להו סברת הרמב"ם. וכבר כתבתי בעזהש"י באות ל"ו שאין מדבריהם הכרע כלל למחלוקת הרמב"ם והראב"ד ולענ"ד אין שייכות כלל זה לזה וא"ל לכפול הדברים : (קמט) אין סוברים כהה"ר. ובפתיחה א"ק ה' כתבתי דהתוס' אין סוברים כהה"ר וסוכה בשמיני ויו"ט ב' של גליות ס"ל דכיון דמעיקרא משום ספק ניתקן דינו כספק ע"ש ומ"מ בשופר בר"ה בשבת דשוא"ת הוא כ"ל דא"ל לכל זה כיון דיש להם לעקור ד"ת בכה"ג גם משום בל תגרע ליכא ודוק : (קנ) שאין מתכוונים למצוה. ר"ל דכתבו התוס' שם דחשיב זמני' ועוד אפילו לאו זימני' כיון דמתכוין לשם מצוה וכו' ע"ש העתקתים בעזהש"י בא"ק א' משמע דלסברא דחשוב זימני' א"ל לומר דמתכוין דאפילו אין מתכוין למצוה עובר בב"ת ודו"ק : (קנא) אין להם רשות. נתבאר בס"ד באות ט' : (קנב) אינן מכוונין לקובען. ר"ל היכי דלאו זמני' חשיב להו תקיעות כמכוין למצוה אע"ג דלא נתכוין שיהא מה"ת ובעיקר הדברים כבר נתבאר באות ל"ו בעזהש"י ע"ש : (קנג) משא"כ תקיעה. ובא"ק א' ג' כתבתי בשם הרשב"א והריטב"א דתקיעה וכ"כ לא הוי זימני' ע"ש ועמ"ש שם בשם הר"ן ובשם התוס' ודו"ק וע"ל באות שאח"ז : (קנד) אוסיף משלי. מכאן משמע דס"ל דכ"כ אפילו לא מכוין כלל מיירי ותמהני דהתוס' בר"ה שם פשיטא להו דכ"כ בנתכוין לברך ולהוסיף מיירי וכ"כ הריטב"א שם הבאתיו בא"ק א' ע"ש ובא"ק ג' ובאות ל"ח. ויש לתמוה לדבריו דחשיב כ"כ זמני' ולא בעי כוונה כלל מאי מייתי באות ל"ו מכ"כ דלא בעינן מתכוין שיהא ד"ת או ד"ס הא כ"כ שאני דלא בעי כוונה כלל אבל בדבר דלאו זמני' ובעי כוונה אפשר דבעינן מתכוין שיהא ד"ת ועמ"ש שם ודוק ול"ע : (קנה) ושלא בזמנו. נתבאר באות ל"ו ובאות ל"ח בעזהש"י : (קנו) לשום נוי. ברא"ש לא נזכר לשום נוי אלא לשום אגד ועמ"ש בעזהש"י בא"ק י"ט : (קנז) ואני תמה. ק"ל שהרי כתבו התוס' בזבחים דף ע"ט ע"ב ד"ה אמר לו דלמאן דס"ל דמותר ליתן לשום מים ה"נ דאין איסור ב"ת ור' יהושע לטעמי' דלא ס"ל רואין כאלו הוא מים ואפילו היכי דלא שייך ב"ת לא ס"ל סברא זו כדאיתא שם במשנה בדם בעלי מומין ואינך וכ"ל דטעמייהו כמו דפליגי בדף ע"ז ע"א בבכורים אם מותר לתן לשם עלים ובקראי פליגי כדאיתא שם בגמרא וע"כ א"א לתן לשם מים ול"ע ועמ"ש בא"ק י"ח י"ט על דברי הרא"ש אלו בעזה"י : (קנח) דחטאת. מש"כ דחטאת הוא לאו דוקא דחטאת ניתן למעלה ור"ל עולה ואשם ושלמים ותודה כמ"ש רש"י בר"ה שם ובזבחים דף פ' ע"א : (קנט) חה"ר סוכה. מ"ש בשם חה"ר דהריטב"א הוא אלא שנדפסו בתוך חידושי הרשב"א וכבר הבאתי דבריו בעזהש"י בא"ק ט' ועמ"ש עוד בא"ק ז' בשם התוס' ועמ"ש עוד בפתיחה בשם הרבה פוסקים :

וראיתי

וראיתי לרבינו בגור ארי' פ' ראה שכ' דהא שצריך פ' לא תוסיף בפ' ראה ולא סגי בפ' לא תוסיפו שבפ' ואתחנן ללמדנו דאפילו בב"כ דלא אגידי עובר בב"ת ולכאורה סובר כמ"ד דעובר בב"ת בלא אגד ואפשר דר"ל דלמדנו מפסוק זה דאע"ג דלא אגידי ממש [ועמ"ש בא"ק ס'] מ"מ הוי אגד לעבור עב"ת. אכן לענ"ד יש לעיין עוד בדבר דהנה הרמב"ם ז"ל בספר המצות ל"ת שי"ג וכן במנין המצות אשר בתחלת ספר י"ד וכן בה' ממרים שם ובה' יסוה"ת שם לא הביא אלא פסוק לא תוסיף שנאמר בפ' ראה ולא לא תוסיפו הנאמר מקודם בתורה בפ' ואתחנן וכן הרא"ה בס' החינוך לא הביא בפ' ואתחנן כלום אלא בפ' ראה וכן העתיק אחריו בס' מצות השם ובגמרא ר"ה שם גבי ב"כ אמרינן ת"ל לא תוסיפו וכן העתיק הרמב"ם בי"ד מה' תפלה הי"ב וטעמא בעי ונ"ל דהוא ע"פ ברייתא דספרי שהעתיק הרא"ש בפ' ראה שם וז"ל מנין שאין מוסיפין על הלולב ועל הציצית ת"ל לא תוסיף עליו ומנין שאם פתח לברך ב"כ וכו' ת"ל לא תוסיפו על הדבר אפילו דבר לא תוסיף עליו עכ"ל א"כ אדרבה פסוק לא תוסיף נאמר על כל המצות ולא תוסיפו נאמר על ב"כ ולהשמיענו דאפילו דבר אסור להוסיף עליו ומה שלא מנה במנין המצות מוסיף על ב"כ מקרא דלא תוסיפו נ"ל דס"ל דזה הוי פרט ללא תוסיף דקאי אכל התורה כולה ולא נאמר בפ"ע אלא שלא ליתן פ"פ לבעל דבר לחלוק וכבר השריש בשורש י"א שאין ראוי למנות חלקי המצות בפרט חלק חלק בפ"ע כציצית המקובץ מהם מצוה אחת ע"ש וה"ה בלאוין כה"ג וכמ"ש ודוק: (קס) והמהדרין מוסיפין. נ"ל כוונתו דמייתי ראי' ממה שמוסיפין המהדרין על נרות חנוכה ולשיטת התוס' דבעשיית המצוה ב"פ ליכא ב"ת א"ש אכן לשיטת הה"ר שגם בכה"ג שייך ב"ת ע"כ בדרבנן לא שייך ב"ת ומדבריו אלו נראה שאינו מחלק בין לעשות המצוה ב' פעמים ובין להוסיף עלי' ממינה וכבר כתבתי בא"ק ב' ובא"ק ד' שיש לחלק ביניהם ולענ"ד דלעשות המצוה ב"פ לכ"ע ליכא ב"ת ולא נחלקו אלא במוסיף על המצוה ממינה ע"ש ובא"ק ו' אכן כ"ד למוסיף על המצוה ממינה דמי. ומ"מ תמהני על הפמ"ג איך יעלה על הדעת לומר דמה שהמהדרין מוסיפין נרות חנוכה מקרי הוספה לעבור עב"ת דהא כתבו הרא"ש והריטב"א והר"ן הבאתי דבריהם לעיל בא"ק כ"ב בעזהש"י דכשמוסיף על מיני הלולב ממינם לא מקרי מוסיף משום דהנך שיעורים לא נאמרו אלא שלא לפחות מהם אבל מותר להוסיף עליהם וכ"כ הריטב"א והר"ן שם גבי חוטי הציצית לשיטת הרמב"ם ורש"י ע"ש ואפילו החולקים שם ולא ס"ל סברא זו היינו משום דס"ל דהנך שיעורים בדוקא נאמרו שלא לפחות מהם ולא להוסיף עליהם אבל בנרות חנוכה דתחלת התקנה כך הי' בפי' דמותר להוסיף על נר א' ואדרבה מצוה קעביד ובכלל מהדרין מן המהדרין יחשב א"כ האיך יעלה על הדעת דעובר עב"ת במה שמקיים המצוה כתקנה למהדרין מן המהדרין ואפשר ס"ל שמה שאמרו בברייתא שבת דף כ"א ע"ב והמהדרין וכו' והמהדרין מן המהדרין וכו' היינו שמעצמם עושין כן ולא מן התקנה ולס"ז נצטרך לומר דהא דפליגי ב"ש וב"ה שם היינו כיצד ראוי לעשות להמהדרין מן המהדרין אבל אין זה מוכרח וטפי מסתבר לומר דתחלת התקנה כך הי' וב"ש וב"ה בתקנה פליגי וגם אפילו נימא דב"ש וב"ה פליגי כיצד ראוי לעשות ולא בתחלת התקנה מ"מ אפשר לומר דמ"מ תחלת התקנה הי' דמי שרוצה להוסיף יוסיף ושפיר טפי וע"ז פליגי ב"ש וב"ה כיצד יוסיף מאן דבעי למהוי ממהדרין מן המהדרין והכי א"ש דאין להביא ראי' מהא דאמרינן בסי' תרע"ג ס"א שנוהגין להוסיף נר א' יותר מהצורך ומבואר שם דא"צ שיהי' גבוה משאר נרות אלא דעדיף טפי ע"ש דאפשר לומר כיון דע"כ התקנה היתה שמותר להוסיף מדינו מותר להוסיף כל מה דבעי ואע"ג דאין מצוה בהוספה זו מ"מ משום ב"ת לית כה ודוק ול"ע: (קסא) וכן מורה לשון הר"ם. לא ידעתי היכי משמע לי' מדברי הרמב"ם פ"א מה' ממרים דדוקא סייג וגדר עובר בלא תסור שהרי הרמב"ם כ' שם וז"ל ואחד דברים שעשאום סייג וגדר לתורה ולפי מה שהשעה צריכה והן הגזרות והתקנות והמנהגות וכו' עכ"ל וכן כ' אח"כ וז"ל הרי הוא אומר ע"פ התורה אשר יורוך אלו התקנות והגזרות והמנהגים עכ"ל הרי שגם תקנה ומנהג בכלל דע"כ השעה צריכה להן דאל"כ לא היו מתקנים ומנהיגים הדבר בישראל וכ"כ בהדיא בהקדמה למנין המצות על סדר הלכותיו וז"ל ויש מצות אחרות שנתחדשו אחר מתן תורה וקבעו אותם נביאים וחכמים ופשטו בכל ישראל כגון מקרא מגילה ונר חנוכה ותענית ת"ב ועירובין וידים וכו' כל אלו המצות שנתחדשו חייבים אנו לקבלם ולשמרם שנאמר לא תסור מן הדבר וכו' עכ"ל וכ"כ הרמב"ן בהשגותיו לספר המצות שרש א' לדעת הרמב"ם וז"ל הוא ז"ל סבור שיש בכלל לאו דלא תסור כל מה שהוא מדברי חכמים בין שהן מצות כגון מקרא מגילה ונ"ח או שהן מהתקנות והסייגים וכו' עכ"ל ע"ש הרי דבפירוש ביאר הרמב"ם והרמב"ן לדעתו שגם מקרא מגילה ונ"ח בכלל לא תסור. ומ"מ לענין ב"ת לא ידעתי לכאורה במאי מספקא לי' אי לענין נר חנוכה כבר כתב בעצמו דמותר להוסיף וכמ"ש לעיל ואי מספקא לי' אי מותר להוסיף בלולב בחוה"מ הא בש"ע תרנ"א סתמא כתבו דאסור להוסיף ולא משמע לחלק בין יום ראשון לשאר ימים וגם אפשר דלולב בחוה"מ הוי גדר וסייג ודוק ובשאר מצות דרבנן לא מצאתי לכאורה שיהא שייך ב"ת ול"ע בזה אכן הא ודאי פשיטא לי' דמוסיף מצוה על המצות לא שייך כלל בדרבנן דכל ב"ד שבכל דור ודור יש להם רשות לתקן תקנות כפי שיראה בעיניהם ומכלל דרבנן הוא וכן מוסיף יום על ימים כגון שיתקנו שיקראו הלל עוד ימים נוספים ממה שתקנו הקדמונים וכדומה ודאי תקנתם קיימת וכן נראה בכל הוספה שהוא מתקנת ב"ד וע"כ לא כ' הרמב"ם במוסיפין על דאורייתא אלא שצריך שלא יאמרו שהוא דאורייתא אבל בדרבנן הכל דרבנן הוא ויחיד שרוצה לעשות תקנות לעצמו נתבאר לעיל אות ל"ו ע"ש. שוב ראיתי דיש להסתפק יחיד שרוצה להוסיף יום על ימי חנוכה ומתכוין להוסיף על תקנת חכמים שתקנו על נס שהי' אז לא כמתכוין לעשות לו תקנה חדשה על נס אחר וכדומה אי עובר על ב"ת עכ"פ מדרבנן או לא ומ"מ הא ודאי פשיטא שאסור לו לברך אז על נרות חנוכה אלא כשמדליק בלא ברכה מספקא לי ול"ע: (קסב) יש לעיין בזה. ואנכי לא ידעתי מנ"ל לחלק בין דרבנן לדרבנן וכבר כתבתי דלהרמב"ם כולם מלא תסור ולהרמב"ן פשיטא דכולם שוים ומי יחלק לנו ביניהם וע"ל אות כ"ג כ"ה כ"ח ודוק: (קסג) בחלק השני. חפשתי שם ולא מצאתי מזה: (קסד) מצות צריכות כוונה וכו'. ר"ל לעיל אות כ"ט כ' לענין מצות לאו ליהנות נתנו ובחלק השלישי אות ה' כ' לענין מצות צריכות כוונה ועמ"ש שם בעזהש"י:

(קסה)

מ והנה במצות דרבנן [צ"ל אי] שייך בית כמו בחנוכה נר א' (קס) והמהדרין מוסיפין כו' ואם נאמר כתוס' ר"ה י"ו ב' וכ"ח ב' בעשיית המצות פעמיים ליכא ב"ת א"ש ואם נאמר כתה"ר ושאר פוסקים דאף כה"ג עב"ת נאמר בדרבנן ליכא ב"ת ואף למ"ש הר"ם ז"ל בשורש הא' דכל מילי דרבנן ד"ת הם מלא תסור והעד מדמברכין וצונו י"ל זה בסייג ונדר לד"ת ונט"י משום סרך תרומה הא נ"ת ומגילה ומשלוח מנות ונראה שאף הר"ם ז"ל יודה דלא קאי עלייהו לא תסור (קסא) וכן מורה לשון הר"ם ז"ל פ"א מה' ממרים הסייגים והנדרים הרי הם בכלל לא תסור משמע הא נ"ת וכדומה לא וגם לענין מ"מ (קסב) יש לעיין בזה אלא מדמברכין וצונו גם ע"ז קשה יעיין סנהדרין פ"ת ב' וסוכה ל"א א"ב ור"ה י"ו ב' וכ"ח ב' ועירובין צ"ו בזה. ועיין ר"ה ל"ג במהרש"א ז"ל ממ"ש רש"י ז"ל דנשים תקעי איכא ב"ת כתב דל"ש ב"ת אלא כשעושה המצוה ומוסיף עלי' ועיין פ"י הקשה מעירובין נ"ו שם מבואר הרבה פעמים דאיכא ב"ת ובאמת שרש"י ותוס' שם כתבו שנראה כתוספת בכ"ף הדמיון ומדרבנן לא מ"ה כה"ג. ומ"מ אנן קי"ל דנשים עושים מ"ע שהז"ג ומברכין עלייהו והיינו שמתכוונין למצוה דרבנן לא לקבוע לד"ת ולהוסיף עלי' וכמ"ש הר"ם ז"ל פ"ב מה' ממרים ה"ט וכמש"ל באורך. או דל"ש ב"ת אלא במוסיף חלק מהמצוה ומ"מ ראוי להודיעם לנשים שהם פטורים רק שמחמירין על עצמם ואי"ה (קסג) בח"ב בביאור המינים אישיים בחלק נשים אבאר עוד. גם לענין (קסד) מצות צריכות כוונה ולענין מצות לאו ליהנות נתנו כתבנו לעיל אי יש הפרש בין מצות דרבנן או ד"ת ואי"ה בח"ג אבאר עוד מזה:

המעלה

מא המעלה ומדרינה השביעית הוא דבר שהוא מנהג כדמיון ערבה בנבולין סוכה מ"ד א' לא בעי ברוכי דמנהג נביאים הוא ופירש"י שם לא תקנום אלא הנהינו כך וליתא בכלל לא תסור .ולי"ש וצינו (קסה) והלל בר"ח מנהג ולא מצוה (קסו) עיין ר"מ ה' מגילה וחנוכה פ"ג ה"ז ובטור או"ח סי' תכ"ב ותרס"ד ובש"ע ועתוס' (קסז) ברכות י"ד כתבו בזה דאטלטול לא מברכין הא על מצוה שבא ממנהג מברכין כמו יו"ט שני דבריהם ומברכין ועיין (קסח) ב"ח תרס"ד למ"ד לחלק בין יחיד לצבור יע"ש ובפר"ח תכ"ב וא"כ מה שמברכין על יו"ט שני י"ל כדי (קסט) שלא לזלזל בי' גם מתחלה נתקן על הספק אף דהאידנא בקיאין מ"מ שמא יחזור הדבר וכו' אבל מה (קע) שמברכין על הלל דר"ת וערבה אין מברכין קשה ועיין (קעא) סוכה מ"ד ב' בתוס' ד"ה כאן חלקו דהיכי דאין אומר וצונו לית לן בה ומברכין ביו"ט של גליות בתפלה וקידוש ויו"ט ב' ר"ה קדושה אחת הוא ור"ל דלאו מנהג לחוד אלא תקנה קבועה. ובר"ן שם הקשה מאכילת מצה בליל ב' דפסח ואפשר דצונו שלא לאכול חמץ כל ז' ימי פסח ואע"ג דכוונתינו נמי וצונו בלילה הזה מ"מ שייך וצונו. ולפ"ז הוי א"ש בת' בסוכה יתובי יתבינן ברוכי לא מברכינן דהיכי לימא וצונו בסוכה ובקיאין בקביעא דירחא ואמנהגא לא מברכינן. אבל קריאת הלל דמברכין וצונו קשה היכן צונו כיון דבמנהגא ליכא לא תסור ומה שמברכין הנשים על מ"ע שהז"ג הואיל ואנשים מחוייבין שייך קצת וצונו כמ"ש ז"ל משא"כ בהלל דר"ח ולומר כקורא בתורה דמברך מפני כבוד התורה בצבור וכמו ספר שני ביו"ט תקנות הגאונים ואפ"ה מברכין התם לית וצונו משא"כ כאן וכדכתיבנא באופן שצריך להתיישב בזה. ועיין בר"ם ה' תפלה פי"ב וי"ג (קעב) ואיכא לעיונא אי קריאת ס"ת בצבור הוי מנהגא אי מצוה מדר"ם יע"ש. ועיין (קעג) בחה"ר בסוכה שם בזה ולענין אי מכין אותו עד שתצא נפשו בנמשכת בזמן או לאחר שעבר מ"מ ודאי מסתברא דעל מנהג אין לוקין אפי' אם נימא במצות מכין אותו (קעד) וכמ"ש לעיל בזה:

מב המדרגה ומעלה השמינית הוא דברים שאמרו חז"ל משום דרך ארץ ומוסר כמו מסכת דרך ארץ כולה ועיין או"ח סי' ק"ע בט"ז אות ג' שהלקה אותן על סירובם ועברו עמ"ש חז"ל כל מה שאומר בעל הבית עשה וכתבנו בפריי שם דעל זה אין לוקין מ"מ יע"ש ועיין או"ח סי' רצ"ז ורצ"ח ברכת בשמים במ"ש ונר אין מחזירין עליו ובביאור אמרו ברכות נ"ג ב' אין מחזירין על האור כדרך שמחזירין על המצות (קעה) ולא אמר שאר מצות אלמא בשמים ונר לאו מצוה דרבנן הוי אלא לזכר שנברא האור במו"ש ומהאי טעמא י"א ביוה"כ מחזירין עמ"ש בפריי שם ובשמים רק להשיב הנפש ואין בהם לא תסור וברכה דבשמים נהנין הוא. ונר י"ל (קעו) כל שאין אומר וצונו שפיר דמי:

ובכאן נשלם החלק הראשון.

(קסה) והלל בר"ח. דבריו בזה צריכין ביאור ומבואר אחת לאחת אי"ה: (קסו) עיין רמב"ם. ר"ל דהרמב"ם ס"ל דכיון דמנהג היא אין מברכין עליו והובאו דבריו באו"ח סי' תכ"ב ע"ש בטור וב"י: (קסז) תוספת ברכות. ע"ש ובסוכה דף מ"ד ע"ב שכ' כן. בשם ר"ת דאהלל דר"ח מברכין ושאני ערבה שאינה אלא טלטול והביא ראי' מדמברכין על יו"ט שני של גליות אע"ג דבקיאין בקביעא דירחי ולא עבדינן לה אלא משום מנהג אבותינו: (קסח) ב"ח תרס"ד. ר"ל דהב"ח שם ס"ד כ' למ"ד דמחלק בערבה בין יחיד לצבור דלצבור מברכין אחיבוט ערבה ולא יחיד דקפיא לי' מ"ש דמברכין על יו"ט ב' של גליות לכן ס"ל דלצבור מברכין אמנהג ויו"ט שני של גליות לצבור הוי ומש"ה מחלק גם בערבה בין יחיד לצבור ומש"ה אמרינן י"ח ימים יחיד גומר בהם את ההלל אבל בר"ח לא דאינו אלא מנהג אבל לצבור אפילו בר"ח מברכין וסיים וז"ל כדמוכח מרב דאקלע לבבל חזי דקרי הלל בר"ח וכו' ויחידים הוו דקרו הלילא עכ"ל וכ"ל דמ"ש ויחודים הוו וכו' בא לאפוקי סברת התוס' בסוכה שם ובה"ג שהביאו הב"י והב"ח בסי' תכ"ב דרבים הוו דוקא כל ישראל ביחד דבההוא דרב לא היו כל ישראל ביחד ואפ"ה ברכו ע"ש ודוק: (קסט) שלא לזלזל בו'. כן הוא דברי הפר"ח שם ליישב שטת הרמב"ם דס"ל דאין מברכין אהלל דר"ח אפילו בצבור דיו"ט שני שאני כדי שלא נזלזל בו ומ"ש גם מתחלה נתקן על הספק הוא הוספה מדילי' [ועיין מזה לעיל אות כ"ב]: (קע) שמברכין על הלל דר"ח. אינו מובן דהא למ"ד אין מברכין אהלל דר"ח קיימינן ואפשר דר"ל דסברא זו לא שייכא אלא למ"ד אין מברכין אבל אכן דמברכין תקשה מ"ש הלל דר"ח מערבה וצריכין לבא לסברת התוס': (קעא) סוכה מ"ד ב'. הנה התוס' שם כ' זה לדחות ראיית ר"ת דמברכין אהלל דר"ח כמו ביו"ט שני דשאני יו"ט שני דליכא וצונו אבל לברך וצונו לקרות הלל לא שמענו מכאן ע"כ ולפ"ז מה שסיים אבל קריאת הלל דמברכין וצונו קשה דהא באנו לומר דלעולם אין מברכין ואפשר אין כוונתו להקשות אלא לפרש דברי התוס' דאין ראי' מיו"ט ב' להלל דר"ח ומצינו לומר דהלל דר"ח דמברכין וצונו דמי לערבה ודוחק הוא גם מה שמסיים באופן שצריך להתיישב בזה אינו מובן לפ"ז דהא לכל השיטות ניחא ומר מתרץ לטעמי' ומר מתרץ לטעמי' ואין להקשות מסברת אחד לחברו אם לא דר"ל שצריך להתיישב הלכתא כמאן ודוק וצ"ע: (קעב) ואיכא לעיונא. הנה מלשון הרמב"ם שם משמע דתקנה גמורה היא שהרי כ' משה רבינו תיקן וכו' ועזרא תיקן וכו' ואח"כ בה"י כ' מימות עזרא נהגו וכו' וגם בפי"ג כ' המנהג הפשוט וכו' ואח"כ בה"ב כ' עזרא תיקן וכו' והמנהג הפשוט וכו' משמע דמ"ש תיקן תקנה גמורה היא וע"ל בפתיחה לה' קריאת ס"ת ודוק: (קעג) בחה"ר סוכה. חידושי הריטב"א היא כמ"ש באות ל"ט ואדלעיל מזה קאי אהלל דר"ח וע"ש שכ' דהלל בר"ח תקנו חכמים לקרות במקום שנהגו משא"כ ערבה ע"ש: (קעד) וכמ"ש לעיל. באות כ"ג כ"ה כ"ח. ולדעת האומרים דיו"ט שני של גליות מנהגא הוא ע"כ דכופין ע"ז דהא קיי"ל מנדין ומלקין על יו"ט שני של גליות כדאיתא באו"ח סי' תצ"ו ס"א ונתבאר בס"ד לעיל אות כ"ג ומשמע דכ"ש דכופין לקיים ודו"ק: (קעה) ולא אמר שאר מצות. אכן הרי"ף והרמב"ם והרא"ש העתיקו על כל המצות וא"כ אין הכרע דבשמים ונר לאו מצוה הם ודוק וצ"ע: (קעו) כל שאין אומר וצונו. היינו כסברת התוס' סוכה הנ"ל ולא ידעתי מה יענה לפי מ"ש הפר"ח לשיטת הרמב"ם דאינו מחלק בין וצונו או לא וכן למאן דמחלק בין יחיד לצבור ודוק וצ"ע אכן לפע"ד יש לחלק עוד בשיטות דכיון דעיקר התקנה היא הברכה אפילו לו יהא שאינו מצוה גמורה מ"מ מברכין ולא דמי להיכי שתקנו מצוה שייך לומר שיעשה אותה בלא ברכה ודו"ק. ועוד י"ל דנר נמי ברכת הנהנין היא אלא שלא תקנוהו אלא במו"ש משום דבריאתו אז היתה ומ"ש הרא"ש בפ"ח דברכות ס"ס ג' דלא הוי ברכת הנהנין היינו דלא הוי ברכת הנהנין גמור דא"כ בכל פעם לברך אלא לזכר שנברא האור במו"ש תקנוהו כברכת הנהנין בליל מו"ש דוקא ומדברי הכלבו שהביא הא"ר סי' רצ"ח משמע דהוי ברכת הנהנין גמור ודו"ק:

סיימתי בעזהש"י ביום ו' עש"ק י"ב חשון תרל"ה לפ"ק פה מאגרוב



(א) **התם** לאו כפרה. משמע דר"ל דהתב"ש מביא ראי' דשייך בכו איסור מדאמרינן בנדרים דף ל"ה ע"ב דבת כפרה היא דאמרינן התם דאדם מייתי קרבן כפרה על בניו ובנותיו הקטנים וע"כ דיש להם חטא וע"ז דחה דהתם ע"כ לא איירי בכפרה על חטא דבכפרה על חטא בעינן דעת בעלים וע"כ לא איירי רק להכשירם לאכול בקדשים וא"כ אין ראי' דיש להם חטא ומוזהרים עליהם. אכן לענ"ד זה ודאי לא עלה על דעת התב"ש דחייבים כפרה על חטא דאע"ג דהגדול מוזהר עליהם מ"מ אין שנגתם שגגה דליחייב עליהם קרבן וזה פשוט אלא כוונתו כיון דמייתי כפרה להאכילם בקדשים ע"כ אסור ליתן להם קדשים בלא כפרה וע"כ שמוזהרים שלא לתת להם דבר איסור ודוק: (ב) לא עבר כלל אעשה. לא ידעתי כוונתו אם ר"ל כפשוטו כיון דתיקנו רבנן נשואין מותר גם כהן לישא אותה לא ידעתי מה בין כהן לישראל לזה והיכן מצינו שהכהן מוזהר על הפנוי' טפי מישראל וגם היכן מצינו דהבא על הפנוי' עובר בעשה דודבק ואי כוונתו דחרשת שנשאת לא הוי' זונה כיון דתקינו לה רבנן נשואין ולכן מותר כהן אח"כ לישא אותה לא ידעתי דבלא"ה הבא על הפנוי' לא עשאה זונה כמבואר בא"ע סי' ו' ס"ח ופשיטא דהיכי דיחדה לו עדיף מבא עלי' בזנות כמ"ש בא"ע סי' כ"ו ס"א ע"ש ופשיטא דמשום שהיא חרשת לא מקריא אסורה לינשא דלא משום איסורא ה"א לא בתנשא לו מדאורייתא אלא משום דלאו בת דעה היא וגם היכן מצינו עשה דודבק לזה ואי כוונתו חרשת שנשאת וזנתה לא נאסרה משום זה לכהן דלא עבר הבא עלי' אפילו אעשה דודבק באשתו ולא באשת חברו דנישואי' רק דרבנן ולא דאורייתא או ר"ל דכהן שנשא חרשת וזינתה תחתיו מותרת לו שלא עבר הבא עלי' אפילו אעשה דודבק דנשואי' רק מדרבנן מלבד שלא מצינו עשה דודבק רק בב"כ בסנהדרין דף כ"ח ולא בישראל שבא על אשת איש בשום אופן גם דינו צ"ע דמנ"ל דלא נאסרה לכהן מדרבנן ועיין מש"ל פי"א מה' אישות פ"ח שהאריך אי נאסרת לבעלה ישראל או לבעלה כהן הביאו הבית מאיר סי' מ"ד ס"ה בקיצור ע"ש ומסתמא ה"ה לענין נאסרה לכהונה סוף דבר אני נבוך בדברי הפמ"ג אלו וצ"ע: (ג) באין אחרים מזכין. משמע אבל אם אחרים מזכין זוכה מדאורייתא ודוקא בחרש וקטן ולא בשוטה כמבואר בחו"מ סי' רמ"ג סס"ו ע"ז י"ז וע"ש בש"ך סק"ו: (ד) אי פסולים המה דדמי. כ"ל דל"ל לא פסולין המה. או צ"ל אי פסולין המה י"ל דדמי וכו'. ובעיקר הדבר לא ידעתי מנ"ל לחלק בין קטן לחרש ושוטה דבשלשתן אמרינן דפטורי משום דלאו בני דעה נינהו וצ"ע: (ה) עבד נמי שייך. ולענ"ד לק"מ דדוקא היכי דבר מיובא אלא משום שאין בו דעת מיפטר כגון חש"ו שם שייך לחלק דהיכי דנשאר עליו שום צד דעדיין מחויב בדבר א"כ לא נפטר לגמרי אבל עבד ונכרי דלא נצטוו כלל בגיטין וקידושין לעלמן לאו בני כריתות נינהו אע"פ שיש צד דכ"מ גם להם בגיטין וקידושין גבי ישראל ודוק וצ"ע: (ו) אסור בה מדרבנן. לא הבינותי דמשמע מדברי הב"ש בסי' קכ"ג שם דלהרמב"ם נכרי ועבד שוים המה ואם כתבו הגט בטל הוא לגמרי ואי משום דמ"מ אסור בה מדרבנן א"כ מדאורייתא בר כריתות הוא ויהי' גט מדאורייתא ודוחק גדול לומר דכיון דמ"מ מדרבנן לאו בני כריתות הוא אפקיעוהו רבנן מתורת גיטין והוי הגט בטל מדאורייתא וצ"ע: (ז) עאו"ח סי' נ"ן וכ"ה. בסי' נ"ן לא מצאתי ובסי' כ"ה כי' מזה בא"ח ס"ק ה' ע"ש ואפשר ט"ס הוא

החלק השני בביאור מיני אישיים והם עשרה מינים ובו ל"ב אותיות:

המין הא'. הוא סוג חרש יש בו ג' דרכים אינו שומע ואינו מדבר הוא שוטה לכל דבריו. ובריש חגיגה ע"ב דחש"ו פטורין מכל מצות התורה ואף מדרבנן פטורין וע' רש"י במשנה שם ד"ה חוץ וברמ"ם ה' חגיגה פ"ב ה"ד חש"ו פטורין מכל מצות האמורות בתורה. וביו"ד סי' א' סה"ו חש"ו באחרים רואין שהיטתו כשרה עמ"ש בפריי בשפ"ד אות כ"ז ובתב"ש אות מ"ט בשם ת' מהרי"ל קצ"ו דחרש ושוטה בני מצות נינהו ופקחים מוזהרים עליהם (עא"ת שמ"ג) ומה שהביא שם מנדרים ל"ה ב' י"ל (א) התם לאו כפרה על חטא דבכפרה בעינן דעת בעלים רק להכשירם לאכול בקדשים יע"ש וברמ"ם פ"א ממחוסרי כפרה. באופן דודאי לאוין בקום ועשה הם כקטן דאביהם מוזהרים עליהם עאו"ת (של"ו) [צ"ל של"ד] סכ"ה ושמ"ג ס"א ורס"י בב"י בשם המ"מ (פ"ב) [צ"ל פ"כ] מה"ש דחרש ושוטה אסור להאכילם בידים כמו קטן ועמ"א שם והם בני מצות אלא דלאו בני דעה נינהו וגם כשעוברים על לאו אין להם עונש בעוה"ז ובעוה"ב דאונס רחמנא פטרי'. ובר"ה פ"ג מ"ה [והוא בגמרא דף כ"ט ע"א] חש"ו אין מוציאין אחרים דפטורים הם היינו מחמת חסרון דעתם מקרי פטורים. ומה שיש לעיין דבלא"ה אין מוציאין דלאו בני שליחות נינהו יבואר אי"ה לקמן מזה [ר"ל בח"ג אות כ"ח]:

ב באופן דאם אחד בא על החרשית והיא מאיסורי לאוין ששוין בכל עשאה זונה האסורה לכהן דנעבדה בה עבירה ובני מצות הן אלא דלמאן יצוה (ומש"ה כשרים בשחיטה באחרים רואין) וכן בשוטה כה"ג. ומיהו כהן יראה דמותר לישא חרשית דתקינו רבנן נשואין לה (ב) לא עבר כלל אעשה ודבק וכו' ועיין א"ע סי' מ"ד ס"א. ויראה לי חמץ הש"ו שעבר עליו הפסח אפשר דאסור אע"ג דליכא למקנסי' לא פלוג כמו הניחו שוגג או מוטעה (וי"ל התם חיישינן להערמה) וישראל הוא. ואיכא לעיונא בחמץ חש"ו שזכו מהפקר דמה"ת לאו שלהם (ג) באין אחרים מזכין כ"א מדרבנן וקיי"ל כל שאסור לשהות מדרבנן לאחר הפסח שרי בהנאה עאו"ת תמ"ז סי"ב ומ"א ס"ו עיין פ"ק דמציעא וכדכתיבנא:

ג ועדיין יש לעיין באו"ה סי' ל"ט ס"א קטן פסול לכתיבת תפילין דאין בכלל וקשרתם ואפ"ה כשר לזביחה באחרים רואין צ"ל דמ"ע קום ועשה רחמנא פטרי' לגמרי לקטן משא"כ ל"ת קטן חייב אלא דלאו בני דעה הוה ואת"ל פטור מ"מ אחרים אסורים ליתן לו הוי בר זביהה עש"ך י"ד א' כ"ז יע"ש ולפ"ז תפילין שכתבן חרש שוטה וגדול עע"ג דהוי לשמה (ד) אי פסולין המה דדמי לנקטעה ידו כמ"ש המ"א ל"ט ה' דכשר לכתיבת תפילין דגברא בר חיובא הוא ופומא כאיב לי' ול"ד נקטעה ה"ה נולד כך ה"ה כאן ומה שאין מוציאין אחרים דלאו בני שליחות הוה וגם ערבות לא שייך בהו ולאו בני דעה נינהו מקרי אין מחויבים בדבר ומ"מ בני מצות הויין וכאמור. ועיין אה"ע סי' קכ"ג ב"ש אות ה' דחש"ו לכתיבת הגט חרש ושוטה לאו בני דעה נינהו ועבד לאו בתורת גיטין הוא אבל חרש ושוטה בתורת גיטין המה אע"ג דאין קניינו מה"ת כלום (ודוחק לומר דתקינו רבנן נשואין הוי כתורה אלא שאין לוקין עליהם כמ"ש בשורש (ה') [צ"ל א'] ברמ"ם ז"ל דא"כ שוטה מא"ל דלא תקינו רבנן נשואין כלל) וצ"ל דמ"מ שייכי בתורת גיטין דאסורי' לבא על א"א וע"י גט שרי זה מקרי ישנה בתורת גיטין וצ"ע דא"כ (ה) עבד נמי שייך בתורת גיטין דמותר בממזרת עיין אה"ע סי' ד' ס"ב ובב"ש ל"ב א"כ ממזרת אשת איש אסור בה וכשנתגרשה מותר בה ולהר"ם שם י"ל מ"מ (ו) אסיר בה מדרבנן עב"ש שם אות ל"א ול"ב וצ"ע קצת. שוב ראיתי להתב"ש בספרו בכור שור גיטין מ"ה ב' כ' בפשיטות תפילין שכתבן חרש ושוטה פסולים דפטורים מן המצות. וצ"ע ועמ"ש בפריי באו"ח מזה:

ד וחרש שומע ואינו מדבר או מדבר ואין שומע כפקח לכל דבריו עאו"ה סי' נ"ה ס"ח ובשאר דוכתי ואמנם יש הפרש ביניהם לתקיעת שופר בתקפ"ט שומע ואינו מדבר תוקע לכתחלה, ומדבר ואין שומע השומע ממנו אף דיעבד לא יצא ובקריאת מגילה בתרפ"ט ס"ב להרמב"ם ז"ל דיעבד אין מוציא ועמ"א שם אות ג' בשם הב"ח דיעבד יוצא ומיהו זה במגילה אבל בשאר דברים י"ל דיעבד יוצא דמגילה פרסומא ניסא בעינן שישמע לאזניו יע"ש בלח"מ ובט"ז משא"כ בשאר דברים אבל לכתחלה י"ל דאין למנות ש"ץ שמדבר ואינו שומע דלכתחלה בעינן שישמיע לאזניו מה שמוציא בשפתיו (ז) עאו"ח סי' נ"ן ונ"ה בזה. ובחליצה באה"ע סי' קס"ט [סמ"נ] (בפירוש סדר חליצה סק"י) [צ"ל בסדר חליצה סט"ז] אלם אין חולץ דצריך להקרות

להקרות וכו' יע"ש בב"ש וס"מ פקחים גמורים הם לכל דבריהם ועיין תב"ש בספרו (ח) בכור שור גיטין דף נ"ט ע"א הביא דברי הב"י בחו"מ סי' רל"ה חרש המדבר ואין שומע אין מוכר בקרקעות ועיינתי שם וכו' לחד תירוצא דחרש המדבר וא"ש כפקח דוקא בשומע קצת אבל אינו שומע כלום הוי כשוטה
(ט)

הוא ונ"ל ס"ב וק"א ור"ל דשם נתבאר בסי' ס"ב גבי ק"ש ובסי' ק"א גבי תפלה שצריך לכתחלה להשמיע לאזניו: (ח) בכ"ש גיטין דף נ"ט. הנה יש בזה כמה דעות לשטת הרמב"ם ואעתיקם. הר"מ ז"ל פכ"ט מה' מכירה ה"ב כ' וז"ל חרש שאינו שומע ולא מדבר או מדבר ואינו שומע כלום מוכר ולוקח המטלטלין ברמיזה אבל לא בקרקע ואף במטלטלין לא יתקיימו מעשיו עד שבודקין אותו בדיקות רבות ומתישבין בדבר. אלם ששומע ואינו מדבר או מי שנשתתק מקחו מקח וממכרו ממכר ומתנותיו קיימות בכל בין במטלטלין בין בקרקע והוא שיבדק כדרך שבודקין לגיטין או יכתוב בכתב ידו עכ"ל וכ' ה"ה וז"ל אבל יש תימה למה לא השוה מדבר ואינו שומע לשומע ואינו מדבר שהרי בגיטין דף ע"א הקשו על רב כהנא מהברייתא שאמרה מדבר ואינו שומע זהו חרש שומע ואינו מדבר זהו אלם וזה וזה הרי הן כפקחין לכל דבריהם ע"כ. ופירש"י ז"ל חרש המדבר ואינו שומע זהו חרש ולא זהו חרש שדברו בו חכמים בכ"מ דהשווהו לשוטה וזה כפקח לכל דבריו כדאיתא בהדי' ע"כ וצ"ע עכ"ל ונאמרו הרבה תירוצים ביישוב ק' ה"ה והכ"מ שם ובב"י סי' רל"ה כ' וז"ל י"ל דההוא ברייתא דקתני מדבר ואינו שומע ושומע ואינו מדבר הרי הם כפקחים לכל דבריהם ע"כ לא כפקחים ממש קאמר דפקחים ממש א"צ בדיקה ושומע ואינו מדבר צריך בדיקה וכיון דקתני מדבר ואינו שומע זהו חרש משמע שדינו כחרש גמור לדברים שלא נאמר בו בפירוש שאינו כחרש ועוד י"ל שסובר רבינו דכי תני' כמדבר ואינו שומע דהוא כפקח היינו דוקא כששומע קצת וכו' אבל אם אינו שומע כלל דינו כחרש גמור ולישנא דרבינו דייק הכי שכ' מדבר ואינו שומע כלום עכ"ל ומשמע דיש חילוק בין הני ב' תירוצים היכי דנאמר בפירוש שאינו כחרש לתירוץ ראשון הרי הוא כפקח ולתירוץ שני דוקא כששומע קצת [אבל היכי דלא נאמר בפירוש משמע דלשני התירוצים דוקא כשאינו שומע כלום כמ"ש הרמב"ם בפירוש ואינו שומע כלים] ולפ"ז בתרומה דתנן בריש תרומות מדבר ואינו שומע לא יתרום ואם תרם תרומתו תרומה ופסקה הרמב"ם בפ"ד מה' תרומות ה"ד לתירוץ ראשון ניחא דהיכי דאתמר אתמר ולתירוץ שני איירי דוקא בשומע קצת והבכור שור שם הקשה על שני תירוצים האלו דא"כ אמאי לא ביאר הרמב"ם גם בשאר מקומות כגון בשחיטה דמדבר ואינו שומע דינו כחרש ע"ש ובפ"ד מה"ש ה"ט כ' הרמב"ם וז"ל אומנא שנשתתק וכו' ה"ז שוחט לכתחלה וכן מי שאינו שומע ה"ז שוחט עכ"ל וכ' הכ"מ שלמדו מההוא דריש תרומות ונ"ל לתירוץ ראשון דס"ל להרמב"ם דאע"ג דאין זה כלל לכל מקום דמדבר ואינו שומע דינו כפקח מ"מ היכי דדמי להדדי לגמרי למדין זה מזה ומסתבר לי' דשחיטה ותרומה תחת סוג אחד הם דשניהם לא בעינן רק שיהא עשייתם מדעת אדם ולא בעינן כוונה שלימה לכן למדים זה מזה ולתירוץ השני נ"ל דבין בשחיטה ובין בתרומה איירי בשומע קצת. והדרישה שם כ' דס"ל להרמב"ם דמ"ש וזה וזה הרי הם כפקחים לכל דבריהם לאו מדברי הברייתא הוא אלא סיום דברי ר' זירא הוא וזה וזה ר"ל אלם ונשתתק אבל מדבר ואינו שומע דינו כחרש ונ"ל לפירושו דכיון דתנן בריש תרומות חרש שדברו בו חכמים בכל מקום שאינו שומע ואינו מדבר הוא כלל לכל התורה כולה לכן ילפינן שחיטה מינה וגבי מכירה כיון דאמרינן זהו חרש מופקע מהאי כללא ואמרינן דמדבר ואינו שומע ג"כ כחרש וצריך יישוב לפירושו הא דאמרינן בחגיגה דף ב' ע"ב הא מדבר ואינו שומע שומע ואינו מדבר חייב תנינא להא דת"ר המדבר ואינו שומע זהו חרש שומע ואינו מדבר זהו אלם זה וזה הרי הן כפקחין לכל דבריהם וצ"ע. והב"ח שם סי"ט כ' דס"ל להרמב"ם דע"כ גם מדבר ואינו שומע נקרא חרש כמ"ש בברייתא בהדי' מדבר ואינו שומע זהו חרש הרי שנקרא ג"כ חרש אלא דס"ל דההוא ברייתא דאפ"ה דינו כפקח והברייתא שניי' דאתמר בה חרש לא הלכו בו אחר רמיזותיו אלא במטלטלין מדקאמר חרש סתם איירי מכל הנקרא חרש בין א"ש וא"מ ובין מדבר וא"ש וחולקת אההוא ברייתא דס"ל הרי הן כפקחים לכל דבריהם ולית הלכתא כההוא בברייתא במדבר ואינו שומע ע"כ דברי הב"ח ונ"ל לדבריו דהאי ברייתא אינה חולקת רק במכירת קרקעות אבל בכל שאר דוכתי סמכינן אכללא דריש תרומות דדוקא א"ש וא"מ אבל מדבר וא"ש ה"ה כפקח. והבכ"ש שם כ' דההוא כללא דריש תרומות לא קאי אלא אהיכי דתנא חרש בהדי שוטה וקטן דהוי חרש דומי' דשוטה וקטן אבל במכירת קרקעות דאתמר חרש בפ"ע אפילו מדבר וא"ש בכלל ע"ש. ועכ"פ לדינא בין לדברי הב"י לתירוץ א' ובין לדברי הדרישה ובין לדברי הב"ח ובין לדברי הבכ"ש בתרומה ושחיטה דינו כפקח ובמכירות קרקעות דינו כחרש אלא לדברי הב"י בתירוץ ב' אין שום חילוק אלא דבאינו שומע כלל הרי הוא כחרש גם בתרומה ושחיטה ובשומע קצת הוא כפקח. ונ"ל דאע"פ שכ' הב"י דלשון הרמב"ם דייקא כתירוץ שני מ"מ לדינא ס"ל כתירוץ ראשון מדסתם בש"ע בתרומה בסי' של"א סל"ב ובשחיטה בסי' א' ס"ו דמדבר וא"ש הוא כפקח ולא חילק בין שומע קצת או לא ומשמע דאפילו אינו שומע כלום הוא כפקח ואי האי שומע קצת שכ' הב"י היינו ששומע כשמדברים אליו בקול רם ע"כ מוכח דס"ל לדינא דאפילו אינו שומע כלל כיון שמדבר הוא כפקח דהא פסק בחו"מ סי' רל"ה סי"ט דהיכי ששומע כשמדברים אליו בקול רם הוא כפקח ומסתמא איירי אפילו אינו מדבר גם בת' הרא"ש שהביא הטור ס"כ שממנו דין זה איירי להדיא באינו מדבר גם לדעת הטור א"א בענין אחר דהא ס"ל דמדבר ואינו שומע כפקח לכל דבר ומסתמא המחבר שהעתיק דבריו בסתמא גם בכה"ג איירי ומדחילק גבי תרומה ושחיטה בין מדבר וא"ש ובין א"ש וא"מ ע"כ איירי באינו שומע כלל ואפ"ה במדבר הוא כפקח לענין תרומה ושחיטה ולתירוץ ב' הנ"ל נ"ל דהרמב"ם ס"ל דבא"מ אפילו שומע קצת הוא כשוטה וחולק על ת' הרא"ש הנ"ל אבל המחבר ע"כ לא ס"ל הכי וכמ"ש אלא דאפשר לומר דשומע קצת היינו דאפילו מדברים אליו בקול רם אינו שומע היטב הדיבורים אלא קול הברה וכדומה וא"כ אין ראי' מכאן ומ"מ מסתימת דבריו משמע כן וכמ"ש. עוד אפשר לומר דהנך שני תירוצי הב"י לא פליגי אהדדי כלל לדינא דהיכי דאתמר דהוא כפקח אפילו אינו שומע כלל הוא כפקח והיכי דלא אתמר אז יש לחלק בין שומע קצת או לא ובתירוץ א' מוקי להא דתניא דהם כפקחים לכ"ד היכי דאתמר ואפילו אינו שומע כלל ובתירוץ שני מוקי לה היכי דלא אתמר ובשומע קצת ולדינא שניהם אמת. ובפ"ב מה' גירושין הט"ז כ' הרמב"ם וז"ל מי שנשתתק וכו' והרכין בראשו בודקין אותו ג"פ וכו' שאין דין מי שנשתתק כדין החרש מי שנשא כשהוא פקח ונתחרש או נשתטה אינו מוציא לעולם עד שיבריא וכו' עכ"ל וכ' הכ"מ ולא כ' רבינו דין המדבר ואינו שומע משום דמכלל דבריו נלמד דכיון שאינו חרש גמור דינו כדין האלם ויותר נראה לומר שכל שמדבר דינו כפקח גמור שהרי מתוך דבורו ניכר אם הוא בן דעת ומש"ה לא הזכירו רבינו אבל מדברי הר"ן נראה שסובר כדעת הראשון וכו' עכ"ל והמש"ל כ' עליו וז"ל ואני תמה בדבריו דאיך שכח דברי רבינו בפכ"ט מה' מכירה שהשוה דין חרש גמור למדבר וא"ש וחלקו מדין אלם וכו' עכ"ל ובב"י א"ע סי' ק"כ כ' תחלה כדבריו בכ"מ ולבסוף כ' דהרמב"ם ז"ל בפכ"ט מה' מכירה השוה דין מדבר וא"ש לא"ש וא"מ וכן הסכים הפר"ח שם ס"ה. ולכאורה זה תלוי בהנך תירוצים שהבאתי לדעת הרמב"ם דלתירוץ א' של הב"י שהסכים עמו הוי מדבר וא"ש כחרש כיון דלא אתמר בהדיא גבי גיטין דאינו כחרש וגם לדברי הדרישה והב"ח אע"ג דס"ל דהיכי דלא אתמר בפירוש דהוא כחרש מסתמא הוא כפקח מ"מ כיון דבהך סוגיא בגיטין שם אתמר בין גיטין בין מכירת קרקעות בתרווייהו שמעינן מהתם דהוי כחרש אכן לדברי הבכ"ש הנ"ל יש לעיין דאפשר לומר כיון דהך ברייתא דחרש לא הלכו בו אחר רמיזותיו אלא במטלטלין מסיק ולא לגיטין ובהך ברייתא חרש בלבד אתמר משמע אפילו מדבר וא"ש כמו דילפינן מינה לענין מכירת קרקעות או אפשר כיון דביבמות דף קי"ב ע"ב תנן נתחרש או נשתטה בהדי הדדי דוקא א"ש וא"מ אלא דא"כ נצטרך לומר דהך ברייתא דחרש לא הלכו בו דממעטינן

גיטין

ניטין וקרקעות לאו בהדא מחתא הוא דבקרקעות אפילו מדבר וא"ש ממעטינן וניטין דוקא ח"ש וא"מ לכן טפי מסתבר לומר שגם בגיטין אפילו מדבר וא"ש לא יוציא ואע"ג דביבמות משמע דבא"ש וא"מ איירי מ"מ כיון דתנא בהך ברייתא חרש בפ"ע גלי לן דל"ד א"ש וא"מ וה"ה מדבר וא"ש ומעתה אין חילוק כלל לדינא בין כל הנך פירושים. וגם בחו"מ סי' כ"ס ס"ח פסק

(ט) ובאמת כל הפוסקים כתבו דאף א"ש כלל הוי כפקח כברייתא דריש חגיגה ומיהו מתניתין דריש תרומות המדבר וא"ש לא יתרום לכתחלה י"ל בשומע קצת ומ"מ אין משמיע היטב הברכה לאזניו ומש"ה לכתחלה לא (י) ומ"מ צריך בדיקה עסי' רל"ה בחו"מ ואה"ע קכ"א אבל אינו שומע ואין מדבר אפילו פקח גדול

הש"ע בסתמא דמדבר וא"ש הוא כפקח ומצטרף למנין ול"ל לתירוץ א' של הב"י דכל שיש בו דעת אדם אע"פ שאין לו כוונה שלימה חייב בכל המצות והרמב"ם בפ"ב מה' אישות הב"ו כ' וז"ל חרש וחרשת האמורים בכ"מ הן האלמים שאין שומעים ולא מדברים אבל מי שמדבר ואינו שומע או שומע וא"מ הרי הוא ככל אדם עכ"ל ויתפרש לכל חד מהפירושים כדאית להו. ועתה אחזור לדברי הפמ"ג: (ט) ובאמת כל הפוסקים. כבר כתבתי שגם דעת הב"י כן לדינא בתרומה ושחיטה ולירוף למנין ולענין מכירת קרקעות כבר איפסקא הלכתא בחו"מ סי' רל"ה סי"ז דהוי כשוטה ולענין גיטין לא נזכר בא"ע פסק להלכה ומשמע לי דכיון שהכריעו הב"י והפר"ח והמב"ל דגיטין כמכירת קרקעות הוי דינא כמו גבי מכירת קרקעות בחו"מ שם ול"ע אם יש לסמוך ע"ז להקל כגון אם נירשה וקיבלה קידושין מאחר אי מותרת לו או לכ"ח אחר מיתת החרש וכן אי מותרת לכהן אחר גירושין ומיתת החרש ואפשר דאע"ג דלענין מכירה פסק כהרמב"ם לענין גיטין חיישינן לסברת הטור החולק עליו שם ול"ע: שוב ראיתי שרבינו הגדול התב"ש הכא עדיף מיניה דאתמר מממייהו דהרמב"ן והריטב"א כדבריו דהרמב"ן בחידושיו יבמות דף ק"ד ע"ב כ' וז"ל הא דאמרינן מ"ט לאו משום דלאו בני קריאה נינהו ומסקנא הכי קשיא לן והרי חרש שדברו חכמים בכ"מ שאינו שומע ולא מדבר וה"ה כשוטה וכיון שכן בלאו קריאה נמי האיך יחלוץ והא בעינן עד שיתכוונו שניהם וכו' ולפ"ז יש לפרש דמתניתין קס"ד דבשאינו שומע ומדבר עסקינן מדלא קתני שוטה ולפום הכי מקשינן לאו משום דאינן באמר ואמרה לפי שאין אנו יכולין ללמדן ולהקרותן לא משום דלאו בני דעה נינהו משום חרישותן בלבד ולית לן השתא הרי הן כפקחין לכל דבריהם אלא כפקחין הן לחייבם במצות אבל חליצה שצריכה כוונה אין להם דעה ומש"ה אקשינן אי הכי אלם ואלמת נמי נימא דלאו בני דעה נינהו כיון דבחוש אחד אין להם דעת ופריק התם פומייהו כתיב להו אבל חרשות כתיבה דכולי' ראש הוא ואין להן דעת ומסקנא משום דאינן בואמר ואמרה ואפילו במדברין ואי נמי בשאינן מדברין פירש ר' ינאי דמתסתן משום האי טעמא נמי פסול להו אע"ג דאיכא נמי משום דעת לפיכך אלם ואלמת נמי חליצתן פסולה משום קריאה ולאו דוקא נקיט חרש עכ"ל הנה מבואר בדברי הרמב"ן אלו לס"ד דרבא דכיון דלא מוזכר חרש לגבי שוטה מיירי גם במדבר וא"ש מטעם דכל היכי דצריך כוונה גמורה לית לי' דעת וכ"ל דאפילו למסקנא דרבא לא הדר בי' מהא דלא מסתבר שיחלקו תרי ליטני דרבא בהא אי מדבר וא"ש יש לו דעת שלימה או לא אלא דמסקינן משום שאינן בואמר ואמרה לרבות אלם כמ"ש הרמב"ן במסקנא ואפילו במדברין וא"כ בשאינן מדברין וכו' אע"ג וכו' ולפי מה דאמרינן לעיל שגם מדבר וא"ש לית לי' דעת לגבי חליצה קאי האי אע"ג גם אמדברין ודוק. וז"ל הריטב"א שם פירוש דמשמע להו דמתניתין בחרש וחרשת דאורייתא שמדברים וא"ש מדלא קתני נמי שוטה והיינו דקאמר לאו משום דלאו בני קריאה נינהו דמאי מהני קריאה כיון שאינם שומעים זה נזה וכו' ומהדרינן משום דלאו בני דעה נינהו פי' דלגבי הא מלתא דחליצה דעתא צילותא בעא וכו' א"ה אפילו אלם ואלמת נמי לא וכו' ומהדרינן דהנהו פומייהו הוא כייב להו כלומר כי האלם אין דעתו מטורפת כלל כיון ששומע אבל בשאינו שומע עומד נבהל ולא מלי לכווני כיון דלא שמע מאי קאמר לי' עכ"ל הרי דבריו כדברי הרמב"ן הנ"ל וכ"מ ברש"י חגיגה דף ב' ע"ב ד"ה חסורי מחסרא הכי ותרי מיני חרש וכו' ע"ש משמע שגם מדבר וא"ש מקרי חרש אכן מ"ש התב"ש עוד דבהך דפרק מצות חליצה דף ק"ד הנ"ל גם שומע וא"מ בכלל ולכן הקשה דנימא גם גבי מכירת קרקעות שגם שומע וא"מ אין מקחו ומכירתו כלום ע"ש לא משמע לענ"ד כן מדברי הרמב"ן והריטב"א אלו שהרי הרמב"ן כ' בסוף דבריו לפיכך אלם ואלמת נמי חליצתן פסולה ולאו דוקא נקיט חרש משמע דמשמעות חרש אין אלם בכלל אלא דס"ל להש"ס דבכאן ה"ה אלם וכ"מ מדברי הריטב"א הנ"ל דדוקא בשאינו שומע נקרא חרש וכ"מ מל"ק דרבא גופי' דס"ל דלא איירי בחרש גמור ואפ"ה מכשר אלם וגם בברייתא בגיטין שם משמע כן דתנא מדבר וא"ש זהו חרש ולא קאי אחרש שדברו בו חכמים בכ"מ כמ"ש רש"י שם אלא ר"ל שגם הוא נקרא חרש ומשמע אבל שומע וא"מ לא נקרא חרש וממילא ל"ק ק' התב"ש הנ"ל אמאי אלם מקחו ומכירתו קיים בקרקעות ודברי התב"ש צ"ע לענ"ד בזה וכ"מ נמי מדברי הרע"ב פ"ק דתרומות מ"ב הכ' גבי חרש שא"ש וא"מ שנולד חרש ממעי אמו וכיון שלא שמע מעולם מה שמדברים לו א"א לו שידבר עכ"ל משמע שבא לפרש איך נכלל בלשון חרש א"מ ומתרץ שנולד חרש ממעי אמו וכו' ומ"מ למדנו מדבריו דבלשון חרש אינו נכלל אינו מדבר ועמ"ש לקמן אי"ה על דברי הרע"ב אלו. וכזה נלענ"ד ליישב דברי הרמב"ם פ"ד מה' ייבום וחליצה הי"ג ע"ז שפסק דחש"ו וחרשת שחלצו אינה חליצה וכ' ה"ה שסמך על התוספתא שהשוה חליצת חרש לשוטה וקטן שלא עשו ולא כלום ואח"כ כ' שהקשו עליו דבסוגיא זו וכן בדף ק"ה ע"ב דאמרינן זו דברי ר"מ אבל חכמים אומרים אין חליצת קטן כלום משמע אבל בחרש וחרשת חליצה פסולה הוי ומופסלה אאחין [והוא ק' הרשב"א בחידושיו דף ק"ה וכן הקשה הריטב"א שם ע"ש] ונדחק ליישב הביאו הב"י סי' קס"ט ולפמ"ש נתיישב היטב דהרמב"ם ס"ל דסוגיא זו מיירי במדבר וא"ש אבל ח"ש וא"מ דמי לשוטה וכמשמעות התוספתא שהביא ה"ה והרמב"ם נקיט חרש דומיא דשוטה דהיינו ח"ש וא"מ וע"כ צ"ל שגם הרמב"ן והרשב"א והריטב"א מודים דסוגיא זו מיירי במדבר וא"ש כמ"ש הרמב"ן והריטב"א הנ"ל שהבאתי אלא דס"ל דמיירי בכל גווני ואפילו בח"ש וא"מ ואין תפיסה על הרמב"ם דס"ל דדוקא במדבר וא"ש מיירי. אלא שיש לתמוה אמאי לא הזכיר הרמב"ם דין מדבר וא"ש גבי חליצה וכן בש"ע סי' קס"ט סמ"ג לא הזכיר אלא חרש ואלם ולא מדבר וא"ש וכן בסדר חליצה סט"ז כ' בפירוש חרש שא"ש וא"מ ודין מדבר וא"ש לא הזכיר [ועיין בפירוש ס"ח בש"ע ל' שכ' גבי חרש דחליצתו פסולה וגבי שוטה כ' דפשוט שאינה חליצה כיון דלאו בר דעת הוא ובגמרא אמרינן גבי חליצת חרש וחרשת משום דלאו בני דעה נינהו ע"ש והוא תמוה דבגמרא ע"כ חליצתו פסולה וחרש שא"ש וא"מ לפי דעת הרמב"ם ע"כ לאו מגמרא זו נפקא ובש"ע שם לא הכריע בין הדעות ודוק ול"ע] וכיון שמוזכר בפירוש בש"ס לדעתו לפמ"ש לא הו"ל להשמיטו ואפשר דעתו דמדבר וא"ש ואלם חד דינא אית להו דתרוייהו אינם בואמר ואמרה כמ"ש הרמב"ן והריטב"א שהבאתי ונקיט חדא וה"ה לאידך ועדיף לי' למנקיט אלם דבר דעה הוא וכמ"ש מדבר וא"ש דלאו בר דעה הוא כמ"ש הרמב"ן והריטב"א שם ודוחק הוא ומדברי הסדר חליצה שם משמע לכאורה דמדבר וא"ש חולץ לכתחלה שכ' וז"ל צריך שיהיו שניהם והיבמה לא יהא שום אחד מהם קטן ולא חרש שא"ש וא"מ ולא אלם ולא סומא עכ"ל משמע אבל מדבר וא"ש שפיר דמי ובכלל ואמר ואמרה הם אכן לדינא כיון שהרמב"ן והרשב"א כ' להדיא דחליצתן פסולה שאינם בואמר ואמרה ולא מצינו בפוסקים הקדמונים מי שחולק עליהם בפירוש נ"ל שאין לזוז מדבריהם ול"ע: (י) ומ"מ צריך בדיקה. הנה בדין בדיקה זו ובאיזה מקום היא צריכה יש לדבר הרבה דלשחיטה ולתרומה לא מצינו בדיקה כלל גם באלם וסתמא פסקו מדבר וא"ש או שומע וא"מ מותר בדיעבד וכן לענין צירוף למנין לא שמענו בדיקה ובברייתא גיטין דף ע"א גבי נשתתק אמרינן כשם שבודקין אותו לגיטין כך בודקין אותו למקחות ולמתנות ולירושות ולפדיות והנך לא חשיב ולמכירת קרקעות כבר איפסקא הלכתא בש"ע חו"מ סי' רל"ה סי"ז דמדבר וא"ש הוי כחרש ולא מועיל בדיקה

נדול לא מהני דא"כ נתת דבריך לשיעורין ועשו"ת צ"צ סי' ע"ז יע"ש וכ' הב"ח ביו"ד א' דאפילו נתחרש אח"כ הוי כשוטה לכל דבריו ועש"ך שם אות כ"ב כדמסיק בגיטין פרק מי שאחזו · ובפרי' (יא) שם כתבנו דהרע"ב ריש תרומות (יב) כ' הטעם ממי הי' לו ללמוד יהא אף נתחרש אח"כ כשוטה הוא ואני מסופק בזה אף שאמרו בגיטין ויבמות פרק חרש שנתחרש אח"כ אינו מוציא בגט שמא רק מספק הוא ולא ודאי דאף בחרש ממעי אמו אמר ר"א דספק הוא ואין הלכה כן אבל נתחרש אח"כ י"ל ספק הוי ונ"מ טובא (יג) בא"ע סי' מ"ד קידש פיקח ונרש ינשא הרש וכה"ג לא וכמה נ"מ. ובריש חולין וכולן ששתטו

בדיקה ולמכירת מטלטלין פסק שם שגם בחרש גמור שא"ש וא"מ מועיל בדיקה ולגיטין כבר כתבתי לעיל הסכמות האחרונים דדין מדבר וא"ש כחרש גמור ולא מועיל בדיקה והיכי שנשא כשהוא חרש להרבה פוסקים א"צ בדיקה כלל כמ"ש הב"ש סי' קכ"א סק"ט ולדעת האומרים דצריך בדיקה גם בא"ש וא"מ מועיל כמבואר שם ולעדיות בין מדבר וא"ש ובין שומע וא"מ לא מועיל בדיקה כמ"ש בחו"מ סי' ל"ה סי"א מטעם שצריך להעיד בפיו ולשמוע דברי הדיינים והאלם שמאיימין עליו ולעדות אשה מבואר בא"ע סי' י"ז סי"ב דבאלם מועיל בדיקה ודין חרש לא הוזכר לא מדבר וא"ש ולא א"ש וא"מ וראיתי בספר פ"ת ס"ק כ"ה שהביא בשם ספר מה"ל בשם הרא"ש דמדבר וא"ש כשר וא"ש וא"מ פסול וכייס ולכן הרמב"ם והש"ע בסעיף שאח"ז לא מנו חרש בהדי שוטה וקטן כמו שרגיל בכל דוכתי עכ"ל והנה מ"ש שלכן לא מנו הרמב"ם והש"ע חרש בהדי ש"ו לא ידעתי כוונתו דאדרבה אלו היו מנו הרש בהדי ש"ו הוי משמע הרש גמור דומי' דשוטה וקטן כמ"ש לעיל בשם הבכ"ש [גם מה שחילק בין מדבר וא"ש לא"ש וא"מ לכאורה לא ידעתי מנין לו ועמ"ש מזה לקמן] ואין הספר ת"י לעיין בו ומעתה אפשר לומר דלהא כ' הפמ"ג דצריך בדיקה במדבר וא"ש ובא"ש וא"מ לא מועיל בדיקה הלא דא"כ לא הו"ל לסתום אלא לפרש כיון שאין דין זה מבואר בש"ע :

וגם נוף הדין דמדבר וא"ש אי בעי בדיקה יש לעיין בו דדעת הטור בחו"מ סי' רל"ה סי"ט דמדבר וא"ש א"צ בדיקה כלל [אפילו במכירת קרקעות לדידי' דס"ל דאין דינו כחרש] כמ"ש הב"י והפרישה והב"ח וכן הסכים הב"ש פ"ז דגיטין סי' ג' להלכה והב"י בא"ע סי' ק"כ כ' דמדברי הר"ן נראה שסובר דבעי בדיקה שכ' אבל מדבר וא"ש שומע וא"מ הרי הן כפקחין לכל דבריהם ובבדיקה סגי עכ"ל ולכאורה הי' אפשר לומר דמ"ש הר"ן ובבדיקה סגי ר"ל דעכ"פ בבדיקה סגי אפילו בשומע וא"מ ואין דינם כא"ש וא"מ דלא סגי בבדיקה ואה"נ דמדבר וא"ש לא בעי בדיקה אלא דמשמע לי' להב"י דמ"ש הר"ן ובבדיקה סגי אתרוייהו קאי דעכ"פ בעי בדיקה וכן הסכים על ידו הד"מ סי' קכ"א סק"ה ומזה נלמד לדידן במקום דלא משוינן לי' כחרש במחלוקת הטור והר"ן היא שנוי' אי צריך בדיקה או לא ואפשר לומר דהפמ"ג דפשיטא לי' דבעי בדיקה ס"ל דעד כאן לא נחלקו הטור והר"ן אלא לדידהו דס"ל מדבר וא"ש אין דינו כחרש בשום פעם אבל לדידן דס"ל דלהרבה דברים דינו כחרש גמור ממילא במקום שאין דינו כחרש עכ"פ לא עדיף מאלם ובעי בדיקה כאלם ולכאורה יש להוכיח כן מדברי הרמב"ם והש"ע בחו"מ סי' רל"ה שכתבו גבי חרש גמור ומדבר וא"ש דאף במטלטלין בודקין אותו בדיקות רבות ומתיישבין בדבר משמע דצריך בדיקה אלא דאפשר לדחות דנשתתק מספקא לן אם נטרפה דעתו או לא ואם לא נטרפה דעתו יש בו דעת שלימה לכן בעי בדיקה ובדיקה מועלת לכל דבר ומדבר וא"ש מדבורו ידעינן שיש בו דעת קלת והא פשיטא לן דאין בו דעת שלימה ולכן היכי דצריך כוונה ודעת שלימה דינו כחרש גמור ולא מועיל בדיקה והיכי דסגי בדעת קלת אפשר כהטור דלא בעי בדיקה ולכן במקח וממכר דבעינן דעת שלימה דינו כחרש לדידן אלא דמטלטלין תקנו בו וכחרש גמור שמועיל בדיקות רבות עכ"פ ובעדות אשה לפי דברי הרא"ש שמביא הפ"ת שמועיל עדותו אכתי במחלוקת הטור והר"ן הוא שנוי' אי בעי בדיקה או לא. שוב ראיתי דנראה לי להוכיח כדברי הרא"ש אלו מדברי הרמב"ם פ"ט מה' עדות הי"א שכ' וז"ל החרש כשוטה שאין דעתו נכונה ואינו בן מצות ואחד חרש מדבר וא"ש או שומע וא"מ אע"פ שראייתו ראוי' מעולה ודעתו נכונה צריך להעיד בב"ד בפיו או שיהי' ראוי' להעיד בפיו ויהי' ראוי לשמוע הדיינים והעדים שמאיימין עליו וכן אם נשתתק אע"פ שנבדק כדרך שבודקין לענין גיטין ונמצאת עדותו מכוונת והעיד בפנינו בכתב ידו אינו עדות כלל חוץ מעדות אשה לפי שבעגונה הקילו עכ"ל העתיקו בש"ע בחו"מ סי' ל"ה סי"א בקיצור ע"ש הרי שלא דימה לשוטה אלא א"ש וא"מ וממילא פסול כשוטה שנתבאר שם בא"ע סי"ג ע"ש אבל מדבר וא"ש או שומע וא"מ מטעם שצריכין שמיעה והגדה פסול להו וע"כ דלא צריך בהא דעה וכוונה שלימה וממילא כמו שמכשרינן בעדות אשה נשתתק וא"כ גם מדבר וא"ש כשר ולכאורה משמע מדקדוק דברי הרמב"ם והש"ע אלו דר"ל בדיקה אלא נשתתק ולא מדבר וא"ש אלא דא"כ אלם נמי לא ויתבאר אי"ה באות שאח"ז גם הכנה"ג ס"ק כ"ד כ' דבדיקה זו גם המדבר וא"ש או שומע וא"מ קאי ומ"ש ודעתו נכונה ע"י בדיקה קאמר ומ"מ נ"ל דמידי דמחלוקת הטור והר"ן לא נפקא והבמ"ש לרבותא קאמר אע"פ שנבדק ומועיל במקום אחר אפילו להר"ן ודוק : (יא) שם כתבתי. לא מצאתי מזה שם : (יב) כ' הטעם ממי הי' ללמוד. ולענ"ד אין כוונת הרע"ב אלא דא"א לו שידבר כיון שלא שמע מעולם מה שמדברים וכוונתו דהא ודאי פשיטא דסתם משמעות חרש היינו שאינו שומע וחכמים כללו בכ"מ בתיבת חרש א"ש וא"מ שאין במשמעות התיבה כלל א"מ ואתי למעטי דאפילו מדבר בכלל כדאיתא בברייתא בגיטין בש מדבר וא"ש זהו חרש לזה כ' לתרץ את זה דסתם חרש משמע חרש מבוילד וממילא בע"כ אינו מדבר דממי הי' לו ללמוד לדבר כיון שלא שמע מעולם מה שמדברים לכן נכלל בתיבת חרש א"מ אבל לדינא לא מיירי ואפשר דמודה שגם נתחרש אח"כ אם נתאלם ג"כ שא"ש וא"מ דינו כחרש מעיקרא ואפשר כ"ש הוא כמ"ש הפרישה בחו"מ סי' רל"ה סי"ט ואביא דבריו אי"ה לקמן אות ה' דנשתתק גרע מאלם ומשום דפשיטא להש"ס דלא עדיף נתחרש אח"כ מחרש מעיקרא נקיט חרש סתם דמשמעותי' מעיקרא וממילא גם א"מ וממילא נדע דה"ה וכ"ש נתחרש ונשתתק אח"כ ואלו הי' נקיט נתחרש הי' צריך להאריך ולפרש נתחרש ונשתתק דלא נטעי דממדבר וא"ש מיירי וכוונה בסברא זו מצינו לרש"י בנדה דף י"ג ע"ב ד"ה מדברת ואינה שומעת וז"ל כבר שמעה ולמדה לדבר ואח"כ נתחרשה עכ"ל וכ"כ עוד בחגיגה דף ב' ע"ב ד"ה מדבר וא"ש וז"ל תחלתו הי' פקח עד שלמד לדבר ואח"כ נתחרש עכ"ל הרי שמורה לנו דא"א להיות מדבר וא"ש אא"כ נתחרש אח"כ אבל לדינא משמע מסתימת הגמרא והפוסקים בכ"מ דאין חילוק כלל ביניהם ומכאן ג"כ יש להוכיח כן מדפלגינן בכ"מ בין מדבר וא"ש ובין א"ש וא"מ ומדבר וא"ש ע"כ נתחרש אח"כ כמ"ש רש"י והרע"ב הנ"ל וממילא בכה"ג גם א"ש וא"מ מיירי דאל"כ הו"ל לחלק בא"ש וא"מ גופי'. ועוד דביבמות דף קי"ב ע"ב שנינו במשנה נתחרש הוא לא יוציא עולמית ודייק בגמרא דף קי"ג ע"ב מדקתני עולמית משמע דדאורייתא היא הרי דס"ל להש"ס דעולמית לגמרי משמע מבלי חשש א"כ משמע נמי ודאי ולא ספק. ועוד דאיתא התם בגמרא והפוסקים בא"ע סי' קכ"א ס"ו נשאה כשהוא פקח ונתחרש לא יוציא משמע הא נתחרש ואח"כ נשא יוציא ואי ספקא הוי כמו לר"א בחרש הא בגמרא שם אסיק בתיקו לר"א אי חרש מוציא דשמא עתים חלים עתים שוטה ה"נ הו"ל לדידן בנתחרש ואח"כ נשא א"ו משמע דכחרש גמור הוא ולא ספק ומאחר שכבר כתבתי שאין מדברי הרע"ב ראיי' וסב"ח והש"ך כתבו להדי' דאין חילוק בין חרש מעיקרא לנתחרש אח"כ וכן משמע מדברי הב"י כמ"ש הפמ"ג אין ראוי' לענ"ד לספק עלינו דבר הפשוט להם כנלענ"ד : (יג) בא"ע סי' מ"ד. נ"ל דט"ס הוא וצ"ל סי' י' ס"ב ור"ל דאיתא שם אשת פקח שנתגרשה ונשאת לחרש ונתגרשה מותרת לחזור לבעלה הפקח ע"ש וזהו שכ' קדש פקח וגירש ונשא חרש ור"ל אי ודאי חרש הוא כשגירש הוא אח"כ מותרת לחזור לבעלה הפקח אבל אי כספק פקח הוא אסורה לחזור לבעלה הפקח דשמא פקח הוא וקידושיו קדושין ונמצא מחזיר גרושתו

גרושתו משנשאת. ולדינא כבר כתבתי בעזהש"י הנלענ"ד בזה : (יד) בתה"א בכ"ה שם כנ"ל. ר"ל לפי הטעם שכ' שב"ה דלא אמרינן גבי רוב מא"ש מ"מ סמוך מיעוטא לחזקה דר"מ לא דוקא אלא כל מלויין א"כ הכא דהוי רוב ממש שפיר סמכינן המיעוט לחזקה וכן לפי טעם הרא"ש דמיעוט שאינם מומחין הוי מיעוטא דמעוטא לאפוקי. לסברת הרשב"א במ"ה דהיכי שמתעסקין לסלק החזקה ורוב מסלקין כהונן לא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה לא מצטרפין לעולם מיעוט שאין שוחטין כהונן לרוב וכן לפי טעם השני שכ' המ"ה דדוקא היכי דהמיעוט מגרע כח הרוב כגון רוב בהמות מתעברות ורוב מאותן המתעברות יולדות ולד מעליא ומיעוט מפילות התם סמכינן לחזקה ולא בע"א גם כאן לא סמכינן לחזקה ועיין בשפ"ד ביו"ד סי' א' סק"ד ולקמן ח"ה אות ב' ודוק : (טו) בגיטין דף כ"ה. צ"ל דף כ"ט וכבר נתבארו בעזהש"י דברי הבכו"ש לנכון : (טז) בטוחו"מ סי' רל"ה. הנה דעת הטור שם דנשתתק צריך בדיקה במטלטלין ומדבר וא"ש א"צ בדיקה כלל וכ' הפרישה דלדעתו בקרקע אין מועיל בדיקה בנשתתק כמו חרש גמור ע"ש. ולא ידעתי היכי משמע מדברי הטור כסברת הבכ"ש דא"כ לכל התירוצים הנ"ל לדעת הרמב"ם אפשר לתרץ דעת הטור לשיטתו דכיון דהשוה שם נשתתק לחרש גמור לענין דצריך בדיקה במטלטלין ה"ה לענין דאין מועיל בדיקה בקרקע וע"ש בפרישה וב"ח ודוק וצ"ע : (יז) ומתחלת ברייתו. אמת כ"כ החמ"א שם בשם הב"י דאלם מברייתו א"צ בדיקה דכשם שכנס ברמיזה כך מוציא ברמיזה

ששחטו אחש"ו עלה קאי אימא דמרבינן נתחרש אח"כ דפלגא הוי וספק הוא ואימא סמיך מיעוטא דמעשיהן מתוקנים לפלגא והוי רובא ואף בלא אחרים רואין כשר, וכה"נ בדף פ"ו שם קמ"ל דבעינן אחרים רואין מטעם בהמה בחיי' בחזקת איסור ול"ד לרוב מצוין א"ש מומחין הם עיין (יד) בתה"א בכ"ה שם ורא"ש ריש חולין ומ"מ אין זה מוכרח. ועב"י אה"ע קכ"א אהא דיבמות קי"ב דכל שנתחרש דעתא שבישתא אית לי' וכשוטה יחשב משמע לגמרי כשוטה. ועיין בבכו"ש כ' רבינו הגדול (טו) בגיטין נ"ה כל חרש המוזכר אצל שוטה היא כשוטה שא"ש וא"מ הא חרש המוזכר לא אצל שוטה יש במשמע שומע וא"מ או להיפך וכ"מ (טז) בטוח"מ ס' רל"ה כ"מ שמוזכר חרש אצל שוטה הוא א"ש וא"מ הא חרש לחוד יש במשמע שומע וא"מ או להיפך וכההוא דמצות חליצה. אלם אי מחויב לשמוע ק"ש ושנים מקרא וכדומה מאחרים עסי' רפ"ה ואי"ה שם יבואר :

ה כללא דמלתא סתם חרש המוזכר אצל שוטה שא"ש וא"מ וכשוטה ודאי יחשב ואם נתחרש אח"כ י"ל ספק הוי ושומע וא"מ מתחלת ברייתו אלם נקרא וכשנשתתק אח"כ נקרא בדחז"ל נשתתק ובאה"ע קכ"א מבואר נשתתק בעי בדיקה נ"פ (יז) ומתחלת ברייתו לא בעי בדיקה כשם שכנס כו' אבל ביבמה מאחיו בעי בדיקה עח"מ שם אות ז' וא"כ באו"ח פ' נ"ה ס"ת בשומע וא"מ דמצטרפין י"ל אפילו נשתתק לא בעי בדיקה דהוי דרבנן וכי צריך בדיקה בגירושין דכנס כשהוא פקח ולענין

קיד ושין

ועיינתי בב"י וכ' בתחלה דלכאורה נראה כן דא"א לומר דמספקינן לי' בעתים חלים ועתים שוטה דא"כ גם בדיקה לא יועיל דניחוש שמא תיכף אחר הבדיקה חזר לשטותו כמו חרש לר"א ביבמות דף קי"ג ע"ב וסיים לכן נראה שא"צ בדיקה ואח"כ הביא בשם הרשב"א שצריך בדיקה וסיים מיהו מה שהקשיתי ע"ז צריך ייסוב עכ"ד. ומשמע מדבריו דאע"פ שלא מצא ייסוב לקושייתו מ"מ למעשה כפף ראשו לדברי הרשב"א שצריך בדיקה ולכן סתם בש"ע בס ס"ו והשוה אלם לנשתתק ודברי הרשב"א הם בחידושיו גיטין דף ע"א ע"א וז"ל וי"ל דלר"ז אלם נמי אין מגרש אלא בבדיקה כנשתתק עכ"ל ודברי החמ"א הם דברי הב"ח דמוקי להסוגא דהרשב"א ביבמה שנפלה לו מאחיו פקח אכן מדברי הט"ז שם סק"ח נראה דס"ל דאלם מעיקרא נמי בעי בדיקה וכ' לתרץ ק' הב"י וז"ל דשאני בדיקת האלם דהיא מבוס דיש אלמים שהם שוטים ויש שהם פקחים ע"כ צריכו בכל אלם בדיקה קודם הגט לדעת מה טבעו של זה האלם ובאמת אם נבדק פעם א' ונמצא שהוא פקח א"צ בדיקה אחרת לעולם אף אם יגרש שנית משא"כ בההיא ספק דיש לר"א בחרש יש לך שהוא פעמים פעם חלים פעם שוטה ובזה לא מהני בדיקה וכיוצא בזה כ' ב"י עצמו בסי' זה לענין נשתתק וכו' י"ל דכל שבדקנוהו ומצאנו דעתו מיושבת תו לא מספקינן לי' בשוטה דאם איתא דמחמת שטות נשתתק לא היתה דעתו מיושבת בשום שעה וזה תמוה על הב"י וכו' ולעיל ניחא לי' בתירוץ זה וכאן הביא בל"ע וכו' עכ"ל ולכאורה אין הבנה לדבריו דודאי גבי נשתתק ניחא לי' שכנס קודם שנשתתק לכן צריך לבדקו אחר שנשתתק אם דעתו מיושבת עליו בשעת הגט וכיון דלא מספקינן לי' בעתים חלים ועתים שוטה לכן מועיל בדיקה משא"כ באלם מעיקרא כיון דלא מחזיקין לי' בעתים חלים ועתים שוטה צ"ל בדיקה אפילו שוטה הוא כשם שכנס ברמיזה כך יוציא ברמיזה ונלענ"ד לפרש דעת הט"ז דהנה הב"י הביא בשם בעל העיטור דנשתתק לא מספקינן לי' בשוטה כלל דא"כ להוי בשעת בדיקה כחלים ונבתר הכי כשוטה וליחוש דלמא פקח ונשתטה הוא ולעולם יהא צריך בדיקה עד שיגיע גט לידה דהא אין כותבין עד שישתפה והא דאמרינן שימא דלאו לאו נקטי' לאו משום שוטה הוא דהא שוטה בחדא מלתא לא סריך אלא מילתא דחולי הוא עכ"ד וכ' עליו הב"י דמדברי רש"י ורמב"ם נראה דבדיקה זו משום חשש שוטה הוא ולענין ק' הבעה"ע י"ל דכל שבדקנוהו וכו' כמו שהביא הט"ז בשמו ונלענ"ד לדעת הבעה"ע דלא חיישינן אלא דאע"ג דהרכין בראשו הרכנת הן שמא לא משיב על שאילתא כלל אלא יש לו מחולי שהוכרח להרכין בראשו הן ואע"פ שקודם לזה הרכין על שאלה אחרת הרכנת לאו חיישינן שמא ע"י חולי זה מוכרח הוא להרכין לפעמים הרכנת הן ולפעמים הרכנת לאו ונלענ"ד דלדעת בעה"ע צריך בדיקה בכל פעם שבא לגרש או למכור דהא ממה שהקשה לדעת האומרים דבדיקה זו משום חשש שוטה הוא דא"כ לא תועיל לו בדיקה כמו עתים חלים עתים שוטה משמע דפשיטא לי' דאם באנו לספק אותו בשוטה לעולם חיישינן שמא עתה נשתטה ולא מועיל בדיקה אחת לעולם א"כ גם בחשש שלו יש לחוש לעולם שמא עתה אחזו חולי זה אלא כיון דבשעת בדיקה ראינו שהרכנתו בדעת הרכין הן לא חיישינן שמא באותו רגע אחזו החולי ולאחר רגע הניח ממנו משא"כ לענין חשש שטות שצריך שיהא בדעתו כל שעת כתיבה ונתינה כדאיתא שם בס"ב ובס"ד ודאי איכא למיחש שמא אחר שליוה לכתוב נשתטה וזהו שכ' הבעה"ע דהא אין כותבין עד שישתפה ר"ל וכיון שצריך למיחש על כל שעת כתיבה ודאי יש לחוש שמא אח"כ נשתטה. ועתה נבוא לדברי הט"ז ונלענ"ד דס"ל שגם רש"י ורמב"ם ס"ל גם חשש הבעה"ע ומטעם זה גם אלם מעיקרא בעי בדיקה דבשעת קידושין עשה מעשה וקידש ולא בהרכנ' לבד וגם בלא"ה חיישינן שמא עתה אחזו חולי זה וכמ"ש אלא דמשמע לי' דקושיית הב"י הוא דאם נחוש לחשש בעה"ע בכל פעם גם לחשש שוטה ניחוש ולא יועיל בדיקה כמו חרש לר"א ואהא שפיר תירץ הט"ז דלחשש שוטה לא חיישינן אלא פ"א לעולם כמ"ש הב"י גבי נשתתק ואה"נ דבאלם מעיקרא הוי אמרינן כשם שכנס ברמיזה וכו' ולא הי' צריך בדיקה כלל אלא דמ"מ צריך בכל פעם בדיקה מחשש הבעה"ע ולא ביאר ד"ז בפירוש שפשוט הי' בעיניו כנלענ"ד לפרש דברי הט"ז אע"פ שלשונו דחיק לפ"ז. ולכאורה הרמב"ן והריטב"א שהבאתי לעיל באות ד' שכ' דאלם יש לו דעת שלימה ומשמע מדבריהם שם שגם בנשתתק כ"כ ע"כ ס"ל כסברת בעה"ע ז"ל ולא כרש"י ורמב"ם דס"ל דאלם יש בו חשש שוטה אבל א"א לומר כן דהא כ' הרמב"ן בחידושיו גיטין דף ע' ע"ב דנשתתק כשוטה מחזקינן לי' עד שיבדק וכ"כ הרשב"א והריטב"א שם והר"ן בפירושו להרי"ף אע"כ אע"פ שבעי בדיקה מחשש שוטה לאחר שבדקוהו הרי הוא ככל אדם ובחזקת דעת שלימה משא"כ מדבר וא"ש לא מועיל לו בדיקה ולעולם אין דעתו שלימה [וראיתי בים"ש פ"ז דגיטין סי' א' שכ' אדברי בעה"ע הנ"ל וז"ל מה שהקשה א"כ מה תועיל הבדיקה יהי' כעתים חלים ועתים שוטה י"ל כגון שבדקו היטב ויצא מידי ספק שוטה וכו' עכ"ל כ"ל דל"ל כיון שבדקו היטב יצא מידי ספק שוטה וכוונתו ג"כ כמ"ש הב"י דבספק שוטה לא מחזקינן לי' אלא פ"א ולאחר בדיקה היטב יצא לעולם מספק שוטה]:

קידושין באה"ע מ"ד בנשתתק וקידש (יח) צריך בדיקה ואי לא בדקוהו הוי ספק קידושין לא ודאי. ועיין חו"מ סי' ל"ה לענין ערות בזה. ובמילי ד"ת י"ל בכל הדברים בעי בדיקה ואף אלם מעיקרא בעי בדיקה נ"פ. וחרש באוזן א' אין בו שום חשש ותורם לכתחלה ומברך ולעניין ראיי' עיין (יט) תוס' חגיגה בשם ירושלמי פלוגתא דרבנן ור' יוסי יע"ש:

ך הסוג ומין השני שוטה וסימני שוטה מבואר בפוסקים עיו"ד א' ס"ה ובחו"מ ל"ה וחגיגה ג'. ועיין תב"ש ביו"ד אות נ' ונ"א פתי נולד בתולדה ושוטה שנשתטה אח"כ ועיין סמ"ע חו"מ אות כ"א חילק בענין א' ועחו"מ רל"ה. הפרש יש בין חרש לשוטה אה"ע סי' מ"ד ס"ב הרש מדרבנן קידושיו קידושין ושוטה כלל לא (עב"ש נ' לזכר הטי"ת בסגול ולנקבה הט"ת בקמץ כי הה"א לא תתעלם באמצע ותחסר השורש וה"א נקבה כתובה והקמץ מורה על ה"א שרשיות (כ) ועיין תויו"ט מזה) וחרש שגירש ברמיזה אסירה לכהן מדרבנן ואפילו (כא) ניסת תצא ושוטה שגירש מותרת לכהן כי לא תקינו לי' כלל נשואין עיין אה"ע סי' וי"ו וב"ש אות ב' ספק גרושה חללה זונה כלם מה"ת חוץ ספק ממזר זה להרשב"א אבל להר"מ כל ספק מה"ת שריא ומדרבנן הוי כודאי דרבנן ותצא מדרבנן וה"ה ספק ממזר כודאי דרבנן ותצא מדרבנן וא"צ לראיי' ועיין מ"מ פט"ו מה' א"ב הי"א יש כתב דשתוקי בודקין (כב) היינו דיעבד עיי"ש ומיהו ספק ממזר דרבנן כמו שתוקי ואסופי שנשא אשה ומת וניסת לאחר וילדה לזיי"ן אפשר מותר כי ספק דרבנן לקולא ואף לכתחלה כמ"ש (כג) בעה"ע סי' וי"ו י"ל פסול קהל הוי דיעבד עב"ש בסי' ו' אות ל"א בסופו ור"ן כתובות י"נ. ולפ"ז אשכחנא פתרי ספק מגורשת לכהן שריא והיינו בגרושי חרש דספק דרבנן לקולא והיינו (כד) תרי ותרי ספיקא דרבנן לקולא אבל (כה) בחד כת ומסופקין י"ל אף בדרבנן אוקמי' אחזקה (כו) עיין יו"ד קי"ד בש"ך ופר"ח שם במ"ש ספק ממזר היכא דאיכא חזקה. ועיין (כז) פני יהושע ספ"ק דכתובות ובקו"א ספק ממזר למאן דלית לי' קבוע והיינו ר"ש דארב לו שיתכוין כמ"ש הר"ן בחמש שיטת ספק ממזר היכי משכחת וי"ל אמאי לא כמ"ש באה"ע סי' ד' סכ"ה יבמה שלא שהתה כו' ואי"ת יבואר עוד במ"א ובאו"ת

ולדינא כיון דכבר נתבאר שלדעת בעה"ש אלם מעיקרא ג"כ בעי בדיקה בכל ספק שבא לגרש ולדעת הב"י גם הרשב"א ס"ל כן וכ"נ דמשמע לי' כן מדברי הרשב"א דלא מסתבר לי' לאוקמא דמיירי דוקא שנפלה לו מאחיו פקח וכ"כ השכמת ב"י להלכה וכ"ד הט"ז ג"כ ולפמ"ש אפשר גם רש"י ורמב"ם לא פליגי בזה לע"ע לדינא אמאי לא נחוש לדבריהם ולהצריכו בדיקה באלם מעיקרא כשבא לגרש כמ"ש הב"ש סי' קכ"א סק"ט גבי חרש ע"ש. ומ"מ נתבאר מכל הפוסקים הנ"ל דבמקח וממכר ודאי גם אלם מעיקרא בעי בדיקה וע"כ לא נחלקו הב"ח והמח"א אלא מטעם בשם שכנס וכו' אבל במו"מ דלא שייך זה ודאי בעי בדיקה וראיתי בפרישה בחו"מ סי' רל"ה ס"ע שכ' לדעת הטור דאלם מעיקרא א"צ בדיקה כלל ואפילו למכירת קרקעות והנך רואה שאין כן דעת כל הפוסקים וגם בסמ"ע גופי' בסי' ל"ה ס"ק כ"ד כ' דגם אלם בעי בדיקה אלא דאפשר שם קאי לדעת האומרים שגם מדבר וא"ש בעי בדיקה אבל לדעת הטור דמדבר וא"ש לא בעי בדיקה מסתבר לי' דה"ה אלם ודוק היטב: (יח) צריך בדיקה. ולענ"ד גם אחר הבדיקה צריך להתיישב בדבר קודם שיסי' ודאי קידושין דהא א"י לומר הרי את מקודשת לי כמבואר בא"ע סי' כ"ז ס"א ג' דלא הוי ודאי קידושין וע"ש בחמ"ח סק"ט ובב"ש ס"ק י"ב ואפילו במדברים לפניו על עסקי קידושין משמע דלא מהני ואע"פ שכ' רמ"א בס"א שם דבשמדברים לפני' שני יש לחלק בין מדברים לפני' ובין מדברים לפניו כמ"ש הט"ז שם סק"ב דאמירתו בעינן ע"ש ואפילו בשמקדש בשטר בעינן אמירה כמ"ש הב"ש סי' קל"ו סק"א ע"ש ומ"מ אפשר לומר דהכא גבי גט ג"כ בעינן אמירה בשעת נתינה כמבואר בסי' קל"ו שם דאל"ה גט פסול מיהו הוי ע"ש ומ"מ כותבין ונותנין ע"י בדיקה כשנשתתק כמבואר בסי' קכ"א ס"ה ובסי' ק"כ ס"ה ומה יעשו בשעת נתינה וע"כ או כשנותנו לה ע"י שליח כמבואר הלשון הרי אלו יכתבו ויתנו משמע דהשליח הוא הנותן ומועיל אמירת השליח במקום אמירתו א"נ אפשר כמו שמועיל הרשאתו להסופר ולהעדים ה"נ מועיל הרשאתו בשעת נתינה כששואלין אותו אם כתורת גיטין הוא נותן והוא הרכין הרכנת הן ולמ"ד דמועיל כת"י ה"נ מועיל אפילו בכת"י ואע"פ שכל הגט הוא לשון הבעל כמ"ש הב"ש בסי' קל"ו שם ולפעמים הוא כת"י הבעל בשלמו כמ"ש בסי' ק"כ ס"א [ועיין בסי' קכ"ג ס"א] וא"מ לא חשיב כאמירה מ"מ אפשר לומר כשכותב במקום אחר בשעת נתינת הגט ומראה לה הכתב שתקרא מה שכתב לה חשיב כאמירה לדידה וה"נ אפשר לומר גבי קידושין ואע"פ שכ' הב"ש בסי' קל"ו שם דכתיבת בשטר קידושין גרע מלשון הגט דאין ניכר אם דעתה ג"כ לקידושין מ"מ כיון דע"כ ע"י אמירתו אע"פ בשתקה היא כיון שקבלה בשתיקה אחר אמירתו ניכר דעתה ה"נ אפשר לומר באמירת השליח ובהרכנתו ובכת"י למ"ד דס"ל כן כשמראה לה הכתב שכתב במקום אחר חוץ משטר הקידושין שתקרא אותו ועיין בב"ש סי' קכ"א ס"ק ט' שמדמה ג"כ קידושין לגירושין בענין זה ע"ש ודוק: (יט) תוס' חגיגה בשם ירושלמי. והוא שם דף ג' ע"א ד"ה חרש ולא ידעתי למה לו להביא התוס' בשם ירושלמי כיון דבש"ס דילן שם פשיטא היא מימרא דר' תנחום דפטור וכ"פ הרמב"ם פ"ב מה' חגיגה ה"א ול"ע: (כ) עיתוי"ט מזה. בפ"ה דעהרית מ"א וע"ע בב"ש סי' קכ"ו סק"ט משמע שלמד מזה גם לענין תיבת שמנה ובספר נשמת אדם הובא בפתחי תשובה שם סק"ה השיג עליו דבמספר הוא להיפך ובאמת מקרא מלא הוא בפ' תרומה גבי יריעות שהן לשון נקבה כדכתיב היריעה האחת כתיב שמנה בסגול ובקרשים שהם לשון זכר כדכתיב הקרש האחד כתיב והיו שמנה קרשים בקמץ ועיין בס' זוהר התיבה תיבת השמות אות י"ב י"ג י"ד י"ז מזה: (כא) ניסת תצא. לא מצאתי מבואר אבל מ"מ נראה כן כמו ודאי חלילה דצריך להוציא ועיין באה"ע סי' ו' ס"א: (כב) היינו דיעבד. ר"ל משמע אבל בלא בדיקה אפילו דיעבד נמי לא: (כג) באה"ע סי' ו' י"ל. ר"ל דבאה"ע סי' ו' ס"א מבואר דספק חלילה לא מותר אלא בדיעבד וכאן רוצה להתיר לכתחלה לזה כ' ואף לכתחלה כמ"ש באה"ע סי' ו' ר"ל ואף דלכתחלה לכאורה א"א להתיר כמ"ש באה"ע שם י"ל וכו' ואפשר ט"ס הוא ול"ל ואף לכתחלה ול"ד למ"ש באה"ע: (כד) תרי ותרי. הנה תרי ותרי קיי"ל דמדאורייתא מוקמינן אחזקה להקל ומדרבנן הוי ספק אבל אי אית לה חזקת איסור הוי ודאי כמ"ש התוס' כתובות דף כ"ב ע"ב ד"ה הבא עלי' ע"ש וא"כ גם כאן יש לה חזקת איסור ואם כוונתו משום דחזקה דאשה דייקא ומנסבא מרעא לחזקת א"א כמ"ש התוס' שם א"כ ה"ה בת אחת ומסופקים ליכא חזקה דלא מצאתי בשום מקום דבכה"ג ליכא חזקה דאשה דייקא ומנסבא וע"כ מיירי בגוונא דלא שייך לומר חזקה דאשה דייקא ומנסבא עיין באה"ע ס' י"ז סמ"ח ול"ל דס"ל דכיון דרבנן עשאוהו לספק דינא כספק לגבי איסור דרבנן אע"ג דבאה"א לא אמרינן כן ודוק ול"ע בזה: (כה) בחד כת ומסופקין. עיין באה"ע סי' ל' בחמ"ח סק"ח ובב"ש סק"ע מדין חד כת ומסופקים לענין קידושין ומשמע דה"ה לענין גיטין ועפי הו"ל למנקט ע"א אומר נתגרשה וע"א אומר לא נתגרשה והיתה בחזקת א"א עיין באה"ע סי' מ"ז ס"ג וסי' קנ"ב ס"ה ודוק: (כו) עיו"ד קי"ד. צ"ל ק"י וע"ש בש"ך בדיני ס"ס אות כ' ובאחרונים שם וכמ"ש בעזה"י לקמן ח"ה אות ג' ודוק: (כז) פני יהושע ספ"ק. הנה בגמרא שם דף ט"ו ע"א אמרינן קבוע מדאורייתא מנלן מוארב לו וקם עליו והתוס' שם ד"ה פרט הקשו דלר"ש דמפיק מוארב לו עד שיתכוין לו קבוע מנ"ל והפ"י שם הקשה דבין לרבנן ובין לר"ש אפשר למילף קבוע דאל"כ ספק ממזר דילפינן בקידושין דף ע"ג ע"א דמותר היכי משכחת לה דבספק קידושין או ספק גירושין מוקמינן אדאורייתא על החזקה ובשתוקי אזלינן בתר רובא מדאורייתא ורוב כשרים אצלה וע"כ משום דחיישינן דלמא אזלה איהי לגבייהו דהו"ל קבוע כדאמרינן בקידושין והוסיף הפמ"ג דלפמ"ש הר"ן בחמש שיטות בסנהדרין דף ע"ט דר"ש באמת לית לי' קבוע מדאורייתא ספק ממזר היכי משכחת לה ומתרץ כל זה דמשכחת כמ"ש באה"ע סי' ד' סכ"ס יבמה שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים ונתייבמה ואח"כ

ז ובאו"ת רס"ו סעיף (כה) [צ"ל ד' ה'] חרש חשוב משוטה וקטן חשוב משוטה וקטן וחרש שוין לענין כיסוי וחרש שנתחרש אח"כ (כח) כתבנו לעיל דמידי ספיקא לא נפקא ואפשר דעדיף מקטן ובשו"ת מקום שמואל האריך בעניינים אלו ואין כעת ת"י לעיין בו. ומה שיש מהספק בשוטה שבא על א"א אי הולד ממזר או לאו דעכו"ם ועבד אין הולד ממזר עיין באה"ע סי' ד' סי"ח דאין להם קידושין כלל וה"ה שוטה · וחרש נ"כ (אי) [צ"ל אין] מה"ת הולד ממזר (כט) עיין החולץ מ"ה ב' או דלמא שאני חרש ושוטה דבני מצות נינהו אלא שאין להם דעת לקנות ומ"מ אפשר דעושה ממזר דוקא עכו"ם ועבד שאין במינן בני קידושין משא"כ הני · עוד הפרש יש בין שוטה שא"י לשמור גיטה אין יוצאת בגט ד"ת ויודעת מדרבנן אין מתגרשת ואלו חרשת יוצאת בגט ד"ת בהשיאוה אבי' עיין יבמות קי"ב וקי"ג ובאה"ע סי' קי"ט בב"ש אות יו"ד ועתו"ס קי"ג ב' ביבמות ד"ה יצתה זו :

ח ולענין שוטה נקבה שקיבל אבי' קידושין בערה עיין יבמות קי"ג ב' בתוס' ד"ה יצתה (ל) ולרש"י שם קטנה שא"י לשמור גיטה אין אבי' מקבל גיטה ואפ"ה מקודשת מה"ת ע"י אביה וה"ה שוטה כה"ג בקטנה ולתוס' אף אבי' מקבל גיטה כה"ג יע"ש :

ט הס"ג ומין השלישי קטן פטור מכל מצות התורה ומ"מ אבי' מצוה להפרישו (לא) משא"כ חרש ושוטה אע"פ שהם קטנים אין מצוה כי לא ישמע לו ואין בני דעה כלל ועס"י שמ"ג בב"י וב"ח ומ"א שם ובתרי"ו דהאב חייב לחנך לבן (לב) ולא האם אבל

ואח"כ ילדה ספק בן ז' לאחרון ספק בן ט' לראשון ואח"כ חזר ובא פלוני וילדה לו הוי זה הולד השני ספק ממזר אבן הפ"י בקו"א שם דחה זה דמדאורייתא אמרינן רוב נשים לתשעה יולדין והוי השני ממזר ודאי ולכאורה יש לעיין בזה לפמ"ש לקמן אות י"א דלא אזלינן בזה אחר רובו וחזקתו של זה ע"ש אלא דכאן שאני דיש רוב לאמו של זה והוא מכח אמו קאתי אזלינן בתר רוב של אמו כמ"ש הפוסקים שהבאתי לקמן ח"ה אות ב' דכיון דהתינוק בחזקת טומאה קאי וודאי נגע בהטיסה לא שייך לומר דיש להפיסה חזקת טהרה וה"נ אפשר לומר לענין רוב [ותמהני על הפמ"ג שרמז בעצמו לקו"א וא"כ איך הקשה קושי' זו] וכן משמע בגמרא שם יבמות דף ל"ז ע"א דמועיל שפיר רוב זה להולד וצ"ל דס"ל דמאי דאמרינן שם בגמרא רוב היולדות לתשעה עוברה ניכר לשליש ימי' והאי מרגלא הוכר לשליש ימי' אתרע לי' רובא מדרבנן הוא דמדאורייתא כיון שלא בדקה עצמה לשליש ימי' אמרינן הה"נ שהי' עוברה ניכר אלא שלא השגיחו לראות בדבר וע"ש עוד בפ"י בקו"א שתירץ תירוצים אחרים ואין להאריך : (כח) כתבנו לעיל. הוא באות ד' ועמ"ש שם בעזה"י : (כט) עיין בחולץ מ"ה. הנה בפ' החולץ דף מ"ה ע"ב אמרינן בטעמא דעכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר אפילו היא א"א משום דלא דמי לאשת אב דאשת אב לדידי' לא תפסי בה קידושין לאחריני תפסי בה קידושין לאפוקי נכרי ועבד דלא תפסי בהו קידושין כלל ע"ש ולפ"ז לכאורה יש להסתפק שפיר בשוטה אבן הרמב"ן והרשב"א והריטב"א שם הקשו דאדרבה כ"ש הוא דהוי"ל דהולד ממזר והביאו גירסא אחרת בשם רב האי גאון ושאלתות מה אשת אב שזרעו מיוחס אחריו הולד ממזר אף כל מיוחס אחריו הולד ממזר לאפוקי האי שאין זרעו מיוחס אחריו דהולד מישראלית כמותה הולד כשר דרחמנא אפקרי' לזרעי' ע"ש ולפ"ז פשיטא דאין זה שייך כלל בשוטה דהע"ג דהולד חייב במצות אין זה מטעם דהולד כמותה שאפילו הוא נ"כ שוטה וולדם הפקר חייב במצות דאפילו הוא גופי' כשנשתפה חייב במצות ומעתה כיון שכתבו הרמב"ן והריטב"א שם שגם גירסא שלפנינו מתפרש כן ע"ש א"כ אין כאן מקום ספק כלל ואפילו להרשב"א שמיישב גירסא שלפנינו כפשטה דדוקא מי שיש לו קידושין בעלמא וכאן אין לו קידושין ע"כ מטעמא חומרא דערוה הוא ודמי לאשת אב לכן הוולד ממזר משא"כ מי שאין לו בשום מקום קידושין דלמא לאו משום חומרא דערוה הוא אלא דהיכהו לאו בני קידושין נינהו ואפילו בבת מינן [וצ"ל לסברתו דטעמא דאין הולד ממזר אפילו מא"א דלא חיישינן גבי' לקידושין כלל] מ"מ משמע דלא פליגי בדינא דהל"כ לא הוי שתקו הפוסקים לפרש דיש בזה מחלוקת בין הגרסאות. וראיתי בב"ש שם ס"ק ו' גבי' אבא דעכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר וז"ל הולד כשר דקיי"ל כל מקום שאין קידושין ולא קרינן כי תהיינה לא קרינן וילדו לו ש"ס ש"ס האומר עכ"ל והני' בס' בית מאיר שכ"ל הולד ממזר וקאי אגירסא שכתבו על הגמזרת הולד כמותה מהאי טעמא ולפמ"ש בשם רה"ג שייכי שפיר דברי הב"ש אסיפא וא"ל להני' דהכל טעמא משום דהולד כמותה אבן בב"ה ובב"י ונפרישה כתבו ג"כ טעם זה אגירסא ע"ש. (ל) ולרש"י שם. עיין באה"ע סי' קמ"א ס"ו : (לא) משא"כ חרש ושוטה. ובאשל אברהם סי' שמ"ג סק"ב כ' דכאלם חייב לחנכו ע"ש : (לב) ולא האם. כ"ל דל"ל ולא האם ודוקא לבן ולא לבת כו' וכ"ה במ"א שם סי' שמ"ג אבל בש"ס תרי"ו לא נזכר הא דלבן ולא לבת ובב"י וב"ח לא הזכירו כלל מהאם אלא מב"ד חי מחויבין ע"ש ובסי' תרי"ו סק"ב כ' המ"א בשם הג"מ והוא בספ"ב מה' שביתות עישור וז"ל פיר"י כל חינוך קטן לא שייך אלא באב ע"ש בתוס' עכ"ל והוא בת"י יומא דף פ"ב ע"א ד"ה בן שמנה וכן תשע מחנכין שכתבו וז"ל וא"ת הא דאמרינן בכל דוכתי קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו השתא הנוכי מחנכין אפרושא מאיסורי מבעי' וכו' ורבי אומר דחינוך לא שייך אלא באב אבל באדם אחר לא שייך בי' חינוך הנכך נמי אין נזהרין להפרישו ומעשה דהילני המלכה שישבה היא ושבעה בני' בסוכה שמא הוי להו אב ונכנס בכך ואפילו לא הוי להם אב היתה מחנכתם למצוה בעלמא עכ"ל וע"ע תוס' נזיר דף כ"ח ע"ב ד"ה בני אין מבואר מדבריהם אלו דאם וב"ד וכל אדם שוים וחולקים אדברי התוס' שבת דף קכ"א ע"א ד"ה ש"מ והוא הי"א קמא שמביא רמ"א בסי' שמ"ג דלא ס"ל לחלק בין אב לב"ד כמ"ש הב"י שם ולדידהו פשיטא שגם אם חייבת לחנך ומשמע דה"ה כל אדם כמו שמחויב למחות בגדול העושה איסור אלא דהב"ד מחויבים עפי לעיין בדבר וסיפק בידם למחות ולהפרישו בחזקה ודברי המ"א נאמרים לדעת המחבר והוא הי"א בתרא שהביא רמ"א שם דדוקא אב ולדידהו האם אינה מחויבת והוי"א כמו איש אחר וראיתי בס' אורח מישור בנזיר שם שהקשה על המ"א שהביא כן בשם התה"ד שהרי התה"ד סיים דאין להקל בקטן שאין לו אב ואין לריך לאמו ויש לחנך במצות סוכה לאכול ולישן בה מכח תירוצו של הר"ר אליעזר וכו' עכ"ל והביאו בס' ת"ש שם ועיין במחלה"ש שנדחק ליישב ולענ"ד לא בא המ"א להכריע בין הדיעות דא"כ הי' כ' אדברי רמ"א דהעיקר כדיעה זו אלא בא לאדם דלדיעה זו אם כאחר היא וזה ודאי מוכח גם מדברי תה"ד דאחר שלא נראה לו תירץ ר"י אהך דהילני מלכה כ' דאין להקל וכתירוצו של הר"א והביא ראי' מדברי התוס' עירובין דף פ"ב ע"א ד"ה קטן דאמו מחויבת לחנכו ואמאי נימא דאם כאב אבל ב"ד וכל אדם אינם מחויבים לחנכו א"ע"כ פשיטא לי' דאם כאחר והינה מחויבת לדעה זו וכ"ל דלדעת האומרים דאם וב"ד וכל אדם ג"כ מחויבים לחנכו מ"מ עיקר מצות חינוך היא על האב לכן מדיר אותו בנזיר דר"ל אבן כשאין אביו שם מצוה על אמו ועל ב"ד ועל כל ישראל לחנכו ומ"מ אין מדירין אותו בנזיר דכיון דאין המחויב על איש זה דוקא אלא כל הקודם לחנכו זכה לא שייך לומר דמי שירצה ידיר אותו בנזיר לכן לא תקנו לחנכו אלא במצות שחיובית ולא להדירו בנזיר ולכן כשאוכל נבלות ואין אביו שם להפרישו או שישנו שם ואינו מפרישו והוא עומד ועובר בידים איסור מחויבים ב"ד וכל ישראל להפרישו ואפשר אפילו במ"ע כשידעינו שאין אביו רוצה לחנכו מחויב כל מי שיכול לחנכו ובזה נדחה ראיית הא"מ מהך דעירובין שכתבו התוס' שם דבקטן נמי מצוה לחנכו וקאי אאם דלא עדיפי דברי התוס' אלו מדבריהם בשבת הנ"ל דס"ל דאין חילוק בין אב לאחר ומ"מ אין כן דעת הרמב"ם והת"י יומא הנ"ל בשם ר"י והג"מ הנ"ל ומפורשים ההוא דעירובין כתירץ הראשון שב' התוס' שם דא"א לה להניחה משום דכרוך אחרי' ע"ש אבל התה"ד שבא להכריע בין הדעות שהביא מדברי התוס' אלו כמוכח דיעות שסוברים כך ולא להקשות על החולק וכל קושיית הא"מ והת"ש לא על המ"א תלונותם אלא על הרמב"ם והת"י והג"מ הנ"ל ואפשר ליישב בקל לדבריהם כל קושייתם כנראה לכל מעיין ואין להאריך יותר ודוק היטב

אבל (לג) בילקוט [אמור משמע דאף בתו מחויב לחנך יע"ש ומ"ש הס"א ברס"ט א' ותרי"ו במ"ע א"צ לחנכו [לד] קשה מציצית ותפילין · מ"ע שוא"ת חייב לחנכו כ"ש [לה] מ"ע קום ועשה חוץ מסוכה דאביו חייב לחנכו · והמתבאר (לו) מתוך דברי ראשונים (בסמ"ג) [צ"ל בשמ"ג] ולבוש שם רי"א טומאה ודם ושרצים יש בהם אזהרה מן התורה גדולים על הקטנים ובשאר מצות לא ילפינן מינייהו דהוי ג' כתובים רק מדרבנן וי"א באלו ג' דברים גופא אזהרה שלא יאכילו בידים ועיין רא"ם פ' אמור ואזהרה גדולים על הקטנים אם להאכילו בידים כל ישראל מוזהרים ואם (לז) למונעם רק אב כשיש לו ואם לאו ב"ד ולפ"ז (לח) באלו הב' אפילו חש"ו כל הנ' אתניהו בהו חייב ב"ד למינעם מאחר דמה"ת הוא משא"כ בשאר דחיי מדרבנן על האב לחנכו יראה בקטן שהוא שוטה אין אביו מצווה על כך:

י וחינוך זה דאביו מחויב לחנכו יש בו זמנים ביוה"כ מבואר בתרי"ו בין ט' ויו"ד לשעות וי"א וי"ב להשלמה ושאר תענית לית כי' חינוך מ"א שם נ' דסכנה הוא בשאר מצות החינוך בן ה' שלימות ובן ו' שלימות כל חד לפום חורפי' עסי' תר"מ בסוכה ומ"א וט"ז שם ואם אין בו הבנה אין בו חינוך ועמ"א ת"ד נ' ווה ראי' למ"ש לעיל דשוטה קטן אין בו חינוך אבל בנ' דברים למ"ד מה"ת חייב להפרישם עיין (לט) יו"ד שע"ג באשת כהן מעוברת יעי"ש · וחינוך ציצית תפילין לולב צריך לידע להשליך ב' ציצית לפניו ויודע לנענע עסי' י"ז · ואף מצות דרבנן אביו מחויב לחנכו (מ) ועמ"א קפ"ו אות נ' ובמגילה כו' ווה החינוך מבואר ה' או ו"ו שלימות לא פחות ואם אין בר הבנה אף בזה"ז פטיר · אבל ראיתי בלבוש סי' תר"מ בה' סוכה קטן בין ה' ו' חייב לחנכו אבל קודם לכן שכרוך אחר אמו והיא פטורה על מי נטיל לחנכו משמע שאם היא חייבת במצוה זו מחויבת אף בפחות ומשמע נמי שאמו מחויבת לחנך ועמ"א שמ"ג א' דאמו אינה מחויבת לחנכו אם לא שנאמר ואמו פטורה לחנכו קאמר · שוב אנהירונין משמיא (מא) לעיינין דברי הר"ן בסוכה פ' הישן הביאו הב"י בתר"מ והעתיקם בתווי"ט ז"ל פ"ב מ"ח וכ' שם דחינוך אין שוה בראי' שיכול לעלות ובתפילין לשמיר ולולב לנענע וציצית כו' והם ד"ה סיכה כ"ח ב' ד"ה כאן יע"ש · ואמנם מ"ש הר"ן דשמאי הזקן סובר כל שראוי לחינוך עושין ורבנן סברי כיון שאמו פטורה והם נ"כ דברי הלבוש אמנם בר"ן (מב) כ' שאמו פטורה מסוכה והלבוש השמיט תיבת מסוכה י"ל פטורה מתינוך וכמש"ל · (מג) ובסי' תי"ד קטן הצריך לאמו יוצא בעירוב אמו משמע דמחויבת בחינוך יע"ש בש"ע

היטב. ואפשר לפרש עוד דברי התוס' עירובין הנ"ל כמ"ש התוס' ברכות דף מ"ח ע"ב ד"ה עד שיאכל דקטן גופי' מחויב מדרבנן מקרי ואע"ג דעיקר החיוב הוא על האב ע"ש ולכן מקרי שייך במצות שיצא בעירוב ויוצא בעירוב אמו ודוק: (לג) בילקוט אמור. וכ"ה בת"י יומא דף פ"ב ע"א ד"ה בן שמנה והביאו המחה"ש שם: (לד) קשה מציצית ותפילין. לא הבינותי ק' זו דודאי אביו חייב לחנכו בכל מ"ע אלא דהמ"א איירי באחר שאינו אביו וקאי לשיטת הג"מ ומהר"ש שסוברים דלא שייך חינוך אלא באב אלא דמ"מ אסור לתן לו בידים אהא כ' המ"א דדוקא ל"ת ולא איסור עשה אלא דאכתי צריך ביאור דסברת המ"א אלו בשם הג"מ בשם מהר"ש סותר מהיפך להיפך סברת הר"א ממי"ן שכ' הת"י שם שכתב לענין חינוך דדוקא מ"ע ולא לאפרושי מל"ת הרי דאדרבה במ"ע מחויב טפי לחנכו ולענ"ד לייסב ע"פ מ"ש לעיל בח"א אות ז' דלענין קיום עדיף קיום מ"ע מקיום מל"ת ולענין העובר חמור העובר על מל"ת מהעובר על מ"ע ע"ש באריכות לכן לענין חינוך המחויב לחנכו במצות מחויב טפי לחנכו במ"ע מלמנעו במל"ת אבל לענין ליספו לי' בידים דבר איסור חמור מל"ת ממ"ע. ומ"מ למדנו מכל הנ"ל שג' מחלוקת בדבר דעת הר"א ממי"ן דלא שייך חינוך אלא במ"ע ולא במל"ת לכן במל"ת אין מצווין להפרישו. ודעת התוס' שבת דף קכ"א דכשהגיע לחינוך מחויבים לחנכו בין במ"ע ובין במל"ת וכי אמרינן דאין מצווין להפרישו היינו כשלא הגיע לחינוך ושניהם לא מחלקים בין אב לאחר. ודעת הרמב"ם ור"י והג"מ ומהר"ש דחינוך לא שייך אלא באב ואה"נ דמצוה להפרישו ממל"ת כשהגיע לחינוך אבל אחר אינו מחויב לא לחנכו במ"ע ולא להפרישו ממל"ת אפילו הגיע לחינוך. והנה דעת הר"א ממי"ן לא נזכר כלל בש"ע ודעת התוס' ודעת הרמב"ם ודעימי' הם שני דיעות שהביא רמ"א בסי' שמ"ג וכבר כתבתי דהתה"ד חש לסברת הר"א ממי"ן ומ"מ אין נ"מ מזה דכ"ש אם נחוש לסברת התוס' דינא הכי ודוק: (לה) מ"ע קום ועשה. מ"ש מ"ע קום ועשה ר"ל דעובר על מ"ע בקום ועשה ומ"ש חוץ מסוכה לכאורה משמע דר"ל דבסוכה אינו מחויב לחנכו מטעם שכ' המ"א שם דיכולין לתן לו לאכול דהא יכול לאכל בסוכה ואם יאכל חוץ לסוכה אין לנו בכך אכן לענ"ד אין הדבר כן והמ"א לא כ"כ אלא באמו דאינה מחויבת לחנכו אלא דלא למספי לי' בידים וכה"ג לא מקרי ספי לי' בידים אבל אביו ודאי דמחויב לחנכו ולהכניסו לסוכה כשהגיע לחינוך ומפורש הוא בסי' תר"מ ס"ב דמחויבים לחנכו ועכ"פ אביו ודאי מחויב לכ"ע ואפשר דמ"ש הפמ"ג קום ועשה חוץ מסוכה ר"ל קום אכול חוץ מהסוכה ודוק ול"ע: (לו) מתוך דברי ראשונים. ומחלוקת זה נתבאר בטור יו"ד סי' שע"ג ובב"י או"ח סי' שמ"ג ונתבאר שם דלמ"ד דהנך תלתא יש בהו אזהרה מן התורה ה"ה דמחויבים ב"ד וכל אדם להפרישו וכבר הכריע רמ"א ביו"ד שם גבי טומאה דדמי לכל התורה כולה וכדעת הרמב"ם וכ"פ המ"א ר"ס שמ"ג: (לז) למונעם רק אב. כבר כתבתי בעזה"י שיטות הפוסקים בזה דלדעת הרמב"ם והר"י ומהר"ש והג"מ דוקא אביו מצוה לחנכו ולהפרישו ולא אחר לא ב"ד ולא כל אדם אפילו אין לו אב ומבואר הוא בדברי הת"י הנ"ל דסוכרח לאוקמא מעשה דהילני המלכה בשהי' להם אב אה"נ למצוה בעלמא וכן בדברי תה"ד הנ"ל בסתר דברי ר"י מטעם דמשמע דלא הוי להם אב ואח"כ כ' לחוש לדברי ר"א ממי"ן שלא להקל בקטן שאין לו אב משמע דלדעת ר"י אפילו אין לו אב נמי אין שום אדם ולא ב"ד מחויבים לחנכם ולדעת הר"א ממי"ן וכן לדעת התוס' שבת הנ"ל לענ"ד מחויב איש אחר להפרישו כמו אביו כמ"ש לעיל דלא מצאתי לדבריהם לחלק בין אב לאחר אלא דאביו מדירו בנזיר היינו דאביו מחויב טפי אבל לא לפטור איש אחר כשאביו אינו שם ודוק ול"ע: (לח) באלו הב'. כ"ל דל"ל באלו הג' ועי"ל באות שאח"ז ולקמן ח"ד אות ע"ו עוד מזה: (לט) יו"ד שע"ג באשת כהן. כ"ל דל"ל שע"א ור"ל דמבואר שם דמותרת ליכנס באהל המת דס"ס היא שמא נקבה ושמא נפל משמע הא אי הוי ידעינן דזכר בר קיימא הוא הי' אסור אע"ג דלאו בר הבנה הוא אבל אני לא ידעתי ראי' מזה דהתם מיירי להכניסו בידים וכן מבואר מדברי מ"א סי' שמ"ג סק"ב שכ' הב"ד מוחין ביד האב להוציאו מזה אם הוא בר הבנה והינוק שאינו בר הבנה אסור להכניסו בידים ומ"מ כ' הש"ך בשם הרוקח דאשת כהן מעוברת וכו' עכ"ל ע"ש הרי דזה מקרי הכניסו בידים ולהכניסו בידים אסור אפילו אינו בר הבנה ולחנכו אינו מחויב כשאינו בר הבנה ומשמע דה"ה בכל האיסורים דלא מפליג בין למ"ד בהנך ג' דברים דאורייתא ובין למ"ד דהנך ג' דברים שוה לכל התורה ודוק ול"ע: (מ) ועמ"א קפ"ו. טפי הו"ל להביא ראי' מדברי המ"א סי' שמ"ג סק"ב שכ' בפירוש דאף במצות דרבנן מחויב האב לחנכו אלא דאם לא הפרישוהו אין ב"ד מוחין בידו אבל באיסור דאורייתא ב"ד מוחין ביד האב להפרישו עכ"ל ע"ש ול"ע: (מא) לעיינין דברי הר"ן. לא ידעתי אמאי לא הביא דברי המ"א סי' שמ"ג סקק"ג שכ' להדי' כן וז"ל והחינוך כל חד לפום חורפי' היודע להתעטף חייב בציצית לשמור תפילין חייב בתפילין היודע מענין שבת חייב בקידוש וכן כל כיו"ב עכ"ל והוא מברייתא סוכה דף מ"ב ע"א ע"ש ומשם נלמד לכל כיו"ב: (מב) כ' שאמו פטורה. לא ידעתי אמאי לא קאמר כפשוטו דשמאי סובר כיון דראוי הוא ליסב בסוכה דמה לי סוכה ומה לי בית מחויב אביו לחנכו שישב בסוכה ורבנן סברי כיון שא"א ליקח אותו מאצל אמו שצריך הוא לה והיא פטורה מסוכה לא מקרי הבן ראוי לחינוך סוכה ולא מחויב אביו לחנכו וכן יתפרשו דברי הלבוש דאלו היתה אמו מחויבת בסוכה הי' מוטל על אביו לחנכו שישב אצל אמו בסוכה אבל כיון שאמו פטורה ויושבת חוץ לסוכה א"א לאביו לחנך לבנו בסוכה ולא נלמד מכאן שאמו מחויבת לחנך ול"ע: (מג) ובסי' תי"ד. הוא ראיית התה"ד והא"מ מדברי התוס'

עירובין

בש"ע. סוף דבר מדברי הר"ן משמע שכל שראוי לכך מחויב לחנכו ושמאי הזקן סובר תינוק בן יום א' הואיל וראוי לכך ורבנן סברי הואיל ואמו פטורה (מד) ויודע לדבר אביו מלמדו תורה סייעתא לזה אלא כל מידי דבעי עשיי' והבנה בזה צריך זמן כל חד לפום חורפי'. ולפ"ז (מה) אין ללמוד מסוכה בן ה' ו' לשאר דוכתין כדאמרן דאם הוא בר חכים בפחות חייב האב לחנכו. ונ"ם טובא כמ"ש (בקפ) [צ"ל קפ"ו ס"ב] דקטן שהגיע לחינוך מוציא בדרבנן הא לא הגיע לחינוך אינו מוציא (ובסט"ו) [צ"ל וברט"ו] ס"ג עונין אמן אחר קטן שהגיע לחינוך ועיין לבוש שם מ"ש דאין קטן מוציא גדול וכ"כ בעט"ז בשם לחם רב ומשמע הטעם דהוי תרי דרבנן וקשה מקפ"ו ועמ"א שם ואי"ה שם יבואר בזה:

יא ועד כמה הם קטנים זכר עד יג"ש שלימות וב"ש ונקבה יב"ש שלימות וב"ש ואם לא הביאו ב"ש קטנים הם עד שנולדו בהם סימני סרים ולאחר כ' שנה ואם לאו קטנים הם עד רוב שנותיהם ומבואר יפה בר"מ ז"ל פ"ב מאישות ושם נאמר דאם נולדו סימני סרים בהגיע כ' שנה פחות שלשים יום או איילנות הר"ז גדול וגדולה ולהר"א ז"ל שלשים יום בתוך כ' ושם בה"ד רוב שנים ל"ה שנים ויום א'. ואני מסופק (מו) אם שלימות סני כמו יג"ש ויב"ש או ל"ה אין רוב שנותיו ובעינן יום א' דוקא. ע"ש בהי"ד סרים אדם שחותכין ביציו וכדומה הגיע ליג"ש הר"ז גדול שאין מביא סימנים לעולם (מז) ויראה לי שזה מה"ת דרוב מביאין ב"ש אחר יג"ש ורובא דאורייתא. ולפ"ז היכי דאיכא חזקה נגד הרוב י"ל מדרבנן מחמירין סמוך כ"י ועיין (מח) אה"ע א' ח"מ ג' ב"ש ד' באביו שקידש אשה לבני להב"ח שם או מכר וחוזר דאין הולכין בממון אחר הרוב. ואפשר (מט) רוב כי הא בטבע אפשר הולכין בממון אחר הרוב ואי"ה בש"ה

פירושין דף פ"ב ע"ב ד"ה קטן הביאה המ"א בסי' תי"ד שם וככר נתבאר בזה בעזה"י: (מד) ויודע לדבר. לא ידעתי הא אין לנו שום דבר שלריך הבנה כמו לימוד התורה ומ"ם עשיי' מלימוד וגבי סוכה אפשר לומר דהתינוק כזה כשנותנים לו לאכול חוץ לסוכה הוי כמאכילו בידים ואע"פ שכ' המ"א בסי' תרי"ו סק"ב דגבי סוכה לא הוי כמאכילו בידים היינו משום דיכול לילך לסוכה אבל בתינוק כזה שא"י לילך ובפרט כשנותנת לו לינק הוי כמאכילו בידים ולימוד תורה אפשר לומר שנלמד מקרא כדאיתא בספרי הביאו רש"י פ' עקב בפסוק ולמדתם א"כ כיון שיודע לדבר ה"ה מבין מה שאומר לכן הוא בר חינוך לתורה ודוק: (מה) אין ללמוד מסוכה. ונלענ"ד להביא ראי' לזה מהך דינא דעירוב דקיי"ל דדוקא כשלריך לאמו יולא בעירוב אמו כדאיתא בגמרא דף פ"ב ע"א וכתבו התוס' שם לחד תירולא דהיינו משום חינוך ושיעורא דבן ה' ו' דבסי' תר"מ היינו שאז א"ל לאמו וע"כ דמקמי הכי הגיע לחינוך ויולא בעירוב אמו וכ"כ המ"א בסי' תי"ד סק"ב דשיעור דיולא בעירוב אמו דוקא פחות מבן ה' ו' ע"ש ודוק: (מו) אם שלימות סני. הנה הרמב"ם שם כ' ל"ה שנים ויום א' ורשב"ם בב"ב דף קנ"ה ע"ב ד"ה רוב שנותיו כ' ל"ו שנים שהן רוב שבעים כדכתי' ימי שנותינו בהם שבעים שנה עכ"ל גם הטור בחו"מ סי' רל"ה סי"ג ובאה"ע סי' קנ"ה כ' ל"ו שנה והש"ע בחו"מ סי' רל"ה סי"א כ' ל"ו שנה ובא"ע סי' קנ"ה סי"ג כ' ל"ה שנים ויום אחד ובס' דברי חמודות פרק יולא דופן אות ע"ו הניח בל"ע על הש"ע שסותר דברי עלמו ועל הסמ"ע שלא הרגיש בזה וכ"כ ג"כ בהגהותיו לטור א"ע שם אות ה' ובס' קרבן נתנאל בפ"י דיבמות כ' דהש"ע חשש הכא והכא לחומרא משמע דפשיטא להו דבמחלוקת שנוי' והפרישה בא"ע שם כ' על דברי הטור וז"ל והא דקאמר ל"ו שנים נראה דלאו דוקא ובל"ה שנים ויום אחד נמי הוי רוב שנותיו וכן לשון הרמב"ם וכו' עכ"ל ובזה נתיישבו דברי הש"ע וזה דעתו בסמ"ע שלא התעורר בסתירת הש"ע ומעתה נלענ"ד דגם יום א' לאו דוקא דבל"ה ורגע א' נמי סגי שהרי בש"ם לא הזכיר יום א' ומנ"ל להרמב"ם לומר יום א' וע"כ כמ"ש הב"י בא"ע שם וז"ל מדתני ר' חייא עד רוב שנותיו ומשום דימי שנותינו שבעים שנה כל שהוא יותר על ל"ה אפילו יום א' מקרי רוב שנותיו עכ"ל וכ"כ התוס' יו"ט ס"פ יולא דופן וממילא מהוכחה זו נלמד גם אם הוא יותר שעה א' או רגע א' דמ"ש ומנ"ל להרמב"ם לחלק בין יום א' לשעה א' אלא ע"כ לאו דוקא הוא כמו יג"ש ויב"ש ויום א' דפירושו שנים שלימות נקרי' לה ויום א' משום דלאחר שעברו י"ב וי"ג שנים שלימות ממילא נכנס שכ"ם רגע א' בשנת י"ג וי"ד וכיון שנכנס מקלת יום שלאחר י"ב וי"ג מקרי ויום א' ה"נ קרי לה ויום א' מהאי טעמא וכ"כ מלשון ה"ה פכ"ע מה' מכירה הט"ו שכ' וז"ל ופירש רוב שנותיו לשנת ל"ו עכ"ל משמע כיון שנכנס קלת משנת ל"ו אפילו רגע א' מדלא מפליג מקרי רוב שנותיו וכ"כ לפרש דברי המ"א שהביא הפמ"ג לקמן ודברי הסמ"ע סי' ל"ה סק"ז שכתבו ג"כ ל"ו שנים דאם נפרש ל"ו שנים ממש תקשה מנ"ל הא בש"ם לא הוזכר רק רוב שנותיו וכן הסמ"ע גופי' אסבר לן טעמא משום שהם רוב שבעים שנה ועכ"פ הו"ל להביא דברי הפוסקים הנ"ל דפליגי בזה אע"כ ס"ל דכל הפוסקים בשיטה אחת קיימו ול"ו שנים לאו דוקא אלא כשנכנס לשנת ל"ו וכ"מ מדברי רשב"ם גופי' הבאתי לשונו לעיל דגם הוא כ' טעמו משום שהוא רוב שבעים שוב מלאתי עוד ראי' לדברי מדברי הב"ש סי' א' סק"ג בשם ה"ה דהא דאמרינן בן י"ח לחופה פירושו תחלת שנת י"ח וע"כ היינו מדלא תנן בו בשום מקום ויום אחד משא"כ בן י"ג למלות ע"כ פירושו משיעברו יג"ש שהרי אמרינן בדוכתי אחריני בן יג"ש ויום א' וא"כ ה"נ הרי כ' הטור בחו"מ שם לשון עד שיהא בן ל"ו שנים וכ"ש בא"ע שכ' עד שתגיע לרוב שנותי' שהן ל"ו שנה ג"כ פירושו תחלת שנת ל"ו ואפילו לפמ"ש הב"י בשם ה"ה דהעיקר הוא משנכנס לכלל י"ט היינו משום דתני לה בהדי י"ג למלות דודאי פירושו משנכנס לשנת י"ד אבל בן ל"ו אפשר לפרש משמתחיל שנת ל"ו אלא דלפי הסברא שכתבתי קשה על הריב"ם בשם הרמ"ה שהביא הב"י בחו"מ סי' רל"ה דס"ל שלריך ל"ה שנים ושלשים יום מנ"ל שלשים יום ואפשר לומר דס"ל דבעינן דבר חשוב ללאת משנת ל"ה לשנת ל"ו ואשכחן בעלמא ל' יום בשנה חשוב שנה כדאיתא בר"ה דף י' ע"ב שנה למנויי' ע"ש והוי דבר חשוב לקרא רוב אבל להנך שכתבו יום א' או ל"ו שנה ודאי קשה מנ"ל דלא אשכחן כה"ג וע"כ כמ"ש ודוק: (מז) ויראה לי בזה מה"ת. וי"ל להביא ראי' לזה דבאה"ע סי' קע"ב ס"ט מבואר דחולן וע"כ מה"ת הוא וע"ש ועמ"ש בעזה"י בא"ח סי' ל"ט ס"א שכתבתי דלענ"ד ודאי הוי פ"ם ודוק (מח) בא"ע א'. ר"ל דהב"ח ס"ל דבשנת י"ג הוא ברשות אביו לקדש לו אשה מדרבנן ומ"מ לריך ביאור דמה חזקה איכא כאן נגד הרוב ואפשר שר"ל שהי' עד עתה בחזקת אביו לקדש לו אשה ול"ע: (מט) רוב כי הא. לא ידעתי כוונתו בזה דסתם רוב הוא רוב בטבע ואין הולכין אחריו בד"מ וכבר האדכתי בזה בעזהש"י בא"ח אות כ"ב:

ומצאתי בש"ס ש"ד פ"ו כ' לפרש דברי התוס' סנהדרין דף ג' ע"ב ד"ה דיני ממונות שכתבו דרובא לרדי' לא חשיב כהנך רובי הלכך לא סמכינן אהך רובא בד"מ עכ"ל דהוא מטעם דהוי רובא דתליא במעשה או במנהג וס"ל להתוס' דדוקא רובא כה"ג לא אזלינן בתרה בד"מ אבל רוב גמור אזלינן בתרה בד"מ ובזה כ' לפרש דברי התוס' יומא דף פ"ה ע"א ד"ה לא לריכא שכתבו דברוב ישראל ונגחיה תורא דידן לתורא דידי' לריכין לשלם לו ע"ש דהוא מטעם דאחר רוב גמור הולכין בד"מ ודבריו תמוהים לענ"ד דא"כ אמאי הולרכו שם בד"ה להחזיר לטעם דמחזירין לו אבדה ברוב ישראל משום דלא אתי לידו מדעת בעלים בלא"ה אזלינן בתר רובא כה"ג בד"מ ועמ"ש לקמן בעזהש"י בדברי התוס' אלו גם בעיקר הדבר דס"ל דרובא לרדיא הוי רוב התלוי במעשה או במנהג כבר כתבתי בעזהש"י בא"ח אות כ"ב הנלענ"ד בזה גם מסקנת הש"ם שם דאפילו אחר רוב גמור אין הולכין בד"מ וכן דעת כל האחרונים והכי הוי סוגיין דעלמא. ובש"ה כלל י"ב ולקמן ח"ה אות ב' הביא בשם תה"ד סי' ר"ז מפנין חזקה אין אדם פורע תוך זמנו ואין עדים חותמין על השטר אא"כ נעשה בגדול דמכח רובא אתיין וע"ש בח"ה מ"ש בזה אמאי סמכינן בד"מ ע"ז אבל קשה עלי לפרש דבריו אלו שכ' רוב בטבע שיכוין לזה ובגוף הדברים עמ"ש לקמן שם בעזהש"י מזה.

עוד אפשר לפרש כוונת הסמ"ג כאן דכיון דהספק אינו בממון אלא בטבע הגוף וכ"מ לכמה דברים אחרים וכיון שהוחזק לדברים אחרים שוב הולכין אחריו גם לממון כמ"ש הישועות יעקב באה"ע סי' ד' שנ"ל לשיטת התוס' דאחר רוב שכבר הוחזק אזלינן גם בממון ע"ש :

ובגוף הדבר אי אזלינן בממון אחר רוב שכבר הוחזק ראיתי כי טוב לברר כיד ד' הטובה עלי. הנה מקור הדברים במשנה פ"ב דמכשירין מ"ז גבי עיר שישראל ונכרים דרים בה מצא בה תינוק מושלך אם רוב נכרים נכרי אם רוב ישראל ישראל מחצה על מחצה ישראל והובאה משנה זו בכתובות דף ט"ו ע"ב וביומא דף פ"ד ע"ב ואמרינן עלה בגמ' אם רוב נכרים נכרי למאי הלכתא אמר רב פפא להאכילו נבלות אם רוב ישראל להחזיר לו אבדה מחצה על מחצה ישראל אמר ר"ל לניזקין ה"ד אי נימא דנגחי' תורא דידן לתורא דידיה נימא לי' אייתי ראי' דישראל את ושקול לא צריכא דנגחי' תורא דידי' לתורא דידן פלגא משלם ואידך פלגא אמר להו אייתי ראי' דלאו ישראל אנא ואתן לכון עכ"ל הגמרא. וכתבו התוס' בכתובות שם ד"ה להחזיר וביומא דף פ"ה ע"א ד"ה להחזיר וז"ל ואע"ג דס"ל לשמואל אין הולכין בממון אחר הרוב [ואמאי מחזירין לו אבדה ברוב ישראל] ה"מ היכי דאתי לידי' ברשות בעלים כמו מוכר שור לחברו ונמצא נגחן אבל הכא דלא אתי לידי' ברשות בעלים אזלינן בתר רובא עכ"ל עוד כ' ביומא שם ד"ה לא צריכא וז"ל תימה לי דהוי מצי למימר כלהו לניזקין דרוב ישראל דנגח תורא דידן לתורא דידי' צריך לשלם לו מחצה על מחצה ישראל בנגח תורא דידי' לתורא דידן לא משלם אלא פלגא רוב נכרים נכרי משלם נזק שלם אלא ניחא למימר חידוש בכל חד עכ"ל וכ"כ התוס' בקיצר ספ"ק דכתובות בשם מהר"ם וכ' הב"ש סי' ד' ס"ק כ"ה כ"ו דטעמא דס"ל להתוס' דאזלינן בתר רובא היינו מטעם שכתבו גבי מחזירין לו אבדתו כיון דלא אתי לידו ברשות בעלים ע"ש ותמהו עליו בק' הספיקות כלל ו' אות ד' ובש"ש ש"ד פ"ו דהמוחזק בממון שלו ודאי עדיף ממי שבא לידו ברשות בעלים ע"ש ור"ל דדוקא גבי מחזירין לו אבדתו שבא לידו ממון חברו שלא ברשות בעלים גרע ממי שבא לידו ברשות בעלים ואזלינן בתר רובא משא"כ בנזיקין דמחייבינן לי' לשלם מביתו והוא מוחזק בממון של עצמו עדיף ממי שבא של חברו בידו ברשות בעלים ואמאי אזלינן בתר רובא וכבר כתבתי מ"ש הש"ש בפירוש דברי התוס' אלו ומה שהקשיתי עליו עתה ראיתי שמזה הוכיח בק' הספיקות שם בשם התה"ד דס"ל להתוס' דאפילו ברובא דאיתא קמן אין הולכין בממון אחר הרוב דאל"כ לא הוצרכו התוס' גבי מחזירין לו אבדתו לטעמא דלא בא לידו הממון ברשות בעלים ע"ש [ועמ"ש מזה בעזהשי"ת לקמן ח"ה אות ב' על ת' השיב משה]. ובקו' הספיקות פירש דבריהם דס"ל דע"כ ר"ל דמוקי מחצה על מחצה לניזקין כרב ס"ל דהולכין בממון אחר הרוב דאל"כ רוב נכרים נמי בנגח תורא דידי' לתורא דידן לא משלם אלא פלגא דאין הולכין בממון אחר הרוב אבל לעיל גבי להחזיר לו אבדתו דע"כ לשמואל אתיא כמ"ש התוס' גם לכן הוצרכו לתרץ דלא אתי לידי' מדעת בעלים. ודבריו תמוהין לענ"ד דמאן נימא לן דר"ל לא פריש כלהו לניזקין אלא ר"פ פירש רוב נכרים ורוב ישראל אליבא דשמואל וניחא לי' להש"ס להביא דברי ר"פ דא"ש גם לשמואל ובמחצה על מחצה בע"כ נבוא לדר"ל ואליבא דרב. ועוד ק"ל כיון דלא אשכחן אוקימתא אחרת במחצה על מחצה תקשה לשמואל ממתניתין מחצה על מחצה למאי הלכתא דבנגח תורא דידי' לתורא דידן רוב נכרים נמי לא משלם. וראיתי ביש"ש ספ"ק דכתובות שכ' וז"ל לפירש התוס' דיומא דס"ל דאפילו את"ל אין הולכין בממון אחר הרוב מ"מ כה"ג לענין נזקין מסתברא דחייבים לו לשלם מאחר דלכל מילי שבעולם הוא ישראל גמור ולענין ממון אתה משוה אותו גוי וזהו כנגד הסברא ודאי לא אמר שמואל כה"ג אין הולכין בממון אחר הרוב עכ"ל מבואר דבריו כדברי הישוע"ק שהבאתי לעיל דהיכי שהרוב הוחזק למילי אחריני אזלינן בתרה גם בדיני ממונות וגם ע"ז קשה דא"כ למה להו גבי מחזירין לו אבדה טעם אחר ודוחק לומר דלעיל אכתי לא אסקו אדעתייהו סברא זו דא"כ כיון דסברא זו לא הי' פשיטא בעיניהם הי' להם לבאר חידוש זה בפירוש לכן נלענ"ד ליישב דברי הב"ש דס"ל כיון דודאי אזיק לי' הוי כודאי בא ממונו של זה לידו לכן בעינן שיבא לידו מדעת בעלים ול"ד לשור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה דמשמע בב"ב דף נ"ג ע"א דאין הולכין אחר הרוב לשמואל שמביא מינה הש"ס שם ראי' אע"ג דודאי אזיק דש"ה דמ"מ לאו ודאי הזיק להוולד דהספק עלי' ומכח רוב באנו לומר דאזיק גם להוולד זה לא אמרינן לשמואל אבל כאן ודאי אזיק להשור שאנו דנין עליו וכיוצא בסברא זו מצינו בבכורות דף כ"א ע"ב דמשלם מחצה לנסה וכו' רש"י ד"ה בשהוא משלם דהוא מטעם ממון המוטל בספק דדלמא לא הוי בי' מומא ולא אפסדי' כלום וכתבו התוס' ד"ה רביע וז"ל לאו משום דתיתי כסומכוס אלא תקנת חכמים בעלמא הוא עכ"ל וכ"ל דטעמא דתקנו דוקא שם כיון דודאי עשה מעשה בבכור זה אפקו מני' חזקת ממון טפי משור שנגח את הפרה דלא ידעינן כלל שעשה מעשה בולד ומ"מ לאו מדינא הוא כיון דלא ידעינן ודאי שעשה לו היזק אבל כאן דודאי אזיק לי' וספק אם חייב לשלם נזק זה הוי כודאי בא ממונו של זה לידו שלא מדעת בעלים ולית לי' חזקת ממון ול"ד לספקא דדינא בניזקין דאמרינן המע"ה דשם יש ספק אם דבר זה נקרא נזק אבל כאן הוא ודאי נזק גמור לכן הוי כודאי בא ממונו של זה לידו ול"מ לפי גרסא שלנו בתוס' ב"ק דף ל"ח ע"א ד"ה עמד והתיר וכו' והסכים כן המהרש"א דהא דשור שלנו הזיק לשור עכו"ם פטור הוא מטעם קנס דהתיר ממונם לישראל אבל מדינא חייב דרעהו לאו דוקא ודאי אפשר לומר כיון דמדינא חייב הוי כבא ממונו של זה לידו אלא אפילו לפי מה שהגי' מהרש"ל שם בח"ש וביש"ש סי' מ' דהא דשור של ישראל שנגח שור של עכו"ם פטור הוא מדינא דרעהו דוקא וטעם דהתיר ממונם קאי לשור שלהם שנגח לשור שלנו דמשלם נ"ש מ"מ אפשר לומר כיון דבודאי אזיק לי' ומדינא גבי ישראל חייב כה"ג ועתה בא לפטור אע"ג דדלמא עכו"ם הוא הוי כודאי בא ממונו לידו ולכן בעינן שיבא לידו מדעת בעלים וסברא זו מוכרחת הוא לדעת מהרש"ל שהגי' בח"ש וביש"ש בב"ק שם וכמ"ש ובספ"ק דכתובות כ' ביש"ש וז"ל בשלמא נזק מן הדין אף הישראל מחויב לשלם נזק לגוי אלא שקנסו אותם א"כ פשיטא דאזלינן בתר רובא וכו' עכ"ל ולכאורה סותר דברי עצמו בב"ק וכמ"ש אע"כ דמה דאימעט מרעהו ג"כ קנסא קרי לה ומסייע לן סברא זו דניזל בתר רובא וס"ל להב"ש דמהאי טעמא מקרי בא של חברו לידו וכיון שלא בא לידו מדעת בעלים לכן אזלינן בתר רובא ומ"מ טפי מסתבר לומר דס"ל להב"ש דהגירסא שלפנינו בתוס' ב"ק הנ"ל הוא עיקר וכדברי המהרש"א וא"ש דהוי קנס מה דשור שלנו שהזיק שור שלהם פטור דאזלו לשטתם הנ"ל אע"פ שהב"י כ' כדברי מהרש"ל גם הפרישה והב"ח בחו"מ סי' ת"ו כתבו כן היינו משום דס"ל כדעת הטור באה"ע סי' ד' שאביא אי"ה לקמן בסמוך שגם ברוב ישראל פטור כשהזיק תורא דידן לתורא דידי' וכ"מ מדברי הב"י בחידושיו ספ"ק דכתובות דס"ל כן שכ' וז"ל אבל ברוב גוים גוי לא מצי למימר אייתי ראי' דלית לי' לגוי חזקה דממונא וכו' עכ"ל והיינו כדברי הרמב"ן והרשב"א שאביא לקמן אי"ה בסמוך משמע אבל ברוב ישראל דלא שייך לומר כן לא אזלינן בתר רובא נמצא הא בהא תליא וכל חד וחד לשיטתייהו אזלו כנלענ"ד. ועיין ברא"ש פ' משפטים בפסוק וכי יכה איש ולקמן אות י"ח :

והשטמ"ק בכתובות שם הביא בשם הרמב"ן והרשב"א הא דהקשו ל"ל מחצה על מחצה ברוב עכו"ם נמי נימא אייתי ראי' דעכו"ם אנא דהא אין הולכין בממון אחר הרוב וז"ל כיון דגופי' הוא דמספקא לן אי ישראל הוא או עכו"ם הוא אי רוב עכו"ם עכו"ם הוא וכיון דעכו"ם הוא לית לי' חזקה דממונא דנימא אוקי ממונא בחזקת מרי' אבל בישראל דודאי אית לי' חזקה דממונא לא אזלינן בתר רובא עכ"ל [וכ"ה אות באות בחידושי רשב"א שם] וכה"ג כ' שם בשם הרא"ה והרא"ש אלא דלא מסיימו האי אבל בישראל וכו' ובטעמא דמחזירין לו אבדה ברוב ישראל כתבו לפי שאין למוצא אותה חזקת ממון לכן הולכין אחר הרוב ע"ש :

והנה היפ"ק שם וכן בספר פני משה שם הבינו כוונת דבריהם דעכו"ם לית לי' חזקת ממון וכן הבינו מהרי"ט אלגאזי פ"ב דבכורות אות ט"ז והקצה"ח סי' רנ"ח סק"א והקו' הספיקות כלל ו' א"ד מדבריהם והוציא בספר פני משה שם מתוך דבריהם דבא"י אם נתחייבתי דקיי"ל דפטור ולא אמרינן ברי עדיף משום דחזקת ממון עדיף ברוב נכרים כה"ג כשתבע לו אחר מאין דברי והוא משיב א"י אם נתחייבתי כיון דלית חזקת ממון חייב ע"ש. ולענ"ד אפי' לפי דבריהם אין זה הוכרח שהרי כתבו התוס' בב"ק דף ל"ה ע"ב ד"ה זאת אומרת ושאר דוכתי טובא דאפי' לסומכוס דלית לי' הממע"ה דוקא היכא שראוי להסתפק בלא טענותיהם כגון זה אומר שורך הזיק וזה אומר בסלע לקה וכה"ג אבל היכי שהספק הוא ע"פ טענותיהם מודה סומכוס שהרי למ"ד אמר סומכוס אפילו בברי וברי וכי אם יאמר אדם לחברו טלית זה שאתה לבוש שלי הוא וכי יאמר סומכוס חולקין וע"ש ומשמע דה"ה בברי ושמא ס"ל דלא אמר סומכוס חולקין אלא היכי דבלא טענותיהם הוי ספק לב"ד שהרי מ"ד אמר סומכוס בברי וברי ומ"ד לא אמר אלא בברי ושמא לא פליגי בהא גם מלשון התוס' שם משמע כן ע"ש ומעתה הא לא כתבו הנך פוסקים הנ"ל דבריהם אלא היכי דבלא טענותיהם הוי ספק לב"ד ומנ"ל ללמוד מדבריהם דאפילו היכי דהספק בא ע"פ טענותיהם אין לעכו"ם חזקת ממון וסברא גדולה יש לחלק ביניהם גם בב"ד דא"ל דעיקר סברת התוס' דוקא היכי דיש חזקה דא"כ גם היכי דהספק בלא טענותיהם נמי אלא משמע דסברת התוס' דהיכי דהספק ע"פ טענותיהם יש חזקה כל מה שיש ת"י האדם הוא שלו והוי כודאי ולא הוי ממון המוטל בספק משא"כ היכי דהספק בלא טענותיהם אתרע חזקה זו דאנן סהדי דספק הוא ולא ודאי וא"כ גם בב"ד אם אידשו הפוסקים דמוציאין מן העכו"ם מספק אבל היכי שיש חזקה דכל מה שיש ת"י האדם הוא שלו והוי כודאי מי שמעת להו וכיון דעיקר דבריהם חידוש הוא אין לך בו אלא חידושו ואפילו אם ירצה בע"ד לומר סברא אחרת לדברי התוס' דל"ד לב"ד מ"מ כיון דאפשר לומר כן א"א ללמוד מתוך דברי הפוסקים הנ"ל ב"ד. אמנם גוף דברי הנך גדולי האחרונים הנ"ל תמוה מאוד לענ"ד דא"כ עכו"ם שהחליף פרתו בחמור של ישראל או מוכר שפחתו לישראל וילדו הוי הולד של ישראל מספק וכן שור של עכו"ם שנגח את הפרה של ישראל ונמצא עוברה בצדה חייב לעכו"ם מספק וכן הרבה כיוצא באלו ואלו הי' כן דעת הנך ארבעה אבות הפוסקים האיך נשמטו דבריהם מכלי זכר למו בפוסקים האחרונים ובש"ע וגם רבינו הטור האיך לא הביא בשום מקום חידוש זה בשם אביו ורבו הרא"ש ז"ל ולכאורה הי' אפשר לומר שגם הם לא כתבו כן אלא היכי שהרוב מכחיש החזקה תדע דבמחלה על מחלה אומר אייתי ראי' דלאו ישראל אנא ואמרינן הממע"ה אלא דא"כ יש להקשות על הפני משה הנ"ל שלמד מדבריהם לא"י אם נתחייבתי ושם ליכא רוב נגד החזקת ממון ואפשר לומר דס"ל כיון דאיכא ברי ושמא הוי כרוב דכמו דהיכי דאיכא רוב דהוי לנו למיזל בתר הרוב אלא דח"מ עדיף אמרינן בעכו"ם דליכא ח"מ דאזלינן בתר רובא ה"נ בברי ושמא מן הדין הי' לנו לומר ברי עדיף אלא דח"מ עדיף מקרי לכן בעכו"ם דליכא ח"מ אמרינן ברי עדיף אלא דאכתי יש לתמוה על מהרי"ט אלגאזי שם שכ' על דברי התוס' שם בריש הפרק שכתבו דאיצטרך לאשמעינן חייבת בבכורה דלא תימא קנה מספק דכוונתם דאי הוי ספק קנין כיון דהעכו"ם לית לי' חזקת ממון הוי כלא מוחזק חד מנייהו דחולקין עכ"ד ע"ש הרי דאפילו ליכא רוב ולא ברי הוי אמרינן חולקין ונ"ל לדבריו הא דלא אמרינן כן כאן במחלה על מחלה היינו משום דיכול לומר לאו עכו"ם אנא אבל בודאי עכו"ם גם בספק השקול אמרינן חולקין דלית לי' ח"מ וקשה כל מה שהקשיתי אמאי לא חלקו הפוסקים בשום מקום בין עכו"ם לישראל בזה. ולכאורה הי' נלענ"ד ליישב דבריו ע"פ המבואר בחו"מ ס"ס קל"ט בספקא דדינא ואין שום אחד מהם מוחזק דבספק במציאות שאפשר שיבואו עדים ויתברר הדבר אמרינן כל דאלים גבר אפילו בטוענים שמא מטעם דאי אפשר לפסוק חלוקה שמא יבאו עדים ויתברר הדבר ויסי' דברי כ"ד שבורים אבל בדבר שא"א שיתברר הדבר כגון בספק פלוגתא וכה"ג לא אמרינן כל דאלים גבר אלא בטוענים ברי מטעם כל שהוא שלו ימסור נפשו עליו או היכי דאי אפשר בחלוקה אבל היכי דאפשר בחלוקה ואין טוענים ברי אמרינן יחלוקו ע"ש בש"ך ואו"ת ונתיבות לכן שפיר כ' מהרי"ט אלגאזי בספק קנין כיון דספקא דדינא הוא ועכו"ם לא מקרי מוחזק וא"א להתברר הדין אמרינן יחלוקו הכל במחליף פרה בחמור או מוכר שפחתו וילדו וכן שור שנגח את הפרה דאפשר היום או למחר יבאו עדים ויעידו אימתי ילדה אמרינן כל דאלים גבר וממילא אם הוא ביד העכו"ם אין מוציאין מידו ולא מטעם מוחזק אלא מטעם דעכ"פ גבר ידו כראובה כיון שהוא ברשותו וקיי"ל דאפילו אם תפסה השני אח"כ מידו מוציאין מידו ומחזירין לראשון כן הי' נראה ליישב דבריו אלא דא"כ בעומדת באגם דקיי"ל דמוקמינן להו בחזקת מרא קמא לא אמרינן כן בעכו"ם וכל כה"ג הו"ל להפוסקים לפרש. גם במוכר שור לחבירו ונמצא נגחן דקיי"ל דאזלינן בתר המוחזק ולא בתר רובא הו"ל להפוסקים לפרש דלא אמרינן כן בעכו"ם כיון דאיכא רוב נגד החזקה. וגם בלא"ה תמוה מאוד כמו שתמה בק' הספקות שם אמאי לא יהי' לעכו"ם חזקת ממון ועוד הנני מוסיף להפליא מהיכן למדו הנך פוסקים דבר זה ואם מכאן למדו לומר כן לא הו"ל לכתוב כלשון זה וכיון דעכו"ם הוא לית לי' חזקה דממונא כאלו דבר זה פשוט הוא מכבר אלא הו"ל ומוכח מכאן דעכו"ם לית לי' חזקה דממונא. והנלענ"ד בביאור דברי הפוסקים הנ"ל דס"ל דהיכי שהוא עצמו מחזיק עצמו בשביל רוב זה כעכו"ם לכל דבר שאין בו שייכות לממון אע"ג דעכשיו כ"מ לענין ממון אינו יכול לומר קים לי דישראל אני כיון שהוא עצמו מותר לו לאכול נבלות וכן לכל שאר מילי כעכו"ם גמור אבל ברוב ישראל אע"ג דהוא מחזיק עצמו ע"כ כישראל לאיסורין מטעם רוב יכול המחזיק לומר מה לי לרוב שלך וחזקתך קים לי דעכו"ם את דלדידי' לא הי' כ"מ לשום דבר רק עתה לממון וזהו שכתבו כיון דגופי' הוא דמספקא לן וכו' ר"ל שאין הספק בממון וגם לא בגוף אחר אלא בגופו אי רוב עכו"ם עכו"ם הוא ר"ל דברוב עכו"ם מחזקינן לגופו בעכו"ם לכל דבר וכיון דעכו"ם הוא ר"ל דע"כ גופו מוחזק בעכו"ם מכח רוב זה לית לי' חזקה דממונא אבל בישראל דודאי אית לי' חזקה דממונא ר"ל ברוב ישראל ונגח תורא דידן לתורא דידי' הרי חזקתו ודאי ואע"פ שזה מחזיק עצמו כישראל מטעם רוב יכול המזיק המוחזק לומר מה לי לרוב שלך ולחזקתך אני לא החזקתי הרוב הזה בשום פעם אני אומר אתה מן המועט והחזקתך לעולם בטעות הוא. שוב מצאתי למהרי"ט אלגאזי שם אות י"ז שכ' שד"ז אי יש לעכו"ם חזקת ממון תלוי במחלוקת אי גזל עכו"ם אסור מה"ת דמ"ד דאסור מה"ת ס"ל דיש להם חזקת ממון ומ"ד מותר מה"ת ס"ל דאין לו חזקת ממון מטעם דממונו הפקר מה"ת ע"ש ואפילו לפי דבריו כ"ל דלא שייך זה אלא היכי דהוי ספק והוי ספק דרבנן אבל היכי דיש חזקה דכל מה שיש ת"י האדם הוא שלו והוי כודאי הוי ודאי דרבנן ואסור ודלא כס' פ"מ הנ"ל גם עיקר דבריו תמוהים בעיני שהרי רבינו הטור ס"ל כאה"ע סי' ד' דאין הולכין אחר רוב ישראל ואחר רוב עכו"ם הולכין ומשלם כ"ש וכמו שביארו האחרונים שם דעתו גם ה"ס שאביא אי"ה לקמן משמע שכ' דבריו להרמב"ם והרי הטור בחו"מ ס"ל דגזל עכו"ם אסור מה"ת וכן דעת הרמב"ם וכמ"ש כל האחרונים וע"ש בש"ך וכ"כ מהרי"ט אלגאזי בעצמו ולפי דבריו ע"כ ס"ל דאין לעכו"ם חזקת ממון ודוק ונ"ע:

וד"ה פט"ו מה' א"ב הל"ו כ' וז"ל אבל ברוב עכו"ם אסבינא לי' כעכו"ם ומשלם כ"ש וכו' לפי שאין לו חזקת ממון כיון שהוא מעצמו מסופק אם הוא עכו"ם או ישראל ויש לדקדק ברוב ישראל אם נגח שור של ישראל את שורו אם חייב הישראל לשלם נזק כלל ומסתברא דלא דהא קיי"ל דלא אזלינן בממונא בתר רובא והיינו דקאמרינן דוקא להחזיר לו אבידה לפי שאין למוצא אותה חזקת ממון בה אבל לשלומי נזקא אפילו ברוב ישראל לא מפקינן ממונא מישראל למיתן לזה דאי לא לשמעינן לניזקין ברוב ישראל וכ"ש בחזרת אבידה כך נ"ל עכ"ל וביאור דבריו

דבריו הפרישה שם בהג"ה וז"ל פי' כיון דהוא עצמו אינו מחזיק בממון זה שהזיק בטענת חזקה ודאית שהרי הוא עצמו אינו יודע אלא בטענתו שמא הוא ישראל בא ואין חזקה זו נחשבת לגבי רובא רוב דכותים ורובא דהכא עדיף מחזקה זו ומשלם הכל אבל בנגח תורא דידן לתורא דידי' דאמרינן שהישראל פטור אפילו במלא ברוב ישראל דהתם ישראל ודאי מוחזק בממון וטוען ודאי חזקה והוא ספק ורוצה להוציא אזלינן בתר חזקה ודאית ואין מוציאין מכח ספק עכ"ל וכ"כ הב"ש שם בקיצור בס"ק כ"ה וז"ל וכ"כ המגיד וכו' הטעם משום דאין לו חזקה והוא בעצמו א"י אם הוא ישראל עכ"ל וכ"כ עוד בס"ק כ"ו וז"ל וברוב עכו"ם משלם הוא נ"ש משום דאין לו טענת ברי כמ"ש בס"ק שלפני זה עכ"ל וכ"ל לדבריהם דמי שנולד בו הספק לא מקרי חזקתו ודאי ואין טענתו ברי ואזלינן בתר רובא אבל מי שהוא מוחזק ודאי ואין בגופו שום ספק אלא הספק הוא מצד אחר לא אזלינן בתר רובא להוציא מזה שודאי חזקתו בלי ספק וכיוצא בסברא זו כתבו התוס' בב"מ דף ב' ע"ב ד"ה וזה נוטל וביבמות דף ל"ח ע"א ד"ה הוי יבם דמי שהספק עליו מקרי ספק ומי שאין הספק בגופו אלא מצד אחר מקרי הוא ודאי והבא להוציא ממנו מקרי ספק ע"ש וכן מוכח בחו"מ סי' ר"פ דגם"ז גבי בן וטומטם אמרינן דהבן יורש את הכל דאין ספק מוציא מידי ודאי ובס"ח גבי בת וטומטם אמרינן יורשות בשוה ולדעת הטור שהביא רמ"א בס"ט הטומטם נוטל ג' חלקים ועכ"פ לכ"ע לא אמרינן דהוי ודאי ויטול הכל ועכ"כ כיון שעליו הספק גרע ולדעת הטור צריך יישוב דל"ד לכאן דאמרינן דמטעם זה לא יטול כלל דכאן השני מוחזק גם התם יש להטומטם ודאי חלק בו ואף דלא מקרי ודאי משום זה וכמ"ש התוס' שם מ"מ חולקין ויש עוד אריכות דברים בזה בשיטת הפוסקים ואין כאן עת האסיף ועיין בנתה"מ סי' ר"פ סק"ה ומ"ש שם בעזהש"י. שוב מצאתי עוד סברא זו בחו"מ סי' מ"נ בכ"נ דאם יש לאחד שטר שנכתב בה' בניסן ולאחד נכתב בניסן סתמא נותנין לזה שכתוב בה' בניסן דזה שיש ספק בשטרו עליו להביא ראי' כמ"ש הריטב"א כתובות דף ל"ד ע"ב והלח"מ ספ"כ מה' מלוה ע"ש ודוק. ועי"ש עוד בסמ"ע וש"ך סק"א. ובק' הספקות שם הקשה על ה"ה וז"ל אלא שדבריו סתומים דמה בכך שהוא עצמו מסופק והרי בהאי דהמוכר שור לחברו ונמצא נגחן ג"כ אין המוכר טוען ברי שהלוקח לקחו לנכסתא עכ"ל ע"ש ולא הבינותי דלפי דבריו הי' יכול להקשות ברוב ישראל נמי אין ישראל המזיק טוען ברי דעכו"ם הוא. אבל לפמ"ש לק"מ דברוב ישראל וכן במוכר שור לחברו ונמצא נגחן לא אתיילד הספק על המוחזק לכן מקרי חזקתו ודאי וטענתו ברי והספק הוא על זה שרוצה להוציא מידו לכן לא יוכל להוציא מידו מספק וכ"מ בין הנך פוסקים דלעיל ובין ה"ה במוכר שור לחברו ונמצא נגחן והלוקח מוחזק ורובא לשחיטה זבני דהספק הוא על הלוקח המוחזק ולא הוחזק הרוב אצלו לשום דבר דלדעת הנך פוסקים דלעיל לא אזלינן בתר רובא וא"י להוציא מיד הלוקח ולדעת ה"ה כיון דהספק עליו נולד אזלינן בתר רובא ומוציאין מידו ובחו"מ ס"ס רל"ב כ' הש"ע וז"ל אבל אם עדיין המעות ביד הלוקח לא מבעיא אם רובם קונים לחרישה אלא אפילו כי הדדי נינהו הממע"ה עכ"ל והוא מדברי הטור שם סכ"א בשם הרמ"ה והיכי דרובא לשחיטה לא כ' דינו וכ' הפרישה שם אבל אם רובא זבני לשחיטה ס"ל דמוציאין מיד הלוקח המעות ולא מהני לי' החזקה כ"כ מאחר שכבר המשיך הבהמה אליו וקנהו בקנין ומ"ה קאמר דוקא אפילו כי הדדי נינהו משא"כ כשיש המעות ביד המוכר דאין מוציאין מידו אע"ג דרובא זבני לרדיא כיון דכבר קנהו הלוקח בק"ג עכ"ל והנתה"מ שם כ' עליו דהסברא דחוקה גם הקשה עליו מדמקשינן בב"ב דף נ"ג ע"א מהא דהמוכר עבד לחברו ונמצא גנב או קביוסטוס הגיעו דלאו משום דרובא הכי אתייהו וכ' הרמב"ן בחידושיו דהוכחתו משום דמשמע לי' דאפילו המעות ביד הלוקח הגיעו ע"ש ומאי קושיא הא כשהלוקח מוחזק אפילו לשמואל הולכין אחר הרוב עכ"ד ולפמ"ש סברתו נכונה מאוד וכן הן דברי ה"ה הנ"ל ולא קשה מההוא דב"ב דאין הספק על הלוקח אלא על העבד והפרישה לשיטתו שהעתיק בא"ע שם דברי ה"ה וזהו סברתו כאן דכיון דקנהו בק"ג ולא נולד שום ספק אצל המוכר רק אצל הלוקח לכן להוציא מיד הלוקח אזלינן בתר רובא ולא להוציא מיד המוכר כנלפענ"ד:

נמצא זכינו לדין דמדברי התוס' אין הוכחה שנלך בד"מ אחר רוב שהוחזק. ומדברי הרמב"ן והרשב"א והרא"ה והרא"ש נלמד שנלך אחר רוב שהוחזק לגריעותא של מי שהרוב הוחזק אצלו ולא לטיבותא שלו ולגריעותא שכנגדו מטעמים הנ"ל. וה"ה ס"ל דכל שנולד הספק עליו לא מקרי חזקתו ודאי ולא טענתו ברי והולכין אחר הרוב להוציא מידו ומשמע דאפילו ברוב לא הוחזק למידי אבל מי שלא נולד הספק עליו מקרי חזקתו ודאי וטענתו ברי ואיכא ספק מצד אחר לא אזלינן בתר רובא להוציא מידו אפילו הרוב הוחזק למידי אחרינא לכן לא יהבינן לי' נזק ברוב ישראל אע"פ שהרוב הוחזק והוי ישראל לכל מילי. ולענין הלכה הנה הטור שם כ' וז"ל ולענין ניזקין אפילו ברוב ישראל אם נגח תורא דישראל לתורא דידי' פטור ואם נגח תורא דידי' לתורא דישראל פלגא משלם לי' ואידך פלגא אומר אייתי ראי' דלאו ישראל אנא ואתן לך אפילו במחצה עכו"ם ומחצה ישראל עכ"ל וברוב עכו"ם הסכימו הב"י והד"מ והפרישה והב"ח והב"ש דמשלם נ"ש וכתבו שגם דעת הטור כן והשיגו על הב"י בנוסחא ישנה שכ' דהטור לא ס"ל כן וכ' הדרישה שכ"ל שמש"ה השמיטוהו אח"כ בדפוסי הב"י אלא דהתוסיו"ט בהגהותיו לטור ס"ל דלא אזלינן כלל אחר הרוב ואפילו ברוב עכו"ם ונגח תורא דידי' לתורא דידן אינו משלם אלא ח"כ ויחיד הוא כנגד כל הפוסקים הנ"ל וע"ל בח"נ אות י"ד ונח"ה אות כ':

שוב מצאתי ביש"ש ר"פ המניח דהיכי דהמיעוט שקורין לכד חביות ולאביות כד הוי מיעוטא דמיעוטא הולכין אחר הרוב גם בד"מ ובק' הספקות כלל ו' אות ו' כ' בשם מהרמ"ח דטעמא דאין יכול לומר קים לי כהיחיד נגד הרבה פוסקים דהוי מיעוטא דמיעוטא ע"ש ולפ"ז גם במוכר שור לחברו ונמצא נגחן דקיי"ל אין הולכין אחר הרוב ג"כ דוקא היכי שאינו מיעוטא דמיעוטא ול"ע שלא מצאתי בשום מקום לחלק כן ועי"ל ח"ה אות כ' ובמ"ד אות י"ב. ולענין הלכה במחלוקת הרמב"ן והרשב"א והרא"ה והרא"ש עם ה"ה היכי דהספק נולד עליו אם נלך אחר רוב שלא הוחזק כבר כתבתי שנחלקו בזה הפרישה והנתה"מ בחו"מ סי' רל"ב דדעת הפרישה כה"ה דהולכין אחר הרוב ודעת הנתה"מ כהרמב"ן והרשב"א והרא"ה והרא"ש דאין הולכין אחר הרוב ולשון הרמ"ה והטור והש"ע שכתבו אלא אפילו כי הדדי נינהו ולא כהבו אפילו רוב קונים לשחיטה מסייע להפרישה אלא דא"כ קשה דיהי' רבינו הטור נגד אביו הרא"ש וצ"ל כמ"ש בספר שער משפט שם דהטור לשטתו אזיל דס"ל כהרא"ש דאמרינן דהו"ל להלוקח לאתנויי כיון דא"י לומר דסמך עצמו דהמוכר לא יאכנה אותו דהא אפשר דהמוכר סבר דלשחיטה קנהו דהא הרוב קונים לשחיטה ולפ"ז המחבר שהביא בסי"ב דעה ראשונה בשם דטרפות דסירכא מבטל המקח ולא אמרינן דהו"ל להלוקח לאתנויי ע"כ דעתו כה"ה והגם שאפשר לדחוק ולפרש דברי ה"ה כמ"ש לדעת הרמב"ן וסייעתו וכן אפשר לפרש דברי הרמב"ן וסייעתו כמ"ש לדעת ה"ה ויהי' ניחא בזה דעת הטור שלא יהי' נגד אביו הרא"ש מ"מ פשט לשונם משמע כמ"ש ודוק:

ועתה אבא לדברי הרב הפמ"ג שנסתפק בסרים אדם שחתכו ביצים שלו והגיע לי"ש והוי גדול מדאורייתא דרוב מביאין ב' שערות ומכר ורוצה לחזור בו [וצריך לפרש דמיירי בקרקע או במטלטלין ויש לו אפיטרופס דאי במטלטלין ואין לו אפיטרופס מבואר בחו"מ סי' רל"ה ס"א דמשהגיע לעונת הפעוטות ממכרו ממכר ועי"ש בס"ב וגם בקרקע שייך לומר שהוא מוחזק דקרקע בחזקת בעלי' עומדת] וטוען ממיעוט אני בין לדעת הרמב"ן וסייעתו ובין לדעת ה"ה א"י לחזור בו כיון דהספק נולד עליו והוחזק בו הרוב והלוקח משמע דבלא"ה א"י לחזור בו כמ"ש בחו"מ שם ס"ז גבי קטן שקנה ע"ש אלא דיש להסתפק בקטן שקנה ע"י אלרו דמבואר שם ס"ו דאין קנין אלר לקטן ומשמע שגם המוכר יכול לחזור בו אי אירע כס"ג והמוכר מוחזק ורוצה לחזור בו כ"ל דכיון דהרוב לא נתחזק אצלו וגם

ספק

שספק לא נולד עליו יכול לחזור בו ולומר לו קטן אתה ואין הולכין בממון אחר הרוב [ואע"פ שכתבו התוס' ר"פ המניח לרב דעפי יכול לומר אני מן המיעוט משיאמר לו אתה מן המיעוט היכי דהרוב אתחזק אלא או הספק נולד עליו שאני ודוק] אלא כיון שהי' כאלרו של הקטן אע"פ שתפס אח"כ המוכר צריך שיהי' בנוונא דמועיל תפיסה אחר שנולד הספק כמבואר בכללי תפיסה ואכ"מ. אכן לפי מה שהעליתי בעזהש"י כאו"ח סי' ל"ט ס"א דהאי דינא דמי שנתחכו כיליס שלו ושניע ליג"ש שהוא גדול לאו ע"י רוב הוא אלא שכן הלמ"מ דכל מי שאינו עתיד להביא סימנים נעשה גדול בשנים לבד פשיטא דאין כאן שום ספק כלל :

וכאשר עיינתי בספרים ראה זה מצאתי בהפלא"ה ספ"ק דכתובות שהאריך להוכיח דאחר רוב שהמוחזק למילי אחריני אזלינן כד"מ מהא דחייבה תורה קנס למפתה שיתן לאבי' ודלמא לאו אבי' הוא והמפתה יתומה פטור [וע"ש מ"ש על זה] וכן מהא דהמוציא שם רע צריך ליתן קנס לאבי' ודלמא לאו אבי' הוא והמוציא ש"ר על היתומה פטור ומדמי ולדות שנותן לאביהם ועוד הקשה ממכה בהמה ישלמנה ודלמא במקום שייף נקב הוי וכן מנגיחת השור דחייב לשלם וכן שומר שנגנב ממנו השור דחייב לשלם ודלמא טרפה הוו וממת בנו הבכור לאחר שלשים יום דחייב ליתן ה' סלעים ודלמא טרפה הוי [ולכאורה ה"ה דהי' יכול להקשות מכל פדיון הבן דמחייבינן לאביו ודלמא לאו אביו הוא ומגנב דחייב כפל ד' וה' ואמאי חייב עליו אפילו קרן בדליתא בעינא ודלמא טרפה הוי] ומזה הוכיח דע"כ כיון דלכל דבר מחזקינן לה אחר הרוב ה"ה לענין ממון ולא אמר שמואל אין הולכין בממון אחר הרוב אלא היכי דאין נ"מ אלא לממון וע"ש שכ' בעצמו שאין דעת ה"ה כן וגם משמעות התוס' אינה כן שהקשה להם גבי מחזירין לו אבדתו והא אין הולכין בממון אחר הרוב ולפ"ז גם מדברי הרמב"ן והרשב"א והרא"ה והרא"ש שהביא השטמ"ק לא משמע כן שהרי אתרו למצוא טוב טעם אהא דמחזירין לו אבדתו ואהא דברוב עכו"ם חייב כ"ש ולפי דבריו מלתא דפשיטא הוא ולא שייך הא דשמואל לכאן כלל וגם מדסיימו הרמב"ן והרשב"א דברוב ישראל לא משלמינן לי' נזק דאין הולכין בממון אחר הרוב וכן דעת הטור והאחרונים הנ"ל גם הים"ש שם אחר שכ' לפרש דברי התוס' ביומא הנ"ל מטעם דאחר רוב שכבר הוחזק למילי אחריני אזלינן גם לדיני ממונות כ' וז"ל כך הוא דעת התוס' אבל אין להם הכרע בתלמוד ומכין לנו להוציא ממון ע"פ סברא עכ"ל ולא מייתי מכל הני שמביא ההפלא"ה ובודאי חובה עלינו ליישב דברי גדולי הפוסקים הנ"ל שלא יהיו מוקשים ונלענ"ד דס"ל דאחר רוב שנוהג בכל אדם לא שייך לחלק בין ממונא לאיסורא כיון שדרך כל העולם להתנהג ע"פ רוב המוחזק הזה לא יכול לומר מה לי לרוב שלך ולחזקתך כיון שכל העולם מחשבין זה לודאי גם הוא עצמו מחשב רוב זה לודאי שהרי גם בו שייכי ספקות אלו ומשכחת להו לכמה דברים ומחשב להו לודאי גם ממון זה שרוצים להוציא מידו רובא דרובא שייך לספק דלמא לאו דידי' הוא אם יורשי מאביו דלמא לאו אביו הוא אם מכר בהמה דלמא טרפה הוי וכה"ג מעט ימלא שיהי' לו חזקה ברורה בממונו לכן אזלינן גם בממון אחר רוב המוחזק כזה מדמצינו שחייבה תורה כה"ג במפתה ובמוציא ש"ר וכה"ג אבל רוב זה שלא שייך אלא באדם זה אע"פ שהוא הולך אחריו לכמה דברים יכול זה לומר מי יימר דבכל הדברים כדין אתה עושה אני איני רוצה לסמוך על רוב שלך שאתה מחזיק א"ע בו כיון דבדידי' לא שייך ספק זה ולא נ"מ לדידי' רק עתה לממון [וכ"ל דאפילו גם המזיק נמצא בעיר זה ומחזיק עצמו כישראל מ"מ כיון דלא מוחזק הרוב הזה בכלל העולם יכול לומר לזה עכו"ם אתה ודוק] ולפ"ג דבחולין דף י"א רוצה ללמוד דאזלינן בתר רובא ממכה אביו ומהורג נפש ומשחיטה עלמה ולא מחלקינן כה"ג והיינו כשלא ידענו כלל דרובא מלתא הוא כלל שפיר יליף מהנך דרובא מלתא הוא ולא שייך לומר דלמא דוקא רוב כה"ג דעכ"פ למדנו דרובא מלתא הוא וממילא מי יחלק לנו כאיסורין בין רוב לרוב ומי יאמר אין אני רוצה לסמוך על רוב הזה אבל אחר שידענו דאזלינן בתר רובא אלא דאפ"ה בממון יכול המוחזק לומר אין אני רוצה לסמוך על הרוב שפיר יש לחלק דעל רוב כזה שכל העולם מתנהגין בו א"י לומר כן וברוב שהוא באדם פרטי יכול לומר כן כן נלענ"ד :

עוד ראיתי דאפשר ליישב קושיות ההפלא"ה באופן אחר והוא ע"פ הסברא שכ' התב"ש סי' ד' ס"ק י"ז גבי האוסר יין חברו בענין שיש ב' דעות אם נאסר לא מלי המזיק לומר קים לי כהמתיר כיון דעכ"פ מספקא מחמירינן לא הי' לו להכניס היין בספק זה ע"ש וכ"ל שכן הוא כוונת הש"ך שם סק"ה שכ' שאיני רוצה להכניס עצמו בספק ע"ש ודוק והסברא הוא כיון דעכ"פ אסור לזה לשתות היין מספק א"כ אזיק לי' ויאמר לו הניזק הגם דקים לך דהלכה כהמתיר מ"מ כיון דאיך יכול לברר דבר זה ואסרינן לי' לשתותו א"כ אזקת לי וה"נ הגם אי נימא דטרפה היתה כיון דמ"מ הי' זה יכול למוכרה לרדיא וזה אזיק לי' שאינו יכול למוכרה א"כ עשה לו היזק וממילא תתיישב מכה בהמה ישלמנה ומנגיחות השור ושומר שנגנב השור ממנו [וה"ה שנתיישב מכל גנב וגזלן דחייבין לשלם] גם מדמי ולדות נתיישב בזה כיון דעכ"פ הנך ולדות דידי' היו והוא אזיק אותם לו לכן צריך לשלם לו גם מה שהקשה ממפותה וממוציא ש"ר נתיישב בזה כיון דעכ"פ שבח נעורי' שלו הם והוא פגמה בשפתה אותה וכן בשהוציא ש"ר עלי' הבושת שלו הוא לכן צריך לשלם לו ועל גוף הדבר אין להקשות אמאי זוכה בשבח נעורי' ודלמא לאו אבי' הוא כיון דעכ"פ לאו דידה הם ע"כ אין חזקתה חזקה ותו שפיר אזלינן בתר רובא וכמ"ש התוס' והפוסקים גבי חזרת אבדה משום שלא היו המעות שלו ולא באו לידו מדעת הבעלים וכ"ש הכא דודאי גם עתה אינם שלה ואפילו באותו שבח שאם היא יתומה שייך לה אינה יכולה לומר דלמא אבי' מת והאי לאו אבי' הוא כיון שלא היו המעות שלה אלא של הנותן ויש ספק למי יתן תו אזלינן בתר רובא ואפילו במעשה ידי' דמבואר בשו"ע סי' ל"ז ס"א דבחיי אב הם של אב ולאחר מיתת אב הם של עצמה כמבואר שם סי' קי"ב ס"ב מ"מ כיון דהיא בעצמה אינה יודעת אם יש לה יד כלל לזכות והוי ספק אם יש לה דין מוחזק כלל לכן לא הוי חזקתה חזקה וכמ"ש הקצה"ח סי' רנ"ח סק"א ע"ש ובפרט לפמ"ש בשם ה"ה דהיכי דהספק בגופו לא הוי חזקתו ברורה ה"נ הוי הספק בגופה בת מי היא וגם היא בעצמה מחזקת עצמה להרבה דברים לבתו של זה. עוד אפשר ליישב דהשות דהמוציא ש"ר באמת אנן קיי"ל המוציא ש"ר על היתומה חייב לתן לה קנס וכמ"ש הרמב"ם רפ"ג מה' נערה בתולה וכרבא בכתובות דף מ"ד ע"ב וע"כ קושיית ההפלא"ה לריב"א דס"ל פטור ואפשר לומר דס"ל כרב דהולכין בממון אחר הרוב ולק"מ :

ולא נשאר לנו ליישב אלא מבכיר שמת לאחר שלשים יום אמאי חייב אביו ליתן ה' סלעים דלמא טרפה הוי ונלענ"ד דהנה כבר האריכו הפוסקים בספק ממון עניים אי הולכין להקל כספק ממון או להחמיר עיין ביו"ד סי' רנ"ט ס"ה ובת"כ סי' קכ"ז ובאו"ת שם ובק' הספקות סוף כלל א' ובנתה"מ בכללי התפיסה ס"ב וגם אנכי הארכתי בזה במקום אחר בעזהש"י והעליתי דהיכי שאין חזקת מרא קמא לבעה"ב אע"ג דבשאר ממון אין מוציאין מידו דמ"מ הוא מוחזק בו בממון עניים רבתה תורה עני ורש הצדיקו דלחייב מספק כדאיתא בחולין דף קל"ד ע"א וכן היכי שיש והאי חיוב וספק אי נפטר או לא כמו קמה דודאי נתחייב בלקט וספק אי נפטר וכן היכי דודאי נתחייב וספק כמה נתחייב שנם בממון הי' חייב אלו הי' התובע טוען ברי דהוי כא"י אם פרעתיך או כחמשין ידענא וחמשין לא ידענא אלא היכי דהתובע אינו טוען ברי אינו יכול להוציא מספק רבתה תורה ע"ז דליחייב בממון עניים וכן בספקא דדינא כיון דאין שייך להעמידה על חזקתה וכמ"ש הפמ"ג בפתיחה ליו"ד וככמה דוכתי בשם הכנה"ג בשם הבה"ת אלפסי דמשום חזקה לא ישתנה הדין ומ"מ בממון אין מוציאין מיד המוחזק מ"מ בממון עניים חייב אע"ג דפשיטא דבממון בספקא דדינא אין מוציאין מחזקת מ"ק גם זה הוא מטעם אין מוציאין מספק דחזקת מרא קמא הוי עכ"פ כמוחזק וממילא בממון עניים לא אזלינן בתרה ולכן בממון עניים היכי דודאי נדר ואין הספק עומד להתברר מגרע

חזקת

בש״ה אבאר זה. ועאו״ת תרי״ו בש״ע הגיע ליג״ש אע״פ שאין לו ב״ש משלים דשמא נשרו ובט״ז ה׳ ולבוש דהוי ספיקא ד״ת שמא נשרו וא״כ מצוה ד״ת מחויב מספק ומדרבנן (נ) וודאי משום חינוך ונ״מ למ״ד תרי דרבנן אין מוציא חד דרבנן והבן. וראיתי (נא) להמ״א נ״ה אות ו׳ רוב שנותיו ל״ו שנה וא״י ל״ה ויום א׳ כמ״ש הרמב״ם ז״ל (נב) ומ״ש לענין זה דרבנן אבל ד״ת לא הא אזלינן בתר רובא וכ״ת דאיכא לברורי בקל אפשר אין זה בקל לבדוק ולבייש אותו ועסי׳ קצ״ט אות ז׳ הביא ראי׳ מחים סי׳ ל״ה ושם להוציא ממון יש חזקה נגדו לכן בעינן לברורי אף ע״י טורח עיו״ד א׳ רוב מצויין איכא חזקה בהמה בחיי׳ ובש״ך בשם ראב״ן היכי דמצינו (שמרדף) [צ״ל למרדף] אבתרי׳ אין מקומו פה ועמ״ש בפריי בפנים בזה. גם אי נשרו הוי ספקא ד״ת או דרבנן יבואר עוד בזה:

יב הפרש יש בין חרש ושוטה לקטן דעדיף מנייהו דבא לכלל חיוב (נג) או״ת רס״ו ס״ה. (נד) וקידושי קטן חצי שנה קודם וכ״ש תקינו רבנן או שנה מצוה הוי אבל אין קידושיו לקטן מדרבנן דלא תיקנו לי׳ רבנן דבא לכלל דעת ואם אביו קידש לו אשה להב״ת הוי קידושין מדרבנן עיין אה״ע א׳ בחמ״ת וב״ש. וביו״ד קכ״ז ס״ג דקטן בר עדות הוא עפ״י תנאים המבוארים שם ות״ש לאו בר עדות כלל אפילו מסל״ת לא מהני להקל ולהחמיר. עיין תוס׳ פסחים פ״ק האריכו בדין זה ועמ״ש בפריי א״ת תל״ז. ועיין סי׳ שמ״ג פ״א בהג״ה קטן שעבר עבירה בקטנותו יע״ש. והנה קטן שהגיע ליג״ש ולא הביא ב״ש הוי ספק עד רוב שנותיו כמ״ש לעיל ובתרי״ו דהוי ספק תורה א״כ כשחטא כדבר שזדונו כרת ושוגג חטאת קביעה יאמר יה״ר המבואר באו״ת סי׳ א׳ דהיינו יה״ר אם נתחייבתי חטאת כאלו הקרבתי חטאת ועבירה שחייבין עלי׳ קרבן עולה ויורד דהיינו בדלות עוף והוא עני יאמר יה״ר כאלו הקרבתי חטאת (נה) דחטאת עוף באה על הספק אבל עשיר י״ל עשיר שהקריב קרבן עני אין יוצא ומיהו בקרבן יולדת אין שייך זה דבנים הרי הם כסימנים ועיין (נו) תב״ש ופריי א׳ איך תתנהג בקרבן יולדת עתה יע״ש:

יג והנה חש״ו יש להם מעשה ואין להם מחשבה ועתויו״ט ספכ״ה דכלים ד״ה ומחשבה ובכל המקומות שרמז שם דעתו דמחשבה דמהני בכ״מ הוא דבור והרהור לחוד לאו כלום חוץ בעוקצין פ״נ מי״א מהרע״ב שם משמע דהרהור די ועיו״ד רע״א ט״ז אות נ׳ בשם הרא״ש כי יש מקומות דהרהור לא מהני ובס״ת תפילין וציצית (או״ת סי׳ י״א ול״ב) דיאמר בפה מספק הוא יע״ש. (נז) ועמש״ל פ״נ מה׳ פסולי המוקדשין ומ״ש התויו״ט מקידושין (כט) [צ״ל נ״ט] י״ל רבותא קאמר דבור נ״כ לא מהני מיד מעשה ולהגדיל הקושיא דבור אמאי לא מבטל הרהור יע״ש ועיין חולין י״ב ב׳ תוס׳ ד״ה ותבעי ולרש״י שם דבור עם מעשה הוי מעשה א״כ (חרש) שדברו בכ״מ שא״מ וא״ש ותנו בכמה מקומות (נח) ופ״ט דטהרות יש להם מעשה אלם הוא ואין להם מחשבה וי״ל דאשוטה

חזקת מרא קמא וכמ״ש הט״ז ביו״ד שם והארכתי בזה במקום אחר בעזהש״י ואין כאן מקומו. ומעתה גם בנ״ד כיון דמתנות כהונה לממון עניים דמיא וכדאיתא בחולין שם דמדמי ספק לקט וספק מתנות כהונה להדדי אע״פ שראינו שחייבה תורה לפדות בכור מבן שלשים אע״פ שא״א לבדקו מטרפות ולא מסתבר לומר שצריך להמתין י״ב חודש אחר ל׳ יום שנדע שלא הי׳ טרפה כל שלשים יום וגם לאחר י״ב חודש מיעוט טרפות חיות [גם דלמא לאו אביו הוא] וע״כ דאזלינן בתר רובא אין לנו ללמוד מכאן דניזל בכל מקום אחר הרוב בדיני ממונות דדוקא במתנות כהונה רביא רחמנא ובפרט שגם כאן לא שייך חזקת מרא קמא שהרי אין הספק בממון ומשום חזקת מרא קמא שלו לא נשתנה שיהא זה טרפה וכמ״ש התב״ש בסי׳ כ״ט בהלעיטה דבר שספק אם ניקב בני מעים דלא אמרינן משום חזקת כשרות של הבהמה דבר זה אין נוקב כ״מ ע״ש. ובזה אפשר ליישב גם ראיתו שהביא מקנס מפותה ומוציא ש״ר שגם קנס דמי לקרבן כמ״ש הרמ״א באה״ע סי׳ ל״א סוף ס״ד ואזלינן בי׳ בתר אחר הרוב כיון שלא שייך חזקת מ״ק כן נלענ״ד בזה. ואי הוי אמרינן דהא דאין הולכין בממון אחר הרוב הוא מדרבנן כמ״ש הג״ו כלל ל״ט ע״ש בשיטה דל״ק מכל מה שהקשה הפלא״ה דליבטל כל דיני קנסות דאורייתא ופדיון הבן לא גזרו רבנן וגם לנזקין לא גזרו אלא בכגון שור שנגח את הפרה וכה״ג דמ״מ לא בטלו כל דיני נזקין אבל לחוש דלמא טרפה הוי וכה״ג ויתבטלו כל עיקר דיני נזקין לא גזרו רבנן. ובעיקר הדבר אכ״מ להאריך בזה ואי״ה על מקומו יבא בשלום בס״ד: (נ) וודאי משום חינוך. נ״ל דר״ל שגם מצוה דרבנן אע״פ שספקו לקולא ולא מחייב מספק מ״מ חייב משום חינוך ונ״מ אי מיחייב מדינא או לא מיחייב אלא משום חינוך למ״ד דתרתי דרבנן אין מוציא חד דרבנן ה״כ הוי תרי דרבנן שהמצוה דרבנן ולא מיחייב בה אלא מדרבנן משום חינוך ודוק: (נא) להמ״א ס״ה אות ו׳ כנ״ל. וכבר הבאתי בזה לעיל בס״ד: (נב) ומ״ש לענין זה. ר״ל דהמ״א שם סק״ז כ׳ דלענין תפלה דרבנן אמרינן מסתמא הביא ב׳ שערות וע״ש באשל אברהם שהאריך בזה בסי׳ קל״ט סק״ז ע״ש ואי״ה שם יבואר: (נג) או״ת רס״ו ס״ה. ר״ל דמבואר שם דמי שהחשיך לו בדרך ויש עמו קטן וחרש או שוטה נותן כיסו לחרש או לשוטה ולא לקטן דאתי לכלל דעת: (נד) וקידושי קטן. הלשון דחוק ור״ל קידושי קטן שנה או חצי קודם שהגיע לי״ג שנה אע״ג דמצוה להשיאו [לדעת התוספת] מ״מ אין קידושין תופסין אפילו מדרבנן ועיין באה״ע סי׳ א׳ בחמ״ת סק״ג ובב״ש ס״ק ג׳ ד׳: (נה) דחטאת עוף באה. דבריו תמוהין בזה לענ״ד דהמביאין עולה ויורד שהם הן מנאן הרמב״ם ז״ל רפ״י מה׳ שגגות ואלו הן המצורע והיולדות והנשבע שבועת העדות ושבועת ביטוי והטמא שאכל קודש או נכנס למקדש ע״ש ומעתה ממה מיירי הרב הפמ״ג דמצורע לא נהג האידנא דכ״ז שלא הסגירו הכהן והחליטו לאו בר קרבן הוא ומיולדת לא מיירי כדמסיק ואפילו נדחק ונפרש במצורע והיכי שנזקק לו כהן וכמ״ש הרמב״ם ז״ל פי״א מה׳ טומאת צרעת ה״ו שטהרת מצורע נוהג בארץ וכח״ל בפני הבית ושלא בפני הבית מ״מ קשה דהא אמרינן בנדרים דף ל״ה ע״ב וברמב״ם פ״א מה׳ מחוסרי כפרה ה״ה הביאו הפמ״ג באות א׳ שגם על חש״ו מביאין קרבן במחוסר כפורים ואי מיירי בעובר על שבועת העדות ושבועת ביטוי וטמא שאכל קודש או שנכנס למקדש קשה שהרי כ׳ הרמב״ם פי״א מה׳ שגגות ה״ג דדוקא מחוסר כפורים שמביא קרבן להתירו בקדשים מביא חטאת עוף על הספק ולא הנך שמביאין על חטא וכ״כ השמ״א ס״ד שגם אחר עולה ויורד יאמר כמו אחר חטאת ואשם וצ״ע. ועמ״ש אי״ה לקמן עוד מדין מחוסרי כפרה: (נו) תב״ש ופריי א׳. לא מצאתיו שם. ולענ״ד יש לעיין בקרבנות דמחוסרי כפרה אם צריך לומר הפרשיות במקום הקרבה או דלמא כיון דלא על חטא קאתי אלא לאשתרויי לאכול בקדשים וליכנס למקדש ואנו בעוה״ה אין לנו לא קודש ולא מקדש א״צ לאומרה במקום הקרבה. והנה הרמב״ם במנין המצות מ״ע פ״ד ע״ה ע״ו ע״ז מנה קרבנות מחוסרי כפרה למ״ע וכ״כ עוד בר״ס ה׳ מחוסרי כפרה משמע דהקרבה נוספה מ״ע היא ואפילו כשאינו רוצה לאכול קדשים ולא ליכנס למקדש אלא דאפשר לדחות כמ״ש הרא״ה בספר החינוך מצוה קע״ה לענין טבילה וז״ל אבל מ״מ אין המצוה שיטהרו עצמם עכ״פ אם רצו להשאיר בטומאתן אלא אם בא ליכנס למקדש או לאכול קודש וזהו בזמן הבית כי אז בזמן הזה אם עשה כן בטל עשה זו מלבד החיוב שעליו כאוכלו קודש בטומאה והכניסו למקדש עכ״ל וה״כ אפשר לומר דמצות עשה זו היא כשרוצה לאכול קודש או לכנס למקדש אבל משמע לי דמ״מ לא גרע מהבאים בנדר ונדבה דאע״פ שאין חיוב מ״מ רוצים אנו להקריב דורן לקוננו ה״נ כיון דעכ״פ מותר להקריבו טוב לאומרו כנלפנ״ד: (נז) ועמש״ל פ״נ. נ״ל פ״ג ושם מבואר מחלוקת הרמב״ם ותוס׳ במחשבה דקדשים דלדעת הרמב״ם הוי מחשבה ממש ולדעת התוס׳ הוי דבור וכ״ה דעת רש״י: (נח) ופ״ט דטהרות וכו׳ נ״ל דצ״ל ופ״ח דטהרות [משנה ו׳] יש להם מעשה ואין להם מחשבה אלם הוא. ור״ל כיון דא״א לו שידבר לא שייך בו מעשה לרש״י דס״ל דלא מקרי מעשה אלא עם דבור ומעשה בלחוד מקרי מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו ומדרבנן הוא כדמסיק. ונ״ל דה״ה דקשה מזה על התויו״ט דס״ל דמחשבה היינו דבור אמאי צריך לומר דאין לו מחשבה הא

דאשושה וקטן קאי. ושם בחולין י"ג א' מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו דרבנן הוא יע"ש. ומ"מ שמעינן דחש"ו אין להם מחשבה לקולא ולחומרא ואפי' קטן ושוטה שדברו לאו כלום הוא אף לחומרא. עד"מ קטן ששחט חולין לשם נחירה דחולין לא בעי כוונה בסתמא הא שלא לשם שחיטה פסול (נט) עיו"ד כ"א בשם רש"ל ותב"ש שם. וציצית שלא בכוונה כשר להר"ם באו"ח סי' י"ד הא (ס) שלא לשמן פסול וקטן כה"ג י"ל דכשר להר"ם והדברים ארוכים ולא באתי רק לעורר לב המעיין והמשכיל יוסף לקח:

יד הרביעי הוא סוג נשים השוום הכתוב לעונשין שבתורה אבל עשין מ"ע שהז"ג נשים פטורות ויש מקומות דאיתרבי נשים כמו קידוש היום (והבדלה עאו"ת רצ"ו ס"ח) ומ"ע ול"ת בצדה עתוס' (סא) קידושין ל"ג א' יע"ש. והנה (סב) אם נשים מצווין על לאוין שאין בהם מעשה איכא לעיין כי בקרא במדבר ה' ו' איש או אשה כי יעשו ורש"י קידושין ל"ה א' ד"ה לכל עונשין ולאוין עונש מלקות משמע לאו שאין מעשה פטורות וביבמות פ"ד ב' ד"ה עונשין לאו וכרת יע"ש. וברמב"ם (סג) פי"ב מעכו"ם ה"ג לא משמע כן וכללא כי"ל ונקיט חוץ מבל תקיף

הא לא מיירי בו כלל ודוק: (נט) עיו"ד כ"א. נ"ל ג' א' ור"ל בשפ"ד סי' ג' סק"א ועמ"ש ע"ז בעוהש"י לקמן ח"ג אות ה': (ס) שלא לשמן. הנה בש"ע שם אינו מבואר דהשכון בפירוש שלא לשמן פסול להרמב"ם בתליי' בכנד ולכאורה מהא דלמד הרמב"ם דשלא בכוונה כשר מדאצטרך למעוטי עכו"ם אע"ג דסתמא שלא בכוונה הוא ש"מ דישראל כה"ג כשר אפשר ללמוד גם שלא לשמן דדלמא עכו"ם שלא לשמן עביד אלא דאפשר לדחות דלא חיישין לשלא לשמן אבל מ"מ אין ראי' לפסול שלא לשמן וכ"ל דהפמ"ג אזיל לטעמי' כמ"ש לקמן ח"ג אות ה' בשמו דבכ"ד שא"ל כוונה מ"מ מכוין שלא לצאת לא יצא ועמ"ש שם בעוהש"י מזה ועיין במ"ז סי' י"א סק"א ומ"ש שם בעוהש"י: (סא) קידושין ל"ג א'. נ"ל ל"ד א' וע"ש בתוס' ד"ה מעקה שכתבו דהיכי דאיכא גם ל"ת מ"מ פטורין מעשה כשהז"ג וליכא אלא אלא ל"ת ומ"מ לא אתי עשה ודחי לה דלאו שיש עמה עשה גם לאו חמור ולא דחי לה עשה ע"ש בשם הר"ר יוסף מא"י אכן בתוס' חולין דף קמ"א ע"א כתבו בשם ריב"א דהלאו לעולם נדחה מפני העשה שכנגדה ולא נשאר אלא עשה שעם הלאו ולפ"ז ע"כ שגם נשים מצווין על עשה זו כש"ש עמה ל"ת דאל"כ ק' לדידי' קושיית התוס' קידושין שם וכי מותרת אשה לשרוף קדשים ביו"ט אע"כ ס"ל שנאמר גם לנשים עשה [וכתוס' פסחים דף מ"ז ע"ב ד"ה כתיבא כ' בשם רשב"ם ור"ת שגם הלאו לא נדחה ולקי עלי' ויתב' אי"ה לקמן כמ"ה אות י'] והר"ן בקידושין שם חילק בדבר דהיכי דהלאו והעשה שניהם בשו"ת ואי אפשר לקיימינהו חייבת גם על העשה אבל היכי דהלאו והעשה אינם בא"ס כאחד כגון שלוח הקן דאם נטלה ע"מ שלא לשלח עובר בלאו ואח"כ חייב בעשה דלרבנן שלא לאו מעיקרא משמע כה"ג היכי דהעשה הוא מ"ע שהז"ג פטורה על העשה וחייבת על הלאו ע"ש והריטב"א בחידושיו שם כ' בשם רבינו הגדול ז"ל [הוא הרמב"ן] דהיכי דהעיקר הוא העשה והל"ת הוא לקיים העשה כמו שלוח הקן לא תקח האם לעולם רק שלח תשלח אלו הי' פטורות מעשה גם אל"ת היו פטורות ע"ש וכ"ל דר"ל אע"ג דשלא לאו מעיקרא משמע מ"מ עכ"פ לנתק הלאו בא א"כ העיקר הוא העשה והוי כמו גבי מעקה דהלא דלא תשים דמים בביתך לא בא אלא לומר שיעשה המעקה והרב בספר המקנה הבין בדרך אחרת לכן הקשה מה שהקשה ע"ש ודברי הרמב"ן אלו הם בחידושיו שם ומבואר שם דבשאר דוכתי מוזהרין הנשים גם על העשה ע"ש: (סב) אם נשים מצווין. הנה אם כוונתו לומר דמלאו שאכ"מ יפטרו נשים לגמרי לדעת רש"י א"כ אשכחן טובא שלא מסתבר כלל שיפטרו מהם נשים כגון מה שמנה הרמב"ם ז"ל מצות ל"ת א' שלא לעלות במחשבה שיש שם אלקי זולת השם דלאו שאכ"מ הוא והעובר עליו הוי כופר בעיקר כמ"ש הרמב"ם פ"א מה' יסודי התורה ה"ו וכן מה שמנה מצות ל"ת מ"ז שלא לתור אחר לבבנו עד שנאמין דעות הפך הדעות שמייבתנו התורה וכו' ועוד יש ל"ת שאינם נוגעים לכללות הדת כגון ל"ת רס"ו שלא להתאוות ש"א שלא לילך רכיל ש"ב שלא לשנא והרבה דומהם שלא מסתבר כלל שתפטור אשה מהם ואין להאריך לחשוב כולם ואלו הי' כן ודאי לא הוי אשתמיט מפוסקים הראשונים לבאר דנשים פטורות מאלו וכיוצא באלו וגם טעמא לא ידעתי למה יגרע לאו שאכ"מ מת"ע שע"פ הרוב אין בהם מעשה ואפ"ה כשאין הזמ"ג נשים חייבות וצ"ל דכוונתו שיהא דין לאו שאכ"מ כמ"ע וכשאין הזמ"ג היו חייבות ולא תפטור אלא מלאו שאכ"מ שהזמ"ג וא"כ לכאורה לא מצאתי אלא מל"ת רי"ט בל יראה ור"ח בל ימצא מהנוהגין בזה"ז ומל"ת קי"ז שלא להותיר מבשר הפסח שאינו נוהג בזה"ז ועיין בס' יד מלאכי אות ר"ט בשם ס' המנוח לענין עונשי ד"ש ודוק: (סג) וברמב"ם פי"ב מעכו"ם. ז"ל הרמב"ם שם כל מצות ל"ת שבתורה אחד אנשים ואחד נשים חייבים חוץ מבל תשחית ובל תקיף ובל יטמא כהן למתים וכל מצות עשה שהיא מזמן לזמן ואינה תדירה נשים פטורות חוץ מקידוש היום ואכילת מצה בלילי פסח ואכילת הפסח ושחיטתו והקהל ושמחה שהנשים חייבות עכ"ל ומשמע ודאי שלא הוציא אלא בל תקיף ובל תשחית וטומאה אבל כל השאר חייבות אלא דק"ל דלשון הרמב"ם שם הוא לשון המשנה קידושין דף כ"ט ע"א וז"ל וכל מ"ע שהזמ"ג אנשים חייבין ונשים פטורות וכל מ"ע שלא הז"ג אחד האנשים ואחד הנשים חייבין וכל מל"ת בין שהזמ"ג בין שלא הזמ"ג אחד האנשים ואחד הנשים חייבין חוץ מבל תקיף ובל תשחית ובל תטמא למתים ע"כ ובגמרא דף ל"ד ע"א מקשינן אמ"ע שהזמ"ג וכללא הוא הרי מצה שמחה והקהל דמ"ע שהזמ"ג ונשים חייבות ומשני אמר ר' יוחנן אין למדין מן הכללות לכן הפקיעם הרמב"ם ז"ל והוסיף עוד להפקיע קידוש היום ואכילת פסח ושחיטתו ועל מצות ל"ת לא הקשה בש"ס כלום משמע דכלל גמור הוא וא"כ יש לדייק מדברי הגמרא כמו מדברי הרמב"ם וכ"ל דכוונתו דבגמרא ע"כ כלל זה לאו דוקא כדמסיק אין למדין מן הכללות וגם שייך עיד קידש היום ואכילת פסחי' ושחיטתן לכן אפשר לומר דשייר גם גבי מצות ל"ת משא"כ הרמב"ם דדייק ומפרש הכל משמע דכללא דוקא הוא ומ"מ יש לדקדק מדברי הגמרא שלא להוכיח דאפילו בעקום שנאמר בו שום אין למדין מן הכללות ומייתי מעירובין ולא ממשנתינו גבי מצות ל"ת אע"כ ס"ל דכללא דוקא הוא. וכ"ל להוכיח עוד כן יותר מדברי הרמב"ם בספר המצות דגבי כל מצות שנשים חייבות מסתם לה סתומי וגם כל מצות שנשים פטורות כ' בביאור דנשים פטורות מהם כמו שעשה בכל מ"ע שהזמ"ג וכן במל"ת מ"ג בלאו דלא תקיפו כ' ואין הנשים חייבות בה ובל"ת מ"ד בלאו דלא תשחית כ' וזו אין הנשים חייבות בה ובל"ת קס"ו בלאו דלא תטמא למתים כ' וזאת האזהרה אין הנשים חייבות בה ובל"ת קי"ז שלא להותיר מבשר הפסח וכן בל"ת ר' ר"א בל יראה ובל ימצא סתם ולא חילק בין נשים לאנשים משמע דס"ל דנוהגין בנשים כבאנשים וכן הרא"ה בספר החינוך מצוה ח' שלא להותיר מבשר הפסח ומצוה י"א שלא ימצא חמץ ומצוה כ' שלא יראה חמץ כתב בהדי' דנוהגים בזכרים ונקבות. וכן נלענ"ד להוכיח מדברי התוס' קידושין דף ל"ד ע"א ד"ה מעקה והרמב"ן והריטב"א בחידושיהם שם והר"ן שם שהקשו אמעקה ואכדם ל"ל פשטא דמ"ע שלא הזמ"ג הם אפילו יהיו הזמ"ג נשים חייבות דיש בהם לאו כמעקה לא תשים דמים בביתך וכאבדה לא תוכל להתעלם ע"ש והנך לאוין אין בהם מעשה גם הרמב"ם פ"ע מה' סנהדרין לא מנאם בהדי לאוין שלוקין עליהם ואפ"ה פשיטא להו דאפילו הוי הזמ"ג היו נשים חייבות ואפילו לפמ"ש הרב בס' המקנה שם בביאור דברי הריטב"א שהבאתי לעיל דכיון דהמצוה בקום ועשה [והלאו בשוא"ת] נשים פטורות גם מהלאו משמע דדוקא כיון דאיכא עשה בהדה הוי הלאו טפל להעשה אבל היכי דליכא עשה אלא לאו שאכ"מ מודה דנשים חייבות ומדלא כתבו שרש"י חלק בדבר ולדידי' ל"ק קושי' זו כלל דהוכרח לומר דלא הוי הזמ"ג דאל"כ היו נשים פטורות גם מהלאוין כיון שאכ"מ משמע דס"ל שגם רש"י מודה לזה ומ"ש רש"י בד"ה לכל עונשין ולאוין עונשין מלקות הן נ"ל ליישב בג' דרכים נכונים. הדרך הא' ע"פ דברי הריטב"א בחידושיו שם אהא דאמרינן דאי אשמועינן עונשין ה"א משום כפרה הם רחמנא שלה וז"ל איכא דקשי' לי' [והוא קושית התוס' שם ד"ה משום] אדרבה

תקיף ותשחית וטומאה ולא הוציא השאר ואלו הוי כן לא הוי שתיק מלפרושי וכן מ"ע שהזמ"ג פטורות חוץ חמשה חייבין יע"ש (סד) משמע מ"ע שהם בשוא"ת עד"מ עשה דתשביתו בי"ד בניסן בחצות ומשמע אף קנתה ועשתה מעשה ונ"מ טובא באשה גיורת וכדומה שיש לה חמץ בע"פ אחר שש ומתה דהוי הפקר ואם נאמר דקנסא קנים אף בעשה וכמ"ש בה"פ א"כ יש נ"מ טובא ותפילין (סה) דפטרה תורה דהוי קום ומנלן דהכיועמש"ל לענין (סו) השוה הכתוב לעונשין ולהרים בחו"מ [הוא בפ"ג הי"ה] כפי הבנת הרי"א ז"ל דעובר בל יראה בע"פ מחצות. ועיין (סז) תמורה ב' מצריך רבויא לאשה ב' גירסאות ה"מ שיש מעשה אי שוה בכל והנה אין שיה בכל י"ל יליף מתמורה משא"כ לאו שאין מעשה י"ל תמורה מעשה מקרי דיבוריי' עביד מעשה או שלוקה עכ"פ ודרב יהודה אמר לכל עונשין שבתורה ולאו שאין מעשה אין לוקין אין בכלל. (מ"ש (סח) הכ"מ בפ"ה מה' קרבן פסח הכי משמע בפסחים ע"ט ב' יע"ש) (סט) וביבמות פ"ד ב' להזהיר אשה מלא יקחו תיפוק מדר"י אשה עושה איסור כמו איש. ועיין רא"ם פ' אחרי (ויקרא י"ח כ"ט) ע"פ ונכרתו הנפשות דכל שאין פעולות שוות צריך קרא א"כ מה פריך יקחו למה לי שם ביבמות הא אין פעולות שוות (ע) שהזכר מקדש והאשה מתקדשת ועיין רא"ם שם (ויקרא י"ח ו') ובלא"ה צריך קרא על האשה (עא) דקרקע עולם היא ולענין יעבור ואל יהרג

אשה

אדרבה אי לאו מרבינן להא מקרא אינה בכלל עונשין וא"ל כפרה ולא קשי' דה"א דאי לא הוי איכא דמעונשין [כ"ל דל"ל דאי לא הוי מרבינן לה לעונשין] ליכא למיסטרה לגמרי דהא איכא כמה מצות ל"ת דרבי' רחמנא בהדיא וה"ה לכולהו והלכך רבי' [כ"ל דל"ל לא רבי'] הכא למהוי כאיש אלא לכפרה דהם רחמנא עלה עכ"ל ומעתה אפשר לומר דזהו כוונת רש"י דמדאמר ר"י אמר רב שהשוה הכתוב אשה לאיש לעונשין על הלאוין ע"כ ס"ל דהלאוין בעלמא ידעינן דמוזהרות עליהן וגם להגמרא פשיטא לי' כן וכדברי הריטב"א אלא דמשמע לי' מתניתין דאחד אנשים ואחד נשים חייבות דשוות לאנשים גם לענין עונשין על הלאוין ואהא פריך מנלן ומייתי שפיר מדר"י א"ר ואתיא פירושו כהוגן וכ"כ המקנה שם ד"ה השוה הכתוב אשה לאיש דלאזהרת ל"ת א"צ קרא ע"ש. הדרך הב' ע"פ דברי הפ"י דף ל"ד ע"א ד"ה ומ"ע שהזמ"ג נשים פטורות מנ"ל וכדף ל"ה ע"א ד"ה ומדמצות עשה שהזמ"ג דבלא קרא מסתבר לומר דכמ"ע לעולם חייבות וטפי צריך נשמיענו לעונשין במל"ת דה"א דלאו בת עונשין היא ע"ש ומעתה אפשר לומר שגם בל"ת לענין שתתחייב לה צ"ל קרא דבלא קרא סתמא מוזהרת עלי' וכפרט בלאו שאין בו מעשה ועיקר קרא איצטרך דוקא לעונשין. הדרך הג' לפמ"ש הפ"י שם בד"ה וכל מצות ל"ת דלא בעינן קרא לחייב במצות ל"ת אלא משום דכתיב בכמה מל"ת וכרובן בני ישראל ואיכא למידרש בנים ולא בנות להכי צריך היקשא [והיינו כסברת הרא"מ שהביא הפמ"ג לקמן אות ט"ו] ובלאוין שאב"מ לא ישכחין לכאורה דכתיב בה בנ"י נ"מ לפי הסברא שכתבתי לעיל דלא מספקא לי' אלא בלאוי שאב"מ שהזמ"ג דליכא אלא לא תותירו ולא יראה ולא ימצא דלא כתיב בהו בנ"י אלא אפילו אי נימא דבכל לאוי שא"כ מעשה מספקא לי' לא מצאתי לע"ע דכתיב בהו בנ"י אלא גבי לא תתורו אחרי לבבכם דכתיב בפרשת ציצית וכתיב בראש הפרשה בנ"י ואפשר לומר דלא קאי אלא אמצות ציצית ולא אלאו דלא תתורו וא"ל לזה היקשא אשה לאיש לכן כ' רש"י וכל לאוין עונשין מלקות וא"ש ודוק וע"ל עוד מזה כס"ד: (סד) משמע מ"ע שהם וכו'. כ"ל דר"ל מדלא הפקיע הרמב"ם אלא אלו משמע הא כל שאר מ"ע שהזמ"ג פטורות ומשמע דפטורה ממ"ע דתשביתו שעוברת עלי' בשוא"ת ומשמע נמי אפילו קנתה ועשתה מעשה אפ"ה פטורה ועיין באשל אברהם סי' תמ"ג סק"א ואי"ה שם יבואר ועמ"ש לעיל בשם התוס' והר"ן והריטב"א והרמב"ן: (סה) דפטרה תורה וכו'. כ"ל דר"ל דהא דמ"ע שהזמ"ג נשים פטורות ילפינן מתפילין כדאיתא בקידושין שם ותפילין הוי המצוה בקום ועשה והעובר עליו עובר בשוא"ת ומנ"ל דהיכי דהמצוה הוא שוא"ת ועובר בקום ועשה דאפ"ה פטורה. ונלענ"ד ליישב לפמ"ש לעיל בח"א אות ז' דאפילו העובר בעשה בקום ועשה לא מקרי אלא שוא"ת דהמעשה ההוא גופי' לא אסרה תורה ולא עבר בעשייתו אלא שלא קיים שוא"ת הכתוב בתורה ואפילו עשה מלאכה ביו"ט לא עבר בעשייתו אלא הלאו אבל העשה לא עבר בזה דלא מצינו איסור מלאכה בעשה אלא שלא שבת והוי שוא"ת פ"ש באריכות ומעתה בכ"ד אפילו קנתה חמץ לא מקרי עברה בקום ועשה דמעשה הקניי' לא מצינו שאסרה תורה ולא עבר אלא שלא השבית והוי עובר בשוא"ת כנלענ"ד: (סו) השוה הכתוב לעונשין. כ"ל דר"ל שרצה לחלק בין לאו שיב"מ ללאו שאב"מ וה"כ אפשר לחלק גבי מ"ע שהזמ"ג ועמ"ש בפזהש"י לעיל בזה: (סז) תמורה כ'. ולפי מ"ש לעיל דלאזהרה לא צריך למילף מדרב יהודה א"ר אלא לעונשין לק"מ וכ"מ מלשון הגמרא שם דאמר הא לא רבי' קרא ה"א כי עבדה תמורה לא לקי"א וכו' ה"מ עונ"ש דשוה וכו' אבל הכא כיון דעונ"ש שאינו שוה וכו' לא לקי"א קמ"ל ע"כ וכן בגירסא שמביא רש"י לחלק בין יש בה מעשה לאין בה מעשה כ' בהני עו"נשין וכו' דמשמע פו"נשין וכו' אימא לה תילקי' ע"כ משמע דלענין עונש מלקות מרבינן ולגירסת רש"י ר"ל דלא נימא כיון דלא אשכחן לאו שא"ב מעשה דלקי אלא נשבע ומימר ומקלל את חברו בשם לא אשכחן דתהי' אשה שוה לאיש לעונשין אגו קמ"ל בתמורה דאשה כאיש ומינה ילפינן נשבע ומקלל אבל לא עלה על הדעת שתהא מותרת לעבור על לאו שא"כ מעשה ולפי מ"ב רש"י שם ד"ה לא לקיא דאי לאו דמרבינן אשה ה"א דאין תמורתה תמורה כלל ולפ"ז אפשר דה"א דמותרת לכתחלה להמיר כיון דאין אמירתה עשיי' כלל ולפ"ז צריך ילפותא דתמורתה תמורה ולקיא ולפ"ר בנשבע ומקלל א"ל ילפותא אפילו למלקות וכן בשאר לאו שאב"מ ודאי דמוזהרת עליהם וכמ"ש כנלענ"ד: (סח) מ"ש הכ"מ פ"ה. לא ידעתי כוונתו בזה ולפ"ר דר"ל מ"ש הכ"מ שם ה"ח דאע"פ שפסק הרמב"ם כר' יוסי דקיי"ל כוותי' דעונשין חבירה שכולה נשים אפילו בשני מ"מ ס"ל דנשים בבני רשות ולא דחיא שבת אהא כ' הרב הפמ"ג דכן משמע בפסחים דף ע"ט ע"ב דמוקי ברייתות דס"ל נשים בבני רשות ומשמע דהלכה כן ולא מסתבר דאתיין כר' יהודה ועדיין צ"ע ואין להאריך: (סט) וביבמות וכו' ועיין רא"ם. ר"ל דביבמות שם יליף מלא יקחו דהוזהרו פסולות שלא לינשא לכהנים כשרים ופריך ל"ל לא יקחו מדר"י א"ר נפקא ולפמ"ש הרא"ם דכל שאין פעולות שוות צריך לימוד א"כ מה פריך הא גם שם אין הפעולות שוות. ונלענ"ד ליישב דברי רא"ם אלו דמדר"י לא נשמע היכי דאין פעולות ולריך קרא גבי עריות וגבי משכב זכר ללמדנו דשכב כשוכב בין שהוא איש בין שהוא אשה אע"פ שאין פעולות שוות ואחר שידענו משם שגם באין פעולות שוות אשה כאיש פריך שפיר בגמרא לא יקחו ל"ל והי' יכול בגמרא להביא סברא דעריות שגם באין פעולות שוות אשה כאיש אלא דניחא לי' להביא מדר"י שמשם למדין לכל התורה כולה ורגיל להביא מימרא זו בכמה מקומות וידע שלפי האמת אין חילוק בין פעולות שוות לאין פעולות שוות מקרא דעריות. (ע) שהזכר מקדש. משמע לכאורה דהיינו כדאביי קידושין דף ע"ח ע"א דלוקה אקידושין ורבא פליג עלי' וס"ל לא בעל אינו לוקה וכ"פ הרמב"ם פי"ז מה' א"ב ה"ד ואפשר לומר דמיירי בשקידש ובעל וס"ל דלוקה תרתי אקידושין ובעילה כמ"ש רש"י שם ד"ה בעל לוקה או דלא לקי אא"כ קודש ובעל וכדעת הרמב"ם שם ה"ב אכן ה"ה שהי' יכול לומר שהזכר בועל והאשה נבעלת ודוק. ואפשר דלכן לא מקשה אחיובא דביאה דא"כ גם לסברא דקרקע עולם קשה הא אצטרך לא יקחו ולהכי מקשה אחיובא דקידושין דוקא לסברת הרא"ם אבל לסברת קרקע עולם לא קשה דהא גם האשה עושה מעשה שמקבלת הקידושין ולא אצטרך לא יקחו ודוק: (עא) דקרקע עולם היא. סברא זו כ' גם הגור ארי' שם אכן אפשר לומר דדעת הרא"ם דסברא זו לא שייכא אלא באנוסה דאינה עושה שום דבר מדעתה ואע"ג דמתהניא לא מקרי הנאה כיון דע"כ היא אבל כשעושה מרצון פשיטא דמה שמניחה לבא עלי' וגם מתהניא חשיבא מעשה וכמ"ש התוס' ב"ק דף ל"ב ע"א ד"ה איהו קעביד דרחמנא אחשבה להנאה מעשה וס"ל להרא"ם דלזה א"ל קרא כלל וכ"מ קצת מדברי התוס' כתובות דף ג' ע"ב ד"ה ולדרוש להו וסנהדרין דף ע"ד

ע"ב

אשה אינה מחויבת וצריך קרא למיתה ומלקות כה"נ ולומר דהוה מעשה :

ט"ו ע"י אבאר לך כי אמרינן השוה הכתוב אשה לאיש היכי דהפרשה נאמרה בלשון זכר אבל היכי דכתיב איש בהפרשה צידרו (עב) התוס' סוכה כ"ח ב' ד"ה השוה די"ל דצריך קרא לרבות אשה והביאו כמה ראיות על זה והיכי דכתיב בני ישראל לא ממעטינן אשה ובטומאה בני מיותר אבל גרים ומשוחררים אי ממעטינן מבני ישראל צידדו שם בזה אבל הרא"ם ז"ל פי' אמיר אסברה לך דודאי כל היכי דאיכא הקישא דר"י אמר רב השוה כו' אית לך לומר בני וה"ה בנות ולכך בטומאה צריך יתירא (עג) דאף שאין בכל ולא יקחי גילוי מלתא (יבמות פ"ד ב') משא"כ היכא דלית היקשא אמרינן בני ולא בנות ומה"ט (עד) ולמדתם בניכם ולא בניתיכם כי האב מצווה (עה) וסמיכה מ"ע שהזמ"ג יע"ש (עו) ועיין או"ח סי' י"ד ציצית שתלאן אשה כשרה ואלו (עז) להר"מ ז"ל פ"ג מה' מעה"ק ה"ח משמע דאין נשים סומכות ממיעוטא דבני ישראל מפיק א"כ אמאי ציצית כשרה בנשים לעשותן ועמ"ש בפריי מזה ובדברי קדשו של הרא"ם ז"ל יש לדון דכתב סמיכה מ"ע שהזמ"ג דהיינו (עח) תיכף לסמיכה שחיטה חדא דאפשר דרבנן הוא לא ד"ת עיין זבחים ל"ב א' מתני איפכא (עט) ול"ג א' ובתוס' ד"ה איפך ועוד מי לא סמיך חצי שעה לאור יום ומתודה ובשלמים דברי שיר ושבח ועיין (פ) מ"מ פ"ג מה' מעה"ק הט"ו. גם אני (פא) מסופק

ע"ב ד"ה והא אסתר דברצון לא שייך קרקע עולם הוא ע"ש גבי מ"ם דיעל לא היתה אנוסה ויש לדחות ואין להאריך ודוק : (עב) התוס' סוכה. וכ"כ עוד התוס' ב"ק דף ט"ו ע"א ד"ה השוה והריטב"א בחידושיו קידושין דף ל"ה ע"א : (עג) דאף שאין בכל. ר"ל שגם בלאו שאינו שוה בכל שייך היקשא דר"י ונלמד מלא יקחו דילפינן ביבמות דף פ"ד ע"ב שגם בלאו שאינו שוה בכל השוה הכתוב אשה לאיש וגלי לן לכל התורה כולה. אכן מדברי הגור ארי' שם נראה דכל לאו שאינו שוה בכל ממעטינן מבני ולא בנות ולכאורה ס"ל דלא יקחו לא גלי לכל התורה וצריך לימוד בכל דבר בפ"ע ויש לתמוה עליו דביבמות דף פ"ה ע"א אמרינן והרי טומאה דלאו שאינו שוה בכל וטעמא דכתב רחמנא בני אהרן ולא בנות אהרן הא לאו הכי ה"א נשים חייבות מ"ע לאו משום דר"י א"ר לא דגמרינן מלא יקחו משמע דלא יקחו גלי לכל לאו שאינו שוה בכל ואפשר גם הג"א כוונתו דוקא היכי דכתיב בני וס"ל דלאו מיעוטא הוא אלא דבנים כתיבי ובנות לא כתיבי והיכי דאיכא היקשא בנות לבנים הוי כאלו גם בנות כתיבי אבל היכי דליכא היקשא וילפינן מלא יקחו דוקא דומיא דלא יקחו דלא כתיב בני [וכדמשמע מדברי הגמרא הנ"ל דבני אהרן לא קאי אלא אטומאה ולא אקרא דאשה זונה וחללה] אבל היכי דכתיב בני לא גמרינן מלא יקחו ודוקא בנים ולא בנות ודוק : (עד) ולמדתם בניכם. ר"ל שאין המצוה על הבן שנאמר ה"ה לבת מדהשוה הכתוב אשה לאיש [ולא מהיקשא דר"י א"ר דהיקשא במל"ת מיירי אלא דילפינן ממורא כמ"ש לקמן בשם הריטב"א] אלא דהמצוה על האב ללמד את בניו וע"ז לא שייך היקשא ואמרינן דוקא בנים ולא בנות ועי"ל מ"ד אות ט"ו : (עה) וסמיכה מ"ע שהזמ"ג. ר"ל כמ"ש התוס' קידושין דף ל"ו ע"א ד"ה הקבלות גבי סמיכות ותנופות והגשות וקמיצות והקטרות ומליקות וקבלות והזאות דכולהו מ"ע שהזמ"ג נינהו שאינן נוהגות אלא ביום ולא צריך קרא אלא למיפסל בנשים וסמיכה דס"ד דאקושה לשחיטה דכשרה בנשים ותנופה משום דאשכחן תנופה דכשרה בנשים ע"ש בתוס' וס"ל להרא"ש דכיון דמ"ע שהזמ"ג הוא מסתבר למיעוטה מבני ישראל ולא אמרינן ה"ה בנות. שוב מצאתי סברא זו דהרא"ש בחידושי ריטב"א קידושין דף ל"ו ע"א דבמצות ל"ת דאיכא היקשא דר"י א"ר וכן במ"ע שלא הזמ"ג דילפינן ממורא לכן לא ילפינן מבנ"י למעט בנות אלא בהנך דהוי מ"ע שהזמ"ג לכן ממעטינן בנות ע"ש : (עו) ועיין או"ח סי' י"ד. ולפענ"ד ליישב דבעשיית ציצית לא אשכחן מצוה כלל והלבישה היא המצוה לכן לא שייך לומר אתלייי' בבגד דהוי מ"ע שהזמ"ג וממילא בנ"י לא ממעט בנות וכסברת הרא"ש הנ"ל. עוד תמהני דלו יהא דעשיית ציצית מצוה היא הא תליית ציצית עם תלייתה בבגד כשר בלילה כמ"ש במג"א סי' י"ח סק"א וא"כ אמאי הוי מ"ע שהזמ"ג מה בכך דהלבישה הוי הזמ"ג דפטור בלילה מ"מ העשיי' כשרה בלילה כביום וא"כ בנ"י לא ממעט בנות וכסברת הרא"ש וצ"ע ועיין במ"א שם סק"ב ובא"ת שם ודוק : (עז) להר"מ ז"ל פ"ג. לכאורה אינו מובן לי דהרמב"ם לא כ' שם כלל דמבנ"י ממעט והו"ל להביא גמרא קידושין דף ל"ו ע"א דמפורש שם דמבנ"י ממעט ולנענ"ד דכוונתו דלכאורה לא מצאנו להרמב"ם ז"ל שהעתיק דין זה דאין הנשים סומכות אלא דבפ"ג מה' מעה"ק ה"ח העתיק המשנה דמנחות דף צ"ג ע"א הכל סומכין חוץ מחש"ו וכו' וחשיב גם אשה ושם הפירוש דאין האשה סומכת על קרבן בעלה שהרי בגמרא יליף לה מדכתיב וסמך ידו ולא יד עבדו ולא יד שלוחו ולא יד אשתו וגם עביד צריכותא דה"א אשתו כיון דגופו דמיא אימא תסמך משמע דאקרבן בעלה קאי וא"כ גם ברמב"ם אפשר הפירוש כן אבל אקרבן של עצמה אפשר דקיי"ל דסומכות ולא ממעטינן מבנ"י ולא כסוגי' דקידושין הנ"ל [אלא דקשי' צריך לתת טוב טעם לדבריו אמאי דחה משנה דקידושין מהלכה] לכן כ' דברמב"ם משמע דאשה בקרבן של עצמה מיירי ומבנ"י ומסוגיא דקידושין וצ"ל דמשמע לי' כן מדשינה סדר לשון המשנה דמנחות הנ"ל דבמשנה איתא חש"ו וסומא ועכו"ם והעבד והשליח והאשה והרמב"ם כ' חש"ו ועבד ואשה וסומא ועכו"ם ואין השליח סומך שאין סמיכה אלא בבעלים שנאמר וסמך ידו לא יד אשתו ולא יד עבדו ולא יד שלוחו עכ"ל ומדכ' עבד ואשה בין חש"ו ובין סומא ועכו"ם דמיירי בקרבן שלהם וגם כ' בלשון ואין השליח סומך כעין בבא אחריתי משמע דהלימוד דוסמך ידו דוקא אשליח קאי בין שהשליח אשתו או עבדו או אחר לכן כ' לא יד אשתו וכו' ומ"ש קודם לכן ועבד ואשה אקרבן שלהם קאי ממשנה דקידושין וממעט אשה מבנ"י כדאיתא בגמ' שם ועבד אתקוש לאשה בכל התורה כולה כנלענ"ד כוונתו ובלא"ה הי' יכול להקשות קושייתו שהרי פסק הרמב"ם בפ"ט שם הט"ז ובפ"ט מה' ביאת מקדש ה"א כשאר דברים שבמשנה דקידושין שם ומב"כ או בני אהרן ממעטינן שם אלא דניחא לי' לומר שגם בסמיכה פסק כן כנלענ"ד : (עח) תיכף לסמיכה שחיטה. משמע דפשיטא לי' דסמיכה גופה כשרה בלילה אלא משום דבעינן תיכף לסמיכה שחיטה והשחיטה צריכה להיות ביום לכן צריך לסמוך ביום לדברי הרא"ש ולפענ"ד תמוה דמשנה שלימה שנינו במגלה דף כ' ע"ב כל היום כשר וכו' וקחשיב סמיכה וקיים זה הכלל כל דבר שמצותו ביום כשר כל היום והעתיקה הרמב"ם ז"ל פ"ד מה' מעה"ק ה"ו וצ"ע וכבר כתבתי דדברי הרא"ש כזה הם דברי התוס' קידושין והריטב"א בחידושיו שם. (עט) ול"ג א' ובתוס'. כ"ל דר"ל דבדף ל"ג ע"א אמרינן א"ר אדא בר מתנא סמיכת אשם מצורע דאורייתא ותיכף לסמיכה שחיטה לאו דאורייתא מיתבי וסמך ושחט מה סמיכה בטהורין אף שחיטה בטהורין ואי אמרת לאו דאורייתא בטמאין נמי משכחת לה אלא איפך סמיכת אשם מצורע לאו דאורייתא ותיכף לסמיכה שחיטה דאורייתא הרי דמסקינן דהוי דאורייתא אכן בדף ל"ב ע"א אמרינן רב חסדא מתני איפכא וסמך ושחט מה שחיטה בטהורין אף סמיכה בטהורין ולפ"ז אין מוכרח דתיכף לסמיכה שחיטה דאורייתא וע"כ הסוגיא בדף ל"ג לא קאי לרב חסדא ולפ"ז נתיישב ק' התוס' בדף ל"ג ד"ה איפך דבפ"ק דף י"א ע"א משמע דסמיכת אשם מצורע דאורייתא ולפ"ז ניחא דאפשר לומר דסוגיא דפ"ק כרב חסדא ולדידי' אתיא מימרא דר"א ב"מ כפשטה וא"ל לשני' אלא דסמיכת אשם מצורע דאורייתא ותיכף לסמיכה שחיטה לאו דאורייתא וא"כ אין הכרע הלכתא כמ"ן ודוק : (פ) מ"מ פ"ג הט"ז. כ"ל דל"ל ועיין ר"מ פ"ג מה' מעה"ק הט"ו שם נתבאר דמתוודה על חטאת ואומר דברי שבח על שלמים : (פא) מספק אי מדרבנן. ולכאורה לא מצאתי מצוה כזו שיהא עיקרה דאורייתא וזמנה דרבנן אלא ק"ש לדברי הכ"מ שהביא המ"א סי' נ"ח סק"ז דמדאורייתא זמנה כל היום וכבר הקשה המ"א שם דא"כ הוי מ"ע שלא הזמ"ג משמע דאינו מועיל מה שיש לו זמן מדרבנן ובא"ת שם יישב דברי הכ"מ דמ"מ של יום אין זמנה בלילה ושל לילה אין זמנה ביום והוי מדאורייתא מ"ע שהזמ"ג ע"ש משמע דאי לא הוי לה שום זמן

מספק אי מדרבנן אין נוהג בכל זמן אי הוי מ"ע שהזמ"ג (פב) ועמ"ש סי' י"ד במ"א סוה :

טז ודע שאני נסתפקתי אם נשים בכלל ערבות וכן גרים עיין (פג) רא"ש ברכות כ' ב' (פד) וקידושין ל"ג וג"ם אי מוציאין אחרים שהם כבר יצאו דבאנשים מטעם ערבות ר"ה כ"ט א' (ור"י) [צ"ל ורש"י] שם ומ"א או"ח סי' קס"ז אות מ"ם ועיין שבת (פב) [צ"ל ס"ב] א' נשים עם בפ"ע ואו"ח ש"א אות נ"ד דמש"ה אסורה להכניס תפילין יע"ש. ועיין שו"ת סמא דחיי מאו"ח סי' י"נ וי"ד הביא מחלוקת (פה) תוס' קידושין דף ע' ע"ב ורש"י נדה י"נ ע"ב כתבו דגרים לאו בכלל ערבות ובנשים יש מחלוקת בלשון הרא"ש קידושין יע"ש. גם שם הביא (פו) אי בדרבנן שייך ערבות ובב"י או"ח תפ"ד מרור דרבנן אע"פ שיצא מוציא יע"ש. ומכל הברכות י"ל המצוה ד"ת תו מחייב לברוכי מדרבנן והלל ומגילה יע"ש ובשניהם חייבים י"ל (פז) מטעם שליחות אתם בני חיובא והשומע ממי שאין מחויב לאו שלית היא והדברים ארוכים :

יז והנה קטן שמוציא גדול ברבנן (פח) אם יצא מוציא דלא שייך בכלל ערבות וזה פשוט. ולענין עדות קטן אין נאמן באיסורין כמש"ל [ר"ל לעיל אות י"ב] ואשה נאמנת באיסורין מוספרה לה עיו"ד קכ"ז כע"א כשר מלבד היכא שיש טירח או ספק יש מחמירין עיין פסחים פ"ק [הוא דף ד'.] הכל נאמנים ובתום'

מדאורייתא לא הוי מ"ע שהזמ"ג גם תפלה לדעת הרמב"ם והמ"ע בסי' ק"ו ס"ב הוי מ"ע שאין הזמ"ג ע"ש וכ"כ בס' מגילת אסתר על סה"מ להרמב"ם מ"ע ה' ובת' שאגת ארי' סי' י"ד גם ביבמות דף ל' לא חשיב שום דבר בה"ג דעקרוהו חכמים מנשים בשו"ת ודוק ול"ע : (פב) ועמ"ש סי' י"ד נ"ל דאדלעיל קאי אדברי רא"ש ועי"ש סק"ב : (פג) רא"ש ברכות כ'. נ"ל דר"ל מ"ש הרא"ש שם ס"ס י"נ דנשים אי נימא דאין חייבין בברהמ"ז אלא מדרבנן אין מוציאות אנשים שאכלו שיעורא דאורייתא ול"ד אנשים שאכלו שיעור דרבנן שמוציאות למי שאכלו שיעור דאורייתא דהתם מטעם ערבות הוא אבל אשה אינה בכלל הערבות לכך אינה מוציאה אלא מי שחיובו מדרבנן עכ"ד וכ"כ הדגמ"ר באו"ח ס' רע"א והיש"ק באו"ח סי' קפ"ו דמדברי הרא"ש אלו נלמד דנשים אינם בכלל ערבות. ואני תמה אהנך שלשה עמודי הוראה דלענ"ד אין מדברי הרא"ש אלו ראי' כלל דהרא"ש קאי אברהמ"ז אי נימא נשים פטורות מדאורייתא וכיון שלא נכנסו לכלל חיוב כלל ה"ה נמי שלא נכנסו לכלל ערבות אנשים ולא דמי לאיש שאכל שיעורא דרבנן דבר חיובא הוא לכשיאכל כשיעור וכיון שנכנס לכלל חיוב בדבר נכנס נ"כ בכלל ערבות לחברו אבל במלוה דנשים חייבות בה דנימא דאפ"ה אינה בכלל ערבות לאנשים לא שמענו מדברי הרא"ש אלו כלל. שוב ראיתי לקמן בח"ג סוף אות כ"ח שכ' הפמ"ג בעצמו דאפשר לפרש דברי הרא"ש אלו דמשום דאינה מחויבת אינה בכלל ערבות ע"ש ודוק ול"ע ובספר ברכי יוסף באו"ח סי' קכ"ד אות נ' הביא בשם מהרי"ט בחידושיו לקידושין דף ע' ע"ב דנשים בכלל ערבות ואנן ערבינן עלייהו וכן הם ערבים עלינו בשים בידם למחות וכו' דמדברי הרא"ש אלו לא קשה עליו דמיירי דווקא במידי דלא שייכי בי' ע"ש והיינו כמ"ש שוב מצאתי בתום' רעק"א פ"ב דמגילה מ"ד שכ' ג"כ כמ"ש והש"ג על הדגמ"ר והסכים עמו בס' תפארת ירושלים שם ע"ש : (פד) וקידושין ל"ג. לא מצאתי שם דבר מזה וכ"ל דל"ל ע' כ' והוא בתוס' שם ד"ה קשים גרים שלא קבלו ערבות על הגרים ע"ש : (פה) תוס' קידושין וכו'. הנה מ"ש בשם רש"י ותוס' דגרים לאו בכלל ערבות מבואר שם בדבריהם דאנן לא ערבינן עלייהו ולפ"ז לכאורה גם מה שנסתפק בנשים ר"ל ג"כ אי אנשים ערבו עלייהו וכן ראיתי שנסתפק הדגמ"ר באו"ח סי' רע"א והישועי"ק סי' קפ"ו סק"ב ואני תמה דהא מפורש יוצא מדברי רמ"א סי' תקפ"ט ס"ו ומדברי המ"א ס"ס רל"ו דדוקא בתקיעת שופר כיון דנשים פטורות וכן בהבדלה למ"ד פטורות אינו יכול לברך בשבילם כשכבר יצא משמע אבל בקידוש וכדומה דחייבות מותר לברך בשבילם אע"פ שכבר יצא והם יוצאים בזה והיינו מטעם ערבות וכ"כ הבאר היטב סי' תרע"ה סק"ג דאע"פ שכבר הדליק יכול להדליק לאשה ולברך גם כמ"ז סי' רע"ח ס"ק א' פשיטא לי' דאפילו כבר יצא כול לקדש להוציא נשים מטעם ערבות ודבריהם ברורים מדברי רמ"א ומ"א אלו ובאשל אברהם שם סק"ב ובסי' תרפ"ט תק"ד נסתפק אם נשים מוציאות לאנשים היכא שכבר יצאו אם הם ערבו עלינו או לא וע"כ ס"ל לחלק דאפילו נימא דהם לא ערבו עלינו אנן ודאי ערבינן עלייהו וכ"כ הדגמ"ר שם ובברכי יוסף שם דאפשר לחלק בזה ע"ש וא"כ גם כאן מיירי בהכי אם הם ערבו עלינו ולא מיירי בגוונא בגרים. אכן אם אמנם דמלד הסברא אפשר לחלק כן וכמ"ש הדגמ"ר שם דאע"פ שנשים לא קבלו ערבות מ"מ אנשים שקבלו ערבות קנו גם על הנשים לא ידעתי מנא להו להפוסקים לחלק בזה דהא טעם בעלי סברא זו שאומרים דנשים לא קבלו ערבות הוא משום דעם בפ"ע הם וכמ"ש הפמ"ג מהאי טעמא אפשר לומר שגם אנשים לא ערבו עלייהו ובפרט שכן משמע פשטות הגמרא דסוטה דף ל"ז ע"ב שהביאו התום' שם שלא קבלו ערבות אלא על ת"ר אלף י"ג אלפים ותק"כ ומכ"ל להרמ"א והמ"א לומר שקבלו ערבות גם על הנשים אע"כ ס"ל דכל שהיו בשעת מ"ת נעשו ערבים זה לזה והגמרא בסוטה לא נקיט אלא העיקרים תדע דאל"כ גם פחות מבני כ' שנה ויותר מס' שנה נימא שאינם בכלל ערבות וא"י להוציאם מי שכבר יצא וגם הם א"י להוציא אחרים היכי שכבר יצאו וזה לא שמענו מעולם אלא ע"כ כולם טפלים להנך ת"ר אלף וג' אלפים ותק"כ והגמ' לא מנה אלא העיקרים ויצאי לכא וכולם בכלל או שלא ידע מנינם לא חשיב להו וכמ"ש התום' בנדה דף י"נ ע"ב ד"ה קשים גבי גרים א"כ ה"ה אפשר לומר גבי נשים אע"ג גבי גרים לא הוו מלי רש"י ותוס' לומר שהם טפלים לגבי ישראל דהא אנשים גדולים בפ"ע הם משא"כ טף ונשים וזקנים וכן נלענ"ד עיקר לדינא. גם בס' ברי"י שם הביא ראי' לדבר מדכיתהו דר"ח ב"ת ע"ש גם לא שמענו בשום פיסק לומר דאפילו נימא דנשים חייבות בברהמ"ז מדאורייתא אינה מוציאות אנשים אא"כ תאכל כדי שביעה וגם כיון שלא נמצא זה בדברי הראשונים אלא שהאחרונים דייקו כן מדברי הרא"ש הנ"ל בברכות וכבר נתבאר שאין מדברי הרא"ש הנ"ל ראי' א"כ מנ"ל לחלק עלינו את השוים ומ"מ פשיטא דדוקא בשים בידה למחות וכמ"ש הבר"י שם ומ"מ לענין להוציא אנשים כיון שעכ"פ מוטל עלי' למחות ה"ה כמי שמחויבת להוציאו דזה בידה הוא דהא זה רוצה לצאת לכן שפיר יכולה להוציאו כן נלענ"ד וע"ל בח"ג אות כ"ט : (פו) אי בדרבנן. ע"ל ח"א אות ט"ז ומ"ש שם בפנה"ש"י : (פז) מטעם שליחות. ע"ל ח"ג אות כ"ח ומ"ש שם בפנה"ש"י : (פח) אם יצא מוציא. כ"ל דל"ל אינו מוציא. והנה המ"א סי' תרפ"ט סק"ד וכס"ם קפ"ו הביא מחלוקת הפוסקים אם קטן מוציא גדול בדרבנן אפילו לא יצא הקטן עדיין כיון דהוי תרי דרבנן וגם הקטן אפילו במצות דאורייתא אינו חייב אלא דרבנן משא"כ הגדול לא הוי אלא חד דרבנן היינו מה שהמלוה דרבנן ע"ש ולדעת האומרים דבכל מלוה דרבנן קטן מוציא גדול מטכחת דין שלו שפיר אכן לדעת האומרים שם דאין קטן מוציא גדול בדרבנן אלא בברהמ"ז כשלא אכל הגדול אלא כזית ואפילו גם הקטן לא אכל אלא מ"מ יכול לאכול כדי שביעה ולהביא א"ע לידי חיוב שלא יהי' אלא חד דרבנן לכאורה לא מטכחת דין שלו כלל דבברהמ"ז גם גדול אינו יכול להוציא חברו אא"כ אכל כזית דנן כמבואר בסי' קנ"ז וכמ"א שם ס"ק י"א אלא דלענ"ד יש לעיין בסברא זו שכ' המ"א שיכול הקטן להביא עצמו לידי חיוב דמנ"ל חילוק זה ומה טעם לסברא זו וכ"ל דהוא מטעם דקיי"ל בכל התורה כולה אע"פ שילא מוליא ולא איכפת לן בהמוליא אם כבר יצא מדאורייתא או אפילו מדרבנן מ"מ כיון דבר חיובא הוא מדאורייתא יכול להוליא המחויב מדאורייתא מטעם ערבות לכן קטן זה אע"פ שלא נתחייב כלל אלא בחיוב דרבנן והוי תרי דרבנן מ"מ כיון שיכול להביא א"ע לידי חיוב שלא יהי' אלא חד דרבנן הוי בר חיובא כחד דרבנן ויכול להוליא המחויב חד דרבנן מטעם ערבות דאין חילוק בין נתחייב ונפטר או לא נתחייב ויכול להביא א"ע לידי חיוב מ"מ בר חיובא הוי ויכול לפטור מטעם ערבות ומה"ט גדול שאכל כזית יכול להוליא מי שאכל כדי שביעה כיון דבר חיובא דאורייתא הוא כשיאכל גם הוא כדי שביעה יכול

וכול לפטור המחויב מדאורייתא וכל מה דתיקן דרבנן כעין דאורייתא תיקן וכזה לדקו לענ"ד דברי הא"ר שכ' בסי' רע"א סק"ג דאשה שכבר התפללה ויצאה ידי קידוש מדאורייתא יכול קטן להוציאה והש"ג עליו המחצית השקל שם סק"ב דאם הקטן ג"כ התפלל הוי תרתי דרבנן וא"י להוציא חד דרבנן לדעת הסוברים כן ושאני ברהמ"ז שיכול להביא א"ע עדיין לידי חיוב חד דרבנן ע"ש ולענ"ד דעת הא"ר כמ"ש וכ"ל עיקר כדבריו דאל"כ למה להו להפוסקים ליתן טעם בגדול שאכל כזית שיכול להוציא מי שאכל כדי שביעה משום ערבות כמ"ש המ"א סי' קצ"ז תיפוק להו שיכול להביא א"ע לידי חיוב דאורייתא עדיין שיאכל כדי שביעה אע"כ שגם זה הוא מטעם ערבות והכל חד טעמא הוא וכמ"ש ומעתה משכחת לה שפיר דין זה של הפמ"ג אפילו לדעת האומרים דתרתי דרבנן אינו מוציא חד דרבנן כגון בקידוש והגדול התפלל ערבות ובמחלוקת הא"ר והמחה"ש הוא שנוי' ולדעת הא"ר אפילו יצא הקטן כבר מוציא את הגדול וכבר כתבתי שלענ"ד העיקר כדבריו וצ"ע וע"ל במ"ג אות א' ואות כ"א: (פט) וביו"ד סי' פ"ד. ר"ל דבסי' קכ"ז שם איתא דהיכי דאיכא טורח נשים לא מהימני ובסי' פ"ד שם כ' הש"ך דהיכי דלא אתחזק איסורא מהימני ואפילו איכא טורח וע"כ דבסי' קכ"ז מיירי באתחזק איסורא וע"כ מיירי שהיא בידה דאל"כ גם ע"א כשר לא מהימן כמ"ש הש"ך בסי' קכ"ז ס"ק כ"ט ועיין בספ"ד סי' פ"ד שם: (צ) עיין תוס' יבמות פ"ק. הוא בדף ד' ע"א ד"ה דכתיב וע"ע תוס' פסחים דף מ"ג ע"ב ד"ה שה"א ותוס' שבועות דף כ' ע"ב ד"ה כל שישנו ותוס' מנחות דף מ"ג ע"א ד"ה ור"ש פוטר ותוס' ערכין דף ג' ע"ב ד"ה הני כהנים וע"ל באות י"ח ומ"ש שם בעזהש"י: (צא) עתו"ס ברכות. הוא שם דף מ"ה ע"ב ד"ה והא מאה נשים שכתבו דכתרי גברי דמיין לענין קבוע תפלה ולענין כל דבר שצריך עשרה. ובאו"ח סי' נ"ה ס"א איתא דבעינן עשרה זכרים משמע דנשים אין מצטרפין כלל וע"כ דכתרי לאו דוקא אלא ר"ל דאין מצטרפין כלל למנין: (צב) לה לה בנ"ש. עיקר מקומו הוא בחגיגה דף ד' ע"א ועוד דוכתי טובא: (צג) גיטין פ' השולח. הוא דף מ"א ע"ב מחלוקת רבי וחכמים אי גז"ש עדיפא מהיקשא או היקשא עדיפא מגז"ש וע"ש. ור"ל אע"ג דהתם פליגי ואיכא מ"ד גז"ש עדיפא מהיקשא וממילא כיון שכתבו התוס' ביבמות שם דהיקשא עדיף מסמוכים כ"ש גז"ש ונילף דעבדים נמי פטורים לזה כ' אפשר היקש כזה דמבואר בכתוב עדיף מגז"ש לכ"ע לכן היקש כזה דוקא עדיפא מסמוכין משא"כ גז"ש דלה לה אע"ג דמופנה הוא כמ"ש התוס' שם ד"ה דכ"ע והוי כמבואר בכתוב מ"מ כיון שצריכה לכמה דברים אחרים דליכא למידרש בהו סמוכים לסיפוך א"כ אצטרך הגז"ש לדברים אלו אבל כאן דאיכא למידרש סמוכים לחיוב סמוכים עדיפא דכיון דאצטרך הגז"ש למילי אחריתא לא הוי כמבואר בכתוב ולכן עבדים חייבים אפילו לר"ש ואע"ג דס"ל דגז"ש זה דלה לה מאשה עדיפא מהיקשא היינו מהיקשא דושפחה לא נפדתה או חופשה לא ניתן לה דלא הוי כמבואר בכתוב ואה"נ דהיקשא כזה גרוע מסמוכין אבל היקשא דלמען תהי' וכו' הוי כמבואר בכתוב ועדיפא מסמוכין ומכ"ש מגז"ש דלה לה דגרוע מסמוכין לכן עבדים חייבין וקשה להרמב"ם והש"ע שפסקו דפטורים. ולענ"ד נראה ליישב בפשיטות דלא משמע להו להרמב"ם והש"ע נחלק בין היקשא להיקשא וס"ל דכל היקש עדיף מסמוכין וכ"מ מלשון התוס' שם וטעמא דמסתבר הוא דהיקשא שהוא בפסוק אחד עדיף מסמוכים שאינם בפסוק אחד וכ"ש גז"ש דלה לה דעדיף מהיקשא לכן ס"ל דר"ש דנקיט נשים עיקרא דמלתא נקיט וממילא נדע דה"ה עבדים דינם כנשים כדקיי"ל בכל התורה כולה עבד כאשה וכזה נלענ"ד לפרש דברי התוס' במנחות דף מ"ג ע"א ד"ה ור"ש שכתבו וז"ל וה"נ אין להקשות דנדרוש כי היכי דמרבינן גבי אכילת מצה דהתם שאני דכתיבי בחד קרא עכ"ל ולכאורה דבריהם אלו סותרים דבריהם ביבמות שם שהוכיח מפ"ק דערכין דף ג' ע"ב וממנחות דף מ"ג ע"א דאפילו בתרי קראי דרשינן כן ולפמ"ש א"ש דדבריהם במנחות אדבריהם ביבמות סמוך שכתבו דאיכא היקשא לפטור והיקשא עדיף מסמוכים כיון דהיקשא הוא בחד קרא וסמוכים בתרי קראי לזה כתבו שם דגבי מצה אע"פ שיש ג"כ היקש זה לפטור דהא הוי ג"כ מ"ע שהזמ"ג מ"מ כיון שגם הנך קראי דדרשינן לחיוב הוי בחד קרא לכן דרשינן לחיוב וכ"ל דטעמא דדרשינן טפי לחיוב מלפטור משום דקיי"ל כל היכי דאיכא לאקושי לקולא ולחומרא מקשינן כמ"ש התוס' בפסחים דף מ"ג ע"ב ד"ה שה"א ואע"פ שכתבו התם דלא אמרינן התם כן היינו לס"ד דהוי דרשינן לפטור מלא תאכל חמץ דאורתי' דקרא דסיפא מפרש לרישי' או משום גז"ש דט"ו ט"ו מחג הסוכות וכמ"ש התוס' שם אבל כיון דגלי קרא דמוזהרי אלא תאכל חמץ ולא שייך לומר דסיפא מפרש לרישי' וגם ראינו דלא דמי לכל מילי לחג הסוכות תו אמרינן לחומרא מקשינן אכילת מצה ללא תאכל חמץ לחיובא ולא מקשינן לתפילין לפטור ועוד י"ל דהיקש זה שהוא גבי חמץ ומצה בפירוש עדיף מהיקש דכל התורה לתפילין דיכול לאוקמא לכל התורה לבר מאכילת מצה לכן היקש זה עדיף כיון דתרוייהו בחד קרא אבל בערכין ובמנחות שם דליכא היקש נגד דרשא דסמוכין גם סמוכים בתרי קראי דרשינן ודבריהם אנו צריכין זה לזה מה שחסר זה גילה זה ובערכין דף ג' ע"ב ד"ה הני כהנים כתבו וז"ל וא"ת וכיון דאיתנהו בלבישת שעטנז איתנהו בגדילים וי"ל דאדרבה הוקשה כל התורה לתפילין וא"ת דה"נ לשם מצה הוקשה ותירץ דאיכא למימר הואיל ואיתרבו לאכילת המן איתרבו נמי לאכילת מצה עכ"ל ודבריהם אלו אינם מובנים לכאורה דהא גבי ציצית לא אמרינן הואיל וחייבת בשעטנז חייבת בגדילים ולפי הנ"ל יובן דכוונתם דהיקש זה הואיל שהוא בפסוק אחד א"א לדחותו מטעמים שכתבתי וכיון דאי אפשר לדרשו לקולא בע"כ דרשינן לחומרא משא"כ בגדילים דבתרי קראי הוא דמיין לי' מקמי היקשא לתפילין שהוא בחד קרא וכל דבריהם צריכין זה לזה מה שחסר זה גילה זה כנלענ"ד: (צד) וכ"ש אם נאמר. לכאורה אינו מובן דהא פסק הרמב"ם בפ"ז מה' עבדים ה"ד והש"ע ביו"ד סי' רס"ז ס"ס דהמשחרר חצי עבדו בשטר לא קנה והיינו כרבנן דגז"ש עדיפא וכ"כ הכ"מ שם והט"ז והש"ך שם וכ"פ הריטב"א בחידושיו שם גם למסקנא לכ"ע גז"ש עדיפא אכן אחרי העיון דבריו נכונים דהתוס' שם ד"ה דכ"ע הקשו דבזבחים אמרינן דלכ"ע היקשא עדיפא ותירצו דהכא שאני משום דעיקר גט מגז"ש נפקא לן ע"ש משמע דלשאר מילי היקשא עדיפא וא"כ תקשה מנ"ל דגז"ש עדיף מסמוכים ולכאורה הי' נ"ל ליישב בפשיטות דס"ל כיון דלפעמים גז"ש עדיפא אפילו מהיקשא ע"כ אפילו במקום דגרוע מהיקשא עכ"פ עדיפא מסמוכים. שוב ראיתי דלענ"ד אין התחלה לקושי' זו דלא שייך כלל לדרוש גבי עבדים כל שישנו בלא תלבש שעטנז ישנו בגדילים תעשה לך דהא איכא אשה שישנה בלא תלבש שעטנז ואינה בגדילים תעשה לך ועד כאן לא פלפלו התוס' אלא שגם אשה תתחייב בציצית או תשתרי בכלאים ואע"ג דאיכא כהנים דמותרין בכלאים וחייבים בציצית שאני כהנים דלא אשתרי לגבייהו כלאים אלא בעידן עבודה וכדאמרינן בגמרא בערכין ובמנחות שם אבל אחר שלמדנו
דנשים

ובתוס' בשם ירושלמי נשים עצלניות (פט) וביו"ד סי' פ"ד בש"ך אית ל"ה ובקכ"ז אית לי' היכא דאתחזק איסורא ובידה לא מהימנא בטורח תא לא אתחזק [צ"ל מהימנא] ועיין קכ"ז אי חמץ סקרי אתחזק וצ"ע ואי"ה בה' פסח בתל"ז יבואר זה. ונעשים שליח אשה ועבד ושפחה כנענית עח"ם קפ"ח משא"כ קטן אין עושה שליח ולא נעשה שליח ונשים אסורות בכלאים דלא אמרינן כל שאין בגדילים תעשה לך (צ) עיין תוס' יבמות פ"ק. וק' נשים כב' גברי דמיין ל"ד ואין מצטרפות למנין (צא) עתוס' ברכות ואו"ח מזה ואי"ה יבואר עוד:

יח הה' הוא סוג עבדים כנעניים ושפחות יליף (צב) לה לה בג"ש וכדין אשה הוי ע"כ ושפחה לענין מ"ע שהזמ"ג ובר"ם פ"ג מציצית ה"ט ובאו"ח סי' י"ז נשים ועבדים פטורים מציצית ועיין מנחות מ"ג א' ור"ש פוטר בנשים ולא אמר ועבדים. וי"ל למ"ש התוס' יבמות ד"א ד"ה דכתיב לא תלבש וגדילים דהיקשא עדיף מסמיכים וי"ל היקש כזה דמבואר בכתוב למען תהי' תורת ד' בפיך הוקשה כל התורה כו' אפשר היקש כזה עדיף מג"ש לכ"ע עיין (צג) גיטין פ' השולח משא"כ ג"ש דלה לה מאשה אף אם נאמר דג"ש עדיפא מהיקשא הא הגז"ש צריכה לכמה דברים (צד) וכ"ש
אם

אם נאמר היקשא עדיפא (צה) וסמוכין הוי כהיקשא א"כ נאמר כל שישנו בלא תלבש ועבדים חייבים בציצית ומש"ה לא אמר ר"ש ועבדים ולומר דבנ"י (צו) ממעטינן עבדים ושפחות כמו בזיבה ושאר דברים ועתו"ס סוכה כ"ח ב' ד"ה לרבות וא"כ ע"כ פסול לעשות ציצית לישראל דממעט מבנ"י אבל גרים אע"ג דצידדו התוס' בסוכה שם אי ממעט גרים מבנ"י מ"מ בריבויא כא דהו מרבינן להו ומהיקשא דלא תלבש יליף גר לחייב בציצית וממילא כשרים לעשות כי לא מסתבר למעט ובסי' י"ד במ"א (ב) [צ"ל ג'] רמזתי בזה לדינא יע"ש. ומ"מ קשה למה כתבו ז"ל דמ"ע שהזמ"ג ולא מבנ"י ממעטינן עיין ב"י קנ"ט באו"ח בשם המנהיג אין נוטלין לידים מעכו"ם ועבד דבעי' מכת אדם והם אין קרוין אדם. והנה קיי"ל דאף מעכו"ם נוטלין לידים ומ"מ מ"ש עבד אין קרוי אדם צ"ע דלא מצינו כן בפירוש (צז) וקברי עבדים מטמאין באוהל כשל ישראל וגם רעהו מקרי (צח) לענין

דנשים אסורות בכלאים ופטורים מציצית א"כ לא שייך כלל לומר כל שישנו בבל תלבש שעטנז ישנו בגדילים תעשה לך ולא להיפך ע"כ גם עבדים אסורים בכלאים ככל מצות ל"ת ופטורים מציצית ככל מ"ע שהזמ"ג כן נלענ"ד. עוד י"ל דס"ל כמ"ש התוס' בזבחים דף מ"ח ע"א דכ"ע דהיכי דההקש לא נתבטל לגמרי דצריך לי' למילי אחריתי דכ"ע גז"ש עדיפא והיקש דלמען תאי' צריך להרבה דברים לכן גז"ש דלה לה עדיפא אע"פ שגם הגז"ש צריך למילי אחריני ע"ש ודוק: (צה) וסמוכין הוי כהיקש. כבר כתבתי לעיל הנלענ"ד דע"כ היקשא עדיף מסמוכים אלא דמ"מ הי' יכול לומר כיון דגז"ש גרע מהיקשא אפשר גם מסמוכים גרע וכבר כתבתי לעיל הנלענ"ד בזה: (צו) ממעטינן עבדים. לא הבינותי כיון דת"ק מחייב בפירוש עבדים ור"ש אינו פוטר אלא נשים משום מ"ע שהזמ"ג ולפי דבריו דוקא בנשים פליג ולא בעבדים והאיך ניקום אנן ונדרוש מעצמנו מבנ"י למעט עבדים ודלא כמאן טפי אית לן למימר כיון דדרשינן במנחות דף מ"ב ע"א בנ"י יעשו ולא נכרים יעשו ופסקינן כן בטו"ח סי' י"ד ס"א הוי כמו זיבה וערכין שהביאו התוס' בסוכה שם דלא ממעטינן אלא עכו"ם ולא עבדים כדאיתא במשנה ריש ערכין ורפ"ב דזבים להדיא ופסקה הרמב"ם ז"ל פ"א מה' ערכין ה"ז ופ"ב מה' מטמאי מו"מ ה"י וכן בטומאת לידה שהביאו התוס' שם דמרבינן גרים ומשוחררים וממילא נתרבו גם שאינם משוחררים כמ"ש הרמב"ם פ"ב מה' מטמאי מו"מ שם ומעתה עינינו הרואות דבכ"מ דמרבינן גרים גם עבדים אפילו שאינם משוחררין נתרבו לבד מהיכי דאשה פטורה ילפינן עבד לה לה מאשה לפטור לכן בסמיכה ממעטינן עבד כמ"ש הרמב"ם פ"ג מה' מעה"ק ה"ח [ועי"ש לעיל אות ע"ו] וא"כ אמאי נימא בציצית למעט עבדים מבנ"י כיון דהש"ס לא ממעט אלא עכו"ם ומרבה גרים וממילא נתרבו עבדים ג"כ אם לא יליף לה לה מאשה ומבנ"י למיעוטא עכו"ם ולא מצינו דממעט עבד מבנ"י אלא בסנהדרין דף פ"ו ע"א בגונב נפש ואפשר שהוא מטעם כיון שכבר נתמעטו עכו"ם ממאחיו לכ"ע וגרים לא ממעטינן כמ"ש התוס' דיש שום ריבוי לרבינהו וע"כ מבנ"י למעוטי עבדים ולר' יהודה דממעט עבד ממאחיו ס"ל דמשמעותי' שאין לו שום אחוה אפילו לבניו וממילא נתמעטו עבדים עם עכו"ם ובמקום אחר לא מצאנו למעט עבדים אלא או עכו"ם או גם גרים ומשוחררים ומכ"ש כאן דלא אשכחן תנא דפוטר עבדים לדעתי האיך ניקום אנן ונדרש מדעת עצמנו לפוטרם דא"ל השתא דר"ש פוטר נשים וה"ה בעבדים כיון דלאו מחד טעמא פטרינן להו ודאי הי' לו לומר בהדיא משא"כ אי אמרינן דמשום דדמי לאשה נתמעטו אפשר לומר דר"ש פיטר נשים ודדמי להו כיון דחד טעמא לתרוייהו וממילא לגבי עשיית ציצית להרמב"ם דמכשיר נשים ודאי ה"ה בעבדים ודוקא עכו"ם נתמעטו ולא עבדים וכמ"ש. שוב מצאתי בנזיר דף ס"א ע"א דת"ר דבר אל בני ישראל ולא עכו"ם ואמרת עליהם לרבות עבדים ופריך ל"ל קרא הא אמרת כל מצוה שאשה חייבת בה עבד חייב בה ע"ש משמע דלא הוי ממעטינן מבנ"י עבד דדמי לגרים לכל מצוה שהאשה חייבת בהם וכמ"ש. [וראיתי להזכיר בכאן דהרמב"ם לא הביא דרשת הש"ס מנחות דף ס"א ע"ב בנ"י מניפין ואין עכו"ם מניפין וכ"ל דאזיל לשיטתו שפסק בפ"ג מה' מעה"ק ה"ב שאין מקבלין מעכו"ם אלא עולות ועולות אין בהם תנופה כמבואר ברמב"ם פ"ו מה' מעה"ק ודרשת הש"ס גבי תנופה בעכו"ם אזיל לר' יוסי הגלילי במנחות דף ע"ג ע"ב דמקבלין מהם כל הקרבנות והרמב"ם פסק כר"ע ודוק]: (צז) וקברי עבדים מטמאין. הנה דין זה לא מצאתי מבואר אכן עיקר דין זה דקברי עכו"ם אי מטמאין באוהל הוא מחלוקת תנאים ביבמות דף ס"א ע"א דרשב"י ס"ל דאינם מטמאין ורבנן ס"ל דמטמאין וכ' התוס' שם ד"ה ממגע ומשא ובב"מ דף קי"ד ע"ב ד"ה מהו שיסדרו דאין הלכה כר"ש דרשב"ג כפי"ה דאהלות מ"ז [לפנינו הוא סתם משנה שם] דמדורות עכו"ם מטמאין באהל משום שקוברין שם נפליהם לא אתיא כר"ש דלדידי' אע"פ שקברו שם נפליהם לא מטמאו באהל והלכה כרשב"ג במשנתינו [ואין כן דעת רש"י פ"ק דפסחים דף ט'] אכן הרמב"ם פ"א מה' טומאת מת הי"ג פסק כר"ש ובפי"א שם ה"ז פסק דמדורות עכו"ם מטמא כארץ העמים וכתבו התוס' יו"ט שם והמשל"ל דס"ל דמשנתינו אתי' כר"ש דאפילו לר"ש גזרו במדורות עכו"ם משום ארץ עמים ע"ש וכ' עוד המשל"ל שם ה"א ד"ה עוד כתבו התוס' דלרבנן דפליגי ארשב"י בעינן הזאה ג' וז' כשמאהיל על ארץ העמים ולרשב"י לא בעינן הזאה ג' וז' לכן פסק הרמב"ם שם ה"ב דהנטמא באוירה א"צ אלא טבילה והערב שמש ומיירי אפילו כשמאהיל וממילא כשפסק בה"ז דמדורות העכו"ם כארץ העמים א"צ ג"כ על אוירה אלא טבילה והערב שמש ואפילו מאהיל על גושה והיינו מהאי טעמא גופא דפסק כרשב"י יעו"ש שם כ' דעבד ג"כ עושה מדור עכו"ם ומדלא חילק משמע דדינו ג"כ כארץ העמים דלא בעינן על אהלו אלא טבילה והערב שמש משמע דעבד ג"כ אינו מטמא באהל דאל"כ מדור עבד ליבעי הזאה ג' וז' גם על אוירה כמו ארץ העמים ומדור עכו"ם לרבנן ויש לדחות שלא גזרו על מדור עבד בפ"ע אלא בכלל מדור עכו"ם לכן לא רצו לשנות דינו ממדור עכו"ם ודוק ול"ע לדינא. ועיין בגמ' גיטין דף ל"ח ע"ב מאדם אלו עבדיו ושפחותיו הכנענים ומשמע לכאורה דאיקרו אדם אלא שיש לדחות דלא אתיא כר"ש והתוס' מגילה דף כ"ג ע"ב ד"ה ואדם שהביאו גמרא זו אזלי לשטתם דס"ל דלא קיי"ל כר"ש אכן באמת א"ל לזה דהא אמרינן ביבמות שם דהיכי דכתיב גבי בהמה גם עכו"ם אקרי אדם וכאן כתיב מאדם ובהמה ומשדה אחוזתו לכן גם עכו"ם אקרי אדם אלא דבעכו"ם לא שייך מכל אשר לו דהא אינו שלו ופשיטא דאינו יכול להקדישו ול"ל שהוא עבדו ואע"פ שהתוס' הביאו פסוק כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה ע"כ ט"ס הוא בתוס' ול"ל כמו שהוא בגמ' גיטין דהא פסוק זה לא איירי כלל במקדיש וכמ"ש רש"י בפסוק וא"כ לכאורה קשה על התוס' מה ראי' מייתו מהא דגיטין דעבד אקרי אדם דהא התם שאני דכתיב גבי בהמה ול"ל דכוונתם דכיון דמ"מ ילפינן מאדם דעבד קדיש שפיר נקט התנא לשון אדם דקאי אאדם דקרא וא"כ אין ראי' מכאן לטומאת אהל אליבא דר"ש ובגמ' פסחים דף ע' בשפחתו של מליק שהפילה ואמרינן שמטמאה באהל כבר כתבו התוס' שם ד"ה בשפחתו דשמא של גבורתה היו והתוס' לשטתם דלא קיי"ל כר"ש ניחא להו כמי דשלה היו ואכן אי ס"ל כר"ש נימא דשל גבורתה הי' אכן יש להביא ראי' מדברי הרמב"ם פ"ט מה' ע"ל ה"א שכ' דעבד מטמא בנגעים אף דעכו"ם אינו מטמא בנגעים דאדם כתוב הרי דעבד איקרי אדם אכן לכאורה יש להקשות על התו' שכתבו דלא קיי"ל כר"ש דמשנה דמדורות עכו"ם דלא כוותי' והא סתם משנה דרפ"ג דנגעים דעכו"ם אינו מיטמא בנגעים כר"ש דלא אקרי אדם ובאמת לק"מ דהר"ש והרע"ב בריפ"ב דנגעים הביאו ת"כ אחוזתכם מיטמאה בנגעים ואין אחוזת עכו"ם מיטמאה בנגעים וכשם שאין אחוזתם מיטמאה בנגעים כך אין בגדיהם וגופן מיטמאים בנגעים וכ' התוס' יו"ט שכ"ה במקצת פירושי הרמב"ם וכ' עוד דלגופן לא צריך דנלמד מאדם דעכו"ם אין קרויים אדם והוא תימה לענ"ד דמה יענה לחכמים דפליגי אר"ש ולא ממעטי עכו"ם מאדם ומעתה כלענ"ד דגם לר"ש לא ממעטינן כאן עכו"ם מאדם דאצטריך אדם לרבות קטן כדאיתא בערכין דף ג' ע"א והביאוהו הר"ש ורע"ב והתוס'

(צח) לענין משלוח מנות בפורים יצא אי שלח לע״כ ועיין בסי׳ תרצ״ה במ״א אות י״א הביאותי משנה ב״ק פ״ח מ״ג אי יש לע״כ בושת פלוגתא דר״י וחכמים והלכה כחכמים דהוי בכלל אחיך ובסנהדרין פ״א מ״א בגונב חצי עבד וחב״ח דהוי בכלל אחיו יע״ש וכ״ש דהוי בכלל רעהו דבר מצוה הוא ועיין רא״ם פ׳ משפטים (שמות כ״א ד׳) ע״פ וכי יכה איש דעכו״ם [צ״ל לאו] בכלל רעהו ועבד בכלל רעהו דבר מצוה היא יע״ש. ובה׳ טומאת צרעת פ״ט ה״א (צט) עבדים מטמאין בנגעים אע״ג דכתיב אדם ובכ״מ שם אלמא כל היכא דכתיב אדם ואחיך ורעהו ממעטינן עכו״ם ולא עבדים הא בנ״י ממעטינן עבדים ועיו״ד סי׳ א׳ בט״ז וש״ך ב׳ ולענין עדות ע״כ וש״כ נאמנות ככל ע״א נאמן באיסורין כמו אשה עיו״ד סי׳ א׳ בש״ך ב׳ ותב״ש אות ח״י וסב״ז בש״ך אות כ׳ עכו״ם אין נאמן יע״ש הא ע״כ מהימן ובתנאי שיהא מוחזק בכשרות דכל ישראל מוחזקים בכשרות מן הסתם לא ע״כ. אא״כ מכירין שמוחזק בכשרות וי״ל זה בשחיטה דיש חזקה שבהמה בחיי׳ צריך נגדה חזקת כשרות משא״כ מאיסורא דלית חזקה י״ל דמהימן אף באין מכירין אותו וי״ל סתמן בכלל ריקים ופוחזים וצ״ע. ועתו״ס פסחים ד׳ ב׳ ד״ה הימנוהו דעבד כנעני נאמן על הניקור ושחיטה ובדיקת חמץ דצריך דקדוק גדול וטרחא יתירה אף ע״כ כאשה וד״ת לא מהימן ותחומין דרבנן הא ד״ת לא מהימן יע״ש (ק) ואפילו חצי עבר ותב״ח יראה דלא הוי בכלל בנ״י עתו״ס סוכה כ״ח ב׳ ד״ה לרבות. והקפות הראש והזקן ע״כ חייב בהו ער״מ פי״ב מעכו״ם ה״ב ויו״ד קפ״א:

יט והוי יודע אע״ג דאמרינן כל מצוה שאשה חייבת ע״כ וש״כ חייבין לאו כללא הוא דכיבוד אב ואם (קא) דנשים חייבי׳ והם פטורים דלית להו חיים כלל וכן עבד גרע מעכו״ם לפו״ר אהע״ז סי׳ א׳ ס״ז יע״ש ה״ה לענין כיבוד. עיין יו״ד רמ״א סח״ט ובאר הגולה שם אות י״ו הרמב״ם פ״ה מה׳ ממרים ה״י (קב) כשם שאין חייב על אביו כך אין חייב על אמו ומקלל אביו ואמו כו׳ ומ״מ בני משפחה בלא״ה עבד אין לו חיים (והרא״ם) [צ״ל והרמב״ם] מיירי באביו בעל עבירה אם לא עשה תשובה אין חייב על אמו נ״כ ואפשר ה״ה להיפך וכן בכיבוד או״א ואם יש להסתפק אם נאמר היקש זה באביו רשע עיו״ד ר״מ סי״ח יע״ש וכעת לא מצאתיו ואי״ה יבואר במ״א מזה:

וחצי

וכתוס׳ יו״ט רפ״ג ע״ש וכמו דאמרינן ביבמות שם דכתיב אדם משום בהמה ה״ה כאן אפשר לומר דכתיב אדם משום א״ש לרבות קטן ולא ממעטינן עכו״ם אלא מאחוזתכם ולכן לא נתמעט עבד דאחוזה של ישראל הוא וממילא ה״ה בנדיו ונופו אבל גבי טומאת אהל לר״ש הכתי אפשר שגם עבדים נתמעטו ולכן לא חילק הרמב״ם בין עבדים לעכו״ם אלא בנגעים ולא בפ״א מה׳ טומאת מת גבי אהלות ועדיין צ״ע: (צח) לענין משלוח מנות. לא ידעתי ראי׳ משם שהרי לגירסא שלנו בתוס׳ ב״ק דף ל״ח ע״א ד״ה עמד והתיר גם עכו״ם בכלל רעהו כמ״ש מהר״ש שם ע״ש ומשמע דאפילו לרשב״י דעכו״ם לא מקרי אדם מ״מ בכלל רעהו הוי הרי דשפיר מקרי בכלל רעהו מבכלל אדם וממילא אפילו לפי גירסת רש״ל שם וכדעת הב״י דעכו״ם לא הוי בכלל רעהו וכמ״ש הפמ״ג כאן בשם הרא״ם [וע״ל אות י״א מזה] מ״מ לענין עבד אפשר לומר דאע״ג דהוי בכלל רעהו לא הוי בכלל אדם. ובעיקר הדין דמשלוח מנות יבואר אי״ה בסי׳ תרצ״ה וע״ע בפמ״ג סי׳ קכ״ו: (צט) עבדים מטמאין בנגעי׳. הנה הר״ש ורע״ב ר״פ י״ב דנגעים והרא״ש שם ר״פ י״א הביאו ברייתא דת״כ בטעמא דאין עכו״ם מטמא בנגעים דדרשינן אחוזתכם ולא עכו״ם ומקשינן נגעי גוף לנגעי בתים והתוס׳ יו״ט רפ״ג כ׳ בשם מהר״ש דטעמא הוא משום דממעטינן בנזיר דף ס״א ע״א עכו״ם מכל טומאה ולהנך טעמי אין ראי׳ דעבד אקרי אדם דהא גם עכו״ם לאו מאדם ממעטינן אכן התוי״ט רפ״כ והמש״ל שם כתבו דלרשב״י א״ל שום מיעוט דמאדם ממעטינן עכו״ם ע״ש ולפ״ז שפיר יש להוכיח מדלא ממעטינן עבד דאיקרי אדם ומ״מ אינו דבריהם מוכרחים כ״כ דאפשר לומר דלא דרשינן למעט עכו״ם מאדם אלא היכי דמלי׳ למכתב איש אבל כאן לא הוי מלי׳ למיכתב איש דאצטרך לדרוש לרבות קטן כדאיתא בנדה דף מ״ד ע״א לא ממעטינן עכו״ם מאדם או אפשר דמרבינן עבד מאחוזתכם דהא אחוזה דישראל ניהו וצ״ע: (ק) ואפילו חצי עבד. עמ״ש בעזהש״י לקמן מזה: (קא) דנשים חייבים והם פטורים. ביו״ד ס״ס רמ״א איתא גר אסור לקלל אביו העכו״ם ולהכותו ולא יבזהו שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה אבל עבד שנשתחרר אין לו יחוס והרי הוא כמי שאינו אביו לכל דבר עכ״ל וכ׳ בדו״פ בטעם הדבר דעכו״ם בנכרותו יש לו יחוס אחר אביו ע״כ כשנתגייר לו בגרותו יאמרו באנו כו׳ אבל עבד דדומה לחמור ואפילו בעבדותו אין לאביו שייכות כלל אליו ויכול להכותו ולקללו כמו שירלה וא״כ אף לאחר שנשתחרר כן דלא שייך לומר שמא יאמרו כו׳ עכ״ד והיינו כדברי הפמ״ג אלו ומ״מ יש לדקדק בזה דדברים אלו הם מדברי הרמב״ם פ״ה מה׳ ממרים הי״א וכ׳ הכ״מ דיש ראי׳ לזה ממה דאיתא ביבמות דף כ״ב ע״א ונתבאר בדברי הרמב״ם פי״ד מה׳ א״ב הי״ב [וביו״ד סי׳ רס״ט ס״א] שלא אסרו ערוה לגר אלא כדי שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה עכ״ד ושם בהי״ז כ׳ דעבד אינו אסור בערוות שגר אסור בהם הואיל ולא בא לכלל ישראל עדיין והוא מהגמרא סנהדרין דף נ״ח ע״ב ובהי״ט כ׳ וז״ל עבדים שנשתחררו הרי הן כגרים כל שאסור לגרים אסור להן וכל המותר לגרים מותר להן עכ״ל והוא מהגמרא יבמות דף נ״ז ע״ב א״כ ע״כ דלאחר שנשתחררו שייך בהם גזרה שלא יאמרו וכו׳ אע״פ שלא היו אסורים בעבדותן מ״מ היו אסורים קודם שהיו עבדים וא״כ אמאי פסקו גבי כיבוד או״א דאפילו אחר שנשתחרר מותר בכל דבר כאלו אינו אביו כלל והא גבי גר נלמד כיבוד או״א מערוות ואמאי נחלק ביניהם לענין משוחרר וא״ל דבמשוחרר אין הטעם שאסור בערוות משום שמא יאמרו וכו׳ אלא משום דלא ליתי לאחלופי בישראל וזה לא שייך בכאו״א דלא משמע כן בתוס׳ יבמות דף כ״ב ע״א ד״ה ערוה ובב״י ביו״ד סי׳ רס״ט ע״ש דמשמע להדיא דגר ומשוחרר חד טעמא לתרווייהו וכ״נ משמעות דברי הרמב״ם שם דחד טעמא לתרווייהו ולכאורה הי׳ נראה לחלק דעבד הוי׳ עכו״ם וא״כ נמכר לעבד וא״כ נשתחרר שייך בו שמא יאמרו כו׳ דהא הי׳ עכו״ם והי׳ מתייחס אחר אביו ומשום דהפסקי׳ עבדות לא גרע ושייך בו שמא יאמרו וכו׳ ובהא מיירי בפי״ד מה׳ א״ב אבל עבד שנולד כך ולא הי׳ עכו״ם מעולם לא שייך בו שמא יאמרו ובהא מיירי בפ״ה מה׳ ממרים אלא דא״כ הי׳ להם לבאר חילוק זה בין בערוות בין בכבוד או״א ולא הו״ל למסתם היכי דאיכא למטעי ודוק וצ״ע ועמ״ש לקמן עוד מזה: (קב) כשם שאין חייב על אביו וכו׳. ר״ל דלענין הכאה וקללה אסור אפילו באביו רשע אלא שאינו חייב עליו וכמ״ש הרמב״ם שם הי״ב וביו״ד שם סעיף ד׳ ה׳ אבל לענין כיבוד הבית רמ״א סי׳ ר״מ סי״ח י״א דאינו מחוייב כלל לכבדו לזה כ׳ דהרמב״ם דמיירי באביו בעל עבירה ולענין הכאה וקללה לכן כ׳ דבריו לענין חיוב ופטור דלכתחלה והאי אסור ויש להסתפק אם גם לענין כיבוד דינא הכי ולענין לכתחלה לדעת י״א אלו [דאלו הרמב״ם פסק בפ״ו שם ה״ה דחייב לכבד אביו הרשע] אלא דיש לתמוה מ״ש דהרמב״ם מיירי באביו בעל עבירה דמבואר בדברי הרמב״ם שם דמיירי בגר שהיתה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה אבל באביו בעל עבירה לא שמענו וטעם גדול יש לחלק ביניהם דשאני הורתו שלא בקדושה שאינו חייב על אביו משום דלא מקרי אביו לכן אינו חייב גם על אמו אבל אביו בעל עבירה דמעשיו גרמו לו לא מסתבר כלל שלא יהא חייב על אמו שלא חטאה גם שאני בעל עבירה שיכול לעשות תשובה ויהא חייב גם עליו משא״כ גר ומעתה מ״ש הפמ״ג ואפשר ה״ה להיפך אין לו מקום כלל לעכ״ד גם מה שנסתפק לענין כבוד באביו בעל עבירה פשיטא שצריך לכבד אמו ובהורתו שלא בקדושה משמע דודאי אין דינה כאמו לענין כבוד ודוק וצ״ע. גם מה דפשיטא לי׳ דעבד אין לו חיים גם אחר אמו לדידי קמבעי׳ לי טובא דבדברי הרמב״ם והש״ע הנ״ל לא נזכר אלא והרי הוא כמי שאינו אביו אבל אמו לא שמענו ומשמעות הכ״מ שם ה״ע דיש לו יחוס אחר אמו שהרי כ׳ על מה שכ׳ הרמב״ם דבנו מן השפחה ומן הנכרית אינו חייב לא על אביו ולא על אמו וז״ל ומ״ש רבינו שאינו חייב על אמו הוא לפי שאם עדיין לא נשתחררה אין דינה כישראלית [צ״ל דר״ל ולא מלינו דחייב על או״א עכו״ם או עבד ושפחה]

יוחס

כ וחצי עבד וחב"ת שבא על בת ישראל הולד כשר דמסיק ביבמות מ"ה א"ב דכ"ש מעבד גמור הבא על בת ישראל דהולד כשר. ואף שלכאורה י"ל מקידושין ס"ח ב' כל היכי דקרינן כי תהיינה קרינן וילדו לו א"כ חצי עבד וחב"ת דמבואר באה"ע סי' מ"ד סי"א דספק מקודשת וא"כ שמא קידושין והוי הולד חצי עבד וי"ל דמצד עבדות אין לו בה קידושין לא קרינן וילדו לו מצד עבדות וולדה כמוה וישראל כשר הוא. ולפ"ז ישראל כשר שבא על חצי שפחה וחב"ת וולדה כמותה חצי עבד וחב"ת דמצד עבדות שבה אין לו עלי' קידושין כ"א מצד בת חירין וולדה כמותה. (קג) ולענין יבום אם מת ויש לו אח חצי עבד וחב"ת או בניו ח"ע וחב"ת כגוונא דכתיבנא צ"ע לענין דינא ואפשר באחים מיוחדים בנחלה קרינן לי' או לאו. גם כל העולה ליבום (קד) וכל שאין עולה ליבום י"ל דאתי עשה דיבום (קה) ודחי ל"ת דלא יהי' קדש בבני' ולר"ם איסור שפחה מדרבנן אשר ה"ה איסור עבד ועיין אה"ע קנ"ו ס"ב וקנ"ז ס"א וסי' י"ו ב"ש אות ו' (קו) בשם המ"מ. וראיתי להתוס' גיטין מ"א א' ד"ה לישא הוקשה להם לישא ח"ש וחב"ת ותירצו (דאסור) [צ"ל דאתי] צד עבדות כו' ואכתי לייתי עשה דפו"ר ולידחי ל"ת ואם אשה מיפקדא וא"א לה (ר"ם) [צ"ל אא"כ] ג"כ כיוצא בה אשר ע"כ לכאורה מי שיש לו בן מח"ש וחב"ת (קז) לא קיים פו"ר וא"י למה עיין אה"ע א' ס"ז וי"ל דשם יש שאר תירוצים בתוס' יע"ש מזה:

כא ואני מסופק אם הא דאמרו בריש אלו נערות שפחה נשתחררה יתירות מבת שלש בחזקת בעולה אם ח"ש וחב"ת אמרינן כן או דמשמרה נפשה כיון דחב"ת ונ"מ לקנס ולכנסה בחזקת בתולה וכדומה אני מסופק אם חזקה זו דכל ישראל בחזקת כשרות אם שייך בח"ש וחב"ת או לאו. ונ"מ טובא בעבד לשחיטה באין מכירין עיו"ד בש"ך סי' א' אות ב'. גם נ"מ כמו שאניד אם ישראל כשר קידש ח"ש וחב"ת דהוי קידושין ואין חייב מיתה כ"א לאו ועיין אה"ע סי' מ"ד סי"א בח"ע

ואם נשתחררה והוא לא נשתחרר היא הוי' לה כקטן שנולד והוא לא חשיב בנה וכן נשתחררה או לא נשתחררה אם הוא נשתחרר הוי לי' כקטן שנולד ופטור עליו כמו הגר שכתב רבינו בסמוך אי נמי דיליף לה ממ"ש רבינו בסמוך מי שאינו חייב על אביו אינו חייב על אמו עכ"ל הרי דבבנו מהשפחה איצטרך ג"כ להני טעמי וכ"כ הכ"מ שם וז"ל ומ"ש שאינו חייב על אמו נראה שהוא משום דכשנתגייר או נשתחרר הוי כקטן שנולד ואינו חשוב בנה א"כ הוי טעמא משום דכל שאינו חייב על מכת אביו וקללתו אינו חייב על אמו כמ"ש בסמוך עכ"ל אכן בגמרא יבמות דף כ"ג ע"א מבואר שגם שפחה אין לה חייס ואפשר דר"ל שאינה מתייחסת אחר אבי' אבל בני' מתייחסים אחרי' ואע"ג דבב"ק דף מ"ט ע"א אמרינן אמהתא עבדתא בעלמא היינו שאין הולדות מתייחסים אחר אביהם אבל אחר אמם לא שמענו וצ"ע. אכן לענין דינא נ"ל שגם בנו מהשפחה ונכרית וכן בן שפחה מעבד אינו חשוב בנה כלל לענין כבוד ומורא ומ"ש הכ"מ כמו הגר לא השוהו לגר אלא לענין פטור דבתרווייהו פטור עליהם אבל לענין איסור לכתחלה אינם שוים דבגר שייך שלא יאמרו וכו' משא"כ בבנו משפחה ונכרית ומי שהי' הורתו שלא בקדושה כיון שמקטנותם כך היו וכמ"ש הדרישה שם ונ"ל דאפילו לפי מ"ש לעיל דאפשר לומר שגם בנולד עבד שייך שלא יאמרו ל"ד לכאן דהתם עכ"פ אביו או אבות אבותיו היו מתחלה עכו"ם וגם לא רצו לחלק בין עבד שנמכר הוא עצמו ובין שנולד עבד משא"כ כאן ומ"ש הרמב"ם לשון אינו חייב כ' הדרישה דה"ה דאיסור נמי ליכא ע"ש ולענ"ד בכוונה כ' הרמב"ם אינו חייב דמיירי שאביו ישראל הוא ופשיטא דא"י לומר מותר לכתחלה להכותו ולקללו דהא פשיטא דאסור להכותו ולקלל כל איש ישראל אבל בהי"א גבי גר דמיירי באביו עכו"ם הוצרך לומר דאסור לכתחלה משום שלא יאמרו וגם בעבד לא סיים דמותר להכותו דאפשר אפילו עבד אסור להכות ולקלל דאינו הוא במצות כדאיתא בב"ק דף פ"ח ע"א ובסנהדרין דף פ"ו ע"א אלא דאין לו יחוס ואין איסור משום אביו וה"ה משום אמו וכן בנו משפחה ונכרית ומי שהורתו שלא בקדושה אין איסורא משום אב ואם וכ"ש אם הם רשעים או שנתחייבו מלקות בב"ד והבן שליח ב"ד דאפ"ה בנו אסור כדאיתא ביו"ד שם ס"ד ה' בהנך מותר לכתחלה וכן לענין כבוד פטורים לגמרי כנ"ל ודוק: (קג) ולענין יבום וכו'. ר"ל כשמת ויש לו אח חצי עבד וחב"ח כגון שבא אביו על ח"ש וחב"ח וילדה בן אי חייבת אשתו ביבום או כשיש לו בן ח"ע וחב"ח כגון שבא הוא על ח"ש וחב"ח וילדה אי פטור אשתו מיבום: (קד) וכל שאין עולה ליבום. ר"ל כיון דדרשינן כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה והא ודאי אסורה להתייבם לח"ע וחב"ח מה"ט תפטר אף מהחליצה וקאי על מי שיש לו אח ח"ע וחב"ח: (קה) ודחי לא תעשה. ר"ל אע"ג דודאי אסורה להתייבם לו כמו כל חייבי לאוין מ"מ מדאורייתא אמרינן אתי עשה ודחי ל"ת אלא מדרבנן אמרינן גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניי' כמ"ש באה"ע סי' קע"ד וחולצת ולא מתייבמת. אכן המעיין שם באה"ע ובגמרא יבמות דף כ' ע"א יראה דהא דלא אמרינן כל שאינה עולה ליבום אינה עולה לחליצה לא צריך לטעמא דאתי עשה ודחי ל"ת דאפילו בחייבי עשה או ל"ת ועשה דמדאורייתא לא דחי מ"מ עולה לחליצה דרבה רחמנא יבמתו ע"ש בגמרא ומ"מ אמת הוא דמסקינן דחייבי לאוין מדאורייתא עולה ליבום וכ"ש אם בעלו בדיעבד קנו בחייבי לאוין משא"כ בחייבי ל"ת ועשה ע"ש בגמרא ובב"ש שם סק"א ובבית מאיר שם וכמ"ש בעזה"י לקמן ח"ג אות א' ודוק: (קו) בשם המ"מ. הנה בה"ה אינו מבואר להדיא דה"ה עבד אלא דברי הב"ש עצמו הוא דפשיטא לי' דעבד ושפחה שוין בדבר וכ"כ מדברי הרמב"ם פי"ב מה' א"ב הי"ג שכ' הרי אונקלוס המתרגם כלל בעילת עבד ושפחה בכלל לא יהי' קדש ולא תהי' קדשה משמע דלדידי' עבד דמי לשפחה דאל"כ לא הו"ל להזכיר עבד. (קז) לא קיים פו"ר. ר"ל דהתום' שם הקשו מתחלה ליתי עשה דפרו ורבו וידחה ל"ת דלא יהי' קדש ותירצו דאפשר לקיים שניהם ע"י כפיי' ועוד דכי מיפקדא לאו לא מיקיים עשה אלא בגמר ביאה דחזיא להתעבר ועוד דבדידה ליכא עשה דאפילו מפקדא אפשר לה בכיוצא בה עכ"ל ואח"כ הקשו וישא ח"ש וחב"ח ותירצו דאתי צד עבדות וישתמש בצד חירות עכ"ד והא הקשה הסמ"ג לתירוץ דלעיל דבדידה ליכא עשה דאפילו מיפקדא אפשר לה בכיוצא בה קשה כאן אי מיפקדא ליתי עשה וידחה ל"ת דהא אי אפשר לה אלא בכיוצא בה וע"כ דלא מקיים בזה פו"ר וליכא עשה ואהא דחה דיש שאר תירוצים בתוס' שם והיינו תירוצים הנ"ל שהבאתי דבלא"ה א"א לעשה זו שידחה ל"ת כנ"ל ביאור דבריו. והנה המהרמ"ל בחידושיו כ' ב' פירושים בק' התום' דלעיל וליתי עשה דפו"ר וידחה ל"ת א' דישא בת חורין ויקיים בה פו"ר ב' דישא שפחה ואע"ג דלא מקיים בה פו"ר מ"מ מקיים שבת ועשה דלשבת ידחה הל"ת ומ"ש התום' ועשה דפו"ר היא ל"ד ור"ל עשה דלשבת ע"ש והנה לפי פירוש א' אפשר לומר כן דכיון דלא מקיים פו"ר בח"ש וחב"ח לכן לא דחה לל"ת אבל לפי פירוש הב' קשה דמ"מ עשה דלשבת ודאי איכא וידחה לל"ת גם התוספו"ע ד"ה לישא שפחה הבין ק' א' דליתי עשה וידחה ל"ת אהא דלישא שפחה משמע דמפרש כן ור"ל עשה דלשבת גם בתוספת חגיגה דף ב' ע"ב ד"ה לישא שפחה איתא בהדיא וליתי עשה דלשבת יצרה אלא דנדפסו הנך ב' תיבות בין שני חצאי עיגול כזה [דלשבת יצרה] משמע דידי' מגיהים הגיהו כן ואין ראי' מדברי התום' דשם שוב מצאתי בפ"י שם שכ' ג"כ דיש לפרש דר"ל מ"ע דלשבת גם הקשה שם ק' הסמ"ג אהאי תירץ דבדידה ליכא עשה דאכתי ישא ח"ש וחב"ח ותירץ דאפ"ה אפשר לה שימסרנה רבה לע"ע ע"ש. ובעיקר הדבר דלא מסתבר לי' לסמ"ג לומר דלא קיים פו"ר בח"ש וחב"ח לא ידעתי למה דלענ"ד סברא גדולה הוא כיון דמצד שפחה אין הולד מתייחס אחריו א"כ לא מתייחס אחריו בכל ולד אלא חצי וא"כ אי אפשר לו שקיים פו"ר שיהי' לו זכר ונקבה דהא אין לו בהם רק חצי בכל אחד דאין סברא כלל לומר שיקיים כשיהי' לו ב' זכרים וב' נקבות דלא מסתבר שיצטרפו הנך חצאין להדדי דהא בכל חלק וחלק מעורב חלק שאינו שלו [גם לפ"ז נצרך לומר דישא ב' ח"ש וחב"ח וכשיהי' לו משל אחת בן ובת יפרוש ממנה שהרי היא ודאי קיימה פו"ר בבן ובת א' דלא עדיפא מב"ח וא"כ שוב לא מופקדה ודוחק]. ומ"מ לענין

בח״ע וחב״ח ספק קידושין ובסי״ב משמע בב״ש אות (יג) [צ״ל ט״ו וע״ש עוד אות י״ד] דוראי קידושין ובלאו יש ספק אם זינתה תחתיו בעדים ואח״כ נשתחררה (קח) דהוי קידושי ספק (קט) אם נאסרה עליו כי שמא נטמאה לבעל דוקא בא״א שחייבת מיתה לא כה״ג (קי) ועתו״ם כתובות ט׳ ד״ה ואי באשת ישראל ניקטא אחזקת כשרות לבעלה וי״ל אונסא קלא א״ת לה ורוב מדרבנן והשתא בקידש ח״ש וחב״ת ובא עלי׳ ואמר פ״פ מצאתי דנאמן (או בעודה ח״ש או לאחר שנשתחררה) והוי ספק זונה כי שמא מ״ע היא היכא דל״ש מדלא טענה שהיא אלמת או שוטה וכדומה (קיא) ואוקמא אחזקה לא שייך דח״ש אסורה לב״ת וחזקת צדקת אפשר ל״ש בח״ש והוי ספק זונה (קיב) וגם לבעלה ישראל יש נ״מ כה״ג כאמור. וכ״ת איך יצויר שקידשה בקטנותה פחות מנ״ש דהא לית לה אב הא (קיג) כבר אשכחנא פתרי דלהוי ח״ש וחב״ת ויש לה אב ישראל כשר שבא על ח״ש וחב״ת דיש לה אב והולד כמותה כמש״ל בסמוך גם (קיד) אם בא כהן עלי׳ אי הולד חלל ואין להאריך :

כב ולענין מצות מחויב ח״ע וחב״ת מצד חירות שבו כישראל כשר ושופר עאו״ח סי׳ תקפ״ט ס״ה דאפילו עצמו אינו מוציא והוא מר״ה כ״ט א׳ ויש להסתפק בציצית אי (קטו) ממעטינן מבנ״י כמ״ש התוס׳ סוכה כ״ח ב׳ ד״ה [צ״ל לרבות] ובסנהדרין דף פ״ו יע״ש וכ״ת מלא תלבש כל שישנו בלא תלבש שייך בציצית י״ל בנ״י מיעוטא הוא והיקשא נדרוש לשאר דברים. ובראיי׳ פטור עיין ר״מ ז״ל (פ״ג) [צ״ל פ״ב יע״ש בהשגות ובכ״מ ובלח״מ] מחגיגה ה״א. וחצי עבד וחכ״ח הבא על א״א הולד חצי ממזר עיין אה״ע סי׳ ד׳ ע״ז וסי״ט מזה יע״ש :

כג הסוג הששי הוא טומטם ספק זכר או נקבה וחייב (קיו) בכל המצות מה״ת כמ״ש הר״מ ז״ל פי״ב מעכו״ם ה״ד וסיים אם עברו אין לוקין עליהם וקאי אמ״ש בה״נ אשה ליתא בבל תקיף ותשחית ובל תטמא למתים טומטום אין לוקה. ומכות מרדות בעבר אעשה שהזמ״נ י״ל דאין לוקה עב״י (רצ״ו) [צ״ל יו״ד רצ״ז] והוא מר״מ פ״ט דכלאים בעיא דלא אפשטא אין לוקה מ״ם על הספק כ״א על ודאי דבריהם לא מה שאסור מספק ולעיל (קיז) בחלק ראשון כתבנו מזה. ולענין ברכה הר״מ ז״ל פ״ג מציצית ה״ט פסק טומטום ואנדרוגינוס עושין בלא ברכה וכ״פ המחבר באו״ח סי׳ י״ז ס״ב והרב כ׳ שם כמו נשים רשות ה״ה הם מברכין והיינו דלית בהו יהורא דהא מחויבין מספק ומיהו אין מחויבין לברך דאפילו ספק תורה לא בעי ברוכי ער״מ (פ״ב) [צ״ל פ״ג] ממילה ה״ו (קיח) ויו״ד סי׳ רס״ה (פ״ב) [צ״ל ס״ג] אנדרוגינוס אין מברכין על מילתו ובאו״ח סי׳ ס״ז ובדרישה ומ״א ופר״ח ובחידושנו שבת כ״ג א׳ כתבנו קצת מזו וטומטם

לענין יבום כשיש לו בן ח״ע וחב״ח ודאי יש להסתפק אי אשתו פטורה אפילו נימא דלא קיים פו״ר מ״מ לענין יבום לא בעינן שיקיים פו״ר דוקא פטרי כשאין לו אלא בן או בת למ״ד לא קיים פו״ר ואשתו פטורה כיון דמ״מ יש לו זרע כל דהו וה״נ אפשר לומר דמקרי זרע כ״ד וכן כשבנו סריס או בתו איילונית לא קיים פו״ר כמבואר באה״ע סי׳ א׳ ס״ה ולענין חליצה משמע ודאי דפטורה ויש לתמוה על הפמ״ג שכ׳ דיש להסתפק אי אשתו חייבת ביבום או לא משמע דיש סברא לומר דחייבת וע״כ מטעם דלא מתייחס הבן אחריו ואח״כ כ׳ דא״י למה נימא דלא מקיים פו״ר הא אי אין הבן מתייחס אחריו פשיטא דלא מקיים פו״ר ואדרבה יש סברא לומר דאפ״ג דלא קיים פו״ר מ״מ אשתו פטורה אבל דנימא דקיים פו״ר ואשתו חייבת לא מסתבר כלל לענ״ד ודוק ול״ע : (קח) דהוי קידושי ספק. ר״ל כדאיתא שם בב״ש ס״ק ט״ז דמספקא לן אי נגמרו קידושין הראשונים ע״י השיחרור והוי א״א גמורה או פקעו לגמרי והוי פנוי׳ גמורה ע״ש : (קט) אם נאסרה עליו. וה״ה אי נשתחררה ואח״כ זינתה יש ספק דאי נימא דנגמרו קידושין הראשונים א״כ היתה אשת איש ונאסרה עליו ואי נימא דפקעו א״כ היתה פנוי׳ ולא נאסרה עליו אלא דזה פשיטא דמבואר הוא בגמרא ובש״ע שם דספקא הוי ואשמעינן שגם זינתה ואח״כ נשתחררה יש ספק מצד אחר ודוק : (קי) ועתו״ם כתובות כו׳. חוזר לדלעיל ור״ל אי נימא דח״ש וחב״ש שזינתה תחתיו נאסרה עליו יש נ״מ אי אמרינן דשייך בה חזקת כשרות או לא למה שכ׳ התוס׳ שם דהתוס׳ שם הקשו מעיקרא אפילו קבל בה אבי׳ קידושין פחות מבת ג״ש וי״א דליכא אלא ספק אונס ספק רצון נעמידנה בחזקת היתר ותירצו דאונסא קלא אית לה והשתא דליכא קלא הו״ל רצון רובא ורובא וחזקה רובא עדיף ואח״כ הקשו בין באשת כהן בין בקבל בה אבי׳ קידושין פחות מבת ג״ש וי״א הו״ל ס״ס דספק מוכת עץ ותירצו דאם איתא דמ״ע הוא היתה טוענת ע״ש וממילא כשהיא אילמת או שוטה דא״י לטעון הוי שפיר ספק מ״ע [ול״ל דמיירי שנתקדשה בעודה פקחת ואח״כ נשתטית דאל״ה אין קידושין לשוטה ובאשת ישראל צריך לומר דמיירי שהיתה פקחת כשהיתה גדולה ויש להסתפק שמא זינתה אז דאל״כ קיי״ל דזנות קטנה ושוטה הוי אונס ומותרת לישראל ועיין באה״ע סי׳ קע״ח ס״ג ובס׳ בית יעקב דף ט׳ ע״א בתוס׳ ד״ה ואכ״א ודוק] אלא דבבת ישראל אפשר לאוקמי בחזקת כשרות ויש להסתפק בח״ש וחב״ח כנ״ל ביאור דבריו ונ״ל דמיירי באשת כהן וקיבל בה אבי׳ קידושין פחות מבת ג״ש וי״א דליכא לא ספק אונס ולא ספק אין תחתיו אלא ספק מ״ע דאל״כ בלא חזקת כשרות הו״ל ס״ס וכמ״ש התוס׳ משא״כ בספק אונס או ספק אין תחתיו לא שייך לאוקמא אחזקת כשרות כמ״ש התוס׳ שם אכן בהפלא״ה שם כ׳ שגם בספק מ״ע לא אמרינן אוקמא אחזקה דרוב בתולות אינס מוכת עץ אלא דרוב גריעא הוי ובמקום ס״ס לא חיישינן לה אבל אחזקה לא שייך להעמידה ע״ש. גם תמוה לי דלפי מה דקיי״ל באה״ע סי׳ ו׳ ס״ח דגיורת שנתגיירה אפילו פחות מבת ג״ש אסורה לכהן משום זונה וכן שפחה שנשתחררה אפילו פחות מג״ש ע״ש ומשמע דה״ה ח״ש וחב״ח אפילו נשתחררה אח״כ לגמרי אסורה לכהן ומכ״ש כשזינתה אפילו כשהיתה פנוי׳ דנבעלה לאסור לה דהא אסורה בין לעבד בין לב״ח א״כ פשיטא דאסורה לכהן ולבעלה ישראל איכא ס״ס וכמ״ש ודוק ול״ע : (קיא) ואוקמה אחזקה. היינו אי נימא מחזיקין מאיסור לאיסור ע״כ היא בחזקת איסור שהיתה אסורה מקודם משום שהיתה ח״ש אבל אי נימא אין מחזיקין מאיסור לאיסור א״כ היתה בחזקת היתר שלא היתה אסורה משום זנות ועיין תוס׳ ביצה דף כ״ה ע״א ד״ה בחזקת איסור ועביו״ד ס״ס כ״ה וסי׳ כ׳ ובאחרוני׳ שם ואין להאריך בזה : (קיב) וגם לבעלה ישראל. משמע דעד כאן לבעלה כהן מיירי וכבר כתבתי לעיל דלבעלה כהן בלא״ה אסורה ולבעלה ישראל איכא ס״ס ודוק ול״ע : (קיג) כבר אשכחנא פתרי. משמע לכאורה דאפ״ג דנסתפק לעיל אות כ׳ אי בנו הוי למיפטר מחליצה מ״מ פשיטא לי׳ דמקריא בתו לקבל קידושי׳ ולא ידעתי למה ואפשר כוונתו אי נימא שגם לענין פטור מחליצה בנו הוי ול״ע : (קיד) אם בא כהן עלי׳. לכאורה משמע דר״ל דנ״מ בהא אי בחזקת בתולה או בעולה היא אם בא כהן עלי׳ אי הולד הוי חלל או לא אכן לענ״ד צ״ע לפי מה שמבואר באה״ע סי׳ ו״ו שהבאתי לעיל דאפילו נשתחרר׳ פחות מבת ג״ש וי״א דודאי בתולה היא אפילו הכי אסורה לכהן מדאורייתא משום זונה ובסי׳ ז׳ סי״ב מבואר דוולד הנולד מזונה היא חלל ולא חילק בין זונה לזונה א״כ כ״ש נשתחררה יותר על בת ג״ש וי״א אפילו תימא דבחזקת בתולה היא מ״מ הולד חלל ואפשר כוונתו דיש להסתפק בה אפילו היא ודאי בתולה אי דמיא לכולה שפחה והוולד חלל או לא אכן מסברא נ״ל דהוולד חלל דמה לי כולה שפחה או חצי׳ ודוק ול״ע : (קטו) ממעטינן מבנ״י. ע״ל אות י״ח דלענ״ד אין ללמוד מבנ״י למעוטי עבדים וגם לא מרבינן מלא תלבש ע״ש שהארכתי בעזהש״י בטעם הדבר וממילא לא שייך לפטור מציצית אלא מג״ש לה לה מאשה וממילא מחייב מצד חירות שבו וביותר יש לתמוה מה שרוצה לפטור כאן ח״ע וחב״ח מבנ״י לא מבעי אם נולד ח״ע וחב״ח כמ״ש לעיל אות כ׳ ודאי לא שייך למעוטי צד חירות שבו מבנ״י דהא מצד חירות ישראל גמור הוא אלא אפילו נשתחרר חציו מ״מ לא גרע צד חירות שבו מכל גר ומשוחרר וכיון דגר ומשוחרר חייבים בציצית לא שייך להסתפק בצד חירות שבו ודוק ול״ע : (קטז) בכל המצות מה״ת. ר״ל במצות שנשים חייבות חייב בודאי ובמצות שנשים פטורות חייב מספק : (קיז) בחלק ראשון . ע״ש אות כ״ג כ״ד כ״ה כ״ו מה שכתבתי בעזהש״י מדין מ״מ בעשה ובדבר שאסור מספק : (קיח) ויו״ד סי׳ רס״ה . וע״ל בח״א

אות

וטומטם שנקרע ונמצא זכר הרי הוא ככל ישראל ממש (קיט) חוץ מאותן המפורשים בב"ב קכ"ז א' בכורה ובן סורר ומורה ומילתו בשבת יש דעות ביו"ד רס"ו סי' ויש לראות (ביום) [צ"ל ביבם] דכתיב והי"ה הבכור (דברים כ"ה ו') דקאי איבם נימא בעינן בכיר משעת (הורה) [צ"ל הוי'] כ"ש אם נאמר אשר תלד (קכ) קאי אאמני ועיין רש"י ורשב"ם שם ויש ליישב :

כד ויש שני מיני טומטים א' שאין ניכר כלל וספק אם זכר אם נקבה. ב' כשביציו מבחוץ ודאי זכר הוא כדאמרינן בחנינה ד' א' זכורך למעט טומטם כה"ג. וראיתי להר"מ ז"ל פ"ב מחגיגה ה"א טומטם פטיר דספק הוא וא"י (קכא) הא בגמרא ממעט מזכורך (ממשמעותי' אף שביציו בחוץ יע"ש) ולהר"ם (קכב) כל ספיקא מה"ת שריא פשיטא קשה זכורך ל"ל יע"ש תוס' ד"ה א"א והבן וכל שהוא ספק אין מוציא המחויב בדבר ד"ת כמו שופר באו"ח הקפ"ט. וברהמ"ז לאנשים י"ל (קכג) דהוי ס"ס שמא זכר ושמא נשים חייבות ועמ"ש בפריי סי' קפ"ו מזה. ואע"ג (קכד) לדידן כל ספק מה"ת אסיר וי"א כודאי אפ"ה רק לחומרא ואיך יוצא המחויב בודאי מה"ת. וגם י"א דרק טומאה הוי כודאי ספק סוטה וטומאה ברה"י משא"כ ספק שאר איסורין רק ספיקא הוי ועיין (קכה) בסי' ח' בט"ז ח' וי"א במ"א א' כתבנו אי הירשו חז"ל לעשות סייגים במ"ע כי יש לומר ושמרתם את משמרתי לבלתי עשו"ת בלאוין הוא דהורשו לא במ"ע וכתבנו קצת ראיות ובעירובין צ"ו ב' המוציא תכלת יע"ש. והנה (קכו) טומטם דחייב במ"ע שהזמ"ג מספק להר"מ כל ספיקא מדרבנן אלמא אף במ"ע עשו סייגים ונדרים ויש לחלק ביניהם :

כה יאם טימא עצמו למת ונקרע ונמצא זכר לכ"ע אין לוקין עליו דאע"ג התראת ספק שמי' התראה כה"ג (קכז) לא שמי' התראה לכ"ע. ואם עבר על מ"ע שהזמ"ג ונמצא זכר (קכח)

אות כ"ב שהארכתי בזה בפוהש"י : (קיט) חוץ מאותם המפורשים. עיין מ"ש בפוהש"י לקמן אות כ"ה בשם הרמב"ם : (קכ) קאי אאמנו. לא ידעתי פירושו ומצאתי בדפוס אחרת כתיב אממנו ומשמע דר"ל דיהי' פירש הכתוב והי' הבכור אשר תלד מהיבם ולא קאי אהיבם כלל וגם זה אינו מובן כלל דמאי כ"ש הוא דאדרבה לפ"ז לא קאי והי' הבכור על היבם כלל ונ"ל דצ"ל קאי אאמם ור"ל דוהי' הבכור קאי איבם דבכור שילדה אמם בו מצוה ליבם ור"ל שהקשה דנימא גם גבי יבם והי' הבכור עד שיהא בכור משעת הוי' אבל כשנולד טמטום ונקרע ונמצא זכר לא יהי' קודם ליבום או לא ייבם כלל כמו שדרשו בב"ב שם והי' הבן הבכור לשניאה עד שיהא בן משעת הוי' וכ"ש אם נאמר אשר תלד קאי אאמם א"כ נדרוש עד שיהא בכור משעת לידה אבל גם זה לא הונח לי דהאיך נאמר דקאי אאמם והא בבכור לאביו תלה רחמנא ולא בבכור לאם גם בפירוש דרשו ביבמות דף כ"ד ע"א ודוכתי טובא אשר תלד פרט לאיילונית שאינה יולדות וכ"כ רש"י בחומש ולא מצאתי שום דעה אחרת בזה גם מ"ש לעיין רש"י ורשב"ם שם לא ידעתי כוונתו ואפשר צריך להגי' באופן אחר וצ"ע כעת. ובעיקר קושייתם נלענ"ד ליישב דלא דרשו כן אלא היכי דסמוך והי' לבן או לזכר דמשמע בן משעת הוי' או זכר משעת הוי' אבל בכור משעת הוי' לא דרשינן דאפשר גם נקבה בכור מקריא אע"פ שאין דינה בשום דבר כבכור מ"מ בכורה היא אלא שהתורה לא נתנה לה מעלה בשביל בכירתה מ"מ בכור הוא משעת הוי' ועיין מדיני טומטם לענין יבום וחליצה בא"ע סי' קע"ב ס"ט. וכ"ז לדעת רשב"ם שם אבל לדעת הרמב"ם פ"ז מה' ממרים שהביא לקמן אות כ"ה דמפרש דמשעת הוי' היינו משעת התראה פשיטא דאין ענין לזה ודוק : (קכא) הא בגמרא ממעט. הוא ק' הלא"מ שם וכ' שבפ"ב מה' איסות האריך בזה ולא מצאתי שם : (קכב) כל ספקא מה"ת שרי'. לכאורה הי' אפשר לומר הסברא להיפך דאדרבה להרמב"ם ניחא טפי דלא שייך סברת התוס' שם דממילא הוי פטרינן לי' כי היכי דלא ליתי חולין לעזרה דמספק מותר להביאו לעזרה והוי אמרינן דמספק אינו מחוייב בראיי' ואם ירצה להתראות יכול לבוא ולהביא קרבן לכן אצטריך קרא לפטרו לגמרי וממילא הוי' חולין ודאין ואסור להביאן לעזרה אכן אחר העיון דברי הפמ"ג נכונים דטעמא דס"ל להרמב"ם כל ספק מה"ת שריא כ' החוו"ד ריש דיני ס"ס דכוונת משמעות לשון התורה על הודאי ולא על הספק א"כ ממילא ודאי נפטר ספק מה"ת וא"כ הוי חולין ודאין ואסור להביאן לעזרה. ונלענ"ד ליישב דברי הרמב"ם ס"ל דהיכי דליכא יתורא לא שייך להקשות אמאי אצטריך למיעוטא ספקא דהברייתא פירשה דנתמעט ספק מפשטא דקרא כמו בכל התורה כולה לדידי' אלא היכי דאיכא יתורא מקשינן ל"ל יתורא הא ממילא נתמעט מפשטא דקרא [והיינו להיפך מסברת התוס' שם] לכן מקשה אברייתא דהכא דממעט מיתורא דזכורך טומטם ואנדרוגנס ע"כ ס"ל דלאו ספקא הוי לכן קאמר בשלמא אנדרוגנס סד"א הואיל ואית בה צד זכרות ליחייב ר"ל דלא ס"ל ספקא הוי והוי ס"ד דזכר גמור הוא כתנאי דס"ל ביבמות דף פ"ג דאנדרוגינוס שנשא מאכיל בתרומה וחייבין עליו סקילה כזכר מב' מקומות קמ"ל דברי' בפ"ע הוא ואין ר"ל דלא הכריעו בו חכמים והוי ספק זכר ספק נקבה אלא כמ"ש התוס' יומא דף ע"ד ע"ב ד"ה כוי ובכריתות דף כ"א ע"א ד"ה כוי גבי כוי דברי' בפ"ע ממש הוא לא חי' ולא בהמה ה"נ ס"ל להרמב"ם כאן דר"ל ברי' בפ"ע הוא לא זכר ולא נקבה וכ"כ הרמב"ן בחידושיו סוף יבמות בק"א ל"פ הערל אהך דהכא דר"ל ברי' בפ"ע לא זכר ולא נקבה [ועמ"ש לקמן אות כ"ו מזה] לכן מקשה לדידי' קרא לטומטום ל"ל דהא ודאי ספקא הוי לכ"ע ואצטרך לבנוי' כשביציו מבחוץ אבל הרמב"ם לטעמו שפסק בפ"ב מה' איסות דאנדרוגינס ספקא הוי וס"ל דמפנתינו ממעט טומטם ואנדרוגינס מחד טעמא וס"ל דזכורך לא מיותר כלל אלא מפשטי' דקרא ממעט לי' משום ספקא ואס"כ כשביציו מבחוץ דודאי זכר הוא חייב בראיי' וס"ל להרמב"ם דאדרבה בהך דפרק המפלת שהביאו התוס' שם ליכא יתורא וכן בהך דפ"ק דב"מ אלא מקרא דלגופא ממעט לי' לכן לא פריך מידי ובבכורות ובכריתות וביומא ובחולין איכא יתורא לכן מקשה ל"ל קרא למיעוטא ספקא כנלענ"ד ודוק. ולכאורה הי' אפשר לומר דהרמב"ם ס"ל דאביי לטעמו דאמר ביבמות דף ע"ב ע"א דכשביציו מבחוץ הוי זכר ודאי ורבא פליג עלי' התם ולרבא אפילו ביציו מבחוץ הוי ספק וכ"מ לכאורה מדבריו פ"ז מה' תרומות הי"ד וע"ש בכ"מ אלא שהמש"ל כ' שם לא מפרש כן דבריו ע"ש : (קכג) דהוי ס"ס. ע"ל באות שאח"ז מ"ש הפמ"ג בשם הב"י באו"ח סי' תרפ"ט וכמ"ש שם : (קכד) לדידן כל ספק וכו' וי"א כודאי וכו'. לא ידעתי היכן מצא מחלוקת בזה ומי הוא שאומר דהוי כודאי וא"כ לא יצטרף לס"ס כמו ספק טומאה ברה"י ואע"ג דספק אחד בגופו וספק א' בתערובות אסרינן מאי טעמא כיון דבדבר אסרינן לי' מטעם ספקא דאורייתא בגופו והוי כודאי וכן סד"א ונתגלגל בדרבנן בנודע גם זה מדרבנן הוא וכמ"ש הפמ"ג בכללי ס"ס אות א' וגם לא נמצא בזה מחלוקת וצ"ע. ועיין בא"ח סי' י"ז סק"ב : (קכה) בסי' ח'. וע"ל בא"ח אות ו' ולקמן בח"ג אות א' ובח"ה אות ל' ובא"ח סי' תמ"ג סק"ב : (קכו) טומטם דחייב. ולענ"ד כ' דלפמ"ש לעיל בשם החוו"ד בטעמא דסד"א לקולא מה"ת דהפסוק לא דיבר אלא מודאי ולא מספק א"כ גם לדידי' טומטם חייב במ"ע שהזמ"ג מסד"א דדוקא היכי דכתיב בתורה זכר אמרינן זכר ודאי ולא טומטם ואנדרוגינוס משא"כ מ"ע שהזמ"ג דבתורה נכתב המצוה סתם אע"ג דנלמד מת"ת דכתיב בניכם ולא בנותיכם כדאיתא בקידושין דף ל"ד ע"א אפשר לומר כיון שלא נאמר בניכם גבי מצוה אלא למי ללמוד לא שייך לומר בניכם ודאי ולא לספק בנותיך דלא מקרי כן אלא גבי מי שחייבתו תורה אמרינן בודאי נתחייב ולא בספק או ודאי איסור אסרה לו תורה ולא ספק אבל לפטור ספק זכר מת"ת לא נפקא מבניכם כיון שלא נאמר עליו אלא על אביו וממילא ה"ה תפילין שלמדין מת"ת ובכל מ"ע שהזמ"ג דנלמדו מתפילין ודוק וצ"ע. ואפשר עוד לחלק ולומר דדוקא היכי דאיכא סד"א גזרו במ"ע אבל לגזור על דבר שבודאי מותר מה"ת משום גדר וסייג לא שמענו מכאן ואי"ה יבואר לקמן ח"ג אות א' : (קכז) לא שמי' התראה לכ"ע. הנה הרב ז"ל לא ביאר מלתא בטעמא אמאי כאן לא שמי' התראה לכ"ע וניחזי אנן. הנה ביבמות דף פ' ע"א אמרינן אתמר אבל חלב מבן יב"ש וי"א עד בן י"ח ונולדו בו סימני סרים ולאחר מכאן הביא ב' שערות רב אמר נעשה סרים למפרע ושמואל אמר קטן הי' באותו שעה וכתבו התוס'

התוס' שם ד"ה נעשה שרים וז"ל ולקי על חלב שאכל דלא חשיב התראת ספק אע"ג דבשעת התראה הי' ספק שמא יביא שערות קודם י"ח דשמא מיהת אגלאי למפרע שהי' גדול בשעת התראה ול"ד להכה את זה וחזר והכה את זה [מכות ט"ו] דאף לאחר שהכה את שניהם לא ידוע איזהו אביו עכ"ל. ובנדה דף מ"ו ע"ב גבי מופלא הסמוך לאיש אמרינן הקדים ואכלו אחרים ר"י ור"ל דאמרו תרוייהו לוקין והקשו התו' שם ד"ה ר"י ור"ל דהא הוי התראת ספק דשמא לא יביא ב"ש עד לאחר כ' או ג' שנים ור"ל ס"ל אין לוקין על התראת ספק ע"ש וכ' המש"ל פי"ו מה' סנהדרין ה"ד דהתו' אלו לא ס"ל שכתבו דיבמות הנ"ל הביאו הספר המלך פ"ב מה' אישות וכ' שכ"כ גם מדברי התו' חולין דף י"א ע"ב ד"ה וכי תימא אהא דאמרינן מנא הא מלתא דאמר רבנן ז"ל בתר רובא ר"כ אמר אתיא מהורג את הנפש וליחוש דלמא טריפה הוי וכ"ת דבדקינן לי' וכו' כ' התו' וז"ל אך קשה לי וכו' מ"מ הוי התראת ספק ושמא ס"ל שמה התראה עכ"ל ואח"כ הביא בשם ספר בית דוד שכ' לתרץ ק' המש"ל הנ"ל וז"ל שאני ההוא דיבמות דאכל איסור בודאי אלא דלא ידעינן אי גברא בר עונשין או לא אבל גבי ההוא דפ' יוצא דופן הספק הוא בעיקר החפץ אי הוי איסור או לא דאי אינו מופלא אינו נדר כלל וכו' דבזה אפשר ליישב דברי ספר מ"ה שהקשה אהא דבעי ר' ירמי' מדיפתי בסנהדרין דף ס"ט ע"א להוכיח דהולכין בד"כ אחר הרוב מהא דתניא קטנה בת ג"ש וי"א מתקדשת בביאה וכו' וחייבין עלי' משום א"א ואמאי אימא איילונית היא ואדעתא דהכי לא קדשה וכו' ע"כ ומאי פריך ודילמא בזינתה בקטנותה חייבין עלי' משום א"א אח"כ כשמגדלה שרואין בה שאינה איילונית ותירץ די"ל דמ"מ בקטנותה הוי התראת ספק עכ"ד ספר מ"ה וכ"כ מהרי"ט בחידושיו קידושין דף י' ע"א והוא פלא כדברי התו' יבמות הנ"ל דס"ל דבכה"ג לא הוי התראת ספק כיון דאח"כ אגלאי מלתא למפרע דעבד בודאי בלי ספק וכדבריהם כ' מהרי"ט בעצמו שם דף ס"ג ע"ב ד"ה בני זה ולפי הנ"ל יתיישב דבמ"ה ובמהרי"ט דף י' מיירי מספק בעיקר החפץ ובדף ס"ג מיירי מהרי"ט היכי דהספק אם הוא בר עונשין או לא עכ"ד הספר המלך שם ע"ש. ולכאורה נידון דידן דמי להא דיבמות דהספק הי' אם בר חיובא הי' ולא הוי התראת ספק כלל והוי התראה לכ"ע ולהיפך מדברי הפמ"ג כאן אבל אחר העיון אין הדבר כן דיש להבין טעם דברי הב"ד בחילוק זה דמה לי ספק על החפץ או אקרקפתא דגברא אם בר עונשין הוא או לא ולענ"ד דסברת החילוק הוא כך דהיכי דהספק על החפץ בספק הי' אם מותר לו לכתחלה לעשות כן וכי היכי דלדידן הי' ספק גם לדידי' ספק הי' אם דבר זה אסור הוא לו או לא ואע"פ שאח"כ נתברר לנו ולו דהאיסור הי' והאיסורא קאכיל בשעת עבירתו ספק הי' לו ומספקא עשה מה שעשה ודמי לנטל האם על הבנים ואח"כ שבר גפה וכן נשבע שיאכל ככר זה היום ועבר היום ולא אכלה דאמרינן במכות דף ט"ו ע"ב דהוי התראת ספק אע"ג דאח"כ נתברר דודאי עבר וכמה עבר מ"מ בשעת עשייתו האיסור ספק הי' לו ואפשר הי' לו לקיים ולא לעבור אלא דאח"כ נמלך ושבר גפה ונמלך ואכל הככר או שבח וכ"נ מדברי רש"י תמורה דף ג' ע"ב ד"ה משום דהויא וז"ל דהאי אתרו בי' שתאכל הככר יכול לומר אכתי יש לי שעות ואפילו כי עבר היום יכול לומר שוכח הייתי וכו' עכ"ל אבל כשלא הי' ידעינן בשעת עבירתו שהי' בר עונשין ומספקינן לי' בקטן כשנתברר אח"כ דגדול הי' הוי כאכל ודאי איסור במזיד דהא טעמא דקטן פטור משום שאין בו דעת ועתה כשנתברר שגדול הי' ומדעת שלימה עשה מה שעשה א"כ בשעת אכילתו ודאי איסור אכל ומדעת שלימה אלא דאנן הוא שהי' מספקא לן אז אם יש לו דעת שלימה אם לא אבל הוא גופי' ודאי מדעת שלימה עשה שהרי נתברר לן עתה דדעת שלימה הי' לו אז. ומעתה בכ"ד שהי' ספק לו ולנו אם מותר לו להטמאות למתים לכתחלה אע"ג שנתברר לו ולנו אח"כ דבר איסורא היה מ"מ כיון דבשעת טומאתו למתים ספק הי' לו ולנו אדרבה דמי לדברי התוס' חולין ונדה הנ"ל דהוי התראת ספק ואע"פ שלכאורה אפשר לחלק בין ההוא דחולין ונדה להאי דנטל האם ונשבע שיאכל ככר זה הנ"ל דהתם אפשר דעתו הי' בודאי שלא לשבור גפה ולאכול הככר היום אלא דאח"כ נמלך משא"כ בהנך דעכ"פ ודאי מידי ספק לא נפקא לי' מ"מ כיון שגם להך דיבמות לא דמי וכמ"ש אין לנו להוציאו מתורת התראת ספק בלא ראי' וגם קצת מסתבר כן דהא אנן להוציאו מהתראת ספק בעינן שיהי' לו ודאי אבל במה שהי' ספק לו אכתי התראת ספק הוא והא דהוצרכו התוס' ביבמות שם לומר בטעמא דהכה את זה וחזר והכה את זה דאף לאחר שהכה את שניהם לא ידוע איזהו אביו היינו משום דבשעה שהכה את השני ודאי ידוע לו דעבר לכן הוצרכו לומר דמ"מ לא ידע אם עתה הוא עובר או כבר עבר כנלענ"ד ומ"מ הא ודאי משמע דלמ"ד התראת ספק שמה התראה גם בכ"ד שמה התראה וחייב דלא גרע מדברי התוס' חולין ונדה הנ"ל דמבואר מדבריהם דלמ"ד התראת ספק שמה התראה חייב. אכן בכתובות דף ע"ו ע"א ד"ה ובספק ובב"ק דף מ"ד ע"ב ד"ה והוי ובסנהדרין דף ע"ט ע"א ד"ה א"נ כ' התוס' הא דזורק אבן לגו דאפילו למ"ד התראת ספק הוי התראה ש"ה דיודע בבירור שיבא לידי ודאי איסור אם יותיר או אם יכה שניהם מש"ה שמה התראה אבל הכא א"י שיבא לידי ודאי איסור שאינו יודע את מי יכה עכ"ל משמע לכאורה מדבריהם אלו דהיכי שא"י אם יבא לידי ודאי איסור לכ"ע לא שמה התראה וא"כ תקשה מדבריהם דחולין ונדה הנ"ל ומש"ס דחולין הנ"ל דגם שם אין ידוע אם יבא לידי ודאי איסור לעולם דדלמא באמת שהרוג טרפה הוא והקטן לא יביא ב"ש עד אחר כ' או ג' שנים ואפילו ס"ל התראת ספק שמה התראה אמאי חייב אכן אחר העיון נ"ל דאין ענין דברי התו' הנ"ל לכאן כלל דבגמרא שם לא אמרו הטעם משום דלא הוי התראה דאמרינן התם ה"ד אילימא דאיכא ט' נכרים וחד ישראל ביניהם ותיפוק לי' דרובא נכרים ניהו אי נמי פלגא ופלגא ספק נפשות להקל ל"ל דאיכא ט' ישראל ונכרי אחד ביניהם דהו"ל נכרי קבוע וכל קבוע כמע"מ דמי ופירש"י בב"ק שם פרע לזורק אבן לגו וכו' ואיכא למימר לנכרים נתכוין וכו' ל"ל דאיכא ט' ישראל דאי לאו קרא ה"א ז"ל בתר רובא ולישראל איכוין וכו' ע"ש וכ"כ עוד בסנהדרין שם ד"ה א"נ פלגא וז"ל הא כיון דמצי למימר לנכרים קא מתכוינא אית לך למיפטרי' וכו' עכ"ל ע"ש וכן מוכח להדי' מדברי התו' הנ"ל שהקשו אהא דאמרינן בפלגא ופלגא ספק נפשות להקל וז"ל תימה למ"ד התראת ספק לא שמה התראה אפילו ספק נפשות להחמיר פטור משום דהתראת ספק היא ואי למ"ד שמה התראה היכי פטרינן לי' כשנמצא שישראל הרג הא מיחייב בהכה את זה וחזר והכה את זה ובנותר כשאמרו לו אל תותיר אע"ג דספק הוא עכ"ל הרי דלא ניחא להו למימר דמטעם התראת ספק פטרינן לי' הכא וממילא גם למסקנתם אין הכוונה בגם מ"ד שמה התראה מודה דכאן לא שמה התראה אלא דגם כאן שמה התראה ומטעם אחר פטרינן לי' דיש ספק בגוף המעשה ולזה קשה להו בגם בהכה את זה וחזר והכה את זה הי' ספק בגוף המעשה בגם בשעת הכאה לא ידע אם אביו הוא וכן בנותר דסבר עדיין יש שהות ולזה תירצו שפיר דשם הי' עכ"פ ידוע לו שאפשר לו לבא לידי ודאי איסור משא"כ כאן כיון בזורק סתם ויש ספק אם יהרוג עכו"ם או ישראל מצי למימר לעכו"ם קא מיכוונא וכ"ל דאפילו מפרש מעיקרא בהדיא דכוונתו לכל מי שיזדמן ג"כ פטור שהרי מסקינן בסנהדרין שם דבשני ישראל פטור לר"ש בכה"ג היכי דאמר לחד מנייהו קמכוונא ולא עדיף ישראל מעכו"ם לרבנן מבני ישראלים לר"ש ועוד כ"ל דאפילו באמר דלאותו שעומד שם הוא מכוין וישראל הוא פטור כיון דבשעה בזרק לא ידע אם עכו"ם הוא או ישראל אע"ג דבב' ישראלים חייב בכה"ג לר"ש כמ"ש התו' בסנהדרין שם ד"ה וכל קבוע ובב"ק שם ד"ה כל קבוע מ"מ כיון שכ' התו' שם דבישראל ועכו"ם בכה"ג פטור לר"ש ולא מצינו חילוק בישראל ועכו"ם בין ר"ש לרבנן וטעמא דמלתא דבעינן שיתכוון לישראל דוקא ולא כשיש ספק במחשבתו אם יהרוג ישראל או עכו"ם אבל לענין התראה למ"ד התראת ספק שמה התראה דדי לנו בספק גם בזה מידי ספקא לא נפקא והוי התראה וה"ה בכ"ד הדבר תלוי במחלוקת אי ה"ס שמה התראה או לא ונתבאר בעזה"י בח"א אות כ"ה ע"ש. שוב מצאתי הדבר מבואר בדברי הרמב"ם פ"ז

מה'

(קכח) אפשר דראוי להביא עולה דמכפרה אעשה ולא בעינן בזה (קכט) שב מידיעתו ועוד הא מספק חייב. ולענין טומטום (קל) להוציא נשים או למאן דאכל שיעורא דרבנן עב"י או"ח תרפ"ט לרש"י נשים מוציאות אנשים אבל טומטום אין מוציא דהמוציא ראוי להיות זכר או נקבה ודאי לא ספק וזה לרש"י אבל למ"ד אשה אין מוציא' איש אין זה מוכרח ועמ"ש א"ה בסנ' אנדרוגינוס מזה וכאן אין להאריך:

כו השמיני היא סנ' אנדרוגינוס המוזכר בש"ס במקומות הרבה ולי היעני אשר דרכי החכמה נעלמו ממני לא אוכל לבא בארוכה ובקצרה אבאר כי לפי דעתי (קלא) יש בו שלש ספיקות שמא זכר א' נקבה ב' שמא חצי זכר וחצי נקבה ג' שמא ברי' בפני עצמו הוא. עתו"ם ריש חגיגה ד' א' ד"ה אלא (קלב)

מה' ממרים הי"ב וז"ל טומטום שנקרע ונמצא זכר אינו נעשה בן סורר ומורה שנאמר כי יהי' לאיש בן סורר ומורה עד שיהי' בן משעת התראה עכ"ל וכ' הלח"מ שם דס"ל להרמב"ם דדוקא כשנקרע אחר התראה פטור ודלא כרשב"ם ב"ב דף קכ"ו ע"ב ע"ש ולדברי הפמ"ג קשה הא התראת ספק הוא וככה"ג לא שמי' התראה לכ"ע ולמה לי קרא אע"כ גם כאן שמה התראה ומ"מ נ"ל דאם לא נקרע עד לאחר שעבר העבירה ובשעה שעבר העבירה לא ידע אי בר חיובא הוא או לא פטור דבגוף עשיית המעשה ספק הי' ודמי לזורק אבן לגו דפלגא ופלגא פטור בלא קרא דוארב לו וקם עליו כיון דבשעת עשיי' ספק הי' אם איסורא דמיחייב עלי' עשה או לא וה"נ דכוותי' ומ"מ נ"מ במה שכתבתי היכי דהתרו בו ואח"כ נקרע ואח"כ טימא עצמו דלטעם הפמ"ג פטור ולדידי חייב ואפשר גם הפמ"ג דוקא כעבר ואח"כ נקרע קאמר ומטעם שכתבתי ומ"ש לא שמי' התראה לאו דוקא אלא שגרת לשון הוא ור"ל שגם במעשה הי' ספק ודוק ונ"ע:

(קכח) אפשר דראוי להביא. הא לא נסתפק אם יכול להביא עולה דלא אשכחן דחייבה תורה להביא עולה לעובר אעשה אלא גבי עולת נדבה כתיב בויקרא ונרצה לו לכפר עליו ודרשו חכמים שמכפר על עשה ועל לאו שניתק לעשה כמ"ש רש"י שם ופשיטא שיכול להביא עולת נדבה בכל שעה שירצה אלא לכל עובר על עשה ראוי להביא עולת נדבה כדי שיתכפר לו לכן נסתפק כאן אם גם לדידי' מכפר לי' וראוי להביא או לא מכפר לי' והוי כשאר כל אדם אבל אם רצה להביא ודאי מביא ודוק:

(קכט) שב מידיעתו. משמע דר"ל דלא מקרי שב מידיעתו דאפילו יודע דעובר אעשה שמא אכתי לא ישוב דסבר שמא איני מחויב בה ואתה זה דלא בעינן שב מידיעתו אלא בחטאת וכן מסתמא ודאי ויותר נ"ל דאפילו אמזיד גמור מכפרת. ועוד דהא דהא מספק חייב ר"ל ולכן מסתמא אם הי' יודע שעובר לא הי' עובר מטעם שמא איני מחויב דמספק הי' מקיים העשה. ולענ"ד בל"ז אפשר לומר דהוי שב מידיעתו דאלו הי' יודע דזכר הוא לא הי' עובר. (קל) להוציא נשים. ר"ל דבסי' תרפ"ט איכא מחלוקת דלרש"י נשים מוציאות אנשים במקרא מגילה ולבה"ג אין מוציאות וטומטום לכ"ע אינו מוציא וע"כ לרש"י טומטום גרע וגם אשה אינו מוציא ולא למי שאכל שיעורא דרבנן ולבה"ג אין זה מוכרח ולפ"ז מ"ש לעיל אות כ"ד להוציא אנשים יש ס"ס יש לעיין בו דאפילו נימא נשים חייבות מ"מ שמא כרש"י דאפ"ה אינו מוציא ולא הוי ספק גמור וכיוצא בזה נמצא בדברי האחרונים הרבה פעמים אלא להוציא נשים שפיר יש ס"ס שמא זכר הוא ושמא כבה"ג ואפשר גם ספק זכר לאו ספק הוא לרש"י דמ"מ ספק גרע טפי ודוק ונ"ע:

(קלא) יש בו ג' ספקות. הנה ביבמות דף פ"א פ"ב פ"ג איתא מחלוקת תנאים באנדרוגינוס ר' יוסי ור"ש ס"ל דאנדרוגינוס מאכיל בתרומה דזכר ודאי הוא ואח"כ איתא דת"ק ס"ל דאנדרוגינוס נושא ולא נישא ור' אליעזר ס"ל חייבין עליו סקילה כזכר ואמרינן בגמרא דר' יוחנן ס"ל דלר"י ור"ש מאכילה גם בתרומה דאורייתא דזכר ודאי הוא וכן ס"ל גם ת"ק ור"א דסיפא אלא דלת"ק חייבין עליו סקילה מב' מקומות ולר"א דוקא במקום זכרות וריש לקיש ס"ל דלר"י ור"ש דוקא בתרומה דרבנן מאכיל ולא בתרומה דאורייתא ואקשינן עלי' דר"ל מת"ק דאמר אנדרוגינוס נושא ומשנינן תני אם נשא משמע דלר"ל אינו נושא לכתחלה ואח"כ איכא ברייתא ר' יוסי אומר אנדרוגינוס ברי' בפ"ע היא ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה ופסק הרמב"ם בפירושו להמשנה ובחיבורו פ"ד מה' אישות הי"א ובפ"ב מה' אישות הכ"ד כר"י דברייתא דספק הוא ואם קידש אשה צריכה גט מספק גם בפ"ז מה' תרומות הי"ד פסק דאשת אנדרוגינוס אינה אוכלת בתרומה ומשמע מדבריו שגם בתרומה דרבנן אינה אוכלת ובפ"א מה' א"ב הט"ו פסק דחייבין עליו סקילה דרך זכרותו ומותר לישא אשה וע"כ ס"ל דלא פליגי אהדדי כמ"ש ה"ה והכ"מ והלח"מ שם ע"ש ולפי דבריו ליכא אלא ב' דעות דעה א' דודאי זכר הוא ודעה ב' דברי' בפ"ע וספק הוי ולפ"ז מ"מ ליכא אלא חד ספק ספק זכר או נקבה וכ"כ התו' ביבמות דף פ"ג ע"א ד"ה ברי' ובנדה דף כ"ח ע"א ד"ה אמר ר"כ דלר"י דברייתא ספקא הוי אכן בברייתא דחגיגה דף ד' ע"א לפי מה שפירשתי' בעזה"י לעיל אות כ"ד סיברת דאינו לא זכר ולא נקבה ועכ"פ ליכא למ"ד זכר ונקבה הוא והא"ג דאמרינן בחגיגה שם סד"א הואיל ואית לי' צד זכרות אין ראי' דזכר ונקבה הוא דאפשר לומר דס"ד כן ואמסקינן דלא אמרינן כן ובלא"ה יש לפרש דזכר גמור הוא משום צד זכרות שלו וכמ"ש לעיל אות כ"ד אכן הראב"ד בהשגות פ"ב מה' שופר ה"ב כ' דיש מי שאומר דאליו זכר ואליו נקבה וכ' ה"ה דמחלוקת תנאים הוא ביבמות דף פ"ג ע"ש ואני לא מצאתי שם תנא שיאמר עליו כי הוא זה אם לא נאמר דס"ל להראב"ד דמי שאומר שחייבין עליו סקילה מצד זכרות ולא בצד נקבות ס"ל דאליו זכר ואליו נקבה וכ"כ הרשב"א הביאו הכ"מ בפ"א מה' א"ב שם דלמ"ד זה לאו ספק הוא ע"ש אלא דא"כ לא הו"ל לה"ה לכתוב בסתם מחלוקת תנאים הוא דמשמע שגם הרמב"ם מודה דחד תנא ס"ל כן אלא דלא פסק כוותי' והא אדרבה גם הרמב"ם פ"א מה' א"ב פסק כר"א אלא דס"ל שגם לר"א ספק והרמב"ן בחידושיו בק"א בסוף יבמות כ' דלר"י דברייתא אינו לא זכר ולא נקבה. ועתה אפרש הנ"מ לדינא בין הנך דיעות והנה לדעת האומר דהוי זכר ודאי פשיטא דאם קידש אשה מקודשת ודאי ואם קדשה אחר אח"כ א"צ הימנו גט ומותר באחותה וגם מאכילה בתרומה דאורייתא ובחזה ושוק ואם קדשו איש מותר באחותו וגם חייבין עליו סקילה מב' מקומות ומיטמא בלובן לשרוף ואינו מיטמא באודם כלל וחייב בכל מ"ע שהזמ"ג ומברך עליהם אפילו למ"ד נשים אין מברכות על מ"ע שהזמ"ג וגם נימול בברכה ובשבת וקדוש בבכורה ואמו טמאה לידה טומאת זכר אכן לענין ביאת מקדש אפשר נתמעט ממזכר כיון דמשונה הוא כמ"ש התו' בנדה דף כ"ח ע"א ד"ה שנאמר דאפילו גליא כלפי שמיא דזכר הוא ממעט לי' כיון דמשונה הוא ה"נ למ"ד זה דס"ל שגם לדידן פשיטא לן דזכר הוא מ"מ נתמעט משום דמשונה הוא ונ"ע בזה. ולמ"ד ספק בין קידש בין נתקדש הוי ספק לכל דבר ומטמא בלובן או באודם לתלות וכשראה אודם ולובן ביחד אז מטמא לשרוף וחייב במ"ע שהזמ"ג מספק ואינו מברך עליהם למ"ד נשים אין מברכות ונמול בלא ברכה ואינו נמול בשבת וקדוש בבכורה מספק ואמו טמאה לידה מספק לזכר ולנקבה ולענין ביאת מקדש נתמעט ממזכר ועד נקבה כדאיתא בנדה שם ולענין סקילה לדעת הרמב"ם מ"מ חייבין עליו סקילה במקום זכרות ולדעת הראב"ד והרשב"א למ"ד זה אין חייבין עליו סקילה כלל. ולמ"ד זכר ונקבה אפשר בין קידש בין נתקדש הוי קידושין גמורים ואין תופסין באחותה ומטמא בין באודם בין בלובן לשרוף ולענין מ"ע שהזמ"ג נ"ל דחייב משום צד זכרות שבו ולענין סקילה חייבין עליו במקום זכרות ולא במקום נקבות ולענין בכור וכן לענין מילה בברכה ובשבת מספקא לי אי נימא כיון דעכ"פ מקצת זכר הוא הוי כזכר כדקיי"ל פה אפילו מקצת פה כמבואר ביו"ד סי' ע"ז או אפשר כאן כולה זכר בעינן וכן לענין טומאת לידה יש להסתפק דאפשר דינה כיולדת זכר ונקבה ביחד דנותנים לה ימי טומאה וטהרה דנקבה ונ"ע בזה. ולדעת הרמב"ן דלר"י דברייתא אינו לא זכר ולא נקבה מפורש בדבריו דמ"מ חייבין עליו סקילה בב' מקומות לרב מריבויי דמשכבי אשה וממילא ה"ה לר"א במקום זכרות כדאיתא בגמרא שם דף פ"ג ע"ב ע"ש ולענין טומאה כ' שם דאפילו ראה לובן ואודם אין שורפין ומשמע מדבריו שם דמ"מ תולין בין בלובן בין באודם

באודם וטעמא דמלתא כ"ל כמ"ש הרמב"ן שם גבי כוי דאע"ג דברי' בפ"ע הוא לא בהמה ולא חי' מ"מ לענין שחיטה וטומאה השוה בבהמה וחי' אין מוציאין אותו מדין שניהם אבל בדבר שיש חילוק בין בהמה וחי' מספקינן בברי' זו אם נתנה לו תורה דין בהמה או דין חי' ומשמע דה"נ לענין אנדרוגינוס אע"ג דאינו לא זכר ולא נקבה מ"מ בדברים השוים בזכר ובנקבה אין מוציאין אותו מדין שניהם ובדברים החלוקים זה מזה מספקינן בי' אם נתנה לו תורה דין זכר או דין נקבה וכן בין בלובן בין באודם ספק הוא ואפילו לובן ואודם כיון דזכר טהור באודם ונקבה טהורה בלובן עדיין ספק הוא שמא לא טמאתו התורה לא בזה ולא בזה כיון דמ"מ אין זכר ונקבה שוין בדבר וממילא לענין מ"ע שהזמ"ג גם לדידי' הוי ספק וכן לענין מילה ולענין בכור כתב הרמב"ן שם דאינו בכור כלל ונגזז ונעבד ומבואר שם דהא דאמרינן בבכורות דף מ"א ע"ב טעמא דתרי מיעוטי כתיבי היינו לרבנן דהתם אבל לר"י א"צ לכך דמזכר לחוד נתמעט כיון דברי' בפ"ע הוא וכ"פ בה' בכורות פ"ו וכ"ל דטעם הדבר דלא אמרינן גם לענין בכור דספק הוא אם חייבו התורה בבכורה דוקא לענין חיוב מצוה י"ל דאע"ג דלא נכלל לא בלשון זכר ולא בלשון נקבה מ"מ לא מסתבר לומר דלא חייבתו התורה לא במצות זכר ולא במצות נקבה דהא מ"מ בר ישראל הוא וע"כ חייבה אותו התורה כאחד מהם או כזכר או כנקבה ואנן הוא דלא ידעינן כמאן לכן מספקינן בדיניו אבל לענין קדושת בכור דלא שייך סברא זו ורחמנא לא אקדיש רק הזכרים וזה אינו נכלל בכלל זכר ממילא לא קדיש כנ"ל בטעם הדבר ונלמד מזה דיש עוד נ"מ בין הרמב"ן ובין פוסקים הנ"ל דס"ל דספקא הוא מי שהקדיש זכרים או נקבות שבבהמותיו או שניהם לב"ה דלדעת הפוסקים דספקא הוי קדיש אנדרוגינוס מספק ואם הקדיש שניהם קדיש בודאי ממ"נ ולדעת הרמב"ן לא קדיש אנדרוגינוס כלל וכן האומר אם ילדה אשתו זכר יטול מנה ואם נקבה מאתים וילדה אנדרוגינוס דלדעת האומרים דספק הוא נוטל כפחות שבשניהם וכ"פ הרמב"ם בפירושו בפ"ח מה' זכיי' ומתנה ה"ו אבל לדעת הרמב"ן משמע שאינו נוטל כלום ויש להסתפק לדעת הרמב"ן אם אמו טמאה לידה אי נימא דדמי לטומאת זיבה דידי' ויש בה ספק אם טמאה טומאת זכר או טומאת נקבה או שאינו לא כזכר ולא כנקבה וטהורה לגמרי או נימא דלא דמי לטומאת זיבה דהוי מצות שבגופו אבל לענין טומאת האמו אפשר שאין בה ספק כלל וטהורה לגמרי גם לענין קידושין בין קידש ובין נתקדש יש להסתפק לדעתו וצ"ע. וראיתי במהרי"ט אלגזי שם אות כ"ח ד"ה אחר עפ"ז שכ' דלדעת האומר דאינו לא זכר ולא נקבה אינו מיטמא כלל לא באודם ולא בלובן ולענ"ד מלשון הרמב"ן שם משמע דלא קשה לו אלא הא דאמר רב בראה לובן ואודם שורפין והא מסיק דלא קאי אלא על טומטום ולא אאנדרוגינוס וחולק בזה על התוס' אבל הא דתולין בראה אודם או לובן ניחא לי' וכמ"ש לעיל ע"ש :

ונשאר לנו לבאר שיטת הרמב"ם והרא"ש והנה כבר כתבתי לעיל דהרמב"ם בפ"ב ובפ"ד מה' איסות ובפ"ח מה' זכיי' פסק דספק הוא וכ"פ עוד בפ"א מה' מטמאי משכב ומושב ה"ז דאם ראה לובן או אודם תולין ואם ראה לובן ואודם שורפין דספק הוא ע"ש ובס"פ ט"ו מה' מעה"ק פסק האומר על בהמה מעוברת אם תלד זכר הרי הוא עולה ואם נקבה זבחי שלמים וילדה טומטום ואנדרוגינוס אינן קדשים והרי הן חולין ע"כ והיינו מטעם שפסק בפ"ג מה' איסורי מזבח ה"י דהמקדיש טומטום ואנדרוגינוס למזבח הרי זה כמקדיש עצים ואבנים לפי שאין קדושה חלה על גופן והרי הן חולין לכל דבר ע"כ [ועיין בלח"מ ס"פ ט"ו מה' מעה"ק ובפ"ח מה' זכיי' שם] ומטעם שכ' שם בה"ג וז"ל הטומטום והאנדרוגינוס אע"פ שאין לך מום גדול מהן הרי הן פסולין למזבח מדרך אחרת לפי שהן ספק זכר ספק נקבה הרי הן כמין אחר ובקרבנות נאמר זכר תמים ונקבה תמימה עד שיהי' זכר ודאי ונקבה ודאית לפיכך אף העוף שהוא טומטום או אנדרוגינוס פסול למזבח עכ"ל וכ"כ עוד בפ"ז מה' פסמ"ק ה"ד ומבואר מדבריו דס"ל דקרא ממעט טומטום ואנדרוגינוס מלגבי מזבח ולא תקשה אצטרך קרא למיעוטי ספקא דסד"א ליקרב ממ"נ לשלמים דכשר בין זכר ובין נקבה ואפילו לעולה עכ"פ לחול קדושה עלי' מספק וכ"כ בפ"א מה' ערכין ה"ה דטומטום ואנדרוגינוס אין להם ערך שלא קצבה תורה ערך אלא לזכר ודאי או לנקבה ודאית ע"ש [ועמ"ש לעיל אות כ"ד] ובפ"ב מה' בכורות ה"ה פסק וז"ל בכור שהוא אנדרוגינוס אין בו קדושה כלל וכו' נולד טומטום הרי זה ספק בכור וכו' עכ"ל ע"ש וכבר האריך הלח"מ פ"ד מה' איסות ה"א ובפ"ג מה' איסורי מזבח ה"ג ובפט"ו מה' מעה"ק ובפ"ח מה' זכיי' וכן מהרי"ט אלגזי שם ליישב דברי הרמב"ם מהא דבבכורות דף מ"א ע"ב אמרינן דלמ"ד ספק הוא לא אצטרך קרא למיעוטי ספקא ע"ש ולענ"ד נראה ליישב דס"ל להרמב"ם דדוקא לת"ק דס"ל דבהמת קדים מספקא ומשמע לי' דה"ה גבי עולה ס"ל כן קשה לו צ"ל קרא להכי דממילא מספקא לן אבל לרבנן בתראי דנגזז ונעבד שפיר אצטרך קרא דלא חלה עליו קדושה כלל ולא קשה הא כלפי שמיא גליא דמ"מ אנן לא ידעינן אי משום דהוי נקבה ממעט לי' ואשמעינן דנקבה הוא או משום דהוה זכר משונה וס"ל להרמב"ם דלמ"ד אנדרוגינוס ברי' בפ"ע וספקא הוא שייך טפי למעוטי אנדרוגינוס מטומטום אע"ג דאפשר לומר באנדרוגינוס כלפי שמיא גליא כיון דטומטום לא הוי ברי' בפ"ע לכן לא מתירין רבנן לגזוז וליעבד אלא באנדרוגינוס ולא בטומטום אם לא היכי דאיכא ב' מיעוטי נתמעט גם טומטום ולכן נתמעט טומטום דלא חל עליו קדושת פה בשום מקום כמ"ש הרמב"ם בפ"ג מה' א"מ הכ"ל וממילא אין חילוק ואפילו בעולה דליכא אלא חד מיעוט נתמעט גם טומטום אבל לרב חסדא דאמר אבל בטומטום ד"ה ספקא הוא וקדיש מספקא ומשמע דאפילו למ"ד אנדרוגינוס זכר הוא לא ממעט טומטום וע"כ דאין סברא למעט טומטום כלל לכן צ"ל לדידי' בהנך ברייתות דממעט טומטום שמי מכאן טומטום אבל הרמב"ם דפסק כרבנן בתראי ס"ל דדוקא לדידהו לא ממעטינן טומטום כיון דליכא אלא חד קרא אבל היכי דאיכא תרי מיעוטי ממעטינן גם טומטום לכן לא מסמי טומטום מכל הנך ברייתות כנ"ל לדעת הרמב"ם. עוד אפשר לומר דלהרמב"ם לא שייך כלל למעט טומטום גבי בכור דבלא"ה לא קדיש מספקא דס"ל כל ספק מה"ת שריא וכמ"ש לעיל אות כ"ד וע"כ קרא לאנדרוגינוס אתא דכלפי שמיא גליא וממעט לי' או דאשמעינן דנקבה הוא או משום דזכר משונה הוא וכמ"ש לעיל אבל טומטום נשאר כמו כל ספק איסור דאסור עכ"פ מדרבנן אבל אנדרוגינוס דמיעטי' קרא לא רצו לאסרו מדרבנן [ועמ"ש לעיל ח"א אות ט"ו ודוק] אבל בשאר קדשים אשמעינן דקדושת פה לא חל עליו אע"ג דכשישחט בחוץ יהי' איסור כרת ולדעת הכ"מ ספ"ט מה' טומאת מת מודה הרמב"ם דספקו אסור מה"ת מ"מ הא הרמב"ם כ' בפ"ג מה' א"מ שהבאתי לעיל שאין לך מום גדול ממנו [וע"ש בלח"מ] וליכא אלא איסור גיזה ועבודה דהוי בלאו ודוק :

והרא"ש פ"ו דבכורות סי' ח' כ' דרי"ף פסק כר' יוסי דברייתא וסיים ולהאי פסקא הלכה כרבנן בתראי דאמרי דאנדרוגינוס נגזז ונעבד והקשו המעדני יו"ט אות ל"ז ומהרי"ט אלגזי שם דלפירש ר"י לר' יוסי דברייתא הוי ספק זכר ספק נקבה ואמאי נגזז ונעבד ומהרי"ט אלגזי הביא שם בשם הרא"ש בחידושיו ליבמות שהכריע כפיר"י ע"ש ולפמ"ש ליישב דברי הרמב"ם גם דברי הרא"ש מיושבים כיון דלר"י דברייתא ברי' בפ"ע הוא אע"ג דספק הוא מ"מ נתמעט מזכורך משא"כ טומטום וכמ"ש אבל אי הוי ס"ל כר"י דמתניתין דזכר הוא טפי הו"ל למעט טומטום דספק הוא מאנדרוגינוס דודאי זכר הוא וכמ"ש לעיל :

ועתה אשיבה אראה הסכמת הש"ע להלכה הנה באו"ח סי' י"ז ס"ב גבי ציצית ובסי' של"א ס"ה לענין מילה בשבת ובסי' תקפ"ט ס"ד לענין שופר ובסי' תר"מ ס"א לענין סוכה וביו"ד סי' קצ"ד ס"א לענין טומאת לידה ובח"מ סי' קע"ה סמ"ז לענין מצרנות ובסי' רנ"ג סכ"ו לענין שכ"מ שאמר אם תלד אשתי זכר יטול מנה ואם נקבה מאתים ובסי' ר"פ ס"ז ח' ט' לענין ירושה ובאה"ע סי' כ"ב סי"ב לענין ייחוד פסקו הטור והש"ע דספק הוא אכן ביו"ד סי' רס"ה לענין מילה בברכה ובסי' רס"ו לענין מילה בשבת הביא הטור גם דעת ר"י דזכר

ודאי

(קלב) ובי״ אר״ח תקפ״ט מזה ובסי׳ תרפ״ט (קלג) וביו״ד שט״ו אות ט׳ בש״ך דבעלמא קיי״ל דברי׳ הוי ובבכור מחמירין. באה״ע סי׳ מ״ד ס״ה וב״ש אות ח׳ ט׳ ובהרב שם י״א זכר ודאי וע״ש (קלד) ומ״א או״ח תקפ״ט אות ב׳ אם באותו פעם שהוא נקבה חבירו זכר אין מוציאו וביו״ד רס״ה ס״ג אין מברכין על מילתו שאין זכר ודאי אבל מצוה שאיש ואשה חייבין פשיטא שגם הוא חייב אפילו אי הוי ברי׳ בפ״ע דבכלל בנ״י הוי ועב״ח תקפ״ט הביא מחלוקת הרי״ף והר״מ ספק הוי ולר״י ודאי זכר יע״ש. וכ׳ הב״י באו״ח תקפ״ט אפילו הוי חצי זכר וחצי נקבה (קלה) מוציא עצמו ול״ד לחצי עבד דבידי אדם. ופירש הפרישה דיכול לשחררו משא״כ זה דאין תקנה. וער״מ פ״ב מה׳ שופר ה״ב והשגת הר״א ז״ל שם דחצי זכר וחצי נקבה אפילו מינו אינו מוציא וא״י למה לא כ׳ אפילו עצמו אינו מוציא כמו ח״ע וחב״ח יע״ש ועיין אה״ע קע״ב לענין חליצה בס״ת וב״ח רס״ה י״ד האריך :

כז ולענין טומטום שנקרע ונמצא זכר בבכורות מ״ב ב׳ פלוגתא אי הוי סרים חמה או ספק ובאה״ע וקע״ב ס״ט הביא י״א וא״כ באו״ח סי׳ נ״ג סרים אין למנות אותו לש״ץ יש לעיין בזה (קלו) ועמ״ש בפנים מזה :

כח הסוג התשיעי הוא אונן שמתו מוטל לפניו עיין ר״פ מי שמתו ברכות י״ז ב׳ ויו״ד שמ״א וכ׳ בשו״ת ח״צ ז״ל סי׳ א׳ דוקא מ״ע פטיר הא מל״ת חייב כשאר אנשים ופשוט הוא דטעם דפטור דעוסק במצות פטור ממצוה לא לעבור על ד״ת ועיין רבינו יונה ריש מי שמתו. ויראה (קלז) אונן בע״פ מחצות עשה תשביתו או בחוה״מ פסח לאו דב״י אונן אינו מוזהר עלי׳ דכל שאין בקום ועשה עובר על ד״ת אע״פ שעובר בב״י בכל שעה

אין

ודאי הוא אבן הש״ע בסי׳ רס״ה ס״ג ובסי׳ רס״ו ס״י סתם דספק הוא ובסי׳ שט״ו לענין בכור הביא הטור דעת הרמב״ם דאינו בכור אלא נגזז ונעבד ודעת הרא״ש דספק הוא ומבואר בדברי הרא״ש הביאו הב״י שם דספקא דידי׳ הוא אם הלכה כהרמב״ם או כר״י דס״ל זכר הוא ופסק שם בש״ע ס״ג דספק בכור הוא ומשמע לכאורה דגם הש״ע מספקא לי׳ שמא הלכה כר״י ועמ״ש לקמן מזה ובאה״ע סי׳ מ״ד לענין קידושין ובסי׳ קע״ב לענין חליצה משמע הכרעת הטור דודאי זכר הוא והש״ע בסי׳ מ״ד ס״ה סתם דספק הוא ורמ״א מביא י״א דזכר ודאי הוא ובסי׳ קע״ב ס״ח הביא המחבר בעלמו י״א אלו וכבר האריכו היש״ב פ״ח דיבמות סי׳ נ״ב והפרישה ביו״ד סי׳ שט״ו והב״ח שם סי׳ רס״ה ס״ז לפרש דברי הטור וראיתי בלח״מ פ״ח מה׳ זכיי׳ שפירש דברי הטור חו״מ סי׳ ר״פ ס״ה הנ״ל דס״ל דברי׳ בפ״ע הוא לא זכר ולא נקבה אבן בכל המקומות הנ״ל לא הביא הטור דיעה זו והד״מ והפרישה והב״ח שם פירשו דהטור ס״ל דברי׳ וספק הוא ומ״מ כיון דלא שכיח הוא לא תקנו לו חכמים מזונות ע״ש ובדעת המחבר אפשר לומר דפשיטא לי׳ כדעת האומר דברי׳ וספק הוא ומ״מ פסק ביו״ד סי׳ שט״ו לגבי בכור דספק הוא דלא ברירא לי׳ לומר דלדעת זו נגזז ונעבד כדברי הרמב״ם וכמו שהשו המפיו״ט והלח״מ ומהרי״ט אלגזי הנ״ל לכן חשש להחמיר מספק גם באה״ע סי׳ קע״ב אפשר לומר כיון דלדעת רי״ו והרמ״ה שהביא הב״י שם והב״ש סק״י לא קיי״ל כברייתא דאשת אנדרוגינוס לא חולצת ולא מתייבמת לכן חשש דאפילו לדעת האומרים ספק הוא צריכה חליצה לכן הביא דברי הטור כהוייתן לחוש לספקא ואפשר עוד לומר דמספקא לי׳ אם הלכה כהרמב״ם דספק הוא או כר״י דזכר הוא לכן בכל דוכתא שגם להרמב״ם ספק הוא לא אצטריך להביא דעת ר״י דלא כ״מ בזה דמ״מ מידי ספקא לא נפקא ולא ס״ל שיהי׳ עי״ז ס״ס דהוי מסס אחד ספק זכר או נקבה אבל ביו״ד סי׳ שט״ו דלדעת הרמב״ם נגזז ונעבד וכן לענין חלילה דלדעתו פטורה מכלום חשש לסברת ר״י שיהי׳ ספק [ודעת רמ״א נל״ע שהביא דעת ר״י באה״ע סי׳ מ״ד לענין קידושין והא פשיטא שלא נסמוך אדיעה זו להקל בקידושין ואם מ״מ רלה להביא דעת ר״י אמאי לא הביאו בכל מקומות הנ״ל] ומ״מ הא ודאי דלא נסתפק שמא קיי״ל דזכר ונקבה הוא דא״כ אמאי פסק באו״ח סי׳ תקפ״ט ס״ד דמוליא את מינו הול״ל דאפילו עלמו אינו מוליא כמו ח״ע וחב״ח שם בס״ה ולע״פ שכ׳ בב״י שם בשם ה״ה דאפילו למ״ד אליו זכר וחליו נקבה מוליא מינו בדרך אפשר כ״כ ע״ש גם הראב״ד חולק ע״ז וגם א״א לומר דנסתפק שמא אינו לא זכר ולא נקבה דא״כ אמאי פסק בח״מ סי׳ ר״פ דיש לו עכ״פ מזונות גם בסי׳ רי״נ פסק דנוטל כפחות שבשניהם [ועיין בלח״מ פ״ח מה״ז שם ודוק] וכן כ״ל עיקר בדעת הש״ע נמלינו למדין דליכא לדידן להלכה אלא ספק זכר ספק נקבה ודוק: (קלב) וב״י או״ח. הנה הב״י כ׳ שם דברי׳ בפ״ע הוא ומ״מ כ״ל דכוונתו ברי׳ וספק וכמ״ש לעיל בעזהש״י באריכות וכ״כ הלח״מ בפ״ב מה׳ שופר ה״ב ע״ש : (קלג) וביו״ד סי׳ שט״ו בש״ך. הנה דברי הש״ך אלו לכאורה אינם מובנים דהנה מלא בעלמא דקיי״ל דברי׳ בפ״ע ואינו לא בכלל זכר ולא בכלל נקבה ובכל המקומות שהבאתי לא הביא הב״י שום דעה דאינו לא זכר ולא נקבה וכמ״ש לעיל ובחו״מ סי׳ ר״פ כ׳ הטור דברי׳ הוא ופי׳ הב״י שם דס״ל אינו לא זכר ולא נקבה והקשה עליו ולא פסק כמותו וכבר כתבתי מה שפירשו שם הד״מ והפרישה והב״ח וכבר הבאתי בעזהש״י שטת הפוסקים ולא נמלא מי שפסק כן אלא הרמב״ן ומשמע דיחידאה הוא גם לא ביאר טעמא אמאי אזלינן הכא טפי לחומרא מבכל דוכתי וכ״ל לפרש דברי הש״ך שר״ל דבעלמא קיי״ל דברי׳ וספק הוא ומ״ש דאינו לא בכלל זכר ולא בכלל נקבה אין ר״ל שאינו לא זכר ולא נקבה אלא ר״ל דלא בכלל בכלל סתם זכר ולא בכלל סתם נקבה לפי שספק שאינו עומד להתברר הוא והוי כברי׳ בפ״ע וכמ״ש הב״ח בחו״מ סי׳ ר״פ ס״ה וקילר הש״ך ולא ביאר טעמא דמחמירין כאן וכוונתו כמ״ש לעיל ליישב דברי המחבר כנ״ל ודוק : (קלד) ומ״א או״ח תקפ״ט . דברי המ״א אלו אינם מובנים וכמ״ש המחה״ש שם דבכל הפוסקים משמע דכל אנדרוגינוס שוים בכל זמן יש להם זכרות ונקבות וכ״כ הרמב״ם פ״כ מה׳ איסות הכ״ד וגם הוא רחוק במליאות שישתנה הדבר בחילוף זמנים ול״ע : (קלה) מוליא עלמו. לאו דוקא דה״ה מינו וכ״כ ה״ה שם בהדיא אלא דעלמו ומינו דין אחד להם ומעתה גם הראב״ד דנקיט מינו לאו דוקא וה״ה עלמו ודיק : (קלו) ועמ״ש בפנים. לא מלאתי מזה שם : (קלז) אונן בע״פ מחלות. ולענ״ד יש לעיין בזה וראיתי בברכי יוסף או״ח סי׳ תל״א סק״ב וביו״ד סי׳ שמ״א סק״ט והשע״ת באו״ח שם והפ״ת ביו״ד שם סק״ו הביאו בשם ת׳ בית יהודה דאונן אור לי״ד הוא פטור ממלות בדיקה ויבדקו לו אחרים וסיימו השע״ת והפ״ת שם בשם ספר ת״מ דיקנה במתנה לאחר ואז אותו האחר יברך משא״כ אם אינו בודק אלא משום שליחות ל״ע אם יברך עכ״ד ואין הס׳ תח״י לעיין ומ״מ משמע לי דכוונתו דלהע״ג שכ׳ המ״א ס״ס תל״ב דהשליח יברך היינו היכי שהבעה״ב מחויב אבל היכי שהבעה״ב פטור ממלות נסתפק אם יברך השליח והנה מהרש״ל בת׳ סי׳ ע׳ כ׳ דאונן שיש לו בן למול ימול אותו קודם קבירת המת דמלוה דרמיא עלי׳ בפרט ויש לו זמן ואינו מבטל בה שום דבר מלרכי המת לא נפטר ממנה והביאו הט״ז ביו״ד ס״ס שמ״א והסכים עמו דהיכי דא״א לקבור המת קודם תפלה ימול קודם קבורה אלא דהוא לא יברך להכניסו אלא הסנדק [משמע מדבריו דהמוהל יברך על המילה והסנדק מברך להכניסו אע״פ שאבי הבן פטור ול״ד למ״ש האחרונים הנ״ל בשם ס׳ ת״מ דשלוחו של אונן ספק אם יברך על הבדיקה דשאני הכא דאפילו אין לו אב כלל מלוה על כל אדם למולו ולברך על המילה משא״כ בבדיקת חמץ דלא אשכחן דהמלוה חל על אחר ואע״פ שהמ״א שם למד דהשליח מברך מהא דאחר מברך על המילה היינו היכי שהאב מחויב ודאי דמי להדדי שגם במילה אין המלוה אלא על האב אבל היכי שאין האב מחויב ל״ד זה לזה דבמילה החויב על כל ישראל משא״כ בבדיקת חמץ וכמ״ש ודוק] והנה מהרש״ל שם הביא ראי׳ מהא דאיתא ביו״ד סי׳ שמ״ב בוטל בעילת מלוה ופורס ומהא דתניא במגילה דף ג׳ ע״ב הרי שהי׳ הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת יכול יטמא אמרת לא יטמא יכול אף למת מלוה ת״ל לאחותו וכו׳ ע״ש ודבריו לריכין ביאור דמה הוא זה שכ׳ מלוה דרמיא עלי׳ בפרט הא כל המלות עלי׳ רמיא דמה שאחרים יקראו ק״ש ויתפללו לא יפטור הוא בזה גם מהו זה שכ׳ ויש לו זמן הא ק״ש ותפלה זמנם קלר יותר וגם מה זה שכ׳ ואינו מבטל

בה

כה שום דבר מצרכי המת מ"מ מצות אלו מכל המצות לזה ונלפע"ד לפרש דבריו דשאני כל המצות שחובתם אקרקפתא דגברא רמיין וכשהוא אונן ופטור א"כ ליכא מצוה כלל וממילא כשהוא אונן עד אחר שעבר זמן ק"ש ותפלה ליכא מצות ק"ש ותפלה כלל ואם נקבר המת קודם שעבר זמן ק"ש ותפלה אז חל חובתם עליו משא"כ בהנך דהמצות עכ"פ צריכים שיעשו ואפילו אם נאסר לו מלעשותם בימי אנינותו בע"כ יעשה אותם ע"י אחר או הוא בעצמו אחר שיעבור אנינותו כגון למול את בנו דעכ"פ צריכין למולו או ע"י אחרים או הוא בעצמו למחר וליומי אוחרי וכן בבועל בעילת מצוה עכ"פ יבעול אח"כ וכן לשחוט פסחו ליכא אלא עשה דטומאת קרובים כמ"ש התו' בנזיר דף מ"ח ע"ב ד"ה ולאחותו דהא מיירי שם שיש לו קוברין דאל"כ מת מצוה הוא וא"צ אלא להכין צרכיו וזה יכול לעשות ולשחוט פסחו ע"י אחר ולאכול בלילה כשיעבור אנינותו אם לא יטמא וכיון שצריך לעשות המצוה ע"י אחר או לאחר זמן לא שייך לומר דפטור הוא ומה אמרת יעשה המצוה אח"כ או ע"י אחר לזה כ' מהרש"ל כיון דהמצוה עלי' רמי' וזמנו עתה לא דחינן המצוה אא"כ הי' מבטל בה צרכי המת משא"כ כשאינו מבטל בזה צרכי המת יעשה בעצמו המצוה המוטלת עליו בזמנו ואח"כ יעסוק בקבורת המת כן נלפע"ד לפרש דברי המהרש"ל ולפ"ז משמע לכאורה דה"ה בדיקת חמץ כיון דאפשר ע"י שליח ובפרט בע"פ דעכ"פ יצטרך לבדוק ולבער א"כ בתוך הפסח כדאיתא באו"ח סי' תל"ה ממילא חייב לעשותו בעצמו בזמנו וממילא לפי דברי מהרש"ל גם להכניסו יברך אלא דהט"ז חש לדעת רמ"א שהביא שם שלא יברך וכ"ל שזה דעת תי' בית יהודה וס' ת"מ הנ"ל דס"ל יבדוק בעצמו והנ"ב מה"ק אאו"ח סי' כ"ז כ' דטעמא דפסח ומילה משום דמיפך שייך בהם כרת וטעמא דבועל בעילת מצוה משום דלא דחינן משום אנינות אלא מצוה הנוהג בשעת האנינות אבל שיבטל מצוה הנוהג כמה ימים אחר קבורת המת הא לא אמרינן והוציא מזה שאונן יספור בספירת העומר בלא ברכה כדי שיוכל לספור בשאר הימים בברכה [וע"ש שלא החליט הדבר למעשה אם לא משום ס"ס]. ומעתה נלא לנ"ד והנה דעת מהרש"ל משמע ודאי שמחויב לבדוק בעצמו ולברך וכמ"ש ואפילו לפי דעת רמ"א משמע לי דאם הוא אונן כל היום שימולו ולא יברך הוא דלא קאמר אלא דימתינו עד אחר קבורה כדי שיברך הוא משמע אבל אם יעבור היום עדיף למולו ויברך הסנדק אלא דאפשר לחלק בין מילה לבדיקה דבמילה החיוב על האחרים משא"כ בבדיקה שאין חיוב על אחרים אפשר דאין חיוב עליו לבקש מי שיבדוק לו מ"מ לפי סברת הנ"ב הנ"ל אם הוא בע"פ משמע דחיוב הוא כדי שלא יעבור אחר קבורת המת אלא דבח' של פסח לא שייך זה מ"מ לפי הסברא שכ' הנ"ב דבפסח דשייך בי' כרת דוחה האנינות גם בח' של פסח אפשר לומר דשייך בו כרת דלמא אתי למיכל מני' ולא נחלק בין ח' לנ' לזה ועוד לפמ"ש הבר"י ביו"ד שם אות ה' והפ"ת אות ד' בשם גדולים דאונן חייב בנט"י כיון דמשום גזרה דסרך תרומה הוא ואונן חייב במל"ת אפילו דרבנן הרי דכיון דאפשר לגזור דלמא אתי לידי ל"ת חייב האונן א"כ גם כאן אפילו בח' איכא גזרה דלמא אתי למיכל מני' ויהי' עכ"פ ל"ת דרבנן מכל זה כ"ל דאונן חייב בביעור חמץ אם אפשר ע"י שליח ואם לאו יבדוק ויבער בעצמו ולא יברך דהברכה הוא כמ"ע כפ"ע ואינה מעכבת וגם בנט"י כ' דלא יברך: גם מ"ש דהיכי דאינו חייב בביעור ולא נאסר החמץ לדידי קמבעי' לי טובא דמ"ש מאונס דנאסר החמץ עיין באו"ח סי' תמ"ח ס"ג ובאחרונים שם הגם שאפשר לחלק בין פטור לאונס כמ"ש הט"ז ביו"ד סי' שמ"א סק"ה ובאו"ח סי' ק"ח סק"א לענין עוסק בצרכי צבור דל"ד לפטור והע"ג דהמ"א סי' ל"ג סק"ה חולק עליו מ"מ אפשר שגם הוא מחלק בין אונס לפטור אלא דס"ל דעוסק בצרכי צבור ג"כ פטור הוא מ"מ אפשר כיון שלא חלקו בין אונס לרצון גם בין פטור לחייב לא חלקו גם חמץ של חש"ו משמע לי דנאסר אלא שלא מצאתי הדבר מבואר וע"ל אות כ' שוב מצאתי בפ"ת ביו"ד שם סק"ז שכ' בשם' חומות ירושלים השיג על דברי הפמ"ג אלו ולא ידעתי טעמו כי אין הס' ת"י לעיין בו וצ"ע: (קלח) דוקא ב' אחיות. הנה התו' יבמות דף כ' ע"א ד"ה ואחות אשתו הקשו דנדה תאסר ליכנס אע"פ שמטהרה א"כ כמו אחות אשתו שאין מתייבמת אפילו מתה אשתו ותירצו דאחות אשה האיסור עומד על היבם עפי משאר בכ"א אבל נדה לכ"ע אסורה ועוד תירצו דאחות אשה אע"פ שמתה אשתו אחרי כן שוב לא תזקק ליבום כיון שנפטרה שעה אחת משום שנאמר דרכי' דרכי נועם וכו' דאין זה דרכי נועם אם יש לה להזדקק לזה שנפטרה ממנו אבל נדה דרכי נועם הוא דלבעלה נמי צריכה להמתין עד שתטהר עכ"ד וממילא נתיישב גם ק' הח"ל ועיין בבאר היטב א"ע סי' קס"ע ס"ק מ"ז ובפ"ת שם ס"ק ל"ד: (קלט) ומיהו מיבמות. הנה התוס' דף ב' שם הקשו ק' זו ולפי דרכם הנ"ל ותירצו דגם שם אינו דרכי נועם אם צריכה להמתין עד שתגדל ולסברת הפמ"ג שמחלק בין היכי דודאי תחזור להיתרא נלענ"ד דהנה בדף קי"א שם ד"ה קרי כאן כתבו להמקשן שהקשה דלאו בר הקמת שם הוא אע"פ שיבא לכלל הקמת שם לא מהניא כיון שלא הי' לו שעת הכושר כמו סריס חמה אע"פ שכמינו מתרפאין ומשני [אביי] אמר קרא וכו' ולא דמי לסריס חמה שאין רפואתו ברורה לבא כמו קטן שיגיע לכלל גדלות עכ"ד א"כ ה"נ אפשר לומר לרבא דאי ס"ד דבקטנותו אסור אע"פ שרפואתו ברורה ואין חילוק בין רפואתו ברורה ובין אפשר שיתרפא גם לאחר שיגדיל יהא אסור כיון שלא הי' לו שעת הכושר דמי לסריס חמה דאע"פ שאפשר שיתרפא אפ"ה גם אם נתרפא אח"כ אסורה לו ול"ד לאוננת שהי' לה שעת הכושר אע"כ שיש חילוק בין רפואתו ברורה ובין אפשר שיתרפא והיכי דרפואתו ברורה לבא לא איכפת לן כמה שלא הי' להם שעת הכושר וא"כ גם בקטנותן מותרין אבל גוף הדין בסריס חמה אם מותר לאחר שנתרפא לא מצאתי מבואר ומסתבר דאסור דע"כ א"א לומר שהיא זקוקה לו לאחר שיתרפא דא"כ ליבעי חליצה דדלמא היום או למחר יתרפא ואין זה דרכי נועם כדאיתא בגמרא שם דף פ"א ע"ב וגם לא מסתבר לומר שאינה זקוקה לו ואפ"ה מותרת לו דלא מצינו כה"ג ודוק: (קמ) אונן אם עשה מצוה. ובאשל אברהם סי' קנ"ט סק"ג פסק דאין יוצאין ע"ש וראיתי בפ"ת ביו"ד סי' שמ"א ס"ק וכו' שהביא בשם ת' פנים מאירות ח"ב סי' קמ"ט דאם לא ידע הדין והבדיל במו"ש יצא וא"צ לחזור ולהבדיל ביום אחר קבורת המת והבר"י שם ס"ק כו' שהביא דוד סי' קס"ד פסק דאם הבדילו אחרים על הכוס והאונן כיון לצאת בדיעבד יצא והיינו כדברי הפנים מאירות הנ"ל אבל לא זכרו דברי הגהות מיימון פ"ד אות ס' ודברי הרא"ש פ"ג דברכות סי' ב' שכתבו בשם מהר"מ דאפילו שמע מפי אחרים לא יצא כיון דההוא שעתא לאו בר חיובא הוי וכ"כ רי"ו נתיב כ"ח ח"א עכ"ד הבר"י וכן משמע לי מדברי מהרי"ט הנ"ל והוא כמ"כ המ"ע סי' י"ו גבי חליצת אוננת שכ' דמאחר שהוא פטור כמאן דליתא דמי והמ"א סי' תרצ"ו ס"ק ט"ז כ' דאונן ששמע קריאת המגילה בעת שהי' אונן יקראנה שנית אחר שנקבר המת דלא יצא כיון שהי' פטור בעת ההוא מכל המצות וסיים וז"ל מיהו לפמ"ש בסי' ע"א דאם רצה להחמיר רשאי א"כ יוצא במה ששמע בצבור דהא עיקר

אין מחויב לבער דעוסק במצוה ומפני כבודו של מת וני"מ טובא במת לו ביו"ט אחרון דיתעסקו ישראל והוי אונן הי' לו אז חמץ לא עבר על בל יראה ולא הוי חמץ שעבר עליו הפסח הא עובר אף בשמיני אסור ועיין בה"פ ואי"ה שם יבואר עוד:

כט ואגב גררא ראיתי להזכיר מ"ש הח"צ שם על דברי מהרי"ט טעם שחליצת אוננת [צ"ל פסולה] דפטורה מכל המצות א"כ איך יצוייר חלוצה האמר רב כל יבמה שאין אני קורא בשעת נפילה כו' והיא ביבמות ל' א' אמר כן וי"ל (קלח) דוקא ב' אחיות דבשעת נפילה אין ראוי' ושמא לא תהי' ראוי' לעילם ואפילו נוספת דרובן למיתה מ"מ שמא ממיעוט היא משא"כ אוננת דודאי תחזור להיתרא י"ל דמותרת (קלט) ומיהו מיבמות קי"א ב' קרי כאן וכו' נאסרה שעה א' והא זמן ממילא קאתי גם כן לאו ודאי כי שמא יהי' סרים אף דלא חיישינן למיעוטא ודמי לנוספת יע"ש. והנה (קמ) אונן אם עשה מצוה והוציא רבים כגון שופר בר"ה ודעתו ע"י עכו"ם וביום ב' ע"י ישראל אי מוציא רבים אלא דמחויב קרינן בי' אלא עוסק במצוה אחרת וכן משמר את המת וכדומה ומ"ציא דיעבד אחרים וכן אם אין אחר רק הוא (קמא)

מקרא

(קמא) פשיטא דמוציא ומצוה דרבים עדיף ואי"ה בפנים יבואר עוד. ואונן הוי כ"ז שמתו מוטל לפניו אפילו כמה ימים ומשתדל בקבורתו אונן הוא ולאחר שנקבר אפילו בו ביום חייב בכל המצות א"ח ע"א ויו"ד שמ"א. ומיהו בתפילין דפטור כל יום ראשון קבורה ושמועה כבסי' ל"ח ס"ה (קמב) אין מברך להוציא אחרים אע"ג עשרה שעושין מצוה א' א' מברך לכולם פטור הוא ביום ראשון ואין מחויב מקרי וצ"ע (ממ"ש) [צ"ל עמ"ש] בפריי מזה בסי' ל"ח וע"א יע"ש:

ל העשירי הוא סוג פסולי קהל מחוייבין בכל המצות כמו ישראל גמור ומיהו ממזר מותר בשפחה אף למ"ד איסיר שפחה מה"ת ועיין אה"ע סי' ד' ב"ש ל"א ובת"מ אית כ"ב מסופק אם גר עמוני מותר בשפחה אבל בממזרת מותר ודאי ואף היא אין עוברת על עמון לא יבא בקהל ד' דממזר לאו קהל מקרי. בפצוע דכה וכרות שפכה מבואר דינן באה"ע ס"י ה' ס"א ותמ"ת וב"ש שם צ"ד כהן מותר בניורת וי"א אף זונה ובספיקות מותר וממזרת ודאי יש אוסרין ויש מתירין ומ"ש ב"ש אות ב' דמ"ש ספיקן בודאן גזרו וכאן לא גזרו (וי"א) [צ"ל וי"ל] מעלה עשו ביוחסין משום זרעו שמא זה כשר וזה פסול משא"כ פ"ד דאין מוליד. ובמ"א כתבנו דמ"ש הש"ע או אחר מהספיקות משמע לכאורה אף ספק מצרית וכר"מ דספק תורה מדרבנן וי"ל דקאי רק אספק ממזרת כו'. וכל פסולי קהל (קמג) מותרים לדון אם אמו מישראלית (קמד) ולעדות כשרים כמבואר בחו"מ ס' ז' ס"א ועיין או"ת סי' נ"ן ס"ט סרים כו' ופ"ד י"ל דשרי לכ"ע עמ"א שם ובסי"ט גר מותר להיות ש"ץ ופסולי קהל צ"ע אם מותר להיות ש"ץ. שוב ראיתי ביו"ד סי' רפ"ם בש"ך אית ח' בשם המרדכי ממזר אין מוציא רבים ידי חובתן ומ"ה פסול לכתוב ספר תורה ועמ"א או"ת ס' ל"ט אית ט' ועמ"ש בפריי שם (והב"ת) [צ"ל והש"ך] ביו"ד שם דממזר וגר יש כמה מצות דפטורים עמדתי על זה במקום אחר כי גר וממזר חייבין בכל המצות זולת ביאות אסורות כמו גר נושא ממזרת וממזר נושא מצרית וכדומה ועתו' סוכה כ"ת ב' בני ישראל ממעטין גר היכא דליכא רבויא אבל ממזר בכלל בנ"י הוי. והך מלתא שכתב המרדכי דאין ממזר מוציא רבים ידי חיבתן י"ל דמיירי שכבר יצא ידי חובתו (קמה) וערבות ליכא כ"א בכשירי קהל לא בפסולים אבל אם הוא לא יצא אפשר דמוציא בלא טעמא דערבות (קמו) דשלוחו של אדם כמותו:

לא והנה ממזר פ"ד אם מותר לישא שפחה או לאו יש בו מהספק שוב ראיתי שמותר ולמאן קאמרינן לה אי לטעם הר"ן ז"ל דממזר מותר בשפחה דקדש ועומד הוא כ"ש שפ"ד עמו ואי להר"מ ז"ל דאיסיר שפחה דרבנן ומשום זרעו התירו פשיטא דממזר ופ"ד מותר בשפחה כמ"ש הב"ש באה"ע סי' ה' אות ב' כי לא גזרו על ספיקן ה"ה על שפחה לא גזרו ופ"ד מותר לישא שפחה וע"ש בסי' ד' בב"ש אות כ"ת (ול') יע"ש: [נ"ל ד צ"ל ול"א]

לב הי"א הוא סוג גרים והם כשירי קהל לעדות ולדינים (ער"מ) [צ"ל עח"מ] ולש"ץ באו"ת (נר"ן) [צ"ל נ"ן] ולענין ברהמ"ז עאו"ח קפ"ו במ"א וא"ר וט"ז שם דתלי אי נשים פטורות דלא נטלו חלק בארץ ה"ה גרים מדרבנן בספק ואם מטעם ברית ותורה חייבין גרים מה"ת ואפילו פסולי קהל חייבין מה"ת ועמ"ש בפריי שם:

לג הסוג הי"ב הוא סומא בשתי עיניו ויש בו מחלוקת אם חייב במצות מה"ת או לאו אבל מדרבנן לכ"ע חייב ועיין באו"ה סי' נ"ג במ"א אות י"ז ועמ"ש בפריי שם ועיין ס' רצ"ת במ"א אות י"ז לענין מאורי האש במוצאי שבת ואם אומר ההבדלה על הכוס ואם מוציא אחרים עמ"ש בפריי שם בזה יע"ש. ולענין חליצה עיין אה"ע קס"ט סמ"ח וב"ש אות ס"ח. ובעין א' הרי הוא ככל ישראל ולענין עדות ודיינים עחו"מ בזה. ולהיות דיין לחליצה (קמז) עיין סדר חליצה סי"ב ע"ש. (קמח) עשו"ת הרדב"ז ס"י אי מחויב לשמוע פרשה ב' מקרא וא' תרגום מאחרים וקריאת ס"ת ומגילה י"ל מחויב לשמוע ואי"ה יבואר:

מקרא מגילה קודם לסמת וא"כ חייב במקרא מגילה עכ"ל והכ"כ מה"ק מאו"ח סי' כ"ז הביא בשם מ"א דלא יצא במה ששמע בשסי' אונן ולכאורה היא היפך מסקנת מ"א שהבאתי וכ"ל דר"ל דהמ"א לא כ' דיצא אלא לפי מה שפסק המחבר בסי' ע"א דרשאי להחמיר אבל למאי דקיי"ל כדברי המחבר ביו"ד דאינו רשאי להחמיר כמ"ש הט"ז באו"ח שם סק"ג מוכח מדברי המ"א דלא יצא וגם המחבר באו"ח גם לא כ' אלא היכי דיש מי שישתדל עבורו אבל בלא"ה ודאי אינו רשאי להחמיר גם מה שסיים המ"א דהא עיקר וכו' לא שייך אלא במגילה [וע"ש בלב"ש ביאורו] והכ"כ העתיק ללמוד מדבריו לענין ספירה לכן כ' בשמו דלא יצא ועכ"פ יצא לנו לדינא לפי מה דקיי"ל דאינו רשאי להחמיר פטור הוא לגמרי ולא יצא במה שעשה בעת שהי' אונן וא"כ ה"ה השומע ממנו לא יצא וכמו שפסק הפמ"ג בסי' קל"ט סק"ג כנלענ"ד ודוק: (קמא) פשיטא דמוציא. הנה לפי מ"ש הפמ"ג לעיל דיוצאין בדיעבד השומעין ממנו ודאי דין זה מסתבר דבאין אחר להוציא רבים ידי חובתם כדיעבד דמי וכן מצינו בכמה מקומות דבא"א כע"א כדיעבד דמי אבל לפמ"ש בסי' קל"ט שהכרעתי לעיל כן דאין יוצאין בדיעבד דפטור גמור הוא א"כ נצטרך לומר דלגבי מצוה דרבים נחייבנו ויהי' מחויב בדבר ויוצאים ידי חובתם לא ידעתי מנ"ל הא והנה הפר"ח באו"ח סי' נ"ה ס"ח כ' דאונן אינו מצטרף למנין ומשמע דאפילו יתבטלו מלשמוע קדיש וקדושה וע"כ לא חלקו עליו הפמ"ג בא"ח שם סק"ה והבר"י שם סק"ה אלא דמ"מ כיון דבר מיוכא הוא במצות ל"ת קרינן בי' ונקדשתי בתוך בנ"י ואכל בי עשרה שכינתא שריא אבל לא עלה על דעתם לומר דלגבי מצוה דרבים יהי' נדון כמחויב בדבר ופשיטא דלהצטרף למנין חשיב מצוה דרבים שהרי ר"א שיחרר עבדו ועבר אעשה דלעולם בהם תעבודו משום להשלימו לעשרה דעשה דרבים דחי עשה דיחיד א"כ משמע דבכ"ע א"א לדונו כמחויב בדבר וא"כ אינו מוציא רבים ידי חובתם ודוק וצ"ע: (קמב) אין מברך להוציא. לא ידעתי מה מספקא לי' ומשמעות הש"ע והפוסקים דפטור לגמרי ופשיטא דאין מוציא אחרי' בברכתו ועמ"ש בא"א סי' ל"ח סק"ו דמקרא דפארך ילפינן איסור ביום ראשון לנכית תפילין וא"כ פשיטא דאינו מוציא אחרים בברכתו וצ"ע: (קמג) מותרים לדין. הנה בחו"מ סי' ז' לא הוזכר אמו מישראל אלא גבי גר ולא גבי פסולי קהל ונראה דנקיט אמו מישראל משום גר עמוני דפסולי קהל הוא ובעי אמו מישראל כיון דגר הוא ור"ל אם אמו מישראל אז כל פסולים כשרים לדון הא אי לא"ה יש פסולים לדון כגון גר עמוני ומיירי שנשאה באיסור ודוק: (קמד) ולעדות כשרים וכו'. מ"ש ולעדות כשרים ר"ל שגם לעדות כשרים ומ"ש כמבואר בחו"מ סי' ז' קאי על לדון אבל לעדות הוא שם בסי' ל"ד סכ"א: (קמה) וערבות ליכא ע"ל ח"ג אות כ"ט: (קמו) דשליחו של אדם. עמ"ש לקמן ח"ג אות כ"ח: (קמז) עיין סדר חליצה. הוא בסדר חליצה של מהר"ס (קמח) עיין שו"ת רדב"ז. הוא בח"ג סי' תכ"ה ע"ש ועיין במ"ז ס"ס רפ"ה ולקמן ח"ג אות כ"ט: [דברים אלו נדפסו בתחלת ח"ג ושייך לכאן]

סיימתי בעזהש"י ח"ב פה מאגרוב יום ה' ג' ניסן תרל"ה.

ובכאן נשלם חלק השני בעזהש"י.

החלק השלישי בביאור המצות שיש בהם מצות נקראים חובה ויש נקראים מצוה לחוד וכמה הפרשים יש בין מ"ע למצוה בעלמא. ונצטוונו במצות מהם בעשי' ומהם בדיבור ומהם במחשבה כמו שיתבאר ויש בו למ"ד אותיות והנני מבאר בעזהש"י כפי סדר הראוי.

א הנה המצות נחלקין לב' מינים. א' חיובים שא"א להפטר ממנה ומחויב לרדוף אחרי' אם בציווי כמו אכילת מצה בי"ד בניסן בערב ובליל א' בסוכה כזית פת ולהנית תפילין בכל יום בימות החול ולשמוע שופר בר"ה וכדומה להם ואם במניעה חמץ בע"פ שיש ברשותו צריך להתאמץ ולבער או לבטל עכ"פ וכדומה. והמין הב' הוא נקרא מצוה לא חובה כמו שילוח הקן ומצות צדקה אם נתן (א) כפי שיעור הראוי אין מחויב לרדוף אחרי' עיו"ד ה' צדקה ואם במניעה הרבה שוא"ת וכדומה. ועיין ר"ם ה' שבת פ"ה ה"א הדלקת נר בשבת (ב) חובה לא מצוה שאינו מחייב לרדוף אחרי' כנט"י וע"ת ולא רשות אלא חובה הנך רואה שיש מצוה ויש חובה בדרבנן וד"ת כאמיר. והנה הפרש יש בין מצוה בעלמא שאין בה עשה מפורש כ"א מדרש או הלמ"מ וכדומה למצוה שיש בה עשה מפורשת כי מצינו שעשו חז"ל סייגים ונדרים לתורה והורשו ע"ז מקרא ושמרתם את משמרתי ולעיל כתבנו בח"א [הוא באות ו' ובח"ב אות כ"ד] שי"ל דיקא בל"ת עתה ראיתי שאף במ"ע עשו סייגים הרבה ואזכיר קצתם מהם (ג) ביבמות כ"ב ב' ביאה ראשונה אשו ביאה

(א) **כפי** שיעור הראוי וכו'. דברים אלו צריכין ביאור איזה נקרא שיעור הראוי ואיזהו רדיפה צריך כשלא נתן שיעור הראוי. הנה ביו"ד סי' רמ"ט ס"א איתא שיעור נתינתה אם ידו משגת כפי צורך העניים ואם אין ידו משגת כ"כ יתן עד חומש נכסיו וכו' עכ"ל והנה מ"ש אם ידו משגת יתן כפי צורך עניים צריך ביאור ויש לפרשו בג' אנפי. א' שר"ל אם הוא עשיר צריך ליתן יותר מחומש אם יש עניים הרבה וצריך להם הרבה ע"פ המבואר בסי' ר"נ ס"א כמה הוא צורך העני ואין זה בכלל אמרם המבזבז אל יבזבז יותר מחומש כיון שהוא עשיר ועדיין ישאר בידו הרבה אלא דאם אין ידו משגת אז אל יבזבז יותר מחומש כי בו יש חשש שלא יצטרך לבריות ולפ"ז הי' להם לבאר לנו השיעור בכמה נקרא ידו משגת דא"ל דהוא עצמו השיעור המבואר בסי' רנ"ג ס"א ב' שעדיין ישאר בידו שיעור שיכול להתפרנס הוא וב"ב מן הריווח דלא מסתבר כלל לומר דעשיר מופלג יתחייב לתן כשיש עניים הרבה עד שיצא משיעור מקבל ואם יש בזה שיעור אחר הי' להם לבארו לנו. הפן הב' דאין מי שמחויב ליתן יותר מחומש ואין חילוק בין עשיר מופלג למי שאינו עשיר מופלג אלא שעשיר מופלג חומש שלו מרובה וכשיזדמן לו עני יתן לו מחומש שלו כפי צרכו וא"צ ליתן לו יותר ואפילו יש עדיין בידו הרבה ממעות מעשר או חומש שלו אלא ישמרנו תחת ידו שמא יזדמן עוד עני אחר או מצוה אחרת ומי שאינו עשיר ושיעור חומש שלו אינו עולה כפי צורך העני א"צ ליתן לו אלא חומש שלו ואע"פ שאינו עולה כפי הצורך העני יבקש לו ממקום אחר והוא לא יבזבז יותר מזה. הפן הג' היא דאם ידו משגת ר"ל שחומש שלו עולה יותר מכפי צורך העניים יתן כפי צורך העניים וא"צ ליתן יותר ואע"פ שאינו נותן חומש ולא מעשר א"צ לתן יותר מצורך העניים דהתורה אמרה די מחסורו ואי אתה מצוה לעשרו וכשאין עניים הצריכים לטול א"צ לתן וכשיש עניים מועטים וחומש שלו הרבה א"צ לתן אלא כפי צורך עניים ולא יותר דלא חייבה התורה נתן יותר מצורך עניים אלא דאם יש עניים מרובים וחומש שלו מועט ואין מספיק לצרכם לא יבזבז יותר מחומש. ובסי' ר"נ ס"א כ' רמ"א דאין היחיד מחויב לתן לעני די מחסורו אלא מודיע לרבים [ר"ל וכולם ביחד יתנו לו די מחסורו] ואם אין רבים אצלו יתן לו היחיד אם ידו משגת עכ"ל ויש לפרש ג"ז בהנך ג' אנפי דלעיל דלפן הא' ר"ל דהיכי דאיכא רבים לא מחויב היחיד לתן לו די מחסורו אפילו ידו משגת ולא מיחייב אלא מעשר וחומש שלו. ולפן הב' ר"ל דהיכי דאיכא רבים אין מחויב היחיד לתן די מחסורו אפילו יש תח"י ממעות מעשר או חומש שלו אלא יצטרף עם הרבים והמותר ממעות מעשר וחומש שלו ישמרנו תח"י לעניים אחרים או למצוה אחרת שיבוא לידו. ולפן הג' ר"ל דהיכי דאיכא רבים אין היחיד מחויב לתן לו די מחסורו אפילו הוא פחות ממעשר דהחיוב מוטל על כלם ביחד ועל כלם הטילה התורה חיוב לתן לו די מחסורו ויותר מזה אין מחויבים וכמ"ש. וראיתי בברכי יוסף סי' רמ"ט אות א' ב' מבואר בדבריו שם דליכא חיוב בשום צד יותר מחומש ע"ש היטב כמה שפלפל על ספר יפה מראה ומ"מ אין מבואר מדבריו אי כפן הב' או הג' שכתבתי ולא יכולתי לעמוד על בירור הדברים עד שמצאתי להרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה ריש פאה שכ' וז"ל ופירושו למצות הסרונס כשיהי' מה שיחסר להם או מה שיצטרכו לפדיונם פחות מחמישית ממונו או כפי חמישיתו וכו' אבל אם לא נזדמן לו דבר מאשר זכרנו יוציא החומש מן הריוח ולא מן הקרן ויתנוהו בצרכי מצות עכ"ל למדנו מדבריו דאפילו לא נזדמנו לו עניים לא יפחות מחומש או ממעשר ויתנהו לשאר מצות וממילא ה"ה כשלא נזדמנו לו עניים אלא לפחות מחומש יתן המותר לשאר מצות וכפן הב' שכתבתי [וממ"ש הרמב"ם בתחלת מחמישית ממונו ואח"כ כשלא נזדמן לו דבר מאשר זכרנו כ' חומש מן הריוח ולא מן הקרן הבין הברכ"י שם אות י' דכשלא נזדמן לו א"צ להפריש מן הקרן כלל וק"ל דלפ"ז הי' לו להשמיענו חילוק זה בחיבורו פ"ז מה' מתנות עניים וכן בש"ע הי' לו להשמיענו דין זה וגם ק"ל מנין לו להרמב"ם חילוק זה ובירושלמי בתמא קתני בתחלה לקרן מכאן ואילך לשכר לכן נ"ל דמ"ש מן הריוח ולא מן הקרן אכלהו קאי ואפילו אי קיימי עניים וכשר עד שיפסח דמגלתא ואח"כ פירש דבריו דחומש דאמרינן עד כאן היינו מהריוח ולא מהקרן ומיירי אחר שכבר הפריש בפעם ראשון מן הקרן ולכן הרע"ב שהעתיק שם דבריו כ' שיתן בכל פעם שתבא מצוה זו לידו חמישית מן הריוח וכו' הרי שגם היכי דקיימו שבויים ועניים כתב כן ומדברי הרמב"ם העתיקו ופירש דברי הרמב"ם כמ"ש וכיון שכ' שיתן בכל פעם שתבא מצוה זו לידו ע"כ כ' מן הריוח דהא אינו מחויב לתן בכל פעם מן הקרן ומיירי ג"כ אחר שכבר הפריש בפעם ראשונה מן הקרן והא דלא ביארו בהדיא שיתן בפ"א חומש הקרן כיון שאין שם מקום פסקי הלכות אלא לביאור המשנה כתבו קצת מפרטי הדין ושיירו קצתם א"כ זה הי' פשוט בעיניהם שפעם ראשונה יתן חומש מהקרן וגם בירושלמי הי' זה פשוט אלא אדרבה המקשה הי' סבר שבכל שנה יתן חומש הקרן עד שהקשה לחמש שנים הוא מפסיד כולה ותירצו בתחלה לקרן מכאן ואילך לשכר ע"ש הרי דעיקר החידוש דמכאן ואילך א"צ לתן לקרן [ועיין מה שכ' ע"ז הפלא"ה בכתובות דף נ' ע"א בתו' ד"ה אל יבזבז ודוק] אבל הא דבתחלה לקרן זה הי' פשיט גם למקשה לכן גם הרמב"ם ורע"ב לא הוצרכו לבאר אלא דבכל פעם לא יתן אלא מהריוח אבל הא דבפ"א מהקרן פשיט הוא ולא הוצרכו לבארו [ואפילו נימא דדעת הרמב"ם כפי' כמו שהבין הברכ"י מ"מ כיון שלא הביא דבר זה בחיבורו וגם הפוסקים לא הזכירוהו לא ס"ל כן]. ומעתה א"ש לדברי הפמ"ג מ"ש ומצות צדקה אם נתן כפי שיעור הראוי אין מחויב לרדוף אחרי' מהו זה שיעור הראוי אי ר"ל מעשר או חומש משמע דס"ל דלרדוף אינו מחויב אבל אי נזדמן לו מחויב לתן יותר מזה ולפמ"ש לעיל אפילו לפן הא' דוקא עשיר אבל שאר כל אדם לא יבזבז יותר מזה ובפרט לפמ"ש לעיל דהעיקר כפן הב' א"כ לעולם אינו מחויב יותר מזה ועיין בברכ"י שם אות א' ב' י"א בפלפול אי רשאי לתן יותר ממדת חסידות או לא ומ"מ דעת ס' יפה מראה שהביא הברכ"י שם אות ב' משמע דמחויב בכה"ג ואפשר זה דעת הפמ"ג אכן מה שמשמע מדברי הפמ"ג דכשלא נתן כשיעור הראוי מחויב לרדוף אחרי' לא ידעתי מה הוא והיכן מצינו דבר זה וכבר הבאתי בעזהש"י לשון הרמב"ם בפירוש המשנה דאם לא נזדמן לו יתנוהו בצרכי מצות ולא משמע שם דר"ל דגם אחר הרדיפה לא נזדמנו לו שהרי לא יחדל אביון מכל העולם א"ו משמע דאינו מחויב לחזור ולבקש עני ואביון לתן לו צדקה ואפשר דכוונת הפמ"ג לפי שמבואר בסי' רמ"ט ס"ב לעולם אל ימנע אדם עצמו משלישית השקל לשנה ואם נתן פחות מזה לא קיים מצות צדקה משמע דאפילו מי שאין ידו משגת ואפשר אפילו מתפרנס מן הצדקה כמ"ש בסי' רמ"ח ס"א מחויב בצמצום שיוכל לתן עכ"פ שלישית השקל לשנה לזה אמר דיותר מזה אינו מחויב לרדוף אחרי' ור"ל בצמצום שיהי' לו מה לתן יותר אלא אם יברכהו ד' יתן כפי ברכתו ודוק: (ב) חובה לא מצוה. והרמב"ם שם סידר בהיפך לא רשות ולא מצוה שאינו מחויב לחזור אחרי' כער"ח ונט"י אלא חובה והוא סדר נכון יותר: (ג) ביבמות כ'. ב'. כו'. כצ"ל. הנה ביבמות שם לא מצאתי כן אלא באיסור לאו ואפשר באיסור עשה בלא"ה איכא

אינה עולה ליבום דאין עשה דיבמה יבא עלי' דוחה עשה וטעמא דעולה לחליצה דנפקא לן מיבמתו דומיא דאלמנה מן הנשואין לכ"ג דאיכא לאו ועשה וכ"כ התוס' שם ד"ה גזרה גם באה"ע סי' קע"ד לא נתבאר בהדיא הטעם דגזרה ואפשר בחייבי עשה הטעם דאין עשה דוחה עשה ולפ"ז לכאורה הי' נ"ל אם עבר ובעל חייבי עשה לא קנה כדמשמע בסוגיא שם גבי חייבי לאוין דמדתניא ואם בעלו קנו שמעינן דמדאורייתא בת יבום היא ע"ש אכן הרמב"ם פ"ו מה' יבום וחליצה ה"י כ' בהדיא שאם עבר ובעל חייבי עשה קנאה וכ"מ מדברי הטור והש"ע בסי' קע"ד שכללו חייבי לאוין ועשה ושניות כהדדי וסיימו דאם עבר ובא עלי' קנאה ודוקא באלמנה מן הנשואין לכ"ג דאיכא לאו ועשה ס"ל דלא קנאה כמ"ש הרמב"ם שם הי"א והב"ש סק"א וכבר תמה עליהם הים"ש פ"ב דיבמות סי"ג וכ' דהם ס"ל שגם חייבי עשה מדאורייתא רמיא קמי' והתו' הנ"ל פליגי עליהם והכריע להלכה דחייבי עשה לא רמיא קמי' מדאורייתא ואם עבר ובא עלי' לא קנאה ע"ש. אכן הרמב"ן בחידושיו ליבמות דף כ' ע"א ד"ה קא פסיק כ' וז"ל והא דתניא בחייבי לאוין ואם בעלו קנו דוקא בחייבי לאוין גרידא הכל חייבי לאוין ועשה אלמנה מן הנשואין לכ"ג מצרית ראשונה גרושה לכהן הדיוט אם בעלו לא קנו וכו' עכ"ל משמע מדבריו הא מצרית ראשונה לישראל דהויא חייבי עשה אם בעלו קנו וכדברי הרמב"ם והטור והש"ע הנ"ל והרשב"א בחידושיו שם ע"ב ה"ה ופרקינן כ' וז"ל וא"ת נימא כי אתי קרא ליבמה שעולה לחליצה ולא ליבום דוקא לחייבי לאוין שיש בהם עשה כגון אלמנה לכ"ג ומצרית ראשונה שהיא גרושה לכ"ה א"נ לחייבי עשה גרידא דאינן עולין ליבום דאין עשה דוחה עשה ולא עשה ול"ת אבל חייבי לאוין גרידא עולין אפילו ליבום דאתי עשה ודחי ל"ת וכו' עכ"ל משמע כדברי התו' הנ"ל ומעתה גם הרמב"ן והרשב"א פליגי בהא והרמב"ן ס"ל כהרמב"ם והרשב"א ס"ל כהתו' ויש לתמוה על הטור והש"ע שלא הביאו דעת התו' והרשב"א. וראיתי בבית מאיר שם שהקשה ג"כ על הטוש"ע הא אין עשה דוחה עשה והביא בשם הפ"י כתובות דף מ' ע"א דלאו הבא מכלל עשה נדחה מפני עשה כיון שאין בו קום ועשה והקשה עליו והעלה לחלק בין עשה שנאמרה בתורה בלשון עשה באותו דבר גופי' כגון בועל שנאמר ונטמאה אין עשה דוחה אותה ובין עשה שנלמד ממנו לאו כגון מצרית שניי' או ראשונה שנאמר דור שלישי ולא ראשונה ושניי' דוחה עשה אותה וכ' דבזה אפשר להשוות הפוסקים זה לזה דהרמב"ם והטור והש"ע מיירי במצרית והתו' והרשב"א מיירי בבועל ואח"כ כ' דמדברי התוס' יבמות דף מ"ד ע"א ד"ה אלמה לא כו' משמע דכל חייבי עשה לא נדחין מפני עשה ע"ש שהאריך. ולענ"ד נראה בדרך אחר להשוות דברי הפוסקים יחד דודאי אין עשה דוחה עשה ולא מצינו בשום מקום בש"ס שידחה עשה לשום עשה בין עשה גמורה בין לאו הבא מכלל עשה וכפשטות התו' והרשב"א מ"מ ס"ל להרמב"ם והרמב"ן והטור והש"ע דמ"מ אם בעלו קנו דדוקא חייבי לאו ועשה דמשום חומרא שלהם לא נדחים בפני עשה וע"ל ח"ב אות י"ד ולקמן ח"ה אות י' אי גם הל"ת חמיר ולא נדחה או הל"ת נדחה אלא דמ"מ נשאר העשה ואין לנו מי שידחנו ואפילו נימא דעשה דוחה שני לאוין כמ"ש בגינת ורדים כלל ע' ובש"ה כלל כ' מ"מ לאו ועשה שאינם משם א' לא נדחים כלל וכן חייבי לאוין גרידא אי נימא דאין עשה זו דוחה ל"ת כיון דחמירי נינהו ומשום חומרא שלהם אינן נדחים מפני עשה לכן אם בעלו לא קנו אבל חייבי עשה דטעמא דלא נדחו מפני עשה אחרת דמאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה דכי הדדי נינהו לכן בדיעבד אם בעלו קנו דבדיעבד אמרינן להיפך מאי אולמא דהאי עשה השניי' מהאי עשה הראשונה דנימא נדחי עשה זו המקויימת ועומדת מפני שעברנו בה עשה אחרת ובזה מיושב אמאי אמרינן בכל דוכתי לא אתי עשה ודחי ל"ת ועשה דק' ל"ל ל"ת אפילו עשה גרידא לא אתי עשה ודחי וכן הקשה מהרש"א בב"מ דף ל' ע"ב וע"ש מ"ש ולפמ"ש א"ש דנקיט ל"ת ועשה להשמיענו דאפילו בדיעבד לא קיים העשה כלל כיון שעבר על ל"ת ועשה. וזה כלענ"ד מדוייק מאוד בלשון הרמב"ם שם שכ' וז"ל שהיתה היבמה אסורה על יבמה איסור לאו או איסור עשה או שהיתה שניי' הרי זו חולצת ולא מתיבמת וכו' ומן הדין הי' שיתיבמו שהיבום מ"ע וכ"מ שאתה מוצא עשה ול"ת יבא עשה וידחה את ל"ת אבל חכמים גזרו שלא יתיבמו חייבי לאוין ולא שניות גזרה וכו' לפיכך אם עבר ובעל יבמתו האסורה לו משום לאו או משום עשה ואצ"ל שניי' ה"ז קנה קנין גמור וכו' עכ"ל הרי שדקדק בלשונו וכ' ברישא איסור לאו או עשה או שניי' ואח"כ כ' אבל חכמים גזרו שלא יתיבמו חייבי לאוין ולא שניות ודלג חייבי עשה ובסיפא שוב כלל חייבי עשה עמהם וכ' אם עבר ובעל יבמתו האסורה לו משום לאו או עשה או שניי' וע"כ כמ"ש דברישא ודאי חייבי עשה דמי לחייבי לאוין ולשניות דכלהו חולצות ולא מתיבמות ומ"ש אבל חכמים גזרו וכו' לא קאי אלא אחייבי לאוין ושניות דחייבי עשה מדאורייתא לא מתיבמות ומ"מ בעבר ובעל חייבי עשה לחייבי לאוין ושניות דמי דקנה וע"כ מטעם שכתבתי וממילא נדע דמ"ש ומן הדין הי' שיתיבמו לא קאי אלא אחייבי לאוין ושניות וסמך אמ"ש אח"כ אבל חכמים גזרו שלא יתיבמו חייבי לאוין ולא שניות ולא כלל חייבי עשה עמהם גם ידע בעצמו דהטעם שכ' דעשה דוחה ל"ת לא שייך אלא אחייבי לאוין ולא אחייבי עשה ולא כסברת הפ"י והב"מ הנ"ל והים"ש שם הקשה על דברי הרמב"ם אלו ע"ש ולפמ"ש לק"מ וכ"ל דגם לשניות צריך האי טעמא דעשה דוחה ל"ת אע"ג דבלא"ה מדרבנן נינהו מ"מ הייתי אומרים דלא נדחו מפני עשה כמ"ש המ"א סי' תמ"ו סק"ב בשם הר"ן דכיון דמדאורייתא לא דחי ה"ה מדרבנן דעשו חיזוק לדבריהם כשל תורה אבל כיון שמדאורייתא חייבי לאוין נדחו מפני עשה זו הי' לנו לומר גם בשניות כן אלא שחכמים גזרו גזירה ביאה ראשונה וכו' ולפי מה שפירשתי יש להשוות דברי כל הפוסקים יחד דהתו' והרשב"א שפיר כתבו דחייבי עשה מדאורייתא לא דחי דלא אתי עשה ודחי עשה דמאי אולמא האי עשה מהאי עשה ומ"מ שפיר כתבו הרמב"ם והרמב"ן והטור והש"ע דאם בעלו קנו דבדיעבד אמרינן להיפך מאי אולמא האי עשה דעבר עלי' מהאי עשה שקיים וקנה שפיר וכמ"ש ולעיל בח"א אות ז' הארכתי בעזהש"י בענין עשה דוחה ל"ת דהוא מטעם דאע"ג דעבירת ל"ת חמיר מעבירת עשה הוא מטעם דעבירת עשה היא בשוא"ת משא"כ עבירת ל"ת דהוא בקום ועשה אבל קיום עשה דהוא בקום ועשה עדיף אפילו מעבירת ל"ת וכמ"ש שם בשם הרמב"ן וגם לאו הבא מכלל עשה מקרי עבירתה שוא"ת כיון שהוציאה התורה בלשון עשה ע"ש וה"נ בנ"ד אע"ג דקיום עשה זו דמצרית הוא בשוא"ת מ"מ כיון שהוציאה תורה קיום מצוה זו בלשון קום ועתה מקרי קיומה קום ועשה ולא נדחית מפני עשה ולא כהפ"י והב"מ כנלענ"ד. ולא נשאר לנו אלא דברי הרשב"א בחידושיו שהביא המש"ל פ"א מה' נערה בתולה ה"ה בד"ה עוד ראיתי הביאו הב"מ שם שכ' דמצרי ואדומי כיון דלאו הבא מכלל עשה הוא וכן בעולה לכ"ג כיון שאינו שוה בכל קילי ואתי עשה ודחי לה ע"ש ואני חפשתי בחידושי רשב"א שלפני ביבמות שם ובכתובות פ"ג ופליאה דעת ממני נשגבה לא מצאתי דברים אלו וכבר הקשה הב"מ שדברי הרשב"א אלו סותרים דבריו בחידושיו ליבמות שהבאתי למעלה ע"ש מה שנדחק לתרץ לשטתו ואני אומר אפשר הרשב"א לא כ"כ אלא לסברת לס"ד ולא לפי האמת והמש"ל לא כ' שם אלא דאפילו לפי סברא זו אתי לי' שפיר ע"ש שלא הביא דברים אלו להחליט ואלו בפירוש אתמר ברשב"א ולפמ"ש הב"מ לא נמצא חולק עליו וגם דברי הרמב"ם והרמב"ן והטור והש"ע דלעיל מסייע לי' הי' לו לכתוב זה בלשון ברור אע"כ גם הרשב"א לא כתבו בהחליט והמש"ל כ' דאפילו לפי סברא זו אתי שם שפיר ע"ש כנלענ"ד ומי יתן ידעתי ואמצא אי' איפה מקים דברי חידושי הרשב"א אלו אולי אזכה לשבין הדברים על אמתתם ולע"ע לענ"ד העיקר כדברי התו' והרשב"א הנ"ל שהבאתי והסכים כן הים"ש דאין עשה דוחה שום עשה והרמב"ם והרמב"ן והטור והש"ע לא פליגי עלייהו וכמ"ש ומ"ש הטור בא"ע שם סי' קע"ה אבל אם אין אסורות עליהם אלא באיסור לאו או עשה לא נדחית הזיקה מהם כיון שמן התורה הן בני חליצה ויבום וכו' עכ"ל אצרתה קאי וכמ"ש הפרישה שם דצרות לאו ועשה רמיא קמי' וגזירה משום צרת ערוה ע"ש כן נלפענ"ד

ביאה שניי' בחייבי עשה ובאה"ע ה' יבום חייבי עשה מה"ת רמיא ומדרבנן אטו ביאה שניי' ובסוכה [הוא בס"ס תרל"ד] ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית גזרה שמא ימשוך אחר שלחנו (ד) ובציצית לא יתפיר תיך שלו שמא ישייר חוט התפירה ויעשה ציצית ותולמ"ה וכדומה הרבה מצינו שעשו סייג למ"ע לחוד אבל מצוה בעלמא מדרש והלמ"מ י"ל דלא הרשו לעשות סייג ונדר דשמרתם את משמרתי אתורה שבכתב מפורש קאי לא אהני ומנא אמינא (לא) [לה] מהא אמינא לה ממ"ש (ה) התו' במנחות דף ה' ב' כתבו למ"ד חדש קודם לעומר לית בי' עשה לא עשו הרחקה ויאמרו אטו אשתקד עיין צאן קדשים שם ובדף ס"ח א' [הוא בד"ה והא כתיב] כתבו דהוי עשה והעיקר כמ"ש בדף ה' יע"ש היטב וחצי שיעור דלית כ"א איסור תורה בעלמא הלמ"מ אי מכל חלב כמ"ש התוס' שבועות כ"ג ב' ד"ה דמוקי אפ"ה עשו סייג לבשר עוף בחלב אפילו חצי שיעור אסור אטו בשר בהמה י"ל דהואיל דעשו הרחקה לשיעור שלם תו אי לא הא לא קיימא הא ושאר תירוצים:

ב גם הפרש יש בין בסדר המעלות שכתבנו בחלק ראשון כי מצוה חמורה דוחה לקלה (ו) עשה דכרת דוחה לאוין כרת (ז) ועשה דרבים לעשה דיחיד כמו כן עדיף עשה מפורשת למה דאתיא מדרשא או הלמ"מ (ח) עיין ר"ן שבת כלל גדול במשנה ל"ט מלאכות הביאותיו בח"א. ולאו דאתי באם אינו ענין דאין לוקין עלי' כמ"ש הלח"מ פ"ט ממ"א צ"ע בי' אם יהי' דינו (ט) כמצוה בעלמא או לאו גמור יש בו כי אם שאין לוקין עליו ובמקום אחר עמדנו ע"ז וכאן אין להאריך:

ג והנך רואה שהמצות נחלקים לשלשה חלקים עשי' דבור מחשבה. העשי' הם רוב המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. החלק הדבור כמו ק"ש לדידן וברכת כהנים וברהמ"ז והגדה בליל פסח מ"ע. וברכה מעין ג' וברכת התורה י"א ד"ת וי"א דרבנן ועיין סי' (מ"ו) [צ"ל מ"ז] ור"ט ובפריי שם ומהם מדברי קבלה מקרא מגילה והלל להר"א ז"ל פ"ג דחנוכה ה"ו ולהר"מ ז"ל מד"ס הלל יע"ש: המחשבה היא מצוה ודבור ראשון אנכי ד' אלקיך להאמין במחשבה שיש מנהיג בעולם ובמצוה זו נכללו כל המצות עיין בר"מ בספר המדע יע"ש ויש מ"ע נ"כ במחשבה עד"מ לאו דבל יראה ועשה דתשביתו יכול לקיים במחשבה לא יראה לך יבטל בלבך עיין או"ח תל"א ומה"ת בביטול די. והוי יודע שהפרש יש בין מצוה שא"א לקיים כ"א במעשה ודיבור מברכין עליהם אקב"ו כו' ואלו על ביטול אין מברכין אם בדק ולא ביטל בלילה ביום כשמבטל אין מברך עליו דאין מברכין על דברים שבלב [י] עיין ר"ן וב"י באו"ת תל"א הביאו:

ד קשיא לי למ"ד הרהור כדבור דמי ומחלוקת היא (יא) ומדברי הש"ע אין הכרע וי"ל דיעבד יוצא בהרהור ולכתחלה צריך

נלפענ"ד בזה וא"כ אין ראי'. מכאן לדינו של הפמ"ג ודוק שוב מצאתי שברא זו דמאי אולמא עשה שני' מעשה הראשונה בב"ב סוף מה"ק תשובה לאחנו אכן מ"ש שם דלפי' ריב"א דבשים עשה נגד ל"ת ועשה דוחה העשה את הל"ת ולא נשאר אלא העשה נ"כ אמרינן בדיעבד מאי אולמא עשה ב' מעשה א' ומשמע דבדיעבד לא הוי איסור כלל לנ"ע ובעיקר ק' אתנו על הריב"א הא הוי מה"ב עמ"ש בעזה"י במ"ד אות ה': (ד) ובציצית לא יתפור וכו'. הוא בסי' ע"ו ס"ד. ולענ"ד לפמ"ש לעיל בשם הפ"י והב"מ לחלק בין קום ועשה לשוא"ת אין ראי' דהנך תרתי עובר בקום ועשה שיאכל חוץ לסוכה וילך בבגד של ד' כנפות בלא ציצית אבל בשוא"ת לא שמענו וע"ל במ"א אות ו' דעיקר ספקא דידי' משום דשוא"ת הם וא"כ לא נפשוט מכאן אכן לפמ"ש לעיל דכל מ"ע מקרי עבירה דידה שוא"ת א"ש ודוק. אכן מצינו ראיות אחרות לזה מהא דאסור לאכול וללמוד קודם תפלת שחרית שמא יטרוד ויעבור זמן ק"ש ותפלה כדאיתא בא"ח סי' פ"ט וכן אסור להתחיל לאכול חצי שעה קודם זמן ק"ש של ערבית בסי' רל"ה ס"ב וכן בס"ג שם זמנה עד חצי הלילה והטעם כדי להרחיק את האדם מן העבירה כדאיתא במשנה ריש ברכות וכן אסור לעשות מלאכות קודם כמ"ש המ"א שם סק"ט וכן קודם תפלת המנחה בסי' רל"ב וכן אסור לאכול קודם נטילת לולב בסי' תרנ"ב ס"ב וע"ל במ"ה אות ל' ובא"א סי' תמ"ג סק"ב ובמ"ז סי' א' סק"א ובא"א סי' ט' סק"ז ובמ"ש שם: (ה) התו' במנחות דף ה'. תמהני דהתו' שם ד"ה אליר המזרח כתבו אדרבה להיפך דאפילו משום הכנה דרבנן גזרינן אלא דבאדם ליכא אלא מצוה מן המובחר בעלמא ע"ש ול"ע וע"ל מ"ה אות ל"ב: (ו) עשה דכרת דוחה. כן מצאתי בספר כסף נבחר כלל קל"ד בשם רמב"ן ביבמות וע"ל מ"א סוף אות נ': (ז) ועשה דרבים הוא מבואר בברכות דף מ"ז ע"ב עשה דרבים שאני ומוכח שגם עשה דרבים דרבנן דחי עשה דיחיד דאורייתא וע"ש בתוס' ד"ה מצוה דרבים: (ח) עיין ר"ן בשבת. הנה בר"ן שם לא מצאתי אלא הלמ"מ ולא למה דאתי מדרשא וגם אינו מבואר דלא הוי כעשה מפורשת אלא דאין עונשין עלי' ומיירי בעונש מיתה ומשמע דה"ה מלקות ומ"מ אין ראי' דלא הוי כעשה וכ"ה בחידושי הריטב"א שם וע"ל במ"א אות י' י"א י"ב מדין דברים הבאים מדרשא ודוק: (ט) כמצוה בעלמא. כבר נתבאר בעזהש"י במ"א אות ח' ע"ש: (י) עיין ר"ן. ר"ל דהר"ן ס"ל דלא שני בלב ואפשר לדידי' צריך לברך כמ"ש בהגהו"ת מהרל"ח סי' תל"ו ומיהו אנן קיי"ל כהטור דא"צ לברך: (יא) ומדברי הש"ע אין הכרע. תמהני דבפירוש פסק הש"ע בא"ח סי' ס"ב ס"ג ואם לא השמיע לאזנו יצא [משמע בדיעבד] ובלבד שיוציא בשפתיו ע"ש ומשמע דבשלא הוציא בשפתיו גם דיעבד לא יצא וכן מבואר בב"י להדיא בשם הפוסקים דקיי"ל כר' חסדא דהרהור לאו כדבור דמי ואין יוצא ידי חובתו בהרהור עד שיוציא בשפתיו ע"ש ודוקא באונס פסק שם בס"ד דיצא בהרהור וכ"כ הפרמ"ג שם במ"ז דעכ"פ מדרבנן לא יצא בהרהור אפילו בדיעבד והביא בשם הפר"ח דאפילו אם קרא בלבו באונס כשיעבור האונס חוזר וקורא והפמ"ג כ' דמדברי המחבר לא משמע כן ע"ב ועמ"ש בסי' מ"ז במ"ז סק"ב ובמ"ש שם בעזהש"י וכ"ל שגם במצוה דרבנן אינו יוצא בהרהור דלא חלקו חכמים וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וכן כתבתי לקמן אות ה' לענין מצות צריכות כוונה דחכמים וודאי לא חלקו בין מצוה דאורייתא לדרבנן ואנן הבאנו דמחלקינן בינייהו מספקא הוא ע"ש. ועכ"פ לא שייך להקשות למה מברכין כיון דעכ"פ מדרבנן לא יצא בהרהור אדרבנן מברכין ולא דמי לבטול אע"ג דמדרבנן בעי בדיקה וביעור ולא סגי בביטול בלב היינו דלא סגי בביטול כלל אפילו בפה והבדיקה וביעור מברכין אבל היכי דסגי בביטול כגון שיצא לשיירא המבואר בסי' תל"ו או שכח לבטל בלילה ומבטל ביום שלא בשעת ברכת ביעור חמץ גם מדרבנן סגי בלב למ"ד הרהור כדבור דמי הקשה שפיר [ועמ"ש לקמן אות י"א] אכן כששמתי אל לבי לחפש כל מצות עשה התלויים בדבור חפשתי בספר חרדים במנין המצות פ"ד כשמנה מ"ע התלויות בפה ואפשר לקיימם בכל יום מצוה י"א להזכיר יציאת מצרים י"ב לברך על המזון ושם לא הוי ברכה על המצוה דנימא שיעשה המצוה ולא יברך עלי' אלא הברכה גופה היא המצוה ולא שייך לומר שיפטר מהברכה דא"כ לא יעשה המצוה כלל אלא גם דבר זה תלוי במחלוקתם דלמ"ד הרהור כדבור דמי די שיברך בהרהור ולמ"ד לאו כדבור דמי צריך לברך בפיו אבל לפטור בלא כלום אי אפשר ולא שייך לומר שיזכיר יציאת מצרים ולא יסיים גאל ישראל בברכה דאין הברכה זו על מצות הזכרת יציאת מצרים אלא חז"ל תקנו שיעשו מצוה זו בלשון ברכה ולא שייך לומר שיעשנה באופן אחר ועוד דברכת גאל ישראל על הגאולה עצמה קאי ולא אמצות הזכרת יציאת מצרים. עוד מנה מצות י"ג לברך על התורה ומצוה י"ד ללמוד תורה גם זה לק"מ ואפילו נימא דיוצא ת"ת בהרהור אלא דעל הרהור א"צ לברך כמ"ש סי' מ"ז ס"ד ואפילו הכי על הדבור מברכין מ"מ כיון דהברכה גופה מצוה בפ"ע היא מדאורייתא לא דמי לשאר ברכות ולא שייך להקשות למה מברכין וכמ"ש ובאמת משמע בעירובין דף כ"ד ע"א שמצוה להוציא ד"ת מפיו ואפילו קורא בלחש במהרה שוכח כדאיתא שם וביו"ד סי' רמ"ו סכ"ב. עוד מנה מצוה י"ו י"ז לקרות ק"ש כבר כתב במ"ז סי' תל"ב סק"א דברכות ק"ש לאו אק"ש נתקנו. עוד מנה מצוה י"ח לברך כהנים את ישראל וכיון דמצוה לברך בקול רם כדאיתא בא"ח סי' קכ"ח ס"ד לא שייך הרהור ואיך מצות שמנה שם ליכא ברכה עלייהו. וא"כ במ"ע התלוים בפה ובזמן

מנה

צריך לדבר כמו שיתבאר בפנים כ"א במקומו גם למ"ד הרהור כדבור דמי אף לכתחלה האם אמור יאמר דאין מברכין על מ"ע התליות בדבור וזה לא מצאנו ואמאי לא נימא הואיל ואפשר לקיים בהרהור אין מברכין על דברים שבלב כמו ביטול אף דמוציא בשפתיו כמ"ש לעיל אם לא שנאמר דגם לדידי' (יב) לכתחלה מצוה לומר בפה ולהשמיע לאזניו ולכך מברכין עליו ובחידושנו ברכות כתבנו מזה. גם בספק ברכות שהם עפ"י הרוב דרבנן ולקילא משום חומר לא תשא וספק דרבנן לקולא (יג) אמאי יהרהר בלב ואין לך דיעבד גדול מזה ובפנים כתבנו מזה. ועב"י או"ח תקפ"ט (יד) בשם רבינו שמואל דאף למ"ד מצות א"צ כוונה ה"מ בעשיי' אבל בדיעבד לכ"ע צריך כוונה ונ"מ אף לדידן במצות דרבנן עאו"ח ס' (טו) וכתבנו במ"א שקשה מר"ה כ"ט וברכות פ' הי' קורא ואין להאריך כאן:
והנה

מנה מצוה א' זכור את יום השבת וכו' אח"כ מצוה ב' ג' דהכלל בזה קידוש והבדלה גם זה לק"מ דאין מברכין אקב"ו לזכור את יום השבת אלא מקדש השבת והמבדיל בין קודש לחול והברכה גופה זכירה הוא והוי כברהמ"ז ואיך שכתבתי לעיל דלק"מ מהם וה"ל דכוותה. עוד מנה מצוה י"ב להגיד אדם לבנו בט"ו בניסן יציאת מצרים ולא מברכין אלא לאחרי' גאל ישראל והוי כהזכרת יצ"מ בכל יום שכתבתי לעיל דל"ק ממנה ועוד דזה לא שייך כלל בהרהור כיון דהמצוה להגיד לאחרים אלא דיש להקשות ממה שמנה שם מצוה י"ג מ"ע לקרא הלל ומצוה י"ד לספור את העומר ומברכין עלייהו וכן יש להקשות מברכת מגילה והנה ברכת ספירה לא אשכחן בש"ס ואפשר דלהך דעה אה"נ דלא מברכין עלה אבל הלל ומגילה דמפורש בש"ס סוכה דף ל"ט ע"א ומגילה דף כ"א ע"ב דמצוה לברך קשה וצ"ל דמודה בהנך דאינו יוצא בהרהור דדוקא היכי דמצותו בדבור כמו ק"ש דכתיב ודברת בם אמרינן הרהור כדבור אבל ספירה דאפקה רחמנא בלשון וספרתם וכן הלל ומגלה דתקנו בהו קריאה לא אמרינן הרהור כספירה או כקריאה דמי. וראיתי במ"ז סי' תל"ב סק"א שכ' וז"ל ומגילה בזמנה למ"ד בעי עשרה אי אפשר בהרהור עכ"ל ולא ידעתי מה יענה לדעת ר"ת שמביא הטור ס"ס תר"ן דאפילו לכתחלה א"ל לחזור אחר עשרה וקורין אותה ביחיד ע"ש ולפמ"ש הב"י סי' תרפ"ע והלח"מ פ"א מה' מגילה ה"ב דמגילה משום פרסומי ניסא בעינן שישמיע לאזניו דוקא פשיטא דלק"מ ממגילה וע"ש בש"ע ס"ב ובט"ז ומ"א שם ואפילו לדעת החולקים שם מ"מ אפשר לומר דמ"מ בעינן שיוציא בשפתיו משום פרסומי ניסא וכן בהלל כיון דאניסא אמרינן לי'. עוד אפשר לומר במגילה כיון שצריך לקרות מתוך הכתב לא שייך הרהור ובהלל כיון דעיקר התקנה היה שיהא א' מקרא וכלם עונים או מה שהן אומרים או הללוי' כדאיתא במשנה ונמרא סוכה דף ל"ח מנהג שהיו נוהגין בו ע"ש לא שייך הרהור. כנלענ"ד בזה: (יב) לכתחלה מצוה לומר בפה. ולענ"ד דבר זה הוא מחלוקת התנאים דבברכות דף ט"ו ע"א פליגי ר"מ ור' יהודה ור' יוסי בקרא ולא השמיע לאזניו דלר' יהודה יצא בדיעבד ולר' יוסי לא יצא ולר"מ מותר לכתחלה ובדף כ' ע"ב אמתניתן דבעל קרי מהרהר בלבו אמר רבינא זאת אומרת הרהור כדבור דמי וכתב הרא"ש דאתיא מתניתין כר"מ דאמר בכוונת הלב הן הן הדברים א"כ כר' יהודה דילא בדיעבד בלא השמיע לאזניו ולכתחלה צריך להשמיע לאזניו ובעל קרי אוקמוהו אדאורייתא וס"ל לרבינא דהרהור כדיבור דלא השמיע לאזניו דמי ע"ש ברא"ש ועכ"פ למדנו דלמ"ד הרהור כדבור דמי פליגי ר"מ ור' יהודה דלר"מ א"ל לדבר אפילו לכתחלה ולר' יהודה לכתחלה צריך להוציא בשפתיו ולהשמיע לאזניו וממילא לדידן דקיי"ל כר' יהודה כמו שפסק בש"ע סי' ס"ב ס"ג לכתחלה צריך להוציא בשפתיו ולהשמיע לאזניו גם לרבינא ומ"מ אי נימא שגם ר"מ מודה דצריך לברך על כל הנך דלעיל ולדידי' צרך אסדא גם לכתחלה די שיוציא בשפתיו ולא ישמיע לאזניו ולרבינא די בהרהור וצריך לומר תירוצים שכתבתי לעיל ודוק: (יג) אמאי יהרהר בלב. ולענ"ד לק"מ דעיקר הטעם דספק ברכות להקל הוא משום דברכות דרבנן וספקא לקולא וכ"מ ברא"ש פ"ג דברכות סי' ט"ו ובטור וש"ע סי' קס"ז ס"ט וסימן קפ"ד ס"ד וס"ס ר"ט דלא מזכיר כלל טעמא דלא תשא אלא משום דהוי דרבנן ע"ש ותדע דהא כ' הט"ז ס"ס ר"ט דבז' מינים כיון די"א שברכה אחרונה שלהם דאורייתא ע"כ ראוי לכל ירא שמים שיאכל עוד מאותו המין ויברך אחריו ויוצא גם על ספק שלו עכ"ל ואמאי לא יעשה כן גם בשאר ברכה אחרונה או אפילו בברכה ראשונה יאכל דבר שלא הי' דעתו עליו מתחלה ויצטרך לברך עליו ויפטור גם זה ועוד להתוס' ברכה שא"ל אינו עובר בל"ת כמ"ש המ"א סי' רט"ו סק"ו ואפ"ה מודו דספק ברכות להקל ואמאי להרמב"ם בברכה דאורייתא מברך מספק אע"ג דשמא עובר בל"ת דאורייתא דחי ספק חיוב דידי' לספק ל"ת וה"נ נימא להתוס' בברכה דרבנן יברך מספק וידחה ספק חיוב דרבנן לספק איסור דרבנן בברכה שאינה צריכה אע"כ דלא חייבוהו חכמים מספק וכ"כ הפ"י ברכות דף י"ב ע"א בתוס' ד"ה לא לאתויי שאין שום חשש ל"ת בספק ברכה ולכ"ע רשאי לחזור ולברך אלא דלא חייבוהו חכמים לחזור ולברך למ"ד ספק ברכות להקל ואפילו אפשר לו לברך בלא הזכרת שם א"ל לברך ע"ש ואע"ג דהכ"מ סוף ה' ברכות כתב טעם לדברי הרמב"ם שכ' וכן כל דבר שיסתפק לך אם טעון ברכה אם לאו עושין אותו בלא ברכה דהוא משום דהוי ספק עובר על לא תשא וכ"כ בב"י באו"ח סי' ס"ז טעם זה בשם הר' מנוח ע"ש צ"ל דהוצרך לטעם זה משום דמשמע לי' מלשון הרמב"ם הנו דאינו רשאי לברך וכן משמע מסוף דברי הרמב"ם שכ' וז"ל ולעולם יזהר אדם בברכה שאינה צריכה וירבה בברכות הצריכות וכו' עכ"ל והא וודאי קשיא לי' דאע"ג דספק ברכות להקל מ"מ אם רצה להחמיר על עצמו ולברך אמאי אינו רשאי לכן הוכרח לומר דהוי ספק עובר בל"ת וחולק בזה אסברת הפ"י שכתבתי בסמוך ועוד אפשר לומר דלא פליגי סברתם זע"ז אלא דהכ"מ קאי לשטת הרמב"ם ואיהו ס"ל דיש בברכה לבטלה איסור ל"ת והפ"י קאי לשטת התוס' דס"ל דאין בזה משום ל"ת כמ"ש המ"א סימן רט"ו סק"ו ולדידהו שפיר י"ל דרשאי לברך מספק ומ"מ הכל מודים דאינו מחויב לברך מספק דרבנן ואה"נ אם רצה להחמיר ע"ע ולברך בהרהור רשאי אלא דאינו מחויב בדבר לכן לא כתבוהו הפוסקים ולא הוצרכו לבאר דרשאי לעשות כן דפשיטא הוא מה"ת והי' אסור לברך בהרהור דלא אשכחן שיהי' בזה משום ל"ת ולפמ"ש לעיל דלדידן אינו יוצא כלל בהרהור לק"מ ועל ת"ה אות ג'. אכן בפתיחה לה' ברכות אות ב' הקשה בברהמ"ז דלהרמב"ם יוצא בהרהור מדאורייתא אמאי יברך מספק הלא מוטב שיברך בהרהור ויפטור מדאורייתא ולא יהי' חשש ל"ת דשייך לדידי' במברך ברכה שא"ל וזה לכאורה קושי' היא ונלענ"ד לייסב דהנה לעיל ת"א אות כ"ב כתבתי' לדעת הרמב"ם דאין מברכין אספק דאורייתא דנאמרו ב' טעמים בספק קרא ק"ש ספק לא קרא אמאי קורא' בברכותי' א' טעם הדרישה והט"ז והפר"ח דכיון דוודאי נתחייב וספק אם נפטר צריך לברך ולפי"ז בברהמ"ז ל"מ ספק אם בירך כיון דוודאי נתחייב פשיטא דצריך לברך אלא אפילו ספק אם נתחייב בברהמ"ז כיון דע"כ צריך לברך בהרהור הוי כוודאי נתחייב אכן כבר כתבתי שם דעיקר הוא טעם הכ"מ בשם הרשב"א דכך היתה התקנה כל זמן שיקרא ק"ש יברך לפניה ולאחריה כ"ש הכא דוודאי עיקר התקנה היתה דכ"ז שיברך ברהמ"ז יברך בדיבור פשיטא דכשצריך לברך מספק יברך בדבור כנלענ"ד בזה ועיין לקמן אות י"ג ובפר"ח או"ח ס"ס ס"ז ודוק: (יד) בשם ר' שמואל. לא בשם ר"ש מתניא אלא רבינו יונה בעצמו כתב כן כמבואר ברבינו יונה ספ"ק דברכות בהדיא ע"ש ומ"ש הב"י שם ר"ל ר' יונה בעצמו ולא בשם ר' שמואל: (טו) וכתבנו במ"א שקשה. כ"ל דר"ל במ"ז סי' תר"ן סק"י בשם הלח"מ פ"ב מה' מגילה ה"ה ע"ש שהקשה דשם מקשינן אמ"ד מצות א"ל כוונה מהא דאמרינן בק"ש ובמגילה אם כוין לבו אלמא בעי כוונה ואם איתא ש"ה דהוי דבור בעלמא והניח בצ"ע ואני מצאתי בספר כפות תמרים בר"ה דף כ"ח ע"ב שכ' לתרץ דהמקשה ודאי לא ס"ל לחלק בזה והמתרץ לפי שטתו השיב לו אבל רבא גופי' מחלק בכך ולכך פסק בשופר דא"ל כוונה ובק"ש פסק בברכות דף י"ג ע"ב כר"מ דצריך כוונה עכ"ד גם הפ"י ברכות שם ע"א ובר"ה שם האריך בקושיא זו וכ' דמברכות לא קשה דאפשר לומר דס"ל לר"י דהמקשה דהתם דאמר ש"מ מצות צריכות כוונה לא מקשה על רבא

רבא בשופר וכמלה אלא לפשוט שבעיא דפתח בחמרא וכו' דמיירי ג"כ בדבור ונר"ה נ"ל דהמקשן באמת לא ס"ל לחלק בכך אלא במסקנא דאמר ר' זירא לשמעי' איכוין ותקע לי משמע דס"ל צריכות כוונה ומשמע לי' לר' יונה דלא פליג אדרבא אלא כיון שלא עשה השומע מעשה ע"כ צריך כוונה ומזה יליף הר' יונה חילוק זה ע"ש ועמ"ש א"ה באות שאח"ז עוד מזה (טז) הקשינו מר"ס וברכות. כבר כתבתי בעוהש"י ליישב בשם הכפות תמרים והפ"י אכן לדעת החולקים על ר"י צריך לומר כן ועוד טעם נאמר בפר"ח סי' תר"ץ אות י"ג ובבר"י סי' תפ"ט אות י"ג אפילו למ"ד מצות דאורייתא ג"כ א"צ כוונה מגילה שאני משום פרסומי ניסא ע"ש ולפמ"ש לקמן בסמוך א"ה דלפענ"ד דעת המחבר דאפילו מצות דרבנן צ"כ לק"מ לדעת המחבר וע"ש: (יז) בדרבנן לא יצא. הנה יש לדבר הרבה בזה כמו שאבאר בס"ד. מקור דברים אלו הם בברכות דף י"ב היכי דנקיט כסא דשיכרא בידי' וקסבר דחמרא הוא פתח ובירך אדעתא דחמרא וסיים בדשיכרא מאי בתר עיקר ברכה אזלינן או בתר חתימה אזלינן ופירשו רש"י ותוס' דבשעה שאמר בא"י אמ"ה סבר שהוא יין ואמר אדעתא דליפטר יין ואח"כ נזכר וסיים שהנ"ב בתר עיקר ברכה אזלינן ועיקר ברכה אדעתא דיין נאמרה והוי כמו שסיים ביין ואין ברכת היין מוציאה ידי ברכת שכר שאין השכר מן הגפן או בתר חתימה אזלינן והקשה הר"ר יונה למ"ד מצות א"צ כוונה מאי קמבעי לי' אפילו בתר פתיחה אזלינן הא אמירת הפתיחה כהוגן הי' וחסרון כוונה אינו מזיק וכו' לתרץ בשם רבינו שמואל וז"ל שאע"פ שמצות א"צ כוונה ויצא בדיעבד זהו כשעושה המצות בסתם אבל כשמתכוין בידועה שלא לצאת ודאי אינו יוצא והכא מהאי טעמא לא איפשטא משום דקסבר דחמרא הוא ופתח בדחמרא ונתכוין שלא לצאת משכרא כלל אלא מחמרא ומזה הטעם אומר שנוהגין העולם להבדיל בביתם כמ"ש אע"פ ששמעו הם ובניהם ובני ביתם ההבדלה בביה"כ ואין הברכה לבטלה מפני שבשעה ששמעו אותם בביהכ"נ היתה כוונתם שלא לצאת בה כ"א כאותה שמבדילין בביתם וה"נ כיון שנתכוין שלא לצאת אלא מן היין לא יצא עכ"ל [וע"ש עוד תירוצים אחרים] גם הר"ן ספ"ב דר"ה הביא דברי ר"ש אלו והב"י באו"ח סי' תקפ"ט כ' שבאוהל מועד כ"כ בשם רבותיו הצרפתים והרשב"א ז"ל והרא"ה חלק עליהם וסיים הב"י דכיון שגם הר"י הביא דברי ר"ש לא חיישינן לדברי הרא"ה בזה ע"ש. והפ"י בר"ה דף כ"ח ע"א הקשה על ר"ש מדאמר אביי דשמואל כפאוהו ואכל מצה יצא ואמאי הא גלי דעתי' דלא ניחא לי' והוי כמתכוין שלא לצאת [וכ"כ הריטב"א בר"ה שם הבאתי דבריו א"ה לקמן וכ"כ הב"י בסי' תע"ה בשם רבינו ירוחם דהיכי שידע שהוא מצה ולא רצה לאכלה הוי כמתכוין שלא לאכלה ע"ש] וכן רבא דאמר התם התוקע לשיר יצא ואמאי הא כיון שיודע דחובת היום לתקוע בר"ה ואפ"ה אינו תוקע אלא לשיר א"כ גלי דעתי' דלא ניחא לי' לצאת בהאי תקיעה ואמאי יצא ע"ש וסיים דבתירוץ שכ' לקמן ע"ב ליישב שטת הר"ר יונה [הבאתיו לעיל אות ד'] בכה"ג יש ליישב גם שיטת ר"ש ואנכי לא ידעתי איך יתיישב בכה"ג שטת ר"ש דבשלמא שטת ר"י נתיישב שפיר דאבוה דשמואל ורבא מיירי בגוונא דעביד מעשה אלא דשטת הש"ס דמקשה מק"ש ומגילה לא ס"ל לחלק בין דבור למעשה ואנן השתא כיון דחזינן ר"ז דמיירי בלא עביד השומע מעשה ס"ל דלא יצא בלא כוונה נימא דאבוה דשמואל ורבא מודו לי' והוא מסקנת הש"ס ובאמת נתיישבו ק' הנ"ל מק"ש ומגילה ודברי אבוה דשמואל ורבא ור"ז קיימו להלכה אבל שיטת ר"ש איך יתיישב הא כיון דאבוה דשמואל ורבא מיירי בנתכוין שלא לצאת וכמ"ש הפ"י שם שכל עיקרם באו להשמיענו זה איך נימא דמסקנא לא ס"ל כן וא"כ נדחו דבריהם לגמרי וגם אין ראי' כלל לזה מר' זירא דהא ר"ז כוונה לצאת בעי ולכאורה הי' אפשר לומר דבמסקנא ס"ל לחלק בין הא דאבוה דשמואל ורבא ובין נתכוין שלא לצאת והא אשמעינן אבוה דשמואל ורבא דלא נימא דזה דמי לנתכוין שלא לצאת אלא דלזה אין ראי' כלל ממסקנא ואם אפשר לומר כן גם מעיקרא אפשר לומר כן והו"ל דמעיקרא לק"מ וזה צ"ד כלל למ"ש לתרץ לשטת ר"י וכמ"ש לכן דבריו אלו בזה נעלמו ממנו. וראיתי בספר ישועת יעקב או"ח סי' ס' סק"ג הקשה על ר"ש מהא דאמרינן בעירובין דף צ"ו ע"א דלמ"ד שבת זמן תפלין היא ולא בעי כוונה לעבור על ב"ת המוצא תפלין לא יכניסם אלא זוג זוג דאם ילבוש ב' זוגות יעבור על ב"ת ולשטת ר"ש ילבוש ב' זוגות ויכוין בפירוש שלא לשם מצוה ואז לא יעבור על ב"ת עוד הקשה מסוכה דף מ"ב ע"א אהא דאמרינן יו"ט ראשון של חג שחל להיות בשבת ושכח והוציא את הלולב לר"ה פטור מפני שהוציאו ברשות ל"ש אלא שלא יצא בו אבל יצא בו חייב ומקשינן הא מדאגבהי' נפק בי' וכתבו התו' ד"ה אמר אביי דס"ל מצות א"צ כוונה ואכתי תקשה ליפשי דנתכוין בפירוש שלא לצאת ומסיק לתרץ דמודה ר"ש דמדאורייתא יצא אלא מדרבנן לא יצא לכן לענין שלא יעבור על ב"ת וכן לענין שיהי' נקרא ערוך כדבר מצוה ויפטור מחטאת לא מועיל מה שנתכוין שלא לצאת ע"ש באריכות [וע"ל אות ז' אם עשה מ"ע דאורייתא בענין דיוצא מה"ת ולא דרבנן אם יצא עכ"פ מדאורייתא או לא וא"ה שם יבואר] והנה מדברי התו' שם דף צ"ט ע"א ד"ה עובר לעשייתן לא משמע כסברתו שכתבו כדי שיהי' הברכה עובר לעשייתן יכוין בשיטול הלולב קודם הברכה שלא לצאת בו עד אחר הברכה ע"ש ואכתי הא עכ"פ דאורייתא יצא ואנן צריכין שיהי' הברכה עובר לעשייתו מדאורייתא שיהי' הברכה גם על המצוה דאורייתא ועוד שכתבו שם דהא דלא משני הכי בדף מ"ב דמיירי באדם שאינו בקי שהולך אצל בקי ללמוד ומשמע דר"ל דכיון שאינו בקי אינו יודע לעשות כן משמע דאם עשה כן באמת מיפטר מחטאת דאינו יוצא מדאורייתא ועכ"פ למדו מדבריהם אלו דס"ל ג"כ כשטת ר"ש הנ"ל וכ"כ בן המחבר בס' ישיע"ק שם דהתו' דהכא סוברים כשטת ר"ש ועוד למדו מדבריהם שתירצו שפיר הסוגיא דדף מ"ב שהקשה הישיע"ק ולא נשאר לנו לתרץ אלא הסוגיא דעירובין והנה הרב ובנו הגאון ז"ל שם כיוונו לדבר אחד בישוב ק' זו דזה לא שייך אלא במצוה שיש גבול לעשייתה כגון מצה ושופר ולולב שכיון שאכל כזית מצה יי"ח ואין מצוה לאכול יותר וגם אינו מחויב לאכול עתה דוקא ויכול לאכול בשעה אחרת וכן שופר ולולב ושאר מצות כה"ג משא"כ תפלין דמצותן להיות עליו כל היום אנן סהדי דודאי רצון האדם לקיים מצות השם כמ"ש הרמב"ם ספ"ב מה' גירושין ולכן אפילו אומר שאינו רוצה לקיים אינו מועיל וכופין אותו לקיים ואף אם יאמר גם אחר הכפי' שאינו רוצה לקיים אינו מועיל לכן עובר על ב"ת עכ"ד וע"ש באריכות. ולפענ"ד יש לדקדק בדבריהם אלו דאמרינן בשבת דף ס"א ע"א ולא בתפילין א"ר ספרא לא תימא אליבא דמ"ד שבת לאו זמן תפילין הוא אלא אפילו למ"ד שבת זמן תפלין הוא לא יצא דלמא אתי לאתויי בר"ה ואיכא דמתני לה אסיפא ואם יצא אינו חייב חטאת א"ר ספרא לא תימא אליבא דמ"ד שבת זמן תפלין הוא אלא אפילו למ"ד שבת לאו זמן תפילין הוא אינו חייב חטאת מ"ט דרך מלבוש עבידא ע"כ ומשמע דהנהו לישנא לא פליגי אהדדי ומתניתינו אתיא בין למ"ד שבת זמן תפילין ובין למ"ד שבת לאו זמן תפילין תדע דקאמר ל"ת אליבא דמ"ד שבת לאו ז"ת וכו' משמע דלמ"ד שבת ז"ת פשיטא לי' דאתי' מתניתין שפיר ואמאי הא רישא הוי תיובתא דאמאי אינו חייב חטאת אע"כ פשיטא לי' דדרך מלבוש הוא ולא מיחייב אלא דאשמעינן דאפילו למ"ד שבת ז"ת הוא מ"מ אסור לצאת לכתחלה וכן באיכא דמתני לה אסיפא דקאמר ל"ת אליבא דמ"ד שבת ז"ת הוא משמע דלמ"ד שבת ז"ת הוא פשיטא דאתי מתניתין שפיר ואמאי הא רישא הוי תיובתי' דאמאי אסור לצאת לכתחלה אע"כ פשיטא לי' דגזרינן דלמא אתי לאתויי אלא אשמעינן דאפילו למ"ד שבת לאו ז"ת מ"מ לא מיחייב חטאת ולא פליגי כלל בדינא אלא דמר פשיטא לי' למ"ד לאו ז"ת הוא ומר פשיטא לי' למ"ד ז"ת הוא ועכ"פ בין למר ובין למר אתיא מתניתין ככ"ע וכן מצאתי מפורש בריטב"א רפ"י דעירובין וז"ל והא שריתא להכניסן אתי' למ"ד שבת ז"ת הוא ורבנן גזרו בהו וכן למ"ד שבת לאו ז"ת הוא דאפילו לדידי' ליכא חיוב חטאת וכו' ע"ש הרי דלכ"ע אין נכניסם בשבת
למר

ה והנה המ"א באו"ח ס' אות נ' מצות דרבנן א"צ כוונה (טז) הקשינו מר"ה וברכות לעיל דמשמע אף בדבור למ"ד א"צ כוונה יצא א"כ במגילה בסי' תר"ץ דצריך כוונה י"ל דברי קבלה כד"ת דמיין. ואם כוין שלא לצאת י"ל אף (יז) בדרבנן לא יצא דהא למ"ד מצות בד"ת א"צ כוונה הא כוין שלא לצאת לא יצא

למר מיפטר מדאורייתא ולמר רבנן עקרו חיובא שהי' חייב בהם מדאורייתא ועקרוהו בשוא"ת ואסרוהו ומעתה לא שייך תירץ הגאונים הנ"ל כלל דכשם דאנן סהדי שרצון האדם לקיים מצות השם כך אנן סהדי שרצונו לקיים דברי חכמים ושלא לעשות דבר שאסרו חכמים אע"ג דהוי מצוה דאורייתא אין לנו אלא ע"פ התורה אשר יורונו חכמים לעשות או שלא לעשות ופשיטא דלא כייפינן לי' לעשות מצוה כזו אדרבה מחינן בי' כשרוצה לעשות ולעבור על דברי חכמים וא"ל דאע"ג דחכמים אסרוהו מ"מ כשיכול למצא עילה לקיים מ"ע דאורייתא בגוונא דלא שייך גזירת חכמים חיוב עליו ומעתה המוציא תפילין דשרו לי' רבנן להכניסם ובטלו גזירת דלמא אתי לאתויי תו חיוב עליו לקיים מ"ע דאורייתא ואסור לו לכוין שלא לצאת דא"כ אף אנו נאמר למ"ד מצות צריכות כוונה חוב עליו לכוין לצ"ת וא"כ כי מוקי פלוגתא ת"ק ורשב"ג דת"ק סבר מצות א"צ כוונה הלכך עפי מזוג אחד איכא ב"ת ורשב"ג סבר צריכות כוונה הילכך ליכא ב"ת ואמאי הא ע"כ צריך לכוין לצאת ואע"ג דפשיטא דהיכא דלא מכוין לא יצא למ"ד זה אפילו בחול ולא מועיל מה שהוא מחויב מ"מ אנן ע"כ מצריכן לי' שיכוין ואיהו ודאי רוצה לציית לנו ויכוין לצאת וא"כ יעבור על ב"ת ולכאורה יש ליישב בזה גירסת ספרים שדחה רש"י דגרסי דת"ק סבר בעי כוונה ואי מכוין למצוה איכא בשני' משום ב"ת ורשב"ג סבר לא בעי כוונה וכיון דלא מכוין אינו עובר בב"ת ורש"י הקשה דא"כ גם לת"ק לא ליכוין ולא ליסתר ולפ"ז אפשר לומר דהגורסים כן ס"ל דע"כ כיון שמצא עילה לקיים מ"ע דאורייתא בגוונא דשרו לי' רבנן מיחייב הוא לכוין לצאת ידי חובתו וס"ל לרשב"ם כגירסת ספרים אלו [וא"כ ממילא לא שייך ק' הנ"ל למ"ד מצות א"צ כוונה יכוין שלא לצאת ולא יעבור על ב"ת דהא לגירסא זו למ"ד א"צ כוונה אינו עובר על ב"ת] וא"כ רש"י שחולק על גירסא זו לית לי' סברת ר"ש הנ"ל וס"ל דכיון שעקרו חז"ל מצוה זו נפטר ממנה לגמרי ואפי' מצא עילה שיוכל לקיימה א"צ לקיימה וא"כ צ"ל גם סברא זו דס"ל לר"ש דכשמכוין בפירוש שלא לצאת לכ"ע לא יצא דא"כ גם למ"ד א"צ כוונה יכוין שלא לצאת ולא יעבור וכנ"ל וכן הריטב"א בחידושיו שם הביא כגירסת רש"י וא"כ גם הוא חולק על הנך ב' סברות הנ"ל של הרשב"ם ומעתה נולד מחלוקת חדשה בין הפוסקים בדבר שעקרו חז"ל מ"ע דאורייתא בשוא"ת ואשכח עילה דיכול לצאת ידי חובתו ולא יעבור על גזירת חכמים אם מחויב לעשות כן או לא ומעתה יום א' של סוכות שחל להיות בשבת דמותר לטלטל הלולב לצורך גופו ומקומו כמ"ש הט"ז סי' תרנ"ח סק"ג אם אירע שנטלו לצורך גופו ומקומו כדרך גדולתו לדעת רשב"ם צריך לכוין לצאת ידי חובתו לדידן דקיי"ל מצות צ"כ ולדעת רש"י א"צ וגם אם רוצה לכוין שלא לצאת ידי חובתו הרשות בידו וקשה בעיני לעשות מחלוקת בדבר שלא הזכירו הקדמונים ובפרט שמדברי התו' בסוכה דף ל"ט הנ"ל משמע דס"ל כסברת ר"ש וכאן שתקו לגירסת רש"י ולא כתבו כלל ליישב גירסא שניי' משמע דלא ס"ל סברא זו וכר מן דין אין סברא בעיני לומר דאחר שכבר הניח תפילין היום בסוף אותו שיניח עוד דמשמע לי דאע"ג דמצותן להיות עליו כל היום היינו למצוה מן המובחר דאל"כ אכן השתא דאין מניחין תפילין אלא בשעת ק"ש ותפלה וכי נימא ח"ו דמבטלינן מ"ע של תורה בכל יום ואע"ג דכוונתינו משום דאין לנו גוף נקי מ"מ נימא דאם יכולת בידינו להיות לנו גוף נקי עוד שעה אחת באמצע היום ואינו מניח תפילין עובר מ"ע דאורייתא וח"ו לומר כן וכ"מ מלשון הרמב"ם ספ"ד מ"ה תפילין שכ' וז"ל לפיכך צריך אדם להשתדל להיותן עליו כל היום שמצותן כך הוא וכו' אע"פ שמצותן ללבשן כל היום בשעת תפלה יותר מן הכל אמרו חכמים כל הקורא ק"ש בלא תפילין וכו' וכל שאינו מניח תפילין עובר בשמנה עשה כו' עכ"ל. עכ"ל מבואר מדבריו דכל שלבשן פ"א ביום אינו עובר בעשה ויצא י"ח אלא דאם לא היו עליו בשעת ק"ש הוי כמעיד עדות שקר לכן צריך לבחור לו שעה זו להניחם בשעת ק"ש ותפלה ואז יוצא י"ח וגם אינו כמעיד עדות שקר וכל היום אינו אלא למצוה מן המובחר ועמ"ש עוד מזה בעזהש"י באו"ח סי' כ"ה ס"א ושוב מצאתי כן בא"א סי' ל"ז סק"ב לכן אנן השתא דרוב פעמים אין לנו גוף נקי בכל היום די לנו לקיים עיקר חיובו וגם שלא להיות כמעיד עדות שקר ולא מצוה מן המובחר ומעתה כשאומר שאינו רוצה לקיים מצוה מן המובחר פשיטא דלא כייפינן לי' ובפרט בשבת כשכוונתו להציל ולא יעבור על ב"ת פשיטא דלא כייפינן לי' למצות תפילין קיים כרגע ראשונה כשהניח זוג א' ושוב הוי תפילין כמצה ושופר ולולב דמועיל כשאינו רוצה ללבשם אדעתא דחובה והדרא קושיא לדוכתא על הר"ש הנ"ל. גם הקשה בנו שם לנפשו דכיון שכבר עליו זוג אחד יכול לכוין בזוג שני שלא לשם מצוה ותירץ כיון דאין יודע באיזה זוג הוא יוצא מצות תפלין ובאיזהו עובר על ב"ת א"כ על כל א' שאנו דנין אמרינן זהו למצותו וכו' ע"ש ואיני מבין דבריו הלו דמה בכך דאין ידוע הא הוא עצמו יכול לברור זוג א' ויאמר זהו למצותו ועל זוג שני יאמר בזו אני מכוין שלא לצאת שום מצוה א"כ ילבוש מקודם זוג א' ואח"כ ילבוש זוג שני ויאמר שלא לשם מצוה אני לובש אותם וכי בעינן שיהיה ניכר לרואים הא אפילו במעשה א' אין ניכר לרואים כוונתו וכלפי שמיא גליא לכן סברא זו צל"ע. ולכאורה היה אפשר ליישב שטת ר"ש בפשיטות דמההוא דעירובין לק"מ דיש לחלק בין לצאת י"ח דכשמכוין שלא לצאת לא יצא דאינו יוצא בע"כ ובין לעבור על ב"ת דאפילו מתכוין שלא לשם מצוה עובר בע"כ וכמ"ש לעיל סח"א בדיני ב"ת א"ק כ"ט ואע"ג דלמ"ד מצות צ"כ ה"ה לענין לעבור עב"ת בעינן שיכוין לצאת יש לחלק דלמ"ד מצות צ"כ ה"ה לענין לעבור עב"ת בעינן שיכוין לצאת יש לחלק דלמ"ד מצות צ"כ כיון דבסתמא לאו מצוה היא כלל לא שייך לעבור עב"ת עד שמכוין ונקרא מצוה אבל למ"ד מצות א"צ כוונה דמסתמא בלא כוונה נ"כ מצוה היא ועובר גם עב"ת הלא כיון שמכוין שלא לשם מצוה אינו יוצא בע"כ אבל לענין ב"ת עובר בע"כ ואע"ג דלאחר אוקימתא אמרינן שם דאפילו נימא דלצאת לא בעי כוונה לעבור בעי כוונה היינו משום דס"ל דדוקא היכי דמחויב אמרינן מסתמא לכוין לשמה קאי כדאמרינן בזבחי' דף ב' ע"ב סתמן לשמן עומדין אבל מה שאינו מחויב ואדרבה עובר בה לא אמרינן כן אבל למאי דמסקינן שגם לעבור לא בעי כוונה אמרינן אדרבה דעובר בע"כ ודוק. ומההוא דכפאוהו ואכל מצה אפשר לומר כמ"ש הב"י סי' תע"ה בשם רי"ו דמיירי שהיה סובר שהוא חמץ וכתנא שאכל מצה אבל אם ידע שהיא מצה ולא רצה לאכלה וכפאוהו ואכלה א"כ דלא יצא אפילו למ"ד מצות א"צ כוונה ובתוקע לשיר אפשר לומר דמיירי שלא ידע דהיום ר"ה וכדומה ואע"פ שהר"ן כ' בשם הרא"ה דמיירי דוקא שידע שעכשיו פסח וזה מצה הביאו ג"כ הב"י שם ומשמע ודאי דה"ה בתוקע לשיר אפשר לומר דהרא"ה לשטתו דחולק על ר"ש כמ"ש הב"י סי' תקפ"ט שהבאתי לעיל וא"כ דאחר שהביא הר"ן אח"כ דברי הר"ם לא ס"ל סברת הרא"ה דלעיל ובלשון פלוגתא הביא דברי הר"ם על הרא"ה דלעיל ולפ"ז לפי מה שפסק בש"ע סימן תע"ה ס"ד כהר"ן בשם הרא"ה לא קיי"ל כר"ש כן היה נראה לכאורה אלא שבלשון הר"ן הוא דוחק קצת לפרש כן:

והנלע"ד ליישב שטת ר"ש אחר שנדקדק עוד לדבריו דס"ל דכשכוון לאמרא הוי כנתכוין שלא לצאת על השכר ובנתכוין שלא לצאת לא יצא ואמאי אמרינן בגמרא שם פשיטא היכא דקא נקיט כסי דחמרא בידי' וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך אדעתא דשכרא וסיים בדחמרא יצא דאי נמי אם אמר שהכ"ב יצא דהא תנן על כולם אם אמר שהכ"ב יצא ואמאי הא הוי כנתכוין שלא לפטור היין ולא דמי להא דתנן על כולם אמר שהכ"ב יצא דמ"מ נתכוין לפטור היין לכן מופטר גם בברכת שהכל אבל כאן דנתכווין שלא לפטור אפילו הוי אמר בפה"ג כדינו אמאי יצא ועמ"ש לקמן מזה לכן נלענ"ד דס"ל לר"ש דאע"ג דנתכוין לשכרא מ"מ כיון דברכה זו שייכא גם לחמרא אין הכוונה זו שנתכוין לשכרא סותר כוונה לחמרא דהא אפשר לו לברך ברכה זו אשכרא ואחמרא לכן אע"ג דנתכוין לשכרא לא משמע אבל לא לחמרא משא"כ בנתכוין לברך בפה"ג אחמרא כיון דברכה זו לא שייכא אשכרא א"כ כשנתכוין לברך בפה"ג אחמרא הוי וודאי כנתכוין לחמרא דוקא ולא לשכרא דהא א"א לומר דכוונתו אחמרא ואשכרא וממילא רווחא שמעתתא ליישב גם ק' הס"י הנ"ל דבכפאוהו ואכל מצה וכן בתוקע לשיר אין כוונתו לשיר

לשיר סותרת המצוה דהא אפשר לו שיכוין לשיר ולמצוה ולא הוי אלא כלא נתכוין למצוה ויוצא למ"ד מצות א"צ כוונה וכן בכפאוהו ואכל מצה אע"פ שמתחלה לא רצה לאכול מ"מ אחר הכפיי' הי' יכול לכוין גם למצוה ואדרבה כיון שעכ"פ אוכל וודאי ניחא לי' לצאת גם י"ח וכסברת הרמב"ם בפ"ב מהלכות גירושין שהביא הישיע"ק ואע"פ שהרמב"ם איירי בכפאוהו בי"ד מ"מ אפשר לומר גם כאן כיון דמ"מ אוכל לא הוי כמתכוין שלא לצאת ואע"פ שהריטב"א בר"ה דף כ"ח ע"א כ' לחלק בין כפאוהו ב"ד דוודאי שביד לשם מצוה ובין כפאוהו עכו"ם דלא אמרינן כן היינו דלא אמרינן ודאי עביד לשם מצוה אבל מ"מ אפשר לומר דלא ודאי עביד שלא לשם מצוה ואע"פ שהריטב"א שם כ' דכפאוהו פרסיים הוי כעומד וצווח שאינו רוצה לצאת ולאכול לשם מצוה אפשר לומר דהיינו דכפאוהו ואכל סתם ולא צווח הוי כצווח סתם ולא פירש על מה הוא אוכל דאידי ואידי נראה שאוכל שלא לשם מצוה ואפשר לומר דמ"מ לא הוי אלא כלא נתכוין מהנך טעמי שכתבתי לעיל וא"כ אפשר בדאיכא תרתי כפאוהו וצווח מודה לר"ש או אפשר דבאמת הריטב"א חולק על ר"ש וס"ל דכפאוהו לחוד הוי ככפאוהו וצווח ואפ"ה יוצא והר"ש מחלק ביניהם ועמ"ש מזה לקמן וגם גבי גיטין יש מחלוקת אי פסול מה"ת באנסוהו עכו"ם ועיין בכ"מ ספ"ב מה"ג. ואע"פ שרבינו ירוחם לא ס"ל סברא זו מ"מ הר"ן ס"ל כן ונלע"ד דזה כ"כ כוונת הר"ן בפ"ג דר"ה במשנת תקע בראשונה ומשך בשניי' כשתיים שכ' וז"ל דהכי דאמרינן מצות א"צ כוונה והתוקע לשיר יצא דוקא תוקע לשיר שהוא חול ואין כוונתו בו כוונה של כלום ולפיכך אינה מעכבת מלחול מצוה כאותה תקיעה אבל מי שמכוין תקיעתו למצוה אחת כמתעסק שהוא מכוין למצוה לחנך את התינוקת אין תקיעתו עולה לו למצוה אחרת ודמיא הא מלתא להא דאמרינן בריש זבחים דמינה מחריב בה דלאו בת מינה לא מחריב בה ומשך בשני' כשתיים נמי כיון דלתקיעה אחרת הי' מכוין אע"פ שלא עלתה לו אפ"ה כוונתו מעכבת שאינו יוצא ידי תקיעה בסוף הסימן עכ"ל וכיוצא בזה כ' לעיל מזה במשנת מתעסק לא יצא ע"ש בפירוש השני והיינו כסברא זו שכתבתי דהא ודאי אי אפשר לו לכוין בתקיעה אחת לסוף סימן זה ולתחלת סימן השני וכוונה זו סותרת זו ואפילו במתעסק אע"ג דלכאורה היה אפשר לו לכוין לחנך התינוקת ולמצוה ואין זו סותרת זו מ"מ כיון דאין עושין מצות חבילות חבילות א"כ זו סותרת זו משא"כ תוקע לשיר כיון דחולין הוא אין כוונתו כוונה ולא שייך לומר חבילות חבילות לכן יצא והרב הישיע"ק הבין מדברי הר"ן אלו דקאי גם למאן דפליג על ר"ש ולפמ"ש היינו ממש דברי ר"ש ומצאתי להר"ן בחידושיו ר"ה דף כ"ח ע"א שסיים אחר דברי ר"ש וז"ל וזה סיוע לדברי כמה שכתבתי למעלה בההוא דתקע ראשונה ומשך בשניי' כשתים עכ"ל והיינו כמ"ש ולכן לא הביאו הפוסקים דברי הר"ן אלו בדין מצות א"צ כוונה כיון שכבר הביאו דברי ר"ש משא"כ לדברי הישיע"ק הי' להם להביאו להורות דבכה"ג החולקים על ר"ש מודו גם מה שמחלק הישיע"ק בזה בין מכוין למצוה דאורייתא למכוין למצוה דרבנן צל"ע אם נחשוב לחנך התינוקת למצוה דאורייתא ואכ"מ להאריך בזה ועמ"ש לקמן בדברי הר"ן אלו אי"ה. ואחר שבאנו למדה זו עוד נאמר בה ליישב גם ק' הישיע"ק והוא דמודה ר"ש דכשעושה מעשה מצוה ונתכוין שלא לצאת בה י"ח מ"מ יוצא למ"ד מצות א"צ כוונה כיון דהמעשה סותרת כוונתו אין הכוונה דוחה המעשה ולא קאמר הר"ש אלא היכי דנתכוין בהמעשה ההוא לשם דבר אחר דאז אין המעשה סותרת הכוונה ואפשר לקיים המחשבה והמעשה מקיימינן שניהם ואזלינן המעשה לדבר שהי' כוונתו עלי' ולא יצא היכי דאי אפשר לומר דקאי על שניהם וכמ"ש לעיל ויש להסתפק היכי דאפשר לקיים שניהם כגון תוקע לשיר וכדומה ונתכוין לשיר דוקא ולא למצוה אם נאמר כיון שהי' אפשר לו לכוין לשיר ולמצוה אין מזיק מה שנתכוין שלא למצוה או דלמא כיון שנתכוין שלא לשם מצוה ואין המעשה סותרת הכוונה דהא כוין המעשה לשם מידי אחרינא אזלינן בתר כוונתו ולא יצא ולנ"ע בזה ואי"ה יבואר עוד לקמן ובזה ארווח לן ליישב גם ההוא דעירובין הנ"ל דלא מועיל אלו לבש ב' זוגות תפילין ונתכוין בפירוש שלא לשם מצוה כיון דעכ"פ עושה מעשה לבישה

וכמ"ש ואפילו נתכוין בפירוש ללבישה בעלמא או להצלה ולא לשם מצוה אפ"ה עובר בב"ת ל"מ לפי הסברא שכתבתי לעיל דבעינן דוקא שיהיו הדברים האלו סותרים זא"ז אבל אם כוין לשיר ולא למצוה יצא פשיטא בכ"ד כיון דהי' אפשר לו לכוין ללבישה ולהצלה ולשם מצוה ואין כוונת לבישה והצלה סותרים המצוה לכן אינו מועיל ועובר בב"ת אלא אפילו לסברא שני' שכתבתי לעיל דבנתכוין לשיר ולא למצוה לא יצא אין זה דומה לשם דשם התקיעה היא המעשה ונתכוין בה לשיר ולא למצוה ונתקה כוונה זו את מעשה התקיעה לשיר ולא למצוה משא"כ נתכוין ללבישה ולא למצוה הא הלבישה היא המעשה גופה והיא המצוה והוי כנתכוין לתקיעה ולא לשם מצוה דודאי הוי כנתכוין רק שלא לשם מצוה לחוד ואין למעשה הלבישה על מה לחול דסתם לבישת תפילין למצוה היא ואפילו נתכוין להצלה ולא לשם מצוה מ"מ כיון דעיקר היתר הצלה היא במה שכן דרך לבישתו למצוה הוי ממש כנתכוין ללבישה לכן אינו מועיל ועובר על ב"ת וא"ש. אכן כ"ז כשעשה מעשה אבל כשאינו עושה מעשה אלא שומע מאחרים אע"ג דכי לא נתכוין כלל יצא אבל כשנתכוין שלא לצאת כיון דאין שם מעשה שיהא סותר המחשבה לכן לא יצא וע"כ כ' הר"ש כששומע הבדלה ומתכוין שלא לצאת לא יצא אע"ג דלא נתכוין דאין שם מעשה שיהא סותר המחשבה לכן לא יצא וע"כ כ' הר"ש כששומע הבדלה ומתכוין שלא לצאת לא יצא אע"ג דלא נתכוין לדבר אחר כיון שאינו עושה מעשה וממילא שמע וא"ש הכל. והא דמקשינן מהי' עובר אחורי ביהכ"נ וכו' ומנתכוין שומע וכו' היינו דמשמע לי' דבעינן שנתכוין בפירוש לצאת דקאמר אם כוין לבו דמשמע דבעינן כוונה בפירוש אבל בנתכוין שלא לצאת פשיטא דלא יצא לכ"ע. [ומה שפירש"י בברכות דף י"ג ע"א בקורא להגי' דאפילו לקריאה נמי לא נתכוין אינו ענין לכאן דכ"ז איירי דנתכוין לעשות המעשה אלא דנתכוין שלא לצאת בה י"ח אבל כשלא נתכוין כלל לעשות המעשה והמעשה ממילא נעשה הוי מתעסק כמ"ש השעמ"ק שם וס"ל לרש"י דבכה"ג פשיטא דלא יצא כמו מתעסק בתקיעת שופר וכ"כ הר"ן בר"ה פ"ג במשנת המתעסק לא יצא לחד פירושא ע"ש ויתבאר אי"ה להמן בעזה"י] ונלענ"ד שכן ג"כ דעת התוס' סוכה דף ל"ט הנ"ל דיתכוין שלא לצאת עד שיברך א"כ הוי הנטילה כדי שיברך ולא לצאת ואין המעשה סותרת הכוונה דיש צורך להמעשה גם לפי כוונתו ויש להמעשה על מה לחול גם המעשים סותרים זא"ז שהרי אם לוקחם כדי שיברך עלי' אי אפשר לומר שלוקח גם לצאת י"ח שהרי בעינן עובר לעשייתן לכן לא יצא כן נלענ"ד. ולכאורה הי' אפשר ליישב הקושיא מההוא דעירובין דלענין שלא יהיה משאוי לא מועיל מה שמכוון שלא לצאת וכפין שכ' הט"ז בסי' ל"ד סק"ב אבל אין דעתי נוחה בזה דהט"ז לא קאמר הלא לענין לעבור בלא כוונה דכיון דיש עוד טעם דהוי משאוי הוי בב"ת דאורייתא ועובר בלא כוונה ע"ש אבל לענין מתכוין שלא לצאת אם נאמר שגם בדאורייתא אינו עובר גם משאוי לא הוי גם בלא"ה לפי דברי המ"א שם סק"ג א"צ לדברי הט"ז ונתבאר בעזהש"י לעיל סוף ח"א בדיני ב"ת א"ק י"ב וכ"ד ע"ש. ועמ"ש לעיל סוף ח"א א"ק י"ט מדברי הרא"ש והרשב"א והריטב"א והרמב"ם והרא"מ מדין נתכוין לנוי או לאגד לענין ב"ת ואינו ענין לענין לצאת י"ח כמ"ש שם ע"ש:

עוד יש לבאר דאמרינן בגמרא ברכות דף י"ג ע"א ש"מ מצות צריכות כוונה מאי אם כוין לבו לקרות הא קא קרי בקורא להגי' ופירש"י בקורא להגי' את הספר אם יש בו טעות דאפילו לקריאה נמי לא מתכוין עכ"ל וכתבו התוס' ד"ה בקורא להגי' תימה אכתי הא קא קרי ע"כ פירשו שאינו קורא התיבות כהלכתן וכנקודתן אלא ככתיבתן פ"ש ורבינו יונה הביא פירוש אחד דאע"ג דלא בעינן כוונה לצאת כוונה לקרות בעינן אבל קורא להגי' כיון שמתכוין להגי' ליכא אפילו כוונת קריאה וגם הביא פי' התו' וכ' וכ"ז דוחק ופירוש הוא ז"ל שלא נתכוין לקרות כלל אפילו להגי' אלא דרך המני' שלפעמים מזכיר תיבות ופסוקים בלי כוונה כלל וכיוצא בזה אמרו גבי שופר דהשומע מן המתעסק לא יצא והוינן בה ש"מ מצות צריכות כוונה ומהדרינן דלמא דקא מנבח נבוחי ור"ל שאפילו להשמיע קול לא נתכוין

אלא

אלא שהי' מתעסק ולא חשיב להשמיע קול באותה שעה אלא שילא הקול מפלמו עכ"ד ודברי רש"י סתומים ואפשר לפרשם כפי' הא' שהביא הר' יונה או כפירוש הר' יונה וכר"ה דף כ"ח ע"ב שירוש בקורא להגי' אף קרי' אין כאן אלא מגמגם עד כאן משמע כפירוש רבינו יונה וכתוס' ר"י החסיד וכתוס' הרא"ש הביאו בשם רש"י בסתם כמו שהוא בפירש"י שלפנינו ופי' התוס' כתבו בשם ר"ח והרשב"א בחידושיו כ' וז"ל פירשו רב האי ורש"י ז"ל לפי שלריך לכוין מיהא לקריאה וכ"כ הר"י בן גיאות ז"ל דהו"ל כוונה זו כהתכוין שומע לשמוע ומשמיע להשמיע שאינה כוונה גמורה אלא שלריך מיהא כוונת שמיעה ויש מי שפירש שקורא התיבות ככתיבתו וכו' עכ"ל משמע מדבריו שהבין בפירש"י כפי' ראשון שהביא הר"י והריטב"א בחידושיו ר"ה דף כ"ח ע"ב כ' וז"ל והנכון בקורא להגי' שאין כוונתו לקריאה אלא לראות אם הספר מתוקן ואינו קורא אלא כמתעסק בעלמא ודינו כמתעסק דשופר ולא ילא וכן פירש"י ז"ל עכ"ל משמע דהיינו כפירוש רבינו יונה ואפשר מ"ש וכן פר"י הוא ר"ת רבינו יונה והשטמ"ק בברכות שם כ' בשם יש מפורשים שהקריאה היתה להגי' וכמתעסק דמי ואינה חשובה קריאה עכ"ל משמע דהיינו כפיר"י וכ"מ מדבריו אח"כ שם וז"ל האחת היא דלריך כוונה לדבר שלא יהא כמתעסק בעלמא ואין דעתו לאותו דבר כלל ודכוותה לגבי תקיעת שופר שהוא מתעסק והקול יולא מעלמו ואינו מתכוין לשם תקיעה כלל וזו הכוונה לריכה בכל המלות עכ"ל ולכאורה פירש א' של ר"י הוא כסברת רשב"ם דלעיל וכמ"ש לעיל בשם הר"ן בנתכוין למלוה אחרת כיון שהוא מינה מחריב בה וה"נ להגי' מקרי מלוה אחרת אכן אחר העיון כ"ל דמטעם מתעסק אתינן עלה וס"ל להנך פוסקים דמלות ק"ש הוא לקרות וכל שנתכוין להגי' לא הוי מתכוין לקריאה כלל ואנן בעינן שיתכוין עכ"פ לעשות המעשה שליותה תורה ואפילו לא נתכוין לשם מלוה יולא למ"ד זה וכן אפילו נתכוין קריאתו כקורא בתורה או לחנך התינוקת ילא להחולקים על ר"ש כיון דמ"מ נתכוין לקרות ולעשות המעשה שליותה תורה אבל קורא להגי' לא נתכוין לשם קריאה כלל דהא אפשר להגי' בלא קריאה כלל ע"כ אע"פ שהוא קורא להגי' לא מקרי מתכוין לקרות כלל כמלינו למדין שבלשה שטות נאמרו בזה שטה א' דאע"פ שאומר התיבה בכוונה כיון שנתכוין בהם להגי' ולא לשם קריאה לא ילא לכ"ע ושטה ב' דכשאומר התיבות בכוונה אע"פ שנתווין להגי' ילא למ"ד מלות א"ל כוונה אלא דוקא כשאינו מתכוין כלל לומר התיבות ואומרם שלא בכוונה אז לא ילא לכ"ע ומשמע דשני דעות אלו מדמו לה למתעסק דתקיעת שופר ובהא פליגי מר ס"ל דדוקא כשאינו מתכוין כלל לומר התיבות דמי לאינו מתכוין לתקוע אבל כשמתכוין לומר התיבות ל"ד למתעסק דת"ש . ומר ס"ל כיון שאינו מתכוין לקרות דמי למתעסק דת"ש . ושטה ג' היא שיטת התוס' דאפילו באינו מתכוין לומר התיבות ילא למ"ד מלות א"ל כ כיון דמ"מ אומרם כהלכתן ויש לדקדק לדבריהם מה בין זה למתעסק דת"ש דאמרינן בר"ה ל"ג ע"ב והמתעסק לא ילא הא תוקע לשיר ילא וכו' הרי דמתעסק גרע מתוקע לשיר ואפילו למ"ד תוקע לשיר ילא מודה דמתעסק לא ילא ולכאורה הי' אפשר לומר דהם מפורשים מתעסק כפי' שני של הר"ן דהיינו מתכוין למלוה אחרת אבל היכי דאינו מתכוין לתקיעה הוי לדידהו כמו תוקע לשיר וילא למ"ד מלות א"ל כ וס"ל דקורא להגי' לא מקרי מתכוין למליה אחרת ע"כ הולרכו לפרש שאינו קורא התיבות כהלכתן אכן גוף סברא זו דהר"ן אינה מוסכמת לעכ"ד דהרשב"א בחידושיו ר"ה כ"ז כ' דגבי משך בשני' כשתים יולא מיהא משום אחת דלא גרע מהתוקע לשיר וכ"כ הריטב"א שם ובדף ל"ג ע"ב והוסיף עוד דאפילו למ"ד מל"כ יולא בזה דא"ל אלא כוונה ללאת ולא לראשונה או לשני' ע"ש והרי הרשב"א לא הכריע בין פירש"י לפי' התו' בדין קורא להגי' וכמש"ל והאיך יפרש מתעסק לפי' התו' ואין סברא לומר דדוקא בתקיעות כתבו הרשב"א והריטב"א כן כיון דעכ"פ נתכוין למלות שופר משא"כ בנתכוין למלוה אחרת לגמרי הגם דלפי סברת הריטב"א שכ' דא"ל אלא כוונה ללאת ולא לראשונה או לשני' ומשמע דר"ל דא"ל אלא כוונה ללאת מלות ת"ש וא"ל לכוין ללאת ידי מלכיות או זכרונות הי' מקום לחלק דדוקא כאן שהכל מלוה

אחת שייך לומר כן אבל נתכוין למלוה אחרת לא שייך סברא זו וגרע מתוקע לשיר וכסברת הר"ן . אכן מדברי הרשב"א משמע דיולא דוקא למ"ד מלות א"ל כ וע"כ לא ס"ל סברת הריטב"א אלא בעינן כוונה בפירוש למלכיות או לזכרונות ולדידי' קשה מה לי נתכוין למלוה אחרת ומה לי נתכוין לזכרונות ויולא למלכיות גם זה כמלוה אחרת היא וכ"כ הר"ן בהדיא במשנה דמשך בשני' כשתים דלסברתו הנ"ל גם בהך דמשך בשני' כשתים הוי נתכוין למלוה אחרת וכו' שם דאי נימא דש"ס דילן סובר דיולא משום תקיעה שני' דמלכיות לריך לומר טעמא כיון דנתכוין לשניהם וכ"כ עוד בחידושיו דף כ"ז ע"א ע"ש משמע הא נתכוין רק לזכרונות פשיטא לי' דלא ילא למלכיות לסברתו ולא עדיפא לי' כלל משום דהוי מלוה אחת אלמא לא ניחא לי' לחלק בכך [ועמ"ש עוד לקמן] גם הרא"ש בספ"ק דברכות בההוא דחמרא ושכרא כ' בשם הראב"ד וז"ל אפילו בלא שום כוונה הברכה עולה לו כ"ש שהוא מתכוין לשום ברכה בעולם הרי דפשיטא לי' דנתכוין לשום ברכה בעולם עדיף מלא נתכוין כלל וזה היפך מסברת הר"ש והר"ן הנ"ל והרא"ש דחה דבריו דאפשר כיון דעוקר הכוונה לברכה אחרת גרע והיינו כסברת הר"ש והר"ן הנ"ל ומ"מ להלכה הסכים דילא בהך דחמרא ושכרא אע"פ שכוין לחמרא אע"ג דס"ל מל"כ וע"כ ס"ל דזה הוי כמו כוונה ללאת וכדעת הריטב"א הנ"ל [והתפארת שמואל והמעיו"ט שם הקשו על הר"ש כיון דס"ל מל"כ תמהי כ' דאינה נפסדת בשביל חסרון כוונה והתפארת שמואל ילא לחלק דברכות קילי טפי ע"ש ולעכ"ד הרא"ש שכתב אפילו בלא כוונה הברכה עולה לו העתיק דברי הראב"ד כלשונו אבל לדידי' עיקר הסברא דהוי כמו כוונה ללאת וכסברת הריטב"א וכמ"ש] וכחמרא ושכרא משמע דהוי כמו ב' מלות מחולקות שהרי עיקר דברי ר"ש ע"ז נאמרים ומכאן למד חילוק זה גם הר"ן בחידושיו ר"ה שם כ' בשם הרמב"ם [כ"ל דל"ל הרמב"ן] דכוין לזכרונות עדיף מלא כוין כלל ע"ש והרי הרשב"א לא הכריע בין פירש"י לפי' התו' וכמ"ש . גם הטור בסי' ס' כ' וז"ל והא דתנן אם כוין לבו ילא לא שיכוין לקרות כדי ללאת מלות קריאה שהרי מלות א"ל כ אלא פי' מתחלה היה קורא להגי' וקורא חסרות ויתרות ככתיבתן וכו' עכ"ל והיינו כפי' התו' וכמ"ש הב"י ומסתמא ס"ל בההוא דחמרא ושכרא כסברת הרא"ש אביו וכ"מ מדבריו בסי' ר"ע גם הרא"ש בתוספותיו לא הכריע בין פירש"י לפיר"ת והאיך יפרשו מתעסק דתקיעת שופר לפי' התו' וכ"ל דס"ל דדוקא בשופר שייך מתעסק וכמו שפירש"י שהי' נופח בשופר ועלתה בידו תקיעה אבל בקריאה דע"כ בלי עקימת שפתיו לא ילא דבור אלא שלא נתכוין לכך לא מקרי מתעסק ויש לתמוה על הב"י שכ' בסי' תקפ"ט בשם אוהל מועד שהרשב"א הסכים לר"ש וגם כ' שהרא"ה שחולק עליו יחידאי הוא וככר כתבתי בשם הרשב"א בחידושיו להיפך [שוב מלאתי בב"ח סי' תרכ"א ס"ד שכ' שהב"י סי' תקפ"ט כ' בשם הרשב"א והרא"ה שאינו מועיל כוין שלא ללאת ואפשר היה לו גירסא אחרת בב"י ול"ע] וכתבתי שגם הריטב"א הסכים כן וכ"כ הר"ן בחידושיו בשם הרמב"ם [נ"ל הרמב"ן] גם דעת הראב"ד והרא"ש והטור כן ואפילו נימא דס"ל להב"י כסברת התפארת שמואל הנ"ל דדוקא גבי ברכות ס"ל להראב"ד והרא"ש כן מ"מ למדנו מדבריהם דעדיף כוין למלוה אחרת מלא כוין כלל . וגם הלא ר"ש אהא מילי גופא דברכות כ' דבריו ול"ע וכ"ל דס"ל להב"י דאע"ג דבמה דס"ל לר"ש והר"ן דכוין למלוה אחרת הוי ככוין שלא ללאת במלוה זו בזה חלקו עליהם הראב"ד והרא"ש והרשב"א והריטב"א מ"מ בכוין שלא ללאת במלוה זו לא פליגי עלייהו אלא דס"ל דכוין למלוה אחרת עדיף ואע"ג דר"ש לא למדו אלא מההוא דחמרא ושכרא ולפי דבריהם אין ראי' משם מ"מ אפשר לומר כן מסברא ואפשר עוד דבכוין למלוה אחרת לגמרי מודו ג"כ לר"ש מכח סברא אלא היכי דעכ"פ מתכוין למלות שופר אע"פ שנתכוין לסדר אחר וכן בברכה כיון דעכ"פ מתכוין לברכה אע"ג דנתכוין לחמרא ס"ל דהוי כנתכוין ללאת תדע שהרי הרא"ש פ"ג דסוכה סי' ל"ג כ' כדברי התו' דף ל"ט שם שיכוין שלא ללאת אחר הברכה וכאן פסק דנתכוין לחמרא הוי כנתכוין אע"כ מחלק כמ"ש אכן התו' בברכות י"ב ע"א ד"ה לא לאתויי כ' בשם הר"י דנתכוין לחמרא

גרע ואפשר הוא ר"ת הר"ר יונה וכמ"ש הב"ח באו"ח סי' קפ"ח ה"ה שדרכו של הטור לכתוב על ר"י בעל התו' ר"י ועל הר"ר יונה הר"י ואפשר שגם התו' דייקו כן ועמ"ש לעיל בעזהש"י הנלפע"ד בדין נתכוין שלא לצאת לדעת ר"ה . שוב ראיתי בב"י סי' תפ"ט בשם הרשב"א בת' דנתכוין שלא לצאת לא יצא לכ"ע מ"מ אפשר לומר דדוקא בשומע מאחרים ה' כן ובסברת הר"ן שאכתוב בסמוך אי"ה .

ודע עוד שמצאתי להריטב"א בר"ה כ"ח ע"א שכ' וז"ל לא צריכה שכפאוהו פרסיים ואכל מצה ע"כ שלא לשם מצוה כלל וקמ"ל דמצות א"צ לצאת בדיעבד ואפילו עומד וצווח כמי אינו רוצה לצאת ולאכול לשם מצוה יצא כגון הא דכפאוהו פרסיים וכו' עכ"ל וכדפי' דעירובין כ' וז"ל ואידך דהיינו ת"ק סבר דלצאת לא בעי כוונה וכיון שכן אע"פ שנתכוין זה להציל בעלמא יצא בזוג אחד ועובר על בל תוסיף בזוג שני עכ"ל . ולכאורה היינו דלא כר"ה הנ"ל ולפמ"ש לעיל בביאור דברי ר"ה אפשר ליישב דברי הריטב"א כר"ה דכיון שאין הדבר שנתכוין אליו סותר המצוה שצריך לצאת בה שפיר יוצא י"ח למ"ד מצות א"צ ועמ"ש לעיל מזה . ובעיקר הדין אי קיי"ל מצ"כ או לא א"צ להאריך בשטת הפוסקים שכבר האריך בזה הב"י בסי' ס' ותע"ה ותקפ"ט ע"ש לבד ראה זה מצאתי בספר עשרה מאמרות מאמר אם כל חי ח"א סי' ל"ב וז"ל שאם עשאן אדם ע"י עצמו א"צ כ אבל ע"י אחרים צ"כ למוציא שיקבל עליו להיות שלוחו וליוצא שאם אינו מכוין לצאת אין חלקו במצוה ההוא ועם זה עולה סוגית הגמרא כהוגן בלי שום מחלוקת ואע"פ שקצת הפוסקים לא אמרו כן וכו' עכ"ל ואמת שלא נראה כן מדברי הפוסקים שהרי כתבו דמהא דר"ז דאמר לשמעי' איכוין ותקע לי משמע דס"ל מצות צ"כ וחולק על רבה ולפי דברי הע"מ הנ"ל לא פליגי אכן קצת כסברא זו כ' הר"ן בספ"ב דר"ה ובחידושיו שם סוף דף כ"ח דכוונת משמיע בעינן ולכן אם השומע אינו רוצה לצאת אין המשמיע מוציאו בע"כ ע"ש אלא דמשמע מדבריו דבסתמא יוצא ומדברי הע"מ משמע דגם בסתמא לא יצא עד שיכוין לצאת. גם מדברי התו' שם ד"ה אבל נתכוין כו' שכתבו לא הוצ"ל כגון שלא נתכוין משמיע להוציא וכו' משמע דאם לא נתכוין משמיע לכ"ע לא יצא ובסברת הר"ן אכן מדברי המלחמות שם משמע דכוונה לצאת בעינן עפי מכוונת להוציא אחרים ע"ש. ובסברת הע"מ הנ"ל אפשר לומר דמ"ש הרמב"ם פ"ב מה' שופר ה"ד וז"ל נתכוין שומע לצאת י"ח ולא נתכוין התוקע להוציאו או נתכוין התוקע להוציאו ולא נתכוין השומע לצאת לא יי"ח עכ"ל היינו כיון שלא תקע בעצמו אלא שמע מאחרים וע"ש בהמ"מ ובכ"מ ובלח"מ ואין להאריך בזה. וראיתי במחה"ש סימן רע"א סק"ב דפשיטא לי' דבשומע מאחרים צריך כוונה לכ"ע ולענ"ד הדבר תלוי באשלי רברבי וכמ"ש ועמ"ש לקמן אות כ"ח :

והנה המחבר פסק באו"ח סי' ס' ס"ד דהלכה כמ"ד מצ"כ וכן בסי' ס"ע סתם כדעה ראשונה דאזלינן בתר כוונתו וכן בסי' תקפ"ט ס"ח פסק דהתוקע לשורר או נתכוין שומע ולא משמיע או משמיע ולא שומע לא יצא וכן פסק בסי' תר"ל סי"ג סי"ד גבי מגילה ובסי' תע"ה ס"ד פסק דאכל מצה בלא כוונה אם ידע שהיום פסח ושזו מצה יצא והיינו כדבריו בב"י סי' תע"ה ותקפ"ט ובכ"מ פ"ב מה' שופר דקיי"ל בכל מקום מצ"כ חוץ ממידי דאכילה שכן נהנה וס"ל כהרשב"א שהביא בסי' ס"ג דכוונה שיכוין לצאת בעינן בכל ק"ש כמו בכל המצות וכוונת פסוק ראשון כוונה אחרת הוא ע"ש ולא מצינו לו שיחלק בין מצוה דאורייתא לדרבנן ואדרבה בסי' תע"ה ותר"ל משמע דלמ"ד מצ"כ גם מרור ומגילה אע"פ שהם מדרבנן צריכין כוונה ע"ש וכ"כ בא"ר סי' ר"נ סק"ה וגם מדברי הטור סי' תר"ל משמע כן ובסי' תפ"ט ס"ד כ' דאם השיב לחברו היום כך וכך לעומר לא יכול לחזור ולמנות בברכה וכתבו הפר"ח והבר"י שם דמשמע מזה דחזר בו הב"י בש"ע ממש בב"י וס"ל דמצות דרבנן א"צ וספירה דרבנן אבל לענ"ד אין זה משמעות הש"ע אלא כ"ל דעתו דמשום חומר לא תשא אם לסברת הפוסקים דמצות א"צ וכמ"ש המ"א שם סק"ח י' ובסי' תרנ"א סקי"ב ע"ש [ועיין במחה"ש] ואע"ג דהב"י לא ס"ל דספיקא הוי ולכן ס"ל שגם בדרבנן קיי"ל צ"כ מ"מ משום חומר ל"ת החמיר הנ"ל דעתו אכן הח"י שם כ' בס"ק ט"ו דבההוא דס"ד אפילו למ"ד מצ"כ יצא בסתמא כיון דמתכוין שכ"ה לומר כמה ימי הספירה היום ומצותו הוא רק סיפורא בעלמא ע"ש אכן בדברי רמ"א ס"ג ע"כ צ"ל כמ"ש המ"א אכן המ"א בסי' ס' סק"ג הביא בשם רדב"ז ומ"ל וכנה"ג דבמצות דרבנן קיי"ל דא"צ כוונה ובספר ישע"ק שם כתב דילא להם מדברי התו' ר"ה כ"ח ע"א ד"ה אמר רבא שכ' דמברייתא פסחים דף קי"ד ע"ב דקתני אכלו שלא במתכוין יצא לא נשמע דמצות א"צ כוונה דה"א היינו בירקות דרבנן אבל מצות דאורייתא בעי כוונה ע"ש ומשמע דר"ל דאע"ג דרבא השמיענו דלא אמרי' כן היינו דרבא ס"ל שגם במצות דאורייתא א"צ כוונה אבל הפוסקים דצ"כ היינו דס"ל דר"ז פליג אדרבא וקיי"ל כוותי' ולדידי' שפיר אמרינן דבפסחים דווקא בדרבנן אמרינן דא"צ ולענ"ד אפשר לומר דר"ז לא פליג בהא דאין חילוק בין מצות דאורייתא לדרבנן תדע דהא אמרינן בסוף סוגיין דר"ז ס"ל כר' יוסי ור"י ס"ל שגם בדרבנן צ"כ א"כ רבא ור"ז תרוייהו לא מחלקו בין מצוה דאורייתא לדרבנן וגם לא אשכחן בראשונים בזה להלכה והתו' לא כתבו אלא דה"א כן אבל לפי האמת לא מחלקינן בזה דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון כמ"ש הפר"ח סי' תע"ה ס"ד וסי' תפ"ט ס"ד אלא דס"ל להאחרונים אלו כיון דאכן השתא מספקא לן הלכתא כמאן אזלינן בדאורייתא אחר המחמיר ובדרבנן אחר המקיל וכ"כ הב"ח בסי' תע"ה ס"ח דספקא הוא ובדאורייתא לחומרא ובדרבנן לקולא וס"ל דספק גמור הוא ודלא כהב"י וכ"כ הפמ"ג במ"ז סי' רע"ג סק"ב ובפתיחה לה' ברכת השחר . [אכן הפר"ח שם חולק ודעתו דבמצוה דרבנן ג"כ צריך כוונה]. שוב אנה ה' לידי ת' הרדב"ז וראיתי שם בח"א סי' ל"ד שכ' דברים אלו וקאי שם אטבילה ונט"י וכתב דאפשר אפילו ר' יוחנן דס"ל נדה שנאנסה וטבלה אף לביתה לא טהורה מודה בטבילת כלים חדשים דדרבנן הוא ע"כ א"צ כ ומבואר שם דא"ז ענין למצות צ"כ או א"צ ע"ש [ועמ"ש בזה לקמן אי"ה] ומעתה אפשר לומר דבמצות מודה דאין חילוק בין דאורייתא לדרבנן אלא שהכנה"ג והמ"א למדו מדבריו דה"ה במצות יש חילוק בין דאורייתא לדרבנן וכבר כתבתי דאין כן משמעות הגמרא והפוסקים ומ"מ אכן לדידן אפשר לומר דספקא הוי ובדאורייתא לחומרא ובדרבנן לקולא וכדעת הב"ח שוב מצאתי כן בס' מגן גיבורים ס"ס ס' ע"ש . עוד זאת אדרוש דהרמ"א כ' שם ס"ג שיכוין שלא לצאת כדי שיוכל לברך גם לדעת האומרי' מצות א"צ משמע דכשמתכוין בפירש שלא לצאת לכ"ע לא יצא וכ' הפר"ח ס"ד שגם בההוא דס"ד הדין כן אם אמר היום כך וכך לעומר ונתכוין שלא לצאת אלא להודיע לחברו מנין הימים לא יצא ולענ"ד אין ראי' מהא דאפשר לומר דדוקא בשומע מחברו כ' כן ובסברת הר"ן הנ"ל אבל בס"ד שאומר בפיו אפילו נתכוין שלא לצאת יצא למ"ד מצות א"צ [ועמ"ש לקמן מזה] כתב הר"מ בסי' תע"ה אות ד' בשם הר"ן דאפילו למ"ד מצות א"צ לכתחלה טוב שיכוין ע"ש אכן מדברי הטור ס"ס תקפ"ט בשם רב שרירא לא משמע כן שהרי כ' כיון דר"ז חולק לכתחלה יכוין משמע דלרבא גופי' אפילו לכתחלה אין צריך לכוין :

ואחר שהגעתי כל זה זכינו לדין דבמצוה דאורייתא קיי"ל צריכות כוונה [ועמ"ש לקמן סוף אות י"ח עוד מזה] ואפילו בדיעבד לא יצא בלא כוונה ולענין אם צריך לחזור ולברך נ"ל דתלוי בפלוגתת הפוסקים אם מברכין על ספק דאורייתא ונתבאר בעזהש"י בא"ח אות כ"ב ע"ש. ובמצוה דרבנן לכתחלה טוב שיכוין וכדברי הר"ן הנ"ל שגם למ"ד מצות א"צ לכתחלה טוב שיכוין ולפמ"ש לא מקלינן במצוה דרבנן אלא משום דסמכינן אשיטת הפוסקים דמצות א"צ ע"כ ודאי לכתחלה טוב שיכוין ובדיעבד אם לא כוין נ"ל דא"צ לחזור ואע"פ שהפר"ח חולק סמכינן בדרבנן על רוב הפוסקים שמקילין גם טעמי' דהפר"ח אינו מספיק לפמ"ש שכ' דכל דתקון רבנן כעין דאוריי' תקון וכבר כתבתי דכ"ע מודים בהא אלא כיון דספקא הוא אזלינן בדרבנן לקולא כהפוסקים דס"ל שגם בדאורייתא א"צ כוונה . ודעת הר"י דס"ל דבמצוה התלוי בדבור לכ"ע צריך כוונה לענ"ד יחידאי הוא ולא מצאתי לו חבר בפוסקים . ולענין כוין שלא

שלא לצאת כלפענ"ד דכשומע מאחרים לא יצא אפילו בדרבנן וכדברי ר"ש והר"י והרשב"א בת' והכרעת רמ"א בסי' תפ"ט ס"ג דבכוין שלא לצאת צריך לחזור ולברך אע"ג דברכות דרבנן וגם איכא ל"ת וכ"פ המחבר בס"ס ו' ע"ש ואפילו למ"ד שמברכין אספק דאורייתא ואפילו למ"ד ספירה דאורייתא מ"מ כאן אין הספק בדאורייתא כמ"ש האחרונים שם דספירה ודאי אי אפשר לצאת בשמיעה מאחרים ואין הספק אלא בהברכה וגם כבר כתבתי לעיל בח"א אות כ"ב דהסכמת הש"פ דאין מברכין אספק דאורייתא אע"כ דס"ל לרמ"א כן להלכה [ועמ"ש לקמן מזה] ויותר מזה דעת הע"מ דכשומע מאחרים צריך כוונה לכ"ע וכמ"ש ואע"פ שאין דעת הפוסקים כן מ"מ בכוין שלא לצאת יש לצרף גם דעתו לחזור לברך. ובעושה מעשה ונתכוין שלא לצאת בה כבר כתבתי מחלוקת הפוסקים בזה והרוצה שלא לצאת ידי מצוה כדי שיוכל לחזור ולברך לא יסמוך ע"ז לכתחלה כמ"ש המ"א סי' תרכ"א סקי"ב והמחה"ש שם וכ"כ הב"ח שם ולכאורה משמע מדברי המ"א שם דבדיעבד סומכין ע"ז ויברך אח"כ אכן אחר העיון אין משם ראי' דהא התם מיירי בעודם בידו וקיי"ל דבדיעבד מברך כל זמן שהם בידו כמ"ש המ"א שם סקי"א ובלא"ה אין משם ראי' דהא מיירי שמכוין שלא לצאת עד שיברך ובכה"ג הוי כמכוין עשייתו לשם דבר אחר היינו שיברך ויצא אח"כ י"ח בהם אבל כשמכוין סתם שלא לצאת ואינו מכוין לצורך מה הוא נוטל או עושה המעשה ההוא לא שמענו ונלענ"ד דאם בדיעבד נטל לולב אפילו בחוה"מ או עשה שאר מצוה דרבנן ונתכוין שלא לצאת בה ולא נתכוין על מה עושה המעשה ההוא מדינא כלענ"ד דא"צ לחזור ולעשות המצוה כלל אלא דמסתפינא לחדש הולא שלא מצאתי' בפירש בדברי הפוסקים וההוא דעירובין אפשר ליישב דלענין ב"ת בהאי וכמ"ש לעיל וגם משמעות האחרוני' אינו כן לכן יחזור ויעשה המצוה אכן לענין ברכה נלענ"ד דלא יברך אפילו במצוה דאורייתא ובפרט לדידן דקמ"ל דספקא הוי אי מצות צ"כ או לא ואפשר לומר שגם ר"ש מודה בהא ומיישב בזה ההוא דעירובין ובלא"ה הרבה פוסקים חולקים על ר"ש וכשמכוין עשייתו לצורך דבר אחר אע"פ שאינו סותר המצוה אע"פ שנסתפקתי בו לעיל מ"מ כיון שהפוסקים הביאו דברי ר"ש בסתם גם לא מצאתי בפירוש הרבה חולקים עליו בכה"ג [אפשר גם הריטב"א מודה לו בזה וכמ"ש לעיל] וגם מדברי האחרונים נראה כן ע"כ כ"ל לסמוך ע"ז לברך אח"כ ולכן אפילו נוטל הלולב כדי נראות יפיו או להתעסק בו ומכוין שלא לצאת בו יחזור ויטול אח"כ ויברך [ומ"מ לא מועיל בשני זונות תפלין לכוין שלובש להתעסק דאין דרך להתעסק בכך] וכ"מ מדברי המ"א סי' תפ"ט סק"ז שכ' דכשמכוין אם אזכור בלילה אין אני מכוין לצאת בספירה זו יחזור ויספור בברכה ואע"פ שכ' דהמחבר לטעמו דס"ל מצות צ"כ ע"כ לרווחא דמלתא כ"כ וכמ"ש האחרוני' בס דהא כ' בכק"ה וכק"י דלענין ברכה חיים גם המחבר לדעת האומרים מצות א"צ"כ ומיירי גם כאן כשמכוין שלא לצאת וכמו שכיי' המ"ה מדברי רמ"א בכ' אם הי' בדעתו שלא לצאת ומ"ה כיון במכוין בפירוש לטעם שמא לא יזכור בלילה ואין המעשה סותר הכוונה שלא לצאת צריך לברך אח"כ [וממרוצת דברי המ"א משמע שמפרש דרמ"ה אדברי המחבר קאי וא"כ אין ראי' מכאן למ"ש לעיל דכשומע מאחרים ונתכוין שלא לצאת אפילו אין דעתו לצורך דבר אחר לא יצא אלא דלפ"ז אין לשון רמ"א מוכן יפה דמאי אפילו ענה אמן על ברכת הקהל וכי ס"ד דעניית אמן אחר ברכ' הקהל עדיף מהספירה שספר אח"כ בלילה הא הוי הפסק והמעיין בב"י יראה שדברי המחבר הם דברי הרד"א ודברי רמ"א הם דברי ת' הרשב"א וקאי על ענין אחר כמנהגנו שהחזן מברך וסופר מקודם ואח"כ חוזרים הקהל וסופרים בברכה, כיון שמכוונים שלא לצאת בזה ומיירי שגם הרזן סופר בלילה ולא קאי כלל אדברי המחבר ולפ"ז ראייתי דלעיל נכונה ואפשר לומר שגם לדברי המ"א דמ"א אתרוייהו קאי וכת' הרשב"א מרורו ומ"מ כיון שסמכו אדברי המחבר גם אדברי המחבר קאי ודוק ול"ע]. ומעתה יש להסתפק בדינו של הפר"ח שהבאתי לעיל באמר לחבירו היום כך וכך ומכוין שלא לצאת ואמירתו הוא רק להודיע לחברו א"כ אין המעשה סותר הכוונה ואפשר דצריך לחזור ולמנות בברכה או אפשר כיון שגם כוונתו הוא לצורך ספירת לילה זו לא נעתקה ספירתו לענין אחר כלל ובפרט לפמ"ש הח"י סקט"ו דבכה"ג הוי כוונה גמורה לכן כלענ"ד יברך אח"כ והיכי דכוין לשם מצוה אחרת כגון נתכוין תחלת ברכתו על היין ונמצא שכר וכן נתכוין בתקיעתו למלכיות וצריך זכרונות כבר כתבתי שדעת הר"ן והר"ש דגרע מלא נתכוין ואינו יוצא והש"ע בסי' ר"ע סתם דעה ראשונה דלא יצא ודעה שניי' כ' בשם י"א משמע דעתו דלא יצא ובסימן תק"ל ס"ו עשה להיפך וצ"ל דברכה גרע כיון שלפי כוונתו היה צריך לסיים ג"כ כע"א ואלו סיים כפה"ג כפי כוונתו ודאי לא הי' יוצא לכן כיון שעשה עיקר הברכה ע"מ לסיים כן הוי כסיים כן משא"כ בתקיעת שופר שאין חילוק כלל בגוף התקיעה אם הוא למלכיות או לזכרונות אלא שחוסר כוונתו הראוי' לה וכוין בה כוונה אחרת לא שייך לומר כן לכן סתם דעתו כהרשב"א והריטב"א דלעיל דיצא וס"ל דדמי לנתכוין לברך על השכר ונמצא יין ואפשר ס"ל שגם ר"ש מודה בהא ודלא כהר"ן ומשמע דס"ל דהוי כנתכוין לצאת דהא ס"ל מצ"כ וגם יצא אפי' בתקיעות דאורייתא ומ"מ לדינא הכריע המ"א גם בההוא דסי' ר"ע דיצא וכדעת הראב"ד והרא"ש וכ"פ בסי' רס"ח סק"ח דהתפלל בשחרית תפלת מוסף וכוין בה לשם שחרית דיצא ידי מוסף וכ' הפמ"ג שם דהיינו למ"ד בסי' ר"ע דיצא ולענ"ד אפשר דעה ראשונה בסי' ר"ע מודה בהא כיון שהי' דעתו מתחלה לומר תפלת מוסף אע"פ שכוין בה לשם שחרית דמי לתוקע מלכיות וכוין בה לשם זכרונות דיצא ידי מלכיות לדעה ראשונה דסי' תק"ל ס"ו ול"ד לסי' ר"ע דנתכוין לומר כפה"ג ס"ל דלא יצא על שכר אבל אי נתכוין לומר אבכר בפה"ג וגם סיים כן ונמצא יין אפשר מודה דיצא דדמי להההוא דסי' תק"ל הנ"ל וה"ל דכוותה. אכן כל זה בנתכוין לשם מצוה כזו עכ"פ כגון ההוא דסי' ר"ע דנתכוין עכ"פ לברכה וכן בתק"ש שנתכוין עכ"פ לתקיעה של מצוה לכן בההוא דסי' רס"ח שנתכוין למצוה אחרת לגמרי כגון לחנך התנוקת לרדתי לעיל אם אפשר לומר דגרע מתכוין לאמרה או לזכרונות עתה ראיתי בטור סי' תקפ"ע אחר שכ' דמצ"כ כ' וז"ל הלכך המתעסק שאינו מכוין לתקיעת מצוה אלא מלמד לאחרים לתקוע לא יצא וכ"כ הט"ז שם סק"ג משמע דהוי כלא כוין כלל. והיכי דלא נתכוין למעשה כלל כגון שהי' מנכח נכוחי בשופר ועלה בידו תקיעה לכ"ע לא יצא. וכ"ל דה"ה הגבי' ידו ולא ידע דלולב בתוכה אלא קסבר אין בידו כלום או קסבר שיש בידו מקל ונמצא לולב בידו דלא יצא והטור בסי' תקפ"ע כ' בשם רי"ל גיאות יותר מזה דאפילו נתכוין לתקיעה אלא דלא נתכוין לשמיעה לא יצא אפילו למ"ד מצות א"צ"כ וכ"ל דהיינו לשטתו דבעינן עכ"פ כוונת קריאה וכמ"ש לעיל בשם הרשב"א בחידושיו רפ"ב דברכות ועמ"ש לקמן אי"ה מזה. ובקורא להגי' כבר כתבתי ג' שטות והטור בסי' ס' וסי' תר"ל הביא פי' התוס' משמע דבקורא התיבות כהלכתן אפילו בלא כוונה יצא ומ"מ כ"ל דאין ראי' דהטור הכריע כן אלא משום שהוא פוסק כמ"ד מצ"כ ולא הביא דין זה דקורא להגי' אלא לומר דבהא כ"ע מודים וכמ"ש הב"י בסי' תר"ן ע"כ נקיט פי' שהוא אליבא דכ"ע ולהלכה כ"ל דאם לא נתכוין כלל לומר התיבות אלא נתכוין להגי' ועי"ז מזכיר תיבות לא יצא כיון שכן דעת רש"י ורב האי והרי"ל גיאות ורבינו יונה והריטב"א ולא נמצא חולק עליהם אלא התו' ור"ח ולכאורה אפילו נימא דספקא הוא הוי ס"ס לחומרא דהא עיקר דין זה דמצות צ"כ ספקא הוי וכמ"ש אלא דלפ"ז יש לעיין לענין ברכה כי הרבה פלפלו בזה האחרונים אי חייב ברכה בס"ס ויתבאר אי"ה לקמן בח"ד אות י"ד אמנם לענ"ד כן הוא גם הסכמת רוב הפוסקים דיצא וכ"ל דה"ה נתכוין לדבר ועמ"ש לקמן אדברי המ"ז סס"י תר"ל. והיכי שעושה המצוה לשם דבר אחר ולא כוין שלא לשם מצוה כגון תוקע לשיר פשיטא דיצא למ"ד מצות א"צ"כ כמבואר בגמרא ובפוסקים וכ"ל דה"ה נתכוין ההדס לנוי ללולב וכדומה וכ"מ בכל זה לדידן במצוה דרבנן כלענ"ד בדינים אלו:

עוד אעורר להמעיין במ"ש הפמ"ג במ"ז סי' רע"ג סק"ב ובא"א סי' תע"ה סק"ע וס"ק י"ד ובמ"ז ס"ס תר"ל ובא"א סימן תרל"ב סק"ה. והנה מ"ש בסי' רע"ג לפרש דברי הט"ז לייסב

קושית

קושית הת"ס דודאי אמר להם קודם קידוש כדי שיכוונו לצאת דאם לא יאמר להם עד אחר קידוש שמא יבא דעתם לקדש באכסניא ולא לצאת כאן ועי"ז תירץ דמשמעות הוא שלא אמר להם עד לאחר קידוש ורבה ס"ל מצות א"צ כ' נ"ע דלפענ"ד דאם הי' דעתם לקדש בביתם ממילא הוי כנתכוין בפי' שלא לצאת כאן כדמשמע מדברי רבינו שמואל בשומעים הבדלה מש"ל דלא משמע דכולם מתכוונים בפירוש שלא לצאת בהבדלת ש"ל דלא כ"ע דינא גמירא אלא כיון דדעתם להבדיל בביתם הוי כנתכוין שלא לצאת ומפתה גם מ"ש בשני בע"ב הדרים בחדר אחד שצריך שיתכוונו בפירוש שלא לצאת דאל"כ לא יוכל לקדש אח"כ לעצמו לפענ"ד כיון דרגיל לקדש אח"כ לעצמו ממילא הוי דעתו לקדש אח"כ לעצמו והוי כמתכוין שלא לצאת. גם מ"ש דקידוש על הכוס דרבנן וא"צ כוונה כבר כתבתי דעתי דמדינא אין לחלק בין דאורייתא לדרבנן אלא אנן דמספקא לן הלכתא כמאן מחלקינן בזה וזה נכון לדידן אבל א"א לפרש כן דברי רבה. והנלפענ"ד ליישב דברי הט"ז דמשמע לי' דרבה לא אמר להם קודם הקידוש וכמ"ש הפמ"ג וגם מדאמר להם טעמו מידי ולא אמר להם שלא יצאו מכאן קודם קידוש ולא הורה להם רבה למיחש דלמא מתעקר להו שרגא דלא מסתבר דאביי וכל תלמידי רבה לא עלה להם למיחש דלמא אתעקר להו שרגא בביתם אלא משמע שהם כוונו לצאת ידי קידוש ולא ידעו הדין דאין קידוש אלא במקום סעודה ואגב פירוש להם דאין להם תקנה אלא שיטעמו הללו מידי ולא שיחזרו ויקדשו בביתם קודם אכילה דדלמא מתעקר להו שרגא ולא יאכלו וזה ידעו בעצמם ורבה לא חידש להם אלא דאין קידוש אלא במקום סעודה ואגב זה ביאר להם הכל וקצת משמע כן שהם כוונו לצאת ידי קידוש דאל"כ למה המתינו עד אחר קידוש ואפשר שמטעם זה רצו לצאת ידי קידוש שחששו בעצמם דלמא מתעקר להו שרגא כן נלפענ"ד. ומ"ש בסי' תע"ה בא"א סק"ע בנתכוין שלא לצאת י"ח באכילת מרור יתבאר אי"ה לקמן בסמוך:

ומ"ש שם סקי"ד דאף שמכוין שלא לצאת י"ח באכילת מצה יצא כבר כתבתי כן לעיל בשם הריטב"א והפ"י וכ"כ הב"י שם בשם רבינו ירוחם דידע שהוא מצה ולא רצה לאכול הוי כמתכוין שלא לצאת וכיון דבכה"ג יצא ה"ה מכוין שלא לצאת אכן לפמ"ש לעיל בשם הר"ן שסתם כהרא"ה דכפאוהו לאכול מצה מיירי שידע שהוא מצה ושהיום פסח ואח"כ כתב דברי ר"ש דבמתכוין שלא לצאת לא יצא וע"כ לא ס"ל כן א"כ אפשר לומר דבמתכוין שלא לצאת לא יצא לר"ש [ועמ"ש לעיל דאפשר לדחוק ולפרש דברי הריטב"א כהר"ן אבל אין משמעות לשונו כן] וא"כ המחבר שפסק דבלא ידע שהיום פסח ושהוא מצה לא יצא ע"כ סבירא לי' כהר"ן וס"ל נמי הרמב"ם דס"ל דבמידי דאכילה יצא בלא כוונה מ"מ מודה במתעסק דלא דמי לגמרי לחלבים ועריות דאפילו מתעסק חייב מ"מ במצוה לא יצא במתעסק [וכמ"ש לקמן] וא"כ אפשר ה"ה מתכוין שלא לצאת לא יצא בע"כ במצוה [וכגוונא שכתבתי לעיל לר"ש] אפילו במידי דאכילה וצ"ע בזה ועמ"ש לקמן עוד מזה:

ומ"ש בש"ס תר"ל בנתכוין לדבר או שלא לצאת פשיטא דאפי' בדרבנן לא יצא. הנה במתכוין לדבר לפענ"ד תלי באשלי רברבי אהא דאמרינן בברכות י"ג ע"א בקורא להגי' דלדעת המפורשים שהבאתי לעיל שמפרשים דבעינן כוונת קריאה ה"ה בנתכוין לדבר לא יצא אבל כבר כתבתי לעיל בעזה"י דהסכמת רוב הפוסקים דנתכוין להגי' יצא למ"ד מצות א"צ כ' וצ"ל דה"ה נתכוין לדבר דמ"ש זמ"ז. ומ"ש בנתכוין שלא לצאת כבר כתבתי לעיל הנלפענ"ד בזה. ומ"ש בסי' תרל"ב שיקרא לנשים ויכוין שלא לצאת בקריאה זו לפמ"ש לעיל דבעינן שיכוין בעשייתו לשם דבר אחר נ"ע אם זה שמכוין להוציא נשים הוי כמכוין לשם דבר אחר או לא או אפשר כיון דעכ"פ מכוין לשם מצוה זו אפשר דמיא למ"ש לעיל בשם הרשב"א והריטב"א והראב"ד והרא"ש במתכוין עכ"פ לברכה על היין דיוצא על השכר וכן מתכוין לתקיעת זכרונות יוצא למלכיות אפילו למ"ד מצ"כ או אפשר דש"ה דמכוין לשם מצוה דידי' משא"כ כאן דלא נתכוין לשם מצוה דידי' אלא להוציא אחרים אפשר דמי' לנתכוין לחנך תינוקת והוי כלא נתכוין וכמ"ש לעיל לכן נלפענ"ד לכתחלה טוב יותר לקרא לנשים אחר שכבר יצא ובדיעבד אם קרא לנשים ונתכוין שלא לצאת לא גרע מלא נתכוין דקיי"ל במגילה דלא יצא ובלא"ה כבר כתבתי לעיל בשם המ"א סי' תרנ"א דלא יסמוך לכתחלה אשיטת ר"ש למתכוין שלא לצאת:

עוד כתב הפמ"ג בא"א סימן קנ"ט ס"ק כ"ה דכשמכוין בנט"י לטבילה במשקה הוי כנתכוין שלא לשם נט"י לכן גרע מלא נתכוין ולא יצא גם בסימן קס"ה סק"ב כתב דכששפכה לרגליו ורוצה לאכול יטול ידיו ויכוין שלא לצאת לאכילה ואח"כ יטול ידיו לאכילה ויברך ענט"י לפענ"ד יש לדבר בזה הרבה דבחולין ל"א ע"א אמרינן אתמר נדה שנאנסה וטבלה א"ר יהודה אמר רב טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה ור' יוחנן אמר אף לביתה לא טהורה ואמרינן שם בע"ב ה"ד נדה שנאנסה וטבלה א'לימא דאנסה חברתה ואטבלה כוונה דחברתה כוונה מעלייתא היא ועוד בתרומה נמי אכלה דתנן החרשת והשוטה והסומא ושנטרפה דעתה אם יש להן פקחות מתקנות אותן אוכלות בתרומה א"ר פפא לר' נתן שנפלה מן הגשר ולרבנן שירדה להקר ע"כ ויש לתמוה דכאן אמרינן באנסה חברתה הוי כוונה מעלייתא ובר"ה כפאוהו ואכל מצה אמרינן דיצא למ"ד מצות א"צ כ' משמע אבל כוונה לא הוי ולכאורה הי' אפשר ליישב בפשיטות דשם מיירי דכפאוהו עכו"ם ולא שייך לומר דכוונתם כוונה מעלייתא דלא כוין ג"כ לשם מצוה או אפשר אין כוונתו כוונה כלל [אכן בש"ע של התניא סימן קנ"ט ס"כ כ' דכוונת עכו"ם מועיל] משא"כ כאן דאנסה חברתה וכיוונה לשם טבילה לכן הוי כוונה מעלייתא א"כ דשם מיירי שהכהו עד שהכריחו לאכול וכיון דאמר לי' אכול מצה ולא רצה עד שהוכרח ע"י הכאה הוי שפיר בלא כוונה וגם אח"כ אכל בעצמו דלא שייך לומר דהאכילהו חברו דא"כ היינו תחב לו חברו בבית הבליעה ולא מקרי אכילה כלל וכיון דאכל בעצמו לא שייך לומר דכוונת האנס יהא כוונה כיון דהאונס לא עשה כלום אלא הכהו עד שאכל בעצמו משא"כ אנסה חברתה ואטבלה דהיינו שלקחה והפילה לתוך המים בלא דעתה דאפשר דלו היתה יודעת שיתה טובלת בעצמה [כמ"ש התו' שם ע"א ד"ה עון כרת גבי היכי שנפלה מן הגשר] וגם חברתה עשתה מעשה ואטבלה ושייך לומר דכוונתה הוי כאלו כיוונה האשה בעצמה אלא דא"כ קשה לוקמי פלוגתא דרב ור"י בכה"ג דאטבלה עכו"ם או לסטים עד שהכריחוה לטבול א"ע ולכאורה היה אפשר לומר דלא הי' יכול לאוקמי בהכי דא"כ היינו כיוונה בפירוש שלא לשם טבילה וגם רב מודה דלא עלתה לה טבילה לשיטת ר"ש וכמ"ש הב"י בשם רי"ו וכמ"ש לעיל גם בשם הריטב"א והפנ"י דבכה"ג הוי כמתכוין שלא לצאת אלא דא"כ קשה להר"ן דלא ס"ל כן וכמ"ש לעיל וכן קשה להחולקים על ר"ש שוב ראיתי דלא קשה מדי דאם כיוונה בשעה שטבלה לשם טהרה ע"ז לא היתה מוכרחת וא"כ הוי ודאי כוונה מעלייתא ואם לא כיוונה לשם טהרה א"כ היינו הך דקמשני דירדה להקר וטבלה שלא לשם טבילת טהרה וצ"ל לומר דכפאוה ע"ז ואע"ג דאכוה דמוכח בר"ה שם מיירי בהכי מ"מ כיון דס"ל דאין קפידא בדבר לא הוצרך לאוקמא בכך כיון דבלא"ה צריך לומר דלא כיוונה לשם טבילת טהרה וכן אטבלה עכו"ם דמי לנפלה מן הגשר. אלא דעדיין יש להקשות דמסיק דלר' נתן מוקי בנפלה מן הגשר ולא הי' כלל כוונת טבילה אפילו שלא לשם טהרה וכבר כתבתי לעיל מחלוקת בפוסקים בלא כיוונה לשם קריאה כלל אי מועיל למ"ד מצות א"צ כ' וכתבתי שם דבשופר לכ"ע לא יצא במתעסק וכאן הוא מחלוקת ר' נתן ורבנן וקי"ל כר' נתן דעלתה לה טבילה אפילו בכה"ג וכאן דלא עבדה מעשה כלל דמי למתעסק בת"ש דלא יצא לכ"ע וגם לרבנן דמוקי בירדה להקר לכאורה דמי לקורא להגי' ופליגי בזה הפוסקים וכאן לכ"ע עלתה לה טבילה ועוד יש להקשות אמאי לא אוקמא דאנסה חברתה ואטבלה והיא אמרה לא בעינא דאין רצי' מחרשת ושוטה דהוי כוונת חברתה כוונה כיון שאינה אומרת לא בעינא משא"כ כאן אין כוונת חברתה כוונה בע"כ בשלמא לשטת ר"ש אפשר לומר

דבכה"ג

דבכה"ג מודה רב אבל לשחולקים קשה שוב מצאתי בראש יוסף שהקשה כן והניח בצ"ע. אולם מצאתי להרמב"ן בחידושיו שכתב וז"ל והא דפליגי רב ור"י בטבילה שלא בכוונה ופליגי תנאי בשחיטה דוקא דמצות הללו שהן מותרין ויש בהן הכשר לדבר אחר טבילה מתרת אשה לבעלה ושחיטה מתרת בשר לאכילה ואינן בעצמן דבר שבחובה אבל בשאר מצות של חובה אי בעי כוונה לצאת ולעבור לא איירי כלל אלא פלוגתא דתנאי ואמוראי הוא בפסחים ובר"ה ולא שייכי בהנך דשמעתין כלל אלא בין לרב בין לר"י בלצאת ולעבור אי כמר או כמר דלמר מכשירין קולי עפי במעשה תליוהו רחמנא והאי אתעביד לי' תדע דהא נפלה מן הגשר טהורה לביתה לרב ואלו מתעסק בתקיעה לר"ה לא יצא כיון דלא מכוין לתקיעה כלל ולמר אפילו ירדה להקר לא טהרה ודלמא בתוקע ס"ל יצא כנ"ל עכ"ל הביאו הר"ן בחידושיו בקיצור והרדב"ז ח"א סי' ל"ד ע"ש וכ"ל דבזה נתיישב הכל דפשיטא לי' להש"ס דלרב דא"צ כוונה אפילו למ"ד מצ"כ היינו כמ"ש הרמב"ן והר"ן דהתורה לא הקפידה אלא שיעשה המעשה דהיינו שהתורה גזרה ואמרה שאין מעביר רוח טומאה אלא מקוה מים וכשם שמים מעביר לכלוך גשמי כן גזרה התורה שתעבור רוח הטומאה שהוא לכלוך רוחני וכשם שהלכלוך גשמי מעביר המים בטבע בין נתן המים בידים בין נפל עליו באונס ולוותה שלא בעי לי' כן גזרה התורה שתעביר רוח טומאה ונתנה כח בטבע הרוחניות להעביר לכלוך רוחני וממילא אין חילוק בין באונס בין ברצון בין בשוגג ובין במזיד ואין זה דומה כלל לכוונת מצוה למ"ד מצות צ"כ דמ"מ בעינן שלא יהא מתעסק וכאן שאני וכ"ל דכן הדין לענין כוין שלא לצאת למ"ד לא מועיל במצות אפילו למ"ד מצות אצ"כ מ"מ כאן מועיל וכן לר"י דטבילת נדה בעי כוונה אינו דומה לכוונת מצוה למ"ד מצות צ"כ דפשיטא מי שלא רצה או לא נתכוין לשמוע קול שופר והשמיעו חברו וכוין להוציאו דלא יצא שהרי דעת השומע בעינן ג"כ וכן מי שהלבישו חברו תפלין או ציצית או נתן לו לולב לידו ונתכוין שיצא זה בו י"ח והוא לא כוין לצאת לא מועיל כוונת חברו כלל וכאן כוונת חברתה שמה כוונה אע"כ לר"י ג"כ אין ענין כוונה זו לכוונת מצות אלא ס"ל דהקפידה תורה שיבא לה המים מדעת אדם דוקא כמו שהקפידה תורה גבי הכשר פירות שיהא ניחא לי' בתחלה או בסוף ה"ה בטבילה לכן אין חילוק בין כוונה דידה לכוונת חברתה אפילו עומדת ולוותה לא בעינא ובשאר מצות למ"ד מצות צ"כ לא מועיל אפילו עשה האדם המעשה וכוין לשם מצוה וכמ"ש ולמ"ד אצ"כ והוא צועק לא בעינא תלי בזה אם מועיל כוין שלא לצאת ולכאורה משמע דהיכי שאינו עושה בעצמו המעשה הוי כמו שומע הבדלה מאחרים דודאי אי כוון שלא לצאת לא יצא לשטת ר"ש וממילא נתיישבו כל ק' הנ"ל. שוב מצאתי בט"ז ס"ס ד' שכ' כעין סברא זו דשחיטה ונט"י לא דמי לשאר מצות וא"צ כוונה אפילו למ"ד מצ"כ ועמש"ש בפ"ה. והגה"א בר"ה שם כתב דרב דס"ל נדה שנאנסה וטבלה טהורה לביתה ס"ל מצות אצ"כ והם דברי הא"ז ח"ב סימן רס"א וכתב שם שגם ר' נתן דס"ל אצ"כ לשחיטה ס"ל מצות אצ"כ קשה לדידהו קושיות הנ"ל ונ"ל דס"ל כר"ש לכן אי אפשר לאוקמי דאמרה לא בעינא דבכה"ג מודה רב וכמ"ש וס"ל דבנפלה מן הגשר לא מקרי מתעסק ובקורא להגי' ס"ל כפי' התוס' שלא קרא התיבות כהלכתן ובמתעסק בת"ש אפשר ס"ל כפירוש שני של הר"ן דמתכוין למצוה אחרת או אפשר דאע"ג דלענין אצ"כ ס"ל דשחיטה ונט"י דמי למצות מ"מ לענין מתעסק מחלקינן בינייהו דאע"ג דלענין אצ"כ ס"ל דשחיטה ונט"י דמי למצות מ"מ לענין מתעסק מחלקינן בינייהו דאע"ג דגבי מצות לא מועיל אפילו למ"ד מצות אצ"כ מ"מ לענין מכשירין מתעסק כבלא כוונה דמי ומעתה אפשר לומר שגם לענין מתכוין שלא לצאת מחלק בינייהו דאע"ג דלענין מצות לא יצא בע"כ לענין מכשירין מועיל אפילו בע"כ למ"ד אצ"כ וכן נ"ל לר"י דלענין שיועיל כוונת חברתה מחלק בין מצות ומכשירין ובס' מלא הרועים דין מצות צ"כ אות ח' תמה על הג"א וכמ"ש נתיישב ע"ש ומ"מ לדינא כבר כתבתי דעת הרמב"ן והר"ן שאין זה תלוי בזה גם הרשב"א

פסק דמצות אצ"כ כמ"ש הר"ן בשמו והב"י סי' תקפ"ט וכאן פסק כר"י וכדעת הרמב"ם כבר כתבתי שהסכימו המפורשים דס"ל מצות צ"כ וכ"פ הב"י וכמ"ש וכאן פסקו כרב כמבואר ביו"ד ס"ס קנ"ח ובב"י שם והו"ל הא"ז יחיד לגבייהו:

ועתה אבוא לדברי הפמ"ג מ"ש בסי' קנ"ט דנתכוין לטבילה במשקה או להעביר הלכלוך הוי כנתכוין שלא לצאת לא הבינותי מה בין להעביר הלכלוך לתוקע לשיר דיצא למ"ד מצות אצ"כ ובנתכוין לטבילה במשקה אפילו להאומרים דלא הוי משום קדושה אע"ג דלדעת הר"ש והר"ן שהבאתי לעיל גבי חמרא ושכרא וכ"כ הר"ן גבי לחנך התינוקת וגבי נתכוין לצננה היכי דנתכוין למצוה אחרת הוי כנתכוין שלא לצאת מ"מ לדעת הרשב"א והריטב"א והראב"ד והרא"ש להיפך דהוי כנתכוין לצאת וכוותייהו קיי"ל ואפילו נימא דכאן הוי כמצוה אחרת לגמרי כיון דלא הוי משום קדושה מ"מ כבר כתבתי בשם הטור גבי לחנך התינוקת דהוי כלא נתכוין כלל [ואפשר בלא"ה לא שייך כאן לומר דהוי כנתכוין כיון שלא הי' בדעתו כלל לאכול] וגם בעיקר הדברים דפשיטא לי' בנתכוין בפירוש שלא לשם נטילה דלא יצא וכ"כ בסי' קס"ה שם בשם הא"ר כבר כתבתי הנלענ"ד בזה גם בלא"ה לא הבינותי דבריו בסי' קס"ה שהרי כתב המ"א בסימן תרנ"א ס"ק י"ב דלכתחלה לא יסמוך ע"ז ע"ש במפורשים ע"כ גם כאן לכתחלה עכ"פ לא יעשה כן אלא כדברי המ"א וכבר כתבתי דלענ"ד אפילו בדיעבד לא מועיל זה בטבילה וכן הסכים בספר מלא הרועים שם. ומ"ש כן בשם הא"ר עיינתי בא"ר ולענ"ד דרך אחרת עמו והוא דבסי' קנ"ח ס"ק י"ח אהא דנטל ידיו לדבר שטבולו במשקה או שלא לאכול ואח"כ נמלך ואכל ולא הסיח דעתו דצריך לחזור ולטול כתב טעמו דלא סמכינן על שמירתו בלא התנה בפירוש כדאיתא בסי' קס"ד וסיים ולדינא אפשר להקל בספק ברכות וע"ל סי' קס"ה סק"ג [צ"ל דצ"ל סק"ב] ע"כ. ובסי' קס"ה סק"ב אהא דעושה צרכיו ורוצה לאכול ונטל ידיו פ"א לעשיית צרכיו ואח"כ נוטל ידיו לאכילה ורוצה לברך עכ"י כתב וז"ל למ"ש לעיל סי' קנ"ח ס"ק י"ב [צ"ל י"ח] א"צ ליזהר בכל זה כיון שלא התנה בנטילה ראשונה וכו' דהכא גרוע שמכוין בראשונה שלא יהא לאכילה משא"כ לעיל שלא כוון בפירוש שלא תהא לאכילה עכ"ל משמע דלא מטעם דהוי נט"י שלא בכוונה כ' כן אלא דלא סמכינן בכה"ג על שמירתו וע"כ ס"ל דאע"ג דרוצה לאכול מיד מ"מ כיון שנטל בפירוש שלא לאכילה לא שמרם יפה ואין זה ענין למכוין שלא לצאת וסברת הא"ר לא שייך כלל בטבילת נדה ובגוף סברת הא"ר יבואר אי"ה שם במקומו:

והנה רבינו הב"י למד האי דינא דסי' קנ"ח ס"ז דנטל ידיו לטבילה במשקה ואח"כ רוצה לאכול שצריך לחזור וליטול ידיו מדברי התוס' פסחים דף קט"ו ע"ב ד"ה אסירי שכ' כיון שנטילה ראשונה לא היתה לשם קדושה אלא שלא יטמא את המשקין לכן צריך לחזור וליטול ידיו לאכילה והד"מ אות ב' השיג עליו דש"ה דהפסיק בין נטילה ראשונה לסעודה ואמר ההגדה והלל וכ"ה בהדי' שם בגמרא עכ"ד וכ"כ התוס' שם בתירוצם וז"ל וי"ל דס"ד כיון שנטל יועיל אפילו לנהמא דחולין לא בעי כוונה לכך צריך להאי טעמא עכ"ל. והמ"א שם ס"ק י"ג וסי' קנ"ט ס"ק כ"ה כ' דלדעת האומרים שא"צ כוונה לנטילת ידים לחולין א"צ לחזור וליטול ולדעת האומרים שצ"כ צריך לחזור וליטול ע"ש וכ"כ באמת מדברי התוס' שם ובספר דברי חמודות פרק כל הבשר אות מ"א כ' דהתו' לטעמייהו אזלי דס"ל דטעמא דנט"י לטבילה במשקה שלא יטמא את המשקין אבל לדעת האומרים שהוא משום קדושה אה"נ דעלתה לו ע"ש משמע דהיינו אפילו למ"ד שצריך כוונה וע"כ דלא כסברת הפמ"ג הנ"ל דהא משמע להדי' דלמ"ד דאצ"כ אפילו נטל לטבילה במשקה שלא לשם קדושה עלתה לו ומשמע עוד מזה דלמ"ד צ"כ ע"כ טעמא דטבילה במשקה משום קדושה דאצ"כ צ"ל טעמא דאגב דבעי למימר אגדתא והלילא וכן למ"ד טעמא משום קדושה ע"כ צריך כוונה מהאי טעמא אכן לפמ"ש בספר א"ר סי' קנ"ח אות י"ח גם למ"ד לא בעי כוונה לא עלתה לו נטילה [ועמ"ש לעיל בביאורו] ולפ"ז אין זה מוכרח ודוק:

יצא (יח) דומיא לשחיטה א"צ כוונה הא כוין לנחור וכרוסה פסולה עיי"ר א' [צ"ל ג'] הי"ה כאן ומ"ש בר"ט (יט) פתח אדעתא לומר שהנ"ב וסיים פה"נ יצא אע"פ שכוין לשהנ"ב י"ל בין שוגג למזיד. ומיהו אף דמצות ד"ת צ"כ ה"מ התלוים בדיבור ועשייה לחיד הא מצות התלויות באכילה כמו מצה ופסח וכדומה א"צ כוונה וכמבואר באו"ח סי' תע"ה ס"ד אנסוהו לאכול מצה יצא שנהנה ועס"י ר"ד ס"ח בהג"ה אם אנסוהו לאכול אין מברך ותמהו שם הט"ז והמ"א הא נהנה (כ) וסבור הייתי לומר דברכות דרבנן לא תקנו אלא בנהנה מרצונו הא ברהמ"ז ד"ת אם אנסוהו לאכול כדי שביעה מחויב לברך ברהמ"ז ועיין בס' חסד משה בקצ"ו ור"ד דברכות להודות לשם שזימן לו ית' ובאנסוהו טוב הי' לו שלא לאכול אפשר אף בהמ"ז כה"ג אין מברך ופנים דברנו מזה. ואמנם בעינן תנאי אף באכילה שידע שהיום פסח ואי"ה בתע"ה יבואר זה. ואני מסופק (כא) אם אנסוהו לאכול מרור מר ומזיק לגרונו אם יצא ידי מרור או לאו דמצה נהנה כמתעסק בחלבים דחייב שכן נהנה משא"כ במרור כה"ג וכ"ת מרור בזה"ז דרבנן ובדרבנן אצ"כ הא כוין שלא לצאת כתבנו אף בדרבנן לא יצא: ואמנם

וביו"ד סי' ג' הביא בשפ"ד בשם יש"ש פ"ב דחולין סי' י"ג דאם כוין לשחיטתו כתורת נחירה לא הוי שחיטה אכן המעיין ביש"ש שם יראה שלא כ' "כתורת "נחירה אלא "לעשות "כנחירה "וחניקה ור"ל שרצה באמת לנחור ולעקור ועלתה בידו שחיטה וכן פי' בס' מלא הרועים שם וכ"מ מלשון השמ"ח שכ' אבל כוין לנחור ולעקור ועלתה בידו שחיטה הגונה עכ"ל הרי שר"ל שלא רצה לעשות שחיטה הגונה ועלתה בידו שחיטה הגונה שלא כמתכוין וכ"ל דטעמא דידי' דכיון דבעינן שיתכוין לעשות מעשה לשיטת הרא"ש בעינן שלא יהיה המעשה ההוא סותרת השחיטה אבל במאי דנתכוין לנחור לא עדיף מלא נתכוין לעשות מעשה כלל וכ"מ מלשון היש"ש שם הביא מתחלה דהרי הרא"ש דבעינן שיתכוין לעשות מעשה אבל אם נפלה סכין מידו בלא כוונה הוי כמו שאם היתה מונחת על הקורה והפילתה הרוח דלא קרינן בי' וזבחת ואכלת וכו' ואח"כ כ' אבל אם כוין בהדי' שלא לשחוט אותה שחיטה המכשרת אלא לעשות בנחירה וחניקה נראה בעיני דלא מקרי זה שחיטה וגרוע יותר מנפלה מעל הקורה לענין זה שאינו בכלל וזבחת עכ"ל הרי דטעמא משום הכי הוא. ומעתה מ"ש לעיל ח"ב אות י"ג קטן ששחט לשם נחירה כשר דאין להם מחשבה אין לו מקום לענ"ד דממ"כ אם רצה לעשות מעשה שחיטה אלא שכוין בה לשם נחירה גם בגדול כשר ואם לא רצה לשחוט כלל הוי בלא מעשה וגם בקטן פסול ודוק ואי"ה בכל מקומות הנ"ל אבאר עוד וכאן אין להאריך יותר: (יח) דומה לשחיטה. לא הבינותי דתלה תני' בדלא תני' דבכל המצות למ"ד א"צ"כ וכוין שלא לצאת הוא מדברי הקדמונים כמ"ש בשם הר"ם והב"י סי' תקפ"ט ובשחיטה לא מצינו בדברי הקדמונים ואדרבה לפמ"ש לעיל בשם הרמב"ן והר"ן שחיטה ונט"י לא דמי למצות אלא היש"ש חידש ד"ז לפי פי' הפמ"ג ומשמע דלמדה מדברי הר"ם אלו גם האחרונים לא הביאוהו אלא שהשמ"ח כ' שטוב להחמיר כדבריו ואיך למד מצות משחיטה וצ"ע ולענין דינא בשחיטה כבר נתבאר בעזהש"י: (יט) פתח אדעתא לומר וכו'. ק"ל דא"כ פתח אדעתא דחמרא וסיים בדשכרא נמי שוגג לא יצא וע"כ פתח אדעתא דשכרא שאני ואם שאר מצות דמי לפתח אדעתא דשכרא מנ"ל להפוסקים ללמוד שאר מצות מפתח אדעתא דחמרא דלמא שאר מצות דעדיפי אפילו במזיד יצא ודוחק לומר דהפוסקים מסברא מדמי שאר מצות ופתח אדעתא דשכרא במזיד לפתח אדעתא דחמרא בשוגג וכבר כתבתי בעזהש"י חילוק בכוון להר"ם כדאית לי' להראב"ד והרא"ש כדאית להו: (כ) וסבור הייתי לומר. יתבאר אי"ה בסי' קל"ו ובסי' ר"ד: (כא) אם אנסוהו לאכול מרור מר. הנה הח"י שם ס"ק י"ח כ' דבמרור שהוא דרבנן ולכ"ע א"צ כוונה יצא אפילו אינו יודע שהיום פסח ושהוא מרור ע"ש. ולענ"ד יש לתמוה עליו שהרי מקור דברי הס"ע שמחלק בין ידע שהיום פסח ושהוא מצה או לא הוא מדברי הר"ן בשם הרא"ה פרק ראוהו ב"ד כמבואר בב"י שם והמעיין בר"ן שם יראה שכ"כ ברי"ש דבריו אדברי אבוהו דשמואל דכפאוהו ואכל מצה יצא ומשמע לי' דהיינו מטעם דמצות א"צ"כ וכמו שדייק רבא מדבריו זאת אומרת התוקע לשיר יצא דמצות א"צ"כ ולא משמע לי' עדיין לחלק בין מידי דאכילה לשאר מילי אלא בסוף דבריו שמביא דברי הרמב"ם חידש ד"ז שמחלק בין מידי דאכילה לשאר דברים וס"ל דנדחה סוגי' זו שלמד רבא מאבוהו דשמואל דמצות א"צ"כ אבל בריש דבריו הי' סובר דבכל דוכתי מצות א"צ כוונה ולמ"ד מצות צ"כ לא מצינו לשום פוסק ראשון או אחרון שמחלק בין מצוה דאורייתא לדרבנן דכיון דמצוה דרבנן קיל טפי וכיון דהר"ן כ"כ למ"ד מצות א"צ"כ ה"ה מצות דרבנן לדידן. ועוד תימה יותר שהרי הרא"ה ס"ל כן להלכה דמצות א"צ"כ ואפילו נוות שאינו רוצה ס"ל דיצא בע"כ כמ"ש הב"י סי' תקפ"ט בשמו ולמד כן מדברי רבא ולא ס"ל לחלק בין מידי דאכילה לשאר דברים דס"ל דאין ללמוד מצות מחיוב חטאת דסברא זו חידש הר"ן לייסב בו שיטת הרמב"ם והרא"ה לא ס"ל כן וה"ה לדידן במצוה דרבנן דאין לחלק וכמ"ש וטעמא ע"כ משום דהוי כמתעסק ונהנה מתכוין שלא לצאת ואע"ג דלענין חלבים ועריות אפילו מתעסק חייב וא"כ לכאורה אפשר לומר דהרא"ה לשטתו דלא מדמי חיוב חטאת למצות ובמצות אינו מחלק בין מידי דאכילה לשאר דברים הכא אנן לדידן דמדמינן חיוב חטאת למצות ובחיוב חטאת אפילו מתעסק חייב מנ"ל דבמצות בכה"ג לא יצא מ"מ מסתבר לי' לרבינו המחבר דלענין מתעסק אין לדמות חיוב חטאת למצות ולא לגמרי מדמינן להו להדדי אלא כמו לגבי חיוב חטאת מחלקינן בין מידי דאכילה לשאר דברים ה"נ לענין מצות ומ"מ כל חד וחד קא אדוכתי' וגבי מצות דלא אפשר אלא בלא כוונה ונתכוין שלא לצאת אין למדין מתעסק מינה ולא יצא במתעסק. גם מ"ש דבדרבנן לכ"ע א"צ"כ והביא כן גם בשם הב"ח כבר כתבתי דהב"ח לא כתב אלא דבדרבנן סמכינן על הפוסקים דמצות א"צ"כ וא"כ כיון דקיי"ל דבמידי דאכילה גם בדאורייתא א"צ"כ לא ידעתי לחלק בין דרבנן לדאורייתא כגלענ"ד הגם שהגאה"ע ס"ק ט"ו ובש"ע של התני' סכ"ע הביאו דברי הח"י בפשטות הגלענ"ד כתבתי. אכן גם מ"ש הפמ"ג כאן דבמרור אפשר דלא יצא אפילו ידע שהוא מרור ושהיום פסח אם כגא לייסב שלא יהי' מהיפך להיפך מדברי הח"י הנ"ל נ"ל דלא בכל מרור קאמר אלא במרור מר מאוד ומזיק לגרונו והח"י לא איירי בכה"ג מ"מ לא הבינותי בגם מרור ודאי עיקר הוא דבעינן שירגיש טעם מרור בפיו טפי מגבי מצה תדע דבלע מצה יצא ובלע מרור לא יצא דטעם מרור בעינן וכיון דגבי מצה יצא כ"ש גבי מרור ומה דאמרינן שכן נהנה היינו בכל אכילה דסתמא להנאה קאי אמרינן כיון דהנאה חשיבה אכילתו אכילה וממילא ה"ה וכ"ש גבי מרור דאכילתו לצער נתנה וכיון דמצטער ומרגיש טעם מרור בפיו חשיבא אכילתו אכילה ואע"ג דיש לבעל דין לחלוק בזה לא נלענ"ד לחלק בין השוים בלא ראי' תדע דהא גם בהא דהח"י אע"ג דמיירי באינו מזיק בגרונו מ"מ ודאי לא להנאה נתנה דהא מרור בעינן ומ"מ לא משמע לי' לחלק כן ואפילו לפמ"ש לעיל דלא נלענ"ד כדברי הח"י היינו דלא עדיף מרור ממצה אבל מ"מ לא גרע ממנה וממילא גם מ"ש בכוין שלא לצאת וכ"כ בא"א סימן תע"ה סק"ט באין לו ירקות לטבול ראשון אלא מרור יכוין שלא לצאת בו עד אחר המצה לפמ"ש שם בס"ק י"ד הבאתיו לעיל דגבי מצה לא מועיל נתכוין שלא לצאת ה"ה גבי מרור [וכבר כתבתי הגלענ"ד בזה] וגם לא ידעתי מנ"ל הא ומדברי התו' פסחים קט"ו ע"א ד"ה מתקיף ומדברי הר"ן שם מבואר דלמ"ד מצות א"צ"כ יצא באכילה ראשונה והו"ל לאחר שיצא היאך מברך ויצא כ' שמכוין שלא לצאת אע"פ שגם הם הביאו בר"ה ובסוכה שם דברי ר"ש וכמ"ש לעיל וכ"ה בגמרא שם דף קי"ד ע"ב דלמ"ד מצות א"צ"כ לא בעי למיהדר לאטבולי פעם שני אלא משום הכירא לתינוקת ולא אמרינן שמכוין שלא לצאת אע"כ או דלא מועיל זה במידי דאכילה או דא"ל לזה ושפיר יכול לצאת י"ח בטבול ראשון ואפ"ה צריך לחזור ולאכול אח"כ או משום דבעינן תרי טבולי כמ"ש רש"י ורשב"ם שם או משום דעיקר מצותו אחר אכילת מצה דומיא דתקיעות דמעומד אחר תקיעות דמיושב כמ"ש התוס' אלא

דלמ"ד

ך אמנם יש (כב) כיונה מיוחדת בפסוק ראשון של ק"ש צריך כוונת הלב שידע פי' המלות מה שאמר עיין מ"א סימן ס' אות ד' (כג) ושאר הפרשה למ"ד כלה ד"ת צ"כ לצאת ולמ"ד דרבנן בדרבנן אף לא כוין כלל יצא: ואמנם צריך פי' וביאור מה הוא הכוונה בפסוק ראשון שידע מה שיאמר כי המ"א בסי' ס"ב אות א' ק"ש בכל לשון ודוקא שמבין וה"ה תפלה וברהמ"ז אבל קידוש וברכת הפירות והמצות וההלל ואפי' אינו מבין והוא מתוס' סוטה ל"ב א' ד"ה ק"ש (כד) ומשמע דאפילו אומר בלה"ק צריך שיבין ועמ"א ר"ס קצ"ג ומוכרח הוא שם דאל"כ אמאי לא תנו מגילה במשנה וכתבו התוס' הלועז ששמע אשורית יצא אע"פ שאין מבין ובשאר לשונות צריך שיבין אף במגילה אפי'

דלמ"ד מצ"כ כיון דלאו בעידן חיובא דמרור הוא דאכיל ני' לא אמרינן שיכוין לצאת אבל למ"ד מצות א"צ כ כיון דסתמא יצא לא אמרינן דיתכוין שלא לצאת וחפשתי מקור לדברינו אלו ולא מצאתי וקצת משמע להיפך ולדידן דמברכינן עלי' בראשונה צריך שיאכל לשם מצוה כדי שיתחיל המצוה תיכף ולא כ' התו' והר"ן שם אלא דרך חסידא אע"ג דסבר מצ"כ מ"מ סבר דאינו נכון לעשות כר"ל לברך בטבול שני ולא יכוין לצאת כיון שכבר מלא כרסו הימנו ע"כ יברך בטבול ראשון ע"ש ומ"מ כיון דע"כ מברך בטבול ראשון א"כ דיכוין בטבול ראשון לצאת דאל"כ על מה מברך כיון שאינו עושה שום מצוה עדיין וכ"כ הפר"ח סי' תע"ג אות ו' דלדידן דמברכינן עלי' בטבול ראשון צריך לאכול כזית בטבול ראשון ע"ש וה"ה לענין כוונה וראיתי בש"ע של התניא סי' תע"ה סכ"ב שכ' דא"צ לאכול כזית ונדפס המ"מ פר"ח סי' תע"ב ולא מצאתי מזה שם ובדברי הפר"ח סי' תע"ג הנ"ל מבואר להיפך גם מש"ש אח"כ ואע"פ שמפסיק הרבה בין ברכה על אכילת מרור להכזית מרור שאכל אחר המצה אין בכך כלום כיון שמיד אחר הברכה טעם מעט מהמרור הרי התחיל במצוה ואין כאן הפסק בין הברכה לתחלת המצוה עכ"ל ונדפס המ"מ תוס' ונ"ל דר"ל דברי התוס' דף קט"ו הנ"ל שכ' שם אע"ג דעיקר מצות מרור לא נפיק אלא בטבול שני אחר מצה מועלת הברכה שבירך בטבול ראשון לטבול שני מאחר שאכל ממנו מעט בטבול ראשון עכ"ל ואני תמה ע"ז דמשמע לי דכל שלא אכל כזית לא מקרי אכילה כלל ואינו יכול לברך וכשמפסיק אח"כ הוי כמפסיק קודם התחלת המצוה ולא כ' התוס' מאחר שאכל מעט אלא משום דעיקר המצוה אחר אכילת מצה אבל מ"מ אכל כזית והרי הפר"ח בסי' תע"ה אות ג' הביא דברי התו' אלו והסכים לדבריהם ובסימן תע"ג אות ו' פ' דבעינן שיאכל כזית וע"כ כמ"ש. והנלענ"ד כתבתי ול"ע: (כב) כוונה מיוחדת. משמע דאפי' למ"ד מצות א"צ כוונה והם דברי הרשב"א בחידושיו ברכות י"ג ע"ב הביאו הב"י סי' ס"ג אמנם דעת הרמב"ן בס' המלחמות ס"פ ראוהו ב"ד דכוונת פסוק ראשון של ק"ש הוא דוקא למ"ד מצות צ"כ ושאר כל הפרשיות א"צ כ אפילו למ"ד מצ"כ שכבר יצא י"ח בדיעבד בפסוק ראשון וליכא ב' מיני כוונות ע"ש הביאו הלח"מ בפ"ב מה' שופר ה"ד בקיצור וכ' שכן דעת הרמב"ם אכן המחבר בסי' ס"ג ס"ד סתם כדברי הרשב"א בזה דכוונת פסוק ראשון הוא אפילו למ"ד מצות א"צ כוונה: (כג) ושאר הפרשה וכו' לכאורה היינו ממאי דקיי"ל דבמצוה דרבנן א"צ כוונה וכן פי' המחה"ש ס"ס ס' דברי המ"א בשם הכ"מ וכן נראה מדברי הפמ"ג שם ולענ"ד לא נראה כן מלשון הכ"מ ע"ש דלא משמע דס"ל שגם מצוה דרבנן צריך כוונה ושאר פרשיות של ק"ש שאני כיון שהיה כוונה גמורה בפסוק ראשון א"צ יותר ומה"ט אפילו קראו להני' לית לן בה וכ"מ מדברי המ"א שלא נחית מטעם שכ' לעיל דמצוה דרבנן א"צ כ דא"כ אמאי כ' בתחלה שצריך כוונה לצאת ולא משמע לומר דמעיקרא סבר דכולן דאורייתא אלא משמע דס"ל דהמחבר ס"ל דאפילו דרבנן צ"כ [וכמ"ש לעיל אות ה'] ואפ"ה כאן שאני וכמ"ש וכ"כ בש"ע של התניא שם דאף להאומרים שגם מצוה ד"ס צ"כ לצאת מ"מ ק"ש שאני אלא דהסבר הטעם קצת באופן אחר ע"ש ובק"א שם למדה ממ"ש הרשב"א בחידושיו שם דלדעת הרמב"ם אפילו קורא להני' ממש יצא ולדעת הראב"ד אע"ג דמדרבנן הוא כוונת קריאה מיהא בעינן ע"ש [ויש שם קצת ט"ס וצ"ל לכוונת הענין שהרי וכו' והוא שייך לקושיא עד לענין כוונה לצאת ואח"כ צ"ל ע"כ וכו' והוא תחלת התירוץ] ולענ"ד אין ראי' מכאן דאפשר לומר דהרשב"א ס"ל דהרמב"ם והראב"ד תרווייהו ס"ל מצות א"צ כוונה וכוונת פסוק א' בעינן וס"ל להרמב"ם דבדרבנן אפילו כוונת קריאה א"צ והראב"ד ס"ל דדרבנן כדאורייתא דמי וצריך כוונת קריאה אלא דמדברי הכ"מ והמ"א משמע כן וכמ"ש ומעתה אפשר גם כוונת הרשב"א כן ואין להאריך בזה דלדידן דקיי"ל מצות דרבנן א"צ כ פשיטא דלמ"ד דרבנן א"צ כ אלא דלכאורה גם למ"ד כולן ד"ת א"צ כ מטעם הכ"מ אלא דבש"ע של התני' שם כ' דלמ"ד כולן מן התורה צ"כ לצאת ואע"פ שאין ראי' לדבריו מ"מ מסתבר כן דלא מסתבר לומר במצוה דאורייתא לפי מאי דקיי"ל מצות צ"כ דכיון דאיכא כוונה גמורה בפסוק א' א"צ יותר דמנ"ל לומר כן ולאפוקי מצוה זו מכלל כל המצות שבתורה אלא למ"ד מדרבנן שייך לומר הם אמרו והם אמרו להקל כאן ועשאוהו כטפל לפסוק ראשון שהוא מה"ת מהאי טעמא ונ"ל שזה כוונת המ"א שסיים ועי"ל סי' ס"ג ס"ה ר"ל דשם סק"ח הביא בשם הרשב"א דכולן דרבנן ומעתה הם אמרו והם אמרו ועיין בלב"ש ודוק. והפר"ח ס"ס ס' פסק דכולן צריכין כוונה לצאת אלא דאפשר לומר דלשיטתו אזיל דס"ל בסי' ס"ז שכולן ד"ת. ועמ"ש בעזהש"י בא"ח סוף סי' ס' ודוק: (כד) ומשמע דאפילו אומר בלה"ק ולענ"ד יש לעיין בזה מברכה דבסי' קצ"ג כתבו הטור והש"ע בס"א אבל אם אחד יודע והשני אינו יודע מברך היודע ויוצא השני אם מבין לה"ק אלא שא"י לברך וכו' אבל אם אינו מבין אינו יוצא בשמיעה עכ"ל והם דברי התוספות והרא"ש והר"י ומרדכי בברכות דף מ"ה ע"ב כמ"ש הב"י שם וכ' דרש"י ס"ל דיוצא בשמיעה אע"פ שאינו מבין וכ"כ הט"ז והמ"א ס"ק ב' ומדפליגי אי יוצא בשמיעה משמע דכשמברך לעצמו פשיטא דיוצא אע"פ שאינו מבין והנה רבינו יונה שם כ' בזה הלשון עוד נראה למורי הרב שהנשים שאינן מבינות לה"ק צריכות לברך ברהמ"ז לעצמן ואינן נפטרות בברכה ששומעת מהאנשים וכו' והנכון שהאשה חייבת בברכת המזון ואיזה שמבינה לה"ק אינה נפטרת בברכה ששומעת מהאנשים אלא צריכה לברך ברכת המזון בלשון שהיא מבינה עכ"ל משמע שצריכה לברך דוקא בלשון שמבינה וכ"מ מדברי הרא"ש שם ס"ו שכ' וז"ל מכאן רוצים להביא ראי' דאשה יוצאה בברכות המזון בשמיעה אע"פ שאינה מבינה לה"ק וא"צ לברך בלשון שהיא מכירה עכ"ל משמע דלדידי' צריכה לברך בלשון שמכירה אלא דצ"ל לס"ז הא דלא פלפלו אי יוצא כשמברך לעצמו בלה"ק כשאינו מבין דסתמא דמלתא כשמברך לעצמו מברך לעצמו מברך בלשון שמבין וכמ"ש הב"ח שם ס"ב דהבור יודע לברך בלשון לעז ואינו יודע לברך בלה"ק ומסתמא כן גם בנשים וע"ז כתבוה ר"י והתוס' גבי בור דמ"מ מבין בלה"ק ומבינים כששומעים אלא שא"י נוסח הברכה לברך בלה"ק ובזה יתפרש לשון התוס' שם ד"ה שאני התם שכתבו בתחלה דנשים אם רצו לזמן לעצמן מזמנות ואח"כ כתבו דל"ע אם יוצאת בזימון של אנשים מאחר שאין מבינות ע"ש וקשה דא"כ אמאי יוצאת כשמזמנות לעצמן וע"כ דכשמזמנות לעצמן מסתמא מזמנות בלשון שמבינות דמסתמא אין יודעת לברך בלה"ק דאפילו בור שמבין לה"ק א"י לברך בלה"ק וכמ"ש לעיל בשם הב"ח כ"ש אשה שאינה מבינה וא"כ אין ראי' מדברי הר"י והרא"ש הנ"ל שאינו יוצא בדבור בלה"ק כשאינו מבין די"ל דנקטו בלשון שהיא מבינה משום דמסתמא כן הוא ואדרבה סד"א דכיון שאינה יכולה לברך בעצמה בלה"ק טפי עדיף לצאת בשמיעה מאנשים דודאי טפי עדיף לברך בלה"ק מבשאר לשון וע"ז כתבו דאינה יוצאה בשמיעה וע"כ צריכה לברך בלשון שהיא מבינה [ובלשון הרא"ש שכ' בלשון שהיא מכירה אפשר לפרש בלשון שהיא מכירה לברך בו ולא מיירי ממבינת הלשון ודוק] אבל כשיכול לברך בעצמו בלה"ק ואינו מבין לא מיירי. והמ"א סי' קצ"ג ס"ק ב' כ' דהמנהג כרש"י שיוצא בשמיעה אע"פ שאינו מבין אפילו בקידוש שהוא דאורייתא יוצאים נשים וע"ה בשמיעה ע"ש וק' מאי אפילו אדרבה קידוש כיון דכשמקדש לעצמו א"צ שיבין וכמ"ש בסי' ס"ב ה"ה בשמיעה יוצא אע"פ שאינו מבין אבל ברהמ"ז גם כשמברך לעצמו צריך שיבין לדעה זו וע"כ צ"ל דס"ל להמ"א

דכשמברך

דכשמברך בעצמו בלה"ק פשיטא דא"צ שיבין גם בברהמ"ז [וכ"כ המחצה"ש שם דכשאומרים מלה במלה עם המברך יוצאים אע"פ שאין מבינים ע"ש] וא"כ תו אין חילוק בין ברהמ"ז לקידוש ולא נחלקו אלא אי יוצא בברהמ"ז בשמיעה מאחרים בלה"ק כשאינו מבין וה"ה בקידוש בין בלה"ק בין בכל לשון וע"כ שפיר יליף ברהמ"ז בלה"ק מקידוש וכ"כ המ"א סי' ר' סק"ב גבי תפלה דאע"פ שהוא אינו מבין הקב"ה יודע כוונתו ומבין וכ"מ מדבריו סי' ק"א סק"ה בשם ס' עשרה מאמרות [והוא שם מאמר אם כל חי ח"א סי' ל"א] וס"ח דס"ל דמוטב להתפלל בלשון שמבין מבלה"ק כשאינו מבין דמשמע דפשיטא יוצא בלה"ק כשאינו מבין אלא דבלשון שמבין טוב יותר וכ"כ הפמ"ג בעצמו בסימן ס"ב ובסי' ק"א וקנ"ג שם דבלה"ק יוצא בדבור אפילו אינו מבין ע"ש וכ"כ ביד אפרים סי' ק"א ע"ש וכ"כ מדברי הרמ"א במ"א סימן קכ"ד סק"ב וכ"כ הפמ"ג שם וכו' מדברי המ"א סי' קנ"ט סק"ה אלא דאפשר לדחות מדברי המ"א סי' ר' וק"א דקאי לפי מה שפסק בסי' קנ"ג כרש"י שגם בשמיעה יוצא כשאינו מבין אלא דהפמ"ג בסי' ק"א לא כתב כן וגם משאר מקומות הנ"ל לא משמע כן וכמ"ש:

וראיתי בש"ע של התני' סי' קפ"ה ס"א שכ' דלמ"ד שאינו יוצא בשמיעה בלה"ק כשאינו מבין ה"ה באמירה וכ' במ"מ וז"ל רא"ש פ"ז דברכות הנה בטוש"ע סימן קנ"ג כתב בשמיעה וכן בלבוש שם מחלק להדי' בין המברך ובין השומע ואחריו נמשכו הע"ת והמ"א שם אבל המעיין בגמ' דמגילה י"ח יראה לעינים דאי אפשר לחלק בהכי וכן משמע בטור סי' תר"ל להדי' וכ"מ בב"י שם בשם המ"מ והרמב"ן והרשב"א ע"ש ודוק ותשכח דהכי הוא וברא"ש והרר"י כ' בהדיא בלשון שמבינות וכן י"ל בדעת הטוש"ע דלא כלבוש וע"ת ועי' מ"ע במ"ש בסי' ס"ב וסי' קכ"ד עכ"ל. והנה מ"ש דהמעיין במגילה י"ח יראה דא"א לחלק בהכי לא ירדתי לסוף דעתו ולכאורה נראה לומר דכוונתו דהקשה התם אמתניתין דלועז ששמע אשורית יצא והא לא ידע מאי קאמר ומשני מידי דהוי אנשים וע"ה מתקיף לה רבינא אטו אנן האחשתרנים בני הרמכים מי ידעינן אלא מצות קריאה ופרסומי ניסא ה"נ מצות קריאה ופרסומי ניסא ומדמשני מצות קריאה אמתניתין דשמע משמע דשומע דינו כקורא אבן לענ"ד אין מזה ראי' דפשיטא שגם אנן לאו כ"ע קוראים בעצמן אלא אחד קורא וכל הצבור יוצאים בשמיעה וגם זה מקרי מצות קריאה גם מ"ש דבטור סי' תר"ל משמע כן להדיא נ"ל דכוונתו מדכ' הטור שם אבל אם אינו מבין בלשון שקורא בו וכו' לא יצא ובלה"ק הכל יוצאים בו אע"פ שאין מבינים בו עכ"ל ומשמע דקאי אקורא דאיירי בי' לעיל ולא ביאר דבמגילה אפילו השומע יצא דאיכא מצות קריאה ופרסומי ניסא משא"כ בשאר דוכתי אלמא דפשיטא לי' דאין לחלק בין קורא לשומע ולענ"ד אין זה הכרח דאפשר לומר דמדכתיב הכל יוצאין ממילא נשמע בין קורא ובין שומע וברישא רבותא קמ"ל דבשאר לשון אפילו הקורא לא יצא כשאינו מבין ובסיפא רבותא קמ"ל דבלה"ק הכל יוצאין אפילו השומע. גם מ"ש וכ"מ בב"י שם בשם המ"מ והרמב"ן והרשב"א נ"ל דכוונתו שפלפלו שם ביודע אשורית ולע"ז אי יוצא בשקורא בלע"ז ואם איתא דהקורא יוצא בכ"מ בשקורא בלה"ק אע"פ שאינו מבין מה לי יודע לה"ק או לא וכיון דבא"י לה"ק יצא ה"ה יודע ולענ"ד אין מזה ראי' דאפשר לומר דמ"מ יש מעלה ללע"ז מצד שיודע אותה וללה"ק יש מעלה מצד הלשון לכן יוצא בשניהם אבל כשיש ללה"ק ב' מעלות שהוא לה"ק וגם יודע אותה וללע"ז ליכא אלא חד מעלה אפשר לומר דלא יצא בלע"ז. גם מ"ש דהרא"ש והרר"י כתב בהדיא בלשון שמבינות כבר כתבתי בעזהש"י דאין ראי' מדבריהם ועתה אני מוסיף דפירש הב"ח הנ"ל ודאי מוכרח הוא דע"כ מיירי דא"י לברך בעצמו בלה"ק דאל"כ לא הוי קרי לי' בור והוי מצוה לחלק וגם ע"כ מיירי דמ"מ מבין בלה"ק כדאוקמוהו התו' והרר"י והרא"ש וגם ע"כ מיירי שיודע לברך בלשון אחר כמ"ש התוס' והרא"ש דיברך בלשון שמבין וגם דאל"כ פשיטא דמוטב שישמע ברהמ"ז מאחר דמה יעשה ודאי טובה הוא השמיעה משישב בטל אחר כותבי כן מצאתי בשטמ"ק שכ' וז"ל והאי בור לאו דלא ידע ברהמ"ז דאי הכי פשיטא ומאי קמ"ל אלא אף בידע כיון דאיכא סופר עדיף עכ"ל וכ"ל כוונתו כמ"ש. ונלענ"ד דלהכי השמיטו הטור והש"ע האי סיומא דמסיימו הרר"י והרא"ש שתברך בלשון שמבינות דהם קאי על הנשים שלא היו סידורי תפלות מצוי להם ובלה"ק היו רובם בקיאים ואפילו שיודע לה"ק פעמים לא היה יודע נוסח הברכה והוצרך לברך בלשון שמבין ולא היה מצוי אצלם שלא יהיה מבין לה"ק ויודע לברך בלה"ק אבל הטוהש"ע מיירו לדינא לדידן שסידורי תפלות מצוי לנו ואפילו מי שאינו מבין בלה"ק יותר יודע לברך בלה"ק מבלשון שמבין לכן לא כתבו אלא שיברכו לעצמם ור"ל כדרך כל המברכין ומזה משמע לי שדעתם שיוצא באמירה אפילו אינו מבין לה"ק מדלא כתבו אלא שאינו יוצא בשמיעה ולא כתבו שאינו יוצא באמירה דהא שכיח לן יודע לברך ואינו מבין משמע דבאמירה פשיטא להו דיוצא וגם הדרישה ר"ס קנ"ג אמ"ש הכל בו שיברך בקול רם כדי שישמעו בניו ואשתו כ' וז"ל נ"ל דהכל בו מיירי בשגם האשה ובניו מבינים לה"ק וזהו דוחק שבימי הכל בו לא הי' לה"ק מורגל בפי הנשים וקטנים וכו' וגם דוחק לומר שר"ל שיברך בקול רם כדי שילמדו ממנו וידעו לברך מעצמן וכו' עכ"ל ע"ש והשתא מה הועיל בזה שכ' שילמדו ממנו וידעו לברך מעצמן הא מ"מ לא יצאו כשאינם מבינים אע"כ ס"ל דיצאו כשיברכו בעצמם אע"פ שאינם מבינים אפילו לדעת הטור שאינו יוצא בשמיעה כשאינו מבין וכדעת הלבוש והע"ת והמ"א ומ"מ גם הרב הנ"ל מודה דלפי מנהגינו כרש"י יוצא בין בשמיעה בין בדבור בלה"ק אע"פ שאינו מבין וכמ"ש שם להדיא ובסי' קכ"ד ס"ב כ' וז"ל אלא צריך להתפלל לעצמו בלשון שמבין כי אף באמירה אינו יוצא אא"כ מבין (כמשנ"ת בסי' ס"ב) שהרי כשאינו מבין אינו מכוין אפילו באבות ומי שלא כוון באבות לא יצא י"ח כמשנ"ת בסי' ק"א לפיכך חייב הוא ללמוד להבין פירוש התפלה ולפחות ברכת אבות עכ"ל מדבריו אלו מבואר דאפילו לדעת רש"י דס"ל בסימן קנ"ג דיוצא בברהמ"ז בשמיעה אע"פ שאינו מבין מ"מ בתפלה מודה דצריך שיבין דאל"כ הוי לא כוין ומדברי המ"א סימן כ' וק"א וקכ"ד שהבאתי לעיל לא משמע כן שהרי מבואר מדבריו שגם בתפלה יצא ואפילו נימא דקאי לפי מה דס"ל בסימן קנ"ג כרש"י מ"מ מוכח דלרש"י יצא ובזה לא פליגי רש"י ותו' אם זה מקרי נתכוין או לא ודוחק להעמידה דוקא כשמבין עכ"פ באבות אבן בחידושי הרשב"א ברכות דף י"ג ע"ב [שהביא הב"י סימן ס"ג] וכת' סי' שד"מ לא נזכר שצריך שיכוין בפסוק ראשון של ק"ש ובברכה ראשונה של י"ח פירוש המלות אלא שלא יהרהר בדברים אחרים כדי שיהיו פיו ולבו שוים בבקשת הרחמי' ובייחוד ובקבלת עמ"ש ובסידור השבחים עכ"ל ע"ש ואפשר לומר דאע"פ שאינו מבין פירוש המלות נ"מ אם מבין עכ"פ הענין שמקבל עליו עול מ"ש או מבקש רחמים ומסדר שבחו של הקב"ה ומפנה מחשבתו מדברים אחרים דודאי מקרי כוונה והקב"ה יודע כוונתו ומבין וכמ"ש המ"א סימן כ' ואפשר דאפילו אם אינו מבין הענין רק שיודע שחייבתו התורה או החכמים לומר דברי' אלו ומפנה מחשבתו מדברים אחרים לומר דברים שחייבתו התורה או החכמים לפני הקב"ה כוונה מקרי וכ"ל שכן פירש המ"א דברי הרשב"א אלו על חד מהנך גווני וס"ל כן לדינא והכי הויין סוגיין דעלמא דלא שמענו מרבנים קשישאי דהזקיקו ללמוד עם ע"ה פירוש פסוק ראשון של ק"ש וברכות אבות כדי שיוכלו לצאת ידי חובתם ובק"ש אפילו לדידן חוזר אם לא כוין בפסוק ראשון כמ"ש המ"א סי' ק"א סק"א וסי' ס"ג סק"ו וכן לענין פותח את ידיך שצריך לכוון דוקא אפילו לדידן כמ"ש בסי' נ"א ס"ז וכמ"א שם סק"ו אע"כ ס"ל דיכול לכוין אע"פ שאינו מבין והוי לענין זה אינו מבין כמבין גם המ"א שכ' בסי' ס' סק"ד שישים על לבו מה שהוא אומר ג"כ כוונתו כמ"ש והפמ"ג שם כתב שיבין מה שהוא אומר וכן נראה מדבריו כאן ולענ"ד כמ"ש וכ"מ מדברי היד אפרים סי' ק"א שהבאתי שגם מצות כוונה

עסי' תר"צ ס"ט וא"כ בפסוק ראשון צריך כוונת הלב הוא מלתא אחריתא (כה) ואפשר כל שמבין הלשון אף שא"י כעת מה הוא אומר שאומר במרוצה יצא ופסוק ראשון צריך שישים אל לבו מה שאומר ואי"ה יבואר עוד. ודע שיש לנו הרהורי דברי' במ"ש התוס' שם דקידוש היום ד"ת אמת כן הוא ועמ"א או"ח סי' רע"א א' דאם הזכיר בתפלה תו בכוס הוי דרבנן א"כ כיון דתנן תפלה נאמרות בכל לשון משמע אף ביו"ט ושוב אין צורך להזכיר קידוש דבכלל תפלה הוה (כו) וי"ל דהמשנה לא תנן אלא מידי ד"ת וק"ש לדידן ד"ת ותפלה להר"מ ז"ל ד"ת וכ"מ בהמחבר או"ח ק"ו במ"א אות ב' וט"ז ב' ושם כתבנו מזה ומש"ה לא תנן קידוש על הכוס והלל ומגילה וברכת המצות דכלהו דרבנן והתוספת

כוונה יצא אע"פ שאינו מבין הענין שכ' והנה לחוש לדברי הפ"א ילמוד פתרון הענין שיהא יודע מה הוא מבקש ומתפלל ואע"פ שיהי' קשה לו לקבל פתרון כל תיבה בפ"ע אין בכך כלום ע"ש והיינו על צד היותר טוב וכמ"ש לעיל ולא לעכב אלא דאפשר לדחות דקאי לדידן דלא מעכב לנו בדיעבד חסרון כוונה אפילו בברכה א' כמ"ש רמ"א שם :

נדהזור לענייננו דדעת הלבוש והדרישה והפ"ת והמ"א דכשמברך לעצמו בלה"ק יוצא לכ"ע אפילו שאינו מבין וכן כ"ל דעת הטור והש"ע וכ"כ הסמ"ג בעצמו בסי' ס"ב וסי' ק"א וקכ"ד וסי' קנ"ג ולא מצאתי חולק בדבר אלא בש"ע של התניא שכתב דלדעת התוס' והרר"י והרא"ש והטור והש"ע בסי' קנ"ג דאינו יוצא בשמיעה כשאינו מבין לה"ק ה"ה בדבור אבל גם הוא מודה דלפי מנהגינו כרש"י דיוצא בשמיעה כ"ש בדבור וא"כ יש לתמוה על הסמ"ג כאן שסתם וכ' דאפילו בלה"ק צריך שיבין והוא נגד הלבוש והדרישה והע"ת והמ"א הנ"ל ונגד דברי עצמו הנ"ל דס"ל דיוצא בדבור לכ"ע ונגד מנהגינו כרש"י דיוצא אפילו בשמיעה כשאינו מבין. וראיתי בפר"ח ס"ס ק"א שכ' וז"ל ודע דהא דאמרינן שיכולות להתפלל בכל לשון דוקא שיבינו אותו קצת ואפי' שהוא בלה"ק וכדאמרינן לקמן סי' קנ"ג וכ"כ התו' ז"ל ברים ואלו נאמרים וכ"מ סי' ס"ב ס"א וע"ש עכ"ל לא זכינו לאורו בסימן קנ"ג ומ"מ משמע שחולק אדברי הלבוש והדרישה והע"ת והמ"א הנ"ל גם חולק על מה שפסקו הד"מ והב"ח והמ"א בסי' קנ"ג כרש"י שיוצא בשמיעה אע"פ שאינו מבין והעידו כן על מנהגינו וסוגיין דעלמא כוותייהו. שוב מצאתי בס' מגן גבורים סי' ס"ב שהביא בשם תשובת שער אפרים סי' י"ג דבדבור יוצא בלה"ק כשאינו מבין לכ"ע :

ונשאר לנו לישב ראיית הסמ"ג כאן מהתוס' סוטה דף ל"ב ע"א ד"ה ק"ש שכ' וז"ל בשלמא מקרא מגילה איכא למימר להכי שייר דתנא בפ"ב דמגילה דף י"ז ע"א הלועז ששמע אשורית יצא וכו' עכ"ל משמע דר"ל דיוצא במגילה בלה"ק אע"פ שאינו מבין ואלו בהכי דמתניתין בעינן שיבין דוקא ומשמע אפילו בלה"ק צריך שיבין. וראיתי בספר מגן גבורים בסי' ס"ב סק"א שכ' דהתוס' ס"ל דכין מגילה וכין בכל הכי דמתניתין יוצא בדבור בלה"ק אפילו אינו מבין ובשמיעה מיחיד אינו יוצא כשאינו מבין וכשיחיד מוציא רבים יוצאין אע"פ שאין מבינים וכ' שם דה"ה בזימון שלשה יוצאין אע"פ שאין מבינים וכוונת התוס' דלא חשיב מקרא מגילה דכבר תנא לי' במגילה ע"ש ולענ"ד מ"ש שגם במגילה אין היחיד יוצא בשמיעה כשאינו מבין ודאי ליתא דא"כ לא הוי צריכי התו' והרר"י והרא"ש בברכות שם לומר דמגילה שאני הא מגילה וברהמ"ז שוים דביחיד צריך שיבין ובצבור א"צ שיבין ואיך נפרש דברי התו' בדבר שהם עלמם ודאי לא ס"ל כן וגם לריצא אין נלענ"ד כן דא"כ לא הוי שתקו בפוסקים בסימן תר"צ לפרש חילוק זה ואיך סתמו כל הפ'סקים והש"ע לתת מכשול ח"ו לפני המעיינים וגם פשט לשון המשנה דהלועז ששמע אשורית בלשון יחיד נאמרה [אלא דזה יש לדחות דשמע קריאת המגילה כלבור כאשורית ואין חילוק בין לועז זו להרבה לועזים]. גם מה שפירש דברי התו' דר"ל כיון דכבר תנא לי' במגילה לא חשיב להו הכא הוא תמוה לענ"ד דא"כ הו"ל להביא אבל קורין אותה ללועזות בלע"ז ואמאי הביאו משנה דלועז ששמע אשורית. אכן לענ"ד בלא"ה דברי התו' אלו לא יתפרשו כפשטן דדוקא במגילה יוצא בלה"ק כשאינו מבין ולא בכל הכי דא"כ דברי התוספות תמוהים מאוד שכ' דממגילה ל"ק משום דלועז ששמע אשורית יצא משמע אבל קידוש וברכת הפירות והמצות לא ניחא להו לומר כן דמשמע להו שגם בלה"ק לא יצא כשאינו מבין ואח"כ כ' דבהכי אפילו בכל לשון יצא כשאינו מבין ואי חזרו מסברתם הראשונה ל"ל לנחות ב' דרגות ומנ"ל לומר כן הו"ל שגם הכי למגילה דמו דיוצא בלה"ק כשאינו מבין משא"כ בהכי דמתניתין. ומכאן משמע לי להיפך דבלה"ק גם בכל הכי דמתניתין יוצא כשאינו מבין והנלענ"ד בכוונת דברי התוס' דאזלו כאן לשיטתם בברכות הנ"ל דבשמיעה ודאי לא יצא כשאינו מבין וגם משמע דס"ל כן גם גבי קידוש וברכות לבד ממגילה וכ"כ מדברי המ"א סי' קנ"ג שהבאתי לעיל לכן כתב כיון דמגלה לא דמי לכל הכי דאפילו בשמיעה יוצא כאשורית אע"פ שאינו מבין לכן לא חשוב לה כנ"ל לפרש דבריהם ומעתה אדרבה משמע מדברי התוס' דבדבור יוצא בכל הכי בלה"ק אע"פ שאינו מבין מדלא כ' דבקידוש וכל הכי יוצא בלה"ק כשאינו מבין ולא בלעז וא"ל דלא משמע להו כלל לחלק בין לה"ק ללעז דהא חזינן דמחלקינן ביניהו במגילה אע"כ כמ"ש: (כה) ואפשר כל שמבין. אכן בש"ע של התניא סי' קפ"ה ס"א כ' דלדעת האומרים דאם אינו מכיר הלשון אינו יוצא כ"ש אם לבו פונה לד"א בשעת אמירת הברכות אע"פ שמבין לה"ק ע"ש. ולכאורה היה אפשר לדעתו דהכל כוונה אחת הוא אלא לכתחלה צריך כוונה זו בכל ק"ש ובכל התפלה ובדיעבד די בפסוק ראשון של ק"ש וברכה א' של שמ"ע אלא דפי"ז נצטרך לומר דברהמ"ז לדעה זו דמי לפסוק א' של ק"ש ולא מסתבר לענ"ד לומר כן לכן נלענ"ד דלדידי' החילוק בין פ"ר של ק"ש וברכה ראשונה של שמ"ע לשאר ק"ש ותפלה וברהמ"ז דבפסוק א' של ק"ש וברכה א' של שמ"ע צריך שלא יהרהר בד"א כלל וכמ"ש בסי' ס' ס"ה [והוא מדברי הרשב"א ברכות י"ג ע"ב ובא' סי' פד"מ שהבאתי לעיל] כדי שיקבל עליו עול מ"ש בהסכמת הלב ור"ל שכל הלב יסכים לזה ולא יהרהר בשום ד"א כלל וה"ה בברכה ראשונה של שמ"ע כמ"ש הרשב"א שם שיהא פיו ולבו שוים בבקשת הרחמים משא"כ בשאר ק"ש ותפלה וכן ברהמ"ז א"ל אלא שלא יהיה לבו פונה כלו לד"א ולא יהרהר כלל כמה שמוציא מפיו אבל אם שהוא אומר מה שמהרהר אע"פ שנתערב במחשבתו גם כוונה אחרת לית לן בה ודוק: (כו) וי"ל דהמשנה לא תנן. ר"ל דלפ"ז ל"ק קושית התו' אמאי לא חשיב קידוש והלל וברכת הפירות והמצות דדרבנן לא חשיב וקידוש דרבנן אחר שקידש בתפלה ותפלה דאורייתא וא"כ אין ראי' דהנך דמתניתין צריך שיבין וגם אין ראי' דקידוש וברכות יוצא בכל לשון אפילו אינו מבין וכלמסיק וכ"כ עוד בסי' ס"ב ע"ש. ולענ"ד זה דוחק גדול לומר דהא דלא חשיב קידוש דלאו דאורייתא הוא דמסתמא כבר קידש בתפלה דמי לא עסקינן דלא קבע ברכה לשבת בלשון מקדש השבת אלא הזכיר של שבת בתוך התפלה כמ"ש בסי' רס"ח ס"ד ולא אמר מקדש השבת דמשמע דלא יצא ידי קידוש אלא כשאומר בלשון מקדש השבת וגם משמע דמדאורייתא יוצא ידי תפלה אפילו לא הזכיר כלל של שבת אלא שצריך לקדש אח"כ וא"כ הו"ל למשנה למיחשב קידוש היום דיהי' משמע בין שהוא תוך התפלה או לא וגם עדיין דברי המ"א אינם מיושבים בזה דא"כ מ"ש בסי' ס"ב דבקידוש וברה"פ והמצות א"ל שיבין וק"ש ותפלה וברהמ"ז צריך שיבין הוא לשטתו בסי' ק"ו שכ' דהסכמת רוב הפוסקים דתפלה דרבנן ושאר הוכחת התוס' במקומו ודבריו בסי' כ' ובסי' ק"א וקכ"ד וקנ"ג וקנ"ט הכ"ל דיוצא בתפלה וברהמ"ז בלה"ק אע"פ שאינו מבין קאי לשטת הרמב"ם והמחבר דתפלה דאורייתא וזיכה ספרי לבי תרי וגם א"כ אפילו בשאר לשון כמי יצא כשאינו מבין ופ"כ צ"ל לדידי' כמ"ש לעיל. ועוד נלענ"ד דהנה התוס' בסוטה שם כ' דהא בפרק מי שמתו משמע דתפלה וק"ש דרבנן וכ' מהרש"ל דבמסקנא פירשו התו' שם דהגירסא הנכונה ק"ש דאורייתא ותפלה דרבנן וכ"ל דאין ר"ל דדברי התו' סותרים זא"ז אלא דלאלומי הקושיא הקשו גם מק"ש ור"ל דהא יש גירסא אחת שם וכן ס"ל למ"ד שם שגם ק"ש דרבנן עכ"פ כאמר אמת ויציב ותקשה לדידי' מתניתין אמאי לא חשיב כל הני דהא לדידי' ע"כ חשיב גם דרבנן. ומעתה אני אומר גם לשטת הרמב"ם והמחבר אע"פ שפסקו

(כז) והתוספת לשיטתם שם ד"ה אלו נורסים אלו נאמרים בלשונ"ם דהיינו בלשון שמבין דוקא ולרש"י גרים בכל לשון משמע אף שאין מבין (כח) ועיין רש"ל שם ועב"י קצ"נ וד"מ שם (א') [צ"ל אי] נשים יוצאים ברהמ"ז באין מבינים. (כט) וע"ש בתוס' ע"ב ד"ה ורבי יע"ש. ומיהו המחבר בקצ"נ פסק כטור ורא"ש צריך שיבין אפילו אומר בלה"ק כ"ש בשאר לשונות. ומה שהביא המ"א בס"ב (ר"ה) [צ"ל מתוס'] סוטה דהלל וברכת הפירות ומצות וק"ה א"צ שיבין מה שאומר אין מוכרת לדידן דלא קשה אמאי לא תנן כל הני דלא תנן כ"א ד"ת כאמור. וא"כ י"ל ה"ה כל הני צריך שיאמר בלשון שמבין ואפילו בלה"ק לא יצא ושאני מגילה דפרסומי ניסא יצא בלה"ק אע"פ שאין מבין כמ"ש הב"י קצ"נ לרא"ש וטור דלא כרש"י (ל) מיהו תפלה י"ל במחלוקת שנוי' אבל ק"ש י"ל אף לרש"י צריך שיבין דשמע בכל לשון שאתה שומע צריך שיבין ובלה"ק אפשר דא"צ שיבין דומי' דמגילה דבלה"ק יצא אף שאין מבין ובשאר לשונות צריך שיבין (לא) והשתא יש מחלוקת בזה בין רש"י ותוס' ורא"ש וטור בקצ"נ. ואי"ה יבואר בפנים:

ז ויש לי לחקור חקירה אחת וגדולה הוא והוא מ"ע שמחוייב האדם לעשיתה ונקרא חובה כמש"ל והנה יצוייר דמה"ת יוצא בה וחז"ל אמרו שצריך לעשותה ע"צ בתינה שיוצא אף מדרבנן המשל בזה סוכה מה"ת יוצא בסכך שגידולו מן הארץ ואין מקבל טומאה וחז"ל פסלו סיכבה באניצי פשתן או בחבלים מדרבנן כמו שיראה הרואה בפ"ה (לב) מה' סוכה ה' ברמ"ם ור"א ז"ל (בחידושינו שבת כ"ז ב' הארכנו) או נסרים משום גזירת תקרה וכדומה אי אין לו סככים כ"א הנך מבעיא לי אם יקויים עכ"פ מ"ע דסיכה מה"ת כה"נ לא נזרו לעקור מצות סיכה ואפשר ברוכי לא מברכינן כי כל הברכות כה"ג דרבנן והם אמרו דפסילה אלא אי יתובי יתבינן בה עכ"פ או לאו ואיסורא נמי יש בה דלא נייתי למיסרך ולעשות כן תמיד א"ד במקום ביטול מצוה לא נזרו. ועמ"ש (לג) התו' סוכה דף ג' א' ד"ה דאמר כל היכא דחז"ל נזרו אף מד"ת לא יצא וכמ"ש א"כ היית נוהג לא קיימת

שפסקו שגם תפלה דאורייתא מ"מ ע"כ יש דעות בגמרא שק"ש ותפלה דרבנן ועכ"ל חשיב לדידי' במתניתין גם דרבנן ואמאי לא חשיב כל הני דאין סברא לומר דפליגי הנך מ"ד בהא אי ק"ש ותפלה וברהמ"ז צריך שיבין או לא. ועמ"ש בעזהש"י באו"ח סי' ס"ז: (כז) והתוספת לשיטתם. ר"ל דלגירסת התוספת בלא"ה ע"כ כל הני דחשיב במתניתין צריך שיבין ולא חדשו אלא בהנך דלא חשוב א"צ שיבין: (כח) ועיין רש"ל שם. ר"ל דמהרש"ל גורס ברש"י אלו נאמרים בכל לשון גרסינן אכן מהרש"א גורס אלו נאמרים וכו' גרסינן ופירש דר"ל דגרסינן אלו בלא וי"ו ולא ואלו בוי"ו וא"כ אין ראי' מרש"י אכן הרי"ף והרא"ש רפ"ב דברכות העתיקו בכל לשון אכן גם לפי גירסא זו אין ראי' דא"צ שיבין אלא דאין ראי' דצריך שיבין. ודע דהרמב"ם בפ"ג מה' סוטה ה"ז כתב וז"ל וא"כ משביעה הכהן בלשון שהיא מכרת ומודיע בלשונה וכו' ואומר לה בלשון שמכרת וכו' והיא אומרת אמן אמן בלשון שמכרת עכ"ל וכ"כ בפ"ז מה' שבועות ה"ז וז"ל ואינו חייב בשבועת הפקדון עד שישביעו בלשון שהוא מכירה עכ"ל וכ"כ בפ"ט ה"כ וז"ל אין העדים חייבין עד שישביעם בלשון שהם מכירין אותה עכ"ל משמע דס"ל דבעינן דוקא לשון שמכירין ואפילו בלה"ק בעינן שיכיר הלשון ובפ"א מה' ברכות ה"ו כתב וז"ל וכל הברכות כולן נאמרים בכל לשון ומשמע שגם על ברהמ"ז שהזכיר שם בראש הפרק קאי וכ"כ בפי"א מה' מעשר שני ה"ה וז"ל וידוי זה נאמר בכל לשון שנאמר ואמרת לפני ד' אלקיך בכל לשון שאתה אומר עכ"ל ומשמע דלא בעינן שיבין ובפ"ב מה' ק"ש כתב קורא אדם את שמע בכל לשון שהוא מבינה עכ"ל וי"ל דדעתו דשבועות וסוטה ג"כ בכל צריך דוקא בלשון שמבין וכמ"ש בפי"א מה' שבועות הי"ד וז"ל ואע"פ שנהגו בכל בתי דינין להשביע בלה"ק צריך להודיע את הנשבע עד שיהא מכיר לשון השבועה וכו' עכ"ל וכתב הכ"מ שפשוט הוא שצריך הנשבע להכיר לשון השבועה עכ"ל אכן מה שמחלק דק"ש צריך שיבין ובברהמ"ז ובוידוי מעשר א"צ שיבין צריך טעם ואפשר טעמו דק"ש יליף משמע בכל לשון שאתה שומע צריך שיבין משא"כ ברהמ"ז דיליף מוברכת בכל לשון שאתה מברך א"צ שיבין ווידוי מעשר אע"ג דאמרינן יליף אמירה מסוטה ס"ל להרמב"ם דלא אצטרך למילף מסוטה אלא דלא נימא ניליף מלוים דדוקא בלה"ק לזה אמרינן דטפי ניליף מסוטה אבל אליבא דאמת א"צ ילפותא אלא ואמרת בכל לשון שאתה אומר כמו דילפינן בסוטה ואמר בכל לשון שהוא אומר וכמ"ש הרמב"ם בפי"א מה' מע"ש הנ"ל שנאמר ואמרת וכו' וע"כ א"צ שיבין וסוטה טעמא אחרינא הוא וכמ"ש א"כ ס"ל כיון דעיקר טעמא בסוטה דבעינן בלשון שמבינה משום שהוא שבועה וזה לא שייך בוידוי מעשר לכן לא ילפינן מסוטה לזה ומ"מ מלשונו בפ"ב מה' ק"ש שכ' קורא אדם וכו' ולא כ' צריך לקרות בלשון שמבין משמע שעיקרה בלה"ק אע"פ שאינו מבין מדלא התנה בלה"ק שצריך שיבין אלא שיכול לקרות בכל לשון שמבין ומ"מ למדנו מדבריו דס"ל דמשנתינו להו בחדא גוונא מתניא ודלא כדברי התוס' ומ"מ לא אשכחן דפליגי עלייהו אלא בברהמ"ז וס"ל דא"צ שיבין ובתפלה אין מבואר דעתו: (כט) ועיין בתוס'. ר"ל דשם פלפלו התוס' אי ק"ש דאורייתא או דרבנן ע"ש ועמ"ש לעיל מזה: (ל) מיהו תפלה י"ל במחלוקת וכו'. משמע אבל תפלה אפילו בכל לשון א"צ שיבין ולא ידעתי מה בין תפלה לברהמ"ז דרש"י יליף דברהמ"ז יוצא אע"פ שאינו מבין ממגילה כמ"ש התו' והרא"ש ברכות מ"ה ע"ב א"כ ש"מ דדומה למגילה דדוקא בלה"ק יוצא כשאינו מבין ולא בשאר לשון לא בשמיעה ולא באמירה א"כ פשיטא דה"ה תפלה דמנ"ל לחלק בינייהו ולפ"ז ק"ש ותפלה וברהמ"ז שוים ודוק ול"ע: (לא) והשתא יש מחלוקת. ר"ל דלרש"י בק"ש בלה"ק א"צ שיבין ובתפלה אפילו בשאר לשון א"צ שיבין ולתוס' בין בק"ש בין בתפלה אפילו בלה"ק צריך שיבין וכבר כתבתי הנלענ"ד בזה: (לב) מה' סוכה הלכה ד' כנ"ל. ושם מבואר כן באניצי פשתן כשדק ונפץ אותם אין מסככין בו ומשמע דמדרבנן הוא וכמבואר בלח"מ שם אכן מ"ש הפמ"ג או בחבלים לא מצאתי שם כן אדרבה סתם וכ' הרמב"ם שם מסככין בחבלים של סוב ושל חלף וכיוצא בהם וחבלים אחרים לא הוזכרו שם ואפשר ט"ס הוא וצ"ל או חבילות והוא מבואר שם ה"י ע"ש ול"ע אכן במ"מ שם איתא בחבלים של פשתן פסולה ואפשר עליו כוין הפמ"ג: (לג) התוס' סוכה וכו'. הן אמת שבדברי התוס' שם מבואר דאפילו היכי דב"ש מוקמי לה אדאורייתא וב"ה מחמירין מדרבנן אם עשה כדברי ב"ש לא יצא י"ח אפילו דאורייתא. ונלענ"ד דל"ד ליבום חייבי לאוין דאסור משום גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שני' וקיי"ל אם בעלו קנו כדאיתא באה"ע סי' קע"ד דכאן דוקא שחכמים תקנו לעשות המצוה באופן אחר משום תיקון המצוה ע"כ לא הוי מצוה אפילו בדיעבד משא"כ התם דמשום גזירה אטו איסור אחר הוא ולא משום תיקון המצוה. אכן לענ"ד אין דברי התוספת מוסכמים דהתו' למדו זה מדקאמר אם כך היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך משמע דאפילו דאורייתא לא קיים והריטב"א בחידושיו סוכה דף כ"ח ע"א כתב וז"ל הא דתנן אמרו לו א"כ היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך לאו דוקא דהא סוכה גדולה וכשרה היא אלא דאסרו רבנן שלא תהא שלחנו בתוך הבית גזרה שמא ימשוך אחר שלחנו אלא פירושו לא קיימת מצות סוכה כראוי וכרצון חכמים ודכוותה בפ' ערבי פסחים מי שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יי"ח שפירושו שלא קיים מצותו כראוי אבל ודאי אינו מעכב וכן רבים עכ"ל הרי למדנו מדבריו דודאי יצא מדאורייתא ורבים דבריו שכתב לא קיימת מצות סוכה כראוי וכרצון חכמים היה אפשר לומר דעכ"פ מדרבנן לא יצא אכן ממה שסיים אבל ודאי אינו מעכב משמע דבדיעבד יצא אפילו מדרבנן וכ"כ הר"ן שם וז"ל א"ל א"כ היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך לאו דוקא דהא מדרבנן הוא דמיתסר שמא ימשוך אחר שלחנו אלא הכי קאמר לא קיימת מצות סוכה כראוי וכרצון חכמים וכדתנן בפ' ע"פ כל מי שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יי"ח כלומר שלא קיים מצותן כראוי עכ"ל וכ"כ עוד בפ' ע"פ וז"ל כל מי שלא אמר וכו' כלומר לא יי"ח כראוי אבל לא יי"ח כלל לא קאמר ודכוותה בסוכה א"כ היית נוהג וכו' לאו דוקא דהא לא הוי טעמא דהכא אלא משום דלמא אתי לאימשוכי

קיימת מצות סוכה מימיך ועיין ברכות י"א בתוס' שם ד"ה תני ובריש ברכות ברבינו יונה דאם אמרו חז"ל לאחר חצות לא יצא (לד) אף מה"ת לא יצא וזה ששאלו בני ר"נ ואמר חייבין אתם לקרות דחז"ל לא אפקיעו מיניה ולכתחלה אמרו להרחיק כו' י"ל

אימשוכי בתר שלחנו וכל היכי דלא אמשיך לא שני דלא יצא א"ו כדאמרינן עכ"ל משמע דיצא בדיעבד אפילו מדרבנן ולקמן אכתוב אי"ה עוד מזה. ועמ"ש בזה בס"ד בא"ח סי' ס"ג ס"ב: (לד) אף מה"ת לא יצא. וכ"כ עוד בשמו לקמן ח"ד אות י"א וז"ל אף מה"ת לית לי' כלל מצוה ולא יצא עכ"ל. אכן אין זה לשון הרר"י אלא ז"ל שם חכמים ס"ל דאפילו בדיעבד אינו יוצא אלא עד חצות משום סייג עכ"ל וכ"ל דכוונתו דחכמים פטרוהו אח"כ מחיובו וממילא אפילו בדיעבד אין לו לקרות אח"כ כיון שהוא פטור וזהו מה שהקשה אח"כ לרבנן אם עבר חצות מה יהא דינו שאם נאמר שלא יקרא כלל קשה כיון דק"ש חיוב מה"ת האיך יכולין חכמים לפטור ממנה ואית דאמרו דס"ל דאחר חצות קורא בלא ברכות ומסיק דס"ל לרבנן דאפילו ק"ש עצמה שהוא מה"ת כל הלילה אינו קורא אותה אחר חצות שיכולין חכמים לפטרו ממ"ע משום סייג או משום קיום המצוה עצמה כמו לולב ביו"ט ראשון שחל בשבת וסדין בציצית וסיים ה"ל אע"פ שמצות ק"ש כל הלילה מה"ת אפ"ה פטרו אותו חכמים משום סייג כדכתיבנא עכ"ד ע"ש באריכות ואם איתא דכל היכי דתקנו חכמים שלא יעשה כן אפילו מדאורייתא לא יצא מה הקשה ופלפל האיך יכולין חכמים לעקור ממנו מ"ע דאורייתא הא עקירה ועומדת היא כיון דאפילו יקרא לא יצא מדאורייתא ומעוות לא יוכל לתקון והוי כמו שעבר עד הנץ החמה ולא קרא ועל תחלת התקנה ודאי לא שייך להקשות אמאי תקנו חכמים תקנה קבועה שלא יהא זמנה אלא עד חצות ועי"ז כשיעבור אחד ולא יקרא עד חצות יעבור מ"ע דאורייתא דהא ודאי דאין לחכמים למנוע א"ע מלעשות תקנה משום סייג שיעשה באופן שלא יעבור על דאורייתא דחכמים חשו שמא יאמר עדיין יש שעות ויעבור עי"ז עד הנץ החמה ולא יקרא לכן הקדימו זמנה עד חצות ועי"ז ימהר כל אדם לקרות ולא יעברו ואם אחד עבר ולא קרא עד חצות איהו דאפסיד אנפשי' מ"מ חכמים ידעו דיש הרבה מזה דאדרבה ע"י תקנתם לא יעברו ולא מנעו תקנתם בשביל יחיד והוא ממילא עבר אע"כ ס"ל דאפילו אם היו מתקנים תקנה קבועה שלא יקרא אלא עד חצות והעובר עלי' הי' נקרא עבריין כעובר על דברי חכמים מ"מ הי' יוצא מדאורייתא אלא דחכמים פטרוהו שלא יקרא אח"כ והשתא מקשה כיון דק"ש מה"ת האיך יכולין חכמים לפטרו ממנה אע"פ שתקנו שיקרא דוקא קודם חצות מ"מ האיך יכולין לפטור את העובר על דבריהם שלא יקרא אח"כ ותירץ שיכולין חכמים לפטור אותו כמו שפטרו מלולב ביום ראשון של סוכות שחל בשבת וגם פטרו סדין מציצית והתירו ללבשו בלא ציצית וממילא לא שייך לומר דיקרא לקיים מצוה דאורייתא דפטור הוא כמו דלא שייך לומר שיקח לולב ביום ראשון של סוכות שחל בשבת לקיים מ"ע דאורייתא וגם לא מצינו מי שאמר להחמיר שלא ילבוש סדין כיון דמדאורייתא חייב בציצית ואסור ללבשו בלא ציצית וכ"ל דטעם האית דאמרי שהביא הר"י דס"ל דדוקא אם ראו חכמים בעצמם לתקן לפטור מצוה זו עתה אבל לפטור את העובר לא והר"י ס"ל שאין לחלק בזה אבל במקום שלא פטרוהו מחיובו ואדרבה חייבוהו לעשות באופן אחר דנימא דמי שלא עשה כתיקון חכמים לא יצא י"ח מה"ת וצריך לחזור ולעשות מדאוריי' או אפילו מדרבנן באופן שחייבוהו חכמים לא שמענו מכאן. הן אמת דלפ"ז אפשר לומר דהר"י ס"ל דלא יצא מה"ת ואפ"ה שפיר מקשה האיך יכולין חכמי' לעקור ממנו מ"ע דאוריי' דס"ל בקושייתו דדוקא לתקן שלא יצא וצריך לחזור ולעשות באופן שיצא בו מדרבנן אמרינן אבל לפטרו לגמרי לא מטעם שכתבתי והא תירץ שמצינו שפטרוהו לגמרי וגם בכה"ג פטרוהו אבל מ"מ אין מדברי הר"י ראי' לא לכאן ולא לכאן ואין סברת הר"י משום דלא יצא מה"ת דאלו כן לא היה מקשה כלום וכמ"ש אלא שאין זה ענין לכאן כלל וכמ"ש. וכזה יש ליישב לשטת הריטב"א והר"ן שהבאתי לעיל דיצא מה"ת אפילו אי ס"ל כהר"י בהא דלא יקרא אחר חצות וגם אחר עלות השחר לכ"ע לא יקרא אם לא באונס ואמאי לא יקרא לצאת י"ח מדאורייתא אע"כ כמ"ש ובלא"ה לא קשה מאחר עלות השחר דאפשר לומר כמ"ש הכ"מ בפ"א מה' ק"ש ה"י דבאונס מדאורייתא זמנו עד הנץ החמה דזמן שכיבה הוא לדידי' ע"ש. שוב מצאתי בב"י סימן ס' שכ' למ"ד ברכות ק"ש מעכבין אם לא בירך אלא ברכה אחת גם אותה שבירך לא יצא ואם קרא ק"ש בלא ברכות לא יצא ידי ק"ש כתקנה ע"ש ומשמע אע"פ שחכמים תקנו הברכות דליעכבו מ"מ יי"א ק"ש דאורייתא אלא ידי ק"ש כתקנה שתקנו חכמים לא יצא ע"ש ודוק:

והנה רבותינו בעלי הש"ע לא ביארו לנו לא בסי' תרכ"ט גבי סככים הפסולים מדרבנן ולא בסי' תרל"ד גבי שלחנו בתוך הבית מה דינו בדיעבד אלא גבי סולרי והוצי בסי' תרכ"ט סי"ד כתב הש"ע יש דברים שאסרו לסכך בהם לכתחלה.

והב"י בסי' תרכ"ט גבי חבילה כ' וז"ל ומשמע דבדיעבד נמי פסולה אם סיכך בחבלים [צ"ל בחבילה] ולא דמי לסולרי והוצי דלא פסולי בדיעבד דהנהו לא פסולי אלא משום דלמא שביק להו ונפק אבל חבילה שפסולה משום דחיישינן דלמא עביד סוכה מן העשוי בדיעבד נמי פסלינן לה עכ"ל והטור כתב גבי סולרי והוצי וז"ל ויש דברים שכשרים מה"ת אלא שחז"ל אסרו לסכך בהם לכתחלה ובדיעבד יצא ואח"כ כ' וחבילה ג"כ אסרו לסכך בה וכו' הד"מ אות ז' וז"ל ומשמע דאף בחבילה שאסורה מדרבנן אינו אסור אלא לכתחלה אבל לא בדיעבד אך ב"י כ' דחבילה אסורה אף בדיעבד ולא נראה כן מדברי הטור ומ"ש לקמן דאם סיכך בחבילה והתירה כשרה היינו דאף לכתחלה מותר לעשות סוכה ממנה מאחר שהתירה אבל אה"נ אם לא התירה וישב תחתי' יצא בדיעבד ככ"ל עכ"ל ומשמע דדוקא אם עבר וישב תחתי' יצא אבל אם עבר וסיכך בה לא ישב תחתי' ומשמע דלמד זה מדברי הטור מדכ' אחר דין דסולרי והוצי וחבילה ג"כ אסרו משמע דדינם שוה וכ"כ הפרישה דמזה למד הד"מ ובהאי דינא דסולרי והוצי כ' המ"א ס"ק י"ג בשם הרמב"ם והרא"ש דאם עבר וסיכך בהם מותר לישב בה וא"כ כיון דס"ל להד"מ דבחדא מחתא מחתינהו הו"ל שגם בחבילה מותר לישב בה וכ"ל לדעת הד"מ דאע"ג דתרוייהו אינם פוסלין בדיעבד מ"מ ע"כ כל חד לפי עניינו דבסולרי והוצי כיון דלא אשכחן דגזרו משום פעם אחרת אלא דלמא עתה בפעם הזאת שביק להו ונפיק ולא ישב בסוכה ע"כ עיקר הגזירה על שעת סיכך שלא לסכך בהם אבל אחר שכבר סיכך ורוצה לישב בה לא שייך גזירה זו ולכן כשלא גזרו בדיעבד ממילא כשכבר סיכך בהם לא גזרו ומותר לישב בה אבל בחבילה הגזירה היא שמא פעם אחרת ישב תחת החבילה שהניח ליבשה ועיקר גזירה זו שייכה על היושב תחתיו ולא על המסכך הרי דעיקר גזירה הי' שלא ישב תחת חבילה ולכן לא הוי דיעבד גבי' אלא כשכבר ישב תחתי' וכשלא גזרו בדיעבד היינו אחר שכבר ישב דוקא וזהו הנלענ"ד בדעת הד"מ. והב"ח ס"ט כ' דבתו' דף י"ב ע"ב ד"ה אין מסככין מבואר דגבי חבילה אפילו בדיעבד פסול שכ' דלא גרסינן לכתחלה דדיעבד נמי לא מהני דרבנן מדקאמר אבל מדאורייתא שפיר דמי משמע אבל מדרבנן לא וכן משמע מדברי הרמב"ם רפ"ה ע"ש וכ"כ הר"ן בפירוש המשנה דחבילי ק"ש וכו' ע"ש עכ"ל ומ"ש שכן משמע מדברי הרמב"ם רפ"ה כ"ל דכוונתו מדכתב אבל אם עבר וסיכך בדבר המקבל ונשאר או בדבר שריחו רע כשרה שלא אמרו אין מסככין באלו אלא שלא יניח הסוכה ויצא עכ"ל משמע דוקא בהכי אבל בשאר פסולי דרבנן אפילו בדיעבד פסול ואפשר לומר דהד"מ מפרש דהתוס' והר"ן לא אתו אלא לאפוקי דאם סיכך אסור לישב תחתי' ולא בא הר"ן אלא לומר דאע"ג דלשון אין מסככין משמע דאם כבר סיכך מותר לישב תחתי' מ"מ אין הדבר כן אבל אם כבר ישב תחתי' יצא וא"כ גם דברי הרמב"ם אפשר לפרש כן דבהני אם כבר סיכך מותר לישב תחתי' ובשאר פסולי אסור לישב בהם אבל אם ישב בהן אפשר דמותר בדיעבד ולכאורה ע"כ צ"ל כן לדעת הר"ן דהא כבר כתבתי בשמו גבי שלחנו בתוך הבית דיצא בדיעבד וכמ"ש בפרק ע"פ בסרי"א ואע"פ שאמרו בגמ' בהדי' לא קיימת מצוה סוכה מימיך לא מסתבר לי' לומר דלא יצא בדיעבד כיון שאין איסורו אלא משום גזרה

כ"ש

י"ל (לה) זה בעושה במזיד לא יצא אף מה"ת משא"כ באנוס ואין לו סכך אחר י"ל לא גזרו כה"ג. שוב ראיתי הדבר מפורש במ"א (לו) תרכ"ט אות כ"ב כל דבר האסור משום גזרה אי אין לו אחר מסככין בו יע"ש (לז) ולענין ברכה אני מסופק:

ח באופן דנקיטנא מהני מילי מעלייתא דכתיבנא הוא כך כל מילי דרבנן אמרו במ"ע שצריך לעשות כך אם הזיד ולא עשה כן אף מה"ת לא יצא ובאונס יצא ויצא לנו הדין כך הדמיון מי שהתפלל תפלת ח"י בשבת והזכיר שבת (לח) דיצא מה"ת כמ"ש

כ"ש הכא שלא נזכר בגמרא האי ליטנא דודאי יצא בדיעבד אחר שכבר ישב וכן נ"ל גבי שולרי שדייק הכ"מ שם מדברי הר"ן שכ' לשון פסולין דאפילו בדיעבד פסול וא"כ גם מדברי הריטב"א יש לדייק כן שכ' בחידושיו כדברי הר"ן ומ"ש משלחנו בתוך הבית דס"ל דיצא וכמ"ש לעיל וגם היה אפשר לדייק גם מלשון הגמ' דנקט כמה פעמים בפסולי דרבנן לשון פסול דמשמע דיעבד כגון בחבילי פשתן וכדומה אע"כ דאין ראי' מלשון זה אלא דלא ישב בה לכתחלה ואפשר גם דעת הב"י והב"ח כן ולא כאו אלא לומר דלא דמי לשולרי והוצי דמותר לישב בה לכתחלה והד"מ לא חלק על הב"י אלא דמשמע לי' מדבריו דאפילו כבר ישב בה לא יצא בדיעבד ומ"מ אין זה מוכרח דאפשר לומר דדוקא גבי שלחנו בתוך הבית דהסוכה כשרה ונמצא שישב בסוכה כשרה אלא דגזרינן שמא ימשוך אחר שלחנו ולא ישב בה לכן ס"ל להריטב"א והר"ן דאחר שישב בה ולא נמשך אחר שלחנו יצא בדיעבד דהא בסוכה כשרה ישב אבל בחבילה ושאר פסולי דרבנן שפסלוהו רבנן וקראו עליו שם פסול אע"פ שכבר ישב בה לא יצא דהא בסוכה פסולה מדרבנן ישב דומה לטבל במקוה שאובה דפשיטא דאע"פ שכבר טבל אמרינן במקוה פסולה טבל אע"פ דלית בה אלא ג' לוגין שאובין דלד"ה כשרה מדאורייתא ומעתה אפשר לומר דבחבילי פשתן וכדומה גם הד"מ מודה דלא יצא אע"פ שכבר ישב בה דכיון דפסלוהו רבנן וקראו שם פסול על גופן מהך טעמי שכ' הב"י שם היושב בה בסוכה פסולה מדרבנן ישב ולא יצא ולא נחלק הד"מ אלא בחבילה דטעמא משום גזירה אטו חבילה אחרת שהניחה ליבשה דהוי תעשה ולא מן העשוי לכן ס"ל דעל חבילה זו דבאמת לשום סכך הניחה לא נקרא שם פסול כלל ויצא בדיעבד והר"ן ס"ל דאפילו בשולרי כיון דמ"מ אסרו לסכך בה הוי כפסלוהו רבנן ולא יצא ודוקא בשלחנו בתוך הבית דהסוכה כשרה לגמרי ס"ל דיצא ומ"מ אין ראיות הב"ח מדברי הר"ן ראי' דאפשר לומר דלטעמי' אזיל שפוסל גם בשולרי וגם התוס' לטעמייהו אזלי דס"ל שגם בשלחנו בתוך הבית לא יצא וגם מדברי הרמב"ם אין ראי' דאפשר למידק מרישא איפכא שכ' סיכך בדבר שאין גידולו מן הארץ או במחובר לארץ או בדבר שמקבל טומאה פסולה עכ"ל ומשמע דוקא הנך שיש פסול בגופן ואע"פ שאינו מקבל טומאה אלא מדרבנן מ"מ פסולה אבל האבורים משום גזרה שלא יסכך בדבר פסול ואין בגופו פסול כשר בדיעבד אלא מהא ליכא למשמע מינה וא"כ גם נסרים לחבילה דמי שילא לדברי הד"מ דהא גם בנסרים אין פסול בגופן אלא משום גזרת תקרה וכן מדיוק לשון הטור שכ' אחר דין דחבילה וכן אסרו לסכך בנסרים אלמא נסרים בחדא מחתא מחתינהו עם חבילה ושולרי והוצי וא"כ הרמב"ם שכ' שם ה"ז כפירוש גבי נסר והיכן תחתיו לא יי"ח א"כ ס"ל כדעת הב"י דאע"פ שהכשיר בשולרי והוצי דיעבד פוסל בנסרים וה"ה בחבילה דדמיא לה וכמ"ש ופירוש זה נ"ל עיקר דכן משמע מפשט הב"י והד"מ והב"ח:

ומעתה זכינו לדין דלדעת הריטב"א והר"ן בשלחנו בתוך הבית יוצא בדיעבד ובשולרי והוצי וחבילות דפסולי משום גזרה אינו יוצא וכ"ש בשאר פסולי דרבנן בגופן וכ"ל דמ"מ מדאורייתא יצא לדידהו דהתוספת לא דייקו לפסול מדאורייתא אלא מלשון לא קיימת מצות סוכה מימיך וכיון דלדידהו לשון זה ע"כ לאו דוקא אין ראי' שלא יצא מדאורייתא ולדעת התוספת בשלחנו בתוך הבית לא יצא בדיעבד מדאורייתא וגם בחבילה לא יצא ומשמע דמדאורייתא לא יצא לדידהו דמ"ש משלחנו בתוך הבית וכ"ש בשאר פסולי דרבנן ומ"מ בשולרי והיני אפשר דס"ל דכשר בדיעבד וס"ל דשלחנו בתוך הבית גרע משולרי והוצי דבשלחנו בתוך הבית אסרו ישיבתו בה אבל בשולרי והוצי לא גזרו אלא שמא לא ישב בה אבל כשישב בה יצא ולדעת הרמב"ם והרא"ש והטור והש"ע בשולרי והוצי כשר דיעבד ובחבילה ס"ל להב"י והב"ח דפסולה דיעבד וה"ה נסרים וכן דעת הרמב"ם וכ"ש בשאר פסולי דרבנן ולדעת הד"מ והפרישה בחבילה ונסרים כשר דיעבד וכן משמעות הטור ובשאר פסולי דרבנן לא יצא בדיעבד ובשלחנו בתוך הבית כתב הש"ע בס"ס תרל"ד דאם אכל כאלו לא אכל בסוכה והוא לשון הרמב"ם פ"ו ה"ח משמע קצת דבדיעבד לא יצא [אם לא כנאמר דנקטו לשון המשנה ולאו דוקא] וכ"כ הטור בשם הרי"ף דלא יצא ולהלכה יתבאר אי"ה באות שאח"ז ועמ"ש לקמן אות י"ד עוד מזה: (לה) בעושה במזיד לפמ"ש הפמ"ג דהר"י ס"ל גם כן דאינו יוצא בדיעבד יש להביא ראי' לדבריו אלו דאמרינן שם דף ח' ע"ב ר"נ אומר עד שיעלה עמוד השחר א"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר"ג תניא רשב"י אומר משום ר"ע פעמים שאדם קורא ק"ש ב"פ ביום אחת קודם הנץ החמה ואחת לאחר הנץ החמה ויוצא בהם י"ח אחת של יום ואחת של לילה וכו' א"ר יהושע בן לוי הלכה כר"ש שאמר משום ר"ע והעתיקו כל זה הרי"ף והרא"ש ופסקו כל הפוסקים הך דר"ש דוקא בנאנס וכ"פ בש"ע סימן רל"ה ס"ד וז"ל הקורא ק"ש של ערבית אחר שעלה ע"ה לא יי"ח אא"כ היה אונס וכו' עכ"ל ונשמע לכאורה דס"ל דמדאורייתא זמן ק"ש הוא דאל"כ כי אנוס מאי הוי וכי משום דאנוס הי' יקרא אחר זמנו מוטב שלא יקרא כלל ואלא אפילו ר"ג דלית לי' סייג עד חצות מודה דעשו סייג עד ע"ה ולכן אחר ע"ה לא יצא אפילו מדאורייתא והיכי דאנוס לא גזרו וה"ה לחכמים מחצות עד הנץ החמה וכיון של ר"ג לא היו אנוסים כדאיתא בסימן ל"ע בב"י וד"מ ומ"א סק"ב. אכן לפי מה שכתב לעיל בשם הכ"מ בפ"א מה' ק"ש ה"י דמדאורייתא יש חילוק בין אנוס או לא לענין זמן מע"ה עד הנה"ח אפשר לומר דר"ש כר"ג ס"ל דלית לי' סייג כלל ואוקמה אדאורייתא ואין ראי' אלא דא"כ לא הו"ל להרי"ף והרא"ש להעתיק הא דהלכה כר"ג כיון שכתבו דהלכה כר' שמעון ממילא הלכה כר"ג אלא דאין זה קושיה כל כך שלא רצו לסמוך אדיוק או אפשר לא ס"ל כהר"י דפליגי בסייג אלא ס"ל דבלכתחלה פליגי ועוד יש ראי' ממ"ש המ"א סימן רע"ה סק"א על דברי ר"ת דמי שאין לו יין לא יקדש וכי יעקור מ"ע דאורייתא ע"ש ולפי זה דלא יצא מה"ת לא שייך להקשות אע"כ דבאונס לא שייך לומר כן [ועמ"ש באות שאח"ז] אכן לפי מה שכתב לעיל דאין מדברי הר"י ראי' דס"ל כסברת התוספת אין ראי' מזה והתוספת אפשר ס"ל דלא גזרו סייג כלל וגם המ"א אפשר ס"ל כהפוסקים דלית לה סברת התוספת הנ"ל ואם כן אין ראי' וגם אפשר לומר דהתוספת לא כתבו דלא יצא מדאורייתא אלא היכי דעבר בקום ועשה אדרבנן אבל גבי ק"ש וקידוש דלא עבר אלא בשוא"ת יוצא בדיעבד ומ"מ אין ראי' מכאן: (לו) הרכ"ע אות כ"ב. כל"ל. הנה המ"א כתב שם בשם הש"ג ובשעת הדחק שאין להם במה מסככין בנסרים אפילו יש בהם ד' וסיים המ"א וה"ה בכל דבר האסור משום גזרה עכ"ל וכן כתב בש"ג עצמו וז"ל שאין פסולין מה"ת אלא גזרת חכמים הוא עכ"ל ויש לומר דדוקא דבר האסור משום גזרה ולדעת הד"מ והפרישה והטור הנ"ל דיוצאין בה דיעבד פשיטא הוא אכן אפילו לדעת החולקים וס"ל דאינו יוצא בדיעבד מכל מקום לענין שעת הדחק אפשר לחלק בין האסור משום גזרה ובין שאר פסולים דרבנן וכן מחלק הפרי מגדים בא"א סימן תרכ"ט שם לענין ברכה ע"ש. עוד אפשר לומר דס"ל כדעת האומרים דיוצא על כל פנים מדאורייתא וממילא פשיטא דיסכך בהם שלא עכ"פ דאורייתא גם הריטב"א שמביא הפרי מגדים שם [הפרי מגדים הביאו בשם רשב"א והוא ריטב"א הנדפסת בתוך שבע שטות לרשב"א] כבר כתבתי דס"ל כן והתוספת ס"ל דדוקא בסוכה התירו בגמרא דף י"ד ע"ב שם ולא באונס אחר ועמ"ש אי"ה באות שאח"ז ועיין בפתיחה לה' ק"ש: (לז) ולענין ברכה. ע"ש בא"א סימן תרכ"ט ס"ק כ"ב ועמ"ש בס"ד באות שאח"ז: (לח) דיצא מה"ת. ולפמ"ש לעיל אות ו' דלא יצא ידי קידוש אא"כ אמר מקדש השבת מיירי

כמ"ש מ"א רע"א א' ידי קידוש מ"מ הואיל וחז"ל אסמכוהו אקרא על הכוס יין וקידוש במקום סעודה דוקא א"כ אף מה"ת לא יצא ואם שמע אח"כ (לט) מקטן שהגיע לחינוך לא יצא. וכן אם הי' אנוס ואין לו מה לאכול כלל וקידש בלא כוס יצא מה"ת ולא גזרו רבנן על כך א"כ (מ) אח"כ באשה כה"ג ונאמר באשה לא שייך ערבות כמש"ל בזה (או) אם מקדשת אשה לחברתה או לאיש על כוס יין של האיש אין מוציאה אותו שהיא (מא) יצאה מה"ת וחברתה לא ואין דרבנן מוציא ד"ת וערבות לא שייך בנשים לי"א כך עמש"ל (מב) בחלק ראשון מזה ובסוכה באין לו כ"א סכך נסרים וכדומה אפשר דמברך דיוצא מד"ת ואף רבנן לא גזרו באין לו אחר ואם אח"כ נתן לו חברו רשות לכנוס בסוכה שלו הכשרה לגמרי וסמוכים זה לזה ממש (מג) בלי הליכת הפסק עמ"א תרל"ט י"ז צ"ע אם יברך אח"כ שנית (מד) ויראה דמברך וא"ה (מה) בה' סוכה תרל"ט יבואר מזה וכאן אין להאריך:

עוד

מיירי כאן ג"כ דאמר מקדש השבת: (לט) מקטן שהגיע לחינוך. ובספר א"ר סימן רע"א סק"ג לא כתב כן וע"ש במחה"ש סק"ב ובמ"ש בעוה"ש כח"כ אות י"ז וע"ל אות כ"ח. ובעיקר הדברים תמהני מאוד דלענ"ד לא דמי זל"ז כלל דדוקא היכי דתקנו חז"ל שלא לעשות באופן זה אם עשה באופן הזה שאמרו חז"ל שלא יעשה ס"ל להתוספת שגם ד"ת לא יצא כיון שעשה שלא כתיקון חז"ל אבל בקדוש שלא עקרו חז"ל קידוש בתפלה אדרבה תקנו שיקדש קודם בתפלה בלא כוס ושלא במקום סעודה דהיינו מדאורייתא ואח"כ יוסיף שנית לקדש על הכוס ובמקום סעודה אם כן זה שיקדש בתפלה לא עשה כלל שלא כתקון חכז"ל ואמאי נימא שלא יצא בו ד"ת עכ"פ הגם דאפשר לומר דמ"מ כיון דחז"ל אמרו שלא יצא בזה וצריך לשוב ולקדש על היין ובמקום סעודה שוב לא יצא גם ד"ת מ"מ הא מנלן דהתוספת לא מיירי מזה אלא היכי דסיכך בדבר שאמרו חכמים שלא לסכך בו ופשיטא דיש חילוק גדול בין זה לזה ובלא לימוד ודאי אין לומר דבר זה וראיתי במ"ז סימן רס"ע שהביא מדברי הרא"ז פסחים דף ק"א ע"א שהביא בשם הר"י שהטעם שמקדשין בביה"כ אע"ג דליכא אחרים להוציא מי שאינו בקי לקדש מידי קידוש דאורייתא דהא דאמרינן אין קידוש אלא במקום סעודה היינו מדרבנן ועיקר בקידוש מה"ת הוא דכתיב זכריהו על היין בכניסתו וכ' עליו הרא"ש והא דקאמר אין קידוש אלא במקום סעודה לא משמע כפירושו דמשמע שאינו קידוש כלל עכ"ד ולמד משם הפמ"ג דכיון דאינו יוצא מדרבנן גם מדאורייתא אינו יוצא להרא"ש וראיתי בישועת יעקב סימן רע"ג ססק"א שכתב דיש מחלוקת רש"י ותוספת בנזיר דף ד' ע"א דדעת רש"י דעל היין דאורייתא ודעת התוספת דהוא דרבנן וכ' שם הישועי"ק דלדעת האומרים על היין ד"ת ה"ה במקום סעודה הוי ד"ת ומעתה אפשר לומר דהרא"ש ס"ל דקידוש במקום סעודה דאורייתא וכ"מ מלשונו וא"כ אין ראי' מדבריו ולדעת הר"י אפשר לומר או דס"ל על היין דאורייתא ובמקום סעודה דרבנן ודלא כישיע"ק הנ"ל [ועיין תוספת פסחים ק"ו ע"א ד"ה זכרהו דאפשר לומר על היין דאורייתא והא דצריך לטעום הוא דרבנן] או דס"ל תרוייהו דרבנן אלא כיון שאינו בקי גם בתפלה לא קידוש שאין הש"ץ מחזור התפלה בערבית כיון שאינה חובה כמ"ש בסימן רל"ז ובטור וע"כ לא יצאו גם ד"ת ואע"פ שכבר שגעו ברכה אחת מעין שבע שמחם בה מקדש השבת אפשר לומר כיון שנתקן בשביל המאחרים כדאיתא בסימן רס"ח שמא גם הוא איחור לבוא לביהכ"נ והוא בקי בק"ש וברכותי' או בתפלת שמ"ע של חול ובעוד שאומרים ברכה מעין ז' סיים הוא תפלתן וע"כ גם ידי קידוש דאורייתא לא יצא ובזה יתיישב לדידי' קושיית הרא"ש דאמאי לא אמרינן בגמרא דנתקן משום שאינו בקי דא"כ לא הו"ל לתקן על היין אבל אחר שנתקן על היין גם משום שאינו בקי מוטב לקדש על היין שלא לשנות תקנות הקדמונים כיון דליכא חשש ברכה לבטלה ומ"מ נדינא סתם המג"א כהרמב"ם דעל היין ג"כ דרבנן דאע"ג דדעת רש"י והרא"ש דהוי דאורייתא ואפשר גם דעת הר"י כן וכמ"ש מ"מ כיון דדעת התוס' בדוכתי טובא כהרמב"ם וכ"כ הגמ"יי שם בשם ר"י וכן דעת הרמב"ן פ' יתרו בפסוק זכור את יום השבת לקדשו הביאו המגדל עוז שם וגם דעת הר"י אינו מפורש ע"כ יש לפסוק כהרמב"ם והתוספת בשם ר"ת והגמ"יי בשם ר"י והרמב"ן דהוי דרבנן דרבים הם נגד רש"י והרא"ש ובפרט דרש"י נזיר אינו מרש"י כנודע וע"כ אם כבר התפלל שפיר קטן שהגיע לחינוך מוציא (מ) אח"כ באשה ר"ל אחר שקידשה בלא כוס מחמת שלא היה לה יין: (מא) יצאה מה"ת. ר"ל כיון שלא היה לה יין: וחברתה לא. ר"ל כיון שהי' לה יין או לא התפללה כלל עדיין: (מב) בחלק ראשון. כ"ל דל"ל בחלק שני וע"ש אות ט"ז: (מג) בלי הליכת הפסק. לא ידעתי כוונתו בזה דמשמע התם דאפילו סמוכים זל"ז ממש צריך לברך שנית וכ"פ בש"ע של התני' שם סי"ד ואפילו דעתו עליו אם אינס בבית אחד ודאי לא מועיל כמ"ש סי' קע"ח ע"ש וכמ"א סי' א' ס"ק ע"ז י"ז ואפילו הם בבית אחד ל"ע ועש"י קע"ט ס"ה וכמ"א ס"ס קס"ט וס"ס ק"ל ובסי' ר"ו סק"ז אי מועיל דעתו עליו בספק ודוק ואין כאן מקומו וכאן ודאי משמע דמעיקרא לא ידע אם חברו יתן לו רשות ומ"מ היה יכול לצייר באופן אחר כגון שלא היה לו אלא נסרים לסכך בהם ובאמצע סעודתו הביאו לו סכך כשר כגוונא דמותר לסכך ביו"ט שאין בו משום עשיית אוהל עסי' שט"ו. א"כ בחוה"מ דמותר לעשות סוכה בסי' תרל"ז ס"א [וצ"ע אי לא מקרי עי"ז סוכה חדשה שיצטרך לברך שנית משום זה] גם הי' יכול לצייר בליל א' של סוכות ואכל כזית בסכך כזה ואח"כ נזדמן לו סכך כשר אי מחויב לאכול כזית שנית כמ"ש בסי' תרכ"ט במ"ז ס"ק י"ז ועמ"ש לקמן מזה א"כ לענין ברכת שהחיינו כמ"ש בסי' תרל"ד בא"א סק"ב ע"ש: (מד) ויראה דמברך. ולענ"ד יש ליישב בזה דמשמעות המ"א בסי' תרמ"ט ס"ק כ"ו שכ' דבשים לאין נמורין ובירך איבשין נמורין לא יצא וצריך לחזור ולברך אלאין ע"ש משמע דבשלא היו לו לאין ואח"כ נזדמן לו כיון דבשעת ברכה שעת הדחק היה דדחוק היה באותו שעה א"ל לחזור ולברך אלאין ואפשר דא"ל לחזור ולטול כלל וצ"ע. שוב מצאתי בבה"ט סי' ס"ב סק"ב שהביא מחלוקת הפר"ח והיד אהרן בקרא ק"ש באונס בלבו ואח"כ עבר האונס ע"ש ונראה דכ"ד כיוצא בזה: (מה) בה' סוכה תרל"ט. לא מצאתי שם ועמ"ש בסי' תרכ"ט במ"ז סק"א וס"ק י"ז ובא"א ס"ק כ"ב ובסי' תרל"ד בא"א סק"ב. והנלענ"ד להכריע להלכה באם עבד וסיכך בפסולי דרבנן בשולרי והוצי דאינם אסורים אלא משום שמא לא ישב בהם אין לנו אלא הכרעת הש"ע דאם עבר וסיכך ורוצה לישב בהם ישב בהם לכתחלה ובאלילי פשתן וכדומה שפסולן בגופן מחמת שמקבלים טומאה מדרבנן או דומה לדבר המקבל טומאה או בא " מדבר המקבל טומאה וכדומה לא יצא אפילו בדיעבד לכ"ע וכ"ל דצריך לחזור ולאכול כזית בסוכה אחרת אם הוא ליל א' ולברך שהחיינו אע"ג דאין פסולין אלא מדרבנן ולדעת הר"ן והריטב"א יצא מה"ת מ"מ כיון דמדרבנן לא יצא ומחויב לחזור ולאכול בסוכה אחרת גם אמלות דרבנן מברכין ובחבילה ונסרים דפסול שלהם משום גזרה אטו פעס אחרת דנחלקו הב"י והב"ח עם הד"מ והפרישה ועיין מ"ז סי' תרכ"ט ס"ק י"ז שהכריע להלכה דאינו יוצא בדיעבד מ"מ כ"ל דלא יחזור ויברך שהחיינו [ומ"ש המ"ז שם וז"ל ויש דיעבד היינו בליל יו"ט א' וכדומה ואין סוכה אחרת לא גזרו כה"ג עכ"ל כ"ל דתרי מילי נינהו דבליל יו"ט א' מחויב לחזור ולאכול כזית אבל באין סוכה אחרת לא גזרו] ובשלחנו בתוך סבית כיון דדעת סרי"ל גיאות והרז"ה ובעל העיטור והרא"ש והטור דכשרה לכתחלה כמ"ש הרא"ש והטור ודעת הר"ן והריטב"א דילא דיעבד אע"פ שמשמעות הרי"ף והרמב"ם והש"ע דלא יצא אפילו דיעבד מ"מ כ"ל דלא יחזור ויברך אע"פ שמדברי הפמ"ג בא"א סי' תרל"ד סק"ב משמע דצריך לברך הנלענ"ד כתבתי. ולענין שעת הדחק נלענ"ד כיון שכבר כתבתי שדעת הריטב"א והר"ן דאע"פ שפסול מדרבנן יוצא בה מדאורייתא פשיטא שמסככין בכל פסולי דרבנן והפמ"ג במ"ז סי' תרכ"ט סק"א נסתפק בדבר המקבל טומאה מדרבנן כיון שהגזרה לא היתה לענין סוכה נלענ"ד כמ"ש ול"ד לטמא מת כשביעי שהעמידו דבריהם דהזאה גופה אסורה משום שבות משא"כ כאן דאין שום איסור שלא לישב בה אלא שאינו יוצא בה וכיון שיוצא בה מדאורייתא פשיטא דמסככין בה. ולענין ברכה הנה אנן קיי"ל

ט עוד רגע אדבר בענין הרהור הנה לענין תפלה וברהמ"ז יש מחלוקת (מו) אי הרהור כדבור או לא אבל בכל התורה לענין (מז) קנין וקידושין וכדומה הרהור לאו כדבור דמי. ואמנם מצאנו בהקדש שור זה עולה הרהור כדבור דמי וכ"פ הרמב"ם ז"ל פי"ד מה' מעה"ק הי"ב ועיין שבועות כ"ו ב' אמר שמואל שם מבואר דנדרים והקדש בעינן פיו ולבו שוין אע"ג בעלמא דברים שבלב לאו כלום ובתר פיו אזלינן (מח) בנדרים והקדש בעינן פיו ולבו שוין והקדש הרהור וגמר בלבו סגי ושם נאמר מקרא כל נדיב לב וציין שם שמות ל"ה והוא בריש פ' ויקהל קחו מאתכם תרומה כל (מט) נדיב לב יביא"ה וכן סיים הר"מ ז"ל כל נדיב לב יביא"ה (נ) אבל ברש"י שם ד"ה תרומה וקדשים כתיב הציונן בדברי הימים ב' כ"ט (פל"א) כל נדיב לב עולות אלמא בלבו סגי ותוס' שם ד"ה משום כתב דתרומה ונחשב לכם תרומתכם במחשבה וקדשים בד"ה. וא"י תורה וכתובים אם יהיו חשוב שני כתובים וקשה ג"כ אמאי לא פירשו תרומה וקדשים היינו קחו מאתכם תרומה ושניהם בתורה. וצדקה עביו"ד סי' רנ"ח סי"ג בהג"ה י"א נגמר בלבו צריך שיתן וי"א לא ובת"ם סימן רי"ב ס"ח משמע רק להחמי"ר כסברא א' וביו"ד כתב עיקר כסברא א' ועיין או"ח סי' תקס"ב ס"ו ובט"ז אות ח' (נא) דל"ד לצדקה דכאן הוי כקרבן שהקריב א"ע חלב ודם (ע"ד רמז בתורה אדם כי יקריב מכ"ם קרבן לד') ובקידושין כ"ח ב' במשנה אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ל"ד אמירה ה"ה הרהור ואם נאמר בצדקה בעינן שיוציא בפיו א"ש טפי דכולל ג"כ צדקה:

י והוי יודע דהר"מ ז"ל פ"א מה' תשובה ה"א כי עיקר התשובה (נב) וידוי דברים "בפה" דוקא משמע שם דהמ"ע של תורה בשונג שיתודה עם הקרבן או במזיד הרהור לא מהני עד שיוציא בשפתיו

קיי"ל בש"ס תרמ"ט דמברכין אלולב והדס יבשים ולא אאתרוג ערבה יבשים וכ' הפמ"ג שם במ"ז ס"ק י"ב משום דאין מצויין אצלנו הדסים וכ"כ בש"ע של התניא שם דכיון שאין לולב והדס לאין מצויין לנו סמכו על המכשירין משא"כ בערבה ואתרוג ובחידושי הריטב"א דף ל"א כ' שגם אערבה יבשה מברכין משום דנלמדין מהיקש משא"כ אתרוג דכתי' הדר בגופי' מפורש וכ"כ הפמ"ג במ"ז תרמ"ט סק"א וטעמא דמאן דס"ל דמברכין על כולם משום דמסרן הכתוב לחכמים כמבואר בפוסקים ובב"י ע"ש ומשמע דעד כאן לא נחלקו אלא בד' מינים דפסולה דידהו נלמד מי"ג מדות לכן איכא דס"ל דאין מברכין ואכן בלולב והדס דרוב פעמים אין מצויין סמכינן אמתירין לברך ולא באתרוג וערבה אבל בפסולי דרבנן והאי מברכין בשעת הדחק אכן במקבל טומאה מדרבנן שנסתפק בה הפמ"ג צ"ע אם יברך עלי' ולכאורה משמע דאין לחלק כלל רא"י ומה שהביא הפמ"ג מהזאה כבר כתבתי דלא דמי לכאן. ובשלחנו בתוך הבית לכאורה לא משכחת אנוס כיון דהסוכה גדולה לפניו ויכול להכניס השלחן או לאכול בלא שלחן נ"ל דיברך ג"כ כנלענ"ד: (מו) אי הרהור כדבור. עיין באו"ח סי' ס"ב ס"ד ובסי' ק"א ס"ב וסי' קפ"ה ס"ב דקיי"ל דלא יצא אא"כ אמר: (מז) קנין וקידושין. עיין בח"מ סימן ר"ז ס"ד ובא"ע סי' ל"א סכ"ד: (מח) בנדרים והקדש. ר"ל בין בנדרים דקיי"ל הרהור לאו כדבור דמי מ"מ בפיו ולבו סותרים זא"ז לא אמרינן דבורו קיים כדאיתא ביו"ד סימן ר"י ובין בהקדש דקיי"ל הרהור כדבור דמי אפ"ה בפיו ולבו סותרי' זא"ז לא אמרינן מה שבלבו קיים כמ"ש הרמב"ם שם ובפ"ד מה' תרומות הט"ז וביו"ד סי' של"א סעיף מ"ה מ"ו דאע"ג דדברים שבלב הוי דברים מ"מ כשבטל בדבור פיו את מחשבתו בטלה מחשבתו כמ"ש הש"ך שם ס"ק ע"ו וה"ה להיפך בנדרים אע"ג דדברים שבלב לא הוי דברים מ"מ כשבטל בלבו את דבורו בטלה דבורו ועיין תוספת פסחים דף ס"ג ע"א ד"ה המתכוין ובתוס' ערכין דף ה' ע"א ד"ה אדם ודוק: (מט) נדיב לב יביא"ה. אין הפסוק כן אלא בפסוק ה' גבי נוחה כתיב כל נדיב לבו יביא"ה ובפ' כ"ב גבי הבאה כתיב כל נדיב לב הביא"ו ונ"ל דהרמב"ם נקיט בקיצור שני הפסוקים או ט"ס הוא וצ"ל לבו במקום לב או הביאו במקום יביא"ה: (נ) אבל רש"י. ולענ"ד הוכרח רש"י לפרש קדשים מד"ה כל נדיב לב עולות כי פירש תרומה תרומת מלאכת המשכן כל נדיב לב הביאו וע"כ קדשים פסוק אחר הוא ולא מתרומת המשכן ולא מסתבר לי' לומר דשניהם מפסוקי ויקהל וחד לתרומת המשכן וחד לקדשים כי שניהם בענין אחד בתרומת המשכן כתיבי וניחא לי' טפי להביא ממה דכתיב גבי הבאה מלהביא פסוק כל נדיב לבו יביאה דכתיב בנוחה והרשב"א בחידושיו כ' בשם ר"ת דתרומה היינו תרומה ממש מקרא דונחשב לכם תרומתכם וקדשים היינו דכתיב כל נדיב לב הביאו והריטב"א אחר שדחה דברי רש"י הנ"ל כ' לכך פי' תרומה ממש מונחשב וכו' וקדשים קדשי מזבח או קדשי ב"ה כתיב כל נדיב לב ע"ש ומשמע דר"ל קדשי מזבח מקרא דד"ה כפירש"י או קדשי ב"ה מקרא דויקהל וכ"מ מדברי התוס' שם ד"ה משום ודעת הרמב"ם שגם קדשי מזבח נפקא מקרא דויקהל ומ"מ כלהו ס"ל דתרומה גדולה ג"כ א"ל אמירה כמ"ש הרמב"ם פ"ד מה' תרומות הט"ז וביו"ד סימן של"א סמ"ו וכדאיתא בחולין דף י"ג ע"ב ובגיטין דף ל"א ע"א ובקידושין דף מ"א ע"ב ובבכורות דף כ"ט ע"א ורש"י לא רצה לפרש כן אי נימא שגם הוא ס"ל דתרומה גדולה נעלת במחשבה נ"ל דקשה לו ק' התוס' שם דהא תרומה לא ילפא מקדשים ולא ניחא לי' בתירוצם או אפשר דס"ל דתרומה אינה נעלת במחשבה וכדעת האומרים דהך סוגיית ר"ת כן נוטל הוא ורבנן פליגי עלי' וס"ל דדוקא נטל ולא קרא שם דעשה מעשה תרומתו תרומה אבל במחשבה גרידא לא והביאם הרשב"א והריטב"א בקידושין שם ע"ש או ס"ל כאן דהך מחשבה דתרומה היינו שמחשב ואומר שני לוגין שאני עתיד להפריש וקרי לה מחשבה משום שלא הפריש אבל אמירה בעי וכמ"ש התוס' בבכורות שם ובמנחות דף נ"ה ע"א והרשב"א בגיטין ובחולין שם בשם רש"י בכורות לפירש א' ע"ש ובכ"פ הוכרח רש"י לפרש גבי קדשים ממקרא דד"ה וכמ"ש וגם התוס' והרשב"א והריטב"א הוכרחו להביא גבי קדשי מזבח קרא דד"ה דקרא דויקהל בקדשי ב"ה כתיב וכמ"ש אלא דיש להקשות לשטת התוס' והרשב"א והריטב"א דאמרינן שם הניחא למ"ד אין מלמדין אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר אמאי לא נימא דהוי ג' כתובים הבאים כאחד קרא דונחשב גבי תרומה ודויקהל גבי קדשי ב"ה ודד"ה גבי קדשי מזבח ונ"ל בכוונתם או דקדשים היינו קדשי ב"ה אבל קדשי מזבח כיון דנפיק מקרא דד"ה לא הוי ב' כתובים דתורה וכתובים לא הוי ב' כתובים או קדשים היינו קדשי מזבח ותורה וכתובים הוי ב' כתובים אבל קדשי ב"ה לא נלמד כלל מקרא דויקהל דהוי שעה ודורות משעה לא ילפינן והסוברים דילפינן מקרא דויקהל ס"ל כיון דהוי קדשי ב"ה כמו דורות ילפינן שפיר זה מזה א"נ ס"ל כמ"ש התוס' חגיגה דף ו' ע"א ד"ה דנין וכו' לחד שנויא דהיכי דליכא למילף ממידי אחרינא ילפינן שפיר דורות משעה ומ"מ לדעת רש"י וכן לתוס' ורשב"א וריטב"א לסברא דקדשים היינו קדשי ב"ה ע"כ תורה וכתובים הוי ב' כתובים ועי"ל אות י"א: (נא) דל"ד לצדקה. ר"ל היכי דנגמר בלבו להתענות לכ"ע כדבור דמי א"ש: (נב) וידוי דברים "בפה". ברמב"ם שם ליתא לשון זה אלא ז"ל שם כל מצות שבתורה בין עשה בין ל"ת וכו' כשעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות וכו' זה וידוי דברים וידוי זה מ"ע וכו' וכן בעלי חטאות ואשמות וכו' אין מתכפר להן בקרבנם עד שיעשו תשובה ויתודו וידוי דברים וכו' וכן כל מחוייבי מיתות ב"ד ומחייבי מלקות אין מתכפר להן במיתתן או בלקייתן עד שיעשו תשובה ויתודו וכו' שעיר המשתלח וכו' כהן גדול מתודה עליו על לשון כל ישראל וכו' הכל מתכפר בשעיר המשתלח והוא שעשה תשובה וכו' עכ"ל בפ"א ה"א כ' מבואר מלשונו דתשובה לחוד ווידוי דברים לחוד ובפ"ב ה"ב כ' וז"ל ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו' וכן יתנחם על שעבר וכו' וצריך להתודות בשפתיו ולומר ענינות אלו שגמר בלבו עכ"ל הרי מבואר מדבריו דלהדרכה עיקר התשובה עזיבת החטא להבא וחרטה על שעבר וכ"ז בלבו אלא דמ"ע הוא להשב שיתודה בשפתיו ואינו מקיים מצוה זו בלב וכ"מ בשע"ת לרבינו יונה שער א' אות ו' שכ' העיקר הראשון החרטה יבין בלבבו וכו' ובאות י"א השני עזיבת החטא וכו' ויגמור בכל לבבו כי לא יוסיף לשוב בדרך הזה עוד וכו' ואח"כ באות מ' הי"ד

בשפתיו ומיהו הרהור הלב נמי בעינן כאן דאל"כ הוי (נג) כטובל ושרץ בידו כמבואר ושם נאמר בזמן שאין ביהמ"ק קיים כו' וכריתות ומיתות ב"ד יסורין ממרקין ובלי יסורים אי אפשר שיתמרק כפרה גמור"ה יע"ש ופר' שני שם מבואר יותר שיעזוב בלבו ויתודה בפה שנא' יעזוב רשע דרכו (נד) (דרך היינו מחשבה) וכ"ז בין אדם לשמים אבל בין אדם לחברו צריך שירצה חברו וגם וידוי דברים. ועיין אה"ע סימן ל"ח (סכט) [צ"ל סל"א] בב"ש אות (ל"א) [צ"ל נ"ה] (נ"ה) ולענין קידושין הרהור בלב סני דתו לא מקרי רשע משהתחיל לקבל תשובה בלבו ולעזוב דרך רשע ועי' חו"מ סי' ל"ד סכ"ט במחויב עונש בידי ב"ד אין כשר לעדות (נו) עד שיסבול העונש דכ"ז שמחויב מיתה ומלקות רשע מקרי והרשעים פסולים לעדות ובסל"ג כ' מיד שבא לב"ד ויקבל עליו לעשות עוד כשר לעדות בשאר עבירות ואיכא לעיונא האידנא אם עבר עבירה ומלקות והתרו בי' אלא שבטל עונש העידנא מ"מ רשע מקרי [נז] ולא כשר לעדות אף בעשה תשובה צ"ע ואי"ה יבואר במקום אחר:

וראיתי

הי"ד הוידוי וכו' וכאות מ"א הט"ו התפלה וכו' הרי משמע דחרטה ועזיבת החטא בלב קודמים לוידוי וכ"כ מהרלב"ח בק' הסמיכה ק"א ד"ה ויש ספרים שעיקר התשובה הוא בלב ע"ש. וצ"ל דס"ל להרב סמ"ג דכיון דמ"ע להשב שיתודה כל שלא התודה לא עשה תשובה כמצותו ומתנאי התשובה הוא וכ"מ בשע"ת שמנה לה בין העיקרים וכיון דמ"מ לא נגמר התשובה בלא וידוי שפתים אע"ג דהלב הוא עיקר כ' דעיקר התשובה וידוי דברים ור"ל דבלב לא מהני וכדמסיק ומ"מ גם הלב עיקר וקודם לשפתים גם בשל"ה פ' תצא כתב עיקר תשובה וידוי דברים וצ"ל דכוונתו ג"כ כמ"ש ומשמע מדברי הרמב"ם אלו דוידוי אינה וידוי לבד חטאתי עויתי פשעתי אלא צריך לומר עניינות אלו שגמר בלבו דהיינו חרטה ועזיבת החטא: (נג) כטובל ושרץ בידו. ולענ"ד טובל ושרץ בידו לא על זה נאמר אלא על שצריך עזיבת החטא להבא ומ"ש הרמב"ם שם ה"ג כל המתודה בדברי' ולא גמר בלבו לעזוב היינו אפילו מתודה ומתחרט בלבו על שעבר אלא שלא גמר בלבו לעזוב להבא לכן כ' שלא גמר בלבו לעזו"ב וכיון שסתם מתודה מתחרט קודם ע"כ כ' סתם המתודה

וכן מבואר בשע"ת שם אות י"ט וז"ל ומודה ועוזב ירוחם וכו' החרטה והוידוי בכלל מודה כי המתודה מתחרט וכו' כי המתחרט ומתודה ואיננו עוזב החטא דומה למי שטובל ושרץ בידו וכו' עכ"ל הרי כמ"ש: (נד) דרך היינו מחשבה. ולענ"ד כוונת הרמב"ם להביא ממקרא זה שצריך עזיבת החטא להבא וכן מביא אח"כ מקרא דאחרי שובי נחמתי שצריך חרטה על שעבר והא פשיטא לי' דהלב הוא עיקר ע"ש ודוק וכן מביא ר"י בשע"ת שם אות י"א קרא דיעזוב רשע דרכו ע"ז ע"ה ועיין בס' תיבת גומא חקירה ה' וא"ז שדיבר בזה מ"מ כוונת הרמב"ם כ"ל כמ"ש: (נה) ולענין קידושין. כן משמע שם דאינו מפלפל אלא בגזלן שלא החזיר הגזילה וכן אם נאמן לומר שהרהור תשובה משמע אבל בשאר עבירות אי הוי ידעינן שהרהור תשובה אע"פ שלא התודה בפה הוי תשובה גמורה והוי ודאי קידושין וכן יש לפרש מ"ש החמ"ח שם ס"ק מ"ד ומידי ספק קידושין לא נפקי היינו משום דמיירי בגזלן והגזלה בידו א"כ משום דלא ידעינן בודאי שקבל בלבו להשיב הגזלה אבל אי לא"ה הוי ודאי קידושין והוידוי בפה אינו מעכב: (נו) עד שיסבול העונש. ולענ"ד אין מבואר שם כן אלא אדרבה לקולא אתמר דכיון שלקה בב"ד אפילו לא עשה תשובה חוזר לכשרותו וע"ז סיים אבל הפסולים מחמת ממון אע"פ ששלמו לא מועיל עד שיעשה תשובה כל אחד לפי ענינו וצריך לקבל עליו נדר על כל עבירה לפי ענינו שלא יעשה עוד כמבואר שם וע"ז סיים רמ"א סל"ג ודוקא מועלי שבועות אבל עבר על שאר עבירות מיד כשמקבל בב"ד שבעירו שלא לעשות עוד סגי לי' וקאי אהנך דלעיל ור"ל שאר עבירות דומיא דהנך דלא שייך בהו מלקות אבל בהנך דבני מלקות ניהו א"צ כלום אלא כיון שלוקה בב"ד סגי לי' ולא שייך להסתפק בלא לקה דהא הב"ד מלקין אותו בע"כ וכ"מ מדברי הב"י שכ' ומ"ה מספקא לי אם עבר ולא התרו בו וכו' במה יחזור לכשרותו ע"ש שהאריך לבאר דין תשובתו ומדמספקא לי' דוקא בלא התרו בו ולא בהתרו בו ולקה משמע דבהתרו בו כיון דבע"כ מלקין לי' א"צ יותר ולא שייך להסתפק בו בדין תשובתו וכ"מ לי מדברי הסמ"ע ס"ק ע"א שכ' אהא דכ' הש"ע אבל שאר פסולי עדות וכו' אע"פ ששלמו צריכין תשובה וז"ל ה"ט דאף שהחזירו הממון בגזלו עדיין לא סבלו שום עונש על שעברו על הלאו דלא תגזול או לא תגנוב כמו בחייבי מלקות שנלקו כנושן על עוברן דעבירה עכ"ל משמע דר"ל דמשום שלא סבלו עונש לכן צריכין תשובה אבל חייבי מלקות כיון שנלקו כנוסס א"צ תשובה דסתמא כתבה תורה כיון שלקה ה"ה כאחיך ולא חילקה כלל ולקמן אכתוב עוד מזה בס"ד: (נז) ולא כשר לעדות. לא ידעתי אי דוקא לענין הכשר עדות מספקא לי' או גם אי מועיל תשובה להתכפר לו בינו ובין קונו. ולדינא נחזי אנן. הנה ראיתי בשו"ת מהרלב"ח בק' הסמיכה ק"א שלו ד"ה גם בהלכות תשובה וד"ה ויש ספרים שכ' דדעת הרמב"ם דחייבי מלקות וחייבי כריתות שלקו לא נפטרו מעונש בידי שמים עד שיעשו תשובה וכמ"ש בפ"א מה' תשובה ה"א וז"ל וכן כל מחוייבי מלקות אין מתכפר להן במיתתן או בלקייתן עד שעשו תשובה ויתודו עכ"ל ולענין חזרה לכשרותן בחד מהני או במלקות או בתשובה חזרו לכשרותן וכמ"ש בפי"ב מה' עדות ה"ג ד' וז"ל בנים שהעידו כל אי שהוא פסול וכו' ובאו שניים והעידו שעשה תשובה וחזר בו או שלקה ה"ז כשר וכו' כל מי שנתחייב מלקות בין שעשה תשובה בין שלקה בב"ד חוזר לכשרותו עכ"ל וביאר טעם החילוק דשאני עונשי שמים שלא נתכפר בלא תשובה כי הוא יתברך בוחן לב וחוקר כליות אמנם לענין הכשרות שהוא בינו לבריות כיון שקבל עליו העונש הנגזר עליו ע"י בריות שהם הב"ד חוזר לכשרותו כל זמן שלא ראינו שחזר לסורו עכ"ל ואח"כ בד"ה גם בזה הדרך כ' וז"ל ועם כ"ז אין לבעל תשובה להצטער בכך וכו' כי גם בלי המלקות ע"י ב"ד יכופר עונו ויעלה לעמוד למעלה ממדרגת הצדקים גמורים וכו' והרי הבטיחנו הנביא ע"ה שובה ישראל וכו' ובאה עליו הקבלה אפילו כפר בעיקר ולא לבד ע"י יסורין אלא אפילו בלא יסורין אם יקיים מה שאמר שלמה ע"ה בחסד ואמת יכפר עון על הדרך שפירשו הרב רבינו יונה בספר שע"ת שלו בסוף השער הראשון עכ"ל וכתב עוד לעיל מזה בד"ה ועוד אני צריך דהא דצריך בחייבי כריתות מלקות שיפטרו מידי כריתתן אע"ג דבלא"ה אין לך דבר שעומד בפני התשובה היינו לפי דקיי"ל בד' חלוקי כפרה דהעובר על כריתות ומכ"ד תשובה וי"ה תולין ויסורין ממרקין וכיון שלקה א"צ עוד יסורין וגם אפילו לא נתחרט אלא ע"י המלקות נתכפר לו ע"ש מבואר מדבריו דאפילו בהתרו בו ולא נלקה אין לנו דבר שעומד בפני התשובה עפ"י ד' חלוקי כפרה המבואר בגמרא וברמב"ם ובשע"ת ולענין חזרה לכשרות אפילו התרו בו בחד מני בין בתשובה בין במלקות ע"ש בדבריו היטב ומהר"י בי רב בק' השני שלו המתחיל עם היות ד"ה אמר הכותב ראיתי כתב וז"ל דע שהעובר על א' מהמצות הוא פסול להעיד וכ"ש על מצוה שיש בה כרת ולהחזירו לכשרותו צריך שנראה איך עשה תשובה אבל להיותו פטור מידי שמים אינו פטור אם לא קיבל עונשו כן עונש כרת ולזה כ' רבינו שלענין כשרות בתשובה די אבל לשיהי' מכופר מעונש שמים צריך מלקות ומסתמא כיון שלקה שב בתשובה ואין הפרש בזה בין חייבי מלקות גרידא לחייבי כריתות אבל אם לקה צריכין אנו לראות איך עשה תשובה לשיחזור לכשרות וכו' אבל נאמר שהוא פטור מן העונש אם ראינו אותו שלקה דאמרי' ודאי שב והוא פטור מידי כרת וכו' וגם ללאו דמלקות לכ"ע אינו מכופר אם לא ישוב אחר המלקות או קודם ואם ישב יוה"כ וכפר תשובה תולה וגם בחייבי כריתות אם ישוב ולא ילקה תשובה וי"ה תולה ויסורין ממרקין כדאמרי' בד' חלוקי כפרה ואולי דדוקא אותן חלוקי כפרה אינם אלא כשלא התרו להם למלקות אבל כשהתרו להם אינם מכופרים עד שילקו והשם הוא היודע וצ"ע עכ"ל מבואר מדבריו דלענין חזרה לכשרותו ודאי תשובה לחוד מועיל ומלקות לחוד אינו מועיל ולענין כפרה בלא תשובה פשיטא לי' דאינו מועיל ובתשובה לחוד ע"פ ד' חלוקי כפרה כשהתרו בו למלקות מספקא לי' וסיים שם וז"ל הראי' שהביא מה' עדות

ס"כ

פי"ב ככר כעלתי אותה עכ"ל ומהרלב"ח בק' ג' שלו המתחיל הנה כא ערכתי ד"ה עוד כ' וז"ל עוד כ' ומה שאפשר לי כתב שאינ ורואה שבטלה שבפירוש כתב הרמב"ם שם שלחזור לכשרותו בא' מב' דברים די או כשיעשה תשובה או כשילקה עכ"ל וע"ש עוד מה שהאריך על דברי הר"י בי רב הנ"ל שהבאתי. וראיתי בכ"מ שם ה"ד שכ' וז"ל בין שעשה תשובה כלומר אם לא היתה שם התראה וכו' בין שלקה בכ"ד כלומר שנתחייב כפי הדין מלקות ולוקה חוזר לכשרותו ולמדו כן ממאי דתנן בסוף מכות דף כ"ג ונקלה אחיך לעיניך משנקלה ה"ה כאחיך עכ"ל ולכאורה משמע לומר דכוונתו דתשובה לחוד אינו מועיל היכי דהתרו בו אכן עוד אפשר לומר דכוונתו דהיכי דלא התרו בו בעינן דוקא תשובה והיכי דהתרו בו יש עוד תקנה במלקות ולאפוקי לגירסא אחריתי שהביא שם דלא גרסי אלא כיון שלקה בב"ד חוזר לכשרותו לא נזכר בדברי הרמב"ם תקנת העובר בלא התראה כמ"ש הכ"מ שם אח"כ. עוד כתב הכ"מ שם וז"ל וכפ"ב מה' טוען ונטען [ה"י] כתב דאם היו עליו עדים שלקה ועשה תשובה יחזור לכשרותו בין לעדות בין לשבועה וביאר דבריו שאם לקה ועודנו לא נכנע לבבו לא חזר לכשרותו עד שתצטרף תשובה עם המלקות ולפ"ז גם אותה גירסא נפרש דוקא בנתחייב מלקות אלא עבר עבירה שאלו נתקיימו בה התנאים הצריכים הי' חייב מלקות עכ"ל ודבריו אלו אינם מובנים ונלענ"ד שיש ט"ס וצ"ל דלאו דוקא וכו' וכוונתם כמ"ש הב"ח סימן ל"ד סמ"ב וז"ל ויש לתרץ דהכא מיירי בסתם אדם דתלינן מסתמא נכנע לבבו ע"י מלקות והלכך לא בעי תשובה אבל בפ"ב מטוען מדבר היכי דידוע דלא נכנע לבבו אע"פ שלקה בב"ד עכ"ל וכ"ל שגם כוונת הכ"מ כן ור"ל שגם לפי גירסא דלא גרסינן שעשה תשובה מיירי הרמב"ם לאו דוקא נתחייב מלקות ממש אלא עבר עבירה שיש בה חיוב מלקות בין נתחייב בין לא נתחייב כיון שלקה דמסתמא עשה תשובה חוזר לכשרותו וכיון דעיקר הוא התשובה ממילא נלמד גם תקנת העובר בלא התראה דחוזר לכשרותו בתשובה לחוד ומעתה משמע דסמיכות מהר"י בי רב על הרמב"ם אלו דפ"ב מטוען ובפי"ב מעדות אי לא גריס אלא כיון שלקה בב"ד ומפרש דר"ל דמסתמא גם ראינו שעשה תשובה ולדעת מהרלב"ח צריך לפרש דמסתמא אמרינן דנכנע לבבו אע"פ שלא ראינו אח"כ ידענו בבירור שלא נכנע לבבו א"כ מפרש ההוא דפ"ב מה' טוען דו' מחלקת היא ור"ל שלקה או שעשה תשובה כמ"ש הלח"מ שם:

ומעתה זכינו לדין דדעת מהר"י בי רב ומהרלב"ח בפירוש דלענין חזרה לכשרותו בתשובה לחוד מועיל אפילו התרו בו וכ"מ מסתימת דברי הלח"מ ולא מצינו חולק עליהם בפי' ומלקות לחוד דעת מהר"י בי רב דאינו מועיל עד שידענו שעשה תשובה ודעת מהרלב"ח דמועיל דאמרינן מסתמא נכנע לבבו וכן דעת הלח"מ וכ"מ מדבריו בב"י סימן ל"ד אבל אי ידעינן דלא נכנע לבבו ע"י המלקות ודאי לא מתכשר לכ"ע וכמ"ש גם הב"ח. ולענין כפרה דעת מהרלב"ח דתשובה לחוד מועיל אפילו התרו בהם ע"פ ד' חלוקי כפרה ומלקות לחוד אינו מועיל ודעת מהר"י בי רב דמלקות לחוד אינו מועיל ובתשובה לחוד מספקא לי' אי מועיל או לא בהתרו בו ונלענ"ד להכריע כדברי מהרלב"ח דבתשובה לחוד נתכפר אפילו התרו בו דבגמ' ובפוסקים כשחשבו ד' חילוקי כפרה לא חשבו שום דבר שלא מתכפר לו אלא המחלל את השם דאין מתכפר לו עד שימות ולא כתבו העובר על חייבי מלקות ומב"ד והתרו בו והרי עיקר ד' חילוקי כפרה בזה"ז נאמר כמ"ש הרמב"ם שם פ"א ה"ג דבזמן המקדש נתכפר הכל בשעיר המשתלח ואין לומר שנאמרו אחר החורבן בזמן שהיו סמוכים שהלקו אותם שהתרו בהם ולא נשאר אלא אותם שלא התרו בהם שהי' להם לבאר זה ועוד תינח חייבי מלקות חייבי מיכ"ד מא"ל הא חייבי מב"ד אין דנין אותם אלא בזמן הבית כמ"ש הרמב"ם בפי"ד מה' סנהדרין הי"א אע"כ כמ"ש וכ"מ בספר עשרה מאמרות מא"ה ח"א פי"ז דארבעה חילוקי כפרה גם בהתרו בו מיירי. שוב מצאתי באור זרוע ח"א סי' קי"ב תשובה ארוכה דלענין חזרה לכשרות מועיל תשובה לחוד בכל עבירות שבתורה בין בשוגג בין במזיד ולענין כפרה תלו בד' חילוקי כפרה ומשמע דאין חילוק בין התרו בו או לא ל"מ לענין כשרות שא"צ כלל לחקן החטא למפרע כמבואר שם אלא אפי' לענין כפרה אין חילוק כלפי שמיא בין התרו בו או לא כדמשמע מכל הפוסקים הנ"ל וחלילה לנו לקפח רגלים של בעלי תשובה לומר דלא מועיל תשובה לחייבי מלקות ומב"ד והתרו בהם וכלל גדול אמרו חכמים אין לך דבר שעומד בפני התשובה חוץ מכ"ד דברים המעכבים את התשובה שמנה הרמב"ם בפ"ד מה' תשובה הא ודאי דלגבי ב"ד של מטה אין מועיל תשובה והמתחייב מלקות או מב"ד אע"פ שעשה תשובה דנין אותו כדין המחוייב בו כדאיתא במכות דף י"ג ע"ב אבל לגבי ב"ד של מעלה אין זה מעכב תשובתו וכשאין ב"ד לעשות בו דין תשובתו תשובה גמורה. ומתכפר לו כדין ד' חילוקי כפרה שנמנו בגמרא ובפוסקים. וגם לענין מלקות לחוד נ"ל כדעת מהרלב"ח דחוזר לכשרותו בסתמא אע"פ שלא ראינו שעשה תשובה כל שלא ידענו בבירור שאין לבו נכנע וכבר כתבתי שכן דעת הלח"מ וכ"מ מדברי הב"י ומסתימת דברי הרמב"ם פי"ב מה' עדות הנ"ל והטור סי' ל"ד סמ"ב והב"ח שם והש"ע סכ"ט וכמ"ש לעיל. שוב מצאתי בטוש"ע ס"ס ל"ב שהעתיקו דברי הרמב"ם פ"ב מה' טוען הנ"ל ודייק הפרישה דבריש' כ' עד שילקה בב"ד ולא הזכיר תשובה ואח"כ כ' ואם יש עדים שלקה ועשה תשובה משום דיש עבירות דלא בעינן תשובה כגון שאכל דבר איסור דאחר שנלקה על אכילת חלב חזר לכשרותו וכמש"ל סימן ל"ד וכו' עכ"ל וכ"כ האו"ת שם וז"ל וע"ל סי' ל"ד דאית פסולים אשר במלקות לחוד מכשר ואית פסולים דבעי תשובה ג"כ ע"ש עכ"ל ולמדנו מדבריהם דס"ל ג"כ כמהרלב"ח דבאכל חלב וכדומה במלקות לחוד מתכשר ור"ל דתלינן דמסתמא נכנע לבבו ומ"ש דבסי' ל"ד איתא דיש עבירות שאינם מתכפרים במלקות אלא בעינן תשובה לא מצאתי שם מבואר ונ"ל דכוונתם מה שמבואר שם מסעיף כ"ט והלאה כגון גזלן וחמסן ומלוי ברבית ומשחקי בקוביא ומפרוחי יונים וסוחרי שביעית ומוטל בשבועה וטבח שמכר טרפה ועד זומם דצריכין תשובה וס"ל דלא מועיל בהו מלקות והנה מכל אלו לא מצינו חיוב מלקות אלא מוטל בשבועה ועד זומם וצ"ל דכוונתם אהנך לחוד או אפשר דקאי אכל הנך דחשיב שם ור"ל כגון שלקו אותו ב"ד למגדר מלתא וכיוצא אלא דלפ"ז נצטרך לומר דבשאר עבירות אפילו לקו אותו בב"ד דידן למגדר מלתא חוזר לכשרותו וכן משמע מדסביאו הטור והש"ע האי דינא דלקה בב"ד משמע דמועיל גם לדידן ועיין במהרלב"ח ומהר"י בי רב שם שהאריכו אי בעינן שנתחייב מלקות מן הדין לענין שיפטור מכרת ודוק וצ"ע. וע"ל אות י"ט:

ודע דהרמב"ם פי"ז מהל' סנהדרין ה"ז כ' וז"ל אף כל מחוייבי כרת שלקו נפטרו מידי כריתתן עכ"ל והמש"ל הקשה ממ"ש התוספת חולין דף פ' ע"א ד"ה בראשון דמתניתין דקתני בראשון חייב כרת ושניהם סופגים את הארבעים אתיא דלא כמ"ד דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן והרמב"ם פסק דחייבי כריתות שלקו נפטרו ובפי"ח כ' דכל חייבי כריתות לוקין וכ' לתרץ דמ"ש הרמב"ם דחייבי כריתות שלקו נפטרו היינו במי שחילל שבת בזדון בלא עדים דנתחייב כרת ופטור ממלקות ואם לקה נפטר מהכרת אבל האוכל חמץ בפסח וכיוצא דחייב מלקות וכרת לא נפטר מהכרת ע"י המלקות עכ"ד ע"ש ואני תמה ע"ז דבגמרא מכות דף כ"ג ע"ב רמינן אמתניתין דחייבי כריתות שלקו נפטרו מדתנן אין בין שבת ליוה"כ אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בכרת ע"ש ולפי דברי המש"ל גם במתניתין אפשר דמיירי דוקא בהנך דלא נתחייבה מלקות משא"כ ביוה"כ וע"כ פשיטא להו דמתניתין מיירי בכל ענין והרי הרמב"ם העתיק לשון המשנה ובודאי כוונתו כהמשנה גם מדברי מהר"י בי רב ומהרלב"ח שם מבואר דהיכי דמחויב מלקות בב"ד מיפטר טפי מהיכי דאינו מחויב ע"ש ומה שהקשה ממ"ש הרמב"ם פי"ח כל חייבי כריתות לוקין לא הבינותי דר"ל לוקין ופטורין מהכרת ולא משכחת כרת אלא בלא עדים והתראה דס"ל חייבי כריתות א"ל התראה ולכך לוקין על לאו שיש בו כרת וכמ"ש המש"ל שם והתוס' שם לא דייקו אלא מדקתני חייב כרת וסופג את הארבעי' דמשמע דתרוייהו בי' אבל הרמב"ם לא כתב בלשון זה אלא חייבי כריתות לוקין ור"ל לוקין ונפטרו מכריתתן גם בפי"ב מה'

שחיטה

יא וראיתי להב"י ז"ל באו"ח סי' תל"ד שליח אין יכול לבטל חמץ כי לא מצינו שליחות במחשבה ותמהני על עצמי הא שליחות מתרומה יליף ושם במחשבה הוא כמ"ש (פ"ק) [צ"ל פ"ב] דקידושין [דף מ"א ע"ב] שכן ישנו במחשבה ויש ליישב קצת (נח) דחמץ עיקר שיחשוב בלבו שהוא כעפר ולכן לא מהני אמירה דשליח וגם לזה י"ל באם שכח בלבו לגמור כן קודם איסורו והסיח דעתו והשליח אמר כן אז אפשר בלבו סגי ומ"מ לכתחלה י"ל אין לעשות כן. עוד מצאנו ראינו בעשיית המצוה

שמיעה לא העתיק בלשון זה ע"ש. גם מה שהביא שם בשם ספר בני חיי אהא דכ' הרמב"ם פ' אלו הן הלוקין דחייבי כריתות לוקין ואחר שלקו יעשו תשובה נפטרו מן הכרת שהקשה דמלקות מאי עבידתי' והרי אין לך דבר שעומד בפני התשובה כבר כתבתי בשם מהרלב"ח ולא"מ מה שכתבו על דברי הרמב"ם פ"ב מה' טוען שכתב שאם היו עדים שלקה ועשה תשובה וכן יתפרשו דברי הרמב"ם אלו לכל מר כדאית לי': **(נח) דחמץ עיקר שיחשוב.** נ"ל דר"ל דאינו דומה לתרומה דבחמץ עיקר טעמא דלא מועיל שליח משום דעיקר הוא שיחשוב בלבו שהוא כעפר ומא"כ אם בעל החמץ מחשב בלבו שהוא כעפר א"צ להשליח ואם אין בעל החמץ מחשב בלבו שהוא העפר ממילא אינו כעפר שהרי באמת אינו עפר והוי כמחשב שלא יהיה כעפר ולכן אינו מועיל לא אמירת השליח ולא מחשבתו משא"כ גבי תרומה דבמה שאין בעה"ב מחשב שיהיה תרומה לא הוי כמחשב שלא יהיה תרומה דכך יכולה תבואה זו להיות תרומה כמו טבל לכן מועיל אמירת השליח ואפשר אפילו מחשבתו דאין עיקר הסברא דאינו יכול לעשות שליח על מחשבה אלא עיקר הסברא דבדבר שהעיקר הוא מחשבת הבעה"ב בכה"ג לא שייך ע"ז שליחות ואפשר לומר קצת בדרך אחר דתרומה אע"ג דישנו במחשבה מ"מ יכול לתרום במעשה ודבור בלי מחשבה מטעם הנ"ל וכן יכול לעשות שליח עכ"פ שיתרום בדבור או במעשה ואפשר אפילו במחשבה משא"כ בחמץ דעיקרו הוא המחשבה ואי אמר ולא חשב בלבו אינו מועיל מטעם הנ"ל לכן אינו יכול לעשות שליח ע"ז. ואח"כ כתב וגם לזה י"ל באם שכח וכו' ר"ל דזה לא שייך אלא באם הבעה"ב נזכר שיש לו חמץ ואינו מחשב בלבו שיהי' כעפר אז שייך לומר מדלא מחשב שיהיה כעפר הוי כאלו מחשב שלא יהיה כעפר אבל בשכח שליח לבטל ואח"כ בשעה שביטל השליח שכח מהחמץ והסיח דעתו ממנו א"כ לא שייך לומר מדלא מחשב שיהיה כעפר הוי כמחשב שלא יהיה כעפר שהרי הסיח דעתו ממנו ושכחו והשליח אמר כן ובטל באמירה אז אפשר בלבו סגי ר"ל אז אפשר סגי מה שבעה"ב הסיח דעתו ממנו בצירוף אמירת השליח ואפשר ע"ש הוא ונ"ל או אפשר ור"ל דהשליח אמר כן או אפשר אפילו לא אמר בפיו אלא גמר השליח בלבו סגי כיון דליכא מחשבת הבעה"ב המתנגד לזה כנ"ל לפרש דבריו ועי"ל אות ע"ו ואות כ"ח:

והנה בעיקר הקושיא יש להקשות כן גם על מ"ש הטור סי' תל"ו הביאו הפמ"ג לעיל סוף אות נ' דטעמא דאין מברכין אבטול משום דאין מברכין על דברים שבלב והב"ח שם כ' דתלי זה בזה וחדא טעמא להא דאין מברכין על הבטול ולהא דאין מבטלין ע"י שליח ובתרומה מברכין כמ"ש הרמב"ם פ"ב מה' בכורים הי"א ופ"ה מה' תרומות הט"ז והטור והש"ע ביו"ד סי' שכ"א ס"א וסי' של"א סצ"ח ואין חולק בדבר ואי נימא גם בהא דדוקא היכי דהמחשבה היא העיקר אז אין מברכין א"כ נתיישב מה שהקשה הפמ"ג לעיל אות ד' למ"ד הרהור כדבור דמי אמאי מברכין אמ"ע התלויות בדבור וע"ש מ"ש אכן לענ"ד נראה דאין קושי' כלל מתרומה לא מבעיא למאן דס"ל דתרומה לא סגי במחשבה לחוד אלא בעשה מעשה או באומר כמ"ש לעיל אות ט' פשיטא דלא דמי כלל אלא אפילו להפוסקים שהבאתי שם שגם במחשבה לחוד הוי תרומה מ"מ כיון דעכ"פ צריך להפריש אח"כ ולתנה לכהן ואם כהן הוא צריך להפריש לאכלה בקדושת תרומה ולברך על אכילתה כמ"ש הרמב"ם סוף ה' תרומות ורמ"א ס"ס שכ"ב יכול לברך עלי' וגם שליח יכול לעשות כיון דעיקרה בת הפרשה היא משא"כ גבי ביטול כיון דסגי בלב א"צ אמירה כלל ואמירה זו כמאן דליתה דמי לא שייך לברך עלי' ולא לעשות שליח עלי' ועל מחשבת הלב לחוד לא שייך לברך ולא לעשות שליח ועיין בס' המצות שורש י"ב מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן אם הנתינה היא גמר מצות הפרשה או היא מצוה בפ"ע אבל הפרשה גופה לכ"ע מצוה היא שוב מצאתי בת' רע"א בפסקים שס"ל שדיבר מזה וכ' הטעם שסופו לבא לידי מעשה ונ"ל דכוונתו כמ"ש. אלא שאני מסופק אם אינו מפריש עתה אלא רוצה לתן עיניו בצד זה ולאכול בצד אחר אי מברך וכן אי יכול לעשות שליח ע"ז או אפשר כיון דעיקרא צריך הפרשה ונתקן ברכה ע"ז וגם יכול לעשות שליח לכן גם על המחשבה מברך ועושה שליח [ועמ"ש לקמן בשם מהרי"ט והתוספת והרשב"א] ומדברי הרמב"ם והש"ע לכאורה אין הכרע אי ס"ל דיכול לתן עיניו בצד זה ולאכול מצד אחר או לא כי לא מצאתי בדבריהם הדבר מבואר בהדיא ואע"פ שכ' הפריש תרומה במחשבה י"ל דמ"מ עשה מעשה והפריש אלא שלא קרא עלי' שם בדבורו ואה"נ דדבור מועיל בלא הפרשה כדמשמע מדברי הרמב"ם פ"ז מה' מעשרות אבל מחשבה לחוד בלא הפרשה לא שמענו ואפשר ס"ל דלא מועיל ומ"מ ס"ל דהוי בזה כ' כתובים הבאים כא' עם קדשים ומחולק בסברא זו עם רש"י ע"ל אות ט' ודוק אלא משמעות לשונם דנקטו דברי ר"א בן גומל ור"א בן גומל משמע דס"ל דמחשבה לחוד בלא הפרשה סגי כמ"ש הפוסקים שהבאתי בס"ק ט' משמע שגם הם הכי ס"ל. ע"ד נסתפקתי את"ל דא"י לברך על המחשבה אם מברך אח"כ בשעת הפרשה או נתינה לכהן או לא וצל"ע בזה:

שוב ראיתי במהרי"ט ח"א סי' קכ"ז שכ' דאין דין שליחות להקדש שאם אמר אדם לחברו לא והקדיש שור אחד משוורי אין בו דין הקדש דמילי נינהו וקיי"ל דמילי לא ממסרן לשליח אף במתנה ומיהו תרומה חשיבא מעשה אע"ג דפרכינן בפ' האיש מקדש מה לתרומה שכן ישנה במחשבה פי' שנותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר מ"מ מחשבת תרומה חשיבא כמעשה כמ"ש התוס' פרק האומר [דף נ"ט ע"ב ד"ה מידי מחשבה והרשב"א בחידושיו שם] דאפילו תרם השליח במחשבה חשיבא כמעשה דמחשבה דתרומה כמעשה דמי עכ"ד הביאו הפמ"ג בא"א סי' תל"ד סק"ט והבר"י שם אות ה' בקיצור ולפ"ז נתיישב שפיר ק' הפמ"ג כאן על הב"ח מתרומה דשאני תרומה וגם נלמד מדבריו ומדברי התו' והרשב"א הנ"ל דיכול לעשות שליח לתרום במחשבה ואפשר דה"ה שיכול לברך על מחשבה דתרומה אלא דצריך ביאור אמאי חשוב מחשבה דתרומה מעשה טפי מחמץ והקדש דלפי הטעם שכ' הרשב"א שם כיון דבמחשבה לבד קם הדבר וא"צ יותר א"כ בטול חמץ והקדש נמי ונ"ל דשאני תרומה דעיקר מצותה היא מצות הפרשה ולהקרא עלי' שם תרומה ובמחשבה זו לבד חל עלי' שם תרומה וכמופרשת דמי לכן הוי כאלו נעשה המעשה במחשבה זו משא"כ בבטול חמץ דלא שייך לומר דנקרא עלי' שם עפרא דהבטול אינו אלא סילוק שמסלק עצמו ממנו ומטעם הפקר נגעו בו ולא נעשה שום מעשה במחשבה זו הוי כמחשבה לחוד ולא שייך לעשות שליח עלי' וגם לא לברך עלי' והקדש נמי אע"ג דחל שם הקדש על החפץ מ"מ כיון דלא שייך בי' מעשה אלא דבור לא שייך לומר מחשבה כמעשה אלא כדבור וס"ל שגם בדבור לא שייך לשוי' שליח דמילי לא מימסרן לשליח [וצ"ל לחלק בין זה ובין הא דאמרינן בתמורה דף ג' ע"ב גבי מימר דבדבורא עביד מעשה ודוק] ולענין דבור אמרינן אדרבה להיפך כיון דאפשר ע"י מחשבה גם אדבור לא מברכין כדלעיל אות נ' ד' אע"ג דאמצות התלויות בדבור מברכין וכמ"ש שם ושאני לענין זה דבור ממעשה דהפרשת תרומה דשייך בו מעשה מברכין עלי' אע"ג דאפשר במחשבה ואפשר גם אהמחשבה מברכין וכמ"ש לעיל ועיין כעין סברא זו לעיל ח"א אות ח':

וראיתי בבר"י שם שכ' דמהא דאמרינן בברכות דף ל"ד ע"ב במשנה גבי ש"ץ ששלוחו של אדם כמותו וכ' הבר"י שם דילפי' לה מושמטו אותו כל קהל ישראל וכן מדכ' הטור באו"ח סי' תקנ"ד והרשב"א בתשו' סי' קכ"ו לשון שליחות גבי ש"צ משמע דמטעם שליחות הוא אע"ג דהוי מילי נשמע דשייך שליחות במילי ולענ"ד ע"כ שומע כעונה לאו שליחות גמור הוא אלא

כיון

כיון דמ"מ הוא נפטר בברכותיו קרי לה לשון שליחות ויתבאר אי"ה לקמן אות כ"ח בס"ד. ומ"ש הב"י מוסמכו אעיקר דינא דשמא"כ קאי אע"ג דלא שייך לכאן לגמרי ואין לבנות יסוד על דקדוק זה. עוד הקשה הבר"י שם בשם ספר בתי כהונה דלא שייך מילי לא מימסרן לשליח אלא כשהשליח יעשה שליח אחר אבל גבי הקדש שאין השליח מוסר הדברים לשליח אחר אלא בעצמו מקדיש שפיר יכול להעשות שליח ע"י וכ"כ המחנה אפרי' ה' שלוחין ס"ז ומייתי ראי' מהא דאמרינן בנדרים דף ע"ב ע"ב דלר' יונתן יכול הבעל לעשות שליח להפר נדרי אשתו ור' יאשי' לא פליג אלא דס"ל דגזרת הכתוב הוא דלא מועיל כאן שליח אבל בעלמא מודה לי' אע"ג דהוי מילי וכ"כ בנוב"י מה"ת חלק יו"ד סי' קמ"ז תשובה מבנו הגאון ז"ל ומביא עוד ראי' מדברי רש"י גיטין דף כ"ט ע"א ד"ה רבא אמר שכ' וז"ל שלא מסר להם אלא דברים ואין בדבריה כח להיות חוזרים ונמסרים לאחר עכ"ל וכ"מ עוד מדברי רש"י שם דף ס"ו ע"ב ד"ה אי נימא שכ' וז"ל ודברים שנאמרו לשליח זה אם יכול למוסרן לשליח אחר עכ"ל ובד"ה אי לא מימסרן כ' וז"ל דהכא מילי בעלמא מסר להו ואינן חוזרין ונמסרין לסופר עכ"ל ונלע"ד דס"ל למהרי"ט דעיקר הקפידא הוא כשהשליח אינו מוציא מפיו אלא מילי ואפי' כשהשליח שני יעשה מעשה על פיו וכ"ש היכי דליכא מעשה בדבר זה כלל ודאי חשוב מילי וס"ל כמ"ש המרדכי ס"פ התקבל והיש"ש רפ"ב דקידושין דדוקא היכי דאין בדבר השליחות ההוא גמר מעשה אמרינן מילי לא מימסרן לשליח כגון כתיבת הגט דחסר עוד נתינה אבל היכי דיש בדבר השליחות גמר מעשה אפילו מילי מימסרן לשליח ויכול לעשות שליח אחר ע"ש וע"כ נ"ק מהפרה דהוא גמר מעשה אבל להקדיש או לנדור ס"ל דלא הוי גמר מעשה דחסר עוד לקיים נדרו או הקדשו כמו כתיבת הגט דחסר נתינה ודוק:

עוד כ' המחנה אפרים שם שדעת י"א שהביא הר"ן פ"ק דפסחים דשליח אינו יכול לבטל משמע כדברי מהרי"ט וסיים ואפשר דהפקר שאני דלא חשיב מעשה ומשו"ה יכולין לעשותו בשבת משא"כ בהקדש עכ"ד אכן הב"י שם כ' דטעמא דפשיטא להו דהפקר א"א ע"י שליח היינו משום דהפקר יש לו דין נדר ונדר אי אפשר ע"י שליח ע"ש ומשמע דשום נדר אי אפשר ע"י שליח אע"פ שיש נדרים שאסור לעשותן בשבת כגון היכי שמחייב א"ע למזבח או לבה"ה דקיי"ל אין מעריכין כמ"ש באו"ח סי' שכ"ט ס"ד ועיין מ"א סי' ש"ו ס"ק י"א. והבר"י שם כ' דמדכתבו הר"ן בשם י"א [וכ"כ הריטב"א] טעמא דלא מלי משוה שליח לבטל משום דבטל מתורת הפקר ולא משום דמילי לא מימסרן לשליח ש"מ דלא ס"ל כמהרי"ט ע"ש ולענ"ד כיון דס"ל למהרי"ט שגם הקדש וה"ה נדר והפקר הוי טעמא משום דהוי מילי א"כ הכל חדא טעמא הוא והעיטור דס"ל דמלי משוי שליח ס"ל למהרי"ט דטעמא דידי' משום דס"ל דבטול משום גלוי דעתא דלא ניחא לי' הוא והוי גמר מעשה טפי מהקדש והפקר ונדר ודוק. עוד הביא המח"א ראי' דמקדישין ע"י שליח מתמורה דף י' ע"א דאמרינן התם כגון דשוו שליח לאקדושי וכנו בהג"ה כ' דאפשר לייסב דאיירי דאמר לשליח שיקדיש לו שורו של השליח ע"ש ואני מוסיף דע"כ כל הסוגיא שם מקדיש מוסיף חומש ומקדיש עושה תמורה איירי כשהקדיש בהמה שלו דכשהקדיש זה בהמת חברו פשיטא דלא מקרי בהכי בעליו להוסיף חומש ולעשות תמורה וכ"כ רש"י בהדי' בזבחים דף ו' ע"א ד"ה המקדיש וז"ל והפרים חברו משלו להתכפר בו הנודר וכו' עכ"ל וכן משמע כל הסוגיא בתמורה שם דאיתא התם מתנה דקא יהבין לי' ע"ש ועוד אפשר לומר דמיירי דשוו שליח לאחד מן השותפין כמו לבור דע"כ מיירי בכה"ג שהרי כל העולם שותפין בבכור ואפשר לומר היכי דאית לי' שותפות בגוה שאני כדאיתא בקידושין דף מ"ב ע"א.

עוד הביא הבר"י שם ראי' לסתור דברי מהרי"ט מתשו' הרשב"א סי' אלף ס"ז שהביא הב"י בחו"מ סימן ע"ג בנשבע לפרוע לחברו כשיתבענו ותבעו ע"י שליח דהוי כתובעו בעצמו דשליחו ש"א כמותו הרי שיכול לעשות שליח לתבוע אע"ג דהוי מילי ע"ש ולפמ"ש לעיל בשם המרדכי ס"פ המקבל והיש"ש רפ"ב דקידושין דהיכי דבדבר הזה נגמר הדבר לא הוי מילי ה"נ אפשר לומר דבתביעה זו נגמר מעשה המשלא דאין עליו אלא לתבוע משא"כ גבי הקדש ונדרים ושבועה דעדיין עליו לקיים ובשבועה דלשעבר נמי אפשר דהוי שלד"ע גם עדיין עליו להביא קרבן שבועה. ובנוב"י שם הקשה על מהרי"ט דהא הרבה פוסקי' ס"ל דבאומר אמרו לא שייך מילי כמבואר בחו"מ סי' רמ"ד ובא"ע סי' ק"כ ס"ד וע"כ ס"ל דכשעושה שליח בפירוש למילי לא אמרי' מילי לא מימסרן לשליח עכ"ד ולענ"ד לק"מ דטעמא דהנך פוסקי' דס"ל דבאומר אמרו לא שייך מילי הוא משום דהוי כממנה שליח שלא בפניו כמבואר שם בר"ן ס"פ התקבל ובחידושי הרמב"ן והרשב"א והריטב"א ע"ש ובדרישה בא"ע שם שהאריך לבאר שטתם דהרמב"ן ודעימי' ס"ל דכל אומר אמרו הוי כממנה שליח שלא בפניו והרא"ה ודעימי' ס"ל דאומר אמרו הוי מילי אם לא כממנה בפירוש שליח שלא בפניו וביאר הדרישה שם דהיינו שאמר אמרו להם בשמי והריטב"א בחידושיו שם כ' דהיינו שאינו מקפיד שהם דוקא יאמרו לפלוני ופלוני אלא אפילו אחרים ששמעו ממנו יכולים לילך ולהגיד לפלוני ויכתוב ולפלוני ופלוני ויחתמו ואין להאריך בזה שהב"מ ועכ"פ מבואר הוא דהיכי דלא שייך ממנה שליח שלא בפניו לכל מר כדאית לי' אמרינן מילי לא מימסרן לשליח אפילו עושה בפירוש שליח למילי:

כך כתבתי לייסב דברי מהרי"ט אכן לדינא הנך רואה שרוב הפוסקים האחרונים חולקים על מהרי"ט וכן נלענ"ד להכריע מתוך דברי רבותינו בעלי הש"ע שכבר כתבתי דע"כ מהרי"ט ס"ל כדברי המרדכי ס"פ התקבל והיש"ש רפ"ב דקידושין דהיכי שהוא גמר דבר לא שייך מילי לא מימסרן לשליח ונלענ"ד דזהו דעת הר"ש בן הרשב"ץ שהביא ב"י בא"ע סי' קמ"א שכ' וז"ל על אשה שמנתה שליח לקבל גיטה מיד בעלה בארץ רחוקה והשליח עשה שליח וקבל וקרע וכו' ומה שהשליח מינה שליח וכו' הגאון שאין השליח יכול לעשות שליח אא"כ ניתן לו רשות וכו' עוד הוסיף הגאון דבשליח קבלה אפילו נתנה לו רשות אינו ממנה שליח וכ"כ הרמ"ה וכו' אבל הרמב"ם כ' בפ"ז מה"ג דשליח ממנה שליח ולא חילק כלל בין שליח האשה לשליח האיש והרב העיטור באות ש' ג"כ חולק על הגאון וכ' דכמו דשליח הבעל ממנה שליח אף שליח האשה ממנה שליח אפילו עד כמה ואף גדולי האחרונים חלקו על טעמו של הרמ"ה וכ' דלא אמרינן מילי נינהו ומילי לא מימסרן לשליח אלא כגון שא"ל לחתום בגט שא"י לומר לאחר לחתום אבל למנות שליח אחר לא אמרינן הכי עכ"ל. מבואר מדבריו שדעתו ששליח לקבלה יוכל למנות שליח אחר אפי' לא אמרה לו שיעשה שליח אחר וכדברי העיטור שמביא הטור לעיל מזה ע"ש ובהעיטור גופי' מבואר כן [וע"ש בב"י ודוק] וע"ש באריכות שנראה כן מדבריו להדיא והרב במח"א ה' שלוחין סי' ו' השיג עליו מדברי הר"ן והרמב"ן והרא"ה פ' התקבל ונתבאר בא"ע סי' ק"כ הביאם הב"י גם בסי' קמ"א לעיל מזה ע"ש דע"כ לא פליגי אלא בנתנה לו רשות אבל בלא רשותה ודאי לא ע"ש ולענ"ד דברי הר"ש בן הרשב"ץ בנוים ע"פ המרדכי הנ"ל דלדידי' משמע דאפילו בלא רשותה יכול לעשות שליח אחר דטעמא דידהו דס"ל דבעינן נתנה לו רשות משום דבנתנה לו רשות הוי כממנה שליח שלא בפניו ובלא נתנה לו רשות הוי מילי ע"ש בדרישה באריכות וגם מדברי הר"ן שם והרמב"ן והרשב"א והריטב"א בחידושיהם שם מבואר כן אלא שמחולקים באיזהו ענין הוי ממנה שליח שלא בפניו ע"ש אבל להמרדכי דלא הוי מילי כלל משום דע"י עשייתו יהי' גמר דבר הוי כמו שליח הלכה וא"צ רשותה אכן לפמ"ש הגב"מ רפ"ב דקידושין בשם הקדום מרדוש דבשליח קידושין כיון דאינו יכול לקדשה בע"כ הוי מילי ה"ה שליח קבלת הגט אלא דהר"ש בן הרשב"ץ לא ס"ל כן אלא כדברי המרדכי ס"פ התקבל בשם מורו הכהן לחלק בין דהוי גמר דבר או לא ואין חילוק בין אם יכול לעשות בודאי בלי מוחה או לא ולדידי' גם בקידושין יכול האיש לעשות שליח ושליח שליח אפילו אינו מוסר לו כלל אפילו כסף וכן האשה יכולה לעשות שליח לקבל קידושי' ושליח שליח אפילו בלא רשותה וכמ"ש הר"ש בן הרשב"ץ שם וכ"כ היש"ש שם דהנך דברי המרדכי חולקים זע"ז ע"ש ומ"ש הב"ש סי' ל"ה ס"ק ע"ו דלהמרדכי ס"פ

התקבל

התקבל צריך ליתן ליד השליח כסף היינו לפמ"ש המרדכי שם לעיל בשם י"מ אבל דברי המרדכי אלו בשם מורו הכהן לא הובאו כלל בש"ע לא בסי' ל"ה ס"ו לענין קידושין ולא בסי' קמ"א סמ"ג לענין גיטין ומעתה אנן לדידן שלא חשו בש"ע לדעה זו אפילו לקידושין וגיטין ודאי לא קיי"ל כן ולדידן שייך מילי אפילו היכי דהוי גמר דבר וא"כ טעמא דהפרה ובהשאיל עם פרתי וכן בהנך דהרשב"א שהביא הבר"י דכיון שאינו עושה שליח אחר לא שייך מילי ודלא כמהרי"ט . וראיתי בספר המקנה בק"א שם הקשה דמדברי רמ"א אלו משמע דאם לא מסר לו הבעל הקידושין הו"ל מילי ובסי' קמ"א סמ"ג הביא בשליח קבלה יש מתירין ע"ש ולא הבינותי קושייתו דשם מיירי שנתנה לו רשות לעשות שליח שני אבל בלא נתנה לו רשות בתם שם דאינו יכול למנות שליח אחר וכאן מיירי בלא נתן לו רשות לכן לכ"ע בלא מסר לו קידושין א"י למנות שליח שני . אכן לכאורה לא ידעתי שום נ"מ לדינא כי בכל דבר מפורש הוא אי מועיל בו שליח או לא יהיה מאיזה טעם שיהיה וגם לענין קידושין וגיטין ודאי אין לנו אלא דברי הש"ע וגם לענין דינו של מהרי"ט בעושה שליח להקדיש כבר כ' הבר"י שם שאפשר לקיים דינו ולא מטעמי' אלא משום דהוי כנדר והפקר דאינו יכול לעשות בו שליח לנדור ולהפקיר ע"ש :

אכן לענ"ד יש לתמוה על דינו של מהרי"ט דהא משנה שלימה שנינו בפסחים דף נ"ח ע"כ חבורה שאבדה פסחה ואמרו לא' לא ובקש וכו' אמר להם אם אחרתי לאו ושחטו עלי וכו' ע"ש ומשמע דר"ל שהם יקחו ק"פ וימנוהו עמהם ואיך יהיו יכולים להקדיש חלקו הא משמע דלא הקדישו עתה אפילו על תנאי אם יאחר דלא הי' ברשותו עדיין אלא דאפשר לומר ש"ה דאית להו שותפות בגוה כדאיתא בקידושין דף מ"ב ע"א עוד אפשר לומר דיקחוהו לעצמם ויקדישוהו ואח"כ ימנו אותו עמהם אלא דעדיין קשה דתנן התם דף פ"ח ע"ב האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח שחט גדי יאכל שחט טלה יאכל וכו' וע"כ דלא אקדשי' עתה דהא תלה בדעת השליח ולא בירר אפילו אם גדי או טלה ואיך יכול העבד להקדישו ואי אפשר לומר דהעבד יקח משלו דהא מה שקנה עבד קנה רבו ובגמרא לא מקשה כן אלא בסיפא דאמר טלה שלי משמע דברישא ניחא לו שיקח משל רבו ולא צריך לאוקמא שיתן לו אחר ע"מ שאין לרבו רשות בו ודוחק גדול לאוקמא שממנה את רבו על גדי מקודש של חברו דהא לא ושחוט עלי קאמר ופסח מקודש בלא בעלים אי אפשר ודוחק גדול לאוקמא שהולך אצל רועה והרועה מקדישו עבור רבו מדלא אוקמא בגמרא בהכי אלא ע"כ שהעבד מקדישו מטעם שליחות דעבד בר שליחות הוא כמבואר בחו"מ סי' קפ"ח ס"ב וא"ל דהתם כיון שכבר הקריבו דמי לנתנו האפטרופסים הממון לעניים או לגבאי לדקה שכ' שם מהרי"ט דזכו כיון דבשליחותו נתן להם ל"ד כלל דהתם כיון דבשליחותו נתן להם זכו בו בקבלתם אבל בהקדש שצריך שיקדישו מקודם דאל"כ מכנים חולין לעזרה נ"מ לדעת רש"י תמורה דף כ"ג ע"א ד"ה יאכלו ותוס' מילה דף כ' ע"ב ד"ה והביא והר"ן נדרים דף ט' ע"ב ד"ה מביאה דהבאה בעלמא ג"כ אסור לעזרה וצריך להקדיש חוץ לעזרה פשיטא דצריך להקדיש תחלה אלא אפילו לדעת התוס' פסחים דף ס"ו ע"ב ד"ה מביאה וב"ב דף פ"א ע"ב ד"ה ודלמא ומנחות דף פ' ע"ב ד"ה וכי מכניסין ותמורה שם ד"ה אוכלין וחולין דף קל"ו ע"ב ד"ה אי אגואי דבמכנס מותר להכנים כל שאין עושין בו כעין עבודה [עיין מש"ל פ"ב מה' שחיטה שהאריך בזה] מ"מ אח"כ ודאי צריך לאקדושי' קודם שחיטה דאל"כ הוי שוחט חולין בעזרה ואי אין שליח יכול להקדיש איך ישחוט וע"כ מוכח מכאן דשליח יכול להקדיש ותמהני על כל הגדולים הנ"ל שהקשו על מהרי"ט בדין זה ולא הקשו ממשנה שלימה זו שהבאתי ואפשר דקדשים דמי לתרומה שכ' מהרי"ט דמחשבת תרומה חשוב כמעשה וכמ"ש לעיל בשמו וטעמא כיון דבדבורא חל עלי' שם תרומה וה"נ בדבורא חל עלי' שם הקדש [וטמ"ש לעיל מזה] אבל בהקדש עניים דמטעם נדר הוא דקיי"ל הקדש דידן חולין הם ועיין מ"א סי' ש"ו ס"ק י"א ולא חל עלי' שם הקדש כלל אלא דשייך לעניים או לביהכ"נ זה לא יכול לעשות ע"י שליח ואפשר

שגם דעת מהרי"ט כן ולא כ' שא"י להקדיש ע"י שליח אלא בעובדא דידי' דמיירי בהקדש עניים אכן מלשונו שכ' וז"ל וכ"ל הדברים שאם אמר אדם לחברו לא והקדש שור אחד משוורי אין בו דין הקדש וכו' עכ"ל משמע דאפילו בהקדש גמור ס"ל כן מדנקיט שור ומ"מ להלכה כ"ל כמ"ש ודוק היטב ונ"ע :

ובגוף הדבר אי יכול לעשות שליח לשבע או לנדור עבורו שום דבר שנסתי את מתני ואקום ואסובבה בשוקי הפוסקים וברחובות המפורשים חדשים גם ישנים עד שמצאתי את שאהבה נפשי . והנה הנוב"י מה"ק חיו"ד סי' ס"ז ס"ל דמועיל בזה שליח מדאשכחן בו תנאי שבועה שאוכל זו אם אוכל זו וכנו במה"ת סי' קמ"ז שם כ' דמדברי התוספת נזיר דף י"א ע"א ד"ה מתנה ע"מ שכתב בתורה ומדברי הרמב"ן בחידושיו ב"ב דף קכ"ו ע"ב מוכח דא"א לעשות דברים אלו ע"י שליח ע"ש באריכות והנה במשנה שם אמרינן הריני נזיר ע"מ שאהא שותה יין ומיטמא למתים ה"ז נזיר ואסור בכולן יודע אני יש נזירות אבל איני יודע שהנזיר אסור ביין ה"ז אסור ור"ש מתיר ובגמרא וליפלוג נמי ר"ש ברישא אריב"ל חלוק הי' ר"ש אף ברישא רבנא אמר ברישא לא פליג ר"ש מאי טעמא משום דהו"ל מתנה ע"מ שכתוב בתורה וכל המתנה ע"מ שכתוב בתורה תנאו בטל והקשו התוס' שם וז"ל וא"ת ותיפוק לי' דנזירות אי אפשר לקיים ע"י שליח דאמר בהמדיר דף ע"ד דבעינן תנאי דומי' דב"ג וב"ר שנתקיים המעשה ע"י יהושע שהי' שליח משה והתם מהני תנאה לבטל המעשה ולא בעלמא וי"ל אחרי שאחרים יכולי' להביא קרבנות תחתיו נחשב כאלו כל המעשה יכול לעשות ע"י שליח עכ"ל ומזה למד הנוב"י דע"כ כוונת התו' דהדרת הנזירות א"א ע"י שליח דאי תימא כוונת התוס' דלא מועיל מה שיכול לנדור ע"י שליח אלא דקיום הנזירות דהיינו מניעת היין וגילוח וטומאה צריך להיות ע"י שליח ותירלו ע"ז דסוף קיום הנזירות הוא בהבאת הקרבן ואז שייך שליחות א"כ קשה בשבועה שאוכל ולא אוכל דנ"כ אי אפשר לקיים ע"י שליח ושם לא שייך קרבן בקיומה ואפשר אשכחן בי' תנאי כגון שבועה שאוכל זו אם אוכל זו וע"כ צ"ל דלא צריך בגוף קיום המעשה אפשר ע"י שליח וסגי באם יש בו איזהו דבר שאפשר בו ע"י שליח ואי תימא דאפשר להדיר ולשבע ע"י שליח א"כ לא מקשים התוס' מידי דהא שפיר שייך שליחות בנזירות בהדרה אע"כ ס"ל להתוס' דא"א לנדור ע"י שליח וע"כ שפיר מקשים דכיון דלא אשכחן שליחות בנזירות כלל למה מהני בי' תנאי ותירלו דשייך שליחות בהבאת קרבנות וה"ה בשבועה שאוכל שייך קרבן אם עבר על שבועתו ואז שייך שליחות וכיון דעכ"פ שייך בו שליחות נחשב כאלו כל המעשה אפשר ע"י שליח ושייך בו תנאי עכ"ד לפי מה שנ"ל בביאורו ע"ש וכ"מ מדברי תו' גיטין דף ע"ה ע"א ד"ה לאפוקי דכיון שאפשר לקיים המלות ע"י שליח א"ל המעשה דהיינו קיום השכר להיות אפשר ע"י שליח וע"ש במהר"ס שי"ף ומש"ש בחידושי בעזהש"י וע"ש עוד דף פ"ד ע"א ד"ה ע"מ שתעלי דהמעשה צריך להיות יכול להעשות ע"י שליח והתנאי אין לחוש אם לא יכול להעשות ע"י שליח ואפשר ה"ה התנאי לאוד כמו קיום המלות או אפשר דלא חשבו קיום המלות כתנאי דעלמא אלא גם קיום המלות נקרא מעשה או אפשר דבדף פ"ה לא נחתו לזה והוי ס"ל דסגי כשא' מהם יכול להיות אפשר ע"י שליח ודוק. ולענ"ד דוחק הוא לומר כיון דשייך שליחות כשעבר על שבועתו לכן שייך בו תנאי אלא נראה לענ"ד דבכל נדרים ושבועות ונזירות אע"ג דאי אפשר ע"י שליח לא קשה אמאי מועיל תנאי דכיון דגילתה לנו התורה דחכם עוקר הנדר ע"י שאלה ופתח שיאמר אלו היה יודע דבר זה לא היה נודר כ"ש אם אומר בפירוש איני נודר אם יהיה כך וכך ואם לאו איני נודר דמועיל התנאי וכשלא נתקיים בטל הנדר אע"ג דבלא התנה בפירוש צריך שאלה לחכם היינו כיון שלא התנה בפירוש צריך חקירת חכם דמדעת כן לא הי' נודר ויתיר לו החכם אבל כהתנה בפירוש הרי נחקר הדבר ומותר ועומד הוא אבל אי הוי אמרינן דאפי' התנה בפירוש ע"ת כך וכך לא מועיל התנאי לא הוי שייך כלל התרת חכם אלו הי' יודע שהוא כן לא הי' נודר כיון דאפילו התנה בפירוש כן אינו מועיל והתרת חכם אינו מועיל אלא לעשות לא

לא הותנה כהותנה ומה שהקשו התוס' בנזיר שם תיפוק לי' דנזירות א"א לקיים ע"י שליח. אע"ג דודאי מועיל התרה בנזירו' שנה בדברי התוס' אלו יש לדקדק. אמאי סמכו קושייתם לכאן ולא הקשו כן. אכל תנאי דנדרים ושבועות ונזירות דמלא בכל הש"ס כמו שבועה שאוכל זו אם אוכל זו דמייתי הנוב"י שם אלא צ"ל דהתוס' לא הקשו כן אלא אתנאי זה דע"מ שאהא שותה יין ומיטמא למתים דס"ל כדעת הרמב"ם פ"א מה' נזירות הי"ד דאין זה מועיל גם לפתח לכן שפיר הקשו שגם בהתנה לא יועיל כיון דא"א לקיים ע"י שליח וא"ע"ג דבטעם דס"ל להרמב"ם דלא מועיל שאלה הוא משום דמ"מ ידע שהנזיר אסור בא' מהם וכשהזיר מא' מהם הוי נזיר מכולם וכמ"ש הכ"מ שם וטעם זה לא שייך אלא לדידן דקיי"ל כרבנן דס"ל כן ובגמרא לא אתמר טעם דהתנה ע"מ שכתוב בתורה אלא לר"ש ולא לרבנן ור"ש ס"ל הנזר מא' מהם אינו נזיר מכולם הנה הרמב"ם שם הי"ג העתיק טעם זה דהתנה עמש"כ והקשה הלח"מ דל"ל טעם זה הא|טעם זה לא הוצרכו בש"ס אלא לר"ש ולענ"ד נראה דס"ל להרמב"ם דלרבינא דאמר משום דהו"ל מעמש"כ גם רבנן ס"ל טעם זה דאל"כ אע"ג דס"ל דכשהזיר מא' מהם חייב בכולם כאן לא הזיר אפילו מא' מהם כיון שאמר בפירוש ע"מ שאהא שותה יין ומיטמא למתים ואי לא"ה אינו רוצה לידור כל עיקר וא"ד כלל להזיר מא' מהם משא"כ כשהדיר סתם אע"ג דלא ידע שהנזיר אסור ביין ואמר עתה אלו הייתי יודע שהנזיר אסור ביין לא הייתי נודר כל עיקר מ"מ בשעת נדרו נדר מא' מהם בסתם ועל אותו מין שנדר אין לו עתה שום פתח וריב"ל לטעמו דס"ל האי ע"מ חוץ הוא כדאיתא בסוגיא שם לכן הוי לרבנן כנדר מא' מהם ולר"ש אה"כ דמותר ולא הוי כמתנה עמש"כ אבל לרבינא דלא ס"ל האי ע"מ חוץ הוא לא הוי כהזיר מא' מהם והוי מתנה עמש"כ בין לרבנן בין לר"ש לכן בברייתא דת"כ דרבינא אמרינן בסתם טעמא דמתנה עמש"כ ולא מתני' בשם ר"ש דלכ"ע צריך טעם זה וכן ס"ל להתוס' לכן הקשו לרבנן תיפוק לי' דא"א לקיים ע"י שליח ולא מסתבר להו לומר דאה"כ לרבנן סגי בטעם דא"א לקיים ע"י שליח וטעם מתנה עמש"כ צריך לר"ש חדא דלא הזכיר טעם זה כלל בגמרא וגם בברייתא דת"כ איתא בסתמא האי טעמא דמעמש"כ לכ"ע לכן משמע להו שגם לרבנן ליכא טעם אחר. שוב ראיתי דאפשר לומר דהתו' ס"ל שפיר כהראב"ד דמועיל שאלה אלא דמשמע להו דדוקא כאן כיון דאמר שלא הי' יודע שהנזיר אסור ביין שייך שאלה שיאמר אלו הייתי יודע שהנזיר אסור ביין לא הייתי נודר אבל בידע שהנזיר אסור ביין ואפ"ה הזיר בא' מהם לא שייך שאלה שיאמר אלו היתי יודע שהנזיר מא' מהם נזיר מכולם לא הייתי נודר דע"כ קרא שריכה שהנזר מא' מהם נזיר מכולם ולא אמרינן דאינו נזיר כל עיקר בכה"ג מיירי דאלו ביודע שנזיר מכולם ואפ"ה נדר הוי כנודר מכולם בפירוש כיון שידע שיאסור בזה מכולם ואפ"ה נדר ולא מסתבר לומר דזה גופא רבתה תורה שיהי' נזיר מכולם וממילא כשידע זה הוי נזיר מכולם ואלו לא ריבתה תורה היינו אומרים שאינו נזיר וממילא לא היה בדעתו על כולם ולא הוי נזיר דא"כ ר"ש ורבנן במאי פליגי דאם הנודר ס"ל כרבנן דהוי נזיר מכולם גם ר"ש מודה דהוי נזיר מכולם ואם הנודר ס"ל כר"ש גם רבנן מודו דאינו נזיר אע"כ רבנן ור"ש פליגי כשהנודר סבר שיהא נזיר מזה לבד וס"ל לרבנן דאפ"ה הוי נזיר מכולם ור"ש ס"ל דלא הוי נזיר כלל וממילא אי אפשר לומר דיועיל בזה שאלה אלו הייתי יודע שהנודר מא' מהם נזיר מכולם לא הייתי נודר דמ"מ כיון דלא ידע ונדר מא' מהם אסרתו התורה בכולן לרבנן משא"כ בפתח מצד אחר שלא הי' יודע כלל שהנזיר אסור ביין זה מועיל וכ"ל דזה דעת הראב"ד ג"כ לכן לא השיג בה"ט בנודר מא' מהם שיועיל שאלה לומר אלו הייתי יודע שהנזר מא' מהם נזיר מכולם לא הייתי נזר והתוס' יו"ש פ"ב דנזיר מ"ד כ' דבאמת הראב"ד חולק גם פ"ז ולפכ"ד כמ"ש וכ"ל דלהכי אמרינן בדף ג' ע"ב דמתניתין דהתם דס"ל דכשנזר מא' מהם הוי נזיר מכולם הוא דלא כר"ש דברייתא ולא אמרינן דהוא דלא כר"ש דהכא דממתניתין דהכא אין ראי' דא"י שאני דהוי נדר בטעות והתויו"ע ס"א מ"ב כ'

דבגמרא אמרינן דמתניתין דלא כר"ש דמ"ד פ"ב ולפנ"ד כמ"ש אכן איכא דאמת ר"ש חולק בשניהם ומעתה אפשר לומר דהתו' הקשו גם לר"ש דהא שאלה לא שייך בזה כלל אלא בנודר מא' מהם לא הוי נזיר כלל לר"ש שלא הזיר כדרך הנוזרים ובנודר סתם ע"מ דלא הוי כחון אלא הוי כנזר מכולם על תנאי שלא יהיה נזיר אלא מא' מהם גם לר"ש לא שייך בזה שאלה לומר אלו הייתי יודע שיאסר מכולם לא הייתי נודר דכיון שידע שהנזיר אסור מכולם ונזר כדרך הנוזרים הוי נזיר ולא שייך שאלה כמו בנזר מא' מהם לרבנן לכן הקשו שפיר שגם תנאי לא יועיל כיון דאי אפשר לקיימו ע"י שליח ואע"ג דלר"ש ליכא קרא להכי אפשר היכי דנזר כדרך הנוזרים א"ל קרא. ומעתה לכאורה אפשר לומר דהתוס' ס"ל דאפשר להזיר ע"י שליח אלא דאפ"ה קשה לו כיון דאי אפשר לקיים ע"י שליח לא יועיל תנאי והא דלא הקשו על שבועה באוכל זו אם אוכל זו דכיון דאפשר בשאלה מועיל תנאי אע"ג דאי אפשר לקיים ע"י שליח ומ"מ אזלא ראיית הנוב"י מה"ק הנ"ל מדאשכחן בו תנאי ש"מ דמועיל בו שליחות דאפשר לומר דלא מועיל שליח לשבע והא דמועיל בו תנאי היינו מדמועיל התרה גם לפמ"ש התוספת בכתובות דף ע"ד ע"א ד"ה תנאי דהטעם דבעינן אפשר לקיומי ע"י שליח דהואיל והמעשה כ"כ בידו שיכול לקיימו ע"י שליח סברא הוא שיהי' כמו כן בידו לשויי' בי' תנאה ע"ש משמע דהדבר דמשוי בי' שליח הוא הדבר דמשוי בי' תנאי והתנאי קאי לעקור אמירת הנדר או השבועה ממילא גם השליחות קאי על עשיית הנדר או השבועה ולא על הקיום וע"כ כוונת התוס' בנזיר הנ"ל דאי אפשר להזיר ע"י שליח:

והרמב"ן בחידושיו לכ"ב שם כ' וז"ל ואיכא למידק נמי תנאי שבנזיר היכי הוי תנאה והרי כל תנאי שאי אפשר לעשותו ע"י שליח לאו תנאי הוא כדאמרינן לענין חליצה ויש אומרים כי גמרינן מתנאי ב"ג וב"ר ה"מ כיוצא בו שהוא תנאי שבין אדם לחברו אבל תנאי שבינו לבין עצמו בכל ענין הוי תנאי והטעם נותן שהרי מדעתו התנה ורוצה הוא לקיים תנאו הלכך אף תנאי כפול לא בעינן והשתא ניחא הא דקשי' לן לעיל ונכון הוא ואחרים אומרים נזיר נמי משכחת לי' ע"י שליח שאומר אדם לחברו הריני נזיר על דעתך וכל זמן שתרצה תדירני בנזיר עכ"ל והנה דברי הרמב"ן אלו צריכין ביאור דמעיקרא משמע דפשיטא לי' דאי אפשר ע"י שליח ואח"כ כ' דאחרים אומרים דמשכחת לה ע"י שליח דאם הדבר הזה פשוט הוא מאיזהו מקום א"כ איך פליגי האחרים ואם אינו פשוט משום מקום מאי מקשה מעיקרא בפשיטות הי' לו להקדים בתחלה דדעתו דאינו מועיל שליח ואח"כ להקשות קושייתו ונלענ"ד דלא פליגי הרמב"ן והאחרים בזה דפשיטא להו דאינו יכול להזיר ע"י שליח אלא דהאחרים חידשו כיון דמשכחת לה שליח באומר לחברו הריני נזיר על דעתך וכ"ז שתרצה תדירני בנזיר לכן מועיל תנאי ועל דבר זה לא חלק הרמב"ן דדמי להא דאיתא ביו"ד סימן רכ"ח סל"ז ובש"ך שם ס"ק נ"ח ובסי' רל"א בנודר או נשבע על תנאי שיוכל חברו לבטלו וה"ה אם נדר על תנאי שיסכים חברו ויקיים ויאמר הן ע"פ חילוקי דינים המבואר בא"ע סי' ל"ח ס"ח ע"י באומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שיאמר אבא הן וה"ה אם נדר או נשבע שלא יחול עד שיאמר חברו הן דומה לנודר או נשבע כשיעשה הוא דבר פלוני דחל הנדר אז כשיעשה אותו הדבר כמבואר ביו"ד סי' רכ"ח סי"ז וס"ם רכ"ע אלא דהרמב"ן ס"ל דזה לא מקרי אפשר ע"י שליח דעיקר הנדר עשה בעצמו אלא שתלאו במעשה חברו ואין זה מועיל שיוכל עי"ז להתנות בו תנאי והאחרים ס"ל דכיון דמ"מ הנדר נגמר ע"י דברי חברו מקרי אפשר ע"י שליח ויכול להתנות בו תנאי אבל האומר לחברו הדירני בנזיר או בשום דבר או שאמר לו אם תרצה תדירני ולא אמר מקודם הריני נזיר מודים גם האחרים דאינו יכול להדירו מטעם שליחות אם לא בשמע ואמר אמן או שאר לשון קבלת דברים כמש"כ ביו"ד סי' ר"ט. וכן כ"ל להוכיח מדברי הר"ן פ"ק דפסחים בשם י"א והריטב"א בחידושיו שם דף ו' ע"ב בשם הרא"ה שכתבו דשליח אינו יכול לבטל כיון דמדין הפקר הוא ע"ש ומשמע דהא דפשיטא להו

דהפקר

דהפקר אינו יכול להיות על ידי שליח היינו מטעם דדין נדר יש לו וכמ"ש הב"י ס"ס תל"ד הרי דפשיטא להו דנדר אי אפשר ע"י שליח ומשמע שם שגם הר"ן והריטב"א הסכימו לדיעה זו וכ"מ דעת הב"י שם ומעתה עינינו הרואות שדעת כל הפוסקים שוה בדבר דא"א לנדור ולשבע ולנזור על ידי שליח. וכיישוב ק' הנוב"י אמאי מועיל תנאי כבר כתבתי בעזה"י ליישב לשטת התוספת ובשם הרמב"ן. ובהשגת הראב"ד על הבעל המאור פ"ב דגילה כ' דלא בעינן משפטי התנאי אלא היכי דהמעשה נעשה בשליחות כגיטין וחליצה וכדומה אבל היכי שהמעשה לא נעשה עדיין א"צ כלום ע"ש ומעתה אפשר לומר דטעמא דמועיל תנאי בשבועה משום דלא עביד מעשה אלא דבור ודבור דשבועה לא חשוב כמעשה ובפרט שבועה דלהבא כדמשמע בתמורה דף ג' ע"ב ע"ש וכ"מ מדברי הרמב"ן במלחמות שם שהקשה על הראב"ד מנדרים ושבועות ע"ש שהסכים ג"כ לדברי הראב"ד גם הרשב"א בחידושיו דף כ' ע"א הסכים כן ונ"ל לפ"ז דהרמב"ן בחידושיו לכ"ב לרווחא דמלתא כתב דבריו ולא נחית לדברי הראב"ד הנ"ל אבל לפי מה דס"ל כהראב"ד א"ל לזה וכ"כ רמ"א ביו"ד סי' ר"כ סע"ו דלא בעינן תנאי כפול בנדרים וע"כ או כהראב"ד או כהרמב"ן הנ"ל. שוב מצאתי בפ"י גיטין דף ע"ה ע"א בתוס' ד"ה לאפוקי' ובכתובות דף כ"ו ע"א בתוספת ד"ה הרי זו מקודשת ובהפלא"ה שם ובדף ע"ד ע"א שכתבו סברא זו משמא דנפשייהו ולא ראו דברי הראב"ד והרמב"ן והרשב"א שהבאתי וכ"כ הסמ"ק בנזיר שם ועיין בספר המלך ספ"ו מה' אישות שהביא כל"ע מ"ש רמ"א ביו"ד סימן ש"ה ס"ו בפדיון הבן דאינו יכול לפדות ע"י שליח וכבר יישבו ההפלא"ה דף ע"ד שם לנכון ומ"מ כולם פשיטא להו דאין יכול לעשות שליח לשבע ע"ש:

ובטעם הדבר דפשיטא להפוסקים דאינו יכול לעשות שליח לשבע לידור וליזור נלענ"ד דהנה הקצה"ח ס"ס קפ"ב הביא בשם התוס' רי"ד פ"ב דקידושין שהקשה דיועיל שליח לכל דבר מצוה ויאמר אדם לחברו שב בסוכה עבורי הנח תפילין עבורי ותירץ שם וז"ל שהמצוה שחייבו המקום לעשות בגופו איך יפטור הוא ע"י שליחו והוא לא יעשה כלום ודאי בגירושין וקידושין מהני כי הוא המגרש ולא שליח וכו' וכן בתרומה הוא נותן התרומה מפירותיו וכן בפסח הוא אוכל ועל שמו ישחט ויזרק הדם אבל בסוכה וכו' אבל ישב בה חברו לא קיים הוא כלום וכן ציצית וכל המצות עכ"ל והקצה"ח הקשה ע"ז דהא בשליחות לדבר עבירה אי לאו דגלי קרא דאשלד"ע הו"ל כדין שליחות ואע"ג דאין המשלח עושה כלום ולשמאי הזקן ס"ל דעושה שליח להרוג דשליחו שא"כ ואין המשלח עושה כלום וכו' הוא לתרץ ע"פ דברי הרא"ש בפירושו לנדרים דף ע"ב ע"ב שכ' דשמועת אפיטרופס אינו כשמועת הבעל דבמידי דממילא לא שייך מינוי שליחות ומ"ה בפסח וקידושין וגירושין הו"ל מעשה השליח כמותו וכאלו הוא בעצמו שחט הפסח וכן בקידושין וגירושין כאלו הבעל עצמו נתן הקידושין או הגירושין וכן למ"ד יש שלד"ע דהוא במידי דמעשה ושייך מינוי שליחות אבל בתפילין כשהשליח מניח תפילין הנחה זו שהוא עושה חשוב כאלו המשלח עשה הנחה זו אבל אכתי לא הניח תפילין על ראשו אלא על שליחו דאין גוף השליח כגוף המשלח כיון דבמידי דממילא לא שייך שליחות אבל בפסח וקידושין וגירושין שחיטת הפסח ומעשה הקידושין והגירושין דהו"ל כאלו עשה הוא הרי נגמר המעשה עכ"ד הקצה"ח ולענ"ד עדיין יש לעיין בזה דא"כ כל המצות דעיקרן דבור או מעשה יועיל שליח וא"כ יהיה יכול לעשות שליח לקרות ק"ש ולספור ספירת העומר ולקדש ולהבדיל ולספר יציאת מצרים וליטול לולב ולאכול מצה ופסח והרבה דומיהם וביותר קשה מחליצה שהאשה יכולה לעשות שליח לחלוץ דעבד מעשה ולענ"ד דלדקו דברי התוספת רי"ד דכל דבר דעיקר הדבר הוא לעשות מעשה בגופו לא שייך ע"ז שליחות לכן מועיל שליח בקידושין וגירושין דאין עיקר המעשה נעשה ע"י עשיי' אלא ע"י הכסף שניתן לה וע"י הגט שנותן לה לכן מועיל שישלח לה הכסף או הגט ע"י שליח משא"כ בחליצה דעיקר ההיתר ע"י חליצת מנעול ורקיקה דהם מעשים הנעשים בגופה אין מועיל לזה שליחות לכן לא מועיל שיעשה שליח ליסב בסוכה ולהניח תפילין ולקרות ק"ש ולספור ספירת העומר ולקדש ולהבדיל ולספר ביצ"מ ולטול לולב דכולם מצות הנעשים בגופו הם ומצוה שחייבתו תורה לעשות בגופו אינו יכול לעשות שליח ע"ז משא"כ בתרומה ואיך דעיקר החיוב חלה על התבואה אלא דעליו מוטל להפרים לכן יכול לעשות שליח ומה שהקשה הקצה"ח דהא בשליח לד"ע אי לאו דגלי קרא הייתי אומר דחייב המשלח אע"פ שאינו עושה כולם וכן לשמאי דמחייב האומר לשליחו לך הרוג את הנפש לענ"ד לק"מ דבהורג את הנפש עיקר האיסור הוא במה שהנפש נהרג על ידו ואין עיקר האיסור והחיוב על עשיית המעשה אלא על דבר הנולד מעשיית המעשה ההוא לכן חייב שולחו למ"ד יש שלד"ע וכן כאיך שלד"ע דמייתי בגמרא שם שולח את הבערה ומעילה ושליחות יד וטביחה ומכירה ושחיטת חוץ אין החיוב על עשיית המעשה אלא על דבר הנולד מעשיית המעשה ההוא לכן שייך בהו שליחות ואי יש שלד"ע חייב וכן העושה שליח לגנוב דאמרינן בב"מ דף י' ע"ב דפטור משום דאשלד"ע הא אי לא"ה הוי חייב מטעם הנ"ל וכן בעושה שליח להקיף וכהן העושה שליח לקדש לו גרושה שייך בו שליחות מטעמים הנ"ל אבל היכי דהעיקר הוא עשיית המעשה הנעשה בגופו בלא"ה לא שייך בזה שליחות כלל אלא דיש להקשות מהא דאמר רבא בקידושין דף מ"ג ע"א את"ל סבר שמאי יש שלד"ע מודה באומר לשליחו לא בעול את הערוה ואכול את החלב שהוא חייב ושולחו פטור שלא מצינו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב ול"ל האי טעמא תיפוק לי' דבכל מעשה הנעשה בגופו לא שייך שליחות כלל ולענ"ד דבכל עבירות ע"כ העושה אותן או לתיאבון או להכעיס ובעושה לתיאבון יש לו איזה הנאה מזה או הנאה גמורה או הנאת עשיית נחת רוח ליצרו ומלאות תאותו וכל העבירות שאין מגיע שום הנאה למשלח אלא לשליח בכלל חלבים ועריות הן דשייך לומר וכי זה נהנה וזה מתחייב ואפשר דכל שאינו הנאה גופנית לא שייך כלל הנאה לשליח דאין לו תאוה כלל לזה המשלח הוא דיש לו תאוה לזב שיעשה המעשה ההוא וכיון דמטא הנאה למשלח שייך בזה שליחות ״ז״ וכן העושה להכעיס השליח אינו רוצה כלל להכעיס בוראו ומטא הנאה למשלח דאלו הי' גם תאות השליח לזה לתיאבון א להכעיס אינו עושה כן משום שליחותו כלל אלא אדעתא דנפשי' ופשיטא דלא שייך בזה שליחות כלל דפשיטא דהעושה שליח לגנוב והלך השליח וגנבו לעצמו לא שייך בזה שליחות כלל ע"כ בפיר נקיט רבא דוקא חלבים ועריות דיש הנאה גופניות אע"פ שעושה משום שליחות ע"כ נהנה הוא ממנו וחייב בעצמו. עוד אפשר לחלק בין דבר עבירה לדבר מצוה דבדבר מצוה שציותה התורה לעשות בגופו שייך לומר דאינו יוצא אא"כ יעשה בגופו ממש משא"כ בדבר עבירה אפשר הקפידה תורה שלא יעשה כלל הדבר על ידו לולא דאשלד"ע כנלענ"ד בזה ועי"ל אות ״ז כ"ח. ומעתה אשיב לנ"ד בעושה שליח לשבע לא מבעיא בעושה שליח לשבע על דבר להבא לעשות או שלא לעשות כיון דצותה תורה לקיים מאמר פיו והחיוב שלו נעשה ונגמר בפיו הוי כמעשה בגופו דבעינן גופו ממש ולא שליחו אלא אפילו נשבע לשקר לשעבר דשייך בזה שליחות לפי הסברות שכתבתי לעיל בשליחות לד"ע מ"מ אכן השתא דקיי"ל אשלד"ע גם בזה לא שייך שליחות לכן פשיטא להו להפוסקים דלא שייך שליחות כלל בזה כן נלענ"ד:

ומעתה נשאר לנו לבאר מ"ש בנוב"י מה"ת שם דמהרא"י בפסקיו סי' רנ"ד ס"ל דאפשר לשבע ע"י שליח אם עשאו בפירוש שליח לכך וכודאי הוא תימה על מהרא"י שיכתוב בפשיטות היפך כל הפוסקים הנ"ל ולא יביא דבריהם כלל ועיינתי שם וכ' שם באחד שלא מורשה שלו לדין וקבל המורשה בחרם שיבא הבע"ד בעצמו לפני הב"ד וכו' ע"ז וז"ל אמרינן אכן שהדי דלהכי לא שווי' למורשה שליח להקים עליו ולאסור איסר על נפשו כה' שיכני בסכנה ובלא"ה בעירא יש לנו ראי' מן התלמוד שיוכל השליח להקים איסר בשבועה על המשלח שיתקשר המשלח באותה שבועה ע"י השליח והוא לא ציוהו בפירוש לאסר אוסר בשבועה אע"פ שנתן לו הרשאה שיהיה ידו כידו ופיהו כפיהו לכל דבר דמצינו למימר דאמר אי קם [כ"ה שם ונראה שיש

איזהו

איזהו ע"ש] כאיסור שבועה על ידו אלא שכבר דקדקתי הך סברא מפרק השולח [דף מ"ו ע"א] גבי הא דמייתי ר' יודא ראי' מהא דנשבעו להם נשיאי העדה דאיכא נמי הוי אפוטרופא ושלוחים של העיר [נ"ל דצ"ל הע"ה] ע"ש הנה השבתי לך דעתי אבל לא בדרך פסק כלל עכ"ל והנה יש לדקדק בדבריו אלו הרבה שמביא ראי' מהא דנשבעו להם נשיאי העדה דהא מבואר ביו"ד סי' רכ"ח סל"ה דאי אפשר להשביע כנולדי' ושבועה זו היתה אלה גם על דורות הבאים והיו אסורים להכותם [ועיין בב"י סי' רכ"ח והובא בנוב"י מה"ק שם מחלוקת אם יכול להשביע חברו אפילו עומד לפניו ע"ש] וטעמא בעי. אכן

המצות בעינן פיו ולבו שוין דצריכות (נט) כוונה שיתכוון לצאת וכתבנו לעיל מזה אם בד"ת או אף במידי דרבנן ובמידי דאכילה א"צ כוונה יע"ש:

יב והנה (ס) חוש השמע כחו גדול מאוד שהרי מצינו בתנ"ך מזהיר על השמיעה · והיה אם שמוע. שמע ישראל. והיה עקב תשמעון. שמעו ותחי נפשכם וכדומה הרבה. והנך רואה במצות ד"ת וד"ס ייצא בשמיעה כמבואר באו"ח קפ"ג וקצ"ג שצריך לשמוע מחברו וא"ל לא יצא ותקצ"ד ותקצ"ה אם קול שופר שמע יצא ומגילה נ"כ דוקא בשמועה תליא מלתא ובק"ש

בת' הרא"ש כלל ה' סימן ד' שמביא הב"י שם מבואר שהיתה נידוי וח' דנידוי וח' חל על דורות הבאים כמבואר ביו"ד שם והנוב"י מה"ת סימן קמ"ו כ"כ מדעתא דנפשי' ולא ראה שכ"כ הרא"ש בעצמו והב"י הביאו ולפ"ז גם בעובדא דמהרא"י היה צריך לפרש כן שהמורשה גזר בח' על בע"ד אלא דלפ"ז אין ראי' מהאי דנשיאי העדה לכאן דהנשיאים ודאי הי' להם כח להטיל ח' על הקהל ולא מטעם אפוטרופסים ושלוחים אלא כמו נשיא על דורו וכמה ח' שהטילו רבותינו הקדמונים ומחוייבים אנחנו לקיימם אבל מנ"ל שיש כח ביד מורשה להטיל ח' על בע"ד ובפרט כשלא עשאו שליח לכך לכן נ"ל דמהרא"י פירש דהנשיאים לא השביעו כלל את העדה ופשטי' דקרא משמע כן שלא כתיב כלל שהנשיאים השביעו את ישראל אלא וישבעו להם נשיאי העדה ואח"כ כתיב כי נשבעו להם נשיאי העדה ובכה"ג פשיטא דלא חל שבועה על העדה דהנשבע שיעשה פלוני דבר פלוני או שלא יעשה אין השבועה חל והוי שבועת שוא כיון שאין בידו לקיים כדאיתא ביו"ד סי' רל"ו ס"ב אלא דס"ל למהרא"י כיון שהיו אפוטרופסים של הקהל צריכין הקהל לקיים כדי שלא יהי' שבועת הנשיאים לשקר דכיון שהיו אפוטרופסים והכל לעשות כדי דעתם צריכין לקיים גם שבועתם וממילא לא הוי שבועת שוא כיון דצריכים לקיימו ומינה למד למורשה ומשמע דפשיטא לי' דאם אמר לו בפירוש השבע ואני מקיים שבועתך דצריך לקיים שלא יהיה שבועת שליחו לבטלה וכמ"ש הרמב"ם פ"ה מה' שבועות ה"כ [ורמז לזה הש"ך שם סק"ה] דאם אותם אחרים מקיימים שבועתם לא הוי שבועת שוא וכיון שברשותו נשבע צריך לקיים שלא יהא שבועת שוא ומבעי' לי' כשעשאו מורשה אם בכלל זה לקיים שבועתו או לא וגם ע"ז יש לספקף והוא תמוה שלא מצאתי דברי מהרא"י אלו בש"ע ומ"מ משמע לי דכשגוזרין ח' יכולין לגזור ע"י שליח לכן יכולין הקהל להכריז ח' ע"י השמש ואין זה לענין שבועה ע"י שליח שצריך קבלה על עצמו משא"כ כשגוזרין על אחרים ודוק:

עוד כ' הנוב"י מה"ת שם שיש ראי' מוכרחת דשבועה מועיל ע"י שליח מהא דאמרינן בשבועות דף ל"ד ע"ב דר"ש גמר שבועת הפקדון ממעילה ולא מעדות דכתיבין מילי דדמי למעילה טפי ממילי דדמי לעדות ע"ש ואם איתא דשבועה ליתא ע"י שליח ומעילה ודאי איתא ע"י שליח כדאיתא בקידושין דף מ"ב ע"ב וא"כ איכא עוד דבר אחד דדמי שבועת הפקדון לעדות וקשה מעדות הו"ל למילף אע"כ גם שבועה שייך ע"י שליח ולכן הוי עדות ושבועת הפקדון ומעילה שוים עכ"ד ולענ"ד תמוה ראי' זו דאפילו נימא דשבועה איתא ע"י שליח היינו האומר לשלוחו השבע עבורי נתחייב זה בשבועתו של זה לקיים שבועתו אבל האומר לשלוחו עבור על השבועה עבורי ודאי לא נתחייב דאשלד"ע ובמעילה חייב בכה"ג דאתרבי בו שליח לד"ע כדאיתא בגמרא שם ואכתי דמי שבועת הפקדון ועדות להדדי ומעילה שאני אע"כ לא מסתבר להגמרא למנות הא ביניייהו דמ"מ הנך כתיבין דדמי להדדי בדברים שבגופן משא"כ שבועת הפקדון ועדות הא דדמי להדדי באין בהו שליח הוא מצד אחר ואין להאריך בזה יותר כיון שכבר הוכחתי שדעת כל אבות הפוסקים כולם שוה בדבר דליתא ע"י שליח ודאי ליכא לספוקי בדבר יותר כן נלענ"ד:

(נט) כוונה שיתכוון לצאת. נתבאר לעיל אות ה' בש"ד בדין מצ"כ בברכות ועתה באתי בשביל דבר שנתחדש בפזהש"י. הנה מלשון הפמ"ג משמע דבעינן שיתכוון בפירוש לצאת ובסתמא לא אמרינן דלשמן קאי וכ"כ בס' מטה אפרים סימן תקפ"ה ס"ג והוסיף שיאמר כן בפיו ע"ש ונ"ל שיצא לו מדברי הרא"ש בשם רבינו ברוך שהובא ביו"ד סימן רע"א ע"ש בט"ז סק"ג שנסתפק בדבר שצריך לשמה אי סגי במחשבה או בעי אמירה ופסק הש"ע שם ובאו"ח סי' ל"ב ס"ח ובא"ע סימן קל"א ס"ז דבעינן אמירה ומשמע דבכ"מ דבעינן לשמה יש ספק זה וה"ה בכל המצות אכן הנוב"י מהד"ק חיו"ד סי' ל"ג כ' שיעשה כל המצות ולא יחשב לשמן וראייתו ממה דאמרינן כן גבי קדשים בזבחים דף ב' ע"ב וגם' שער התפלה תמה עליו דהא קיי"ל מצות צ"כ וצ"ל דדעת הנוב"י דסתמא הוי כלשמן ובגמרא לא אמרינן דהוי בלא כוונה אלא בתוקע לשיר אבל בסתמא הוי כלשמן וכ"כ התו' זבחים דף ב' ע"ב ד"ה סתם ובסה"ת סי' קנ"ב גבי מילה והביאו נ"כ ראי' זו ע"ש אלא שאני תמה על ראייתו מקדשים דבזבחים דף ג' ע"א אמרינן חד"י ת"ר העלת ששחטה לשם עולה פסולה שחטה לשם חולין כשרה אלמא דמינה מחריב בה דלאו מינה לא מחריב בה ורמינהו כל הזבח שנכתב שלא לשמו אפי' פסול ואפילו לשם נכרית נמי פסול ושני נע דל נכרית מיני' הו"ל סתמא וסתמא פסול קדשים דל חולין מינייהו הו"ל סתמא וסתמא כשרים הרי מבואר דסתמא הוי כלשם חולין והר"ן פ"ג דר"ה במשנת תקע בראשונה ומשך בשניי' כשתיים כ' דתוקע לשיר הוי חול לכן יצא למ"ד מצות א"צ כ' משא"כ לשם מצוה אחרת ומדמי לה להא דאמרינן שחטה לשם חולין כשרה לשם קדשים אחרים פסולה הרי דדמי קדשי' למצות למ"ד א"צ כ' וגם מבואר בגמ' הנ"ל דלשם חולין הוי כסתמא ובר"ן הנ"ל כ' דלשיר הוי כלשם חולין והוי כסתמא כמבואר בגמ' וי"ל דטעם הדבר דעבודת קדשים אינה מצוה שמוטל אקרקפתא דגברא אלא על בהמה זו שיעשה בה עבודות אלו ואפילו בקדשים שהם חובה על אדם זה היינו שמחויב להקדיש ולהביא בהמה זו אבל אחר שכבר הקדיש והביא בהמה זו אין נ"מ מי שיעשה העבודות המחוייבות לעשות אלא שהוא אינו יוצא י"ח עד שיעשה שום א' בעולם עבודות אלו כדי שיהי' הקרבן כשר דכ"ז שלא הוכשר הקרבן לא יי"ח אבל עיקר העבודות הכשר הקרבן הם ולכן שפיר למ"ד בסה"ת משם לענין מילה דג"כ החיוב הוא שיהיה התינוק נימול ואע"פ שהחיוב מוטל על האב מ"מ אם נימול ע"י אחר ואפי' שלא ברשות האב הוי מילה כשרה וע"כ דעיקר המצוה הוא שיעשה הדבר ע"כ דמי ממש לעבודת קדשים דאמרינן סתם מעשה זו לשמה קאי משא"כ מצות שהחיוב שלהם מוטל אקרקפתא דגברא למ"ד צריכות כוונה ס"ל דלא שייך לומר סתם איש זה לעשות מצות הוא עומד וצריך שיכוין בפירוש ויאמר שעושה לשמה ודוק וגם מסתימת הפוסקים והש"ע משמע שצריך שיתכוין בפירוש לצאת וגם בקדשים פסק הרמב"ם ספ"ד מה' מה"ק דלכתחלה צריך שיכוין ותימה שלא הביאוהו הנודע ביהודה ובשער התפלה מכל מקום במצות משמע מסתימת הפוסקים דלא יצא אפילו דיעבד למאי דקיי"ל מצ"כ וכנ"ל להלכה. שוב מצאתי במגן אברהם סימן תקפ"ט סק"ד וז"ל מי שבא לבית הכנסת לצאת י"ח עם הצבור אע"פ שבשעה ששמע לא כיון לבו אלא סתמא יצא אבל הבא לבית הכנסת בסתמא לא יצא רדב"ז חלק א' עכ"ל משמע דדוקא משום שבא לבית הכנסת בכוונה נברר אחר כוונתו הראשונה וכן כתוב בש"ע של התניא בהדי' הא לא"ה לא יצא בסתמא אלא שיש לדחות דשומע שאני דכיון שלא עשה שום מעשה ליכא שום הוכחה שעשה לשמה וביאתו לבית הכנסת אין הוכחה ששומע לשמה אבל העושה מעשה מצוה אפשר מסתמא הוי לשמה ותשו' רדב"ז זו היא בח"ב סימן תת"ע ע"ש: (ס) חוש השמע. עיין מד"ר פ' יתרו

סוף

ובק"ש אם שמע אם יצא יש דיעות ואי"ה (סא) יבואר כ"א במקומו ואף מצית התלויות בדבור לכתחלה צריך (סב) להשמיע לאזניו ובדיעבד יצא ותפלה יש דיעות י"א שלא ישמיע לאזניו וי"א דלכתחלה צריך להשמיע לאזניו עאו"ח סי' ק"א ס"ב ומ"א אות נ'. עי' ערכין פ"ג בסופו [דף ט"ו ע"א במשנה] דבור גדול ממעשה מוציא ש"ר מאה כסף ואונס חמשים (סג) עדים זוממין בדביר נהרגין:

יג אם יעבור האדם עבירה מעשה עם המחשבה ר"ל הידיע' עניש יענש בי"נ עונשין כדבעינן למימר (סד) לקמן אי"ה ומעשה בלי מחשבה הוי שונג אין לו עונש כ"א חטאת ואשם ודאי ותלוי במקומות הידועי'. הדבור לבד בלי מעשה מצינו שחייב סקילה על הדבור (סה) האומר בע"ז אלי אתה ומכ"ש מקבלו לאלוה ער"מ פ"ג מעכו"ם ה"ד ועיין (מ"מ) [צ"ל לח"מ] שם [ס"ו] הגבי"ה לבינה ל"ד יע"ש ומיהו שוגג אין חייב חטאת דבעינן דוקא מעשה ער"מ ה' שגגות [פ"א ה"ב] וכן לוקה על דבור בעלמא כמו נשבע ומימר ומקלל חברו בשם (סז) כמ"ש חוץ מאלו ודבור דעביד מעשה לוקה אף בעלמא כמו חסמה בקול (פי"א משכירות) [צ"ל פי"ג ה"ב] (סח) וממיר אף בשל צבור ער"מ פ"א מה' תמורה ובלח"מ שם. המחשבה מצינו *) לחז"ל שאין הקב"ה מצטרף המחשבה למעשה לא בד"ש ולא אדם ואף הרהור בע"ז דנענש על המחשבה בידי שמים ולא בידי אדם ולא יצויר כלל אף אם הודה ואינו נאמן נ"כ ואף אם היה נאמן אין נענש בידי אדם ויראה הרהור טוב מבטל הרהור רע אף בע"ז יהרהר בתורה ונמ"ח. ובס' המגיד כתבנו דאף עונש בי"ש אין לגוף חלק בזה להתייסר ביסורים כי המחשבה אין לגוף חלק בו. ולענין מ"ע בק"ש ובהמ"ז וד"ס דיעבד י"ל הרהור כדבור דמי ויצא דיעבד ופירשתיו לעיל [ר"ל באות ד'] ופסול מחשבה בקרבן אי בעינן דבור דוקא או אף מחשבה יש בו מחלוקת כתבתיו לעיל ובפריי ליו"ד סי' ד' בט"ז א' ופי"ג מה' פסולי המוקדשין (סט) במ"ל ומגיה שם ואין להאריך כאן:

ויש

סוף פ' כ"ז ור"פ האזינו: (סא) יבואר כ"א במקומו. עיין מ"א ס"ס ס"א ופמ"ג שם ובסי' ס"ב ועיין סי' קכ"ד ס"א לענין תפלה ועמ"ש לקמן אות כ"א: (סב) להשמיע לאזניו. נתבאר בסי' ס"ב ס"ג ובסי' קפ"ה ס"ב ובסי' ר"ו ס"ג וביו"ד סי' א' ס"ו ובסי' שכ"א סל"ב ודוכתי טובא: (סג) עדים זוממין כו'. אין זה בערכין שם ונראה דהוא ענין בפ"ק ור"ל הא דדרשינן במכות דף ה' ע"ב לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין הרי דהיכי דליכא אלא דבור גרידא נהרגין: (סד) לקמן אי"ה. באות ע"ז ואשכחן קרבן במזיד אשם שפחה חרופה ואשם נזיר טמא וחטאת של שבועת העדות ואשם שבועת הפקדון כדאיתא במשנה כריתות דף ט' ע"א וברמב"ם פ"ט ופ"י מה' שגגות ופ"ו מה' נזירות ה"ג: (סה) האומר בע"ז כו'. ר"ל שלא היתה ע"ז מעולם ועתה אומר לה אלי אתה ועשאה ע"ז וכ"ש מקבלו לאלוה שהיתה ע"ז כבר והוא מקבלו עתה עליו כ"ה ברמב"ם שם: (סו) הגבי"ה לבינה. ר"ל דהרמב"ם כ' וז"ל המקבל עליו אחד מכל מיני עכו"ם באלוה חייב סקילה ואפי' הגבי' לבנה ואמר לה אלי אתה וכן כל כיוצא בדבור זה חייב עכ"ל וכ' הלח"מ שם דמ"ש הרמב"ם הגבי' לבנה ל"ד דעביד מעשה והגבי' דאפי' בלא מעשה חייב והבי' ראי' מהא דאמרינן בסנהדרין דף ס"ג ע"א המקבל עליו אלוה האומר לו אלי אתה א"ר נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב כיון שאמר לו אלי אתה חייב למאי אי לקטלא מתניתין הוא אלא לקרבן וכו' והתניא אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה ע"כ משמע דבמתניתין איירי בדליכא מעשה ע"ש ולענ"ד אין ראייתו מוכרחת דאפשר לומר דר"נ קאי ארישא דמתניתין המקבל עליו לאלוה דמיירי שהיתה כבר ע"ז ופ"ז מפרש כיצד מקבלו כיון שאמר לו אלי אתה והתם ודאי לא בעינן מעשה לקטלא אבל בדבר שלא היתה ע"ז מעולם אפשר דבעינן מעשה כמו דאמרינן בע"ז דף מ"ו ע"א לענין ליאסר עליו ואע"ג דאין ראי' מליאסר לקטלא דהא הר דודאי לא אתעביד בה מעשה ואינה נאסרת לכ"ע ואפ"ה חייב עלי' ס"ל להרמב"ם דה"מ כשעשה מעשה בעבודתה אבל באמירה בעלמא אינו חייב אלא דוקא כשהיתה ע"ז כבר אבל כשלא היתה ע"ז מכבר ועתה אינה נאסרת לאו מידי קעביד ואינו חייב אלא דל"ע מנין לו להרמב"ם סברא זו ומ"מ הא ודאי כשהיתה ע"ז מקודם ודאי חייב בדבור בעלמא ודוק: (סז) כמ"ש חוץ מאלו. הוא בגמרא שבועות דף כ"א ע"א ומכות דף ט"ז ע"א ותמורה דף ג' ע"א כל ל"ת שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חברו בשם ופסקה הרמב"ם פי"ח מה' סנהדרין ה"ב ע"ש: (סח) וממיר אף בשל וכו'. ר"ל דכוונתו ליישב ק' ה"ה פי"ג משכירות שם והלח"מ פי"ח מסנהדרין שם דכיון דהרמב"ם פסק חסמה בקול לוקה ע"כ ס"ל דהוי לאו שיש בו מעשה וא"כ גם מימר דכוותי' וכדאמר לי' ר' יוחנן להנא בתמורה שם לא היהי מימר דבדבורו קעביד מעשה וכדמשמע בב"מ דף צ' ע"ב דמימר וחסמה בקול שוים וא"כ אמאי כ' בפי"ח מסנהדרין דמימר הוי לאו שאב"מ וכתנא דתנא מימר בהדי נשבע ומקלל חברו בשם והא תירץ הפמ"ג דכוונת הרמב"ם במימר בהמת צבור דלא חל תמורה ולא עביד מעשה ולפ"ה לקי ולפי דבריו צ"ל דהא דא"ל ר"י לתנא לא תיתני מימר היינו מדתנא מימר בחמא בהדי נשבע ומקלל משמע דמימר הוי נמי לעולם לאו שאב"מ ואפילו בבהמה שלו מדלא מפרש מימר בהמות צבור ושותפין ע"כ א"ל לא תתני מימר דלא נטעי לומר דכל מימר הוי לאו שאב"מ ויליף מנה לחסמה בקול ואתי למימר דלא לקי עלה אבל הרמב"ם כבר גילה דעתו בפי"ג משכירות דהיכי דבדבורו קעביד מעשה הוי לאו שאב"מ ובפ"א מתמורה מפרש דאיכא מימר דלא עביד מעשה בדבורו לכן אע"פ שסתם בפי"ח מה"ס ותנא מימר סתם בהדי נשבע ומקלל מ"מ כיון שגילה דעתו בב' מקומות סמך א"ע שנלמוד סתום מן המפורש דמיירי בבהמות צבור ושותפין כנ"ל לדעת הפמ"ג וכנון הוא אכן לענ"ד להרץ דברי הרמב"ם דס"ל מדאמר בתמורה דף ע"ב ומ"ש מימר דלקי משום דבדבורי' עשה מעשה וכו' ושם קאי על הברייתא מבמע שנים הנא דברייתא ס"ל הטעם דבדבורי' עשה מעשה וס"ל שכן הדין בכל מקום שעשה בדבורו מעשה ולכן אינו מפרש בגמרא טעם דמימר בלקי כמו במפרש טעם נשבע ומקלל ואין חילוק בין ר"י לתנא אלא דהתנא קרי לי' לאו שאב"מ ור"י קרי לי' לאו שיב"מ ומ"ש הרמב"ם פ"א מתמורה מפי השמועה למדו היינו שלמדו דבכ"מ דבדבורו עושה מעשה לוקה ודוק ומ"מ צ"ל דמ"ש הרמב"ם במימר בהמות צבור ושותפין דלקה אינו ענין לדברי אביי דאי נימא אי עביד לא מהני לא לקי דבתמורה לא שייך אי עביד לא מהני דלין ענין מלקות לענין מיתפס בתמורה דלאו דלא ימיר שייך בפיר גם אי לא מיתפס בתמורה ואדרבה מהכה בגמרא דנימא דעבה דוכי' הוא והמורתו יהי' קודם מנתק הלאו וע"כ דחייב אדבורו כמו נשבע ומקלל ועמ"ש לעיל מ"א לות ח' מזה ואפ"ג דבגמרא דף ה' ע"ב מקשה לרבא דס"ל אעל"מ מתמורה שאם המיר מומר היינו דודאי הא דאע"מ לו לא תני לה ותפס בתמורה לו לא אבל לענין מלקות לאביי לא שייך בתמורה לומר דהיכי דאעל"מ לא לקי וכמ"ש: (סט) במ"ל ומגי' שם. הנה המב"ל שם כ' דמדברי התוספות בכמה דוכתי מבואר דצריך דוקא דבור ומדברי הרמב"ם נראה דבמחשבה לחוד פסול והמגי' שם הקשה מהא דאמרינן בזבחים דף כ"ט ע"ב דלמ"ד לאו שאב"מ לוקין עליו המחשב בקדשים לוקה ואם איתא דבמחשבה תליא מלתא מלקות היכי משכחת לה הא ליכא עדים והתראה והפמ"ג שם הקשה עליו דהא משכחת לה מלקות כשאמר בפירוש גם הכלי לא הביא מדברי הרמב"ם רפי"ח שכ' דהמחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים אינו לוקה שאין המחשבה מעשה ול"ל טעם זה אפיק לי' דאי לפשר ביהיה עדים והתראה במחשבה בלא דבור ע"ש ולענ"ד ליישב דברי המגי' דס"ל כמ"ש לעיל אות י"א דהיכי דהעיקר הוא המחשבה לא מועיל אמירה בלא מחשבה ומעתה גבי קדשים אי לא יחשב היינו מחשבה ממש לא מלינו ליסור אמירה כלל ואי אמר בפיו ולבו בל עמו לא עשה איסור כלל והיי דלענין איסור כשאמר כן אמרינן מסתמא ודאי גם בלבו היה כן ובפסול הקרבן מ"מ לענין מלקות לא לקי על דבורו דדלמא בלבו לא הי' כן וא"כ גם אדבורו לא לילקי אע"כ לא

*) למ"ד. קידושין דף ל"ט ע"ב ותוס' וחידושי מהרי"ט שם ובריטב"א שם דף מ' ע"ב ד"ה הא דאמרינן

יחשב

יד ויש *) מחשבה מועלת להנצל מלאו ועשה המשהה חמץ בביתו ומבטל בלבו די מה"ת ומדרבנן צריך ביעור כו' והנה קשה לי הא דכ' הר"ם ז"ל פ"א מחו"מ קנה חמץ או חמצו ה"ז לוקה (עמש"ל ומנ"י שם אי ב"י ניתק לעשה) וקשה דלמא בטלו בלבו ל"מ חמצו דלמא בטלו קודם שהיה חמין הקמח והמים בהיתרא אף תוך הפסח אפילו (ע) קנה חמץ בפסח ומשך דלמא אפקרי' מקודם דזכה לי' ובגלוי דעתא סגי ומה בכך שמשך וי"ל הואיל וקיבל עליו התראה מודה שלא הפקיר עיין (עא) ט"ז יו"ד סי' שכ"נ אות ב'. ולפ"ז יצא לנו דין חדש כמו שאגיד. אשכחנא פתרי במשהה חמץ ברשותו אין לוקה אף מ"מ שי"ל הפקרתיו וכשר לעדות אם אומר שהפקיר חדא

*) אמ"ר עיין תיבת גומא פי' בהעלתך אות ג'

דספק

יחשב היינו דבור ואדבורא מיחייב ולא אמחשבה וא"ש ולא ניחא לי' להביא מדברי הרמב"ם רפי"א הנ"ל דכיון דהרמב"ם פסק דלא לקי אע"ג דאמר בטעמא דהוי לאו שאב"מ אפשר לומר דחדא ועוד קאמר ואה"נ דאיכא עוד טעמא דליכא עדים והתראה אבל בגמרא דאמר דלמ"ד לאו שאב"מ לוקין עליו לקי שפיר מקשה הא אפילו לדידי' לא לקי דליכא עדים והתראה וזה מדוייק בלשונו שכ' ואם איתא דבמחשבה תליא מלתא ר"ל והדבור לא מעלה ולא מוריד כלל ע"כ לא משכחת לה עדים והתראה אלא דקשה לפ"ז דא"כ קשה להרמב"ם זובח לפ"ז דחייב היכי משכחת לה הא אדבור לא מחייב ואמחשבה ליכא עדים והתראה ולא מסתבר לומר דדוקא ברבולה לפני ע"ז וכמומר כמ"ש התוס' חולין דף מ' ע"א ד"ה לפני ולכאורה הי' אפשר לומר דמחשבת ע"ז לכ"ע היינו דבור וכ"מ לכאורה מדברי התוספת חולין דף ל"ט ע"א ד"ה אלא זביחה שכ' אי חשוב פגול אף במחשבה היה יכול לומר זביחה דע"ז דמיתסרא היינו בדבור ע"ש משמע דבע"ז פשיטא להו דלא מיתסר במחשבה לחוד אלא דהתב"ש שם סק"ב לא כ' כן רק דמחשבת ע"ז כמחשבת פגול ואי מחשבת פגול מיירי במחשבה לחוד גם מחשבת ע"ז היינו מחשבה לחוד ומדברי התוספת אלו אין ראי' דהתוספת לא כ"כ אלא לפ"מ דאיתא בברייתא דחולין אין מחשבה פוסלת בה והקשו בגמרא פ"ז אלא זביחה לע"ז דמיתסרא היכי משכחת לה ע"ז היה יכול לומר דמחשבה אינה פוסלת ובעינן דבור אבל אליבא דאמת דמשני דאין מחשבה פוסל בד' עבודות אלא בכ' עבודות או מחשבת פגול ומחשבת ע"ז שוים המה גם בלא"ה מאן דס"ל דמחשבת פגול היינו מחשבה לחוד ע"כ מדלא משני הכי פשיטא לי' דע"ז כפגול וי"ל דמ"מ לענין לחייב בע"ז לא אפשר לומר דלא מיחייב אדבור דהא אפילו בלא זביחה אם אמר אלי אתה חייב ול"ד לפגול דכתיב לא יחשב וע"כ היינו או דבור ואו לא אשכחן איסור במחשבה או היינו מחשבה ולא אשכחן איסור אדבור בלא מחשבה אבל ע"ז זובח כתיב וכן לא תעבדם ובין דבור ובין מחשבה אסרה תורה למ"ד שגם במחשבה לחוד מופסל כפגול אלא דאמחשבה דע"ז אינו חייב דליכא עדים והתראה ואדבור דאיכא עדים והתראה חייב כנ"ל ליישב דברי המגיה. ולענין דינא הנה מדברי הפוסקים באו"ח סימן ל"ב ס"ח וסי"ט וביו"ד סי' רע"א ס"א וסימן רע"ד ס"א ובא"ע סי' קל"א ס"ז דמספקא להו אי מחשבת כתיבת תפילין וס"ת וגט דמי למחשבת פגול דבעינן דבור משמע דבפגול פשיטא להו דבעינן דבור דאי בפגול גופי' ספקא הוי א"כ בהנך דמספקא לן אי לדמותן לפגול או לתרומה נימא דהוי ס"ס אלא דאפשר לומר דהוי משם אחד או ספק למה לדמותו אפשר דהוי חסרון ידועה או מספקא מה אמרו קמאי דלא הוי ספק ולכן לא הוי ס"ס אכן בש"ע של התניא באו"ח סימן ל"ב סל"א מצרף זה לספק שמא לא בעינן דבור אלא דאכתי אפשר לומר דכאן הוי משם א' אכן מדברי הב"י בכל מקומות הנ"ל שלא כ' דלדעת הרמב"ם פשיטא שא"צ להוציא בשפתיו שאין דרכו להשמיט דעת הרמב"ם וגם כ' באו"ח שם שדברי הרמב"ם סתומים כדברי הגמרא ומשמע שם שגם לענין זה קאי ומבואר בדבריו שאין הכרע מדברי הרמב"ם דלא ס"ל כהתוס' וכן הוא האמת שאין מדברי הרמב"ם הכרע וכ"כ הפמ"ג ביו"ד סי' ד' וא"כ לכאורה היה אפשר לומר דלא מיתסר בשוחט לע"ז במחשבה לחוד אלא שאין בידי להכריע נגד התב"ש וגם מדברי הרא"ה בס' החינוך מצוה קמ"ד נראה דבמחשבה בלבד הוי פגול ע"ש וצ"ע: (ע) קנה חמץ בפסח. ובפתיחה לה' פסח ח"א פ"א אות ד' לא הקשה אלא היכי דחמצו אבל גבי קנה משמע שם מדבריו דניחא לי' ע"ש שרצה לאוקמא הא דאמרינן בפסחים דף ס"ג ע"א השוחט הפסח על החמץ לוקה בקנה [ועמ"ש לקמן מזה] וכ"ל דהדין עמו שם דמקנה לק"מ דאי אפשר לומר דאפקרי' מקודם דזכה לי' דהא אינו יכול להפקיר דבר שאינו שלו ואפילו עשאו שליח נחלקו הפוסקים בס"ס תל"ד וגם לא שייך להקשות דלמא לא הי' בדעתו לקנות במשיכה זו דהיכי דדעת אחרת מקנה אותו קנה בלא כוונה כמ"ש הגהת"מ סי' ר' ס"ח ובלא"ה אפשר לומר כיון שראינו שעשה מעשה קנין לא חיישינן שמא לא נתכוין לקנות גם אפשר לומר דמשכחת לה שאומר בפירוש שמתכוין לקנות לכן שפיר לקי. אכן גם בחמצו נלענ"ד ליישב דלא שייך לומר שמא בטלו קודם שחמצו שהרי זכה בו לא"כ כשעשה בו מעשה וחמצו כמ"ש הט"ז סי' תל"ד סק"ה וא"ל שמא לא נתכוין לזכות בו דהא אין דעת אחרת מקנה אותו ולא קנה בלא כוונה דא"כ גם בדברי הט"ז הנ"ל נימא הכי וצ"ל בטול ספס פנית ביוס ומדברי הט"ז שם משמע דודאי זוכה בו ולא דחיישינן שמא נתכוין לזכות בו אע"כ כיון שלוקחו לעצמו הוי כנתכוין לזכות בו וה"נ כיון שלוקחו ועושה בו מעשה כאדם העושה בשלו הוי כנתכוין לזכות בו גם בלא"ה אפשר לומר כיון דלא הוי הפקר גמור כמ"ש הפוסקים אלא גלוי דעת דלא ניחא לי' וא"כ כיון דאיכא גילוי דעת דניחא לי' בטל הבטול גם אפשר לאוקמא כשאמר בפירוש שמכוין לזכות בו והא לא חיישינן שמא לבו בל עמו ולפי האמת נראה דכיון שראינו שעושה בו מעשה לצורך עצמו ומחמצו לצרכו ממילא הוי כנתכוין לזכות בו ולק"מ ודוק ועמ"ש לקמן עוד מזה: (עא) ט"ז יו"ד. הנה הט"ז שם הביא בשם התוספת גיטין דף ל"ג ע"א ד"ה ואפקיעינהו שהקשו נזיר שהי' שותה יין אמאי לוקה הא התראת ספק הוא שמא ימצא פתח לנדרו ותירצו דהעמידנו על חזקתו ע"ש והנה לפ"ז לכאורה גם כאן אפשר לומר דלא חיישינן שמא ביטל דהעמידנו על חזקתו ואין ספק בטול מוציא מידי ודאי חמץ אלא דאפשר לחלק ולומר דכאן אפשר לומר אדרבה להיפך העמיד האיש על חזקתו וכוודאי ביטל כדי שלא יעבור משא"כ התם דראינו שעבר בלא שאלה תו לא אמרינן שמא ישאל אח"כ ועמ"ש לקמן עוד מזה. והנה בפתיחה לה' פסח שם הקשה עוד בשוחט פסח ויש חמץ לאחד מבני החבורה אמאי לקי שמא בטלו בעליו והתם לא שייך לומר מדקבל התראה ש"מ לא בטל דהא הוא עצמו אינו יודע אם בטלו בעליו או לא ותירץ דמיירי שאומר לו שיש לו חמץ שלא בטלו דהוחזק בע"א לוקה ער"מ ה' שגגות פ"א עכ"ל וכוונתו למ"ש הרמב"ם שם ה"ג וז"ל האוכל חתיכה וע"א אומר לו זה שאכלת חלב הי' וע"א אומר לא אכלת חלב כו' הואיל ונקבע האיסור וכו' ה"ז מביא אשם תלוי עכ"ל והראב"ד השיגו וז"ל א"א לא ידעתי היאך נקבע האיסור בכאן אא"כ יאמר העד חתיכות של חלב שהיתה עם השומן אכלת והאחר יאמר לא אכל אלא השומן עכ"ל וכ' הכ"מ וז"ל אפשר לומר שלכך נתכוין רבינו ויותר נראה לומר דשפיר מקרי אקבע איסורא ע"פ א"ע אע"פ שאין שם אלא חתיכה עכ"ל והנה לתירוץ ראשון אין ראי' לכאן דשאני התם שהיה שם אחת של חלב ודאי וכונת הפמ"ג לתירוץ השני שנראה להכ"מ יותר דאפילו לא הי' אחרת ודאי חלב מ"מ אקבע ע"פ ה"ע ואע"ג דשם לא הוי אלא ספק היינו משום דמכחיש לי' עד השני ממילא כאן דליכא דמכחיש לי' ובפרט דהוא בעליו הוי ודאי ולקי ולענ"ד דברי הכ"מ אלו בתירוצו השני הנ"ל צריכין ביאור אמאי יהא אקבע איסורא ע"י העד שאומר חלב הי' כיון שאחר מכחישו ול"ד לאשת איש שעד אחד אומר שמת בעלה וע"א אומר לא מת או ספק מגורשת שכ' הרמב"ם שם דהוי נקבע האיסור דהתם היתה בחזקת אשת איש עד עתה משא"כ ע"א אומר חלב הי' וע"א אומר שומן הי' ולא היה חלב מעולם אמאי נימא דהוי אקבע איסורא ע"פ העד האומר חלב הי' כיון שהשני מכחישו וע"כ מיירי שבאו שניהם בבת אחת כמ"ש התו' רפ"ג דכריתות והנה הש"ך ביו"ד סי' קכ"ז ס"ק י"ב וס"ק י"ד הביא בשם הירושלמי פרק האשה רבה ה"ג דטעמא דע"א אומר אכל חלב וע"א אומר לא אכל מביא אשם תלוי שכן אפילו אומר לכי נוקרי מביא אשם תלוי אכן נלענ"ד

דהירושלמי

(עב) דספק דרבנן לקולא ואף להוציא ממון י"ל (ענ) לא שביק התירא ואכיל אסורא ודאי כרין עביד ואלימא חזקה זו להוציא ממון מחזקה. אלא דהוי קשיא לי מ"ש הר"מ וי"ל פ"א מחו"מ ה"ג הניח חמץ ברשותו ולא ביערו אע"פ שעובר בב' לאוין אין לוקה אלא מ"מ והא מ"מ אין צריך התראה עפר"ח או"ח סימן תצ"ו (מכאן נמי מבואר דלמ"מ א"צ מעשה) ואמאי לוקה מ"מ בלא התראה הא מצי יכול לומר הפקרתיו ואם היינו אומרים לחמץ ידוע אין מהני ביטול הוי א"ש עכ"מ פ"ב ה"ב שם. וניחא

דהירושלמי קאי למ"ד לא בעינן אקבע איסורא דהא רצה ללמוד לב' אומרים נתקדשה וב' אומרים לא נתקדשה דלא הוי אקבע איסורא כמ"ש הרמב"ם שם אלא דהירושלמי רצה ללמוד להלכה גם מאשה תלוי למ"ד לא בעינן אקבע איסורא דאפילו לדידן עכ"פ כאיסור אשם תלוי קאי כמ"ש התוס' כתובות ד' כ"ב ע"ב ד"ה באשם תלוי ובכמה דוכתי [וכן מצאתי בהגהו"ת ציון וירושלים על הירושלמי] וכ"ל דלהכי שינה הרמב"ם לשון המשנה דבמשנה איתא עד אמר אכל ועד אמר לא אכל ומשמע דאמר לא אכל כלל והרמב"ם כ' האוכל חתיכה וכו' דודאי אכל אלא דע"א אומר חלב הי' וע"א אומר שומן היה דלמ"ד בעינן אקבע איסורא ע"כ צריך לפרש כן דאל"כ לא משכחת לה אקבע איסורא אבל הירושלמי דמדמי לה לשנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה למאי דלא חיים להבא עלי' א"כ דהא דמי דלא דמי לאשם תלוי שכן אפילו אמר לכי נוקרני וכו' ואם איתא הא הבא עלי' א"כ יהא לבו נוקרו אע"כ דלא חיים לזה או דמוקי לה כנשאת לא' מעידי' ואומרת ברי לי או דס"ל דלאחר שילאה בהיתר לא שייך לבו נוקרו וכמ"ש כס' שירי קרבן שם לעיל ד"ה מסתברא ע"ש וא"כ משמע דמפרש דשנים אומרים לא אכל כלל דומיא דלא נתקדשה כלל וע"כ קאי למ"ד לא בעינן אקבע איסורא אבל דנימא דהוי עי"ז אקבע איסורא לא ידענא טעמא וי"ל דס"ל להכ"מ דע"כ מיירי דבלא"ה היו החתיכה בספק דאם היה לה חזקת היתר פשיטא דלא הוי אקבע איסורא דאפילו לענין איסור פליגי הפוסקים עיין ביו"ד סימן קכ"ז וכש"ך ס"ק י"ד וכב"ש אה"ע סי' מ"ב ס"ק ז' והדברים ארוכים אין כאן מקומם ועכ"פ אקבע איסורא ודאי לא הוי וכין דבלא"ה הי' החתיכה בספק השתא ע"י העד נתוסף דהוי אקבע איסורא אע"ג דהשני מכחישו כנ"ל לפרש דבריו ומ"מ גם בכ"ד אפשר לומר שהי' לו חזקת חמץ מקודם אלא דלפ"ז אפשר לומר דאפילו הרא"כ"ד החולק שם וס"ל דלא הוי אקבע איסורא היינו כיון שלא היה לו חזקת איסור אלא שגם חזקת היתר לא היה לו משא"כ כאן שהי' לו חזקת איסור ודאי מקודם לא חיישינן שמא נשתנה מקדמותו וכמ"ש התוס' גבי נזיר הבאתי דבריהם לעיל ואפילו לפמ"ש לעיל דכאן אפשר לומר דודאי ביטל היינו משום דמיירי במחמץ אחר זמן אסורו ולא היה לו חזקת חמץ מקודם אמרינן מסתמא ביטל קודם שנתחמץ ולא היה חמץ שלו מעולם משא"כ כאן אפשר לומר דמיירי שהי' לו חמץ מכבר שהי' ודאי שלו אלא דעתה באת להסתפק שמא בטלו קודם זמן איסורו בזה שפיר אמרינן העמידנו על חזקתו וכן מצינו כחו"מ סימן רמ"א סי' וכא"ע ס"ם ל"ח גבי תנאי וספק אם נתקיים דיש חילוק בין תנאי שהוא בקום ועשה לתנאי שהוא בשוא"ת דלעולם מוקמינן לה על חזקתו שלא נשתנה מקדמותו ולפמ"ש לעיל בחמץ לא שייך כלל לומר שמא בטלו מקודם שחוזר וזוכה בו וא"כ מיירי כאן בכל גווני ודוק: (עב) דספק דרבנן לקולא. לא ידעתי אמאי הוי סד"ר הא ספק שמא לא בטלו הוי דאורייתא ושמא בטלו והוי דרבנן וא"כ הוי ודאי דרבנן וספק דאורייתא ואי ר"ל לענין מ"מ מדרבנן הוא וס"ל דבלא בטלו דהוי דאורייתא לוקה מ"מ אע"פ שאב"מ משא"כ בבטלו דהוי דרבנן לא לקי בלא מעשה כמש"ל בא"א אות כ"ה [ועמ"ש עוד לקמן מזה] לא היה צריך לזה דאפילו מלקות דאורייתא אין לוקין מספק ולענין חמץ שעבר עליו פסח אפילו ודאי בטלו אסור כמ"ש בא"ח סי' תמ"ח ס"ה וצ"ל דלענין פסול לעדות מיירי דאם לא בטלו פסול מדרבנן ולא מדאורייתא כיון שאין בו מעשה ואין לוקין עליו וס"ל דאם בטלו כשר אפילו מדרבנן וגם ס"ל דבספקא דאורייתא מיפסל גברא מספק ועמ"ש לקמן מזה ודוק וצ"ע: (ענ) לא שביק היתרא. הנה מה דפשיטא לי' דבחזקה דלא שביק היתרא ואכל איסורא מוציאין ממון לדידי מספקא לי טובא דהרב רמ"א כ' ביו"ד סימן קס"ע סכ"ה דאם המלוה תובע ללוה ריבית ואומר שנעשה בהיתר והלוה אומר שלא נעשה בהיתר נשבע הלוה ופטור הרי דדינו כשאר טו"ת ולא אמרינן לא שביק היתרא וכו' להוציא ממון ודוקא כשהלוה תובע למלוה שנתן לו ריבית והמלוה משיב שנעשה בהיתר אמרינן שם וכחו"מ סי' פ"ב ס"י דהמלוה פטור בלא שבועה דלא שביק היתרא וכו' ולא להוציא מיד הלוה ואף הש"ך ביו"ד שם ס"ק ע"ע שחולק ודעתו שם שיכול להוציא ממון מהלוה היינו מטעם שכ' שם דאין הלוה נאמן לומר שהי' ריבית בלא היתר דאינו נאמן למשוי נפשי' רשיעא וגם זה לא כחליט והניח בצ"ע ע"ש ועיין בחו"ת כללי מגו אות ק"ס שכ' דדוקא היכי דאיכא תרתי חזקה דלא משוי נפשי' רשיעא ולא שביק היתרא ואכל איסורא ס"ל לקצת פוסקים דמוציאין ממון וגם זה לא ברירא להלכה ועיין בחוו"ד ביו"ד שם וצ"ע. ועוד נלענ"ד דאפילו נימא דהתם מוציא ממון בחזקה זו הכא גרע טפי כיון דודאי איכא חמץ דאפי' בטלו מ"מ חמץ הוא אלא דהוא אינו עובר עליו אפשר לומר אין ספק בטול מוציא מידי ודאי חמץ משא"כ התם דאם עשה היתר אין כאן ריבית כלל ודמי הא למ"ש הש"ך ביו"ד שם ס"ק ע"ז ובסי' ק"ס ס"ק ל"ג בנתברר שלקח ריבית אלא שאומר מעות יתומים או צדקה היה אין המלוה נאמן אפילו להחזיק ואע"פ שגם זה אפשר לדחות דשם ודאי עשה איסור דהא אפילו מעות יתומים או צדקה אסור להלוות בריבית קצוצה אלא שהוא פטור מלהחזיר כיון שנתנו להיתומים או לצדקה משא"כ כאן אם בטלו לא עשה איסור כלל מדאורייתא א"כ אין כאן ודאי איסור אע"פ שיש ודאי חמץ מ"מ כיון דלא דמיא לגמרי לא להא ולא להא אנחנו לא נדע מה לדון בי' ועוד יש לדמותו למ"ש ביו"ד סי' קס"כ ס"ה דאם ידוע שהלוה לו סאה בסאה ונתייקר והמלוה אומר שילא השער צריך לברר ואם לאו ישבע הלוה ויפטור וכ' הש"ך ס"ק י"ג דכיון דיש כאן לד ריבית לפנינו דודאי הלוה לו סאה בסאה והשער נתייקר אלא דהמלוה אומר שהי' באופן המותר המפ"ה אע"ג שגם שם היה אפשר לעשות בדרך היתר כגון להקנות לו מעט משלו כמבואר שם ס"כ ובע"כ יתרלה הלוה דאם לא יתרלה לא ילוה לו ואפ"ה לא אמרינן לא שביק היתרא ואכול איסורא אלא דלפי מ"ש הט"ז שם ס"ק ז' והש"ך סי' קס"ע ס"ק פ' אין ראי' משם ע"ש ומ"מ אפשר כ"ד גרע מהתם דשם נהי דודאי איכא לד ריבית אבל מ"מ אין ודאי ריבית משא"כ כאן דיש ודאי חמץ וצ"ע:

ובגוף הדבר אי מיפסיל גברא מספק יש לעיין דהנה בח"מ סי' ל"א מבואר דב' כתי עדים המכחישין זא"ז זו באה כפ"ע ומעידה וזו באה כפ"ע ומעידה ומוציאין ממון ע"פ כל כת וכת בפ"ע דמוקמינן כל כת בחזקת כשרות ובסי' ל"ד סכ"ח איתא דשנים שהעידו על א' שעבר עבירה שנפסל על ידה ובאו שנים והכחישום ה"ז ספק פסול והובא בהגהו"ת הט"ז שם בשם מהרר"י שהב"ח הקשה דברים אלו אהדדי וכו' נתרץ וז"ל וי"ל דבשני כתי עדים כשבאה כל אחת בפ"ע ומעידה נשתנה הספק ממה שהיה בשעה שהיו מכחישות זא"ז שהרי בשעת ההכחשה כיון הכתות לחד משא"כ בשעת העדה לאפוקי האי גברא שלא נשתנה בשעת הפדה מבשעה שהעידו עליו י"ל דבכ' כתות מעיקרא לא מקבלינן סהדותייהו דתרי אתרי אם לא בהזמה החידוש הוא לאפוקי בכ' המעידים על א' [כ"ל דה"ה אנשים כל שמעידין אגופס בגזלנותא דלא הוי חידוש כדאיתא בגמרא ב"ק דף ע"ג ע"א וע"ש] דודאי מקבלין לפוסלו אלא שאח"כ באים שנים להכשירו מ"מ הוא נשאר בספק עכ"ל והא"ל תירץ דשאני ב' כתי עדים דודאי חד מנייהו כשרים לכן מוקמינן להו אחזקה ע"ש והב"ח גם שמ"ב כ' לתרץ וז"ל וי"ל דבשני כתי עדים המכחישות זא"ז ליכא מאן דמסהיד עלייהו דפסול הוא אלא דאכן חזינן דלפי דבריהם חד מנייהו מסהיד שקרא מוקמינן כל כת וכת מנייהו אחזקתי' אבל הכא דקא מסהדי דהאי גברא פסול הוא כה"ג לא מוקמינן לי' אחזקתי' דכל תרי ותרי אע"ג דאית לי' חזקה דכשרות ספקא דרבנן הוא ועיין בתוס' ואשר"י ור"ן בפ"ב דכתובות עכ"ל ומעתה נחזי אנן בנ"ד הנה לפי תירוץ שני של מהרר"י ולפי תירוץ הב"ח

מבואר

מבואר הוא דכל שלא העידו עליו עדים שעבר עבירה לא פסלינן לי' מספק אלא דוקא היכי שהעידו עליו עדים שעבר עבירה אע"פ שאחרים מכחישין אותם פסול ומעתה בנ"ד כשר מספק אלא לפי תירוץ ראשון של מהרר"י כיון שלא נשתנה שום דבר מה שהיה מקודם אפשר לומר דפסול מספק וכן לפי תירוץ הא"ל כיון דליכא ודאי א' כשר פסול מספק אלא דלפי תירוץ ראשון של מהרר"י אין זה מוכרח כ"כ דאפשר לומר דדוקא היכי דראינוהו מקודם מוכחש מעדים ועתה אין שום שינוי פסול מספק אבל כאן גם מתחלה לא ראינו בו פסול בעדים ולא בעי שינוי גם עיקר סברתו קשה להבין וכן נדפס שם הג"ה בזה"ל א"ה אין זה מבורר עכ"ל גם הקצה"ח שם העתיק כל התירוצי' הנ"ל והשמיט תירוץ זה משמע דלא הי' מבורר לו וגם על תי' הא"ל השיג בספר נאון לבי בדברים נכונים והקצה"ח כ' שם תירוץ אחר על ק' זו ע"ש דמשמע שם מדבריו דלכ"ע פשיטא דכל דלא מוכחש גברא משני עדים אינו פסול אלא שבאו לתרץ דהא בשני כתי עדים המכחישין זא"ז ג"כ כל כת מוכחש משני עדים ע"ש מבואר כן מדבריו מכל הנ"ל נשמע דלא פסלינן גברא מספק אם לא בתרי ותרי:

והנה בעיקר ק' הב"ח הנה הוא ק' התוספות כתובות דף כ"ב ע"א ד"ה תרי ותרי על פירש"י דס"ל דבתרי ותרי גברא פסול מספק וכבר האריכו הרשב"א בחידושיו והר"ן והרא"ש ליישב קושיא זו וז"ל הרשב"א דשאני התם כיון שבאו זה אחר זה דמי לשני שבילין לענין טומאה שנכנסו טהורים ואע"ג דלאפוקי הוא כיון שבאים זה אחר זה כשרים שאין הכחשתם פסול ברור וכו' אבל שני עדים שבאו לפנינו על אחד ודאי פסלה לה אפומייהו דהכי כי היכי דלא ליפוק ממונא אפומייהו הא בספק יוצא דינו מלפנינו עכ"ל וכ"ל דכוונתו דבשני כתי עדים המכחישין זא"ז ולא העידו זע"ז גם אנחנו לא קבלנו אז עדותן זע"ז דלא הי' לנו אז שום נ"מ אי כשרים או פסולים הם דאפילו אי כשרים הם אי אפשר לדון ע"פ עדותן דאיזהו מהם תאמין יותר ואח"כ כשבאה כת א' בפ"ע ומעיד הוי כב' שבילין שבאו בזא"ז שהרי לא באה עתה לפנינו אלא כת אחת משא"כ כשבאו שניהם להעיד על אדם אחר ע"כ מקבלין שניהם מה שאומרים על אדם זה שהרי עליו באו להעיד והוי כבאו בבת אחת ויצא מלפנינו בספק לכן נשאר בספק לעולם וכיוצא בסברת אלו כתב הפלא"ה שם ע"ש והר"ן כ' וז"ל וי"ל דהא דאמרינן מה חזית דסמכת אהני סמוך אהני ולא מהני לי' חזקה קמייתא היינו כי הכא שיש לנו לידון בבת אחת על שני העדיות ומש"ה כל תרי ותרי לא מכשרינן לי' דמאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני אבל בשתי כתי עדים המכחישות זו את זו כשבאה כל אחת בפני עצמה אין אנו צריכין לדון אלא עלי' וכיון שהיה אחד מהן כשרה בודאי על כל אחת שבאה לפנינו בפ"ע אמרינן שזו היא הכשרה ומפקינן ממונא אפומא עכ"ל וכ"ל כוונתו כסברת הרשב"א ממש דבשעה שהעידו והכחישו זא"ז לא היינו צריכין לדון על עצמן כלל דלא הי' לנו נ"מ מזה ואח"כ כשבאה כת אחת אין אנו דנין אלא עלי' לבד משא"כ כשהעידו על אחר הוי כבאו בב"א וכמ"ש וכ"ל דיש חילוק בין סברתם לסברת הב"ח הנ"ל דלהב"ח לא העידו כלל זע"ז ולא העידו על שום כת כלל שני עדים דפסולים הם ולהרשב"א והר"ן הוי כהעידו זע"ז אלא דאנן לא קבלנו עדותם אלא זו אחר זו והרא"ש שם סימן כ"א כ' וז"ל ולא אמרינן דאוקי תרי לגבהדי תרי ואוקי גברא בחזקתי' כדאמרינן בשתי כתי עדים המכחישות זו את זו וכו' דהתם פסולי דידהו הוי משום דמכחישין זו את זו בעדות זו וחד מינייהו לפי דבריהם מסהדי שקרא מוקמינן כל חד מנייהו אחזקתי' [וכ' בס' ק"נ דדומה לשני שבילין כשבאו בזה אח"ז] אבל הכא דקא מסהדי לפסול אחד בגזלנות לעדות ולשבועה כי האי גוונא לא מוקמינן אחזקתי' [וכ' בק"נ דהוי כשני שבילין כשבאו בב"א] דכל תרי ותרי אע"ג דאית לי' חזקה דכשרות ספיקא דרבנן הוא וכו' עכ"ל ולפי פירש הק"נ עולין דברי הרא"ש כדברי הרשב"א והר"ן אכן עוד אפשר לפרש דבריו כסברת הב"ח שהבאתי והפ"י תירץ דכיון דתרי ותרי ספקא דרבנן הוא לא רצו לפסול בתרי כתי עדים המכחישין זא"ז כיון דאיכא כת דודאי כשרים הם מחזי כחוכא ואטלולא וכו' דכן נמי כוונת הרא"ש אלא שקיצר כמובן ע"ש ולענ"ד פשט דברי הרא"ש משמע לי' טפי כמ"ש ויש לתמוה על מהרר"י והא"ל שהביאו קושיא זו בשם הב"ח ולא הזכירו שהיא ק' התוס' וכבר תרצו הרא"ש והר"ן ליישב ק' זו וגם על הב"ח קשה שהקשה קושיא זו מעצמו' דנפשי' ותירצה מעצמו ורמז בסוף דבריו לעיין בתוס' ורא"ש ור"ן ולא הקשה בפירוש קושיא זו בשם התוספת ולפי מ"ש אני בפירוש דברי הרא"ש הנה תירץ הב"ח הוא ממש תירץ הרא"ש והי' לו לכתבו בשמו ול"ע והש"ך בסי' מ"ו ס"ק ס"ו רמז לדברי הפוסקים אלו ע"ש וראיתי לפמ"ג יו"ד במ"ז ס"ס א' שכ' דכ' שהעידו ששחט שלא כהוגן בפשיעה וכ' מכחישין אותו גברא כשר הוא ולענ"ד התם דמי לחו"מ סי' ל"ד סכ"ד הנ"ל שגם התם ע"כ מעידין ומקבלין אותם על השוחט ששחט שלא כהוגן בפשיעה ודוק. ומעתה אכן לדידן אחר שזכינו לראות דברי הרשב"א והר"ן והרא"ש תבנא לדינא דאין לנו אלא דברי רבותינו הקדמונים ומדברי כולם נלמד דלא פסלינן גברא מספק אלא בתרי ותרי אבל בלא עדים ואנן הוא דמספקא לן על איש אחד אי כשר אי פסול הוא מעידין אותו בחזקת כשרות דלדברי הרשב"א והר"ן עיקר טעמא הוא דתרי ותרי ספקא דרבנן הוא ע"כ יש חילוק בין באו בב"א לבאו בזא"ז ומבואר בא"ע ס"ו מ"ז דדוקא בתרי ותרי אמרינן כן מטעם דשני עדים מוציאין כל דבר מחזקתו כמבואר בפוסקים וכמ"ש הקצה"ח שם ולא בספק אחר ולדברי הרא"ש כפי שפירש דבריו הק"נ הן הנה דברי הרשב"א והר"ן ולפי מה שכתבתי הן הנה דברי הב"ח וכבר כתבתי דלדבריו בלא עדים אלא דיש ספק לכ"ע לא פסלינן גברא וגם לדברי הפ"י ע"כ צריכין לטעמא דספקא דרבנן הוא והיינו בתרי ותרי דוקא שמוציאין מחזקתו כמ"ש אבל בשאר ספק ודאי מעמידין גברא בחזקתו ואלימא חזקת גברא להוציא ממון ועמ"ש בהנהגו"ת או"ה ס"ב אות כ':

אמנם כל זה אם נחזיק הדבר לספק אכן לענ"ד יש לעיין בזה אם אינו נאמן מדינא לומר בטלתי. והנה בח"מ סי' ל"ד ס"ה כ' רמ"א מי שבאו עדים שעבר על שבועתו אינו נאמן לומר שוגג או אונס הייתי להכשיר עצמו עכ"ל וכ' הנתה"מ שם דדוקא בשבועה הוצרך להשמיענו זה אבל בשאר עבירות הדבר פשוט דאינו נאמן לומר שוגג הייתי דרמיא עליו למידק בשעת מעשה אם אינו דבר איסור וכו' ע"ש ולכאורה דבריו תמוהים דהא מבואר בסעיף י"ב וכ"ד דהיכי דאפשר לתלות בשוגג לא מיפסל בשאר עבירות אכן אחרי העיון נק"מ דדוקא היכי שיש לתלות שלא ידע כלל שיש איסור בדבר לא מיפסל דלא הי' ידע להזהר כלל וכמ"ש הסמ"ע סק"ל והנתה"מ מיירי היכי שידע שאסור ועבר בשוגג לא מהימן אלא שיש לתמוה אמאי לא הביא דברי הש"ע ביו"ד סי' קי"ט סי"ז טבח שיצא טרפה מתחת ידו אין לו התנצלות לומר שוגג הייתי עכ"ל וכ"ש דפסול לעדות כמ"ש הב"י ביו"ד שם בשם הרשב"א בת' סי' ת"ל ותרפ"ז והש"ך שם ס"ק י"ח דיותר בקל נפסל לעדות מלאיסורין ע"ש וכ"ל לתרץ דהנה דין זה דיו"ד מקורו מדברי הרשב"א בת' סי' כ' ותרל"ב ומבואר שם בסימן תרל"ב ב' טעמים ע"ז חדא שהרי זה פושע או שאינו חושש לאכול טריפות או שאינו זהיר וכל זה למיעוט הקפדתו בין היתר לאיסור [ומשמע דלטעם זה אפילו נאמין לו ששוגג הי' מ"מ רוב שגגות באים מחסרון זהירות ואיך נסמוך עליו שוב כיון שאינו זהיר בדבר] ועוד שמצוי הוא לשקר ולומר שוגג הייתי ואין סומכין עליו כלל ע"ש ובסי' כ' לא כ' אלא טעם הראשון והנה טעם הראשון לא מועיל אלא לענין איסורין דעכ"פ אי אפשר להאמינו באותו דבר כיון שאינו זהיר אבל לקרותו רשע עי"ז שיפסול לעדות אי אפשר כיון דעכ"פ לאו מזיד הוא ואע"ג דלענין חשיד לד"א אי חשיד לשאר דברים חשיד הוא לממון ולא לאיסורין כמ"ש הש"ך והב"י בשם הרשב"א שהבאתי לעיל היינו מטעם שכתבו שם דלענין ממון כיון דעכ"פ רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד פסול הוא ובאיסורין כיון דאפילו עבד ושפחה נאמנים גם רשע נאמן אם אינו חשוד לאותו דבר ע"ש ומהאי טעמא נמי לא מיפסל לעדות בשוגג אע"פ שהו"ל ליזהר דלא מצינו שקרא הכתוב רשע אלא חייבי מלקות

מלקות כמ"ש הסמ"ע שם ס"ק ג' ולכן אפי' עבר עבירה דאוריי' אם אין בה מלקות לא מיפסל מדאורייתא ובשוגג פשיטא דאינו חייב מלקות ואפשר גם מדרבנן כשר ואם כן אין ראי' מיו"ד דדלמא מטעם הראשון אין לו התגלגלות אבל לעדות כשר הוא לכן אשמעינן שגם לעדות פסול שגם טעם השני דהרשב"א בסימן תרל"ב הנ"ל אמת דלא מהימן וגם לטעם הראשון פסול עכ"פ מדרבנן כמו כל עבירה שאין בה מלקות והש"ך כ' שם ביו"ד ס"ק ל"ג דבאדם שהוא ירא שמים ומדקדק במעשיו תלינן דמושגג הוא ולא פסלינן לי' ולפ"ז נ"ל דה"ה בשתם אדם אם הוא דבר שמצוי לטעות בו בלא פשיעה ולא הו"ל למידע להזהר בו נאמן לומר שוגג הייתי ונאמן בין לאיסורין בין לעדות דעיקר טעמא דאינו נאמן משום דהו"ל להזהר ולמידק וכמ"ש הכתה"מ שם והיכי דאנן סהדי שהי' אפשר לו להיות שוגג בדבר שאינו מחויב לדקדק בדבר זה ולא היה יודע להזהר בו מה"ת נחשדנו למזיד ודומה לדברים שהרבים מצויים לטעות בו וסוברים שהוא מותר שאינו נפסל בכך ומה לי שאפשר סבר שהוא מותר ומה לי טעות אחר שידעינן שמצוי לטעות בו ככ"ל פשוט:

ומעתה נשיב לנ"ד שהניח חמץ ברשותו בפסח ואומר שבטל אמאי נימא שאינו נאמן הא כל עיקר הטעם שאינו נאמן לומר שוגג הייתי מפני שהיה לו להיות נזהר דרמיא עלי' למידק ואמרינן מסתמא כמזיד עשה דאין מצוי לטעות בין איסור להיתר וכאן שאומר דקדקתי ונזהרתי ועשיתי כדין ובטלתי אמאי לא נאמין לו וא"כ קודם שתקנו חכמים לבער והי' די בבטול ודאי הי' נמצא אצל רוב ב"א חמץ בפסח וכי הי' צריך כ"א להעמיד עדים שבטל ואל"כ יפסול לעדות ולשבועה אתמהה ועוד הא עיקר בטול בלב הוא והאיך יעמוד עדים על דברים שבלב וע"כ כל אדם בחזקת שבדין ובתורה עשה ואפילו בסתמא תלינן שביטל דודאי לא היה צריכין לשאול את כל אדם אם ביטל חמצו קודם שקבלוהו לעדות או לשבועה וכל זמן דליכא עדים שלא ביטל כגוונא שכתבתי לעיל דאפשר שידעו העדים שלא ביטל אמרינן ודאי ביטל אלא דאפשר לומר דדוקא קודם תק"ח לבער שלא היינו רואים שום ריעותא בזה שהניח החמץ שהרי כן היה הדין לא היינו חושדים אותו שלא ביטל אבל עכשיו שתקנו חז"ל לבער והוא עבר על תקנתם אבד חזקתו וחיישינן שמא לא ביטל וכמ"ש בתומים סי' ל"ד ס"ק י"א דהעובר עבירה וידע בודאי שיש בה איסור דרבנן ויש בדבר גם איסור תורה אלא דאפשר להתלות שלא ידע אם יש בדבר איסור תורה אין מעמידין אותו על חזקתו לומר ודאי לא ידע שיש בדבר איסור תורה דכיון שידע שיש בדבר איסור דרבנן ואפ"ה עבר אבד חזקתו וחיישינן שידע גם בהד"א ועבר במזיד ופסול מספק דאורייתא ע"ש וה"נ אם הי' בדבר פסול דאורייתא היה פסול מספק עכ"פ אלא דלענ"ד יש לתמוה על סברת התומים דהא משמע בבכורות דף ל' דלר"מ דאמר חשוד לד"א הוי חשוד לכה"ת כולה מ"מ חשוד אדרבנן לא חשוד אדאורייתא וכמ"ש מהרי"ט אלגזי שם פ"ד אות ל"ד וכ"כ השטמ"ק שם בשם תוס' חילוניות ע"ש וממילא ה"ה לדידן באותו דבר אע"פ שחשוד אדרבנן לא חשיד אדאורייתא ולכאורה פלוגתא דתנאי הוא בהוריות דף י"א ע"א בלובש כלאים דרבנן אי הוי מומר ומשמע דר"ל לא"ד לדאורייתא אכן עוד אפשר לפרש דפליגי בלהכעים ולשחיטה ולמורידין ועמ"ש לקמן ח"ד אות ב' נכן כלענ"ד דהתומים לא אמר אלא היכי דודאי עבר אדאורייתא אלא דנתלי שלא ידע שיש איסור בזה מדאורייתא הא לא אמרינן וחיישינן שמא ידע והוי ספק פסול דאורייתא אבל כל כמה שלא ראינוהו עבר אדאורייתא לא חשדינן לי' בדאורייתא אפילו לאותו דבר אלא שיש לתמוה על התומים דמייתי סייעתא למלתי' מהא דעבר על איסור דרבנן פסול לשבועה אע"ג דשבועה דאורייתא והתם לא ראינוהו עובר אדאורייתא ואפ"ה פסלוהו לשבועה ובלא"ה יש לתמוה דהא בשבועה אפילו עבר שאר עבירות פסול הוא לשבועה ובעלמא קיי"ל החשוד לד"א אינו חשוד לכה"ת כולה וע"כ דשאני שבועה דכל שהוא רשע אין מוסרין לו שבועה כמו שאין מקבלין ממנו עדות [ונלענ"ד דזהו כוונת הע"ש שהביא הסמ"ע סי' נ"ב סק"א שכ' דפסולי שבועה נלמד מדכתיב אל תשת ידך עם רשע והסמ"ע כ' שלא ידע מי הכריחו לזה דמקורו מס' שבועת הדיינין דף מ"א וכמ"ש ה"ה ע"ש ולענ"ד כוונת הע"ש ליתן טעם לדברי חכמים שפסלו כל עוברי עברה לשבועה ולא חשדוהו לשאר איסורין דשבועה הוי כמו עדות דפסול בו כל רשע] וממילא כל הפסול מדרבנן לעדות פסול נמי לשבועה מדרבנן אבל שיהא חשוד לשאר אד"א לא שמעינן מכאן ועוד יש לתמוה דהנו התם לא פסלינן לי' לשבועה אלא מדרבנן וכמ"ש הסמ"ע שם סק"א אבל שיהא חשוד מדאורייתא על איסור דאורייתא עד שיהא ספק פסול מספק דאורייתא לא שמעינן מכאן כלל לכן נ"ל דהתומים לדוגמא בעלמא נקיט ראי' זו דכמו דאשכחן גבי שבועה העובר על איסור דרבנן פסול לשבועה אע"ג דמדאוריי' כוא ה"כ אפשר לומר שגם כאן אבד חזקתו והוי ספק פסול דאורייתא ומ"מ כל חד וחד תיקום אדוכתי' גבי שבועה אפילו לא ראינוהו עובר אלא על איסור אחר דרבנן פסול לשבועה עכ"פ מדרבנן וגבי שאר איסורין דוקא כשעבר באותו דבר עצמו אד"א אז לא תלינן דבשוגג ולא ידע עשה כן כיון דודאי עבר באותו דבר אד"ר במזיד ומעתה בנ"ד שלא ראינוהו עבר אדאורייתא לא חשדינן לי' שלא ביטל אע"פ שעבר אדרבנן באותו דבר ולא ביער כנלענ"ד. ועוד נלענ"ד דנ"ד ל"ד כלל לנדון התומים הנ"ל דהא כ' הרמב"ן בהלכותיו שם דאפילו חשוד על החמיר אינו חשוד על הקל אלא דוקא בשילך שניהם שוה אבל היכי דאיכא למימר דבזה ילרו תקפו טפי אינו חשוד על השני אע"פ שהוא קל ממנו וה"נ אע"פ שחשוד שלא יבער דאית בי' פסידא אינו חשוד שלא יבטל דלית בי' פסידא דה"נ אשכחן בחולין דף ד' ע"א חמנן של עוברי עבירה לאחר הפסח מותר מיד מפני שהן מחליפין דודאי לא שביק היתרא ואכל איסורא אלמא דאע"ג דחשוד להניח החמץ ברשותו בפסח אינו חשוד לאכלן אחר הפסח אפילו לר"ש דס"ל דמדרבנן הוא דאע"ג דחס עליו שלא לבערו דאית לי' פסידא אבל לאחר הפסח כיון דאפשר לו להחליפו בלא פסידא לא אכיל לי' אע"ג דמשמע שם שגם לא בטלו דהא אמרינן התם דלר' יהודה אסור מדאורייתא ואמאי אע"ג דחס עליו שלא לבערו היה יכול לבטלו ועבר ולא בטלו ואפ"ה אינו חשוד לאכול אפשר לומר שגם לבטלו חס עליו ואע"ג שראינו שחס עליו שלא לבטלו מ"מ אינו חשוד לאכלו אח"כ כיון דאפשר בלא פסידא כלל אבל משום שראינו שחשוד שלא לבערו לא בשביל זה נימא שחשוד שלא לבטלו דאפשר לומר דלבערו חס ולבטלו לא חס דמי שחס על הביעור אפשר אינו חס על הביטל ומ"מ מי שראינו שחס גם מלבטלו אינו חשוד לאכלו כיון שיכול להחליפו:

ובגוף דברי התומים יש לעיין דהנה למד שם דבר זה מדברי התוס' סנהדרין דף כ"ה ע"ב ד"ה מעיקרא שהקשו אמאי לא פסול חמסן מדאורייתא דאע"ג דיהיב דמי מ"מ עובר על לא תחמוד דהא אמרינן בפ"ק דב"מ דף ה' ע"ב לא תחמוד לאנסי בלא דמי משמע להו משמע דהאמת אינו כן עכ"ד וקשה דמ"מ כיון דטועים וסוברים דלא עבר בלא דמי לא פסול מדאורייתא וע"כ נ"ל בכוונתם דספק הוא אם ידע הדין דלא תחמוד הוי אפילו יהיב דמי או לא ע"כ פסול מספק דאורייתא דלא שייך לאוקמא אחזקת כשרות כיון דודאי עבר אדרבנן עכ"פ במזיד אבד חזקתו עכ"ד התומים והנה התוספת שם כ' לייסב ק' זו וז"ל וי"ל דמשמע להו דקאמר ר"ל נמי דכן הוא האמת ועוד י"ל דהכא ה"ק דמי קא יהבי והיו מפייסין אותם עד שיאמרו רוצה אני א"כ לא עברו אלאו דלא תחמוד כיון דחזו דשקלו בע"כ ולא היו חוששין אם יתפייסו פסילנהו עכ"ל ויש להבין תירוצם השני דא"כ דשקלו בע"כ ואין חוששין אם יתפייסו יפסלו מספק דאורייתא ונ"ל בכוונתם דהאמת כן הוא דפסולי מספק דאורייתא אלא דמתחלה קשה להו דיפסלו מספק דאורייתא ואמאי הכשירוהו מעיקרא אבל לפי התרצן אה"כ דפסולי מספק דאורייתא והא דאמרינן הוסיפו עליהם ר"ל הוסיפו למנותם דפסולי ג"כ מספק דאורייתא ונ"ל דלא גרסי בגמרא גזרו בהו רבנן אלא פסלוהו רבנן או ס"ל דגזרו לאו דוקא אלא ר"ל דגזרו בהו פסול מסד"א ונ"ל דזהו דעת היש מי שכתב שהביא רי"ו הביאו ב"י חו"מ סי' ל"ד סי"מ דחמסן

ססול

פסול מדאורייתא וכ' עליו הכ"י שם וככ"מ פ"י מה' עדות ה"ד שלא ידע האיך יוכל ליישב בעל סברא זו הא דתנא הוסיפו עליהם החמסנים ע"ש ולפמ"ש א"ש דס"ל כתירוץ השני של התו' וכוונתו נ"כ דהוי ספק פסול דאורייתא אכן אנן לדידן ודאי לא קיי"ל כהנך שני תירוצים של התו' דתירץ הא' ודאי לא קיי"ל כן דהא כפירוש כ' הש"ע בחו"מ סי' שנ"ע ס"י דאפילו יהיב דמי עובר בלא תחמוד וכ"כ הלח"מ פיי מה"ע שם דהרמב"ם שהוא מקור לדברי הש"ע אלו בסי' שנ"ע לא ס"ל כתירוץ זה של התו' ובתירוץ השני נ"כ לא קיי"ל כן דהא פסק בסי' ל"ד סי"ג דחמסנים פסולים מדרבנן ולא מסד"א ונ"ל דהתומים לא כ"כ אלא כפירוש דברי התוספת ולא להלכה דאנן ודאי קיי"ל דאע"ג דודאי עברו אדרבנן מעמידין אותם על חזקתם לדאורייתא. אמנם יש לתמוה לענ"ד על פירוש זה דהתומים בדברי התוספת דהא משמע להדיא מדברי התו' שהקשו אדמעיקרא נמי אמאי הכשירוהו הי' להם לפסלו מדאורייתא שהרי ליינו דבריהם אהא דאמרינן מעיקרא סבור דמי קיהיב וכן כ' כתירוצם שהעתקתי לשונו לעיל דהכא ה"ק דמי קיהבי והוו מפייסין וכו' מבואר להדיא דאדמעיקרא קאי ולפי דברי התומים אדמעיקרא לק"מ דקודם שגזרו עליהם לא היה בדבר אד"ר כלל ולא עברו אדרבנן ושפיר העמידום על חזקתם והיו כשרים לגמרי אכן מהרש"א פירש דברי התוספת דאמעיקרא מקשו אמאי לא פסלוהו מדרבנן כיון דעברו על לא תחמוד אע"ג דלא משמע להו איסורא דומיא דמשחק בקוביא ומלוה ברבית ע"ש ולפי דבריו אזיל לי' כל הבנין של התומים דמדאורייתא אין שום פסול כלל כיון דלא משמע להו איסורא ונ"ל לפירושו אע"פ שבתחלה הקשו התוספת ולפסלו מדאורייתא היינו קודם שהביאו הא דב"מ לא תחמוד בלא דמי משמע להו אבל אח"כ לא הקשו אלא שהי' להם לפסלו מעיקרא מדרבנן ולענ"ד שזה דעת הרמב"ם פיי מה"ע שפסק שחמסן דיהיב דמי פסול מדבריהם והכ"י וככ"מ שם כ' דס"ל כתירוץ א' של התוס' ובלח"מ שם דחה דבריו וכ' דס"ל כתירוץ הב' והקשה לו מדברי ה"ה שכ' דהרמב"ם ס"ל דאפילו מפייסו עד שאומר רוצה אני עובר בלא תחמוד ולפ"ד מהרש"א לק"מ דאע"ג דודאי עובר בלא תחמוד מ"מ אינו פסול מדאורייתא כיון דלא משמע להו איסורא בדבר וכ"כ התוס' בב"ק דף ל' ע"ב ד"ה וחכמים ודף ס"ב ע"א ד"ה חמסן ובפ' איזהו נשך דף ע"ב ד"ה שטר ע"ש ולולא דברי רבותינו אלו הייתי יכול לומר דדברי התוס' בפשטן נכונים דהתוס' כאן לא נחתו כלל לומר דכיון שלא ידעו שיש בדבר לאו דלא תחמוד לא פסולי מדאורייתא אלא ס"ל דכיון דמ"מ כ"ע ידעו דעולה היא ואין לעשות כן ובאמת יש בזה לאו דלא תחמוד פסול מדאורייתא ול"ד למשחק בקוביא ומלוה ברבית שכ' התוס' דף כ"ד ע"ב ד"ה ואלו הן דלא מיפסלי מדאורייתא היינו משום דלא משמע להו כלל איסורא ועולה בדבר וכן בההוא קבוראי דף כ"ו ע"ב דסברי מלוה קעבדי אבל כאן דידעו ודאי שיש אסור ועול בדבר מיפסלו מדאורייתא אע"פ שלא ידעו מהלאו כיון דבאמת יש לאו בדבר ומה שהקשה מהרש"א הא בב"מ שם אמרינן בהדיא דלכך לא פסולי משום דמשמע להו בלא דמי באמת גם שם קשה להו כן ופירשו דכן הוא האמת כמ"ש כאן בתירוץ הא' וכמ"ש מהרש"א שם ודבריהם לאחדים המה אלא דבב"ק ובפ' א"נ שם אידשו זה דאפילו הכי לא פסולי מדאורייתא כיון שלא ידעו מהלאו וכ"ד הרמב"ם וכמ"ש והכי קיי"ל. ובח"י סי' תמ"ח סק"כ כ' דכיון שעשה שלא כתקון חכמים שלא ביער החמץ ולא מכר לעכו"ם חיישינן להערמה והאריך בזה כת' שבסוף המנ"י סי' ו' ע"ש ומ"מ נ"ל דהיינו דוקא לענין לאסור החמץ אבל לא לפסול האיש מטעם זה כנלענ"ד בזה:

ונחזור לעניינינו דנלע"ד דהמשהה חמץ בפסח מעמידין אותו על חזקתו שלא עבר אדאורייתא ובטלו אכן מספקא לי אם אומר שלא בטלו אם נפסל אותו ע"פ דבורו או נימא דאינו נאמן לפסול א"ע כדאיתא בחו"מ סי' ל"ד סכ"ה ונלענ"ד דקודם שתקנו חכמים לבער פשיטא שלא היה נאמן לומר שלא בטל כמו שאינו נאמן על שום מצות עשה ול"ת לומר שעבר עליו ולא מיפסל ע"פ דבורו אלא אחר שתקנו חז"ל לבער והוא לא ביער ואומר שג"כ לא ביטל בהא יש לעיין דהמ"א סימן רע"ח הביא בשם יש"ש פ"ח דב"ק סימן כ"ג דהחובל בחבירו בשבת דרך נקמה ודעתו שילא ממנו דם הוי צריכה לגופו וחייב מיתה ופטור מתשלומין דקלב"מ וא"ל מנא ידענא שדעתו על כך וי"ל שמודה עכ"ל משמע מדבריו שנאמן לומר שדעתו הי' דרך נקמה ונהרג ע"פ עצמו ונ"ל דטעמא הוא דכיון שידענו שודאי חבל בו תו נאמן לומר שדעתו הי' שילא ממנו דם ונהרג עפ"ז ולפ"ז פשיטא דכ"ש לענין לפסול לעדות אם יש עדים שחלל שבת ולא ידעו כוונתו אם היה בענין דהוי מלאכה הצ"ל או משאצ"ל ואומר שהיה בענין הצריכה לגופה ודאי נאמן ומופסל ולכאורה ה"ה בכ"ד כיון שידענו ששהה החמץ ועבר על דברי חכמים נאמן לומר שלא בטל ועבר על ד"ת שהרי גם התם אם הי' משאצ"ל לא הי' אסור אלא מדרבנן אלא כיון דעכ"פ עבר אדרבנן נאמן לומר שהי' צ"ל ועבר אדאורי' וה"נ דכוותי' [ועמ"ש לעיל ח"א לות ב' בדברי יש"ש אלו] אכן ביש"ש יש עוד תי' דאינו נאמן אלא כיון דמספקא לן אי חייב מיתה או לא פטור מלשלם מספק שמא חייב מיתה ולפ"ז גם לענין לפסול לעדות אינו נאמן ומוקמינן לי' על חזקתו. שוב ראיתי דמשמע דפשיטא דאינו נאמן בכ"ד דהיש"ש כ' שם בטעמא דנאמן על עצמו כיון דודאי רשע הוא שהכה את חברו ולא כ' כיון דודאי עכ"פ עבר אדרבנן כמשאצ"ל משמע דבענין שיהי' בודאי רשע ובעובר אדרבנן לא נעשה רשע דלא מקרי רשע אלא בעובר עבירה שיש בה מלקות ומעתה גם בכ"ד עדיין לא נעשה רשע ואע"ג שגם אי לא בטל לא מקרי רשע דאין מלקות גם ע"ז מ"מ אינו נאמן לומר שעבר עבירה יותר חמורה ממה שהעיד לפנינו בעדים ועוד אפשר לומר דדוקא התם נאמן לפרש כוונת עשייתו אבל כאן לא ביער ולא ביטל שני ענייני' הם ואע"ג דלא ביער אינו נאמן לומר שלא ביטל כנלע"ד והנה כל הפלפול בזה הוא אי נימא דכשבטלו לא לקי מ"מ ולא מיפסל לעדות ולקמן אכתוב בזה אי"ה ומדברי היש"ש הנ"ל אפשר ליישב ק' הפמ"ג דלעיל האיך לוקה המחמץ חמץ בפסח שמא בטלו מקודם ואי נימא שגם כאן נאמן לומר שלא בטלו לק"מ די"ל דמיירי דמודה ודוק. וראה זה מלאתי במהרש"א ב"ק ר"פ ספרה בתו' ד"ה דאפי' דהיכי שיש עדים שזה השור נגח פרה זו ואינם יודעי' אם משנגחה הפילה או עד שלא נגחה והמזיק מודה דמשנגחה הפילה לא מיפטר משום מודה בקנס וכן בשיש עדים שזה השור רדף אחר שור זה ואינם יודעי' אם נגחו או בסלע לקה והמזיק מודה שנגחו לא מיפטר משום מודה בקנס ע"ה והפ"י שם במשנ' כ' עליו דדבריו אינם ברורין ע"ש גם הא"ר כתו' שם דחה דבריו ע"ש אכן מלאתי בשטמ"ק ס"פ המניח דף ל"ה ע"ב שהביא בשם המאירי וז"ל ומ"מ למדת ממשנתינו שכל שיש קלת עדות בדבר אע"פ שאינה עדות ברורה אין הודאתו פוטרתו שהרי לפי משנתינו אין עדות שהגדול הזיק אלא שהעידו שא' הזיק ואם הודה שהגדול הזיק יפרע מן הגדול שאל"כ מה לי לומר לא כי יודה ויפטר ואפשר שבשאר קנסות אין אומרי' כן עכ"ל והיינו כסברת מהרש"א גם הרשב"א הביא סברא זו בשם הראב"ד ודחה אותה דאי מיירי שיש עדי' ע"כ נכה"ג גם בטענו חטים והודה לו שעורי' חייב ומה פריך לרבה בר נתן וע"כ כ' הרשב"א דשמעתין כמ"ד פלגא נזקא ממונא ע"ש וע"כ כוונתו הא דפריך לרבה בר נתן אבל ודאי מ"ד פלגא נזקא קנסא מוקי למתניתין בשיש עדי' ובאמת לא קשה לרבה בר נתן ומשמע דס"ל דאין חילוק בין קנס דפלגא נזקא לשאר קנסות ע"ש אכן אפשר לפרש דבריו כסברת הפ"י ואה"נ אי הוי מודה הוי מיפטר וכ"פ בחו"מ סי' של"ע ס"נ וסי' ת' ס"א ע"ש אבל דברי המאירי ודאי כדברי מהרש"א אלא שכ' דאפשר שבשאר קנסות א"א כן וכנ"ל ומ"מ נ"ל שגם לסברת מהרש"א אין ראי' לנ"ד דהתם טעמא כמ"ש המהרש"א וז"ל דאע"ג דלא קיי"ל כמ"ד בגמל האוחר בין הגמלים בידוע שזה הרגו מ"מ היכי דהמזיק מודה אנן סהדי דכן הוא ולא מקרי מודה בקנס וכו' עכ"ל ע"ש והיינו מטעם רגלים לדבר משא"כ בזה ודוק: (עד) איסור דרבנן. ולפי מה דס"ל

וניחא לי דלוקה מ"מ משום שעבר על (עד) איסור דרבנן שצריך לבער מהעולם דלמא אתי למיכל ומשו"ה לוקה מ"מ כאמור. ולענין *) המניח חצי שיעור ברשותו נמי י"ל דלוקה מ"מ על שלא ביערו. והאוכל כל שהוא אי לוקה מים בכ"מ פ"א ה"ז הניח בצ"ע דמשמעות הר"מ ז"ל דוקא שיהא נהנה

*) אמ"ר. עיין תיבת גומא פי' נשא אות ד'

גרונו קצת פ׳ מבזית הא כ״ש פירוש א׳. לא לקי מ״מ ונ״מ (עה) לפסול לעדות כמש״ל יע״ש:

טו ויש מחשבה מביאה לידי מעשה כמ״ש חז״ל והתקדשתם והייתם קדושים שלא יהרהר ביום ויטמא בלילה וז״ש הנביא (מיכה ב׳) הוי חושבי און ופועלי רע על משכבותם ובס׳ הסניף כתבתיה אין מקום פה. וחוש הראות פוגם מאוד ובזוהר האריך בזה ובשאר ספרים ומקרא מלא באיוב [ל״א] ברית כרתי לעיני ואסור להסתכל בבגדי צבעונין שלה והמסתכל בקשת עיניו כהות. וגם למלקות של תורה הרואה חמץ בפסח עובר על ב׳ לאוין והמטמין בחד לאו ואפשר דלקה שמונים בעשה מעשה אע״ג דכ׳ בשרשיו ברבוי הלאוין לא יתרבה המלקות כי הא אפשר דלקה ועכ״מ בפ״א [מה׳ חו״מ ה״ג] שם. גם תקנו ברכה על חוש הראות באו״ח סי׳ רכ״ד ורכ״ה הרואה פר׳ חדש הרואה נסים וכו׳. ודבור האומר שור זה עולה אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט (עו) וכן בצדקה אלא שזה אסור להשתמש בו עוד ובצדקה מותר רק צריך לקיים נדרו עיו״ד סימן (רכ״ט) [צ״ל רנ״ט ס״א]. וגדולה מכולן ללמוד תורה לשמה ות״ת כנגד כולם. סוף דבר מכל מה שברא הקב״ה מן חושים יש בהם אזהרות לאוין ועשין. גם הכתב מתנה לאדם נצטווינו מ״ע לכתוב כ״א מישראל ס״ת לעצמו ועיו״ד [ריש ה׳ ס״ת] מזה וכל פעל למענהו:

טז אמר ההדיוט הכותב ראיתי לצרף לזה החלק העונשים שיקבל האדם בעוה״ז בידי ב״ד והם שלש עשרה במספרם. א׳ סקילה. ב׳ שרפה. ג׳ הרג. ד׳ חנק. ה׳ כרת. ו׳ מיתה בידי שמים. ז׳ חטאת ובו נכללו כמה מיני קרבן כמו אשם ודאי ותלוי ועולה ויורד וכדומה. ח׳ מלקות ארבעים. ט׳ מ״מ (עז) בעבר על עשה של תורה או איסור דבריהם כפי תנאים המבוארים לעיל ובס׳ ש״ה בכלל מ״מ. י׳ מ״מ במצוה שיש לה משך זמן כמו סוכה ולולב מכין אותו עד שתצא נפשו. הי״א מי שלקה ושנה בפעם שלישית כונסין אותו לכיפה וכן מי שהרכין בראשו וקיבל התראה ויבואר אי״ה לקמן [באות כ״ד]. הי״ב בועל ארמית אין ב״ד ממיתין אותו כ״א קנאים פוגעים בו ואבאר [באות כ״ה] כפי כחי ותילי בעזהש״י. הי״ג נדוי:

יז סקילה׳ הנסקלים הם שמנה עשר חשבם הרמב״ם ז״ל פט״ו מה׳ סנהדרין ה״י. בחלק הזה ר״ל או״ח יש מהם המחלל שבת בסקילה (עח) ומשמע דפסק דלא כאיסי בן יהודה דיש א׳ מהן מהמלאכות

כמ״א אות כ״ה דבאיסור דרבנן לא שייך מ״מ בשוא״ת לא שייך לומר כן ולפמ״ש שם דמדברי רש״י ותוס׳ כתובות שהביא שם אין ראי׳ דאין לוקין בשוא״ת דרבנן ומדברי הרמב״ם ספ״א מה׳ חו״מ שכ׳ האוכל בפסח שאינו לוקה מ״מ ולא כ׳ ההכאה נמי אין ראי׳ דהכא כ׳ הלא״ת שם דה״ה נכנה א״כ אין שום ראיי׳ ואדרבה מדברי הלא״ת שם יש ראי׳ דלקי בדרבנן גם בשוא״ת וכמש״ש אבל לפמ״ש שם דבאיסור עשה לכ״ע אין לוקין מ״מ לאחר שעבר עלי׳ אפי׳ בדאוריי׳ ואין דומה לאו בשוא״ת לעשה א״כ יש לעיין אי הא דרמו רבנן חיוב ביעור בחיוב עשה עשו אותה כמו עשה דתשביתו והם אמרו דמחויב לבערו וא״כ לא שייך מ״מ או רמו עלי׳ לאו דב״י דכל זמן שלא ביערו עובר בלאו דב״י מדרבנן והוי לאו שאב״מ ולקי מ״מ ולכאורה היה אפשר לומר לפמ״ש הפמ״ג לעיל אות ז׳ א׳ דהיכי דיש חיוב דאורייתא ורבנן גזרו לעשותו באופן אחר לא יצא גם מה״ת א״כ גם לענין תשביתו דמדאורייתא בבטול סגי ורבנן אמרו שלא יועיל בטול וצריך ביעור א״כ מדאורייתא לא יצא וממילא הוי כלא ביטל כלל ואית בי׳ לאו דב״י אלא שכבר כתבתי שם דיש להסתפק בזה ע״ש. שוב ראיתי דלפי שטת התוס׳ פסחים דף י״ב ע״ב ד״ה אימתי דמחלוקת ר״י ורבנן אי שרפה דוקא או השבתתו בכל דבר הוא דוקא לאחר זמן איסורו וצ״ל לדידהו דתשביתו היינו לאחר זמן איסורו כמו נותר ובו נחלקו ר״י ורבנן ואז לא שייך ביטול וא״כ הא דאמרינן מדאורייתא בביטול בעלמא סגי היינו דאם בטלו קודם לכן ממילא כשמגיע זמן איסורו אין לו מה לבער והוי כמי שאין לו חמץ כלל דודאי לא שייך בו מצות השבתה אבל הביטול ודאי אינו בכלל מצות השבתה ולפ״ז לא שייך כלל לומר כיון דרבנן אמרו דלא סגי בבטול צריך מדאורייתא ביעור דהביטול אינו מהמצוה כלל ולא שייך לומר דרבנן אמרו שלא קיים המצוה בזה אלא דרבנן אמרו דאע״פ שביטל עדיין חל עליו חובת הביעור וממילא לאחר הביטול לא הוי אלא מדרבנן אבל לשטת רש״י ור״ן דמחלוקת ר״י ורבנן בשעה שמועיל בטול והבטול מחיוב השבתה הוא והשבתתו בבטול או בשרפה לר״י ובבטול או בכ״ד לרבנן וכ״כ מלשון הרמב״ם רפ״ב שכ׳ מ״ע להשבית החמץ קודם זמן איסורו וכו׳ ומה הוא השבתה זו האמורה בתורה הוא שיבטלו בלבו וכו׳ ע״ש מבואר מדבריו דהבטול מכלל מצות השבתה הוא ולדידהו לכאורה אפשר לומר כן מ״מ נ״ל דאינו אלא מדרבנן כיון שלא אמרו חכמים שיבדוק ויבטל אע״פ שאמרו שיבדוק תחלה ואח״כ יבטל מ״מ כיון שלא עקרו הבטול לגמרי הוי לאחר הבטול מדרבנן לכ״ע עוד אפשר לומר דסברא זו לא שייכא אלא במ״ע שמצוה על האדם לעשות: ולא בל״ת וכן תשביתו אע״ג דעשה היא אינה מוטלת על האדם אלא אם יש לו חמץ לא שייך סברא זו ואע״פ שכ׳ המ״א ס״ס תמ״ז דכיון שתקנו חכמים דזה לא מקרי ביעור הו״ל כאלו עבר אדאורייתא עיי״ש היינו לענין שיהיה אסור לאחר הפסח ומטעם שכ׳ שם אבל לשאר דברים מדרבנן הוא ולפי שכבר האריכו ראשונים ואחרונים בזה אי סגי מדאורייתא בבטול בעלמא ולא בעי ביעור עיין בפנ״י ריש פסחים ובמקו״א וישע״ק סי׳ תל״א גם הריטב״א בחידושיו ריש פסחים כ׳ מזה ע״ש ואכ״מ לא ראיתי להאריך ולהכניס ראשי בין הררים הגדולים אכן לענין מה שנסתפקתי לעיל אי הוי ל״ת דרבנן או לא לכאורה משמע דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וכ״מ מדברי הר״ן שהביא המ״א סי׳ תמ״ו סק״ב שכ׳ דכיון דמדאורייתא לא דמי עשה את ל״ת דיו״ט דהוי עשה ול״ת ה״ה בדרבנן לא דמי הרי דרבנן גזרו על מוקצה להיות בעשה ול״ת שלהם וה״ה כאן גזרו דאע״פ שביטל יהיה מדרבנן כלא ביטל ואיכא עשה דתשביתו ול״ת דב״י מדרבנן ועדיין צ״ע ונ״ל שזה סברת הרא״ש שכ׳ בפ׳ כ״ש דבשעה ה׳ מודה רש״י דהשבתתו בכ״ד לכ״ע [ועיין ט״ז סי׳ תמ״ה סק״ג] דעיקר טעמו של רש״י משום דס״ל דחיוב השבתה הוא קודם זמן איסורו ומסתמא חיוב השבתה הוא סמוך לזמן איסורו דכל השנה ודאי ליכא חיוב השבתה ונתיישבה ק׳ הטור מיוצא לשיירא וכמ״ש הק״נ אות כ״ד דכשיוצא לשיירא חיוב השבתה בלי אז ודוק: (עה) לפסול לעדות. בכל האות הזה אזיל לטעמו במ״א אות כ״ד דהיכי דליכא מ״מ לא מיפסל אפילו מדרבנן וכבר גליתי דעתי שם דאין פסול לעדות תלי במ״מ ואפילו היכי דליכא מ״מ פסול מדרבנן אלא דבחייבי עשה כתבתי שם בשם הנת״מ דלא מיפסל אלא דלפ״ז יש לעיין היכי משכחת לה דליכא מ״מ ומופסל לעדות וצ״ע וע״ל א״ה אות א׳ וי״ד ובא״ח סי׳ ע״ד במ״ז סק״א ובסי׳ ל׳ בא״ח סק״ט: (עו) וכן בצדקה. ולעיל אות ט׳ חשוב לה בהדי מחשבה ואפשר ס״ל דהעיקר הוא הדבור אלא דאמרינן בהא הרהור כדבור דמי וע״ל אות ג׳ ד׳ י״א ומש״ש: (עז) בעבר על עשה. עמ״ש בעזהש״י במ״א אות כ״ה: (עח) ומשמע דפסק. ובפתיחה לה׳ שבת מביא ראי׳ גדולה מזו ממ״ש הרמב״ם פ״ז מה׳ שבת ה״א וז״ל מלאכות שחייבין עליהן סקילה וכרת במזיד או קרבן חטאת בשגגה מהן אבות ומהן תולדות ומנין כל אבות מלאכות חסר אחת ואלו הן וכו׳ עכ״ל הרי מבואר דעל כולם חייב סקילה וממ״ש בפ״א ה״א וז״ל ומיהו חייב על עשיית מלאכה אם עשה ברצונו בזדון חייב כרת ואם היו שם עדים והתראה נסקל ואם עשה בשגגה חייב קרבן חטאת קבועה עכ״ל וכ״כ שם בה״ב וז״ל כל מקום שנאמר בה׳ שבת שהעושה דבר זה חייב ה״ז חייב כרת ואם היו שם עדים והתראה חייב סקילה ואם היו שוגג חייב חטאת עכ״ל הרי דליכא א׳ מהם דחייב חטאת ולא סקילה אכן ראי׳ זו אינה אלא אי נימא כמ״ש התוס׳ בשבת דף ו׳ ע״ב ד״ה הא קמ״ל ודף ס״ט ע״א ד״ה דידע לה דאיסי דוקא אסקילה פליג אבל מודה דחייב חטאת בשוגג אבל אי נימא דהרמב״ם ס״ל כסברת הר״ן בחידושיו דף ו׳ ע״ב ד״ה אימא דאיסי גם אכרת וחטאת פליג אין ראי׳ מכאן אלא דא״כ יש ראי׳ ממ״ש בפ״ז מה׳ שגגות ה״ב אפילו עשה המ׳ חסר אחת בהעלם אחד מביא ל״ט חטאות עכ״ל וממ״כ הרמב״ם דלא כאיסי. עוד כ׳ שם דלכאורה

משמע

משמע דהלכה כאיסי מדאמרינן בשבת דף ו' ע"ב דקמ"ל ברייתא דכוותה הוא מהך דלא מספקן משמע דס"ל להברייתא כאיסי וה"ה דהי' יכול להביא מדף ל"ו ע"ב דלר"י אמר שמואל מעביר ולברייתא תולש ולר' אחא בר יעקב מעמר מהנך דלא מספקן. עוד כ' שם דטעם הרמב"ם שפסק דלא כאיסי מדאיתא במשנה סנהדרין דף ס"ו ע"א המחלל את השבת בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת חייב עלי' סקילה ולא ס"ל סברת התו' שם ד"ה המחלל דדוקא אשמעינן דכל שאין חייבין חטאת אין חייבין מיתה ועוד הי' אפשר לומר דלרמי בר חמא דאמרינן בדף קנ"ד ע"א ה"ק דבר שחייבין על שגגתו חטאת חייבין על זדונו סקילה ע"כ דלא כאיסי וכמ"ש התוס' והרשב"א בחידושיו בדף ו' שם ואי נימא דהרמב"ם ס"ל דאיסי מחטאת נמי פוטר הנה דודאי לא פליג אמתניתין דכלל גדול דף ע"ג ע"א דמנה אבות מלאכות מ' חסר אחת מדמקשינן עלה והתנן וכו' ונ"ל דלמסקנא דאיסי ה"ק אינו חייב על אחת מהם דמניינא אשמעינן שאם עשאן כולם בהעלם אחד חייב ל"ט חטאות מ"מ לר' יוחנן דפריך דחייב על כל אחת ואחת ומשמע ל"ט חטאות הוי דלא כאיסי וגם מדלא קאמר בדף ס"ט דידע לה לשבת כדאיסי משמע דאין הלכה כן ע"כ לא פסק כוותי': (עט) האידנא.

מהמלאכות דאין חייב עליה מיתת ב"ד מדסתם המחלל שבת חייב סקילה ונ"מ (עט) האידנא כי חייבי סב"ד שוגגין פטורים מתשלומי' (ס) ובסימן רע"ת באו"ח ובחו"מ סי' תכ"ד יעו"ש בזה. מחויבי שרפה הם עשרה במספרם חשבם הר"מ ז"ל שם הי"א ובחלק הזה אין מהם והם בחלק אה"ע וחמותו והדומה לה דוקא בחיי אשתו ולאחר מיתת אשתו אין בה שרפה (פא) ויש מחלוקת בזה י"א כרת מיהו איתא וי"א לאו בעלמא ובספרי פורת יוסף ריש יבמות כתבנו מזה ונ"מ האידנא בקידש חמותו לאחר מיתת אשתו למ"ד כרת אין קידושין תופסין ולמ"ד בלאו חייבי לאוין תופסין קידושין והוי ספק מקודשת. הנהרגים בסייף שניים הרוצח והנדח שם הי"ב. הנחנקים ששה הם חשבם שם הי"ג ובאה"ע א' מהן הבא על אשת איש סך כולם ששה ושלשים כמ"ש הר"מ ז"ל שם:

יח כל מחויבי כרת שאין בהם מיתת ב"ד ויש בהם לאו ולוקה עליהם חשבם הר"מ ז"ל פי"ט מה' סנהדרין ה"א ובחלק הזה שלשה מהם האוכל חמץ בפסח מיום א' עד סוף יום השביעי והעושה מלאכה ביוה"כ והאוכל ושותה ביוה"כ אשר (פב) לא תעונה ובחמץ נפש לרבית את השותה. כל מחויבי

ר"ל ואי ספקא הוא איתפס לא מפקינן מיני' וכ"כ בפתיחה לה' שבת שם עוד כ' שם דספק לכל העולם י"ל דאף אי תפס מפקינן מיני' הן אמת שיש בזה מחלוקת הפוסקים ועיין בתקפו כהן מאות ג' והלאה ובאו"ת שם ובנת"מ בדיני תפיסה כלל ד' ואכ"מ להאריך בזה. ומ"ש עוד שם דספקא דדינא לכל באי עולם ס"ל דאין פוטרין אותו ממון כיון דאי אפשר לחייבו מיתה מספק נתבאר בעזהש"י בח"א אות ב' ע"ש ולפמ"ש הש"ך בחו"מ סי' כ"ח סק"ב דבכל קלב"מ מועיל תפיסה אין מקום לכ"מ זו ונ"ל כוונת הפמ"ג למאן דפליג ארש"י שהביא הש"ך שם וס"ל דלא מועיל תפיסה בקלב"מ ועמ"ש בעזהש"י בח"א שם בשם הכ"י דס"ל דלא מועיל תפיסה ובתומים שם סק"ד לדד לומר שכן דעת התו' והרשב"א ע"ש ולפמ"ש בנתה"מ שם דאע"ג דמועיל תפיסה מ"מ אסור לתפוס אפשר לומר דהיכי דספקא הוא מותר לתפוס לכתחלה דלא אמרן בספקא דדינא דאסור לתפוס לכתחלה ודוק: (פ) ובסימן רע"ח. וע"ע בחו"מ סי' ש"ל ושכ"א: (פא) ויש מחלוקת. נתבאר במ"מ פ"ב מהא"ב ה"ז וגם נתבאר שם שגם באם חמותו ואם חמיו ובבת אשתו ובת בנה ובת בתה יש מחלוקת זו ועיין בדגמ"ר באה"ע סי' ט"ו סט"ו ובפ"ת שם סק"ד וט': (פב) לא תעונה. לכאורה משמע דכוונתו לומר דטעמא דחייב אשתי' משום דביוה"כ כתוב לא תעונה ולא כתיב לא תאכל ובלשון תעונה איסור אכילה ושתי' בכלל ובחמץ אע"ג דכתיב לא תאכל נפש לרבות את השותה אבל קשה דבחולין דף ק"כ ע"א אמרינן תניא המחהו וגמעו אם חמץ הוא ענוש כרת ופרכינן אכילה כתיב בה אמר ר"ל אמר קרא נפש לרבות את השותה וכן אמרינן בהא גבי חלב וגבי נבלות עוף טהור לענין טומאה דכתיב בהו נפש לרבות השותה. וגבי אכילת שרצים כתב הטמאים להסיר צירן ורוטבן וקיפה שלהן וכן גבי טבל וחדש והקדש ושביעית וכלאים ובכורים ותרומה יש ריבוי למשקין היוצא מהן דהוו כמותן והקשו התוס' ד"ה לרבות השותה ל"ל קרא הא שתי' בכלל אכילה ותירצו וז"ל וי"ל דהתם מילי דשתי' כגון יין ושמן והכא במידי דבר אכילה דממחי להו ושתו להו עכ"ל וכן כתבו הרשב"א והר"ן בחידושיהם שם בביאור יותר דמידי דהוי משקה גמור א"ל קרא דשתי' בכלל אכילה אלא במידי דהוי אוכל ועשאה משקה כיון דדרכה באכילה צריך קרא לחייב השותה והר"ן שם תירץ עוד תירוץ אחר דאצטריך קרא דהמשקה היוצא מפרי האסור אסור כמוהו ע"ש וא"כ ביוה"כ אפילו הוי כתוב לא תאכלו הוי שתי' בכלל וכ"מ ביומא דף ע"ו ע"א דמקשינן גבי חמשה ענויין הני חמשה הוי ואנן שיתא תנן ומשני שתיי' בכלל אכילה דאמר ר"ל מניין לשתיי' שהיא בכלל אכילה וכו' ע"ש הרי דממקום דלמדנו בכל התורה כולה דשתי' בכלל אכילה משם נלמד גם ליוה"כ ולא משום דכתיב לא תעונה ואפשר דלאו דוקא נקיט וה"ה אי הוי כתוב לא תאכלו הוי ילפינן איסור שתיי' אלא האמת נקיט דבתורה בלשון עינוי מפיק לה ונקיט לא תעונה כתוב גבי עונש ולא שאר כתובים דכתיבי גבי לאוי כמ"ש התוספת שם ד"ה הני משום דבעונש מיירי הכא וגבי חמץ נקיט נפש דאפילו המחה אוכלין ושתאן. גם לכאורה אי אפשר למלא חמץ שהיה משקה מתחילתו אלא שנעשה מדגן שהיה אוכל ויצא ממנו משקה ולכאורה הוה אפשר לומר שגם ביוה"כ נקט לא תענה דאפילו עשה מאוכל משקה חייב וזה א"א ללמוד מהא דקי"ל שתיי' בכלל אכילה וכמ"ש לעיל בשם התוס' והרשב"א והר"ן. אלא דלא מצינו לימוד זה גבי יוה"כ. ואפשר לומר ממ"נ אי אמרינן דזה הוי כדרך אכילתן וקרא אצטריך משקה היוצא מהן דהוי כמותן א"ל קרא כלל גבי יוה"כ דבשלמא גבי איסורין דהאיסור על המאכל אצטריך קרא דאע"ג דנשתנה ונעשה משקה לא פקע איסורא מני' אבל ביוה"כ דהאיסור אגברא ביום זה מה לי נשתנה המאכל מקדמותו או לא או אם דרכו באכילה או בשתיי' ואי אמרינן דזה הוי שלא כדרך אכילתן ואפ"ה מרבה לי' מלשון לא תעונה א"כ נרבה כל שלא כדרך אכילתן וגם במ"ז ס"ס תרי"ח כ"כ. ובפסחים דף כ"ד ע"ב והרמב"ם פי"ד מה' מ"א לא מפקו דליחייב שלא כדרך אכילתן אלא בב"ח וכלאי הכרם משמע דביוה"כ אינו חייב אלא כדרך אכילתן בשלמא הנך כיון דלא מרבינן אלא שותה ולא כל שלא כדרך אכילתן לא חשוב להו אבל יוה"כ אי נרבי מלא תעונה א"כ הוי' לנו לרבות כל שלא כדרך אכילתן ולכאורה לפי הטעם דמרבינן בפסחים שם בבב"ח וכה"כ שלא כדרך אכילתן משום דלא אפקינהו קרא בלשון אכילה קשה דהא גבי יוה"כ נ"כ לא כתיב לשון אכילה אמאי לא נימא דחייב שלא כדרך אכילתן אלא שראיתי בס' כפות תמרים ביומא דף ע"ו ע"א ד"ה שתיי' שהקשה להיפך דלמא דוקא היכי דכתיב לשון אכילה הוי שתיי' בכלל אבל ביוה"כ דכתיב לשון עינוי הוי דוקא אכילה ותירץ כיון דילפינן דאכילה מקרי עינוי הוי כאלו כתיב תענו מאכילה והוי שתיי' בכלל ע"ש הרי דאדרבה לשון עינוי משמע טפי דוקא אכילה וע"כ לאו דוקא נקיט לא תעונה ובאמת נ"ל כיון שלא מצינו בשום מקום לפטור ביוה"כ בכה"ג ולא הוציאו ביומא דף פ"א והרמב"ם פ"ב מה' שביתות עשור ה"ה ו' ובאו"ח סי' תרי"ב לפטור אלא אוכלים שאין ראויים לאכילה ומשקים שאין ראוין לשתיי' משמע הא כה"ג חייב וטעמא נ"ל אפילו נימא דהיינו שלא כדרך אכילתן היינו באיסורין דאסרה תורה מאכל זה ואין דרך אכילת מאכל זה בכך אבל ביוה"כ דאסרה תורה כל אכילה וכל שתיי' מה בכך שאין דרך דבר זה בשתיי' ואין זה דרך אכילתו של אותו דבר מ"מ דרך אכילה ושתיי' הוא וכל דרך אכילה ושתיי' אסרה תורה וה"ה משקה היוצא מהן וזיעה שלהן משא"כ אוכלין שאין ראוין לאכילה ומשקין שאין ראוין לשתיי' לאו דרך אכילה ושתיי' היא כלל ונ"ל דה"ה אכל מאכל חם עד שנכוה גרונו ממנו או חלב חי או שעירב בתוך המאכל דבר מר ואכלו כשהוא מר או שאכל אוכל שהסריח והבאיש עד שאינו ראוי למאכל אדם וכמ"ש הרמב"ם פי"ד מהמ"א הי"א שפטור ביוה"כ ובכלל אוכלים שאין ראוין לאכילה

הוא

הוא ולקמן בסמוך אבאר בעזהש"י לענין אסורים אי הוי זה שלא כדרך אכילתן כשעשה מהאוכל משקה או לא :

ועתה אבא לבאר בכל איסורין שבתורה דין מיחוי שלהן ומשקה היוצא מהן וזיעה שלהן וכאשר בינותי בספרי' ראיתי שכבר ישבו על מדוכה רבותינו הגדולים ה"ה בשו"ת פ"י ח"ב סי' ע' ובת' ח"ל סי' כ' והחק יעקב סי' תמ"ב ומהר"מ מסיקטי"ן בהגהו"ת הריף בהקדמה לסדר נשים והחידושי פ"י בק"א למס' קידושין בפסק חדש דרך השלישי ואמרתי אך טוב לעיין ולפלפל בדבריהם אולי אזכה ללקט מתוך דבריהם איזה גרגרים להלכה למעשה וזה החלי בעזהש"י. הנה בת' ס"י שם כ' דמשקה היוצא מפירות הוי שלא כדרך אכילתן וכ"כ בחידושי פ"י שם וראייתו מהא דאמרינן בפסחים דף כ"ד ע"ב א"ר אבהו אר"י כל האיסורין שבתורה אין לוקין עליהם אלא דרך אכילתן וכו' א"ר זירא אף אנן נמי תנינא אין סופגין את הארבעי' משום ערלה אלא על היוצא מן הזתים ומן הענבים בלבד ואלו מתותים תאינים ורימונים לא מ"ט לאו משום דלא קאכיל להו דרך הנאתן א"ל אביי בעלמא אי אשמעינן פרי גופא דלא קאכיל לי' דרך הנאתו שפיר אלא הכא משום דזיעה בעלמא הוא ע"כ הגמרא וס"ל דאביי אינו חולק על ר"ז ומודה דהוי שלא כדרך אכילתן אלא שמוסיף דגרע משלא כדרך אכילתן ואפילו נימא כדרך אכילתן חייב הכא פטור ושלא כדרך אכילתן אינו אלא מדרבנן והקשו דבפסחים שם אמרינן דכל איסורין שבתורה אין לוקין עליהם אלא כדרך אכילתן חוץ מכב"מ וכה"כ ובחולין שם אמרינן גבי חלב וחמץ ונבלה וטרפים דמשקה היוצא מהם כמותן מדאורייתא ותירצו כ"א לפי דרכו ע"ש וכבר כתבתי גם אני לעיל בעזהש"י מה שיש ליישב ק' זו גם הלח"מ פ"י מהמ"א הכ"ב דעתו דהוי שלא כדרך אכילתו אלא שכ' שם שגם שלא כדרך אכילתו אסור מדאורייתא אלא שאין לוקין עליו אכן דעת הח"ל שם דלמסקנא דאביי אין זה ענין לשלא כדרך אכילתן דשלא כדרך אכילתן היינו דכמו שהוא עתה אין דרך לאכלו כך אבל כאן כמו שהוא עתה דרכו בשתיי' אלא דהדבר נשתנה לא מקרי שלא כדרך אכילתן וכ"כ הכ"ב מה"ת מאו"ח סי' ס"ד ובצל"ח פסחים שם דאביי חולק על ר"ז בדינא מדלא נקיט בברייתא פרי גופא ע"ש והנה בת' פ"י שם דחה בטוב טעם דלא קשה אמאי לא נקיט הברייתא פרי גופא ע"ש מ"מ אפשר לומר דר"ז גופא לא הי' מסתבר לי' לומר דבכה"ג מקרי שלא כדרך אכילתן אלא דברייתא זו דחקו שלא הי' ידע בה טעמא אחרינא אבל אחר שחידש אביי טעמא דברייתא משום דזיעה בעלמא הוא הדרינן לסברא דבכה"ג לא הוי שלא כדרך אכילתן אלא דוקא כגון שאכל חלב חי כמו שמפרש שם רב שימי בר אשי ונלענ"ד עיקר כדבריהם בזה ממשמעות התוספת והרשב"א והר"ן הנ"ל שהקשה ל"ל קרא לרבות השותה הא שתיי' בכלל אכילה ולא תירצו דאצטריך לאשמעינן דאע"ג דהוי שלא כדרך אכילתן חייב ולאפוקי מסוגיא דפסחים שלא הוציא מכללא אלא בכ"ח וכה"כ ודוחק לומר דס"ל דסוגיא זו לא ס"ל כלל לדר"י הגם דאפשר לומר דבכלל תירוצם הוא וכמ"ש הרשב"א והר"ן בלשונם דהתם דוקא בדברים שדרכן בשתיי' אבל הכא בדברים שדרכן באכילה ולא בשתיי' עכ"ל ור"ל דהוי שלא כדרך אכילתן מ"מ מדלא נקטו לשון הש"ם דפסחים גם לא הביאו סוגיא דפסחים משמע דס"ל דאין זה ענין לזה כלל וכ"מ מדברי הרמב"ם פי"ד מהמ"א הי"א שביאר דין שלא כדרך אכילתן וז"ל כיצד הרי שהמחה את החלב וגמעו כשהוא חם עד שכווה גרונו ממנו או שאכל חלב חי או שעירב דברים מרים כגון ראש ולענה לתוך יין נסך או לתוך קדרה של נבלה ואוכלן כשהן מרין או שאכל אוכל האסור אחר שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם וכו' עכ"ל ולא נקיט בכה"ג משמע דבכה"ג שפיר דרך אכילתן וכ"כ החידושי פ"י שם דמשמעות הסוגיא הוא כן אלא שכ' דמדברי התוספת מוכח בהיפך והביא ממה שנראה מדברי התוס' פסחים שם ד"ה אלא הכא ובחולין דף קכ"א ע"א ד"ה והדר ודף ק"כ ע"ב ד"ה היכי ודף ל"ט ע"ב ד"ה שאני דהא דזיעה בעלמא כלל גמור הוא בכל איסורין והיינו משום דבכלל מימרא דר"י הוא דמיקל בשלא כדרך הנאתן וכ"ש בזיעה בעלמא דגריעה מינה עכ"ד ולבבי לא כן ידמה אלא דלאביי אע"ג דס"ל דמשקה היוצא שהפירות הוי כדרך הנאתן אין לגזור ולומר דחמירא משלא כדרך הנאתן אלא דאין ענין זה לזה כלל אלא דבמקום דמצינו דאסרה תורה משקה היוצא ממנו מ"מ שלא כדרך הנאתן מותר מה"ת לר"י ושאני משקין דכדרך הנאתן הוא ובמקום דאמרינן דלא אסרה תורה משקה היוצא מהם אפילו אי הוי אמרינן דשלא כדרך הנאתן אסור מה"ת היינו כשאוכל הדבר שאסרה תורה אלא שאוכלה שלא כדרך אכילתן אבל הנך משקין שלא אסרתן התורה כלל ע"כ מותרין וזהו הפירוש בדברי אביי שאמר זיעה בעלמא הוא ר"ל ולא אסרה תורה זיעה כנלענ"ד ובזה נדחו ראיותיו מדברי התוס' :

ועתה אבא לבאר דין משקין היוצא מכל איסורין שבתורה אי אסורי מדאורייתא או לא ואטען ואומר דהנה כבר הבאתי דברי הגמרא חולין דף ק"כ דגמרינן גבי חלב וחמץ דהמחהו וגמעו חייב וכן בנבלת עוף טהור לענין טומאה מרבינן המחהו וגבי אכילת שרצים אמרינן הטמאים לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן ואח"כ אמרינן והא דתניא הטבל והחדש וההקדש והשביעית והכלאים כולן משקין היוצא מהן כמותן מנ"ל וכ"ת ליגמר מהנך מה להנך שכן איסור הבא מאליו הוי תינח היכא דאיסור הבא מאליו היכא דלאו איסור הבא מאליו מנלן ומסקינן דיליף מתרומה וחד מהנך או מבכורים וחד מהנך ואח"כ אמרינן גבי תרומה ובכורים וערלה דפליגי ר"א ור' יהושע דר"א ס"ל דבכל הפירות משקה היוצא מהן כמותן דגמרינן מבכורים דכתיב בי' תביא לרבות הביא ענבים ודרכן וס"ל דן מינה ומינה ור"י ס"ל דדוקא היוצא מזיתים וענבים הוי כמותן ולא משאר מינים דס"ל דן מינה ואוקי באתרה ויליף תרומה מבכורים ואוקי באתרה מה משקים דקדשים בתרומה תירוש ויצהר הן מידי אחרינא לא אף משקין היוצאין מהן כמותן תירוש ויצהר הן מידי אחרינא לא והדר גמר לבכורים מתרומה והדר מייתי לה לערלה שרי פרי מבכורים ע"כ הגמרא בקיצור. והנה רבותינו הגדולים הנ"ל נחלקו בזה לשלש שיטות. הא' דעת הת' פ"י דאע"ג דמרבינן בחמץ מנפש דאפילו המחהו וגמעו חייב דוקא המחה גופו הוי כדרך אכילתו אלא דס"ד למיפטרה משום דאכילה כתיב קמ"ל נפש אבל משקה היוצא ממנו דהוי שלא כדרך אכילתו פטור וא"ל שגם מיחוי הוא שלא כדרך אכילתו ואפ"ה רבי רחמנא ה"ה לכל שלכ"א דא"כ גבי חלב דמרבינן נמי מנפש דרך שתיי' לחייב אפי' שכ"ה ובפסחים אמרינן בהדי' דגבי חלב פטור שכ"ה אלא ש"מ דמיחוי הוי כדרך הנאתן עכ"ד וזהו לשיטתו דמשקה היוצא ממנו הוי שלא כדרך אכילתו אבל לפמ"ש לעיל דאין זה ענין לשלא כדרך אכילתו אין זה ראי'. עוד כ' דהא דאמרינן הטבל והחדש וכו' משקה היוצא מהן כמותן היינו כל חד כדינו מיחוי שלהן כולן כמותן מדאורייתא ומשקה היוצא מהן דוקא היוצא מזיתים וענבים הוי דאורייתא אבל משאר פירות הוי דרבנן ומביא ראי' מדאמרינן דילפינן הנך דאין איסור הבא מאליו מתרומה או מבכורים וחד מהנך וע"כ א"א למילפינהו שיהיה משקה היוצא מכל הפירות כמותן דודאי לא עדיפי מבכורים ותרומה וע"כ גם אינך דחשוב בברייתא אף"ג דהוי איסור מאליו וילפינן להו מחלב וחמץ לא הוי משקה היוצא מהן כמותן אלא דוקא בזיתי' וענבים בלבד דבחדא מחתא מחתינהו בברייתא וממילא גם בחלב וחמץ הדין כן דלא מסתבר לומר דברייתא זו אתיא כר"א ולר"י באמת יש חילוק בין איסור הבא מאליו לאיסור שאינו בא מאליו ע"ש שהאריך בזה. עוד הביא ראי' ממ"ש התוס' בפסחים שם דהא דבעי לימוד גבי ערלה היינו המשקה היוצא מזיתים וענבים כמותן אבל משקה היוצא משאר פירות שאינן כמותן פשיטא בלא לימוד משום דזיעה בעלמא היא וממילא ה"ה כל האיסורין דמ"ש ערלה מכל האיסורין שבתורה. עוד הקשה ע"ז מהא דאמרינן גבי שרצים לאסור צירן וכו' וכתבו התוס' דף קי"ב ע"ב ד"ה ורוטבן דשקולים הם צירן ורוטבן וקיפה דהיינו מיחוי וכו' לתרץ דדוקא גבי שרצים ובבהמה טמאה אמרינן כן ולא בשאר איסורין ע"ש שהאריך בזה בב' אנפי והביא עוד מדברי הרמב"ם פ"י מהמ"א הכ"ב ודברי הריב"ש סי' רנ"ה שהעתיק ביו"ד סי' קכ"ג סכ"ד ולקמן אכתוב בזה אי"ה :

הב' דעת הח"ל שם הביא דבריו בחידושי פ"י שם דבכל האיסורין

האיסורין משקה היוצא מהן כמותן לבד מערלה ובכורים משום דכתיב פרי אז שייך לומר דמשקה היוצא זיעה בעלמא הוא וכן בתרומה אבל בכל שאר דוכתי משקה היוצא מהן כמותן ומשמע דאפילו הנך דלאו איסור הנאה מאליו ואצטרך למילף מתרומה או מבכורים וחד מהנך מ"מ כיון דלא כתיב בי' פרי תו לא שייך לחלק בין זיתים וענבים לשאר פירות ובכולן משקה היוצא מהן כמותן וחולק על התוס' שכ' דבערלה אצטריך קרא דהיוצא מזתים וענבים כמותן דאדרבה אי לאו קרא ה"א דהיוצא מכל הפירות כמותן והא דאמרינן גבי חלב וחמץ המחהו ונמעו לאו דוקא שמחהו דה"ה משקה היוצא מהן והביא ראי' מדאמרינן והא דתניא הטבל וכו' משקה היוצא מהן כמותן מנלן וכ"ת ליגמר מהנך משמע דהנך גם משקה היוצא מהם כמותן וכבר האריכו בת' פ"י וחידושי פ"י לסתור ראי' זו בדרכים שונים עיי"ש ואין להאריך. עוד הביא מדאמרינן והא דתניא הטמאים לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן ל"ל ליגמר מהנך משמע שגם ציר גמרינן מהנך ולפמ"ש בת' פ"י שם דדוקא גבי שרצים ובהמה טמאה שקולים הם אין ראי'. עוד הביא ממ"ש הריב"ש בת' סי' רנ"ה דיי"ש הנעשה מזיעה של יי"נ אסור כיי"נ עצמו וכבר דחה בת' פ"י דזיעה הוי כמשקה וגבי יי"נ דמשקה הוא זיעה היוצא ממנו דהוי ג"כ משקה הוי כמותה משא"כ זיעה היוצא מאוכל לא עדיף ממשקה היוצא מאוכל ומותר מה"ת עיי"ש. ומהר"ם טיקטין שם דעתו ג"כ כדעת הח"ל וכ' שם דדוקא לענין ברכה ילפינן מערלה דלא חשיב גוף הפרי אבל מלתא דתליא בטעמא לא שמענו ולא נאמר מעולם דהא טכ"ע דאורייתא ממשרת וכו' עכ"ד משמע דר"ל אבל ערלה גלי קרא דבעינן פרי ומ"מ מ"ש משום טכ"ע כבר דחו לה הח"ל והחידושי פ"י דשותה גרע מטע"כ כמבואר באו"ח סי' ר"ה ס"ב שגם לענין ברכה תלי בטעם דאם יש בה טעם הפרי מברך עלי' כברכת הפרי ואפ"ה על משקה היוצא מהם אינו מברך אלא שהכל כמבואר שם ס"ג עיי"ש ועיין עוד בסי' ר"ב ס"ח י' ואין להאריך:

הג' דעת החידושי פ"י שם דמשקה היוצא משאר פירות ומיחוי שלהן דרבנן ומשמע מדבריו דחלב וחמץ דילפינן דמיחוי שלהן כמותן גם משקה היוצא מהם כמותן אלא דלמסקנא אי אפשר למילף מנייהו אפילו איסור הנאה מאליו דאפשר לומר ערלה תוכיח עיי"ש וניחא לי' לפ"ז דציר דגים אינו אלא מדרבנן דבכל דלא כתיב בי' קרא אין היוצא ממנו כמותו אלא היוצא מזתים וענבים בלבד ואפילו לר"א דס"ל בכל פירות היוצא מהן כמותן דוקא דמיני פירות ולא בשאר מינים עיי"ש ומשמע דלפי דבריו גם מיחוי דגים אינו אלא מדרבנן ועפ"ז דבריו נדחק ליישב דברי הרא"ש ות"ה שהביא הש"ך ביו"ד סי' רל"ג שמתרו לבקש ס"ס על שכר הנעשה מחדש ולא סגי להו בחד ספקא כיון דמדרבנן הוא וגם הקשה לשיטתו דס"ל דמשקה היוצא ממנו הוי שלא כדרך אכילתו דבפרק כ"ש משמע דזיעה בעלמא קיל משלא כדרך אכילתן וחלב וחמץ ונבלה ושרצים משקה היוצא מהן אסורי מדאורייתא ושלא כדרך אכילתן לא הוי אלא מדרבנן ועיי"ש שהאריך בזה. והח"י סימן תמ"ב סק"ד כ' ג"כ דיי"ש הנעשה מחמץ אסור מדאורייתא והביא כן גם בשם מ"כ וכ"כ הפמ"ג בא"א שם סק"ט והגהה"ט סק"ג והמקו"ח בחידושים סק"ב מ"מ לא נודע אי דוקא בחמץ ס"ל כן וכדעת החידושי פ"י או גם בכל איסורין וכדעת הח"ל והשע"ת שם הביא דעות לכאן ולכאן:

ומעתה נחזי אנן אל מי מקדושים נפנה בנדון זה. הנה הפמ"ג בהנהגות הנשאל עם השואל סדר שני אות ל"ז ובפנים באו"ח סי' תמ"ז במ"ז סק"ט הביא בשם ספר משאת משה שהביא מדברי הרמב"ם פ"ז מה' טומאת אוכלין ה"ד דדוקא זיעת משקין הוי כמותן אבל זיעת אוכלין אינן כמותן ועפ"ז הקשה שם אות ל"ח על הח"ל והח"י שלמדו מת' הריב"ש שאוסר יי"ש מיי"נ ליי"ש ממאלן והא שאני זיעת אוכלין מזיעת משקין וכ' דיי"ש חמור מזיעה גם הקשה על המ"כ שהביא מדברי הרא"ש מחבת של חלב והא גם משקה היא עיי"ש. ולענ"ד מ"ש דיי"ש חמיר מזיעה לא משמע כן מכל האחרונים הנ"ל וראיתי בת' פ"י שם שכ' וז"ל וא"כ כיון דהכל היוצא מחמין משקה הוא אסור כמ"ש הריב"ש ז"ל והביא דברי הרמב"ם ז"ל וכו' עי"ש ונ"ל דר"ל דברי הרמב"ם אלו דפ"ז מטו"א הרי משמע דהריב"ש למדה מדברי הרמב"ם אלו ולא שייך לומר דעדיף מינה דדין היות כנדון גם הד"מ ביו"ד סי' קכ"ג אות ז' כ' אחר דברי ריב"ש אלו וז"ל וכן לעיל ס"ס ל"ב אוסר זיעה כעיקר האיסור ולפ"ז היין השרוף מיי"נ או משמריו אסור עכ"ל משמע דשוה להו להדדי אע"פ שאפשר לדחות דמכח מכ"ש למדה מסי' ל"ב מ"מ הא מנלן גם מלשונו לא משמע כן. [שוב אינה ד' לידי ת' הריב"ש וראיתי שהביא המשנה דרפ"ב דמכשירין זיעת בתים בורות שיחין ומערות טהורה וכו' מרחץ טמאה זיעתה טמאה וטהורה בכי יתן הבריכה שבבית והבית מזיעה מחמתה אם טמאה זיעת כל הבית שמחמת הבריכה טמאה וחילק ביניהם דזיעת בתים היא מחמת הלחות שלא ע"י חום משא"כ זיעת מרחץ שהיא מחמת חם ואח"כ כ' ותנן נמי התם בפ"ה האשה שהיו ידי' טהורות ומגיסה בקדרה טמאה אם הזיעו ידי' טמאות וכו' וכבר הביא זה הרמב"ם ז"ל וכ' כלשונו כל העולה מן החמין משקין הוא חשיב עכ"ד והיינו לשון הרמב"ם פ"ז מה' טו"א ה"ב שהעשן העולה מן החמין משקין הוא חשיב ובדפוס שם ליין פ"י מהטו"א ושם ה"ע י' י"א העתיק דינים אלו דפ"ב דמכשירין מ"מ כ"ל דט"ס הוא בדפוס ונ"ל פ"ז דלשון זה שהעתיק כל העולה מן החמין משקין הוא חשיב ליתא בפ"י אלא בפ"ז וכמ"ש גם הביא עוד מסוגיא דעפת חלב דע"י כשה מתפשט ההבל בכל החתיכות והטעם מתפשט בכולן כמו אם ניער אותה ובלל את כולן בתוך ברוטב עי"ש מכל זה מוכח דא"א לומר דחמיר מזיעה כיון דמזיעה נלמד]. וז"ל הרמב"ם שם ה"א הנילוק אינו חבור לא לטומאה ולא לטהרה כיצד הי' מערה משקין טהורין לתוך כלי טמא ואפילו על גבי השרץ הרי העמוד הנילוק טהור ואם קלט מן המשקין הניגרין מן האויר הרי זה שקלט טהור ואצ"ל שהמשקין שמערה מהן טהורין. הב'. בד"א בשעירה מצונן לצונן או מחם לחם או מחם לצונן אבל המערה משקין טהורין צונן לתוך משקין טמאין חמין הרי הנילוק חיבור ונטמאו המשקין הצונן כולן שהוא מערה מהן ונטמא הכלי שמערה ממנו מחמת המשקין שבתוכו שהרי נטמאו ומפני מה אמרו המערה משקין צונן לחמין חבור מפני שעשן החמין עולה כתמרות עשן ומתערב בנילוק וכמים שבכלי העליון ומטמא הכלי שהעשן העולה מן החמין משקה הוא חשיב. הג'. לפיכך האשה שהי' ידי' טהורות והגיסה בקדרה טמאה והזיעו ידי' מהבל הקדרה נטמאו ידי' כאלו נגעה במשקה שבקדרה וכן אם היו ידי' טמאות והגיסה בקדרה והזיעו ידי' נטמא כל מה שבקדרה כאלו נגעה במשקין שבקדרה. הד'. נחיל דבש הזופים ודבש הצפחת הנילוק שלהן חבור ואפילו הי' מערה מצונן לצונן מפני שיש להן ריר והרי הן נמשכין כדבק לפיכך כל האוכלין אין הנילוק שלהן חיבור ואפילו היו עבים הרבה כגון הגריסין והחלב המותך וכיוצא בהן לפי שאין להן ריר וכן שאר כל המשקין אין הנילוק שלהן חיבור אא"כ עירה מצונן לחם כמו שביארנו עכ"ל והבין בס' משאת משה דמה שסיים הרמב"ם אא"כ עירה מצונן לחם קאי דווקא אמשקין שגם התחתון משקין וגם עתה שופך משקין לתוכן ועולה מהן זיעה אבל אוכלין לעולם אינם חיבור דאין זיעת אוכלין כמותן אמנם אפשר לדחות דקאי גם אאוכלין ומ"ש כל האוכלין אין הנילוק שלהן חיבור איירי מצונן לצונן וכדומה דליכא זיעה ובכ"מ הראה מקור ד"ז בנזיר דף נ' ע"ב ושם בעי רמי ב"ח אי אוכלין דמי לדבש הזופים וטעמא משום דסמיכין או טעמא דדבש הזופים משום רירי ודוקא הני אבל אוכלין לא ופסק הרמב"ם דדוקא דבש הזופים אבל אוכלין לא ומיירי בגווני דליכא זיעה כמו דבש הזופים דמיירי בכה"ג אבל מצונן לחם לא שמענו שלא יהיו אוכלין חיבור אע"ג דבה"ב כ' המערה משקין טהורי' צונן לתוך משקין טמאין חמין ולא כ' אוכלין אפשר דלרבותא כ"כ דאע"ג דלא סמיכי הוי חיבור ולאו דוקא תדע שגם בה"א נקט משקין ועכ"ל לאו דוקא כמ"ש בפירוש בה"ד ואפשר דמשמע לי' כן מדלא פירשינהו ותנינהו לפיכך כל האוכלין אפילו היו עבים הרבה כיון שאין להם ריר וכן שאר כל המשקין וכו' ומדתני גבי אוכלין כאנפי נפשייהו אין הנילוק שלהן חיבור משמע

דהאי

דהאי אא"כ וכו' לא קאי אלא אמשקין ומ"מ אין זה מוכרח כ"כ ואפשר לומר דהמ"ל והמ"י מפרשי לה גם אאוכלין ולק"מ גם בת' ש"י ס"ל לחלק בין אוכלין למשקין ולא למד מדברי הרמב"ם אלו משום דיש לדחות וכמ"ש. שוב ראיתי דאפשר לומר דהרמב"ם דוקא נקיט משקין דהנה יש לדקדק עוד למה מערה אפי' אוכל או משקה טהור ע"ג כלי משקין טמאין רותחין יטמאו כמ"ש בפ"י ה"י זיעת המרחץ כמים אם היתה המרחץ טמאה וראיתי שכבר עמד בזה התוי"ט פ"ה דמכשירין מ"י שהקשה על הר"ש דמדמה להא דמערה מלוגן לחם לזיעת מרחץ בפ"ב מ"ב דא"כ בלא נילוק נמי כל שמעלה חום מתחתון לעליון יהא טמא וסיים אבל הרמב"ם פירש לפי שעמוד המשקה אשר יקרא נילוק יתחמם בהיות קלהו בכלי החם הטמא ויחמם המשקה אשר בכלי העליון וכו' וכ"כ בחבורו פ"ז מהט"א מפני שענני החמין וכו' כמו שהעתקתי לעיל מדבריו בה"ב עכ"ד התוי"ט ולא ביאר טעם הדבר דמ"ש מזיעת המרחץ ועוד ק"ל דכתבו האחרונים ביו"ד סי' צ"ב וסי' צ"ג גבי כיסוי קדרה וגבי מחבת של חלב שנתנה תחת קדרה בשר דאם העליון חם אפילו אין יס"ב בזיעה אסור והוא מדברי ת"ה שהביא הב"י שם וכאן אמרינן להיפך דכשהעליון ג"כ חם אינו מטמא כלל וראיתי בחידושי הגהו"ת על הב"י בסי' צ"ב אות ג' שהביא בשם הכנה"ג שתמה ע"ז שהרי הרא"ש בת' מסתפק לומר שמא אין קדרה חמה מקבל זיעה כלל עכ"ד וגם זה לא הבינותי דמה ספקא איכא במלתא כיון שמבואר הוא במשנה ורמב"ם הנ"ל שאינו מקבל זיעה ונ"ל דס"ל להרמב"ם דדוקא זיעת מרחץ כיון דהזיעה ניכרת על כותלי המרחץ נטמא בלא קילוח אבל המערה משקין לכלי טמא ולא ניכר זיעה בכלי עליון בעינן טעמא לפי שעמוד המשקה יתחמם בהיות קלהו בכלי החם הטמא [וכמ"ש הרמב"ם בפירושו] ועי"ז העשן העולה מן החמין מתערב בנילוק ובמים שבכלי העליון [וכמ"ש הרמב"ם בחיבורו] ע"כ בעינן דוקא נילוק וע"כ נסתפק הרא"ש בת' שם אי הא דבעינן עליונה צונן לפי שע"י שנתחמם עמוד המשקה מתערב העשן עם הנילוק משא"כ היכי שהעליונה בלא"ה רותחת ואינו ניכר שנתחמם מהתחתון אינו מתערב וזה לא שייך במרחץ ובמחבת הנ"ל שתחת קדרה של בשר דדמי למרחץ דליכא נילוק וניכר הזיעה דמסתמא איירי שהזיעה הקדרה של בשר כמ"ש הפוסקים שם גבי כיסוי או טעמא דבעינן העליונה צוננת דקדרה רותחת אינה מקבלת זיעה וזה שייך גם במחבת שתחת הקדרה והכריעו האחרונים לחומרא כיון שכ"כ הרמב"ם בפירושו דהטעם לפי שנתחמם וכ"כ שם גם הרא"ש בפירושו למשניות וע"כ אין לנו שום ראי' לומר דקדרה חמה אינו מקבל זיעה וממילא א"ל י"ש בזיעה כיון דבלא"ה י"ש בקדרה כנלענ"ד ואחר שבאנו למדה זו דבעינן שנתערב הזיעה עם המשקה אפשר לומר דדוקא זיעת משקה הוא כמשקה ומתערב עם המשקה אבל זיעת אוכלין היא כאוכלין ואינו מתערב עם המשקה והא ודאי לא הי' יכול הרמב"ם לומר המערה אוכלין לא בלין דאין אוכל מטמא כלי אבל היכי דניכר הזיעה בעליון דא"ל שיתערב בתחתון בעליון גם זיעת אוכלין הוי כאוכלין עכ"פ וכ"מ מדברי הריב"ש הנ"ל שכ' לחלק בין זיעת בתים לזיעת מרחץ דזיעת בתים הוא שלא ע"י חום וזיעת מרחץ הוא ע"י חום ולא חילק דזיעת מרחץ הוא ע"י משקה אבל זיעת בתים אע"פ שהוא מחמת הלחות מ"מ אין שם משקה משמע דזיעת בתים ע"י חום טמא ופשיטא דלא חמיר זיעת בתים מזיעת מאכל. עוד כ' הפמ"ג בסימן תמ"ז שם שפמ"ה סי' תנ"א סק"ל שכ' דהכיסוי צריך ליבון משום שמזיעה מהבל הקדרה והוא מדברי הטור שם ס"ל דזיעת אוכלין כמותן ולפ"ז היה יכול להביא גם מדברי רמ"א ביו"ד סי' ק"ח ס"א שכ' דאם הזיעה המחבת מביניהם אסור ע"ש ולפמ"ש בת' ש"י דעכ"פ מדרבנן אסור אין מכל זה ראי':

והנה כבר כתבתי דבת' ש"י הביא ראי' מדברי הרמב"ם פ"י מטמא"א הכ"ב וז"ל הרמב"ם שם הטבל והחדש וההקדש וספיחי שביעית והכלאים והערלה משקין היוצאין מפירותיהן אסורים כמותן ואין לוקין עליהן חוץ מיין ושמן של ערלה ויין של כה"כ שלוקין עליהן כדרך שלוקין על הזיתים ועל הענבים שלהן עכ"ל וכ' הכ"מ וז"ל בברייתא בפרק העור והרוטב דף ק"כ ואע"ג דיליף להו התם מקראי משמע לרבינו דאסמכתא בעלמא וכדתנן בסוף תרומות אין סופגין ארבעים משום ערלה אלא על היוצא מן הזיתים ומן הענבים וה"ה לאינך דמ"ש עכ"ל והנה דברי הכ"מ אלו אינם מובנים לענ"ד דמנ"ל להרמב"ם לומר דקרא דגבי ערלה וכה"כ לימוד גמור הוא וכן קרא דגבי בכורים וכמ"ש בפ"ב מ"ה בכורים ה"ד וכן קרא דגבי תרומה כמו שנראה מדבריו פי"א מה' תרומות ה"ב והנך קראי דגבי טבל וחדש והקדש ושביעית הוי אסמכתא וראיתי להלח"מ שם שהקשה על הרמב"ם דמנ"ל דכלאים והקדש משקה היוצא מהם כמותם אפילו בשאר מינים לאסור הא לא ילפינן להו אלא מתרומה וחד מהנך או מבכורים וחד מהנך והו"ל דדמי לתרומה ובכורים דדוקא היוצא מזיתים וענבים הוי כמותן לא היוצא משאר פירות ע"ש ולפע"ד לק"מ דהא גם בתרומה פסק בפי"א מה' תרומות דזר שאכל דבש תמרים ויין תפוחים כמזיד מכין אותו מ"מ וע"כ ס"ל דעכ"פ מדרבנן כולם אסורים וכמ"ש לעיל בשם ת' ש"י וא"כ הנך נמי דכוותי'. עוד הקשה דמנ"ל להרמב"ם דלקי איין של כה"כ דהא בגמרא לא אמרו אלא בערלה דוקא לר"י משום דגמר לה מבכורים וזה לא שייך בכה"כ והאריך בזה לפי מה דס"ל דמשקה היוצא מהם הוי שלא כדרך אכילתן ולבסוף הניח בצ"ע ולפמ"ש לעיל דהעיקר כהמ"ל והנל"ח בזה דמשקה היוצא מהם אין ענין לשלא כדרך אכילתן אין מקום לדברים אלו ולענ"ד לכאורה אין כאן קושיא כלל דכיון דיליף כלאים מבכורים או מתרומה וחד מהנך י"ל דדמי להן דלקי אמשקה היוצא מזיתים וענבים ולא על משקה היוצא משאר פירות אלא דיש להקשות אטבל וחדש ושביעית דהוו איסורי הנאה מאליו וילפינן להו מהנך לחוד לילקי אכל משקה היוצא מהם וא"ל דס"ל דזה הוי בנין אב וכדעת האומרים דאין לוקין אמה מלינו וכמש"ל ח"א אות י"א דא"כ גם איין של כה"כ לא לילקי וע"כ או דס"ל דלוקין אמ"מ או דס"ל דהוי גילוי מלתא בעלמא וא"כ גם אהנך לילקי ולפמ"ש בשם ת' ש"י דלא ילפינן מהנך אלא מיתוי שלהן אבל משקה היוצא מהם גם בהנך אינם כמותן לק"מ וגם לפמ"ש בשם חידושי ש"י דלמסקנא אי אפשר למילף מחמץ וחלב ושרצים דאיכא למימר ערלה תוכיח ג"כ לק"מ עוד י"ל דס"ל להרמב"ם כמ"ש התוס' קידושין דף ל"ח ע"ב ד"ה וה"ה דטבל ותרומה וחדש לא הוי איסור הנאה מאליו שבא ע"י חרישה וזריעה ע"ש ולא ילפינן טבל וחדש אלא מתרומה או בכורים וחד מהנך לכן לא לקי על היוצא משאר פירות. אלא דקשה דעל היוצא מזיתים וענבים של טבל והקדש ושביעית לילקי ומדברי הכ"מ שהבאתי לעיל משמע דס"ל להרמב"ם דבכולן לקי אהיוצא מזיתים וענבים אבל הלח"מ שם כ' עליו דאין נראה כן מלשון הרמב"ם ובאמת שמלשון הרמב"ם לא משמע כן לפי מרוצת הלשון שהרי פרט יין ושמן של ערלה ויין של כה"כ משמע אבל הנך לא.

והנלענ"ד ליישב דס"ל להרמב"ם דכ"מ שנזכר בתורה תירוש ויצהר משמע יין ושמן כמ"ש בפירוש המשנה פי"א דתרומות מ"ב אהא דתנן ושאר כל הפירות ואין משכין אותן מברייתן בתרומה וכמע"ש אלא זיתים וענבים בלבד וז"ל אלא הזיתים והענבים בלבד למאמר הש"י כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן ותירוש הוא היין ויצהר הוא השמן וקראו הכתוב ראשית כמו שקרא הבכורים ראשית וחייב אותם בתרומה ולפיכך מותר להוציא מהם משקה בין שיהיו של תרומה או מעשר שני עכ"ל וכוונתו כמו דאמרינן בחולין שם דיליף תרומה מבכורים דמשקה היוצא מהם כמותן ואוקי באתרא דוקא בהנך משקין דמלינו שחייב הכתוב להפריש מהם תרומה כגון יין ושמן דתירוש הוא היין ויצהר הוא השמן וחייב הכתוב להפריש מהם תרומה ה"ה אם הפריש ענבים וזיתים והוציא מהן שמן ויין הוי כמותן אבל שאר כל המשקין שלא מלינו בגופן תרומה גם אם יצאו מהפירות של תרומה אינם כמותן [וז"ש הרמב"ם וקראו ראשית וכו' ר"ל דבזה מלינו דאיתקש לתרומה ואע"ג דבגמרא אמרינן דאמר מר ותרומת ידך אלו בכורים אפשר הי' להרמב"ם גירסא אחרת] וכ"כ מדברי רש"י שם ד"ה תירוש ויצהר וכן תרגום אונקלוס חמר ומשח וע"כ לא הוצרך הרמב"ם

לפרש

לפרש גבי טבל דלקי על היוצא מזיתים וענבים דכיון דחייבה התורה בפירוש להפריש תרומה מתירוש ויצהר דהיינו יין ושמן א"כ הם עיקר הטבל דילפינן מאת אשר ירימו לעתידים לתרום הכתוב מדבר כדאיתא בסנהדרין דף פ"ג ע"א והרמב"ם פ"י מהמ"א ה"ט וממילא כל שחייב להפרישם ממנו תרומה טבל הוא ולא משום היוצא מזיתים וענבים ופשיטא שלוקין עליהם ואע"ג דגבי תרומה שייך לומר כזיתים וענבים משקה היוצא מהן כמותן כדאיתא בגמרא שם היינו אם קרא עליהם שם תרומה קודם שדרכן כמ"ש רש"י ד"ה תירוש אבל גבי טבל דע"כ איירי שדרכן קודם שקרא עליהם שם וא"כ הם עיקר הטבל ושפיר שביעית גם הפירות אינם אסורים אלא מדרבנן וכמ"ש הרמב"ם בפ"ד מה' שמיטה ה"ב והקדש בקדשי מזבח ליכא זיתים וענבים ואפילו אם הקדיש זיתים וענבים למזבח ודאי לעשות מהם שמן ויין אקדשינהו והוי הקדש גופא לא יוצא מהקדש ובקדשי ב"ה כ"ל דכיון דאפילו אגידולין וחלב וביצים מעל ולוקה עליהם וכמ"ש הרמב"ם פ"ה מה' מעילה ה"ו וי"ג וגם הזורע פירות הקדש מעל עכ"פ לפי חשבון הזרע וכמ"ש הכ"מ שם הי"א כ"ש משקה היוצא מהן וכמ"ש הכ"מ פ"ה מה' נדרים הי"ג וממילא אפילו יוצא מאחר פירות כמותן כמו בנודר מפירות האלו וכדאיתא שם וטעמא רבה איכא במלתא דטעמא דמעל בביצים וחלב משום דלדמיהן אקדשינהו וכדאיתא בגמרא מעילה דף י"ב ע"ב וע"כ ה"ה משקין היוצא מכל הפירות דהא לאו אגוף הפירות חל ההקדש אלא אדמיהן וכל דבר דמים הוא חל ההקדש עליו והרמב"ם כפי' מהמ"א שם ע"כ מיירי בהקדש מזבח דחל ההקדש על גופם ואינו מועל אביצים וחלב וכמ"ש הרמב"ם בפ"ג מה' מעילה הי"ב וגידולין לא שייך בהו ודבר הלמד מענינו הוא דמיירי שם בהל"ג ג"כ מקדשי מזבח ע"ש ובהקדש ליכא זיתים וענבים ולא נשאר לו אלא כה"כ דשייך בו יין ויליף לה מערלה וזהו כוונת הכ"מ שכ' וה"ה לאינך ר"ל כה"כ ומ"ש דהוי אסמכתא היינו היוצא מאחר פירות ונתיישבה ק' הלח"מ עליו וגם בתרומה לא ביאר הרמב"ם בפי"א מה' תרומות ה"ב אלא ביוצא מאחר פירות דאין לוקין עליהם אלא מ"ת ואין חייבין עליהם קרן וחומש אבל ביוצא מזיתים וענבים לא ביאר דינם וצ"ל משום דפשיטא הוא אחר שכ' דמותר לכתחלה לעשות מהם משקה ודאי דהמשקה הוי כמותה כנלע"ד בדעת הרמב"ם. ומ"מ לא נתבאר בדבריו אם היוצא מאחר פירות מדרבנן הם או מדאורייתא אלא שאין לוקין עליהם ומדברי הכ"מ שכ' דקרא הוי אסמכתא משמע דמדרבנן הוא וכ"כ בת' פ"י שם דא"א לומר דמדאורייתא הוא ואין לוקין עליו דהא מהי תיתי ע"ש והלח"מ שם כ' דאסור מדאורייתא אלא שאין לוקין עליו וכבר הקשה עליו בחידושי פ"י שם ויותר יש לתמוה לפי שיטתו דהוי שלא כדרך אכילתן ואכן ודאי קיי"ל דשלכ"א ליכא אד"א מדמיתר לצורך רפואה בחולה שא"כ סכנה וכדאיתא בפסחים דף כ"ה ע"ב ופסקה הרמב"ם פ"ה מה' יסוה"ת ה"ח וביו"ד סי' קנ"ה. אלא שראיתי לרבינו הרא"ה בס' החינוך מצוה רפ"ד שכ' וז"ל ומשקין היוצאין מפירות שהן טבל אסורין כמותן ומ"מ אע"פ שהם אסורים מה"ת אין חיוב מלקות על המשקין אלא על גוף הפירות חוץ מיין ושמן שלוקין עליהם כדרך שלוקין על הזיתים וענבים והטעם לפי הדומה מפני שעיקרן של אותן פירות למשקין הוא לבריות עכ"ל ויש לתמוה אי ס"ל דהוי איסור הבא מאליו ויליף מחמץ ואיך מילקי נמי לילקי על היוצא מאחר פירות ואי ס"ל דלא הוי איסור הבא מאליו ויליף מתרומה או בכורים וחד מהנך איסורא מנ"ל ואפשר דס"ל דהוי איסור הבא מאליו ואפ"ה לא לקי עלייהו דס"ל דהוי מ"מ וכדעת האומרים דאין לוקין אמ"מ ולפ"ז ה"ה איין של כה"כ אין לוקין לדידי' אבל לדעת הרמב"ם א"א לומר כן דהא ס"ל דלוקה איין של כה"כ וצ"ע ומ"מ הא למדנו מדבריו דס"ל דלוקה איין ושמן של טבל ואפשר הוא מטעם שכתבתי לעיל:

עוד זאת צריכין לבאר דהתוס' בחולין דף ל"ט ע"ב ד"ה שאני ציר כ' וז"ל וקצת תימה כיון דצריך קרא בכרן ובבהמה טמאה נמי דריש לי' בת"כ מדכתיב טמאים הם לכם ודגים דליכא קרא לא אסור לדאורייתא היכי מייתי רבא התם ראי' מהטמאים לאסור ציר של טרפה עכ"ל וכ"כ עוד בבכורות דף ו' ע"ב ד"ה לאסור ע"ש וס"ל דהא דדריש בת"כ גבי דגים שקץ לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן אסמכתא בעלמא הוא ע"ש והשטמ"ק בבכורות שם בשם תוספות הרא"ש כ' לתרץ ק' זו וז"ל ונ"ל דמדתנא טמאים דבהמה טמאה קאמר כאן ציר טרפה דכיון דאשמעינן דציר בשר לאו זיעה היא אין חילוק בין בהמה טמאה לטרפה וכו' ובשרצים נמי גלי קרא דלאו זיעה נינהו אבל בדגים דליכא קרא זיעה בעלמא הוא עכ"ל והרשב"א בחידושיו חולין שם ד"ה שאני ציר כ' וז"ל והא דתניא בספרא הטמאין לרבות צירן ורוטבן והקיפה שלהן ואיתא נמי לקמן ההוא בציר שרצים ובשר קאמר דמה"ת אבל בשל דגים זיעה בעלמא היא ומדרבנן גזרה משום של שרצים והא דדרשינן בת"כ על ציר דגים הטמאים לאסור צירן תירצו בתוס' דהא דמרבי צירן אסמכתא הוא ועיקר קרא לא אתא אלא לרוטבן ויקפה שלהן עכ"ל וכוונתו דמקרא דגבי בהמה טמאה ושרצים מרבינן גם ציר דגבי בשר שקולים הם ציר לרוטב וקיפה וכמ"ש התוס' דף קי"ב ע"ב ד"ה ורוטבן והריטב"א בחידושיו שם ד"ה רב מרי ע"ש אבל בדגים לאו שקולים הם דקים להו לרבנן דציר דגים אינו שקול לרוטבו וקיפה שלו ומ"מ למדנו מדבריו שפירש מ"ש התוס' דקרא דגבי דגים אסמכתא בעלמא הוא היינו לענין ציר אבל לגבי רוטב וקיפה דרשה גמורה הוא אבל מתוספות הרא"ש הנ"ל אינו כן אלא דכולי קרא דגבי דגים אסמכתא הוא והרמב"ן בחידושיו חולין שם כ' וז"ל וי"ל ציר שרצים ובשר אסור מה"ת אבל דדגים זיעה בעלמא הוא ומדרבנן הוא דגזרו עליו משום של שרצים עכ"ל ודבריו סתומים אי ס"ל כהרשב"א או כהרא"ש ומ"מ למדנו מדברי התוס' והרשב"א והרא"ש דצריך קרא לבהמה טמאה ודגים ולא ילפינן להו מהנך ותמהני דא"כ מאי פריך בחולין דף ק"כ ע"א הטמאים ל"ל ליגמר מחלב וחמץ ועביד צריכותא גם עביד צריכותא אחלב וחמץ ל"ל תרווייהו גם אמרינן שם ע"ב והא דתניא הטבל והחדש וההקדש והשביעית והכלאים כולן משקה היוצא מהן כמותן מנ"ל וכ"ת ליגמר מהנך מה להנך וכו' משמע דאי לא הוי פירכא הוי ילפינן זה מזה ולא עשה שום צריכותא אבהמה טמאה משמע דליכא שום לימוד בבהמה טמאה ולמה יגרעו דגים טמאים מכל הני וראיתי בשטמ"ק שם בשם תוס' חיצונות בשם רבינו נתנאל הקדוש הקשה אמאי הביא מהטמאים דכתיב גבי שרצים אבהמה טמאה וטרפה הא איכא למיפרך מה לשרצים שכן שיעורם בכעדשה ותירץ דמייתי מטמאים דכתיב גבי בהמה טמאה ומייתי שפיר מבהמה לבהמה דשיעורם בכזית ע"ש ותמהני דמ"מ אתי בהמה טמאה מכלהו כמ"ש התוס' שם ע"ב ד"ה לכתוב דנבלה הוי אתיא מכלהו אי לאו דלענין טומאה איירי ע"ש וכ"כ הרשב"א והר"ן בחידושיהם ע"ש וצ"ל דאכתי דגים אתיא מבהמה טמאה וגם דברי התוס' שלפנינו אינם מיושבין בזה דמה קשה להו אמאי מייתי אטרפה כיון דבפירוש אמרינן בגמרא דילפינן מהנך וצ"ע:

אכן רש"י פי' בכ"מ דמן ה' דהטמאים דריש וכ"כ עוד בדף קכ"ב ע"ב ד"ה לרבות עורות ע"ש משמע מדבריו דהיכי דליכא ה' יתירה א"א למידרש וכ"כ התוס' בבכורות שם ד"ה הטמאים לדעת רש"י ע"ש וממילא בבהמה טמאה דליכא ה' יתירה א"א למידרש כלל וס"ל שגם הת"כ אה' דהטמאים דכתיב גבי שרצים סמך וילפינן שפיר בהמה טמאה מהנך וס"ל דכל התורה כולה למדים מכאן בר מהנך דאיכא פירכא צריך ריבוי ולכן שפיר מייתי רבא מני' אטרפה וכ"כ הר"ן בחידושיו שם דתלמודא מיפשט פשיטא לי' דכל איסורין שבתורה למדין מחלב וחמץ ונבלה ושרצים ומשמע שגם בהמה טמאה וטרפה ודגים בכלל ונ"ל דלפי דבריהם א"צ לומר כמ"ש הרשב"א בחידושיו שם הביאו הר"ן דלהכי אצטריך בערלה היקישא דבכורים משום דכתיב פרי ולכן ה"א דמשקה לא אלא אדרבה ה"א דאפילו שאר פירות משקה היוצא מהן כמותן דילפינן לי' מהנך דהוי איסור הבא מאליו להכי אצטריך היקישא דבכורים דדוקא

זיתים

זיתים וענבים אלא דקשה לפ"ז אמאי קיי"ל ציר דגים טמאים מדרבנן ואמאי לא ילפינן גם דגים טמאים מכל הני וצ"ל דס"ל ג"כ סברת הרשב"א שהבאתי דגבי בהמה טמאה שקולים ציר כרוטב וקיפה אבל גבי דגים אינם שקולים לכן למדנו בבהמה טמאה מהכא גם לציר ודגים לא למדנו אלא לרוטב וקיפה ולא לציר ולכאורה יש ליישב גם דברי התוס' הנ"ל עד"ז ודוקא לענין ציר כתבו דאין למדין זה מזה ולא לרוטב וקיפה וא"כ צ"ל דעיקר קרא דגבי דגים אסמכתא ומ"ש הרשב"א דעיקר קרא לרוטב וקיפה לאו דוקא אלא ר"ל דרוטב וקיפה עכ"פ מה"ת הוא דילפינן לי' מהכא ודוחק דפשט דבריהם לא משמע כן.

ועתה נחפשה דרכנו ונחקורה לענין דינא ואען ואומר כי מ"ש הר"מ מטיקטין והח"ן כי זיעה וציר של כל האיסורין כמותן ודאי יש לתמוה עליהם וכמו שתמה החידושי פ"י דא"כ למה יגרעו ציר דגים וציר של כל איסורים שבתורה אכן גם מה דס"ל להחידושי פ"י דבחמץ דילפינן המחהו וגמעו דאסור מה"ת גם ציר וזיעה שלו מה"ת לפמ"ש לעיל בשם הרשב"א דגבי דגים אע"ג דמרבי קרא רוטבן וקיפה שלהן [דהיינו מיחוי שלהן כמ"ש התוס' דף קי"ב שם] מ"מ ציר הוי דרבנן דלאו שקולים הם אלא גבי בשר וכו' שם שכן ג"כ דעת התוס' וכבר כתבתי שכן מוכרח לומר גם לשיטת רש"י ושכן נראה לפרש דעת הרמב"ן והרא"ש אף אכן נימא בחמץ כיון דליכא אלא חד לימוד וילפינן מני' המחהו מנ"ל ללמוד מני' ציר וזיעה ומשקה היוצא ממנו כיון דלא מצינו בשום מקום איסור בציר וזיעה ומשקה היוצא ממנו מנ"ל לחדש ולומר דשקולים עם מיחוי שלהן והוי כמו בשר טפי מסתבר לומר דלא עדיפי מדגים דאינם שקולים הגם דגבי חלב מסתבר לומר דדמי לבשר ושקולים הם אבל גבי חמץ ודאי לא מסתבר לומר כן. ועוד אני אומר דאפילו בבשר גופי' דוקא ציר היוצא ממנו הוי דאורייתא ולא זיעה ומשמע לי כן מלשון הרא"ש שהביא השטמ"ק שכ' דציר בשר למדנו דלאו זיעה הוא וכ"מ מלשון הרשב"א והרמב"ן שהבאתי דהחילוק שבין ציר בשר לציר דגים דציר דגים הוי זיעה בעלמא וציר בשר לא הוי כזיעה ומשמע הא זיעה ממש ודאי הוי דרבנן כנלענ"ד וע"כ הסומך בכפ"מ ביי"ש שעבר עליו הפסח על ת' פ"י הנ"ל לא הפסיד [וע"ל ח"ד אות י"ב ודוק] ובפרט היכי דיש עוד צד להיתר. שוב מצאתי בשו"ת רח"כ חאו"ח סי' י"ב שכ' שכן דעת מהרי"ט לאהלין ואע"פ שאין מורין כן מ"מ יש לצרף דעתו לסניף והביא שגם בשו"ת כ"י לצרף דעתו לסניף ע"ש ולע"ד כן הוא עיקר הדין וכמ"ש. ועוד נלענ"ד שגם זיתים וענבים דערלה וכה"ג ותרומה ובכורים דמשקה היוצא מהם כמותן דוקא יין ושמן הנסחט מהם שיוצאים מגוף האוכל והאוכל חסר ביציאתן אבל ציר היוצא מהן כמו ציר היוצא מהבשר שלא נתמעט האוכל ע"י כן כזיעה בעלמא הוא ומדרבנן הוא דלא אשכחן בזה חילוק בין זיתים וענבים לשאר פירות ומנ"ל לאסרו מדאורייתא ומכ"ש זיעה שלהן דודאי אינו אלא מדרבנן כנלענ"ד:

ועתה נשימה עין בדין מיחוי שלהן הנה בגמרא שם חשיב בברייתא הטבל והחדש וההקדש והשביעית והכלאים ואמרינן א"כ וכ"ת ליגמר מהנך תינח היכא דאיסור הבא מאליו היכא דלאו איסור הבא מאליו מנ"ל ופירש"י דכולן הוי איסור הבא מאליו חוץ מהקדש ודעת התוס' שם ד"ה היכא דדוקא חדש ושביעית הוי איסור הבא מאליו ובאלו פשיטא דילפינן מהנך עכ"פ למיחוי שלהן וכן לשטת הר' שמואל שהביאו התוס' שם דאכלאים קאי בעי מנלן ואע"ג דלא כתיב בי' אכילה כיון דאין זה גוף הפרי ולא דמי לחלב שהמחהו פ"ש ממילא היכי שהמחהו שגוף הפרי נמחה דמי לחלב שהמחהו וכיון דלא כתיב בי' אכילה כגוף הפרי דמי וה"ה טבל דלא כתיב בי' אכילה כי קמבעי לי בבכורים וערלה ותרומה וכן הקדש בין לשטת רש"י דילפינן לי' מנייהו ובין לפמ"ש התוס' דיליף חטא חטא מתרומה וטבל לפמ"ש התוס' דיליף חילול חילול מתרומה וכן כה"כ לפמ"ש התוס' דאע"ג דלא כתיב אכילה כאלו כתיב דמי והנך כלהו ילפינן דהיוצא מזיתים וענבים הוי כמותן ולא היוצא משאר פירות מה דין מיחוי שאר פירות ולפמ"ש החידושי פ"י דלמסקנא אי אפשר למילף מהנך דאיכא למימר ערלה תוכיח גם באלו יש לעיין בדין מיחוי שלהן וכן לפמ"ש לעיל לדעת הרמב"ם דאפשר לומר דס"ל דכלהו לא הוו איסור הבא מאליו וכן בדגים טמאים והנה מלשון התוס' שם ד"ה דון מינה שכ' דדגן שהמחהו פטור לר"י משמע דאפילו המחה גופה אינה אלא מדרבנן אכן בבכורות דף כ"ד ע"א ד"ה ושני מינים כ' כגון מלילות שריסקן ושחטן משמע דדוקא כה"ג אבל המחה גופה הוי דאורייתא ואפשר לפרש גם כוונת התוס' חולין הנ"ל כן וכמו שנדפס שם בגליון ומדברי ת' פ"י מבואר דס"ל דמיחוי שלהן בכולם אסור מה"ת ע"ש שרצה לפרש הא דאיתא בברייתא משקין היוצא מהן כמותן היינו מיחוי שלהן דאסור בכולן מה"ת וגם לבסוף לא חזר מזה אלא פי' דמשקין דברייתא היינו משקין ממש דלא הוי דאורייתא אלא היוצא מזיתים וענבים אלא כיון דבכולם מיחוי שלהן אסור מה"ת גזרו חכמים על משקה היוצא מהם וגם כ' שם לעיל מזה דכיון דמסקינן אליבא דר"י דאינו חייב על משקה היוצא מהם אלא על היוצא מזיתים וענבים ה"ה משקה היוצא מחמץ אינו אסור מה"ת דשוים הם ע"ש ואי בהנך גם מיחוי שלהן אינו כמותן אכתי לא דמי לחמץ דמרבינן בפירוש המחהו וגמעו וע"כ ס"ל שגם בהנך מיחוי שלהן כמותן וכ"כ הנוב"י מהד"ק חיו"ד סי' כ"ו ד"ה ועוד שהרי כ' הש"ך דשכושכין הדג במכבש דהא מחמת דוחק המכבש נימוק גוף בשר הדג ויוצא גוף הבשר הוי דאורייתא ע"ש שהביא כן בשם מהרא"י בהג"ה ש"ד וגם בד"מ סי' נ"ח אות ט' ע"ש וכ"כ המנ"י כלל כ' אות ד' הביאו בשפ"ד סי' פ"ג ס"ק י"ד ולכאורה הדבר במחלוקת שנוי' דלדעת רש"י שכתבתי לעיל דילפינן דגים לרוטב וקיפה מהכא וכן לדעת הרשב"א דקרא דגבי דגים מוקמינן לרוטב וקיפה הוי מיחוי שלהן דאורייתא אבל לפי משמעות הרא"ש הנ"ל דליכא קרא כלל גבי דגים ולא ילפינן לי' מהנך גם מיחוי שלהן דרבנן אלא דבפ"ב דע"ז סי' מ"ב כ' הרא"ש וז"ל ואע"ג דבת"כ דריש כמי שרץ [דגבי דגים] לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן צירן אסמכתא הוא דזיעה בעלמא הוא עכ"ל משמע דקיפה הוי דאורייתא וכדברי הרשב"א או דס"ל כמ"ש התוס' חולין דף קי"ב ע"ב ד"ה ורוטבן לתירוץ א' דעיקר דרשא לא אצטריך אלא לצירן ושאר הוו אסמכתא דלא אצטריך להו קרא ע"ש וממילא בדגים כולי קרא אסמכתא הוא (ולקמן אכתוב עוד בדברי התוס' אלו אי"ה) ועכ"פ למדנו מכל הפוסקים והאחרונים דמיחוי דגים מדאורייתא אלא דעדיין אפשר לומר דוקא בדגים דאיסור הבא מאליו הוא וילפינן לי' מהנך עכ"פ למיחוי שלהן אבל באיסור שאינו בא מאליו לא שמענו אלא מדברי ת' פ"י הנ"ל מבואר דכולם מיחוי שלהן דאורייתא ומ"מ טעמא בעי מנלן דמיחוי שלהן כמותן ונ"ל דס"ל דכיון דילפינן בזיתים וענבים דאפילו משקה היוצא מהם כמותן ואע"ג דמפקינן היוצא משאר פירות כדן מינה ואוקי באתרה מ"מ בלא טעם אין לחלק ביניהם דטפי הי' מסתבר לומר גלי רחמנא בזיתים וענבים וה"ה בשאר פירות דמ"ש אלו מאלו וצ"ל הטעם דכיון דזיתים וענבים עומדין למשקין הוי המשקה גוף הפרי והוי כמיחוי גופם משא"כ היוצא משאר פירות וממילא במיחוי גופם ממש לא שייך לחלק בין זיתים וענבים לשאר פירות והוי בכולן כמותן. עוד י"ל דהנה בפסחים שם כ' התוס' גבי ערלה דלולא דיליף פרי פרי מבכורים ה"א דאפילו היוצא מזיתים וענבים אינם כמותן דזיעה בעלמא הוא והח"ל תמה עליהם דמשמע בסוגיא דחולין דפרי למעוטא משקה אתי דאמרינן התם גבי בכורים דתני ר' יוסי פרי פרי אתה מביא ואי אתה מביא משקה הביא ענבים ודרכן מנין ת"ל תביא וכ"ל ליישב דס"ל להתוס' דע"כ ר' יהושע לא ס"ל דפרי למעט משקה אתי דא"כ לכתחלה לא יביא אפילו היוצא מן הזיתים וענבים כדס"ל לר' יוסי וכמ"ש הרמב"ם בפירוש המשנה פי"א דתרומות דפליגי ר' יהושע ור"י אי מביאין יין ושמן וסוגיא דפסחים לר' יהושע וקיי"ל כוותי' וכמו שפסק הרמב"ם בפ"ב מה' בכורים ה"ד וחזר בו ממה שפסק בפירוש המשנה שם דלא כר' יהושע או אפשר שגם לר' יוסי אי לא הי' שום קרא הי'

אומר

אומר דזיעה בעלמא הוא אלא כיון דכתיב תביא לרבות משקה היוצא אצטריך פרי למעט ואע"ג דנקיט מעיקרא קרא דפרי מ"מ סמך אקרא דתביא שמביא אח"כ וס"ל לר"י דפרי ממעט שלא יביא בתחלה היוצא מזיתים וענבים ור' יהושע ס"ל דאינו ממעט כלל דגמר מתרומה דהיוצא מזיתים וענבים מביא בתחלה וכמ"ש הרמב"ם בפירושו שם והיוצא משאר משקין לא הוו כמותן כלל וכמ"ש רש"י שם וצ"ל דלא אצטריך לדידי' פרי אלא לאלופי לערלה אבל אי לאו קרא דתביא לא הוי אסרינן כלל שום משקה משום דזיעה בעלמא הוא אלא דקשה דהכל טעמא מאי ואמאי לא ילפינן להו מהכי דהא איסור הבא מאליו הוא וצ"ל דלענין מיחוי שלהן באמת ילפינן מהכי דהוי בכל הפירות כמותן בערלה ויליף בכורים ותרומה מני' והכא דוקא לענין משקה היוצא מהם קאמרינן וממילא כל הני דילפינן מתרומה או בכורים וחד מהנך הוי מיחוי שלהן כמותן ולא משקה היוצא מהם אלא היוצא מזיתים וענבים דוקא וכיון דבלא"ה כח"ל ס"ל דאפילו משקה היוצא מכולן כמותן נקטינן עכ"פ במיחוי שלהן דהוי בכולן כמותן וכדברי ת' הפ"י הנ"ל כנלענ"ד.

ובדין משקין היוצא מהם כבר כתבתי דדעת הרא"ה בס' החינוך דבטבל אסור מה"ת היוצא מכל הפירות אלא שאין לוקין רק על היוצא מזיתים וענבים בלבד וטעמו דס"ל דהוי איסור הבא מאליו ויליף לה מהנך לאיסור ולא ללקות דאין לוקין אמ"ת ודעת ת' פ"י דהוי דרבנן וכן מוכרח דעת הרמב"ם מדלוקי איין של כה"כ ולפמ"ש לעיל דהעיקר שגם בהנך אין אסור מדאורייתא אלא מיחוי שלהם ולא משקה היוצא מהם פשיטא דבכל איסורין שבתורה משקה היוצא משאר פירות אינו כמותן אלא היוצא מזיתים וענבים בלבד ומ"מ מה שלמד החידושי פ"י מזה היתר לשכר שנעשה מחדש אין נלע"ד לפמ"ש דמיחוי של כל הפירות הוו כמותן וא"כ גם שכר כיון שטוחנין השעורים וגוף הקמח נתערב במים וכמ"ש בת' פ"י שם דהשכר וגם השעורים נמחה במים ואע"פ שהט"ז כ' בא"ח סי' תמ"ב סק"א דשכר שלנו אין בו ממש כבר השיג עליו במ"ז שם ומשמע שם שמפרש שגם הט"ז מודה דגוף השעורים נמחים במים אלא דס"ל דכיון שנמחה מקרי אין בו ממש וכשיטת רש"י שהביא בפתיחה לה"פ ח"כ אות א' ע"ש ובלא"ה לפמ"ש רש"י ותוס' בסוגיין דחדש הוי איסור הבא מאליו וילפינן לי' מהנך דמי לאמן דודאי מיחוי שלו כמותו ולפי שיטתו גם משקה היוצא ממנו כמותו וכמש"ל. ומ"ש דלפי המסקנא ליכא למילף מהנך דאיכא למיפרך ערלה תוכיח לא משמע כן מכל הפוסקים והאחרונים וכמו שהקשה בעצמו דאדרבא מתרתי לא פרכינן מטלטלא וע"ש שדחק לתרץ את זה ומה שדחקו לזה דברייתא בחדא מחתא מחתינהו בין הנך דהוו איסור הבא מאליו ובין הנך דלא הוו איסור הבא מאליו אפשר לומר בפשיטות דברייתא סתמא קתני משקין היוצא מהם כמותן מהם מדאורייתא הנך דהוו איסור הבא מאליו ומהם מדרבנן הנך דלא הוו איסור הבא מאליו כדאמרינן כה"ג כר"פ כל הבשר בגמרא פ"ש ובלא"ה יש לתמוה דעינינו רואות מעשה השכר שמערין על הקמח רותחין מכ"ר וא"כ לא נכנס זה כלל בגדר משקין היוצא מהם אלא טעם כעיקר דקיי"ל עירוי מבשל ולא שייך לומר דאינו מבשל אלא כ"ק וא"א בקליפה ומותר להרבה פוסקים כמבואר בסי' צ"א ס"ד דכאן כל הקינוח נוגע בהקמח ונאסר כלו כמ"ש הש"ך בסי' ק"ד סק"ו גם אפשר דהשמרים שהם עבים לא מקרי משקה ונכבשו בתוך השכר ונתנו בו טעם דכבוש כמבושל [ועמ"ש לקמן מזה] וע"כ יפה עשו הרא"ש והת"ה ושאר פוסקים שהביא הש"ך סי' רצ"ג סק"ו שהצריכו ש"ש לשכר והחידושי פ"י נדחק שם בדבריהם ע"ש ולענ"ד דבריהם ברורים ופשוטים וכמ"ש:

וראיתי בס' ישע"ק או"ח סי' תס"ז סק"ה ובמקו"ח שם סק"ד שלמדו מדברי התוס' והרשב"א הנ"ל בחולין דף ק"כ שכ' בטעם שצריך קרא להמחהו וגמעו אע"פ שמתיי' בכלל אכילה משום שנשתנה הבאתי דבריהם לעיל דכ"מ שנשתנה מאיסור מכמות שהי' ליכא אד"א ולענ"ד משמעות התוס' והרשב"א דדוקא היכי שנשתנה ממשקה לאוכל או מאוכל למשקה אצטריך קרא או משום דאחשבי' אבל נשתנה מאוכל לאוכל וממשקה למשקה פשיטא דהוו כבריתן ומ"ש הישע"ק כן בשם הר"ן לא ידעתי מקומו אי' ומדברי הר"ן בחידושיו שהבאתי משמע כמ"ש ע"ש ובלא"ה לפמ"ש לעיל אחר שלמדנו מקרא דהמחהו וגמעו חייב אמרינן כן בכל האיסורים כשהמחה גופם ומה שהביא המקו"ח ראי' לזה מגמרא כריתות דף ה' ע"א דמצריך ללחם וקלי וכרמל וקאמר כתב לחם מקלי לא אתי שכן איתא בעיני' לע"ד ל"ד דהתם לא אסרה תורה תבואה סתם דנימא אע"פ שנשתנה באיסורייהו קיימו הלא קלי או כרמל והי' משמע מדלא אסרה תורה סתם תבואה דדוקא היכי שלא נשתנה מבריתן או איתא לאיסורה בעיני' אבל היכי דאסרה תורה האיסור בסתם אמרינן אע"פ שנשתנה באיסורו קיים תדע שהרי בתרומה שאסרה תורה הדגן פשיטא דלחם וקלי וכרמל בכלל ולא אצטריך ואין להקשות למה לא אסרה תורה בסתם תבואה ויהי' לחם וקלי וכרמל בכלל דלשתוק אמרינן לכתוב לא אמרינן כנודע ולפי המסקנא שם אצטריך למכתב כה"ג שיהיו מייתרי קראי וילקה שלש כמבואר בגמרא שם ומ"מ לא אמרינן דמייתרי קראי מה"ט דלא אמרינן לכתוב דגן וכמ"ש ולא נקרא משום זה אייתרי קראי כיון דהשתא לא מייתרי ומש"ה הוצרך לומר דקלי מיותר לגמרי ע"ש בגמרא. [ועיין ח"ס חיו"ד סי' קי"ד וסי' רכ"ו]:

ובענין טעם היוצא ע"י כבישה. הנה רבותינו בעלי הש"ע ביו"ד סי' ק"ה סתמו וכ' דכבוש מטל"ע אוסר מדאורייתא מלבד בבב"ח דהוי מדרבנן וכ"כ הט"ז סי' פ"ג סק"ו והש"ך שם ס"ק ע"ו ובסי' ק"ז סק"א גבי דגים טמאים דאע"ג דצירן מדרבנן מ"מ טעמן ע"י כבישה מדאורייתא אלא שהמנ"י כלל כ' סק"ד והנוב"י מהד"ק חיו"ד סי' כ"ו השיגו על הש"ך וכתבו דעיקר ראייתו מדברי הגש"ד סי' כ' שכ' דדג טמא שכבשו עם דג טהור אסור מדאורייתא שאז יוצא עיקר הציר והלחלוחית והגש"ד שם קאי אמ"ש הרמב"ם ס"פ ע"ו מהמ"א דג טמא שכבשו עם דג טהור הכל אסור אא"כ הי' הטמא אחד ממאתים מן הטהור וז"ל שמעתי לפרש דעת הגאון דוקא שכבשן זע"ז במכבש [שקורין בל"א פרעס] כדי להוציא צירן שאז יוצא עיקר לחלוחית הבשר ובעינן מאתים לבטל אבל בשאר מיני ציר מודה עכ"ל ומעתה אין להש"ך ראי' לסתם כבישה דהגש"ד מיירי דוקא במכבש ואדרבה מדהוציא דברי הרמב"ם מפשטן משמע דפשיטא לי' דסתם כבישה הוי מדרבנן עכ"ד ולענ"ד מדברי הש"ך מבואר דהא פשיטא לי' דע"י כבישה מטל"ע יוצא עיקר הטעם והלחלוחית אלא שמביא ראי' מדברי מהרא"י בהגש"ד דהיכי דיוצא עיקר הציר והלחלוחית אסור מדאורייתא וכ"ש ע"י כבישה מטל"ע דיוצא טפי עיקר הטעם והלחלוחית כמבואר בא"ח סי' ר"ב ס"ח ו' דע"י בישול וכבישה יוצא עיקר הטעם טפי מע"י סחיטה והוא מהתוס' והרא"ש ברכות דף ל"ט ע"א שכתבו כן גבי בישול והב"י הידש דה"ה גבי כבישה ע"ש וס"ל להש"ך דאפילו החולקים שם מודו לסברא זו אלא דס"ל דלענין ברכה אינו תלוי בטעם אלא צריך פרי אבל לענין איסור מודו והנוב"י שם כ' דמחמת דוחק המכבש נימוק גוף בשר הדג ויוצא גוף בשר ע"ש אבל אין זה לשון הגש"ד שהביא שם אלא שאז יוצא עיקר לחלוחית הבשר ע"ש וכמ"ש אבל עיקר הבשר אינו יוצא כלל אלא דלפ"ז צריך ביאור למה הוצרך מהרא"י להוציא דברי הרמב"ם מפשטן ולפרש דמיירי שכבשן במכבש ולא בסתם כבושה ונלע"ד שהוא מב' טעמים חדא שכבר הקשה הלח"מ שם דמ"ש ציר מכל האיסורין שבתורה שבטלים בששים וכאן בעינן תתק"ס לת"ק ולר"י מאתים ותירץ דשאני ציר שהוא חריף וקשה ע"ש [שוב מצאתי ברש"י שבת דף מ"ב ע"ב ד"ה ציר הנוטף מן הדגים כשכובשין אותן במכבש עכ"ל משמע דזה נקרא אצלם ציר סתמא] וכ"כ בד"מ סי' צ"ח אות ט"ת שיש שלמדו מכאן לציר נבלה וטרפה שהוא מדאורייתא שנתערבה במינה דבעינן מאתים לבטלה ע"ש ומשמע דוקא ציר ולא רוטב וע"כ שהוא מטעם שכ' הלח"מ וזה לא שייך אלא בציר היוצא ע"י מליחה וכבושה במכבש ולא בטעם הדג היוצא ע"י בישול ושריי' במים דאע"פ שהוא מדאורייתא בטל בס' בכל איסורין שבתורה ואין לפרש שמלחו ושרה הרבה בציר דלשון שכבשו אינו
סובל

שובל אלא או בכבישה במים או במכבש דסתמא הוא ע"י מליחה ולא מליחה וכבישה בציר דהו"ל לפרש ועוד נלענ"ד דהנה נודע דדעת הרמב"ם פט"ו מהמ"א ה"ב דטעם כעיקר דרבנן אם לא כשנימח גוף האיסור ויש בו כזית בכא"פ ע"ש ועמש"ל שם ובב"י סי' צ"ח ומשמע דבשלא נמחה גוף האיסור אע"פ שנפלט הטעם ויש בו כזית בכא"פ ואפשר אפילו ליכא רוב היתר נגד גוף האיסור הוי מדרבנן לכן שפיר כ' מהרא"י לדעת הרמב"ם דדוקא שכבשו במכבש ויצא עיקר הציר והלחלוחית של הדג הוי מדאורייתא אבל כשנשרה במים או אפילו נתבשל אע"פ שיצא עיקר הטעם טפי מע"י סחיטה וכמש"ל מ"מ הוי טעמו ולא ממשו והוי מדרבנן לדידי' אבל אנן לדידן דקיי"ל טכ"ע דאורייתא הוי מדאורייתא בכה"ג ומ"מ שפיר למדנו מדברי מהרא"י בהגש"ד דמחלק בין ציר היוצא ע"י מליחה דהוי מדרבנן להיוצא ע"י כבישה במכבש דהוי דאורייתא כיון שיוצא עיקר הלחלוחית וממילא ה"ה לדידן בכבוש במים וכ"ש כשנתבשל דיוצא עיקר הטעם והלחלוחית שפי.

עוד הביא המנ"י שם ראי' לדבריו מת' הרשב"א סימן ר"ע שהקשה על המשנה פ"י דתרומות מ"ח דתנן דג טמא שכבשו עם דג טהור כל גרב שהוא מחזיק סאתים אם יש בו משקל עשרה אז ביהודה שהן ה' סלעים בגליל [היינו א' בתתק"ס] דג טמא צירו אסור ר' יהודה אומר רביעית בסאתים ר' יוסי אומר אחד משש עשר בו ע"כ המשנה דאיך אפשר שיחמיר הת"ק בציר דרבנן כולי האי ובסי' רפ"א כ' הוא עצמו על מתניתין דכ' כבוש היינו בכבוש שהוא כמבושל הרי להדיא דאף בכבוש דמעל"ע ג"כ הציר אינו אלא מדרבנן עכ"ד המנ"י ותימה גדולה בעיני איך כ' דברים אלו דז"ל הרשב"א שם בסי' ר"ע ואולי לא נתכוונת לומר דקתני בהדיא שלא לגופן אלא מפני ששנו בהדיא באותה משנה מחלוקת ר"י ור"י בביטול הציר כדקתני דג טמא וכו' ועי"ז באת לומר דכל אותה משנה אינה אלא בבטול הציר וכו' ואם ע"ז באת לסמוך אגב אורחך לא עיינת בה דע"כ סיפא דרישא לא משום בטול ציר דא"כ כו' ועוד שיחמיר ת"ק בציר דרבנן דאינו אלא זיעה בעלמא כולי האי וכו' אלא רישא באיסור כבישתו וכו' והדר איירי בבטול גופו וסיפא באיסור צירו ובטולו ושלש משניות הן וכו' עכ"ל הרי שבא לדחות דברי השואל שפירש דכל המשנה איירי בבטול הציר דאיך אפשר שיחמיר הת"ק כ"כ בבטול ציר שהוא מדרבנן דזיעה בעלמא והא אע"כ שלש משניות הן רישא בבטול טעמו ומשנה חסרה היא וקאמר דג טמא שכבשו עם דג טהור ולא פירש דינו וסיפא כל גרב וכו' הוא משנה אחרת ומיירי בביטול גופו דברי' הוא וס"ל דברי' בטלה בתתק"ס וסיפא דסיפא דג טמא וכו' בבטול צירו ובמציעתא דכל גרב וכו' לא מיירי בכבשו דלבטול גופו א"צ לומר שכבשו דה"ה שנתערב בלא כבישה ורישא דמיירי בכבישה שיעורו בס' ככל איסורין שבתורה ועי"ז חזר בסי' רפ"א לפרש דרישא מיירי בכבוש שהוא כמבושל ע"ש מבואר כך להדיא וא"כ אין ראי' כלל דכבוש מדרבנן דמ"ש הרשב"א דהוי מדרבנן היינו לדעת השואל שפירש כולה מתניתין בציר וא"כ דלא מפרש רישא בכבוש מעל"ע שהוא כמבושל אלא כשנמלחו יחד להוציא צירן קרי לה כבשו ומ"ש בסי' רפ"א דמיירי בכבוש שהוא כמבושל היינו לפירושו דרישא לא מיירי כלל מציר וא"כ דרישא אסור מדאוריי' ולכאורה יש להביא ראי' מת' הרשב"א זו דכבוש הוי דאורייתא דהא ציר דהוי זיעה בעלמא היקל בו ר' יהודה דאע"ג דבעלמא ס"ל מין במינו לא בטל כאן בטל ברביעית בסאתי' כדאי' בחולין דף צ"ט ע"ב ור' יוסי היקל יותר דבטל בט"ז ובכבוש לא הקילו בו כלל מכל האיסורים שבתורה ואלו הי' כבוש מדרבנן וע"כ דהוי בכלל זיעה בעלמא למה לא הקילו ג"כ וע"כ דאורייתא היא אלא שגם זה אפשר לדחות דסתם כבישה הוי מין בשא"מ ויהיב טעמא לכן לא הקילו בו משא"כ ציר במ"מ דלא יהיב טעמא ומ"מ אין מדברי הרשב"א ראי' לא לכאן ולא לכאן. ובזה נדחה ג"כ מה שהביא הנוב"י ראי' לדחות דברי הש"ך מדברי הר"ש פ"י דתרומות סוף מ"ח והרא"ש פ"ב דע"ז סי' מ"ב שהקשו אהא דפריך בחולין דף קי"ג ע"א ארבא דאסר בשר שחוטה שנמלח בהדי בשר טרפה מדג טהור שמלחו עם דג טמא שמותר ומאי פריך מציר דדגים אציר דבשר הא ציר דגים הוי זיעה בעלמא משא"כ ציר בשר ותירצו דקים לי' דציר דגים אסור מדרבנן כדתנן פ"י דתרומות דג טמא צירו אסור [וכ"כ התוספת שם ד"ה מאי לאו ע"ש] ומאי מייתי ממתניתין דהכא דמיירי בכבשו כדתנן דג טמא שכבשו וכו' וע"כ דאין חילוק בין כבוש למליח עכ"ד הנוב"י ותמהני דהר"ש מפרש למשנתינו לתלתא בבא כמבואר שם וכמ"ש לעיל בשם הרשב"א והרשב"א מייתי לה מפירוש הר"ש ולדידי' סיפא דדג טמא וכו' לא מיירי בכבשו ורישא דמיירי בכבשו לא מקרי ציר כלל והנוב"י העתיק בשם הר"ש כדתנן הכא דג טמא שכבשו וכו' צירו אסור וליתא כן בלשון הר"ש אלא כדתנן הכא ותו לא וכוונתו מסיפא דתנן דג טמא צירו אסור דלא מיירי בכבוש וגם הרא"ש משמע לפום ריהטא שמפרש כן מדלא הבי' בפירושו למשניות כלום על פירש הר"ש בזה אלא דבפרק ג"ה סי' ל"ג משמע מדבריו שמפרש מציעתא דכל גרב וכו' בציר וכמ"ש המעדני יו"ט שם אות רל"ה הביאו המנ"י שם מ"מ הא אפשר דרישא דדג טמא שכבשו וכו' מפרש לה בפ"ע כפירוש הר"ש וגרס שפיר וכל גרב דבבא בפ"ע הוא ולא כמ"ש המעיו"ט בזה א"כ אפשר לומר דמפרש מציעתא נמי בכבוש וקרי לה הרא"ש ג"כ ציר וא"כ דאסור מדאורייתא וסיפא דדג טמא צירו אסור דאמרינן עלה בחולין דף צ"ט ע"ב שאני ציר דזיעה בעלמא הוא ענין בפ"ע ומיירי ע"י מליחה וכ"מ קצת מלשון הגמרא שם דאמרינן דתנן דג טמא וכו' משמע דכאן מתחיל בבא בפ"ע. [שוב מצאתי ראי' זו בת' הרשב"א סי' תי"ד] וכ"מ מדברי המרדכי דפרק בתרא דע"ז סי' תתכ"ד כ' לפרש דברי ר' יוסי בר' בון בירושלמי אציר כמ"ש הרא"ש או אפליטה ומשמע מזה דת"ק לא קאי אבריי' וכמ"ש המעיו"ט על הרא"ש ובפרק ג"ה סי' תרע"א פלפל בציר אי קיי"ל כר' יהודה או כר' יוסי וכ' דהלכתא כר' יוסי לגבי ר"י ועוד דר"י לטעמי' דאית לי' מין במינו לא בטל ולא זכר דברי ת"ק כלל משמע דת"ק לאו אפלוגתא דר"י ור"י קאי גם ביש"ש פג"ה סי' מ"ח מבואר דת"ק לא קאי אבריי' ובפכ"ה סי' ע"ט פלפל בציר אי קיי"ל כר"י או כר"י ולא זכר דברי ת"ק כלל וע"כ כמ"ש ואין מדבריהם ראי' כלל. אבן מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה שם ודאי משמע שמפרש לה הכל בבא אחת וכ"מ מדבריו בס"פ ט"ו מהמ"א שם שהעתיק דג טמא שכבשו עם דג טהור וכו' ומשמע ודאי שהעתיק לשון המשנה ומפרש דסיפא ארישא דרישא קאי ומ"מ אין ראי' מדבריו שהרי כ' בפירוש המשנה שם וז"ל גרב שם הכלי שמכבשין בו הדג כדי שיתקיים בין שמכבשין אותו במלח או בחומץ או בזולתם וציר שם לאותו משקה שכובשין בו הדג עם אותו הלחלוחות המחובר לדג וכן אמרו ציר זיעה בעלמא הוא עכ"ל ומשמע מדבריו דלשון שכבשו כולל שני ענינים או במלח לבד בלי משקה או בחומץ ודומה לו ומ"מ בין הנוטף מהדגי' ובין המשקה ההוא הכל נקרא ציר ולא מיירי התם אלא לענין שיתבטל ציר הנוטף מהדגי' הטמאי' בציר הנוטף מדגי' הטהורי' ובמשקה שכובשין אותן בו אבל טעם הדג הטמא בעצמו שיוצא ע"י הכבישה בטל בס' ככל איסורין שבתורה ובפרט לדעת הרמב"ם דס"ל טעם כעיקר דרבנן וכמ"ש לעיל וא"ש אפילו לר' יוסי דס"ל דבטל בט"ז ועוד כ"ל דאטעם גוף הדג לא שייך כלל להקשות למה בעינן תתק"ס לת"ק ולר' יהודה קנ"ב ולר' יוסי ט"ז דאכתי לא הי' איפסקא הלכתא כל איסורין שבתורה בס' וכמ"ש רש"י דף צ"ז ע"ב ד"ה משערין דמעיקרא לא הוי איפסק הלכתא בס' ולא הי' כל השיעורין שוין כדאמרינן בדף צ"ט ע"ב וכדמשמע נמי בדף צ"ז ע"ב וא"כ לא הי' קשה כלל דמר קים לי' דבהכי יהיב טעמא ולא קשה אפילו למ"ד טכ"ע דאורייתא ולא מקשה אלא לר' יהודה דאית לי' מב"מ לא בטל כלל ולא קשה לו אלא מציר בציר דהוי מב"מ אבל דג טמא בציר הוי מין בשאינו מינו ודגים הטהורים אפשר דאה"נ אסורים לר"י או סליק מינו כמי שאינו ושא"מ רבה עליו ומבטלו וא"כ גם להרא"ש אפשר לומר כן ואין ראי' מדבריהם כלל. ובזה נלענ"ד ליישב מה שהקשה הנוב"י על מהרא"י דאיך אפשר לפרש דברי הרמב"ם דמיירי שכבשו במכבש דאסור מדאורייתא הא ע"כ המשנה מיירי בציר שאינו אסור אלא מדרבנן דהא אמרינן עלה בגמרא שאני ציר

ציר דזיעה בעלמא הוא ולמה שביק הרמב"ם הדין המוזכר במשנה והעתיק במקומה דין אחר הי' לו להביא דין המשנה ולפסוק כר' יוסי ע"ש ולפמ"ש אפשר לומר דהרמב"ם מפרש גם המשנה שכבשו במכבש דאל"כ לא הי' מחמיר ת"ק עד תתק"ם וכמו שפסקה הרשב"א אלא דעיקר טעם ולחלוחית הדג שיוצא ע"י המכבש הוי אינו מינו עם הציר ונתבטל גם לר"י ולא מקשינן אלא אגוף הציר דהוי מכ"מ כציר טהור ואהא שפיר מתרץ דזיעה בעלמא הוא ומיירי שהדג טהור לא נכבש במכבש שלא שהינו דג טמא ודג טהור שכבשן אלא דג טמא שכבשו עם דג טהור ולא קאי שכבשו אלא אדג הטמא אבל מדג טהור ליכא אלא צירו לבד ולא עיקר טעמו ולחלוחית שבו והוי א"מ עם טעם ולחלוחית הדג טמא א"כ אפילו מיירי שגם דג הטהור נכבש מ"מ שליק טעם הדג טהור כמי שאינו והציר רבה על טעם הדג טמא ומבטלו אבל ליכא למימר שליק ציר הטהור כמי שאינו וטעם הדגים הטהורים רבה על הציר הטמא ומבטלו מפני שאין בהם ממש שיבטלו ממשות הציר הטמא דבעינן לבטל גם הממשות וכמ"ש הפמ"ג ביו"ד סי' ל"ב במ"ז ס"ק ט"ז ע"ש ולכן צריך לומר בטעמא דזיעה בעלמא הוא. ובטעמא שפסק הרמב"ם כר' יהודה כתבו הלח"מ והנוב"י משום שהוא סברא ממוצעת והוו לענין יותר ממאתים תרי לגבי הת"ק ולענין פחות ממאתים תרי לגבי ר' יוסי ולענ"ד אין זה מספיק דודאי קיי"ל בכ"מ כת"ק אפילו היכי דפליגי עלי' תרי תנאי ומצאתי כן גם בת' הרשב"א סימן תי"ד ואין חילוק בזה בין דאורייתא לדרבנן והנכון לפע"ד כמ"ש בס' מראה הפנים על הירושלמי שם דמשמע בירושלמי שם דהלכה כר"י וגם בבבלי פרק ג"ה שם מייתינן לדר"י ע"ש:

עוד האריך הנוב"י שם להקשות על הר"ש דפשיטא לי' דכבוש כמבושל ופירש כן הא דאמרינן בירושלמי א"ר יוחנן לית כאן נכבשין אלא נשלקין דכבוש כרותח שהוא מכח קושיא זו הני' נשלקין שהוא פחות מבישול ע"ש וע"ז הקשה הנוב"י ממתניתין דספ"ז דשביעית ורד חדש שכבשו בשמן ישן ילקט את הורד וישן בחדש חייב בביעור ואי כבוש כמבושל מ"ש ורד חדש בשמן ישן מורד ישן בשמן חדש ומתוך כך העלה דס"ל להירושלמי ולמתניתין דשביעית ותרומות דכבוש אינו כמבושל ע"ש והנה התוס' יו"ט פ"י דתרומות מ"י כ' דממשנה זו דשביעית שמעינן דכבוש אסור ע"ש וכ"ל כדבריו ע"פ דברי התוס' פסחים דף כ"ב ע"א ד"ה הכובש שהביא הנוב"י שם שכתבו דהטעם חשוב כמבוער והוא ממשנה פ"ה דמע"ש מ"ו ומעתה נ"מ לפי פירש הירושלמי שהביא הר"ש שם דורד חדש היינו דשביעית קודם זמן הביעור שכבשו בשמן ישן היינו דששית ילקט את הורד קודם שיגיע זמן הביעור וסיפא ורד ישן פי' דשביעית לאחר שביעור בשמן חדש פירש דשמינית חייב בביעור הטעם פשוט דברישא כשלקט הורד קודם זמן הביעור כשבא זמן הביעור לא נמצא אלא טעמו א"ל נבערו דהרי הוא כמבוער ואפשר שגם ר' אליעזר דס"ל בפסחי' שם אוכלין על הראשון דאין הטעם כמבוער דיליף לה מקרא כמ"ש התוס' שם דוקא כשנבלע הטעם בירק אחר אבל כשנבלע הטעם בשמן דמשקה הוא מודה א"כ י"ל דדוקא התם שהוא כבוש גם אחר זמן ביעור ירק זה אבל כשמלקטו קודם זמן הביעור מודה משא"כ בסיפא לאחר זמן הביעור אוסר שביעית בנ"ט כא"מ כמו שסיים במשנה שם ובזה נתיישבה ק' התויו"ט שם על הר"ב שכ' א"כ שגם קודם הביעור אוסר בנ"ט וא"כ אמאי ילקח את הורד ולפע"ד הר"ב לא כ' דהוי בנ"ט אלא שלא להפסידה או שלא לעשות בה סחורה אבל לענין ביעור אפילו בנ"ט אינו אוסר דהטעם הוי כמבוער. ואפילו לפמ"ש הר"ש שם דאפשר לפרש גם סיפא ורד ישן דששית בשמן חדש דשביעית קודם זמן הביעור מ"מ אפשר לומר דטעם השמן בורד הוי כממש ואינו כמבוער וטעם הורד בשמן הוי כמבוער ואפשר דמשום זה דחק הירושלמי לאוקמי בתרי פתרי דס"ל שגם טעם שמן בורד הוי כמבוער ונתיישבה תמיהת הר"ש ע"ש וכ"ל דזה טעם המרדכי פ"ב דביצה סי' תרע"ד שהקשה על רש"י דס"ל דכבוש הוא דוקא בחומץ ממתניתין דורד ישן בשמן חדש דחייב בביעור וקשה אדמקשה לי' מסיפא לסייע לי' מרישא וע"ש רישא טעמא הוא משום דהטעם הוא כמבוער ולא נשאר לנו אלא לפירש הרמב"ם שפירש טעמא דמתניתין דכששמן הוא ישן והורד חדש לא יכנס טעם הורד בשמן אלא אם יניחהו זמן רב וכשהורד של שביעית הוא ישן והשמן הוא חדש יכנס בו הורד וטעמו בהשמן מיד וכבר כ' הכו"פ סי' ק"ה סק"ב דהרמב"ם ס"ל דכבוש הוא דוקא בחומץ וציר וורד ישן בשמן חדש מוסף הטעם כחומץ וציר ובסיפא דמתניתין דחרובין חדשים ביין ישן וישנים בחדש דחייבין בביעור כ' הר"ש ג"כ דמיירי שנשתהו ביין עד שיגיע זמן הביעור אבל קודם הביעור ילקט החרובין כמו בורד והביא כן בשם התוספתא ולכאורה מלשון הרמב"ם בחיבורו פ"ז מה' שמיטה הכ"א שסיים אחר דין דורד שביעית בשמן של מוצאי שביעית וז"ל חייב לבער השמן שהרי הורד יבש הוא "וכבר "נתחייב "בביעור עכ"ל משמע דהטעם הוא משום שכבר נתחייב בביעור וכמ"ש לשטת התוס' אכן מדסתם בהכ"ב גבי חרובין ביין ולא ביאר דמיירי דוקא אחר שהגיע זמן הביעור לא משמע כן. ומה שהקשו עוד אהא דא"ר יוחנן בירושלמי לית כאן נכבשין אלא נשלקין דשלוק פחות מבשול ובבבלי חולין דף קי"א משמע דהוי עדיף מבשול כבר כ' הרשב"א בחידושיו רפ"ו דנדרים הביאו בספר מראה הפנים בפירוש הירושלמי בנדרים שם ובתרומות שם דלשון שליק משמע הכי ומשמע הכי ע"ש אלא דעדיין אין זה מספיק לפע"ד דאפילו נפרש שלוק בשול ולא בשול וכמ"ש הרשב"א ובס' מראה הפנים גם בס' שירי הקרבן שם מ"מ ודאי לא פחות מכ"ד שהיס"ב ובכ"מ קיי"ל כד' שהיס"ב מבשל ומפליט ומבליע מדאורייתא ואפילו לא שהה בתוכו עד שיתבשל אפילו קלת ונ"ל דכאן מיירי בכ"ש ואפ"ה בחסית כיון דדבר חריף הוא מפליט ומבליע אפילו בכ"ש וכמ"ש רמ"א בסימן ס"ט אכן הרמב"ם שהעתיק הנכבשין נ"ל כמ"ש הכו"פ שם דס"ל כרש"י דאין כבוש אלא בדבר חריף כנלענ"ד בזה:

עוד כ' הנוב"י שם דטעם דגים טמאים היוצא ע"י בישול אי הוי דאורייתא או דרבנן תלי בשני תירוצי התוס' חולין דף קי"ב ע"ב ד"ה ורוטבן שהקשו ותיפוק לי' דטכ"ע וכתבו לתרץ וז"ל וי"ל דעיקר דרשה לא אצטריך אלא לצירן ושאר הוו אסמכתא בעלמא וכו' א"נ אצטרך נמי לרוטבן וקיפה לאשמועינן דמיחוי כממש וכו' דס"ד דבשתיי' לא מיחייב כיון דאכילה כתיב בי' וכו' עכ"ל ומעתה לתירץ א' דקרא לא אצטריך לרוטב ממילא רוטב גם בדגים אסור מדאורייתא ולתירץ ב' דאצטריך קרא נמי לרוטב וקיפה ממילא בדגים דליכא קרא הוי מדרבנן והרשב"א שכ' בדף נ"ט בשם התוס' דצירן הוי אסמכתא וקרא לאסור רוטב וקיפה היינו לתירץ א' של התוס' דלתירץ ב' הוי רוטב דגים ע"י בישול מדרבנן עכ"ד ואני תמה איך אפשר לומר דהרשב"א קאי לתירץ א' של התוס' הא לתירץ ראשון של התוס' לא אצטריך קרא לרוטב וקיפה והרשב"א כ' דקרא לרוטב וקיפה אתי וי"ל בדוחק וכבר כתבתי לעיל כדברי הרשב"א אלו. והחוו"ד בסי' ק"ה סק"ב כ' שגם לתירץ שני לא אצטריך קרא לרוטבן אלא משום דהוי משקה אבל כשנכנס הטעם לאוכל פשיטא דהוי דאורייתא ולא אצטריך קרא דאל"כ טעם כעיקר היכי משכחת ע"ש ולענ"ד לא נראה כן אלא שגם לתירון שני רוטב שבלע טעם ע"י בישול הוי טכ"ע וא"ל קרא דהטמאים להכי דהטעם דאצטריך קרא לרבות שותה הוא משום דלאו כר שתיי' הוא וכמ"ש התוס' בדף ק"כ ולהר"ן שם אצטריך קרא דאסרה תורה גם כשנעשה משקה כבאתי לעיל דבריו והכא המים דרכן בשתיי' וקבלו טעם מאיסור שלא נתמעך והוא כברייתו ממילא כשאסר' תורה האיסור כברייתו גם טעמו אסור והמים שקבלו אותו טעם אסורי ודרכן בשתיי' ואסורי מדאורייתא למ"ד טכ"ע דאורייתא וראי' לזה מהא דאמרי' בפסחים דף מ"ד ע"ב דיליף טכ"ע ממשרת שאם שרה ענבים במים ויש בהן טעם יין חייב ומכאן אתה דן לכל התורה כולה לכלאים וערלה וא"כ נילוף מהכא דשתיי' כאכילה ול"ל הכי קראי דבחולין דף ק"כ אלא ע"כ דאין ענין זה לזה כלל אלא כ"ל דלתירץ שני של התוס' רוטבן לא מיירי בשנתבשל הבשר במים אלא דנסחט רוטב מהבשר והוי כמשקה היוצא מפירות וראי' לזה דהרשב"א בתה"א בית ד' ש"א ובחידושיו חולין דף נ"ח ע"ב והריטב"א בחידושיו שם ובפ"ז דף ס"ז ע"ב והר"ן בחידושיו חולין שם הקשו על רש"י דס"ל טכ"ע דרבנן מהא דאמרינן הטמאים לאסור

לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן ותירצו דה"מ בעינייהו אבל ע"י תערובת לא ואם איתא אכתי רוטבן תקשה אע"כ שגם רוטבן בלי תערובות מים הוא ומ"ש הר"ן פכ"ה גבי רב מרי בר רחל דרוטבן הוי בבישול היינו לתירוץ א' של התוס' דלרוטב לא צריך קרא וכמ"ש התם אבל לתירץ ב' ע"כ רוטב לאו בבישול וכן נ"ל לרש"י וכמ"ש הפוסקים הנ"ל וכ"ל דאפילו הנוטף ע"י האור כל שלא בשלו ממש לא נפיק מטכ"ע אלא מקרא דהטמאים וראי' לזה דאמרינן בחולין דף ק"כ גבי נבלת עוף טהור שמחהו באור טמא בחמה טהור. ונמרינן באור מנפש לרבות השותה ומשוי לי' התם לדרשא דהטמאים דגבי אכילה וע"כ כמ"ש והיינו מטעם דדרכו של מים בשתיי' לפירוש התוס' ולדעת הר"ן שקבל הטעם מגוף הבשר דאסרתו התורה משא"כ רוטב הנוטף ממנו ומחוי שלו אע"פ שיש בו טעם בשר לא אסרתו תורה ואע"פ שמשמע ודאי שבשעת נטיפה קבל טעם מהבשר מ"מ בשר שנמחה לא אסרתו תורה ואע"פ שיש בו טעם בשר לולא קרא דהטמאי' וה"ה זה וכ"ל שמכאן יצא לו למהרא"י בהגס"ד דכששכשך הדג במשקה ויצא עיקר הטעם והלחלוחות הוי דאורייתא ואע"פ שכתבתי לעיל דמשקה היוצא מפירות ע"י סחיטה הוי דרבנן דגים שאני דילפי' לי' מקרא דהטמאין לרוטבן וקיפה שלהן ולכאורה במחלוקת שנוי' דלדעת רש"י דליכא קרא גבי דגים אלא דילפינן לי' מהך אפשר לא ילפינן אלא קיפה דהיינו מיחוי ולא משקה היוצא מהן כמו פירות אלא דלפ"ז גם לשטת התוס' דיש קרא דהטמאים נימא דאתי למיחוי ומנ"ל משקה היוצא מהן וע"כ שקולים הני תרתי גבי דגים מדנא קאמר בשום דוכתי רוטבן זיעה בעלמא נינהו וצ"ע בזה. שוב מצאתי בא"ז ח"א סי' תפ"א וז"ל וע"כ לא פריך מרוטבו דהתם היינו עיקר האיסור דהתם היינו האיסור המחוי במים עכ"ל הרי מבואר דרוטבן לאו היינו ע"י בשול במים וכמ"ש [ואולי צ"ל כמים] ומ"מ לדינא גם הנוב"י הסכים דע"י בישול הוא דאורייתא וכ"כ המנ"י שם ומה שהאריך עוד הנוב"י שם דמנ"ל להפוסקים דהלכה כשמואל בהא דכבוש כמבושל לא ראיתי להאריך בזה כיון שהסכימו כל הפוסקים דכבוש כמבושל גם בש"ע סתם כן ובפרט שיש משמעות בכמה סוגית כן וכמ"ש הנוב"י בעצמו שם אע"פ שכ' דאפשר לדחותם מ"מ כיון שלא נראו דחיות אלו להפוסקים והש"ע אנן מה נענה אבתרייהו ודאי דאין לנו אלא דברי הפוסקים והש"ע וכיוצא בזה כ' הט"ז סי' רנ"ד סק"ד על הב"ח ולפע"ד גם לספק אינו ראוי ולצרפו בכל איסורין שבתורה דאין לנו אלא סתימת הפוסקים והש"ע שלא חילקו וגם בדגים נ"ל עיקר להלכה כהט"ז והש"ך דהוי דאורייתא ובפרט לפמ"ש לעיל דציר כל האיסורין לבד מבשר אינו אלא מדרבנן וכאן הנך רואה שהר"ש והאחרונים פשיטא להו שגם בתרומה ובשביעית כבוש כמבושל ומשמע דמדאורייתא הוא וע"כ כבוש חמור מציר וכיון שלא מצינו בגמרא והקדמונים גבי דגים דמדרבנן הוא אלא גבי ציר מנ"ל להקל בכבוש כנלענ"ד בזה:

וראיתי להחוו"ד סי' ק"ה סק"ב בזה כמה דברים שאינם נכונים בעיני. על מה שהקשו הר"ש והחוו"ע אמאי לא אמרינן גבי כל הנכבשין דתרומה כבוש כמבושל תמה דתרומה קיל מכל איסורין שבתורה כמ"ש הר"ש פי"א דתרומות מ"ט [נ"ל מ"ח] אפילו לגבי בעין והמעיין בר"ש שם יראה שלא כ"כ אלא לענין הנפלת כ"ח ומטעם דאין לו עיקר בתורה וכדקיי"ל ביו"ד ס"ס ק"ג לענין ביטולי עכו"ם ובסי' שכ"ג בש"ך סק"ד לענין חלת ח"ל אבל הא דאין מחייבין אותו להיות יושב ומלקט והא דלאחר שנטף ג' טפין נותן לתוכה חולין הוא משום שנתבטל ולא מקרי מבטל איסור לכתחלה שאין כוונתו לבטל ומ"מ גם הכו"פ תירץ כן אבל אין תימה על הר"ש דלא ס"ל כן גם אפשר לומר דס"ל דמשנתינו אתיא אפילו למ"ד תרומה בזה"ז דאורייתא ולא מוקי בירושלמי כמ"ד מאליהן קבלו אלא ברייתא דר' חלפתא בן שאול ע"ש בר"ש. ומ"ש דהא ר"י מתיר כל הנשלקין וכי יפליג אכל מקום שמוזכר בשול באיסורין בש"ס לאיסור לא ידעתי כוונתו אם ר"ל הא דא"ר יוחנן בירושלמי דניתני כל הנשלקין הא כבר מפורש טעמא דשלוק פחות מבישול וכבר כתבתי מזה לעיל ואם הוא ר"ת ר' יהודה ונ"ל כל המתבשלין והוא שם מי"א הא ר' יהודה מסיים אלא עם הבשר ובש"ס נכ"מ כבשר מיירי תדע דהא בתרומה ליכא בשר וע"כ ר"י אשאר איסורין נמי קאי. ומ"ש עוד החוו"ד דלרש"י דס"ל טכ"ע מדרבנן הוא דוקא כשהטעם נבלע בהיתר דבטל ברוב אבל כשהטעם עומד בפ"ע הוי דאורייתא מהטמאים כבר כתבתי כן בשם הרשב"א והריטב"א והר"ן ומשמע מדבריהם דלאו מלשון רש"י אלו הוציאו דברים אלו אלא דהקשה להם אהא דס"ל לרש"י טעכ"ע דרבנן מדתניא הטמאים וכו' דש"מ טעמא הוא ואסור מדאורייתא ותירצו דכיון דהטעם עומד בפ"ע אסור מדאורייתא ומשמע דמדברי רש"י אלו אין ראי' דאפשר לפרש דר"ל מדקיי"ל מאחרי רבים להטות דמדאורייתא גם כשנתערב גוף האיסור בטל ברוב אע"ג דהכי דהגוף בטל ברוב מ"מ טעמא איכא וע"כ דטכ"ע לאו דאורייתא וא"כ סגי ברוב לבטל הגוף וממילא היכי דליכא אלא טעם א"צ בטול ואפילו בעינו מותר לכן הוצרכו ללמדו מהטמאים. גם מ"ש דמב"מ לר"י היינו ע"י בישול דוקא תמהני מאוד דהא ר"י יליף לה מולקח מדם הפר ומדם השעיר כדאיתא במנחות דף כ"ב והתם לאו ע"י בישול ונתינת טעם הוא ועוד דהא רש"י בחולין דף ק"ט ע"א ותוס' שם דף צ"ז ע"א ושאר דוכתי הביאו ראי' מטבל ויי"נ וחרסן ע"ש והתם לאו ע"י בישול הוא וכ"מ בגמרא בכל הנך דוכתי ומ"ש שכ"כ התוס' בכמה דוכתי לא ידעתי מקומם ואולי לא באו אלא לאפוקי יבש ביבש אבל לח בלח ודאי לא בטל לר"י ושפיר משכחת לה מב"מ לר"י בלח בלח ונתערב גוף האיסור וגם זה יש להסתפק בו וצריך ראי' ואני יען ידעתי ואמצא מקום דברי התוספת אלו אולי אזכה להבין כוונתם. ומ"ש עוד דבתרומה ודגים וחגבים דלא נלמד מהטמאים אפילו מיחה גופן למשקה מותר כבר כתבתי הסכמת הפוסקים והאחרונים דדגים שנתבשלו אוסרים זא"ז מדאורייתא. ומ"ש עוד להביא ראי' לדעת האומרים דבהיתירא בלע לא אמרינן כבוש כמבושל שהביא המ"א סי' תמ"ז ס"ק ע"ז וסי' תנ"א סק"מ מהא דורד חדש וכו' תמהני מאוד דמבואר במ"א סי' תנ"א שם דטעם האומרים דלא אמרינן בי' כבוש כמבושל דהטעם בטל בס' וא"צ לשער נגד כל החביות כיון דהיתירא בלע ע"ש וא"כ משמע דהיינו דוקא בכלי שבלעה חמץ א"צ לשער נגד כולה אבל חתיכת חמץ שברה מטל"ע קודם פסח במים וכיוצא בו ולא הי' ס' נגדו ודאי דאסור א"כ עדיין הך דורד לא נתיישב דהורד החדש גופי' שביעית הוא ויאסר בנ"ט וכבר כתבתי בעזהש"י הנלענ"ד בטעם ההוא דורד חדש ולענין הלכה הסכימו האחרונים שם דכבוש אוסר הכל וצריך לשער נגד כולה אפילו התירא בלע ע"ש בח"י ובפמ"ג וכ"כ המקו"ח שם סימן תמ"ז בחידושים ס"ק ט"ו ע"ש וכן נלענ"ד עיקר להלכה:

נקטינן סיומא דפסקא לענ"ד דיש ה' חילוקים בדבר. א' מיחוי כל האוכלין הוי כמותן. ב' משקה היוצא מהם ע"י סחיטה היוצא משאר פירות לא הוי כמותן לבד מהיוצא מזיתים וענבים והיוצא מבשר ושרצים ודגים דהוי כמותן. ג' ציר שלהן דוקא ציר של בשר ושרצים הוי כמותן ולא ציר של שאר דבר. ד' זיעה של כל מיני אוכלין אפילו של בשר לא הוי כמותן. ה' טעם היוצא ע"י כבוש וכ"ש ע"י בישול תלי במחלוקת אי טכ"ע דאורייתא ואנן קיי"ל דהוי דאורייתא. וכ"ז מדאורייתא אבל מדרבנן הכל אסור אפילו זיעה של כל דבר וכ"ז לא שייך אלא ביוצא מאוכלין אבל ממשקין גם זיעה היוצא מהן הוי כמותן מדאורייתא. ודוקא היכי שניכר הזיעה אבל כשנכנס למשקה בעינן דוקא כששעלין לונן שנתחמם הקילוח:

ולפמ"ש דציר כל האיסורין לבד מבשר הוי דרבנן יצא לנו דין חדש לפי מה שנתבאר ביו"ד סימן פ"ג ס"ה בדגים טמאים דכיון דצירן אינו אלא מדרבנן גם אם נמלחו יחד לא הוי אלא מדרבנן א"כ ה"ה אם נמלח בפסח חמץ עם מלס וכן גבינה הנעשה מבהמה טרפה עם דבר היתר וכן ערלה וכה"כ בא"י אין אסור אלא מדרבנן אך יען כי ד"ז חדש הוא וגם מדברי הפוסקים ביו"ד סי' ק"ס לא משמע לכאורה כן אלא משמע דפכ"פ קליפה ודאי בעי לכן יש להתיישב בזה ונל"ע:

מחויבי מיתה בידי שמים חשבם הר"מ ז"ל פי"ט שם. וההפרש בין כרת למיתה ב"ש ובין כרת לערירי עתוס' ריש יבמות ותוס' במס' שבת דף כ"ה א' ד"ה כרת ורש"י ד"ה וכרת יע"ש והוי יודע דעונש כרת יש בעוה"ז שמת בחטאו ובעוה"ב נ"כ כמ"ש בסנהדרין ס"ד ב' וצ' ב' הכרת תכרת א' בעוה"ז וא' בעוה"ב והר"מ ז"ל ביאר זה פ"ח מה' תשובה ה"א יע"ש. ובמפרש שם האריך (פג) ובהנמי"י אית א' בשם הרמב"ן בפי' החומש פ' אחרי יע"ש. והכלל בזה כי נפש האדם חלק ד' א"א להתבטל לגמרי ולא שתחזיר לא' מד' יסודות כי אינה ממינם ולא מצינו שום דבר מהנשמיים שיאבדו לגמרי כ"א שבים ליסודם כ"ש החלק נפש אלא ענין כרת שאינה מגיע למעלתה הראשונה ומ"ש הר"מ ז"ל הוא המת שאין חי לעולם ע"ד זאת הכוונה הוא ועיין במפרש ובהנמי"י שם ועניינים אלו אין לילוד אשה ידיעה וכוונה ברורה בהם וכ"ש לאיש המוניי לכן לא אאריך בזה מ"מ (פד) שמעינן מהנמרא דעונש' הכרת נם בעוה"ב ופ"ו מה"ת [ה"א] כ' דבנים קטנים שאין בני דעת [ולא באו לכלל] מצות ה"ה כקניינו של אדם ומתים בעון אביו וז"ש אי"ש בחטאו יומתו כלומר הא דכתיב לא יומתו אבות על בנים ובנים על אבות כשהוא בינ"ש וב"ש ויב"ש וב"ש לנקבה בחטאו דוקא מת הא פחות מזה מת בעון אביו. ומשמע כרת חמור ממיתה ב"ש ובקרבן אהרן ויקרא ונרצה לו כתב דמיתה ב"ש חמור מכרת ובנ"ל הביאו ובתיבת נמא פ' ויקרא אבאר:

יט ואמנם (פה) מכל מעשה ב"ד הן בד' מיתות או חטאת ואשמות ומלקות מה"ת או מ"מ אין מועיל בהם תשובה אבל כרת ומיתה ב"ש השייך לאבינו אב הרחמן אין לך דבר שעומד בפני התשובה וכמ"ש רש"י ז"ל במדבר ט"ו עונה בה בזמן

ולענין מלקות. במיתוי שלכן אמרינן בגמרא חולין דף ק"כ פ"א גבי חלב חייב וכן גבי חמץ אמרינן דענוש כרת ומשמע דה"ה מלקות וגם בשרצים משמע התם כן אמרינן דאי לאו קרא ה"א עד דאיכא כזית משמע דעכ"פ חייב מלקות וכ"מ קצת מדברי הרמב"ם פ"א מה' חמץ ה"א דמיתוי הוי כאוכל ממש. ובמשקה היוצא ע"י סחיטה כבר כתבתי מדברי הרמב"ם פ"ו מהמ"א שלוקין על היוצא מזיתים וענבים וכ"ל דה"ה על היוצא מבשר ודגים דכלהו בחדא מחתא מחתינהו. ונל"ר של בשר מבואר מדברי הפמ"ג בפתיחה לה' מליחה ד"ה העיקר הא' ובספרים ר"ס פ"א דלדעת הרמב"ם פ"ג מהמ"א ה"ו שאין לוקין על חלב טמאה משום דאתיא מריבוי ה"ה על הליר וכ"מ בגמרא בכורות דף ו' ע"ב דאמרינן אלא מעתה טעמא דרבנן מגמל גמל ור"ש מאת הגמל הא לא"ה ה"א חלב דבהמה טמאה שרי מ"ם מהא דתניא הטמאין לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן ומשמע דלצירן מדמה חלב לרוטב דהוי טעכ"ע ודאי לא דמי כלל ועכ"ם לציר מדמה לה ואי לוקין על ציר ע"כ ל"ד חלב לציר וצ"ל דל"ד ציר לקיפה דהיינו מיתוי כיון דבהמה יש לימודים בחלב וחמץ ובבלת עוף טהור ולימוד גמור הן דאיכא קרא יתירא וס"ל להרמב"ם דהנך קראי מפורשים טפי מגמל דילפינן מני' חלב דגמל משמעותי' גמל ממש אלא משום דמייתר ילפינן מינה חלב והוי כמו אא"ע [וע"ל ח"א אות ח'] משא"כ נפש דכולה לככי אתי ולהכי חייבין עליהם וממילא גם בשרצים אע"ג דליכא אלא ריבוי גילוי מלתא בעלמא הוא ולא ילפינן מינה אלא שיעורא דכבר ידעינן איסור וחיוב מהנך משא"כ ציר דליכא לימוד אחר אלא זה הוי ריבוי ואין לוקין עליו אלא דיש להקשות מה דמקשינן בחולין שם ולכתוב רחמנא בשרצים וליתי הנך ולינמרו מני' הא אי גמרינן משרצים לא ידעינן מלקות וצ"ל דלרווחא דמלתא אמרינן דאפילו איסור לא הוי ידעינן. עוד אפשר לומר דס"ל להרמב"ם דהמחהו כיון דגופו הוא וילפינן דאפילו נשתנה למשקה הוי כלא נשתנה גילוי מלתא בעלמא הוא והדרה הוי כבשר ממש משא"כ חלב דמלתא אחריתי הוא הוי ריבוי גמור ולא לקי עלי' ולפ"ז אפשר לומר דלקי על ציר דל"ד לחלב וכ"מ מדפסק שלוקין על היוצא מזיתים וענבים וכמ"ש לעיל ובגמרא מדמה להו לסדדי ולפ"ז נ"ל הא דאמרינן בבכורות שם דנלמד חלב מציר ה"ק נילף מציר דלילקי ולא צריך ריבוי לאיסור ומשני דאי לאו קרא לא הוי ילפינן מציר כלל ולא הוי ידעינן אפילו איסור וצריך ריבוי לאיסור ומלקות דליכא קרא לא לקי ולמ"ד דאין לוקין על מה מליכו וכמ"ש לעיל ח"א אות י"א הוי ילפינן לאיסור עכ"פ א"כ אפשר הוי אמרינן דגילוי מלתא בעלמא הוא ולקי נמי עלי' וכה"ג כ' החידושי פ"י שם ד"ה ולפ"ז ע"ש וע"ל ח"ה אות ל"ג אכן דעת הרא"ה בס' החינוך ככר כתבתי לעיל דכמלוה רפ"ד כ' דאין לוקין על יין ושמן של טבל וכתבתי טעמו דהוי מ"מ וכמלוה קנ"ד כ' דלוקה אחלב טמאה ואי נימא לדידי' דאציר אין לוקין נ"ל הא דאמרי' בבכורות דנילף חלב מציר אה"כ דלא הי' ידעינן מלקות וכלא"ה הוי מ"מ ולא הי' לוקין ולרווחא דמלתא משני דאפילו איסור לו הוי ידעינן ואי ס"ל דלקי אציר ל"ד ליין ושמן של טבל דליכא לימוד בגופי' והוי מ"מ משא"כ ציר וצ"ע בזה. והטעם כעיקר מפורש בתוס' ופוסקים עיין תוס' חולין דף צ"ט ע"א ד"ה רבא אמר וע"ז דף ס"ז ע"א ד"ה אר"י שנחלקו בזה דדעת ר"ת דלוקין עליו ודעת הר"ר יוסף דאין לוקין עליו דליכא אלא עשה ודעת הר' אליהו דאכזית בכא"פ לוקין ואי ליכא כזית בכא"פ אין לוקין וכ"ד הרשב"א בתה"א כ"ד ס"א ובחידושיו שם וכ"כ הריטב"א בחידושיו שם ע"ש מלתא בטעמא לכל מר כדאית לי'. זהו הנלפע"ד בדברים אלו: (פג) ובהנמי"י אות א'. נ"ל אות ב' והוא ענין כפ"ע לפרש מה הוא כרת לנפש בעוה"ב וע"ש עוד במפרש בשם הרמב"ן בשער הגמול: (פד) שמעינן מהגמרא וכו'. כ' הרמב"ן ס"פ אחרי וז"ל והנה הכריתות שבתורה שלשה ענינים הא' שנאמר בו ונכרת האיש ההוא והב' הנאמר בהן ונכרתו הנפשות העושות ונכרתה הנפש ההוא מלפני והג' הנאמר בהן הכרת תכרת הנפש ההוא עונה בה וכו' וביאור הענין כי האוכל חלב או דם והוא צדיק ורובו זכיות אבל נברה תאותו עליו ונכשל בעבירה ההוא וכרתו ימיו וימות בנעוריו קודם שיגיע לימי זקנה והם ששים שנה ואין נפשו בהכרת אבל יהיה לו חלק לעוה"ב הוא העולם שאחרי התחי' ובזה אמר ונכרת האיש ההוא ואשר עם החטא החמור ההוא יהיו עונותיו מרובין מזכיותיו עונש הכרת שבעבירה החמורה מגיע לנפש החוטאת לאחר שתפרד מן הגוף והיא נכרתת מחיי עולם הנשמות ובמחוייבי הכרת הזה רומז הכתוב ונכרתה הנפש ההוא מלפני וכתיב והאבדתי את הנפש ההוא מקרב עמה ואלו אין להם כרת בגופם אלא פעמים שיחיו ויגיעו לימים רבים וגם עד זקנה ושיבה כענין שכתוב ויש רשע מאריך ברעתו וכו' ויש כרת חמור שנכרת גופו ונפשו והוא הנאמר בו כי דבר ד' בזה ואת מצותו הפר הכרת תכרת הנפש ההוא עונה בה ודרשו הכרת בעוה"ז תכרת בעוה"ב לומר שהוא ימות בנוער ומיתו בקדשים שלא תחי' נפשו בתחית המתים ואין להם חלק לעוה"ב ואין כפל הכרת הזה הנאמר בתורה אלא בעניני ע"א ומגדף ורבותינו דרשו בו עוד במסכתא שבועות [דף י"ג ע"א] כי דבר ד' בזה זה הפורק עול ומגלה פנים בתורה ואת מצותו הפר זה המפר ברית בבשר אבל אינו בכל הכריתות ושם מבואר זה בגמרא שאין הכפל של הכרת תכרת בשאר חייבי כריתות שבתורה אלא באלו הנדרשים מן הכתוב הזה כי הכתוב הוא במגדף ובע"א והם הוסיפו במדרשם הכופרי' בעיקר והרשעים המוחלטים וכו' והם אותם שמנו במשנה ובברייתא ואלו שאין להם חלק לעוה"ב וכן נראה שאין כל חייבי כריתות בעבירות שאין כרת לזרעם אלא באותן שכתוב בהן ערירים ויתכן שהוקשו כל העריות זו לזו אבל בשאר הכריתות כגון חלב ודם אין לנו עכ"ל וכ"כ עוד בשאר הגמול העתיקו המפרש על הרמב"ם שם וסיים וז"ל אע"פ שיש בחטאים האלו האמורים כרת בגוף בעה"ז וכרת בנפש לעוה"ב יש כופר בעיקר שמאריכין לו ואוכל חיי העוה"ז וא"ת והאיך תולין לו על כרת שבגופו אם בשביל זכות שעשה אין לכופר בעיקר זכות לעולם לפי שהוא עושה לשם כפרנותו ולא לשם הקב"ה ית' זו אינה קושיא שיש בדרכו של בעל הרחמים לרחם על מי שעושה טובה ומעשה הגון בעוה"ז אפילו עשאו לשם ע"א וכו' וכ"ש שכבר רמזנו שיש בו תיקון כל השאלות הללו שהדין להתלות אפילו לעע"ז להכעיס ברוך שופט הצדק שיסד הכל ברחמי' עכ"ל והרבה האריך בזה בספר היקר ההוא ע"ש העתיקו המפרש שם בקיצור הנה נתבאר מדבריו שאין בכל הכריתות עונש בעוה"ב ויש חילוק כדבר: (פה) מכל מעב"ד.

בזמן שעונה בה שלא עשה תשובה וכמ"ש הר"מ ז"ל בפ"ו מה"ת ה"ב בר"א שלא עשה תשובה הא עשה תשובה כתרים בפני הפורעניות והיינו בין בעוה"ז ובין לעוה"ב ועיין פ"א מה"ת הא"ב מזה • ועיקר התשובה (פו) היא וידוי דברים שיאמר חטאתי עויתי פשעתי ויתחרט על מה שעשה ויקבל שלא לעשות עוד :

כ וקרבנות ידועים ובעוה"ר כעת שאין לנו מקדש ונשלמה פרים שפתינו כמ"ש באו"ח סי' א' אם ידע שחטא ומחויב חטאת יקרא פ' החטאת ויאמר יהי"ר כאלו הקרבתי חטאת ועמ"א אות י"א בא"י אם מחויב חטאת הא בעי ידיעה בתחלה • ומ"ש דלמסקנא כו' א"י דליכא ה"א דחטאת לא בעי ידיעה בתחלה ובאשם ודאי היא דיש מחלוקת ולתוס' שם שבת ע"א ב' ד"ה מאן דאסר ר"ע ור"ט סוברים דלא בעי ידיעה באשם ועי' בעל המאור שם דמ"ד בעי ידיעה הוא ר' יוסי יע"ש וע"כ אחר אשם ראוי שיאמר בספק אם נתחייבתי דשמא הלכה כמ"ד לא בעי ידיעה וא"ל יהא כקורא בתורה ואף שהר"מ ז"ל פ"ט דשגגות פסק דבעי ידיעה באשם אפשר יש פוסקים דלא כוותי' ועא"ר שם ולמ"ש א"ש • שוב ראיתי (פז) בהב"ש באות י"ב הרגיש בזה וכ' דיאמר יהי"ר שמא ידעתי איזה חטא ושכחתי כו' כמו דבעי ידיעה על איזה חטא בנותר וחלב לפניו וא"י מאיזה אכל אין מביא חטאת ואם ידע ושכח מביא לשם מי שהוא יע"ש ויפה כ' אע"ג לענין הבאת חטאת אסור להביא על תנאי שמא ידע ושכח דשמא לא ידע כלל משא"כ ביודע עכשיו שודאי חטא בכרת ושכח באיזה חטא כו' מ"מ לקרות הפרשה רשאי דלא יהא אלא כקורא בתורה ושמא ידע ושכח ומכפרת עמ"ש בפנים יע"ש :

כא והנה בחייבי כריתות שיש בהם מלקות אם התרו בהן ולקו (פח) נפטרין מידי כריתתן ואם לא התרו בהן אז חייבין כרת וכ"ש חייבי מב"ד ויש בהן כרת כמו המחלל שבת במזיד אם הומת בידי ב"ד דכיפר ג"כ כרת וזה פשוט • ואם עבר ב' עבירות ועל א' התרו בי' והומת ביד ב"ד אפשר דכרת עבירה שניי' (פט) במקומה עומדת ובפתיחה לה' שבת כתבנו (צ) דע"ז נאמר מחיללה מות יומת כי כל העושה מלאכה ונכרתה אין מקומו פה • ועיין בשו"ת רלב"ח באגרת הסמיכה יע"ש באורך בזה • ולענין חטאת אף שקודם עשרים שנה אין בר עונשין בב"ד שלמעלה ערא"ם פ' תיי שרה מביא חטאת דכל דבר שזדונו כרת היינו אם הי' בן עשרים מביא אפילו חטא קודם כ' ועי' יבמות פ' א' אתמר אכל חלב ואח"כ נולדו סימני סרים רב אמר נעשה סרים למפרע ופירשו בתוס' דלקי ורבותא כתבו וה"ה דמביא חטאת וכדאמרן ואי"ה יבואר עוד במ"א מזה וכאן אין להאריך :

כב ומלקות ארבעים מנאם הרמב"ם ז"ל בהלכות סנהדרין פי"ט ויש מהם (צא) בזה החלק המחלל יו"ט לוקה האוכל בע"פ חמץ משש ולמעלה לוקה וחמשה תנאים מבוארים בפי"ח מה' סנהדרין ה"ב לאו שא"ב מעשה ולאו שניתן לאזהרת מב"ד ולאו שניתק לעשה ולאו שבכללות ולאו שניתן לתשלומין אין לוקין עליהם עי"ש והם דברים ארוכים יע"ש :

כג ומכות מרדות הארכנו בו לעיל [ח"א מאות כ"ג עד אות כ"ט ע"ש] ועפר"ת או"ת סי' תע"א ותצ"ה יע"ש • ומשמע בר"מ ז"ל פט"ז ה"ג מה' סנהדרין דלוקה בכ"מ (צב) ואף בת"ל וכי בעינן סמוכים ובא"י למלקות ד"ת ושם משמע דמ"מ א"צ התראה

מבואר בגמרא מכות דף י"ג ע"ב שה"ס עשו תשובה וכו' : (פו) וידוי דברים . נתבאר לעיל אות י' ע"ש : (פז) בהב"ש אות י"ב . עיין בפנים שהביא כן בשם התב"ש אות ט' וכ"ל דגם כאן צ"ל כן : (פח) נפטרין וכו' . נתבאר בדברי הרמב"ם פי"ז מה' סנהדרין ה"ז : (פט) במקומה עומדת . ולפמ"ש לעיל אות י"ח בשם הרמב"ן דאין עונותיו מרובין מזכיותיו אין עונש כרת לעוה"ב כלל ולא מסתבר לומר דכיון דבעה"ז כבא"ה נהרג על עבירה אחרת נשאר הכרת לעוה"ב דא"כ כי נתחייב ב' כריתות כמי ואין זה במשמע לשון הרמב"ן אלא משמע דוקא עונותיו מרובין מזכיותיו וגם לא משכחת לה אלא בלא התודה דהא כשמתוודה אומר תהא מיתתי כפרה על כל עונותי כדאיתא בסנהדרין דף מ"ג ע"ב במשנה ומשמע דנתכפר לו הכל וכ"כ הרמב"ם בפירוש המשנה נזיר דף מ"ב ע"א בהדיא העתיקו התוספות יו"ט פ"ו מ"ד אכן בלא התוודה מפורש שם דלא נפטר מעבירה שניי' אע"פ שבדיני אדם אינו חייב אלא אחת וכ' שם דאין חילוק בין איסור לאו במקום דלא לקי אלא אחת כגון דלא הוי חילוק התראות ביניהם ובין איסור כרת או איסור מב"ד ע"ש אכן כפי דברי הרמב"ן הנ"ל אפשר גם באיסור לאו או מב"ד לא משכחת לה עונש לעוה"ב אלא בעונותיו מרובין ול"ע בזה . אלא די"ל לעיין דבפ"א מה' תשובה ה"א כ' הרמב"ם ז"ל וכן כל מחוייבי מב"ד ומחייבי מלקות אין מתכפר להן במיתתן או בלקייתן עד שיעשה תשובה ויתודו עכ"ל ואם נבא להשוות דברי הרמב"ם ודברי הרמב"ן יחד נצטרך לומר דדוקא בדבר התלוי בידי שמים אינו מניח לו העונש לעוה"ב אלא בעונותיו מרובין אבל באין עונותיו מרובין מעניש בעה"ז על עבירה זו שיצא שלם לעה"ב אבל בדבר שנתנה תורה עונשו וכפרתו לידי ב"ד והוא פשע בעצמו שלא התודה א"כ נשאר עונשו לעוה"ב דעל כל דבר שלא קבל עונשו וכפרתו בעוה"ז נשאר עונשו לעוה"ב אלא דבדבר התלוי בי"ש נותן לו הש"י עונשו בעוה"ז שלא להעניש בעוה"ב כשאין עונותיו מרובין אבל בדבר שעונשו בעוה"ז מסור בידי ב"ד ע"כ כשלא נתכפר לו בעוה"ז נשאר עונשו לעוה"ב ולפ"ז נ"ל דמ"ש הרמב"ם והתוי"ט הנ"ל שגם באיסור מב"ד מענישין אותו משמים על כל עבירה ועבירה מיירי בלא התוודה או לא המיתוהו ב"ד כלל כגון בלא עדים והתראה או בזה"ז ע"כ מענישין אותו משמים על שניהם דלא נתכפר לו כלל הראוי להענישו בעוה"ז מענישין אותו בעוה"ז והראוי לשכיח עונשו לעוה"ב מניחין אותו לעוה"ב ע"פ חילוקים הנ"ל . ומעתה הפמ"ג כאן במאי מיירי אי מיירי בהתוודה א"כ נתכפר לו הכל ואי בלא התוודה גם עבירה זו שנהרג עלי' לא נתכפר לו וכנ"ל ול"ע : (צ) דע"ז נאמר . הנה שם כ' לתרץ ק' התוס' שבת דף ע' ע"א ד"ה אא"ע שהקשו הא א"א לאוקמי קרא דמחללי' מות יומת במזיד דאטו בתרי קטלי קטלינן לי' וע"ז תירץ הפמ"ג שם דאפשר לומר מות יומת בעוה"ז ובפוה"כ כגון שעבר ב' עבירות באחת התרו בו ונהרג ובאחת לא התרו וח"ב כרת לעוה"ב ולפמ"ש ממ"נ אי התוודה נתכפר הכל ואי לא התוודה נשארו שניהם לעוה"ב ולהא לא צריך קרא דמוכרתה נפקא ככל חייבי כריתות ושאר עונשין בי"ש דמענישין לו משמים על כל עבירה בפ"ע ודוק : (צא) בזה החלק . עוד מנה הרמב"ם שם ל"ת ל"ד האוכל מתבואה חדשה קודם הבאת העומר ונתבאר באו"ח ס"ס תפ"ע ויען כי עיקר מקומה ביו"ד סי' רצ"ג לא חשיב לה כאן . עוד מנה בל"ת ל"ז האוכל תערובות חמץ בפסח וביאר דבריו בס המצות ל"ת קנ"ח ובחיבורו פ"א מה' חו"מ ה"ו דהיינו כשאוכל כזית חמץ בכא"פ אלא שהרמב"ן השיג עליו בסה"מ שם ודעתו דהיכי דאיכא כזית בכא"פ חייב כרת לכ"ע והיכי דליכא כזית בכא"פ לר"א חייב מלקות ולחכמים פטור וקיי"ל כחכמים ע"ש והאריכו המפורשים לייסב דברי הרמב"ם אכ"מ ודעת הש"ע בסי' תמ"ב כהרמב"ם ואפשר כיון דדעת הטור כהרמב"ן לא חשיב לה משא"כ חמץ בע"פ אחר חצות אע"פ שדעת הרמב"ן במל"ת קנ"ט שאין לוקין וכ"ד בעה"ע שהביא הטור בסי' תמ"ג ודעת בעה"מ שהביא הטור שם שמותר לאכלו לכתחלה מ"מ גם הסכמת הטור שלוקין ע"ש . עוד מנה שם ל"ת ל"ט המקיים חמץ ברשותו וכגון שמזמן עיסתו עכ"ל [ור"ל דאל"כ הוי לאו שאב"מ] וכמ"ש בפ"א מה' חו"מ ה"ג אלא דהמל"מ שם כ' בשם התוספת דהוי לאו הניתק לעשה ומ"מ משמע מדבריו שגם לפי דעה זו היכי דאי אפשר לקיים העשה לוקה וא"כ לא ידעתי אמאי לא חשיב לה הפמ"ג שהרי הרמב"ם כה"ס שם מנה גם לאוי הניתק לעשה כשלא קיים העשה ע"ש מל"ת קי"ד עד ל"ת ק"כ ול"ע . עוד מנה שם ל"ת קל"ח היוצא חוץ לתחום בשבת ולשטתו בפכ"ז מה"ש ה"א דתחום י"ב מיל דאורייתא ולקי עלה אכן דעת הטור בסי' ש"ז דהוי דרבנן והב"י לא הכריע ועיין בדברי רמ"א סי' ת"ד ולכן לא השיב לה כאן : (צב) ואף בח"ל וכו' . מלשונו משמע דמלקות של תורה אינה נוהגת אלא בא"י דוקא ולבבי לא כן ידמה שהרי כ' הרמב"ם שם ה"ב וז"ל מלקין בזמן הזה בכל

מקוס

התראה ואם (צנ) הי' מזיד או חבר לוקה מ"מ ובדי"ת בעינן שיקבל עליו התראה וכמה מעשים בגמרא נגדיי ולא היה שם התראה. וברמ"ם ז"ל פתי"י מה' סנהדרין ה"ה כל שלא היה שם התראה לוקה מ"מ וכדאמרן :

כד מי שלקה ושנה בשלישית מכניסין לכיפה סנהדרין פ"א ב' וכ"פ הר"מ ז"ל פתי"י מה' סנהדרין ה"ד ובתנאי על איסור כרת ובעבירה אחת כמו ג"פ חלב אבל עבירות חלוקות או מלקות בלא כרת אין מכניסין לכיפה (צד) וכ"פ בפירוש המשנה שם (צה) וכיפה הלמ"מ כמ"ש רש"י שם ד"ה היכא רמיזא ואע"ג דכתבנו לעיל [ח"א אות י"א] מהלמ"מ א"א לענוש שום עונש כמ"ש הר"ן ז"ל בשבת במשנה אבות מלאכות מ' חסר אחת על מעביר יע"ש זה שיבוש (צו) חדא דאנן רק מסבבין מיתתו ועוד דמהלמ"מ א"א לענוש מב"ד ומלקות כפי הכלל המסור בידינו לא ענש אא"כ הזהיר בכתו"ב מפורש ומעביר אין ש"ם אזהרה עליו אם לא שהוא בכלל הוצאה משא"כ כאן כבר הוזהר מאכילת חלב בכתוב ומהלמ"מ (צז) נוכל לענוש. גם כרת אפשר לענוש מהלמ"מ (רא"ל) [צ"ל דא"צ] אזהרה דפסח ומילה יוכיחו ובס' ג"ו [כלל נ'] דברתי קצת מזה ואי"ה בס' ש"ה אבאר עוד. וה"ה מי שהרכין בראשו בשעת התראה ולא קיבל בפירוש כונסין בשלישית לכיפה כמ"ש הר"מ ז"ל בשם ה"ה והוא ברייתא סנהדרין (פרק א') [פ"א ב'] על משנה מי שלקה ושנ.. והדתניא מי ששתק והרכין ראשו כו' וצריך טעם למה תנן מי שלקה ושנה אפילו מי שהרכין בראשו בב' כונסין לכיפה והכ"מ כ' ע"ז משנה ההורג נפשות ותניא וכו' אני העני [צח] תמה על עצמי דמשנה ההורג נפשות אפילו בפעם ראשונה כונסין אותו לכיפה כמ"ש בפ"ד מה' רוצח ושמירת הנפש ה"ח ט' שאין עושין זה לשאר מחויבי מיתה רק לרוצח שיש בו השחתת עולם ואלו בנ"פ אפילו למחויבי כרת עושין כן רק מקורו מברייתא שהביא הכ"מ שם אח"כ וכדכתיבנא וצ"ע כעת בזה. באופן שיש ב' מיני כיפה א' בעבר עבירה שיש כרת וכ"ש מיתת ב"ד והרכין בראשו בשלישי כונסין לכיפה ומתניתין מי שלקה רבותא אע"פ שלקה וסבל משפטו כונסין בשלישית. ורוצח שהרכין בראשו פ"א בעדים. ומיהו רוצח אפילו לא התרו כלל מכניסין בפ"א מיד לכיפה וכ"פ פ"ד מה' רוצח וג' ה"ח דכל רוצח (צט) לא מצי לתירוצי נפשו שוגג הייתי וכרשמואל בסנהדרין :

כה השנים עשר הוא בועל עכו"ם קנאים פוגעין בו (ל' ויפגע בו וימות) [מלכים א' ב'] וממיתין אותו בשעת מעשה אם הוא בתנאים המבוארים בר"מ [פי"ב מה' א"ב ה"ד ה'] ובחו"מ תכ"ה. וכן הרודף ניתן להצילו בנפשו כמבואר בר"מ פ"א מה' רו"נ ה' וזתט"י ובחו"מ תכ"ה שם. ויש לנו הרהורי דברים והנני פורטם בעזהש"י. א' מ"ש הר"ב בהג"ה בחו"מ תכ"ה ס"א בזה"ז אין ממיתין ולא חובטין ובסמ"ע שם שום עונש אין עושין והנה ממ"ש הר"מ ז"ל בה' סנהדרין פי"ו ה"ג משמע שמלקין

מקום מה"ת עכ"ל ומשמע דמ"ש בזה"ז אתי לאפוקי דל"ד לדיני נפשות שכ' כפי"ד ה"א והי"ג דאין דנין ד"נ אלא בפני הבית ובזמן שיש סנהדרין בלשכת הגזית ומ"ש בכ"מ ר"ל אפילו בח"ל וכמ"ש בפ"ד הי"ב לענין דיני קנסות ושיש שסנהדרין נוהגות בארץ ובח"ל ומשמע דכללא הוא לכל הדברים שצריך סנהדרין סמוכים וחזר ושנאו בספי"ד לענין דיני נפשות ושיש כמו שביארנו שהסנהדרין נוהגת בארץ ובח"ל ומשמע דהיינו בפ"ד שם וכ"כ הכ"מ שם וז"ל וכבר כ' זה רבינו וכו' ע"ש משמע דהא דפ"ד כללא הוא וגם בד"כ לא הוצרך לשנותה אלא לטעם שכ' הכ"מ שם וגם מקורו הוא ממשנה מכות דף ז' ע"א ובמשנה סתמא אמרו סנהדרין נוהג בארץ ובח"ל ולמה יגרע דיני מלקות ומ"ש בפע"ז ה"ג וכל מלקות שמלקין דייני ח"ל בכ"מ אינה אלא מ"מ עכ"ל הכי קרי לכל ב"ד שאינם סמוכין ואפילו הם בא"י ולב"ד סמוכין אפילו הם בח"ל לא קרי להו דייני ח"ל משום שנסמכו בא"י וכמ"ש יפ"ד ה"ו וכ"מ מלשונו בפ"ה מהלכה ט' והלאה ע"ש ועיין סמ"ע סי' א' ססק"ט ואפשר גם כוונת הסמ"ג כן ודוק : (צנ) הי' מזיד וכו'. כבר נתבאר לעיל ח"א אות כ"ה דדוקא בדבר שפשט איסורו לכל א"ל התראה בה"מ אבל בדבר שלא פשט איסורו לכל או שלא ניכר לכל שזהו האיסור אע"ג דלא בעינן קבל התראה מ"מ התראה בעינן שיודיענו שדבר זה אסור ושזהו דבר האסור ומעתה גם נבי חבר בעינן שנדע שידע דדבר זה הוא דבר האסור וכ"ל עוד דבעינן שנדע שלא שכח בשעת העבירה שד"ז אסור וע"ש באריכות וע"ע לקמן ח"ה אות א' ואות ו' [ועין סמ"ע סי' ע"ג ס"ק י"ז ע"ש] גם הרמב"ם פי"א מה"ס ה"ה מיירי בלא קבל התראה ולא בלא התרו בו ע"ש : [צד] וכ"פ בפי' המשנה. הוא מפורש בגמרא שם אמר ר' ירמי' אמר רשב"ל הכא במלקות של כריתות עסקינן וכו'. א"ל ר' יעקב לר' ירמי' בר תחליפא תא אסברא לך במלקות של כרת אחת אבל של שתים ושל שלש כריתות איסורי הוא דקא טעים וכו' עכ"ל הגמרא וכ"כ הרמב"ם בחיבורו שם וז"ל מי שלקה בב"ד של איסור כרת ולקה פעם ב' על אותו כרת עצמו כגון שאכל חלב ולקה עליו ואכל חלב פעם ב' ולקה עליו אם אכל פעם שניי' וכ' עכ"ל אלא דבפי' המשנה מפרש בהדיא אבל כריתות חלוקים לא וכו' אבל מלקות דלאו מלקין אותו כ"ז שיעבר ואפילו אלף פעמים וכו' ע"ש ובחיבורו נלמד מכללא ואולי לזה הביא מפי' המשנה הגם שבגמרא הוא ג"כ מפורש ניחא לי' להביא מדברי הרמב"ם : (צה) וכיפה וכו'. וכ"כ הר"ן בחידושיו שם ע"ש באריכות : (צו) חדא דאנן וכו'. לא הבינותי תירוץ זה דכל הנך דקאין פוגעין בו דחשיב שם במתניתין וגם כהן ששימש בטומאה דאחיו הכהנים מפליעין מוחו דג"כ הלמ"מ הם וכמ"ש הר"ן בחידושיו שם וממיתין אותו בידים ומתרילת הדברים הי' אפשר לומר דכיון דשלא ע"פ ב"ד נעשה לא קשה לו אכן מדברי הר"ן שם משמע הסברא איפכא דשלא ע"פ ב"ד הוי רבותא טפי דהקשה שם כיון דהלמ"מ הוא מאי מקשה בדף פ"ב ע"ב אכהן ששימש בטומאה מא"מ דרחמנא פטרי' ואכן קטלינן לי' וכו' ואי הלמ"מ הם כן הן גופי תורה ולא פטריכהו רחמנא וסיים וז"ל ויש מתרצין דה"פ ומא"מ דרחמנא פטרי' בלא יהרג בדין הסנהדרין ואכן קטלינן לי' בלא ב"ד וכו' ולתי' זה קשה מה שהקשו מכונסין אותו לכיפה דהתם ע"פ ב"ד הוא נהרג אלא שיש בזה לומר דהא לא מיקריא מיתת ב"ד דממילא היא שמת עכ"ל הרי דאלו הי' נהרג בב"ד ממש הוי ניחא טפי דנהרג פ"י הלמ"מ דהן הן גופי תורה אלא היכי דנהרג שלא בב"ד או ממילא מקשה דהא רחמנא פטרי' ע"ש ודוק ול"ע : (צז) נוכל לענוש. ומדברי הר"ן שם מבואר דס"ל דלרב ששת בדף פ"ב ע"ב דס"ל דכהן ששימש בטומאה ליכא מיתה כ"ש הורגין אותו מהלמ"מ לבד ואפשר שהוא מטעם שכ' הסמ"ג אכן לרב אחא בר הונא דאקשי לי' משמע לי' דאינו נכון שיהי' מיתה בידי אדם נאמרת למשה בסיני [אפילו היכי דהאזהרה מבואר בקרא] ולא יהי' בו או רמז מיתה בתורה או חייב מיתה בי"ש ע"ש וא"כ למסקנא דאסיק לרב ששת בתיובתא אפשר לומר דאפילו היכי דאזהרה מפורשת בתורה ליכא מיתה בידי אדם מהלמ"מ אלא היכי דרמיזא בקרא או אי איכא בה בלא"ה מיתה בי"ש ואפשר לחלק ע"ש ודוק ול"ע : (צח) תמה על עצמי. ולעכ"ד נרחה ליישב דברי הכ"מ דמ"ש ג"ז משנה שם קאי אמ"ש הרמב"ם בה"ד נותנים לו לחם צר ומים לחץ וכו' דלא הוזכר במשנת מי שלקה ושנה אלא מאכילין אותו שעורין לכן הביא משנה זו והגמרא שנאמר עלי' דאידי ואידי נותנים לו לחם צר ומים לחץ עד שיוקטן מעייהו והדר מאכילין אותו שעורין עד שכרסו נבקעת ואח"כ הביא ברייתא דהתרו בו ושתק והרכין בראשו למקור להאי דינא דה"ה ואע"פ שלין ה"ה מי שעבר על איסור כרת או מיתת ב"ד קודם שהביא האי משנה דהורג נפשות כן דרכו כמה פעמי' לרגיל בו שלין כל דברי הרמב"ם ואח"כ הביא המקור אחת לאחת [ועיין שה"ג ח"ב מערכת כ' אות כ'] ואע"ג דלרים דברי הרמב"ם בה"ד מי שלקה ושנה וכו' הביא המקום מקודם לזה לא דקדק בכך או הספר ע"ס הוא וצריך לציין ונותנים לו לחם צר ומים לחץ והוא סיים ה"ד וע"ז מביא המשנה והגמרא הנ"ל ואח"כ לריך לציין ה"ה מי שעבר וכו' תניא התם וכו' ע"ש ודוק : (צט) לא מצי וכו' ולעכ"ד היכי שאפשר לדונו לשוגג שלא ידע שיש כאן איש או שסבר שהוא עכו"ם וכדומה ודאי אין כונסין אותו לכיפה

(ק) שמלקין מ"מ בזה"ז ופתיי ה"ה דכל מחויבי מיתות וכדומה אם לא קיבל התראה מכין מ"מ הביאותיו לעיל. ואע"פ דמלקות של תורה ליכא מ"מ איכא יע"ש. גם מ"ש הסמ"ע שם אות ה' על לשון אע"פ שכ' המחבר דנמשך אחר לשון הר"ם ז"ל ושם א"ש הנה (קא) המחבר לשיטתו בכ"מ פ"א מה' רוצח וני' ה"ז כ' לשון אע"פ אינו מכוין דאלו הרג אין ממיתין אותו בלא קיבל התראה ובקיבל ג"כ עד שיביאו לב"ד ונגמר דינו ופי' אע"פ כלומ' אע"פ שלא עשה עון נהרג ומש"ה כ"כ המחבר כאן. גם (קב) לא מצאתיו כעת בר"מ שם ובחו"מ תכ"ה הרודף אחר ערוה שניתן להצילו בנפשו אם כבר הוא מחוללת ונפגמה שנעשית כבר זונה שוב אין נהרג וכ"ש אם הוא (קג) ממזרת דוולדה נ"כ ממזר וזה מבואר בסנהדרין ע"ג תוס' ד"ה ומה. וע"ב שם בא עלי' כדרכה שכבר נפגמה יע"ש ברש"י גם רודף א"צ התראה ועי' סמ"ג שם [סק"נ]:

כו ואגב גררא ראיתי לכתוב מ"ש המ"ל (פ"כ) [צ"ל פכ"ד] משבת

לכיפה וכאן ודאי מיירי שודאי הי' מזיד ואפ"ה אינו נהרג בלא התראה שמ"ש לעיל אות כ"ג ובמ"א אות כ"ה באריכות: (ק) שמלקין מ"מ. האריכתי בזה במ"א אות כ"ג דהרב רמ"א פ"כ לא ס"ל כדברי הרמב"ם בהא ע"ש מלתא בטעמא דהרמב"ם ס"ל דמ"מ הוא שיקבל עליו שלא לעשות עוד לכן שפיר למדו מעובר על אד"ר והרב רמ"א ס"ל דמ"מ האיסור שכבר עבר הוא לכפרה על מה שעשה לכן לא שייך ללמדו מעובר על דברי סופרים דהתם נתכפר לו בזה משא"כ כאן ע"ש באריכות ומ"מ אפילו לדעת הרמב"ם אין זה ענין למיגדר מלתא דבמיגדר מלתא הוא דוקא לצורך שעה כשהדור פרוץ כמ"ש בחו"מ סי' ב' ולא לעשות מזה דין קבוע כנלענ"ד: (קא) המחבר לשטתי'. ומ"מ אין זה תפיסה על הסמ"ע דהסמ"ע לגרמי' הוא דכ"כ ולא ס"ל כפי' הכ"מ וגם לא בא להקשות על המחבר אלא לפרש דלא בא לומר דכ"ש כשכבר הרג דאינו כן אלא דנמשך אחר לשון הרמב"ם הוא משום שפי' דבריו כמ"ש בכ"מ אלא דהסמ"ע לא חש להאריך ולבאר זה אלא דאגב פירש הוא דברי הרמב"ם דקאי אמ"ש בה"ס שאין הורגין את הרוצח עד שיגמר דינו דהיינו אחר שכבר הרג דא"כ לא שייך שיגמר דינו כנלענ"ד. (קב) לא מצאתיו. נ"ל דצ"ל לא מצאתי וקאי אלמטה ור"ל גם לא מצאתי בר"מ וחו"מ דאם היא מחוללת וכו'. ובעיקר הדברים הנה בסנהדרין דף ע"ג ע"ב מקשינן אהא דתנן ואלו נערות שיש להן קנס הבא על אחותו הא הוי חייבי כריתות וניתן להצילה בנפשו וקלב"מ ומתרצינן אלא א"ר חסדא כגון שבא עלי' שלא כדרכה וחזר ובא עלי' כדרכה ופירש"י שבא עלי' הוא או אחר כבר שלא כדרכה וחזר ובא עלי' כדרכה דלא ניתן בביאה זו להצילה בנפשו שכבר נפגמה עכ"ל וזה מבואר כדברי הסמ"ג ובע"א שם אמרי' נעבדה בה עבירה אין מצילין אותן בנפשו ופירש"י נעבדה בה עבירה כבר אין מצילין דהא אפגימא לה וקרא אפגימה קפיד מדגלי בהני ולא בעבירות אחרות עכ"ל מבואר מדבריו שמפרש דכיון שנעבד בה עבירה כבר ומשמע אפילו ע"י אחר שוב אין מצילין אותה בנפשו משום דאיפגמה כבר וע"ז סובב הולך פירושו כאן אכן הרמב"ם פ"א מה' רוצח הי"ב כ' וז"ל רדף אחר ערוה ותפשה ושכב עמה והערה אע"פ שלא גמר ביאתו אין ממיתין אותו עד עמדו בדין עכ"ל וכ' הכ"מ וז"ל שם וכו' נעבדה בה עבירה אין מצילין אותן בנפשו זה הולך על הפורש שקדם שמחוייבי מיתות שסברו ועשו אין ממיתין אותם עד שיגמר דינם בב"ד וזה כיון שהערה כבר עשה העבירה עכ"ל ומשמע דלא ס"ל כפירש"י משום דאיפגמא כבר אלא משום שכבר עשה את העבירה כמו רוצח אחר שכבר הרג אבל היכי דאיפגמא כבר ע"י אחר או אפילו ע"י עצמו לא שמעינו לדידי' דאין מצילין אותה בנפשו וצריך לפרש לדידי' הא דאמרינן כגון שבא עלי' שלא כדרכה וחזר ובא עלי' כדרכה היינו עתה והוי כמו אוקמתא אחריתי שם קודם לזה אמרוה רבנן קמי' דר"ח מפתת הערה דפגמה איפטר לה מקטלא והוי נ"כ מטעם שכבר עבר העבירה ואע"ג דפשיטא דאע"פ שבא עלי' שלא כדרכה ברוצה לבא עלי' כדרכה עתה עובר איסור מיתה מחדש וכמו כן לאחר שהערה בה ורוצה לגמור ביאתו הוי איסור מיתה מחדש שהרי אפי' על פרישה באבר מת חייב כדאי' ביו"ד ס"ס קפ"ה וכ"מ אם הערה או בעל שלא כדרכה בשוגג ואח"כ גמר או בעל כדרכה במזיד חייב מיתה וכרת מ"מ כיון שהתחיל במעשה המחויב כרת או מיתה וגם היכי שבא עלי' שלא כדרכה ורוצה לבא עלי' כדרכה כמעשה אחת הוא דאין חילוק מלקות ביניהם בלא התראה בנתים כדאיתא בקידושין דף ע"ז ע"ב והתורה לא הקפידה להצילה בנפשו אלא היכי דאיכא פגם וכאן כבר עשה הפגם ועל הגמר לע"פ שמוסיף פגמא לא הקפידה תורה אבל היכי דאיפגמה כבר וזהו מעשה אחרת ופגם חדש וכ"כ בקיצור פסקי הרא"ש פרק בן סורר ס"א וז"ל ואם עבר על העבירה כבר אינו יכול להרגו עכ"ל וכ' הפמ"ר שם שהוא ממ"ש הרא"ש נעבדה בה עבירה אין מצילין אותו בנפשו [והוא מגמרא הנ"ל] וכן מהא דאמרינן מפתת הערה דפגמה אפטר לי' מקטלא ע"ש הרי שפירש דברי הגמרא והרא"ש מטעם שכבר עבר על העבירה [לך מה שהשיג שם על הכ"מ שחשב שהרמב"ם כ' זה מסברא לא הביאותי דברי הכ"מ מביא ג"כ גמרא זו דנעבדה בה עבירה אלא במוחן טעם לדבר וכן כוונתו גם בב"י סי' תכ"ה ונ"ל דכוונתו אמ"ש הרמב"ם והערה אע"פ שלא גמר ביאתו ע"ז לא הראה הכ"מ מקור אלא מסברא שכיון שהערה כבר עשה העבירה וע"ז השיג עליו שיש גם לזה מקור מאוקימתא דמפתת הערה דפגמה איפטר לי' מקטלא ע"ש] וראיתי בב"י סי' תכ"ה שכ' אמ"ש הטור וכל הנהרגין דוקא קודם שיעשו העבירה אבל אם כבר עשו אותה אין רשאין להרגו וז"ל בריתא שם ופירש"י משום דהא אפגמה לה וקרא אפגימה קפיד עכ"ל ונמשך אחריו בפרישה שם ובסמ"ע סק"י ע"ש והנה ממ"ש בברייתא שם משמע דאינו מפרש כפירש"י נעבדה בה עבירה כבר וא"כ אינו מובן לכאורה מה שהביא אח"כ פירש"י משום דהא איפגמה דהוא לפירש"י דאיפגמה כבר אבל לדידהו הטעם שכבר עבר וכ"ל דכוונתם בגם לפירש הרמב"ם והטור נ"ל הטעם דאיפגמה שלא תקשה דהא עדיין רוצה לעבור עבירה שמחייבין עלי' מיתה דהיינו גמר הביאה לזה כתבו כיון דאיפגמה ומעתה אינו עושה פגם חדש אלא מוסיף אפגם ראשון ועבירה בלא פגמא לא ניתן להצילה בנפשו ומה שמוסיף פגם לא ניתן מקרי פגמא ולא ניתן להצילה בנפשו משום זה וכמ"ש לעיל ולכן לא העתיקו ריש דברי רש"י נעבדה בה עבירה כבר דלא ס"ל כן וכמ"ש. וראיתי בכ"מ שם ס"ה שכ' שגם הרמב"ם והטור ס"ל כפירש"י אלא דאשמעינן רבותא ל"מ איפגמה ע"י אחר והרודף עדיין לא בא עלי' דאין מצילין אותה בנפשו אלא אפילו לא איפגמה כבר אלא הרודף הוא דאפגמה ועדיין לא גמר ביאתו אפ"ה אין ממיתין אותו ולענ"ד כמ"ש דכיון דעל מה שכבר עבר אין ממיתין אותו כדאיתא בגמרא מאוקימתא דמפתת הערה אפגמה לא הוי רבותא מה דאפגמה על ידו אלא ע"כ ס"ל דכה"ג מצילין אותה בנפשו דהוי פגם חדש וכמ"ש ול"ע לדינא. ויש לתמוה על הרמב"ם פ"א מה' נערה ובתולה הי"א שכ' וז"ל היתה נערה זו אסורה על האונס ועל המפתה אם היתה אחת מחייבי כריתות וכו' ה"ז משלם קנס עכ"ל גם הטור בא"ע סי' קע"ז כ' כהם דבמחייבי כריתות משלם קנס ובסנהדרין דף ע"ג ע"ב מקשינן והא ניתן להצילה בנפשו ומשנינן מפתת הערה דפגמה איפטר לה מקטלא ומקשינן הניחא למ"ד הערה זו נשיקה אלא למ"ד הערה זו הכנסת עטרה מא"ל ומשני רב חסדא כגון שבא עלי' שלא כדרכה ואח"כ בא עלי' כדרכה רבא אמר במניחתו שלא יהרגנה ור' יהודה היא רב פפא אמר במפותה וד"ה אביי אמר ביכול להציל בא' מאבריו והרמב"ם פסק בפ"א מה' א"ב ה"י דהערה זו הכנסת עטרה ובפ"א מה' רוצח הי"ב פסק דלא כר"י וכאן פירש דבריו אפילו באונס וגם הטור פסק בא"ע סי' כ' ובחו"מ סי' תכ"ה ס"ה ככל דברי הרמב"ם וכאן משמע דמיירי אפילו באונס וא"כ לא משכחת להי דינא אלא או כר"ח או כאביי והי' להם לבאר זה ונ"ל שסמכו אמ"ש בפ"א מה' רוצח ובפ"ט מה' גנבה ופ"ח מה' חובל הי"ב והטור בחו"מ סי' תכ"ה וסי' בכ"א וס"פ ול"ע: (קג) ממזרת וכו'. לא ידעתי מנ"ל הא ולענ"ד דאפילו לדעת רש"י שהבאתי לעיל [וכ"מ מדברי התוס'] דאם כבר נעבדה בה עבירה אין מצילין אותה בנפשו

בנפשו משום דאיפגמה היינו דוקא דנאבדה בגופה עבירה ונשתנה מכמו שהיתה אבל ממזרת דלא נשתנה מכמו שהיתה אע"ג דקדש ופוסד היא כדאיתא בא"ע סי' ד' ס"כ ובב"ש ס"ק ל"א מ"מ לא מקרי איפגמה לה ועוד דמעיקרא בין ממזרים לא היתה פגומה כלל ועכשיו פונס אותה בין הממזרים וקיי"ל ממזר ישראל גמור הוא לכל דבר וע"ל א"כ אות ל' ול"א ול"ע : (קד) שאומרת וכו'. הנה במש"ל שם לא כ' בלשון זה וז"ל שם ודע דאליבא דר' יהודה דאית לי' דהאומרת הניחו לו שלא יהרגנה אין הורגין אותו ואמרינן התם דר"י ס"ל דהא דקאמר רחמנא קטלי' משום דמסרה נפשה לקטלא ואמרה תורה הצל דמה בדמו נראה דפשיטא דאף בשבת הורגין אותו משום דחשיב רודף אבל לרבנן דאית להו דאפגימתה קפיד רחמנא יש להסתפק אם הורגין אותו בשבת עכ"ל משמע מדבריו דרבנן לא ס"ל כלל סברה דמסרה נפשה ויש להסתפק לדידהו אפילו באין אומרת הניחו לו שלא יהרגנה דלדידהו לעולם ליכא טעמא אלא משום פגמא דידה וכ"מ עוד מדבריו שהביא ראי' לפשוט ספק זה מדברי הרי"ף ס"פ אלו עוברין שכ' הא דהר"א ע"ה מותר להרגו ביוה"כ שחל להיות בשבת דמיירי כגון שהי' רץ אחר ערוה ביוה"כ שמותר להצילו בנפשו ע"ש ואם איתא מאי ראי' דלמא מיירי הרי"ף באין אומרת הניחו לו אע"כ ס"ל דלהלכה אין חילוק כלל בין אומרת הניחו לו או לא. והנה כבר כתבתי בעה"י באות שלפני זה דלשטת רש"י היכי שכבר היא פגומה לא ניתן להצילה בנפשו ומשמע ודאי דלא שייך זה אלא לטעם דפגמא אבל לטעם דמסרה נפשה אפילו כבר נפגמה בטעות כסבורה שהוא בעלה או באונס ולא היה מועיל לה מסירת נפשה דרצתה למסור נפשה והוא אנסה ובא עלי' ולא הרגה הא ודאי יש לחוש שמא עתה תמסור נפשה ויהרגנה ואפילו לא ידענו אם רצתה מקודם למסור נפשה או לא יש לנו לחוש מספק שמא מסרה נפשה ולא הועיל לה ועתה תמסור נפשה ויהרגנה כמו דהרגינן כל רודף לר"י משום ספק שמא תמסור נפשה ויהרגנה ואפשר אפילו ידענו שלא מסרה נפשה בתחלה יש לנו לחוש שמא עתה תמסור נפשה ובפרט לפמ"ש הפמ"ג באות שלפני זה דאפילו ממזרת מקריא פגומה לזה פשיטא דיש לנו לחוש שמא תמסור נפשה שהרי לא נעשה שום עבירה עדיין ולא ראינו שלא מסרה נפשה ולא מסכמת לה לאו דינא דפגומה מעיקרא אלא היכי דליכא חשש שב"כ אלא משום פגם ומעתה אי נימא כדברי הפמ"ג כאן שגם רבנן ס"ל טעמא דשב"כ היכי דאינה אומרת הניחו לו א"כ לפמ"ש הב"ח הבאתיו לעיל וגם הפמ"ג הסכים לזה דשיטת רש"י מוסכמת היא ול"ל כמ"ש הב"ח דהרמב"ם והטור והש"ע לרבותא נקטו הערה בה עתה וכ"ש איפגמה כבר ולפ"ז מ"מ הי' להם להביא דין איפגמה כבר ולבאר דיש חילוק בין אומרת הניחו לו דאז אין מצילין אותה בנפשו ובין אינה אומרת הניחו לו דאז מצילין אותה בנפשו ואפילו לפמ"ש לעיל דדעת הרמב"ם והטור והש"ע דאפילו פגומה מעיקרא מצילין אותה בנפשו מ"מ אפילו בהערה בה עתה ניחוש שמא מעיקרא גבר עלי' והערה בה ועתה תרצה להתגבר ולהציל עצמה ממנו כגון דאגמר ביאה לחוד ענוש כרת ויהרגנה והי' להם לחלק בין אומרת הניחו לו או לא אע"כ ס"ל דלדידן ליכא טעמא דסכנה כלל ולר"י באמת גם בהערה בה ורוצה לגמור ביאתו או בא עלי' שלא כדרכה ורוצה לבא עלי' כדרכה מצילין אותה בנפשו אלא דוקא כשאינו רוצה לבעול כלל יותר דאז לא שייך סכנה כלל ומתוקמא לדידי' מתניתין דאלו נערות שיש להם קנס הבא על אחותו במנוחתו שלא יהרגנו כדאמרינן בגמרא שם או כדאביי וא"ל דהכל טעמא מאי דלא חייבינן שמא יהרגנה הא בכתובות דף ג' ע"ב קאמר סתמא דגמרא דאיכא צנועות דמסרן נפשייהו לקטלא ואתיין לידי סכנה ס"ל לרבנן דל"ד דכאן אם יגבור עלי' יבעלנה וכדאמרינן בע"ז דף כ"ה ע"ב אשה כלי זיינה עלי' ואם תגבור עליו לא יהרגנה משא"כ התם דחוק המלכות היתה אם תציל עצמה ממנו יהרגנה מחוק המלכות ואפשר אפילו יוכל להתגבר עלי' כל שלא תתרצה לו תתחייב מיתה מחוק המלכות משא"כ כאן ולתרץ דברי הפמ"ג צ"ל דס"ל דלא שייך חשש סכנה אלא באינה פגומה אבל נפגמה כבר שוב לא תמסור עצמה ואע"פ שכ' רש"י שם בד"ה דמסרה נפשה שיש צנועות שמוסרין עצמן וכו' עכ"ל ר"ל דצנועות מקפדת על פגמן אבל היכי שכבר נפגמה גם צנועות לא מסרן נפשייהו אכן לענ"ד לא מסתבר לומר כן ובפרט לשטת רש"י ובפרט שאין שום הוכחה לומר כן ומשמעות המש"ל אינו כן וכמ"ש וא"כ אמאי נכנס עצמינו לחילוקים דחוקים ודוק ול"ע : (קה) טעם אחר וכו'. הנה בב"י סי' תכ"ה כ' עוד טעם דכיון שנכנס ברשות אין בדין שיהרגוהו ב"ד וגם לפי טעם זה אפשר שגם משום חילול שבת אין בדין שיהרגוהו ב"ד ול"ל כוונת הפמ"ג שמא יש עוד טעם אחר שלא שייך לענין חילול שבת : (קו) חילול האבר. ולענ"ד אפילו נימא שיש חילול גמור בחבלה יש להסתפק בדבר זה טובא דהנה בחיוב החבלה יש שלשה שטות ביארם המ"מ פ"ח מה' שבת הי"ז שטת הרמב"ם שהוא משום מפרק ושטת רש"י שהוא משום צובע ויש מי שמפרש שהוא משום נטילת נשמה והנה למ"ד משום מפרק וכן למ"ד משום צובע יש לתמוה טובא וכי משום שהותר לו איסור מפרק או צובע לא יתחייב על איסור נטילת נשמה ולא מצאתי שום דוגמא לזה ובשוגג מודינא דפטור מחטאת ויש קצת לדמותו למה שפסק הרמב"ם פ"ב מה' שגגות ה"ח הבא על יבמתו והרי היא נדה והוא לא ידע ה"ז פטור מחטאת וכן מי שהי' לו שתי תינוקת אחד למול בשבת וא' למול בערב שבת או בא' בשבת ושכח ומל שניהם בשבת פטור מחטאת ע"ש דכיון שהיה לו רשות לדחות שבת משום מצוה והיה טרוד בה וגם עשה מצוה שהציל הנרדף ועי"ז עבר עבירה לא מקרי שוגג [יע"ש בכ"מ ולח"מ ודוק ואין להאריך] אבל במזיד לא שייך סברא זו דפשיטא דאם בעל יבמתו נדה במזיד חייב כרת וכן אם מל במזיד של ע"ש או של אחר שבת בשבת לא מועיל מה שמל עוד תינוק שהיה לו למול בשבת וחייב ומ"מ אין לומר דגם כאן פשיטא דחייב דבגי תינוקת מעשה אחרת היא אשר לא תיכן בה המצוה כלל משא"כ כאן דמ"מ הציל הנרדף במעשה זו עצמה וגם ליבמתו נדה לא דמי דלא הותר כלל נדה ביבמתו ולכן עתה שהיא נדה אין לו היתר כלל בשום מעשה מצוה משא"כ כאן דמ"מ הי' לו היתר להציל הנרדף ע"י חילול שבת לכן יש להסתפק בזה ול"ע. אכן לדעת האומרים שהוא משום נטילת נשמה מודינא דפטור אע"פ שעשה מעשה אחרת שהרבה בה בנטילת נשמה יותר ממה שהותר לו מ"מ כיון דמעשה א' עשה פטור הא למה זה דומה למבשל לחולה בשבת והרבה יותר מכפי הצורך או שלא הי' צריך אלא לב' גרוגרת והי' כ' בעוקץ א' וג' בעוקץ א' והביא ג' שכתבו התוס' במנחות דף ס"ד ע"א ד"ה שתים והרשב"א בחידושיו ביצה דף י"ז ע"א ד"ה אע"פ ובחולין דף ס"ו ע"ב ד"ה המבשל שאינו אלא מדרבנן ע"ש וכבר כ' המ"א סימן שט"ז ס"ק ט"ו שרוב המפרשים הסכימו דחובל הוא משום נטילת נשמה ע"ש : (קז) לדמו הוא צריך. הנה יש כאן מקום עיון דלדעת הרמב"ם פ"ח ה"ז דחובל אינו חייב אלא בצריך לדם אכן במ"א סי' רע"ח כ' שיש דעה דחובל חייב אפילו א"צ לדם ולדעה זו פשיטא שיש חילול שבת גמור בחתך א' מאבריו ואפילו לדעת הרמב"ם יש לעיין שהרי כ' הרמב"ם שם ה"ח דהחובל בחברו אע"פ שנתכוין להזיק חייב אע"פ שא"צ לדם דמתקן הוא אצל יצרו וע"ש במ"מ דעות החולקים עליו וכ' המ"א סי' שט"ז ס"ק ט"ו

משבת שנסתפק ברודף אחר ערוה בשבת אי ניתן להצילו בנפשו היינו בלא מסרה נפשה (קד) שאומרת הניחו לו דאל"ה פקוח נפש דוחה שבת והנה אם נאמר דניתן להצילו בנפשו והי' יכול להציל בא' מאבריו והרגו ולמ"ש הר"מ ז"ל פ"א מרו"נ הי"ג דאין ההורג אותו חייב מיתה בידי אדם מבעי' לי בשבת כה"ג והתרו בו שלא יחלל שבת אם חייב על חילול שבת. הנה למ"ש הכ"מ שם ל"ש התראה כלל דנתכוין להציל יע"ש והיינו אף בקיבל התראה סבר שמשחקין בו הה"ה חילול שבת אין חייב מיתה ואפילו נאמר (קה) טעם אחר לזה מ"מ מה לי שיחתוך אבר א' ומחלל שבת אי הורג לגמרי דא ודא אחת הוא וכיון שניתן להצילו בנפשו אף בשבת א"כ לית כאן (קו) חילול האבר לו. ומיהו למ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ח משבת חובל החיוב משום מפרק לא משום נטילת נשמה כי הדם הוא הנפש א"כ בחתך אבר ממנו אין בו מפרק וכי [קז] לדמי הוא צריך ומקלקל הוא בדם (דמה"ט שוחט חולין אין חייב משום מפרק כמ"ש הפנ"י

שבת

שבת ע"ה א' ועמ"ש בתידושינו שם ובפתיחה לה' שבת ובמנירות לפסח) א"כ מחלל שבת גמור הוא דאלו חתך אבר א' אין חילול כלל ובהרגו חייב משום נטילת נשמה. גם אם יכול להציל בא' מאבריו (קח) לית כאן ספק של המש"ל לשיטת הר"מ ז"ל כדאמרן ומפני שאין מקומו פה לא ראיתי להאריך כאן:

כך עוד יש עונש לא בגופו רק בדברים והוא הנדוי כמבואר בר"מ ז"ל פ"ו מה' ת"ת הי"ד כ"ד דברים יע"ש ועכ"מ שם (קט) המזלזל ד"ס ואצ"ל דברי תורה ועיין (קי) לח"מ שם במ"ש המחלל יו"ט שני אע"פ שאינו אלא מנהג ולמ"ש הכ"מ דוקא מזלזל א"כ המחלל יו"ט שני אע"פ שלא זלזל אלא עשה לתיאבון החמירו בו וחייב נידוי. ושם מבואר בשם הר"ן ז"ל דנידוי חמור ממ"מ וכן מבואר בר"מ שם פ"ז ת"ת (קיא) מנדין ולא משמתינן והדברים

דתוכל לרפואה חייב לכ"ע ומפתם כ"ד ודאי מתקן הוא שהציל הנרדף ואפילו א"נ לדם חייב לכ"ע וא"ל דדוקא כשנתכוין להוציא דם אלא שא"ל לו שהרי כ' המ"א סי' שכ"א סק"ג דהוצאת שן הוי מלאכה דאורייתא דהוי חובל לרפואה אע"פ שאינו מכוין להוציא דם וטעמא דמלתא נ"מ לדעת האומרים דאיסור דחובל משום נטילת נשמה [דעיקר פלוגתא דילן אליבי' וכמ"ש] ודאי דאפילו לא מכוין כלל לדם חייב אלא אפילו למ"ד משום מפרק דאיירי הפמ"ג אליבי' או לובע מ"מ הוי פסיק רישי' לגבי דם וחייב וכמ"ש הרמב"ם פ"א ה"ו וא"ל דמ"מ הוי משאצ"ל ופטור עכ"פ לדעת הטור סי' רע"ח דא"כ גם הריגתו הוי משאצ"ל כמו הריגת מזיקין שאין ממיתין דליכא פ"כ עיין מ"א סי' שט"ז ס"ק כ"ג ובאחרונים שם ובגמרא שבת דף קכ"א ע"ב והפנ"י לא כ"כ אלא למ"ד משאצ"ל פטור כמבואר בדבריו בביצה דף י"ב ע"א ע"ש גם אפשר לחלק דשחיטה שא"ל אלא להתיר הבשר חשיב הוצאת הדם מקלקל משא"כ חתך אבר דצריך לקלקל האיש הזה בכל אופן האפשר וקלקול זה תיקון הוא וכמ"ש וכיון דא"א בלא הוצאת דם זהו תיקונו והוצאות שן כיון שצריך להוציאו ממקום זה וא"א בלא דם הוי מתקן גם לענין דם ולכאורה יש עוד להביא ראי' דאפילו א"ל לדם חייב מדאיכא במילה משום חובל אלא דאפשר לדחות דצריך לדם שירצה דם ברית ול"ע. אולם יש להקשות עוד דליחייב בחותך ממנו אבר משום גוזז דמ"ם מחותך יבלת דחייב משום גוזז וכמ"ש המ"א סי' ש"מ סק"ג ואפילו א"ל להיבלת לפי שיטת הריב"ם שהביא המ"א ס"ס ש"ג ור"ס ש"מ וע"ש במחה"ש וכפרט להרמב"ם דס"ל משאצ"ל חייב עלי' אבל אחר העיון נ"ל דדוקא בשערו או לפורכו או יבלת שדרך לחתכם מן הגוף חייב משום גוזז אבל חותך בשר מבעל חי אינו חייב משום גוזז ולכן ליכא במילה אלא משום חובל ולא משום גוזז כדאמרינן בשבת דף קל"ו ע"א דאי נפל הוא מחתך בבשר בעלמא הוא וגי הוי כי' משום גוזז גם מן המת חייב וכמ"ש המ"א בסי' ש"מ והרמב"ם פ"ט ה"ז ודוק: (קח) לית כאן ספק. ר"ל מה שנסתפק המש"ל ברודף אחר ערוה בשבת לא שייך אלא בא"י להציל בא' מאבריו וצריך להרגו דאית בי' איסור תורה אבל ביכול להצילו בא' מאבריו פשיטא דיכול לעשות כן גם בשבת כיון דלית בי' איסור תורה כלל. אכן לענ"ד עדיין הספק במקומו עומד דפשיטא דעכ"פ איסור דרבנן יש ופשיטא דאסור לעבור אד"ר להציל חברו מאד"א דאין אומרים לאדם חטא חטא קל כדי שיזכה חברך וכמ"ש המ"א סי' רנ"ד ס"ק כ"א דאם נתן א' פת לתנור בשבת במזיד אסור לאחר לרדותו אע"ג דליכא אלא שבות קל כדי שלא יבא זה לידי איסור סקילה מ"מ כיון שחברו פשע וה"כ אסיר לזה לעבור על אד"ר כדי להציל זה מאיסור תורה כיון שרוצה לעבור במזיד וגדולה מזה נראה מדברי הש"ך ביו"ד סי' קנ"א סק"ו דאם רוצה א' לעבור על איסור במזיד אין מצווים כלל להפרישו כמ"ש הדגמ"ר שם ע"ש [ועמ"ש מזה בח"ה אות ח'] ואפילו להציל האשה מהאיסור אסור ג"כ לחלל שבת אפילו באיסור דרבנן אע"פ שלא פשעה וכמ"ש המ"א ס"ס ש"ו דאם רוצים לאנסה לעבור איסור פ"א אסור לחלל שבת להצילה ומשמע אפילו באד"ר וכמ"ש המחה"ש שם דאפילו באיסור שאין בו כרת וסקילה הוי כעע"ז ואפשר ה"ה אד"ר וגם בשביל פגמא דידה אי לא התירו אד"א אפשר שגם אד"ר לא התירו דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקן וכמו שהאריך המ"א סי' תמ"ו סק"ב בשם הפוסקים דלא אתי עשה דתשביתו ודחי ל"ת ועשה דיו"ט אפילו בדרבנן כיון דבדאורייתא לא דחי גם בדרבנן לא דחי דעשו חיזוק לדבריהם כשל תורה ע"ש ול"ע. ובעיקר ספקו של הפמ"ג נ"ל דלאו דוקא נקיט בגוונא דליכא שכ"ל אי נימא דאפ"ה יכול להצילה בנפשו דה"ה היכי דאיכא שכ"ל כגון בלא אומרת הניחו לו לדעת או ברודף להרוג את הנפש דפשיטא דניתן להצילו בנפשו כמ"ש המש"ל שם [וכ"כ בש"ת סי' תרפ"ו] והוא מפורש בגמרא סנהדרין דף ע"ב ע"ב אין לו דמים בין בחול בין בשבת וע"ש בפירש"י ד"ה קמ"ל מ"מ היכי דיכול להצילו בא' מאבריו ודאי אסור להרגו ויש להסתפק אם הרגו בשבת אי חייב או לא ול"ע. ובעיקר ספקו של המש"ל כבר כתב בעצמו דמדברי הרי"ף ס"פ אלו עוברין מוכח דניתן להצילו בנפשו אפילו בשבת שכ' אהא דאמרינן ע"ה מותר לנחרו כיוה"כ שחל להיות בשבת היינו כגון שרודף אחר נערה המאורסה וכ"כ הר"ן שם בשם רב שרירא גאון אלא שסיים המש"ל דלפי פירש התוס' בשם ר"י דמיירי במכיר וכופר להכעיס אין ראי' משם ע"ש והנה הגם שמדברי הגמרא אין ראי' מ"מ אפשר ללמדו מדברי הרי"ף ור"ש גאון הנ"ל וכ"כ הריטב"א בחידושיו בשם הגאונים ומנ"ל דר"י חולק עליהם לדינא ונ"ל דכוונת המש"ל דמשמע לי' דמש"ה נדה ר"י מפירוש הרי"ף והגאונים משום דלא ס"ל האי דינא אכן כרמ"ה והר"ן והריטב"א הקנו על פירש זה דא"כ ת"ח נמי ומכח קושיא זו פירשו בפנים אחרים ע"ש והרא"ש השכים מכח קושיא זו לפירש ר"י וא"כ מה"ת נימא דר"י חולק אדינא דהרי"ף טפי מסתבר לומר שגם הוא נדה מפירש הרי"ף מחמת קושיא זו ולמעט במחלוקת עדיף ואפילו הוי פליג ר"י יחיד הוא כנגד הרי"ף ור"ש והגאונים גם הרא"ש והר"ן והריטב"א משמע שמסכימים כן לדינא ועי"ל ח"א אות ב' ולקמן ח"ה אות כ': (קט) המזלזל וכו'. ר"ל דהכ"מ כ' שם דדוקא המזלזל בדבר מדברי סופרים מנדין אותו אבל העובר על דברי סופרים ואינו מזלזל אין מנדין אותו אלא מכין אותו מכות מרדות ע"ש: (קי) לח"מ שם. ר"ל דהלח"מ הקשה דאחר שכ' הרמב"ם המזלזל בדבר א' מד"ס ממילא יו"ט שני של גליות בכלל ולמה חזר וכ' אח"כ המחלל יו"ט שני של גליות לזה כ' הפרי מגדים דלפי דברי הכ"מ אפשר ליישב זה אכן הר"ן ר"פ מקום שנהגו והש"ך ביו"ד סי' של"ד סק"ע הקשו דמ"ש ביו"ט שני דמשמתין ומ"ש בשאר אד"ר דמלקין ע"ש משמע דלא ס"ל דיו"ט שני חמור משאר אד"ר בלא טעם ע"ש: (קיא) מנדין ולא משמתינן. כ"ל דנ"ל מלקין ולא משמיתין. והנה ראיתי בכ"מ שם דברים נריכין ביאור לענ"ד דאמה שכ' הרמב"ם שם וכן כל ת"ח שנתחייב נידוי אסור לב"ד לקפוץ ולנדותו במהרה כ' שם שכ"מ דאשכחן במ"ק דף י"ז דמר זוטרא חסידא ורב יהודה שמתו לצורבא מרבנן וכי היכי דלא ליפלוג אריס לקים דאמר ת"ח שסרח אין מנדין אותו נ"ל דההוא דר"ל בחכם מופלג בחכמה והכא בחכם שאינו מופלג בחכמה דההוא מנדין אותו אלא שאין לקפוץ לנדותו מהרה עכ"ד ולא הבינותי דלפמ"ש הרמב"ם לעיל חכם זקן בחכמה וכו' אין מנדין אותו בפרהסיא וכו' ומשמע אבל בצנעה מנדין אותו וכ"כ הכ"מ שם בהדיא בלא"ה לק"מ די"ל דהכא איירי בצנעה והנה לשון הרמב"ם שם ג"כ צריך ביאור שכ' אין מנדין אותו בפרהסיא לעולם וכו' מלקין אותו בצנעה וכו' ואומרים לו הכבד ושב בביתך וכן כל ת"ח שנתחייב נידוי וכו' עכ"ל והנה כפי הנראה מדבריו אין חילוק בין מלקות לנידוי לדינא אלא בפרהסיא תרוייהו אסורי ובצנעה תרוייהו שרי ואמאי התחיל בחד אין מנדין אותו בפרהסיא וסיים בתרתי מלקין אותו בצנעה ואומרים לו הכבד וכו' וכ' הכ"מ דהיינו מנדין בצנעה וצ"ל לפרש דלשון מנדין הוי בפרהסיא כמ"ש הכ"מ אמה שכ' הרמב"ם ואומרים לו הכבד וכו' שבכלל אין מנדין בפרהסיא שלא יאמר לו בפירוש בלשון נידוי אלא בלשון הכבד וזהו שהתחיל הרמב"ם אין מנדין אותו בפרהסיא ר"ל אין מנדין אותו כלל שזה הוי פרהסיא וזה לא שייך גבי מלקות וסיים אבל מלקין אותו בצנעה ואומרים לו הכבד שזהו נידוי בצנעה וכן מ"ש הכ"מ בריש אבל בצנעה מנדין ר"ל בלשון הכבד וסמך אמ"ש אח"כ וע"כ מ"ש הרמב"ם בסוף דבריו וכן כל ת"ח שנתחייב נידוי אסור לב"ד לקפוץ ולנדותו דמשמע אבל מ"מ מנדין אותו לא משמע לי' להכ"מ דהיינו בצנעה

דלא

דלא נקרא נידוי והולרך לומר דמיירי כאינו מופלג וביו"ד סימן של"ד סמ"ב העתיק הש"ע דברי הרמב"ם אלו והשמיט ואומרים לו הכבד וא"כ קשה לשונו דהתחיל אין מנדין אותו בפרהסיא וסיים אבל מלקין אותו בצנעה דאינו דבר והפוכו ומשמע לכאורה מלשונו דמ"ש וכן כל ת"ח וכו' אסור לב"ד לקפון וכו' הוא היפך דאין מנדין אותו בפרהסיא ואין חילוק בין אב"ד לשאר ת"ח ודלא כדבריו בכ"מ אכן הש"ך ס"ק ס"ו והבאה"ג הוסיפו ואומרים לו הכבד וכו' והיינו כדברי הכ"מ ודוק: (קיב) להזיק בטבעו. ר"ל דזה לא מקרי מחשבה כי הוא בטבע אבל כוונה גמורה אין לו: (קיג) מטעם שליחות. לכאורה לא שייך בזה שליחות כלל כמו דלא מהני שליחות בכל מצות שהם חובות המוטלות על הגוף כגון ציצית ותפילין וסוכה וק"ש וספירת העומר וכבר הארכתי בזה בס"ד לעיל אות י"א בשם הקצה"ח ר"ס קפ"ב בשם תוספות רי"ד ע"ש מלתא בטעמא וה"נ חובה על האדם להתפלל בכל יום ואסמכוהו אקרא דלעבדו בכל לבבכם עבודה שהיא בלב ולדעת הרמב"ם מצוה דאורייתא הוא לעבוד את ד' ובודאי החיוב הזה הוא על גוף האדם לעבוד את ד' בכל לבבו ואיך יעשה שליח ע"ז שיהיה גופו ולבו של השליח כגוף ולב של המשלח ומ"מ נלענ"ד דאפשר ליישב דברי הפמ"ג דודאי שליחות גמורה לא שייך כאן אלא כיון דאנוסי ואונס רחמנא פטרי' מ"מ תקנו כמה דאפשר לתקן שש"ל יצא מוליאו ואי לא הוי שייך בדבור שליחות לא הוי שייך כלל תקנה זו אלא ע"כ דשייך בעלמא שליחות בדבור ולכן היכי דאנוס מחויב הגוף תקנו לו עכ"פ שליחות ומ"מ אפשר לדחות קצת דכמו שתקנו שיועיל שליחות אע"ג דהוא חובה המוטלת על הגוף משום דאנוס הוא תקנו נמי שיועיל שליחות בדבור משום דאנוס הוא אבל בעלמא לא שמענו. ובעיקר הדברים כבר נתבאר לעיל אות י"א דקיי"ל דיכול לעשות שליח למילי ואין לכפול הדברים: (קיד) הואיל דקיל וכו'. הארכתי בעזהשי"ת לעיל דתרומה עיקרו המעשה אלא דמחשבה דתרומה הוי כמעשה ע"ש מלתא בטעמא וע"כ שייך לומר דקיל הוא אבל בדבר דעיקרו הוא המחשבה י"ל דלא שייך שליחות ע"ש: (קטו) מחשבה מהני שליחות. הנה הר"ן פ"ק דפסחים כ' וז"ל וכ' בעל העיטור דמסתברא דשליח מבטל דגבי הפרה וגבי השואל את פרתו הוא דפליגי בה תנאי בפ' השואל אי שאח"כ משום דבשואל כתיב בעליו ובהפרה כתיב אישה יקימנו הא בעלמא דכ"ע מודים דשאח"כ עכ"ל הביאו הב"ח שם וכ' עליו דכ"ה לטעמי' [בסי' תל"ו] דהמבטל צריך לברך על בטול חמץ אע"פ שלא בדק ובע"כ ס"ל דבעי שיוציא בשפתיו דלא מברכין ברכה על מחשבה שבלב וממילא יכול לבטל ג"כ ע"י שליח דכמה מצות יש התלויות בדבור כגון תפלה וברכות דיכול לעשות ע"י שליח וממילא צריך שיבטל השליח בשביל בע"ה בפניו כדי שישמע מן השליח א"כ היכי דאנוס לא גרע מטעם שבשדות שמוציאן הש"צ אע"פ שאינם שומעין מן הש"ץ אבל לפי דעת רוב גאונים דא"צ להוציא כלל הבטול בשפתיו אלא במחשבה בלבו לחוד סגי א"כ האיך אפשר לומר שליחו שאח"כ בדבר התלוי במחשבת הלב וכו' עכ"ד ומשמע מזה דהא דא' מוציא חברו הוא מטעם שליחות וע"ז ק"ל להפמ"ג כיון דיליף מפסח י"ל מעשה דוקא אע"כ שאין לחלק וממילא ה"ה מחשבה. ולענ"ד יש להקשות דא"כ ל"ל לשמוע כלל ועוד ל"ל לימוד בסוכה דף ל"א ע"ב דשומע כעונה וכי אכתי לא ידענו דבכל התורה כולה שאח"כ וגם על הב"ח קשה שכ' לדעת ב"ה שצריך שיבטל השליח בפני הבעה"ב כדי שישמע דהא הב"ה יליף דמועיל שליח מדאצטריך קרא גבי הפרה וגבי שאילה בבעלים וכמ"ש לעיל בשם הר"ן וכ"ה בבע"ה גופי' הלכות פסח דיני בדיקת בתים ושם ודאי לולא קרא לא הי' צריך המשלח לעמוד אצל השליח דהא בנדרים דף ע"ב ע"ב מיירי באומר לאפטרופס כל נדרים שנודרת אשתי מכאן ועד שאבא ממקום פלוני משמע שהבעל אינו בביתו כלל וכ"מ מדברי הפוסקים ביו"ד סי' רכ"ח סי"ו גבי התרת חכם דמאן דס"ל דיכול לעשות שליח לשאול על נדרו א"צ הנודר לבא לפני הדיינים כלל כמבואר שם בב"י ע"ש וגם מלשון הגמרא ב"מ ד' צ"ו ע"א והפוסקי' בחו"מ סי' שמ"ו ס"ו האומר לשליחו לא והשאל עם פרתי משמע כן ועוד דהא בגמרא מדמי לה להא דאומר לאפוטרופס הנ"ל דמיירי דאינו בביתו וגם על הבעה"ע קשה דמה צריך ראי' לזה וכי לא ידענו אכתי דשאח"כ ואי מספקא לי' שמא בטול דמי לנדר והפקר לזה אין ראי' מהפרה ומשאיל בבעלים וע"ק אמאי לא הביא מהא דסוכה דשומע כעונה לכן נ"ל דהבע"ה ראה דבסוכה צריך קרא וגם דוקא בשומע ע"כ מספקא לי' שמא לא שייך כלל שליחות בדבור ובסוכה לא מטעם שליחות הוא כלל אלא דלא צריך בזה שליחות כלל וע"כ ילפינן דשומע הוי כאומר בפיו אע"ג דלא שייך שליחות בדבור כלל אבל היכי דצריך שליחות לא מועיל כלל שליחות בדבור וממילא בבטול דודאי צריך שליחות כיון שהחמץ שלו והוי כמו תרומה דכיון שהפירות שלו צריך שליחות וא"כ לא מהני בבטול אפילו שומע וא"כ יליף בעה"ע מהפרה ומשאילה בבעלים דשייך שליחות בדבור וע"כ הא דצריך במצות שומע דוקא הוא משום שהוא חובת הגוף ולא מועיל שליחות וע"כ יליף דה"ה לבטול וס"ל להב"ח דבטול כיון דמשום הפקר הוא והפקר הוא והפקר כנדר ע"כ גם כאן מועיל שליחות לחוד אלא בשמיעה ומדצריך הבעה"ע להביא ראי' דמועיל שליחות בדבור ע"כ דהוי מסתבר דלא שייך שליחות בדבור וע"כ גם אנן נימא דהא דקים להו להגמרא דמועיל שליחות בדבור הוא משום דלמדנו דשומע כעונה וס"ל להגמרא שגם במצות צריך שמיעה משום דשליחות לחוד לא מועיל דחובת הגוף הוא אלא כיון דשומע בעלמא הוי כעושה קצת מעשה בגופו לכן תו מועיל שליחות אע"ג דחובת הגוף הוא כיון דשליחות מועיל לדבור אע"ג דגבי מעשה לא מועיל שליחות בחובת הגוף עדיף בזה דבור ממעשה דשומע כעונה ילפינן אבל ראי' כעושה לא ילפינן ועם שבשדות דאניסי תקנו להם חכמים כאלו שמעו דכיון דאניסי פטרוהו חכמים ותקנו להם חלק בתפלת צבור [ועיין לקמן מזה] וס"ל להב"ח דבטול הוי הפקר גמור כמ"ש בסוף דבריו והפקר הוא משום נדר ובנדר ושבועה אינו מועיל שליחות [מטעם שכתבתי לעיל אות י"א] לכן בעינן ג"כ דיהי' שומע דהוי כעונה אחר דיש שליחות בדבור וצ"ל דס"ל להבעה"ע כדעת הראב"ד שהביא הב"י ביו"ד סי'
רכ"ח

והדברים ארוכים מאוד. ועפר"ת או"ח תצ"ו א' העלה דרשות ביד ב"ד אי להכות מ"מ או נדוי הן בעובר ד"ת באין מעשה או דרבנן וכ"ז בסתם ב"א אבל ת"ח אין מנדין כ"א מלקות בצנעה יע"ש שהאריך [וע"ל בח"א אות כ"ג] ומפני שהאדם יש בו ג' בחינות הרהור והוא המחשבה ודיבור ומעשה והנה בחלק המעשה ישתתף עמו הב"ח בלתי מדבר יש לו ג"כ מעשה כידוע גם קרן כוונתי (קיב) להזיק בטבע"ו ואמנם האדם נפרד מבע"ח במחשבה ודיבור וכבר כתבנו לעיל מהו שיש בכח אלו ג' בחינות לעבור עבירה ולעשות מצוה בהן נמצא י"ג עונשים וכדברירנא:

כח והנה קיי"ל בקידושין שלוחו של אדם כמותו לכל הדברים חוץ לדבר עברה ויליף במה הצד בקדשים וגירושין עי' רא"ש קידושין מ"א ב' ואף במעשה ודבור שליחו כמותו הרי עם שבשדות דאניסי ש"ץ מוציא אותם אף בלא שמיעה כדבעינן למימר לקמן [סי' תקצ"א ע"ש בטור וב"י] אי"ה (קיג) מטעם שליחות ואף בדבר התלוי במחשבה שייך שליחות דאמר מה לתרומה שכן במחשבה משמע (קיד) הואיל דקיל הוא פשיטא שיכול לעשות שליח אבל דבר הצריך מעשה או דבור צריך לימוד וכ"ת דיש סברא להיפך דע"י מחשבה לא מהני שליח דא"כ מה פריך בתרומה למה לי הא צריך אפילו ע"י מחשבה מהני שליח ועב"ח או"ח סי' תל"ד לדידן דביטל בלב מהני אין מהני שליחות על מחשבה שבלב הא כאן משמע להיפך וכ"ת במחשבה לא שייך שליחות כי השליח צריך שיעשה מעשה או דבור ובתרומה אה"נ אם עשה שליח צריך שיוציא בשפתיו דוקא ומ"ש שכן ישנו במחשבה קולא היא מלבד שדין זה לא נזכר בר"מ ז"ל הלכו' תרומות ובלא"ה קשה דמ"מ איתי' להאי דינא דשליחו יכול לבטל באם הוציא בפה שיהא חמצו של פלוני בטל כו' ואי"ה בה' פסח אבאר עוד. והנה במצות א' מוציא חברו כדאיתא בר"ה ספ"ג וד' הוא מטעם שליחות כנראה ממרוצת דברי הב"ח באו"ח תל"ד גבי שליחו יכול לבטל והנה אם יליף מפסח י"ל מעשה דוקא והרא"ש כ' בקידושין במה הצד יליף יע"ש ומ"מ משמע שאין לחלק ואף (קטו) מחשבה מהני
שליחות

שליחות. וק"ש יש מחלוקת ומ"מ פסוק ראשון שצריך כוונת הלב וקבלת עמ"ש וראי (קטז) אין אחד מוציא חברו עאו"ח בזה. וכל היכי דשליח (קיז) לאו בר חיובא הוא ל"ש בי' תורת שליחות

רכ"ח שהשבועה חל מפי הש"ל וכמו שביאר דבריו הכ"ב מס"ק חיו"ד סימן ס"ז דהיינו מטעם דשתיקה כהודאה וטעם רמב"ן החולק עליו הוא דמ"מ הודאה זו בלב הוא ואנן בעינן שיוציא בשפתיו ע"ש ול"ל דסברת הראב"ד דהודאה זו כמוציא בשפתים דמי דשומע כעונה לכן גם כאן מועיל שומע כעונה ומעתה אפשר לומר עוד דס"ל להב"ח דכיון דמסברא לא הוי אמרינן גם בדבור דמועיל שליחות אלא ע"י ראי' ולימוד כנ"ל ממילא במחשבה דלא אשכחן דמועיל בה שליחות ולא מצינו לימוד ע"ז אינו מועיל בו שליחות ונתיישבה ק' הפמ"ג עליו ואפשר לומר עוד דכיון דאינו מועיל שליחות לחוד עד שישמע ג"כ וכנ"ל ממילא גבי מחשבה דלא שייך שישמע מחשבת חברו לא שייך שליחות בזה ועמ"ש לעיל ריש אות י"א ודו"ק ולכאורה משמע דדבר זה אי שומע כעונה הוא משום שליחות או לא תלי במחלוקת הפוסקים שהבאתי לעיל אות ה' למ"ד מצות א"צ כוונה בשמע מחברו אי צריך כוונה או לא דלדעת העזרת מאמרות שהבאתי שם וכתבתי שאפשר לפרש כן גם כוונת הרמב"ם דלצאת בשמיעה לכ"ע צ"כ דלא נעשה שליחו שלא מדעתו וכן לפמ"ש בשם הר"ן דעכ"פ בנתכוין שלא לצאת לא יצא בשמיעה מחברו דלא נעשה שליחו בע"כ מטעם שליחות הוא ולא נחלקו אלא אי נעשה שליחו בסתם אבל לדעת שאר פוסקים שכתבתי שם דשמע מחברו הוי כתוקע מעצמו ונגמרי ע"כ לאו מטעם שליחות הוא דהא איך נעשה שליחו בע"כ ועמ"ש שם ובאות י"א באריכות בעזה"י ול"ע בזה. ולהלכה הנה הח"י כ' שעיקר כדברי הב"י דודאי אקני לי' חמצו שיוכל לבטלו וכש"ע של מהרש"ז כ' ג"כ דהעיקר כדברי הב"י מטעם דבגילוי דעתא סגי ע"ש והבר"י כ' דרבים מרבוותא קמאי הולכים ופשטא הוראה כדברי הב"י ואפשר ג"כ מהך טעמי אכן גם מהפוסקים לאיסור אין ראי' דאפשר מטעם דהוי הפקר והפקר כנדר ול"ע: (קטז) אחד מוציא חברו. משמע דר"ל דאפילו למ"ד דיכול לעשות שליח על המחשבה מ"מ פסוק א' של ק"ש באני ולכאורה משמע כן דהא ודאי אפילו למ"ד דא' מוציא חברו בק"ש בעי שמיעה ואפילו נימא דהוא מטעם שליחות מ"מ לא מועיל שליחות לבד אלא בשומע דהוי כעונה וזה לא שייך על המחשבה דהא אינו שומע המחשבה והוי כקרא ק"ש בלא כוונה ומ"מ לא מצאתי מי שמחלק בכך ועיין מ"א ס"ס ס"א ופר"ח סי' ס"ב ופמ"ג וכס' מגן גבורים שם וכש"ע של מהרש"ז ס"ס ס"א ואפשר דמיירי כשמכוין בעצמו אבל בב"ש קכ"ד כ' הפמ"ג בא"א לקבל ש"ץ חסיד דאפשר שיכוין ויוציא אותנו ע"ש משמע דס"ל דהכוונה אינה מצוה בפ"ע אלא מצוה שיקרא התיבות בכוונה וכיון דהש"ל אומר התיבות בכוונה הוי השומע כעונה בכוונה זו והכי מסתברא ומשמע דה"ה בפסוק ראשון של ק"ש ודוק: (קיז) לאו בר חיובא וכו'. ר"ל דאין אומרים במצוה שליחו של אדם כמותו שיצא המשלח ידי חובתו במעשה השליח אלא דוקא היכי דהשליח הוא בר חיובא ושייך ג"כ במצוה זו. והנה לענין שליחות גמור שיצא המשלח י"ח במעשה השליח לא מצאתי שום מ"ע שהנשים פטורות בו שיהי' שייך בו שליחות גמור דמילה א"צ שליחות דפשיטא דהמשל בלא דעת האב א"צ לחזור ולמולו עיין ביו"ד סי' רס"ח ואפילו למ"ד בסימן רס"ד ס"א דאשה פסולה למול הוא מטעם אחר ולא משום דאינה מחויבת למול את בנה כמבואר שם וגם מצות כתיבת ס"ת למ"ד נשים פטורות עיין בבר"י יו"ד סי' ע"ר אות א' בלא"ה פסק הש"ע שם סימן רפ"א ס"ג דס"ת שכתבו אשה פסולין ואפילו לדעת הדרישה שהביא הש"ך שם סק"ו דכשר מ"מ אפשר דא"צ כלל שליחות גמור לכתיבת ס"ת דעיקר המצוה הוא שע"י נכתב הס"ת ול"ע בזה. ובדין וידוי מעשר יש לעיין דהנה רבינו הרמב"ם סתם בפי"א מה' מעשר שני ולא ביאר אי נשים חייבות בוידוי מעשר או פטורות וגם אי יכול להתוודות ע"י שליח או לא כמו שביאר גבי מקרא בכורים בפ"ד מה' בכורים ה"ב שאשה והשליח אין קורין והרא"ה בס' החינוך מצוה תר"ז כ' ונוהגת מצוה זו בזמן הבית בזכרים משמע אבל בנקבות לא ולא ביאר טעמו של דבר ואי נימא דמדמי לה למקרא בכורים דהאשה אינה קורא משום דכתיב פרי האדמה אשר נתתה לי והארץ לא נתחלקה אלא לזכרים כמ"ש שם במצוה תר"ו וה"נ כתיב ואת האדמה אשר נתתה לנו א"כ גם שליח נמעט מזה כמו דממעטינן גבי מקרא בכורי' שם אכן אי נימא דלא ממעטינן מאשר נתתה לנו דהאי לנו מן לי דלי לא שייך אלא על האיש הקורא ולנו שייך על האומה ישראלים אע"פ שהוא אינו בכלל כיון דמ"מ בכלל ישראל הוא והטעם דאינו נוהג בנשים משום דהוי מ"ע שהזמ"ג דאין מתודין אלא ביום וביו"ט אחרון של פסח של רביעית ושל שביעית כמ"ש הרמב"ם בה' מע"ש שם הל"ד ולפ"ז אפשר לומר דמ"מ שליח מתודה [ומ"מ א"צ טעם הרמב"ם שלא זכרו דסמך אמה דקיי"ל בכל התורה כולה מ"ע שהזמ"ג נשים פטורות דמ"מ הי' לו לבאר כמו שביאר בפ"ד מה' ק"ש ה"א ובפ"ד מה' תפילין הי"ג ובפ"ג מה' ציצית ה"ט] אלא דאכן איפכא שמעינן גבי גר שפסק הרמב"ם סוף ה' מע"ש דאינו מתודה דהה"א ואת האדמה אשר נתתה לנו ובה' בכורים שם ה"ג פסק דגר מביא וקורא דיכול לומר נשבעת לאבותינו שנאמר לאברהם כי אב המון גוים נתתיך וע"כ אשר נתתה לי יכול לומר ולכאורה אפשר לומר טעם הדבר בהיפך דאשר נתתה לי שייך לומר על מה שקנה הוא השדה אבל אשר נתתה לנו היינו לו בכלל ישראל וזה לא שייך בגרים אלא דא"כ תקשה אמאי אשה אינה קורא ומצאתי בספר מראה הפנים בירושלמי פ"ק דבכורים ה"ד שכ' דטעם הרמב"ם גבי גר דלאבותינו דכתיב גבי וידוי מעשר קאי איוצאי מצרים דכתיב בהו ארץ זבת חלב ודבש אבל לאברהם לא נאמר ארץ זבת חלב ודבש וכמ"ש הרמב"ן בפירוש התורה משא"כ לאבותינו דכתיב גבי בכורים דלא כתיב בי' ארץ זבת חלב ודבש קאי אאברהם שנקרא אב המון גוים ע"ש הרי דלא נתמעט גר אלא מלאבותינו ולא מאשר נתתה לנו ובזה אפשר לפרש מ"ש הרמב"ם בפ"ד מה' בכורים שם וז"ל ולאברהם היתה השבועה תחלה שירשו בניו את הארץ עכ"ל וקשה מה בעי בזה וכ' הכ"מ שהוא לנתינת טעם אמאי באמת לא נטלו גרים חלק בארץ כיון שאברהם היה אב המון גוים לזה כתב דהשבועה היתה תחלה קודם שנאמר לו כי אב המון גוים נתתיך ולפי הנ"ל אפשר לפרש שבא ליתן טעם אמאי לא נפרש גם כאן לאבותינו על יוצאי מצרים כמו גבי וידוי מעשר לזה כ' דכיון דתחלת השבועה לאברהם היתה כל כמה דאפשר לפרש על אברהם מפרשינן על אברהם משא"כ גם וידוי מעשר דאי אפשר לפרשו על אברהם דהא כתיב ארץ זבת חלב ודבש ע"כ מפרשינן על יוצאי מצרים אלא דלפ"ז צריך טעם אמאי לא נתמעט גר גם ממקרא בכורים מאשר נתתה לי כמו אשה כיון שלא נטלו חלק בארץ ול"ל דדוקא נשים דעם בפ"ע הם כדאיתא בשבת דף ס"ב ע"א אתמעטו מאשר נתתה לי משא"כ גר כיון דעכ"פ זכרים נטלו חלק בארץ ושדה זו שלו היא לא נתמעט מאשר נתתה לי ולפ"ז שפיר אפשר לומר דנשים דוקא ממקרא בכורים נתמעטו מאשר נתתה לי אבל מוידוי מעשר דכתיב לנו לא נתמעטו אולם עוד אפשר לומר כפירוש א' שכ' הרמב"ם שם דלאבותינו דכתיב גבי וידוי מעשר קאי ג"כ על אברהם ע"ש וע"פ דברי הכ"מ הנ"ל דבשעת שבועה לא היה עדיין אב המון גוים וע"כ גבי וידוי מעשר כיון דכתיב אשר נתתה לנו כאשר נשבעת לאבותינו נתמעטו גרים דלא נתן להם ע"פ השבועה דהשבועה לא היה לגרים משא"כ גבי מקרא בכורים דלא כתיב אשר נתתה לי אלא כאשר נשבעת לאבותינו לא נתמעטו גרים אבל נשים נתמעטו מאשר נתתה לי לחוד ומטעם שכתבתי ולפ"ז ממילא מכ"ש דנתמעטו מאשר נתתה לנו כאשר נשבעת לאבותינו שכתוב גבי וידוי מעשר ומ"מ אפשר דשליח לא נתמעט אבל אשה ודאי אינה יכולה להיות שליח כיון דא"י לומר אשר נתתה לנו. גם יש להסתפק אם זה מקרי מ"ע שהזמ"ג שאין הזמן גורם להמצוה אלא מי שיש בידו מעשר מחויב לבערו ולהתודות אלא שצריך להיות הוידוי ביום הזה והוי היום תנאי לקיום המצוה ואין היום גורם הוידוי. ואחרי שובי נחמתי ואמרתי דפשיטא דא"י להתודות ע"י שליח שהרי א"י לומר ביערתי וגם נתתיו וכל לשון הפרשה אפילו נעשה שליח גם לבערו מן הבית ונתנו למי שראוי לו מ"מ לא הי' עליו המצוה וגם לא מקרי הוא הנותן אלא מי שהיו המעשרות שלו ולא הוצרכו במשנה וברמב"ם להזכירו

לגזבירו דפשיטא דאפילו מכשרו ע"י שליח הוי כמכשרו בעצמו ויכול להתודות בעצמו בכ"מ שהוא והוי חובת הגוף וא"י לעשות שליח ע"ז ול"ד לבכורים דההבאה למקדש הוי עבודה והקריאה חובה להבאה דא"א לשלוח הבכורים ולקרות בעצמו בביתו אלא אם מביא בעצמו הבכורים למקדש אז צריך לקרות וקמ"ל דכשהשליח מביא אינו קורא משא"כ וידוי מעשר דהוידוי הוא מצוה בפ"ע כנ"ל פשיטא דא"י לעשות שליח לזה כמו דלא הוצרך להשמיענו כשמביא הבכורים בעצמו דא"י לעשות שליח לקרות דכיון שעשה המעשה בעצמו שוב הוי הקריאה חובת הגוף ולא שייך בזה שליחות כנלענ"ד. אך ודאי דינו של הפמ"ג אמת בשומע כעונה דמיירי בי' א"כ כמבואר בהרבה מקומות אין מספר ומשנה שלימה היא בר"ה דף כ"ט ע"א כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא רבים י"ח ע"כ ומ"מ נ"ל דאין הטעם משום דמי שאינו מחויב בדבר אינו יכול להיות שליח אלא משום דשליחות לא מועיל בדברים אלו וכמ"ש אלא דאתרבי שומע כעונה ולא עדיף השומע שלא מפי אותו ששמע ממנו מזה ששמע ממנו גופי' דאם הוא אינו מחויב בדבר לאו מצוה קעביד כלל וגם לא שייך ערבות באינו מחויב בדבר לכן גם השומע ממנו לא יצא ידי מצוה דבעינן שישמע ברכה חובה אז הוי כאלו בירך בעצמו ברכה חובה ואפילו המברך יצא כבר מ"מ מחויב הוא מטעם ערבות אבל ממי שאינו מחויב בדבר לא שייך כ"ז וע"ל מ"כ אות ע"ז (קיח) ובן כרך. ד"ז מבואר במ"ז סי' תרפ"ח סק"ד ע"ש ולכאורה הו"ל בן עיר בט"ו דבן כרך בי"ד מסתפק בירושלמי שהביא שם אלא כיון דלאו מטעם זה מספקא להו אלא משום דאמר ר' חייא רבה הכל יוצאין בי"ד וגם כ' שם בשם הפר"ח דש"ס דילן סובר דאין יוצא בן כרך בי"ד לכן לא דקדק בכך. ובעיקר דין זה כתבו הפר"ח והפמ"ג שם דבמחלוקת שנוי' דלרש"י שכ' ברים מגילה דבן עיר מוציא לבן כפר בי"א י"ב י"ג ה"ה בן עיר לבן כרך בט"ו ובן כרך לבן עיר בי"ד ולר"ן שם בן עיר אינו מוציא לבן כפר וה"ה לבן כרך או להיפך והירושלמי מסייע להר"ן ואני מצאתי להריטב"א בחידושיו בשם מורו [הוא הרא"ה] בשם רבותיו דאפילו להירושלמי מוציא בן עיר לבן כפר שכן היתה עיקר התקנה וכחד עם חשיבי וגם הכפרים ראויים לקרות בי"ד אם ירצו גם העיירות לפעמים קורין ככפרים [כצ"ל להגי' ע"ש] כשאין עשרה בטלנים משא"כ בן עיר ובן כרך חלוקים לגמרי בדיניהם ע"ש וא"כ גם רש"י יכול לסבור דינא דהירושלמי אלא דבן עיר לבני הכפרים שאני ודוק: (קיט) עבד נעשה שליח וכו'. ולענ"ד אין מזה ראי' דבדבר השייך שליחות גמור אינו יכול להיות שליח מי שאינו מחויב בדבר דשאני עבד בקידושין וגיטין שאינו יכול לעשות כלל הדבר הזה לעצמו ואם קידש אינה מקודשת וממילא לא שייך בו ענין גט כלל אבל בדבר דלא שייך לומר שאין המעשה עשוי להמעשה ע"כ נעשה אלא שאינו מצוה בדבר אפשר דשפיר נעשה שליח וכן משמע בקידושין דף מ"א ע"ב דמצריך קרא דאין עכו"ם נעשה שליח מאתם גם אתם מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית ואמרינן הא ל"ל קרא מדר' חייא בר אבא א"ר יוחנן נפקא דא"ר חייא ב"א א"ר"י אין העבד נעשה שליח לקבל גט מיד בעלה של אשה לפי שאינו בתורת גטין וקידושין ומשנינן אצטרך סד"א עבד דלאו בר היתירא הוא כלל אבל נכרי הואיל ואיתי' בתרומה דנפשי' דתנן הנכרי והכותי שתרמו תרומתן תרומה אימא דשליח נמי מצי עביד קמ"ל וכ' הריטב"א וז"ל כלומר דלא שייך בתורת גיטין כלל לא לכתחלה ולא בדיעבד אבל נכרי הא איתי' בתרומה דנפשי' בדיעבד דתנן וכו' עכ"ל משמע דעיקר טעמא משום שגם בדיעבד אין מעשיו כלום [ואע"פ שכתבו הפוסקים שם דמיירי בגוונא דלא נפטרו הפירות היינו שלא יהיו הפירות פטורים דאפילו ביד ישראל כשהפירות פטורים לא חל עליהם תרומה אבל מ"מ ודאי אין הגוי מחויב להפרים] ומעתה אשה במ"ע שהזמ"ג דלא שייך זה אפשר דשפיר נעשה שליח ובפרט לפמ"ש הרבה פוסקים דנשים מקבלות שכר אמ"ע שהזמ"ג הביאם הב"י באו"ח סי' י"ז ע"ש ומכאן יש להביא ראי' דאין הדבר תלוי כלל אם הוא מצווה או לא דהא מכאן ילפינן דאין שליחות לעכו"ם כלל אפילו במו"מ וכדומה אע"פ שמצווין על הדינים ומנ"ל דלמא דוקא בתרומה אתמעטו משום שאינו מצוה עליו הע"כ אין חילוק בזה אולם כבר כתבתי שלענ"ד אין זה במצות כלל שיהא שייך בזה שליחות גמור ול"ע: (קכ) קשיא קטן. ולפמ"ש לעיל דע"כ לאו שליחות גמור הוא אפשר לומר דכיון דע"כ צריך שישמע בעצמו תו הוי קלא כקטן המקרא את ההלל בסוכה דף ל"ח ע"א דמועיל בדאורייתא כשעונה אחריהם מה שהם אומרים וה"כ בדרבנן בשומע דהוי כעונה ומועיל בזה שליח קטן ואפשר הוא בכלל מ"ש אח"כ וי"ל דשומע כעונה: (קכא) לא שייך בקטן. משמע מדבריו דקטן שקידש לעצמו אינו מוציא גדול אפילו כבר התפלל ויצא מדאורייתא וכמ"ש המ"א סי' רע"א סק"א וכבר כתבתי נח"כ אות י"ז דלענ"ד לא נראה כן וע"כ כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ועשאוהו ערבים במילי דרבנן ע"ש: (קכב) ומשמע קצת וכו'. כבר כתבתי דילפינן לה מקרא בסוכה דף ל"ח ע"ב ואפשר לומר דהוי אסמכתא ולפמ"ש לעיל דאין כאן שליחות גמור ע"כ מדאורייתא הוא מדיוצא ידי חיוב דאורייתא בשמיעה: (קכג) בלא שמיעה. עיין מזה בסי' קכ"ד ס"ח וכמ"ש שם בשו"ת: (קכד) בקטן פחות מי"ג וכו'. ק"ל דבאו"ח סי' נ"ג ס"י כ' הש"ע וז"ל אם אין שם מי שיודע להיות ש"ץ כ"א בן י"ג שנים ויום א' מוטב שיהא הוא ש"ץ משיבטלו מלשמוע קדושה וקדיש עכ"ל משמע הא אם אין שם כ"א פחות מבן י"ג מוטב שיבטלו מלשמוע קדושה וקדיש ולא יהא הוא ש"ץ ובסי' כ' יש ללמוד זכות על מקומות שנוהגים שהקטנים יורדים לפני התיבה להשלים תפלת ערבית במוצאי שבתות עכ"ל וכ' המ"א ס"ק י"ב וז"ל דהא אינו מוציא הרבים י"ח דהא אין מחזירין התפלה רק שאומר קדיש וברכו עכ"ל ומשמע דקאי אדלעיל ס"ח דמשמע גם דפחות מבן י"ג לא ירד לפני התיבה ומוטב שיבטלו מלשמוע קדושה וקדיש מ"מ במקום שיש מנהג שהקטנים יורדין לפני התיבה בערבית מ"ש יש ללמוד זכות עליהם כיון דפכ"פ אין מוציא הרבים י"ח ומטעם זה יורדין אפילו יש אחר ומ"מ משמע ודאי דהיכי דמוציא רבים י"ח פשיטא דלא מועיל קטן אפילו ליכא אחר מוטב שלא ירדו לפני התיבה כלל משירד קטן ושלא כדברי הפמ"ג כאן. ובטעם הדבר דאין קטן יורד לפני התיבה נאמר בב"י שם ב' טעמים הא' בשם רש"י דכל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא רבים י"ח ובשם הרשב"א בתשובה בשם הראב"ד כ' דכיון דברכות ותפלות דרבנן נינהו וקטן שהגיע לחינוך דרבנן ה"א דאתי דרבנן ומפיק דרבנן קמ"ל [מתניתין] משום כבוד צבור לא עבדינן דגנאי הוא לצבור שהקטן מוציאן ע"ש ואפשר לומר דפליגי אי תרי דרבנן מוציא חד דרבנן דלרש"י אינו מוציא ולרשב"א והראב"ד מוציא והך דהכא דמי ממש למגילה דא"י הקטן להביא א"ע לידי חיוב שיהא חד דרבנן ולפ"ז לפי מה שפסק הש"ע בסי' תרפ"ט ס"ב דאין הקטן מוציא גדול ה"ה כאן עיקר לדידן טעם רש"י או אפשר לומר דס"ל דתפלה פ"א ביום דאורייתא [עיין סי' ק"ו ס"ב וכמ"א שם] והכא משמע דמיירי בכל ענין ואפילו הגדול כבר התפלל פ"א ביום זה לכן השוה להו בין אם הקטן לא התפלל ובין שג"כ כבר התפלל בר חיובא הוא בלא ס' אלא חד דרבנן ואע"פ שילא

שליחות כמו אשה במ"ע שהז"נ (קיח) ובן כרך בי"ד וכדומה ואין (קיט) עבד נעשה שליח לקבל קידושין וגיטין לפי שלא שייך בי' ה"ה כאן. וכל המצות אע"פ שיצא מוציא הוא דהוי כמחויב בדבר מטעם ערבות ומ"מ עיקר שא' מוציא חברו מטעם שליחות הוא וכאמור. וא"כ (קכ) קשיא קטן דלאו בר שליחות הוא אמאי באכל האב שיעורא דרבנן מוציא בן לאביו כמ"ש המחבר בקפ"ו וגם ערבות (קכא) לא שייך בקטן כ"ש דעיקר מטעם שליחות וי"ל דשומע כעונה (קכב) ומשמע קצת מה"ת שומע כעונה עי' תוס' ברכות [דף כ' ע"ב ד"ה כדאשכחן] גבי בעל קרי מהרהר בלבו מסיני כו' ברכות צריך שישמע מפי המחויב בדבר ומש"ה קטן דעכ"פ מחויב מדרבנן והאב שומע ממנו יוצא באכל שיעורא דרבנן (קכג) בלא שמיעה אף מגדול אין יוצא אפילו דיעבד כמבואר ברי"ג ס"ג. ולפ"ז יצא לנו הדין (קכד) בקטן פחות מי"ג וב"ש בר"ה ויוה"כ שאין אחר לירד לפני התיבה כ"א הוא שאין זולתו יודע למ"ד תפלה דרבנן י"ל דמוציא אחרים דרבנן מפיק דרבנן עב"י או"ח נ"ן בזה (אף למ"ד

למ"ד ד"ת די בפ"א ביום) מ"מ (קכה) עם שבשדות דאניסי דש"צ מוציאם בר"ה וויה"כ למ"ד בן מקטן לא די דאין שליחות לקטן ואי"ה יבואר בה' ר"ה וויה"כ בזה ועאו"ת (קכו) בב"י באם מחלו הצבור ובאין אחר לירד כו' אפשר הוי א"א ואי"ה יבואר. ועיין בירושלמי ס"פ ראוהו ב"ד ה"י הקשה בן מברך לאביו הא רק לחנכו תפתר בעונה אחריהן כו' סובר (קכז) דאף דרבנן אין מחויב כ"א חינוך על האב מוטל עתוס' מגילה גבי חש"ו יע"ש וחולק על בבלי ברכות כ' ב' דסובר דקטן מדרבנן בר חיובא הוא ומטעם שומע כעונה ועיין (קכח) מפרש ישם ד"ד ואיך יוציא ד"ת לכאורה קשה אף דרבנן אין מוציא לירושלמי דלאו בר חיובא כ"א חינוך על אביו מוטל ומ"ש הרא"ש אשה לאו בכלל ערבות י"ל הואיל ואין מחויבת או דלאו בכלל ערבות כלל הוי ועמ"ש לעיל בחלק אישיים [בח"ב אות ט"ז ל' ל"ב] באשה וגר וממזר אי שייך בהו ערבות:

כט אעתיק בכאן מ"ש במגילה המרדכי סוף ה' קטנות ממזר שכתב ס"ת פסולה משום דאין מוציא רבים י"ת או מדרבנן או מה"ת יע"ש ועש"ך יו"ד רפ"א אות ח' ובאו"ר או"ח סי' נ"ג אות כ"ב מדין ממזר ש"צ ובש"ע ס"ט גר ראוי להיות ש"ץ אלמא משמע גר ישנו בכלל ערבות [וע"ל ח"ב אות ט"ז] דכבר התפלל בלחש וחזרת התפלה להוציא רבים ועמ"א או"ת ל"ט אות ט' בתפילין כשר ממזר וסיים שם (בד"מ) [בשם ד"מ] ממזר וגר תוש"ב כו' (וד"מ נ"ל מיותר) ותפשתי בד"מ עם הטורים ונדפס בפ"ע אין שם גר תושב כ"א (קכט) גר סתם דתפילין כל שאין בקשירה אין בכתיבה גם בס"ת השמיט המחבר גר תושב והביא רק ממזר י"ל דגר תושב לאו בר עדות הוא דלא מקרב אחיך הוא וע"א נאמן באיסורין לא גר תושב ואיך נאמן לומר דכתב האזכרות לשמן והר"ב מיירי שם בכותב אזכרות לפני ישראל ואומ'

מוציא וכמ"ש לעיל ולכן בע"כ צ"ל משום כבוד הצבור וכ"מ דעת הראב"ד דתפלה דאורייתא מדלא השיג על הרמב"ם בפ"א מה' תפלה ולא כמנין המצות מ"ע ה'. והנה בא"א שם כ' על המ"א וז"ל כ"ה בב"י דערבית לדידן קבעוה חובה רק שאינו מוציא כלום ומיהו מחילת הצבור לא מהני כמ"ש ס"ו ולפ"ז קטן בערבית אין מוציא בברכת ק"ש ומיהו י"ל דקי"ל בקפ"ו דמוציא ומ"מ ליכא כבוד צבור כה"ג דרובן בקיאין משא"כ בשים חזרת התפלה גנאי לצבור כה"ג עכ"ל ור"ל דבב"י נאמרו עוד ב' טעמים לקיים המנהג הנ"ל א' לדעת הרשב"א הנ"ל יש מקום לומר דהצבור מוחלים על כבודם ולדעת רש"י איכא למימר דתפלת ערבית שאני דרשות הוא ע"ש והמ"א בחר לו בטעם שאינו מוציא כלום ובא ליתן טעם לדבריו אמאי שביק הנך טעמי לזה כ' דערבית לדידן קבעוה חובה ואזיל הטעם שכ' הב"י לדעת רש"י ואח"כ כ' ומיהו מחילת הצבור לא מהני לשלול הטעם שכ' הב"י לדעת הרשב"א דאנן קיי"ל בס"ו דמחילת הציבור לא מהני וכמ"ש המ"א שם סק"ט וע"כ בחר המ"א בטעם זה ולפ"ז דוקא כשאינו מוציא משא"כ להנך ב' טעמי ואח"כ כ' ומיהו י"ל וכו' ומ"מ וכו' ר"ל דלפי מאי דקיי"ל בסי' קפ"ו דמוציא מוציא גם בברכות ק"ש ואח"כ לכאורה גם טעם א' ליתא לדידן לזה כ' ומ"מ וכו' ר"ל דאח"כ ע"כ הא דאין קטן יורד אינו אלא משום כבוד הצבור דקיי"ל דלא מהני מחילה וליכא כה"ג משום כבוד הצבור כלל אלא דוקא בחזרת התפלה וא"כ קם דינא כהנך טעמי דיכול להוציא בברכת ק"ש כ"ה המשך דבריו ולפ"ז לכאורה יש מקום לדבריו כאן לדעת רש"י דלית לי' משום כבוד צבור באקראי אפילו בקטן ויכול להוציא גם בתפלה אלא דא"כ מתניתין דאין קטן יורד לפני התיבה וכ' רש"י הטעם משום שאינו מחויב בדבר היכי תוקמי' וע"כ לרש"י אינו יכול להוציא ומאן דס"ל יכול להוציא ע"כ מפרש כהרשב"א ובתפלה ודאי אינו יכול להוציא משום כבוד הצבור וגם בברכת ק"ש מוכח דעת הב"י והמ"א דשייך כבוד צבור מדהוצרכו לטעם מחילת הצבור דלא מועיל לדידן ולפמ"ש לדעת הרמב"ם והמחבר בסי' ק"ו ס"ב דתפלה פ"א ביום דאורייתא הי' יכול להוציא כשהתפללו הצבור כבר פ"א היום לולא הטעם דכבוד צבור ולדעת רוב הפוסקים שהביא המ"א שם סק"ב דתפלה דרבנן דמי ממש למגילה דהכרעת הש"ע דקטן א"י להוציא בלי טעם דכבוד צבור ול"ד להא דסי' קפ"ו וכמ"ש ומדברי הפמ"ג אח"ז שכ' למ"ד תפלה דרבנן וכו' אף למ"ד ד"ת וכו' משמע דלמ"ד דרבנן יכול להוציא טפי מלמ"ד ד"ת ולענ"ד כמ"ש ודוק: (קכה) עם שבשדות. ולפענ"ד ע"כ עם שבשדות ג"כ לא משום שליחות גמור הוא דהא חובת הגוף הוא אלא כיון דאניסי פטרינהו רבנן ותקנו להם שש"ץ מוציאן וא"כ אפילו לאו בר שליחות נמי ומ"מ כבר כתבתי דקטן אינו מוציא כלל: (קכו) בב"י וכו' כ"ל דר"ל דהב"י ר"ס תקפ"א מביא מחלוקת אי מועיל מחילת הצבור ואע"ג דקיי"ל דלא מהני מחילה מ"מ כאן אחר הוי א"א ואע"ג דכבר כתבתי דמוטב שיבטלו קדושה וקדיש ולא ירד פחות מבן י"ג מ"מ מספקא לי' היכי דאיכא תרתי שהצבור מחלו גם ליכא אחר כנ"ל לפרש דבריו לפמ"ש לעיל דאנן קיי"ל דא"י להוציא כלל אי דרבנן לאו דרבנן א"כ לפי טעם זה אין כאן ספק כלל ומדלא הביא הב"י דפליגי הנך טעמי בזה משמע שגם למ"ד משום כבוד צבור לדידן דלא מהני מחילה אפילו אין אחר נמי ודוק: (קכז) דאף דרבנן וכו'. משמע דלמ"ד דאינו רק לחנכו אינו מוציא דרבנן וזה היפך סברת רש"י ברכות דף מ"ח ע"א ד"ה עד שיאכל דס"ל דאינו מחויב גמור ומוציא דרבנן אלא משום דאינו מחויב גמור אינו מוציא דאורייתא ע"ש וצ"ל דס"ל להפמ"ג דהירושלמי סובר דמטעם זה גם דרבנן אינו מוציא אכן הראב"ד בהשגות פ"ה מה' ברכות הע"ו הביא הירושלמי הזה ופירש דס"ל להירושלמי דבזית דאורייתא ולא מבעיא לה שיעורא דרבנן כלל לכן צריך לאוקמא בעונה אחריהן ופסק כן ע"ש והשטמ"ק ברכות דף כ' ע"ב הביא הירושלמי הזה ומפרש דהירושלמי מוקי לה כשאכל שיעורא דאורייתא ע"ש וכ"מ בחידושי הריטב"א סוכה דף ל"ח ע"א דאפשר לאוקמי להאוא דבן מברך לאביו בכה"ג ע"ש ולפ"ז גם הירושלמי כבבלי ס"ל לדינא דקטן מוציא דרבנן אלא דלהראב"ד לא משכחת לה אלא בקידוש כשהגדול כבר התפלל או במגילה למ"ד תרי מדרבנן מוציא חד דרבנן ודוק: (קכח) מפרש שם. כ"כ הקרבן עדה שם ובסוכה פ"ג ה"ט ולפמ"ש דבריו נכונים וס"ל כהראב"ד או כהשטמ"ק: (קכט) גר סתם. אמת כי בד"מ לא נזכר רק גר סתם אמנם מוכרח הוא דר"ל גר תושב וכמ"ש הבר"י ביו"ד שם אות ז' ובשירי ברכה אות כ' שהרי כ' הד"מ וז"ל ועיין ביו"ד סי' רפ"א כתבתי דגר וממזר אסורים לכתוב ס"ת מיהו נראה דבתפילין ומזוזות אין לחוש עכ"ל הרי דמאי דאסר ביו"ד הרי כאן ושם מיירי להדיא בגר תושב וכמ"ש הב"י שם בשם המרדכי. ומה שהקשה הפמ"ג דכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה ודאי קושיא הוא וכ"כ הבר"י שם בשם המש"ל פ"א מתפילין הי"ג בקושיא דל"ל טעם אחר בס"ת ואמאי כשרים לכתוב תפילין ומדברי הפמ"ג משמע דלא קשה לו מהא דכל שאינו שאינו בקשירה אינו בכתיבה אלא בתפילין והמש"ל הקשה גם בס"ת וכן מבואר בחמדת הב"י שם סוף הסימן דכ"ש בס"ת פסול כל שאינו בקשירה וכ"פ בש"ע שם ס"ג דעבד ואשה פסולים לכתוב ס"ת והיינו מהאי טעמא וע"ש בש"ך סק"ז ואני מוסיף להפליא דהא גר תושב היינו שקבל עליו ז' מצות כ"כ כמ"ש ביו"ד סי' קכ"ד ס"ב ופשיטא דגוי גמור הוא דהא מדינא כל הגוים צריכין לקיים ז' מצות ב"נ ונענשין מיתה כשעוברים עליהם וכי ס"ד דכולם כשרים לכתוב ס"ת ולא מצינו חילוק בין גר תושב לעכו"ם אלא לענין יי"נ שם דתלי באם הוא עובד אלילים ולענין אם מותר להרגו בסי' קנ"ח ע"ש בש"ך סק"ב והמש"ל שם כ' דלא עדיף גר תושב מאשה ועבד ונ"ל דלרווחא דמלתא כתב כן דשפ"פ לא עדיף מאשה ועבד אבל ודאי משמע דדינו כגוי גמור אלא כיון דאפי' באשה ועבד קיי"ל דפסולין לא דקדק בכך שוב מצאתי בריטב"א מכות דף ט' ע"א שיש חילוק בין גר תושב ובין ב"נ שמקיים ז' מצות דגר תושב היינו שקבל עליו בב"ד של ישראל לקיימם והוי מצווה ועושה משא"כ בן נח ע"ש ומ"מ משמע מדבריו ומסוגיא דגמרא שם דדינו כעכו"ם לכל דבר ואין חילוק ביניהם אלא לענין להושיבו בינינו ולהחיותו ע"ש ועיין ברמב"ם פ"ה מה' מלוה ולוה ה"א וכמש"ל שם דלאו אחיך הוא ע"ש והנה הפמ"ג דלא קשה לו בס"ת אלא דלאו בר עדות הוא ובכותב אזכרות לפני ישראל ליתא לי' כ"ל דהוא ע"פ מ"ש בא"א סימן ל"ט סק"ט וז"ל בס"ת יש דעות דלאו לימוד גמור הוא כתיבה כתיבה מתפילין ועיין

ועיין ברא"ש ה' ס"ת עכ"ל ונ"ל דר"ל דהרא"ש שם סי' כ' שהם ולא כ' טעם פסול כתיבת עכו"ם משום שאינו בקשירה כמ"ש בה' תפילין סי' ג' אבל אין מזה ראי' דהעתיק המימרא בלשונה וניחא לי' להביא מימרא דרב נחמן דמפורש בה חילוקים בין מין לעכו"ם ובין כתב לנמצא בידו ובה' תפילין העתיק ברייתא דמפורש בה טעמא דכל שישנו בקשירה ומה שחסר זה גילה זה וכן בפ' השולח סי' מ"ו העתיק לשניהם אמנם רש"י בגיטין דף מ"ה ע"ב ד"ה ואמרי לה קורין כ' וז"ל דה"ה הוא ספק ישראל כתבו ואת"ל הוא כתבו שמא למכור ישראל כתבו ולא לשם עכו"ם עכ"ל משמע דאלו היינו יודעים דלמכור לישראל כתבו הי' כשר אכן כבר חלקו עליו התוס' שם וקיי"ל כן בש"ע בסתם דעכו"ם ועבד ואשה פסולים מטעם שאינם בקשירה כמבואר בב"י שם וממילא אפילו כתבו למכור לישראל ואפילו הדרישה שהביא הש"ך שם סק"ו לא פקפק אלא אעבד ואשה וקטן אבל בעכו"ם לכ"ע פסול בכל ענין ומכ"ש הרמ"א שסתם גם בעבד ואשה וקטן לפסול. עוד כ' הפמ"ג שם דבש"ך יו"ד סי' רפ"א אות ו' משמע דגרס סתם גר ואנכי לא ידעתי שום משמעות שם ונ"ל דט"ס הוא וצ"ל אות ח' ור"ל ממ"ש הש"ך שם כמה פעמים סתם גר אכן לענ"ד פשט לשון הש"ך שם משמע דאדלעיל קאי שכ' וה"ה גר תושב וכו' וע"ז כ' אח"כ סתם גר ור"ל גר שנזכר למעלה וקיצר בדבר ולא מצאתי שום דעה שיפסול גר צדק לכתיבת ס"ת ולענ"ד דמ"ש רמ"א ביו"ד וה"ה לגר תושב ר"ל דגר תושב פסול לכ"ע והא דסמכו אצל ממזר דשניהם דברי המרדכי הם ומ"ש בד"מ או"ח דבתפילין ומזוזות אין לחוש לא קאי אלא אממזר וע"כ דחוק ומוקי אתפלי' ומוטב לסבול דוחק בלשון מלפרש דבר התמוה לדינא ונ"ל דזהו בכלל דברי הש"ך סק"א שכ' שאינם חייבין במצות. שוב מצאתי ביד אפרים באו"ח שם שכ' דמיירי בגר תושב שקבל עליו כל מצות שבתורה חוץ מאיסור נבלה ע"ש וה"ה חוץ מא' משאר מצות ועמ"ש בחידושי לאו"ח שם בעזה"י: (קל) טעם א' וכו'. ר"ל וע"כ מיירי בכותב לפני ישראל ולענ"ד דאפילו בכותב לפני

ואומ' כו' אלא דכ' (קל) טעם א' שאין כותב בלא תאכל כל נבלה כו' תיפוק לי' דאין לו נאמנות וצ"ע. ונ"מ באם יצא מוציא מטעם ערבות אם שייך זה בממזר דפסולי קהל הוא אם הוא בכלל ערבות וכבר כתבנו למעלה [בח"ב אות ל'] מזה וכאן אין להאריך. ואזכור עוד קצת מדין סומא ויש לי בזה שאלה קטנה הנה נא אציגא פה וזה תוארה:

שאלה ראובן ששלח לסומא לקדש לו אשה והלך וקידשה ואח"כ קידש אחר ג"כ אי יש לחוש לקידושי שני או לאו ואם יש לחלק באם המשלחו ג"כ סומא או לאו. תשובה לא נפלאת הוא מחלוקת הפוסקים אם הלכה כר' יהודה בפ' החובל אי סומא חייב במצות או לאו עב"י או"ח נ"ג הביא דברי רבינו ירוחם סומא פורס ע"ש לא יורד לפני התיבה י"ל דסובר (קלא) זה דרבנן וסומא עכ"פ מדרבנן חייב ותפלה סובר כר"מ דהוי מה"ת משה"ה לא אתי דרבנן ומפיק ד"ת ועסי' רצ"ח סומא בהבדלה ובב"י שם ובע"ץ נ"ץ כתב אות כ' סומא חייב במצות מדרבנן דלא להוי כעכו"ם וזה כר"י עתוס' מגילה פרק הקורא המגילה עומד ואפ"ה כ' יורד לפני התיבה דלא (כר"מ) [כרי"ו] אפשר פוסק תפלה דרבנן ועסי' ק"ו במ"א וט"ז שם ולפ"ז י"ל למאן דפסק דסומא אין חייב במצות מה"ת לאו בר שליח הוא דבעינן אתם גם אתם שיהא השליח והמשלח שוין ואף (קלב) דהמ"א בנ"ג אות ט"ז כ' דחייב מה"ת מ"מ מידי ספקא לא נפקא וצריכה ג"כ גט משני ולהר"מ ז"ל כל מידי דרבנן הוי מה"ת מלא תסור י"ל יכול לעשות שליח דחייב הוא מה"ת ושאני ההוא דברכות דלא אתי דרבנן ומפיק ד"ת דהכי אתנו. ומיהו אם המשלח ג"כ סומא י"ל דודאי יכול לעשות שליח דבעינן שיהא המשלח ושליח שוין והרי הם שוין שהרי הר"ב אומר כן בשו"ת משאת בנימן סי' צ"ו (קלג) בעכו"ם שעשה שליח לעכו"ם חברו לקנות חמץ כ' אתם ושליחכם שוין ועכו"ם עושה עכו"ם שליח דשוין הי"ה סומא ששולח סומא אין בו פקפוק כאמור דשוין ונעשה שליח כאמור. והנה ראיתי אע"ג לר"י סומא פטור מכל המצוה היינו מעשין

ישראל אדעתא דנפשי' קעביד וכדאיתא בגיטין דף כ"ג ע"א וכדפירש"י שם ד"ה לדעתה כיון דגדול הוא ויש בו דעת בפ"ע נ"מ למ"ש הרא"ש בה' ס"ת ס"ג לחלק בין היכי שנעשה הדבר ברגע אמרינן אדעתא דישראל קעביד ובין היכי דצריך שהיי' אמרינן אדעתא דנפשי' קעביד פשיטא דהכא צריך שהיי' אלא אפילו למ"ש התוס' בגיטין שם ד"ה נכרי ובזבחים דף ב' ע"ב ד"ה סתם אבל היכי דבעינן שיכוין בפירוש לשמה אמרינן עכו"ם אדעתא דנפשי' קעביד והיכי דסתמא כשר אמרינן אדעתא דישראל דעכו"ם סתמא קעביד ע"ש מ"מ לא מצינו דכתיבת ס"ת כשר בסתמא דדוקא בקדשים שכבר הקדישם אמרינן סתמן לשמן קאי וכן במילה שא"צ להקדישם כלל אבל כאן דעתה צריך להקדישם לא נסתבר כלל לומר שיכשר בסתמא וע"כ לא מסתפק הרא"ש שם אלא אי די במחשבה או שצריך גם דבור אבל פשיטא דלא סגי בלא מחשבה ולכן סתמו הפוסקים והש"ע דצריך לשמן משמע דוקא בפירוש לשמן ולא סגי בסתמא וממילא אמרינן עכו"ם אדעתא דנפשי' קעביד ומשמע דהיכי דאמרינן עכו"ם אדעתא דנפשי' קעביד אפילו אומר בפירוש שעושה לשמה אינו מועיל דאל"כ יוכשר גם גבי גט בכה"ג א"ו אמרינן שמא לבו בל עמו וא"כ לא מועיל כלל בפני ישראל ול"ע: (קלא) זה דרבנן וכו'. ר"ל והיינו נימא דתרתי דרבנן אין מוציא אחד דרבנן כפסק הש"ע סי' תרפ"ט ס"ב וכבר נתבאר לעיל אות כ"ח ובח"ב אות י"ז מ"מ סומא שאני כמ"ש התו' מגילה דף כ"ד ע"א ד"ה מי ע"ש: (קלב) דהמ"א בנ"ג. הנה גם הב"ח שם ס"ה ומהרש"ל בת' סי' ע"ז ויש"ש פרק החובל סי' כ' פשיטא להו דאין הלכה כר"י [חוץ גבי גלות דהלכה כמותו וכ"פ הרמב"ם בפ"ו מה' רוצח ה"י] וכן מוכח דעת הרמב"ם מדלא כ' בה' סנהדרין דפטור ממלקות וממב"ד כדס"ל לר"י בב"ק דף פ"ו ע"ב וכ"מ עוד מדבריו דהא פסק בפ"א מה' תפלה דתפלה דאורייתא ואפ"ה פסק בספ"ח דלעשה ש"ץ ומוציא רבים בתפלה וכמ"ש הב"י בסי' נ"ג בשמו וכן משמע דעת המחבר שפסק בסי' נ"ג סי"ד דיורד לפני התיבה ובסי' ק"ו ס"ב לפי דברי המ"א סק"ב משמע דס"ל דתפלה דאורייתא וגם מצינו מי שסובר דהלכה כר"י אגב הר"ן הביאו גם המ"א סי' נ"ג ס"ק ע"ז ויחיד הוא נגד כל הנך רבוותא והכי הוי סוגיין דעלמא דלא כמותו מי שסובר שהוא יוציא סומא את ב"כ בקידוש ואע"פ שלפעמים הנשים לא התפללו וחייבין מדאורייתא אלא נשמע. סוגיין דעלמא דאין הלכה כר"י וסומא חייב דאורייתא וממילא אין חילוק בין היכי דחייבי עשה לחייבי מב"ד דמנ"ל לחלק שוב ראיתי בגרעק"א קידושין דף ל"א ע"א שכ' דפשיטא דלית הלכתא כר"י ע"ש וע"ל סוף ח"ב: (קלג) בעכו"ם שעשה שליח. עיין מ"א סי' תמ"א סק"ד שחולק על המ"ב והסכימו לדבריו האחרונים שם והש"ך בחו"מ סי' רמ"ג סק"ה הביא דברי המ"ב בסתם והב"ש ס"ס ה' הביא ראי' לסתור דברי המ"ב מדברי הת"ה שכ' כשמוכר בהמה לעכו"ם והעכו"ם אינו מסרס בעצמו אלא נותן לעכו"ם אחר לא אסור משום לפני עור לא תתן מכשול דהוי לפני דלפני ואפילו נותן לשליחו דאין שליחות לעכו"ם והקצה"ח ר"ס קפ"ח דחה ראיתו דעיקר טעם הת"ה דאין שליח לד"פ ע"ש והפמ"ג לקמן סי' ת"ג במ"ז סק"ד כ' דלפי מה דס"ל למ"א בחו"מ סי' שפ"ח סע"ו דבמוחזק לעבור לא אמרינן אבלד"ע ה"ה הכא שהם עכו"ם מוחזקין לסרס ולא שייך אבלד"ע וע"כ עיקר הטעם דאין שליחות לעכו"ם ולענ"ד אפשר לפרש מ"ש רמ"א שם דא"ל אבלד"ע הואיל והוחזק בכך ר"ל וא"כ המוסר לידו כמוסר ליד עכו"ם ובטעם האחרון שכ' הרשב"ץ הביאו הש"ך שם ס"ק ס"ו והש"ך לא השיג ע"ז אלא משום דס"ל דאין במסירת השטר דין מסור כלל משמע דבעלמא מודה לסברת הרשב"ץ ולענין הלכה כבר כתבתי דהסכמת האחרונים באו"ח כדברי המ"א אכן בס' ברי"י באה"ע שם הביא דעות חלוקות בזה והספרים שהביא אינם ת"י לכן לא ראיתי להאריך ונ"ע וע"ל ח"ה אות א'. שוב אנה ה' לידי שו"ת חות יאיר וראיתי דמ"ש הבר"י בשמו דבסי' מ"ט כ' כדברי המ"ב ליתא שלא כ' שם אלא דאפילו אומר לעכו"ם שיאמר לעכו"ם אחר לעשות מלאכה בשבת יש בו משום שבות

מעשין לעשות בקום ועשה הא לאוין מה"ת מצוה (קלד) שלא לעבור עיין מסכת מכות ט' ב' סומא אין גולה מקרא יע"ש. ומ"ש התוס' במגילה דלא להוו כעכו"ם י"ל היינו במ"א ועיין ב"ק פ' החובל וא"כ ודאי בכלל בני ברית הוא כעבד דחייב בקצת מצות ג"כ והדברים ארוכים:

ל ומתוך דברי חה"ר במגילה דף י"ט ע"ב ראיתי ש"ש ללמוד ממנו (קלה) לתרץ הא דקטן מוציא למי שאכל שיעורא דרבנן ואלו מגילה והלל אין מוציא קטן לגדול אע"ג דתרווייהו דרבנן וכן קשה בהמחבר קפ"ו להלכות מגילה (וי"ל ד"ק והלל קשה) כתב דכל שעיקרו דרבנן חמירא טפי וחינוך קיל אטו לאחר זמנו משא"כ שיעורא דרבנן הוי סייג אטו כדי שביעה וקטן נמי סייג אתי סייג ומוציא סייג יע"ש. ולכאורה הי' נראה לפרש דבריו בנקדים מ"ש הרמב"ם ז"ל כל דרבנן ד"ת מלא תסור ואתנו בכמה דברים אבל י"ל כל שעשה לסייג אסמכוהו רק ללא תסור וד"ת לית בי' משא"כ כשעשה מצוה דרבנן בפ"ע כמגילה וחנוכה והלל ד"ת ממש יש בי' מלא תסור ומ"ה על כמה סייגים אין מברכין וצונו כאמור ומש"ה מגילה בקטן א"א שיהא מחויב ד"ת אין מוציא גדול משא"כ בסייג והבן זה ונט"י אע"ג דמשום סייג סרך תרומה י"ל הואיל ואסמכוה באסמכתא חשובה רצו שיהי' ד"ת ממש ומש"ה מברכין וצינו וצ"ע:

ובכאן נשלם ח"ג:

שבות גם למ"ד יש שליחות לעכו"ם לאומרא הוא אסור אבל לא כ' דעכו"ם לעכו"ם יש שליחות וגם באמת במלאכת שבת לא שייך שליחות כלל וכמ"ש בא"ד אות ד' אלא דס"ל דלאומרא שכ"פ אסור מדרבנן כמו כל שליחות לעכו"ם וצ"ע: (קלד) שלא לעבור. משמע דר"ל דאע"ג דאין דנין אותו במלקות ומיתה לר"י מ"מ מצוה מה"ת שלא לעבור וראי' מדבעי קרא לפטרו מגלות ואי אינו מצוה כלל קרא ל"ל וא"כ בר שליחות הוא ואני תמה דבב"ק דף פ"ו אמרינן דטעמא דר"י בחייבי מב"ד דיליף רוצח מחייבי גליות וחייבי מלקות אתיא רשע רשע מחייבי מב"ד ודינים כל שישנו במכה וגואל הדם ישנו במשפטים ומצות כל שישנו במשפטים ישנו במצות וחקים ע"ש וא"כ כלהו ילפינן מחייבי גלות וע"כ צריך קרא בחייבי גלות ומכ"ל לומר דאע"ג דאינו בענש מ"מ מה"ת ומ"מ מסתבר כדברי הספרי מגדים וצריך עיון. ועיין בכ"ב מה"ת חא"ח סימן קי"ב אבן בגוף הדבר דפשיטא לי' דאי פטור גם ממצ"ת אינו בר שליחות קא מיבעי לי טובא דהא כתב הרמב"ם פ"ב מה' שלוחין אין העכו"ם נעשה שליח שאינו בן ברית ולא חש"ו שאינם בני דעת ומשמע דאע"ג דודאי פטורים מכל המצות מ"מ מקרי בני ברית אלא דאי' הוא דרביעא עלייהו וכשיתפקח החרש ויתפה השוטה ויגדל הקטן יהיו חייבים מעצמם בכל המצות וא"ל קבלה בני ברית מקרי לכן לא מפקא להו מתורת שליחות אלא משום שאינם בני דעת

ומעתה אף אנו נאמר בסומא לר"י כיון דודאי בן ברית הוא ועמדו אבותיו על הר סיני וכשיתפתח יהא חייב בכל המצות בן ברית הוא ואדי' הוא דרביעא עלי' ולא מפקא עי"ז מתורת שליחות וגם לא שייך לומר שאינו בר דעת דודאי בר דעת הוא כמ"ש התוספות במגילה דף כ"ד סוף ע"א ע"ש וצ"ע: (קלה) לתרץ הא וכו'. הנה לדברי הרשב"א לכאורה עדיין צריך ליישב מה שהקשו התוספות גם מסומא שמוציא בהגדתא מטעם שמצה בזה"ז דרבנן אע"פ שעיקרו דרבנן וצריך לומר דסומא מקרי גם כן מחויב גמור מדרבנן ומוציא אפילו מה שעיקרו דרבנן ולכאורה היה אפשר לומר דס"ל להרשב"א דמצה בזה"ז הוי נמי סייג זה"ז אטו בזמן שבית המקדש קיים אלא דאם קשה אמאי סומא שראה מאורות מימיו פורס על שמע אפילו לר"י ואפילו לא ראה מאורות מימיו דס"ל לר"י דאינו פורס ע"ש היינו משום שאינו נהנה מן המאורות ולא משום שאינו מחויב בדבר כמו שהקשו התוספות בבא קמא דף פ"ז ע"א ד"ה וכן ובמגילה דף כ"ד ע"א ד"ה מי ובעירובין דף צ"ו ע"ב ד"ה דלמא וע"כ צריך לומר כמ"ש. והנה התוספת בבבא קמא [ובעירובין שם] תירצו כיון דעכ"פ מחויב מדרבנן מוציא אחרים שגם כן אין חייבין רק מדרבנן ול"ד לקטן שאינו פורס ע"ש דאין חיובו אלא לחנכו ע"ש ולדבריהם עדיין יש להקשות אמאי קטן מוציא בברהמ"ז כשאכל הגדול שיעור דרבנן ולכאורה צריך לומר כסברת הרשב"א דבברהמ"ז שאני שאינו אלא משום סייג משא"כ ק"ש אבל אין זה מוכרח דאפשר לומר דס"ל כסברתם במגילה דמיירי שהקטן אכל כדי שביעה דלא הוי אלא חד דרבנן או שאר תירוצים ולפי מה שכתב התוספות במגילה שם דטעמא דסומא עדיף מקטן לפי שכבר נתחייב מדאורייתא יש להקשות אמאי צריך לומר לר"י בטעמא דסומא שלא ראה מאורות מימיו משום שלא נהנה מן המאורות תיפוק לי' שלא נתחייב מדאורייתא מעולם וצריך לומר דבאמת האי טעמא הוא לרווחא דמלתא אפילו נימא דסומא חייב במצות אבל באמת א"צ להאי טעמא לר"י ובמגילה דף כ"ד שם כתבו בטעמא דסומא עדיף דהוא גדול וכן דעת ומשמע דהיינו כעין סברתם בב"ק וגם סברת הרשב"א בסומא הוא כעין סברת התוס' ודוק:

סיימתי בעזהש"י ח"ג ועש"ק ט' שבט תרל"ו לפ"ק.



חלק רביעי

החלק הרביעי בביאור ע"א נאמן באיסורין והיכא (דמותר) [צ"ל דמומר] לחלל שבתות וכדומה אבאר קצת פרטים בענין זה. גם אצטרף עמו מצות לא להנות ניתנו באיזה אופן הוא ושאר דברים פרטיים מועילים קצת בעזהשי"ת ויש בו ט"ז אותיות:

א הנה קיי"ל ביו"ד סי' ב' ס"ה וקנ"ח ס"ב מומר להכעיס בדבר א' הוי מומר לכה"ת כולה וחמור מחילול שבת וע"ז (א) ששם י"א נ"פ דוקא או שבת פרהסי' ולהכעיס בפ"א ומשמע אף בצינעא עש"ך י"ד ט"ז וי"ז. אם הוא דוקא שעבר בקום ועשה לבש שעטנ"ז או אכל נבלות אבל בשוע"ת מבעט במ"ע ואין אוכל מצה וכדומה י"ל דלא הוי מומר לכה"ת כולה. גם יש להסתפק למ"ש בה"י ביו"ד אם מומר לחלל שבת בדרבנן הוצאה בכרמלית הוי מומר לכה"ת ועפר"ח יו"ד ב' בקו"א דוקא למילי דרבנן לא למילי ד"ת יש להסתפק להכעיס במילי דרבנן אוכל בשר עוף בחלב אם הוי מומר לכה"ת בדרבנן ואין לו נאמנות כלל וה"ה בשוא"ת מבעט בנ"ת ומקרא מגילה לפי הספק שכתבנו לעיל. ולכאורה כ"ש הוא אם בשבת דבעינן פרהסיא אמרינן במילי דרבנן הוי מומר לכה"ת בדרבנן להכעיס דלא בעינן פרהסיא בכל הדברים דהוי מומר לכה"ת בדרבנן ולקמן [באות ב'] יבואר אי"ה דין של בה"י אם מוסכם הוא או יש בו מחלוקת:

ב וראיתי לרבינו הגדול בתב"ש ביו"ד באות (ב) ח"י וכו' וכ"ח בסי' ב' כ' שם דאף מ"ע להכעיס הוי מומר לכה"ת וראייתו (ג) ממ"ש הכ"מ פ"ד מה' שחיטה הי"ד אמ"ש רש"י חולין ד' ב' מומר לערלות מבע"ט דא"כ הוה אפקורס מבואר דאף במ"ע כן יע"ש ובספרי ראש יוסף על חולין הארכתי בדברי רש"י הללו. (ד) ובהוריות י"א פליגי ת"ק ור"י בר' יהודה באיסור דרבנן והלכה כת"ק (ה) וי"ל דמדרבנן לד"ת אין לומר דאין לו נאמנות הא בדרבנן י"ל אם מחלל שבת בדרבנן מומר לכה"ת בדרבנן וכן להכעיס בדרבנן הוי מומר לכה"ת בדרבנן גם (ו) סוגיא דהוריות

(א) **ששם** י"א נ"פ. משמע לכאורה דמומר להכעיס ליכא מאן דפליג אכן המעיין שם בטור וב"י יראה דדעת כמה פוסקים שגם במומר להכעיס לא נעשה מומר כלל לכה"ת כולה אפילו בנ"פ אלא ר"ל לדידן דהכריע הש"ע כהרמב"ם דלהכעיס הוי אפקורס ובמומר לע"ז ולחלל שבת לא הכריע אי נעשה מומר בפ"א או בנ"פ אלא הש"ך שם ס"ק י"ז הכריע כמ"א להכעיס חמור. אכן אנכי לא מצאתי מבואר דהפוסקים דס"ל במומר לע"ז דבעינן נ"פ מודו בלהכעיס דדי בפ"א ואע"ג דהש"ך שם ס"ק ט"ו בלהכעיס כ' סתם דאפילו בפ"א ובס"ק י"ז במומר לע"ז כ' שיש מחלוקת בין הפוסקים אין מזה ראי' דאפשר לומר דבס"ק ט"ו כ' לפי הכרעתו בס"ק י"ז ויען כי המחלוקת בין הפוסקים נאמר במומר לע"ז כ' הש"ך המחלוקת והכרעתו במומר לע"ז וה"ה בלהכעיס ודוק ול"ע: (ב) אות ח"י וכו' וכ"ח. ר"ל באות ח"י כ' דברים אלו שמביא הפמ"ג כאן ובאות כ"ח כ' מה שהביא אח"כ ובהוריות וכו': (ג) מת"ש הכ"מ. ולענ"ד יש לפקפק על ראי' זו קצת דלכאורה יש לדקדק על דברי הכ"מ אלו דמאי משמע לי' מלשון רש"י אלו דהוי להכעיס נהי דהא ודאי משמע דלא איירי לתיאבון דלשון מבעט לא משמע כן מ"מ דלמא איירי שלא לתיאבון ושלא להכעיס וכדברי הר"ן שהביא אח"כ ול"ל דלשון מבעט משמע לי' דכופר במצוה זו שלא נצטוו ישראל עלי' או אומר שבטלה מצוה זו וכבר כ' הרמב"ם פ"ג מה' תשובה ה"ח דכה"ג הוי כופר בתורה וע"כ הקשה הכ"מ דהוי אפיקורס ור"ל כופר בתורה ולא דקדק בין אפיקורס לכופר בתורה וכמ"ש גם הרמב"ם בה"ש שם אפיקורס והוא הכופר בתורה [וע"ש בלח"מ ובכה"ת שם ה"ז] דלכל הנך שמנה בה' תשובה שם אפיקורס מושאל להם ופשיטא דהכופר במצוה אפילו לא עבר עלי' כלל כגון שלא נזדמנה לו לעשותה כגון במצות מילה שהוא עצמו מל אותו אביו והוא לא היה לו בן זכר שיתחייב למולו וכדומה בשאר מצות הוי כופר בתורה ואפשר אפילו נזדמנה לו וקיים אותה אלא שאומר שעושה כן מרצון לבו אע"פ שלא נצטוו עלי' הוי כופר בתורה וממילא פשיטא דפשיטא בעובר בשוא"ת או אפשר שפירש מבעט לשון בזיון כמו מבעט בסוכתו בע"ז דף ג' ע"ב והוי מבזה את התורה או עובר ביד רמה שכ' הרמב"ם בה"ת שם ה"א וגם זה י"ל כמ"ש דכיון דמשום העזת מצחו הוא אין חילוק בין שוא"ת לקום ועשה אבל בעובר להכעיס לא שמענו שיהיה שוא"ת כעושה מעשה. עוד אפשר לחלק ולומר דערלה חשוב כעושה מעשה וכמ"ש הרמב"ם פ"י מה' כלאים ה"ל היכי שהי' לבוש בכלאים והתרו בו שיפשוט ושהה כדי לפשוט וללבוש ה"ז חייב וכ' הכ"מ שם אע"פ שלא עשה מעשה מאחר שהי' בידו לתקן להסיר האיסור מעליו בכל פעם שמתרין בו חשיב כלובש ע"ש א"כ ה"נ כיון ששוהה הערלה על גופו ובכל רגע אסור לשהות ערל כמ"ש המ"א סי' רמ"ע סק"ה הוי כעושה מעשה כמו בשוהה כלאים על גופו אע"ג דודאי מילה מ"ע היא מ"מ כיון דעובר עלי' בקום ועשה הע"ג דאין לוקין ע"ז [עיין בפתיחה לה' תפילין ד"ה בא"ר שם ועמ"ש מזה בא"א אות ז'] הוי מין משא"כ היכי דהוי שוא"ת ממש והיינו שוהה האיסור על גופו לא שמענו ואפשר לחלק דדוקא בכלאים דמשכחת לה עושה מעשה ממש כגון לובש שייך לומר דהוי כלובש והיכי דייק קצת לשנא דהכ"מ הנ"ל אבל במילה דלא משכחת עושה מעשה כלל לא שייך לומר דמה שמשהה א"ע ערל הוי כעושה מעשה אלא דאפשר לומר דגם במילה משכחת לה מושך בערלתו דעובר בעשה ועשה מעשה. והנה בקידושין דף ל"ט ע"ב אמרינן ישב ולא עבר עבירה מעלין עליו שכר כעושה מצוה כגון שבא דבר עבירה לידו וניצל הימנה ולכאורה ה"ה להיפך כהי' בידו לעשות מצות ולא עשאה הוי כעובר עבירה אלא דאפשר לחלק דמדה טובה מרובה ממדת פורעניות. אח"כ עיינתי בתב"ש וראיתי שלא כ' שום ראי' מדברי הכ"מ אלא וכ"מ משמע דלאו ראי' מוכרחת הוא דאפשר לדחות כנ"ל אלא דמסברא כ' כן שהיים נלענ"ד דאין לחלק וא"כ אכן ניקום ונסמך לסברת רבינו התב"ש: (ד) ובהוריות וכו'. הוא ראיית התב"ש אות כ"ה דמחלל שבת בדרבנן לא נעשה מומר לכל התורה כולה דפליגי שם ת"ק ור"י אי בדרבנן נעשה מומר וקיי"ל כת"ק דדוקא בדאורייתא וה"ה במחלל שבת ע"ש: (ה) וי"ל דמדרבנן. הוא דברי עצמו לדחות ראיית התב"ש דהם פליגי אי נעשה מומר לדאוריי' בהא ס"ל לת"ק דדוקא בעובר עלי איסור תורה הא לדרבנן י"ל אם מחלל שבת בדרבנן נעשה מומר לכה"ת לדרבנן עכ"פ וכן להכעיס בשאר עבירות כן הוא ביאור דבריו. והנה הב"ה מביא ראי' מעירובין דף ס"ט דמשמע דאפי' מחלל שבת בא"ר הוי כנכרי ואינו יכול לבטל רשות כמ"ש התוס' ד"ה כאן במומר והפר"ח בק"א דמה דהתם כל עיקר הוי דרבנן אבל לא מיחשב כעכו"ם בא"ר והתב"ש בא לסייע להפר"ח וכ' דבהוריות דף י"א פליגי ת"ק ס"ל דדוקא בדאוריי' ור' יוסי בר"י ס"ל דאפי' בדרבנן ויש גורסי' ר' יהודה ולגירסא זו אין שום ראי' מסוגי' דעירובין דהא אליבא דר' יהודה אזלא ואזיל לשיטתו דסוף הוריות ואנן פסקינן כת"ק דדאורייתא בעינן עכ"ד וס"ל להפמ"ג דלדברי התב"ש גם לדרבנן לא נעשה מומר דאין ראי' מסוגיא דעירובין אפי' לדרבנן והפמ"ג השיב דמ"מ קיי"ל כסוגיא דעירובין לדרבנן ובהוריות איירי לדאורייתא. ואני תמה אמ"ש התב"ש דר"י אזיל לשיטתו ואנן לא קיי"ל כן דהא בפירוש פסק באו"ח סי' שפ"ה ס"ג דאפי' באיסור דרבנן וכסוגיא זו דעירובין לכן נ"ל דהתב"ש לרווחא דמלתא כ"כ אי הוי אמרינן בסוגיא דעירובין דאפילו לדאורייתא נעשה מומר אין ראי' משם אבל אליבא דאמת מקיימינן שני הסוגיות וסוגיא דעירובין לדרבנן וקיי"ל כן. ועיין בפתיחה לה' תפילין ד"ה עוד אשוב ובפתיחה לסי' ל"ב ד"ה ומומר לתיאבון (ו) סוגיא דהוריות.

ולענ"ד

דהוריות יש לפרש דכ"ע ת"ק ור"י בר"י ס"ל דמומר לד"א הוי מומר לכה"ת כולה ופלוגתייהו לת"ק אכל חלב לתיאבון ה"ז מומר להכעיס מין ושחיטתו לע"ז ומורידין יע"ש ברש"י ואתא ר"י בר"י לומר אף כלאים דרבנן נמי הוי מומר לכה"ת אבל להכעיס לא מיירי שם כלל ואין הלכה כת"ק נ"כ דלתיאבון לא הוי מומר לכה"ת כולה אבל להכעיס י"ל אף בדרבנן (ז) אין לו שום נאמנות עכ"פ בדרבנן ועיין רש"י שם פירש צדוקי ומורידין ושחיטתו לע"ז כדאמרן משום דבמומר נמי הוי לכה"ת כולה להני תנאי ובתב"ש שם אות כ"ו וכ"ח משמע דמפרש להך בע"א וצ"ע גם מ"ש רש"י ז"ל שחיטתו לע"ז ובש"ע יו"ד סי' ב' ה"ה כעכו"ם

ולענ"ד סוגי' דהוריות לא משמע דהנך תנאי ס"ל כן וכדאמר רבא שם אברייתא ראשונה דכ"ע מומר לאכול חלב לאו הוי מומר לדם ולא מצינו מאן דס"ל דחשוד לד"א הוי חשוד לכה"ת אלא ר"מ בבכורות דף ל' ובפרט אי גרסינן בהוריות ר' יהודה ור"י ס"ל כפירוש בבכורות שם דלא הוי חשוד לכל התורה ודוק: (ז) אין לו שום נאמנות. וכ"כ עוד הפמ"ג ביו"ד סימן ב' דלדעת הש"ע להכעיס אפילו לד"א הוי מומר לכה"ת כולה ועד"ז סובב הולך כל דבריו באות א' וכאן ולדידי קמבעי לי טובא דהנה מקור דברי הש"ע מדברי הרמב"ם [וכמ"ש הפמ"ג שם] שפסק בפ"ד מה' רוצח ה"י דעובר עבירות להכעיס הוי אפיקורס וממילא כשכתב בפ"ד מה' שחיטה הי"ד דשחיטת אפיקורס נבלה גם עובר עבירות להכעיס בכלל וכדעת הר"ן וכן בפ"י מה' ע"ז ה"א כללו הרמב"ם בשם אפיקורס [ועיין בלח"מ פ"ג מה' תשובה ה"ז] ויש לתמוה דבפ"ג מה' תשובה ה"ט כ' מומר לעבירה אחת וכו' ה"ז מומר לאותו דבר והוא שיעשה להכעיס עכ"ל הרי מבואר דלא הוי מומר לכה"ת כולה וכ"מ מדבריו בפ"ג מה' מה"ק ה"ד שכ' וז"ל ישראל שהוא מומר לע"ז או מחלל שבת בפרהסיא אין מקבלין ממנו קרבן כלל וכו' אבל אם הי' מומר לשאר עבירות מקבלין ממנו כל הקרבנות וכו' הי' מומר לעבירה וכו' בין להכעיס בין לתיאבון אין מקבלין ממנו קרבן לאותה עבירה וכו' עכ"ל וכ"כ עוד בפ"ג מה' שגגות ה"ז וז"ל והמומר לעבירה מאשר עבירות אין מקבלין ממנו חטאת על אותו החטא כיצד מומר לאכול חלב שאכל חלב בשגגה והביא חטאת אין מקבלין ממנו עד שיחזור בתשובה אפילו הי' מותר לאכול חלב לתיאבון וכו' שמשאכל בזדון בין להכעיס בין לתיאבון הרי הוא מומר הי' מומר לאכול חלב ושגג ואכל דם מקבלין ממנו כמו שביארנו עכ"ל משמע להדיא מדבריו דאפילו מומר לאכול חלב להכעיס מקבלין ממנו קרבן על הדם וכן קרבנות נדבה וע"כ דלא הוי מומר לכה"ת כולה וכדאיתא בהוריות שם ובעירובין דף ס"ט ובחולין דף ה' דמאן דס"ל חשוד לד"א הוי חשוד לכה"ת כולה אין מקבלין ממנו שום קרבן וכן מאן דס"ל חשוד על חלב חשוד על דם אין מקבלין ממנו קרבן על דם וממילא ה"ה מאן דס"ל כן בלהכעיס ונ"ל דס"ל להרמב"ם דלהכעיס לא הוי חשוד לכה"ת כולה ולכן מקבלין ממנו חטאת על שאר עבירות דשב מידיעתו הוא ולא הוי מומר לדם ולא אמרינן דהוי כעכו"ם אלא בדבר דלא תלי בנאמנות כגון לענין מורידין או לענין שחיטה דשחיטת עכו"ם נבלה אפילו ראינו וידענו דשחט יפה אבל בדבר דתלי אם הוא חשוד לשאר דברים וכן לענין קרבנות נדבה דאתרבו ממן הבהמה שמקבלין קרבנות מפושעי ישראל אינם כעכו"ם ומקבלין מהם אפילו שלמים אע"פ שאין מקבלין מעכו"ם וכן לענין קרבנות חובה אינו כעכו"ם ומקבלין מיניה אין מלאותו דבר שהוא מומר עליו וברייתא דהוריות דפליגי בלובש כלאים דרבנן אי הוי מומר אפשר לפרש בלהכעיס ולשחיטה ולמורידין ואפשר בלתיאבון ובכלאים דאוריי' ופליגי בחשוד לדרבנן אי חשוד ממילא לא"ד לדאורייתא ומדברי התב"ש נראה לכאורה דמפרש בלהכעיס מדמדמי לה למחלל שבת אלא דאפשר לומר דלמ"ד חשוד בדרבנן חשוד לא"ד בדאורייתא גם מחלל שבת בדרבנן חשוד לחלל שבת בדאורייתא והוי מומר לכה"ת כולה ומ"מ למדנו דהמומר לד"א להכעיס הוי כלתיאבון דלא הוי חשוד לדבר אחר ולכן סתמו ביו"ד סי' קי"ט ס"ז דנאמן בשאר איסורין ולא חילקו בין לתיאבון ללהכעיס וכן אי חשוד לדרבנן חשוד לא"ד לדאורייתא הוי כלתיאבון ועמ"ש מזה בטוהש"י בח"ג אות י"ד ואם נאמר דפליגי הני תנאי גם בלתיאבון ובכלאים דאורייתא היינו פלוגתא דתנאי אבל אם נאמר דפליגי בלהכעיס ולשחיטה ולמורידין אין ראי' לומר דה"ה לזה דאפשר לומר דלהכעיס ס"ל לר"י בר"י דהוי ככופר וככופר ודאי אפילו בדרבנן הוי אפיקורס וכמ"ש הרמב"ם בה' תשובה שם ומ"מ אין זה אלא לשחיטה ולמורידין אבל אדבר אחר אינו חשוד דבהא לא פליגי ת"ק ור"י בר"י [ועמ"ש לקמן מזה לדברי הרמב"ם] שוב מצאתי בבאה"ט יו"ד סימן ב' ס"ק ט"ו ובא"ע סימן קכ"ג סק"ד בשם הרדב"ז דאוכל נבלות להכעיס כשר לכתוב גט ונ"ל דס"ל כדעת הב"ש שכתבתי באות שאח"ז דמומר לא פסול אלא משום שאינו כותב לשמה וכמ"ש דלא חשוד לשאר דברים ולכאורה הי' אפשר לומר דס"ל להרדב"ז כדעת הטור דלהכעיס בשאר דברים שחיטתו כשרה אלא דא"כ לא הו"ל להבאה"ט להעתיקו כיון דלא קיי"ל כן ות' רדב"ז זו היא בח"ד סימן רפ"ה. ולולי דמסתפינא הייתי אומר דאין הכרע בדברי הרמב"ם דס"ל מומר להכעיס בד"א שחיטתו נבלה דאפשר לומר מ"ש בפ"ד מה"ש דשחיטת אפיקורס נבלה היינו דוקא הנך דמנה בפ"ג מה"ת בשם אפיקורס וגם כופר בתורה בכלל וכמ"ש בסדיא בה"ם או אפיקורס והוא הכופר בתורה וכו' וסיים כמו שביארנו בה' תשובה אבל עובר עבירות להכעיס קרא שם בשם מומר וס"ל כמ"ד מומר הוי וכמ"ש הכ"מ שם וצדיף מכופר בד"א אלא דוקא לענין מורידין ס"ל דדינא כאפיקורס וע"ש בכ"מ שביאר טעמו וכוונתו דתני ר' אבהו קמי' דר"י בע"ז דף כ"ו דמורידין ולא מעלין וא"ל ר"י אני שונה לכל אבדת אחיך לרבות את המומר ומשני סמי מכאן מומר ומקשינן וליסמי לי' כאן באוכל נבלות לתיאבון וכאן באוכל נבלות להכעיס ומשני קסבר אוכל נבלות להכעיס אפיקורס הוי משמע דלמ"ד מומר הוי ניחא לי' לשנויי הכי ולא תקשי לי' אמאי מורידין אע"כ לכ"ע מורידין שלא שהב"י פסק דשחיטתו נבלה ע"פ הר"ן וכ"מ הב"י שלא הביא דברי הרמב"ם משמע שאין מדבריו הוכרע תדע שהרי גם הטור פסק ביו"ד סי' קנ"ח ובחו"מ סי' תכ"ה דמורידין אע"פ שפסק דמומר הוי וכמ"ש הב"י ביו"ד שם וכ"פ בסי' ב' דדוקא אוכל נבלות להכעיס שחיטתו נבלה ולנ"ע בזה. ולענין להחזיר לו אבידתו דינו כמו לענין מורידין וכדאקשה ר"י לר"א אני שונה לכל אבדת אחיך לרבות את המומר וכ"פ הרמב"ם בפי"א מה' גזלה ואבדה ה"ב והטוהש"ע בחו"מ סי' רס"ו ס"ב ויצא לנו לפמ"ש דהכ"מ שהזכיר הרמב"ם גבי מומר להכעיס דהרי הוא אפיקורס או מין כוונתו לא"ד אלא דלענין מורידין והשבת אבדה כיון דלדבר אחד דינו כמין מורידין אותו ואין משיבין אבדתו ואפשר גם לענין שחיטה עכ"פ דינו כעכו"ם ויש לתמוה על הר"ן שכ' בפ"ב דע"ז שדעת הרמב"ם דלהכעיס דינו כמין וכ"כ הב"י ביו"ד סי' קנ"ח שכ"ד הרמב"ם ונ"מ לכתיבת ס"ת ע"ש ומשמע דר"ל דכתבו מין קיי"ל ישרף משא"כ כשכתבו מומר דפסול וכדאיתא ביו"ד סי' רפ"א ומה יענו בדברי הרמב"ם אלו בה' תשובה ובה' מה"ק ובה' שגגות שהבאתי ולפי מה שמבואר ביו"ד שם טעמא דכתבו מין ישרף דסתם מחשבתו לע"ז ולפמ"ש דאינו חשוד כלל לכה"ת ממילא אינו חשוד לע"ז ולא שייך לומר סתם מחשבתו לע"ז ועכ"פ לא גרע מעכו"ם אלא דלא שייך לומר שהוא כעכו"ם אלא משום שהוא כמין דגרע מעכו"ם. ועוד יש לתמוה על הב"י שכ' בחו"מ סי' רס"ו בב"ה דהטור פוסק כמ"ד להכעיס הוי מין וביו"ד סי' קנ"ח כ' דהטור פוסק כמ"ד מומר הוי וכ"כ מדבריו בסי' ב' לענין שחיטה דדוקא אוכל נבלות להכעיס אבל עושה שאר עבירות להכעיס ס"ל דשחיטתו מותרת וצ"ע ואפשר גם הר"ן לא כ' דהוי מין אלא לענין שחיטה וכתיבת ס"ת שיהיה פסיל עכ"פ דהוי כעכו"ם ולאפוקי דעת הרשב"א דאפילו אוכל נבלות להכעיס שחיטתו כשרה דיעבד כשאחרים עפ"ג וכן לאפוקי דעת הרא"ש דעובר עבירה אחרת להכעיס שחיטתו כשרה ולדידהו גם הס"ת כשר בעובר עבירה אחרת להכעיס והר"ן מפרש פלוגתייהו דרב אחא ורבינא לשחיטה אי כשרה או לא אבל מודה דאין סתמו לע"ז ואינו חשוד לכה"ת כולה [ומ"מ מ"ש הר"ן שכ"כ דעת הרי"ף לא הבינותי דהרי"ף לא כ' אלא דלענין השבת אבדה כ"ע מודים דאין מחזירין

למומר

למומר להכעים] וכן מ״ש הב״י ביו״ד שם וכ״מ לכתיבת ס״ת ר״ל דהס״ת פסולה לדעת הרמב״ם והר״ן ומ״מ דברי הב״ח הנ״ל בחו״מ סי׳ רס״ו אינו מיושב וצ״ע:

וראיתי לרבינו המ״א סי׳ ל״ט סק״ג דפשיטא לי׳ דלפמ״ש הר״ן פ״ב דע״ז והב״י ביו״ד סי׳ קנ״ח דלהכעים הוי מין אם כ׳ ס״ת ישרף ומכח זה הקשה אהדדי למ״ש הר״ן פרק השוחט והב״י בחו״מ שם דפסול הוא ע״ש ולפמ״ש נתיישבו דבריהם יפה בעזהש״י וראי׳ לדברי שהרי גבי שחיטת מין קיי״ל דאסורה בהנאה וכמ״ש הש״ך ביו״ד סי׳ ד׳ סק״ג וגבי מומר להכעים אפילו לדעת הר״ן והש״ע דינו כעכו״ם והוי נבלה וכ׳ הש״ך ס״ק ט״ז דאפילו בפ״א ומשמע כ״ש בהרבה פעמים וגם מדמה לה להא דסי׳ קנ״ח ע״ש ולפ״ז אינו אסור בהנאה וע״כ כמ״ש. ומה שהקשה המ״א שם אמ״ש הר״ן פרק השוחט דאינו אסור אלא מדרבנן כבר תירץ יפה הבכ״ש בגיטין דף מ״ה ע״ב ע״ש. שוב מצאתי ראי׳ לדברי מדברי הריטב״א שכ׳ בחידושיו בע״ז דף כ״ו ע״ב דלהכעים שביק היתירא ואכל איסורא אין לך מין גדול מזה ובגיטין דף מ״ה ע״ב כ׳ דמומר להכעים דשביק התירא ואכל איסורא כיון דפרק מעליו עול מצות עשאוהו רבנן דאינו בקטירה ומדרבנן הוא דפסול ולא מדאורייתא עכ״ל ומדכתב להכעים משמע דלא איירי ברוצה לטעום טעמא דאיסורא וכמו שהקשה המ״א על הב״י וע״כ כמ״ש דדוקא לענין כתיבת אגדה מקרי מין ומ״מ אין מחשבתו לע״ז וס״ל להריטב״א שגם אינו בקטירה לא מקרי דאורייתא וכדעת הרשב״א והרז״ה ומחולק בזה עם הר״ן [וע״ע בתב״ש סי׳ ב׳ ס״ק מ״ז] והרשב״א בחידושיו חולין דף ד׳ ע״א דלא אמרינן סתם שחיטת מין לע״ז אלא בכומר לע״ז אבל לא מומר להכעים מין הוא ע״ש וכ״ל דה״ה לכתיבת ס״ת ומ״מ נתיישבה ק׳ המ״א אבן הרמב״ם פ״ו מה׳ יסודי התורה ה״ח כ׳ בטעמא דכתבו אפיקורס ישרף מפני שאינו מאמין בקדושת השם ולא כתבו לשמו וע״כ מצוה לשרפו ע״ש ולדבריו אע״פ שאינו מין ואינו כותב לע״ז ישרף ויש לתמוה על הט״ז והש״ך ביו״ד ר״ס רפ״א שהעתיקו דברי רש״י שכותב לע״ז על דברי הש״ע שכתב כלשון הרמב״ם אפיקורס במקום מין ולפ״ז אפשר לומר דמומר להכעים בר״א אע״פ שאינו חשוד לע״ז אם כ׳ ס״ת ישרף ומ״מ גם זה אינו מוכרח די״ל דאינו חשוד שלא לכתוב לשמו דמ״מ מאמין הוא בקדושת השם ודוק. שוב מצאתי לרבינו התב״ש סי׳ ב׳ סק״ג י״ז ובבכ״ש ע״ז דף כ״ו ע״ב שעמד על סתירת דברי הרמב״ם הנ״ל שכתבתי ורצה לתרץ דבכ״מ שהזכיר הרמב״ם להחמיר בלהכעים מיירי דכופר במצוה זו ואומר שלא נלטוו עלי׳ ובכ״מ שהזכיר להקל איירי במודה שנלטוו עלי׳ אלא שרוצה להקניט בוראו ודחה דלהקניט בוראו לא עדיף מכופר ומסיק דבכ״מ שהחמיר בו הרמב״ם איירי להקניט ובכ״מ שהיקל בו איירי דלא קפיד בין איסור להיתר אבל אינו מכוין דוקא לאיסור להקניט בוראו ע״ש ודבריו נשגבו ממני דהרמב״ם מזכיר שניהם בחד ניסנא ולא איירי מענין אחד ונתן ח״ו מכשול לפני המעיינים בחבורו שלא ידע שלא איירי מענין אחד ועוד דאמאי בה׳ תשובה ובה׳ מה״ק ובה׳ חגיגות ביאר דין מי שאינו מקפיד בין איסור להיתר ולא דין מי שעושה להקניט בוראו ובה׳ עכו״ם ובה׳ רוצח ובה׳ גזלה ביאר דין העושה להקניט ולא דין מי שאינו מקפיד בין איסור להיתר ובפרט לפמ״ש הבכ״ש שם דרב אחא ורבינא פליגי בשניהם והרמב״ם הכריע בהא לחומרא ובהא לקולא וא״כ דשניהם ממקור אחד נחלבו הי׳ לו לכתוב הכרעתו במקום אחד ולא לחלקם לפרקים שלא יבנה הקורא בצירופם ועוד ק״ל דמה יענה בדברי הרשב״א שכ׳ בתה״א ב״א ש״א וכמ״ה שם דלהכעים שמניח ממש ההיתר שלפניו ואוכל האיסור שחיטתו כשרה בדיעבד וכ״כ בחידושיו חולין דף ד׳ ע״ב ומודה בכופר בתורה ומשה רבינו דשחיטתו נבלה וכמ״ש בחידושיו שם ומשמע דאפילו כופר בדבר אחד דהא הביא מדברי הרמב״ם והרמב״ם אפילו כופר בד״א איירי שהרי כ׳ כמו שביארנו בה׳ תשובה ובה׳ תשובה כ״כ בפירוש וגבי שחיטת מין כ׳ בחידושיו שם דאסורה בהנאה וע״כ כמ״ש ואע״פ שגם הריטב״א בע״ז דף כ״ו שהבאתי לעיל כ׳ כסברת התב״ש דלהכעים גמור לא עדיף ממין הנך רואה שאין כן דעת הרשב״א ואפשר לומר דדעת הרמב״ם כהרשב״א וגם לא ידעתי מה יענה לסתירת הטור והש״ע שכתבתי לעיל והנלענ״ד כתבתי ועיין בא״ח סימן ל״ז סק״א ומש״ה בעזהש״י:

והנלענ״ד לדינא לשחיטה ולכתיבת ס״ת אין לנו אלא הכרעת הש״ע דאפילו עובר עבירה א׳ להכעים פסול ולענין שיהא חשוד לשאר עבירות וכן לענין אי עבר בדרבנן אי חשוד לא״ד בדאורייתא נראה דדינו כלתיאבון שכ״כ דעת הש״ע סימן קנ״ט וכמ״ש ולענין שיהא סתם מחשבתו לע״ז בעינן מין לע״ז דוקא. שוב ראיתי שגם בכופר בקבלת מצות יש לכאורה ראי׳ דנאמן בשאר מצות מכותיים למ״ד גרי אמת הן דאינם מאמינים בקבלת מצות ואפ״ה סמכינן עלייהו בכתיבי ואחזיק הלא דא״כ קשה אמאי שחיטתם כשרה כדאיתא בחולין דף ד׳ ע״א וכן קשה מקראים וצדוקי וביתותי ביו״ד סי׳ ב׳ ס״ט ול״ל כיון דתועים הם מאבותיהם שאני וכ״כ מדברי הסמ״א שם סכ״ה. עוד יש לדבר בענין זה דהרמב״ם בה׳ רוצח שם והש״ע ביו״ד סי׳ קנ״א ובחו״מ סי׳ תכ״ה כ׳ דאפילו אכל נבלות או לבש שעטנז להכעים ולכאורה הוא לשון ר״י בר״י בהוריות שם ובגמרא מוקי לה בלבש שעטנז דרבנן ואם כוונת הרמב״ם והש״ע כן קשה דהי׳ להם לבאר בהדיא אפילו כלאים דרבנן וגם קשה אמאי פסקו כר״י בר״י ולא כת״ק ואי כוונתם שעטנז דאורייתא קשה למה להם להוסיף על דברי הת״ק וגם מה רבותא דלבש שעטנז אחר שכ׳ אכל נבלות ומ״מ נ״ל דכוונתם לשעטנז דאורייתא אלא כיון דמ״מ הוזכר לבש כלאים בגמרא הזכירוהו הרמב״ם והש״ע וכ״כ רש״י שם ת״ק סבר דוקא כלאים דאורייתא וכו׳ ומשמע דקאי אהא דאמרינן בגמרא ש״מ מדאורייתא וכו׳ וכיון שהוא מבואר בגמ׳ אין דרכו של הרמב״ם להשמיטו ומ״מ למדנו שהרמב״ם מפרש ברייתא זו בלהכעים ולמורידין וכבר כתבתי לעיל מזה ועיין בח״ס ח״ו סי׳ פ״ג שכ׳ דאע״פ שהוא מומר לכה״ת אינו חשוד לכה״ת אלא שהוא כ״כ גם אמומר לע״ז ולחלל שבת ואע״פ דחמירי מכה״ת אינו חשוד על הקל אלא באותו מין ממלאכה למלאכה וממאכלות אסורות למאכלות אסורות ולא להיפך ע״ש וכ״כ הב״י בס״ס קי״ט בכל חשוד על החמור חשוד על הקל והש״ך ס״ק י״ב אבל בע״ז ומחלל שבת לא שמענו וצ״ע לדינא: (ח) דתליא בפלוגתא. הוא בחולין דף י״ג ע״א ושאר דוכתי ולענ״ד עוד י״ל דלרש״י מפרש פלוגתייהו אי הוי כמין גמור דסתם מחשבתו לע״ז כמ״ש הש״ך ס׳ ד׳ סק״ג והש״ע אפילו נימא דמפרש ג״כ כן אפשר לומר דפסק כמ״ד מומר הוי: (ט) ושתה יי״נ. ר״ל לאפוקי דלא נימא שנוסך יין לע״ז כמו בפ״ק דחולין: (י) הטעם דהואיל. דלא משמע לי׳ דיי״נ מאוס. דהא יין הוא ובס׳ באר שבע שם מפלפל למחוק תיבות יי״נ אבן התוס׳ בכורות דף ל״ז ע״א ד״ה ויי״נ אהא דאמר רשב״א בגמרא ואלו הן דברים שאין הנפש קצה בהן בכורות טבלים ויי״נ כתבו וז״ל אע״ג דבפ״ג דהוריות קאמר דסתמא הוי אפיקורס ביי״נ כמו בנבלות מ״מ לא חשיב נפש קצה בו ועוד דהכא מסקינן ע״י תערובות עכ״ל והנה לפי תירץ השני משמע ודאי דבלא תערובות הוי נפש קצה בו ובתירץ הראשון יש לפרש ב׳ דרכים או דר״ל דלא חשיב נפש קצה בו אלא טעמא אחרינא איכא התם דהוי מין ולא ביארו הטעם ואפשר הטעם כמ״ש הפרמ״ג כאן משום דהוי לתא דע״ז או דר״ל דאע״ג דאין דרך לשתותו אלא להכעים מ״מ לא חשיב נפש קצה בו לענין מוכר לחברו יין ושתאו ונמצא יי״נ שיחזור לו הדמים לרשב״א וטעמא רבה איכא במלתא דבהוריות ע״כ מיירי דקודם ששתה ידע שנתנסך לע״ז דהא כמזיד מיירי וכשידע שנעשה בו מעשה כזה נמאס לשתותו ובודאי להכעים עשה מש״כ בהך דרשב״א שלא ידע בשעה ששתה שהי׳ יי״נ אלא שאח״כ נודע לו

אין

בעכו״ם משמע דמותר בהנאה וצ״ע וי״ל (ח) דתליא בפלוגתא אי סתם מחשבת עכו״ם לעכו״ם ועי״ש נבלה וטרפה שקצים ורמשים ויי״נ הרי״ז צדוקי. ופירש״י שם ותוס׳ ע״ז כ״ו ב׳ ד״ה אחד דהני מאיסי וסתמא להכעים יע״ש. ושם נאמר (ט) ושתה יי״נ משמע דהוי צדוקי בשתיית יי״נ ומשמע (י) הטעם דהואיל ושתה ודאי יי״נ הוי ליתא דע״ז ובכלל מומר לע״ז הוא וצ״ע ואין כאן מקומו ואי״ה יבואר במ״א. ועיין או״ח סי׳ שפ״ה לענין עירוב ואי״ה שם יבואר:

ולענין

ג ולענין מחלל יוה"כ משמע דוקא שבת לא יוה"כ ועיין תוס' חולין י"ד א' ובי' יו"ד סי' י"א משמע (יא) דוקא שבת הא יוה"כ לא הוי מומר לכה"ת אמנם בשמ"ח סי' ב' סט"ז כ' דמשמע באה"ע קכ"ג דיוה"כ כשבת והנה אמת נכון הדבר באה"ע קכ"ג ס"ה בהג"ה כ' בזדון בשבת ויה"כ ה"ז בטל מ"ע ועח"מ (יב) ובי"ש אות ח' וי"א וה' ואי"ה לקמן יבואר זה. והנה בשבת אם חילל בלאו דמחמר או בע"ז בלאו כמו מנשק וכדומה ער"מ פ"ג מה' עכו"ם ה"ו צ"ע אם הוי מומר לכה"ת (יג) וממ"ש התב"ש סי' ב' דומיא דמנסך משמע הני לא. ונחזור למה שהתחלנו כי פלא בעיני לומר חילול יוה"כ מומר לכ"ה והטעם חילול יוה"כ מומר לכ"ה והטעם דמחלל שבת מעיר עדות שקר שלא נח הקב"ה ח"ו ל"ש ביוה"כ ואם נאמר דמומר פסול לגט מטעם דאין כותב לשמה וספק הוי שהרי הרב אומר כן בבי"ש באה"ע סי' קכ"ג אות ה' יע"ש. דמומר הטעם דכותב אדעתא דנפשי' ואפשר ספק הוי (יד) ואוקמא אשה בחזקה ולכך בטל הגט. וא"כ י"ל דיוה"כ חמור בעיני העולם מכל וחשיד לחמור חשיד לקל ושמא אין כותב לשמה (טו) לא דודאי הוי מומר לכה"ת ועיין בנט פשוט שם כ' דמומר ודאי יע"ש וצ"ע (טז) בש"ו במ"א כ"ט ופריי שם:

ד והנה בפריי לאו"ת ח"ש במ"א אות ח' כתבנו מענין זה וראוי להעתיקו פה בתוס' דברים כי מומר לכה"ת או שבת וע"ז בעכו"ם אעפ"כ נעשה שליח כי כן קיי"ל (יז) באה"ע מומר וגירש ע"י

אין הנפש קלה בו כ"כ שימאס בו למפרע כיון שאין מיאוסו מצד עצמו משא"כ נבלות ושקצים ורמשים דמיאוסן מחמת עצמן מואס בהם למפרע ומהרי"ע אלגז"י שם אות כ"א הביא בשם התוס' חילוניות שהקשו ג"כ קושיא זו ותירצו דבסוריות מיירי שנתנסך לפ"ז ממש דמאוס יותר אבל בבכורות מיירי בסתם יינם ע"ש. והנה לדינא ליכא שום נ"מ בין התוספת חילוניות ובין תירוץ שני של התוס' שלנו ואפשר שניהם מודים בסתם יינם לא שייך מאוס וכן ע"י תערובות אלא דמר משמיענו זה ומר משמיענו זה וביי"נ דסתמא הוי להכעיס הוא מטעם מיאוס וכ"מ מלשון רש"י בהוריות שם דכולן משום מיאוס הם שהרי ליין נסך על יי"נ וכו' כיחד טעם אחד לכולם דהוו דברים שהנפש קלה בהם ומ"ש דהכי אוכלין וכו' גם יי"נ בכלל דשתי' בכלל אכילה ומשום דרובן אוכלין הן נקיט אוכלין ולא רצה להאריך ולומר אוכלין ומשקין וכוללם יחד וכן בתירוץ א' של התוספת שלפנינו נראה עיקר כפירוש הב' שכתבתי ולפ"ז אין נ"מ לענין אי הוי להכעיס בין ב' תרוצי התוס' שלפנינו ובין תוס' חילוניות דכולם מודים דשתה יי"נ שנתנסך ממש לע"ז סתמא להכעיס משום מיאוס ואפשר דכולם מודים בסתם יינם או בנתערב דלא הוי מיאוס ואין נ"מ ביניהו אלא לענין להחזיר הדמים ואליבא דרשב"א דלתירץ א' של התוס' אפילו ביי"נ גמור ובלא תערובות לא יחזור להם הדמים ואנן קיי"ל כת"ק דבכל אד"א מחזיר להם הדמים ואין נ"מ כלל. ומ"מ למדנו דמשום מיאוס הוא דהוי סתמא להכעיס ולא מצינו בשום מקום בשותה יי"נ שיהיה בכלל לתא דע"ז דא"כ יהי' יהרג ואל יעבור וכדאיתא ביו"ד סימן קנ"ז ס"א דאפילו אלאו דע"ז יהרג ואל יעבור ולא מצינו זה ודוק: (יא) דוקא שבת. ואנכי לא ידעתי מדמעות מפס אם כוונתו ממה שהקשו אהא דתנן השוחט בשבת וביוה"כ שחיטתו כשרה והא מומר לחלל שבתות אסור לאכול משחיטתו הביאם הב"י שם ולא הקשו כן גם על יוה"כ לענ"ד אין מזה ראי' דכיון דלעיל איתא מומר לחלל שבתות נקטו בדבריהם לחלל שבתות ואה"כ דה"ה יוה"כ ול"ע: (יב) ובי"ש אות ח'. כ"ל דר"ל בחמ"ח אות י"א ובב"ש אות ה' ואות ח' ועיין לקמן מזה: [יג] וממ"ש התב"ש. ולענ"ד אדרבה מלשון התב"ש בס ס"ק כ"ו דלא מפיק אלא איסור דרבנן כגון ההוא דלא יניח פיו ע"ג סילון וכו' משמע אבל בדאורייתא אפילו באיסור לאו הוי מומר לכה"ת וכ"מ מדבריו בשמ"ח שם שכ' באיסור דאורייתא כגון וכו' ולא כ' בחיוב מב"ד כגון וכו' אע"כ ס"ל דבכל אד"א הוי מומר לכה"ת ומ"ש דומיא דמנסך היינו דהוי דאוריי' ומשום דיליף לה מברייתא דנקיט דומיא דמנסך כמ"ש בס ס"ק כ"ח נקיט דומיא דמנסך והא פשיטא לי' דבדאורייתא אין חילוק והטעם כדאיתא ביבמות דף פ"ב ע"א וקי"ע ע"א דבדאורייתא ל"ש איסור לאו ול"ש איסור כרת אע"ג דאפשר לחלק דלענין בטול ולענין שנחוש לו מספק ודאי יש לחוש לאיסור לאו כמו לאיסור כרת כיון ששניהם דאוריי' אבל לענין שיהי' חשיד לכה"ת אפשר דוקא מחייבי כריתות ומב"ד דחמירי נעשה חשוד לכה"ת ולא מאיסור לאו דקיל כדאשכחן לענין חשוד לדבר חמור דהוי חשוד לדבר קל בסי' קי"ט דודאי חייבי כריתות ומב"ד חמירי מחייבי לאוין מ"מ כיון שגם להא לא דמי דאפשר לומר דשבת וע"ז אפי' איסור קל דידהו כיון דמ"מ דאורייתא הוא חמורי מכה"ת מטעם שנאמר בהו דחמורי מכה"ת משמע לי' להתב"ש טפי לדמותו להמוא דיבמות ובפרט כיון דבלא"ה דעת הב"ה דאפילו בדרבנן חשיד לכה"ת עכ"פ אין לנו לחלק בדאורייתא בין חייב מב"ד לחייבי לאוין. שוב ראיתי דאפשר לומר דעובד ע"ז או מחלל שבת באיסור לאו חשוד לכה"ת כולה באיסור לאו ולא באיסור כרת ומיתה לכן התב"ש דמיירי לענין שחיטה אין חילוק לדידי' בין איסור לאו לחייבי מב"ד לכן לא הוציא אלא דרבנן אבל לחשדו לכה"ת באיסורי כריתות ומב"ד אין לנו ועמ"ש לעיל אות ב' לענין מחלל שבת באיסור דרבנן אי חשוד לכה"ת בדרבנן אכן לפי הטעם שכ' השמ"ח דעוקר יסודי התורה וכופר בעיקר משמע דאפילו באיסור לאו הוי מומר לכה"ת כולה ודוק ול"ע ועיין בפ"ת שם סק"ח: (יד) ואוקמה אשה בחזקה. משמע דמספק זה שמא אינו כותב לשמה הוי הגט בטל ודאי ולאי קדשה אחר א"ל ממנו גט ומלשון הב"ש שם לא משמע כן שכ' שיש חילוק בין עכו"ס דהוי הגט בטל בודאי ובין מומר דהוי ספק ע"ש וצ"ל כיון דידוע שנתן לידה גט אתרע חזקתה ועיין בב"ש סי' מ"ב סק"ז וסי' מ"ז סק"ו וסי' קל"ט ס"ק כ"א וסי' קכ"כ סק"ה ודוק ואין כאן מקומו להאריך בזה ועמ"ש לקמן: (טו) לא דודאי כו'. לא ידעתי מה הועיל בזה שהרי כ' הש"ך ביו"ד סי' קי"ט ס"ק י"ג דמומר לחלל שבת או לעבוד ע"ז דהוי מומר לכה"ת היינו משום שהם חמורים מכה"ת [ואפשר שהוא מטעם שכ' השמ"ח שעוקר יסודי הדת וכופר בעיקר ולא פליגי אהדדי] וא"כ הא חזינן דמהאי טעמא הוי מומר ודאי וא"כ אף אנו נימא ביוה"כ כיון דחמור בעיני העולם מכל וכבר כ' הש"ך בס ס"ק י"ב דהעיקר תלי במה שהוא חמור בעיני העולם וא"כ כיון שחמור בעיני העולם מכה"ת הרי הוא חשוד על כל התורה בודאי מדינא אכן כ"ז לדעת הפמ"ג אבל לענ"ד נראה דלסברת הב"ש באמת אין הגט בטל אלא ספקא הוי בין במומר לע"ז או לחלל שבת ויוה"כ בין במומר לכה"ת דשמא לא כתב לשמה ומודה הב"ש דהרב רמ"א שכ' אבל כתבו בזדון ביוה"כ ושבת ה"ז בטל מדאורייתא לא ס"ל כן אלא ס"ל דמומר לאו בתורת גיטין מקרי אע"פ שקידושיו קידושין וגיטו גט וכמ"ש הב"ש סי' קמ"א ס"ק מ"ז ע"ש ולפ"ז נ"ל דמ"ש הרמב"ם בנכרי ומומר מפני שכותב אדעתא דנפשי' ולא משום דלאו בני כריתות נינהו טעמא רויחא נקיט וכמ"ש הלח"מ שם וכ"כ הפר"ח והב"ש טעמא דנפשי' קאמר דאפשר לומר דמומר ספקא הוי ולכן כ' הרמב"ם הטעם מפני שכותב אדעתא דנפשי' וממילא כתבו בזדון בשבת ויו"כ לא הוי ודאי בטל אלא ספק. ומעתה לדעת רמ"א והוא מדברי הב"י לית דין צריך בושם דמחלל יו"כ כמחלל שבת והוי מומר לכה"ת ואפשר טעמא דיו"כ משום דאיקרי שבת ואין כינו לשבת אלא דבר מועט כדאיתא במגילה דף ז' ע"ב ע"כ המחללו ג"כ עוקר יסודי הדת כמו המחלל שבת והב"ש לא נחלקו עליהם בזה. ויש עוד דעות אחרות בין האחרונים לדעת הרמב"ם דהב"מ שם ס"ל דלא בעינן בני כריתות בכתיבה ועכו"ם ועבד ומומר פסול דידהו דודאי אין כותבין לשמה אפילו ישראל עע"ג וכס' בני אהובה פ"ג מגירושין הט"ז ס"ל כן במומר לבד ואין ישראל עע"ג ואין להאריך בזה ומ"מ מדברי כולם נלמד דמחלל יו"כ כמחלל שבת שלא נחלקו על דברי רמ"א בזה וראיית התב"ש נכונה וכבר כתבתי שגם לדברי הב"ש מוכח כן. ועיין בנקה"כ סימן קכ"ד ד"ה כ' רש"ל שכ' שגם מחלל את המועדות דינו כמחלל שבתות ואוסר יין במגע ע"ש ודוק ול"ע: (טז) בש"ו במ"א. ר"ל דמדברי המ"א שם משמע דמחלל שבת באיסור לאו הוי כמו באיסור סקילה וכמ"ש המחה"ש שם ועמש"ש בשם התוספות שבת: (יז) באה"ע. בסי' ק"מ סי"א ובסי' קמ"א סנ"ט ובסדר מהר"ם סדר גט שני

אות

ע"י שליח הולכה ובגט פשוט קכ"ג שם פקפק בזה והביא דעות די"א (יח) מומר לאו בכלל. בני ברית הוא (עאו"ח (יט) ברהמ"ז כו'

אות כ"א: (יח) מומר לאו בכלל. הוא התוספת סנהדרין דף פ"ב ע"ב ד"ה ישראל הוא שהביא הב"ש בסי' קמ"א ס"ק מ"ז וכ' שם שכן משמע דעת הרמב"ם פ"ג שכ' דין מומר כדין נכרי וכבר כתבתי לעיל אות ג' שכן פירש הב"ש סי' קכ"ג סק"ה דברי הב"י ורמ"א לדעת הרמב"ם: (יט) ברהמ"ז. הוא במ"א סימן קפ"ט סק"א בשם מומר בבית יאמר בני ברית להוציא את המומר והביא ג"כ דברי התוס' אלו וכבר האריכו בס' בני אהובה שם ובס' אהפ"ז באו"ח שם ובס' מגן גבורים שם להוכיח דמומר בר שליחות הוא וכ"מ בת' גאוני בתראי סי' ג' ת' הב"ח והמג"ש וכ"ש בש"ע של התניא שם ס"ד דמומר בן ברית הוא וראה זה מצאתי בבה"ט ח"מ סי' קפ"ח סק"א וז"ל אם מומר יש לו דין עכו"ם לענין שליחות עיין בת' ב"י דיני גיטין סי' י"ד מערכה מול מערכה גם ריא"ז בהגהותיו שביב הרי"ף פרק המביא גבי מתניתין דהכל כשרים להביא את הגט כ' דמומר ראוי להביא שליחות לאשת ישראל ועיין בס' פני משה ח"ב סי' ל"ח ובת' המבי"ט ח"ב סי' קמ"א ובת' רשד"ם סי' כ"ט עכ"ל ועיינתי בתשובת הב"י שם [והוא בסי' י' וכן צריך להגי' גם בבה"ט] ודעת החכם השואל דמומר לאו בר שליחות הוא שאינו בכלל בן ברית דבכלל בן ברית הוא שמקיים מצות וכ' שנחלקו בזה גדולי ישראל ודעת הב"י דאע"ג דבכל התורה כולה לאו בר שליחות הוא מ"מ לענין גיטין וקידושין כיון שישנו בתורת גיטין וקידושין בר שליחות הוא ע"ש ותמהני מאוד על דבריו דמה עדיף גיטין וקידושין מכה"ת כולה דפשיטא דבר מקנה וקנין הוא ואפ"ה לאו בר שליחות הוא לקנין לדעתו וכ"מ בגמרא קידושין דף מ"א ע"ב דאמר ר' ינאי גם אתם מה אתם בני ברית אף שלוחכם ב"ב הא ל"ל קרא מדר"ח בר אבא א"ר יוחנן נפקא דאר"ח ב"א אר"י אין העבד נעשה שליח לקבל גט מיד בעלה של אשה לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין אצטרך סד"א עבד דלאו בר היתרא הוא כלל אבל נכרי הואיל ואיתי' בתרומה דנפשי' דתנן הנכרי והכותי שתרמו תרומתן תרומה אימא שליח נמי עביד קמ"ל ע"כ הרי מפורש דמקרא דאתם בני ברית ממעטינן נכרי דאיתא בי' וממילא לא צריך טעמא דאינו בתורת גיטין וקידושין אלא בעבד דב"ב הוא אבל מי שאינו ב"ב אפילו איתי' בתורת גיטין וקידושין אינו בתורת שליחות גם לגיטין וקידושין וכ"מ להדיא בגיטין דף כ"ג ע"ב דאמרינן אמר רב אסי אר"י אין העבד נעשה שליח לקבל גט לאשה מיד בעלה לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין מתקיף לה ר"א טעמא במלתא דליתי' הא במלתא דאיתי' בר הא נכרי והא כותי דאיתנהו בתורת תרומה דנפשייהו דתנן הנכרי והכותי שתרמו משלהם תרומתם תרומה ותנן נכרי שתרם של ישראל אפילו ברשות אין תרומתו תרומה מ"ט לאו משום דכתיב אתם גם אתם מה אתם ישראל אף שלוחכם ישראל אמרי דבי ר' ינאי לא מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית ע"כ משמע להדיא דהדבר דאיתנהו בהו קאי מיעוט דגם אתם ובעבד לס"ד דילפינן מה אתם ישראל אפילו הוי בתורת גיטין וקידושין לא הוי בר שליחות וממילא ה"ה למסקנא במי שאינו ב"ב ולנ"ע. ומ"ש בשם ריא"ז הוא בש"ג ההא דאמר ר' אסי אר"י אין העבד נעשה שליח וכו'. וס' פני משה אינו ת"י ובת' מבי"ט חפשתי ולא מצאתי ומ"ש בשם תשו' הרשד"ם סי' כ"ט [צ"ל בח"ב סי' שכ"ט] שם משמע דיכול לעשות שליח ע"ש שמפלפל אי מועיל מעמד שלשתן ע"י שליח משמע אבל בעלמא מועיל שליחות וכ"מ מדבריו בח"א סי' פ"ב וסי' ק"ע גבי גט ממומר ע"י שליח ע"ש.

ועתה אשיבה אראה בהוכחות הבני אהובה והאהפ"ז שכתבתי. הנה הב"א כ' על דברי התוס' הנ"ל כי אע"פ דבלשון ב"א לא נקראו בני ברית כיון שאינם מקיימים הברית אבל בשביל זה לא נימא דבר תורה שלא יהיה מומר בתורת שליחות או בתורת כריתות שאע"פ שחטא ישראל הוא וגיטיו וקידושיו גמורים הן עכ"ד והביא ראי' לזה דבן כריתות הוא ע"ש ואנכי לא ידעתי מה ענין בר כריתות לבר שליחות כי לא מצינו בשום מקום דמי שאינו ב"ב לא יהיה בתורת כריתות ע"כ ודאי בר כריתות הוא אבל אין מזה ראי' שיהי' בר שליחות. גם ראיית האהפ"ז אפשר לדחות וקצתם כבר דחה בס' מגן גבורים שם גם מה שהקשה אמאי לא אמר בקידושין דף מ"א ע"ב לר"ש דנכרי ליתי' בתרומה דנפשי' אצטרך גם אתם למעט מומר אפשר לומר דעדיפי מיני' משני דאצטרך לכל שליחות גם מה שהקשה אמאי משמע טפי בגיטין דף כ"ג ע"ב לומר מה אתם ב"ב מלומר מה אתם ישראל אין קושיא כ"כ וגם שאר ראיותיו אינם חזקות כ"כ ובס' מגן גבורים כ' שכ"כ הרא"ב"ד בהשגות פ"ו מה' גירושין ס"ז שהמחלל שבת כפר להביא הגט ואין ראי' משם דאפשר לא מיירי בפרהסיא ומעתה עינינו הרואות שהדבר תלוי באשלי רברבי והאומרים שהוא בר שליחות רבו וכ"ד הש"ע ורמ"א שהבאתי לעיל וכ"כ מדברי הרמ"א והש"ך בחו"מ סי' שפ"ח סע"ו שהבאתי לקמן שנחלקו במסור שהוא כמומר אי אמרינן בי' אשלד"ע משמע דמ"מ בר שליחות הוא דאל"כ אפילו אי הוי אמרינן יש שלד"ע לא היה מתחייב שולחו כמ"ש התו' ב"מ דף י' ע"ב ד"ה אשה ועבד ע"ש וכ"כ הרשב"א בחידושיו ב"ק דף נ"א ע"א ד"ה אשלד"ע וז"ל קשיא דלמא דהוו שליח עכו"ם וי"ל דאין שליחות לעכו"ם ואפילו איכהו לדידן כדאמרינן בפ' איזהו נשך עכ"ל אכן בשבועות דף ג' ע"א ד"ה על הזקן כתבו דהמ"ל בב"מ דף י' ע"ב דה"ב איש דאמר לקטן או לנכרי אקיף לי גדול דלגיסנא דכל שאין השליח בר חיובא מיחייב שולחו ה"נ מיחייב ולגיסנא דכל היכי דאי בעי עביד אי בעי לא עביד לא מיחייב ה"נ לא מחייב משמע דהיכי דישלד"ע גם ע"י שליח קטן ונכרי חייב וראיתי בנתה"מ סי' קפ"ב סק"א שכ' טעם לדבריהם דהנה במעילה וטביחה ומכירה ושליחות יד דרבי בהו רחמנא שליחות לד"ע אפילו ע"י קטן חייב כדאיתא במעילה דף כ"א וע"כ הטעם דהנך דילפינן בהו שליחות לד"ע לאו מאתם גם אתם דבתרומה ילפינן אלא מקראי אחרינא דכתיבי בהו וממילא לא בעינן שיהא השליח דומיא דמשלח ה"נ באינו בר חיובא לרבינא או היכי דבע"כ מותיב בה לרב שמא דאפילו ע"י חש"ו ועכו"ם חייב המשלח עכ"ד וכמה דבריו נפלאו ממני כראם מ"ש דבמעילה טביחה ומכירה ושליחות יד חייב אפילו ע"י שליח קטן תמהני דלא אשכחן שם אלא במעילה אבל טביחה ומכירה ושליחות יד שתמא אמרו בקידושין דף מ"ב ע"ב ובשער דוכתי טובא שליח ולא אשכחן בשום דוכתא דמרבה חש"ו ועכו"ם גם הרמב"ם פ"ב מה' גנבה ה"י ופ"ג מה' גזלה הי"א והטור בח"מ סי' ש"כ ס"ד וסי' רנ"ב ס"ז והש"ע שם ס"ה והסמ"ע בסי' שנ"ו סתמו ולא ביארו דחש"ו הוי שליח לזה ואע"פ שהסמ"ע סי' רנ"ב סק"י כ' או שאינו בר חיוב כ"ל דליסנא דרמ"א ס"ס קפ"ב וס"ס שמ"ח נקיט ובסי' קפ"ב מיירי בכה"ג כולה ומשכחת לה בכגון דאמר לישראל קדש לי גרושה ואיש דאמר לאשה אקפי לי קטן כדאיתא בב"מ דף י' ע"ב וסי' שמ"ח מיירי באין השליח יודע והסמ"ע שירכא דלישנא נקיט ולאו דוקא דאל"כ הי' לו לבאר מכין לו זה גם הש"ך שם סק"ד בביאורו לדברי הסמ"ע לא כ' אלא דלהפוסקים בעלמא היכי שלא ידע השליח אשלד"ע מיירי הכא בשלא ידע ולהפוסקים דבעלמא נמי יש שלד"ע היכי דאינו בר חיובא א"כ קרא אתי היכי שאין לו לשלם ולא כ' נמי דלהפוסקים בעלמא היכי דאינו בר חיובא אשלד"ע מיירי הכא באינו בר חיובא וכמ"ש לעיל מזה ובש"ס שמ"ח ד"ג דעות חלוקות הן וע"כ משום דבאמת לא משכחת לה באין השליח בר חיובא לכן לא כ' אלא להפוסקים היכי דאינו בר חיובא ישלד"ע לכלול גם אותם דס"ל דבשאין השליח יודע יש שלד"ע דס"ל דלא נפקא לן אין השליח יודע אלא משום דאינו בר חיובא דאזיל כאן לדעת רמ"א והסמ"ע דס"ל כן [ועיין בש"ך ר"ס קפ"ב וס"ס שמ"ח ודו"ק] וע"ק דבגמרא מעילה שם פריך חש"ו והא לאו בני שליחותא נינהו אר"ח עשאום כמעטן של זתים וכו' ר' יוחנן אמר כאותה ששנינו נתנו ע"ג הקוף והוליכו או ע"ג הפיל והוליכו ה"ז עירוב אלמא קא עביד שליחותי' ה"נ איתעבד שליחותי' ופירשו התוס' דכמו דהתם אע"ג דאתעביד שליחותי' ממילא הוי שליחות ה"נ אע"ג דאתעביד ע"י חש"ו דאין בהם דעת וכממילא דמי הוי שליחות והקשו התוס' אדרבה נילף משליחות דתרומה דבעינן שליח בר דעת דהא כל עיקר שליחות דמעילה מתרומה יליף ותירצו כיון דהשינוי רשות הוי ע"י בר דעת לכך מסתבר לי' לדמויי להנך דמייתי דאין קפידא

כו') ולכתחלה יש להחמיר יע"ש · ולפ"ז (כ) יש לספק בשלד"ע במומר מחייב שולחו דל"ש דברי מי שומעין ולמ"ש הסמ"ע חו"מ קפ"ב ב' סברתי שלא ישמע לי ל"ש במומר ופלוגתא ב"מ (זיין) [צ"ל יו"ד ע"ב] כהן דאמר לישראל [קדש לי גרושה או איש דאמר] לאשה אקפי לי קטן י"ל דתליא אם לפני עור שייך במי שאין שייך בו לאו זה דלמ"ד כל שהשליח לאו בר חיובא חייב שולחו דלא שייך דברי מי שומעין (כא) אע"ג דעובר השליח על לפני עור אם נתקיים השליחות וכ"ש דבידי שמים מיחייב שולחו עיין קידושין מ"ב א"כ דברי מי שומעין דסובר (כר"נ) [כה"נ] לא שייך לפני עור וההיא דכוס יין לנזיר אף שהוא אין נזיר מ"מ שייך נבי' אלו הוי נזיר ואידך סובר דלפני עור שייך אף שאין שייך הלאו נבי השליח מ"מ עובר לפני עור וא"כ אין שלד"ע דאטו לפני עור לאו עבירה הוא ונמצא דבר זה במחלוקת שנוי' ועחו"מ קפ"ב בהר"ב ס"א בהג"ה וש"ך שם א"כ לפ"ע כה"נ תלי' בפלונתא זו · ולענין מכירת חמץ בפסח ישראל שיש לו חמץ וא"א למכרו כ"א ע"י שליח אין לוקח לכתחלה לישראל מומר לעכו"ם להיות שליח כי שמא אין בני ברית והמקח בטל וחמץ ברשות ישראל ודיעבד שרי כי קיי"ל מומר בר שליח הוא ואם חמץ של מומר וישראל רוצה לקנות ממנו אחר הפסח ועביד מכירה בפסח לעכו"ם ע"י שליח לכתחלה יש לעשות ב' שלוחים עכו"ם וישראל ממ"נ אם מומר לאו בני ברית הרי עכו"ם שליחו

ככר דעת ומ"מ אצטרך למילף שליחות מתרומה דלא תימא דאשלד"ע עכ"ד הרי לפנינו שגם במעילה אע"ג דישלד"ע פריך והא לאו בני שליחותא נינהו ולולא טעמא שכ' התו' הוי אמרינן דבעינן שליח בר דעת ועוד תימה רבה מ"ש דלא ילפינן מעילה מתרומה וכתוס' שהבאתי מבואר דעיקר שליחות דמעילה מתרומה ילפינן והוא מבואר להדיא בקידושין שם שאני מעילה דילפה חטא חטא מתרומה הרי דאדרבה אצטרך לימוד ג"ש מתרומה דלא נימא בה אשלד"ע ואפ"ה ה"א חש"ו לא אי לאו מהאי טעמא שכתבו התוס' שהבאתי. גם מ"ש הריטב"א בקידושין שם כ' דהא דאשלד"ע לאו מטעם דברי הרב הוא וע"כ טעמא דליכא למילף מתרומה וכו' ע"ש הנה המעיין בריטב"א שם יראה אדרבה מסקנתו לטעמא הוא משום דדברי הרב וכו' ולא כ' אלא דלא עשה לאפוקי שליח שוגג שגם בשוגג שייך דברי הרב וכו' דאכן אמרינן אלו הוי ידע האי שליח דהקדש הוא לא הוי לי' שליח כי דברי הרב שומעין והו"ל שליח בטעות ובטל שליחותו וכו' עכ"ל וכ"כ השטמ"ק בב"מ שם בשם הריטב"א ע"ש בד"ה א"כ מצינו אכן הש"ך ס"ס שמ"ח כ' דלמסקנא א"ל לטעמא דדברי הרב [ע"ש שרמז בהג"ה גם לדברי הריטב"א] אך לא כ' טעמא דליכא למילף מתרומה ומשמע דלא ניחא לי' לומר כן דהא בפירוש אמרינן בגמרא טעמא דדברי הרב משמע הא לא"ה הוי ילפינן ג"כ מתרומה אלא כ' דלמסקנא דאיכא שני כתובים הבאים כאחד א"ל להאי טעמא אלא מדאיכא ב' כתובים האחד למדנו דבכה"ת כולה לא אמרינן כן וא"כ לשאר מילי ילפינן שפיר מתרומה ולכאורה אדרבה יש להקשות מגמרא זו דמעילה אהנך דסוברים דבכ"מ דאמרינן ישלד"ע גם אלו דלאו בני שליחות נינהו הויין שליחות אלא דאפשר לומר שהם מפרשים הא דמשני עשאום כמעטן של זתים וכתבו ע"ג הקוף והפול היינו דבכ"מ דאמרינן יש שלד"ע עשאום כן דכיון דלא הי' ראוי לחייב מטעם שליחות כיון דד"ע הוא ואפ"ה חייבו התורה ע"כ התורה חייבתו כל שע"י נעשה הדבר ה"ה אם שלא ע"י חש"ו כיון דמ"מ ע"י מעשיו ורצונו נעשה הדבר חייב [שוב מצאתי בהגהות ר"ע איגר חו"מ סי' רנ"ב ס"ח שכ' דהאומר לעכו"ם לשלוח בו יד חייב דזהו גופה הוי שליחות יד ולאו מטעם שליחות הוא ורשם למהרי"ט בחידושי פוסקים רפ"ב דקידושין וראיתי שכ' דאי מטעם שליחות הוא פטור ע"י מי שאינו בר שליחות אלא דבהנך גלי רחמנא דאפילו בגרמא כי האי חייב ולאו מטעם שליחות ומ"מ משמע לי דלמ"ד דהיכי דאין השליח בר חיובא ישלד"ע לא שייך זה כיון דמ"מ משום שליחות הוא] ולולא דמסתפינא הייתי אומר שגם התוס' בשבועות לאו דוקא נקטו אלא שגרת לישנא דלקמן דנקטו כמה פעמים קטן ועכו"ם נקטו נמי הכא ושם שפיר נקטו קטן ועכו"ם דלא איירי שם משליחות ע"ש וניחא להו התם למנקט קטן ועכו"ם מאשה משום דאסור להשתמש באשה כמ"ש מהרש"א או אפשר ע"ש הוא כתו' וצ"ל אשה ומשום שהורגלו כן לקמן כתבו גם כאן קטן ועכו"ם וגם הריטב"א שהביא השטמ"ק ב"מ דף י' ע"ב לרווחא דמלתא כ' דהאמת הוא דמיירי שלא אמר לו להזיק וה"ה מודה דאפי' הוי אמר לו להזיק הי' פטור משום דלאו בני שליחות נינהו והש"י שהביא הש"ך שם שכ' דבקטן שאין לו יד כלל חייב כיון שאין לו יד כלל לא מקרי שליח כלל והוי כחצר או ככלי [והכנה"ג סי' שמ"ח סק"ד כ' שהשטמ"ק ב"מ דף מ"א כ' ג"כ כדברי התוס' הנ"ל חפשתי ולא מצאתי] אבל מה אעשה שגם המהרש"א כ' דהתוס' בדוקא נקטו קטן ועכו"ם ע"ש.

נחזור לעניינינו דלהנך פוסקים דבשליח לד"ע במקום דחייב אפילו ע"י הנך דלאו בני שליחות נינהו חייב אין ראי' מדברי רמ"א בסי' שפ"ח הנ"ל דמומר בר שליחות הוא דאפשר לומר כיון דס"ל לרמ"א דישלד"ע גבי' ס"ל שגם בלאו בר שליחות חייב משלחו אכן מדברי הש"ך יש ראי' דבסי' קפ"ב חולק על הנ"י וס"ל דאפילו היכי דישלד"ע מ"מ באינו בר שליחות פטור ובסי' שפ"ח דוקא משום דאשלד"ע פטור לי' מ"מ כ"ל דע"כ גם רמ"א ס"ל כן שהרי פסק בסי' קפ"ב ובסי' שמ"ח דהיכי דאין שליח בר חיובא ישלד"ע ובסי' ת"ח ס"ז בשולח את הבעירה ביד חש"ו סתם דפטור ולא חילק דבדאמר לו להזיק חייב וע"כ ס"ל דבאינו בר שליחות פטור בכ"ע. שוב ראיתי דע"כ סתמא דש"ס לא ס"ל לאוקמא ההוא דשולח את הבעירה בדלא אמר לי' להזיק דוקא דא"כ גם סיפא דשלח ביד פקח מיירי בכה"ג וא"כ מאי מקשה בקידושין שם דנימא שאנ"כ דהא לא שוי' שליח כלל אע"כ ס"ל לסתמא דש"ס דמיירי אפילו א"ל להזיק וצ"ל לדעת הריטב"א שהביא השטמ"ק או דלרווחא דמלתא כ"כ דלא יכול להקשות לרבינא דיכול לשנויי הכי אבל אליבא דאמת לא ס"ל לש"ס כן או דבגמרא קאי לרב ששא דס"ל שגם באינו בר חיובא אשלד"ע וכצ"ל לדברי התו' שבועות הנ"ל וא"כ הי' לנו לפסוק כרב ששא כיון דסתמא דש"ס אזלא אליבי' ועוד שהרי הי' יכול לאוקמא בדלא אמר לי' להזיק ולכ"ע ואפ"ה לא אוקמא הכי משמע דפשיטא להש"ס שכן הלכה או שגם רבינא קבלה כמ"ש הש"ך בשם הרא"ש בשם הרמ"א ולדידי' לא צריך לאוקמא הכי וא"כ הפוסקים כרבינא ע"כ ס"ל שגם רבינא מודה באינו בר שליחות דתיתי סתמא דש"ס הנ"ל גם אליבי' גם ביו"ד סי' ק"ס סע"ז ובחוו"ד שם וכמש"ל פ"ה מה' מלוה הי"ד מבואר דקיי"ל דאפי' לד"ע אין שליחות לעכו"ם ע"ש וא"כ ס"ל לרמ"א דמומר בר שליחות הוא והכי קיי"ל וצ"ל דלהכי לא חשו המ"א והב"ש לשליחות מומר אלא בעושה שליח מומר אבל לא במגרש מומר [וככר הרגיש בזה האהע"ו] דכיון דמסתמא א"א לגרשה בעצמו ע"כ נסמוך דמומר בר שליחות הוא שכן הלכה אבל לעשות שליח מומר ס"ל לחוש לסברת האומרים דאין לו שליחות דמסתמא אפשר בשליח אחר אבל היכי דאי אפשר בשליח אחר מודו שגם מומר יכול להיות שליח וכ"ד הפמ"ג כאן כנלענ"ד: (כ) יש לספק. הוא מחלוקת הרמ"א והש"ך הנ"ל בסי' שפ"ח וכמ"ש הפמ"ג לקמן (כא) אע"ג דעובר השליח. ר"ל אע"ג דאי נימא דהשליחות קיימת דישלד"ע בכה"ג והמשלח חייב הי' ראוי שיעבור השליח בלפני עור וכ"ש דבידי שמים המשלח חייב אפילו נימא דאשלד"ע והי' ראוי שיעבור השליח על לפני עור וא"כ שייך לומר דברי מי שומעין אפילו השליח לאו בר חיובא וע"כ ס"ל שגם לפ"ע לא שייך בכה"ג ולפ"ז הרב רמ"א שפסק בר"ס קפ"ב וס"ס שמ"ח בחו"מ כרבינא דהיכי דשליח לאו בר חיובא מיחייב שולח ס"ל דלא שייך ל"ע כה"ג והש"ך החולק עליו ופסק כרב ששא דאפי' השליח לאו בר חיובא לא מיחייב שולחו אם לא בחצר דבע"כ מותיב בה ס"ל דשייך לפני עור. אכן לענ"ד אין דעת הפוסקים כן דהתו' שם ד"ה דאמר כתבו וז"ל אבל ישראל אע"ג דעובר משום לפני עור כשמקדשה לכהן כיון דאי מקדשה לעצמו לא מיחייב לא מקרי בר חיובא עכ"ל הרי דס"ל דאפילו לרבינא עובר בל"ע וכ"כ בשטמ"ק שם ד"ה היכי וכו' בשם תוס' שאנץ וז"ל ומיהו גם כששליח ישראל וכו' דאיהו נמי משום ולפני עור וכו' עכ"ל וכ"כ הריטב"א בחידושיו שם וז"ל וישראל לאו דוקא דה"ה כהן דא"ל לכהן דלגבי השליחות

השליחות ליכא איסור טפי בכהן מבישראל וכו' ואי משום לפני עור בישראל נמי הוא וכו' עכ"ל ולא כ' דכהן כיון דבר חיובא הוא שייך לפ"ע לכ"ע וגם רבינו מודה דלא הוי שליח ודוקא ישראל דלאו בר חיובא הוא ס"ל לרבינא דלא עבר אל"ע לכן לא שייך אשלד"ע אע"כ ס"ל דל"ע שייך לכ"ע ואפ"ה ס"ל לרבינא דהוי שליח וכ"כ עוד בקידושין דף מ"ב ע"ב וז"ל ואין לדחות ולומר דאע"ג דלא מיפקדו בהכי בפרט הא איכא לפני עור לא תתן מכשול וכו' עכ"ל וכן כ"ל להוכיח מדברי הגמרא חולין דף ל"ג ע"א והפוסקים ביו"ד סי' כ"ז דלמ"ד בני מעיים לישראל שרי ולנכרי אסור לזמן עכו"ם עליהם משום לפ"ע וליכא מאן דפליג אלא משום דס"ל שגם עכו"ם אינו מוזהר עליהם דמי איכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור אבל מודה אי הוי עכו"ם מוזהר עליהם הוי אסור להושיטם לו אע"ג דלישראל ודאי שרי אע"ג דאפשר לחלק ולומר דהתם טעמא משום דמ"מ שייך איסור אמ"ה לישראל מ"מ אין נראה לענ"ד לחלק דהא התוס' בחולין ל"ג ע"א ד"ה אחד נכרי הקשו אהא דאמרינן מי איכא מידי וכו' דר"מ ס"ל דאמ"ה אינו נוהג בחי' ועוף הטהורים ולעכו"ם אסור משום אמ"ה לימא מי איכא מידי וכ"ת דלא חיישינן כיון דסתם אמ"ה אסור לישראל וכו' עכ"ד ע"ש ומעתה היכי אפשר לומר דלא חיישינן א"כ אמאי אמרינן בבני מעיים מי איכא מידי אע"כ כיון דלא כמלא בני מעיים המותרים לישראל שיהיו מותר גם לעכו"ם שהרי אינו מותר לישראל אלא ע"י שחיטה מבהמה טהורה וכולם אסורים לעכו"ם שייך מי איכא מידי דהוי כאיסור בפ"ע בני מעיים של שחיטה ואינו דומה לאברי חי' ועוף הטהורים דהיכי דנשחטו הראוי מותרים לישראל ולעכו"ם ואח"כ הוכיחו מגזל פחות מש"פ שג"כ הממון הזה שלא ע"י גזל מותר לשניהם ואיסור גזל אסור לשניהם ואפ"ה אמרינן בגזל פחות מש"פ מי איכא מידי וה"ה לאברי חי' ועוף הטהורים ומעתה אף אנו נאמר לענין לפ"ע דאפילו לסברת התוספת בקושייתם כיון שהוא ענין בפ"ע לא יהא מוזהר הישראל אל"ע לסברת הפמ"ג וכ"ש למסקנת התוס' דלא אמרינן סברא זו כלל ולא נראה לי לחלק לסברא זו בין מי איכא מידי לל"ע לסברת הפמ"ג אע"כ דאפילו אינו מוזהר עלי' שייך לפ"ע שלא לתנה לאחרים המוזהרים עלי' ובפרט לפמ"ש הש"ך בחו"מ סי' שמ"ח סק"ו דאפילו כשהשליח שוגג שייך אשלד"ע אפילו לרבינא ע"ש אע"ג דודאי לא שייך ל"ע דהא השליח לא ידע כלום שזה דבר אסור הוא ע"ש וכן לפמ"ש הש"ך ביו"ד סי' קנ"א סק"ו לפי מה שביאר דבריו הדגמ"ר שם דהיכי דהעובר מזיד הוא לא שייך ל"ע אי לא קאים בתרי עברי דנהרי והא פשיטא דעיקר אשלד"ע במשלח מזיד מיירי וא"כ לא שייך ל"ע כלל דסתמא לא מיירי בדקאים בתרי עברי דנהרא ואמאי פטור המשלח לרב שמא כשאין השליח בר חיובא הא לא יעבור השליח אל"ע א"ו משמע דאין מחלוקתם תלי בזה כלל וממילא לא מלינו בשום מקום דהיכי דאין השליח בר חיובא לא שייך לפ"ע לכן כ"ל דשייך לפ"ע בכל גווני ודוק ועיין בס' ג"ו כלל מ"ג ולקמן ח"ה אות ד' ח'. ואין להאריך:

ולעניין מה שנסתפק הפמ"ג לעיל ובסי' ד"ש שם [והוא מחלוקת הרמ"א והש"ך] בעושה מומר שליח לד"ע לענ"ד העיקר כדברי הש"ך שגם בשליח מומר אשלד"ע וכן השבי' הקצה"ח שם ל"מ לפמ"ש הש"ך שם דהאי טעמא דדברי הרב לא אמרינן אשלד"ע וכ"כ מדברי הסמ"ע סי' קפ"ב סק"ב מ"מ כ"ל דשייך בכה"ג אשלד"ע דהא הש"ך שם דייק מדלא קאמר בגמ' אלא היכי דאין השליח בר חיובא או בע"כ מותיב בי' ולא קאמר היכי דהשליח שוגג ש"מ דאפילו בשליח שוגג לא מיחייב המשלח לכ"ע ונ"ל לדעת המרדכי דשוגג נ"כ מקרי לאו בר חיובא או בע"כ מותיב בי' ונקיט אגר וכהן שאמר לישראל וכו' ואיש דאמר לאשה וכו' וה"ה בכה"ג ואשו כי רוכלא ליחשב וליזיל אבל היכי ששליח מומר ודאי הי' להגמרא להשמיענו ובפרט דלרב שמא ודאי משמע דאמרינן בזה אשלד"ע דלא מפקיע אלא היכי דבע"כ מותיב בי' [וכמ"ש הש"ך בסי' שפ"ח] והי' לו להשמיענו שגם בזה פליגי רבינא ור"ם שהרי אין זה נכלל בכלל אין שליח בר חיובא. וראיתי בקצה"ח ס"ס שפ"ח שכ' שהפוסקים נקטו טעמא דאשלד"ע משום דסבור לא ישמע אלי ואני לא מצאתי בפוסקים דבר זה אלא בסמ"ע סי' קפ"ב שם ואי בעינא יכולני לומר דהא ויכול המשלח לומר וכו' הוא ענין בפ"ע ואין ר"ל משום דברי הרב וכו' סבר שלא ישמע לו אלא ר"ל שלא היה מוכרח לשמוע לו דאלו הי' מוכרח לשמוע לו ובע"כ הוי מותיב בי' ודאי לא הי' שייך דברי הרב וכו' אלא כיון שלא היה מוכרח לשמוע לו לכן שייך שפיר דברי הרב וכו' אפילו במומר דמ"מ מן הדין לא הי' לו לשמוע לו לא עביד המשלח מידי והשליח דקעביד מחמת רשעותו לא מיחייב המשלח עי"ז ואפילו נימא דהאי ואפי' וכו' שכ' הסמ"ע הוא משום דדברי הרב וכו' אפשר לומר דמ"מ שייך גם במומר אפילו הוא מומר להכעיס מ"מ יכול לומר סבר הייתי שיהרהר בתשובה ולא ישמע אלי וניחא לי לומר כן כדי שלא יהיו דברי הסמ"ע דברים מחודשים בלי ראי' ושיפך משמעות הפוסקים שלא הזכירו ד"ז ואפילו אי הוי הפירושים האלו דחוקי' בדברי הסמ"ע מ"מ טפי ניחא לפרש פירוש דחיק מלהוליד דינים מחודשים שאין להם ראי' מדברי הפוסקים ולענ"ד אין דוחק כלל לפרש כן בדברי הסמ"ע. ולכאורה הי' כ"ל להביא ראי' לדברי מדברי הש"ך יו"ד הנ"ל שכ' דבמוכר למומר לא שייך לפ"ע בדלא קאים בתרי עברי דנהרא ואמאי נימא דבמומר גרע דשליחו הוא שהרי אמרינן בו ישלד"ע אע"כ גם במומר אשלד"ע אלא דיש לדחות דלא מקרי שליחו אלא כשעשאו בפירוש שליח שאמר לו לך והקטר לע"ז אבל אי לא עשו בפירוש שליח אע"פ שחזקתו שיקטיר לע"ז לא שייך אלא לפ"ע ולא שליחות ומ"מ לדינא נלפענ"ד עיקר כמ"ש ועמ"ש לקמן עוד מזה:

והנה בפנים בסי' ד"ש שם אסברא להאי דינא בשישראל אומר למומר לעשות מלאכה בשבת ע"ש וראיתי בנתה"מ סי' שמ"ח סק"ד שהקשה לדברי התוס' שבועות דף ג' ע"א דלמ"ד היכי שאין השליח בר חיובא מיחייב שולחו ה"ה בשולח עכו"ם א"כ אמירה לעכו"ם בשבת יהא אסור מדאורייתא דשליחו של ישראל הוא ותירץ וז"ל ולכך נראה דדוקא עבירה שנעשה בישראל שהוא מצוה עליו המשלח חייב כשהשליח אינו בר חיובא כגון כהן שאמר לישראל קדש לי אשה גרושה שע"י השליחות נתקדשה הגרושה לכהן וכן באקפי לי גדול שנעשה ישראל מוקף ע"י אבל כאומר לעכו"ם בשל לי בשבת שהעכו"ם מותר לבשל בשבת ולא נעשה עבירה כלל עכ"ל ור"ל דהיכי דגוף המעשה כשעשאה מי שאינו מוזהר על הדבר אין בה שום צד עבירה דלא הקפידה תורה על המעשה שלא יעשה אלא איסורא אקרקפתא דגברא העושה אותה מונח לא שייך שליחות וכשהוא אינו בר חיובא אין כאן שום שייכות איסור וכסברא זו כ' הכ"מ בא"ע ס"ס ה' ומעתה אף אנו נאמר בכ"ד אע"ג דהשליח בר חיובא הוא מ"מ החיוב אקרקפתא דידי' מנחי ולא שייך בזה שליחות כלל שלא שייך שליחות שיעשה גוף השליח כגוף המשלח [ועיין בקצה"ח ר"ס רפ"ב וכמ"ש בעזהש"י לעיל ח"ג אות כ"ח] ומעתה אפילו נימא כסברת הפמ"ג דבשליח מומר ישלד"ע וכן כשהשליח שוגג או אונס לדעת האומרים דבכה"ג ישלד"ע מ"מ לא שייך בהא שליחות כלל וכדברי הנתה"מ וע"ל ח"ה אות כ'. שוב מצאתי בשו"ת פנ"י ח"א חיו"ד סי' ג' שכ' דלמ"ד היכי דשליח לאו בר חיובא ישלד"ע מי שקבל עליו שבת או שלא הבדיל עדיין שאומר למי שלא קבל עליו שבת או שהבדיל שיעשה לו מלאכה הוי שליחו ואסור והרשב"א והר"ן דפליגי בזה באו"ח ס"ס רס"ג פליגי בפלוגתא דאמוראי הנ"ל הביאו הבית מאיר בא"ע ס"ס ה' ולפי דבריו פליגי הרשב"א והר"ן אם יש בזה איסור עשיית מלאכה משום שליחות והנה שאיני כדאי להכריע נגדו מ"מ חלקי אמרה נפשי דהמעיין שם יראה דלא פליגי משום איסור מלאכה אלא אם יש בזה איסור משום ודבר דבר וגם לא משמע שם כלל דפליגי בפלוגתא דאמוראי וגם הרב רמ"א שפסק בחו"מ ר"ס קפ"ב וס"ס שמ"ח כרבינא דהיכי דהשליח לאו בר חיובא המשלח חייב פסק באו"ח שם שמותר וגם הר"ן שכ' הש"ך כשמו בר"ס קפ"ב שפסק כר"ם פסק באו"ח שם שאסור אע"כ לא ס"ל סברת הפנ"י הנ"ל ומ"ש הב"מ שם דמדברי רש"י ר"ס מי שהחשיך משמע דשייך שליחות באמירה לעכו"ם בשבת לענ"ד אין זה מוכרח דבלשון מלינו בהרבה מקומות בה' שבת עצמו מספר שקראו הפוסקים לאמירה

שליחו דעכו"ם: (כב) לעכו"ם נעשה שליח ומתורתו של המשאת בנימין סי' צ"ז למדתי זה ואם מומר לעכו"ם בני ברית הרי ישראל עושה שליחתו וכדברירנא והדברים ארוכים. ובתו"מ שפ"ת סט"ו ובי"י (וש"ו ס"ח) [צ"ל וש"ך ס"ז] (כג) ולבוש ארגמן נמצא מחלוקת אי מומר לעכו"ם ישלד"ע והוא חידוש יע"ש ותבין:

ה ראיתי להעיר עוד בכאן מ"ש לעיל [ח"א אות כ"ט] אם מצות לאו ליהנות נתנו אף בדרבנן יש בו מחלוקת כי הרז"ה ז"ל בר"ה כ"ח כ' בפירוש דמצות דרבנן להנות נתנו והר"ן ז"ל כ' שם דלא מחוור דאף דרבנן לאו להנות נתנו והנה מסוכה [פרק] לולב הגזול [דף ל"א ע"ב] לולב של אשירה לא יטול ואם נטל כשר וביו"ט שני דביו"ט א' (כד) לכם בעינן כמ"ש (כה) הט"ז בתרמ"ט דרי אף בדרבנן לאו להנות נתנו וא"י (כו) איך יפרנס

לאמירה לעכו"ם בשם שליחות כמ"ש בר"ס רמ"ג ונמצא העכו"ם עושה מלאכה בשליחותו וכמ"א סי' רמ"ו סק"כ דמיחזי כשליחו ושאר דוכתי טובי ור"ל שכל שהעכו"ם עושה המלאכה בשליחות הישראל ולא אדעתא דנפשי' יש בו משום שבות וכל"ל עיקר וכדברי הנתה"מ דלא שייך בזה שליחות ולפ"ז לכאורה אפשר לומר שגם בההוא דיו"ד סי' קנ"א לא שייך שליחות דגוף העבודות אלו נעשו שלא לשם ע"ז אין בהם איסור והאיסור הוא אקרקפתא דגברא שעבד ע"ז בזה ועיין בכ"מ שם ודוק ועיין בת' ח"ס מאו"ח סי' ר"א שכ' ג"כ שגבי שבת לא שייך שליחות והוסיף עוד חילוקים ע"ש ומשמע מדבריו דגבי ע"ז שייך שליחות ל"ע. עוד כ' בסי' ד"ש שם דלדעת הש"ך בחו"מ סי' קפ"ב היכי דהשליח שוגג או אנסוהו המשלח ישלד"ע ע"ש והנה מ"ש ובשליח שוגג הלא דעת הש"ך מבואר בס"ס שמ"ח דפטור המשלח וגם באנסוהו אפי' כפאו באונס נפשות ולא הי' מחויב למסור א"ע מ"מ נלענ"ד דלדעת הש"ך פטור הוא דלא גרע משליח שוגג הגם דאפשר לחלק דבשוגג מ"מ לא הי' מוכרח לשמוע לו משא"כ באנסוהו מ"מ מי לא עסקינן באב השולח את בנו דמחויב לשמוע כל שאינו יודע שום איסור בדבר ונא חילק הש"ך ומשמע דבכל גווני פטור אבל הא מודינא דלדעת המחייבין בשליח שוגג ה"ה באונס וגם אפילו לדעת הש"ך אם בע"כ שלא בטובתו לקח ידו של זה ועשה בה עבירה דחייב ולא מטעם שליחות אלא דהוי כעושה מעצמו אבל מדברי הפמ"ג משמע דמיירי באנסו לעשות ובכה"ג נלענ"ד דפטור לדעת הש"ך דאע"ג דלא הי' מחויב למסור עצמו ואפשר שאסור למסור עצמו עש"ך יו"ד סי' קנ"ז סק"א וכן אב השולח את בנו דחייב לשמוע לו לא דמי לאחר דבע"כ ממש מותיב בה וכ"מ מלשון הש"ך שם דדוקא אחר ולא מידי אחריני ע"ש: (כב) לעכו"ם נעשה שליח. נתבאר לעיל ח"ג אות כ"ט בס"ד: (כג) ולבוש ארגמן. לא הראה מקומו כלל ובפנים בסי' ד"ש שם כ' ובלבוש כתוב גרמי וכ"ל דר"ל כי בלבוש ע"ש סימן שפ"ח כ' וז"ל מי ששלח שליח למסור אם הוחזק השליח לעשות שליחות כאלה חייב המשלחו וא"א כאן אשלד"ע הואיל והוחזק השליח בכך וכרי הזיקו הו"ל המשלח כדין דגרמי וכו' עכ"ל ומדבריו אלו משמע דלא מטעם שליחו שא"כ מחייב לי' אלא כיון דעכ"פ גרם לו היזק הוי כמוסר למושל עלמו דג"כ אינו אלא דינא דגרמי והיינו כטעם האחרון של הרשב"ן ואפשר גם כאן צ"ל גרמי במקום ארגמן וצ"ע. (כד) לכם בעינן. ר"ל וכיון דלסור בהנאה לא מקרי לכם ועוד דבגמרא מוקי לה באשרה של עכו"ם: (כה) הט"ז בתרמ"ט. לא ידעתי אמאי כתבו בשם הט"ז הא מבואר הוא בדברי המחבר שם ס"ג והרמ"א ס"ב ואפשר משום דבט"ז סק"ג מבואר הטעם דכשר ביום ב' משום דמצות לאו להנות נתנו: (כו) איך יפרנס וכו'. [עיין אבל אברהם סי' תרע"ג סק"א] לכאורה הי' אפשר ליישב בפשיטות דהר"ן במתניתין והריטב"א בחידושיו שם הקשו דלולב של אשירה של עכו"ם כיון שבא ליד ישראל וזכה בה הו"ל אשרה של ישראל ואין לה בטול וכ"ת שנטלו בשאלה שלא לזכות בה א"כ לא הוי לכם ותירצו בשם הראב"ד דמיירי באשירה של משמשי ע"ז והע"ז ביד עכו"ם וקיי"ל דעכו"ם שבטל ע"ז שלא בטלו משמשי' וכיון שכן לא קיימו משמשין לשרפה ונמצא שאפשר למשמשין לבא לכלל היתר עכ"ד א"כ אפשר לומר דס"ל להרז"ה כדברי הראב"ד ומוקי לה ביום ראשון וכדזכי בה הישראל דהוי של ישראל ואפ"ה לא קיימו לשרפה כגוונא שכ' הראב"ד וס"ל דאע"ג שאסור בהנאה מקרי לכם וכמ"ש הריטב"א שם אבל ביום שני אפ"ר ס"ל דאפילו באשירה של עכו"ם לא יצא דלהנות נתנו. או י"ל דס"ל להרז"ה כמ"ש התוס' דף ל"ב ע"א דרבא מיירי אפילו באשירה של ישראל ובנטעו ולבסוף עבדו וכרבנן דשרי להדיוט ואפילו ביו"ט ראשון אם נטל יצא דלכם קרינן בי' ולק"מ. אלא שראיתי להרז"ה בס' המאור שם שכ' וז"ל והא דתנן אתרוג של אשרה ושל עיר הנדחת פסול וכו' מאחר שאין בה לא היתר אכילה ולא היתר ממון כידוע שהוא פסיל וכו' והא דאמר רבא לולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר וכו' ובע"ז דאית לה ביטול דלא מכתת שיעורי' ואם נטלו כשר אפילו קודם ביטול כיון דאית לי' בטול ומצות לאו להנות נתנו וכשר ביום ב' דלא בעינן לכם והוא אינו מתכוין לזכות בו כדי שתאמר דהו"ל ע"ז ביד ישראל ואין לה בטלה עולמית אלא בנטילה בלבד הוא שמתכוין וכו' וס"מ דהאתרוג של ערלה שפסול משום שאין בה לא היתר אכילה ולא היתר ממון לא שנו אלא ביו"ט ראשון אבל ביו"ט שני כיון דלא בעינן לכם מה לנו אם אין בו היתר אכילה ולא היתר ממון וכו' עכ"ל מבואר מדבריו דמוקי להא דרבא בע"ז של עכו"ם ולא זכה בה וביו"ט ב' וטעמא משום דמצות לאו להנות נתנו ולא כהראב"ד והתוס' הנ"ל [וגם ס"ל דהיכי שאסור בהנאה לא מקרי לכם ודלא כהריטב"א] וא"כ סתרי דברי הרז"ה אהדדי. והנלענ"ד לייסב דברי רבינו הרז"ה ז"ל דס"ל דלולב בשני כיון דזכר למקדש הוא כדאיתא במסכת ר"ה דף ל' ע"א וסוכה דף מ"א ע"א ובמקדש הי' דאורייתא ואפ"ה לא בעינן שלכם כמ"ש הריטב"א בר"פ לולב הגזול וא"כ ודאי הי' כשר איסורי הנאה דמצות לאו ליהנות נתנו אכן השתא לא מחמרינן טפי מנייהו ויוצא באיסורי' הנאה ול"ד לשאר מצות דרבנן ובזה נ"ק על הרז"ה מההוא דסי' תרמ"ט אלא דעדיין יש להקשות על הרז"ה מהא דאיתא באו"ח סי' שס"ג ס"ח דלאו מעלי אשרה כשר ובט"ז שם קורה מעלי אשרה פסול משום דכתותי מוכתת שיעורי' משמע אבל משום איסורי הנאה לא מיפסל דמצות לאו להנות נתנו והוא מגמרא עירובין דף פ' ע"ב וכ"כ המ"א סי' ת"ט סק"ב גבי עירובי תחומין דמצות לאו להנות נתנו והוא מגמרא שם דף ל"א ע"א ולולא דמסתפינא הייתי אומר דמודה הרז"ה דמצות דרבנן לאו להנות נתנו אחר שנדקדק בדבריו בספר המאור ס"פ ראוהו ב"ד שכ' וז"ל אמר רבא שופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע יצא וכו' וקיי"ל כרבא דאמר מצות לאו להנות נתנו והמודר הנאה מחברו מותר לתקוע לו השופר של מצוה דוקא בשופר של ר"ה שמצותו מן התורה אבל בחצוצרות בתעניות לא והמודר הנאה משופר מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה לאפוקי גמיעה מים דלא שרי למיגמה בה גמועי עכ"ל הרי שלא כ' כאי חילוק בין דאורייתא לדרבנן אלא במציעתא כמודר הנאה מחברו [וכן הר"ן הביאו ע"ז] ולא בריישא ובסיפא ולא עוד אלא דבסיפא כ' לאפוקי גמיעה מים הרי שלא הפקיע אלא גמיעה מים דרשות גמור הוא ולא דרבנן לכן נ"ל דמודה הרז"ה דמצות לאו להנות נתנו אלא דס"ל דבמצות דרבנן ליתן שכר עליהן וממילא כשעושה לו בחנם מהנהו כמו לימוד מקרא ומבקרו מיושב ביו"ד סי' רכ"א ס"ב וס"ד וס"ל דבמצוה דאורייתא אסור לטול שכר כמו לימוד מדרש וביקור מעומד ואע"ג דלא דמי להנך דהחיוב עליו לעשות לחברו לכן אסור לטול עליהם שכר אבל תקיעת שופר דהחיוב הוא על חברו והוא מוליא לפכר דמותר לטול שכר ס"ל להרז"ה שהא ג"כ נתחייב לתקוע לו משום ערבות ואסור לטול שכר וזה לא שייך אלא במודר הנאה מחברו ע"כ לא כ' הרז"ה אלא פ"ז ולפ"ז ודאי דברי הרז"ה נכונים לדינא דהיכי דנוטלין שכר אסור לעשות בחנם כמו דהנך דינים דסימן רכ"א ביו"ד אלא שזה לא מצאתי מבואר אם מותר לטול שכר כשמוציא את חברו במצוה דאורייתא ומדברי רמ"א ביו"ד ס"ס רס"א משמע קצת דשרי לטול שכר דלא כ' דכייפינן לי' אלא כשאין לאביו לתן לו שכרו משמע אבל בעי"ש לו מותר לזה לטול אלא דאין ראי' גמורה משם ע"ש ודוק ואין להאריך אכן אפילו נימא דלא קיי"ל כן ולדידן ע"כ מיירי במקום שאין נוטלין שכר ואפילו במצוה דרבנן מותר להוציאו מ"מ בדעת הרז"ה אפשר לפרש כן אלא שמדברי הר"ן שכ' שאין

שאין מחוורין דבריו דמ"מ מצוה איכא משמע דלא פירש דבריו כן גם הריטב"א בחידושיו דף כ"ח ע"א כ' וז"ל וכלל תקיעה של מצוה דאמרינן הכא יש אפילו של תעניות לא מפיק מכללא אלא תקיעה של רשות גמור לשיר בעלמא וזה ברור עכ"ל משמע שבא לשלול דברי הרז"ה שאוסר בשל תענית משמע שפירש דבריו כהר"ן ובעלה דעתי נגדם ומ"מ למדנו מדברי הריטב"א קצת תירץ על דברי הרז"ה שכ' וז"ל וכ"ת ה"נ לא שני דלא מתהני וכו' וכטובל במעיין שהודר ממנו דאסור בימות החמה הא ליתא דהתם לא שניא דלא מתהני אבל הכא אין הנאה בקול אלא בשיתכוין לשיר עכ"ל וס"ל להרז"ה דדוקא כשמתכוין למצוה יש לומר דאין הנאה בקול אבל היכי דליכא מצוה אע"ג דאין מתכוין לשיר ע"כ לשיר הוא וממילא במצוה דרבנן כיון דמדאורייתא ליכא מצוה הוי מדאורייתא כמתכוין לשיר ואיכא הנאת שיר ואהא חולקים הר"ן והריטב"א דמ"מ מצוה איכא ולא נתכוין לשיר אבל הנאת מצוה גם בעה"מ מודה דאפי' מצוה דרבנן לאו להנות נתנו ודוק ועדיין צ"ע: (כז) דיעבד וכו'. בודאי אין דעת הפוסקים כן ומבואר בכל הפוסקים דאי להנות נתנו גם בדיעבד לא יצא עיין בתוס' ובר"ן ובריטב"א ואין להאריך וגם בגמרא מוכח כן להדיא דהא א"ר יהודא ורבא מעיקרא בשופר של עולה ושלמים לא יצא מטעם דאיסורי הנאה נינהו ולא נפקו לחולין הדר אמר רבא אחד זה ואחד זה יצא מצות לאו להנות נתנו מוכח להדיא דאי להנות נתנו גם בדיעבד לא יצא והיינו טעמא דאמר מעיקרא לא יצא דהוי ס"ל להנות נתנו ולא ידעתי אמאי כתב הפמ"ג א"כ משמע קצת בגמרא דלענ"ד הוא מוכח גמור וכ"מ בחולין דף פ"ט ע"א [וכמ"ש הפמ"ג א"כ] דאמרינן רבא אמר מצות לאו להנות נתנו איתיבי ר' רחימאי לרבינא שופר של עכו"ם לא יתקע בו לולב של עכו"ם לא יטול מאי לאו אם תקע ואם נטל לא יצא לא אם תקע ואם נטל יצא משמע להדיא דאי נימא דלא כרבא ומצות להנות נתנו אם תקע ואם נטל לא יצא ואע"ג דאפשר לדחוק וליישב דה"ק מאי לאו לא יצא וע"כ דלא כרבא דלרבא ודאי א"א לומר לא יצא אבל מ"מ למאי דמסיק יצא אה"כ אפילו נימא דלא כרבא מ"מ יצא פשטא דגמרא לא משמע כן וגם לפ"ז בשופר של ע"ז או של עולה ושלמים וכן לולב של ע"ז אין חילוק כלל בין אי נימא להנות נתנו או לא דלכתחלה אי לאו להנות נתנו אסור ובדיעבד אפילו אי להנות נתנו מותר ולא משמע כן בגמרא ופוסקים [וע"ל ח"א אות כ"ט הבאתי מחלוקת במצות לאו להנות נתנו אי מ"מ אסור לכתחלה משמע ודאי דאי להנות נתנו אסור בדיעבד] וכבר הבאתי בעזהש"י דברי בעה"מ פ' לו"ה הגזול שכ' דרבא מיירי ביום ב' וטעמא משום דמצות לאו להנות נתנו הרי שבעה"מ גופי' לא ס"ל כן ועיין בפתיחה להלכות תפילין. וכבר כתבתי בעזה"י הנלענ"ד ליישב דברי בעה"מ: (כח) מירושלמי. דברי הירושלמי הם פ"ק דחלה ה"ה ופ"ג דשבת ה"ג והביאו הרא"ש פ"ב דפסחים סי"א והר"ן שם במשנת אלו דברים שאדם יוצא בהם י"ח בפסח והב"י באו"ח סי' תנ"ד ומשם נלמד למצוה הבאה בעבירה שאינו יוצא בה בדיעבד וע"ל אות ז': (כט) דאנן קיי"ל וכו'. כ"מ ברא"ש שם ומשמע מדברי הפמ"ג דאנן לא ס"ל דרשה זו והנה בסי' ק"נ שם אות קי"ב הקשה כן על הרא"ש דל"ל משום לכם תיפוק לי' משום מצוה הבאה בעבירה ותירץ דס"ל להרא"ש כדעת הא"ח שהביא בש"ע סי' תרמ"ט ס"א דמשום מצוה הבאה בעבירה אינו אלא לגנב או לגזלן עצמו ולא לאחרים ע"ש ובתוס' סוכה דף ל' ע"א ד"ה משום הקשו למה צריך בלולב של אשרה ושל עיר הנדחת טעמא דכתותי מכתת שיעורי' ובאשרה דלאו דמשה שרי ואמאי לא נימא דהוי מצוה הבאה בעבירה ותירצו וז"ל וי"ל דל"ד לגזל דמחמת עבירת הגזל באה המצוה שיוצא בה אבל הני אינו מחמת עבירה שנעשית בו מי נפיק בי' עכ"ל ומבואר כוונתם דבלקיחה זו שיוצא בה י"ח ובזה נתקיימה המצוה לא נעשה בה שום עבירה וגם לא גרמה העבירה שתתקיים המצוה ואע"פ שנעשה בה עבירה כבר בשעה שעבדו האילן לא ע"י עברה זו נעשית המצוה שגם אלו לא עבדו האילן הי' גדל האתרוג ואפילו נטעו גוי מתחלה לכך מ"מ בנטיעה גופה אין בה איסור אלא במה שחשב בה לע"ז וגם בלא מחשבה זו היה גדל האתרוג משא"כ גזול אי לאו שגזל אתרוג הזה לא היה לו במה לצאת י"ח ואע"פ שהי' אפשר לו לקנותו או לצאת באתרוג אחר מ"מ האתרוג הזה ע"י איסור בא לידו ומבואר דהיינו למאי דקיי"ל מצות לאו להנות נתנו אבל אי נימא מצות להנות נתנו א"כ אי נימא דיוצא י"ח א"כ נעשית עבירה בלקיחה זו שנהנה מאשרה וע"י עבירה זו רוצה לצאת בה והוי מצוה הבאה בעבירה ואינו יי"ח אלא שבדף ע' ע"א ד"ה ההוא כ' דטעמא דמצוה הבאה בעבירה אינו אלא מדרבנן ועכ"פ למדנו דמטעם זה אינו יוצא בדיעבד והרא"ש שהוצרך במצה גזולה לטעם דלכם או כמ"ש הק"נ או דלהוי מדאורייתא לכ"ע. עוד אפשר לומר דהנה המהרש"א דף ל' שם הקשה דאמאי קשה להו מלולב של אשרה וממצה של טבל ולא מסוכה גזולה ואי ניחא להו כמ"ש בדף ע' דלא הוי אלא מדרבנן גם מלולב של אשרה וממצה של טבל לא קשה והניח בצ"ע ע"ש ונ"ל ליישב קושייתו דמעיקרא ודאי כשהקשו מלולב של אשירה לא הוי ס"ל לומר דלא הוי אלא מדרבנן וא"כ שהיו יכולין לתרץ דאינו אלא מדרבנן כמ"ש בדף ע' אלא האמת יורו דרך דמשמע להו דבכה"ג לא הוי מצוה הבאה בעבירה כלל ולכן לא הקשו מסוכה גזולה כדי להורות לנו הא דינא דבכה"ג לא הוי מצוה הבאה בעברה כלל ואחר שחידשו לנו ד"ז ממילא יש לחלק עוד דאי ע"י קיום המצוה נעשית העבירה ולולא קיום המצוה לא הוי נעשית העבירה אינו יוצא מדאורייתא והיכי שהעבירה כבר נעשית גם בלא עשיית המצוה אע"פ שבזולתה לא הי' אפשר להמצוה להעשות יוצא מדאורייתא ולא מדרבנן ושלשה חילוקים בדבר וממילא בלולב הגזול גופי' יש לחלק דאי לא עשה שום משיכה עדיין ועתה בהגבהה זו שמגבי' לצאת בה הוא שנעשה גזלן עלי' הוי מצוה הבאה בעבירה מדאורייתא והיכי שכבר משכה או הגבי' ונעשה גזלן עלי' הוי המצוה הבאה בעבירה מדרבנן אע"פ שבכל שעה מצות השבה עליו מ"מ לא מקרי בשביל זה מה"ב דאורייתא דההשבה הוא חוב עליו או לתקן הלאו ולא הוי משום זה מה"ב והן הן דבריהם בדף ע' וקצרו כאן וסמכו אמ"ש שם ולכן הניחו בקושיא ממצה של טבל דהתם לולא האכילה שבה רוצה לצאת י"ח לא הוי עבירה כלל והוי מצוה הבאה בעבי'ה מדאורייתא כנ"ל ליישב ק' מהרש"א ומעתה בנ"ד בלולב של איסורי הנאה למ"ד מצות להנות נתנו א"כ עבירה זו שנהנה מאיסורי הנאה לולא שנטלה לצאת בה לא היתה נעשית והוי מצוה הבאה בעבירה מדאורייתא ואינו יוצא מדאורייתא כנ"ל ודוק. והריטב"א פסחים דף ד"ה פ"ב הקשה ג"כ במצה של טבל נימא דהוי מה"ב והביא בשם התוספת דלא אסרו מה"ב אלא כהנך שבאו לרצות כקרבן ולולב אבל לא בשאר מצות [וכ"כ עוד בשמם בסוכה דף ע' ע"א ע"ש] עוד כ' וז"ל

ואכן

יפרנס הרז"ה ז"ל ההוא דסוכה ולכאורה (כז) דיעבד אף אי להנות נתנו יצא כמו סכרן וקידש בדמיהן מקודשת דאין אסורי הנאה תופסין דמיהם וכ"ש נטל לולב ותקע בשופר מה דהוה הוה ויצא ולכתחלה הוא דנ"מ אי להנות נתנו וכו' וא"כ ההוא דסוכה דיעבד הוא ומיהו בר"ה כ"ח וחולין פ"ט משמע דאי להנות נתנו אף דיעבד לא יצא ויש תבלין לזה (כח) מירושלמי אלה המצות אם כמצותן ה"ה מצות ובעבירה אף דיעבד לא יצא גבי גזל מצה ומיהו משמע (כט) דאנן קיי"ל מטעם לכם ואי"ה יבואר בסי' (תנ"ג) [צ"ל תנ"ד] ס"ד בגזל מצה יע"ש ומהא דרבא ר"ה כ"ח דאמר יצא דלאו להנות נתנו משמע קצת דמה דהוי אמר מעיקרא דלהנות אף דיעבד לא יצא. והנה במודר הנאה ביו"ט שני לרז"ה לכתחלה לא ואנן קיי"ל דאף דרבנן מצות לאו להנות נתנו וכמ"ש הר"ן ז"ל ולעיל כתבנו מזה:

ובדברי קדשו של (כט) תה"ר במס' סוכה דף ל"א ב' נתן טעם לדבר דמצות לאו להנות נתנו אע"ג דאוכל פירות בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב מ"מ כל שאין נהנה מגוף האיסור כ"א שיבא לו ריוח והנאה ממקום אחר לאו הנאה מקרי וראי' מעין טובל בימות הגשמים אע"פ שמכשיר לטהרות וחליצה בסנדל אסור מתירתה לשוק יע"ש. והנה מנודר י"ל הלך אחר לשון ב"א וכוונתו וכל שהנאה ממקום אחר ע"ז לא נדר ומ"מ הנך רואה דכן הוא וחליצה מתירתה לשוק ואפ"ה מצות לאו

להנות

להנות נתנו. ומ"ם כתבנו (ל) לעיל אם צריך לפזר מעות על המצוה כמו שיש לו שמן ערלה וצריך נר חנוכה ויכול ליקח במעות שמן כשר ומותר י"ל בכה"ג מצות להנות נתנו דהריות מזומן הוא וכי אמרינן דלאו להנות נתני היכא דא"א בע"א וכדכתיבנא כאן ולעיל:

ז אי לאו דמסתפינא מחבראי וכ"ש מרבותי הייתי אומר שהפרש יש בין איסורי הנאה דכתיב לא יהנה או לא יאכל אכילה והנאה במשמע כר' אבוהו דכה"ג במצות וכדומה אע"ג דלאחר זמן נהנה מהם כמ"ש בתה"ר ההיא הנאה לא מקרי הנאה בדרך רחוק כמו מעיין וכדומה משא"כ היכי שכתבה תורה לא יאכל בציר"י להורות לא יהי' בו שום היתר אפילו דרך רחוק מ"מ היתר המביא לידי הנאה הוא אסור אף במצות וכדומה ולפ"ז אסור לכסות באפר חמץ שנשרף לאחר זמן איסורו וא"ש מ"ש הר"מ ז"ל בפ"א מחו"מ [ה"ב] החמץ בפסח אסור בהנאה שנא' לא יאכל בציר"י אע"ג (דבפ"ק) [צ"ל דבפ"ת הט"ו] ממ"א פסק כר"א. שוב ראיתי דשפיר עבידנא דמסתפינא דודאי אי גוף המצוה הוי הנאה אף דיעבד לא יצא ואע"ג מכרן וקידש מקודשת דמ"מ אלה המצות אם עשותן כסדר יצא ואם לאו הוי מצוה בעבירה (לא) ולא יצא כירושלמי משא"כ דגוף המצוה אין בו הנאה ונזירת מלך הוא והנאה הבאה לו אח"כ כמו חליצה דמתרת לשוק מה דהוי הוי הואיל וכבר חלצה ובשעת חליצה לא הוי שום הנאה (לב) ומ"ש הטעם דמצות לא להנות נתנו וא"כ אין לחלק בין חמץ לשאר איסורי הנאה. והירושלמי הזה עב"י באו"ח סי' תנ"ד ורא"ש פסחים (לג) ובה' ציצית גזל ועשה ציצית ובהמ"ז אין מברך אלא מנאץ ועמ"א או"ח סי' קצ"ו בריש הסי' גזל חטים יע"ש:

ח ואגב גררא ראיתי להזכיר מ"ש התב"ש בספרו בכ"ש על הא דשכר מצות (לד) בהאי עלמא ליכא משום דעונש ליכא ג"כ בהאי עלמא משא"כ ל"ת אם עבר יש עונש מלקות וכדומה ה"ה דיש שכר בהאי עלמא ואע"ג במ"ע מכין אותו עד שתצא נפשו כמו סוכה ולולב וכדומה מ"מ זה מדרבנן לא מה"ת יע"ש בזה. וי"א כי (לה) שמא יהיה ח"ו תוהה על הראשונות ואיך יתן לו שכר והוציאו נפקותא מזה אם מזכה רבים אין חטא בא לידו נותנין לו שכר בעוה"ז גם י"ל מי שעברו רוב שנותיו ולא חטא שוב אינו חוטא ג"כ י"ל נותנין לו שכר מצוה בהאי עלמא ובס' המגיד כתבנו מזה אין מקומו פה גם מ"ש אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז יש בו פירושים רבים:

הא

ואכן הא פרשנא בכמה דוכתין דלא אמרינן מה"ב אלא בשהמצוה מסייעת בקנייה אבל בשאין המצוה מסייעת בקנייה לא שהרי דמים הוא חייב לו וכל היכי דגזל קמח ועשאו מצה דאיכא יאוש ושינוי מעשה דכ"ע יוצאין בה וכו' הלכך טבל דעבירתו מעצמו ואין המצוה מסייעת לאו מה"ב איכא ושריא עכ"ל והנה מ"ש דבשאין המצוה מסייעת בקנייה לא הוי מה"ב כגון גזל קמח ועשאו מצה הן הן דברי התוס' סוכה דף ל' ע"א ד"ה הא קניא דהיכי דקנה לה קודם עשיית המצוה לא הוי מה"ב וכ"פ הש"ע סימן תרמ"ט ס"א אולם מ"ש הלכך טבל וכו' צריך ביאור שהרי עבירת הטבל הוא בשעת האכילה דכל זמן שלא אכלה לא עשה שום מעשה איסור ואז הוא קיום המצוה וכהנ"ה בריטב"א שם בשולי העמוד כ' וז"ל ולפי סברא זו גם גזל אף היכי דלא קנאו כלל יוצא בו משום דאין המצוה מסייע לקנינו ולפ"ג עכ"ל משמע דמפרש דכיון דבלא מצוה נמי דרך לאכול פת אין המצוה מסייע לקניינו אלא האכילה ול"ד ללולב דבלא המצוה אין דרך לטול לולב לכן המצוה הוא שמסייע בקנינו ולפ"ז צ"ל שחוזר בו ממ"ש שם לעיל מזה בגזל מצה אפוי' ואיכא יאוש בעלים וע"י המצוה איכא שינוי השם או שינוי רשות בהא איפלינו בירושלמי וקיי"ל כמאן דאסר ע"ש ולדעתי אין כן משמעות לשונו ויותר נ"ל לפרש דס"ל דכיון דהאיסור חל אטבלא קודם המצוה הוי כמו שאין המצוה מסייע להאיסור אע"פ שהאיסור לא עבר עבירה עד שעת עשיית המצוה אבל בגזול כיון דבשעת עשיית המצוה קנה הגזלה חל גמר איסור גזלה על המצוה והלולב בשעת קיום המצוה והוי מה"ב כנ"ל לפרש דעת הריטב"א אכן אין דעת התו' כן אלא דכ"ז שאינו אוכל לא איכפת לן באיסור שיש על הטבל ובשעה שאוכל וקיים המצוה אז עבר העבירה והוי מה"ב ומ"ש דקיי"ל כמאן דאוסר לפי דעת התוס' קיי"ל דמותר מדאורייתא ודוקא בלולב כשלא נעשה גזלן עלי' כלל קודם המצוה הוי מה"ב דאורייתא וזה לא שייך במצה דע"כ הגבי' קודם האכילה אכן הריטב"א בסוכה דף ט' חולק עליהם וס"ל דהוי דאורייתא ע"ש ועיין במקו"ח סי' תנ"ד סק"א. עוד נלענ"ד דאפשר לחלק בין מצוה שהוא חובת הגוף דאז שייך לומר כיון שהיא בעבירה הוי כאלו לא עשה אבל במצות שאין החיוב אלא שתיעשה המצוה ואע"פ שהחיוב עליו מ"מ אם נעשית ע"י אחר בדיעבד נתקיים לא שייך לומר דבשביל שהוא עבר עבירה לא נתקיים המצוה ובזה נלענ"ד לתרץ ק' מתנו של הבכ"י סוף מהד"ק על הריב"א דבשחורש ומכסה בעפר נדחה הל"ת והא הוי מה"ב ולא קיים העשה כלל ולפמ"ש לק"מ דכיון שאם כסהו אחר נתקיים העשה לא נתבטל

משום מה"ב ועמ"ש בס"ד בח"ג אות א' מזה. וראיתי בירושלמי פי"ג דשבת שהקשה אמאי בקורע בשבת על מתו יצא ידי קריעה ובמצה גזולה אינו יוצא אמר לון תמן גופה עבירה ברם הכא הוא עבר עבירה כך אני אומר הוציא מצה מרה"י לרה"ר אינו יוצא בה י"ח בפסח [פי' בתמי'] ע"כ והבין בס' ק"ע שהוא סברת התוס' הנ"ל ותמה על התו' וחידושי הרשב"א שכתבו סברא זו ולא הביאו הירושלמי ובפרט שהרשב"א גופי' הביאו בשבת ע"ש ואני אומר מה שהקשה דברי הרשב"א אהדדי לא שת לבו דחידושי סוכה הנדפס בתוך חידושי הרשב"א דהריטב"א הם ומ"מ גם על התוספות והריטב"א לק"מ דאין ראי' מהירושלמי דאפשר לפרש דהתם לא נקרא כלל שם איסור על הבגד שקרעו ועל המצה במה שהוציאו מרה"י לרה"ר משא"כ לולב של אשרה ודוק: (כט) חה"ר. דהריטב"א הם אלא שנדפסו בתוך שבע שטות להרשב"א ועיין בשה"ג ח"א מערכת י' אות פ"ט: (ל) לעיל. ר"ל בח"א אות כ"ט ושם נתבאר כלענ"ד להלכה שגם בה"ג אמרינן מצות לאו להנות נתנו ע"ש וע"ל אות ז': (לא) ולא יצא. מיהו בתו' סוכה דף ט' ע"א ד"ה ההוא כ' דמה"ב לא הוי אלא מדרבנן ולמ"ד מצות להנות ניתנו משמע ודאי דלא יצא מדאורייתא וע"כ גרע ממה"ב ועמ"ש לעיל אות ה' מזה בעזהש"י: (לב) ומ"ש הטעם. נ"ל דל"ל וא"ש הטעם ונ"ל דלפ"ז חזר בו ממ"ש באות ו' אם צריך לפזר מעות וכו' ועמ"ש שם (לג) ובה' ציצית. באו"ח סי' י"א ס"ו ושם מבואר הטעם משום דכתיב ועשו להם משלהם והוא מגמרא סוכה דף ט' ע"א וצ"ל כמ"ש התוס' שם וכמו שביארתי דבריהם לעיל אות ה' דמיירי אפילו זכה בהם כבר דלא הוי מה"ב אלא מדרבנן ודוק: (לד) בהאי עלמא. הוא בקידושין דף ל"ט ע"ב ובסוף חולין והא דמ"ע מכין אותו וכו' הוא בכתובות דף פ"ו ע"א ובחולין דף קל"ב ע"ב ולא נזכר בבכ"ש במקומות הללו דבר מזה לבד ראה זה מצאתי בבכ"ש ריש ב"ב אהא דאמרינן שם דף ט' ע"ב כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות דהוא נגד ו' לאוין שנא' במתנות עניים והא דלא מתברך נגד העשין שיש בה דשכר עשה בהאי עלמא ליכא כי היכי דעונשה ליכא אבל ל"ת דמלקין עלי' ה"נ שכרה בעוה"ז איכא אבל מ"ש הפרי מגדים דהא דמכין אותו עד שתצא נפשו הוא מדרבנן ליתא שם אלא דהיינו לעשות העשה אבל בשכבר ביטלה אין ב"ד מענשין עלי' ע"ש ומשמע לי דהא דכופין אותו לעשות העשה הוא מד"ת דהא כל מי שיכולת בידו מחויב לכוף כל ישראל שיקיימו כל המצות ובפרט ב"ד ונ"ל דהפרי מגדים לשטתו לעיל ח"א אות כ"ג דכשעבר הזמן מ"ע ולא קיימה ג"כ מלקין אותו לזה כ' דהיינו מדרבנן ועמש"ש בעזהש"י: (לה) שמא יהי' ח"ו תוהה. ד"ז ליתא שם בבכ"ש ולא מצאתי מי שכ"כ ולכאורה היינו כמו שמאריכין לפעמים לרשעים שמא יחזרו בתשובה וכמ"ש בזה רבינו הרמב"ן בשער הגמול אכן מדלא כ' ד"ז גם בצדיקים דאין נותנין להם שכר מצותם בהאי עלמא מהאי טעמא ופורעניות מועט עבירות שבידם נפרעין מהם בעוה"ז ע"כ אין להם אלא יסורים משמע קצת דלא ס"ל כן וכ"מ קצת מדברי התו' קידושין שם ד"ה מתניתין ע"ש ובמהרש"א בח"א ובאמת אין לאנשים כערכי לפלפל בדברים כאלו אלא להיות תמים עם ד' אלקינו

אלקינו ולרבותינו הקדמונים הי' נאה לדרוש בדברים אלו שכל דבריהם תורה וכתנו למשה מסיני: (לו) ואפשר לפרש. ולפ"ז מדינא לא הוי ספק כלל מדאורייתא אלא דקרי לה ספק דעכ"פ ספק הוא לו עוד יש לפרש כגון דאקבע איסורא דחייב אשם תלוי בהנך גווני שכ' הרמב"ם פ"ח מה' שגגות ע"ש וכ"כ המפרש להפייט שם אשתו ואשת חברו עמו בבית ע"ש. עוד אפשר לפרש בספק כרת לגירסא זו ברמב"ם פ"ט מטומאת מת דבספק כרת מודה וכן הפייטן איירי באיסור ניאוף דרובן חייבי כריתות הם וכן לא תנאף בעשרת הדברות נחייבי כרת ומכ"ד איירי ועיין מאלה"ש סי' תר"ח שם. ודע דהרמב"ם שם ה"ג פסק דספק מגורשת הוי באשם תלוי ולא בחטאת וע"ש בלח"מ· (לז) קורא לקידושי כסף. ולפ"ז הבא על א"א שנתקדשה בכסף לא מחינן בי' והוא שלא ומיהו הייני דוקא כשיודע בודאי שלא יקבלו ממנו כמ"ש המ"א סק"א. וכ' השטמ"ק ביצה דף ל' ע"א בשם הריטב"א וז"ל ודוקא במידי דקים לן דעבדי בשוגג דבכי הא אין אנו נתפסין בעון משום דלא מהני ההו מחאה אבל במלתא דקים לן דידעו דאיסורא הוא ועבדין במזיד ליתי' להאי טעמא ואי לא מחינן בהו מתפסינן עלייהו דהא ישראל ערבין זל"ז עכ"ל וכ"כ הרשב"א בחידושיו שם וז"ל דע"כ לא אמרו אלא במה שאינו מבואר מן התורה אלא אתי מדרשא וכו' והא לא משמע להו לאנשי וקיל להו ושוגגין ולא מזידין אבל אלו אכ"ן משחשיכה אמרינן ומחינן ומרטינן וכו' עכ"ל מבואר מדבריהם דאלו היו מזידין ודאי מחינן אפילו אתי מדרשא ומשמע אפילו בדרבנן ומעתה מ"ש המ"א סק"ג ודוקא כשהחוטא שוגג וכו' לא קאי דוקא אמפורש בתורה ויודע שלא יקבלו אלא אכולי מלתא קאי. עוד מבואר מדברי הרשב"א הנ"ל דהטעם דלא מחינן בהו כדבר שאינו מפורש בתורה משום דלא משמע להו לאנשי איסור בדבר והוי שוגג ומשמע דזה הטעם החילוק בין דבר המפורש בתורה לאינו מפורש דבדבר המפורש לא שייך לומר דלא ידע איסור בדבר דז"ל קרי בי' רב הוא ומשמע לי לפי טעם זה דבדבר שאינו מפורש דוקא בדבר דרובא דאנשי אין נזהרין ולא משמע להו איסור בדבר אז אין מוחין אבל בדבר דרובא דעלמא ידעי ולא עברו ונזהרו בדבר אלא קצת ב"א דלא משמע להו איסור בזה עוברים עליו מחינן בהו דאע"ג דאינו מפורש בתורה הי' להם לנגוד ממנהג רובא דעלמא ולא הי' להם לסור ממנהג ישראל וכ"מ קצת מלשון הר"ן שם שכ' הנח להם לישראל בדבר שהרגילו בו ע"ש וכ"כ רש"י בדרבנן היכי דארגילו למעבד אדרבנן ע"ש משמע דרוב ב"א הרגילו בו ולפ"ז בקידושי כסף כיון דכ"ע משמע להו איסור בדבר אפילו יזדמן מי דלא משמע לי' אסור מחינן בי' וכ"ל שגם הפמ"ג לא הביא קידושי כסף אלא לדוגמא דמקרי ד"ס אבל מ"מ מחינן בי' מטעם שכתבתי. ומ"ש הרשב"א ומרטינן המגי' לא ידע פירושו לכן העמידו בין אלאי עיגול וכ' בגליון ט"ס הוא ולענ"ד אין כאן ט"ס אלא ר"ל דכופין אותם ביד חזקה ותלשינן שערן ולשנא דקרא סוף נחמי' נקיט ואמרטם גם מ"ש ומחינן ר"ל להכותם והוא לשון הש"ס מ"ק דף ט"ז ע"א ומחינן ותלשינן שיער ומייתי לה מקרא דכתיב ,אכה מהם אנשים ואמרטם והספר גירסת הרשב"א הי' ומרטינן שיער לכן כ' ומחינן ומרטינן ועיין בסמ"ע סי' ב' סק"ח וכ"כ הרא"ש בשם בע"ה וענשינן להו ולמדנו מדבריהם דהיכי דאינו מפורש בתורה אפילו יש כח בידינו למחות בכפי' עד שיוכרחו לקבל מ"מ לא מחינן בהו דעד שיקבלו עליהם יעברו במזיד ומוטב שיהיו שוגגין לכן לא דרשינן להו כלל לאיסור וע"ל ח"ה אות ח' ע'. והנה רבינו הרמ"א אחר שכ' דבמפורש בתורה מוחין בידו סיים וז"ל ואם יודע שאין דבריו נשמעין לא יאמר ברבים להוכיחן ר"ל פעם א' וכו' אבל ביחיד חייב להוכיחו עד שיכנו או יקללנו עכ"ל ודבריו סתומים מ"ש לחלק בין ברבים לביחיד אם ר"ל שלא יוכיח החוטא אלא בינו לבין עצמו אבל לא בפני רבים אלא פ"א או ר"ל אם החוטאים רבים לא יוכיח אותם אלא פ"א ואם החוטא יחיד יוכיח אותו עד שיכנו או יקללנו והנה מקור דברי רמ"א אלו הם מדברי הב"י ס"פ הבע"י ומבואר שם מדבריו שמחלק בין שהי' החוטא יחיד או רבים שכ' שם אבל לרבים בלמ"ד וכן הריטב"א בחידושיו שם דף ס"ה ע"ב כ' וז"ל כך מצוה [נ"ל שלא] לומר דבר שאינו נשמע פירש לרבים אבל לחברו עד הכאה וכו' ע"ש הרי כמ"ש וכן מוכח ממה שהקשו ע"ז מהא דאמרינן בשבת דף נ"ה ע"א נוכחינהו מר להנהו דבי ריש גלותא ואם איתא דלמא בינו לבין עצמו קאמר אע"כ דר"ל דכשהחוטאים רבים אין להוכיחם ולכן הקשו מהנהו דבי ריש גלותא דרבים היו ולכן דייק רמ"א וכ' ברבים להוכיחן לשון רבים וביחיד להוכיחו לשון יחיד ולענין אם יוכיחנו בסתר או בפני רבים מזה לא איירי רמ"א כלל וביאורו המ"א שכ' ובעבירה שבסתר וכו' וראיתי בס"ע של מהרש"ז שם ס"ה שכ' וז"ל ומ"מ לא יוכיחנו ברבים וכו' וע"ז אמרו כשם שמצוה לומר דבר הנשמע וכו' אבל חייב להוכיחו ביחיד וכו' ונראה ע"ז רמ"א ואח"כ כ' מ"מ אם היא עברה שבסתר יוכיחנו תחלה בסתם וכו' ונראה ע"ז מ"א משמע שמפרש דברי רמ"א שמחלק בין להוכיחו ביחיד או בפני רבים ולכן נדחק לערב דברי המ"א עם דברי רמ"א ולענ"ד כמ"ש. ומדברי המ"ז שם סק"כ משמע דכשהחוטאים רבים מוכיחין אותם בפני רבים כשספק שמא יקבלו ולענ"ד גם כשהחוטאים רבים מוכיחין אותם תחלה בינם לבין עצמם או כ"ח כס"ע ול"ע:

והנה דברי הב"י והריטב"א הנ"ל כאמרו ליישב שלא תקשה הא דאמרינן התם בגמרא כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע אהא דאמרינן בערכין דף ט"ז ע"ב למר עד נזיפה ולמר עד הכאה ולמר עד קללה ומבואר דמשמע להו הא דיבמות דמיירי בעובר במזיד דאל"כ מעיקרא לק"מ וכמ"ש השטמ"ק ביצה שם בשם הריטב"א דבשוגג אמרינן מוטב שיהיו שוגגין וכו' ובערכין מיירי במזיד וגם לא הו"ל להקשות מסכת דמיירי במזיד אע"כ משמע להו דביבמות מיירי נ"כ במזיד ע"כ הוכרחו לחלק בין רבים ליחיד וא"כ יש לתמוה על המ"א שכ' אמ"ש רמ"א ואם יודע וכו' לא יאמר ברבים וכו' דדוקא כשהחוטא שוגג וכו' הלא מבואר דבמזיד מיירי וכמ"ש ועוד דבשוגג אפילו פ"א וביחיד אין להוכיחו וכמ"ש לעיל והמ"א ליין על דבריו סמ"ק סימן קי"ב ואינו בידו לעיין בו וע"כ או דביחיד מיירי או דלא מחלק כלל בין יחיד לרבים וחולק על דברי רמ"א שהם דברי הב"י והריטב"א ומפרש סוגיא דיבמות אחר נזיפה וכ"מ מדסיים מכאן ואילך אסור להוכיחו והם דברי הגמרא דיבמות משמע דמפרש לה בכה"ג ועיין של"ה בראש הספר והי' לו להמ"א לבאר זה ולא לסתום ול"ע. שוב מצאתי בלב"ש ע"ש שמפרש

ט הא דאמרינן מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין יש בו תנאי כמבואר בסי' שס"ה ס"ו באו"ת ובמ"א אות י"ב (ובהר"ת) [צ"ל ובתר"ת] ס"ב אם הוא מפורש בתורה מוחין ואם אין מפורש או מידי דרבנן אע"פ שיש לאו דלא תסיר אפ"ה מוטב שיהיו שוגגין הא מפורש בתורה מוחין ועמ"א באות ב' בשם יש"ש פ"ד דביצה (סי' ב') דאף ביה"ש דהוי ספק מוחין וז"ל שם ביצה למ"ד מדגרם רש"י ז"ל עד שחשיכה ולא גרס משתשיכה ש"מ ביה"ש מוחין וכן יסד הפייט (בשבועות) [בשחרית יום א'] לא תנאף [אף] בספק פן תענש בודאי יע"ש ואפשר לגרום כודאי והיינו למ"ד ספק תירה לתומרא מה"ת אלא שאין עונשין מספק ובד"ש עונשין על הספק וז"ש פן תענש בודאי הא למ"ד ספק מדרבנן הוא אין מוחין (לו) ואפשר לפרש דעת הפייטן בספק מגורשת פן תענש בודאי דאוקי אחזקת א"א דתרי ותרי ספקא דרבנן הוי ומה"ת אוקמא אחזקה ובס' ג"ו [כלל ז'] דברנו מזה ואי"ה בספר שה"ע אבאר עוד ובחידושים לביצה הארכנו בזה. וא"כ כל י"ג מדות וכדומה מוטב שיהיו שוגגין ומ"ם ג"ש והיקשה דלענין מופרך ק"ו חשוב להו ככתוב בהדי' כמ"ש מהרש"א בב"ק גבי מפץ [דף כ"ה ע"ב] יע"ש אפ"ה י"ל לענין מוטב כל שאין מפורש לא מחינן שהרי הר"מ ז"ל פ"א מה"א (לז) קורא לקדושי כסף ד"ס אף דמג"ש יליף לה א"כ לא הוי מפורש גמור מה"ת וכדכתיבנא:

י עוד ראוי להזכיר בכאן מ"ש ביו"ד סי' קנ"ז ס"א בהג"ה ובאו"ת תרנ"ו דמצוה עוברת כל שהוא בקום ועשה א"צ לבזבז יותר מחומש אבל לעבור על ל"ת יתן כל ממונו ובלבוש ובכל מאודך היינו בקום ועשה וכו' וכ"ם בב"י תרנ"א א"כ בל"ת

בל"ת (לח) שאינו עובר בקום ועשה נמי אין מחויב להפסיד כל ממינו. כמו אנסוהו שישהה נבי' חמץ בפסח ולא בטלו קודם איסור וכדומה. ויש להסתפק במצוה דרבנן שלא תסור והוא לעבור בקום ועשה אם מחויב להפסיד כל ממונו שלא לעבור א"ד דוקא בד"ת הנה בפ' מי שהחשיך קנ"ג א' וברס"ו באו"ח ס"א מ"ט שרי רבנן משמע לכאורה אי לאו דחשו חז"ל אדם בהול על ממונו ויעבור איסור תורה לא התירו וי"ל דכיסו משמע אף רק חומש ולזה התירו אבל כל ממונו ויהא עני אפשר אף בקום ועשה לא גזרו ועס"י של"ד במ"א אות נימל סחורה הנפסדת ע"י נשמים אסור לטלטלו ע"י ישראל וי"ל דלא בא לידי עוני חומש וכדומה הא שיפסיד כל ממונו י"ל בדרבנן לא גזרו. ועשו"ת פנים מאירות בא' שאמר לישראל שישתה כתם יינם ואי לא יחתוך אזני יע"ש ועש"ך יו"ד סי' קנ"ז אות ג' (לט) סכנת אבר אפילו בד"ת נראה לקילא יע"ש. ועיין או"ח סי' ש"א סל"ג ובמ"א אות מ"ו דהוי תרי דרבנן דבזה"ז י"א דלית לן רה"ר וגם הוצאה כלאחר יד התירו במקום פסידא וגם שם יש לעיין וצ"ע כעת ועיין בחלק הא' מ"ש בסדר המדרגות וג"מ טובא לכמה דברים וכאן אין להאריך:

יא קיי"ל ספק דרבנן לקולא ויש להסתפק הדמיון יש (מ) סכך פסול בסוכה מדרבנן והיכי שיש ספק בו כעין פלונתא דרבוותא

שמפרש דדברי הסמ"ק ביחיד ולענ"ד כמ"ש. והנה בישוב ק' הנ"ל, והריטב"א הנ"ל נאמרו פוד תירוצים דהתוס' בשבת שם ד"ה ואע"ג וב"ב דף ס' ע"ב ד"ה מוטב וע"ז דף ד' ע"א ד"ה שהיה בידם כ' דבכ"מ שברור שלא יקבלו א"צ להוכיחו והרא"ה בס' החינוך מצוה רל"ט כ' דהסוא דיבמות מיירי בשאין בדברי תוכחותיו שום תועלת נמצא מתוך גודל רשעת החוטא שהוא איש אלם ורשע ביותר ומתיירא ממנו שמא יעמוד עליו ויהרגנו לפי שיהיה בעניו קלון למוכיח ולא תועלת לאשר הוכח ע"ש ומשמע דלי"ד כשמתיירא שלא יהרגנו אלא ה"ה עונש אחר ועל דרך זה הם דברי ס"ח סי' ת"ג שהביא המ"א והוסיף עוד יותר שכל שאין לבו נם בו ואוהבו כבנו ואביו ואחיו יש לחוש שמא ישנאו או ינקום ממנו ואין להוכיחו ועוד כ' הס"ח סי' נ"ט דמי שיודע בו שבשום דבר לא קבל תוכחה אין להוכיחו וכ"ל דהיינו כדברי התוס' הנ"ל אלא שהוסיף דמהיכן ברור לו שלא יקבלו שהוא מפני שיודע בו שבשום דבר לא קבל תוכחה [ועיין פי' אזולאי שם] ומדברי הסמ"ק שהביא המ"א מבואר דס"ל דהיכי דספק שמא יקבלו לעולם חייב להוכיחו ונענש אם אינו מוכיחו והיכי שברור שלא יקבלו אם הוא בשוגג אין להוכיחו כלל ואם הוא במזיד צריך להוכיחו ועובר במ"ע דהוכח תוכיח אם אינו מוכיחו ומ"מ אינו נענש עליו וכ"ל דס"ל דסוגיא דערכין מיירי אפי' ביודע שלא יקבלו ומוכר במזיד ועובר במ"ע כשאינו מוכיח ולא הוזכרה שם עונש ובגילה מיירי בשוגג וביודע שלא יקבלו ובשבת מיירי דספק שמא יקבלו וכמ"ש התוספת. והר"ן בחידושיו שבת שם כ' בשם הרא"ה וז"ל היינו דוקא להוכיחם פעם ראשונה מספק אע"ג דסבר דלא מקבלי אבל אם הוכיחם פ"א ולא קבלו ודאי פטור מלהוכיחם פעם ב' כדקיי"ל בכם שמצוה וכו' עכ"ל וק' דהא אמרינן בערכין עד נאפה או הכאה ונ"ל דמיירי דוקא לרבים וכדברי הכ"י והריטב"א הנ"ל. ובס' המאירי שם כ' וז"ל אע"פ שאדם יספר בעצמו שלא יקבלו הנוכחים ממנו הואיל ולא נתברר לו שכן אין להתעכב שלא להוכיח וכו' והי' להם למחות עד שיתברר להם שלא יקבלו הא כל שנתברר להם אין נענשים כלל ולא עוד אלא שהשתיקה נאה להם וכו' עכ"ל ודבריו סתומי' ולא ביאר לחלק מההוא דערכין ויש לדקדק על סברת הריטב"א והכ"י הנ"ל דמנ"ל לחלק בין רבים ליחיד וקרא סתמא כתיב אל תוכח לץ וגם בגמרא סתמא אמרינן כך מצוה על האדם שלא לומר וכו' והיכן רמיזא חילוק זה ונ"ל דודאי עיקר הוא שנדע בודאי שלא יקבל וכמ"ש התו' וס"ל דכיון שרבים הסה מסייעים זא"ז ואינם מתביישי' לכן ודאי לא יקבלו אחר שהוכיחן פ"א ולא קבלו ועיין לב"ש שם ואין להאריך:

ולעניין הלכה רפינו הרמ"א העתיק בסי' תר"ח דברי הכ"י והריטב"א וביו"ד ס"ס של"ד כ' דהיכי שיש לחוש שיעמדו על נפשו ומאודנו אין למחות בידי עוברי עבירה והיינו כעין סברת הרא"ה בס' החינוך הנ"ל אלא דמדברי רמ"א משמע דאינו מחויב למחות אבל אם ירצה למחות הרשות בידו ומדברי הרא"ה מבואר דמצוה שלא להוכיחו וגם הוא בכלל אל תוכח לץ ומ"מ כ"ל דמודה רמ"א לדברי הרא"ה הנ"ל אלא דס"ל דבסתם ב"א אפילו האידנא אין חשש אלא כשרוצה למחות בידו ביד חזקה אבל להוכיחו בלבד אין חשש אלא בידעינן שהוא אלם ורשע ביותר ולכן לא כ' רמ"א אלא שלא נהגו למחות ולא כ' שלא נהגו להוכיח ולענין שלא למחות לא מינו מצוה אבל כשהוא אלם ורשע ביותר שיש חשש להוכיחו בכלל מצוה שלא לומר הוא ומ"מ הא בהא תליא דכיון דהיכי שיש חשש פסידה כשימחה בידו ה"ה כשיש חשש פסידה כשיוכיחנו א"ל להוכיחו וממילא בכלל מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע ובכלל אל תוכח לץ הוא ובטעם הדבר דלא שייך לענין למחות בידו מצוה שלא לומר דטעם המצוה שלא לומר כי ע"י התוכחה צריך להתעורר לבו לשוב בתשובה ואשר לא יתעורר לקול המוכיחים יכפל עונו וכמ"ש ר"י בשערי תשובה שער ג' אות י' וי"א לכן מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע שלא לכפול עונו וזה לא שייך לענין למחות בידו ומ"מ כל שאינו באופנים הנ"ל עדיין לא ידענו שלא ישמע וכ"מ שהרי מדברי הר"ן בחידושיו שבת בשם הרא"ה משמע כדברי הכ"י והריטב"א וכמ"ש לעיל והרא"ה גופי' בס' החינוך כ' דברי' הנ"ל שהבאתי בשמו וע"כ ס"ל דתרוייהו אמת ובכללו בכלל דבר שאינו נשמע ומעת' אפשר לומר שגם דברי הס"ח סי' נ"ט הנ"ל הלכתא ניהו דכל שידעי' שהאיש הזה לא קבל תוכח' בפע' אחר הן ממנו הן מאיש אחר ששקול כמותו ודאי גם ממנו עתה לא יקבל תוכח' ובכלל דבר שאינו נשמע הוא. ומעת' יצא לנו לדיל' דהיכי שספק לנו שמא יקבלו בין שהעובר שוגג או מזיד חייב להוכיחו והיכי שנרא' בברור שלא יקבלו אם העובר שוגג אמרי' מוטב שיהיו שוגגין ודבר שאינו מפורש בתור' מסתמא שוגג הוא ואם העובר מזיד או דבר המפירש בתור' דכחמ' מזיד הוא חייב להוכיחו עד הכא' או קלל' והיכי שידוע בודאי שלא יקבלו כגון שהחוטאי' רבי' וכבר הוכיח' פ"א או שהוא אלם ורשע ביוהר עד שמתיירא שמא יעמוד עליו או שכבר בפע' אחרת לא קבל תוכח' הוא בכלל מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע ואל תוכח לץ וכס"ח סי' ת"ג כ' יותר דאפי' בכת' ב"א כל שלא ידעינן שלבו גם בו יש לחוש שמא ינקום ממנו וכ"ל דגם בספק אם יקבלו אין להכניס א"ע בספק לדידי' וכמ"ש רמ"א לענין למחות בידו ושאינו חייב להוציא ממנו ע"ז וכ"ל לדון בזה דהכל לפי הענין אם יש חשש הפסד בדבר או לא וכמ"ש הרא"ה בס' החינוך שם ע"ש. וראיתי בס' נתיבות עולם על הסמ"ק עשין י"א שמפרש דברי רמ"א ביו"ד ס"ס של"ד הנ"ל שהוא בכלל מצו' שלא לומר דבר שאינו נשמע ור"ל כיון שכ' רמ"א שאינו חייב ויצא מכלל מצו' הוכח תוכיח הוי דבר שאינו נשמע ונכנס בכלל מצו' שלא לומר והנלענ"ד כמנתי והבוחר יבחר וע"ל ח"ה אות ט':

(לח) שאינו עובר. עיין בפתיחה לה' תפילין מ"ש בזה בטוה"ס: (לט) סכנת אבר. אמת כ"כ הש"ך שם אבן באו"ח סי' שכ"ח סי"ז מבואר דדוקא באיסור דרבנן יש חילוק בין סכנות אבר או לא אבל באד"א סכנת נפשות ממש דוקא בעינן ע"ש ודוק וצ"ע:

(מ) סכך פסול בסוכה. הנה הגם שלא מצאתי ראי' ברורה בזה מ"מ משמעות הדבר דאמרינן בכה"ג ספקא דרבנן לקולא ולכל דבר כדרבנן מ־בינן לה אלא דאם ודאי עבר עלה הוי כעובר על דאורייתא ל"מ אם נאמר דביטור חמץ הוי נ"כ בכלל זה דרחמנא אמר תשביתו ודי בבטול ורבנן אצרכוהו ביטור ואם לא ביער גם מדאורייתא לא יצא יש ראי' מדברי הפוסקים והש"ע באו"ח סי' תל"ט ובכמה דוכתא דבביטול הוי סד"ר ולקולא וע"כ דאמרינן בכה"ג סד"ר לקולא אלא שכבר כתבתי לעיל ח"ג אות י"ד דלענ"ד אין זה נכנס בכלל זה ע"ש ואין לכפול הדברים. ואם נאמר כסברת הסמ"ג לעיל ח"ג אות ח' דקידוש דאצרכוהו חז"ל על היין ג"כ נכנס בכלל זה יש ראי' מדברי המ"א ס"ס רע"א בשם מהרא"י שכ' ואפ"ג דקידוש על היין דרבנן וכו' ע"ש הרי דדין דרבנן יש לו היכי דיש לספק שמא יצא גם מדרבנן וכ"כ בא"ח סי' רע"א סק"א דהכי אתנו שלא להחמיר בספקן ולכאורה הי' אפשר לומר דמהאי טעמא יוצא כששומע אח"כ מקטן ועמ"ש לעיל ח"ג אות ח' אלא דיש לחלק קצת ודוק ואין להאריך שכבר כתבתי שם דלענ"ד

דרבוותא וכדומה אי אמרינן ספק דרבנן לקולא או דלמא די"ש בו דררא דאורייתא דכל שאסרו מדרבנן אף מדאורייתא לא יצא כמו שיראה הרואה בתוס' סוכה ג' א' בראש: ורובו בסוכה ושולחנו תוך הבית אלו היית נוהג כן לא קיימת מצות סוכה מימיך ובברכות י"א א' בתוס' ד"ה תד"ר יחזקאל ובריש ברכות ברבינו יונה אי אמרו חז"ל דמחצות ולהלן לא יקרא ואף דיעבד לא יצא אף מה"ת לית לי' כלל מצוה ולא יצא וזו ששאלו בניו של ר"ג כו' א"כ הוי ספק תורה ושמא פסול מדרבנן ואף מה"ת לא יצא ידי סוכה א"ד דאעפ"כ אמרינן סד"ר לקולא ול"ד למ"ש מהריב"ל בספק טרפה שנתבשל בכלים אף דלאחר מעל"ע לא אמרינן ספק לקולא עיו"ד ק"י דשם אין ספק בדרבנן כ"א בד"ת ודבר ספיקו כודאי משא"כ כאן ואי"ה בה' סוכה יבואר בזה• והנה אף למ"ש לעיל [ח"ג אות ז'] דכל מה שאסרו הז"ל (מא) בדיעבד באין לו אחר יצא כמ"ש המ"א סי' תרכ"ט ס"ב אפ"ה לא קשיא ממ"ש בני ר"נ דפברי דחז"ל אמרו לאחר חצות לא יקרא כלל ואין לך דיעבד גדול מזה אפ"ה עקרוהו לק"ש מיניה: ולא הועיל כלל אף מה"ת כמ"ש הרר"י ריש ברכות י"ל (דאין) [צ"ל דאנן] הכי קאמרינן דרבנן לא גזרו כ"א באפשר לו אבל באי אפשר לו לא גזרו ומקיים המצוה עפ"י הד"ת משא"כ בק"ש כפי דעתם דחז"ל אמרו עד חצות ותו לא הרי עקרו בפירוש דאח"כ אינו כלום ודאי אף מה"ת לא יצא עפ"י התורה אשר יורוך וכאמור וכדברירנא:

יב קיי"ל ספק תורה לחומרא וספק דרבנן לקולא ואי דוקא דבר המפורש בתושב"כ או אף דבר הנלמד מי"ג מדות להלכה קיי"ל דהלמ"מ ספק לחימרא ה"ה הנלמד מי"ג מדות (מב) ואף דאין עונשין מהדין יש טעם דאמר שהק"ו היקש שכלי שמא אחר עיון והחיפוש ימצא איזהי פירכא ודי לנו שנאסיר (לנו) [צ"ל לא] עונש כמ"ש כ"ז הקרבן אהרן בפתיחה לי"ג מדות בת"כ הביאותיו בס' ג"ו מ"מ לא לספק יחשב למהוי ס"ס וזה ברור אין בו ספק, וספק דרבנן לקולא יש בו תנאים רבים כמבואר ביו"ד ק"י ולענין ספק ברכה לקולא כתבנו בפתיחה (מג) לה' ברכות די"א אף ס"ס לא מהני בי' למ"ד דיש בו איסור תורה לא תשא כמ"ש המ"א באו"ח רט"ו אות ו' וס"ס לקולא י"א (מד) דהספק א' מדרבנן משא"כ זה ובס' ג"ו [כלל ח'] כתבנו מזה והמחבר דכל היכי דמביא דיעה א' בסתם אף שמביא י"א הלכה כדעה א' דהוי כרבים לגבי יחיד כמ"ש ביו"ד רמ"ב מ"מ בספק ברכה אזלינן לקולא אף כי"א וכמ"ש (מה) בכללי הפוסקים כאן• וכבר ידעת מחלוקת הר"מ ושאר פוסקים אי ספק תורה מה"ת לחומרא או רק מדרבנן והנ"מ לבינם כתבנו בהנהגות או"ה

דלפנ"ד אין זה נכנס בכלל זה שגם חכמים לא עקרו קידוש בתפלה ע"ש אכן לפנ"ד משמע כן בסי' תרכ"ע סי"ז דמחלק בין היכי דהסכילה פסולה מדאורייתא דאז נריכה כפנוע והיכי דפסולה משום גזרה די בהתרה ולא אמרינן שגם זו פסולה מדאוריי' אע"כ דוקא היכי דעבר אדרבנן ממש אמרינן דהוי כמאן דלא קיים המלוה מדאוריי' אבל היכי שקיים גם דרבנן כדרך הראוי לקיימה שני בהכי ולא נריך לקיימה כסדר הראוי לקיים דאוריי' ומעתה ה"ה לענין ספק כיון דכלל מסור בידינו סד"ר לקולא ואיכא דעת מקילין הטוש' כדברי המקיל קיים גם הדרבנן דהכי דינה וממילא לא מקרי עבר אדרבנן וילא בין מדאורייתא בין מדרבנן. עוד מלאתי רא"י לזה דמספקא לן בסוכה דף י"ב ע"ב בהושני פשתן אם מסככין בה ונקטו הפוסקי' ובש"ע סי' תרכ"ע ס"ד לקולא דדוקא דייק ונפוץ אין מסככין בה מטעם דספקא דרבנן הוא כמבואר בפוסקים ובב"י ע"ש ומבואר דעכ"פ קיי"ל כן להלכה. ובפמ"ג סי' קפ"ד בא"א סק"ח כ' דממ"ש הט"ז שם סק"א לענין לחזור ולברך ברה"ז במקומו דספקו לקולא משמע דס"ל דמ"מ ילא מדאורייתא אע"ג דברהמ"ז דאוריי' ע"ש משמע דפשיטא לי' דאי הוי אמרי' דכיון שלא קיים כתק"ח לחזור לברך במקומו לא ילא מדאורייתא הוי אמרינן ספקו לחומרא והנלענ"ד כתבתי. אכן לענ"ד אין מדברי הט"ז שום רא"י דהתם אין בגוף הברהמ"ז שום שנוי ובודאי בירך כדין והחזרה מלתא אחריתי הוא וספקו להקל משא"כ היכי דבגוף המלוה דאורייתא אמרו חז"ל לעשותה באופן זה והוא עשאה באופן אחר ולענין הלכה אי קיי"ל דילא בדיעבד מדאורייתא היכי שעשה גוף המלוה באופן אחר ממה שתקנו חז"ל נתבאר בעזהש"י לעיל ח"ג אות ז' ח' בכל פרטיו ע"ש (מא) בדיעבד. דברים אלו לא זכיתי להבין דלא אמרינן כלל לעיל דבדיעבד ילא אלא דוקא כאין לו אחר דהוי כאונס אבל עבר בדיעבד בלא אונס אדרבה אמרינן אף מדאורייתא לא ילא לשטה זו כיון שעבר אדברי חז"ל בלא אונס ובני ר"נ לא היו אנוסים כדאיתא בא"ח סי' ל"ע ע"ש ובב"י וד"מ ומ"א סכ"ג ולעיל ח"ג אות ז' כתבתי דאדרבה לכאורה יש רא"י מסוגיא זו דלא גזרו באונס ע"ש ומפורש יולא מדברי הב"י סי' ל"ע דאלו היו בני ר"נ אנוסים היו יכולים לקרות עד הנץ החמה ע"ש וא"כ אין כאן קושיא כלל מבניו של ר"נ וא"ל לחלק בין עקרו בפירוש או לא ואדרבה משמע דאלו היו אנוסים אע"פ שעקרו בפירוש היו יכולים לקרות עד הנה"ח ודוק ול"ע: (מב) ואף דאין. ע"ל ח"א אות י' י"א י"ב י"ג י"ד ומש"ש בעזהש"י: (מג) להלכות ברכות. ע"ש אות ד' [ונסי' תפ"ע בא"ח אות י"נ] והנה שם כ' דדבר זה תלוי אי אמרינן ס"ס לחומרא בדרבנן לחומרא א"כ מחויב לברך מס"ס וליכא ל"ת דלענין איסור ל"ת פשיטא דמהני ס"ס לחומרא בדרבנן לקולא א"כ אינו מחויב לברך וליכא ל"ת ע"ב מבואר כן וא"כ אין חילוק בין למ"ד דיש בו איסור תורה ובין למ"ד דאין בו אלא אדר"ר וגם אפילו כימא דאין בו איסור כלל [ועמ"ש לעיל ח"ג אות ד'] מ"מ אינו מחויב לברך א"כ רולה להחמיר ע"ע אי אין בו איסור רשאי להחמיר ע"ע וגם אי כימא דיש בו אדר"ר מ"מ אכן הבתא דמספקא לן אי אמרינן ס"ס לחומרא בדרבנן למ"ד דיש בו חשש אד"ת אסור להחמיר ע"ע דהו"ל סד"ת ולמ"ד דאין בו אלא חשש אדר"ר הו"ל סד"ר ורשאי להחמיר ע"ע. אכן עיקר סברתו לא הבינותי דהא לא הוי כ"' ספק חיוב דרבנן כלל אלא רשות נמיר בלי שום חיוב הוי אמרינן ס"ס לקולא ואין בו איסור עכ"פ ועכשיו שיש בו גם כן ספק במה חייב מדרבנן כימא דאית בי' איסור ונ"ל דסברתו דליכא ברכה שלא תהא חיובת ולא יהא בה איסור ל"ת מ"מ עפי מסתבר לי לומר דאפילו כימא דאינו חייב מס"ס מ"מ חשש איסור ליכה כיון דאיכא ס"ס ויכול להחמיר ע"ע ולברך ונל"ע [ועמ"ש לקמן בבס ת' הפיב משה] אכן בהנהגות או"ה ס"ג אות ח' ובפנים במ"ז סי' רע"ה סק"ד משמע טעמא אחרינא דמשום חומר ל"ת לא אמרינן ס"ס לקולא ויבואר אי"ה לקמן: (מד) דהספק א'. ר"ל דלדעת הרמב"ם דס"ל דהטעם דס"ס לקולא מדאורייתא משום דבספק א' אינו אסור אלא מדרבנן וכיון דאיכא ס"ס הו"ל סד"ר וזה לא שייך בס"ס לחומרא בדרבנן ועיין בפמ"ג יו"ד בכללי ס"ס אות כ"ה: (מה) בכללי הפוסקים. הוא בסדר הנהגות הנשאל עם השואל בהו"ה ס"ג אות ה' ובכללים כלל י"א כ"ה ול"ד ע"ב. והנה בכלל י"א שם הביא רא"י ממ"ש הט"ז ביו"ד סי' י"ט סק"ע דכיון שלא הכריע בש"ע קיי"ל בי"א דספק ברכות להקל ע"ש אע"ג דסתם בדעה ראשונה לחזור ולברך אע"כ ספק ברכות חומר ל"ת שאני ולכאורה אין מדברי הט"ז רא"י דהפסק לא ס"ל כלל האי כללא דקיי"ל הש"ך בשם הרמ"ע דהלכה כדעה א' בסתם והש"ך באמת חולק שם על הט"ז אכן במ"ז סי' רע"א סק"ד ובכללים כלל ל"ד הביא רא"י מדברי הב"ח שם ס"ו וס"ס רס"ח שכ' דהש"ע לא הכריע וכ' שני הדעות משמע דדעתו דנקטינן ספק ברכות להקל והב"ח כ' בעלמו ביו"ד בהנהגות או"ה ס"ו כדברי הש"ך סי' רמ"ב הנ"ל דכללא הוא הלכה כדעה א' בסתם וכן כ' בסי' רס"ה ס"ב ובסי' רע"ח ס"ד דעה ראשונה בסתם לברך גם התב"ש בסי' י"ט ס"ק י"ט כ' דבעלי הש"ע לא הכריעו ולא משמע לומר שחולק על הש"ך סי' רמ"ב הנ"ל ומשמע לכאורה דס"ל להב"ח והתב"ש דספק ברכות שאני והנה במ"ז סי' רע"ח סק"ד אסברא לן טעמא דמלתא דלא אמרינן הלכה כדעה א' בסתם לחייב ברכה וז"ל י"ל דהוי דעה א' כרבים וכת"ק נגד יחיד משא"כ בספק ברכות י"ל דלקולא לף ברבים נגד מועטים כי י"ל בס"ם נמי לא מהני בספק ברכות וס"ם ברוכא וכו' אם לא כיחיד ממש נגד רבים אפשר דמברך עכ"ל וכ"כ בהנהגות או"ה שם האי טעמא דחומר ל"ת ומ"ט י"ל ס"ם לא מהני וכ"כ בכללים כלל י"א וכ"ה הלי טעמא דחומר

דתומר נ"ת אכן אני תמה מאוד ע"ז דלא אשתמיט בפוסקים הקדמונים להשמיענו חידוש זה דבאשם נ"ת כגון ברכות לא מועיל ס"ס ועוד דא"כ כ"ש בדיני שבועה דיש חשש שבועת שקר או שוא לא מועיל ס"ס להקל בו דהא עיקר לא תשא אשא כתיב משא"כ ברכה לבטלה דיש דעה דמדרבנן הוא כמ"ש המ"א סי' רט"ו סק"ו ואפילו למ"ד דאורייתא היינו דהוא ג"כ בכלל נ"ת והוי כשבועת שוא כדאיתא בס"ס רט"ו וברמב"ם פ"א מה' ברכות הט"ו אבל עיקר נ"ת ודאי אשבועת שוא ושקר כ"גור ולא אשתמיט חד מהפוסקים להשמיענו זה. ועוד יש לתמוה יותר דא"כ גם הלכה כרבים לא אמרינן בהני דינים ולא משמע כן מכל הפוסקים שעשו פסק הלכה גם בהני דינים ופסקו כב"מ כת"ק וכחכמים דרבים הם כמו בבה"ת כולה ולא אשתמיט חד לומר דכאן לא שייך כלל זה גם א"כ כ"ש שאר כללי פסק הלכה בגמרא לא שייך כאן דמה הלכה כרבים דמשמע דדאורייי' הוא וכמ"ש הש"ך שם תיישינן בחשש נ"ת כ"ש אינך כללי דאינם אלא כמו קטן נגד גדול ואע"ג דלפעמים קיי"ל כקטן נגד הגדול ממנו כמ"ש הש"ך שם גבי רב ור' יוחנן מ"מ משמע דהיינו דמתוך גדולתו לא דקדק בפסק הלכה כ"כ כדאשכחן הלכה כבתראי מאביי ורבא אע"פ שקדמאי גדולים מהם משום שהבתראי דקדקו יותר בפסק הלכה א"כ מתוך גדלותו לא הי' חבריו יכולין לעמוד על סוף דעתו וכדאמרינן גבי ר"מ שלא היו בדורו כמותו ולא קבעו הלכה כמותו מהאי טעמא כדאיתא בעירובין דף י"ג ע"כ והוי הכי לענין פסק הלכה כגדול ממנו ודאי הוי לנו לחוש בספק ברכה וא"כ אי אפשר כלל למיפסק הלכה בהני דינים בשום מחלוקת בש"ס דמי יכריע מאחר שבטלו כללים הנאמרים בפסקי הלכה וע"כ ס"ל שגם כאן שייך כללים אלו ומשמע ודאי דמרן הב"י בלשון המשנה שנה לנו בש"ע וכנראה גם מלשון הסמ"ג בס"ז סי' רע"א שהבאתי. עוד יש לתמוה דהתו' בב"ק דף כ"ז ע"ב ד"ה קמ"ל הקשו אהא דאין הולכין בממון אחר הרוב מהא דאזלינן אחר רוב סנהדרין ותירצו וז"ל וי"ל דהתם גבי דיינים שאני דחשיב מיעוט דידהו כמי שאינו. ונ"ל בתם אוקי ממונא בחזקת מרי' דהא ב"ד מפקי מני' אבל גבי שאר ממון דאיכא מיעוט וחזקה לא אזלינן בתר רובא עכ"ל [ועיין בשב שמעתתא ש"ד פ"ו וכמ"ש לעיל ח"א אות כ"ב בעזה"י] וביאור דבריהם הנ"פ בסוף הספר בכללים כלל א' דכיון דאמרה תורה אחרי רבים להטות מיעוט הדיינים מבטלין דעתם מפני סברת הרוב וגם הם צריכין להורות כהרוב כדאיתא בהנחנקין גבי זקן ממרא ואף בב"ד של שלשה אם רבו המזכין על המחייבין או איפכא ודאי דאה"כ מי שלא הסכים עם הרוב אינו יכול להורות כסברתו נגד חבריו הרבים וזהו שכתבו התוס' דהא ב"ד מפקי מני' כלומר כל כללות הב"ד ואפילו המיעוט עכ"ד הביאו הק' הספקות כלל ו' והקה"ם שם פירש דטעמא דא"ה בממון אחר הרוב משום דסמוך מיעוטא לחזקת ממון [ועמ"ש מזה בעזה"י לקמן ח"ה אות כ' על ת' השיב משה] אבל היכי דליכא חזקה אזלינן בתר רובא וגבי דיינים לא שייך לומר אוקמה בחזקת מרי' דהא ב"ד אלים לאפוקי מחזקת מרי' ע"ש שהאריך גם באו"ת בקיצור ת"כ סי' קכ"ג קכ"ד שהאריך בזה ופירוש דבריהם דבדיינים הרוב לבד הם הפוסקים את הדין ולהם אין ספק בדבר משא"כ רוב נרדיא שגם הדיינים מסופקים אם קנה זה לשחיטה או נרדיא והוא כ' דדעתו שיש לחלק בין רוב דנרדיא דשניהם אמתיים דיש בעולם רוב ומיעוט לכן יכול המוחזק לומר אני מהמיעוט ובין מיעוט ב"ד דממ"כ אחד מהם טועה עדיף לומר דהמיעוט טועים מלומר דהרוב טועים ופ"ש ומעתה לפי טעם האו"ת עצמו ולפי דברי הקה"ם הנ"ל ודאי לא שייך בזה לחלק בין רוב הפוסקים לרוב הדיינים דלהאו"ת לעולם לא שייך לחלק ביניהו כמבואר בדבריו שם וטעם הקה"ם לא שייך אלא גבי ממון דאלימי לאפוקי ממונא וליכא חזקת ממון אבל גבי ברכות גם הדיינים צריכין לחוש לאומר נ"ת וא"כ לפי דבריהם אם היו סנהדרין מחולקים בדיני ברכות ושבועות לא הוו אזלי בתר רובא והי' נשאר לעולם בספק והוא תמוה מאוד לומר כן אפילו לפי מ"ש האו"ת בביאור דברי התו' שהרוב פוסקים הדין אפ"ה בזה שייך דוקא בדיינים הפוסקים ולא בפוסק מתוך החיבורים כמבואר בדבריו שם

ושפיר יש לחלק בין רוב פוסקים לרוב דיינים מ"מ סברא שלו לא שייכא אלא בדיני ממונות דהמוחזק מוכרח הוא לקיים ציווי ב"ד ואי לא בעי כייפינן לי' וכיון שהרוב פוסקים הדין והרשות בידם לכפותו לקיים פסק דינם ולהם אין ספק בדבר האיך יאמר המוחזקקים לו כהמיעוט החולקים עליהם הא הרוב יכופו אותו לקיים פס"ד אבל בדיני ברכות ושבועות שהוא בעצמו בא לשאול להורות לו כדת מה יעשה בישראל ואינו מוכרח כלל על הדבר ואין מי שיכריחוהו א"כ לקיים הוראה מפי ב"ד כי מי יעיד עליו אם בירך או לא אלא הוא בעצמו רוצה ליישר דרכיו עפ"י תוה"ק ושומע שהמרובין ס"ל שחייב לברך ואין בזה משום נ"ת והמועטין ס"ל דיש בזה משום נ"ת וכ"ש בשבועה כה"ג והוא בעצמו א"י להכריע ומסופק בדבר אמאי לא יחוש לנפשו לחוש לדברי המעוטין כמו הפוסק מתוך הספרים הלא אין הדבר תלוי במה שהב"ד הפוסקים הדין אין מסופקים כמו בד"מ אלא במה שהבע"ד מסופק בדבר הא ודאי מוכרח שהדיין ההוא בעצמו יכול לעשות מעשה כדבריו כיון שהוא פשיטא לי' וכן יכול להורות כן להשואל לו בייחוד והשואל ההוא שלא ידע חולק בדבר ודאי שפיר עביד עפ"י הוראת הדיין ההוא אבל השואל לכל הב"ד ורואה ושומע שקלא מהם ס"ל דיש בזה איסור נ"ת אמאי לא יחוש לדבריהם ולא נשאר לנו אלא סברת הנ"פ הנ"ל דבב"ד היושבין יחד ומפלפלין זה מול זה מחויבין המעוטין ג"כ להורות ולעשות כהמרובין [ואפילו הוא אחד מהב"ד וכמ"ש הרמב"ן בהשגותיו לספר המצות שורש א'] ולא נשאר מיעוט כלל וגם ע"ז יש להעיר דמ"מ יודע המועטין ס"ל דיש בזה איסור נ"ת ויחוש לנפשו אלא דמ"מ אפשר לומר כיון דגזרת הכתוב הוא דבטלו המועטין לגמרי הוי כלא היו אלא שבכר הקשה עליו הקה"ם שם דלא מצינו זה אלא בב"ד של ע"א אבל בשאר בתי דינים שבישראל מאן לימא לן שלא יוכל המיעוט להורות כפי סברתו ע"ש והנה ביבמות דף י"ד ע"א איתא פלוגתא דרב ור"ל ס"ל לא עשו ב"ש כדבריהם ושמואל ור' יוחנן ס"ל עשו ועשו והכי קיי"ל התם ומסיק איבעית אימא קודם בת קול וכגון דב"ה רובא למ"ד לא עשו דהא ב"ה רובא למ"ד עשו כי אזלינן היכי דכי הדדי נינהו הכא ב"ש מחדדי טפי ומשמע אבל בשוין אין להם לעשות כדבריהם [ועיין בשם הגדולים חלק א' אות י' סי' רכ"ד שהביא מחלוקת היכי דהמיעוט מחדדי אי אזלינן בתר רובא ודעת הסמ"ע סימן כ"ה ס"ק י"ח והש"ך ביו"ד ס"ס רמ"ב דאזלינן בתר רובא וכדברי הנ"א שהביא השה"ג ובפירוש כ' הש"ך שם שילה לו מדקיי"ל כב"ה אחר בת קול אע"ג דב"ש מיחדדי טפי הרי דאפי' ברבים נגד רבים אזלינן בתר רובא] וראיתי להריטב"א שם בחידושיו וז"ל מ"ד לא עשו דהא ב"ה רובא פי' מ"ה ז"ל דכיון דב"ה רובא לא עשו כדבריהם לקולא בעד המרובים אבל לחומרא עשו דכיון שעומדים בשמועה לא שני בלאו הכי וכדאמר במס' עדיות דעקביא בן מהללאל שהי' חולק עם חכמים בד' דברים ובשעת פטירתו אמר לבנו שיעשה כדברי חכמים להקל ואמר לו אתה למה לא חזרת בך אמר לו אני שמעתי מפי המרובים והם שמעו מפי המרובים אני עמדתי בשמועתי והם עמדו בשמועתם אבל אתה שמעת מפי היחיד ומפי המרובים ומוטב להניח דברי היחיד ולאחוז דברי המרובין בין לקולא בין לחומרא וכן יש ראי' ממה שנחלקו ר"א וחכמים גבי תנורו של עכנאי בעמד ר' אליעזר בשמועתו בעד המרובין והביאו כל טהרות שטיהר ר"א בשמועתו ושרפום וברכוהו מפני שהפריז כדבריו להקל כנגד המרובים ושלא ירבו מחלוקות בישראל וכו' עכ"ל למדנו מדבריו דיחיד החולק על המרובים יעשה כדבריו להחמיר ולא להקל וכ"ל דאין מזה קושיא על הקה"ם דהתם בב"ד של ע"א מיירי דשמאי והלל ב"ד של ע"א הי' להם וכן עקביא בן מהללאל אסנהדרין של ע"א חלק כדמוכח בסנהדרין דף פ"ח ע"א דאמרינן תדע שלא הרגו את עקביא בן מהללאל ואע"ג דבגמרא שם מסיק דטעמא שלא הרגוהו שלא הורה הלכה למעשה ס"ל להריטב"א דדוקא לקולא לא הורה כדבריו אבל לחומרא הורה כדבריו ובהכי לא נתחייב כמ"ש התוס' שם דף פ"ז ע"א ד"ה ורשב"ל וע"כ ד"ה עקביא אכן דעת הרמב"ם רפ"ד מה' ממרים שגם לחומרא אי עשה או הורה לעשות כדבריו חייב ולדבריו צ"ל דעקביא לא

עשה ולא הורה לעשות כדבריו לא לקולא ולא לחומרא והא דאמר שעמד בשמועתו היינו ששנה ולמד כשמועתו ובזה לא נתחייב כדאיתא במשנה דף פ"ו ע"ב וברמב"ם פ"ג ה"ד ול"ל לפ"ז דר"א גבי תנורו של עכנאי בב"ד של ע"א היה והא שלא הרגוהו שלא דנו אז דיני נפשות שכבר הי' נחרב הבית וכמ"ש הרמב"ם פי"ד מה' סנהדרין הי"א י"ג דאין דנין דיני נפשות אלא בפני הבית ושיהיה ב"ד הגדול בלשכת הגזית וזה לא היה בימי ר"א שבימי ריב"ז רבו נחרב הבית דאל"כ היה יכול לעשות כדבריו אפילו לקולא ועדיין יש להקשות מהא דאמרינן ביבמות שם במקומו של ר' אליעזר היו כורתין עצים לעשות פחמין במקומו של ר' יוסי הגלילי היו אוכלין בשר עוף בחלב ולא הקשו בגמרא אלא אמאי לא אמרינן לא תתגודדו אבל מ"מ היו רשאים לעשות כדבריהם אע"ג דרבים פליגי עלי' דר"א בפסחים דף ס"ה ע"ב ת"ק ור' יהושע ור"ע וגם על ריה"ג בחולין דף קי"ג ע"א ת"ק ור"ע ולדעת ק' הספקות נוכל לומר דלא פליגי בזה בב"ד של ע"א ולדעת הנ"פ נ"ל דלא נחלקו זה מול זה בכלל אע"ג דמשמע בפסחים שם שנחלקו ר"א ור"י ור"ע זה עם זה מ"מ אפשר לומר שלא עמדו למנין זה מול זה להכריע להלכה אלא ר"א הורה במקומו כדבריו ושאר תנאים הורו כ"א במקומם כדבריהם וכן נ"ל בפסחים דף כ"א ע"ב גבי רשב"י דאבל שפיתי כרוב אע"ג דחכמים פליגי עלי' ומ"מ לא הי' רוצה שאחרים יסמכו עליו וכמ"ש התוס' שם ד"ה אני ראיתי אפשר שלא היה במקומו ואין עושין שם בשאר דברים כמותו להחמיר לכן לא הי' לו לזה לסמוך עליו להקל שלא יעשה כקולי דמר וכקולי דמר משא"כ במקומו עושין בכל דבריו כמותו ומצאתי בירושלמי פ"א דברכות ה"א דמייתי ראי' מדר"מ שלא הניח לטרוף יין ושמן ולסוך אותו אע"ג דס"ל דמותר ומדר"ע שטיהר שדרה וגלגלות מב' מתים אע"ג דס"ל טמא ומדרשב"י שלא הניח לזה לאכול ספיחי שביעית אע"ג דס"ל מותר דהשלי"ג על רבנן לא עביד עובדא כוותי' והקשה על ר"ג שהורה לבניו לקרות ק"ש של ערבית עד שיעלה עמוד השחר ונ"ל לדעת הקה"ם דר"מ מחמיר על עצמו הי' כדאמר התם אע"פ שאני מיקל לאחרים מחמיר אני על עצמי ובפי' מספר חרדים נדחק בזה ולדעת הקה"ם הוא נכון כפשוטו ולא מקשה אדר"ג אלא שג"כ היה לו להורות לבניו להחמיר כרבים ובזה א"ש שמתרץ התם תמן היו יכולין לקיים דברי חכמים ברם הכא כבר עבר חצות ולא היו יכולים לקיים דברי חכמים אמר לון עובדין עובדא כוותי' משמע דלכתחלה מקשה דאל"כ לא תירץ כלום ובדר"ש אפשר לומר כמ"ש התוס' הנ"ל דמ"מ זה לא הי' לו לסמוך עליו בעצמו וכמ"ש לעיל אבן מדר"ע קשה שהורה להקל היפך דבריו ויש להקשות גם על הריטב"א שכתבתי לעיל דס"ל דאפילו נגד ב"ד של ע"א צריך להורות כדברי עצמו להחמיר ונ"ל דבאמת ר"ע חזר בו וכדאיתא בנזיר דף נ"ב ע"א אלא דקים לנו דטעם חזרתו משום שביטל דעתו נגד רבים אבל היכי דלא נראה לו לבטל דעתו לא שמענו ועיין בפירוש מספר חרדים שם עוד אפשר לומר דהירושלמי פליג על הבבלי והבבלי ס"ל מתוך קושיא זו דהדר בי' ר"ע דאל"כ לא הו"ל להורות היפך דבריו להקל ואם ירבו עליו יעקרוהו וכמ"ש רש"י פ' משפטים בפסוק לא תהי' אחרי רבים לרעות ע"ש ומסתמא לאו דוקא בשמחמת רשעותם מטין משפט אלא משום דס"ל כן מ"מ אין לזה לומר כמותם ומעתה אכולהו י"ל כן דהירושלמי לטעמי' וע"ש בירושלמי ואין להאריך בזה ומ"מ בודאי דין זה של הנ"פ חדש הוא דשלשה שישבו בדין ונחלק היחיד עם השנים ובטל היחיד במיעוטו ונפסק הדין כהרוב אם אח"כ נתקבל ביחידי על דין זה או נצטרף עם שנים אחרים ונתחלקו אלו השנים זה אומר כך וזה אומר כך לא יכול זה להורות כסברתו הראשונה ולא להצטרף עם זה שאומר ג"כ כסברתו וצריך להורו' כסברת השנים שחלקו עליו בתחלה וכן אם ז' הם שישבו בדין ובטלו ג' במיעוטם אם דנין אח"כ דין כזה בשלשה אינם יכולים להורות כסברתם זה ודאי חידוש גדול הוא ואלו הי' כן הי' להם להפוסקים להשמיענו זה ונ"ל שגם הנ"פ מודה שיכול היחיד אח"כ להורות כדבריו אלא דמ"מ עכשיו בד"ז מחויב גם היחיד להורות כסברת הרבים וכדקיי"ל בחו"מ סי' י"ט ס"א גדול שבדיינים אומר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב אע"פ שלשנים דעתו הי' להיפך וגם שלשתן חותמין על הפס"ד אע"פ שלא הסכימו כולם לדעת אחת הלכך הו"ל המועטין כאן כמאן דליתנהו ומ"ש הנ"פ כדאמרינן בהנחנקין גבי זקן ממרא לדוגמא בעלמא נקט' אלא דמ"מ גם כאן המיעוט כמאן דליתנהו כנ"ל לדעת הנ"פ ולפ"ז גם סברת הנ"פ לא שייך בדינו ברכות ושבועו' דלא מצינו זה רק בדיני ממונות ומעתה אם נאמר כדברי הפרי מגדים שאין הולכין בדינים אלו אחר הרוב גם אחר רוב דיינים וסנהדרין של כ"ג לא הי' לנו לילך והוא תמוה גדולה לומר כן:

והנה האו"ת שם הקשה על האומרים דיכול המוחזק לומר קים לי נגד רוב הפוסקים דאם הדין כן בוטו ונלווה על רבינו הגדול הב"י שפסק בש"ע חו"מ הלכה פסוקה לרוב ונשען כמ"ש בהקדמת ספרו על רוב בנין ומנין ואיך לא חש כי המוחזק יכול לומר קים לי וכו' ע"ש שהאריך בזה ועיין בקה"ם שם אות ו' שגם הוא האריך בזה ולענ"ד לפמ"ש היש"ש ר"פ המניח ובקה"ם שם בשם מהרמ"ח [הוא הנ"פ וכ"ה בנ"פ שם כלל כ'] דהיכי דהמיעוט הוי מיעוטא דמיעוטא הולכין גם בד"מ אחר הרוב [ועמ"ש לעיל ח"ב אות י"א] א"כ אפשר לומר דרבינו הגדול הב"י חכמתו עמד' לו להכריע איזהו הוי מיעוטא דמיעוטא ולא יכול המוחזק לומר קים לי כוותייהו והשמיט דעתם לגמרי [וס"ל דאע"ג דשנים הם הוי לפעמים מיעוטא דמיעוטא וע"ש בנ"פ ודוק] ואיזהו הוי רק מיעוטא לחוד ויכול המוחזק לומר קים לי כוותייהו והביא דעתם בשם י"א ואפשר לומר שכן עשה גם בדיני ברכות ושבועות ובזה יש ליישב גם מה שהקשיתי לעיל איך עשו הפוסקים פסק הלכה בדיני ברכות ושבועות כפי כללי' הנאמרים בפסקי הלכות בש"ס והלא לא שייכי כאן הני כללים כלל דאפשר אה"נ בדור ההוא שנחלקו בדבר חשו לסברת היחיד משום חומר ל"ת אלא דאחר שבאו הדור שאחריהם ותפסו כולם כסברת המ"ד דהלכתא כוותי' נשאר סברת החולק מיעוטא דמיעוטא ובפרט אחר שחלפו כמה דורות דור אחר דור וכולם שנו לתלמודיהם כסברת מ"ד זה ממילא נשאר סברת החולק מיעוטא דמיעוטא והשמיט דעתם לגמרי לבלי לחוש לה עוד כן אפשר לומר ביישוב קושיא זו אכן כבר כתבתי לעיל שסברא זו של הפמ"ג חדשה הוא לא הזכירוה הקדמונים ויש עוד כמה גמגומים בה. ולכאורה הי' אפשר להביא ראי' דמועיל רוב לחייב ברכה מדברי הדרישה והט"ז והפר"ח באו"ח סי' ס"ז שהבאתי לעיל ח"א אות כ"ב דהיכי דספק אם נתחייב לא יברך מספק והיכי דודאי נתחייב וספק אם יצא יברך ומשמע לכאורה דהיינו מטעם חזקה וכ"ש רובא דעדיף מחזקה אכן אחר העיון אין ראי' דהתם לא שייך חזקה כלל וכמ"ש בא"ח אות כ"ב ולקמן ח"ה אות ג' ע"ש ותדע שהרי הפר"ח ס"ל שד"ר אפילו אתחזק איסורא להקל וגם שם דוקא במצוה דאורייתא כתבו כן גם בא"ה ככר כתבתי שם שאין סברת הדרישה והט"ז והפר"ח מוסכמת להלכה וגם ממה שא"ה מחייב שבועה ולא חיישינן שמא פסול הוא אין ראי' שהרי גם ממון מוציאין בחזקה זו שמעמידין העדים בחזקת כשרות וע"ל ח"ג אות י"ד. ויש להביא ראי' דמועיל ס"ס לחייב ברכה מדברי הפר"ח סי' תפ"ט ס"ז א' שכ' דאם שכח ולא ספר בלילה וספר ביום או אם הוא מסופק אם ספר פ"א או לא מונה בשאר ימים בברכה דהוי ס"ס ספק שמא מנה או שמא מועיל ספירת היום וספק שמא כל לילה מצוה בפ"ע ע"ש הרי מבואר דמועיל ס"ס לחייב ברכה אכן בתה"ד לא כ' טעם זה אלא כאם ספר ביום כ' דמקרי שפיר תמימות ועיין פר"ח שם ס"ז שהשיג על טעם זה דלמ"ד ספירת יום לאו ספירה היא אמאי מקרי תמימות ע"ש ובספק אם מנה כ' הטעם דלראבי' ספירה דאורייתא וספק דאורייתא לחומרא ולתוס' דס"ל ספירה דרבנן הא איכא ס"ל כל לילה מצוה בפ"ע הוא ע"ש הביאו הפמ"ג בא"א שם ס"ק י"ג וטעם זה לא יתכן אלא אם נימא ספק מצוה דאורייתא צריך לעשות המצוה בברכה ולפמ"ש לעיל בח"א אות כ"ב להוכיח מדברי המ"א סי' ס"ז וסי' תקפ"ה סק"ג וסי' תרנ"ב סק"א דקיי"ל דאינו מברך ע"כ עיקר כטעם הפר"ח משום ס"ס והפמ"ג שם כ' דלראבי' דספירה דאורייתא הוי כספק קרא ק"ש ועמ"ש שם דקיי"ל דדוקא בק"ש כך היתה התקנה

תתקנה ועל"כ מועיל ס"ס לחייב ברכה. גם בש"ע של מהרש"ז שם סכ"ה כ' בפירוש בספק אם חסר לילה אחת שימנה בשאר הלילות בברכה משום ס"ס וגם היכי שספר ביום משמע שם סכ"ד דטעמא דמונה בשאר לילות בברכה הוא משום ס"ס ע"ש וכ"כ מדברי הבר"י שם אות י"ז בשם הרב בית דוד הביאם השע"ת שם סק"כ ע"ש. שוב מצאתי במ"ז סי' קמ"ג סק"ב שכ' וז"ל ודע כל שיש מחלוקת הפוסקים אי הוי זה טעות או לאו אין להוציא אחרת דהוי ס"ס שמא הלכה כר"מ בתשובה דקורין בפסולה דע"ז אנו סומכין דיעבד ושמא הלכה כמ"ד דפסול כזה אין פסול ואף דכתבנו במ"א בספק ברכה חומר ל"ת י"ל דס"ס לא מהני מ"מ המעיין בסי' תפ"ט נספק אם כפר יברך בשאר הימים ע"ש ס"א דהוי ס"ס א"כ משמע דמהני ס"ס לברך ואי"ה בש"ה יבואר זה עכ"ל [וחפשתי בס' ש"ה ולא מצאתי] וכן הסכימו האחרוני' שם לסמוך אס"ס שלא להוציא ס"ת אחרת וכ"כ עוד במ"ז סי' קפ"ח סק"ז לברך מס"ס וע"ע במ"א ס"ס ח' בשם הלח"מ פ"ד מה' ברכות ה"ו וכאשר בינותי בספרים מצאתי בשו"ת מהרי"ט ח"א סי' י"ט שפסק להקל מס"ס בנשבע על הדבר ובחלק ב' חיו"ד סי' ל"ג פסק לברך על ס"ת ספק פסול מטעם ס"ס וגם בת' מהרשד"ם חיו"ד סי' ע"ו הביא דין נשבע על הדבר דאם שני פוסקים חולקים זה אוסר וזה מתיר אם הא' גדול בחכמה ובמנין הולכין אחריו בין להקל בין להחמיר ובסי' ל"א וקכ"ו כ' להתיר בכה"ג מס"ס ע"ש גם בת' מהר"ם אלשי"ך סי' מ"ז וסי' ק"ג הלך אחר רוב הפוסקים להקל בדבר שנשבע עליו גם הנוב"י מהד"ק חאו"ח סי' כ"ז פסק להחמיר ס"ס בברכה ע"ש וכן בת' השיב משה סי' מ"ז מצאתי שכ' באיסור דבר שנשבע עליו שהדעה הראשונה שסתם בש"ע היא עיקרית אפי' להקל ובסי' י"ד כ' יותר לסמוך בשעת הדחק על מיעוט פוסקים להחמיר בברכות ע"ש ולכאורה היה אפשר לומר דלא תשא לא שייך אלא בשבועת שוא וכמ"ש הרמב"ם פ"א מה' שבועות ה"ז וטעמא דמלתא דבשבועות שוא אפילו בלהבא מ"מ בשעת שבועה יצא מפיו לשוא אבל בשבועות ביטוי לא שייך ל"ת כלל ואזהרתי' מלא תשבעו בשמי לשקר וכמ"ש הרמב"ם שם ה"ג ואין בזה חומר ל"ת וא"כ אזלו להו הנך ראיות שהבאתי מדיני שבועה אבל לענ"ד ז"א דה"כ גם בשבועה דלשעבר לא שייך ל"ת בשאר שבועות לבד בשבועות שוא ואנן מצינו בכפירת ממון ל"ת כדאיתא בחו"מ סי' פ"ז ס"כ גם שם בסט"ז איכא ב' דעות אי שבועה דלהבא הוי כלשעבר ומשמע דלדעה שני' גם בשבועה דלהבא איכא ל"ת דאל"כ ודאי איכא חמורה בשבועה דלשעבר דאית בה ל"ת ועוד דהרשב"א בת' סי' תתקס"ד כ' דלא דמי שבועה דלהבא לשבועה דלשעבר שהרי אינו מופסל לעדות בשבועה דלהבא ובסי' ל"ד ש"ה הכריעו האחרוני' דבשבועה דלהבא נ"כ מופסל כשעבר בקים ועשה א"ו משמע דשייך בי' ל"ת ואפשר גם מ"ד ל"ד שבועה דלהבא לשבועה דלשעבר היינו משום דלאנשי לא חמורא להו כ"כ אבל לדינא לא שמענו הגם דאפשר לדחות דאע"ג דלית בה איסור ל"ת מ"מ הוי שבועה ומופסל לעדות מלא תשבעו בשמי לשקר מ"מ לא נראה לי כן דא"כ לא עדיף מנשבע בלא נק"ח או בלא שם דשבועה גמורה היא ואפ"ה אינו מועיל בשבועת הדיינים וע"כ דשבועה דלהבא הוי שבועה גמורה כמו שבועה דלשעבר וכ"ל דאין חילוק בין ל"ת ובין לא תשבעו בשמי דחומר שלהן שוה אלא דנקיט בכ"מ לא תשא דמורגל הוא כיון שכ' בעשרת הדברות אבל באמת גם לא תשבעו חומרו כמו חומר לא תשא ומשמע דהחולקי' בשבועה דלהבא מודו לזה וכמ"ש:

ודברי ת' השיב משה הנ"ל סי' י"ד הואיל ואתו לידן אימא בהו מלתא. הנה השיב שם על מעשה שאירע שלא נראית הלבנה עד ליל ט"ז והי' להם צער גדול מזה שלא זכו לקבל פני אבינו שבשמים וכ' כיון דאיכא דעת תלמודי מהרי"ף והרב המאירי שהביא השכנה"ג באו"ח סי' תכ"ו סק"ב דשיתסר בכלל נוכל לסמוך עליהם בשעת הדחק ולברך וא"ל דזה לא יתכן בספק ברכות דהא אמרינן בברכות דף ט' ע"א כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק לקרות ק"ש של ערבית אחר שעלה עמוד השחר ומברך עלי' אלמא כיון שיהיה לו צער כשלא יברך על הק"ש של ערבית מקרי שעת הדחק ויברך כ"ש כשאין כאן אלא הברכה ושיא המצוה ויש צער גדול שיתבטל ממנו דמקרי שעת הדחק ויברך עכ"ד בקיצור ולכאורה האי ק"ו פריכא הוא דאדרבה היכי שהספק במצוה דאורייתא טפי אמרינן דיברך עלי' וכבר הארכתי בזה בעזה"י לעיל ח"א אות כ"ב והוכחתי דאנן קיי"ל דדוקא בברכת ק"ש אמרינן הכי נתקנו דכל אימת דקרי מברך לפני' ולאחרי' ולא בשאר מצות דאורייתא ע"ש ואפילו החולק שם היינו דוקא במצוה דאורייתא אבל כשאין שם רק ברכה דרבנן פשיטא שלא יברך מספק וא"כ ה"ה שעת הדחק וכ"ל שלא למד משם אלא דבכה"ג מקרי שעת הדחק וכבר פסק הש"ך ביו"ד ס"ס רמ"ב דבשעת הדחק והפ"מ סמכינן על יחיד נגד רבים ולדעת הב"ח שם אפילו באד"א סמכינן להקל ולדעת הש"ך דוקא באד"ר ע"ש ונדון זה דאיכא צער גדול חשיב לה כשעת הדחק והפסד מרובה וממילא ל"מ לדעת התוס' והרא"ש דברכה לבטלה דרבנן ודאי אפילו לדעת הש"ך אזיל לי' איסור דברכה לבטלה ואפילו לדעת הרמב"ם דהוי דאורייתא [עמג"א סימן רע"ו סק"ו] מ"מ לדעת הב"ח אזיל לי' איסור ל"ת וס"ל דהעיקר כהב"ח או ס"ל כהתוס' והרא"ש וממילא ליכא איסור ל"ת ואע"ג דמ"מ אי אפשר לחייבי' מספק כיון דרוב הפוסקים פטרו ולא אשכחן להחמיר כמיעוט פוסקים מ"מ הרוצה לברך יכול לסמוך על מיעוט אלו הפוסקים ולא ס"ל סברת השמ"ג בפתיחה לה' ברכות אות ד' שהבאתי לעיל דכיון דמ"מ לחייב אותו ממילא איכא ל"ת ועמש"ל בזה ועדיין צ"ע:

נחזור לעניננו. והנה בפתיחה לה' ברכות אות ד' הלך בדרך אחר ומבואר שם מדבריו דל"ת הוי ככל אסורין שבתורה ומותר ע"י ס"ס אלא אי נימא באד"ר ואיכא ס"ס לחומרא אפ"ה אזלינן לקולא ממילא תו איכא ל"ת כיון דמ"מ לא מיחייב בברכה זו והוי ברכה שלא לצורך ע"ש ולפ"ז אזלו להו הנך ראיות שהבאתי נשבועה ומ"מ הנך ראיות שהבאתי מס"ס בברכה במקומם עומדים. והנה סברא זו לא שייכא היכי דאיכא רוב הפוסקים לברך וכן דעה ראשונה בסתם דודאי אזלינן בזה להחמיר בדרבנן וא"כ דברי הפמ"ג סותרים זא"ז ממ"ש בהנהגות או"ה ובכללים למ"ש בפתיחה לה' ברכות ויותר יש לתמוה על דבריו כאן דהתחיל כמ"ש בפתיחה לס"ב וגם כ' וס"ס לקולא י"א דהספק א' מדרבנן אפא"כ זה משמע דר"ל לחומרא לא שייך ס"ס וכמו שביארתי דבריו לעיל ולפ"ז פשיטא דרוב הפוסקים או דעה ראשונה בסתם לחומרא אזלינן בתרווייהו גם בברכות ואח"כ סיים דדעה א' בסתם דהוי כרבים לא אזלינן בתרה להחמיר בברכות משום חומר ל"ת והיינו כדבריו בהנהגות או"ה ובכללים הנ"ל דמשום חומר ל"ת לא אזלינן בתר ס"ס ולא בתר רובא ודברים אלו סותרים זא"ז וצ"ע. ובעיקר סברתו בפתיחה לה"ב שכ' דכיון דאין מחייבין אותו בס"ס תו איכא ל"ת אם רוצה לברך כבר כתבתי שצ"ע ושכן נראה גם דעת ת' השיב משה דלית בזה משום ל"ת ועוד אני אומר דא"כ לא נסתפק בדבר אלא אי נימא דלא אזלינן בתר ס"ס להחמיר בדרבנן והיינו אי נימא כדעת הרמב"ם בטעם ס"ס לקולא דהוא משום דהספק הראשון מותר מה"ת וזה לא שייך בס"ס להחמיר אבל לסברת הרשב"א דס"ס הוי כרוב פשיטא דס"ס להחמיר בדרבנן אזלינן לחומרא וכמ"ש הפמ"ג ביו"ד סי' ק"י בדיני ס"ס סוף אות כ"ה וכבר כתב הפמ"ג שם דקיי"ל כהרשב"א וממילא גם בדיני ברכות אי איכא ס"ס לברך מחויב לברך ועוד אני מוסיף דלא מצינו בהדיא חולק על סברת הרשב"א דס"ס הוי כרוב אלא דהאחרוני' כתבו דלהרמב"ם דספקא מה"ת שריא א"ל לסברת הרשב"א וכ"מ בספק א' בגופו וס"א בתערובות דליתא לטעם הרשב"א מ"מ הוי ס"ס להרמב"ם לדעת קצת אחרונים או כ"מ לשאר דברים המוזכר בדברי האחרונים עיין עליהם אבל במקום דלא שייך טעם הרמב"ם כגון ס"ס להחמיר בדרבנן אפשר כ"ע מודו לסברת הרשב"א דס"ס הוי כרוב וראי' לזה שהרי היכי דאיכא חזקת איסור מודה הרמב"ם דהוי דאורייתא וכמ"ש הפמ"ג בדיני ס"ס אות כ"ה ומשמע דאין חולק בדבר והפר"ח פסק כהרמב"ם ואפ"ה מיקל בס"ס נגד חזקה וכמ"ש הפמ"ג שם בשמו אות כ"ח ע"ש וע"כ נ"ל דאע"ג דלדידי' אין סברת הרשב"א

מוכרחת

מוכרחת מ"מ ס"ל כן מסברא וא"כ גם להרמב"ם אפשר לומר דמודה מסברא לדברי הרשב"א [אח"כ מצאתי בספר המלך פ"ט מה' טומאת מת שכ' סברא זו לדעת הרמב"ם ע"ש] ומכ"ש לאפוקי פלוגתא כיון שלא מצינו חולק על סברא זו וא"כ נתחייב שפיר לברך משום וכ"ש מרוב הפוסקים [וע"ל אות י"ג] ועיין בפזהש"י בפנים סי' ז' במ"ז סק"ב ובפתיחה לברכת השחר ד"ה והנה:

ונשאר לנו לבאר דברי הב"ח והט"ז והתב"ש שהובאו למעלה שכתבו דבעלי הש"ע לא הכריעו אע"פ שהביאו דעה ראשונה בסתם לברך. ואענה חלקי ואומר הנה יש לנו על רבינו הב"ח עוד גדולה מזה דהנה כ' באו"ח סי' קפ"ח סי"ב וסימן תרל"ה ס"ד דהש"ע בסי' תרל"ה ס"ג כ' שני הדעות ולא הכריע אי אזלינן בתר התחלת הסעודה או לא והש"ע גם הביא דעה ראשונה בסתם דאזלינן בתר התחלת הסעודה ודעה שני' בשם י"א והתם לא שייך תירוץ הפמ"ג דלא משמע דבהזכרת יעלה ויבא או על הנסים יהא השש ברכה לבטלה ואפילו לפמ"ש הרמ"א סי' קפ"ח ס"ז דאין לומר יעו"י לבטלה מ"מ אומר לית אין בו וכמ"ש המ"א שם ס"ק י"א דדוקא ברכה לבטלה אסור וע"כ הרמ"א לחומרא קאמר ובפרט בעה"כ ודאי ליכא בוש חשש וכמ"ש רמ"א שם וראיתי שכבר תמה בת' ר"ח כהן אאו"ח ס"ג על הב"ח בזה וכ' דאשתמיט מני' דברי רמ"ע אלו שהביא הש"ך ביו"ד ס"ס רמ"ב והחמ"ח בא"ע סי' א' ס"ק י"א ע"ש ואני תמה שלא כ' יותר מזה שהב"ח גופי' בהגהות או"ה ס"ו כ' כדברי המ"ע [גם מה שתמה שם מזה על המ"א סי' רע"א ס"ק י"ד שכ' דהש"ע ספוקי מספקא לי' לא הבינותי דמי עדיף דעה ראשונה בסתם ממה שסתם לגמרי בסי' קפ"ח והפ"ה כ' המ"א דמספקא פסק כן דאין קפידא אם מזכיר שלא לצורך ע"ש וצ"ע] והנלענ"ד ליישב אחר שנשים לב לעיין בלשון הב"ח שם שכ' וז"ל עוד יש מקום עיון בש"ע במקומות שלא הכריע הרב ב"י לפסוק כדעה א' מהפוסקים דלפעמים כותב בתחלה בסתם לאיסור ואח"כ אומר ויש מי שמתיר וכו' השתא לא אתמר הלכה לא כמר ולא כמר ונ"מ הדבר מבואר דמ"ש הרב בתחלה בסתם היא העיקר לדעת הרב לפי שהוא דעת רוב הפוסקים ומ"ש אח"כ ויש מי שחולק היא כטפל לגבי העיקר מפני שהוא דעת יחיד או מקצת פוסקים א"כ אפילו יחיד כנגד יחיד או רבים כנגד רבים הלא דהרב תופס דעת א' מהם בחזקת שהוא קטן נגד גדול הימנו בחכמה ובמנין וכו' עכ"ל וכ"כ אח"כ וז"ל אלא דאי עביד עובדא להקל כדברי היחיד וכו' אבל בדאיכא הפ"מ לא מהדרינן עובדא כיון דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר עכ"ל וכן שנה ושילש שם כמה פעמים דהוי לא אתמר הלכתא לא כמר ול"כ העתיקו הש"ך שם בקיצור וכ' כן ע"פ ת' הרשב"א סי' רנ"ג ע"ש ודבריהם מיוסדים ע"פ ש"ס עירובין דף מ"ו ע"א ונדה דף ו' ע"א ודף ט' ע"ב מעשה ועשה רבי כר' אליעזר לאחר שנזכר אמר כדאי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק מאי לאחר שנזכר אילימא לאחר שנזכר דאין הלכה כר"א אלא כרבנן בשעת הדחק היכי עביד כוותי' אלא דלא אתמר הלכתא לא כמר ול"כ ומאי לאחר שנזכר לאחר שנזכר דלאו יחיד פליג עלי' רבים פליגי עלי' אמר כדי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק ע"כ הגמרא הרי מבואר דאע"ג דרבים פליגי עלי' ל"ד לאקבע הלכתא דלא כוותי' ויש חילוקים ביניהם לדינא לפנינים המבוארים בב"ח וש"ך שם ע"ש דהיכי דאדחי מהלכה לגמרי לא סמכינן עלי' בשום אופן והיכי דלא אתמר הלכתא ל"כ ול"כ אע"ג דרבים פליגי עלי' סמכינן עלי' בהנך גווני שכתבו הב"ח והש"ך שם ומעתה יפה כ' הב"ח בסי' קפ"ח ובסי' תרל"ה דהש"ע בסי' תרל"ה לא הכריע בין שני הדעות ר"ל דלא הכריע לגמרי לקבוע הלכה והוי כלא אתמר הלכתא ל"כ ול"כ ואע"ג דמסתמא הלכה כדעה הראשונה מ"מ נ"מ להני מילי דאמרינן מש"כ בסי' קפ"ח דהשמיט דעה שני' לגמרי הוי כאקבע הלכתא כאותה דעה שסתם כוותייהו ולא סמכינן אדעה שניי' לשום דבר וא"כ דברי הש"ע סתרו אהדדי כנלענ"ד לפרש דברי הב"ח אלו. ולכאורה הי' אפשר לפרש בזה גם דברי הב"ח והט"ז באו"ח סי' רס"ח ורע"א וביו"ד סי' י"ט לפמ"ש הב"ח והש"ך שם דבשעת הדחק שיש בה הפ"מ סמכינן אסברא כטפלה וס"ל להב"ח והט"ז דחשש ל"ת לשעת הדחק וכהפ"מ דמי לכן כתבו לחוש בברכות לדעה שני' שלא לברך וחולקים על ת' מהרשד"ם והפ"מ שהבאתי לעיל ומ"מ זה לא שייך גבי ס"ס. והנה מצאנו ראינו באה"ע סי' י"ז בט"ז ובחמ"ח שם ס"ק נ"א ובב"ש ס"ק מ"ז מחלוקת הגדולים בזה היכי דפליגי בשעת הדחק אם נסמוך על המקילין כיון דשעת הדחק הוא או דוקא היכא דמחלוקתם בלא שעת הדחק אז עבדינן כהיחיד בשעת הדחק ע"ש ובכ"ד עיקר פלוגתתם היכי דאיכא ל"ת דהוי כשעת הדחק לפ"ז אכן בלא"ה לא אשכחן סברא זו להחמיר אלא להקל סמכינן לפעמים בשעת הדחק כמבואר בב"ח וש"ך ביו"ד שם [ואי"ה נדבר בזה לקמן] אבל להחמיר לא שמענו וכמ"ש הב"ח והש"ך שם ואפילו באיסורין חמורין שבתורה ומכ"ש לאפוקי מכללין ל"ת וגם כבר כתבתי שאין דעת האחרונים כן וקשה לעשות מחלוקת. והנלענ"ד ליישב דברי הב"ח והט"ז ע"פ מ"ש הש"ך ביו"ד שם עוד [ע"פ המשנה פ"ק דעדיות מ"ה] וז"ל וה"נ אלו היו כותבין המחבר והפוסקים דעת רבים בסתם הייתי אומר שהוא תורת משה או מוסכם במשנה וש"ס ולא היה שום אחרון רשאי לחלוק אפילו בראיות לכך כותב דברי היחיד שאם יבוא שום אחרון ראיות ברורות לדבריו יתנו עדיהם ויצדקו וכו' עכ"ל ונ"ל דאין ר"ל דלא הוי ידעו מהי"א כלל דהא מסתמא ר"ל גדולי הדור שאח"כ שבידם להכריע לפי דעתם ופשיטא דהוי ידעו סברת הי"א כיון שכבר הובאו בספרו הגדול בית יוסף וגם כל אחד נאמר בספר שלו ועל גדולי הדור לחפש אחר כל שטה במקומו ובימי הרב"י לא היו שונים ע"פ דנימא דהוי שכחו סברת הי"א לע"כ ר"ל דהוי משמע דעת הרב"י דנדחה סברת השני' לגמרי וסברא זו שהביא בש"ע כאלו היא מוסכם במשנה וש"ס ואין לשום דור לסמוך על דעה השני' שנדחו דבריהם לגמרי ובזה שהביא סברת הי"א בש"ע הורה לנו שנתן רשות לגדולי הדור שלאחריו אם ירצו יסמכו על דעה זו שלא דחה דבריהם לגמרי אלא דעתו נוטה לדעה הראשונה ואם יהי' דעת גדולי הדור שלאחריו נוטה לדעת י"א יכולין לפסוק כמותן ומ"מ מביא לפעמים דעה שהיא דחוי' לדעתו ומפרש ונדחו דבריהם או מפורש כהדיא דנקטינן כדעה א' והפ"ה מביא דעה שני' בש"ע שם הוי הטעם כמ"ש הש"ך שם עוד מפ"ק דעדיות שם מ"ו שאם יאמר אדם כך אני מקובל יאמרו לו כדברי איש פלוני שמעת וכבר נדחו דבריו ור"ל דה"כ אלו הוי משמיט דעת החולקים לגמרי לפעמים היה מוצא אחד כדברי גדולי הפוסקים היפך פסק הש"ע והיה עולה על דעתו לחלוק על הש"ע באמרו שהרב"י לא ראה דעה זו לכן הביא דבריהם ומפרש שנדחו דבריהם שלא לתן פתחון פה לבע"ד לחלוק ואע"פ שבהרבה מקומות לא חש לזה לפעמים היה נראה לו לגרום א"כ החולק יעיד על הכלל כיון שכבר השמיטנו בקצת מקומות שיש דעות שדחה דבריהם ממילא לא יהא נמהר הבע"ד להשיב עד שיחפש היטב בספרו הגדול ב"י כי יחשוב אולי בכוונה השמיט דבריהם משום שדחה אותם אותם א"כ לכך הביא לפעמים דעה הדחוי' ללמד לדורות הבאי' שלא יהיה אדם עומד על דבריו וכמ"ש בפ"ק דעדיות מ"ד. ובזה נלענ"ד ליישב דברי הרמב"ם ורע"ב שם מ"ו אהא דתנן א"ר יהודה א"כ למה מזכירין דברי היחיד בין המרובין לבטלן שאם יאמרו וכו' וז"ל הרמב"ם גם אחר שקדם לו המאמר בתועלת קיום דברי היחיד בין המרובין והוא שאפשר שיפסוק ב"ד כסברת אותו היחיד אמר ר"י לאיזה טעם זכרו דברי יחיד הנדחים כלומר שאין עושין ב"ד לעולם כדבריו עכ"ל וכ"כ הרע"ב ותמה התיו"ט דמנא ידעינן שאין עושין ב"ד לעולם כדבריו [וע"ש מ"ש לתרץ] ולפמ"ש אתי שפיר דדברי היחיד שנדחים בב"ד זה דהיינו דאתמר הלכתא אלא נפירוש שלא כדבריו אין רשות ביד ב"ד שלאחריהם לסמוך עליו כמו אלו לא היה שום יחיד בב"ד הקודמין שחלק כבר אלא דוקא דברי יחיד דלא אתמר הלכתא שלא כדבריו רשות ביד ב"ד שלאחריהם לסמוך עליו וע"ז הקשה ר' יהודה למה הוזכרו דברי יחיד הנדחים דאתמר הלכתא דלא כוותי' דודאי שוב לא יעשו שום ב"ד כדבריו וקבלה הי' בידם איזהו דברי יחיד נדחים ואיזהו לא נדחו וכ"ל דמודה הרמב"ם דאלו היו הב"ד של אחריהם גדולים בחכמה ובמנין היו יכולין

לעשות

לעשות גם כדברי היחיד שנדחו גם אפילו לא היה שום יחיד חולק בב"ד שלפניהם וכמ"ש הראב"ד שם בה"ה ואע"פ שבפירוש המשנה כ' הרמב"ם שם פי' אחר לדינא לא נחלקו עליו והכא באינה גדולים מהם בחכמה ובמנין מיירי אלא דמשום זה לא הוצרכו להזכיר דברי היחיד הנדחים דממ"נ אם יהיו הב"ד של אחריהם גדולים מהם בחכמה ובמנין בלי דברי היחיד יהיו יכולים לחלוק עליהם ואם לא יהיו גדולים מהם גם על דברי יחיד הנדחים לא יוכלו לסמוך דדעה הנדחית כלא כתבו דמי וכמ"ש. ומעתה גם דברי מרן רבינו הב"י יתפרשו כן דבלשון המשנה שנה לנו וא"כ הרוצה לסמוך על דעה שלא הביאה בשלחנו הטהור או שמפרש שנדחית מהלכה הוי כרוצה לחלוק על מרן והכרעתו וצריך שיהיה בר הכי ומלאו לבו לחלוק וכמ"ש רמ"א בחו"מ סי' כ"ה ס"א והש"ך שם סק"ג וס"ק כ"א ע"ש אבל דעה שהביא בש"ע ולא דחאה מהלכה לגמרי נתן רשות לכל מי שנראה לו לסמוך עליהם יבוא ויסמוך עליהם וממילא מי שנראה לו לסמוך עליהם אפילו לאו בר הכי הוא לחלוק על הב"י ולא הוי מלאו לבו לחלוק עליו מ"מ הב"י בעצמו נתן רשות לסמוך עליהם ויען כי בימיו כבר לא היו שונים בע"פ לכן בב"מ שמביא דעה הדחי' מהלכה כתב בפירוש שנדחו דבריהם משא"כ בימי המשנה היה די במה שהיה קבלה בידם איזה דעה נדחה לגמרי ואיזה לא נדחה וכמ"ש. ובזה נלענ"ד לפרש דברי הב"ח והט"ז הנ"ל וז"ל הב"ח בסי' רס"א ובש"ע כ' תחלה כלשון רבינו ואח"כ כ' וי"א וכו' ונראה דדעתו דנקטינן כדעת י"א שכ' לבסוף חדא דאיכא ספק ברכה לבטלה ועוד שהם רבים וכן פסק ב"י כאן שאמר על סברת הרמב"ם ודעימי' והכי נקטינן עכ"ל וכ"ל דאין ר"ל דדעת הב"י בש"ע כדעת הי"א אלא שהוא בעצמו הכריע כדעת הי"א וכ' שגם הב"י בש"ע נתן לנו רשות לפסוק כן מהנך טעמי חדא דאיכא ספק ברכה לבטלה ועוד וכו' ומ"ש דדעתו דנקטינן וכו' ר"ל דדעתו לתן לנו רשות לפסוק כן וקיצר בדבר משום שלא בא דוקא לפרש דעת הרב"י אלא להורות לנו הלכה למעשה ומביא עוד ראי' להכרעתו דהב"י עצמו בספרו הארוך כ' על סברת הרמב"ם ודעימי' שהיא דעת הי"א והכי נקטינן הרי שגם הוא היה דעתו לפסוק כן ואע"פ שבש"ע חזר בו ודעתו נוטה לסברת הרא"ש והטור שסתם כדבריהם מ"מ נוכל להכריע כהי"א מהנך טעמי. שוב מצאתי בספר תוספת שבת שם סק"א שכ' שדעת הש"ע כדעת הרא"ש והטור שסתם כדבריהם ותמה עליו שחזר בו ממ"ש בב"י דנקטינן כסברת הרמב"ם וגם תמה על הב"ח שכ' דדעת הש"ע כהי"א שהוא נגד הכלל דהלכה כדעה א' בסתם ע"ש גם בספר א"ר סק"ג הביא בשם הב"ח דהלכה כי"א משום ספק ברכה לבטלה וכן הסכים הב"י וכן הביא עוד בשם כמה פוסקים ע"ש ואלו היה דעתו דדעת הש"ע דהו"ל ספק ברכה לא הי' צריך לכ"ז דמשנה שלימה הוא בש"ס ר"ע ופשוט בפי כל דספק ברכות להקל גם אי ר"ל משום חומר ל"ת לא משגחינן בדעה הראשונה בסתם הו"ל ליתן לנו כלל זה בכל דיני ברכות ומ"ש כאן דנקיט לה אע"כ דעתו דלדעת הש"ע הלכה כדעה א' לזה מביא שאין דעת שאר אחרונים כן וכ"ל שכן גם כוונת הב"ח בסי' רע"א ס"ו דאחר שהכריע להלכה דא"ל לברך לא על היין ולא על הלחם כ' וז"ל ומדברי הש"ע שכ' כאן שני הדעות נמי משמע הכי דמסתמא ודאי כיון דאיכא ספק נקטינן בספק ברכות להקל ולא יברך כלל לא על היין ולא על הלחם ולענ"ד אין ספק דא"ל לברך כלל והכי נקטינן עכ"ל ר"ל כיון שגם בעל הש"ע לא הכריע לגמרי לברך אלא מדעת נוטה ודעתו שאם יבא ב"ד אחר ויסתפק לו ויהיה לבו נקפו בהכרעה זו לא יברך וממילא ראוי לנו שלא לברך מספק דעכ"פ מידי ספקא לא נפקא לן ואח"כ כ' יותר דלדעתו אין כאן ספק כלל ואחריו נמשך הט"ז סק"ד שכ' וז"ל וכיון דספק ברכות להקל ודאי לא יברך גם המוציא עכ"ל ואין ר"ל לדעת הש"ע אלא מדברי הב"ח כ"כ כידוע לכל מדקדק בספרו שנמשך ברוב פעמי' אחר דברי הב"ח [שהוא חותנו] אע"פ שלא הביא בשמו גם בס' א"ר סק"א ובס' ת"ש סק"י הביאו בשם האחרונים דקיי"ל כהי"א דספק ברכות להקל. משמע דדעת הש"ע אינו כן. וכ"ה כוונת הט"ז והתב"ש ביו"ד סי' י"ט וז"ל הט"ז שם וכיון שלא הכריע בש"ע קיי"ל כהי"א אלו דספק ברכות להקל עכ"ל וכוונתו כמ"ש דאנן קיי"ל כן ולגרמי' הוא שכ"כ כיון שלא הכריע בש"ע בבירור היפך זה וכ"ה כוונת התב"ש שם שכ' שבעלי הש"ע לא הכריעו. עוד אפשר לפרש דברי הט"ז אלו בפ"א דהיינו שם וע"כ צריך לזהר שלא ידבר בין שחיטה לשחיטה שלא יביא עצמו לידי ספק עכ"ל וכ' המ"ז דהלשון דחוק דא"כ צריך לברך שנית אסור לעשות כן דגורם ברכה שא"צ ע"ש ולענ"ד אפשר לומר דס"ל להט"ז דהיכי דמספקא לי' אם חייב לברך או לא יכול לגרום שיתחייב לברך בודאי וכמ"ש התב"ש שם ס"ק י"ז וע"כ כ' הט"ז וכיון שלא הכריע בש"ע קיי"ל כי"א אלו ר"ל דלא נדחו לגמרי וצריך לפעמים לחוש לדבריהם דספק ברכה הוא וע"כ צריך לזהר שלא ידבר ר"ל אפילו בגוונא דאי הוי אפסקא הלכתא בודאי לברך בשא הי' הדין נותן לדבר כגון היכי דמספקא לי' אם חייב או לא מ"מ בכ"ד לא ידבר כיון דאפילו אם ידבר לא אפסיקא הלכתא לברך אלא יהי' צריך לברך מדעת נוטה עדיף שיהיה ספק גמור ולא יברך מלברך מדעת נוטה וע"כ כנלענ"ד דאנן השתא יתמי דיתמי שאין לנו דעת להכריע היכי דסתם הש"ע דעה ראשונה בסתם לברך יש לנו לסמוך על דעת נוטה של מרן רשבה"ג ולברך וכן היכי דאיכא ס"ס לברך כנלענ"ד. ולענין מה שנחלקו הב"ח והש"ך ביו"ד סימן רמ"ב אם יכול לסמוך על הסברא הטפלה בשעת הדחק והפ"מ להקל באד"א ראה זה מצאתי בכה"ג אה"ע סימן קכ"ג בהגהו"ת הטור סעיף ס' דנחלקו בזה הגדולים דהרד"ך ומהר"מ אלשקר סימן כ"ו [ד"ה עוד כתב וכמ"ש] בשם הרשב"ן [נ"ל הר"ש בן הרשב"ץ] ס"ל דדוקא באיסור דרבנן סמכינן בשעת הדחק אדברי יחיד וכ"כ המרדכי בת' למורי הרב ז"ל וכ"כ בס' מקור ברוך ובס' תומת ישרים בשם מהר"א ירושלמי ס"ל דאפילו באד"א סמכינן ומדברי התמ"ח וט"ז והב"ש שהבאתי לעיל וכל הגדולים שהביאו שם מבואר דאפילו באד"א סמכינן על מיעוט פוסקים להקל דע"כ לא נחלקו אלא היכי דעיקר מחלוקתם בשעת הדחק משמע אבל היכי דעיקר מחלוקתם שלא בשעת הדחק כולהו מודו דיכולין לסמוך בשעת הדחק אע"ג דאד"א הוא וכדעת הב"ח וכ"ל להביא ראי' לדבריהם מדברי הראב"ד בפירוש המשנה פ"ק דעדיות מ"ה שכ' בשם התוספתא דלהכי הוזכר דברי היחיד בין המרובין שמא תצטרך עליהם שעה ויסמכו עליהם ופי' הראב"ד דר"ל דיסמכו עליו בשעת הדחק ורצה לפרש בזה משנתינו שאם ירצה ב"ד את דברי היחיד ויסמוך עליו ר"ל שיסמכו עליו בשעת הדחק ומשנתינו סתמא קאמרה וכללא כיילא לכל התורה כולה בכ"מ שהוזכר דברי היחיד בין המרובין והרי גם באד"א הוזכר דברי היחיד בין המרובין ואע"ג דלבסוף פי' המשנה בדרך אחר גם בתוס' סיים פ"ז וחכ"א וכו' ומשמע לכאורה דחכמים פליגי פ"ז מ"מ משמע מלשון הראב"ד שגם הני מילי הלכה הם [וע"ע שם מ"ו דמשמע שהיה להראב"ד גירסא אחרת בתוספתא זו ע"ש] וראי' זו הובאה גם בנ"פ שם כלל ו' ע"ש. שוב מצאתי באור זרוע ח"א סימן תרי"ג שכ' וז"ל דהואיל ופסקינן הלכתא כרשב"ג ואד"א היכא היכי סמכינן בשעת הדחק ארבנן הא אמרינן פ"ק דנדה נעשה ועשה רבי כר"א וכו' והוינן בה מאי לאחר שנזכר אילימא לאחר שנזכר דאין הלכה כר"א אלא כרבנן בשעת הדחק היכי עביד כוותי' אלא דלא אתמר הלכתא ל"כ ול"כ וכו' עכ"ל משמע מדבריו דהיכי דלא אתמר הלכתא ל"כ ול"כ אע"ג דרבים פליגי עלי' סמכינן עלי' בשעת הדחק אפילו באד"א ובנ"פ כלל ו' הביא עוד ראי' ממ"ש בהג"א ר"פ לולב הגזול בשם אור זרוע דבשעת הדחק מברכין אלולב או אתרוג פסול דכדאי הוא ר' יהודה לסמוך עליו בשעת הדחק כיון דלא אתמר הלכתא כרבנן ע"ש ואני מצאתי באו"ז ח"ב סי' ש"ו א"ת ב' שכ' שם ב' טעמים חדא דסמכינן אר"י ועוד שגם רבנן מודים בשעת הדחק ע"ש ועוד משמע שם מדבריו בח"א דהיכי דאיכא עוד ספק אפילו אתמר הלכתא דלא כוותי' סמכינן עליו בשעת הדחק שהרי כ' שם דבמת ביום שלשים כיון שיש עוד ספק אי הוי כשלפניו או לא סמכינן אדרבנן דרשב"ג אע"ג דפסקינן הלכה כרשב"ג ע"ש ונ"ע. והנה הש"ך שם הקשה על הב"ח דהאיך אפשר לסמוך באד"א על מיעוט פוסקים להקל הא הלכה כרבים דאורייתא הוא

הוא והאיך אפשר לעקור דבר מה"ת בהפ"מ ועוד שהרי הורגין נפשות ומחרימין ומסקירין ומאבדין ביד ע"פ הרוב ועיר הנדחת נדונין ע"פ הרוב והרי אין לך הפ"מ גדול מזה עכ"ד והנה מה שהקשה מרוב דיינים לפמ"ש לעיל בשם התוס' ב"ק דף כ"ז ע"ב דרוב דיינים שאני לענין דלא אזלינן אחר חזקת ממון לכל הפירושים שכתבתי לעיל בפירוש דבריהם אפשר להאורה לומר דהפ"מ הוי כחזקת ממון ושאני רוב דיינים מרוב פוסקים ואע"ג דלסברת האו"ת שהבאתי לעיל דהיכי דממ"נ אחד מהם טועה לא סמכינן על המיעוט הוי רוב פוסקים כרוב דייני' מ"מ הרי הש"ך עצמו פוסק דיכול המוחזק לומר קים לי כמיעוט הפוסקי' וע"כ לא ס"ל סברא זו והכי הוי סוגיין דעלמא אבן מה שהקשה האיך אפשר לעקור דבר מה"ת בהפ"מ הא ודאי קושיא הוא וראיתי בספר ג"פ כלל א' וכלל ה' האריך להוכיח דהא דקיי"ל הלכה כרבים לאו דאורייתא דמדאורייתא דוקא בשמפלפלים זה זה מול זה אז הלכה כרבים לא כרוב הפוסקים מחיבוריהן ולענד"נ דיש לדחות כל ראיותיו נראשון מביא ראי' ממ"ש הב"י בחו"מ סימן י"ג [ובש"ע שם ס"ז] בשם ת' הר"ב"א כשבררו עשרה אנשים שידונו להם ואם יחלקו בדבר ילכו אחר הרוב ונסתלקו א' מהם ואינו אומר דעתו לא ידונו הט' הנשארים אע"ג דאיכא רוב כיון שלא נשא ונתן העשירי עמהם וכ"כ עוד הב"י ביו"ד סי' רכ"ח בשם ת' הרשב"א [ח"ג סימן ד"ש] לענין הסכמות ומביא כן עוד בשם הרבה פוסקים ע"ש [וכ"כ מהרי"ט ח"א סימן ס"א והנוב"י מהד"ק חו"מ סימן כ'] וכבר תמה בעצמו ע"ז דא"כ אמאי אזלינן אחר רוב הפוסקים להקל באיסורי דאורייתא וכן תמה ע"ז באו"ת בקת"כ סימן קכ"ג קכ"ד ואני מוסיף דא"כ כי אמר א' איני יודע נמי וכמ"ש בת' הרשב"א ובש"ע חו"מ סימן י"ג שם והוא תמוה מאוד דא"כ אם יסכימו כל הפוסקים להקל בד"א מאד"א וא' יהי' מסופק בדבר שיהא נדון כספק וע"ק דא"כ נסתלק אחד מהם ואינו אומר דעתו נמי כמבואר בת' הרשב"א ובחו"מ שם וא"כ אם יסכימו כולם כ"א וא' ישתוק ולא יאמר דעתו יהא נחשב לספק וגם א"כ כל חכמי ישראל יהיו מחויבין לחבר ספרים ולהודיע לכל דעתם בכל דין ודין ועוד אני מוסיף להפליא שהרי כ' מהרי"ט שם דאפילו הסכימו כולם לדעת אחת כל שלא היו במעמד א' אינו מועיל ע"ש וכ"מ ודאי מדמדמי לה לב"ד וכב"ד ודאי משמע דבעינן במותב תלתא כחדא וא"כ אפילו הסכימו כולם בשוה אינו מועיל לכן נלענ"ד דדוקא היכי דבעינן הסכמת כולם כמו ג' דיינים דקיי"ל שנים שדנו אין דיניהם דין ואפילו למ"ד דיניהם דין מ"מ לכתחלה אסור להם לדון ובפרט היכי דנחתו אדעתא דתלתא או אפילו אדעתא דעשרה בעינן דעת כולם אלא דהתורה אמרה דניזל אחר הרוב ודעת רובם הוי כדעת כולם בזה בעינן שישמעו כל א' דעת חברו וישאו ויתנו ביחד ואז ניזל בתר רובא והוי כאלו כל השלשה פוסקים הדין ואי לא"ה הוי כאלו לא הי' כאן אלא שנים ואנן ג' בעינן או עשרה דנחתו אדעתייהו והא ודאי לא בעינן שישאלו כל חכמי ישראל וגם אפילו נתבטל ברירתם כגון דאמר א' א"י או נסתלק מהם ודאי לא בשביל זה נתבטל דין זה לגמרי ויהיה כל דאלים גבר אלא יבררו דיינים אחרים או ידונו שלשה בע"כ אע"פ שאמר א' מאלו הראשונים א"י [ועיין בחו"מ סימן י"ח ס"א ובסמ"ע שם סק"ט ודוק ואין להאריך] וכן לענין הסכמה בעינן דעת כל הקהל לכן בעינן שיתאספו יחד וישמע כ"א דעת חברו ואז ילכו אחר הרוב והוי כאלו הסכימו כולם אבל במקום דלא בעינן דעת כולם ואלו הוי קים לן להיכי הדיין נוטה לא היינו צריכין דעת שום א' מהם דאין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות אלא דאנן הוא דמספקא לן וצריכין אנו ללמוד מתורתן של רבותינו הראשונים האיך לדון בדבר זה וא"כ אנן הוא דדנין ע"כ אפילו אמרו הרבה אין אנו יודעים מ"מ ידונו מי שלבו שלם בדבר ונלמוד מהם והאומרים אין אנו יודעי' כמאן דליתנהו דמו כמו שבב"ד אע"פ שנסתלקו אלו יכולין ב"ד אחר לדון להם כן בשקלת פוסקים נסתפקו בדבר או שתמו ולא גלו דעתם לא נתבטל בשביל זה דעת אלו שגילו לנו דעתם ואזלי' בתרייהו ומ"מ היכי דמחולקין בדבר אזלינן בתר רובא כדילפינן בחולין דף י"א דאזלינן בכל דבר בתר רובא מדאורייתא בין רובא דאיתא קמן בין רובא דליתא קמן אבל לא בעינן שיתועדו יחד ולא שישמע כ"א דעת חברו כיון דלא בעינן שיתבטלו המועטין כאלו הסכימו שהרי לא הם דנים עתה אלא אנן כמו דאזלינן בכל מקום בתר רובא אע"ג דודאי איכא מיעוט היפך זה וכיון דרוב זה לא דמי לרוב דיינים אלא כשאר רוב דעלמא לכן הסכימו הפוסקים דיכול המוחזק לומר קים לי כהמיעוט ונלפענ"ד דאפילו נתווכחו בע"פ ובכתב ואחד שמע דברי חברו וסברתו ונחלקו בו [ועי"ש באו"ת שתמה בזה] אפילו הכי יוכל לומר קים לי כיון שלא הוי' מהמספר שנתועדו לדון בדבר אלא נזדמן שנתווכחו זה מול זה ואפילו נתוועדו אז לדון בדין כזה מ"מ לא נתוועדו על דין זה לא הוי אלא כשאר רובא ולא הו"לינן בתרי' כר"מ:

עוד הקשה הג"פ שם דאמאי פסקו האמוראים הרבה פעמים הלכה כדברי היחיד כנגד רבים ע"ש ולענ"ד לא קשה דהא ודאי דהתורה אמרה אל השופט אשר יהיה בימים ההם ואין לכל דור אלא גדול הדור שבימיו ובשאמורא פוסק הלכה כיחיד ודאי לא מבלי טעם פוסק כן וגם חכמי הדור לא נחלקו עליו דאלו היו חכמי דורו חולקים עליו לא היו דבריו נקבעים בגמ' בסתם א"ו הסכימו חכמי הדור עמו וטעמו וכימוקו עמו וכ"מ שלא קבעו ב"ד שלפניהם הלכה לגמרי כדברי הרבים הרשות ביד ב"ד של אחריהם לפסוק כדברי היחיד אפילו שאין גדולים מהם בחכמה ובמנין ונעשה עתה מהיחיד רבים אבל כל שאין להם טעם לשנות דברי ב"ד שלפניה' וצריכין ללמוד תורתן של הראשוני' וראו כי בב"ד שלפניהם נחלקו יחיד ורבים והם אין בידם להכריע ודאי מחויבין לעשות כדברי המרובין מדאורייתא וכך הם דברי הרב רמ"א בחו"מ פי' כ"ה ס"א [והוא מדברי הרא"ש] דאם נראה לדיין ולבני דורו מכח ראיות מוכרחות שאין הדין כמו שהוזכר בפיסקים יכול לחלוק עליו מאחר שאינו נזכר בגמ' ובש"ך כ' דאי לאו בר הכי הוא להכריע במחלוקת אזלינן בתר רובא ומשמע מדברי האחרונים שם דאפילו להקל בא"ד ע"ש ובזה נתיישב מה שהקשה עוד הג"פ ממה שהקשה אביי לרב יוסף בסוכה דף י"ט ע"ב שבקת רבנן ועבדת כר' אליעזר דכיון דאביי תלמודו הוי אי הוי מחדש רב יוסף דבר לקבוע הלכה כר"א היה שונה לתלמידיו והי' גם אביי ידע מזה א"ו לא חידש בה שום טעם והו"ל לעשות כרבנן וכן הא דאמר שמואל ביבמות דף ק"ד ע"א על רבה בר חייא כמה רב גוברי' דעבד כיחידאה כיון דשמואל בדורו היה וגדול כמותו או אפשר גדול ממנו ולא נראה לו פסק זה שפיר קאמר כמה רב גוברי' דנקבוע הלכה כיחידאה צריך שיהי' גדול הדור שכל חכמי הדור כפופים אליו או שיסכימו עמו משא"כ רב שפסק בב"ק דף נ"ו ע"ב הלכה כר"מ כיון דרב רבן של כל בני דורו הוי חוץ משמואל ופרכינן מני' על כל האמוראים כדאיתא בכללי הש"ס ושנה לתלמודיו הלכה כר"מ אין קושיא עליו כלל אם לא משום דבמנייתא דרבי הוי כמ"ש הג"פ בשם מרן בכללי הגמרא שהביא בשם הרשב"א בשם הרז"ה [וכ"כ בכללי הש"ס] ואני מצאתי דברי הרשב"א בחידושיו שם ודברי הרז"ה בספר המאור שם והרמב"ן במלחמות חולק עליו שם והקשה עליו מההוא דסוכה הנ"ל שהקשה גם על רב יוסף כן ובב"ק דף כ"ט ע"ב פסק רב הלכה כר"ש ובכתובות דף פ"ג ע"ב פסק רב הלכה כרשב"ג ולא פריך היכי שביק רבנן ומשמע דדעתו שאין לנו לומר טעם לדבר אלא במקום שנראה להם שאין לפסוק כיחידאה פרכינן ובשאר מקומות לא פרכינן והנה להכריע בין ההרים האלו אין לנו אכן ללמוד תורה אני צריך ולייש"ב דברי הרז"ה דבב"ק דף כ"ט אין מפורש במתני' דחכמים פליגי עליו דר"ש בפירות גמורין וכיון דאין מפורש במתניתין אפילו פליגי לפי האמת מ"מ ל"ק מהא דרב הוי במנינא דרבי שסתם המשנה כיון שלא שנה דברי חכמי' בפירוש במשנה ומהא דפסק כרשב"ג בכתובות שם אפשר לומר דס"ל כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו ולא בא לחדש אלא מה דאמר ולא מטעמי' א"כ י"ל דס"ל דאין הלכה כרשב"ג אלא היכי דאיכא טעמא וכנ"ש הש"ך בחו"מ סי' קע"ח סק"ט וסי' שפ"ו ס"ק י"ב וקמ"ל דכאן איכא טעמא ליפסוק כרשב"ג וכן מצאתי בשטמ"ק שהביא בשם הראב"ד דלא פרכינן על רב אמאי

או"ה (בס"ם) [צ"ל בש"ג מאות כ"ז והלאה] יע"ש ויש תנאים לזה אף למ"ד כל ספק מה"ת שריא כמבואר ביו"ד ק"י בקוה"ס יע"ש ובפריי וכאן אין להאריך ונ"מ טובא כדאמרן :

והא אמאי פסק כר"מ אלא משום דידע דרב איפכא תני קאמר הכי כעין שאלה ע"ש. ולענין ק' הש"ך על הב"ח [והפוסקים הנ"ל] דס"ל לסמוך כאד"א על מיעוט פוסקים בהפ"מ דאיך נעקור דבר מה"ת בהפ"מ ראיתי בנ"פ שם כלל ו' שכ' דכיון שאם דעתו נוטה כדברי היחיד יכולין לקבוע כן הלכה כ"ש שיכולין לסמוך עליהם בשעת הדחק וכ"ל דכוונתו דכיון שהראשונים לא דחו דברי היחיד לגמרי ונתנו רשות לב"ד שאחריהם לקבוע הלכה כמותו כ"ש שנתנו להם רשות לסמוך עליו בשעת הדחק והפ"מ ומעתה בשעת הדחק והפ"מ לאו יחיד הוא כלל וכ"ל דבריו נכונים בזה כיון שבפירוש שנינו במשנה בעדיות שם לפי פירוש הראב"ד שלכך נשנו דברי יחיד לסמוך עליו בשעת הדחק הרי שנתנו רשות לזה וממילא ה"ה בכל דור ודור הוא כן. אלא דיש להקשות דמקשינן בשבת דף ס' ע"ב וביבמות דף מ"ו ע"ב ואמר דוכתי טובא אמאן דפסק הלכה כחכמים פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים ומאי קא אי לא הוי פסק הלכתא כחכמים בפירוש הוי סמכינן על היחיד בשעת הדחק משא"כ השתא דאתמר הלכתא כחכמים בפירוש תו לא סמכינן על היחיד החולק כלל וכמ"ש וכ"ל דדוקא היכי דידעי דלא נדחו דברי היחיד סמכו עליו בשעת הדחק או קבעו לפעמי' הלכה כמותו אבל בכהאי גוונא דאמרינן דנדחו דברי היחיד ולא נשנו דבריו אלא לאיך טעמי דתנן בעדיות שם ולכן פריך מאי קמ"ל דאי לא קמ"ל כלל ממילא הוי אמרינן דנדחו לכן משני דכ"מ מהו דתימא מסתבר טעמי' דהיחיד וקי' דודאי משום סברא לא נדחה מאי דקיי"ל הלכה כרבים מדאורייתא כבלא קבעו הלכה כמותו הע"כ ר"ל דה"א דעכ"פ לא נדחו דברי היחיד הזה ויכולין לסמוך עליו לפעמים אי אקבע הלכה כמותו קמ"ל דנדחו אלא דביבמות שם לא משני כן ואפשר היו יודעים כי לא מסתבר שם טעמי' דהיחיד א"כ דעדיפי מני' משני דאין שם רבים כלל ע"ש. ומ"מ משמע ודאי לפ"ז דאכן השתא דאין רשות בידינו לקבוע הלכה כדברי היחיד במחלוקת המוזכר בש"ס גם בהפ"מ אין יכולין לסמוך עליו אפילו מסתבר לן טעמי' וכמ"ש הרא"ש בפ"ק דב"ב הביאו הש"ך בחו"מ סי' קע"א סק"ט וגם הרי"ף והרמב"ם לא נחלקו שם אלא משום דקיי"ל הלכה כרשב"ג במשנתינו וכמ"ש הש"ך שם ה"ה דאין יכולין לסמוך עליו בהפ"מ וכ"כ הכנה"ג שם אות ד' בשם הרא"ש דלא מקלינן בשעת הדחק אלא במקום שנאמר בתלמוד וע"כ כוונתו במחלוקת המוזכר בגמרא [ועמ"ש לקמן] וכ"כ הנ"פ שם אלא שכ' דמדברי הג"א בשם א"ז ר"פ לולב הגזול משמע שגם במחלוקת שבש"ס סמכינן אדברי היחיד ולענ"ד שגם מתחלה פשטי' דא"ז משום דמהדרי לי' רבנן אין שעת הדחק ראי' אלא דהוי סבר דפירושו שגם שם הי' ביניהם איזה יחיד דהוי ס"ל דכשר וסמכו עליו בשעת הדחק ואח"כ הוסיף הא"ז שגם רבנן מודים בשעת הדחק ובהכי א"ש דלא הזכירו הפוסקים בשום מקום דברי יחיד החולק בש"ס שנדע לסמוך עליו בשעת הדחק וע"כ כמ"ש. עוד צריך לבאר דהרמב"ם בפ"ד מה' מטמאי משכב ומושב והטור והש"ע ביו"ד סי' קפ"ט שכ"א השמיטו דברי ר' אליעזר דס"ל כל הנשים שעברו עליהן ג' עונות דיין שעתן אע"ג דאמר ר' בנדה דף ו' ע"א ודף ט' ע"ב ובעירובין דף מ"ו ע"א כדאי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק ובשבת דף מ"ה ע"א אמר רב כדאי הוא ר' שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק דמותר לטלטל הנר לאחר שכבה ולא הזכירוהו הפוסקים באו"ח סי' רע"ט ס"א ובגיטין דף י"ט ע"א אמר ריב"ל כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק דנכתב ביום ונחתם בלילה כשר ופליגי הפוסקים בא"ע סי' קכ"ז דדעת הרי"ף והרמב"ם והרמ"ה דלא סמכינן אדר"ש כלל ודעת הרא"ש דסמכינן אדר"ש בשעת הדחק ולכאורה הי' אפשר לומר בטעם הרי"ף והרמב"ם שהשמיטו הא דכדאי היא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק משום דס"ל דטעמא דסמך ריב"ל עליו בשעת הדחק משום דחתמו תרי ביומי' וכמ"ש הרא"ש שם סי' ט' בשם רב האי גאון בשם איכא מ"ד וכ"מ בא"ז ח"א סי' תשי"ג ע"ש ובהא כבר פסקו כר' יוחנן דכשר גמור הוא וכמ"ש בא"ע סי' ק"כ ס"ט אכן מדהשמיטו בפ"ד מה' מטמאי מו"מ הא דר"א משמע דס"ל דאע"ג דהם סמכו עליו בשעת הדחק היינו משום שהי' בידם להכריע הלכה כמותו אבל לכן השתא שאין בידינו להכריע הלכה כמותו גם בשעת הדחק אין סומכין עליו וא"כ טפי מסתבר לומר דחד טעמא הוא ועכ"פ במחלוקת הרמב"ם והרא"ש היא שנוי' דלהרמב"ם לא סמכינן בכה"ג ולהרא"ש סמכינן ורבינו הב"י בא"ע סי' קכ"ז ס"ב הביא דעת הרי"ף והרמב"ם והרמ"ה בסתם ודעת הרא"ש בשם י"א משמע דס"ל דדעת הרא"ש טפלה הוא ותלי במחלוקת החמ"ח והכ"ש בשם הגדולים הנ"ל שהבאתי אם יכולין לסמוך על הרא"ש בשעת הדחק כיון שכל מחלוקתם בשעת הדחק. והא דהשמיטו באו"ח סי' רע"ט דברי ר"ש לגמרי וכן יש לתמוה יותר על הרא"ש והטור שפסקו בא"ע כר"ש בשעת הדחק ולא באו"ח והמ"א שם סק"א הביא בשם הש"ג דאם יש אימת עכו"ם מותר לטלטלן והמ"א כ' עליו דרש"י פירש דוקא סכנה ולפ"ז נתיישבו דברי הרא"ש והטור והש"ע דבמקום סכנה פשיטא דאין לך דבר שעומד בפני הסכנה אכן כבר תמה שם האחרונים על המ"א דבסכנה פשיטא ומה הי' צריך לשאול ומה הי' צריך לסמוך על דברי ר"ש והם נימא כמ"ש המאמ"ש והפמ"ג שם דר"ל קרוב לסכנה כגון חשש הכלה או הפסד ממון א"כ עדיין דברי הרא"ש והטור והש"ע אינם מיושבין דהי' להם להשמיענו זה ובסי' ש"א סל"ב ול"ג לא התירו במוקצה גמור במקום הפ"מ אלא היכי שאינו מטלטלן להדיא בידיו אבל טלטול בידו ממש משמע דלאסור אפילו במקום הפ"מ וע"ש בש"ע של מהרש"ז סל"ט והי' להם לבאר דבזה מותר במקום הפ"מ אפילו טלטול גמור מפני דסמכינן אדר"ש ואפשר דס"ל דסכנת חברי דגמרא הוי קרוב לסכנה גמורה ואין למדין ממנה לשעת הדחק אחר וסכנה זו דחברי לא שכיח בינינו ולכן השמיטוהו וביו"ד סי' קפ"ט ס"ל דלא שייך כלל שעת הדחק אלא לענין טהרות כגון דאפים טהרות כדאיתא בגמרא שם אבל לא לבעלה וע"כ לא הוצרכו להזכירו כנ"ל ובהא דאמרינן בברכות דף ט' ע"א כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק לקרות ק"ש של ערבית לאחר שעלה עמה"ש פסקה גם הרמב"ם פ"א מה' ק"ש ה"י אפשר משום דרב אחא אמר בפירוש הלכה כרשב"י וקבע עובדא דריב"ל כהלכה. כ"ז כתבתי ליישב דברי הב"ח אכן ראינו לרבותינו האחרונים דס"ל דהיכי דרבו האוסרין לא מצרפינן לי' לס"ס והיכי דמקלינן בהפס"מ והיכא עוד ספק מותר בלא הפ"מ כמוהר נפמ"ג בהקדמה ליו"ד בכללי' שם אות ה' ו' ומבואר שם דהיכי דמקלינן בהפ"מ היינו משום דנראה עיקר דעת המתיר ואייתו ברורה מדברי הרב רמ"א בהקדמתו להת"ח ובדרך זה דרכו האחרונים אחריו וכ"כ הנ"פ כלל ו' שכן נהגו האחרונים ונ"ל דס"ל דאע"ג דסומכין על דברי היחיד בהפ"מ היינו היכי דמסתבר לן טעמי' ונראה לנו להקל ואע"ג דמ"מ קשה בעינינו להקל נגד רוב המחמירין סמכינן בהפ"מ על המקילין ולא בע"א וכ"כ הכנה"ג שם אות ו' בשם הרד"ך אפילו בדרבנן ומדברי הש"ך משמע דבדרבנן לעולם סמכינן בהפ"מ להקל. עוד כ' הכנה"ג שם בשם מקור ברוך דדוקא היכי שכבר עשה מעשה ע"פ היחיד וכ"ה גם דעת הב"ח ביו"ד שם והש"ך חולק עליו וכדבריו נראה גם מדברי הפוסקים בא"ע שם. עוד כ' שם הכנה"ג אות ד' בשם הרא"ש דדוקא במקום דלא נפיק מני' חורבא וצריך ליזהר בזה:

עוד כ' הב"ש סי' קכ"ז סק"ד וז"ל ועיין בת' הרד"ך בית ג' אם אמרינן בפלוגתת הפוסקים ג"כ כדאי פלוני לסמוך עליו בשעת הדחק עכ"ל ואין הספר בידי לעיין ומדברי כל הפוסקים הנ"ל משמע שגם בפלוגתת הפוסקים אמרינן כן והנלענ"ד להלכה במחלוקת הנאמר בגמרא ובפוסקים שקודם הש"ע ולא הובאה דעתם בש"ע או שיש הכרעה בש"ע דלא כוותייהו לא סמכינן עלי' במידי שהרי אפילו לס"ס לא מצרפינן לי' כמ"ש הפמ"ג שם אות ו' ובהרבה מקומות באחרונים וכן לענין סד"ר לא אמרינן בזה וכ"כ האו"ת סי' כ"ה ס"ק כ"ב לענין קים לי ע"ש. והיכי שהובא דעתם בשם י"א אכן השתא יתמי דיתמי לא נסמוך על דעתינו כאו"ח להקל בהפ"מ לס לא במקום שהכריע רמ"א להקל בהפ"מ ובאו"ר יכולין לסמוך בהפ"מ אסברת י"א. ובדבר שלא הוזכר

הדין

הדין כלל כש״ע או במחלוקת האחרונים שאחר הש״ע ואין בידו להכריע ובמקום דלא שייך לומר הלכה כבתראי כמבואר בחו״מ סי׳ כ״ה ס״ב ובאחרונים שם בא״ד יכולין לסמוך על המועטין בהפ״מ ובא״ד אין לסמוך אם לא היכי דנראה עיקר להלכה כהמקילין או היכי דאיכא עוד צד היתר וכמ״ש הש״ך שם ועיין בלבושי שרד בחידושי דינים ס״ב ומשמע דאפילו בחולקים שוים לא סמכינן בא״ד להקל בהפ״מ אם לא בגווני שכתבתי כנלענ״ד. (מו) דר״ה דף ל״ד. שם ע״ב מבואר בגמרא מי שהוא בין ב׳ עיירות באחת תוקעין הלא שיש ספק שמא בשניה שם כבר עמדו והלכו לביתם ובאחת מברכין וברור לו בשניה לשם ימלא שם עשרה ויתפלל ש״ץ ויוציאנו י״ח, ילך למקום שת קעין דספק דאורייתא עדיף מודאי דרבנן: (מז) ובמ״א תקל״ה. שם סק״א כ׳ המ״א דה״ה אם באחד אין יודעין לתקוע רק תש״ת או תר״ת וספק אם יוצאין בזה מ״מ עדיף מודאי דרבנן והוסיף להביא מדברי המ״א דאפילו ספק דלא שמי׳ כידן לגבורי עדיף מודאי דרבנן וכ״כ בהנהגות או״ה שם הוא כ״ה אלא דק״ל כיון דמשמע דהמ״א לא מיירי דספק שמא כבר תקעו דא״כ הוי ס״ם וא״כ אדרבה כדינא דהמ״א אי נימא בכה״ג ספקא לקולא להרמב״ם פשיטא דילך למקום שתוקעין דישמע סדר א׳ ויי״ח מדאורייתא מספקא וי״ל דמ״מ קודם ששמע לא שייך לומר שילך בשביל זה שיהי׳ אח״כ ספקו לקולא דאין לעשות ספק לכתחלה אלא דק״ל השתא דכיון דמספקא לי׳ שמא אפילו כשילך לשם לא יי״ח הוי בכלל ספק ואינו מחויב לילך לשם מדאורייתא ואח״כ כ׳ או שאני התם וכו׳ ר״ל כיון דאין הספק בהחיוב דודאי חייב אלא בספק שמא לא יועיל לו לצאת י״ח צריך לעשות כל מה דאפשר אולי יי״ה מדאורייתא ודוק: (מח) ואף ששמע וכו׳. עתה בא להוסיף אע״ג דלאו ודאי חייב מ״מ אין ספק תקיעה מוציאו מידי ודאי חיוב ומשמע דטעם הדבר ע״פ מ״ש הפמ״ג ביו״ד בדיני ס״ם אות כ״ה דהיכי שהיה חזקת איסור מודה הרמב״ם דספקו מה״ת וס״ל דה״נ מקרי חזקת חיוב דודאי נתחייב ובספק לא יצא [ועמ״ש בזה לקמן ח״ה אות ג׳] ולפ״ז יש לתמוה על מ״ש בס׳ מלא הרועים אות ס׳ סד״א דטעם הרמב״ם דס״ל דהוי מדרבנן א״כ אמאי כ׳ המ״א סי׳ תקפ״ה סק״ג ספק אם שמע תקיעת שופר או לא תוקע ואינו מברך וכ״ס נסי׳ תרנ״א סק״א בספק נטל לולב או לא ולמאי הא הוי חזקת איסור וספקו מה״ת [ועמ״ש לעיל ח״א אות כ״ג] ולפמ״ש החוו״ד בבית הספק בטעם הרמב״ם דספקא מה״ת לקולא דהתורה לא דברה אלא מודאי לא מספק וא״כ היכי דהתורה לותה בקום ועשה בעינן שיקיים בודאי ולא בספק ע״ש וא״כ ה״נ כיון דהתורה אמרה מ״ע ותקעתם בעינן תקיעה ותרועה ודאית ואינו יוצא בספק ומ״מ לפמ״ש הפמ״ג כאן נראה מה שלמד בהנהגות או״ה שם מזה דה״ה לחולה שמאכילין אותו הקל עדיף ודאי דרבנן מספק איסור תורה דף למ״ד ספק תורה מדרבנן לחומרא דלפמ״ש כאן לא דמי זה לזה כלל ומ״מ לדידן ודאי דינו אמת כיון דאיכא סברת הרשב״א דספק תורה מדאורייתא לחומרא אבל לשטת הרמב״ם צ״ע והדברים ארוכים אכ״מ ואי״ה במקומם אבאר עוד: (מט) מטעם רובא. משמע דאלו למ״ד ס״ם כרוב פשיטא דודאי דרבנן עדיף דהא מדאורייתא יש ס״ם גמור ואפשר עוד לומר דאפילו ליכא ודאי דרבנן מ״מ כיון דאיכא ס״ם בדאורייתא אינו מחויב לילך שם ולפ״ז לפמ״ש לעיל אות י״ב דלענ״ד כ״ע מודים דס״ם כרוב היכי דיש ס״ם אינו מחויב לילך שם לכ״ע אכן במ״ז סימן תקל״ה משמע דלמ״ד ס״ם כרוב מספקא לי׳ ומבמע שם דלטעמ׳ דבספק א׳ מוזהר מה״ת פשיטא דלא שייך כאן וכמ״ש לעיל דצריך לעשות כל מה דאפשר. ולפמ״ש לעיל דכאן הוי חזקת חיוב א״כ הוי ס״ם נגד חזקה דהוי ס״ם אם יצא מחזקתו והוי כמו ספק בשחיטה ועיין יו״ד סי׳ ק״י בט״ז ס״ק ט״ו וגש״ך בדיני ס״ם אות כ״ע אלא דאפשר לומר דס״ם במקום חזקה מדרבנן לא מועיל וא״כ נגד ודאי דרבנן שקולים הם וגם לדעת האומרים דס״ם מועיל נגד חזקה ודאי דרבנן עדיף דהא בדאורייתא אינו חייב כלל אכן אפשר לומר דהכא רק ספק אחד הוא נגד החזקה דהיינו הספק שמא יצא בסדר א׳ שבמשמע הכל ספק הב׳ שמא כבר השלימו סדרים אינו נגד החזקה וכה״ג גרע טפי כמ״ש האחרונים ביו״ד שם ע״ב ואין להאריך בזה כי אכ״מ. אולם עיקר דבר זה תמוה הוא דלא מלאתי ס״ם או רוב כה״ג דאין כאן ס״ם לפטרו מחיוב וממילא עדיין עומד בחיובו אלא דהס״ם שמא לא יזדמן לו לצאת י״ח לא יהא מחויב לחזור אחרי׳ דשמא מ״מ יזדמן לו זה לא שמעתי. וראיתי במקו״ח בפתיחה לסי׳ תל״ח שכ׳ דאי הוי תשביתי עשה הי׳ מחויב מה״ת לבקש אולי ימלא חמץ כדי לקיים המ״ע שמחויב לחזור אחר קיום מ״ע כדאמרינן בחולין דף קל״ט ע״ב יכול יחזור בהרים ובגבעות כדי שימצא קן ת״ל כי יקרא במאורע משמע דאי לאו כי יקרא הי׳ מחויב לחזור בהרים ובגבעות שמא ימצא קן אע״ג דאיכא ס״ם שמא לא ימצא או שמא יהיה בגווני דפטור מלבלה וכדאיתא במשנה דף קל״א ע״ב ואמר דוכתי וגם בבדיקת חמץ הי׳ צריך לבדוק מדאורייתא אע״ג דשמא לא ימצא ושמא יהי׳ מתעפש ומשמע דלא מועיל בזה ס״ם ואע״ג דבסי׳ תל״ט ס״א בככר קטן מקילין מס״ם אע״ג דלא ביטל אפילו למ״ד דתשביתו הוי עשה היינו משום דשם בככר בדק ואין הספק רק על הככר זה נמילא יש ס״ם שמא אין כאן חמץ כלל וליכא עשה כלל דהא פשיטא דמי שודאי לו שאין לו חמץ בפ״ס מקום לא מיחייב במ״ע דתשביתו משא״כ כשלא בדק דמסתמא יש חמץ אלא דיש ס״ם שמא לא ימלאנו ואע״ג דיש לדחות דהיות אגו דלא הוי ס״ם גמור ומשום הקן יש לדחות עוד דהא ודאי יש במקום א׳ קן שיהיה מחויב נשלחו לכן ה״ה דמחויב לילך ולבקש עד שימלאנו משא״כ בכך דתקיעת שופר אע״ג דודאי יש כמה עיירות שיבראל שתוקעין בהם עדיין מ״מ אי אפשר לו לבא אליהם היום ואם לא ימלא במקום הזה אי אפשר לו לקיים עוד מ״מ מסתבר׳ לי דלא מועיל בהן ס״ם ולא רוב כמ״ש הפמ״ג דאינו מועיל שיהיה ספקו מה״ת לקולא להרמב״ם דמ״ש זה מזה וכל כמה שיש אפילו קצת ספק שמא יוכל לקיים מ״ע המחויב בה מחויב לבקש אולי יוכל לקיים. ובזה נלענ״ד לפרש המשנה בפ״ב דאבות הוי עשה רצונו כרצונך דהנה איתא בחו״מ סי׳ קל״ה בסמ״ע סק״ג דאע״ג דלא חיישינן למיתה לגבי איסור מ״מ בממון מי שממה בידו כברולה להוציא לידי הפסד לכן הזהיר לנו ההלכה עשה רצונו כרצונך ר״ל אם באת לקיים מ״ע ויש חזקה או רוב או ס״ם לומר שלא תוכל לקיים לא תאמר שוב אינו מחויב לטרוח עבורה זה אינו אלא כמו שברצוני האדם אדם חושש למיתה אע״פ שיש חזקת חי כן בהפלי במים לעשות רצונו ית׳ לקיים מ״ע שנתחייבת בה אל תבניח בחזקה ולא ברוב ולא בס״ם אלא תחזור בכל היכולת שמא תוכל לקיים. ולכאורה הי׳ אפשר לומר דלדעת הט״ז ביו״ד סימן שמ״ה סק״ם ובאו״ח סי׳ ק״מ סק״א דאנוס מקרי פטור הוי כמו כ״כ לס הוא כפטור בהרי אם לא ימלא הוקעין יהי׳ אנוס ופטור ולדעת הנקה״כ בס והמ״א נס״ב ל״ג דמקרי חייב לא שייך כ״כ אלא במין זה מיכרה ולע״ע לא מלאתי רמז׳ ברורה לזה והנלפ״ד כמהכתי: (נ) ולרש״י וכו׳. הנה בדברי רש״י אינו מפורש טעמא דאינו מת ומבלם אלא דהתוס׳ בע״ז דף ע״ה ע״ב

יג והא [מו] דר״ה דף ל״ד ספק תורה עם ודאי דרבנן ספק תורה עדיף (מז) ואמ״א תקצ״ה וכתבנו בס׳ זמנים דאף למ״ד ספק תורה הוי רק ודאי דרבנן מ״מ ספק תורה עדיף אי שאני התם דלכ״ע ספק כי הא מה״ת לחומרא שהתורה חייבה לשמוע קול שופר צריכין אנו לעשות כל מה דאפשר (מח) ואף ששמע סדר א׳ אפ״ה מה״ת לא יצא דספק כזה אין מוציא מידי ודאי חיובא דרמי התורה עלי׳ ושאני ספק איסור שהתורה לא אסרה כ״א בודאי. א״כ אכתי יש למבעיא ס״ם בד״ת עם ודאי דרבנן איזה מהם עדיף הדמיון שמע סדר א׳ וספק אם יש בעיר אחת תוקעי׳ ובשני׳ יש ודאי מי שיודע להתפלל דהוי ס״ם שמא תש״ת וכדומה די ושמא לא יש תוקעים אפ״ה י״ל לטעם ס״ם לקולא ילא (מט) מטעם רובא כ״א ספק אחד מדרבנן וב׳ סד״ר לקולא וכה״נ כתבנו ל״ש ספק לקולא וכדכתיבנא א״ב איזה מהן עדיף ומה״ת כתבנו [עיין באות י״ב] דס״ם לחומרא בדרבנן במחלוקת שנויי׳ יע״ש (בס״ם) [צ״ל בס׳ שלישי אות ד׳] בהנהגות או״ה:

יד עיין בע״ז ע״א ב׳ ובעירובין ס״ב יבמות (י״ו) [צ״ל מ״ז] חידושים רבים מענין גזל עכו״ם (נ) ולרש״י עכו״ם קנה גזילה

גזילה ראין מת ומשלם שייך ג״כ בעכו״ם נ״מ טובא (נא) אי קידש ישראל אשה בגזל העכו״ם ועיין (נב) פרשת דרכים דרך מצרים הביא לתוס׳ ע״ז יע״ש (נג) וגזל אפיקורס כתבנו באו״ח בפריי סי׳ קנ״ו במ״א יע״ש . והבאתי שם ראיות עת״ם [ס״י שפ״ח סי״ג] ונ״מ ג״כ לקידושי אשה ולולב ביו״ט ראשון וכדומה ושם כתבנו בזה:

בעינן

ד״ה כן נמי אהא דכ״כ נהרג על פחות משוה פרוטה ולא ניתן להישבון כתבו בשם רש״י דלא ניתן להישבון משום דקם לי׳ בדרבה מיני׳ וכ׳ מהרש״א שכ״כ מפירש״י בפ׳ החולץ ומהר״ס כ׳ דבעירובין וביבמות משמע מדברי רש״י כן ובעירובין דף ס״ב ע״א ד״ה לא ניתן להישבון כ׳ רש״י וז״ל דגבי ישראל כתיב והשיב את הגזלה אבל בנכרי לא כתיב השבה הלכך כיון שנהרג נהרג ואינו משלם עכ״ל וביבמות דף מ״ז ע״ב ד״ה לא ניתן להישבון כ׳ וז״ל אינו בחזרה אלא נהרג דגבי ישראל כתיב והשיב את הגזלה אשר גזל אבל ב״נ אמרינן בסנהדרין אזהרתן זו היא מיתתן וכיון שעבר על אחת מז׳ מצות נהרג עכ״ל אבל טעם דקלב״מ אינו מזכיר בשום מקום והתוס׳ בעירובין שם ד״ה ב״נ אחר שהמו דברי רש״י כ׳ משום קלב״מ לא מיפטר וכו׳ משמע לכאורה דעד עתה לא משום קלב״מ עסקינן אבן אחר העיון ע״כ כוונת רש״י משום קלב״מ דאל״כ אין טעם לדבר דמאי״זהו טעם יופטר מלהחזיר דאפילו לא כתיב גבי׳ והשיב את הגזלה מ״מ ממונו של ישראל או של עכו״ם חבירו אית גבי׳ ואמאי יופטר מלהחזיר אם לא משום קלב״מ והא דאצטרך לטעמא דלא כתיב בי׳ השבה דבריו בנוים ע״פ הסוגיא דמכות דף ט״ז ע״א דאמרינן והא איכא גזל דרחמנא אמר לא תגזול והשיב את הגזלה ומשכחת לה בקיימו ולא קיימו ובטלו ולא בטלו התם כיון דחייב בתשלומין אין לוקה ומשלם ופירשו התוס׳ ד״ה התם דע״כ אינו לוקה הואיל ומיפטר בתשלומין אבל ליכא לפרושי דתרתי לא עבדינן לי׳ מלקות וממון משום כדי רשעתו וכו׳ דא״כ אדרבה יש לנו לומר ילקה ולא ישלם וכו׳ עכ״ל הרי שגם גבי ישראל הוי אמרינן לוקה ואינו משלם משום דקלב״מ אלא דרחמנא נתק׳ לעשה דכתיב והשיב ע״כ משלם ואינו לוקה לזה כ׳ רש״י דגבי ישראל כתיב והשיב ומינתק הלאו לכן משלם ואינו לוקה אבל בנכרי לא כתיב השבה ונשאר הלאו לכן נהרג וממילא אינו משלם דקלב״מ ומ״ש התוספת הנ״ל ומשום קלב״מ לא מיפטר וכו׳ לא באו אלא לפרש הטעם לדידהו דס״ל דלא מיפטר משום קלב״מ וכ״מ מדברי הריטב״א בעירובין וביבמות שם שמפרש דבריו כן אבן התוס׳ בע״ז ובסנהדרין שם חלקו על רש״י ודעתם דלא שייך קלב״מ גבי עכו״ם ועכו״ם מישראל בש״פ דלא מחיל ועכו״ם מעכו״ם אפילו פמש״פ דלא מחיל נהרג ומשלם והא דאמרינן דלא ניתן להישבון דוקא עכו״ם מישראל ופחות מש״פ משום דמחיל וכ״מ שהסכים הריטב״א בעירובין שם אבן ביבמות ובע״ז שם הסכים לדברי רש״י . והרמב״ם בפ״ט מה׳ מלכים ה״ט השמיט האי ולא ניתן להישבון וכ״ל דס״ל כרש״י דאי ס״ל כתוספת הי״ל לבאר חידוש זה דאע״ג דמיקטל משלם וגם אפילו פחות מש״פ משלם משא״כ בישראל אע״כ ס״ל כרש״י לכן שתק הדברים וממילא נדע דכיון דמיקטל לא משלם וראיתי בנתה״מ סי׳ שמ״ח סק״א שכ׳ דישראל שגזל מעכו״ם כיון דלא כתיב והשיב אינו מחויב בהשבה אפילו למ״ד גזל עכו״ם אסור מה״ת והנלע״ד כתבתי וכ״כ מדברי כל האחרונים שם ע״ש גם יתר דברי הנתה״מ שם מגומגמים ואכמ״ל בזה: (נא) אי קידש וכו׳. דברים אלו תמוהים בעיני דא״כ מה דס״ל לרש״י דנכרי לא מיחייב בהישבון משום דקלב״מ מיירי דוקא דאיתה בעין וכמו שהוכיחו התוס׳ בעירובין שם דאפילו גבי ישראל לא מיפטר משום קלב״מ אלא באין הדבר בעין והכי קיי״ל בחו״מ סי׳ שנ״א ע״ש ופשיטא דלא עדיף עכו״ם מישראל אלא דהתוס׳ לשיטתם ע״כ ס״ל דאפילו איתה בעין מיחייב לשלם דאל״כ לוקמי בגוזל מנכרי וכמ״ש מהרש״א בעירובין שם ע״ש וא״כ לא שייך נ״מ בקידש אשה דאי הגזלה בעין מודה רש״י דמיחייב להחזיר וברשותי׳ דמאריה קאי כדאיתא בסנהדרין דף ע״ב ע״א ואי איתה בעין א״כ לא קידשה בגזל כלל ודמים הוא חייב לו ופשיטא דאע״פ שנתן החפץ לאחר מקרי בעין לענין זה ונ״ל למתנה ע״מ להחזיר שכ׳ בקצה״ח סי׳ רמ״א סק״ז דלא מקרי בעין היינו משום שצריך לבטל המתנה וע״ש בקצה״ח טעמו אבל בגזל דליכא דגזל לסוליאו מיד המקבל כיון דע״כ מיירי לפני יאוש דאל״כ בלא״ה הוי יאוש ושינוי רשות עיין בא״ע סי׳ כ״ח ס״א א״כ פשיטא דמקרי בעין ודוק ול״ע: (נב) בפרשת דרכים. פ״ש דרוש ה׳ ד״ה וכי תאמר שהביא בשם התוס׳ בע״ז דאמרינן בב״נ קלב״מ והנה רואה שדעת רש״י כ״ה אבל דעת התוס׳ אינו כן: (נג) וגזל אפיקורס. היינו ישראל שגזל מאפיקורס כמבואר שם. ויש לעיין אפיקורס שהזיק או שגזל ואין הגזלה בעין אי מיחייב לשלם או לא. והנה כבר הארכתי בעזה״י בח״א אות כ׳ והעליתי דלשיטת הרבה פוסקים היכי דהוי מיתה לשמים וכן לכ״ע ברודף דניתן להצילו בנפשו הוי מחויב מיתה לכל אדם ושהזיק את כל אדם פטור אפילו בשני מעשים שאינם שייכים זל״ז כלל כמו אכילת תרומה וקריעת שיראין ע״ש ובחו״מ סי׳ שנ״א גבי הגונב כיס בשבת והיה מגררו ומוציאו מרשות הבעלים לרה״ר כ׳ רמ״א וז״ל אבל אכלו אח״כ חייב וכו׳ וי״א שאם אינו בעין בכל ענין פטור מלשלם עכ״ל ונרשם בש״ע על דעה א׳ טור והמ״מ פ״ג דגנבה בשם י״מ ורמ״ה והרמב״ן ז״ל ועל דעה ב׳ נרשם המגיד פ״ג דגנבה בשם רש״י והרמב״ם והש״ך שם כ׳ על דעה א׳ של רמ״א וז״ל צ״ע מנ״ל הא והטור לא כ׳ כן אלא גבי מחתרת משום דמיד שיוצא ממחתרת תו לא מיחייב מיתה אבל הכא י״ל כיון דעדיין עומד בחיוב המיתה דשבת שטור כשאכלו ודוק עכ״ל וא״כ לכאורה לדעת הש״ך פטור לכ״ע ולדעת רמ״א במחלוקת שנוי׳ שברי גם אפיקורס נתחייב מיתה מקודם חיוב התשלומין אלא שיש לתמוה דהרמב״ם פ״ג מה׳ גנבה ה״א כ׳ וז״ל או שנתחייב מלקות או מב״ד ואח״כ נתחייב בתשלומין ה״ז לוקה ומשלם ומת עכ״ל וכ׳ ה״ה שם שהוא מגמרא ערכין דף ו׳ ע״ב יוצא ליהרג וחבל באחרים חייב [ואפשר לדחות דהתם מיירי שנתחייב מיתה בשביל אדם והוי מיתה לזה ותשלומין לזה וקמ״ל דמלוה ע״פ גובה מן היורשים או מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמי וכדאיתא בגמרא שם אלא לשטת ר״ת והרשב״א שהבאתי בח״א אות כ׳ דבכ״מ מיתה לזה ותשלומין לזה פטור און מעדים זוממין א״ש ואין להאריך כאן בזה] וא״כ איך כ׳ ה״ה שם ה״ב גבי גונב כיס בשבת וז״ל וי״מ שאמרו שאפילו השליכו לנהר אם היה הנהר רחוק מרשות הבעלים חייב ולא פטרו אלא בשהי׳ סמוך לרשות בעלים ומיד כשהוציאו השליכו ולא עמד ברשותו כלל וזה דעת רבינו מאיר וכן הוא שטת הרמב״ן ז״ל ודבר רחוק הוא ודעת רש״י ז״ל כדעת רבינו ועיקר עכ״ל והלא נתבאר בה״א שדעת הרמב״ם כהר״מ והרמב״ן והאיך כ׳ ה״ה בה״ב היפך מזה והב״ח חלק על ה״ה בדעת הרמב״ם ממשמעות לשון הרמב״ם בה״ב שם ובסוף ה׳ גנבה ולא הקשה ממ״ש בפירוש בה״א ועל הש״ך יש לתמוה שהניח בצ״ע על רמ״א מנ״ל דעה הראשונה והרי ה״ה כ״כ בשם י״מ והר״מ והרמב״ן הביאו הב״י שם ואני מצאתי שכ״כ גם הרשב״א בחידושיו ב״ק דף כ״ב ע״ב ד״ה שבר כפות דאם נשרף הגדיש לאחר שמת העבד חייב על הגדיש והביא ראי׳ מגמרא זו דערכין וכן מצאתי ג״כ בתוס׳ ב״ק דף ע׳ ע״ב ד״ה כמאן דהיכי דנתחייב משום שבת קודם שקנה הגנבה חייב ד׳ וה׳ ע״ש וא״כ לו יהא דדעת הטור דוקא במחתרת כן ולא בכיס בשבת מ״מ דברי רמ״א נכונים ע״פ הר״מ והרמב״ן והרשב״א והתוס׳ וזהו דעת הפרישה שכ׳ שמשמעות הטור בשם הר״ר ישעי׳ דדוקא במחתרת הדין כן ובכיס בשבת בכל ענין פטור כשאינו בעין ומ״מ בסמ״ע ניחא לי׳ דברי רמ״א שוב מצאתי בביאור למהר״ס סי״ף כתובות דף ל״א ע״א ברש״י ד״ה לא מבי שכתב דדברי הש״ך צריכין יישוב וכ׳ ליישב דברי ה״ה דדוקא היכי דחויב מיתה וחויב תשלומין באים כיחד אלא שלא אכרם אלא לאח״כ פליגי הפוסקים אבל היכי שלא חל שום חיוב תשלומין עד אחר שנתחייב מיתה לכ״ע חייב ע״ש ודבריו נכונים [אלא מ״ש שם שגם דברי הסמ״ע צריכין יישוב לא הבינותי שגם דברי הסמ״ע יתפרשו שפיר עפ״ז ע״ש] ומעתה זכינו לדין שכל חייבי מיתת ב״ד אם הזיקו או גזלו ואין הגזלה בעין אחר שנתחייבו מיתה חייבים לשלם לכ״ע וה״ה אפיקורס אע״פ שמצוה להרגו גם בזה״ז וכדאיתא ביו״ד סי׳ קנ״ח ס״ב מ״מ כבר נתחייבו מיתה בשעה שעבדו ע״ז או עשו עברה להכעיס וכמ״ש הכ״מ ספ״ד מה׳ רוצח דאפי׳ אינו

עומד

טו בענין ואהבת לרעיך כמוך ולא תעמוד על דם רעיך ולפני עור לא תתן מכשול ומסייע ידי עוברי עברה (נד) קס"ג ב' ובפרי' שם ורשמתי שם דמרש"י גיטין ס"א משמע דיש מחלוקת אם בדרבנן שייך מסייע ידי עוברי עברה. מענין בנים ולא בנות (נה) עתוי"ט פ"ד דכתובות [מ"א ובפ"ב דנזיר [מ"ז] בנין (ובנין) [צ"ל ובנן] יע"ש משמע בנים אף נקבות במשמע בעצב תלדי בנים ואף טומטם ואנדרוגנס (נו) ועיין רא"ם פ' אמור במ"ש בניכם ולא בנותיכם ותוס' סוכה כ"ח ב'. האב חייב לחנך בנו כפי שיעור הזמן וכתבנו לעיל [בח"ב אות ט' י'] מזה ואם חייב לחנך בתו כתבנו שם ועמ"א (שמ"ב) [צ"ל שמ"ג] א"ב ועיין שבת דף ס"ה הבנות קטנות יוצאות בחוטין שבאזניהם ופריך משמואל

עומד ברשעו תמיד מצוה להרגו וא"כ כשהזיק או גזל א"כ חייב לשלם לכ"ע. ועדיין יש להסתפק במסור דמבואר בחו"מ סימן שפ"ח ס"ע י' י"א דטעם דמותר להרגו שמא ימסור אחרים מטעם רודף וכשכבר עשה אחר זמן ואין חשש שמא ימסור אחרים בכל רגע ורגע רודף הוא וחייב מיתה מחדש וא"כ לכאורה אפשר לומר דכשהזיק פטור מלשלם אכן ראינו בגמרא ובפוסקים בהרבה מקומות דמסור חייב לשלם מה שהזיק ע"י מסירתו כדאיתא בחו"מ סי' שפ"ח ויש להקשות ואמאי הא חייב מיתה וקלב"מ ולכאורה הי' אפשר לומר דאפ"ה קנסוהו רבנן שישלם אלא דלא משמע כן מדברי הפוסקים גם הש"ך שם כתב ושילם כמה פעמים דמטעם דינא דגרמי מיחייב ולמ"ד דדינא דגרמי הוא מדאורייתא ונשא ונתן ביד חייב מדאורייתא לכ"ע ע"ש בס"ק י"ד וע"ו וש"ר דוכתי ואמאי הא קלב"מ ול"ל דחיוב התשלומין הוא מתחיל עד אחר בגמר מסירתו ואז לא מיחייב מיתה אחר שכבר עשה אחר זמן ומ"מ עדיין אינו מיושב היכי דהוחזק למסור דחייב מיתה לעולם יהא פטור מלשלם מה שהפסיד ע"י מסירתו והפוסקים לא חילקו בכך ומשמע דלעולם חייב לשלם [וכ"ש דקשה לדעת הפוסקים שהביא הש"ך ס"ק כ"ה דאפילו בפ"א ועשה אחר זמן מצוה להרגו לעולם א"כ היכי משכחת לה חיוב תשלומין אלא דיש לדחות דלדידהו חייב מיתה על מה שעבר ולא משום שמא ימסור עוד והוי כמו אפיקורס דלעיל דחייב לשלם וכמ"ש] וע"כ צ"ל דמ"מ לענין פטור מתשלומין בעינן דוקא בשעת עבירת האיסור מחייב מיתה עלי' אבל קודם לכן אע"פ שמצוה להרגו הוי כמו בן סורר ומורה שנהרג על שם סופו אבל מ"מ אינו מתחייב עתה ואינו פטור מתשלומין בשביל זה לכן חייב לשלם כל הזיקות שעשה אכן בשעת שהולך למסור משמע ודאי דהזיקות שעושה אז פטור עליהם כמו רודף בשעת שרודף אחר הנפש או אחר עריות כנלענ"ד בזה. שוב מצאתי ברש"י חולין דף פ"א ע"ב ד"ה אלא שמעת שכ' בפירוש א' דדיינינן לי' בריבא אהתראה דשבי משמע דאפילו נתחייב מיתה כבר חייב גם מלקות ואח"כ כ' א"נ בב' כ"א משמע דדוקא כשלא נתחייב הב' מיתה ועוד אפשר שגם לפירוש א' דוקא כשלא נגמר דינו למיתה ויש לדחות דנקיט כלהו גווני ואורחא דמלתא נקיט ודוק: (נד) קס"ג ב'. הנה בסי' קס"ג לא נזכר מענין ואהבת וגם לא מלא תעמוד וכו' וצ"ל שחסר כאן איזהו תיבות וצ"ל בענין ואהבת וכו' בסי' קנ"ו אות ב' [וע"ע בחו"מ סי' תכ"ו] או אפשר הוא סיום אות הקודם וצ"ל וגם כתבנו בענין ואהבת וכו' עד דם רעך [ותיבת בזה מיותר] ואח"כ צריך להתחיל אות ט"ו בענין ולפני עור וכו'. ופ"ש במ"א וא"א סי' קס"ג נסתפק אם מותר לסייע ידי עוברי עבירה באיסור דרבנן לענ"ד להביא ראי' מהא דתנן פ"ה דשביעית דאסור למכור כמה דברים לחשוד על השביעית שלא לסייע יע"ש ופסקה הרמב"ם פ"ח מה' שמיטה ויובל אע"ג דקיי"ל דשמיטה בזה"ז דרבנן ודוחק להעמיד כל המשניות בימי בית ראשון שהי' שמיטה נוהג מדאורייתא וגם הרמב"ם לא הו"ל למיסתם. והנה הרמב"ם כ' בפ"ד מה' שמיטה הכ"ה וז"ל אין שביעית נוהגת אלא בא"י בלבד ונוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית עכ"ל הבינו הכ"מ ולח"מ דהרמב"ם ס"ל דשמיטה בזה"ז דאורייתא ונדחק הכ"מ ליישב מהא דאמרינן בגיטין דף ל"ו ע"א דלא מועיל פרוזבל אלא לר' דס"ל דשביעית בזה"ז דרבנן והרמב"ם פסקה כר' ומשמע דס"ל דשביעית בזה"ז דרבנן ע"ש ועוד הקשה ממ"ש הרמב"ם בפ"י ה"ט וז"ל ובזמן שהיובל נוהג דין עבד עברי ודין בתי ערי חומה ודין שדה חרמים ודין שדה אחוזה ומקבלין גר תושב ונוהגת שביעית בארץ והשמטת כספים בכ"מ מה"ת ובזמן שאין היובל נוהג א' מכל אלו חוץ משביעית בארץ והשמטת כספים בכ"מ מדבריהם כמו שביארנו עכ"ל וכ' לתרץ דמ"ש מדבריהם לא קאי אלא על השמטת כספים אבל שביעית בארץ מה"ת הוא וכן שנה ברפ"ע ושילש בפ"י שם והוא תמוה ונלע"ד דא"כ שביעית בארץ למאי הזכירה כלל כיון דלא תליא ביובל כלל הו"ל להשמיטה לגמרי ועק"ל שהרי כ' הרמב"ם שם בפ"א הי"א משרבו האנסים התירו לחרוש ולזרוע וע"כ ס"ל דשביעית בזה"ז דרבנן וכמ"ש רש"י הביאו הכ"מ וא"ל דס"ל כתוס' שם דהוא משום חיי נפש דא"כ פשיטא דאין לך דבר שעומד בפני הסכנה גם הו"ל לבאר זה וגם המל"מ בפ"ד שם דחה דברי הכ"מ וכ' דרבינו מזכה שטרא לבי תרי ע"ש ואנכי תמה אקרא על דבריהם שהרי כ' הרמב"ם בפי"א ה"ח וז"ל משגלה שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה בטלו היובלות וכו' בזמן שהיובל נוהג בארץ נוהג בח"ל שנאמר יובל הוא בכ"מ בין בפני הבית בין שלא בפני הבית עכ"ל הרי שגם ביובל כ' לשון זה אע"פ שהקדים שאינו נוהג בזה"ז והכ"מ לא רשם דברים אלו ולא הראה מקומן אי' ומשמע שפירש דמ"ש הרמב"ם בין בפני הבית וכו' הוא סיום דבריו דלעיל וא"י קרי בפני הבית וח"ל קרי שלא בפני הבית אבל אין זה משמעות הלשון כלל דהול"ל בין בארץ בין בח"ל כלשונו לעיל או הו"ל למיסתם ולכתוב בכ"מ כלשון הגמרא ואנחנו נדע דהארץ וח"ל קאי וכן כ"נ דהוא ענין בפ"ע דודאי אין יובל אלא בבית כלל דמשגלו שבט ראובן וגד וחצי שבט מנשה אע"פ שהבית קיים לא נהגו יובלות ובימי השופטים ודוד עד שלא נבנה הבית היה היובל נוהג כיון שהיה כל יושבי' עלי' כתקנן כל שבט ושבט בפ"ע ומקורו בערכין דף י"ב ע"ב י"ז יובלות מנו ישראל משנכנסו לארץ ועד שיצאו ע"ש ודוק וכ"ה כוונתו בפ"ד מ"ש ונוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית אבל מ"מ בעינן שיהיו כל יושבי' עלי' כתקנן אבל לא בזה"ז וכמ"ש בפ"י ה"ט כנ"ל ברור וא"כ מדהעתיק כל הני דינים דאסור לסייע ע"כ ס"ל דגם באיסורי דרבנן אסור לסייע. ומ"ש הפמ"ג שם מדהתיר הרמב"ם בפ"י מה' מעשר הי"ג בדמאי כהן לתוך ידו אין ראי' דבדמאי הקילו. גם מ"ש שם דהטור בסי' קס"ט שכ' ואסור ליתן לו פרנסה אא"כ יודע בו שנטל ידיו דמשמע אפילו לידיו אסור לתן משום דמיירי לחברו שלא יטול בעצמו ובגמרא מיירי לשמש וע"כ דוקא לפיו אסור כיון שיכול ליטול בעצמו הוה תמוה דהטור ישמיט דין הגמרא ויכתוב דין אחר במקומו וגם בטור משמע ג"כ דבשמש איירי וכמ"ש המ"א סק"ה אע"כ כמ"ש הב"י והב"ח והמ"א דס"ל להטור דפיו דבגמרא לאו דוקא או לרבותא ע"ש. גם מ"ש שם מרש"י גיטין דף ס"א משמע דלרבא שרי לסייע אין ראי' דמשום דרכי שלום התירו שם תדע דפשיטא דדמאי דרבנן הוא לכ"ע ואסור לרבא וכמ"ש התוס' ד"ה רבא אמר ע"ש אע"כ דוקא התם התירו לכל מר כדאית לי' כנ"ל ברור: (נה) ועתוי"ט וכו'. ר"ל בפ"ד דכתובות שם כ' דאע"ג דהתם בנן היינו נקבות תנן נוקבין אגב דתנא בנין דוכרין דהתם בנין בין זכרים בין נקבות במשמע כמ"ש בעצב תלדי בנים ונאמר בנים אתם לה' אלקיכם ובפ"ב דנזיר כשאמר הריני נזיר כשיהי' לי בן אמרינן דוקא בן משום לשון בנ"א כמ"ש הרע"ב שם ואדרבה שם הוי ס"ד דאפילו ולד ר"ל ולד דחשיב בינני אינשי דהיינו בן ע"כ פריך גבי בן פשיטא דבן דוקא ומשני מ"ד לכשאבנה הוא דקאמר ע"ש בגמרא ותוי"ט: (נו) ועיין רא"ם וכו'. דברי הרא"ם נתבאר לעיל בח"ב אות ט"ו והיוצא שם מדבריו דכל היכי שאין על הבן שום מצוה ולא שייך לומר השוה הכתוב אשה לאיש [וכן מ"ע ילפינן מג"ש עיין בריטב"א קידושין דף כ"ו] אמרינן בנים ולא בנות וי"ל מהא דכתיב בעצב תלדי בנים ואפשר דכל היכי דאיירי בלידה שייך לשון בנין וכדאיתא בנזיר שם והוי בנות בכלל אבל היכי דלא איירי בלידה לא שייך לשון בנין התם שייך חילוק של הרא"ם ואע"ג דגבי לידה מצינו ויולד בנים ובנות זה אינו קושיא מה שלפעמים מפרש בפירוש ואפשר עוד לומר דהיכי שרצה לכלול בין בנים ובנות ובין בנים לחוד וכ"ן בנות לחוד כתב בנים לבד ונכלול בתיבו בנות אבל היכי שרצה לומר בנים ובנות ביחיד כ' בפירוש בנים ובנות

משמואל [בגמרא איתא אבוה דשמואל] דלמא בנתין דשמיאל (נז) גדולות וקטנות א"נ מייתי לה לית לן בה ש"מ מדין חינוך חייב אף בתו ואף דרבנן כמ"ש המ"א שמ"נ ב' ומשני דצבעונין כו' ועתוס' ס"ז ד"ה בני (נח) מאי הוקשה להם דלמא חייב לחנכם ואיך יתירץ ההוא דהבנות קטנות ועמ"א סי' ש"א אות ל"ב ול"ה ובש"ג ס"כ וכעת צ"ע בזה:

ובנות דאל"כ לא הוי ידעינן אי בנים לכ"ד או שניהם שהרי גם בבנים לחוד ע"כ צריך לכתוב בנים גם י"ל בשבא לספר לנו מה שהי' צריך לפרש ולא לסתום דלא נדע ככ"ל משא"כ לעתיד כ' בכלל בנים מה שיהיו בין זכרים ובין נקבות ע"כ נקיט לשון בנין היכי דאיירי בלידה וממ"ש בנים אתם לק"ק די"ל דשם שייך שפיר הקושיא שהרי גבי מצות נאמר ועיין בס' תיבות גמא פ' משפטים אות כ' ופ' אחרי אות ג' ודוק: (נז) גדולות. אינו מובן לענ"ד דמי שהעיד דלא שביק. להו דנפקו ידע שגם קטנות לא שביק ועוד דכשיגדלו עושין להם נזמים כמ"ש רש"י במתנה ולא שייך חוטין אלא בקטנות ומה שהוכיח דחינוך שייך גם בבנת ואפילו בדרבנן היה יכול להוכיח מהמשנה הבנות קטנות יוצאות בחוטין שבאזניהם דלית בהו משום שלפא ומחויא משמע אבל בדבר דשייך שלפא ומחויא אסור דאל"כ מ"ש חוטין דנקיט הא כל מילי שרי ועמ"ש לקמן מזה: (נח) מאי הוקשה להם. לא הבינותי דבתוספת לא מקשו אמאי אסור אדרבה מעיקרא מקשו דניחוש דלמא מיפסק ואתי לאתויי וכשהביאו הירושלמי דקאמר דבקטנים לא חיישינן מקשו א"כ מ"ש בני מלכים מאחר קטנים ע"ש בתוס' ומה שהקשה הפמ"ג מההוא דהבנות קטנות נ"ל דלק"מ דהיכי דאיכא חששא דלמא שלפא ומחויא איכא חשש כל שעה וחיישינן שמא יהי' אגלה בשעה דשלפה להו ואתיא אבי' לאתויי וכמ"ש התוס' והמ"א סי' ש"א ס"ק ל"ב גבי חששא דשמא מחייכי עלי' אבל בחשש שמא יפסוק אמרינן דלא שכיח שיהיה אביו אצלו בשעה שיפסוק וכמ"ש התוס' והמ"א שם אדרבה מעיקרא הוי ס"ל שגם חששא דמחייכי לא שייך כל שעה ודמי לשמא יפסוק דלא חיישינן לאביו אבל בחששא דשלפא ומחויא פשיטא להו דיש חשש לאבי' ודחו דחשש דמחייכי שייך כל שעה ע"ש ומ"מ אין להוכיח מכאן דאינו מרויח לחנכו די"ל דכיון דלא יהבינן לי' איסור אלא שמא יעשה בעצמו לא חיישינן ועדיף מחינוך ול"ד למ"ש המ"א שם ס"ק ל"ה דאסור לתן לו זוג שיש בו עינבל דהתם ודאי ישמיע קול הוי כמאכילו איסור בידים וגרע מחינוך ומ"מ אין ראי' מאבוה דשמואל וממתניתין כלל די"ל דהתם החשש על אבי' וכמ"ש ודוק:

סיימתי בעזה"י יום ד' ר"ח סיון תרל"ו פה מאגרוב

חלק חמישי

החלק החמישי

א לכלל מכות מרדות רשב"ש בן רישב"ץ בסי' תר"י האריך הביא כל המקומות של מ"מ משמרת למשמרת של תורה כמו בשר עוף בחלב וכדומה מ"מ (א) צריך התראה אבל משו' סייג ומנדר מלתא א"צ התראה יע"ש ואי"ה יבואר ואני מסופק עבר עברה שיש מיתה שוגגין וגם הזיד מ"מ אם פוטר מ"מ כמו (ב) מלקות תורה עם מיתת שוגגין דפטור א"ד מרדות חמור ולא פטר לי' (לה) מיתה שוגג (ג) ונ"מ לעדות דרבנן פסול אם חייב מ"מ גם (ד) בשל תורה צ"ע די"ל הואיל ובעצם חייב מלקות רק מיתה שוגג פוטר אותה רשע הוא כמו בלא התרו דפסול ח"מ ל"ד וצ"ע:

ב שייך לחלק חמישי: דיני חזקה תה"ד סי' ר"ז (ה) בשו"ת אחת כתיב ת"י חידוש חזקה הבאה מחמת רובא וטבע עולם הולכין אחרי' בדיני נפשות כמו בנה מירכב על כתיפה הא (ו) חזקה שמעתה כמו שהי' מקודם כן עתה י"ל בדיני נפשות אין הולכין אחרי' ציינתיו בסוף פתיחה דלעיל. נמצא

יש

(א) **צריך** התראה. נתבאר בעזה"י לעיל ח"א אות כ"ה וח"ג אות כ"ג ועי"ל אות ו' ובסי' שה"ע כלל ע': (ב) מלקות תורה. ולעיל ח"א אות א' הבאתי מדברי הרמב"ם פי"ב מה' שמיטה ה"ז ופט"ז מה' סנהדרין ה"ה שגם מלקות של תורה אינו פטור ע"ש באריכות: (ג) וכ"מ לעדות. אזיל לשטתו לעיל ח"א אות כ"ד וח"ג אות י"ד ולקמן אות י"ד ועמ"ש שם: (ד) בשל תורה צ"ע. ועי"ל ח"א אות ג' ז' כ"ה מזה: (ה) בשו"ת א'. נ"ל בשם שו"ת א' כתב יד וקראו שם בשם ת' א"ז בשם רבינו יהודה ואני מצאתי' בע"ז ח"א סימן תק"ם ע"ש ועיין בס' תיבת גמא פ' מצורע אות ג': (ו) חזקה שמעתה. ז"ל התשובה שהביא התה"ד שם דאפילו לפירש"י לא בעי עדים בשילח סבלונות אי הוה כאתרא דרובא מקדשי והדר מסבלי משום דהך סברא דשליח סבלונות חששא ברורה כחזקה שאינה פוסקת שהיא באה מכח הרוב כמו החזקה אין עדים חותמים על השטר אא"כ נעשה בגדול וכן חזקה אין אדם פורע בגו זמני' וחזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות דכל הני חזקה באים מן הרוב כלומר רוב בני אדם אין עושין אלא בענין זה אפילו בדיני נפשות סמכינן אחזקה כי האי גוונא והחזקה הפוסקת כגון אשה זו בחזקת פנוי' עומדת או בחזקת אשת איש עומדת והכא נמי אית לן למימר דכל השולח סבלונות אחר שידוכין הוא"ל וכן דרך איתוני' ודאי בתורת קידושין שלח ואנן סהדי כאלו קדשה בפנינו וכו' עכ"ל וכיוצא בזה הוא לשון הת' בא"ז שם וכ' שם וז"ל שכל חזקה שאינה פוסקת עומדת במקום עדים בין בממון בין בדבר ערוה עכ"ל וגבי חזקה הפוסקת סיים שם ואורחא דגרם וכו' אפי' בד"נ סמכינן אחזקה שאינה פוסקת וכו' עכ"ל ע"ש. והנה הפמ"ג הבין מד"ש והזקה הפוסקת ר"ל דבחזקה הפוסקת אין סומכין עלי' בד"נ לכאורה מלשון הא"ז הנ"ל דבחזקה דפוסקת אין סומכין בד"נ ולא בדיני ממונות וק"ל דאיתא בא"ע סי' ל' ס"ה או שהיו ספק קרוב לו ספק קרוב לה ה"ז ספק מקודשת וכו' והמ"א סק"ח בשם המרדכי בשם מהר"ם דדוקא בשתי כתי עדים המחולקים אבל כת אחת המסופקת אין כאן בית מיחוש דאוקי אשה בחזקת פנוי' דמעיקרא ע"ש ומתירין אותה לעלמא משמע דה"ה דסמכינן אחזקה זו בד"נ גם משמע דאם קדשה אחר והזר ובא עלי' המקדש הראשון או שמת המקדש הראשון ובא עלי' אחר חייב מיתה עלי' וגם אם קדש אח"כ אחותה ובא עלי' אחר חייב מיתה דמשמע דפנוי' גמורה היא וכ"כ התוס' מכות דף ו' ע"א ד"ה שמואל דגיטין בדיני נפשות דמי דבעינן א"" שיש בה מכ"ד ע"ש אכן הב"ש שם סק"ט כ' בשם הג"א סוף גיטין [כ"ה לפנינו בב"ש וכ' הדגמ"ר שלא מצא ד"ז בהג"א ולענ"ד ט"ס היא ול"ל המרדכי וע"ש במרדכי ודוק] דבשבעד"ס מסופקים הוי כאלו קדשה בלא עדים ומשמע לכאורה דס"ל דלא מוקמינן אחזקה וכבר האריכו בזה בב"מ ובספר המקנה בק"א ואין להאריך כאן בזה כי לא נ"מ כ"כ לענינינו כי רא ודאי מודים דאפילו בתרי ותרי לא הוי אלא כספקא דרבנן ומדאורייתא אוקמא אחזקה כמסקנת הגמרא ביבמות דף ל"א דתרי ותרי ספקא דרבנן היא ומדאורייתא מוקמינן לה אחזקה ובגירושין הוי א"א גמורה וחייבין עלי' מיתה ובקידושין הוי פנוי' גמורה ומותרת לשוק גם לבאר כ"מ שכתבתי לעיל וע"ש בתוס' ד"ה אי בשתי כתי עדים ובספר בני אהובה ספ"ד מה' אישות ועיין בב"ש סי' מ"ב סק"ז חילוקים בזה באיזהו ענין מוקמינן לה אחזקה אבל מ"מ משמע דבמקום דמוקמינן אותה אחזקה

הוי

הוי חזקה גמורה גם לד"נ ואפילו כימא דתרי ותרי ספקא דאורייתא היא עיין בדברי הפוסקים במקומותם ואין להאריך כאן בזה היינו דנחלקו אי מוקמינן בתרי ותרי אחזקה מדאורייתא או לא אבל הא משמע דלכ"ע היכי דמוקמינן אחזקה גם לד"נ מוקמינן לה אחזקה וא"ל דהא"ז באמת חולק אהני פוסקים וכמ"ש בש"ה כלל י"ב דהתוס'

יש ב' מיני חזקות א' מחמת רובא (ז) ועדיף מחזקה דשעתא כמו אין עדים חותמין אא"כ נעשה בגדול יבמ"ש תה"ד וכדומה וי"ל (ח) הא אין הולכין בממון אחר הרוב והנך ראיה שיש חזקה מחמת רובא דהוי המיעוט (ט) כמיעוטי דמיעוטי וכמאן דליתא

לא ס"ל כהא"ז הבאתיו לקמן ולגן קיי"ל כהתוס' דהא ביבמות גם משמע דנאמנת בגט לענין גיטין הוי תרי ותרי בכלה דרבנן ע"ש וגם בא"ז כ' שם ואורתא דגרש והוא בכ"מ דף פ"א ע"ב [ומשמע דס"ל דלא הי' גם עדות ברורה שהי' אז מים באורתא דבכר פקוד דא"כ לא הוי אמר רבא מה לו לשקר אלא חזקה דמעיקרא שידענו דמעיקרא היה בה מים וע"ש בריטב"א ובשטמ"ק] ומבואר מזה שגם בממונא אזלינן בתר חזקה דמעיקרא וא"כ לא ידעתי עדיפות דחזקה מחמת רובא מחזקה דמעיקרא לכן נ"ל דמ"ש בת' גם אפילו בד"נ סמכינן אחזקה שאינה פוסקת לא אתי לדיוקא אבל אחזקה הפוסקת לא סמכינן אלא כיון דמחזקה שאינה פוסקת איירי התם לכן נקיט חזקה שאינה פוסקת לומר דחזקה גמורה הוא דהא סמכינן עלה בד"נ ולאו מפרש מה הוא חזקה שאינה פוסקת ומה הוא חזקה הפוסקת וא"כ דלחזקה הפוסקת נמי סמכינן בד"נ ובד"מ ולאפשר חזקה הפוסקת שביעה לי' כגון כיון שהיתה מבוררת בשעתה ואתי לאשמועינן דחזקה שאינה פוסקת אע"ג דלא היתה מבוררת בשעתה סמכינן עלה בד"נ ובד"מ כן נלענ"ד ברור וע"ל ח"א אות כ"ו: (ז) ועדיף מחזקה דשעתא. ר"ל מחזקה שהיתה מבוררת בשעתה ופסק או נ"ל דמעתה ור"ל כמו שהיה מקודם כן עתה וכבר כתבתי בשו"ת' הנלענ"ד בזה: (ח) הא אין הולכין בממון. הנה מהך דאין העדי' חותמין על השטר אא"כ נעשה גדול לק"מ לענ"ד דחזקה על העדים שעשו כהוגן דאם חתמו על השטר שנעשה בקטן רשעים הם כמ"ש בחו"מ ס"ס מ"ו ואם כבר לאו במאי העדים רשעים הם לא תמלא לעולם עדים כשרים אע"כ הע"ג דכמה רשעי איכא בבירא לא חיישינן לזה עד נרשע ומוציאין ממון ע"פ עדים וע"כ דלא חיישינן לשום אדם לרשע עד שיתברר שהוא רשע וכל כמה שלא נתברר שהוא רשע בחזקת כשרות קיימא ולודאי כבר חשבינן לי' ואין זה ענין לרוב ומיעוט כלל וכ"כ התו' ביבמות דף ק"ט ע"א ד"ה מחוורתא דממה שאכל ר' יוחנן משמיעת כיתיים אין ראי' דלא חייש למיעוטא דמשום א' רשע אין להחזיק כולם רשעים וכ"כ את"כ גבי דמאי ע"ש. אמנם בת' גם חשיב עוד חזקה אין פורע בתוך זמני' ואהא שייך שפיר קושיית הפמ"ג והפשר גם אחזקה דאורתא דגרש אע"ג דלאו מכח רובא הוא מ"מ הא קיי"ל רובא עדיף מחזקה ואם אין הולכין בממון אחר הרוב כ"ש אחר החזקה דמעיקרא ודוק: (ט) כמיעוטא דמיעוטא. לעיל ח"ב אות י"א הבאתי כן בשם היש"ש ר"פ המניח דאזלינן בד"מ אחר הרוב היכי דהמיעוט הוי מיעוטא דמיעוטא ועמ"ש שם ובח"ד אות י"ב ולענ"ד לייסב ע"פ מ"ש בח"ב בשם בפס התו' כתובות דף ע"ו ע"ב ד"ה להחזיר ויומא דף פ"ה ע"א ד"ה להחזיר דלא אמרינן אין הולכין בממון אחר הרוב אלא כמו המוכר שור לחברו ונמצא נגחן דאתי הממון לידו ברשות בעלים וע"ש באריכות וכ"ל דלא מקרי אתי הממון לידי' אלא כמו התם שבא הממון לידו שיהי' שלו וא"כ מוחזק הוא בממון זה בחזקת שלו ע"כ לא אזלינן בתר רובא להוציא מחזקתו אבל כאן אע"פ שבא הממון לידו מיד הבעלים בתורת הלואה נתן לו א"כ אדרבה הוי הלוה בזה בחזקת שהוא חייב לו ונכסיו בחזקת משועבדים לזה ובא לפטור עצמו ולהוציא נכסיו מחזקת שעבודו של זה בטענה שהוא היפך הרוב הא לא אמרינן והוא קאת נא"י אם נתחייבתי דלא אמרינן ברי ושמא ברי עדיף להוציא מיד המוחזק דחזקת ממון עדיף ולפ"ה נא"י אם פרעתיך חייב דכיון דודאי נתחייב אין ספק פרעון מוציא מידי ודאי חייב ה"נ ע"י מיעוט אין יכול להוציא מידי ודאי חייב. ועוד נ"ל והוא העיקר לענ"ד כמ"ש מהרי"ט בת' ח"ב חו"מ סימן כ"ז וז"ל דהא דאמרינן רובא וחזק' רובא עדיף היינו חזק' דהשתא שאינה באה לא מכח סברא ולא מכח רובא אלא דאמרי' העמד דבר על חזקתו כגון העמד אשה על חזקתו העמד בהמה על חזקתה העמד אשה על חזקתה אבל חזקה דאין אדם פורע בתוך זמנו באה מכח סברא דחשיב כעדים דאנן סהדי שלא פרע וכן תמורת המנהג הוי היפך הסברא דלא אשתנו ממנהג כל העולם עכ"ל וכ"ל דכוונתו משו' דבידו לעשו' כמו שירלה ואין דרך לעשות הפך המנהג אמרי' ודאי לא עשה הפך המנהג ודמי קצת לסברא שכ' הרא"ש בקיצור ת"כ ס' קכ"ג וקכ"ד הבאתיו לעיל ח"ד אות י"ב דדוק' כמו רובא לרדיא דספינה' אמתיי' דיש בטול' רוב ומיעוט אין הולכין בממון אחר הרוב וע"ש וי"ל לסברתו דדוק' היכי דהרוב והמיעוט שניה' מוכרחי' בטול' וא"א לטול' בלא זה וזה אז יכול לומר אני מהמיעוט אבל כאן הא דאין אדם פורע תוך זמנו הוא משו' כיון דלא מחויב הוא לשל' תוך זמנו ממילא אין לורך לו לשל' וע"כ אין מדרך האדם לשל' תוך זמני ואין המיעוט הזה חיוב כגל דיכול כ"א נפרוע בזמנו שפיר אזלי' אחר הרוב גם בד"מ וזה נ"ל מדוקדק בל' הגמ' ב"ב ד"ה ע"א דר"ל אמר אין אדם פורע תוך זמנו והלואי שיפרע בזמנו [פי' וכיון שאין לורך כלל לפרוע תוך זמנו אפי' במיעוט לא הוי דכל אחד יכול להמתין מלפרוע עד זמנו] אביי ורבא דאמרו תרוייהו עביד איניש דפרע בגו זמני' זימנין דמתרמי לי' זוזי אמר איזיל אפרעי' כי היכי דלא לטרדן ומלשון זימנין משמע דהמיעוט הוא דמתרמי הכי אלא כיון דעכ"פ איכא מיעוט ויש לורך בו שוב אין הולכין בממון אחר הרוב ור"ל חולק על סברא זו ולדידי' אין להמיעוט ההוא לורך כלל ע"כ אין הולכין אחריו אפי' בד"מ דלמה הי' לו לעשות כן בלי לורך כיון שבידו הוא לעשות כרלונו ולא"ד נרובא קרי לכדא כדא ולאביהם מבואר דיכול לומר אני מן המיעוט דהתם לא עשה שום מעשה אלא קריאת שם ורוב פעמים לא כ"מ בדבר כלל ע"כ על הורגל לשונו גם במו"מ קרי לה כן משא"כ כאן ודוק:

אמנם עוד יש לדבר בזה דהנה בלשון הת' בא"ז גם איתא בזה"ל שכל חזקה שאינה פוסקת עומדת במקום עדים בין בממון בין בדבר ערוה וכו' כגון חזקה אין אדם פורע תוך זמנו וכו' ה"נ אית לן למימר חזקה כל הבולא שכלוות לאחר השידוכין הואיל והם דרך אתנות ודאי בתורת קידושין שולא ואנן סהדי דהכי הוא כאלו קידשה בפנינו וכו' עכ"ל משמע דגם חזקה זו עדיף מאחר רוב ואזלינן בתרה גם בד"מ מטעם כיון דעכ"פ רובא מקדשי והדר מסבלי למה הי' לזה לשנות מהרוב מבלי לורך ע"כ ודאי גם הוא עשה כן ולא"כ כ' דלפר"ח אדרבה כאן חיישינן למיעוט אפילו לענין איסור מטעם דהוי רוב התלוי במנהג ולעיל בח"א אות כ"ב כתבתי כן גם בשם הרמב"ם והרשב"א והריטב"א והר"ן וע"ש מה שהארכתי בביאור דבריהם ולבהורה פניני של סברה זו ובחזקה דאין אדם פורע כ"ע מודים דהולכין אחרי' בד"מ וגם נגד המנהג קיי"ל דאינו נאמן וכמ"ש הש"ך בדיני מגו אות כ' דאפילו מגו אינו מועיל לשנות המנהג ואפילו תפוס ע"ש שהביא כן מהרבה מקומות ושם המנהג הוא רק הסכמות במקום הזה ואפ"ה אזלינן בתרה גם בד"מ ולא מסתבר לומר דר"ח פליג על כל הני וגם אנן בא"ע ס' מ"ה חיישינן לשטת ר"ח בזה ול"ל דאע"ג דלענין איסור חיישינן ברוב כזה שאינו רק הסכמת בלבד דמה עשה כמיעוט לענין ממון אמרינן הסברא להיפך אע"ג דבכאר דוכתי אין הולכין אחר הרוב מ"מ ברוב כזה דבידו הוא לעשות כרלונו אמרינן לי' למה הי' לך לשנות המנהג [וכיולא בזה כ' הש"ך שם גבי משפר עני ע"ש ואע"ג דאנן קיי"ל גם גבי אדרוס אומר למחלה ובעה"ב אומר לשלים דהולכין אחר המנהג אע"ג דלא שייך סברא זו וכמ"ש הש"ך גם היינו משום דאנן ס"ל דמסתמא הי' האדרוס מוליא אחר להורידו למחלה ולא הי' מתרלה על שלים] ואת הוא דהפסדת נפשך שעשית היפך המנהג ולא לקחת לך כתב לראי' שעשית כן ומדלא לקח לו כתב ראי' ודאי במנהג עשה וזה לא שייך באיסורין ובשבוא דאורתא דגרס כ' מהרי"ט וז"ל והתם נמי לאו דבר ברי הוא דא"א דליכא מיא אלא דאנן סהדי שכן רגילות תמיד דאיכא מיא וכן המנהג כאנן סהדי חשיב עכ"ל אין זה ענין להנך סברות דלעיל בטופן תמורת המנהג ואפ"ה מדמי לה למנהג וכן לפמ"ש לעיל בשם השטמ"ק והריטב"א שהביאו שם הטעם משום

חזקה

דליתא דמי כמו (י') סמוך מיעוטא לחזקת ממון (יא) כמ"ש בש"ה וכמו שחזקה על חבר שאין מוציא מת"י שאין מתוקן אע"ג (יב) דחזקה טבל עיין פסחים ט' א' וד' א' חזקתו בדוק דרוב בודקין כהונן ומוציא מחזקת הבית כל השנה עיו"ד קפ"ו בהג"ה אי חמץ מקרי איתחזק ואי"ה יבואר עוד אות י"ב שייך לזה ואית י"ג :

שייך

חזקה דמעיקרא נ"כ אינו ענין לסברא דלעיל ואפ"ה אזלינן בתרא לר"מ ול"ל כיון דאין רגילות כלל שלא יהי' שם מים תלמי לה לבא שאין רגילות לעשות היפך המנהג ואזלינן בתרה לר"מ ועיין בהנהגות או"ה ס"ג אות ע"ו : (י) סמוך מיעוטא. כוא קיצור לשון ור"ל כמו דלא אמרינן כאן סמוך מיעוטא לחזקת ממון דהמיעוט כאן דליתא ומזה אתה רואה שיש מקום לומר כן : (יא) כמ"ש בש"ה. כ"ל דר"ל בכלל י"ב וע"ש והנה שם כ' דלפי דברי הא"ז הנ"ל נתיישב מה שהקשו התוס' כתובות דף כ"ב ע"ב ד"ה הבא עלי' אהא דאמרינן גבי שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת הבא עלי' באשם תלוי קאי תימה בחנק קאי דמוקמינן לה בחזקת אשת איש ובחולין דף י"א ע"א ד"ה אתיא מפרה אדומה הקשו היכי ילפינן מעדים זוממין דאזלינן בתר רובא מדלא חיישינן שמא הך דאסהידו בי' טרפה הוי דלמא כיון דהוי י"ג שנים ע"כ לא הי' טרפה והעמדנו על חזקתו ולפי דברי הא"ז לק"מ דאחזקה קמייתא לא סמכינן כד"כ ע"ש ולפמ"ש אני לעיל דברי הא"ז כדברי התוס' ואין מחלוקת ביניהם כלל ע"ש: (יב) דחזקה טבל וכו'. לא הבינותי דבפסחים דף ט' ע"א מקשינן ארבא דאמר אין ספק מוליא מידי ודאי מהא דחבר שמת והניח מגורה מלאה פירות ואפילו הן בני יומן ה"ה בחזקת מתוקנין והא הכא דודאי טבילי הני פירי וספק מעושרין וקאתי ספק ומוליא מידי ודאי ומשנינן התם ודאי וודאי הוא דודאי מעשרי וכדר' חנינא חוזאה דאר"ח חוזאה חזקה על חבר שאינו מוליא מת"י דבר שאינו מתוקן וכ' רש"י וז"ל התם ודאי וודאי הוא כי היכי דפשיטא לן דטבילי מעיקרא ה"נ פשיטא לן דעשרינהו ואין נמנום והילוך אחר הרוב בדבר אלא חזקה ודאי על כל החברים עכ"ל ואח"כ אמרינן ואב"א ספק וספק הוא דלמא מעיקרא אימור דלא טבילי כר' אושעיא דא"ר אושעיא מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר ע"כ וא"כ לא ידעתי מה ראי' מייתי מכאן הא מסקינן דליכא מיעוט כלל או דליכא חזקה ואדרבה מדברת רש"י וכתב ואין נמנום והילוך אחר הרו"ב בדבר אלא חזקה ודא"י על כל החברים משמע דאלו היה כאן רוב לא היה מוליא מחזקת טבל ודאי ומשמע דשום רוב אינו מועיל לזה דאל"כ הול"ל והאי רוב אלים טפי או כיולא בהאי לשנא ומדכפל ושילש דאין רוב אלא כל משמע דליכא מיעוט כלל וכ"כ רש"י שם לעיל מזה ד"ה ודאי טבילי וז"ל ואתי ספק זה ומוליא פירות הללו מידי ודאי טבל משום דרוב חברים מעשרין הם מיד וכו' עכ"ל הרי דלס"ד הוי ס"ל רוב חברים מעשרין ומס"ה מקשינן לרבא משמע דלמסקנא כולם מעשרין ולפ"ז גם הא דאמרינן דף ד' ע"א חזקתו בדוק ג"כ לאו רוב הוא אלא הכל בודקין [ועמ"ש בס"ד בח"א אות כ"ה על דברי ספר המקנה] דהא בגמרא שם מדמי בדיקת חמץ לחזקת חבר וכ"מ מדברי רש"י שם בד"ה באר־בעה עשר של דודא"י בדקו ובד"ה מ"ע של דודא"י לא עבר זה וכו' דהכ"ל זריזין ע"ש משמע דליכא מיעוט כלל ולכאורה היה אפשר לומר שגם חזקה אין אדם פירע תוך זמנו ודאי הוא אלא שאין זה כמשמע גם בת' הא"ז שם כ' דרובא הוי ע"ש וכ"ל דכאן אין שייך סברא שכתבתי למעלה אפילו הוי רוב למה היה לו לשנות שלא לעשות כהרוב דכאן אפשר היה לו איזה טעם שלא רצה לעשר מיד ושם לא אמרינן אלא דלא היה לו לעשות ריעותא לנפשי' היפך המנהג ע"ש ועוד שהרי כ' הש"ך שם בדיני מיגו אות כ' בשם הגאונים דדוקא היכי שטוען שעשו מעשה היפך המנהג אינו נאמן אבל טוען שנאנסו ולא עשו כמנהג תפיסה מהני ע"ש וא"כ אפשר לומר דה"ה רוב לא מועיל בשוא"ת להוליא מחזקה דמעיקרא ומ"מ שייך שפיר לומר דודאי עשו כהוגן ולא חיישינן שמא אתילד לי' אונסא דלא שכיח כלל שיזדמן אונס כזה שלא יהיה יכול לבדוק או לעשר ולא יהי' נודע לרבים או הוא עלמו הי' מודיע ומדלא הודיע ודאי בדק ועשר ככ"ל ודוק :

ובעיקר הדברים אי אזלינן בתר רוב לסלק החזקה ראיתי כי טוב לבאר כיד ד' הטובה עלי ומקודם אציע השיטות שמצאתי בזה . הנה מקור הדברים ביבמות דף קי"ט ע"א במשנה האשה שהלך בעלה וצרתה למדה"י ובאו ואמרו לה מת בעליך לא תנשא ולא תתיבם עד שתדע שמא מעוברת היא צרתה הי' לה חמות אינה חוששת ובגמרא לא תנשא ולא תתיבם בשלמא יבומי לא דלמא מעוברא וקפגע באשת אח דאורייתא אלא לא תנשא אמאי כלך אחר רוב נשים ורוב נשים מתעברות ויולדות ומשנינן ר' מאיר הוא דחייש למיעוטא ומקשינן אימא סיפא היתה לה חמות אינה חוששת אמאי בלך אחר רוב נשים ורוב נשים מתעברות ויולדות מיעוט מפילות וכל היולדות מחלה זכרים ומחלה נקבות סמוך מיעוטא דמפילות למחלה נקבות והוו לי' זכרים מיעוטא וליחוש ומסיק רבא רישא חזקה לייבום ורובא לשוק וחזקה לא עדיף כי רובא וחייתי מיעוטא דמפילות סמוך לחזקה והוי לי' פלגא ופלגא לא תנשא ולא תתייבם סיפא חזקה לשוק ורובא לשוק והוי לי' זכרים מיעוטא דמיעוטא ומיעוטא דמיעוטא לא חייש ר"מ עכ"ל הגמרא . וכ' התוספת והרא"ש שם ד"ה מחוורתא ובבכורות דף כ' ע"ב ד"ה חלב פוטר דאע"ג דסתם מתניתין אתיא כר"מ לא קיי"ל כן אלא לא חיישינן למיעוטא אע"ג דאיכא חזקה בהדה וגם קיי"ל דחלב פוטר ולא חיישינן למיעוט חולבת אע"פ שאינן יולדות ובשם ר"ת כתבו דקיי"ל חלב אינו פוטר וחיישינן למיעוט ואע"ג דלא קיי"ל כר"מ דחייש למיעוט ה"מ היכי דליכא חזקה בהדה אבל היכי דאיכא חזקה בהדה חיישינן וכאן איכא חזקה דבהמה שלא ילדה ומשמע מדבריהם שגם חכמים מודים בזה ולפ"ז גם מתניתין דיבמות אתיא לכ"ע למסקנא דרבא ומה שסיים רבא ומיעוטא דמיעוטא לא חייש ר"מ כדי לאוקמא גם לר"מ אמר כן אבל ברישא גם לחכמים חיישינן למיעוט וגם דעת הרמב"ן והרשב"א והריטב"א ביבמות שם דחכמים מודו במיעוט דאיכא חזקה בהדה דחיישינן לה ומתניתן דיבמות ככ"ע וכ"כ עוד הרמב"ן בחולין דף ג' ע"ב וכ"כ מדבריו בקידושין דף פ' גם הרי"ף העתיק משנה דיבמות כצורתה וכ"פ הרמב"ם פ"ג מה' יבום וחליצה סע"ז י"ז והטור והש"ע באה"ע ס"ס קנ"ו ובסי' קנ"ז ס"ט ולענין חלב פוטר דעת הרמב"ם בה"ד מה' בכורות ה"ח והרמב"ן בהלכותיו רפ"ג דבכורות והרא"ש שם והטור והמחבר ביו"ד סי' שפ"ז ס"ג דחלב פוטר ול"ל דס"ל כמ"ש התוס' והרא"ש דהתם ליכא חזקה דאדרבה העמיד הולד בחזקת שאינו קדוש בבכורה דבמעי אמו לא היה קדוש [ועמ"ש לקמן עוד מזה] ולכאורה היינו כסברת רש"י קידושין דף פ' ע"א דאע"פ שיש לתינוק חזקת טומאה ונגע בעיסה מעמידין העיסה בחזקת טהרה ע"ש ה"נ אע"פ שיש לאם חזקה שלא ילדה מעמידין הולד בחזקת שאינו קדוש בבכורה אלא דא"כ קשה דברי הרמב"ן אהדדי דבחידושיו קידושין שם חולק על רש"י וס"ל דאם ודאי נגע בעיסה מעמידין העיסה בחזקת הולד וכ"כ בחידושיו יבמות שם וכאן נמי ודאי הולד ממנה והי' לנו להעמידו בחזקת שלא בכרה אמו לכן כ"ל דשאני הכא דלענין האם אין נ"מ כלל אם ילדה או לא ולא שייך להעמידה על חזקתה אלא לענין הולד אם הוא בכור לכן אין מניחין בחזקת האם אלא בחזקת הולד כיון דרובא מסייע לי' משא"כ התם דחזקת טומאה של התינוק מועיל לעלמו לכמה דברים ומחזקינן לי' בטמא ע"כ מעמידין גם העיסה בחזקת התינוק [ועמ"ש לקמן מזה] א"כ כמ"א מהרי"ט אלגזי פ"ג דבכורות אות ל"ט דכיון שהבהמה כבר ילדה עכשיו לכן חזקת הולד עדיף א"כ כמ"ש הרא"ש ביבמות שם דחזקת ולד עדיף דלא מפיק לי' מחזקת הבעלים משא"כ חזקת האם כוא להוליא ממון מחזקתו ומהרי"ט אלגזי שם הקשה עליו דהא ודאי ר"ת לא קאמר אלא ליחוש לה לאיסורא ולא לתנו לכהן דמדי ספקא לא נפקא ע"ש ולענ"ד כוונת הרא"ש דחזקה זו דהולד עדיפא מחזקה דבהמה דחזקת הבעלים מסייעין לה דלולי הרוב היו מוליאין הולד מחזקת הבעלים ע"י חזקה זו דבהמה משא"כ ע"י חזקת הולד היינו מעמידין אותן בחזקת הבעלים וממילא הוי חזקה דבהמה כמאן דליתא וא"כ עכשיו דאיכא רובא וליכא שום חזקה כנגדה וכן מורה יותר לשון הרא"ש בבכורות שם שכתב וז"ל

וז"ל והך חזקה עדיפא טפי דאיכא בהדה חזקת ממון דלא מפקינן לי' מיד הבעלים עכ"ל. עוד י"ל כמ"ש מהרי"ט אלגזי שם עוד דגבי חלב איכא תרי רובא רוב בהמות מתעברות ויולדו' ורוב בהמות אינם חולבות אא"כ יולדות ע"כ לא מצרפינן המיעוט לחזקה ע"ש והמעדני יו"ט בפ"ג דבכורות אות י"ב וכד"א שם אות כ' ובפ"ק דחולין אות כ"ה כ' דדברי הרא"ש סתרו אהדדי דבפ"ק דחולין סתם כר"ת ובבכורות ויבמות שם מסקנתו דלא כר"ת ולענ"ד הרא"ש לא סתם בפ"ק דחולין כר"ת אלא בהא דסמכינן מיעוטא לחזקה אבל בחלב ס"ל דפוטר ודלא כר"ת מהך טעמי דלעיל ובבכורות ויבמות שם לא חלק על ר"ת אלא לענין חלב ע"ש שלא הקשה עליו אלא בדין חלב ולא הוה לבאר זה בפ"ק דחולין דלא עסק שם אלא בדין סמוך מיעוטא לחזקה גבי רוב מא"ש מומחין הם וסמך אמ"ש במקומו בבכורות שם וגם ביבמות הוא עיקר מלתא דסמוך מיעוטא לחזקה כגמרא וזה דעת הטור שסתם בא"ע סי' קנ"ו כסתם משנה זו ולא כ' שהרא"ש אביו לא פסק כן ולא כיש"ש סי' ג' שהקשה עליו וכ"כ בס' בית מאיר שם. ובחולין דף ג' ע"ב מסקינן דרוב מא"ש מומחין הן ואי שחט סמכינן ע"ז להכשיר הבהמה ולדעת האומרי' דלא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה א"ש בפשיטות ולדעת האומרי' דקיי"ל סמוך מיעוטא לחזקה הקשו הפוסקים אמאי לא נימא סמוך מיעוטא דאינם מומחין לחזקת בהמה דבחזקת איסור עומדת ונאמרו הרבה תירוצים ע"ז [ועיין בשפ"ד סי' א' סק"ד] בתוספת בבכורות שם והרא"ש שם ובפ"ק דחולין סימן ט"ז כ' בשם ר"ת דהוי רוב חשוב ורגיל והמיעוט מיעוטא דמיעוטא ע"כ לא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה והרמב"ן בחידושיו חולין דף ג' ע"ב כ' וז"ל ועוד דאיכא נמי חזקה דאיסורא שבהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת ורובא דאיכא חזקה בהדה לא עשאוהו כודאי כדאיתא במס' נדה אלא משום דבהמה לא אתרעאי שהכי' שלה וכו' עכ"ל הביאו הרשב"א בחידושיו שם ובתה"א בית א' שער א' ומסיים בה הכי דבהמה לא אתרעאי שהרי שחוט' לפניך וכמ"ה שם. בד"ה אמר הכותב הוצרכתי לכתוב כ' וז"ל הכל חזק' המסתלקת ע"י המתעסקין לסלקה ורוב דמתעסקין כל שיתעסקו בה מסלקין אותה ודאי ושנתעסק בה מתעסק אחד ולא ידענו אם מן הרוב או מן המיעוט על כרחנו יש לנו לומר ז"ל בתר רובא ומיעוטא כמאן דליתא דמי עכ"ל ומשמע שם מדבריו דאליבא דהרמב"ן כ"כ וזהו שכ' שהרי שחוטה לפניך ונתעסקו בה לבטל החזקה ולא ראינו בה ריעותא הולכין אחר הרוב ועוד הוסיף שם במ"ה טעם כ' דלא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה אלא היכי דהמיעוט מגרע מן הרוב כגון מיעוט מפילות דהוי מן הרוב שמתעברות ויולדות אבל בעלמא לא אמרינן הכי ע"ש והרא"ה בבד"ה שם כתב דהרמב"ן לא כ"כ אלא ליישב דברי הגאונים אבל בעיקר הדין לעולם אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה ורוב מאשמ"ה לאו דוקא אלא כל והריטב"א בחידושיו קידושין דף פ' ע"א הביא מ"ש הרמב"ן שם שגם לרבנן אמרינן סמוך מיעוט' לחזקה כ' ע"ז וז"ל ולפום הא הי' אומר מורי נראה [נ"ל דצ"ל נר"ו והוא הרא"ה] דמאי דאמרינן רוב מאשמ"ה בפ"ק דחולין לאו דוקא רוב אלא כל המצויין וכו' ונכון הוא עכ"ל והיינו כדברי הרא"ה בבד"ה הנ"ל וס"ל כן גם אליבא דהרמב"ן ואע"ג דבהך דתינוק שנמצא בצד העיסה ובצק בידו ובהך דעיסה בתוך הבית ותרנגולים ונפרדעים מטפלין בה מחלק הרמב"ן דהיכי דודאי נגע לא סמכינן מיעוטא לחזקה דעיסה וה"נ ודאי שחט א' מן הרוב צריך לחלק כמ"ש לעיל דהתם שייך חזקת טומאה גם על הבצק והתינוק גופי' וע"כ טמאים הם ולא שייך לומר שיהיו התינוק והבצק טמא והעיסה טהורה שהרי ודאי נגעו בה משא"כ בשוחט זה לא שייך לומר לגבי עצמו דמחזיקין אותו בחזקת מומחה דהרי לא שייך לדון עליו כלל אם הוא מומחה או לא דמה לנו להמחאתו והאי חזקת דינא על הבהמה ע"כ מעמידין אותה ג"כ על חזקתה [ועיין בריטב"א עירובין דף נ"ו ע"א בשם הר"מ בר שניאור] ועוד אפשר לומר דהתם א"א כלל לומר דבאמת נגעו בהעיסה ואפ"ה העיסה טהורה דכיון שנגעו בה ודאי טמאוהו משא"כ כאן אע"ג דמומחה הוא אפשר דהבהמה טרפה דמ"מ מיעוטא דמיעוטא מקלקלין וכמ"ש לקמן והריטב"א שם סיים ע"ז וז"ל

מיהו מסתברא דקושיא מעיקרא ליתא דכי אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה דוקא שהמיעוט מסולק מן הרוב וכו' ע"ש והיינו כסברא כ' אל הרשב"א במ"ה שכתבתי לעיל ובחולין שם כ' ויש מחלים דרוב מצויין דקאמר הכא לאו דוקא אלא כמו כל וכו' וה"נ מיעוטא דמיעוטא הוא דהוי כמאן דליתא בכל דוכתא עכ"ל ונ"ל כוונתו כדברי התו' והרא"ש בשם ר"ת הנ"ל ומ"ש כמו כל ר"ל כיון דהמיעוט הוא מיעוטא דמיעוטא הוי כמו כל ואפשר דהשוה דברי הרא"ה ור"ת להדדי ומ"ש הרא"ה דרוב ל"ד אלא כל ג"כ כוונתו דהמיעוט הוא מיעוטא דמיעוטא וסיים הריטב"א וז"ל ול"נ שלא חשו למיעוט וחזקה אלא למיעוט שהוא בודאי אסור אבל הכא אפילו המיעוט שאי' ה' שחוטה אינו איסור בודאי דדלמא שחוט שפיר וכדפרישית ביבמות בס"ד עכ"ל וסברא זו כ' גם הרשב"א במ"ה שם להקשות על הרא"ה דמטעם זה הוי המיעוט מיעוט דמיעוטא ע"ש [ועמ"ש בפוהש"י ע"ז לקמן אות כ"ט] נמצינו למידן דלסברת התוס' והרא"ש דהיכי דהמיעוט הוא מיעוטא דמיעוטא לא סמכינן לי' לחזקה לא מצינו חולק דהרשב"א במ"ה כ"כ בפירוש גבי מיעוט שאינם מומחין אלא דס"ל דמיעוט מומחין מקלקלין הוי מיעוט חשוב ומש"ה כ' דאפילו אי נימא כהרא"ה דהכל מומחין מ"מ איכא מיעוט מומחין מקלקלין ונ"ל דהרא"ה סובר מיעוט מומחין מקלקלין הוי מיעוטא דמיעוטא וע"כ ל"ל דהכל מומחין דאל"כ בצירוף מיעוט שאינם מומחין דרובם מקלקלין עם מיעוט מומחין מקלקלין הוי מיעוט חשוב וכמ"ש בס' ש"ה כלל ט"ו ע"ש ונ"ל דהרשב"א לא מסתבר לי' לשאר המיעוטין לומר זה מיעוט גמור הוא וזה מיעוטא דמיעוטא אלא כל שהם מיעוט מיעוט גמור הוא ומש"ה חשוב מיעוט מומחין מקלקלין מיעוט גמור אלא היכי דאפילו המיעוט אינו בודאי אסור ואיכא ממנו קצת היתר הוי מיעוטא דמיעוטא כמו מיעוט שאינם מומחין דקצת מהם שוחטין שפיר וע"כ נקרא לדידי' מיעוטא דמיעוטא ר"ל קצת מן המיעוט שאינם מומחין אוסרין ולא כולם ולא שייך לדידי' מיעוט חשוב ומיעוט גרוע כלל לכן עיקר קושייתו הי' ממיעוט מומחין מקלקלין ולא ממיעוט שאינם מומחין דהוי מיעוטא דמיעוטא וכמ"ש ותירוץ שני תירוצים א' דכל מיעוט סמכינן לחזקה אם לא היכי דודאי נתעסקו לסלק החזקה ב' דכל מיעוט לא מצרפינן לחזקה אלא שמיעוט השני המסולק מן הרוב אבל מיעוט הראשון העומד כנגד הרוב כמאן דליתי' דמי ונ"ל דגבי רוב מא"ש אע"ג דאיכא מיעוט שאינם מומחין ומהרוב מומחין יש מיעוט מומחין מקלקלין לא אמרינן דהמיעוט מומחין מקלקלין מסולק מהרוב דלאו כל שאינם מומחין מקלקלין ויש לנו לומר רוב שחיטות כשרות ומיעוט פסולות כנ"ל בכוונתו ומדוקדק הוא במ"ה למדקדק היטב בדבריו ע"ש ומ"מ נ"ל דמודה לגמרי לסברת התוס' אלא דלא פסיקא לי' לקרות מיעוטא דמיעוטא אלא בכה"ג וכ"מ מדבריו ביבמות דף קי"ט שם שהביא בשם הרמב"ן שהקשה בעיסה אמאי לא סמכינן מיעוטא לחזקה ופירש"י משום דהוי רובא דאיתא קמן והרמב"ן תירץ כיון דודאי נגעו אתרע חזקה דעיסה וסיים הרשב"א ועוד יש לי לומר דשאני האי מיעוטא דהכא דאתה מסלקן מהרוב אבל מיעוט העומד נגד הרוב אינו חשוב לצטרף כלל ע"ש ואח"כ הקשה הא איכא עוד מיעוט שאינם יולדות והו"ל פלגא בהדי מיעוט מפילות וכי סמכא להו אחזקה הו"ל רובא ותתייבם וכ' לתרץ וז"ל וכ"ל דמיעוט שאתה מסלקו מהרוב כמפילות ראוי להצטרף אבל מיעוט כזה שעומד כנגד הרוב אינו ראוי להצטרף כמו שכתבתי למעלה ושמא נאמר דשאינן מתעברות מיעוטא דמיעוטא הוא ולא חשוב ול"ע עכ"ל הרי דגם כאן לא ניחא לי' לומר דהוי מיעוטא דמיעוטא ותירץ לפי שטתן דדוקא המיעוט המסתלק מהרוב מצרפינן לחזקה אלא דתירוץ זה לא ניחא לי' לדעת הרמב"ן דלעיל דס"ל דמצרפינן כל מיעוט לחזק' והוצרך לדחוק אליבי' דהוי מיעוטא דמיעוטא וסיים בצ"ע משמע דלא מסתבר לי' לחלק בין המיעוטים אלא מדוחק וכמ"ש וממילא במיעוט מפילות א"נ לדחוק דהוי מיעוטא דמיעוטא דאפילו הוי מיעוט חשוב ליכא פלגא כיון דרוב שאינן מתעברות הוי מיעוטא דמיעוטא [אכן הריטב"א כ' דתרווייהו הוי מיעוט שלם שגם מיעוט מפילות לא הוי מיעוט כפ"ע הביאם הנ"י שם ע"ש] ולסברת הרמב"ן והרשב"א דהיכי דמתעסקין לבטל החזקה לא סמכינן

שמכינן מיעוטא לחזקה חולק הרא"ה בבד"ה וכ"מ מהתוספת והרא"ש שהוצרכו לומר דהוי מיעוטא דמיעוטא וכן על סברת הרשב"א והריטב"א הנ"ל דדוקא היכי דהמיעוט מסולק מן הרוב וכן על סברת הריטב"א דהיכי שאין המיעוט אוסר בודאי לא סמכינן לחזקה חולקין שאר הפוסקים ולשני הסברות האלו לא שייך כלל לומר גבי פרה חולבת סמוך מיעוטא לחזקה דאין המיעוט מסולק מן הרוב גם אע"פ שמיעוט חולבות אע"פ שאינן יולדות מ"מ אין ודאי שלא ילדה דשמא ילדה אלא דאפשר לומר רוב חלב בא אחר לידה ומיעוט קודם לידה ומשמע מדברי הריטב"א דמיעוט שאינו ודאי אסור אפילו מיעוטא דמיעוטא לא הוי דאל"כ נצטרף עם מיעוטא דמיעוטא מומחין מקלקלין ויהיה מועט שלם וכמ"ש בההוא דיבמות במיעוט שאינם יולדות עם מיעוט מפילות וע"כ כמ"ש ואפשר מומחין מקלקלין אפי' מיעוט דמיעוט לא חשיב לה וכן נ"ל להתוס' והרא"ש אי ס"ל כהריטב"א דמצרפין ב' מיעוטי דמיעוטי למיעוט שלם ולפ"ז דברי הרשב"א אלו הם כהתוס' והרא"ש ודוק ומ"מ משמע מדבריו דלסברא זו א"ל לסברת הי"מ שהביא לעיל דהוי מיעוטא דמיעוטא ובזה מחולק עם הרשב"א במ"ה וע"ל אות כ"ט. ויש להקשות בסוגי' דפסחים דף ד' ודף ט' הנ"ל דאמרינן דהוי ודאי וודאי אבל משום רוב לא הוי מוליא מידי ודאי חזקה דמעיקרה בשלמה לשטת הרא"ה ניחא וכן לשטת התוס' והרא"ש נ"ל היכי דהמיעוט הוי מיעוטא דמיעוטא כודאי דמי ולשטת הרמב"ן והרשב"א הנ"ל כיון דלאו ודאי נתעסקו לבטל החזקה אלא הרוב מתעסקין והמיעוט לא מתעסקין שמכינן המיעוט לחזקה כנראה מדבריהם במקומות הנ"ל ובנדה דף י"ח ע"ב ע"ש וכן לסברת הריטב"א הנ"ל היכי דהמיעוט ודאי אסור ה"נ הוי המיעוט ודאי אסור אכן לסברת הרשב"א והריטב"א הנ"ל דהיכי דהמיעוט אינו מסולק מן הרוב לא סמכינן מיעוטא לחזקה וכן להנך דסוברים דההוא דיבמות ר"מ הוא ולרבנן לא סמכינן מיעוטא לחזקה קשה ל"ל ודאי וודאי הא הרוב עדיף ודוחק לומר דס"ל דודאי ל"ד ור"ל רוב דא"כ ספק שרלה לומר דמוליא מידי ודאי היינו ספק גמור והוא תימה דאיך נתיר מספק בשלמא במזן אפשר לומר דהוי ס"ד כיון דבדיקת חמץ דרבנן מקילין מספקן אבל במנורה דהוי ספק דאורייתא איך נתיר מספק ובדוחק י"ל דהוי מצי להקשות ולטעמך הך דמנורה היכי שרי מספק מדאורייתא ולמסקנא ח"ש או אפשר דס"ל דהוי ספק הרגיל וכמ"ש התוספת דף ט' ד"ה ואת"ל גבי ספק אכלוהו לכן אע"ג דלא הוי רוב בעי למימר דמוליא מידי ודאי ול"ע:

וראיתי למהרי"ט אלגזי בפ"ג דבכורות אות ל"ט שהביא בשם הרב מחנה אפרים בנמוקיו על הרמב"ם בפ"ג מה' יבום שהקשה על התוספת והרא"ש מהא דאמרינן בחולין י"א מנ"ל דאזלינן בתר רובא ויליף מפרה אדומה אע"ג דאיכא חזקת טומאה דגברא נגד הרוב וניחא סמוך מיעוטא דטרפות בהדי חזקה דגברא ועמ"ש מהרש"א בס בתוס' ד"ה מנא הא מלתא ומהרי"ט אלגזי כ' עליו דעל התוס' והרא"ש לא שייך להקשות דס"ל דמדרבנן חיישינן ולא מדאורייתא ולא שייך להקשות אלא על הרמב"ן דס"ל דמדינא הוא ע"ש ואני לא ידעתי אנה מלא דהרמב"ן ס"ל דמדאורייתא הוא ולענ"ד מלשון הרמב"ן והפוסקים הנ"ל שהביאוהו שכתבו דלר"מ הוי ספק גמור ולרבנן הוי קרוב לודאי ליזול בתר רובא משמע דלר"מ הוי דאורייתא ולרבנן מדרבנן הוא ואין חילוק בזה בין הרמב"ן להתו' והרא"ש כלל ולא מצאתי שום חילוק ביניהם בזה אלא דלכאורה גם אי מדרבנן הוא שייך להקשות האיך אבל האי גברא קודם ע"י הזאה זו כיון דטמא מדרבנן אם לא כימא דלא החמירו חכמים בדבר כיון דא"א בע"א דא"כ לא יטהר לעולם אכן לענ"ד אדרבה לשטת הרמב"ן לק"מ דס"ל היכי דודאי נתעסקו לבטל החזק' לא סמכי' מיעוטא לחזקה וכמ"ש לעיל:

והרב מ"א תירץ דוקא היכי דהחזקה והרוב הם בגוף א' כהך דיבמות שהיתה הגרה בחזקת ריקנית שלא הי' לו בנים ורוב מתעברות סותר החזקה בכי הא חיישינן למיעוט' כיון דהחזקה סותר הרוב לגמרי אבל היכי דהחזקה והרוב אינם בגוף אחד כגון גבי פרה אדומה דבבהמה ליכא חזקה דטרפה

אלא דאיכא חזקה דטמא ואין זה סותר לרוב בהמות דאינם טרפות לא סמכינן מיעוטא לחזקה ומהרי"ט אלגזי הקשה עליו דא"כ למה הוצרך הרא"ה לומר לסברת הרמב"ן דרוב מא"ש ל"ד אלא כל ולענ"ד יש להקשות נמי למה הוצרכו הרמב"ן והרשב"א לומר כיון דנתעסקו לבטל החזקה והתוס' והרא"ש דהוי מיעוטא דמיעוטא והמעי"ן במחנה אפרים שם ירא' דבזאת תירץ בזה קושיית הפוסקים אלו ע"ש אכן לענ"ד אפשר לתרץ קושית הרב מ"א דבפרה אדומה רוב בהמות כשרות הוי רוב כפ"ע ושייך הרבה פעמים היכי דליכא חזקה נגדה כגון לענין לאכול מבשר כל בהמה ע"כ לא סמכינן המיעוט לחזקת גברא שיבא אח"כ והוי כמו בהך דפיסה דודאי נגע וכמ"ש לעיל ומהאי טעמא מיטמאין העוסקין בפרה אדומה טומאה ודאי אע"פ שיש להם חזקת טהרה משא"כ בהנך אין כ"מ ברוב נשים מתעברות ויולדות ולרוב מאשמ"ה אלא לענין אשה זו ובהמה זו מקרי רובא וחזקה בגוף א' והרוב סותר החזקה וכבר כתבתי סברא זו גם לעיל [וע"ע מ"ש לקמן מזה] עוד ראיתי דאפשר להסביר סברא זו באופן אחר וכעין שכתבו הט"ז ביו"ד סי' ק"י ס"ק ט"ו והש"ך שם ס"ק ס"ד אות כ"ט לענין ס"ס נגד חזקה דיש חילוק בין אם החזקה הוא נגד הס"ס כגון ס"ס בשחיטה לא הוי ס"ס ובין היכי דהחזקה אינו נגד הרוב כגון ס"ס בדריסה וכדומה הוי שפיר ס"ס אע"ג דיש חזקה בהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת ע"ש ורוב הוי כס"ס ויש לחלק גם כאן כן דרוב בהמות לא שייך כלל לחזקת הטומאה אבל רוב מתעברות ויולדות הוי חזקת האשה כנגדה ממש וכן רוב מא"ש מ"ה הוי כמו רוב שחיטות כהונן וכמ"ש לעיל ואיכא כנגדה ממש חזקת איסור דבהמה ודוק:

שוב ראיתי בשו"ת השיב משה חחו"מ סי' פ"ב בענין זה דברים שלא זכיתי להבינם והנה באות כ"ה שם הביא דברי התוס' חולין דף י"א ע"א ד"ה מה"מ שהקשו נ"ל קרא דאזלינן בתר רובא הא כיון דילפינן כבר דאזלינן בתר חזקה כ"ש בתר רובא דהא רובא עדיף מחזקה ע"ש והקשה על דבריהם דלימא ממון יוכיח דאזלינן בתר חזקה ולא בתר רובא ע"ש ואני כתבתי בשו"ת לעיל בשם ת' מהרי"ט ח"ב חא"ע סימן כ"ז דחזקה דאזלינן בתרה בדיני ממונות היינו דוקא חזקה מכח סברא וחזקה כזו עדיף מרוב אבל סתם חזקה דגריע מרוב פשיטא דלא אזלינן בתרה לד"מ ועת"ם שם בשם תה"ד סי' ר"ז ובשם א"ז ח"א סי' תש"ם ודוק. גם מה שהקשה דאי יליף רוב מחזקה לא יוכל לומר דרובא עדיף מחזקה דדיו לבא מן הדין להיות כנדון ע"ש לענ"ד לק"מ דטעמא דאמרינן דיו הוא דכיון דעיקר דינא לא ידענו לבא מן הדין אלא משום דילפינן לי' מהנדון ולולי שיש לנו ילפותא מהנדון לא הוי דיינינן חומרא זו לבא מן הדין משום חומרו אלא הוי אמרינן אע"ג דחמור הוא אין לו דין חומרא זו אלא משום דחזינן דהנדון הקל יש לו חומרא זו כ"ש הבא מן הדין דחמיר מני' אבל ליתן לו חומרא יותר מהנדון מנ"ל דלמא אע"פ שהוא חמור מהנדון אפ"ה אין לו חומרא יתירה כזו כמו דלא הוי ידעינן ליתן לו חומרא כלל לולי דילפינן מהנדון אבל יותר מנ"ל אבל הא ודאי דידעינן מסברא שהוא חמור מהנדון דאל"כ לא הוי ילפינן מני' אפילו להשוותו לנכדון אלא דמ"מ לא ידעינן ליתן לו חומרא יותר מהנדון וכנ"ל וממילא היכי דא"ל לתן לו חומרא יתירה אלא דהבא מן הדין והנדון מתנגדים זה מול זה אזלינן בתר הבא מן הדין כיון שידענו מסברא שהוא חמור מהנדון ולא יסבינן חומרא יתירה ממה דהוי יהבינן להנדון אי לא הוי מתנגד לבא מן הדין וממילא יהבינן חומרא זו גם לבא מן הדין היכי דלא מתנגד להנדון וממילא גם כשמתנגדים זל"ז אזלינן בתר הבאמן הדין כיון דחמור מהנדון ואין זה בכלל דיו כנלענ"ד [וכיולא בסברא זו כתבו התוס' קידושין דף י' ע"ב ד"ה זו שביאתה בשם ר ש מקולי ע"ש]:

עוד כ' שם באות כ"ו להקשות על ר"ת והרא"ש והריטב"א והרא"ה והרשב"א אמאי אמרינן בלאדו גדייו ותרנגוליו ומלאן שחוטים ברוב ישראל מותר נימא סמוך מיעוט עכו"ם לחזקת שאינו זבוח [וכמו כן הי' יכול להקשות גבי ס' חניות

מוכרת

מוכרת בשר שחוטה וא' מוכרת בשר נבלה אמאי אזלינן בנמלא אחר הרוב] והוכרח לתרץ דברובא דאיתא קמן לא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה ע"ש ולמ"ש ליישב ק' המחנה אפרים נתיישבה גם ק' זו דגם כאן שייך הרבה פעמים הרוב בלא חזקה כגון דבר שאין לו חזקת איסור או לענין השבת אבדה וכמבואר בח"מ סי' רנ"ט ס"ג וגם אין החזקה כנגד הרוב ממש ע"כ לא אמרי' סמוך מיעוטא לחזקה וגם לתירץ המח"א נתיישבה ק' זו ג"כ שגם כאן איכא בגוף א' ולדידי' צריך לתרץ ק' המח"א הנ"ל דלא החמירו כיון דא"א בע"א וכמ"ש לעיל ומ"מ מ"ש שם באות כ"ט ברובא דאיתא קמן לא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה נראה נכון וכמו שהביא באות ל"א ראי' מדברי רש"י קידושין דף פ' ע"א וכמ"ש גם אני בטוה"ש לקמן אכן מ"ש עוד שם הא דאמרינן אין הולכין בממון אחר הרוב הוא מטעם סמוך מיעוטא לחזקת ממון ודוקא רובא דליתא קמן אבל רובא דאיתא קמן הולכין אחריו גם בממון הוא היפך כל הפוסקים שהבאתי בטוה"ש לעיל ח"ב אות י"א שכתבו אהא דמלא תינוק מושלך דאין הולכין בממון אחר הרוב וכמו שהוכיח בקה"ס כלל ו' אות ד' בשם התס"ד מדברי התוס' הבאתי דבריו שם בטוה"ש ועוד תמוה גדולה לענ"ד הא דעת התוס' דלא אמרינן כלל סמוך מיעוטא לחזקה והרשב"א והריטב"א כתבו לחד שנויא דלא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה אלא היכי דהמיעוט מגרע מהרוב וההא דאין הולכין בממון אחר הרוב לא פליגי והלכה רווחת הוא וע"כ לאו מטעם סמוך מיעוטא לחזקה הוא ואע"פ שכתבו התוס' ב"ק דף כ"ז ע"ב ד"ה קמ"ל דאיכא מיעוט וחזקה וכ"כ בקה"ס כלל ו' דסמוך מיעוטא לחזקת ממון הבאתי דבריהם בטוה"ש לעיל ח"ד אות י"ב ע"כ לשון מושאל הוא ובאמת אפילו במקום דלא אמרי' סמוך מיעוטא לחזקה אין הולכין בממון אחר הרוב להוציא מן המוחזק וכמ"ש וע"כ צ"ל בתירץ קושייתם מרוב דיינים כמ"ש האחרונים שהבאתי שם.

עוד זאת ראיתי כי טוב לבאר דאמרינן בקידושין דף ע"א תינוק בנמלא בלד העיסה ובצק בידו רוב תינוקת מטפחין ומיעוט אין מטפחין ועיסה בחזקת טהרה עומד וסמוך מיעוטא לחזקה ואתרע לי' רובא ופירש"י ובצק בידו בידוע שנטל מן העיסה ורוב תינוקת מטפחין בשרצים ונבלות שנאספם וכ' התו' והריטב"א שם דלרש"י אפילו ראינו שנגע בעיסה סמכינן חזקת טהרה דעיסה למיעוט אין מטפחין וכ"כ הרמב"ן והרשב"א בנדה דף י"ח ע"ב שכן דעת רש"י וחלקו עליו הרמב"ן והרשב"א והריטב"א דהיכי דודאי נגע אין חזקתה של עיסה כלום שהרי הורעה אלא הבא בתינוק ודאי עמא ורוב תינוקת מטפחין בעיסה ומיעוט אין מטפחין בעיסה ואיכא למימר אדם טהור נטל מהעיסה ונתן בידו וכן פירשו התוס' בשם ר"ת ולכאורה מכ"ש דרש"י לא ס"ל סברת הרשב"א והרמב"ן הנ"ל דהיכי דודאי נתעסקו לבטל החזקה לא סמכינן מיעוטא לחזקה וכמש"ל דגבי תינוק אתרעה החזקה טפי מחזקת בהמה לגבי רמא"ש מ"ה אלא דאפשר לומר הסברא להיפך דהיכי דנתעסקו כמתכוין לבטל החזקה גרע טפי ולא סמכינן מיעוטא לחזקה משא"כ בהך דעיסה לא נתכוין לעסוק לבטל החזקה והט"ז ביו"ד סי' א' סק"ו כ' דכיון דאסרינן הבשר לא שייך להעמיד הכלים על חזקתן והיינו כסברת הרמב"ן והרשב"א והריטב"א הנ"ל וכ"כ עוד הריטב"א עירובין דף ל"ו ע"א בשם ר"מ נר שניאור ע"ש [וראיתי בנוב"י מהדו"ק חיו"ד סי' ס"ה שתמה על הר"ש פ"ב דמקוואות סוף מ"ג שכ' דאע"ג דהאדם טמא מעמידין הטהרות בחזקת טהרה דאיך אפשר זה ע"ש והנך רואה מחלוקת הקדמונים בזה והר"ש כרש"י אלא שהרמב"ן בנדה שם כ' דאין מוכרח כ"כ בפירש"י מ"מ אין תפיסה על הר"ש דס"ל כפשט דברי רש"י וכמו שהבינו הפוסקים הנ"ל מדבריו]:

ולענין הלכה כבר כתבתי דהסכמת הש"ע בא"ע סימן קנ"ו בההוא דיבמות דסמכינן מיעוטא לחזקה וביו"ד ר"ס א' כ' הש"ע שרוב הרגילין לשחוט הם בחזקת מומחין משמע ולא כל ודלא כהרא"ה וכבר כתבתי דלסברת התוס' והרא"ש כמעט כל הפוסקים מודים דמיעוטא לא סמכינן לחזקה ויש לספק בהנך דינים דהרמב"ן והרשב"א והריטב"א הנ"ל אי קיי"ל כן.

והנה ביו"ד סימן שע"ז ס"ג פסק הש"ע דחלב פוטר ואפשר ס"ל דאין זה חזקה וכמ"ש לעיל בשם הפוסקים דאדרבה העמיד הולד בחזקת שאינו קדוש בבכורה ואיכא חזקת ולד המסייע להרוב ול"ד לכל הני ורמ"א הביא י"א דאין סומכין על מה שהוא חולבת וע"כ ס"ל דגם כאן סמכינן מיעוטא לחזקה וכ"כ בפסקי מהרא"י סי' קכ"ט בפירוש ולכאורה ס"ל דחזקת האם שלא ילדה עדיף מחזקת הולד בבא מכחו ומכ"ש רוב כה"ג דעדיף מחזקה הבא אח"כ היכי דודאי החזקה אחר הרוב אזיל ומכחו בא אע"ג דלא הי' כ"מ מתחלה בהחזקה או בכרוב בהוא ומכ"ש היכי דנתעסקו בפירוש לבטל החזקה ויותר כ"ל דס"ל דחזקת הולד ממה שהי' קודם שילא לאויר העולם לא חשוב חזקה דירך אמו הוא ומשילא לאויר העולם אין לו חזקת עצמו כלל רק הכל תלוי בחזקת אמו ועמ"ש לקמן באות נ' עוד מזה. וראיתי להפמ"ג ביו"ד סי' א' במ"ז סק"ו ובס' ג"ו כלל ס"ב דנסתפק אם נאסר איזה דבר מספק מחמת חזקה אם נברר מזה עוד איסור ושם יש חזקה להיפך מאי ע"ש ודבריו צריכין ביאור ואבארם כפי הנראה לענ"ד. מתחלה כ' ובאם הספק ע"ד הקרי וההזדמן ודאי השני כראשון מהא דשו"ת מהרי"ב"ל הובא בדיני ס"ס אות א' בשור ספק טרפה ובשלו בכלים אסור להו אף דהי' חזקה טובה לכלים ומבעיא לי' אם הראשון מחמת חזקה נאסר מספק כ"ל דר"ל דלולי החזקה הי' לנו להתיר לגמרי וע"י החזקה נאסר מספק וכגון שהי' רוב להתיר דהוי אזלינן בתר רובא וע"י החזקה לאיסור אמרי' סמוך מיעוטא לחזקה ואתרע לה רובא ואסור מספק וא"כ כ' דאפילו נימא דאם הראשון נאסר ע"י החזקה בודאי דהשני נגרר בתרי' והוי ודאי איסור דהוי תרתי דסתרין מ"מ היכי דהראשון לא נאסר ע"י החזקה אלא בספק נימא בשני החזקה להיתר ושרי והביא לסיוע ממ"ש התוס' חולין דף י' ע"ב ד"ה ודלמא אדנפיק ונדה דף כ' ע"ב ד"ה התם שהקשו גבי בית המוסגר שנכנס אדם לתוכו ובא בסוף שבוע ומלאו שחסר דטמא האדם טומאה ודאי דמוקמינן הנוגע והבית על חזקתם ולא אזלינן אחר חזקת האדם ומ"ש ממקוה שטבל בה אדם ומלאו שחסר דאזלינן אחר חזקת האדם ע"ש ומזה נלמד אפילו הי' בודאי טמא ואני תמה על ראייתו זה דבנדה שם כתבו ליישב דשאני מקוה דרגילות להתחסר מעט מעט ע"ש וא"כ אדרבה לאידך בכ"מ אזלינן בתר חזקה הראשונה לכן גבי נגע אזלינן בתר חזקת הבית ומטמאינן האדם טומאה ודאי ושאני גבי מקוה דחזקתה גרוע לכן אזלינן אחר חזקת האדם ושוב מטמאינן הטהרות שנגע בהם טומאה ודאי ולא אזלינן בתר חזקת הטהרות והנה דברי התוס' שם צריכין ביאור וז"ל שם וי"ל דגבי מקוה רגילות להתחסר מעט מעט ולכך איכא למימר דמעיקרא חסר אבל הנגע רגילות להתחסר בבת אחת פתות מכגרים לכך אמרינן הכא השתא הוא דחסר ואוקי הנגע בחזקת שלם ביציאת כהן מן הבית וכשטימא הכהן את הבית אפילו נתחסר הנגע אח"כ קודם שנכנס זה גזרת הכתוב הוא שהבית טמא עד שירפאה הכהן בסוף שבוע ויטהרנו עכ"ל וכבר הקשה מהר"ם מלובלין בחידושיו דמ"ש ואוקי הנגע וכו' הוא שפת יתר לכאורה [וגם במקו"א סי' תס"ז ס"ק י"א עמד על דברי תוס' אלו וע"ש מ"ש] וכ' לפרש דכוונתם ליישב שלא תקשה דמ"מ נוקים חזקה דגברא נגד חזקת הבית והוי ספק ולזה כתבו דבשעה שילא הכהן מן הבית עדיין לא נכנס האדם לשם ולא היה חזקה דגברא ונטמא הבית בודאי ואפילו נתחסר אח"כ גזרת הכתוב הוא שיהיה טמא אלא דלפ"ז לא צריך במקוה הטעם החסר ואתיא ומהר"מ נדחק בזה ע"ש [וגם במקו"א שם לא כ' ע"ז כלום] ולפמ"ש לעיל א"ש דהיכי דאיכא כ"מ בחזקה הראשונה לגבי דידי' השני נגרר אחריו והיכי דליכא כ"מ לגבי דידי' אלא לענין הבא מכחו מעמידין חזקה הראשונה נגד חזקה השני' והוי ספק וכאן גבי מקוה אזלינן ודאי אחר חזקת גברא וגבי נגע אחר חזקת הבית לכן הוכרחו לומר במקוה דחזקת המקוה גרוע ולא הוי חזקה אפילו כס"ע לכן בטלה נגד חזקת גברא וגבי נגע הוי חזקה טובה כס"ע ונעשה ודאי קודם שנכנס האדם ואח"כ נזה"כ הוא [ומלאתי גם' נרוך טעם דין סד"ר היכי דאתחזק איסורא פ"א בכנ"ה שם שעמד ג"כ על דברי התוס' הלו ע"ש מ"ש ע"ז ולפי דבריו ס"ל להתוס' כדעת הב"ה דאפילו

דאפילו היכי דאפשר לומר סמוך לשחיטה נטרפה אסורי' הגבינו' למפרע והוא תימה שלא הזכירו זה הפוסקים גם לא ידעתי לדבריו צ"ל במקוה הטעם דחסר ואתאי ע"ש ולמ"ש א"ש וכת' בית אפרים חיו"ד סי' מ"ו הקשה נימא ע"י חזקת גברא שמא נתחסר הנגע קודם ההסגר ע"ש מ"ש ע"ז ולענ"ד קודם הסגר היה כ"מ לגבי דידי' וכ"ש שלא היה כ"מ רק לגבי דידי' השני נגרר אחריו ואחר ההסגר שאין כ"מ לגבי דידי' מ"מ גזרת הכ' הוא ודוק] ובזה נתיישב גם מ"ש התו' בחולין דף י"א ע"א ד"ה מה"מ דילפינן דרובא עדיף מחזקה מפרה אדומה דלא מוקמינן גברא בחזקת טומאה ע"ש דהתם נמי רוב אפר אין כ"מ אלא לענין הזאה לכן לולא דרוב עדיף מחזקה הוי ספק ולא נגרר האיש אחר חזקת האפר ומ"מ לענין דלא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה כתבתי לעיל דלא אמרינן בה סמוך מיעוטא לחזקה כיון דמ"מ מועיל רוב הפרה לענין לאכול מבשר כל בהמה ולטמאות העוסקים בה ואפשר כיון דעיקר סמוך מיעוטא לחזקה מדרבנן הוא בקל דהיכן לה. עוד כ"ל דלא שייך לומר לענין סמוך מיעוטא לחזקה דכיון דאין כ"מ באפר אלא לענין הזאה נצטרף המיעוט לחזקה דאדרבה כיון שנשתנה ונעשית לבטל חזקת האדם לא שייך לומר דע"ז יגרע הרוב שהיה לו קודם לכן שהי' עדיף מחזקה ועתה יצטרף המיעוט להחזקה משא"כ אי לא הוי אמרי' רובא עדיף מחזקה לענין לגרור השני אחר הראשון אמרינן כיון דחזקת האפר וחזקת האדם שניהם אין כ"מ אלא לענין האדם מאי חזית לדחות חזקת האדם מקמי חזקת האפר אדרבה נימא אוקמא האדם על חזקתו ולא יהיה שייך כלל חזקה לגבי אפר כיון דאין כ"מ לשום דבר משא"כ בההוא דתינוק דע"כ התינוק בחזקת טומאה לשאר דברים וכשנעמוד העיסה על חזקתה יהא סותר חזקת התינוק לכן מעמידין התינוק על חזקתו ובזה לא סתרינן חזקת העיסה מעיקרא אלא אמרינן עתה נטמא ע"י התינוק אע"כ רובא עדיף מחזקה לכן רוב של אפר עדיף מחזקת האדם ושוב לא שייך לצרף מיעוט טרפות לחזקת האדם שוב ראית דא"ל לומר דרוב הפרה היה כ"מ מעיקרא לענין לאכול מבשרה אלא דהאפר גופי' יש כ"מ ברוב שלה לטהר טמאים אחרים וכיון דרוב עדיף מחזקה לא מבטלינן הרוב הקיים ע"י סמוך מיעוטא לחזקה משא"כ בשוחט דע"כ איירי בליתי' קמן ואין כ"מ לענין שחיטות אחרות שהרי נבדוק אותם או קודם השחיטה או אח"כ לכל מר כדאית לי' אכן אמרינן שפיר סמוך מיעוטא לחזקה ומ"מ אין לסברות אלו הוכחה מדברי הראשונים וק' המח"א אפשר לתרץ כפשיטות כמ"ש לעיל דלא החמירו כיון דא"א בע"א. עוד הביא הפמ"ג שם מתוספתא הביאה הר"ש פ"ב מ"ב דמקואות ופסקה הרמב"ם פ"י ה"ז מה' מקואות שני מקואות אחד כשר ואחד פסול וטבל בא' מהם מטומאה חמורה ועשה טהרות הרי אלו תלויות ולא אמרינן אוקי האדם אחזקת טומאה וממילא התרומה טמאה ודאי וע"כ משום דבתרומה אוקי חזקת התרומה להדי חזקת גברא וסיים בג"ו וז"ל הא בתרומה שנעשו בכלים [כ"ל דה"ה באדם] שנעשו ע"ג מקוה שנמדד ונמצא חסר אפשר דטהורים לגמרי דחזקה דהשתא דמקוה איכא טובא כחזקה דתרומה עכ"ל והנה המש"ל שם כ' בהיפך דבמקוה שנמדד ונמצא חסר טמאות בודאי הביאו בס' ג"ו שם וכ' עליו וז"ל ולא ידענא דהרי הדברים ק"ו ומה התם דאיכא חזקה דמקוה דמעיקרא שהיא אלימא נגד חזקה דאדם אפ"ה אדם טמא מכח חזקה דהשתא דהרי חסר לפניך וממילא מטמאין התרומה מכ"ש כאן דאין יודע באיזה טבל דאיכא חזקה טובא ואלימתא העמיד גברא על חזקתו ודאי טמא וממילא התרומה טמאה ודאי ולכן דבריו צ"ע ויסוב דעת וכו' עכ"ל ולענ"ד שפתי המש"ל ברור מללו ודבריו מיוסדים על אדני פז מדברי רש"י בגיטין דף ל"ב ע"ב שהביא הט"ז שם וכן הרמב"ם שם ה"ו כ' גבי מקוה שנמדד ונמצא חסר כל טהרות שנעשו ע"ג למפרע טמאות וע"כ דאדם או כלים טבלו במקוה ההוא ונגעו בטהרות ומשמע דטמאות ודאי ויש לתמוה על הפמ"ג איך עלה על לבו לומר דתרומה שנעשה בכלים שנעשו ע"ג מקוה שנמדד ונמצא חסר דטהורה לגמרי הרי משנה וגמרא ערוכה הוא דטהרות טמאות ומה לי תרומה או חולין מ"מ הי' להם חזקת טהרה ומה לי טבל אדם או כלים מ"מ היה להם חזקת טומאה וטעמא דמלתא דחזקת מקוה לא הוי חזקה כלל כיון דחסרה לפנינו וחסר ואתאי לכן אוקי גברא או כלים אחזקייהו והטהרות בין חולין בין תרומה נגררים אחר האדם או הכלים שנטבלו משא"כ שני מקואות דבחזקת ספק קיימו גם אדם או כלים שטבלו בא' מהם אינם טמאים אלא מספק ואפילו נודעו המקואות איזהו כשרה ואיזהו פסולה הכשרה בחזקת כשרות עומדת והפסולה בחזקת פסול אדם או כלים שנטבלו בא' מהם וא"י באיזהו מהן אל עליהם חזקת שני המקואות ואינו טמא אלא מספק והתרומה והטהרות שנגע בהם הרי הם כיוצא בו וממילא למדנו דאע"פ שהוא אינו טמא אלא מספק לא אמרינן אוקי טהרות ותרומות על חזקתייהו ויהיו טהורות משום דנגררו אחר האדם והכלים דטמאי' מספק והן תלויות וכבר כתבתי שכן דעת הרמב"ן והרשב"א גבי תינוק שהיה בחזקת טמא וודאי נגע וצ"ל דאפילו לרש"י דס"ל בהך דתינוק דמעמידין העיסה על חזקה היינו משום שלא היה ודאי טמא אלא רוב תינוקת טמאים משא"כ במקוה שהי' ודאי טמא לספק אם נטהר נגררין הטהרות אחר האדם ובפרט לפמ"ש הרמב"ן בנדה דף י"ח דהיכי דודאי נגע בעיסה מודה רש"י פשיטא ניחא כנלענ"ד בזה:

סוף דבר הכל נשמע לענ"ד להלכה לפי הסכמת רוב הפוסקי' הנזכרים כי דבר שהיה בחזקת איסור בין שנעשה ע"י החזקה ודאי איסור או ספק בין ספק ע"י הקרי וההזדמן ונגרר האיסור לדבר אחר שיש לו חזקת היתר מעמידין אותו על חזקת הראשון כיון דא"כ דינו כראשון וא"א לומר הראשון אסור והשני מותר וכ"ז אם היה חזקת הראשון כ"מ לגופה אבל היכי דאין בגופה שום כ"מ דלאו בר איסור והיתר הוא ואין כ"מ בו אלא לענין הבא מכחו כולדו שני החזקות אחת לאיסור ואחת להיתר מחזיקין שניהם ואם ע"י הראשון הי' ודאי עתה שיש השני נגדו הוי ספק ואם ע"י הראשון הי' ספק עתה שיש השני נגדו מותר לגמרי וכן אם הראשון רוב ויש חזקה נגדו ודאי נולד השני מהראשון ובא מכחו אם יש כ"מ בהרוב בפ"ע הוי השני ודאי איסור ואם אין בו כ"מ אלא לענין הבא מכחו סמכינן מיעוטא לחזקה והוי ספק מדרבנן ואע"ג דמתחלה הי' כ"מ בהחזקה או בהרוב ההוא לעצמו מ"מ אם עתה נשתנה ואין כ"מ לגופי' כגון פרה אחר שנעשה אפר לא נגרר רוב וחזקה הראשונה על השני ואפשר לומר דגבי רוב אמרינן כה"ג רובא עדיף מחזקה ולא סמכינן מיעוטא לחזקה גם אפשר לומר דהאפר גופי' יש בו כ"מ לטהר עוד טמאים אחרים ולכן לא אמרינן בו סמוך מיעוטא לחזקה ואין הכרע לסברות אלו בדברי הראשונים והיכי דנתעסקו בפירוש לבטל החזקה אע"פ שאין כ"מ בהרוב לעצמן הוא מחלוקת בין הפוסקים לדעת הרמב"ן והרשב"א לא סמכינן מיעוטא לחזקה ופוסקים אחרים חולקים עליהם והיכי דהמיעוט הוי מיעוטא דמיעוטא לא סמכינן לחזקה אם לא בהצטרף עוד מיעוטא דמיעוטא הוי מיעוט שלם והיכי דהמיעוט אין ודאי אוסר ויש ממנו צד להיתר הוי מיעוטא דמיעוטא. שוב אינה ד' לידי תשו' הגרי"ל וראיתי בס' קנ"א [הוא כת' שהביא הש"ך בס' ק"ז סק"ב ומש"ש סי' קס"ב הוא ע"ש] שכ' וז"ל ועוד צ"ע אי מהני חזקה דהך חתיכה להידך וכו' אע"ג דבנגע חשבינן לחזקת גברא וכן במקוה וכן בפרה יש לחלק דכל הני עיקרא אתא לבטל חזקת גברא ויותר חילוקים שמחלקים שם אך חזינא דלא אזלינן בשום דוכתא אלא בתר מלתא דאתיליד בי' הספק ולא אזלינן בכר' [תיבה זו אין לה ביאור והוא ט"ס אבל הכוונה מובן] לבתר חזקת טהרה עכ"ל. והנה מ"ש דלא אזלינן אלא בתר מלתא דאתיילד בי' הספק היינו כמ"ש לעיל דהשני נגרר אחר הראשון ולא אזלינן בתר חזקת השני אכן מ"ש לעיל מזה דבנגע חשבינן לחזקת גברא וכן במקוה וכן בפרה אינו מובן לי דבנגע אזלינן בתר חזקת הבית וכן בפרה בתר חזקת הפרה ולא אזלינן בתר חזקת גברא ובמקוה אזלינן בתר חזקת גברא. גם מ"ש דכל הני עיקרא אתא לבטל חזקת גברא דאדרבה מהאי טעמא אין לנו לחשוב לחזקת גברא וכ"ל דט"ס הוא וצ"ל דבנגע לא חשבינן וכו' ומ"ש וכן במקוה ר"ל מקוה שלא נמדד ונמצא חסר דלא אתרעי חזקת המקוה דאלו מקוה שנמדד ונמצא

חסר

חסר פשיטא לי' דטעם יפה יש בדבר דאזלינן בתר חזקת גברא שהרי חזקת המקוה אתרעי וכמ"ש התוס' וכוונתו דמעיקרא רצה להוכיח מהכך דלא אתרעי חזקה דידהו ואזלינן בשני בתר חזקת

ג שייך ג"כ לחלק חמישי. ספק דרבנן לקולא כשיש מקום לחול הספק הא לא"ה י"ל לא (יג) עמש"ל הלכות בכורות פ"ד

הראשון ודהה דמכאן אין ראי' דעיקרא אתי לבטל חזקת גברא ועיקר תירוץ זה שייך על מקוה ועל פרה ובנגע אפשר נ"ל סברת התוס' ואפשר יש לפרש סברא זו על נגע ור"ל דכיון דהבית מוסגר שלא יכנס שם שום אדם שלא יטמא הוי כאלו עומד לכך לטמא כל הנכנס לתוכו וגם הנכנס לתוכו הוי כנכנס ע"ד כן וע"ז מסיים אך חזינא וכו' ר"ל דמ"מ הדין דין אמת דלא אזלינן בשום דוכתא וכו'. ויש להסתפק בדבריו אחר שמסיק דבכ"מ גוררין חזקה של הראשון להשני לי תו לא צריך לסברא דלעיל דעיקרא אתא לבטל חזקת גברא או דבהך לא שייך גרירא כיון דליכא נ"מ בחזקה ראשונה לגבי דידהו אם לא מסברא זו דעיקרא אתא לבטל חזקת גברא. ונ"מ יש להקשות לפי סברא זו דעיקרא אתא לבטל חזקת גברא אמאי הקשו הפוסקים על רוב מצוין אצל שחיטה מ"ה דנימא סמוך מיעוטא לחזקה הא עיקר השוחט אתא לבטל חזקת הבהמה ודוחק לחלק דהכא עיקרם נעשו בשביל כן משא"כ השוחט אע"ג דמתעסק לבטל חזקת הבהמה מ"מ עיקרו לא נברא בשביל זה ואפשר דלא מועיל סברא זו אלא דמה"ט עדיפא חזקה של הראשון ומ"מ שייך לומר סמוך מדרבנן וצריכין אנו להתירוצים של הפוסקים הנ"ל כל אחד לפי שיטתו ולדעת הרמב"ם והרשב"א מועיל סברא זו דגם סמוך לא אמרי' מהאי טעמא וכנ"ל ומ"מ התוס' ודאי לא ס"ל סברא זו דא"כ האיך הקשו מפרה דרובא עדיף מחזקה מדלא אזלינן אחר חזקת האדם הא אפשר לומר דרובא וחזקה כי הדדי נינהו והא דלא אזלינן אחר חזקת האדם משום דעיקרו עומד לבטל חזקת האדם וגם אפשר לא הוי צריכי למימר גבי נגע דגוס"כ הוא וכמש"ל ואפשר דסברא זו הוא סברת הרמב"ן והרשב"א הנ"ל שכ"כ לענין דלא אמרינן סמוך וה"ה לזה ולכן שיים ויתר חילוקים לסברת התוס' גבי נגע וגבי פרה הטעם לדידהו דרובא עדיף מחזקה וצ"ל לדידהו במקוה שלא נמדד ונמצא חסר אם הינו מוחזק להיות מימיו מתמעטין הוי כודאי ואם הוא מוחזק להיות מימיו מתמעטין א"כ דחיישינן כדאיתא בבי' ר"ה סעיף ס"ה כנלענ"ד. עוד כ' רש"י בקידושין דף פ' דברובא דאיתא קמן לא סמכינן מיעוטא לחזקה הביאוהו הרמב"ן והרשב"א והריטב"א בכל מקומות הנ"ל ולא חלקו עליו בזה אלא שכתבו דבלא"ה ניחא ע"ש אבל לדינא לא מצאתי חולק עליו וזהו שהעליתי במלידתי מוסכמת רוב הפוסקים וכ"כ גם בשו"ת השיב משה חחו"מ סי' פ"ב [וע"ע מ"ש בזה באות שאח"ז]:

שוב ראיתי דאפילו נימא גבי טומאה דלא נגרר חזקת האדם על הטהרות זה לא שייך באיסור שנתבשל בכלי' וכדומה שנאסרו הכלים ע"י שנבלע בהם גוף האיסור והוי כאלו גוף האיסור מעורב בהם ודאי אחר הראשון נגרר דממשות הראשון מעורב בהם משא"כ גבי טומאה דלא נטמא אלא בנגיעה ולא נבלע ממשות הטומאה בטהרות ולא מייתי הט"ז מהא דגיטין גבי תרומה אלא מבת מכ"ש ובאמת אפילו נימא חולק שם מודה כאן ורוב מא"ש לגבי הבהמה וכן חזקת הפרה לגבי הטמא שמזין עליו דמי לטהרות ועיין בהגהות או"ה ס"כ אות נ' וס"ג אות כ"ד ודוק היטב. והמקו"ח סי' תס"ז סק"ו כ' דכשנמצא חיטה בעיסה שנשאר בידו אחר שחתך ממנו ונתן לאחרים דהעיסה שנשאר בידו אסורה ומה שביד אחרים מותרים דהעיסה שנשארה בידו כיון שנמצא הריעותא עלי' חיישינן ממקום למקו' שמא היה החטה במים ומה שביד אחרים שלא נמצא הריעותא עליהם לא חיישינן בהו ממקום למקום ולא מספקינן שמא היה החטה במים ואמרינן על העיסה נפלה עלי' קודם שחתכו שאר העיסות ממנה דמחזקינן מזמן לזמן מ"מ מותרים דכשם שלא נתחמצה העיסה כך לא נתחמצה החטה ואע"ג דהא בהא תלי' מ"מ אותה העיסה אסורה והשאר מותרים עכ"ד ע"ש וכבר כתבתי שאין כן דעת הפוסקים ומה שהביא ראי' לזה מדברי הרשב"א בת"ה בית ג' שער ו' שכ' דכשיש ספק בבהמה אם אתיליד בה טרפות קודם שחיטה או אחר שחיטה הבהמה אסורה דכיון שנמצא הריעותא בה לא מוקמינן לה אחזקה והגבינות שנעשו ממנה מותרים דכיון שלא נמצא הריעותא בהם מוקמינן לגבייהו הבהמה בחזקתה ואמרינן לאחר שחיטה נעשה וה"נ אמרינן כאן בחזקה דכאן נמצא כאן היה עכ"ד אני תמה דדברי הת"ה אלו ודאי אינם מוסכמים להלכה והלכה רווחת ביו"ד סי' כ' דבדבר שיכול לומר שנעשה הריעותא לאחר שחיטה גם הבהמה מותרת אע"פ שנמצא בה ריעותא מ"מ מוקמינן אותה אחזקתה [ואפשר גם הת"ה לא קאמר אלא היכי דודאי התחיל לנקוב קודם שחיטה אלא דספק שמא לא נגמרה הנקובה מב' לדין עד אחר שחיטה וא"כ לא יצתה מחזקתה מחיים ע"ש בת"ה ודוק] ולגבי הגבינות קיי"ל בסי' פ"א ס"ב דאפילו ודאי נטרפה הבהמה מחיים מותרי' הגבינות דתלינן דמחיים סמוך לשחיטה נטרפה וכבר כ' הט"ז שם סק"ג על דברי ת"ה אלו שאינו מאמין שיצאו דברים אלו מפיו ע"ש. ומה שנסתייע עוד מדברי הכ"ס חולין דף י' שכ' על דברי הר"ר יונה דס"ל דנשמע הנף ספק קודם שחיטה או אחר שחיטה אסיר אע"ג דהגבינות שנעשו מבהמה ונמצאת טרפה מותרים וז"ל וזה דומה למ"ש הגמרא שכין אתרעי בהמה לא אתרעי דעד כאן לא אסרינן כ"א הבהמה דאתרע אבל הגבינות שבוחזק בכשרות עד עתה ולא אתרעי חזקה דידהו שרו אע"ג דחזקתן תלוי בחזקת הבהמה ה"נ חזקת הבהמה תלוי בחזקת הסכין ומ"מ אמרינן כיון דהבהמה לא אתרעי היא בכשרה עכ"ל ולענ"ד נפמ"ל לחלק בין היכי דהחזקה הראשונה יש נ"מ לגופה דהא אזלינן בתרא ומעמידין גם השני על חזקת הראשון ובין היכי דהראשון אין בו נ"מ כלל בהחזקה ואין נ"מ בהחזקה אלא לענין השני דהא אזלינן גם אחר חזקת השני אין ראי' מדברי הכ"ס דה"נ גבי סכין אתרעי אין נ"מ כלל לענין הסכין אימתי נפגם ולא נ"מ אלא לענין הבהמה וע"כ לרב חסדא דס"ל הרי שחוטה לפניך וס"ל ש"ש להבהמה חזקת היתר לא משגיחין דסכין והוי כאלו נשחטה הבהמה בלא ריעותא דכל ספק שנמצא אח"כ דאפשר לומר שנעשה אחר שחיטה דמותר לדידן וה"נ הך בהמה לר"ח דלא מקרי ריעותא בשחיטה כיון דאין בבהמה ריעותא יש לבהמה חזקת כשרות לר"ח אלא דהרר"י ס"ל דכל היכי דאתיליד ריעותא בגופה הוי כמו ספק בשחיטה דלא אזלינן בתר חזקה אלא כיון דאין בגופה ריעותא אזלינן בתר החזקה ואין חזקה אחרת כנגדה וה"נ בהך גבינות דלגבי בהמה אין נ"מ מתי נטרפה דמ"מ טרפה היא כיון דסמוך לשחיטה נטרפה ואין נ"מ בזה אלא לענין הגבינות לכן אזלינן בתר הגבינות משא"כ אלו היה שום נ"מ לענין הסכין גופי' מתי נפגם ולענין הבהמה מתי נטרפה דאז לא הוי מעמידין אותם על חזקתם כיון דאתיליד בהו ריעותא בגופייהו והוי אמרינן בהו מעיקרא איפגם הסכין ונטרפה הבהמה גם לענין הבהמה והגבינות הבאים מכחם הוי אמרינן בהו מעיקרא איפגם הסכין ונטרפה הבהמה ואסורים כנ"ל ובלא"ה אין דברי הכ"ס אמורים אלא להר"י דס"ל דבספק השקול אפילו לא אתילד ריעותא מחיים לא מוקמינן אחזקה אבל לדעת התוספות דבספק השקול אפילו אתיילד ריעותא בגופה כל דלא אתיילד ריעותא מחיים מוקמינן אחזקה וכוותייהו פסק רמ"א בסי' כ' ס"א וכמו שהאריך בזה הש"ך שם סק"ג ע"ש וממילא לדידהו אין חילוק בין אתיילד ריעותא בגופה או לא לעולם מוקמינן אחזקה וה"נ כאן לענין אותה העיסה שנמצא החטה עלי' לא מחזקינן ממקום למקום וצ"ל שגם הר"י מודה כאן דלא אמרינן להיפך דנגד זו שנמצא הריעותא בה מחזקינן ממקום למקום ואסירה וע"כ כולם אסורות כיון דלא שייך לומר זו אסורה וכולן מותרות דע"כ לא שמענו להר"י אלא דס"ל דהריעותא מפקעת חזקה דמעיקרא אבל להחזיק הריעותא ממקום למקום לא שמענו לי' וע"כ צריכין אנו לדברי הט"ז דחיישינן שמא נפלה עיסה המולה ממקום אחר למלה זו ומה שהקשו המקו"ח דמה"ת לחוש לזה לק"מ דכיון דמיירי בחטה בקיעה או נתרככה עכ"פ ע"כ אמרינן דנתבקעה או נתרככה מקודם וכמ"ש המ"ז ע"ש ובזה מתורץ גם מה שהאריך הטור לומר דישראל רגילין לשמור המים ועיין במ"ז שביאר דבריהם על נכון: (יג) עיין מש"ל: הנה מקור הדברים במשנה עירובין דף ל"ה ע"א נתגלגל חוץ לתחום נפל עליו גל או נשרף תרומה

ונטמאת

דנטמאת מבעוד יום אינו עירוב משחשיכה ה"ז עירוב אם ספק ר"מ ור' יהודה אומרים ה"ז חמר גמל ר' יוסי ור"ש אומרים ספק עירוב כשר ובגמרא דף ל"ו ע"א רמינן דר' יוסי אדר' יוסי דתנן בפ"ב דמקואות מ"ב אבל בטומאה קלה כגון שאכל אוכלין טמאין ושותה משקין טמאין וכו' וירד לטבול ספק טבל ספק לא טבל ואפילו טבל ספק טבל בארבעים סאה ספק לא טבל כמ' סאה וכן ב' מקוואות באחת יש בה מ' סאה ואחת אין בה מ' סאה וטבל באחת מהן ואינו יודע באיזה מהן טבל ספקו טהור ר' יוסי מטמא ומשנינן אמר רב הונא בר חיננא שאני טומאה הואיל ויש לה עיקר מה"ת וכו' ואב"א הא דידי' הא דרבי' וכו' רבא אמר התם היינו טעמא דר' יוסי העמיד טמא על חזקתו ואימא לא טבל אדרבה העמיד מקוה על חזקתו ואימא לא חסר במקוה שלא נמדד תניא כ"לד אמר ר' יוסי ספק עירוב כשר עירוב בתרומה ספק מבעוד יום נטמאת ספק משחשיכה נטמאת וכן בפירות ספק מבעוד יום נתקנו ספק משחשיכה נתקנו זה הוא ספק עירוב כשר אבל עירוב בתרומה ספק טהורה ספק טמאה וכן בפירות ספק נתקנו ספק לא נתקנו אין זה ספק עירוב כשר מ"ט תרומה דאמר העמד תרומה על חזקתה ואימא טהורה הוא פירות נמי העמד טבל על חזקתו ואימא לא נתקנו לא תימא ספק מבעוד יום נתקנו אלא אימא ספק מבעוד יום נדמעו ספק משחשיכה נדמעו ע"כ הגמרא. והנה הש"ך בכללי ס"ס אות כ' כ' למד מכאן דבספק דרבנן היכי דאתחזק איסורא אזלי' לחומרא דקיי"ל כר' יוסי וכשנויא דרבא דבמקוה כיון דיש להעמיד טמא על חזקתו ספקו לחומרא אפילו היכי שאין לו עיקר מה"ת והכו"פ בבית הספק והמנ"י בק' הספקות אות ל"ו הקשו עליו דהא הרמב"ם פסק בפ"י מה' מקואות ה"ו בהך דספק טבל ספק לא טבל דספקו טהור הרי דאע"פ שיש חזקת טומאה אמרי' ספקו טהור ודעתם דדין זה במחלוקת שנוי' דלהרמב"ם דפסק כת"ק ספקו לקולא אע"ג דאתחזק איסורא ולהרשב"א דפסק כר"י ספקו לחומרא באתחזק איסורא [אלא דהמנ"י כ' דהרשב"א דוקא ביש לו עיקר מה"ת כ"כ ויתבאר אי"ה לקמן] והנה בפ"ו מה' עירובין הי"ג כ' הרמב"ם ספק חשכה ספק לא חשכה אין מערבין עירובי תחומים לכתחלה ואם עירב ה"ז עירוב וכו' ה"ה וז"ל והרשב"א ז"ל הקשה ע"ז ממה שיתבאר בסמוך [הט"ו] שאם עירוב בתרומה ספק טמאה ספק טהורה שאינו עירוב אלמא לא אמרי' ספק עירוב כשר אלא כשהיתה לו חזקת כושר ברורה וכו' שמכאן נלמד למי שערב ספק יום ספק לילה שאינו עירוב ואני אומר שכבר נשמר רבינו מזה שטעם ספק התרומה שאינו עירוב משום דבעינן סעודה הראוי' מבע"י וליכא. דאדרבה פשיטא לן שלא היתה ראוי' זו לאכילה ואע"פ שאסורה מחמת ספק מ"מ לגבי אכילה חזר הספק כודאי וכו' והכין מסתברא לי מסוגיין דכפ' בכל מערבין דף ל"ו דלדידן דקיי"ל תחומין מדרבנן ספק העירוב אפילו לא הוית לי' חזקה ברורה כל שאין חזקה כנגדו כשר וכן כדין דהוי ספק דרבנן ולקולא וכו' עכ"ל מבואר מדבריו דאלו היה חזקה כנגדו דהיינו חזקת איסור היה מודה הרמב"ם דספקו לחומרא ולא נחלקו הרמב"ם והרשב"א אלא בדליכא חזקה לא לאיסור ולא להיתר דלהרשב"א בעינן חזקה ברורה להיתר והנה לפי דברי ה"ה אלו קשיין דברי רש"י אהדדי דבעירובין שם בד"ה העמיד טמא על חזקתו כ' דבעירוב איכא חזקה לקולא ולחומרא העמיד אדם על חזקת תחום ביתו ואימור לא עירוב תרומה על חזקתה ועירוב ובדרבנן לקולא אזלינן ובשבת דף ל"ד ע"א פירש גבי בעירובי תחומין עירוב ביה"ש כשר ואמאי הא איכא חזקת תחום ביתו וליכא חזקה אחרת כנגדה בשלמא להרמב"ם ל"ק דאפשר לומר דלא ס"ל חזקת תחום ביתו וכמ"ש התוספת בעירובין דף ל"ה ע"ב ד"ה א"ר ירמי' אבל לרש"י קשה ונ"ל דס"ל דספק ביה"ש הוי כמו ספקא דדינא דלא שייך לומר אוקמא אחזקה דבשביל חזקה לא ישתנה הדין וכמ"ש האחרונים בכמה דוכתי וה"נ לא שייך לומר בשביל שיש לזה חזקת תחום ביתו הוי ביה"ש לילה וכמ"ש התב"ש כעין זה בסי' כ"ט אות א' ולפ"ז נ"ל דטעמא דתרומה ספק טומאה ספק טהורה דאינו עירוב משום דבעינן סעודה הראוי' מבע"י ומ"ש רש"י ד"ה ספק טהורה וז"ל דקודם שהניחה שם נולד לה ספק ולא היה שם חזקת הכשר

עירוב מעולם עכ"ל היינו דאי נולד לה הספק אחר שהניחה הוי סעודה כראוי' מבע"י דבשעה שהניחה ראוי' היתה וכ"מ מדברי רש"י בד"ה בעינן סעודה הראוי' שכ' וז"ל דבשלמא מתניתין סעודה הראוי' הוא והשתא הוא דאתיליד בה ספק עכ"ל משמע דאפילו אתיליד בה השתא לאחר שהניחה ספק טומאה ספק טהורה הוי עירוב כשר ואפילו בגוונא דהתרומה טמאה מספק ואין מעמידין אותה על חזקת טהרה אפ"ה העירוב כשר דמקרי סעודה הראוי' מבע"י כיון דבשעה שהניחה ראוי' היתה. עוד נלענ"ד לתת טוב טעם לדברי רש"י והרמב"ם שפסקו גבי ביה"ש דמותר בדיעבד דיש לו חזקת יום דמוספקא לא נחתא קדושה עלי' וכמ"ש המ"א סי' שמ"ב גבי ביה"ש של מוצאי שבת דמספקא לא פקעה קדושה ע"ש. ומעתה לפי דברי הכו"פ והמנ"י הנ"ל אם נאמר כדברי ה"ה הנ"ל קושיין דברי הרמב"ם אהדדי דפ"י מה' מקואות ס"ל דספק דרבנן להקל אפילו אתחזק איסורא וכאן כ' ה"ה לשיטתו דהיכי דאיכא חזקת איסור מודה הרמב"ם דספקו לחומרא אכן אם נאמר שלא כדברי ה"ה הוי א"ש דברי הרמב"ם דס"ל דיש לאדם חזקת תחום ביתו אלא דהרמב"ם לשיטתו דאפילו איכא חזקת איסור אזלינן בספקא לקולא והרשב"א לשיטתו דס"ל היכי דיש חזקת איסור לא אמרינן ספקא דרבנן לקולא לכן בעינן דוקא חזקת טהרה דהעירוב נגד חזקת תחום ביתו וגם דברי רש"י יתיישבו דאע"פ שכ' בעירובין דבעינן חזקה נגד חזקת תחום ביתו היינו לר' יוסי דקאי התם אליבי' ובשבת אזיל להלכתא וס"ל כהרמב"ם דלא קיי"ל כר' יוסי אלא כר"מ אכן לדברי ה"ה קשה וכמ"ש:

וראיתי בחוו"ד בבית הספק שם שכ' דאדרבה ממקום שהביאו הכו"פ והמנ"י לסתור דברי הש"ך משם ראי' לדברי הש"ך דהא בנטמא באב הטומאה של דבריהם מודה ת"ק דטמא כמ"ש הראב"ד פ"י מה' מקואות ה"ו והמש"ל שם והטעם דבולד הטומאה דרבנן איכא תרי דרבנן ע"ש ואני תמה דהא באב הטומאה דרבנן גם ספק ליטמא ונטמא טמא כמ"ש הרמב"ם פט"ו מה' שאה"ט ומשנה שלימה הוא פ"ד דטהרו' מי"א וכ' שם הרמב"ם בפירושו וז"ל אמנם אם נסתפק האדם אם נטמא באב מאבות הטומאה אשר הם מדברי סופרים ספקו טמא עכ"ל וע"כ הטעם כמ"ש המש"ל בפ"י מה' מקואות שם דבאב הטומאה כיון דאיכא שנטמא באב הטומאה מדאורייתא עשאוהו כדאורייתא ע"ש ומ"מ לייסב דברי המ"מ לדעת הרמב"ם נוכל לומר דס"ל דבטומאה הקילו כיון דאיכא תרי דרבנן אלא דא"כ קשה הא דנ קשינן דר"מ אדר"מ דבעירוב ס"ל ספקו לחומרא ובטומאה ס"ל להקל נימא דבטומאה הקילו ונ"ל דהכי מקשה כיון דבתרי דרבנן אפילו אתחזק איסורא ס"ל להקל לא הו"ל בחד דרבנן היכי דליכא חזקת איסור ספקו לחומרא דכך לי חד דרבנן בלא חזקה כתרי דרבנן ואתחזק איסורא ע"כ הוצרך לשנוי קסבר ר"מ תחומין דאורייתא. והנה כבר הבאתי לעיל דברי ה"ה שהביא בשם הרשב"א דבעירובי תחומין אם הניח ביה"ש לא אזלינן לקולא וכ"כ הרשב"א בחידושיו שבת שם וכ"כ שם התו' והרא"ש והרמב"ן והריטב"א בחידושיהם והר"ן שם ויש להקשות דהא ודאי קיי"ל בכל דוכתי ספקא דרבנן לקולא ואפילו היכי דאסמכוהו אקרא וכמ"ש לעיל ח"א אות כ' כ"א ואפילו נימא דס"ל כמ"ש המ"א סי' רס"א סק"ד דטעמא דאסור לערב ע"ת בספק חשכה דמקנא ביתא הוא היינו לכתחלה אבל בדיעבד קיי"ל בח"מ סי' ר"ח דהקונה קנין בשבת קנה בדיעבד ומצאתי בנוב"י מהד"ק חיו"ד סי' ס"ה שכ' דטעמייהו משום דאיכא חזקת תחום ביתו והרמב"ם לא ס"ל חזקת תחום ביתו לכן ס"ל דבעירוב ביה"ש כשר בדיעבד וחזקת איסור לא שייך כאן דקודם שבת לא שייך איסור תחומין כלל ולא אתחזק איסורא כלל וביה"ש מיד נולד הספק ע"ש אכן רש"י דס"ל חזקת תחום ביתו לדידי' ע"כ נ"ל חד מהנך טעמי שכתבתי לעיל ונ"ל דהנך פוסקים דס"ל חזקת תחום ביתו ס"ל דלא דמי לספקא דדינא דאין מעמידין אחזקה דכאן ממ"נ אי נתפוס הספק בביה"ש אם כבר נכנס שבת או לא הו"ל ספקא דאורייתא ואם תרצה להקל ע"כ צריך אתה להניח ספק ביה"ש ולתפוס הספק אם עירוב האיש הזה כדין או לא וא"כ איכא חזקת איסור וכמ"ש הנוב"י שם סברא

זו לחלק דבטבל במקוה ספק חסרה ספק שלימה א"א לנו לאחוז הספק במקוה עצמה אם כשרה הוא או פסולה דהו"ל סד"א דאם לא יהיה בה מ' סאה הוי פסולה דאורייתא וע"כ נתפוס הספק על האדם שטבל בה כיון שטבל מטומאה דרבנן וא"כ שוב איכא חזקת טומאה משא"כ מקוה ספק שאב על המקואות דכין אם כשרה היא או פסולה והוי ספק דרבנן דשאיבה בג' לוגין הוא דרבנן לכ"ע וליכא שום חזקה ע"ש וה"נ דכוותי' אלא דלכאורה אינו מובן מ"ש דא"כ נתפוס הספק על האדם שטבל בה מטומאה דרבנן הא כיון דעיקר הספק בדאורייתא ממילא גם האדם טמא כמ"ש א"כ בעירוב בתרומה ספק טמאה ספק טהורה דהוי סד"א כיון דעיקר הספק על התרומה וממילא העירוב נמשך אחריו וכן כתבתי לעיל אות ב' בשם הרבה פוסקים וה"נ ע"כ עיקר הספק על המקוה והוי סד"א וממילא האדם נמשך אחריו וא"ל לחזקה ונ"ל דבא לומר דאפילו היכי דליכא עוד ספק על המקוה כגון שככר נתמלאה וכדומה והי' לנו להקל מספקא דנגררא דהוי סד"ר א"א דאיכא חזקה וע"כ בכה"ג מיירי דאל"כ לא הוי מיטהר ר"מ דודאי הוי סד"א וא"כ לכאורה בעירב ביה"ש הוי סד"א ונ"ל דאע"ג דביה"ש הוי סד"א לענין עשיית מלאכה אין העירוב תלי בעשיית מלאכה ולענין עירוב הוי הספק בביה"ש רק לדרבנן וזה נ"ל מדויק בלשון רש"י בשבת שם שכ' וז"ל ה"נ סד"ר הוא כלומר הא מלתא דמספקא לן אי ביה"ש יממא או לילה במלתא דרבנן אתרע לן בעירובי תחומין דרבנן וכל סד"ר לקולא עכ"ל כ"ל דר"ל אלו הוי הספק בדאורייתא אע"ג דכ"מ האידנא לדרבנן הוי אזלינן לחומרא כיון דתלי באד"א אבל כאן עיקר הספק בדרבנן אתרע לן דלא תלי כלל בעשיית מלאכה דאורייתא לכן אזלינן מספק להקל ומ"מ לענין להעמידו על חזקתו ס"ל להנך פוסקים דכיון דעיקר הספק כאן בביה"ש הוא לענין אם קנה העירוב ע"כ מעמידין אותו על חזקתו. עוד כ' הנוב"י שם דהרמב"ם בהט"ו שם רמז לסברא זו דטעמא דספק טמאה ספק טהורה משום דהוי הספק בדאורייתא שכ' בטעמא דאינו עירוב דבעינן סעודה הראוי' מבע"י וליכא ור"ל דכיון דעל איסור אכילה אנו דנין ממילא בטל העירוב עכ"ד ולענ"ד הנה כי דברי המ"מ הי"נ גם מעין לכאורה כדבריו בזה הרמב"ם רמז עוד דבר חכמה בזה דהנה בגמרא אמרינן מעיקרא עירב בתרומה ספק טמאה ספק טהורה אין זה ספק עירוב כשר ואח"כ בעא רב שמואל בר רב יצחק מרב הונא הי' לפניו שתי ככרות אחת טמאה ואחת טהורה ואמר עירבו לי בטהורה בכ"מ שהוא מהו תיבעי לר' יוסי תיבעי לר"מ ע"כ לא קאמר ר"מ התם דליכא טהורה הכא הא איכא טהורה או דלמא אפי' לר"י לא קאמר אלא התם דאם איתא דהיא טהורה ידע לה [ופירש"י ומשום ספק טומאה לא מיפסלא דאמר אוקמא אחזקה] אבל הכא הא לא ידע לה א"ל בין לר"מ בין לר"י בעינן סעודה הראוי מבע"י וליכא [פירש"י ואין עירובו כלום דאפילו חמר גמל לא הוי וכו'] ע"כ והנה ע"כ לרב שמואל דלא הוי ידע סברא דבעינן סעודה הראוי' מבע"י והוי סבר דטעמא דבריי' בתרומה ספק טהורה ספק טמאה משום דליכא חזקה הי' סבר דהוי חמר גמל כמו לר"מ ור' יהודה במשנה דלא ס"ל טעמא דחזקה ורב הונא אידם לו דטעמא דברייתא משום דליכא סעודה הראוי' מבע"י ע"כ ליכא למיבעי כלל בשתי ככרות וממילא לפ"ז לא הוי עירוב כלל ואפילו ספקא לא הוי וכמ"ש רש"י דאפילו חמר גמל לא הוי לכן דקדק הרמב"ם בהט"ו וכ' אינו עירוב שאינה סעודה הראוי' ר"ל דלמסקנא מסקינן בטעם זה וממילא אינו עירוב כלל ואפילו ספקא לא הוי וכמ"ש רש"י דאפילו חמר גמל לא הוי לכן דקדק הרמב"ם בהס"ו וכ' אינו עירוב שאינה סעודה הראוי' ר"ל דלמסקנא מסקינן בטעם זה וממילא אינו עירוב כלל דאפי' ספקא לא הוי וכן כ' בשער המלך פ"י מה' מקואות ה"ו כלל א' ע"ש ואין זה טעם הנוב"י דלטעם הנוב"י מידי ספקא לא הוי נפיק כיון דתרומה גופא ספקא הוי ואע"ג דרש"י ס"ל חזקת תחום ביתו וכמ"ש לעיל מ"מ לא אמרינן לדידי' דבתרומה ספק טמאה ספק טהורה אפיל לרב שמואל דלא ס"ל דבעינן סעודה הראוי' מבע"י הוי בודאי לא עירב משום חזקה דלגבי ספק תרומה לא שייך חזקה ואפילו כימא דרש"י לא ס"ל דספקא דתרומ' כמשך אגררא ושייך לדידי' שפיר להעמיד גררא על חזקתו וכמ"ש לעיל אות ב' דס"ל דמעמידין טהרות על חזקתן אע"ג דהתינוק בחזקת טומאה מ"מ לא שייך להעמיד גררא על חזקתו עד שנתפוס הספק על האדם שעירב וא"כ שוב הוי סד"ר ואפשר לומר דס"ל דסד"ר באתחזק איסורא ספקא הוי ולא ודאי ומ"מ צריכין אנו לסברת הנוב"י להרמב"ם לרב שמואל דלא ס"ל דבעינן סעודה הראוי' מבע"י וגם ה"ה קושטא דמלתא כ' דלהרמב"ם הוי טעמא דבעינן סעודה הראוי' וכמסקנא דגמרא ומ"מ מודה דלרב שמואל צריכין אנו לסברת הנוב"י ודוק:

עוד כ' הנוב"י שם דטעמא דהחמיר בש"ע בין בא"ח בסימן שצ"ד ס"א ובין בא"ח בסי' ת"ק ס"ו בספק הניח היינו משום דכיון דהספק הוא אם הונח העירוב מעיקרא אמרי' חזקה שלא הונח כלל ואפילו ר"מ מודה בזה ואע"ג דבמקואות מטהר ר"מ בטומאה קלה אפילו במקים חזקת טומאה ופסק כוותי' הרמב"ם פ"י דמקואות ה"ו היינו היכי דודאי טבל אלא שאנו מסופקים אם טבל כראוי אתרע החזקה ואפילו ספק טבל ספק לא טבל כיון שבינו שם ירד לטבול ומיירי דודאי ירד לטבול ע"כ אתרע החזקה אבל בספק הניח העירוב דלא אתרע החזקה כלל אזלינן לחומרא עכ"ד ונראה מדבריו דלכן לא ס"ל להרמב"ם חזקת תחום ביתו בודאי הניח העירוב ע"ש וכיוצא בזה כ' הריטב"א בשם הר"מ בר שניאור אליבא דרש"י דדוקא היכי דאיכא תרי כתי עדים המכחישין זא"ז ס"ל לר"מ דהוי חמר גמל אבל ליכא עדים אלימא חזקת העירוב דהוי טהור מחזקת נגררא דהוי קאים בחזקת תחום ביתו משום דבכ"מ אין לנו לידון חזקה אלא מדבר שהספק בא ממנו ומדמי לה להא דאמרינן גבי מקוה העמד אדם על חזקת טומאה ולא מעמידין טהרות על חזקתן ע"ש והיינו כיון דבודאי איכא עירוב אזלינן בתר חזקת העירוב ואתרע חזקה דידי' ומ"מ לי"ד ממש דברי רש"י לדברי הרמב"ם דלדברי רש"י דוקא כיון דאיכא חזקת טהרה דהעירוב אלימא מה"ט מחזקת תחום ביתו אבל בלא חזקת טהרה דהעירוב שפיר היו מעמידין בחזקת תחום ביתו ולהרמב"ם לפי דברי הנוב"י גם היכי דליכא חזקת טהרה כנגדה אתרע חזקת תחום ביתו ומ"מ אפשר לומר דרש"י לא כתב כן אלא לר"מ דס"ל תחומין דאורייתא א"כ לר' יוסי ולשטתו דס"ל בטומאה קלה אזלינן לחומרא כחזקה זו אבל לר"מ בדרבנן מודה דלא אזלינן בתר חזקה כזו ומעתה קמו דברי רש"י כדברי הרמב"ם ממש ואפשר לייסב דברי רש"י כפשטן דבשבת אזיל לשלכתא וס"ל כר"מ בהך דטומאה ולפי מאי דקיי"ל דתחומין דרבנן שוב מלאתי שכ"כ הכ"ב שם בסוף דבריו לרש"י דאליבא דר' יוסי כ"כ ע"ש אלא שכ' דהרמב"ם ס"ל דאפילו לר' יוסי ליכא כאן חזקת איסור דקודם שבת לא שייך איסור וכו' ולענ"ד אין זה מוכרח דאפשר לומר דהרמב"ם דפסק בעירוב ביה"ש כשר היינו משום דס"ל כר"מ בהך דמקואות אבל לר' יוסי הגם דלא שייך חזקת איסור מסברת הנוב"י מ"מ שייך חזקת תחום ביתו וככ"ל ואע"ג דרש"י ס"ל בהך דתינוק דמעמידין הטהרות על חזקתו אע"ג דודאי נגע בהם התינוק שהי' בחזקת טומאה וכמ"ש לעיל אות ב' בשמו אפשר לומר דכיון דודאי הניח עירוב כשר וספק אם נפסל וכן בדרבנן היכי דודאי אתילד ספקא הוי כמו ודאי עירוב כשר ע"כ אתרע חזקת איסור משא"כ בהך דתינוק דאע"ג דהתינוק בחזקת טומאה מ"מ אינו ודאי טמא ולדעת הרשב"א דס"ל כאן דלא אתרע החזקה בכה"ג ובהך דתינוק ס"ל דאתרע חזקת הטהרות צריך לחלק דדוקא בהך דתינוק דחזקת שנכנס לענין טומאה היא אמרינן דחל חזקת טומאה דתינוק על הטהרות משא"כ בהנך דלא שייך ספקא דביה"ש ולא בספק מקוה שלם על האדם אלא שבא להוציא אותו מחזקת תחום ביתו ומחזקת טומאה הא לא אמרינן עוד י"ל דלהקל לא ס"ל כן אפי' בדרבנן ונ"ל לדברי הנוב"י אע"ג דהתוספת חולין י' ע"א ד"ה סכין אתרעי כתבו דהיכי דיש חשש שהמקוה היתה חסרה בשעה שטבל לא אמרינן ודאי טבל היינו באד"א וליכא חזקה אחרת ממש כנגדה אבל באד"ר א"כ באד"א ואיכא חזקת אחרת ממש כנגדה מקרי בכה"ג אתרע החזקה א"נ התוס' לשטתם דבפ"ת בעינן דוקא חזקת טהרה ובעירב ביה"ש פסול דלא אתרע חזקת תחום

תחום ביתו משא"כ הרמב"ם ורש"י דס"ל דעירב ביה"ש כשר ס"ל דאתרע החזקה בזה וכמ"ש. ולפי דברי הנוב"י הונח לנו דברי הרמב"ם שנתקשה בהם המש"ל פ"ד מה' בכורות ה"א והניח בצ"ע ע"ש (ועמ"ש לקמן על דברי המש"ל אלו) שדקדק בש"פ י"ד מה' שא"ה וכ' וז"ל וכן אם היה ידיו עמאות והטבילן או נטלן ספק שהמים שטהרו בהן כשרים לידים ספק שהן פסולין ספק יש בהן כשיעור ספק אין בהן ספק שהי' דבר חוצץ על ידיו ספק שלא הי' הרי ידיו טהורות עכ"ל ולא כתב כ' ספק נטל ספק לא נטל דספק נטל הוי אתחזק חזקת טומאה ולא שייך למתני גבי נטילה לשון ירד כמ: דנקיט בפ"י מה' מקואות הנ"ל הטמא שירד לטבול ולכן כיון שעירב והטבילן או נטלן ביחד לא נקיט לא ספק נטל ולא ספק טבל משא"כ בפ"ו מה' ברכות הט"ו דמיירי מנט"י לסעודה דלא שייך חזקת טומאה לכן נקיט ספק נטל ספק לא נטל. אכן מלשון הש"ע בסי' של"ד ובסי' ת"ט שם שכ' והוא שיהי' לו חזקת כשרות וכו' אבל אם לא הי' לו חזקת כשרות וכו' משמע קצת דחזקת כשרות בעינן אבל לולי חזקת כשרות אף דודאי הניח עירוב לא הוי עירוב כשר ומשמע דלא בטלה חזקתו שלא עירב בזה ואפשר לדחות דחזקת כשרות לאו דוקא אלא כל שהניח עירוב בודאי חזקת כשרות קרי לה ובע"כ צריך לומר כן שהרי בע"ח לכ"ע מערבין ביה"ש וכמו שהקשה המ"א בסי' של"ד וגם בע"ת הביא בסימן תט"ו ס"ג דעה ראשונה בשתם דעירוב ביה"ש כשר אע"ג דליכא חזקת כשרות ובע"כ דמ"ש בסי' של"ד ובסי' ת"ט חזקת כשרות הוא לאו דוקא וכמ"ש:

עוד כ' הנוב"י שם אמ"ש הס"ך דהרשב"א בת' סי' ת"א לא הביא שנוי' קמא דמחלק בין יש לו עיקר מה"ת או לא אלא לומר דאיכא דסבר הכי ולא להלכה דז"א אלא דלכ"ע היכי דאין לו עיקר מה"ת אפילו אתחזק איסורא ספקו לקולא אלא דשנוי' קמא ס"ל דשום תחומין ליכא מדאורייתא אפילו חוץ לי"ב מיל ומגילא אין לו עיקר מה"ת ויש לתחומין עיקר מה"ת ע"כ צ"ל דליכא חזקה דאי הוי חזקה הוי ספקו להחמיר עכ"ד ואני תמה אם אפשר לומר כן שהרי הרשב"א ס"ל דתחומין י"ב מיל דרבנן וכמ"ש הב"י בסי' של"ז והוא מדברי ה"ה ר"פ כ"ז מה' שבת מטעם דס"ל דש"ס דילן אין סובר כהירושלמי דחוץ לי"ב מיל הוי דאורייתא ואיך יסבור הרשב"א דרבא בש"ס דילן סובר דחוץ י"ב מיל הוי דאורייתא וגם אמאי פסק דלא כרבא דודאי קיי"ל כרבא וכמ"ש הכ"ב שם וגם הפוסקים דחוץ לי"ב מיל הוי דאורייתא לא הביאו ראי' מדברי רבא אלו וגם הרשב"א דס"ל דחוץ לי"ב מיל הוי דרבנן והוי תחומין אין לו עיקר מה"ת וספק דעירב ביה"ש פסול משום חזקת תחום ביתו וע"כ ס"ל דאפילו אין לו עיקר מה"ת אזלינן לחומרא היכי דאיכא חזקה וכדברי הס"ך ועוד דהריטב"א כאן וכשפ"ק כ' דמדאמרינן דתחומין אין לו עיקר מה"ת משמע דחוץ לי"ב מיל ג"כ מדרבנן וכ' עוד כאן דהרא"ד דחה דאע"ג דחוץ לי"ב מיל הוי דאורייתא מ"מ תחום אלפים אין לו עיקר מה"ת דתחום אלפים לאו משום י"ב מיל גזרו דרחוקים זה מזה אלא סמכו אתחומי ערי הלוים ע"ש ומשמע דפשיטא לשניהם דלא פליגי הני אמוראי בהא וטעמייהו כ"ל דאי הוי פליגי אמוראי בש"ס דילן בהא לא הוי שתקו מלהשמיענו בפירוש אע"כ הי' הדבר פשוט להם עד שלא הצרכו לבארו לכן מר מתרץ דפשיטא להו כוותי' ומר מתרץ דפשיטא להו כוותי' ושניהם מודים דתחומין אין לו עיקר מה"ת לכ"ע לכל מר כי טעמי' ואפ"ה צ"ל לרבא דליכא חזקה דאי הוי חזקה הוי ספקו להחמיר וכדברי הס"ך:

והנה המנ"י שם כ' דה"ה פ"ו מה' עירובין כ' נ"כ שנוית דרב הונא בר חיננא להלכה וכוונתו למ"ש שם הי"ג וז"ל והיכן מסתברא לי מסוגיין דפרק בכל מערבין דף ל"ו דלדידן דקיי"ל תחומין מדרבנן ספק העירוב אפילו לא הוי חזקה ברורה כל שאין חזקה כנגדו כשר וכן בדין דהוי סד"ר ולקולא וזו הוא אוקימתא דרב הונא בר חיננא שחלק בין תחומין לטומאה כדאיתא התם וכו' עכ"ל ולפענ"ד נראה דר"ל דלרב הונא ב"ה ע"כ טעם דמקילין בספק עירוב הוא משום סד"ר לקולא ולא משום חזקת היתר דא"כ אפילו יש לו עיקר מה"ת נמי ומני' למדנו דה"ה לרבא משום סד"ר לחוד מקלינן דרבא לא נחלק על ר"ה ב"ח אלא דטעמא דטומאה לאו משום שיש לו עיקר מה"ת אלא משום שהי' לו חזקת טומאה אבל בעירוב קם לו רבא ג"כ כר"ה ב"ח דטעמא משום סד"ר להקל בכ"ל ברור פירוש דברי ה"ה למעיין שם היטב וא"כ אין מדברי ה"ה ראי' כלל:

עוד כי המנ"י שם דרבא ג"כ מודה לר"ה ב"ח דהיכי דלית לי' עיקר מה"ת אפילו איכא חזקה אזלינן לקולא ובטומאה לא מחמרינן משום חזקה אלא בצירוף הטעם דיש לו עיקר מה"ת והא דלא מתרץ כר"ה ב"ח משום דרלה לתרץ אפילו למ"ד תחומין דאורייתא עכ"ד והעולה מדבריו אלו דאפילו למ"ד תחומין דאוריי' ספק עירוב כשר לשנוי' דרבא ומאוד תמוהין דברים אלו לפ"ד חדא דרש"י כ' בפירוש בד"ה הטמיד טמא ובדרבנן לקולא אזלינן ע"ש הרי מבואר דדוקא מטעם תחומין דרבנן אתי עלה ואי הוי תחומין דאורייתא לא הוי מכשיר ר"י ולמה לנו לאפושי פלוגתא ולימא דהרשב"א פליג על רש"י ומפרש לה אפילו אי תחומין דאורייתא וא"כ אדרבה למדנו מדברי רש"י אלו דבתחומין אע"פ שאין לו עיקר מה"ת אי הוי לי' חזקת איסור הוי אזלינן לחומרא ומכ"ל לומר דר"ה בר חיננא פליג ע"ז ועוד דמ"מ מדברי רש"י נלמד דרבא ס"ל כן ומסתמא הלכתא כרבא וכמ"ש הכ"ב ועוד ק"ל דהכל טעמא מאי אי תחומין דאורייתא כי ליכא חזקת איסור מאי הוי הא מידי ספקא לא נפקא והוי סד"א ואי משום חזקת העירוב ולית לי' חזקת תחום ביתו וצ"ל לרבא דבטומאה טעמא דמחמיר ר"י משום דהטמיד טמא על חזקתו ואי לאו"ה מספקא היינו מטהרין דמדרבנן הוא ובעירוב בספק היינו אוסרין כיון דקאי למ"ד תחומין דאורייתא אלא משום חזקת עירוב וא"כ העיקר חסר בדברי רבא דאינו מפרש כלל טעם דכשר העירוב ומשמעות דבריו דמספק מכשיר וביותר ק"ל דא"כ אכן השתא דקיי"ל תחומין דרבנן וממילא אין לו עיקר מה"ת כדאיתא בגמרא לשנוי' דר"ה ב"ח גם כיש חזקת איסור כשר וא"כ ברייתא שמביא אח"כ עירוב בתרומה בספק טמאה ספק טהורה אין זה עירוב כשר להרשב"א דלא ס"ל טעמא דברייתא דהוי סעודה שאינה ראוי' מבע"י תקשה אמאי אינו כשר אי לא ס"ל חזקת תחום ביתו הוי סד"ר ואפילו אית לי' חזקת תחום ביתו הא הוי אין לו עיקר מה"ת ואפילו במקום חזקה ספקו להקל לשטתו ואי נימא דברייתא זו ס"ל תחומין דאורייתא א"כ אכן השתא לא קיי"ל כברייתא זו וא"כ אמאי הקשה על רש"י והרמב"ם דס"ל עירוב ביה"ש ע"ת כשר מסוגיא זו דעירוב בתרומה ספק טהורה ספק טמאה הא דבריהם כראוי מולקים לדידן דקיי"ל תחומין דרבנן ואדרבה לדברי הרשב"א קשה כיון דקיי"ל תחומין דרבנן אמאי פסק בעירוב ביה"ש ובתרומה ספק טמאה ספק טהורה להחמיר והגם דבתרומה ספק טמאה ספק טהורה אפשר לומר דס"ל ג"כ דבמסקנא איכא טעמא דסעודה שאינה ראוי' מבע"י אלא דהקשה על רש"י מרב שמואל דע"כ לא ס"ל האי טעמא דא"כ לא הוי בעא בשתי ככרות וכמ"ש לעיל אבל בעירוב ביה"ש קשה אמאי פסק להחמיר ואי נימא בכוונת המנ"י דרבא מתרץ למ"ד תחומין י"ב הוי דאורייתא הוי תחומין יש לו עיקר מה"ת וכ"מ שהכ"ב הבאתי דבריו לעיל כבר כתבתי שגם זה אי אפשר וא"ל לכפול הדברים וגם ברייתא זו עדיין לא מתיישבה להרשב"א דס"ל תחומין י"ב מיל דרבנן ואין להאריך יותר:

וראיתי בחוו"ד שם שהביא בשם הכו"פ שהקשה על הס"ך מהא דאתרוג אינו ניטל ביה"ש דשביעי ספק שמיני שכ' הר"ן הטעם משום דהוי סד"ר אף דאתחזק בר איסורא והחוו"ד תירץ דנטילת לולב הוא אד"ר ולא דמינן אד"ר מקמי' ספקא כמ"ש הרשב"א והר"ן בטעם מה שאינו נוטל לולב בא' מספק מטעם דלא דחינן טלטול דרבנן מקמי ספקא ע"כ ואני תמה על תירוצו זה דהא ביה"ש לא גזרו משום שבות לצורך מצוה וכן אפילו טרוד ונחפז וכמ"ש בא"ח סי' שמ"ב והכא כיון דיש לו חזקת איסור לא גרע מזה ובלא"ה צ"ד למ"ש הרשב"א [דהריטב"א הוא אלא שנדפס בתוך ז' שטות להרשב"א] בחידושיו סוכה דף מ"ו ע"ב והר"ן סוף סוכה גבי לולב בא' ספק ז' דאנו בקיאין בקבועא דירחא והוי ודאי יו"ט לכן לא דחינן לי' משום לולב דמשום ספק ז' הוא משא"כ בביה"ש דשמא הוי יום ז' גמור וחייב לטול

לטול לולב בודאי לא שמעתי שלא יטול משום זה. ועק"ל דהרא"ש שם בסוף סוכה כ' בטעם דאין נוטלין לולב בח' משום ספק ז' משום שהוא מוקצה לטלטול ומבכרא מלתא שהוא נוהג בה מנהג חול הביאו הב"י בסי' תרס"ח הרי דלא ס"ל משום איסור טלטול גרידא וכ"ל דס"ל דכיון דמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו כמ"ש הט"ז סי' תרנ"ח סק"ג לא הוי מוקצה כלל דלא גרע מלצורך גופו להשתמש בו אלא כיון דבלא צורך אסור לטלטלו כשמטלטלו מראה שיש בנטילה זו צורך היום והוי זילותא ליו"ט וזה לא שייך ביה"ש דלא אשכחן דחששו ביה"ש שיזלזלו בו לומר עדיין יום הוא ותקשה לדידי' אמאי אין אתרוג ניטל ביה"ש דז' השייך לשמיני ולא משתבר לומר דפליג בהא דא"כ לא הוי שתקו הפוסקים להשמיטנו מחלוקת זה. ועק"ל דהמ"א סימן תרכ"ב סק"א למד מדברי הר"ן אלו דבכל ימי החוה"מ אם לא נטל לולב עד ביה"ש א"ל לטול ואמאי הא אין שם איסור טלטול ואף דהמ"א סיים ומ"מ נ"ל דיטלנו ביה"ש בלא ברכה נ"ל עיקר כמ"ש המחה"ש שם דקאי על יום א' וכא לחדש דלא יברך מספק ולאפוקי מדעת האומרי' דאספק דאורייתא מברכין והארכתי בזה בעזהש"י לעיל ח"א אות כ"ב ואפילו נימא דקאי על שאר הימים מ"מ לא שמענו מלשונו דסותר מ"ש לעיל דפטור דא"כ הו"ל לחלק דביה"ש של סוף יום ז' לא יטול אע"כ ר"ל לחומרא בעלמא משום מדות טוב וכמ"ש המחה"ש והפמ"ג שם משום דאין בו טורח אבל לא מדינא [ועמ"ש בעזהש"י בא"ח סי' ס"ז]. גם מ"ש החוו"ד שם דאלת"ה ודאי דהוי צריך לטול בלא ברכה כמו אם נסתפק לו בשאר הימים אם נטל לולב תמהני דהמ"א סי' תקפ"ה סק"ג כ' אם ספק אם שמע תקיעה או נטל לולב ביום ראשון תוקע ואינו מברך וביום שני א"ל לתוקע עכ"ל וכן א"ל לטול לולב בשני וכמ"ש הא"ר סק"ה וכ"ש בחוה"מ גם מ"ש וכמו במסופק בספירה דסופר בלא ברכה ב"ז לא מפורש ולמ"ד דספירה דאורייתא ודאי סופר ולענין ברכה תליא בפלוגתת הפוסקים אם מברכין אספק דאורייתא שהבאתי בעזהש"י לעיל ח"א אות כ"ב ולמ"ד ספירה דרבנן כ"ל דאה"נ א"ל לספור מדינא תדע למ"ד ספירה דרבנן כשספר בספק חשכה יצא בדיעבד כמ"ש סי' תפ"ט ס"ב. גם מ"ש בספק קרא ק"ש למ"ד ק"ש דרבנן דאינו חוזר וקורא משום דק"ש אדעתא דחוב איסורא אית בה כמו בספק התפלל אינו חוזר ומתפלל וכ' הרא"ש הטעם אף דמתפלל אדם כל היום כלו בתורת נדבה מ"מ בספק התפלל אינו חוזר ומתפלל דתפלה אדעתא דחוב איסורא אות ב' עכ"ד ותמהני דאמרינן בב"ב דף ס"ב ע"א גבי מקרא בכורים מכדי פסוקי נינהו לקרי ופירוש רשב"ם כמו שמביא מספק כך יהא קורא מספק כאדם הקורא בתורה ע"כ הרי דליכא איסור בקריאת פסוקים מספק וה"ה בק"ש וגם לא דמי לתפלה דאדעתא דנדבה מותר דמותר להקריב קרבן נדבה משא"כ אדעתא דחוב דאין מקריבין בני תמידין כמ"ש הרא"ש פ"ג דברכות סי' ט"ו משא"כ ק"ש ופסוקים דלאו כנגד תמידין הם וביותר יש לתמוה דהא בספק התפלל גם בתפלה קיי"ל דחוזר ומתפלל כיון שמותר בתורת נדבה ודוקא בודאי התפלל אסור אדעתא דחובה וכדאיתא בסי' ק"ז ולדעת הרי"ף בספק התפלל יחזור ומתפלל בתורת נדבה כדאיתא בב"י שם והש"ע מסתם לה סתומי דחוזר ומתפלל ולא התנה כלום ועיין מ"א שם סק"א דיתנה בנדבה ומ"מ א"ל לעשות כן בק"ש למ"ד ק"ש דרבנן כדמשמע בגמרא. גם מ"ש דמותר לענות אמן שלא לצורך לא ידעתי מנ"ל דאע"ג דמשמע סוגיא דעלמא דבדרך לימוד מזכירין תיבת אמן גם זה חשבינן לי' לצורך ומותר כיון דליכא חשש ל"ת וכמ"ש הפרי מגדים בסימן רט"ו בא"א סק"א אבל שלא לצורך כלל לא שמענו גם משמע מדבריו שם דליכא איסור בעניית אמן הדעתא דספק אלא דפטור מספק דרבנן ע"ש:

אבן כשעיינתי בכו"פ ראיתי שלא הקשה כלל משום דאתחזק בר חיובא כמ"ש החוו"ד כשמו דז"ל הכו"פ וק' הא ביה"ש ספק שביעי ספק ח' אקבע ואתחזק איסורא והעושה מלאכה בשבת ביה"ש מביא אשם תלוי דאתחזק איסורא כמ"ש רש"י להדיא בפרק במה מדליקין וכו' וא"כ ספקא אסור וע"כ צ"ל דגם באתחזק איסורא ספקא להקל עכ"ל מבואר כוונתו דהימים מקרי אתחזק איסורא דהוי כנתערבו איסור והיתר זה בזה חד בתרי דכ' הש"ך באות כ"א דמקרי אתחזק איסורא ה"נ הכא נתערבו יום חיוב ויום פטור וביה"ש מקרי שני הימים לפנינו ואקבע חיובא על הימים אבל לא כ' כלל דאתחזק גברא בחזקת חיוב ומביא ראי' דהעושה מלאכה בשבת ביה"ש חייב אשם תלוי אע"ג דבעינן חתיכה משתי חתיכות דיהיה אקבע איסורא הרי דזה מקרי אקבע איסורא [שוב מצאתי סברא זו בשער המלך פ"ט מה' טומאת מת ע"ש] וממילא אין זה ענין כלל לספק קרא ק"ש או לספק התפלל וכ"ל דלא קשה לו מחזקת חיובא דגברא דלא שייך בגברא בחזקת חיובא קיימא [ועמ"ש מזה בס"ד בא"ח סימן ל"ט ס"ג] וכ"ל הטעם דלא שייך לומר בחזקת חיוב אלא בדבר שנשתנה שמו או מעשיו כגון מטומאה לטהרה דעד שלא נטהר נקרא טמא ומשנטהר נקרא טהור וכן באיסור והיתר חתיכה זו נקראת ע"ש איסורה כגון חלב או נבלה או טרפה וזו נקראת שומן או בשר כשר ע"כ שייך לומר בחזקתו קיימא אבל לענין חיוב ופטור אין האיש נקרא ע"ש חיובו ולא ע"ש פטורו לא זה נקרא פטור ולא זה נקרא מחויב ע"כ אין שייך לומר בזה בחזקתו קאי והנה מצינו בחולין דף קנ"ד ע"א פרה בחזקת פטורה קיימא קמה בחזקת חיובא קיימא התם שייך לומר חזקת פטורא או חזקת חיובא דאם היא פטורה היא בחזקת בעה"ב ואם הוא חייבת היא בחזקת עניים וכן מוכח שם אח"כ דאמרינן א"ל אביי והרי עיסה נעשית עד שלא נתגייר פטור מן החלה משנתגייר חייב ספק חייב א"ל ספק איסורא לחומרא ספק ממונא לקולא ואלו הי' שייך כאן חזקת פטור ממש הא גם גבי איסורא קיי"ל דמעמידין כל דבר על חזקתו אע"כ אין זה חזקת פטור ממש דלא הי' על העיסה שום חזקה דעד שלא נתגלגלה לא היתה עיסה כלל ולא הי' שייך בה לא חיוב ולא פטור ובשעה שנתגלגלה נולד הספק וכמ"ש התב"ש סי' כ"ט לענין נשבר הגף דלא שייך להעמיד העוף על חזקתו שהרי הי' בחזקת שלא נשחט ולא נשבר הגף ומה חזית לומר עתה נשבר אחר שחיטה דלמא עתה נשחט אחר שבירה ובמקומו כתבתי בעזהש"י ליישב מה שהקשה עליו החוו"ד סי' ל' וה"נ מה חזית לומר עתה נתגייר אחר שנתגלגל דלמא עתה נתגלגל אחר שנתגייר ומה שהי' המקח מקודם של גוי לא שייך בזה חזקה דאין העיסה נקראת ע"ש הקמח אלא ספקא הוי ובאיסורא לחומרא ובממונא איכא חזקת ממונא דהמע"ה ומעמידין אותה בחזקת הבעה"ב דהוא מרא קמא והארכתי בזה בעזהש"י בא"ח דלא שייך כאן צדק מעלך ותן לו ואכ"מ [וכלא"ה כבר כ' בק' הספקות סוף כ"א גבי קמה דאין זה חזקה ברורה ע"ש] אבל אקרקפתא דגברא לא שייך חזקת חיוב תדע דהא גם התם בגמ' לא אמרינן על האיש בחזקת פטור קיימא אלא על הפרה ועל הקמה וכמ"ש וגם בא"י אם פרעתיך לא מחייבינן לי' מטעם דבחזקת חיוב קיימא לחוד אע"ג דהוי החיוב ודאי והפרעון ספק אלא דוקא כשהתובע טוען ברי ומטעם ברי ושמא ברי עדיף אבל אם גם התובע מסופק פטור ולא מיחייב מטעם דבחזקת חיוב קיימא מטעם הנ"ל [הכן אפשר לומר דהתם הטעם שאין מוציאין ממון בחזקה כמו שאין מוציאין ממון ע"י רוב] תדע דהא בברכת הנהנין ספק בירך בתחלה ספק לא בירך אינו חוזר ומברך כדאיתא בא"ח ס"ס ר"ט ומותר לו לאכול בלא ברכה ראשונה ומשמע דלא מיירי דוקא דבאם לא יאכל יהא חשש ברכה לבטלה דא"כ נצרך לאייר דמסופק שמא בירך ולא הפסיק עד עתה שרוצה לאכול דאם הפסיק אפילו אם בירך כבר צריך לברך פעם אחרת ולא שכיח שיסתפק בזמן קצר כזה ודאי כל כי האי גוונא הו"ל להפוסקים לפרש אע"כ דמיירי שמסתפק אם בירך אפרי אחרת ונפטרה גם זו וא"כ נימא דעל כל מה שרוצה לאכול קיים בחזקת חיוב לברך או בחזקת איסור לאכול בלא ברכה עד שידע שבירך וכזה לא שייך תירוץ החוו"ד דנימא דלא יאכל מספק ומסתמא לא מיירי דוקא בדבר הוכרחי שמוכרח לאכול דהו"ל להפוסקים לפרש אע"כ דלא שייך בכה"ג חזקת חיוב כלל [וגם חזקת המעשה שלא נעשה לא שייך כמ"ש לעיל ח"א אות כ"ב וח"ד אות י"ב ע"ש] וכ"ל דאפילו לדעת הדרישה והפר"ח שהבאתי בח"א אות כ"ב דלענין אם יברך אספק מלוה דאורייתא

דאורייתא יש חילוק בין ספק אם נתחייב דאז יעשה המצוה ולא יברך ובין ודאי נתחייב וספק אם נפטר דיברך מ"מ היינו דוקא בסד"א ס"ל דכיון דודאי נתחייב לעשות המצוה בברכה ועדיין לא יצא מידי חיובו דהא חייב לעשותה מספק עדיין נחיובו הראשון עומד משא"כ בספק נתחייב אבל בסד"ר מודו דלא אמרי' סברא זו תדע דהא גם שם שייך סברת החוו"ד דיש חשש ל"ת ואפ"ה ס"ל דיברך מספק גם לא פליגי אההוא דס"ם ר"ע הנ"ל בספק בירך דאינו חוזר ומברך וע"כ כמ"ש ובלא"ה כבר כתבתי שם דאנן קיי"ל אפילו בספק מצוה דאורייתא דאינו מברך מספק ע"ש. והנה בהך דספק קרא ק"ש או ספק התפלל אפשר לומר עוד סברא אחרת דלא שייך חזקת חיוב דמיד בהגיע זמן החיוב חובה עליו לקיים מצות חכמים וכל בקודם ה"ז משובח א"כ יש חזקה להיפך דודאי זירז א"ע וקיים מצות חכמים בזמן מוקדם האפשרי והוי חזקה העשוי' להשתנות אבל בספק ביה"ש לא שייך זה. עוד אפשר לומר בהאי דספק ביה"ש ע"פ דברי התב"ש סי' כ"ט שהבאתי לעיל שכ' בהלטיעה דבר שספק אם ניקב בני מעים דלא שייך לומר העמיד הבהמה על חזקתה דכי משום שיש לבהמה זו חזקת כשרות ד"ז אינו נוקב ב"מ ע"ש וה"נ דכוותי' הא אנן אביה"ש מספקינן אי הוי לילה או יום וכי משום שיש לאיש הזה חזקת חיוב הוי ביה"ש יום בתמי' והגם דהחוו"ד בסי' כ' דחה דברי התב"ש אלו כבר העליתי בעזהש"י במקום אחר דדברי התב"ש נכונים ומוסכמים להלכה ואכ"מ ואין זה דומה למ"ש לעיל בעירוב ביה"ש דמעמידין אותו בחזקת תחום ביתו לקצת פוסקים דשם אי נתפוש הספק על ביה"ש הוי ספקא דאורייתא וכמ"ש שם משא"כ בלולב דאין לנו עסק אם הלילה יו"ט או לא דהא גם בכל ימי חוה"מ שייך ספק זה וכמ"ש לעיל בשם המ"א א"כ גם ספקא דביה"ש הוי רק לדרבנן בענין זה וא"כ נתפוס הספק על ביה"ש אם יום הוא ויש בו חיוב נטילת לולב למי שלא נטל או לילה הוא ואין בו חיוב לולב וליכא חזקה ודומה למקוה ספק שאב שכ' הנוב"י שם דעל המקואות דנין אם כשרה היא או פסולה והוי סד"ר וליכא שום חזקה וה"נ דכוותי' סוף דבר לענ"ד לא שייך בזה חזקת חיוב כלל ול"ד למ"ש בא"ד אות י"ג לענין תקיעת שופר דיש לו חזקת חיוב דהתם ודאי עדיין חייב וזמן חיובא ע"ש משא"כ כאן:

ועתה אפיכה ארחה בקושיית הכו"פ ומקידם אומר כי לא על רבינו הש"ך לבד תלונותיו אלא גם על רבינו הגדול הרשב"א שהרי גם הכו"פ מוכרח להודות דדעת הרשב"א כן הוא וגם ר' יוסי בש"ס ודאי ס"ל כן ולא מסתבר לומר דכל הנך סוגיות שהביא הכו"פ הוו דלא כר"י וגם הרשב"א יהיה סותר דברי עצמו שמחמיר בסד"ר ואתחזק איסורא וכ' דביה"ש א"צ ליטול לולב מספק וכמ"ש הכו"פ שם משמן [אכן אני לא מצאתי מקום שכ' הרשב"א כן אלא בחדושיו שם והם דהריטב"א כמש"ל]. ואען ואומר דהנה ד"ז שכ' הכו"פ דהעושה מלאכה בשבת ביה"ש מביא אשם תלוי בשם רש"י בפ' ב"מ [בדף ל"ד ע"ב ד"ה למאי הלכתא] יש לתמוה ל"ל להביא כן בשם רש"י הא משנה שלמה היא בכריתות דף י"ז ע"ב שבת ויום חול ועשה מלאכה באחד מהן וא"י באיזה מהן עשה מביא אשם תלוי וכו' התוספת שם ד"ה מדסיפא וז"ל לגבי שבת ויום חול נמי מצינו למשכח שתי חתיכות כגון שעשה מלאכה ביה"ש דספק יום או לילה וגם איקבע איסורא שעשה מלאכה בביה"ש קרוב למוצאי שבת דאיקבע איסורא כל היום עכ"ל מבואר מדבריהם דס"ל דלא משום דעומד בין שני הימים מקרי איקבע איסורא אלא דוקא ביה"ש דמ"ש דאיקבע איסורא כל היום ור"ל דאתחזק איסורא כל היום וכ"כ שהבינו מדבריהם התויו"ט שם והלח"מ פ"ח מה' שגגות ה"ב והשער המלך פ"ט מה' טומאת מת ע"ש ואפשר דמשום זה כ' הכו"פ בשם רש"י דממשנה אין ראי' דאפשר לפרש כהתוס' וז"ל רש"י שם בשלמא ספק כולו מן היום איכא למימר לענין מ"ש להביא אשם תלוי ספק כולו מן הלילה לענין לילי שבת עכ"ל ואפשר שהבין הכו"פ דמ"ש רש"י לענין לילי שבת נ"כ ר"ל להביא אשם תלוי אכן עוד אפשר לפרש דבריו דלילי שבת לאיסורא בעלמא קאמר וכ"מ קצת מדלא עירבינהו ותנינהו ספק כולו מן היום לענין מ"ש ספק כולו מן הלילה לענין לילי שבת להביא א"ת ויהא קאי להביא אשם תלוי על שניהם אלא משמע דלא קאי אלא על מ"ש ולילי שבת לא"ד בעינן איקבע איסורא לא מיחייב א"ת ולמ"ד לא בעינן חייב וכסברת התוס' וזה לא שייך אלא לענין איסור מלאכה דתלי בקדושת היום דמשום קדושתו נאסר מלעשות בו מלאכה ושייך לומר דהיום הזה באיסור מלאכה עומד ולא נפיק איסור וקדושתו מספק [עיין מ"א סי' שמ"ב] אבל חיוב לולב לא שייך עליו חיוב אלא בחיוב אקרקפתא דגברא קאי וכבר כתבתי דעל האיש לא שייך חזקת חיוב אכן הרמב"ם פ"ח מה' שגגות שם כ' סתם וז"ל שבת וחול ועשה מלאכות באחת מהן ואין ידוע באיזה יום עשה וכו' הרי זה מביא אשם תלוי עכ"ל וכתבו התויו"ט והלח"מ שם דמשמע מדבריו דלא ס"ל כדברי התוס' הנ"ל ופיים הלח"מ וז"ל ובההוא דשבת וחול משמע לי' לרבינו ז"ל שעשה מלאכה ביה"ש של ע"ש ואיקבע איסורא מקרי כיון דהוא בהכנסת שבת ולא צריך לאוקמי דמיירי כמ"ש עכ"ל וכ"כ בשעה"מ שם בשם הפר"ח דכן דעת רש"י והרמב"ם. ואני מוסיף דנראה עוד מסתימת לשונו דמיירי אפילו עשה מלאכה באמצע היום ואינו זוכר אם ביום שבת או ביום חול ומ"מ כ"ל דזה לא שייך אלא לענין איסור מלאכה כיון דהקדושה חל על היום ונאסר בו מלעשות מלאכה הוו שני הימים כשני חתיכות קביעות אחת אסורה ואחת מותרת משא"כ חיוב מצות לולב דאקרקפתא דגברא מנחא ויש להסביר הענין בקיצור דלא שייך איקבע אלא באיסורא דלשון איסור חל החפץ או על היום אבל לשון חיוב לא שייך אלא על האיש ובזה לא שייך איקבע וכמ"ש לעיל. וראיתי בחוו"ד סי' קפ"ד סק"ו שהקשה על הש"ך שם ס"ק י"ג שכ' בטעמא דאם רגילה לראות בהנץ החמה ולא קים לן שפיר אי קודם הנץ או אחריו דאינה אסורה אלא ביום משום דבלילה הוי סד"ר והא הקשה החוו"ד דכיון דהלילה מותר והיום אסור הוי חד בחד דאתחזק איסורא כמו ביה"ש של שבת דאסור אף במלאכה דרבנן מהאי טעמא ע"ש ולפמ"ש י"ל דדוקא באיסור מלאכה וכדומה דהאיסור חל על היום שייך לומר כיון דיום א' ודאי איסור הוי כחתיכה אסורה ודאי שנתערבה עם חתיכה מותרת משא"כ התם דהאיסור חל על האשה לא שייך לומר דהימים הוי איקבע איסורא ובלא"ה תמוה לענ"ד דברי החוו"ד דל"ד כלל לביה"ש דיום א' אסור ויום א' מותר וביה"ש ספק אם הוא יום האיסור או יום המותר הוי שפיר כב' חתיכות א' אסורה וא' מותרת וספק אם זו היא האסורה או זו הוא המותרת משא"כ התם דהיום ודאי אסור כדאיתא התם וספק אם גם הלילה אסור הא ל"ד אלא לב' חתיכות א' ודאי אסורה וא' ספק אי גם היא אסורה או מותרת ומונחים זא"ז וכי נימא דכיון דזו המונחת אצלה ודאי אסורה השני' איקבע איסורא הא ודאי ליתא דלא מקרי איקבע איסורא אלא כשהאחד ודאי אסור וספק אם זה הוא האיסור הידוע אבל כשהאיסור הידוע ניכר במקומו וספק אם גם השני אסור לא מקרי איקבע איסורא וה"נ דכוותי' דהא לאו מספק לילה ספק יום איירינן אלא מודאי לילה ומה לנו בזה שוסתה בספק לילה יום מ"מ הביאה דשיילינן עלה בודאי לילה הוא והוי היום ודאי אסור וספק אם גם הלילה אסור ודאי לא מקרי אקבע איסורא ודוק היטב ועמ"ש בהנהגות או"ה ס"א אות י"ט:

עוד הקשה הכו"פ מהא דאמרינן בביצה דף ג' ע"ב מיתבי אחד ביצה שנולדה בשבת וכו' וספיקה אסורה וכו' אלא לרב יוסף ולר' יצחק דאמרו משום גזרה ספקא דרבנן הוא וכו' דליתני כגון שנולד ביה"ש דאתחזק איסורא גם בלאו ביה"ש נימא השתא היא דילדה דאוקמה עד עתה בחזקת מעוברת ע"ש והנה מ"ש דליתני כגון שנולד בין השמשות יפה כ' החוו"ד דודאי לענין לעשות מלאכה ביה"ש מקרי אתחזק איסורא וכנ"ל משא"כ בדבר הנולד ביה"ש כחתיכה ספק חלב דמי תדע דהא אסור לעשות מלאכה דרבנן ביה"ש כדאיתא בשבת דף ל"ו דאין מעשרין וכו' עכ"ד ונכון הוא ומבואר באו"ח סי' שמ"ב דדוקא לצורך מצוה או דוחק התירו שבות ביה"ש. ומ"ש דנימא השתא הוא דילדה כ' החוו"ד דהוי חזקה העשוי' להשתנות ותמהני דהתוס' ב"ק דף מ"ו ע"ב ד"ה מידע ידעי וב"מ דף ק' ע"א ד"ה הא מני כתבו חזקה זו דחזקת מעוברת והשתא הוא דילדה הרי

פ"ד ה"א לחומרא (יד) נ"ב כן וחזקתו ברוק בביטולו דספק בעיא לקולא תיפוק בלא"ה (טו) אין מקום לבעיא דספק דרבנן לקולא

דס"ל דהוי חזקה וצ"ל דל"ד לחזקה דעשוי' לשתנות דהיינו כמו מקוה שעשוי' להתחסר מארבעים סאה ביו"ד סי' ר"א סעיף ס"ה דעשוי' להתחסר בלא עת ולא ידוע אימתי משא"כ כאן דאינה יולדת בלא עתה ואכן הוא דלא ידעינן עת לדתה ואפשר לא הגיע עת לדתה עד היום ולא היתה עשוי' ללדת מקודם והוי חזקה גמורה ודמי למ"ש הכ"ש סימן ל"ז סק"ד בשם הרמב"ם בספק אם הוא י"ב שנים ו' חדשים דמוקמינן לה אחזקת פנוי' ע"ש (ויש לדבר בזה ואכ"מ) אלא נלע"ד לייסב ק' הכו"ם דיש להבילה חזקת כשרות דבמעי העוף הי' בחזקת היתר דאי בעי שחיט לה ואכלה עם הבילה דהא ע"כ מיירי בגוונא דלית בה משום מוקלה דא"כ לא אריכנא לטעמא דידיהו וא"כ מוקמינן לה בחזקת היתר ומאתמול נולדה כמ"ש בתוס' דף כ' ע"ב והרא"ש בכאתים לעיל אות ב' דמעמידין הולד בחזקת שאינו קדוש בבכורה ולא מוקמינן לאם בחזקת שלא ילדה ואפילו החולקים שם וס"ל דחזקת האם עדיפא דעובר ירך אמו הוא וכמ"ש שם היינו דוקא התם דשייך חזקת האם על הולד דהאם בחזקת מבכרת ועי"ז הולד בחזקת בכור דהכל שם אחד אלא דבכור הזה קודש שנולד לא אסרתו התורה ועתה אסרתו ומ"מ גם קודש שנולד הי' עליו שם בכור משום אמו אבל כאן לא שייך לומר דמשום שהי' העוף בחזקת שלא ילדה עדיין הי' על הבילה שם מוקלה או נולד במעי אמו ודוק:

עוד הקשה הכו"פ ממנחות דף ס"ח ע"ב דר"פ ור"ה כרי' דר"י הוי אכלו חדש באורתא דשיתסר נגהי שיבסר משום דס"ל חדש דרבנן והוי ספקא כדרבנן ואמאי הא הוי חזקת איסור ועיין בחוו"ד מה שתירץ ולפמ"ש לעיל בשם התב"ש בלא"ה נק"מ דגם כאן לא היה הספק בדבר החזקה ומשום דיש לתבואה זו חזקת איסור לא שייך לומר דעי"ז היום שיתסר והספר גם ספק בדשיל"מ לא שייך לומר בזה דאין הספק בדשיל"מ אלא אי היום שיתסר או שיבסר ול"ד לספק נולדה ביו"ט או האול שככר אנו דנין על הבילה הנולדה אימתי נולדה ועל היום אין ספק כלל דודאי יו"ט הוא ועוד דאם נבא לדון על היום הוי סד"א משא"כ ס"ז וי"ז אין כאן דררא דאורייתא דתרווייהו חוה"מ הם וגם אין חדש תלוי בקדושת יו"ט כלל. סוף לענ"ד דברי הש"ך הם הלכה דסד"ר באתחזק איסורא אזלינן להחמיר וכן דעת הט"ז סי' מ"ט ס"ק כ"ד דהקשה בספק נמלא דנעמידנו על חזקתו ע"ש וכן הסכימו להלכה הנוב"י והחוו"ד:

עוד אחת אדבר בדברי המש"ל פ"ד מה' בכורות הנ"ל ואלו דבריו שם בקילור שנשאל בעשה שליח למכור בהמה מבכרת ולא נודע אם מכר השליח או לא וילדה זכר ועשו בו הבעלים מום והוי סד"ר דאין איסורו אלא משום קנס ורצה להתיר מטעם חזקת שליח עשה שליחותו ודחה שם כמבואר בדבריו וא"כ כ' דלכאורה אפילו לא אמרינן כאן חזקה זו מ"מ מידי ספקא לא נפקא והוי סד"ר ולהקל ודחה גם זה דע"כ לא אמרינן בכה"ג סד"ר להקל מדאמרינן בעירובין דף ל"ב ע"א דבדרבנן אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו ולא מקלינן משום סד"ר להקל ואמר בטעמא דמלתא דלא אמרינן סד"ר להקל אלא אם ודאי נעשה הדבר המתירו וספק אם נעשה כדין אבל ספק אם נעשה דבר המתירו לא אמרינן סד"ר לקולא ולמד כן מספק הניח בסי' שנ"ד ות"ע דלא הוי עירוב ולא אמרינן סד"ר לקולא כיון דהספק אם נעשה דבר המתירו וא"כ הקשה לנפשי' מדתנן פ"ב דמקואות מ"ב וברמב"ם פ"י מה' מקואות בטומאה דרבנן ספק טבל ספק לא טבל ספקו טהור ותירץ כיון דודאי ירד לטבול הוי כודאי נעשה מעשה וא"כ הקשה מדברי הרמב"ם פ"ו מה' ברכות הט"ו והטור והש"ע בא"ח סי' ק"ם סי"א ספק נטל ידיו ספק לא נטל ספקו טהור ובפרק י"ד מה' שא"ה לא הזכיר ספק זה וכ' דאפשר מ"ש בה' ברכות ספק נטל ספק לא נטל ר"ל ספק אם הי' דבר חוצץ או לא או הוא קולא יתירה בטומאת ידים לחולין אבל באמר סד"ר או בנט"י לתרומה לא והניח בצ"ע עכת"ד בקילור. והנה מ"ש ספק נטל ידיו ר"ל ספק היה בהם דבר חוצץ או לא לא משמע כן מסתימת הרמב"ם והטור והש"ע והאחרונים שם גם מ"ש דדוקא בנט"י לחולין ולא בתרומה לא משמע כן ברמב"ם שם שהתחיל בתחלת הפרק כל האוכל פת שמברכין עליו המוציא צריך נט"י ואע"פ שהוא פת חולין הרי דמיירי בין מחולין ובין מתרומה וע"ז סובב הולך כל הפרק ולא חילק כלל גם בפי"א מה' מקואות הי"א כ' בפירוש וז"ל כבר ביארנו בפ"ו מה' ברכות וכו' וכל אותן הדברים שביארנו שם בנט"י לפת חולין כך הן לתרומה וכשם שכל ספק ידים טהורות לחולין כמו שביארנו שם כך הן לתרומה כל ספק ידים טהור עכ"ל הרי מבואר דדין התרומה והחולין שוים בכ"ז ועוד ק"ל דמה ישנה בספק בירך בין ברכה ראשונה בין ברכה אחרונה ואע"פ שכתבתי לעיל דבברכה ראשונה מיירי בספק אם יצא בברכת פרי אחרת מ"מ מסתמא בכל גווני מיירי גם אפשר לצייר בנסתפק אם בירך ואכל פרי האחרת או לא בירך ולא אכל ואלו הי' שום חילוק בספקות אלו הי' להם לרבותינו לבאר לנו החילוקים על בוריים אע"כ אין שום חילוק כלל ובכל גווני ספקו להקל ומותר לו לאכול על סמך ספק זה שמא בירך וכן בברכה אחרונה קשה כן וא"ת דבברכה אחרונה לא מחייבינן לי' בברכה מספק מ"מ הי' אפשר לתקן שיסיח דעתו או ישנה מקומו דמסתמא מיירי גם בהנך דברים דשנוי מקום הוי הפסק וא"כ יאכל עוד הוי ישנה מקומו דמסתמא מיירי גם בהנך דברים דשנוי מקום הוי הפסק וא"כ יאכל עוד ויברך בתחלה ובסוף וזה יכול לתקן בין בברכה ראשונה בין בברכה אחרונה דקיי"ל שנוי מקום והיסח הדעת מצריך ברכה ראשונה פ"ש ולא ברכה אחרונה על מה שאכל כבר עיין בא"ח סי' קע"ח וקע"ט ועיין בתב"ש סי' י"ט ס"ק י"ז דיכול לעשות כן ולא מקרי גורם ברכה שא"ל אע"כ לא הצריכוהו לעשות כן דפטור מספק דרבנן [ועמ"ש לעיל ח"ג אות ד'] גם בספק הניח משמע מדברי הש"ע דמטעם חזקה קאתי עלה וכמ"ש לעיל ולפמ"ש לעיל לדעת הש"ך א"ש דספק הניח הוא משום חזקת תחום ביתו וכמ"ש הנוב"י ובספק בירך או ספק נטל ידיו בסתם ידים לא שייך חזקה וכמ"ש לעיל באריכות וא"ל לכפול הדברים ולדעת הכו"פ והמנ"י דסד"ר באתחזק איסורא להקל צ"ל דבחזק' כי האי דספק הניח מודו דלחומרא אזלי' אבל הכי דלא שייך חזק' כ"ל דספק אם נעש' המעש' הוי ככל סד"ר ולהקל אבל סא ודאי מודינא היכי דאין מה לתלות שנטל ידו נעש' המעש' לא תלינן שנעש' מעצמו דמה"ת נימא כן כמו דלא חיישי' כן באד"ה להחמיר ואמרי' לא מחזקינן איסורא ולכן חמנן של עוברי עבירה לא תלינן שמחליפין אלא משום דלא שביק התירא ואכל איסורא הא לא"ה לא הוי תלי' שמא נזדמן לו שהחליף דמה"ת נימא כן אבל בשבת אי עשה או לא תלינן לקולא כנ"ל בדיני' אלו להלכ': (יד) נ"כ כן. לא ידעתי כוונתו בזה אם כוונתו שגם לחומרא באד"א לא אזלי' בשום מקו' בספק אם נעש' המעש' לא ידעתי דהא ודאי אם נסתפק אם השליך איסור לתוך קדר' של היתר ודאי הסור מספק בדאוריי' וכן אם נסתפק אם אסר על עצמו דבר פלוני או לא וכמוהו טובא וקצת משמע דאפי' חזק' היתר לא מהני בזה כיון שהוא בעצמו אינו זוכר ועיין בא"ע סי' מ"ב בב"ש סק"ז ובסי' מ"ז סק"ו ודוק ואפשר לומר דלכ"ע כשהוא עצמו מסופק מחמת שכמדומ' לו שזרק כאן איסור וה"ה בקידושין כה"ג אתרע חזקת היתר ול"ע בזה להלכ' וכן בסד"ר בחזקת היסור צ"ע לדינא בכה"ג ולכאור' ספק הניח עירוב או לא משמע שגם בכה"ג איירי ומ"מ בחזקת היתר י"ל דמ"מ כיון שהוא עצמו לא נזהר בו ומספק' לי' בו אין לו לאכלו ולא להאכילו לאחרי' ול"ע בזה אבן הא ודאי אם אינו מול' שום מקו' להסתפק בזה לא חיישי' שמא מעצמו נפל לכאן איסור ולאו אדעתי' ואפילו הניח עכו"ם אצל הקדר' לא חיישי' שמא השליך לשם איסור אלא היכי דמטי לעכו"ם איז' הנא' מזה כמבואר כ"ז ביו"ד קי"ח וקי"ט דלא מחזקי' איסורא וכן ודאי לא חיישי' בלי שום סברא שמא אסר ע"ע שום דבר דא"כ אין לדבר סוף אבל כשמדומ' לו שנדר ואינו זוכר בבירור הוי סד"א ולחומרא וכמש"ל ואם הפמ"ג מיירי בכה"ג שאין שום מקו' לחוש לו לא הי' לו לדמותו לדברי המש"ל דע"כ מיירי כשדומה לו שנטל ידיו אלא שאינו זוכר בבירור וכה"ג דאל"כ פשיטא שצריך לטול ידיו דאם נבא לומר בלי שום סברא דלמא נטל ולאו אדעתי' א"כ כל אדם לא יטול ידיו ומ"מ לדינא כ"ל כמ"ש ודוק: (טו) אין מקום לבעיא. ר"ל אפילו נימא אין

לקולא וכ"ש למ"ד אף באתחוק כההוא דטמא שירד לטבול כר' יוסי אם לא דוקא יר"ד לטבול או עד"ם ספק הי' בו חציצה דקרוב למעשה אבל לומר שנעשה כך אין לומר הן לקולא או לחומרא דמה"ת לומר שנעשה מעשה חדש ואי"ה יבואר:

ד לחקור בענין לפני עור אם הנותן אין מצוה אי עובר פסחים (טז) והרי אמ"ה דלמא מפרכסת וי"ל הלכה מותר דלמא בן פקועה • (יז) ב"מ פ"ק כהן לישראל קדש לי אשה גרושה יע"ש • (יח) דלמא חלב טרפה עיין (יט)ברא"ה פפר"א תמצא דבר נאה ומתקבל. עיין שם פ' עקב (כ) פסחים כ"ב דלמא ב"פ ש"מ כל דלית בי' איסור לא שייך ל"ע ומיהו י"ל כל ששייך בזה איסורא כמו נזיר ואלו הי' נזיר וי"ל דוקא באותו ענין ממש והבן ועיין אות ח':

ה שייך למ"ש ישראל למעט גרים נשים כו' [לעיל ח"ב אות ט"ו] בפרשת דרכים דרך הקודש (י"ח ב') [צ"ל דרוש ב'] בשם מהר"ר יחיאל באסאן תידוש זרע פסול לאו בכל זרע ממזר וכדומה תוס' יבמות כ"ב ד"ה בן לאו בני בנים ואף פסול במשמע (כא) וזרע כשר ואף בני בנים ומשמע אף דור שלישי ויותר לזרעך אחריך וכו' (כב) ומומר לעכו"ם נמי זרע פסול מקרי ר"מ ז"ל פ"א מיבום ממזר או עע"ז בראשית י"ט ל"ב ונחייה (כ"ג) מאבינו

אין חזקתו כדוק מ"מ הא ודאי דספקא הוי שמא כדק ונקיל מספק וכ"ש למ"ד אף באתחזק כההוא דטמא שירד לטבול כר' יוסי ופסקו כו כר"מ דטהור ופשיטא קשה ל"ל חזקתו כדוק ניקל מספק וע"ז שייס אם לא דוקא ירד לטבול וכו' וכדברי המש"ל ולפמ"ש לעיל א"ש גם גבי חזקתו כדוק שהרי הי' להבית חזקת חמץ ואפילו להכו"פ י"ל דכה"ג הוי כספק הניח דמודה בו היכי דאתחזק איסורא וכמ"ש: (טז) והרי אמ"ה וכו'. ר"ל בפסחים דף כ"כ ע"ב מקשה על ר' אבוהו דאמר לא תאכל איסור הנאה נמי במשמע והרי אמ"ה דכתיב לא תאכל הנפש עם הבשר ותניא ר' נתן אומר מנין שלא יושיט אדם כוס לנזיר ואמ"ה לב"נ ת"ל ולפני עור לא תתן מכשול הא לכלבים שרי וקשה דלמא מיירי במפרכסת דמותר לישראל דבשחיטה תליא מלתא וכ"ש בהנאה ולב"נ דבמיתה תליא מלתא אסור ואסור להושיט לו משום ל"ע אע"כ אם אין הנותן מצווה לא שייך ל"ע ודחי וי"ל הלכה מותר ר"ל דמסקינן בחולין דף ל"ג ע"א דאחד נכרי ואחד ישראל מותרין בו וא"כ ליכא ל"ע אכן מה שייס דלמא בן פקוע לא הבינותי דלא מלאתי שיהא ב"נ מוזהרין על ב"פ והאי טעמא דמתירין להו במפרכסת משום דליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ס אסור שייך גם בב"פ ולל"ע. שוב הראו לי שהפמ"ג ביו"ד בשפ"ד סי' י"ג סק"ג כ' שבספרו ראש יוסף נסתפק אם מותר להושיט אמ"ה של ב"פ לב"נ ונראה שזהו כוונתו כאן ועיינתי בס' ראש יוסף חולין דף ל"ג ע"א וביאר הטעם משום דהיכי דאיכא טעמא רבה לא שייך מי איכא מידי כמ"ש התוס' והרשב"א שם לענין יפת תואר וכב"פ נמי איכא טעמא רבה ע"ש [וכ"כ בס' תיבת גומא ר"פ בראשית] ומשמע מדבריו שנתיישבה בזה ק' התוספת מיפת תואר דביפ"ת איכא טעמא רבה משא"כ במפרכסת אכן לעיל מזה כ' לתרץ ק' התוס' דסוגיא דשמעתין ס"ל דיפ"ת גם ביאה ראשונה אינה מותרת אלא אחר כל המעשים ולב"נ מועיל גירושין והיא יכולה לגרשו ומשתלך מביתו הוי גירושין נמורין לדידהו וא"כ לא הוי א"א ונם לב"נ מותר וסוגיא דסנהדרין ס"ל דביאה ראשונה מותר במלחמה לכן ס"ל דהיכי דאיכא טעמא רבה לא שייך מא"מ ע"ש ולפ"ז גם מפרכסת הוי טעמא רבה ואפ"ה קיי"ל דאמרינן מא"מ וא"כ ב"פ נ"כ שרי אכן הרשב"א בחידושיו כ' דטעמא דר"א בר יעקב דאסור לב"נ משום דאיכא טעמא כמו ביפ"ת וא"כ כ' דקיי"ל דלא כר"א ב"י ותמה על הרמב"ם שפסק בפ"ט מה' מלכים דאסור לב"נ ולא ביאר טעם החילוק בין זה ליפ"ת ואלו הי' ס"ל שהסוגיות חולקים זע"ז אין תימה על הרמב"ם שפסק כסוגיא דסנהדרין [וכמ"ש הלא"מ שם] וכפרט שפסק שם בב"ת ה"ב דביאה ראשונה מותר מיד ואי נימא דס"ל לחלק בין מעשה רבה למעשה זוטרא ג"כ אין ק' על הרמב"ם דלא ס"ל כן אכן רש"י בסנהדרין שם כ' וז"ל דלאו בני כיבוש נינהו וכו' שאף לישראל לא הותר יפ"ת אלא במלחמה ע"י כיבוש עכ"ל ומדבריו למדנו דס"ל דלא מועיל טעמא דלא נימא מא"מ אלא כיון דלא משתרי אלא ע"י כיבוש וב"נ לאו בני כיבוש נינהו לא שייך גבייהו יפ"ת כלל ונתיישבה שפיר ק' התוס' וכ"ל שזהו ג"כ דעת הרשב"א ולא כ' דהיכי דאיכא טעמא לא אמרינן מא"מ אלא לרב פפא דלא אותבי' לרא"י אבל לפי מאי דתניא דלא כרא"י ע"כ לא מועיל טעמא ויפ"ת ליכא גבייהו כלל כיון דליכא גבייהו כיבוש ובלא כיבוש גם לישראל אסור משא"כ שחיטה דשריא לישראל וא"כ ה"ה ב"פ וכ"מ מסתימת הפוסקים שלא הזכירו בשום מקום לאסור אמ"ה מב"פ לב"נ אכן לדעת הרמב"ם שפסק בפ"ט מה' מלכים הי"ב שמפרכסת אסורה לב"נ תקשה אמאי לא משני כן ולדידי' לכאורה יש להוכיח דכיון דעכ"פ הישראל אינו מוזהר לא שייך ל"ע ועיין ש"ך ס"ס כ"ז: (יז) ב"מ פ"ק. ר"ל דאמרי' שם דף י' ע"ב כהן דאמר לישראל קדש לי גרושה השליח לאו בר חיובא הוא וכתבו התוס' שם ד"ה דאמר דאע"ג דהישראל עובר בל"ע מ"מ לא מקרי בר חיובא כיון דאם מקדשה לעצמו אינו עובר הרי דעובר הישראל בל"ע אע"ג דהוא אינו מצוו': (יח) דלמא חלב טרפה. לא ידעתי כוונתו בזה ואפשר כוונתו אהא דאמרינן בפסחי' שם והרי אמ"ה ויש להקשות דלמא חלב טרפה דבישראל התירה התורה חלב דלית בה משום אמ"ה ממילא גם בחלב טרפה אע"ג דאסור באכילה מ"מ לית בה משום אמ"ה ובעכו"ם נהי דבכשרה אמרינן מא"מ מ"מ בטרפה לא שייך זה כיון דעכ"פ לישראל ג"כ אסור משום טרפה כמ"ש התוס' חולין דף ל"ג ע"א ד"ה אחד נכרי לכן אמרינן דאסור להושיט משום ל"ע דנשום איסור הנאה לא שייך דטרפה מותר בהנאה ע"כ מותר לתנו לכלבים וע"כ דלא שייך ל"ע בזה ואם כוונתו כן ק"ל דהא קיי"ל אין מזמנין עכו"ם על בני מעים ובשר מפרכסת של טמאה אע"ג דליכא בישראל משום אמ"ה בטמאה מ"מ כיון דב"נ מוזהרין על אמ"ה של טמאים אסור להושיט להם כמ"ש ביו"ד סי' כ"ז וע"ש בש"ך הרי דשייך בזה ל"ע וגבי חלב ונבלה של טרפה מלינו בכמה מקומות דמותר למכרם לעכו"ם וע"כ דגלי קרא דלית בהו משום אמ"ה כלל ומ"מ אין מזה ראי' דאפילו הנותן אינו מצווה שייך ל"ע דשם עכ"פ לישראל אסור כמ"ש התוס' הכ"ל לענין מא"מ אבל היכי דלהנותן מותר לגמרי לא שמענו ואפשר כוונתו כד"א ועקבותיו לא נודעים לי בזה ועיין במ"ז יו"ד סי' ס"ב סק"א בשם אמונת שמואל ופר"ח ודוק: (יט) ברא"ה פפר"א. אין הס' תחת ידי לעין בו: (כ) פסחים כ"ב וכו' חוזר למ"ש לעיל על גמרא פסחים דלמא ב"פ להוכיח דלא שייך בזה ל"ע וכ' כאן להקשות ומיהו י"ל וכו' ר"ל כיון דעכ"פ שייך בו איסור אמ"ה אע"ג דלא נאסר עליו דבר זה משום אמ"ה הוי כמו כוס יין לנזיר אע"ג דהוא אינו נזיר מ"מ כיון דאלו הוי נזיר הי' נאסר ביין שייך בו ל"ע וה"נ כיון דעכ"פ מצווה הוא על אמ"ה אפילו נימא דהיכי דהנותן אינו מצוה לא שייך ל"ע זה מצווה הוא וא"כ כ' וי"ל וכו' ר"ל דלא דמי ממש לנזיר דשם אלו רצה הי' נודר בנזיר והי' נאסר ביין זה משא"כ כאן אע"ג דישראל מצווה על אמ"ה מ"מ ד"ז לא נאסר לו משום אמ"ה לעולם כנ"ל כוונתו וכבר כתבתי לעיל הנלפענ"ד בדין ב"פ ועיין בס' ג"ו כלל מ"ג. ובעיקר דינא אי אין הנותן מצווה אי שייך ל"ע נראה כיון דדברי התוס' ב"מ הנ"ל מפורשים דשייך בזה ל"ע וכן הוכחתי לעיל ח"ד אות ד' מכמה פוסקים אע"פ שמדברי הרמב"ם משמע דלא שייך ל"ע דאל"כ תקשה לדידי' לוקמא במפרכסת וב"פ מ"מ אין זה הוכחה די"ל דהאמת משני דכל אמ"ה מותר בהנאה ולמעט במחלוקת עדיף לכן נ"ל נהלכה דשייך בזה ל"ע ודוק: (כא) וזרע כשר וכו'. ומזה למד מהר"י באסאן דסתם זרע דוקא כשר. והנה התוס' ס"ל דהא דבעינן קרא וכן אין לו עיין עליו לרבות ממזר שפוטר מן היבום היינו כדי שלא נילף מבני יעקב דאל"כ בלא"ה בן אפילו פסול במשמע אכן הרשב"א בחידושיו ס"ל דוכן אין לו אצטרך דאל"ה לא הוי ידעינן זרע פסול ואדרבה הא דמקשינן באה פשיטא שייכו משום דבכן כתיב אין לו לרבות פסול פ"ה אא ע"ש ומדברי הריטב"א שם נראה שכ' ב' הסברות [ע"ש שלשונו מגומגם ונראה שיש ט"ס בדבריו וכוונתו כמ"ש] גם אמ"ש התוס' דסתם בן הוי דוקא ולא בני בנים חולק הריטב"א ע"ש: (כב) ומומר לעכו"ם וכו'. הוא סיום דברי מהר"י באסאן שדייק כן

(כג) מאבינו זרע (כד) קודם מ"ת כולם כשרים אף ממזרים וז"ש חנה שמואל א' א' זרע אנשי"ם חשובים כמ"ש במדבר ה' ונקתה ונזרעה זרע כשר אלך ואסתתר דלמא יהיב לה זרע פסול ומה תקיפות אלא כאמור [בס' תיבת גומא] פ' ויחי [הנדפס] התקמ"ב כתבנו מזה וזה (כה) טעות דזרע כשר לא ממזר ולא עע"ז אבל יכול להיות רשע גמור ריב עוונות מלכים ב' י"ז וימאס בזרע ישראל עמ"נ:

ו בסעיף א' יע"ש ועיין נזיר כ"א וכ"ג (כו) ורש"י שם שלא תהא מזידה מנדר מלתא ובתוס' כ"א ב' ד"ה לעולם ור"מ י"ב הח"י מנדרים נתכוונה לאיסור י"ל מנדר מלתא לאו רשע דרבנן כ"א מרדות על שעבר עבירה זו ובתיבת גמא מטות התקמ"א פפר"א ואי"ה יבואר שם וכאן שאלה (כז) אכל חלב ואח"כ נתברר שומן. קושיא מתוס' גיטין ל"ג (כח) תמצאנו שם עמנו הייתם שייך ג"כ (כט) הזמה לענין חלב:

ז חידוש. שו"ת שבות יעקב סי' קמ"ו לצאת ידי שמים אי תפס לא מפקינן מני' (ל) ובש"ך חו"מ פי' כ"ח ב' דכל שמחויב לצאת י"ש אי תפס לא מפקינן מני' (לרש"ל) [לרש"י] בקים לי' בדרבה מיני' (לא) בשוגג הא כל שפטור מדיני אדם לגמרי מפקינן ושב"י כ' כל שמן התורה חייב בדיני שמים לא מפקינן מני' וכל שכחויב מדרבנן מפקי' מיני' ואי"ה יבואר:

ח ברין לפני עור לפני דלפני אין מוזהרים עיין (לב) חות יאיר סי' קפ"ה בשליחות לעכו"ם לחומרא (לג) ועב"ש אה"ע ה' אות י"ט בשם תה"ד כה"ג לקולא דאין שליחות לעכו"ם וישראל

כן מדברי הרמב"ם אלו שכ' ממזר או עע"ז ע"ש: (כג) מאבינו זרע. הוא קושיא דמכאן למדנו דממזר בכלל זרע הוא: (כד) קודם מ"ת וכו'. נ"ל דר"ל דאע"ג דנאסרו עריות לב"נ מ"מ הממזר הנולד כשר הוא לב"נ ונקרא זרע אכן לענ"ד א"צ לזה דהא אמרינן בסנהדרין דף נ"ח ע"ב דעכו"ם מותר בבתו א"כ לא הוי ממזר כלל גם מ"ש קודם מ"ת לא ידעתי למה דפשיטא דעכו"ם לאחר מ"ת כקודם מ"ת דמי ולענין דינא יש להסתפק עכו"ם שנשא אחת מעריות האסורות לו אם הולד ממזר והנה בגיותו לא מבעי' לי' דלא שייך גבי' פסול ממזרות שהרי הרמב"ם פ"ט מה' מלכים ה"ה ופי"ד מהא"ב ה"י מנה שהם עריות האסורות לב"נ ולא חשב ממזר ביניהם כי מיבעי לי אם נתגייר אם מותר לישא בת ישראל ולכאורה יש ללמוד מדב' רמ"א באה"ע ס"ס ד' דאין מקבלין קראים משום שיש בהם חשש ממזרות וחיישינן שמא יטמעו בישראל ולא חיישינן כן בכל עכו"ם הבא להתגייר שמא ממזר הוא ויטמע בישראל משמע דלא שייך בהו פסול ממזרות אלא דיש לדחות דלא חיישינן לפסול קורבה כמ"ש הד"מ שם לענין האנוסים דלא חיישינן לקרובות שנשא עכו"ם כדלין מלהתחתן בקרובותיהם ולא חיישינן שמא בא על אשת חברו בלא גט דרוב בעילות אחר הבעל ואזלינן בתר רובא ה"נ י"ל בעכו"ם דלא חיישי' לקרובות ולא לאשת חברו וצ"ל דשמא נולד מן הפנוי' מקרוב שלה לא חיישינן דאפילו ודאי נולד מפנוי' כשר מדאורייתא עיין באה"ע שם סכ"ו אכן מדאצטריך הרב בד"מ לומר כן באנוסים ולא בעכו"ם משמע דבעכו"ם א"צ טעם דמקבלין אותם דלא שייך בהו ממזרות כלל שוב מצאתי ראי' לזה מדברי הראב"ד בהשגות פט"ו מהא"ב הכ"ה שכ' דאסופי הנמצא בעיר שרוב עכו"ם ונתגייר מותר בבת ישראל דתלינן דעכו"ם הוא הביאו הב"ש שם ס"ק כ"ד הרי דבעכו"ם לא שייך ממזרת ועכ"פ לא פליג הרמב"ם שם אלא משום דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי כמ"ש ה"ה שם אבל בהא לא פליגי ועכ"פ דלא שייך בהן ממזרות דאל"כ מ"ש מישראל גמור דחיישינן באסופי שמא ממזר הוא ודוק: (כה) טעות וכו'. ר"ל ועכ"פ מה שהתפללה אנשים חשובי"ם כמ"ש רש"י שם הוא תפלה בפ"ע ולא מהקיפות דאלך ואסתתר ע"ש: (כו) ורש"י שם וכו'. נ"ל כוונתו דרש"י כ' בדף כ"ג ע"א ד"ה ר' יהודה כדי להוכיחה שלא תהא מזידה משמע דר"ל משום מנדר מלתא אבן בתוס' דף כ"א ע"ב לעולם והרמב"ם פי"ב מה' נדרים הי"א כתבו משום שנתכוונה לאיסור משמע דעתם דלאו משום מינדר מלתא לחוד דמשום מינדר מלתא לא הוי רשע מדרבנן והם ס"ל דהוי מרדות על שעבר עבירה זו והוי רשע מדרבנן ונ"ל כוונתו וצ"ל דמ"ש רש"י בדף כ"א ע"ב ד"ה אינה סופגת דסלקא דעתך דתספוג כיון דנתכוונה לאיסורא היינו לס"ד לא שייך לומר אלו לא נאמר במשנה הוי אמרינן דתספוג משום מינדר מלתה דהא מנלן אבל לפי האמת דר' יהודה דס"ל דסופגת שפיר יוכל לומר משום מינדר מלתא ולא פליג את"ק דמשום דנתכוונה לאיסורא לא שייך מלקות אכן לענ"ד אין זה כוונת רש"י ותוס' והרמב"ם אלא דרש"י ז"ל לטעמי' שכ' בסוף חולין מ"מ רידוי בתוכחה שלא ירגיל בזה וס"ל דכל מ"מ אפילו על מה שעבר היינו שיקבל עליו שלא לעשות עוד וכמ"ש לעיל ח"א אות כ"ג לכן גם כאן כ' כדי להוכיחה וכו' והתוספת לטעמם דף כ' ע"ב ד"ה ר' יהודה שכ' אבל הכא שכבר עברה למה תלקה יותר ממלקות של תורה וביארתי דבריהם שם לעיל דר"ל דאפילו לא תקבל עלי' שלא לעשות עוד אין מוסיפין על מלקות של תורה וכן הרמב"ם לטעמו בפירוש המשנה שכ' דמ"מ בזה המקום וזולתו ענינם תלוי לב"ד וכו' וביארתי דבריו שם דאע"ג דבעלמא ס"ל דמ"מ על מה שעבר הוי נ"כ שיקבל על שלא לעשות כן עוד מ"מ בזה המקום וכדומה לו שכבר הפר לה בעלה לא שייך זה והוי לעונש על מה שעברה ע"ש באריכות לכן כתבו כאן משום שנתכוונה לאיסור דהיינו על מה שעבר ולא שתקבל עלי' להבא ורש"י ס"ל דגם כאן שייך שתקבל עלי' להבא ומ"מ אפילו לרש"י אין זה ענין למנדר מלתא וכמ"ש לעיל בח"ג אות כ"ה ע"ש וצ"ע: (כז) אכל חלב. כונתו מבואר בס' ש"ה כלל ע' דבמשנה נזיר דף כ"ג ע"א אמרי' הפר לה בעלה והיא לא ידעה והיתה שותה יין ומיטמאה למתים אינה סופגת את הארבעים ר' יהודה אומר אם אינה סופגת את המ' תספוג מ"מ וידוע דהלכה כת"ק והרמב"ם שם פסק כר"י וכ' הכ"מ דמשמע לי' דר"י לאו לאפלוגי אתא אלא לפרש דברי ת"ק והמש"ל שם כ' דהתוס' ס"ל דר"י לאפלוגי אתא וממילא הלכה כת"ק ומספקא לי' אי כהתוס' אי כהרמב"ם ע"ש: (כח) תמצאנו שם. בס' תיבת גמא שם ביאר כוונתו דהתוס' שם ד"ה ואפקעינהו הקשו נזיר ששתה יין אמאי לקי הא הוי התראת ספק שמא ישאל על נדרו והקשו מהר"א והט"ז ביו"ד סי' שכ"ג סק"ב הא ודאי ישאל כדי שלא ילקה ותירץ מהרש"א דאם יודע החכם שעבר במזיד לא יתיר לו והט"ז תירץ דשמא לא ימצא פתח ותירצו התוס' דאוקמי' אחזקה שהוא עכשיו נזיר ע"ש וא"כ מאי תקשה בנזיר דף כ"ג ע"ב אילימא דלא הפר לה בעל צריכה למימר הא אצטריך להשמיענו דמוקמינן אחזקה וזה לא נלמד מנזיר שהיה שותה יין דאפשר התראת ספק שמא התראה אבל קשה ודאי יפר לה בעלה שלא תלקה וא"ל פתח ע"ש ולענ"ד אין זה מוכרח דגבי אשה הוי ודאי דשמא לא ירצה להפר לה או ישכח מלהפר לה ביום שמעו עוד נלענ"ד דמ"ש התוס' דהוי התראת ספק שגרת לשנא הוא וכוונתם דעדיין ספק הוא שמא עוד ישאל על נזירתו וא"כ גם למ"ד התראת ספק שמה התראה קשה ואדרבה גבי הפרת בעל אחר יום שמעו ולא הפר לה לא שייך אלא התראת ספק עוד אפשר לומר דהיתה שותה יין אחר יום שמעו ופריך בפשיטות צריכא למימר ור"ל למ"ד התראת ספק שמה התראה אפילו היתה שותה ביום שמעו הוי פשיטא ולמ"ד לא שמה התראה מיירי שהיתה שותה אחר יום שמעו ופשיטא הוא וא"כ אדרבה לא נלמד דאוקמא אחזקה אלא מנזיר שאפשר לו לשאול לעולם וכמ"ש: (כט) הזמה לענין חלב. ר"ל דלכאורה קשה לגייר דסבר מתחלה חלב ודאי הוא וא"כ נתברר לו דודאי שומן הי' לכן מפרש לה דשנים העידו שחלב הוא שראו שנטלו חתיכה זו ממקום הבהמה ששם הוי חלב והי' מוחזק על פיהם כודאי חלב וא"כ באו שנים והזימום והעידו שהוא ממקום דהוי שומן דהאחרונים נאמנים וע"ל אות י"ד: (ל) ובש"ך חו"מ. וע"ש בתומים ס"ק ד' שהביא דברי השבו"י אלו ומ"ש עליו: (לא) בשוגג. עמ"ש לעיל ח"א אות כ' מזה: (לב) חות יאיר. ר"ל דשם מבואר דהיכי דשולח ע"י עכו"ם למומר לא הוי לפני דלפני דכיון דהעכו"ם שליחו וקיי"ל יש שליחות לעכו"ם לחומרא הוי כהנותן להמומר בעצמו ע"ש: (לג) ועב"ש אה"ע. ר"ל דמבואר שם דאם אין העכו"ם מסרס בעצמו אלא נותן לעכו"ם אחר לסרס אפילו הוא שליחו מותר למכור לו דאין שליחות לעכו"ם והוי הישראל לפני דלפני ע"ש מבואר דאין שליחות לעכו"ם אפילו לקולא ולענ"ד אפשר

וישראל לפני דלפני צ"ע ועיו"ד סי' קנ"א בט"ז אות ג' בשם הרא"ש בישראל אמרינן [לפני] דלפני. חטין מחומצות לעכו"ם שמא ימכרם לישראל צ"ע אי מה"ת אין לחלק מעכו"ם דר' נתן מה"ת משמע לא יושיט ואפשר מדרבנן אסור להבדיל לישראל אף לפני דלפני עש"ך שם בלא תרי עברי דנהרי בישראל אסור ובעכו"ם שרי: (לד) היינו ג"כ מדרבנן ואי"ה יבואר עאו"ח שמ"ב ושמ"ג:

ט שייך להא דסי' תר"ח כל שאין מפורש בתורה אין מוחין עיין חות יאיר סי' קס"ד צידה בשבת אין מפורש ולדבריו כל ל"ט מלאכות אין מוחין (לה) רק העברה וכן טרפה (לו) ע' טריפות ול"נ דכל הלמ"ם שמפרש פירוש בקרא כמפורש ולוקין

אפשר לומר דדוקא ישראל לעכו"ם אמרינן יש שליחות לעכו"ם לחומרא אבל עכו"ם לעכו"ם למ"ד אין שליחות עכו"ם לעכו"ם גם לחומרא אין שליחות ובעיקר הדין אי אין שליחות עכו"ם לעכו"ם נתבאר לעיל ח"ג אות כ"ט: (לד) היינו ג"כ מדרבנן כ"כ התו' והרשב"א והריטב"א בשבת דף ג' ע"א והרא"ש והר"ן במשנה ריש שבת והגמ"ר שם. ולכאורה יש לתמוה דהא כל ישראל ערבין זל"ז ומחויב למחות בידו מדאוריתא כשיש בידו למחות ואיך נימא דמותר להושיט לו וכן יש להקשות אמ"ש הדגמ"ר אדברי הש"ך ביו"ד סי' קנ"א סק"ו דבעושה במזיד אינו מחויב להפרישו ואמאי הא כל ישראל ערבין זל"ז ונ"ל דכיון דלא קאים בתרי עברי דנהרא ויכול לעשות בעצמו הוי אין בידו למחות דלא שייך ערבות והא דלמדו הא שחייב להפרישו מהא דקטן אוכל נבלות כ"ד מצווין להפרישו וכמ"ש הרא"ש שם אע"ג דבקטן יש בידם למחות וכאן אין בידו למחות וכמ"ש ה"פ כמו דבקטן דלא שייך בו ל"ע וערבות אע"ג דבידם למחות כיון דאינו מצווה מ"מ מחויבין להפרישו מאיסור מדרבנן ה"ה גדול דלא שייך בו לפ"ע וערבות כגון דלא קאים בתרי עברי דנהרא ואי אפשר למחות בידו מ"מ צריך להפרישו מדרבנן ועדיין יש להקשות הא כיון דמיירי שם בשוגג כדמשמע כולא סוגיא דמיירי מחיוב חטאת האיך כתבו דמותר מדאורייתא ולשון מותר לא שייך אלא ביודע שהוא שבת ומלאכה זו אסורה ומ"מ מותר מה"ת לכתחלה להניח לו שיטול מידו או שיניח לידו ואמאי לא נימא שמחויב להודיע מדאורייתא משום ערבות דמסתמא כשיודיענו יפרוש ונ"ל דס"ל דלא שייך ערבות אלא בעובר במזיד ויש בידו למחות אבל בעובר בשוגג דהעובר גופי' לא מיחייב אע"ג דחייב חטאת מ"מ לא מלינו כזה ערבות ומ"מ הדבר קשה עלי דהא הקשו הפוסקים הנ"ל שם דהא עובר אלפני עור ואפילו מיירי שהי' יכול ליטלו בעצמו דלא עבר משום ל"ע דדוקא בדקאים בתרי עברי דנהרא מ"מ אסור מדרבנן שחייב להפרישו מאיסור עכ"ד ומבואר מדבריהם דל"ע שייך כשהעובר שוגג והדבר קשה לומר דכשאינו יכול ליטלו בעצמו אסור להושיט לו מדאורייתא משום ל"ע וכשיכול ליטלו בעצמו א"ל לומר לו מדאורייתא דדבר זה אסור הוא ומה אעשה שמדברי פוסקים הנ"ל משמע כן וקשה מאוד להעמידם באי אפשר להודיעו או שגם השני שוגג והגם דלפמ"ש לעיל ח"ד אות ע' בשם הרשב"א משמע דבדבר דמשמע לכ"ע איסור מחינן בהו בעושה שוגג מדאורייתא ומכ"ש כשאינו יודע שהוא שבת אפשר שגם התם מדרבנן הוא ול"ע וביו"ד סי' ש"ג ס"א איתא מחלוקת הרמב"ם והרא"ש ברואה את חברו לובש כלאים בשוגג אי חייב להודיעו או לא דדעת הרמב"ם דחייב להודיעו ודעת הרא"ש דאינו חייב להודיעו דמשום כבוד הבריות ישתוק ואל יפרישנו משוגג והב"ח שם ס"כ שייס לדעת הרא"ש וז"ל דכיון דאין חיוב אמירה זו אלא מדרבנן דאסמכוה אלפני עור לת"מ גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה דא"ל לומר לו בשוק עד שיגיע לביתו עכ"ל [וע"ש עוד שכ' שנ"ל שגם הרמב"ם מודה להרא"ש ואין כאן מחלוקת כלל] ומלשונו שכ' דכיון דאין חיוב אמירה זו אלא מדרבנן ולא כ' וס"ל להרא"ש דאין חיוב וכו' משמע דס"ל להב"ח דהא פשיטא הוא דאין חיוב זה אלא מדרבנן ולא נחלק אדם ע"ז וגם הרמב"ם לדעת הטור והנמשכים אחריו דס"ל דחייב להודיע מודה לזה אלא דס"ל דכיון דהעובר עובר באד"א אין משגיחין בכבוד הבריות. הן אמת דאין דברי הב"ח מוכרחים דאפשר לומר דהרמב"ם והרא"ש פליגי בזה דהרמב"ם ס"ל דאמירה זו דאורייתא הוא והרא"ש ס"ל דהיא מדרבנן והרא"ש שכ' בפ"ק דשבת דהאיסור להושיט הוי דרבנן לשיטתו אזיל והנך פוסקים הנ"ל כוותי' ס"ל או אפשר לומר שגם מדברי הרא"ש כאן אין הוכחה דחיוב אמירה זו מדרבנן דאפשר לומר דמדאורייתא היא אלא דהוי שוא"ת דדחי לי' משום כבוד הבריות ונחלקו בזה דהרמב"ם אזיל בתר הלבוש והוי קום ועשה וכמ"ש פ"י דכלאים ה"ל והרא"ש אזיל בתר הרואה והוי שוא"ת אלא דמדברי הב"ח הנ"ל משמע דפשיטא לי' דדרבנן הוא וכבר כתבתי דכן מבואר בדברי הפוסקים פ"ק דשבת וראיתי להכונ"י מה"ק חאו"ח סי' ל"ה בכל שלפולו סובב הולך לדעת הרא"ש משום דהוי שוא"ת להרואה ומשמע דס"ל שגם להרא"ש דאורייתא הוא והנך רואה דהב"ח לא כ"כ וכדבריו מבואר בפוסקים פ"ק דשבת:

נמצא זכינו לדין דל"ע לא שייך אלא במסייע לו לעשות האיסור וקאים בתרי עברי דנהרא דא"א לו לעשות האיסור בעצמו ואז אין חילוק בין העושה שוגג או מזיד ואדרבה משמע דעיקר לפ"ע בעושה שוגג כאמר מי שעור בדבר דהיינו שהוא שוגג ומ"מ משמעות הפוסקים שגם בעושה במזיד שייך ל"ע והיכי שהי' יכול ליקח בעצמו או שבהמת לוקח לו האיסור בעצמו היכי דהעושה שוגג אינו מחויב למחות בידו ולא להודיע לו מדאורייתא אלא מדרבנן מחויב להפרישו מהאיסור והיכי דהעושה מזיד אם יש בידו למחות מחויב למחות מדאורייתא מטעם ערבות ואם אין בידו למחות ולא קאים בתרי עברי דנהרא ס"ל להדגמ"ר לדעת הש"ך דמותר אפילו להושיט לו אפילו מדרבנן כמלא דהמוסים לעושה במזיד וקאים בתרי עברי דנהרא שייך בו ל"ע וערבות ולעושה שוגג שייך בו ל"ע וכ"ז דאורייתא ובלא קאים בתרי עברי דנהרא לעושה שגג אסור להושיט מדרבנן ולעושה מזיד ואי אפשר למחות בידו ס"ל להדגמ"ר לדעת הש"ך דמתר לכתחלה וכשאפשר למחות בידו צריך למחות מדאורייתא משום ערבות ומעתה גם מה שנסתפק הפמ"ג לפני דלפני בישראל אם הוא מדאורייתא או מדרבנן הנה הפוסקים למדו הא דבישראל אסור גם לפני דלפני מהא שמצווין להפרישו מהאיסור וכמ"ש הרא"ש פ"ק דע"ז סימן י"ד וז"ל ודוקא גבי נכרים אבל גבי ישראל חיישינן להכשיל וחיישינן אלפני דלפני כדאמר בפסחים וכו' עכ"ל הרי שכ' דלפני דלפני מטעם דחיישינן להכשיל הוא וכ"כ הריטב"א שם דף י"ד ע"א וז"ל והא דאמרינן התם גבי בגד שאבד בו כלאים שלא ימכרנו לנכרי שמא ימכרנו לישראל וכו' התם הוא לגבי ישראל מני שאנו מזהירים שלא לגרום על ידינו שום תקלת עברה ושלא יצא מתחת ידינו דבר שאפשר שיעבור בו ישראל עבירה אבל משום ל"ע לת"מ ממש ליכא אלא כשאנו נותנין אותו למי שיעבור בו עבירה עכ"ל מבואר מדבריו דטעמא הוא משום שאנו מצווין להפרישו מאיסור ומעתה בעובר במזיד כבר כתבתי שמחויב להפרישו מדאורייתא משום ערבות כיון דע"כ מיירי בדקאים בתרי עברי דנהרא דאל"כ לא שייך ל"ע גם בלפני דלפני אסור מדאורייתא משום ערבות ואפשר דמ"מ בלפני ממש יש ב' איסורים משום ערבות ומשום ל"ע ובלפני דלפני ליכא אלא משום ערבות ובעובר בשוגג בלפני ממש עובר בל"ע ובלפני דלפני אסור מדרבנן משום דמצווין להפרישו. עוד נ"ל דכ"ז דוקא כשודאי יכשל בה ישראל אבל היכי שיש ספק אם יכשל בה ישראל ליכא לא משום ל"ע ולא משום ערבות וכ"מ מסתימת הפוסקים ביו"ד ס"ס כ"ז שכתבו דאיסור מכירה לעכו"ם דבר איסור מחשש שמא יחזור וימכרנו לישראל אינו אלא מדרבנן ולא חלק בין היכי שדרכם למכור לישראל או לא ובין היכי שיש ישראלים העוברים במזיד וידעו שהוא דריסה או לא אע"כ כיון דמ"מ לאו ודאי הוא שימכרם לישראל ליכא לא משום ל"ע ולא משום ערבות ומעתה בחשש שיעברו בשוגג אסור מדרבנן שלא יכשל הישראל ובאין חשש שוגג אלא מזיד לדברי הדגמ"ר הנ"ל מותר לכתחלה וכ"מ מסתימת הפוסקים שם שכתבו טריפה הניכרת מותר למכור להם ולא חלקו דהיכי שיש חשודים לעבור במזיד אסור אע"כ כמ"ש. כנ"ל בדינים הללו: (לה) רק העברה. נ"ל דר"ל הוצאה דכתיב בפירוש כדאיתא בשבת דף צ"ו ע"ב הוצאה גופא היכא כתיבא וע"ש בתוס': (לו) ע' טרפות. מנאם הרמב"ם פ"י מה' שחיטה ה"ט וכולן אינם מפורש רק דריסה כמ"ש הרמב"ם פ"ה מה' שחיטה ה"ג

ה"ג ועיין ביו"ד סי' כ"ט ובפמ"ג: (לז) ולוקין עליו. הא ודאי שגם החות יאיר מודה דלוקין על כל ט' טרפות וסוקלין על כל ט"ל מלאכות ותולדותיהן והפמ"ג הכי מקשה לי' כיון דלענין מלקות ועונשין לא חשיב כהלמ"מ אלא כמפורש כמ"ש הר"ן ס' כלל גדול במשנת אבות מלאכות על המוציא מרשות לרשות א"כ לענין למחות הוי כמפורש אכן באמת יש לחלק ביניהם דאע"ג דהוי דאורייתא גמור למכות ולעונשין מ"מ אפשר דלענין למחות בעינן בהדיא ועמ"ש הפמ"ג לעיל ח"ד אות ט' דקידושי כסף מקרי אינו מפורש אע"ג דודאי עונשין על הבא על אשה שנתקדש' בכסף ולדינא הבאתי שם בשם הרשב"א והריטב"א בטעם החילוק שבין מפורש בתורה. או לא דבאינו מפורש בתורה שייך לומר מוטב שיהיו שוגגין משא"כ מפורש בתורה אמרינן ז"ל קרי בי רב והעליתי דבדבר שאינו מפורש דוקא בדבר דלא משמע לאינשי איסורא כדבר ע"ש וא"כ אפשר גם לידה לא משמע לאינשי איסורא אבל שאר מלאכות דמשמע איסורא לכ"ע אפשר גם החו"י מודה אע"פ שאין לשונו משמע כן מ"מ כנ"ל להלכה וכיוצא בזה מצינו בחו"מ סי' ל"ד שכ"ד לחלק באסד"א בין דבר דמשמע לאינשי איסורא או לא אע"ג דאיתא התם דצריך להודיעו אין קושיא דה"ק דלא מיפסל אא"כ הודיעו אבל אין ראי' דמחויבין להודיעו ובלא"ה היכי שאין יודע בודאי שלא יקבלו מחינן בכל דבר כמ"ש המ"א סי' תר"ח סק"א ע"ש: (לח) ועיר"מ. ר"ל דלכאורה משמע מדברי הרמב"ם אלו [והם בפ"ה מה' שחיטה שם] דלאו כמפורשין דמי ודאי דדוקא לענין ספק והרמב"ם לשיטתי' דספק תורה מדרבנן אפילו דברים המפורשים ודריסה החמירו בו יותר כמ"ש הט"ז ביו"ד סי' כ"ט כיון דאשתני למעליותא מכל טרפות אבל לשאר דברים כולם כמפורשין דמי ומ"מ לא הבינותי דבספק א' באה"ת עכ"פ מדרבנן אסור ומ"ש טרפות ואי ר"ל ס"ס או אתחזק התירא וכמ"ש הט"ז שם א"כ אנ"ל הרמב"ם לשיטתי' ואולי ר"ל דדוקא לשטת הרמב"ם דספ"א מדרבנן הוא וס"ס הוי ספד"ר הם אמרו והם אמרו משא"כ לטעם הרשב"א משום רובא אבל לענ"ד אין זה מוכרח כלל די"ל גם לסברת הרשב"א כיון דמ"מ לא מקלינן בשאר טריפות טפי מכל אד"א לא שייך להקשות ממה שהחמירו בדריסה טפי וע"ל ח"ד אות י"ב ודוק: (לט) עמ"ש בסי' רע"ו. שם הביא מ"ש המ"א בסי' תקט"ו ס"ק ט"ו בשם תה"ד דתחומין י"ב מיל אפילו למ"ד מדאורייתא מ"מ אינו מפורש [וכ"כ בסג"א ספ"ק דעירובין דאע"ג דתחומין י"ב מיל דאורייתא מ"מ כיון שאינו מפורש בתורה הוי תחומין אין לו עיקר מה"ת] וסיים מעביר ד"א ברה"ר והכנסה הוי כמפורש דהוי פירש לתורה שבכתב ולא ביאר החילוק ונ"ל דמעביר ומכניס הוי בכלל לא תעשה כל מלאכה דהוו במשכן ולא צריך לימוד אלא משום דמלאכה גרועה הוא כמ"ש התוס' שבת דף צ"ו ע"ב לענין הוצאה ועי"כ חייבין עלי' חטאת וסקילה משא"כ תחומין ילפינן מאל יצא ולוקין עלי' כדאיתא בספ"ק דעירובין ובירושלמי פ' בכל מערבין ה"ד ולאו כפ"ע הוא ולאו בכלל לא תעשה כל מלאכה וכדאמרינן נמי בשבת דף ס"ט ע"א דידעה בתחומין ואליבא דר"ע וכ' הרא"ש ספ"ק דעירובין דהו"ל בתחומין י"ב מיל אליבא דכ"ע ע"ש הרי דאינה בכלל ט"ל מלאכות וקרא דאל יצא לא מפורש הוא ודוק: (מ) סימן בס"ה. משמע דכוונתו למ"ש בא"ח שם לפרש מ"ש רש"י דל"ג ומייתי אנבייהו דהיינו משום דהוי מפורש בתורה לא תעשה כל מלאכה ולפי הגירסא דמיירי התם ממעביר ד"א ברה"ר דאינו מפורש בכתוב אלא דהוי הלכתא גמירי דהוי ג"כ בכלל מוציא ותקשה להחו"י ולדידי משום הא לא איריא דאפשר לומר דכוונת רש"י דאי הוי חזינן להו דמייתי אנבייהו ד"א ברה"ר הגם דאינו מפורש בכתוב מ"מ דאורייתא הוא והיכי הוי סבור מינה ה"מ בדרבנן אע"כ לא חזיא דמייתי אנבייהו וכ"כ השטמ"ק שם וז"ל גרש"י ז"ל וכו' ולא גרים וקא מינגדר וכו' משום דאלו עבדי הכי הא קא עבדי אד"א וא"כ אמאי אמרינן ה"מ בדרבנן וכו' עכ"ל אבל לפי המסקנא דאפילו בדאורייתא כל שאינו מפורש לא מחינן ואפשר ה"ה מעביר ד"א ברה"ר וכבר כתבתי כנלענ"ד לדינא: (מא) נסתפקנו וכו'. לעיל בח"ב אות י"ד הבאתי דברי התוס' קידושין דף ל"ד ע"א ד"ה מעקה שגם הלאו חמור ולא נדחה וכ"כ עוד מדברי התוס' פסחים דף מ"ז ע"ב ד"ה כתישה בשם רשב"ם ור"ת דלקי על הלאו ודעת התוס' בחולין דף קמ"א ע"א בשם ריב"א דהלאו נדחה ולא לקי עלי' והקשו עליו מהא דאמרינן התם אלא טעמא דכתב רחמנא תשלח הא לאו ה"א לדבר מצוה לא עשה ול"ת הוא ואין עשה דוחה ל"ת ועשה לא צריכה דעבר ושקלה לאם דלאו עבר' משמע דכ"ז דלא עבר ושקלה לאם איכא עשה ול"ת ותירצו דאפילו לפירש ריב"א דוקא לא לקי על אותו הלאו אבל לא מדחי לי' לגמרי ע"ש והר"ן בקידושין שם בסוגיא דאיזהו מ"ע שהזמ"ג הקשה אי נשים פטורות ממ"ע שהזמ"ג אע"פ דאיכא בהדה ל"ת נימא גבי אשה דעשה דחי ל"ת דיו"ט ותירץ דהיכי דהלאו והעשה שניהם בשוה"ת הם ולא אפשר לאפלוגינהו לכן מוזהרת גם אעשה אבל בשלוח הקן ובאבדה ובמעקה לא באו הלאו והעשה ביחד ע"ש והרמב"ן בחידושיו שם כ' וז"ל ול"נ שעיקר מצותו עשה שאין לאו שבו אלא שיקיים העשה דכתב רחמנא ועשית מעקה תחלה והדר לא תשים דמים בביתך כלומר שלא תעשה מצוה זו ולאו שאין בו מעשה אחר אלא קיום עשה שבו הוא ואלו היו נשים פטורות מעשה [ר"ל אי הוי מ"ע שהזמ"ג או אי הוי אמרינן מ"ע שלא הזמ"ג נשים פטורות] היו פטורות אף מלאו שאין הלאו אלא קיום העשה אבל בשאר מ"ע שיש בהם לאו ועשה [ר"ל אע"פ שהן מ"ע שהזמ"ג] חייבות הן בשניהן כדאמרינן בשבת דף כ"ד ע"ב שבתון עשה הוא ולא אתי עשה ודחי עשה ול"ת ואיש ואשה שוין בדבר זה עכ"ל הביאו הריטב"א בחידושיו שם והסכים לדבריו ומשמע מדבריהם דדחי הלאו לגמרי ולא נשאר אפילו איסור כלל דהא כתבו דאלו לא היה ביו"ט לנשים רק ל"ת הוי אתי עשה דכיסוי ושרפת קדשים ודחי לה והי' מותר לה לכסות ולשרוף קדשים ביו"ט ומעתה תקשה לדידהו ק' התוס' בחולין שם דמשמע שם דכ"ז דלא עבר ושקלה לאם איכא עשה ול"ת ולא נדחית הל"ת ונ"ל לדבריהם דדוקא אי נימא דליכא בנשים עשה רק ל"ת בלחוד ס"ל דעשה דחי לה אע"ג דהל"ת זו איכא בהדה עשה גבי אנשים מ"מ כיון דגבי נשים ליכא עשה הוי גבי דידהו ל"ת לחוד ודחי לה עשה אבל באנשים גופייהו וכן גבי נשים לפי האמת דמוזהרין גם אעשה ס"ל דלא דחי עשה אפילו ללאו לחוד ואפשר ס"ל דלקי עלה או אפשר ס"ל כריב"א בהא דלא לקי עלה ולכן לא הביאו הרמב"ן והר"ן אלא סוגיא דשמן שרפה דשבת כ"ה ע"א וסוגיא דכיסוי בביצה דף ח' ע"ב ולא סוגיא דפסחים דיש חורש תלם א' דפריך כתישה ביו"ט מי שרי משום דבסוגיא דפסחים לא ס"ל דדחי כיון דמיירי לפי האמת דאיכא ל"ת ועשה ול"ק ק' התוס' רק לפירוש ריב"א דס"ל דאפילו היכי דאיכא באמת ל"ת ועשה אתי עשה ודחי הל"ת ולא נשאר אלא עשה. ומעתה דין הפמ"ג לדעת התוס' קידושין ורשב"ם ור"ת פשיטא דלא דחי להלאו כלל ולקי עלי' ולדעת ריב"א לפי מה שפירשו התוס' דבריו לא נדחה הלאו לגמרי ומ"מ אין לוקין עליו ודעת הרמב"ן והר"ן והריטב"א לא מוכרע אי כמר אי כמר [אכן לפמ"ש בס' לב ארי' שם [וכ"כ בס' גנת ורדים כלל ט' ועי"ש שדבריו תמוהים במה שהביא דברי התו' חולין ופסחים ואולי ט"ס הוא או קיצר לשון ודוק] לתרץ ק' התוס' על ריב"א ס"ל לריב"א דהלאו נדחה לגמרי אבל מ"מ העשה לא נדחית אע"פ שהעשה השני' חמורה ממנה לא דחיא שניהם הלאו והעשה] וממילא אין שום דעה לומר דהלאו נדחה לגמרי ומסתברא דהרמב"ן והר"ן והריטב"א כר"ת ורשב"ם ותוס' ס"ל ועי' מזה במש"ל פ"א מה' שופר ה"ד ובשאר המלך פ"ג דנדרים: (מב) ירושלמי פ"ג. היא בהי"א והנה יש להקשות עוד דהא אפשר לקיים שניהם לצאת ידי מצות

(לז) ולוקין עליו ער"ן שבת כלל גדול דהלמ"מ אין לוקין ואלו הם פירוש (לח) וער"מ במ"ש אין לך אלא דריסה הקילו חז"ל לשיטתי' דספק תורה מדרבנן אבל לשאר דברים כמפורש דמי (לט) עמ"ש סימן רע"ו בפריי [במ"ז סק"א] בזה וסי' שי"ו [בא"א סוף הסי'] ועיין (מ) סי' שס"ה מ"א אות י"ב והבן:

י אין עשה דוחה ל"ת ועשה (מא) נסתפקנו אי ללאו דוחה ולא לקי ונ"מ לעדות ובס' זמנים סוכה התקמ"ב כתבנו (מב) ירושלמי פ"ג סוכה רי"א יו"ט א' בשבת והוציא לולב חברייא אמרי עשה דוחה לל"ת כתבנו שם דבר נאה שייך לכאן יע"ש:

אין

נולב

יא אין עונשין מ"ה (מג) בממון אי עונשין (מד) ובכרת ומיתה ב"ש אי עונשין וכתבנו בהו"ת ב"ק ב' א' בתוס' ד"ה ולא זו"ז דבר נאה באות כ' ברש"י בחומש שמות כ"א ול"א דבר נאה כפר נגיחה רביצה יע"ש ואי"ה יבואר. ובפריי או"ת ש"מ ט"ז ומ"א א' כל תולדות שבת הלמ"מ והוצאה [כתיב] והכנסה סברא [ומעביר הלמ"מ] למהוי בכלל מלאכה דאין עונשין מהלמ"מ מר"ן פכ"ג וביו"ט, ליקה (הוצאה בתוס' [נ"ל מיותר) והבן:

יב עיין אות (נ') [ב'] ועשו"ת הרשב"א כ"ז לאמו ולאביו ופתיחה נ"ו ושם משמע לר"י צרפתי ז"ל הוא מבעלי התוס' (מה) דבנה מורכב חזקה לחוד לא מחמת רובא וא"ש אביו ודאי רובא אביו חזקה בנו כרוך אחריו ולהרשב"א שם בנה מורכב (מו) חזקה ורובא הוא ולא נמצא אביו ודאי והעד סיפא יאמר (מז) אביו חזקה יע"ש מאחיו ואחותו (מח) אין מוכרת דרובא וא"ש ברמב"ם פ"א מא"ב אה"ע י"ט ראי' מכה אביו ואמו היינו

לולב בהיא וגם ליכא בעידנא וצ"ל משום זה אמר לון ר' יוסי לא מן הדא אלא משום טירדא וכן הוא בש"ס דילן בפשיטות בדף מ"ב ע"א וא"כ אין ראי' דדחי ללאו אפשר גם ע"ז פליג ר' יוסי וע"ל אות כ"ב: (מג) בממון וכו'. ועי"ל ח"א אות י' שכתבתי בשם התוס' ב"ק דף ב' ע"א ד"ה ולא זו"ז ובדף ד' ע"ב ד"ה ועדים זוממין דעונשין וכ"כ בכללי הש"ס בקילור י"ג מדות מדה א' ובס' נ"ו כלל א' ע"ש: (מד) ובכרת וכו'. עיין בס' נ"ו שם שכ' דבגמרא מכות דף י"ד ע"א דבעינן קרא לאחותו בת אביו ובת אמו משום דאין עונשין מן הדין משמע שגם כרת אין עונשין מה"ד וברש"י זבחים דף י"ד ע"א ד"ה חוץ לזמנו שכ' דלא גמרינן כרת בחוץ לזמנו בחטאת משלא לשמה דדין לבא מה"ד להיות כנדון ולא כ' משום דאין עונשין מה"ד משמע דעונשין כרת מ"ה וצ"ל דבמכות גמרינן בא"ע לכרת תנהו ענין למכ"ד עכ"ד ע"ש אכן לענ"ד אין מדברי רש"י ראי' די"ל דהאמת כי דאי אפשר למילף כלל כרת משלא לשמה כיון דגבי שלא לשמה גופה ליכא כרת וא"צ לומר משום אין עונשין מה"ד ודוק

ול"ע ומ"ש כל תולדות שבת וכו' דבריו מבוארין בפנים סי' ש"מ במ"ז סק"א ע"ש: (מה) דבנה מורכב וכו'. ביאור דבריו דגרסינן בת"כ ריש פ' אמור יאמר לאמו ולא יאמר לאביו מה ת"ל לאביו מה אמו שהיא מתחללת ה"ה מטמא לה אביו שאינו מתחלל אינו דין שיטמא לו אלו כן הייתי אומר מה אמו בידוע אף אביו בידוע אביו חזקה מנין ת"ל ולאביו עכ"ל והקשה השואל לפר"י צרפתי ליטמא לו לאביו ממ"נ אי אביו הוי שפיר מטמא לו אי לאו אביו הוא א"כ ממזר הוא ואינו מוזהר על הטומאה ע"כ והשיב הר"י צרפתי דהצטריך למי שהוחזק לן ע"פ עדים שהוא כהן ולאחר זמן בא לו אחד ואמר עליו שהוא אביו ונוהג עמו כאב ומת ובא ליטמא לו ספק לן לי' וכו' עכ"ל ר"ל אביו בידוע היינו כל אב ובנו ואביו חזקה היינו בנו כרוך אחריו ולא הוי ידעינן שהוא בנו אלא על פיו ועי"ז הוחזק כאביו כדאיתא בקידושין דף פ' ע"א מעשה באשה אחת שבאתה לירושלים וכו' וע"ז כ' הפמ"ג בטעמא דמלתא דזה נקרא בידוע משום דהיכא רובא רוב נשים אין מזנות או רוב בעילות אחר הבעל משא"כ בנו כרוך אחריו הוי חזקה לחוד ולא מחמת רובא לכן נקרא חזקה לא בידוע כ"ה ביאור דברי הפמ"ג אמנם אנכי לא ידעתי מה שמה של חזקה זו ולענ"ד חזקה זו של בנו כרוך אחריו מחמת רובא הוא דרוב אין כרוך אחריו ואין נוהג עמו כאב אא"כ אביו הוא כמ"ש בת' א"ז ס' תש"ס הנזכר באות ב' גבי חזקה אין אדם פורע תוך זמנו ואיתך שם וכ"מ קצת בגמרא שם דאמר ר' חייא בר אבא אר"י מלקין על החזקות וסוקלין ושורפין על החזקות ואין שורפין תרומה על החזקות ומפרש סוקלין ושורפין על החזקות היינו כרוך אחריו ואין שורפין תרומה היינו רוב תינוקת מטפחין ובתינוקת ודאי מחמת רובא הוא וכדמפרש משום דרוב תינוקת מטפחין משמע דהכך נמי מחמת רובא הן ואע"ג דאפשר לדחות דסוקלין ושורפין אפילו חזקה גרידא לא מחמת רובא ואין שורפין תרומה אפילו מחמת רובא מ"מ מסתימת הגמרא משמע דבחדא מחתא מחתינהו ולענ"ד דחזקה זו נ"כ מחמת רובא היא והחילוק שכ' הר"י צרפתי בין אביו ודאי ובין בנו כרוך אחריו היינו דאביו ודאי מטמא לו ממ"נ אם כהן הוא ה"ז אביו ודאי ואין שום ספק לומר דשמא כהן הוא ואסור ליטמא לו דאם אין זה אביו אינו כהן משא"כ בנו כרוך אחריו אפשר לומר דכהן הוא וזה אינו אביו וליכא אלא חזקה ועוד אפשר לומר דאביו ודאי ליכא אלא חזקה אחת מחמת רוב ומ"מ ודאי ידעינן דמוחזק לן כאביו משא"כ אביו חזקה גם הא דמוחזק לן כאביו אינו ודאי אלא בחזקה והוי כעין ס"ס וכמ"ש הפמ"ג א"נ אי י"ל דרוב זה דבנו כרוך אחריו לכאורה הוי רוב התלוי במנהג שכתבו הרבה פוסקים דלא הוי רוב כלל ואשמעינן דכיון דהמנהג בזה אינו הסכמיי בלבד אלא דרך וטבע התנהגות העולם הוי רוב גמור ודומה לכל אב ובנו והארכתי בזה לעיל אות ב' ובח"א אות כ"ב בס"ד ע"ש לכן קרא ר"י צרפתי לכל אב ובנו אביו בידוע ר"ל דרובא דילי' ידוע ולא תלי במנהג אבל כרוך אחריו קרא אביו חזקה בשם רובא דילי' אינו ודאי דהא תלי במנהג ואפשר לשנותו אלא דהוחזק לנו מכח רוב דרוב אין משנין הדבר הזה ועיין בס' תיבת גמא ריש פ' אמור: (מו) חזקה ורובא הוא. ר"ל דהרשב"א תירץ ק' זו דלכל הדברים ודאי מחזקינן לי' לכהן ודאי וה"ה עומד ומקריב לפניך ע"ג המזבח אלא לטומאת כהן לקרובים דחידוש הוא דכ"ג אסור לטומאה לקרובים וכ"ה חייב ליטמא ועדיף מישראל דרשות הוא לו ע"כ אלו לא נאמר אלא לאמו הייתי אומר אין לך בו אלא חידושו ודוקא אמו ואביו ידוע אי אפשר דאין אפוטרופס לעריות וא"כ אביו חזקה מנין ור"ל כל אב הוי חזקה וה"ה לאמו חזקה כגון ככרוך אחרי' ע"ש וז"ש הפמ"ג ולא כמלא אביו ודאי: (מז) אביו חזקה. נ"ל שט"ס הוא וצ"ל אביו שהוא חזקה ור"ל דהרשב"א הביא ראי' לדבריו מסיפא דת"כ דקתני אלו נאמר לאביו ולא נאמר לאמו הייתי אומר אביו שהוא חזקה הרי הוא מיטמא לו וכו' ומדקתני אביו שהוא חזקה ולא קתני אביו חזקה משמע שכל אביו חזקה הוי: (מח) אין מוכרת וכו'. דבריו אלו מבוארין בפתיחה לנ"ו דהקשה להרשב"א הא למדנו אביו חזקה מלאחיו ולאחותו דדוקא אחיו מן האב וכ"ש אביו ותירץ דה"א דדוקא אחיו הקטן מטמא לאחיו הגדול ממ"נ אם הוא אחיו מן האב שפיר ואם לאו ע"כ נתחללה אמו בביאת איסור וחלל אבל אחיו הגדול לאחיו הקטן אה"נ דלא מטמא דדלמא כהן הוא ואחיו הקטן לאו אחיו מאביו הוא ומ"מ לא נתחללה אמו עד אחר לידתו של הגדול וע"ש שהאריך בזה ואנכי לא ידעתי הא כיון שכ' הרשב"א דהא דצריך לימוד על אביו אע"ג דאיכא ממ"נ היינו משו' דחידוש הוא דמצו' ליטמא לו וגרע מישראל וה"א אין לך בו אלא חידושו דוק' בידוע אבל בחזקה אע"ג דאיכ' ממ"נ אפי' רשות ליטמאו' לא שבקינן לי' לכן הוצרך להשמיענו וכיון שכן מה מועיל זה שאחיו הגדול איכא ממ"נ בכ"ל הא אי הוי חלל הוי דינו כישראל ואינו מצוה ליטמא [דמשמע דהרשב"א שכ' דישראל אינו מצוה ליטמא סובר כשיטת הרמב"ם פ"ב מה' אבל ה"ו הובא ביו"ד ס"' שע"ג בטור דנשים אין מצוות להטמא לקרובים וכ' הרמב"ן בס' תורת האדם הובא בב"י וכ"מ שם דדרשינן כל שישנו בלא יטמא ישנו ביטמא הוא דמיעוט דבני אהרן ולא בנות אהרן אכולה ענייני קאי ע"ש [וכ"כ הריטב"א בחידושיו יבמות דף כ"ט ע"ב] וס"ל להרשב"א דה"ה ישראלים ונ"ל דס"ל כטעם הראשון שכ' הרמב"ן וממילא נתמעטו נ"כ חללים לשני התירוצים של הרמב"ן שהרי גם מיעוטא דחללים בההי ענינא כתיב] וא"כ הוי אחיו הגדול כאביו ממש להרשב"א וצ"ע. ובעיקר הקושיא נ"ל לאביו תיפוק לי' מלאחיו י"ל דמלאחיו לחוד ה"א דוקא מן האם דהוי ודאי ולא חזקה כ' לבנו להשמיענו חזקה וא"כ ה"א בין אחיו מן האב בין מן האם כתיב לאביו להשמיענו חזקה ואייתר לבנו לאקושי לאחיו דבר ירושה להשמיענו דדוקא אחיו מן האב וכמ"ש הנ"ו שם אח"כ וע"ש שהאריך בזה ולפי שאין כ"מ לדינא לא ראיתי להאריך יותר בזה. ומ"מ למדנו מזה דדעת הרשב"א כהרמב"ם ולא ידעתי אמאי לא הביאו הב"י שם ויש לתמוה על הש"ך שם סק"ג שכ' לדעת הש"ע שפסק כהרמב"ם והטור דנשים מחויבות ליטמא לקרובים וז"ל ואחד האשה שהיתה כהנת וכו' עכ"ל ומשמע מדבריו אבל ישראלית אינה חייבת ליטמא ומדברי הרמב"ן והרשב"א והריטב"א אלו לא משמע כן לדעה זו וכ"מ מדברי הרא"ש בה' טומאה ס"ד שכ' בשם רש"י

כין

בין כהנת בין ישראלית וכו' ע"ש וכן מלשון הכ"י שם שכ' ליכא לפרושי בכהנת וכו' ע"ש משמע דלדעת האומרים דנשים מלוות לטמאה לקרובים אין חילוק בין כהנת לישראלית ול"ע: (מט) חזקה מרובא וכו'. ר"ל דהרמב"ם שם פ"כ כ' וז"ל מי שהוחזק בשאר בשר דנין בו ע"פ החזקה וכו' כילד הרי שהוחזק שזו אחותו או בתו או אמו ובא עלי' בעדים ה"ז לוקה או נשרף או נסקל ואע"פ שאין שם ראי' ברורה שזו היא אחותו או אמו או בתו אלא בחזקה בלבד וכו' ראי' לדין זה מה שדנה תורה במקלל אביו ומכה אביו שיומת ומנין לנו ראי' ברורה שזה אביו אלא בחזקה כך שאר קרובים בחזקה עכ"ל ילפינן הרשב"א א"ש דתרווייהו חזקה מרובא משא"כ לר"י צרפתי אין ראי' כלל דכרוך אחרי' ליכא חזקה מרובא ולפמ"ש לעיל גם לר"י צרפתי הוי חזקה מרובא וא"ש ראיות הרמב"ם שהיא מירושלמי פ' עשרה יוחסין ה"י וכמ"ש ה"ה שם: (נ) נגד רובא מה"ת. עיין בדיני ס"ס אות כ"ז כ"ח כ"ט ל"ג ובשפ"ד שם נתבאר דדעת רמ"א דס"ס מהני נגד חזקת איסור והש"ך חולק וכ' השפ"ד דהיינו מדרבנן אבל נגד רוב ודאי לא מהני מה"ת וראי' מדברי התוס' כתובות דף ט' ע"א בסוגיא דס"פ ד"ה והב"ח שהקשו הא יש ספק מוכת עץ ותירצו דלא שכיח ומשמע דלא הוי ס"ס כלל מדאורייתא ע"ש אכן בשפ"ד שם אות כ"ח נסתפק היכי דספק א' לבד הוא נגד החזקה אפשר לכ"ע הוי הספק ההוא כמאן דליתי' ולא הוי ס"ס מה"ת ולפ"ז אין ראי' מדברי התוס' אלו דס"ס נגד הרוב גרע מנגד החזקה שגם שם לא הוי הרוב אלא נגד ספק א' דמ"ע ול"ע: (נא) נגד ב' ספקות רוב. ר"ל דנגד כל ספק בפ"ע יש רוב נגדו דנגד ספק בן דעלמא לא מהני יש רוב דרוב בן דעלמא אינו כרוך אחריו ונגד ספק זנתה יש רוב דרוב בני אשה מן הבעל ובכה"ג ודאי לא הוי ס"ס כלל וביו"ד שם לא איירי אלא היכי שיש חזקה או רוב א' נגד ב' הספקות או נגד ספק אחד מהם ע"ש אבל היכי שיש נגד ב' הספקות נגד כ"א רוב בפ"ע [ואפשר ה"ה חזקה כה"ג] ודאי לא הוי ס"ס כלל ולכאורה יש לדקדק דמ"מ הא איכא תרי מיעוטא ונהי דס"ס לא הוי יהי' עכ"פ ספק השקול דנצטרף תרי מיעוטא דנהוי פלגא וצ"ל דלא מצטרפין הנך תרי מיעוטא ועיין בברכות דף כ"ג ע"א דת"ק ס"ל דלא מצטרפין מיעוט לכשפים עם מיעוט לנמר ור' יוסי ס"ל דמצטרפין והוי רובא דלאו לריאה עביד וכו' כתוס' ר"י חסיד דת"ק סבר דבהני תרי מיעוט נמר ור' יוסי ס"ל דמצטרפין והוי רובא דלאו לריאה עביד וכו' כתוס' ר"י חסיד דת"ק סבר דבהני תרי מיעוטא ליכא רובא ע"ש ואע"ג דאיכא נמי מיעוט עכו"ם ואפשר דבהנך תרי מיעוטא לכ"ע ליכא פלגא ול"ע: (נב) רובא או חזקה. ר"ל דהא דהורגין על החזקה מלינו בגמרא גבי בנה מורכב ומעתה להתוס' דהיינו הר"י צרפתי הכ"ל דלא הוי חזקה מחמת רובא ילפינן מכאן לכל חזקה דחייבין עלי' מיתה ולהרשב"א דהוי מחמת רובא ליכא למילף אלא לחזקה מחמת רובא ולא לשאר חזקות [ועיין מ"ש לעיל דלענ"ד גם להר"י צרפתי הוי מחמת רובא] ועמ"ש לעיל אות כ' דמשמע מכל הפוסקים שגם על חזקה דמעיקרא חייב מיתה וצ"ל דלא מחלקינן בין חזקה לחזקה וא"כ אין חילוק בין הר"י צרפתי ובין הרשב"א וע"ל אות ע"ז: (נג) וכ"מ וכו'. היינו למ"ד תרי ותרי ספד"ר הוא ועמ"ש לעיל אות כ' מזה: (נד) וא"ש דמאחותו וכו' כ"ל דמ"ש דמאחותו הוא ע"ש וצ"ל הנך לימודים דחולין דף י"א דאזלינן בתר רובא וס"ל לר"י צרפתי דלמדין גם לכאן ואצטריך לאביו היכי דליכא רובא ולהרשב"א אין למדין מעלמא דחידוש הוא וכנ"ל לכן נריך לאביו לרובא: (נה) מלתא דאתיא וכו'. כ"ל דר"ל דהרשב"א הקשה על הר"י צרפתי דל"ל קרא הא כיון דמהני חזקה לייבום דאיסור כרת הוא שמא אחיו מאמו ולא מאביו הוא ק"ו לכאן אהא כ' מלתא דאתיא וכו' ר"ל דלכאורה אפשר לאקשות הא מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא אי לא נימא דהוי כמו בכלל מאתים מנה ובכה"ג לא טרח וכתב לה קרא וא"כ סיים והתם בין כך ובין כך מחייבי כריתות ק"ו הוא ור"ל כיון דהברייתא מקשה נילף אביו מאמו בק"ו וע"כ מטעם ק"ו אתי עלה שפיר קשה הרשב"א דנילף מחייבי כריתות ע"ש ברשב"א ודוק: (נו) בעינן שלשים. הנה באים ואשתו שבאו ממדה"י הדין מפורש ברמב"ם פ"א מה' א"ב הכ"א ובא"ע סי' י"ט ס"ב דבעינן שלשים יום לענין שיהרג עלי' אחר הבא עלי' ולענין בתו או אחותו שבאו עמו ממדה"י וא"כ בא עלי' דעת הב"ח דלא בעינן ל' יום והחמ"ח והב"ש והט"ז השיגו עליו ע"ש: (נז) באיש ואשה וכו' כ"ל דהוא ענין בפ"ע ולא מיירי בבאו ממדה"י אלא באים ואשתו ודאי אי נימא חזקה בא עלי' מיד או בעינן שלשים יום וכו' דהוי עדי יחוד כעדי ביאה מיד וא"ל שלשים יום: (נח) עב"ש אה"ע וכו'. ע"ש בס"ס נ"א ובסימן קנ"א סק"ע ובר"ס קמ"ע ובסימן קס"ז סק"ה: (נט) מטעם מ"מ אזיל לטעמי' לעיל אות א' ובח"ג אות כ"ד ובח"ח אות י"ד ועמש"ש ולעיל אות ו' ובח"א אות ק"ו כעזהשי"ת: (ס) וי"ל ידוע וכו' כוונתו מבוארת שבא לתרץ ק' הר"י צרפתי דהתם ת"כ רב אליבא דר"מ ור"ע ור"מ חייש למיעוטא ואלו לא נכתב לאביו הייתי אומר דוקא אביו ודאי היינו כל אב וגבו דאיכא רובא רוב בעילות אחר הבעל וחזקת נדקת ולא בשאר אלא מיעוטא דמיעוטא אבל היכי דליכא אלא רוב חיישינן מדאורייתא למיעוטא קמ"ל לאביו דאפילו אביו חזקה והיינו חזקה מחמת רובא אבל ליכא עוד חזקה אחרת עמה כגון שזנה עם כהן בשביתה פנוי' ורח"ב תוך נ"מ נשאת לכהן אחר או נשאת לכהן ואח"כ נתוודע שהיו קידושי טעות דלא נעשית גרושה ומותרת לכהן וזנת' עם כהן אחר דמ"מ כהן הוא ורוב בעילו' אחר הבעל ומהוקינן לי' אחר הבעל ובשמת הבעל מותר לעמא לו דהוא אביו מסו' רובא ומ"מ ניכא דדלמ' בן הפני הוא ולא בן הבעל ולא הוי אלא דאמו לא נעשי' זונ' בכך כיון דלאו מופקר' היא לא הויא זונ' אלא לר"מ אבל לר"י בעינן נופק... ..קא וליכ' אלא רוב ומזה יליף ר"מ דמדאורייתא לעולי' אזלי' בתר רובא ולא חיים למיעוטא אנא מדרבנן אבל כנו כרוך אחריו כיון דליכא אלא חזקה לחוד להר"י צרפתי ולא מחמת רובא א"כ דלא מיעמא לו כנ"ל לפרש דבריו ועיין לעיל אות י"ב מש"ש: (סא) רב אליבא דר"מ וכו'

היינו (מט) חזקה מרובא וה"ה בנה [כרוך] ומיהו זה כעין ס"ס שמא בן דעלמא לא מאשתו ושמא זינתה ואע"ג דקיי"ל ס"ס נגד חזקה עדיף ולמחמיר מדרבנן מ"מ (נ) נגד רובא מה"ת לאו ס"ס עיין פ"פ ומיהו כאן הם (נא) נגד ב' ספקות רוב ואי"ה בדפוס יבואר וכל הטורח שם אי בנה מורכב (נב) רובא או חזקה לחוד (נג) ונ"מ ב' כתי עדים ספק לו או לה הבא עלי' לתוס' חנק ופסול לעדות (ולהרשב"ם) [ולהרשב"א] אין חנק כ"א חזקה מחמת רובא ומ"ש חולין י"א (נד) וא"ש דמאחותו מפיק רובא לר"י צרפתי ולהרשב"א הידיש היא לא גמר מעלמא אף בק"ו (נה) מלתא דאתיא טרח וכ' קרא אי בכלל מאתים י"ל לא טרח והתם בין כך ובין כך מח"כ ק"ו הוא:

יג שו"ת הרדב"ז ח"ג תפ"ד בענין החזקות דברים יפים סוקלין ושורפין ומלקין קידושין ע"ט פ' יבר"מ ז"ל פ"א מה' א"ב ה"כ סוקלין ושורפין והונקין אי (נו) בעינן שלשים יום י"ל (נז) באיש ואשה דרין יחד הן עידי יחוד וביאה וא"צ שלשים יום ובשו"ת מאוסטרא הארכתי (נח) עב"ש אה"ע סימן בה' יבום וגירושין ושאר הוכתי נמצא כמה מיני חזקות. קטלנית י"א ב"פ וי"א ג"פ. ב' חזקה דמעיקרא נגע וא"א יבדומה. ג' חזקה דהשתא. ד' שלשים יום הוחזקה. ה' איש ואשה דרין הן עידי יחוד וביאה. ו' חזקה אין עדים חיתמין. אין פירע תוך זמנו. חזקה מחמת רובא הוא כמ"ש בתה"ד ר"ז. ז' לבשה בגדי נדה הזקה מיד עב"ש אה"ע י"ט י"ד א' טבח עשה ס' בראש כבש עי' אות ט"ז.

יד מכות מרדות אות א' ואות י'. שאלה ראובן אכל חלב עפ"י עדים והוזמו אי מיפסל מדרבנן (נט) מטעם מ"מ נזיר פ"ד מ"נ כחלוקת ת"ק ור"י באשה נזירה ששתה יין הלכה כמאן ובתיבת נמא פ' מטות התקמ"ה פפד"א כתבתי באורך:

טו שייך לאות י"ג ואות ב' בקושית ר"י צרפתי יאמר לאמו ולא לאביו אלו כן אמו ודאית אף אביו בידוע חזקה מנין דפליגי לר"י צרפתי בנה מורכב וכריך חזקה לחוד ולהרשב"א חזקה מחמת רובא הוי (ס) וי"ל ידוע היינו רובא עם חזקה דסתם ספרא (סא) רב אליבא דר"מ ואליבא דר"ע כמ"ש התוס' חולין נעמיד

נעמיד האם בחזקת צדקת (סב) ולר"מ י"א מה"ת חייש למיעוטא הא מיעוטא דמיעוטא כו' או רובא עם חזקה לא חייש חזקה מחמת רובא לחוד מנין הדמיון זנתה עם כהן ונשאת תוך נ"ח אם נאמר מה"ת רוב בעילות או להיפך בעל ואח"כ זנתה תוך נ"ח דכה"ג לכ"ע רוב בעילות וכו' עיין אה"ע סימן נ' ס"ט ובי"ש ושני כהן וליכא ממ"נ וזונה (סג) לר"ע מופקרת דוקא מנין ת"ל לאביו ומהכא יליף ר"מ דהולכין מה"ת בתר רובא וא"ש הכל.
ומשכחת לה (סד) בקידושי טעות מראשין כמבואר:

טז מ"ש באות ב' בתה"ד ר"ז סבלונות הועתק בשם א"ז תשובת רבינו שמחה חזקה שאין פוסקת הבאה מרוב. אין העדים חותמין. ואין עושה בעילת זנות. ואין פורע תוך זמנו בר"נ נמי הולכין אחרי'. וחזקה הפוסקת בחזקת פנוי' בחזקת א"א יע"ש משמע כמ"ש שם לחייב מב"ד אין מחייבין כ"א בחזקה שאין פוסקת ולר"י צרפתי בשו"ת הרשב"א ז"ל כ"ז (סה) הך דקידושין פ' בנה מורכב חזקה לחוד הוי ולהרשב"א מחמת רובא וכמו רוב בעילות אחר הבעל (סו) והא דלא אמר הורגין על החזקה דלמא טרפה הרג להרשב"א ז"ל הא שייר חונקין ומשמע (סז) בחו"מ ע"ח א' מיגו במקום חזקה תוך זמנו מהני ה"ה נגד הרוב מהני עיין ריש (סח) האשה שנתארמלה פני יהושע שם וב"ב ה' ואי"ה יבואר:

יז שייך למ"ש בג"ו כלל ח' ר"א וחכמים בפ"ו [מ"ד] דטהרות וי"ל (סט) באופן אחר דס"ס לקולא מנא הא מלתא דאמור רבנן כן להר"מ ספק מדרבנן לחומרא הם הקילו ב' ספיקות ולהרשב"א בתשובה ת"א דעדיף מרוב י"ל בק"ו יליף לה מרוב וקשה רובא הלמ"מ כמ"ש רש"י חולין י"ב ואין דנין ק"ו מהלמ"מ אם [לא] ר"א לשיטתי' שבת קל"ב דמכשירי מילה דוחין שבת מקרא (ע) בהכרת מפורש רובא מה"ת דאל"כ אין דוחין מכשירי' דלמא נפל הוא כמ"ש בשו"ת עה"ג סי' צ' דל"ש ממ"נ [אלא גבי] מילה גופא משא"כ מכשירין וכיון שכן יליף בק"ו ס"ס מרובא ואפילו בספק טומאה דספק א' מ"ה לחומרא ס"ס עדיף מרוב משא"כ לרבנן רובא הלמ"מ ואין דנין וס"ס דמותר הוא כהר"מ ז"ל דספק מדרבנן לחומרא הקילו בב' ספקות ואי"ה יבואר בדפוס עוד דברים קטנים כאלו:

שו"ת

וכו'. תמהני דהא אמרינן בשבת דף קל"ז ע"א ובעירובין דף ל"ו ע"ב וביומא דף מ"א ע"א ובקידושין דף כ"ג ע"א ובסנהדרין דף פ"ו ע"א ובשבועות דף י"ג ע"א ובבכורות דף ס"א ע"א ובכריתות דף כ"ב ע"א סתם ספרא ר' יהודה ופירש"י דהיינו ת"כ אכן לכאורה לא הוי ק"ל משום דאתיא כר"מ דאפילו בלא ר"מ כמו דה"א דוקא ודאי כן אפשר לומר דה"א דוקא היכי דאיכא רובא וחזקה דלא נשאר אלא מיעוטא דמיעוטא וצ"ל דלאידך תנאי לא משמע לי' לחלק בין מיעוטא ובין מיעוטא דמיעוטא ועכ"ל לא כתבו התוס' חולין דף י"א ע"ב ד"ה כגון שהיו דלמא משום דאזלינן בתר רובא דהעמד האם על חזקת צדקת אלא לומר דלמא לא אזלינן בתר רובא כלל אבל אכן השתא דאזלינן בתר רובא אין לחלק לדידהו בין מיעוטא ובין מעדמ"ע אלא דלכאורה אכתי י"ל לפי סברת הפמ"ג דה"א אביו ודאי משום חזקת צדקת ולא אזלינן בתר רובא כלל וכק' התוס' הנ"ל ומלאביו למדנו דה"ה היכי דליכא חזקה משום רוב ועכ"ל ילפינן בגמרא ממכה אביו דאזלינן בתר רובא דסמך אדרשא דלאביו וצ"ל דפשיטא להו להר"י צרפתי ולהרשב"א דכיון דלא מייתינן בגמרא לימוד דלאביו ש"מ דבלאו לאביו למדנו אפילו היכי דליכא חזקה אזלינן בתר רובא ולא שייך חזקת צדקת למאי דמסקינן דאין אפוטרופס לעריות כמ"ש מהרש"א ומהר"מ ע"ש וא"ש הכל ועיין תיבת גמא ר"פ אמור: (סב) ולר"מ וכו'. עיין תוס' חולין דף י"ב ע"א ד"ה פסח ופ"ו ע"ב ד"ה סמוך ובכורות דף כ' ע"א ד"ה ואבע"א: (סג) לר"א וכו'. פלוגתייהו ביבמות דף ס"א ע"ב וה"ה לחכמים דקיי"ל כוותייהו אפילו מופקרת לא הויא זונה אלא דוקא בבעלה לאסור לה כדאיתא באה"ע סי' ו' ס"ח דאפילו קדשה לא הויא זונה וע"ש בב"ש ס"ק י"ט אלא נקיט ר"ע דסתם ת"כ אליבי': (סד) בקידושי טעות. היינו בנשאת ואח"כ זנתה לא משכחת בע"א שיטמא להבעל כדאיתא ביבמות דף ק' ע"ב ובא"ע סי' ג' בב"ש ע"ש: (סה) הך דקידושין וכו'. נ"ל דבא לסתור מ"ש לעיל אות י"ב דלר"י צרפתי ב' כתי עדים ספק קרוב לו או לה חייב חנק משום חזקת א"א כיון דלא בעי חזקה מחמת רובא ודאי השתא דמתה"ד לא משמע כן דחזקה דבנה מורכב אע"ג דלא הוי חזקה מחמת רובא מ"מ הוי חזקה שאינו פוסקת אבל חזקה דמעיקרא הפוסקת אין הורגין עלי' ועמ"ש לעיל אות ב' וי"ב: (סו) והא דלא וכו'. ר"ל להרשב"א דכרוך הוי חזקה מחמת רובא א"כ קשיא ר' יוחנן בקידושין דף פ' גם חזקה מחמת רובא א"כ הי' לו לחשוב גם הורגין על החזקה דהיינו הורג נפש דלמא טרפה הוי אלא משום חזקה מחמת רובא וכו' לתרץ דשייר נמי חונקין דהיינו איש ואשתו שבאו ממדה"י ובא עלי' אחר דחייב עלי' חנק משום חזקה ותקשה גם לר"י צרפתי אמאי לא חשיב לה דהוי כחזקת כרוך אחריו ועכ"ל תנא ושייר ודוק: (סז) בחו"מ ע"ח. שם מבואר דבשאין עדים בהלואה ובקביעת הזמן נאמן לומר פרעתיך בתוך זמני במגו דלהד"ם או כבר עבר הזמן ועיקרו למדו התו' והרא"ש מהא דס"ה שם דנאמן לומר אחר זמן פרעתיך בתוך הזמן במגו דפרעתיך עתה וכו' הש"ך שם ס"ק י"ט דהוי ספקא דדינא ועש"ך בכללי ס"ס אות י' דאין כל החזקות שוות: (סח) האשה שנתארמלה. נ"ל דר"ל דף ט"ז ע"ב בתוס' ד"ה אתנוסי וכו' וע"ע בפ"י שם ע"א בתוס' ד"ה כיון דרוב והנה לכאורה בלא"ה אין הולכין בממון אחר הרוב אכן גם הנך חזקות מחמת רוב הם ועמ"ש לעיל אות ב' בטעמא דהולכין אחר חזקת אלו בממון ודוק: (סט) באופן אחר. ר"ל שכ' התוס' בב"ב דף נ"ה ע"ב ד"ה ר' אליעזר דפליגי בס"ס בטומאה ברה"י דר"א מטהר וחכמים מטמאין וע"ש בס' ג"ו מ"ש בטעם מחלוקתם וכאן כ' באופן אחר ועיין בס' תיבת גמא פ' חיי אות ב': (ע) בהכרת מפורש וכו'. ואני תמה על דבריו בזה דהא בחולין דף י"א ילפינן מכמה דוכתי דאזלינן בתר רובא מעגלה ערופה ומפרה אדומה ומשעיר המשתלח וממכה אביו ואמו ומהורג את הנפש ומעדים זוממין ומשחיטה עצמה אלא דמקשינן ודלמא היכי דאפשר אפשר והיכי דלא אפשר לא אפשר ר"ל כיון שהתורה ציותה אותנו מצות עגלה ערופה ופרה אדומה ושעיר המשתלח ולענוש מכה אביו והורג את הנפש ועדים זוממין והתירה לאכול ע"י שחיטה וא"א אלא ע"י רוב ודאי אזלינן בתר רובא אבל במקום דאפשר כגון אחר ח"י טרפות דאפשר בבדיקה ע"י טורח מנ"ל דא"ל בדיקה והא כ' רש"י בדף י"ב ע"א ד"ה פסח דע"כ הלמ"מ הוא ע"ש ומעתה גם אליבא דר"א אע"ג דיליף מקרא דמכשירין דחי שבת ועכ"ל אזלינן בתר רובא דאל"כ דלמא נפל הוא אכתי לא למדנו אלא היכי דלא אפשר דהא לדידי' בפירוש כתבה התורה דמכשירין דחי שבת וא"א אלא ע"י רוב אבל היכי דאפשר אכתי לא למדנו אלא מהלמ"מ וגבי האי ס"ס דטומאה כיון דדיעבד הוא ופעמים צריכין לטמא טהרות אפשר לומר דכלא אפשר דמי ולכ"ע מקראי נפקא לן דאזלינן בתר רוב כה"ג ואי תימא דהוי כאפשר א"כ לכ"ע מהלמ"מ הוא דאין בין דברי ר"א לדברי חכמים בהא דהיכי דאפשר לכ"ע מקראי ילפינן והיכי דא"א לכ"ע מהלמ"מ הוא וכמ"ש. ועוד יש להקשות לדבריו דהרשב"א דס"ל דס"ס ילפינן מרוב ע"כ ס"ל רובא מקרא ילפינן וס"ל כר"א דטומאה ברה"י מותר בס"ס ואמאי פסק כר"א ולא כחכמים וגם בהך דמכשירי מילה כדבר פשוט בש"ס וכל הפוסקים דקיי"ל דלא דחי שבת ודלא כר"א אע"כ נימא דס"ל להרשב"א דמאחרי רבים להטות ילפינן אפילו רובא דליתא קמן וכמ"ש רש"י ג"כ שם וא"כ לדידי' לכ"ע יש לימוד מקרא לרוב אפילו היכי דאפשר אלא דהאה אפשר לומר דהפמ"ג לשטת הרמב"ם כתב כן דהרמב"ם ס"ל דמאחרי רבים להטות לא ילפינן רובא דליתא קמן אלא מהלמ"מ לחכמים ולר"א מקרא ופסק כחכמים ולהרשב"א אה"נ מאחרי רבים להטות ילפינן וס"ל דחכמים ור"א לא פליגי בהא וצ"ל לדידי' טעם אחר במחלוקת ר"א וחכמים גם מ"ש בס' ג"ו דר"א ס"ל סד"א מה"ת לחומרא וחכמים ס"ל מה"ת לקולא ע"ש ע"כ להרמב"ם הוא והרשב"א ע"כ לא ס"ל כן. ועוד נראה דהרשב"א לאו מק"ו יליף ס"ס מרוב אלא דס"ס גופי' רוב הוא ואלים יותר מרוב והוי רוב חשיב ועכ"ל לא שייך להקשות דאין

למדין

למדין ק"ו מהלמ"מ דלאו ק"ו מרוב הוא אלא דהא גופי' רוב הוא ודוק: (עא) מסייע וכו'. עיינתי בדברי הח"צ סימן פ"ב והנה הט"ז ביו"ד סי' קנ"ח ס"ק כ"א כ' אדין שהאשה חותכת צפורני' בשבת ויו"ט ע"י עכו"ם וז"ל שאע"פ שהעכו"ם חותכת מ"מ אותה ישראלית מסייעת לה ע"י שמטה לה את ידי' וכאלו היא עשה מלאכה זו שאסורה מדאורייתא בשבת ויו"ט וכההוא שמצינו בסי' קפ"א לענין הקפת פאה שגם הניקף חייב אם סייע בדבר שמטה עצמו אליו להקיפו וכו' וזה אי אפשר להשמר ממנו כשתניח לחתוך הצפורנים להעכו"ם בלי הטיית הישראלית את ידי' אלי' עכ"ל והקשה הח"צ עליו ממ"ש הרשב"א בת' סימן כ"ח דמסתברא שלא נאמרו דברים הללו של מסייע אלא לענין שבת ולענין זב ואיך למד הט"ז מניקף לשבת דדוקא בשבת שנים שעשאוהו פטורין ולא במידי אחרינא ואח"כ הקשה על הרשב"א דהא בגמרא שבת דף צ"ג ע"ב מייתינן ראי' מרגלו אחת על הכלי ורגלו אחת על הרצפה ומקבל בימין ושמאל מסייעתו הרי דבכ"מ נאמרו הדברים הללו ותירץ דהרשב"א לא קאמר אלא בזה יכול זה יכול בכה"ג הוא דדוקא בשבת אמרינן אין בו ממש אבל בשאר מקומות יש בו ממש אבל בא' יכול וא' א"י אותו שא"י אפי' בכל המקומות נקרא מסייע שאין בו ממש תדע דהא ליכא קרא לזה יכול וזה א"י אלא דמסברא ממעט לא"י ש"מ דכל א"י לגבי יכול אין בו ממש ואח"כ כ' ליישב דברי הט"ז דשפיר איכא לאתויי ראי' מניקף דהא התם לא כתיב בהדי' שלוקין שניהם ואע"ג דכתיב לשון רבים וגם הניקף עבר בלאו מ"מ אפשר דהוי לאו שאכ"מ ומנ"ל לתנא למימר דמסייע לקי כיון דבעלמא מסייע אין בו ממש א"ו מסייע עושה מעשה מקרי ושאני לענין חטאת דרחמנא מיעטי' מבעשותה אי מיירי בזה יכול וזה יכול ואי מדמינן מקיף לניקף לזה אינו יכול וזה א"י אפילו בשבת נמי חובא מיחייב וסיים בזה"ל וא"כ כיון דלענין חיוב מלקות בניקף ליכא הוכחה אלא דמסברא מחייבינן לי' למסייע משום דמקרי עושה מעשה נמצא דבשבת נמי אע"ג דפטור מן החטאת אפשר דאפי' איסורא דאורייתא נמי איכא וה"ה בכלל כל מלאכה לא תעשו מידי דהוי אחצי שיעור דאסור מה"ת ואין לוקין עליו וביותר אי מדמינן ניקף לזה אינו יכול וזה א"י כיון דבלאו הטייתו והזמנתו אין הלה יכול להקיפו נמצא דאפילו בשבת נמי חייב עכ"ד ואני תמה מאוד על דבריו אלו דאיך אפשר לומר דניקף הוי זה א"י וזה א"י דהא איתא בסימן קפ"א ס"ד גם הניקף חייב אם סייע בדבר שמטה עצמו אליו להקיפו אבל איסורא איכא אע"פ שלא סייע וכו' ונחלקו בדבר הראב"ד והכ"מ בפי"ב מה' עכו"ם ה"ח והביאם הח"צ שם דדעת הראב"ד שהוא איסור לאו דאורייתא אלא דהוי לאו שאכ"מ וכ"ד הלח"מ שם ודעת הכ"מ דליכא לאו דאורייתא וע"כ מבואר דאפשר להקיף אע"פ שלא יסייע וא"ל דמ"מ לא מיחייב הניקף כשמסייע אלא כשמקיף לו בענין שאי אפשר אא"כ יסייע לו דהוי להם להפוסקים לפרש זה ולא לסתום וא"ל דמ"מ חשוב המקיף אינו יכול אפילו אינו מסייע לו כיון דאלמלא ראשו של זה לא הי' לו מה להקיף ויכול למנוע ראשו ממנו חדא דסתמא משמע דאפילו יש יכולת ביד המקיף לאסרו בנחושתים עד שלא יוכל למחות בידו אפ"ה כשאינו אנסו ומרצונו הוא מניח להקיף את עצמו איכא איסורא וכשמסייעו לוקה ועוד דמשמע דלא חשיב מסייע אלא כשמסייע לו לעשות המעשה אבל במה שיש לו יכולת למחות בידו ואינו מוחה לא חשיב מסייע ואלו נקח ראובן חפץ שמעון והוציאו לרה"ר או הי' עושה בו מלאכה אחרת שאסור לעשותו בשבת ויש יכולת ביד שמעון למנוע החפץ ממנו ואינו מונעו ממנו או אפילו מקרב החפץ אליו שיוכל לקחתו בנקל זה לא חשיב מסייע כלל ואפילו מסייע שאין בו ממש ומכ"ש דלא מקרי בשביל זה זה אינו יכול וזה א"י ובפירוש אמרו בריש מס' שבת דהיכי דעקר העני מידו של בעה"ב והוציא או הבעה"ב עקר מידו של עני והכניס אע"פ שעשה מלאכה שלימה וחייב השני פטור ומותר אם לא משום לפני עור היכי שלא הי' יכול לטלו בלא זה וכמ"ש הפוסקים שם הרי דמ"מ לא מקרי זה א"י וזה א"י בשביל זה ושם מסתמא מיירי שביד העני כלי שלו וביד בעה"ב חפצים שלו וכמ"ש הרע"ב פשט העני את ידו ובתוכה קופה או הסל שמקבל בו ככרות מבעה"ב וע"כ דלא מקרי בשביל זה זה א"י וזא"י וגם א"א לומר דהוי זה יכול וזה יכול דהא כ' התוס' שם דף צ"ג ע"א ד"ה אמר מר וז"ל נראה לר"י דהאי א"י היינו אפילו בעל כח הרבה אלא שהוא נושא הקורה בענין זה בכה"ג שאלמלא אחר לא הי' יכול לנושאה לבדו כגון באצבע או תופשה בענין זה שא"י לנושאה לבדו דמה לנו לכחו כיון דהשתא מיהא א"י לנושאה עכ"ל והביאם הח"צ שם וא"כ האי ניקף ודאי דאפילו הי' מטה ראשו כל היום כלו לא הי' עושה כלום לבדו בלתי עם המקיף ואיך אפשר לדונו ליכול ומה שהי' יכול אלו הי' לוקח תער והי' מקיף א"ע זה לא מעלה ולא מוריד כדברי התוס' שכתבתי כיון דבמעשה זו שעושה דהיינו שמטה ראשו הוי א"י וא"כ ע"כ הוי שמקיף יכול והניקף א"י דבשבת ובכל התורה פטור מסברא ואפילו הכי בניקף חייב ובע"כ צ"ל כן דאל"כ קשה נ"ל לא תקיפו לרבות הניקף אי הוי זה א"י וזא"י לר' יהודה ולדידן דקיי"ל כוותי' שגם לענין שבת חייב ואי הוי זה יכול וזה יכול מ"מ תקשה לר"מ דמחייב שם בזה יכול וזה יכול הא לענין שבת כיון דליכא מיעוט למעט הוא חייב ממילא נדע גם לענין ניקף אע"ג דלא קעביד מעשה הוי לאו שאכ"מ וע"כ כמ"ש. גם מ"ש הח"צ בשם הרשב"א שלא נאמרו דברים הללו של מסייע אלא לענין שבת ולענין זב לכאורה אין לו ביאור דמ"ש שבת וזב מכל התורה כולה ועיינתי בת' הרשב"א שם וסיים בטעמו וז"ל וטעמו משום דלענין שבת אמרינן שנים שעשו פטורין דכתיב בעשותה ובשזה יכול וזה יכול לר"י נקרא מסייע והלכך שניהם פטורין א"נ בזב משום דבעיא שינשא רובו עליו והיינו טעמא דכל הני מתני' וכו' אבל אדם הנושא או המסיט את שמת אפילו היו עשרה נושאין אותו או מסיטין אותו טמאין עכ"ל למדנו מדבריו דלאו גזרת הכתוב הוא גבי שבת דא"כ לא היינו למדין גם זב אלא בכל דבר דבעינן מעשה שלם שנים שעשאו לא הוי מעשה שלם משא"כ במת וצ"ל דבמת ס"ל דאפילו נשאו עשרה כזית מן המת טמאין דמ"מ כל א' נושא הכזית אע"פ שנושא בסיועת חבריו לא אמרינן דליכא שיעורא לכל א' ואחד וכן גבי זב בטומאת משא שנים או אפילו עשרה שנשאו את הזב כולם טמאין שלא מצינו חילוק בין נושא רובו עליו או לא אלא בטומאת משא כיון דעכ"פ כל א' נושא אע"פ שיש לו סיוע מאחרים כל א' טמא וכמ"ש הרמב"ם בפ"ח מה' מטמאי מו"מ וז"ל זב שנישא מקצתו על הטהור או טהור שנישא מקצתו על הזב נטמא עכ"ל וכ' הכ"מ שאין אנו צריכים שינשא רובו של זב על הטהור או רובו של טהור על הזב כ"א במשכב ומושב אבל באדם אפילו מקצת נושא או מקצת נישא טמא עכ"ל וטעם הדבר מבואר בדברי הראב"ד בפירוש הת"כ פרק זבחים פרשה ד' מי"ד דגבי משכב כתיב ואם על המשכב הוא עד שינשא רובו עליו אבל לגבי זב הניסט או המסיט את האדם אפקי' רחמנא בלשון נגיעה למימר דהאי היסט כמגע ע"ש. והנה בגמרא שם אהא דאמרינן מסייע אין בו ממש א"ר זביד משמי' דרבא אף אנן נמי תנינא הי' יושב ע"ג המטה וארבע טליות תחת רגלי המטה טמאות מפני שאינה יכולה לעמוד על ג' [ופירש"י וכיון דזה אינו יכול וזא"י כל או"א כולי מעשה עביד] ור"ש מטהר [פירש"י ר"ש לטעמי' דאמר זה א"י וזא"י נמי אינו אלא כמסייע ופטור] הי' רוכב ע"ג בהמה וד' טליות תחת רגלי הבהמה טהורות מפני שיכולה לעמוד על ג' [פירש"י וסתמא כר"י דזה יכול וזה יכול קרי מסייע] וכ' התו' בד"ה ור"ש מטהר וז"ל פירש בק' דר"ש לטעמי' דפטור זה א"י וזא"י ואינו נראה להרשב"א דשאני התם דגלי רחמנא וכו' ואח"כ בד"ה מפני שיכולה כתבו והו"ל כל רגל א"י ובג' אחרים יכולים עכ"ל והרשב"א בחידושיו הסכים לפירש"י דר"ש לטעמי' ובהי' רוכב ע"ג בהמה כ' דאצ"ל דסתמא כר"י אלא גם לר"מ דמחייב זה יכול וזה יכול אתיא דכאן הוי כל רגל בפ"ע מסייע ע"ש והיינו כדברי התוספת בזה [וצ"ל דהוכרח לומר כן לשטתו שכ' לעיל מזה דרך המצוגא שרצה לחייב בזה יכול וזה א"י גם האינו יכול קאי אפילו לר"י

יח שו"ת ח"צ ז"ל פ"ב (עא) מסייע בשאר איסורין בזה יכול וזה יכול חייב ובשבת פטור הא זה יכול וזה א"י בשאר איסורין נמי פטור ואי"ה יבואר:

חידוש

דזה

דזה יכול וזה יכול פטור וגם אפילו אליבא דר"ש שגם זא"י וא"י פטור מ"מ זה יכול וזא"י גרע ואפילו האינו יכול חייב פ"ש הטעם וא"כ אי נימא דבהך דהי' רוכב ע"ג בהמה הוי זה יכול וזה יכול אין ללמוד מכאן לזה יכול וזה אינו יכול לכן הוכרח לומר דכאן הוי זה יכול וזא"י ולרש"י נ"ל דאע"פ שכל א' נקרא יכול מ"מ גם נקרא מסייע בהדי שלשה היכולים בפ"ע ואינו דומה לשאר זה יכול וזה יכול שכל א' עשה חצי המלאכה א"כ רש"י ס"ל דרב המנונא לא לחלוק בא אלא כתמה ושואל הטעם והשיב לו רב חסדא מסייע אין בו ממש ומייתי רב זביד משמי' דרבא אף אנן נמי תנינא אגוף הדין דזה יכול וזה יכול לר"מ וזה א"י וזה א"י לר"ש וזה יכול וזא"י דפטור הא"י לכ"ע] והרא"ש והרא"ש בפ"ד דזבים מ"ז כתבו אהא דר"ש מטהר שני הפי' ואהא דהי' רוכב ע"ג בהמה כ' דסתמא כר' יהודה דזה יכול וזא"י הו"ל כמסייע ול"ל דס"ל דהא דפטרינן הא"י כשהשני יכול היינו לר"י אבל לר"מ שניהם חייבים דכיון דמחייב כ"א אע"פ שהשני יכול אפילו כשהוא א"י והשני יכול חייב עיין ברשב"א שכ' קצת סברא כזו והרמב"ם בפירושו שם כ' כדברי התוס' נמצינו למדין דלדעת רש"י והרשב"א ילפינן לעלמא דשנים שעשאוהו פטורים לכל מר כדאית לי' [אלא דבתשובה חידש הרשב"א דלענין כושא המת לא ילפינן מכאן מטעם שכתבתי לעיל בשמו דלא מעשה שלימה] וכן דעת הר"ש והרא"ש כפירש קמא ואפשר גם הרמב"ם והי"מ שהבילו הר"ש והרא"ש אינם חולקים ע"ז לדינא אלא דהאמת כתבו דשם א"ל לזה דבלא"ה פטיר לר"ש במטה ובבהמה לכ"ע ודעת התוס' דלא ילפינן מכאן לזב ומ"מ נ"ל דמודו דלאו דוקא בשבת דהא קרא לאו בשבת כתיב אלא בחטאת אלא ר"ל דדוקא בחטאת גלי קרא ומעתה יש לעיין לסברתם אי דוקא מחטאת מיעטי' קרא אבל איסור תורה אית בי' ואפשר במזיד חייב כרת וסקילה או לגמרי מיעטי' קרא ולית בי' איסור תורה כלל והנה הרמב"ם כ' בפ"א מה' שבת ה"ג וז"ל כ"מ שנאמר פטור ה"ז פטור מן הכרת ומן הסקילה ומן הקרבן אבל אסור לעשות אותו דבר בשבת ואיסורו מדברי סופרים וכו' עכ"ל וממילא גם שנים שעשאוהו דאמרינן פטורין כדאיתא בגמרא וברמב"ם פ"א מה' שבת הט"ו בכלל זה וכן דייק הלח"מ פ"כ ה"א אמ"ש הרמב"ם גבי מחמר פטור והו"ל לכתוב אינו לוקה כיון דאית בי' אד"א דפטור משמע דאין בו אלא אד"ר כפי הכלל שכ' בפ"א וע"ש מ"ש ע"ז [אלא דשם אפשר לתרץ כיון שכ' בפירוש דמלוה על שביתתו ואיסורו בא מכלל עשה לא הו לדקדק דליכא למעטי'] ולא משמע לומר דהתוס' חולקים על הרמב"ם בזה ועוד שגם בגמרא מוכח כן שהרי מוקמינן חד מיעוט לזה עוקר וזה מניח וחד לזה יכול וזה יכול [וגם הרמב"ם שם הט"ו השוה אותם להדדי] ובזה עוקר וזה מניח משמע כולי סוגיא דרים שבת דלית בי' איסור תורה [וכ"מ מכל המפורשים] ומ"ש האי מיעוט מהאי מיעוט תרווייהו נחדא מחדא מחתינהו ויש לתמוה על הח"ל שכ' דשנים שעשאו בשבת אית בהו אד"א דמ"ש מזה עוקר וזה מניח וכמ"ש וגם אין לומר לסברתם דדוקא בשבת ודכותי' דאיכא חטאת מיעוטי' רחמנא אפילו מאיסור אבל במקום דליכא חטאת יש איסור תורה אפילו בשנים שעשאוהו דא"כ גבי יו"ט דליכא אלא ל"ת שנים שעשאוהו חייבין ואלו הי' כן לא הוי שתקו בש"ס ופוסקים להשמיענו זה דיו"ט חמיר משבת בזה ובפירוש כ' הרמב"ם פ"א מה' יו"ט ה"ד כל מלאכה שחייבין עלי' בשבת אם עשה אותה ביו"ט שלא לצורך אכילה לוקה חוץ מהוצאה והבערה ע"ש ולא הוציא שנים שעשאוהו ועוד דהא מכלן אם נבא לומר דמחטאת דוקא נימא דא"כ אפילו בשבת פטור מחטאת ומחייב כרת וסקילה כמו דבר שאין בו מעשה דאע"פ שחייב כרת פטור מחטאת כמ"ש הרמב"ם פ"א מה' שגגות ה"ב ואפילו נרצה לרחוק ולייסב כל זה מ"מ עינינו הרואות פשטות הסוגיות והפוסקים שכל חיובים ואיסורים שבתורה נלמדי' מקרא דגבי חטאת דבעינן שיעשה את כולם אם לא היכי שיש לימוד לחייב ול"ל שלא נחלקו התוס' אלא לענין טומאה שאינו ענין לחיוב ואיסור אבל בכל החיובין והאיסורים מודו ואין זה דומה לחצי שיעור שאסור מה"ת אע"פ שאין חייבין עליו נ"מ לדעת הח"ל שי' פ"ו דדוקא באיסור אכילה אמרינן ח"ש אסור מה"ת ולא בשאר כל איסורין שבתורה אלא אפילו לדעת המש"ל סי"ח מה' שבת ה"א דבכל שאר איסורין שבתורה ח"ש אסור מה"ת זה דומה לחצי מעשה וכמו מעביר ב' אמות ברה"ר או זה עוקר וזה מניח תדע דהא בזה א"י וזא"י דחייב קיי"ל דשיעור א' לכולם כמ"ש הרמב"ם פ"א מה' שבת הט"ז וע"כ דהוי כמו כל א' עושה כל השיעור ובזה יכול וזה יכול אילו יש בו הרבה שיעורים פטור וע"כ דהוי כמו עושה חצי מעשה וכמ"ש ופ"ל ח"א אות ה'. שוב הראו לי שבהגהות יד שאול כ' דמדברי הרמב"ם והכ"מ פי"ו מה' כלאים יש ראי' ברורה לדברי הח"ל וכ"ל דכוונתו למ"ש הכ"מ שם הל"א בטעמא דהלובש כלאים לוקה אע"פ שלא עשה מעשה דאדם אחר הלבישו משום שאי אפשר לאחר להלבישו אא"כ יזמין הלובש עצמו וילדד גופו זה חשוב מעשה כדאמרינן פרק אלו הן הלוקין גבי ניקף עכ"ל ולענ"ד אין ראי' משם דהתם ודאי איכא לאו על הלובש כמו שנראה מדברי הכ"מ שם שלא פלפלו אלא מנ"ל לאו על המלבוש אבל על הלובש ל"ק לי' דעיקר הלאו עלי' קאי אלא דלית בי' מעשה וכ"כ הריטב"א מכות דף כ"א ע"ב שבכלל לא תלבש שלא יעמוד לבוש והוי ממש כמו ניקף ועדיף מני' דעיקר הלאו עלי' קאי משא"כ היכי דליכא לאו כלל ע"ז שאינו אלא מסייע אמרינן אין בו ממש. וראיתי בס' מקו"ח בהגהותי"ו למ"א סי' רס"ו שכ' דקרא דבעשותה נאמר על כל עבירות שבתורה ודוקא לענין קרבן ולא לענין לאו ואפילו שנים שעשאוהו עוברים בלאו ומזה למד לענין לאו דשביתת בהמתו דאפילו שני בהמות שנשאו משא שהי' יכול שום א' לנשאו עובר בלאו דשביתת בהמתו ומחמר ע"ש ודבריו אלו סתומים אם ר"ל במקום דאיכא חטאת פטור גם מלאו וכרת שבו ודוקא במקום דליכא קרבן עובר בלאו או ר"ל דאפילו במקום דאיכא חטאת דוקא מחטאת פטור אבל בלאו עובר והנה אם ר"ל דאפילו היכי דאיכא חטאת עובר בלאו כבר כתבתי שאין נראה כן מדברי הגמרא והרמב"ם שסתמו וכתבו פטורים ואם ר"ל דהיכי דאיכא קרבן פטור גם מלאו כבר כתבתי דק' הא מנ"ל ועוד ק"ל דא"כ אשכחנא פתרא דבבהמה עובר בלאו ובאדם אין אסור אלא מדרבנן וכל כה"ג הו"ל להפוסקי' להשמיענו ומה שהביא ראי' מדלא מייתי בזבחים דף ק"ח ע"א לענין שנים ששחטו בחוץ או שהעלו בחוץ קרא דבעשותה הכא שם אמרינן המעלה להדיוט פטור מדכתיב לד' ומאיש איש מרבינן שנים שאחזו באבר והעלו חייבין וגבי שוחט ממעטינן מהסוא שנים שאחזו בסכין ושחטו דפטורין ומאיש איש מרבינן שוחט להדיוט דחייב ולמ"ד ממעטינן שעיר המשתלח ע"ש והנה אם נאמר דס"ל להמקו"ח דהיכי דאיכא קרא דבעשותה פטור גם מלאו אלא דבשוחט ומעלה בחוץ ליכא קרא דבעשותה גם לדידי' תקשה ל"ל קרא במעלה לחייב כיון דליכא קרא דבעשותה ממילא חייב ועוד תימה גדולה הא בשוחט ומעלה בחוץ איכא כרת וחטאת מנאם הרמב"ם פ"א מה' שגגות ה"ד וממילא קרא דבעשותה עלה קאי וע"כ ס"ל דקרא דבעשותה לא פטר אלא מחטאת ואצטריך קרא גבי מעלה לחייב חטאת וגבי שוחט לפטור מכרת וכבר כתבתי שלא נראה כן מדברי הגמרא והרמב"ם ובאמת לק"מ דאצטרך קרא בשוחט דאפילו זה א"י וזא"י פטורין ולר"ש דס"ל דפטור אפשר דאה"נ דלא דריש מקרא זה וסוגין אליבא דר"מ ור"י ואליבא דהלכתא ועוד דאצטריך ההוא דלא נרבי מאיש איש לחייב כמו גבי מעלה וכדאיתא בגמרא שם תדע דבלא"ה קשה לר"מ דס"ל דאפילו זה יכול וזה יכול חייב ל"ל קרא לחייב במעלה וע"כ או דסוגיא לא אתיא כר"מ או דאצטריך קרא דלא נילף משוחט או מדרשא אחרינא לפטור גם מה שהביא ראי' מהא דאצטריך בסנהדרין דף ע"ח ע"א קרא לפטור שנים שהרגו את הנפש אפשר לומר דאצטריך בזה א"י וזא"י ואליבא דר"מ ור"י א"כ קרא לא אצטריך התם אלא בזה אחר זה ולפטור האחרון אע"פ שקירב מיתתו ע"ש דמשמע כן בגמרא. עוד הקשה המקו"ח אמאי לא מצינו ד"ז בשאר עבירות כגון שנים שחרשו בשביעית או שבשלו בב"ח אף אנו נאמר אמאי לא מצינו שנים שפטמו שמן המשחה ושפטמו את הקטורת דחייבי חטאות נינהו מנאם הרמב"ם ז"ל שם ועכ"פ מחטאת פטורים אע"כ דבר זה הוא כלל לכל התורה כולה והזכירוהו בשבת שיש שם ריבוי מלאכות דשייך

בהו

בהו שנים שעשאוהו וה"ה לכל התורה כולה היכי דשייך ולא מצינו לימוד בהדיא למעט מן הכלל הזה לפטור בזה יכול וזה יכול ולחייב בזה אינו יכול וזא"י. לכן נ"ל דבאמת אם ב' בהמות נושאין או מושכין משא שכל א' בפ"ע הי' יכול לשאת ולמשוך ליכא אד"א ומותר בגוונא דמותר בשאינה עושה עקירה והנחה עפ"י דינים המבוארין בסי' רס"ו ע"ש ובמ"א סי' ש"ה סק"ו ובאחרונים שם ואין להאריך בזה כי אכ"מ דינים אלו. אכן לפי הנראה אין דין זה במציאות כלל דהא צריך שישאו או ימשכו באופן שכל א' בלבד הי' יכול לשאת ולמשוך בכה"ג כמש"ל בשם התוס' ומעתה לא מיבעיא אם מניח משא על הסוסים אי אפשר להניח משא א' על ב' סוסים שישאו יחד והי' זה יכול בפ"ע וזה יכול בפ"ע ואפילו מושכין בקרון במשא שיכול סוס א' למשוך מ"מ אין קושרין להעגלה סוס א' המושך כדרך שקושרין ב' סוסים ואלו קשר סוס א' כדרך שקושרין ב' סוסים לא הי' יכול למשוך וגם לקשור ב' סוסים כל א' כדרך שקושרין סוס א' ג"כ אי אפשר ולא הוי זה יכול וזה יכול למשוך בדרך זה שהם קושרין עתה ויש לתמוה על המקו"א דהא ע"כ לרש"י ורשב"א ילפי' מבעשותה אפי' לזב וכ"כ הר"ש והרא"ש לשנויא קמא ולדידהו ודאי כ"ש לכל איסורין שבתורה וא"כ תקשה לדידהו מהנך סוגיות ופ"ב כמ"ש:

נמצא זכינו לדין דזה יכול וזה יכול בין בשבת בין בכל שאר איסורין שבתורה אין בו איסור דאורייתא [וראיתי בפ"י שם שכ' וז"ל מיהא בעיקר מלתא דזה יכול וזה יכול נראה דלא שייך בשאר איסורין היכי דמשכחת לה בכה"ג דהא לענין שחוטי חוץ אשכחן דשנים אוחזין בסכין א' ושחטו חייבים [נ"ל דל"ל פטורים] ובשנים שאחזו באבר א' והעלוהו פטורים [נ"ל חייבים] כדאיתא בזבחים פ' השוחט ומעלה מקרא' ע"ש א"כ לענין שאר איסורין נ"ע בסוגיות הש"ס עכ"ל ולענ"ד ודאי היכי דאתמר בש"ס אתמר והיכי דלא אתמר כל איסורין למנין חיוב ופטור בשבת לכ"ע ולענין טומאת מדרס או אי נשבה שאר ענינים באלה במחלוקת רש"י ורשב"א עם התוס' היא שנוי' וכמ"ש לעיל] גם נתבאר לעיל דגבי מקיף וניקף הוי זה יכול וזא"י דודאי פטור הוא לכ"ע בכל איסורין שבתורה וממילא אזלה לה ק' הח"ל על הט"ז מת' הרשב"א ונשאר לנו לתרץ מה שהקשה הח"ל מנ"ל לתנא לומר דכי מסייע בהדי' לקי וי"ל דס"ל להתנא דודאי היכי דהתורה אסרה עשיית המעשה אין מסייע בכלל אבל היכי שהתורה אסרה בפירוש להיות מסייע בדבר זה מה בכך דאינו רק מסייע מ"מ סיוע זו אסרה תורה והוי סיוע זו בכלל גוף לאוין שבתורה ואי אית בה מעשה לוקין עלי' ואי לית בה מעשה אלא שמניח להקיף א"ע אין לוקין והוי דומה למה שאמרו למ"ד אין בגידין בנותן טעם שן הוא והתורה אסרתו אבל בטמאה ובדומה שבתורה אסרה כל הבהמה אין הגיד בכלל וה"נ דכוותה. ומעתה קמה גם נצבה ק' הנקה"כ על הט"ז דאיך יליף ממסייע דניקף לשבת דדוקא לענין לאו דלא תקיפו מצינו שאסרה תורה מסייע כעובר משא"כ בשבת וכל איסורין קיי"ל מסייע אע"פ שעשה מעשה אין בו ממש וליישב דברי הט"ז נ"ל כמ"ש באו"ח ס' שכ"ח סק"א דהיכי שמתחיל לסייע קודם שעושה זה המעשה ילפינן מניקף דהוי מסייע שיש בו ממש והנה ביו"ד סי' ק"פ ס"ב וסי"ה לענין כתובת קעקע וקריחה ושריטה אמרינן דאם עשה כן לחברו וחברו מסייע חברו חייב וילפינן לה מניקף ולא אמרינן דוקא בניקף גלי רחמנא ולדברי הט"ז אתי שפיר דבכה"ג בכל התורה כולה מסייע יש בו ממש ואה"נ היכי דלא מסייע אפשר דילפינן לכל התורה כולה לאסור והש"ך דס"ל דלא ילפינן מניקף נ"ל דס"ל כמ"ש התוס' בשבועות דף ג' ע"א ד"ה ועל הזקן לענין השחתת פאת הזקן דכיון דכתיב בה ג"כ לא יגלחו לשון רבים חייב גם המתגלח ע"ש וה"נ כתיב ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם וכתובת קעקע לא תתנו בכם ולא תשימו קרחה בין עיניכם בלשון רבים וילפינן להו שפיר מניקף ולפ"ז ה"ה בכ"מ דכתיב בלשון רבים והגמרא דנקיט דרשא זו בניקף הוא לאו דוקא ולענין הלכה איננו כדאי להכריע בין הט"ז והנקה"כ ומ"מ מסתימת הפוסקים שלא חילקו לענין מסייע בין קודם עשיית המעשה ובין בשעת עשיית המעשה ולא זכרו איסור במסייע אלא בניקף ודכוותי' משמע כדברי הנקה"כ וכ"מ מדברי רמ"א בסי' שכ"ח ס"ג דמתיר הוצאת דם ע"י עכו"ם בשבת. הנלענ"ד כתבתי: (עב) י"ג עושין. ביצור י"ג הוא מדברי המ"א סי' תנ"ו סק"ב בשם מהרא"י דס"ל כן בכל מ"מ ולא קיי"ל כוותי' כמ"ש לעיל בח"א אות כ"ג וס"ל להפמ"ג דבכה"ג שעושין כפוי' מועטת עבדינן כמהרא"י ומ"מ מלשון הט"ז שם משמע דדי בכיוס כפוי' על העמוד לחוד וכ"מ מלשון הגמרא חולין דף ק"י ע"ב שבקוהו משמע שלא עשו לו כלום ומ"מ משמע שהוא לפי ראות עיני הב"ד: (עג) יבמות פ"ק. ר"ל דאמרינן שם דף ו' ע"ב דמלא תבערו ילפינן דאין מב"ד דוחה שבת ואמרינן מאי נאו ר' נתן הוא דאמר הבערה ללאו יצאת וטעמא דאמר רחמנא לא תבערו הא לאו הכי דחי אע"ג דאיכא כרת בהבערה ומהא הוי ילפינן דעשה דחי ל"ת שיש בה כרת ודחי לה ר' יוסי דאמר ללאו יצאת וליכא כרת והקשה השואל להרשב"א אפילו לר' יוסי הא איכא נטילת נשמה שיש בה כרת דאין נראה לומר דנטילת נשמה תהא נעשית ע"י עכו"ם דהיכן מצינו שנוכל לקיים מ"ע ע"י עכו"ם והשיב הרשב"א שיכולין ב"ד לצוות לגוי לזרוק פתילה לתוך פיו שאין גוי אלא שליחו של ב"ד ואין מב"ד צריך גופו של ב"ד עכ"ל: (עד) אין המשלח וכו'. נ"ל השליח ור"ל דהבין מדברי הרשב"א דר"ל דכיון דהגוי שליחו הוי כאלו הב"ד עושין דאין זה ממצות שצריך לעשות בגופו ממש ולא מועיל שליח [וכמ"ש לעיל ח"ג אות י"א וכ"ח] וע"כ הקשה עליו דהא אין שליחות לעכו"ם דאל"כ אע"ג דקיי"ל אשלד"ע וכאן אע"ג דמצוה הוא מ"מ לענין איסור שבת הוי ד"ע מ"מ כיון דאין השליח בר חיובא ישלד"ע והוי כאלו הב"ד עושין אע"כ דהוא מטעם דאין שליחות לעכו"ם והדרה ק' השואל לדוכתה דאיך תתקיים המצוה ע"י עכו"ם כנ"ל. ביאור דבריו אכן לענ"ד המדקדק היטב בלשון הרשב"א שם יראה דלאו מטעם שליחות אתי עלה ומ"ש שאין הגוי אלא שליחו של ב"ד ר"ל דלא אמרינן דנתקיים המיתה על ידי העכו"ם ולא ע"י הב"ד דהגוי אינו אלא שליחו של ב"ד ומ"ש ואין מב"ד צריך גופו של ב"ד ר"ל דלא בעינן שליחות גמור דנימא כי' שליחו שא"כ דכאן לא בעינן כלל גופו ממילא א"ל לומר כלל שליחו של אדם כמותו דאי כוונת הרשב"א דשליחות צריך אלא דא"ל לעשות בעצמם היה לו לכתוב מיד מ"מ אא"כ דפשיטא דכל עונשין מיתה ומלקות אין הב"ד בעצמם עושין אלא שליחם אפ"כ כוונתו כמ"ש וכ"מ ממ"ש הרשב"א אחר זה וכפרק בתרא דגיטין [דף פ"ח ע"ב] שהינו גט המעושה בישראל כשר ובגוים חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומר לך וכו' לפי שאין כופה הגוי אלא במקל [נ"ל כמקל] ורצועה לב"ד של ישראל עכ"ל מבואר כוונתו דהוי מעשה מקל ורצועה בעלמא עביד ואין זה בגדר שליחות כלל דאל"כ הו"ל לפי שאין הגוי עושה אלא שליחותו של ישראל וכ"מ ממ"ש אח"כ ותדע לך דהטו לאביי שלא הי' סבור דשליחותייהו קא עבדינן כדאיתא בשלהי המגרש [שם] וכי הי' סבור שבא"י המומחה בעצמו הי' מכה וחובט אלא מומחה מלוה והדיוט חובט על פיו ולא קרינן בי' לפניהם ולא לפני הדיוטות הא"פ ל"ש עכ"ל הרי דדוקא מאביי מייתי ראי' דלא ידע דשליחותייהו קא עבדינן אבל אנן השתא דידעינן דשליחותייהו קא עבדינן אין ראי' משם לעכו"ם דהתם איכא שליחות והדיוט החובט שליחותייהו דהמומחים עביד משא"כ עכו"ם לאו בר שליחות הוא אלא דלאביי דלא ידע דשליחותייהו קא עבדינן גם הדיוט החובט לאו שליחותייהו דהמומחים קא עביד ואפ"ה מועיל וה"נ גבי עכו"ם ל"ש וגם ראי' שהביא שם מהירושלמי גבי עכו"ם קאי ע"ש מכל זה מבואר כוונת הרשב"א דלא צריך לזה שליחות כלל

יט חידוש בט"ז י"ד סי' ר"מ אות א' מתן שכרה בצדה אין ב"ד כופין היינו עד שתצא נפשו וז"ש בחולין ק"י שבקו"ה הא כפייה מועטת עושין (ואפשר מ"מ (עב) י"ג עושין) ועי"ש כמה מראה מקומות ואי"ה בדפוס יבואר:

כ שו"ת הרשב"א סי' שנ"ז (עג) יבמות פ"ק לא תבערו דלמא ע"י עכו"ם י"ל אין שליחות לעכו"ם דאל"כ (עד) אין המשלח בר חיובא וכאלו הב"ד עושין עמ"א של"ט אות ג' ואין דנין יע"ש ובפריי שם ואי"ה יבואר אי עשה שב"ד מחייבין במיתה וכדומה יוכלו לעשות ע"י עכו"ם ורודף אם יכולין להמית יצל

על ידי עכו"ם שרי דאין שליחות לעכו"ם (עה) עמ"ל פכ"ד מה"ש ה"ז:

כא שו"ת הרשב"א ז"ל שלי"ה אין למדין הלכה ממשנה ובריית (עו) למימר הכלל יע"ש. שייך לכללים קטנים:

כב עשה לא דחי לל"ת דכרת (עז) פלוגתא וספק כרת י"ל דדחי ראי' (עח) מירושלמי שבת כ"ג ופריי שד"מ (עט) תמצא בט"ז ומ"א כללים נפלאים שייכים לחלק זה:

כג בפריי שמ"ב ושמ"ג תמצא סברות מחודשות אי"ה אעתיקם פה בענין אי עושין ס"ס וסד"ר לכתחלה ושאר סברות מחודשות עיין עליהם:

עתום'

כלל. גם מ"ש הפמ"ג דאל"כ וכו' עמ"ש הנתה"מ סימן שמ"ח סק"ד דאפילו אי הוי שליחות לעכו"ס לא הוי כאומר לעכו"ס לחלל שבת אד"א דלא שייך שליחות בזה ע"ש הטעם ונתבאר בעזהש"י לעיל ח"ד אות ד' ע"ש. גם מה שמשמע מדבריו דקיי"ל דהיכי שאין השליח בר חיובא יש שלד"ע אין כן דעת הש"ך בחו"מ ר"ס קפ"ב וס"ס שמ"ח ע"ש ואפשר גם הפמ"ג לדעת הסוברים כן קאמר ולא להכריע להלכה בא ודוק: (עה) עמ"ל וכו'. ר"ל דנסתפק שם ברודף אחר ערוה בשבת אם ניתן להצילה בנפשו הביאו הפמ"ג לעיל ח"ג אות כ"ו [ועמ"ש שם ובפנים בסי' שלד"ע ע"ז כ' כאן דע"י עכו"ס ודאי מותר: (עו) למימר הכלל. כ"ל דל"ל לסתור הכלל וכ"ה שם בת' הרשב"א וז"ל דלא אמרו אין למידן אלא במקום שאמרו הלכה כנגד הכלל האמור בגמרא כגון שאמרו הלכה כפלוני איחיד במקום רבים ואי נמי הלכה כר"א כנגד ר' יהושע וכיוצא בזה אבל במקום שאינו כנגד הכלל המסור למה אין למדין וכו' עכ"ל: (עז) פלוגתא. הוא פלוגתא דאמוראי פ"ק דיבמות דרב שימי בר אשי דף ז' ע"א ס"ל דדחי דכל ל"ת חמיר מעשה וקאתי עשה ודחי לי' מה לי חומרא זוטא ומה לי חומרא רבה ורבא ורב אשי דף ח' ע"א ס"ל דאין עשה דוחה ל"ת שיש בה כרת ומשמע דכן הוא מסקנת הש"ס ע"ש וע"ל ח"א אות ג': (עח) מירושלמי וכו'. דבריו מבוארין בא"א ס"ס שד"מ דבירושלמי ר"פ כלל גדול הקשה אהא דאמרינן הי' מהלך במדבר ואינו יודע אימתי שבת עושה בכל יום כדי פרנסתו דמ"ש מעשה שליח לקדש דאסור בכל הנסים ולא תירץ כאן פקוח נפש ושם יעמוד בלא אשה וי"ל דפרו ורבו לידחי לספק ל"ת ואף למ"ד אין עשה דוחה לל"ת דכרת ה"מ ודאי כרת אבל ספק כרת אתי עשה ודחי לספק כרת וספק תורה לחומרא מדגלי בממזר היינו לאיסורא ולא לכרת עכ"ד ולענ"ד אין מהירושלמי ראי' חדא די"ל דהירושלמי ס"ל דעשה דוחה ל"ת שיש בה כרת דהא ברפ"ק דיבמות מסיק בירושלמי דצריך לערוה גופא דלא נלמית משום מ"ע דיבום ולא הביא כלל שנ.ים דרבא בש"ס דילן דערוה לא צריך קרא דלא אתי עשה ודחי ל"ת שיש בה כרת ע"ש ועוד דזה לשון הירושלמי ויחוש לכל הימים כהדא קידש אשה בעולם וכו' תמן יש לו תקנה יכול הוא ליסא גיורת יכול הוא ליסא משוחררת הכא מה אית לן תמן אמרין חושש לכל הימים ועושה כדי קיום הנפש עכ"ל ומשמע דכמאי דמסיק תמן אמרין וכו' נתיישבה קושיא הנ"ל דגם כאן חושש לכל הימים ואינו עושה אלא כדי קיום הנפש משום פ"נ והוא כשטת ש"ס דילן דף ס"ע ע"ב בכל יום ויום עושה לו כדי פרנסתו אבל בתחלה סובר הירושלמי דעושה יותר מכדי פרנסתו דליכא משום פ"נ הן אמת דהק"ע והפ"מ פירשו אהא דאמר הכנו מה אית לן הכא מה תקנה יש לו שלא ימות בצ"עב אכן ע"כ אין פירושו שאינו עושה אלא כדי פרנסתו דא"כ מה חידש א"כ במה דאמר תמן אמרינן וכו' אע"כ פירושו דכיון דאי אפשר לו לחוש לכל הימים לכן אינו חושש כלל לכל הימים ועושה בהם יותר מכדי קיום הנפש וכיון דמותר לו לעשות יותר מכדי קיום הנפש לא מסתבר לאסור לו התם בכל הנשים ויעמוד בלא אשה לכן הוכרח לתרץ דיכול ליסא גיורת ומשוחררת ועוד י"ל דעדיפא משני דאפשר לו בגיורת ומשוחררת [וה"ה באשה שאין לה קרובות שתיאסר לו מחמת קידושיהן וכמ"ש המפורשים] וא"ל לו לעמוד בלא אשה. מ"ש הפמ"ג דספק תורה לחומרא מדגלי בממזר לענ"ד לא נראה כן דהמעיין בתש"א בית ד' שער א' ובחידושיו קידושין דף ע"ג ע"א ובר"ן ספ"ק דקידושין יראה דאדרבה הרמב"ם [ומ"ש בר"ן שם הרמב"ן כ"ל דהוא ט"ס וצ"ל הרמב"ם כמבואר ברשב"א דהרמב"ם בתשובת שאלה הביא ראי' זו ע"ש] מביא ראי' ממזר דספקות מדרבנן הם והם דחו דאין ראי' משם דאדרבה דוק מינה דדוקא ממזר דרביי' קרא ולא שאר איסורין שבתורה ע"ש באריכות אבל גוף הדבר מסברא ומראיות אחרות רבות כתבו שם כן דהש"ס ס"ל כן מסברא ובזה לא באו אלא לדחות ראיית הרמב"ם. גם מ"ש דהיינו לאיסורא ולא לכרת ומשמע דלית בה שום חשש כרת כמו דליכא להרמב"ם שום אד"א וא"כ אין חילוק בין ספק כרת לשאר ספק וא"כ תקשה לגירסת הכ"מ ספ"ט מה' טומאת מת דהרמב"ם מודה בספק כרת דאסור מה"ת הא אין חילוק כלל בין איסור כרת לשאר איסור ולא מסתבר לומר דדוקא להרשב"א ליכא חשש כרת ולהרמב"ם איכא דכיון דהרשב"א צריך לימוד לזה וכיון דליכא לימוד ס"ל דליכא חשש כרת גם להרמב"ם כימא כן ואפילו לגירסא האחרת דהרמב"ם גם באיסור כרת ס"ל כן קשה דהרשב"א בחידושיו שם [ומהרי"ט בת' ח"ב חיו"ד סי' א'] הקשה להרמב"ם למ"ד לא בעינן בהשם תלוי אתיכה היכי משכחת לה אשם תלוי דהנך תנאי לאו בהכי פליגי ומשמע אבל לדידי' ניחא אע"ג דאשם תלוי ליכא אלא בספק כרת וע"כ דיש חילוק בין ספק כרת לשאר ספק גם מצד הסברא אין נראה לחלק בין ספק לודאי בני ראי' ובפרט לפמ"ש המ"א סי' תמ"ו בשם הפוסקים דכיון דבדאורייתא לא דחי גם בדרבנן לא דחי ופשיטא דספק דאורייתא חמיר מודאי דרבנן וא"כ כל דבודאי לא דחי גם בספק לא דחי כנלענ"ד: (עט) תמצא בט"ז וכו'. והנה במ"ז שם נסתפק בהי' מהלך במדבר וא"י אימתי שבת דמונה ז' ימים ומקדש השביעי ועושה מלאכה בכל יום כדי פרנסתו משום ספקות נפש אם יכול להתענות יום א' אי נימא אתי עשה דעונג שבת ודחי ל"ת דשבת ומוטב שיעשה מלאכה ויתפרנס או לא וע"ש מ"ש ע"ז ואני מצאתי להדיא בחידושי ריטב"א שהקשה אהא דאמרינן והאי יומא לימת וכי מפני שמתענה יום א' יומת ותירץ כיון שגם מאתמול לא הותר לו אלא משום פ"נ ולא עשה אלא כדי חייו מלומלם כל כה"ג אי לא עביד בההוא יומא מאית עכ"ד וכ"כ הר"ן בקיצור ע"ש הרי דאם ליכא חשש פ"נ מוטב שיתענה ההוא יומא ולא יעשה מלאכה ולענ"ד אפילו היכי דלית לי' בשבת אלא דבר אסור דלית בי' אלא ל"ת גרידא ומקיים המצוה בעידנא אסור לאכלו דאין זה עונג כלל כדאיתא בחו"מ סי' רל"ד ס"ב ע"ש ובסמ"ע סק"ד ואפילו אד"ר כ"ל דלא יאכל [וקצת משמע כן מדברי הבאר עשק והילקט שהביא הבאה"ט בא"ח סימן ער"ב סק"ב שנחלקו אם מותר לקדש על שתם יינס וא"כ לא נחלקו אלא משום דתקנות הברכות קדמה בזמן לתקנת וגזרת סתם יינס הא לא"ה מודה ע"ש אלא דאפשר לדחות דמיירי התם באפשר לו לקדש על הפת גם מדאורייתא די בתפלה וכמ"ש המ"א סי' רע"א סק"א ועמש"ל ח"ג אות א'] ואע"ג דהתם אמרינן דבאד"ר לאו לער הוא לא היינו אחר שכבר עבר בשוגג אבל לעבור לכתחלה במזיד משמע דלא. אכן יש לעיין בחיוב אכילת מצה כה"ג שלא נזדמן לו אלא אסורה ומצאתי להרמב"ם בפירוש המשנה נדרים דף ט"ז ע"א דאמר בטעמא דנדר חל על דבר מצוה דנעשה החפץ איסור ואם יקיים המצוה הוי מצוה הבאה בעברה ודמי למי שחייב לאכול מצה בלילי הפסח ולא מצא אלא מצת של טבל או של הקדש שאסור לאכול עכ"ד הביאו הרע"ב שם וטעמא בעי אמאי לא דחי העשה לל"ת [ועמ"ש בזה הפ"י פסחים סוף דף ל"ה והמקנה בקידושין דף ל"ח ע"א בתוס' ד"ה דאקריב] וראיתי בשער המלך פ"ג מה' נדרים שהאריך בזה ובטעם המלך שם כ' דלמ"ד בפסחים דף ל"ח ע"ב דבעינן מצה הראוי' לשבעה לא שייך כלל לומר דעשה דוחה ל"ח דמ"מ אינה ראוי' לז' ואינו יוצא בה כלל ע"ש ולפ"ז למ"ד בעינן מצה הראוי' לז' א"ל בדף ל"ה ע"ב במצת טבל ומע"ש והקדש טעמא דלא חל עלי' איסור חמץ ואליכא דר"ש אלא אפילו לרבנן דחל איסור חמץ על איסור טבל ומע"ש והקדש מ"מ אינה ראוי' לז' אכן לענ"ג כמ"ש הטעם המלך ע"ז דדוקא גבי חלת תודה ורקיקי נזיר אמר בדף ל"ח דאינה ראוי' לשבעה דמשנעשה נותר אינה ראוי' כלל ולית לה תקנתא אבל טבל דאית לה תקנתא בפרשה ומע"ש והקדש

דאית

דאית להו תקנתא בפדייי׳ אע״ג דהשתא אינו יכול להפריש מהטבל דלית לי׳ אלא כזית מצומצם וכמ״ש בס׳ המקנה שם וכן לית לי׳ כמה לסדות המפ״ם והסקדם מ״מ ראוי׳ מקרי ולפ״ז כ״ש נדר ראוי׳ הוא לאיתשולי עלה [גם ראוי׳ הוא לכל אדם] ומקרי ראוי׳ לז׳ וכן אדם ראוי׳ כיא מיום ב׳ משיקריבו העומר ומ״ש הטעם המלך דמ״מ אינה ראוי׳ ביום א׳ וכן טבל ומע״ש והקדש מ״מ מדרבנן אסור לתקניכהו ביו״ט ואסורין ביום א׳ כ״ל דכיון דמ״מ אי נימא עשה דוחה ל״ת הם ראוים בליל א׳ וליכא יום א׳ שלם שלא היו ראוים מקרי שפיר ראוים לז׳ עוד אפשר לומר דלא אמרינן דאינה ראוי׳ לז׳ אלא אליבא דאמת דהעשה לא דחיא ל״ת וכ״ש גבי נותר דהוי לאו שי״כ כרת אבל אי הוי אמרי׳ דהעשה דוחה ל״ת אע״ג דבשאר ימים ליכא עשה מ״מ כיון דבכה״ג דראוי׳ היא בליל א׳ הוי ראוי׳ גם בשאר ימים דאלו הוי משכח עשה בשאר ימים הוי ראוי׳ והאיסור הזה שיש עלי׳ בשאר ימים היתר הוא בליל א׳ דנדחה מפני העשה הוי כאלו הוא ראוי׳ ל״ז ומעתה גם מלה של כלאי הכרם אי הוי אמרינן דהעשה דוחה הל״ת הוי מקרי ראוי׳ לז׳. והשער המלך כ׳ שהרא״ה בס׳ החינוך מצוה ל׳ כ׳ דטעמא דלא דחיא עשה דמלה לל״ת דכדר דאית בה עשה ול״ת והפרשת דרכים [והוא נדפס בכנ״ה בס׳ החינוך שם] תמה דהא אמרינן בנזיר דף כ״ח ע״ב וביבמות דף ה׳ ע״א דנזיר כיון דישנו בשאלה נדחה מפני עשה אע״ג דאית בה ל״ת ועשה אלא שהרמב״ם ספ״ז מה׳ נזירו׳ כתב טעם אחר לנזיר שנצטרע שדוחה עשה דגלוח מצורע לל״ת ועשה דנזיר ואולי כן הי׳ גירסתו וגירסת החינוך אבל לגירסתינו לא שייך תירץ החינוך כלל ואפשר לתרץ ק׳ החינוך עפ״י דברי התוס׳ קידושין דף ל״ח ע״א ד״ה דאקריב עומר בשם הירושלמי דעשה דלפני הדבור אין דוחה ל״ת א״כ גזירה כזית ראשון אטו כזית שני אלא דבמשנה נדרים דף ע״ז ע״א קונם סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל תפילין שאני מניח בנדרים אסור לא שייכי תירוצי התוס׳ ככ״ל וצריך לתרץ ק׳ החינוך עפ״י דברי התוספת עירובין דף ק׳ ע״א ד״ה מתן ד׳ דכל שהי׳ יכול לקיים העשה בלי דחיית הלאו אלא שע״י פשיעה בא שאינו יכול לקיים העשה בלי דחיית הלאו לא דחי העשה הל״ת אלא שקשה על דברי התו׳ אלו מהא דאמרינן בזבחים דף ל״ז ע״ב כל אשר יגע בבשרה יקדש להיות כמוה שאם פסולה היא תפסל ואם כשרה היא תאכל כחמור שבה ופריך וניתי עשה ולדחי ל״ת אמר רבא אין עשה דוחה ל״ת שבמקדש והתם ע״י פשיעתו בא שנגע בשר קודש פסול בבשר כשר וצ״ל שלא כתבו התוס׳ כן אלא בניתנים במתן א׳ שקודם שנתערבו אל עליהם הלאו שלא לתנם במתן ד׳ ואח״כ כשנתערבו בא העשה בפשיעתו לדחות הלאו הקודם לו הא לא אמרינן אבל בזבחים מיירי שהפסול לא הי׳ בו כזית קודם שנבלע בהכשר אלא דעכשיו כשנצטרף עם הכשר יש בו כזית והיתר מצטרף לאיסור כדאמרינן התם ובפסחים דף מ״ה ע״א וכיון דקודם שנתערב לא הי׳ בו לאו כלל ולר״ל גם איסור דאורייתא לא הי׳ לו וע״י פשיעתו בא לו שניהם יחד שפיר אמרינן אתי עשה ודחי ל״ת עכ״ד שער המלך ולענד״נ דדברי ס׳ החינוך א״ש גם לגירסא דידן דהא התוספת ביבמות שם ד״ה שכן ובנזיר שם ד״ה הר״ף הקשו דנילף בעלמא במה הלד מנזיר ומכהן דדחי עשה דמצורע לאו ועשה ה״נ לדחי בעלמא ותירצו ביבמות דאיסור גילוח קיל וגם הוי שני כתובים הבאים כאחד דממילה ואד מהנך הוי מצי למילף ובנזיר תירצו דשאני עשה דמצורע דחמיר ע״ש וס״ל להרא״ה דה״ה היכי דאיתא בשאלה ואינו שוה בכל לא ילפינן בעלמא מכאן דלידחי עשה לל״ת ועשה מהנך טעמי ולהנך טעמי דאיסור גילוח קיל או עשה דמצורע חמיר א״ש דאצטריך בגמרא לטעמא דישנו בשאלה דלא נילף כהן מנזיר דתרווייהו איסור גילוח ועשה דמצורע ניכהו ולתירץ דהוי ב׳ כתובים הבאים כא׳ א״כ שפי׳ יכול לומר דאצטריך למכתב כהן ונזיר שיהיו ב׳ כתובים הבאים כא׳ ולא נילף מינייהו בעלמא אלא דלרווחא דמלתא נקיט דכהן מנזיר בלא״ה לא מצי למילף הן אמת דאפשר לדחות דאצטריך ב׳ כתובים דלא נילף מינייהו בעלמא אפילו ליתא בשאלה אבל היכי דאיתא בשאלה שפיר ילפינן מנזיר לחוד אכן מהנך תרי שנוי׳ אחריני לא ילפינן בעלמא אפילו איתא בשאלה וכמ״ש וכ״כ התוס׳ ביבמות שם ד״ה ואכתי והרשב״א בחידושיו שם והשמ״ק בנזיר שם דלא ילפינן בעלמא מכהן מצורע אפילו ללאו ועשה שאינם שוים בכל משום דעשה דמצורע חמור ע״ש וכ״ל שזה הי׳ דעת הרמב״ם שכ׳ בספ״ז מה׳ נזירות בטעמא דנזיר מצורע דדחי עשה דגילוח מצורע לל״ת ועשה דנזיר משום דכיון שנצטרע וימי חלוטו אין עולין לימי נזירותו בטל קדושתו וליכא עשה דקדוש יהיה אלא ל״ת בלחוד ותמה הראב״ד בהשגות דברים יבמות אמרינן טעמא דישנו בשאלה ולפענ״ד קשה לי להרמב״ם ק׳ התוס׳ דנילף מעלמא מכהן ונזיר במה הלד ומתרץ דבאמת ליכא בנזיר עשה כלל ובגמרא לרווחא דמלתא נקיט וכנ״ל ואפשר גם בכהן ס״ל סברא זו דכיון שנצטרע וא״א לו לעבוד עבודה אזלה קדושתו וליכא אלא ל״ת וא״כ אי אפשר למילף בעלמא לא לל״ת ועשה שישנן בשאלה ולא לשאינם שוים בכל ומתורץ ק׳ התוס׳ דמשמע בעלמא דאפילו ל״ת ועשה שאינם שוים בכל לא נדחין מפני עשה ע״ש. ומ״ש עוד השעה״מ עפ״י דברי התוספת קידושין דף ל״ח ע״א דאין עשה שלפני הדבור דוחה לל״ת ככר תמהו בס׳ מראה הפנים פ״ב דחלה ה״א ופ״א דבילה ה״א ובת׳ שאגת ארי׳ סי׳ ל״ו על דברי התוס׳ אלו ע״ש ועיין בטעם המלך שם ועוד אני אומר דבירושלמי הוא מחלוקת דר׳ יוסי סבור דאין עשה דוחה ל״ת אא״כ כתובה בלדה ופירשו התוס׳ והר״ש פ״ב דחלה מ״א דהיינו לאפוקי עשה דקודם הדבור ור׳ יונה פליג התם וסובר דעשה דוחה ל״ת אפילו אינה כתובה בלדה ומפורש בירושלמי פ״ק דבילה דלר׳ יוסי אין עשה דכיסוי דוחה ל״ת דיו״ט מהאי טעמא ובגמרא שלנו דף ח׳ ע״ב אמרינן דאי הוי יו״ט ל״ת בלחוד הוי דחי לה עשה דכיסוי ע״ש ועוד אמרינן בירושלמי ספ״ג דנדרים דלר׳ יוסי לא דחיא עשה דמילה לל״ת דמצרעת ובש״ס דילן שבת דף קל״ב ע״ב אמרינן דאי הוי צרעת ל״ת לחודה הוי דחיא לה עשה דמילה ולא הוי צריכין ללמוד מקרא דבשר ע״ש וע״כ ש״ס שלנו סבור כר׳ יונה דאפילו עשה שאין כתובה בלדה [היינו קודם הדבור לפירוש התוס׳ והר״ש] דחי לל״ת וכ״ל דזה הי׳ דעת התוספת שם שסיימו א״כ גזירה כזית ראשון אטו כזית שני ותמה הש״א שם וכי לחלוק על גמרא ירושלמי אתו ואע״ג דמצינו כה״ג ביבמות דף כ׳ ע״ב גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שני׳ אין לדמות גזרות חכמים זו לזו ועוד דאיסורי ביאה נפשו של אדם מחמדתן ומתאוה להן גזרינן טפי ע״ש ואני מוסיף דבלא״ה ל״ד להתם דהתם אחר ביאה ראשונה היא כאשתו לכל דבר וצריכה הימנו גט ולא שכיח שישא אדם אשה על ביאה אחת ויגרשנה תיכף לכן שייך לגזור טפי מבמלה לזה כ״ל דהתוס׳ משמע להו בפשיטות מלשון הגמרא שלנו דאקריב עומר והדר אכיל שלא אכלו מלה ולא ניחא להו לאוקמא כר׳ יוסי וכמ״ש דמשמעות ש״ס דילן כר׳ יונה וע״כ ס״ל לש״ס דילן שגם לר׳ יונה לא אכלו מלה וע״כ ס״ל שגם כאן נגזרו כזית ראשון אטו כזית שני. גם מ״ש השעה״מ להקשות על התוספת עירובין דף ק׳ מזבחים דף ל״ז ע״ב הנה אני מצאתי להריטב״א בעירובין שם שהקשה ק׳ התוספת בעירובין שם במתן ד׳ שנתערבו במתן א׳ ניתי עשה דמתן ד׳ וידחה ל״ת דבל תוסיף דהא בעידנא דקא עבר הל״ת מקיים עשה וכו׳ ע״ש וז״ל ותירצו דבקדשים לא אמרינן אתי עשה ודחי ל״ת וכמ״ש בזבחים וכו׳ ונראין דברים. שאין צורך לכ״ז בכאן לפי שלא אמרו דאתי עשה ודחי ל״ת אלא כגון כלאים בציצית ומילה בצרעת שהלאו בא מעצמו על מ״ע והיא מצוה שיש בה קום עשה ואי אפשר לה בלא דחיי׳ אבל הזאת מתן א׳ והזאת מתן ד׳ כל אחת הוי לעצמה וזה בפשיעתו גרם שיתערבו ובא לאו עם עשה ביחד שיש קיום עשה באחת ואיסור לאו באחת וכיון שבשביל פשיעתו הוא אין לנו לבטל הלאו מפני קיום העשה וכזה כ׳ הראב״ד ז״ל ואחרים מן המפורשים ז״ל עכ״ל וכ״ל בכוונתו דודאי אם הביא ע״י פשיעתו או במזיד איסור לאו על העשה או חיוב עשה על הלאו כגון שהביא צרעת על המילה במזיד או בפשיעה וכן אם עשה בטלית של שאר מינים [למ״ד דחייב בציצית מה״ת] שפטן בכנפות׳ או בשאר דברים כיוצא בזה או להיפך שהיה מקודם הל״ת והביא עלי׳ חיוב עשה פשיטא להו דדחי העשה לל״ת וכן אפילו העשה והל״ת אינם בגוף א׳ ובעידנא דמעיקר לאו מקיים

מקיים עשה ולא בא ע"י פשיעה זה לזה נ"כ פשיטא דדחי אבל כאן העשה והל"ת אינם בגוף א' והיו כ"א בפ"ע והי' אפשר לקיים העשה בלי דחיית הלאו וגם עדיין לא חל עשה על הלאו ולא לאו על העשה אלא נתערבו ע"י פשיעתו העשה והל"ת זה בזה וא"א לקיים העשה אא"כ יעבור על הל"ת נ"כ הא לא אמרי' ומעתה לק"מ מההוא דזבחים שנבלע פסול בכשר והביא פסול לתוך הכשר גופו אע"פ שבאו ע"י פשיעה דוחה העשה לל"ת לולי דאין עשה דוחה ל"ת במקדש אבל כאן אע"פ שנתערבו ביחד מ"מ לא הביא איסור ב"ת על הניתן במתן ד' גופו אלא שעירבו עם דבר שיש עליו איסור ב"ת וא"א להפרידם זה מזה [ועיין במקו"א סי' תמ"ב סק"א] ע"כ לא דחי העשה לל"ת [וכעין סברא זו מצאתי בס' אמונת חכמים פכ"ד ע"ש] ומעתה בנדרים שהביא הל"ת על גוף המעשה שפיר י"ל דדחי לה עשה וגם לפי תירוץ השעה"מ לק"מ מהתם דלא דמי נדרים לניתנים במתן ד' שנתערבו עם הניתנים במתנה אחת דהתם הלאו בא מעצמו על הניתנים במתן אחת והוא הביא עליהם בפשיעתו את המעשה ע"כ אין יכולת בעשה זו שהביא בפשיעתו לדחות הלאו הקודם לו ובא מעצמו אבל בנדרים שהלאו בא בפשיעתו והעשה באה מעצמה אמאי לא תדחה הלאו ולכאורה ק"ו היא השתא ומה לאו שבא מעצמו אע"פ שבא קודם העשה מ"מ העשה שבאה אח"כ דחה לה דלא חילקו בש"ס ופוסקים בשום דוכתי בהא כ"ש לאו שבא בפשיעתו דהעשה שבאה אח"כ מעצמה דחה לה וגם בההוא דרקיק שנגע ברקיק כיון שגם הלאו בא בפשיעה אע"פ שגם העשה באה בפשיעה על הלאו דחה העשה לל"ת כ"ש בנדרי' שהלאו לבד בא בפשיעה והעשה שלא בפשיעה ומי לא עסקינן שנדר בליל פסח או בימי החג שקדמה העשה ללאו ואפ"ה לא דחי וגם בההוא דרקיק מי לא עסקינן דבשעה שנגעו ונבלעו זה בזה הי' בכל א' כזית אלא שהוא לא אכל אלא כזית א' והנלע"ל דדוקא בכה"ג מיירי ואפילו תימא דמ"מ כיון שהוא לא אכל מן האיסור אלא כחצי זית לא הי' עליו לאו מ"מ במצות אכילת קדשי' שמצוה לאכול את כולה לא אשכחן שמותר להותיר אפילו כל שהוא ומשמע דמ"ע לאכול את כולה ואפילו על פחות מכזית חל העשה אלא הלאו בא בפשיעתו ועוד ק"ל דהא בזבחים לא אמרי' כלל דאתי להיתר מצטרף לאיסור אלא בפסחים שם ובנזיר דף ל"ז ע"ב ואיכא שנוי' אחריתא בנזיר שם דלרבנן אתי לטעם כעיקר כמ"ש התוס' בפסחים שם ואם קושיא זו בהא תליא הו"ל להביא אוקימתא זו כאן . נחזור לענינינו דמשמע ודאי דנדר חל על דבר מצוה מדאורייי' וכ"כ הרמב"ם בהדיא פ"ג מה' נדרים ה"ו דלוקה וגם מבואר מדבריו בפירוש המשנה הנ"ל דבחדא מחתא מחתינהו עם מצה של טבל או הקדש וגם משמע מדבריו פ"ו מה' חו"מ ה"ז דאפילו באיסור לאו גרידא לא יצא י"ח מדכתב זה הכלל כל שמברכין עליו ברהמ"ז יוצא בו י"ח וכל שאין מברכין עליו בהמ"ז אין יוצא בו י"ח וכפ"א מה' ברכות הי"ט כ' דאפי' איסור לאו אין מברכין עליו ברהמ"ז וכמ"ש הש"א שם וכבר כתבתי דמשמע דקיי"ל דעשה שלפני הדבור דוחה ל"ת וכמ"ש גם הש"א שם וא"כ צריך טעם אמאי אין עשה דוחה הל"ת . וראיתי בשאגת ארי' שם שכ' עוד סברא דלא אמרינן אתי עשה ודחי ל"ת אלא היכי דאי אפשר בשום ענין לקיים העשה מבלי דחיית הל"ת אבל באפשר להעשה להתקיים בלתי דחיית ל"ת כגון הכא דהא אפשר במצה דהתירא אע"פ שלזה לא נזדמן של היתר אלא של איסור אין דוחה לל"ת כיון דאיכא התירא הרבה בעולמא שאפשר לעשה זו דמצה להתקיים על ידה ולא כתבו התוספת בשם הירושלמי שתדחה עשה דמצה לל"ת דחדש אלא בשנה זו שכל תבואות שבעולם נאסרו וע"ש שהאריך להביא ראיות לסברא זו ואח"כ דחה סברא זו מהא דאמרינן בשבת דף קל"ג ע"א בשר אע"פ שיש שם בהרת ימול ופריך ל"ל קרא דבר שאין מתכוין הוא ודבר שאין מתכוין מותר ומסיק אמר רב משרשיא באומר אני הכן לקוץ בהרת דכנו הוא קא מתכוין ופריך ואי איכא אחר ליעבד אחר דא"ר שמעון בן לקיש כ"מ שאתה מוצא עשה ול"ת אם אתה יכול לקיים שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה לל"ת ומשני דליכא אחר הרי אע"ג דבדאיכא אחר אפשר לקיים מ"ע זו בלי דחיות הל"ת ע"י אחר אפ"ה היכי דליכא אחר אמרינן דיבא עשה וידחה ל"ת ה"נ אע"ג דאם נזדמן לו היתר הי' אפשר לקיים מ"ע זו בלתי דחיות ל"ת אפ"ה אם אי אפשר לו לקיים אלא ע"י דחיות ל"ת עשה דחי לה עכ"ד ונלענ"ד סברא זו נכונה להלכה [שוב מצאתי סברא זו בב"י או"ח סי' י"א וז"ל וכ' רבינו ירוחם חוטי פשתן פוטרים בבגד של צמר וכן בהיפך דכלאים בציצית מותר ודוקא כשאינו מוצא ממינו אבל אם מוצא ממינו לא יטול בו כלאים כדאמר ר"ל כ"מ שאתה מוצא עשה ול"ת וכו' ואינו נ"ל אלא אע"פ שאין מצוי לו ממינו מאחר שאפשר לקיים את שניהם אלו הי' מצוי לו לא דחינן את ל"ת עכ"ל] ולק"מ מתרי טעמי חדא דשם לאו משום דחיות עשה לל"ת קאתינן עלה כדאיתא התם בגמרא דהוי עשה ול"ת אלא מיתורא דקרא מרבינן לה וכיון דא"א לאוקמא קרא בע"א אלא בדליכא אחר ע"כ בכה"ג נדחה מפני עשה אבל היכי דליכא יתורא אלא דהכי גמירי דהיכי דא"א לקיים העשה מבלי דחיות ל"ת תדחה העשה לל"ת ולא אשכחן דגמירי לה אלא היכי דא"א בשום ענין לקיים העשה מבלי דחיית הל"ת שפיר אפשר לומר דהיכי דאפשר לעשה להתקיים בלתי דחיית הל"ת אלא שלזה לא נזדמן של היתר אלא של איסור לא גמירי שתדחה העשה לל"ת ועוד דאנן הכי קאמרינן דכיון דהתורה נתנה כלל לחייב כל בגד של ארבע כנפות בציצית ויש בכללה גם בגד של פשתן אע"פ שיש לאו דלא תלבש שעטנז ויש בכללה גם גבי ציצית גמירי דכלא דהעשה דוקא והוי כאלו כתבה התורה בפירוש גדילים תעשה לך אפילו בבגד פשתן וחל חיוב תכלת גם על בגד פשתן וכן גבי יבמה דבתורה אמרה יבמה יבא עלי' וחל החיוב על כל מי שנפלה לו יבמה ליבם יבמתו וממילא גם כשהיבמה היא ערוה חייב ליבמה דהעשה דוחה ל"ת אם לא מהנך טעמי הנאמרים בגמרא שם משא"כ גבי מצה דהחיוב על כל אדם לאכול מצה אבל אינו חייב לאכול מצה אסורה דלא הטילה התורה החיוב לאכול מצה זו דוקא אלא לאכול מאיזה מצה שירצה וממילא אסור לו לאכול האסורה אלא המותרת וממילא אע"פ שאין לו התירא לא יאכל האסורה דלא חל עלי' החיוב כלל מה"ת ואנוס הוא דלית לי' התירא ורחמנא פטרי' משא"כ גבי מילה דודאי החיוב על האב ואי אפשר לומר דלא חל החיוב על האב דאדרבה כל החיוב אינו אלא על האב ובפרט לפמ"ש הש"ך בחו"מ סי' שפ"ב סק"ד דאם האב מוהל וכיבד לאחר ביטל מ"ע אלא דאי עביד אחר ממילא פקע החיוב מעל האב שהרי אין חיוב עלי' אלא אם יהי' לו בן ערל שימילו וכיון דלית לי' בן ערל אזיל החיוב וממילא בדליכא אחר החיוב על האב כדקאי קאי וכזה מיושב מה שהקשה הש"א שם לעיל מזה אהא דאמרינן בפסחים דף פ"ג ע"ב דגיד הנשה של פסח אסור אמאי ניתי עשה וידחה הל"ת וכדאמרינן בזבחים דף ל"ז ע"ב גבי רקיק שנגע ברקיק ולפמ"ש לק"מ דכיון דלא הטילה תורה חיוב על חתיכה זו דוקא אלא מ"ע על האדם לאכול ק"פ וממילא חל החיוב עליו על ההיתר ולא על האיסור ואמרינן דאין מצוה כלל לאכול הג"ה משא"כ ברקיק שנגע ברקיק דודאי היו חיוב עליו לאכול רקיק הכשר ולא שייך לומר דלא חל עליו החיוב וממילא אע"ג דנבלע בו פסול שייך שפיר דעשה דאכילת הכשר ידחה ל"ת דפסול [שוב מצאתי כסברא זו בס' אמונת חכמים פכ"ד ע"ש] וכזה מיושב מה שהקשה עוד הש"א על סברא זו ממ"ש התוס' פסחים דף ע"ה ע"א ד"ה למעוטי דאצטריך קרא שאין שרפת בת כהן דוחה שבת היכי דליכא אבר מעיקרו וגם לא הרתיחו פתילה בע"ש הרי דאע"ג דאפשר באבר מעיקרו ולהרתיח פתולה של אבר בע"ש מ"מ אצטריך למיעוטי היכי דלית לי' ע"ש ולפי מ"ש לק"מ דהתם לא שייך לומר שלא חל החיוב על פתילה של אבר זו שצריך להרתיחה בשבת שהרי לא חל החיוב על שום פתילה אלא מצוה על הב"ד לשרוף אשה זו היום וממילא מחויבים לשרפה בכל אשר ימצאו . עוד יש להקשות דאמרינן בביצה דף ח' ע"ב ובפסחים דף מ"ז ע"ב דעשה דכיסוי הי' דוחה ל"ת דיו"ט אלא משום דיו"ט עשה ול"ת ואמאי הא אפשר לכסות בעפר תיחוח אלא שזה אין לו ומשמע דאפ"ה אמרינן הי' עשה דוחה ל"ת ונ"ל דזה נמי דומה לשרפת בת כהן שהרי אין המצוה על שום עפר אלא מצוה על השוחט לכסות הדם ומחויב לכסות בכל אשר ימצא . עוד נ"ל דבכיסוי כיון

דאם

כד עתוס' עירובין דף פ' ע"ב (פ) כתיתי שעורי' הרבה חידושי סברות בדרבנן בשיעור זוטא ובמצוה אף בשיעור זוטא ובפריי שמ"ה [מ"ז אות א'] (פא) ושס"ד ולתי מאשירה ואי"ה יבואר לולב צריך (פב) עלים ועמ"ם בזה:

כה חידוש חולין י"א ב' רוב בעילות אחר הבעל קשיא לי היכי דבעל ביאה א' ופי' ונתעברה נימא שמא זינתה וליכא רוב (פג) ולתוס' בחוקת צדקת שפיר (פד) ואם פרוצה קשה עאה"ע בזה ועיין (פה) ברש"ל פסחים פ"ז ברש"י וילדי זנונים ספק שלך של אחרים. ואע"ג דרוב בעילות אחר הבעל זקן שאני ומש"ה אמר מה אעשה לזקן זה לכאורה זקן תש כחו אין בעל כ"א ביאה אחת אי שתים וליכא רוב ומ"מ דיקא כי התם דליכא חזקת צדקת ועדיין צ"ע דלא מצינו חילק זה בפוסקי' ואי"ה יבואר:

שו"ת

דאם אין לו עפר לכסות לא ישחוט כדאיתא ביו"ד סי' כ"ח ס"כ"א והפסח לא חל אלא בשעת שחיטה א"כ חל העשה כפירוש שיכסה במה שיש לפניו לכן שייך לומר עשה דוחה ל"ת אע"פ שיש הרבה עפר תיחוח בעולם וכ"ל דלכן לא מקשה בגמרא על עיקר הדין לשחוט לכתחלה ביו"ט אע"פ שאין לו עפר תיחוח ויחסור ויכסה דהעשה ידחה ל"ת דקודם ששחט לא שייך דעשה ידחה ל"ת כיון דאפשר לשחוט במקום שיש עפר תיחוח לכן לא מקשה בגילה אלא כשמזדמן אחר ששחט על סמך אפר כירה ובפסחים נמי מיירי בהואיל היינו הואיל אי מזדמן ששחט הגם שאפשר לתרץ ק' זו כאופן אחר מ"מ גם זה נכון. אלא שיש להקשות דאמרינן בר"ה דף ל"ב ע"ב שופר של ר"ה אין מעבירין עליו את התחום וכו' מ"ט שופר עשה הוא ויו"ט עשה ול"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה ומשמע הא לא"ה דחי אפילו בא"ד ואמאי הא אי הוי לי' שופר אחר לא הי' מצוה לתקוע בזה וכ"ל דש"ה שאין איסור על השופר נופי' ולא שייך לומר דהאיוב הי' דוקא על ההיתר דהא ודאי היתר הוא אלא דא"א לבא אליו או לתקנו אלא ע"י איסור בהא ה"א דדחי ודוק. עוד כ' הש"א שם דק' התו' אמאי לא אכלו מתבואת הארץ עד דאקריב עומר נתייסבה מתוך דברי הריטב"א שכ' בחידושיו בשם התוס' דאה"נ דאכלו מצה בליל פסח ושוב לא אכלו עד דאקריב עומר וקרא לא חשיב אלא מה שאכלו בלי הפסק ואע"ג דהריטב"א כ"כ למ"ד מושבות לאחר ירושה וישיבה משמע ה"ה דיכולין לומר כן למ"ד דנאסר חדש מיד ע"ש ואני אומר דאע"ג דאפשר לומר כן מ"מ הא חזינן דהריטב"א לא מקשה אלא למ"ד דלא נהיג אז איסור חדש אבל למ"ד דנהוג איסור חדש ניחא לי' ונם דברי הרמב"ם מפורשים דמלה של איסור לאו אין יוצא בו וכמ"ש הש"א וגם דברי התוס' מפירשים דעכ"פ אסור לאכול משום גזירה בזית ראשון אטו בזית שני ולא נמצא לאחד מן הראשונים שיאמר להיפך אין לזוז מדבריהם וי"ל לתמוה על הש"א איך חלק על כל רבוותא קמאי להכריע להלכה היפך דבריהם. עוד ראיתי נמנוס בדברי הש"א שהקשה על הירושלמי אמאי מקשה ר' יונה מעתה לא אכלו ישראל מצה בליל פסח שמא אכלו וקרא לא חשיב לה וכדברי הריטב"א ע"ש ובאמת הירושלמי לא מקשה כלל מקרא דויאכלו אלא דהאיך אכלו והא הי' אסור משום חדש ור' יונה באמת ס"ל דאכלו ועשה דחה ל"ת ונמגרת הכפת היינו בט"ו ור"ל בליל ט"ו וכמ"ש הריטב"א שם ולר' יוסי דאין עשה דוחה ל"ת אא"כ בגופה בלדם ס"ל דמושבות לאחר ירושה וישיבה משמע ע"ש. גם מ"ש הש"א שם דהרמב"ן במלחמות דחה משנה זו דלא בטבל מהלכה דאוקימנא לה כר"ם וקיי"ל כרבנן דיולאין באלו מטעם דעשה דוחה ל"ת ע"ש הנה גם' המלחמות לא מצאתי דברים אלו אמנם מצאתי בחידושי הריטב"א דף ל"ה ע"ב שכ' בשם הרי"ט דאין הלכה כמתניתין וסיים ואע"ג דדמיא למצוה הבאה בעבירה וכו' ע"ש שכ' כמה טעמים לזה וע"ב ס"ל דעשה אין דוחה ל"ת דא"כ לא הוי עבירה אע"ב ס"ל דלא דחי העשה לל"ת ואפ"ה יוצא בדיעבד כיון דלא הוי מצוה הבאה בעבירה וממילא ל"ק מה שהקשה הש"א הא טבל הוי במיתה והקדש הוי כמו נגז ולפמ"ש א"ש דלאו מתורת דחוית עשה לל"ת קאתינן עלה וכמ"ש ועיין בא"ח סי' מ"ב סק"א ומש"ש בעזהש"י והלעתנ"ד להלכה כתבתי. ובדין מה"ב ע"ל ח"ד אות ה': (פ) כתותי שעורי'. ר"ל דהתוס' שם ד"ה אבל קורה כתבו דלאי אע"ג דבעי שיעור גובה וגם רוחב משהו מ"מ כיון דלא בעי אלא שיעורא זוטא לא אמרינן כתותי מכתת שיעורי' משא"כ בלולב כיון דמצוה הוא החמירו יותר ע"ש: (פא) ושס"ד ולאי. נ"ל ושס"ג לאי וע"ש במ"ז סק"ה ובא"ח סק"ז שם מבואר בשם המ"מ פי"ז מה' שבת הי"ב דעיקר החילוק בין אם בעינן שיעור גם ברוחב או רק באורך ולא ברוחב ע"ש וכ"ל שגם דעת התוס' כן ומ"ש וגם רוחב משהו מיהו בעי ר"ל דאם לא יהי' רוחב משהו א"א למדוד בו אורך אבל ודאי לא בעינן שיעור כלל לרוחב ואי הוי בעינן שיעור ברוחב אין חילוק בין שיעורא רבה ובין שיעורא זוטא וכ"ל שגם כוונת הפמ"ג כן ודוק: (פב) עלים וכו'. אין כוונתו מבוארת בזה ולכאורה משמע דכוונתו לתרץ ק' התוס' שם מהא דפסלינן לולב של אסרה אע"ג דלא בעי שיעור ברוחב דמ"מ צריך עלים והוי כמו יש שיעור ברוחב ואפשר עוד לומר דכוונתו דלתוס' בשיעורא זוטא לא אמרינן כתותי מיכתת לכן לא מהני בלולב טעמא דצריך עלים דזה לא הוי אלא כשיעורא זוטא [וס"ל דלהתוס' הוי שיעורא זוטא דוקא ועמ"ש לעיל] אבל לפמ"ש שם בשם המ"מ טעמא דא"ל שיעור כלל ברוחב ל"ק מלולב דכיון דצריך עלים הוי כצריך עכ"פ שיעורא זוטא ברוחב וצ"ע: (פג) ולתוס' וכו'. הנה למסקנא דאמרינן אין אפוטרופוס לעריות ע"כ ליכא חזקת צדקת דאמא בא עלי' רפא באונס וכמ"ש מהרב"א ומהרש"א שם וכמה רשעי איכא בשוקא ומ"מ הא ודאי מסתימת הפוסקים משמע דאפילו בא עלי' פ"א ופירש ונתעברה לא חיישינן לוולד ובפירוש פסק רמ"א בא"ע סי' ד' סכ"ח דאם ידוע שאהרוס בא עלי' ולא יצא קול שזנתה מאחרים הוולד כשר ומשמע ודאי אפילו לא בא עלי' רק פ"א וע"ש בב"ש ס"ק מ"ט ועד כאן לא נחלקו הפוסקים בסכ"ו שם אלא בפנוי' שזנתה אי חיישינן כשם שזנתה עם זה כך זנתה עם אחר וע"ש בח"מ ס"ק כ"ה ובב"ש סק"מ ובאחרונים שם אבל היכי דלא ידעינן שזנתה כלל כגון נבי ארוס הכ"ל דלא מיחשב זנות כ"כ וכ"ש כשנשאת אפילו בעל ופירש לא חיישינן כלל לזנות וצ"ל דאיכא רוב דרוב נשים אין שום אדם מזנה עמהם אפילו באונס ובנמ' דנקיט רוב בעילות אחר הבעל קיבעא דמלתא נקיט כיון דלא מיירי בבעל ופירש דבאמת קיי"ל דאפילו ודאי זנתה הבן כשר כדאי' בא"ע שם סע"ו וסב"ו ובח"מ שם ס"ק י"ד וכ"ז ובב"ש ס"ק כ"ב ע"ש וראיתי בס' לב ארי' שם שכ' בטעמא דלא חיישינן למסקנא לקיש"א זו דלאו משום חזקת לדקת דמשמע לכו דקרא מיירי בכה"ג ענין אפילו ידעינן שזנתה משא"כ לס"ד שרלה לאוקמא כשהיו אביו ואמו חבושים וע"כ קרא דחיק ומוקי אנפשי' ולא מיירי בכל גוונא ע"ז כתבו התוס' דעפי הוי אפשר לומר דמיירי בגוונא דאיכא חזקת לדקת עכ"ד ע"ש ולפ"ז ודאי הוכרח לומר רוב בעילות אחר הבעל כיון דמיירי גם כודאי זנתה אבל היכי דלא ידעינן שזנתה כ"ל דיש רוב דרוב נשים אין מזנה שום אדם עמהם ולדברי הלב ארי' גם חזקת לדקת איכא בכה"ג ומ"מ הולד כשר אפילו בעל ופירש: (פד) ואם פרוצה הנה בפרוצה ביותר בחמת קיי"ל בא"ע שם סע"ו דלא שייך כלל רוב בעילות אחר הבעל והיפסין גבי' ואפילו היכא פרוצה ביותר כל שיש חשש זנות [ע"ש בב"ש ס"ה כ"א] חיישינן לה משום זנות וממילא בכנס בעלה לא בא עלי' אלא פ"א דליכא רוב באמת חוששין לבנים כמו בארוס בשדיימא גם מעלמא ע"ש בא"ע סכ"ח ובב"ש ס"ק מ"ט דכיון דאין בעלה נלוי לה הוי כארוס וכ"ב הב"ח שם ס"ק מ"ג דדוקא כשבעלה אצלה תלינן בבעל ופשיטא דלא אתי לאפוקי כשבעלה לא בא עלי' כלל דהאוא פשיטא הוא כיון דליכא למתלי בבעל כלל ואפילו היכי דיש לחוש שמא בא בגניבא הוא מחלוקת הפוסקים ונתבאר שם סי"ד אפילו לא ידעינן שזנתה אלא פשיטא שבא להורות דאפילו איכא למתלי גם בבעל מ"מ כיון שאינו מצוי אצלה חיישינן כיון דליכא רוב וכ"ל דאפילו הפוסקים החולקים בפרוצה ביותר ובעלה מצוי אצלה וכמ"ש הב"ש שם ס"ק כ"ו מודים לזה וכן כ"ל עיקר להלכה דחיישינן לבני' כפמ"ג ודוק: (פה) ברש"ל פסחים. הנה בעיקר ק' מהרש"ל שם י"ל דהוית פרוצה ביותר ואפילו בא לתרץ אפילו לדעת הפוסקים בגם בפרוצה ביותר רוב בעילות אחר הבעל מ"מ זקן הוי כבעלה אינו מצוי לה ואפילו

אינה

כו שו"ת רית השדה סימן י"ב (פו) מ"מ ונידוי וביו"ד בדק הבית קנ"ז דברים אסורים מדרבנן (פז) למלא פיו שחוק אין מנדין ולא מלקין רק קורין עובר על דברי חכמים (היינו עבריין) ואי"ה יבואר:

כז הא (פח) דכ"ו לעיל נ"ה ר"פ הכל חברים בבדיקת חמץ בדרבנן עכ"פ (פט) אי דוקא עבר כל הלילה הא עבריי"ן שעבר מצוה ממובחר תחלת זמן י"ל ליכא חזקת חבר. עיין או"ת נ"ה [סי"א] עבריין שעבר כו' ואי"ה יבואר:

כח בזכרונות רשמתי מלת מופלגת בין רש"י לר"מ ז"ל באות רע"ו (צ) עב"י או"ת שנ"ה:

כט שייך לכללים לש"ה [כלל י"ב וכלל ט"ו] ביו"ד א' (צא) בש"ך ה' רובא במיעוטא דמיעוטא לא אמרינן סמוך כמו רוב מצוין אי ליתא לפנינו ומצינו למרדף אבתרי' ע"י טורח י"ל דטרח דכי ליכא היפך החזקה רק בקל הא היפך החזקה בטורח נ"כ וא"ש ר"פ רש"י לאטרוחי' להאי לבדוק לא רק למרדף אלא דקשיא א"כ אמאי לא בדקינן אחר נקב משהו בוושט הפך חחזקה ונהי במקום נקב שתיט ל"נ או מיעוטא דמיעוטא הוי וז"א דפרה אדומה יליף דרובא עדיף והבן. ואי"ה בתיבת נמא פ' ויחי [צ"ל מסעי ופ' חקת] יבואר עוד:

שייך

איכה פרולה ביותר לכ"ע ליכא רוב וכמ"ש וע"כ לא חילק הרשמ"ל בין פרולה ביותר או לא ודוק: (פו) מ"מ ונידוי. נתבאר לעיל ח"א אות כ"ג ות"ג אות כ"ג כ"ז ואין שו"ת רית השדה תח"י: (פז) למלא פיו. ומבואר שם דה"ה לשמש מטתו בשנת רעבון וליטן ביום יותר משינת הסוס וכיולא בהן: (פח) דכ"ו לעיל וכו'. לא ידעתי מה זה וכמדומה שיש איזהו ט"ס ואין בידי להגי' אכן מקור הדברים. הם בפסחים דף ד' ע"ב ובאו"ח סי' תל"ז ס"כ: (פט) אי דוקא וכו' עיין במ"ז סי' תל"ז סק"ב האריך בזה ממשמעות הפוסקים והאחרונים ע"ש וא"ל לכפול הדברים ולא באתי אלא בשביל שנתחדש בעזהש"י. הנה הב"ח שם ס"א כ' וז"ל דהא ודאי פשיטא דחזקתו אינו בדוק קודם זמנו וה"ה כל ליל י"ד עדיין יש לו זמן לבדוק ולא עבר על דברי חכמים וליכא למימר דחזקתו בדוק עכ"ל אכן הט"ז שם סק"ב כ' מתחלה לדעת התוס' דאחר כניסתו מקלת זמן הבדיקה נכנס השוכר לתוכו ולכן חל עליו הבדיקה ומסתמא בדק וא"כ כ' וז"ל ומ"ש רש"י כאן בי"ד שחרית לפי דאם הי' נכנס השוכר במקנת זמן הבדיקה מן הלילה הי' צריך השוכר לבדוק לפי שסמך עלמו המשכיר ע"ז שהשוכר יבדקנו משא"כ לפי"ל לא פיר"ש כן משום שהמפתח הי' בידו א"כ אפילו בא לבית במקלת זמן הבדיקה לא סמך המשכיר שיבדקנו השוכר כנ"ל עכ"ל ונאמרו הרבה פירושים בדבריו ע"ש במ"ז וביד אפרים ואכמ"ל בזה והמקו"ח הגי' במקום משא"כ לפי"ל לא פיר"ש כן משא"כ הר"ן לא ס"ל כן ע"ש וא"כ לכאורה לדעת הט"ז פליגי הפוסקים בזה דלרש"י לא אמרינן חזקתו בדוק עד י"ד שחרית וס"ה דלא מקרי עבריין ולתוס' והר"ן אפילו לא עבר אלא מקלת מהלילה אמרינן חזקתו בדוק וה"ה דנקרא עבריין ולדעת הב"ח לכ"ע אין חזקתו בדוק ולא נקרא עבריין עד י"ד שחרית אכן נלענ"ד דעד כאן לא נחלקו אלא היכי דהשכירו לאחר ומסר לו המפתח או הלך לו לגמרי דשוב לא יבדוק אז נחלקו אם לומר דסמך א"ע דהשוכר יבדקנו תע"ג דדינו על המשכיר או כיון דדינו על המשכיר לבדוק מסתמא בדק כי כבר עבר זמנו כיון שמסר המפתח ליד השוכר והוי כי"ד שחרית לאחר אבל אם הלך למקום אחר ולא השכיר הבית אפילו הניח בני ביתו בבית פשיטא דמסתמא בדק דלא מסתבר לומר דסמך שב"ב יבדקו כיון שהחמץ שלו וברשותו הוא ודאי שהוא בדקו אכן כשמת או הלך פתאום וכדומה לא מסתבר לומר דמסתמא בדק בתחלת הלילה כי ודאי מאן דלא עביד מלוה מן המובחר לא מקרי עבריין כיון דמ"מ לא עבר על דברי חכמים לגמרי ועינינו הרואות מעשים בכל יום דהרבה ב"א אין בודקין עד שעה או שתים בלילה וע"כ עד י"ד שחרית אין חזקתו בדוק דאל"כ נתת דבריך לשיעורין וכ"מ קלת מדברי הט"ז שכ' לא סמך המשכיר שיבדקנו השוכר משמע הא היכי דאפשר לומר דסמך שהוא עלמו יבדקנו אח"כ כ"ע מודים דאין חזקתו בדוק כנלע"ד ומ"ש הפמ"ג עיין א"ח כ"ה וכו' הוא ע"א ולא שייך לדלעיל ע"ש בסי"א: (צ) עב"י או"ח. מבואר שם דלרש"י לא שייך מופלגת אלא במסך ולא בגובה ולהרמב"ם גם בגובה שייך הפלגה ע"ש: (צא) בש"ך ה' וכו' הנה דעת הב"ח שם בשם הרמב"ן דלרבינא דלית לי' רוב מצוין אש"מ הן דוקא כאפשר למירדף אבתרי' אבל באי אפשר למירדף אבתרי' מותר לאכול אע"ג דלא בדקנו אותו ומינה לדידן אפילו אפשר למירדף אבתרי' א"ל ומותר לאכול משחיטתו והש"ך השיג עליו דלרבינא אפילו א"א למירדף אבתרי' אסור לאכול משחיטתו ולא ביאר לדידן אי צריך למירדף אבתרי' או לא והתב"ש שם אות ג' כ' דהיכי דאפשר למירדף אבתרי' בקל צריך למירדף אבתרי' והיכי דצריך טירחא א"ל לטרוח [וכ"כ הפמ"ג בשפ"ד שם] והביא רא' מפסחים דף ד' ע"א דאיבעי' לן אי חזקתו בדוק בדליתי' קמן דנשיילי' אע"ג דאפילו אם יבדוק פעם אחרת טירחא הוא דאיכא אלמא אי חזקתו בדוק א"ל למיטרח [ועיין מזה במ"א סי' תל"ז סק"ד ובא"א שם] וה"ה דא"ל למירדף אבתרי' אם א"א אלא ע"י טורח וכ"כ רש"י בנדה דף י"ב ע"א ד"ה ערה גבי אשה שהיא בחזקת טהרה ומ"מ היכי דליכא טורח בעיא בדיקה והיכי דאיכא טורח סמכינן אחזקה ה"כ היכי דאיכא טורח סמכינן ארובא ע"ש וע"ז כ' הפמ"ג כאן דאפשר לומר כיון דאיכא חזקה כנגד הרוב אע"ג דהוי מיעוטא דמיעוטא ולא אמרינן סמוך [או משאר טעמים שהבאתי לעיל אות כ'] מ"מ צריך למירדף אבתרי' אפילו ע"י טורח כיון שהוא נגד החזקה משא"כ בההוא דנדה אינו נגד החזקה ובפסחים דוקא אטירחא דבדיקה איבעי לן דהוי טירחא יתירא אבל למירדף אבתרי' אפילו ע"י טורח צריך דלא הוי טירחא כ"כ כמו בדיקה ודלא כתב"ש ודאי אלא דקשי' א"כ אמאי לא בדקינן אחר נקב בוושט דהוי נ"כ היפך החזקה ונהי במקום נקב שחיט לא גזרינן [כ"ל דר"ל כיון דלא אפשר כדאיתא בחולין דף י"ב ע"א] או [כ"ל דנ"ל אלא ודאי] מיעוטא דמיעוטא הוי וא"ל לבדוק וסיים וז"א וכו' ר"ל כמ"ש התו' חולין דף י"א ע"א ד"ה מנא הא מלתא דמפרה אדומה יליף דרובא עדיף מחזקה מדאזלינן בתר רובא אע"ג דגברא שמזין עליו בחזקת טמא הי' ואי נקב בוושט הוי מיעוטא דמיעוטא ממילא ה"ה כל טרפות וא"כ אפשר דוקא היכי דהמיעוט הוי מיעוטא דמיעוטא אז הרוב עדיף מחזקה ולא רוב גרידא אע"כ לא הוי מיעוטא דמיעוטא כנ"ל ביאור דבריו אלא דאפשר לדחות דאע"ג דנקב בוושט הוי מיעוטא דמיעוטא וכן כל טרפות בפ"ע מ"מ בהצטרף כל ע' טרפות הוי מיעוט גמור דקלת מהם יש להם טרפות זה וקלת מהם טרפות זה ונלטרפו למיעוט גמור ועוד ק"ל דלא כ' לתרץ אמאי באמת לא חיישינן לנקב בוושט כיון דהוי מיעוט גמור לפי דברי הפמ"ג ונימא סמוך מיעוטא לחזקה וכן הקשה השפ"ד סי' ל"ג סק"ה. ונלענ"ד בטעמא דהא מלתא דהנה אהא דאמרי' רוב מאש"מ הן הקשו הפוסקים דנימא סמוך מיעוטא לחזקה ותירלו בתירולים שונים הבאתי דבריהם לעיל אות כ' והנה לשיטת הרמב"ן והרשב"א שהבאתי שם דכיון דמתעסקין לשחוט ולסלק החזקה לא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה א"כ גם בנ"ד י"ל כן דהא בהמה זו אין לה חזקה שיש לה נקב בוושט אדרבה יש לה חזקה מחמת רובא דרוב בהמות אין להם נקב בוושט אלא מטעם חזקת שאינה זבוח חיישית שמא יש לה נקב בוושט ולא הועיל לה שחיטה וכיון שנתעסקו לשחוט ולבטל חזקת שאינה זבוח וס"ה שחוטה לפניך לא חיישינן לחזקה ורואה אני הדברים ק"ו מהתם דמה התם דיש ספק אם נשחטה כהוגן דשמא לא היה מומחה ושהה או דרס ומ"מ כיון דלא ראינו ריעותא בשחיטה אמרינן הרי שחוטה לפניך מכ"ש הכא דודאי נשחטה כהוגן אלא דיש ספק מלד אחר שמא יש נקב בוושט וע"י כן לא הועיל שחיטתו דודאי אמרינן הרי שחוטה לפניך וכן לסברא שניי' של הרשב"א שהבאתי שם דדוקא היכי דהמיעוט מגרע מן הרוב כגון רוב נשים מתעברות ויולדות ומיעוט מפילות דהמיעוט המפילות הוי מן הרוב שמתעברות ויולדות אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה ולא בעלמא פשיטא דלק"מ וכ"ש לסברת התוס' והרא"ש שהבאתי שם דלא אמרינן כלל בשום מקום סמוך מיעוטא לחזקה רק אליבא דר"מ ולא קיי"ל כן ודאי לק"מ כי איכא לאקשויי לשטת הרא"ה בכ"ה

שהבאתי

שכתבתי שם דס"ל דכל מאש"מ כן ואי לא"ה הוי סמכי' מיעוטא לחזקה וכן לשטת ר"ת שכתבתי שם דהוי מיעוטא דמיעוטא ואי לא"ה הוי אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה וכן לשטת הריטב"א שכתבתי שם דברוב מאשמ"ה גם המיעוט שאינם מומחין אין אוסרין בודאי דדלמא שחיט שפיר אבל היכי דהמיעוט אסור בודאי סמכינן לי' לחזק' לדידהו יש להקשות אמאי לא בדקינן אחר נקב בוושט והנה יש להבין סברת הריטב"א דמה בכך דמיעוט שאינם מומחין אין אוסרין בודאי מ"מ יש מהם שאוסרין והכא איכא מיעוט אוסרין ומה לנו למיעוט שאינם מומחין מ"מ כפי מה שנשחטה בהמה זו ע"י סתם כ"א שאין אנו יודעין בו אם מומחה הוא או לא יש מיעוט שאין שוחטין כהוגן ואסורים הם בודאי וא"ל דמ"מ לא נשאר אלא מיעוטא דמיעוטא אסורים וכסברת ר"ת והוא הי"מ שהביא לפני זה ולא בא לחדש אלא דאפילו נימא דמיעוט שאינם מומחין לא הוי מיעוטא דמיעוטא מ"מ אין כולם אוסרין ולא נשאר האוסרין אלא מיעוטא דמיעוטי וכמ"ש הרשב"א במ"ה בית א' ש"א ד"ה אמר הכותב הוצרכתי לכתוב וכו' סברא זו ע"ש דמשמעות דברי הריטב"א דלסברא זו א"צ לדברי הי"מ שהביא לעיל דאל"כ הו"ל לבאר זה וצ"ל דסברת הריטב"א כעין סברת הרמב"ן והרשב"א הנ"ל אלא דלא ניחא לו לתרץ בפשיטות כדבריהם דכיון דודאי נתעסקו לבטל החזקה לא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה דס"ל דמיעוט שאין יודעין ה"ש ואין שוחטין שפיר אין מתעסקין כלל לבטל החזקה דאין זה שחיטה כלל לכן הוצרך לומר דהמיעוט דא"י ה"ש אין אוסרין בודאי דדלמא שחיט שפיר ובזה הונח לו דאין מצרפין המיעוט דאין יודעין ה"ש וליכא כלל מיעוט דאין שוחטין שפיר כיון דאפילו מי שא"י ה"ש לאו ודאי לא שחיט שפיר א"כ אין בעולם מי דודאי לא שחיט שפיר מאי אמרת דנצטרף מיעוט בהמות שאינם שחוטין שפיר הא מעיקרא לא קשה לו דכיון דנתעסקו לבטל החזקה ע"י ברוב דמומחין הן ובודאי שוחטין שפיר וגם המיעוט לא סתר אותו מטעם הנ"ל והוי כהכל מתעסקין בודאי לבטל החזקה א"כ מה"ת ניחוש למיעוט בהמות שאין שחוטין שפיר כיון דליכא חזקה דכבר נתעסקו לבטלה וה"ה שחוטה לפנינו כנ"ל לפרש דברי הריטב"א וא"כ ק"ו בנ"ד דודאי נשחטה שפיר ובודאי בטלו החזקה על ידי שוחט דודאי שחיט כהוגן דלא חיישינן למיעוט שיש להם נקב בוושט :

ומעתה לא נשאר לנו להקשות אלא לשטת הרא"ה ולשטת הר"ת דלעיל ועוד ק"ל לכ"ע דמשמע דבדיקת הוושט לאו הוי טורח קצת וא"כ אפילו הוי מיעוטא דמיעוטי או מאיזה טעמי דלא מצרפינן לי' לחזקה יצטרך לבדוק אפילו לדעת התב"ש כמו ברוב מאשמ"ה ונלענ"ד ליישב דהנה התב"ש סי' כ"ט סק"א כ' בטעמא דהיכי דאתיליד ריעותא מחיים אין מעמידין הבהמה בחזקת היתר דרוב בהמות כשרות ורוב הכשרות אין להם ריעותא זו והאי מדאית לה ריעותא זו הרי איננה מרוב הבריות ואתרע רובא ע"ש והחוו"ד סי' כ' הקשה עליו וז"ל שהבהמה יש לה תרי רובי רוב בהמות כשרות ורוב בהמות אין להם מים במוח [וכדומה בשאר ריעותא] וכי משום שילא מרוב אחד מחמת שיש לה מים במוח [וכדומה] מוציאה ג"כ מרוב השני וכו' עכ"ל ע"ש ולענ"ד דדברי התב"ש נכונים דליכא כאן תרי רובא כלל אלא דרוב כשרות היינו משום דרוב בהמות בריאות הן ואין בהם א' מע' טרפות לכן כשרות הן ואנן לא שמענו אלא סתם רוב בהמות דלא ראינו בהם ריעותא כשרות הן דלית בהו רעותא שתטרף בה אבל בהמה שיש לה מום במוח וכדומה משאר ריעותות דנימא דאפ"ה רובם כשרות לא שמענו ואנו צריכין לידע דרוב בהמות כזו שיש להם מום במוח כשרות הן אבל רוב בהמות דעלמא לא מועיל לזו דרוב בהמות דעלמא שהם כשרות היינו משום שאין להם מום במוח כלל אבל בהמה זו שראינו לה מום במוח אפשר רובם טרפות הן וסברא נכונה הוא וראוי' למי שאמרה ומעתה כיון דרוב בהמות כשרות היינו משום דרובן אין להם ריעותא הטורף א"כ למה יגרע ריעותא זו דנקיבת הוושט אע"ג דקיי"ל שהיא נבלה כדאיתא ביו"ד סי' נ"ג ס"ג מ"מ מה נשתנה איסור נבלה מכל איסורין שבתורה דקיי"ל דאזלינן בתר רובא וחזקה מחמת רובא וה"ה גם איסור נבלה בכללם ומפורש הוא בחולין דף י"א ע"א שלמדנו דאזלינן בתר רובא מעגלה טרופה ופרה אדומה ומשעיר המשתלח שצריכין להיות שלימה ולא חיישינן דלמא טרפה הם ה"נ למדנו משם דלא חיישי' שמא נקב הוושט שלהם וכן א"כ בפ"ב אתיא מהורג את הנפש שמא במקום שייף נקב הוי ומעדים זוממין ומשחיטה שלמה שמא במקום נקב קא שחיט ולא ידע אכתי לחלק בין אפשר לאי אפשר ותקשה לי' באמת טעמא מאי הא יש לה חזקת איסור והתוס' שם ע"א ד"ה מה"מ כתבו דלמדנו דרובא עדיף מחזקה מפרה אדומה דמזין על האדם אע"ג דהיו עליו חזקת טומאה ולא כתבו מפרה עגלה שהי' לה חזקת איסור ושמא היה בה נקב בוושט [ויש לדחות דנקב בוושט לאו הוי מיעוטא דמיעוטי וכמש"ל] אע"כ דוקא לענין ספק אם נשחט כהוגן ויש חשש פסול בשחיטה עלמא אמרינן דיש לה חזקה דמעיקרא שלא היתה שחוטה דליכא רוב נגדה לומר רוב בהמות שחוטות כהוגן אדרבה רוב בהמות חיות הן ואינם שחוטות כלל אלא דעכשיו באנו להוציאה מחזקתה שלא היתה שחוטה ע"י שחיטה זו צריכין לידע שנשחטה כראוי אבל היכי דודאי נשחטה כראוי אלא שיש חשש ריעותא אחרת לחוש שמא הי' לה ריעותא שע"י לא הועיל לה שחיטה שפיר אמרינן חזקה מחמת רובא דרוב אין להם ריעותא זו ורוב בהמות מועיל להם שחיטה ומעולם היתה בחזקת שתועיל לה שחיטה ול"ד כלל למיעוט שאינם מומחין שאין שוחטין שפיר משא"כ כאן וכמ"ש ובפרט לפי הסברא שכתבתי שם לתרץ ק' המחנה אפרים אהא דלא סמכינן מיעוט טרפות של פרה אדומה לחזקת גברא שמזין עליו משום דהיכי דהרוב שייך במקום אחר דליכא התם חזקה ואזלינן בתרה אע"ג דכאן איכא חזקה נגד הרוב לא סמכינן המיעוט לחזקה ע"ש וא"כ ה"נ אתמול אכלנו מחלבה ולא היינו חוששין למיעוט שיש להם נקב בוושט שלא הי' שייך חזקת אינו זבוח לזה דמ"מ החלב שרי א"כ תו אפי' היכי די"ל א"כ חזקה לא סמכינן מיעוטא לחזקה כנלענ"ד :

וראיתי בכו"פ סי' נ"ג ס"ק י"ד שהקשה על המכשירין כישב לו קוץ בוושט דאין חוששין שמא הבריא ולמדוהו מהמסס ובית הכוסות דהא שאני וושט דספק בשחיטה היא והתו' דף מ"ג ע"ב ד"ה קסבר לא הקשו דנימא נשחטה בחזקת היתר עומדת והוצרכו לומר דהוי ספק דשכיח אלא בדריסה אבל וושט בלא"ה לא שייך נשחטה הותרה דהוי ספק בשחיטה עכ"ד וא"כ תקשה לדידי' אמאי לא בדקינן אחר נקב בוושט וצ"ל שגם הוא לא קאמר אלא כיון דאתייליד ריעותא מחיים דישב לה קוץ בוושט ויצאה מהרוב וכמ"ש בשם התב"ש אלא דס"ל השתא דאפ"ה יש לכל בהמה חזקת כשרות אחר שחיטה או מטעם שכ' התב"ש שם דיש לה חזקה דמעיקרא דלא נולדה בקוץ בזה כ' הכו"פ שפיר כיון דבגוף הדבר לא שייך רוב דהא חזינן דישב לה קוץ בוושט ולא שייך לומר רוב בהמות שישב להם קוץ בוושט לא ניקב מעבר לעבר דלא מצינו זה ואפ"ה תעמידנה בחזקת כשרות או בחזקה דמעיקרא איכא כנגדה חזקת איסור שאינה זבוח [תדע דאל"כ מה קשה לו על הפוסקים האלו דלמא ס"ל כהרמב"ן והרשב"א דכיון דנתעסקו לבטל החזקה אזלא לה החזקה או כהתוס' והרא"ש דחזקה במקום רובא כמאן דליתא דמיא אע"כ ס"ל דכיון דאיכא ריעותא שאני] אבל היכי דיש רובא וחזקה לגוף הדבר מודה דלא שייך לומר כיון דיש לבהמה זו חזקה שאינה זבוח ודאי יש לה נקב בוושט [שוב מצאתי כן בפמ"ג בפתיחה לסי' נ"ט דלא אמרינן סמוך אלא היכי דנולד מקום הספק ע"ש והיינו כמו ישב לו קוץ בוושט] וקצת דומה למ"ש התב"ש שם דלא שייך לומר כיון דיש לבהמה זו חזקת כשרות דבר זה אינו נוקב בני מעיים הבאתי דבריו לעיל אות ג' לכן בא זאב ונטל הסימנים והחזירם נקוב הוושט ונפסק הגרגרת לענ"ד לכ"ע כשר כמו בכל בני מעים וראיתי להב"ח סימן נ"ד סי"א שכ' וז"ל וע"ל סי' נ' דכל הנקובים אם יש במה לתלות תלינן וה"ה בפסוקה ושאר כל הטרפיות וכו' עכ"ל והפמ"ג ס"ק ע"ז תמה עליו דהא הוי ספק בשחיטה והניח בצ"ע ע"ש ולענ"ד דעת הב"ח כמ"ש וגם הש"ך אין חולק עליו אלא דס"ל דהיכא דאי אפשר למתלי רק שנעשה ע"י שחיטה הו"ל ספק בשחיטה אבל היכי דאיכא למתלי שנעשה לאחר שחיטה מודה ובלא"ה לא דמי לדברי הש"ך שם דהתם כיון דאפשר לומר בע"י גלגול

הגרגרת

הנרגרת בתחלת השחיטה נעשה וכדאיתא בסי' כ"ד סי"ט הו"ל כמו יש לתלות קודם שחיטה ולאחר שחיטה שגם בשאר בני מעיים טרפה וכמ"ש הלב"ש בק' טרפות העצמות סס"ג ע"ש ופמ"ש בעוה"ש"י משא"כ היכי דליכא למתלי במעיים. אכן הפוסקים אלו שהביאו ראי' מהמשם וביה"כ לוושט ע"כ ס"ל שגם היכי דאיכא ריעותא אין חילוק בין וושט לכל הטרפות וגם וושט לא הוי ספק בשחיטה וכ"כ המ"ז שם סק"ו שכ"כ מדברי התוס' בחולין שם וביבמות דף ל' ע"ב ד"ה אשה [וע"ש מ"ש ע"ז] וכ"כ התב"ש סי' כ"ט שם שגם ביושב לו קוץ בוושט ס"ל להתוס' דמהני חזקה ע"ש ומסתימת דבריו משמע שאינו מחלק בין וושט לאורכן וזה דעת הט"ז והנקה"כ בסי' מ"ט סק"ג שהקשו מוושט אקורקבן והכו"פ סי' ל"ג סק"ד תירץ דוושט הוי ספק בשחיטה והנך רואה דדעת הפ"ז והש"ך ככל הנך פוסקי' [וגם המחמירין בוושט חלקו בע"א וכמ"ש הש"ך בסי' מ"א ס"ק י"ט ע"ש] וכ"מ מסתימת הפוסקים כנלענ"ד בזה ועיין בהנהגות או"ה ס"ג אות ל"ג ושוב מצאתי כן בח"ס חיו"ד סי' כ"ד כ"ה מ"ו ע"ש:

ובחוו"ד בבית הספק אות כ"ז האריך בזה והביא בשם הרשב"א בחידושיו יבמות דף ל' ע"ב [וכ"כ הריטב"א בחידושיו שם וע"ש בחידושי הר"ן] שכ' גבי צרת ערוה ונתגרשה הערוה ספק קרוב לו ספק קרוב לה דאמרינן אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת וקשה אדרבה אשה זו בחזקת א"א קיימא ובחזקת איסור עומדת כדאמרינן בספק בפתיסה בהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת ותירץ דבהמה כל שלא נתחדש בה היתר בשחיטה בדין מסתמא אפילו מתה אסורה. היא ע"כ צריך בירור שנשחטה כהוגן ואי לא"ה מחזקינן מאיסור. אמ"ס לאיסור נבלה אבל אשה זו מסתמא במיתת בעלה מותרת לשוק אלא שאתה בא לומר שנתחדש בה איסור ע"י גירושי הערוה ע"כ מעמידין אותה בחזקת היתר ולא נתא"ס בה האיסור ומזה למד החוו"ד גם בניקב הוושט ובנשמט הגרגרת ואיכא למתלי בלאחר שחיטה דכיון דמעשה השחיטה נעשה כהוגן וספק אם יש דבר חדש המעכב שע"י לא מועיל שחיטה לבהמה זו מעמידין אותה בחזקת שלא נתחדש בה דבר ומועיל לה שחיטה עכ"ד [ועיין מזה בנוב"י מה"ק חיו"ד סי' כ"ז] ולענ"ד אין מדברי הרשב"א ראי' לענ"ד דהתם אפילו הי' נתחדש בה איסור ע"י גירושי הערוה מ"מ יצאה מאיסור א"א ע"י מיתת הבעל ואיסור יבמה לשוק אתי עלה ומועיל לה חליצה מיבמה וע"כ אמרינן שנתחדש עלי' איסור אחר שלא הי' עלי' מעולם משא"כ בכ"ד דאמרינן שנתחדש עלי' דבר דעי"ז לא מועיל לה שחיטה שהוצרכה לו מקודם ומעתה אין השחיטה מתיר לה כלום אפשר דשפיר אמרינן דמספק אין השחיטה יכולה להתיר וממילא הוי נבלה גם מה שהביא מהא דאמרינן בחולין דף מ"ג מ"ש משני חתיכות ומשני ש"ה דאתחזק איסורא ומשמע דקוץ בוושט לא אתחזק איסורא ג"כ לענ"ד לאו ראי' היא דהתם ר"ל שיש שם בודאי חתיכה אחת אסורה ומ"מ לדידא מ"ש דספק נקיבת הוושט לא מקרי אתחזק איסורא לענ"ד דבריו נכונים וכמ"ש אכן מ"ש שגם בנמלא הנרגרת שמוט תליון במשמוש ידא ומה דמשמע מדברי מהרי"ק שורש ל"ה דלא תלינן אפילו במשמוש חזק מיירי כשיש לספק שמא בשעת שחיטה ע"י שחיטה נשמט לענ"ד לא משמע כן במהרי"ק שם שהרי הביא ברייתא שחט את הוושט ואח"כ נמצאת הגרגרת שמוטה ואיני יודע אם קודם שחיטה אם לאחר שחיטה הרי דלא מיירי בספק בשעת שחיטה ואפ"ה כ' ע"ז דאפילו איכא למתלי לא תלינן וטעם החילוק בין שמוטה לנקיבת הוושט נלענ"ד דשמוטה אינו ראוי לשחיטה כלל כדאמרינן א"א לשמיטה שתיפסה שחוטה ואכן בעינן שיהיו ב' הסימנים ראוים לשחיטה ע"כ הוי הספק אם נשחטה כלל ומה לי ספק אם לא נשחטה ע"י סיבה או בלא סיבה וכשם שאם הי' ספק אם נהרגה קודם שחיטה ודאי הי' אסור דשחיטת מתה לאו שחיטה היא כלל והוי ספק נשחטה או לא ה"כ ספק נשמטה קודם השחיטה אע"ג דע"י סיבה היא הוי כספק נשחטה או לא משא"כ נקיבת הוושט ראוי הוא לשחיטה אלא דהלמ"מ דהוי נבלה ואין השחיטה מועילה לה ע"כ כל שיש ספק בדבר אמרינן כיון דודאי נשחטה שחיטה הגונה וראוי' אלא שיש ספק אם נתחדש בה דבר שעי"ז אינו מועיל לה שחיטה ראוי' זו

מעמידין אותה בחזקת שמועיל לה שחיטה ראוי' כנלענ"ד וכ"כ בת' ח"ס סי' כ"ה דהא דספק בשחיטה להחמיר היינו ספק במעשה השחיטה אי שהה או דרס או נמלא הנרגרת שמוטה משא"כ ספק ניקב הוושט שאינו תלוי במעשה השחיטה והשחיטה הוא כהוגן ע"ש וכ"כ עוד בסי' מ"ו וז"ל וה"ה והוא הטעם להשוות וושט לשאר אברים בניקבה היכי דממשמשא ידא דטבחא להתיר דרוב בהמות אינן נבלות ע"י ניקב הוושט ולא מקרי ספק בשחיטה אלא ספק במעשה השחיטה כגון ספק שהה דרס סכין פגום שחט הוושט ונמלא גרגרת שמוטה ואין לה במה לתלות כו' עכ"ל אלא דמ"ש ואין לו במה לתלות אינו מובן לענ"ד דכשאין לו במה לתלות פשיטא שגם בנקיבת הוושט ובכל הטרפות אסור ול"ע ואולי ט"ס הוא וכ"ל דמש"ה נמנה עיקר בין ה' הלכות שחיטה ולא נמנה ניקב הוושט וע"כ הולרך מהרי"ק להביא ראי' דנשמט הוי ספק בשחיטה דסברא זו לריכה ראי' לחלק בין עיקר לנקיבת הוושט ודוק. ונשאר לנו לבאר מה שהביא מהרי"ק ראי' מטבל ועלה ונמלא עליו דבר חולץ דלא תלינן ולפמ"ש לכאורה פשיטא דא"ש דחלילה לאו טבילה היא כלל כיון דלא עייל בי' מיא ואפילו ע"י סיבה מ"מ הוי ספק טבל ספק לא טבל ולסברת החוו"ד נ"ל דשתם אדם לאו בחזקת בדוק מחוללי טבילה הוא וכ"ל דאפילו לדידי נ"ל כן דהא מדאורייתא רובא ומקפיד בעינן ופשיטא דלא מיירי שנמלא חלילה על רוב גופו דודאי הוי חזי לה מעיקרא אלא מיירי מחלילה מועטת וא"כ לא שייך לומר דלאו טבילה היא כלל כיון דמדאורייתא טבילה מעליא הוא וע"כ כמ"ש וכ"ל להביא ראי' דבנמלא חולץ לא שייך לומר אוקמא אחזקת טביל שהר"מ קיי"ל עיון הגוף ד"ת וכדאיתא ביו"ד סי' קנ"ע ס"א ואפילו לא נמלא דבר חולץ כלל ולא עלתה לה טבילה והגמרא ב"ק דף פ"ב ע"א אמרינן ושתהא אשה חופפת וטיבלת דאורייתא הוא דתניא ורחץ את בשרו במים שלא יהא דבר חולץ וכו' ע"ש ומאי קושיא דלמא דאורייתא מעמידין אותה בחזקת בדוק מחלילות דלא נולד בדברים החוללים אע"כ פשיטא להו דאין כאן חזקה וכמ"ש וכן נ"ל בחולין דף י"ז ע"ב דפריך פשיטא כיון דכי נקוב טריפה בעי בדיקה ע"ש:

שוב מלאתי בס' ראש אפרים ח"ג בכללי חזקה אות ב' שכ' ג"כ דספק נקיבת הוושט לא הוי ספק בשחיטה והביא ראי' מדברי הרשב"א ביבמות דף ל' ע"ב הנ"ל שהביא החוו"ד וכבר כתבתי מה שיש לפקפק על ראי' זו. עוד כ' שם אות ה' דדוקא היכי שאין ודאי שהתחיל איזה מעשה טרפה אבל היכי דודאי התחיל מעשה טרפה כגון ישב לו קוץ בוושט שוב הוי ספק בשחיטה והביא ראי' ממה דמקשינן בחולין דף מ"ג ע"ב על עולא דס"ל בישב לה קוץ בוושט אין חוששין שנא הבריא מ"ם משוחט בסכין בדוק ונמלא פגום וקשה מאי מקשה הא התם הוי ספק בשחיטה אע"כ דס"ל להמקשין שגם בקוץ בוושט הוי ספק בשחיטה והתרלן השיב התם אתילד לי' ריעותא בסכין ור"ל דישיבת הקוץ בוושט לא דמי לריעותא דסכין וביאר דבריו באות ד' דהתם הריעותא מטרפת בודאי שהרי השחיטה בסכין פגום טרפה ודאית היא רק שהספק הוא אם היה הפגם בשעת שחיטה משא"כ ישיבת קוץ דאי לא נקיב לא מידי עביד לא הוי ריעותא ע"ש באריכות וכמה דבריו עמקו ונפלאו ממני דהאיך נימא דהיכי שיש ספק אם הי' הריעותא כלל בשעת שחיטה הוי כודאי התחיל מעשה טרפה והיכי שודאי הי' הריעותא בשעת שחיטה וספק ניקב הוי לא התחיל מעשה טרפה והאיך שייך לומר דודאי התחיל מעשה טרפה כיון שיש ספק אם היה הריעותא כלל בשעת שחיטה מלורף לזה הא גם בסכין פגום יש ספק שמא לא שחט כנגד הפגימה ולא עשה הפגימה שום ריעותא וכמ"ש התוס' דף י' סוף ע"א ואע"ג דאין זה ספק גמור וכמ"ש הנקה"כ סי' א' מ"מ חזיא לאילטרופי. ועוד ק"ל דלפי דבריו לא אידס התרלן אלא דגבי קוץ לא הוי ריעותא אבל הא דגבי סכין אתיליד ריעותא גם המקשן ידע וא"כ העיקר חסר מן התירוץ דהו"ל דגבי קוץ ליכא ריעותא ולא אמר אלא התם ריעותא ועכ"פ הו"ל לסיים אבל הכא ליכא ריעותא שהרי הא דגבי סכין אתיליד ריעותא גם המקשין ידע. עוד כ' שם אות ו' לפרש מה שהביא הרא"ש ראי' ממתני' שנמלא בביה"כ כגר א' כשרה

ל׳ שייך לכלל. יש כח ביד חז״ל (צב) לעשות סייג לעשה לכאורה במחלוקת ר״מ ותוס׳ (צג) דלא עשו הרחקה לב״י חמץ שורפין רק שאסור בהנאה ולתוס׳ פסחים כ״ט ב׳ ד״ה רב אשי ב״י ניתק ואין עובר ולהר״מ דב״י [צ״ל לא] ניתק לא עשו הרחקה לעשה וב״י כראב״ד ז״ל והבן. ביטל ליכא לר״י שריפה ואף לחכמים והבן:

ל״א תוס׳ פסחים כ״ט ב׳ אור״י ניתק ודעתי׳ לבערו אין עובר לכתחלה (צד) עב״ח או״ח תל״א דיעבד (צה) צ״ע פריי שם תוס׳ סנהדרין מ״ח א׳ (צו) עור אדם (בנותר) [צ״ל כנותר] ומאי קושיא דעתו לשרוף ויש לחלק כי שם הלאו כבר עבר וי״ל חמ״פ מכח דכתיב לא ירא׳ ימצא ולא כתיב תראה תמצא. בתיבת נמא פ׳ בא פירשתיו:

אי

כשרה וקשה הא וגבי וושט הוי ספק בשחיטה ותירץ דהרא״ש ס״ל כמ״ש הפר״ח גבי ביה״כ דכיון שאנו רואים שלא ניקב לחוץ נמלא שאין אנו מסופקים בגמר המעשה לא הוי כהתחיל מעשה הטורף ואע״פ שהפר״ח כ׳ דגבי וושט כיון דפעא בי׳ חיישינן ומסופקים בגמר המעשה קרינן לי׳ הרא״ש לא ס״ל כן אלא גם גבי וושט כיון שאנו רואין שלא ניקב לחוץ כספק בתחלת המעשה דמי ענ״ד ע״ש יצריך להוסיף על דבריו דהרא״ש לשיטתו דלענין נקב יש לוושט בדיקה מבחוץ אבן תמהני מאוד דא״כ אכתי מה בין וושט לשאר איברים דכשאין רואין אם ניקב לחוץ גם גבי ביה״כ טרפה וכשרואין שלא ניקב לחוץ גם גבי וושט כשרה ומאי נ״מ בהא דוושט הוי ספק בשחיטה ועוד שמהני מאוד דכשהקוץ תחוב לפנינו האיך שייך לומר דהוי ספק בתחלת המעשה הא תחלת מעשה הטורף ודאי נעשה ואם זה נקרא ספק היכי משכחת לה ודאי והפר״ח לא כ׳ אלא שאין אנו מסופקין בגמר המעשה ר״ל שאין בדבר ספק כלל דתחלת המעשה ודאי נעשה והגמר ודאי לא נעשה וס״ל דשמא נתרפא אינו ספק כלל כמ״ש בסימן ל״ג ס״ק י״ז ואם זהו דעת הרא״ש הוא תמוה מאוד דא״כ מאי ראי׳ מייתי מביה״כ לוושט ואי ס״ל שגם גבי וושט מיירי בנבדק ולא ניקב לאין א״כ א״ל לראי׳ כלל לפי׳ הבריא ניקב דמשמע בהרא״ש שנמשך אחר פי׳ זה א״כ כשנבדק ולא ניקב ודאי לא יעלה על הדעת לאסור ומי יחלוק ע״ז ועוד דהרי כתב בפי׳ לפירוש זה שא״ל בדיקה כלל לעולא ופסק כמותו [אזכרה שגם דברי הפר״ח אינם מובנים לי דאי מיירי בביה״כ בנבדק ולא ניקב לאין א״כ מאי כ׳ לחלק בין ביה״כ לוושט משום דפעא בי׳ מה בכך הא נבדק ולא ניקב ואי גבי וושט מיירי בלא נבדק א״כ א״ל סברא כלל לחלק בינו לביה״כ כי החילוק מבואר דביה״כ נבדק נאין והוושט לא נבדק ועוד ק״ל דהא הסכים בסי׳ ל״ג ס״ק ע״ז דוושט אין לו בדיקה מבחוץ לענין נקב א״כ ודאי לא נבדק מבחוץ וכשלא ניקב הפנימי מעל״ע כ׳ שם בס״ק י״ז דבאמת כשרה לדעתו שאינו חושש שמא נתרפא ואפשר דבסי׳ כ״ע לא כ׳ אלא לדעת החוששין שמא נתרפא בוושט ולא בביה״כ ול״ע ואין להאריך] והנלענ״ד בזה דאפילו התחיל מעשה הטורף אין חילוק בין וושט לשאר איברים ולא הוי ספק בשחיטה והא דפריך לעולא משוחט בסכין בדוק ונמלא פגום ס״ל להמקשן דכיון דודאי נשחט בסכין בדוק הוי כודאי נשחט יפה והספק מצד אחר וס״ל דריעותא בסכין הוי כריעותא בוושט ולא הוי ספק בשחיטה ומשני התם אתיליד ריעותא בסכין ר״ל דריעותא דסכין הוי כספק אם נשחט יפה ול״ד לריעותא בוושט דמ״מ במקום שנשחט ודאי נשחט יפה אלא דהספק מצד אחר אם הועיל לו השחיטה ולכן לא הוצרך לסיים אבל גבי וושט לא אתיליד ריעותא בשחיטה דזה גם המקשן ידע אלא שסבר שגם גבי סכין לא אתיליד ריעותא בשחיטה והשיב לו דכיון דהריעותא הוא בסכין הוי הריעותא בשחיטה גופה ודוק. עוד ראיתי שם אות י״ג י״ד שהשיג על המהו״ד הנ״ל וכ״א שנלענ״ד ואין להאריך: (צב) לעשות סייג. ע״ל בח״א אות ו׳ ובח״ב אות כ״ד ובח״ג אות א׳ ועיין בא״א סי׳ תמ״ג סק״ב: (צג) דלא עשו וכו׳. דבריו סתומים וכ״ל דכוונתו למ״ש בפתיחה לה׳ פסח ח״א פ״ד אות ו׳ ובא״א סי׳ תמ״ג סק״ב דעשו הרחוקה לאיסור אכילת חמץ ב׳ שעות קודם זמן איסורו מדאורייתא ולאיסור הנאה שעה א׳ קודם איסורו ולכל ירא׳ לא עשו הרחקה ומותר לשרפו בתוך שעה ששית וזהו שכ׳ כאן חמץ שורפין רק שאסור בהנאה ור״ל שאין שורפין עד שעה ו׳ שאסור בהנאה ולא קודם לכן כדי שלא יכנוס שעה ו׳ ועדיין חמץ בביתו גזרה משום שעה ז׳ או אפשר דמ״ש חמץ שורפין ר״ל שגם בשעה ו׳ מותר לשרוף רק שאסור בהנאה ר״ל שאיסור הנאה גזרו אבל לא שישרוף מקודם ואח״כ כ׳ ולתוס׳ וכו׳ ר״ל דלהתוס׳ דב״י הוי ניתק ואינו עובר אפילו בעשה כשמשהה כדי לבער וכמ״ש לקמן אות ל״א א״כ לא שייך הרחקה ואפשר לומר לדידהו דלעשה עשו הרחקה אלא דהכא ליכא עשה כלל ולהרמב״ם דב״י לא ניתק [כנ״ל] כמ״ש המש״ל פ״א מה׳ חו״מ ה״ג מדכתב הרמב״ם דדוקא כשלא עשה מעשה אינו לוקה דהוי לאו שאב״מ אבל כשעשה מעשה לוקה ולדידי׳ תקשה אמאי לא עשו הרחקה לשרוף קודם שעה ששית וע״כ דלא עשו הרחקה לעשה דתשביתו וכ״י כהראב״ד ז״ל ר״ל דלאו דבל יראה אינו נוהג עד הלילה כמ״ש הראב״ד פ״ג ה״ח וגם דעת הרמב״ם כן כמ״ש המ״מ שם וליכא אלא עשה דתשביתו ולעשה לא עשו הרחקה. ואח״כ כ׳ ביטל וכו׳ ר״ל דמ״מ תקשה הגם שלא עשו הרחקה לעשה ניחוש דלמא אתי למיכל מני׳ והא תירץ דכיון שביטל לא שייך דלמא אתי למיכל מני׳ מדאורייתא מדלא בעיק לר״י שרפה וגם לחכמים ביעור דידהו וע״כ דשוב ליכא מדאורייתא דלמא אתי למיכל מני׳ כמ״ש בפתיחה לה״פ ח״ה פ״א אות ע׳ אע״ג דאפ״ה החמירו חכמים לחוש דלמא אתי למיכל מני׳ לא החמירו אלא היכי דאיכא ב״י כמ״ש התוספת ריש פסחים ע״ש ככ״ל ביאור דבריו אכן כבר כ׳ שם בפתיחה לה״פ פ״ד דדעת הכ״מ ספ״א מה׳ חו״מ דעשו הרחקה לביעור וכ״כ רש״י דף ד׳ ע״ב ד״ה ושורפין ע״ש אלא דמדאורייתא א״ל לשרפו אלא בתחלת ז׳ אחר שנאסר כמ״ש התוס׳ דף י״ב ע״ב ד״ה אימתי והחמירו לשרפו בתחלת ו׳ בשעה שנאסר מדרבנן וכ״ל שגם לתוספת דמשהה כדי לבערו אינו עובר מ״מ לכתחלה אסור להשהות ואדרבה משמע דמדינא שורפין בתחלת ו׳ וא״כ משמע דעשו הרחקה אלא גם זה אפשר לדחות דכיון שאסרוהו בהנאה עשאוהו כדאורייתא אבל במקום אחר לא שמענו מכאן: (צד) עב״ח או״ח תל״א. ר״ל דגם ס״כ הקשה הב״ח אהא דאמרינן בדף ו׳ ע״ב דלמא משכחת לי׳ לבתר איסורא ולאו ברשותי׳ קיימא ולא מצי מבטל דמ״מ אי משכח לי׳ בחוה״מ יבערנו ואי משכח לי׳ ביו״ט אע״ג דלא מצי מבטל לי׳ ולא לבערו אינו עובר עליו וכיון דאנוס הוא ומשהה כדי לבערו וכדברי התוס׳ דף כ״ט ע״ב ד״ה רב אשי ותירץ דמ״מ לכתחלה צריך ליזהר שלא יגיע לידי אונס דעומד עליו כאיסיר לאו ע״ש: (צה) נ״ע פריי. ע״ש במ״ז סוף הסימן כ׳ דמדברי התוס׳ משמע דאף איסורא ליכא ושלא הבין דברי הב״ח וביאר דבריו בפתיחה לה״פ ח״א פ״א אות י״ב שפרי כתבו התוס׳ שם דלהכי חשוב חמץ הקדש ממון לר׳ יוסי הגלילי דאי בעי פודה ומסיק תחת תבשילו אע״ג דמיד כשפודה עובר בב״י משום דדעתו לבערו אינו עובר משמע דאין שום איסור בדבר דאלו הי׳ איסור בדבר הי׳ אסור לפדות ע״ש. ונלענ״ד ליישב דברי הב״ח דהא ודאי עשה דתשביתו חל עליו ביום י״ד אחר שש שעות ומחויב להשביתו שלא יבא היסור ב״י וממילא כי חשו דלמא משכח לי׳ ביו״ט צריך לבטלו קודם שעה ששית דכמו שצריך לבער חמץ הידוע לו קודם שיבא זמן איסור ב״י ה״נ צריך לבטל חמץ שאינו ידוע לו בעת שהוא עדיין בידו לבטל ולא כתבו התוס׳ שאין איסור כלל אלא כשעד עתה לא הי׳ שלו כלל ונפסח פדאה ומשעה שפדאה עוסק בשרפתו ומה שמשהה אותו כדי לבערו אינו עובר וכמ״ש המקו״ח בפתיחה לסי׳ תל״א בסופו ע״ש אבל מה שהוא ברשותו קודם פסח ודאי מחויב לעשות בענין שלא יבא לידי איסור ב״י כלל כמו שאסור לו להתעצל בפסח מלבערו וכלל מצות השבתה דקודם יו״ט הוא וכמ״ש ופ״ל ח״א אות ז׳ וכ״ה: (צו) עור אדם כנותר. כנ״ל ור״ל דהתוס׳ שם ד״ה משמשין כתבו דאע״ג דעור אדם אסור בהנאה הוצרכו לגזור עליו טומאה שלא יעשה בעור אביו והמו שסוחין דטומאה חמירא להו כמו נותר שגזרו עליו טומאה משום חשדי כהונה ועצלי כהונה אע״ג דבלא״ה היכא לאו דבל תותיר והא הקשה הפמ״ג הא כיון דדעתו לשרוף ליכא לאו דבל תותיר כמו משהה חמץ ודעתו לבער ולפ״ז הי׳ יכול להקשות נ״כ אבל לאו שניתק לעשה יהא מותר לעבור

על

לב אי הורשו חז"ל לסייג לתורה שבע"פ ושמרתם משמרתי כתיב ופשיטנא מירושלמי (צז) פסחים פ"ק א"ב בד"ה והדות שמא נפל מתיירא תינוק וגדול י"ל כזית מגבה ופחות מכזית לר"ל גזרה לגזרה ולר"י לא הורשו וביטול סגי כזית חשיב ברכות איסור לאבדן פירורין ממילא בטלי ולמ"ד חוזר ווזכה יש חשש בח"ש ואי"ה יבואר. ועיין באר שבע בפ' חלק ובחלק א' [אות י"ז] כתבנו מזה:

לג עיין ר"ם בשורש הט' התורה נחלקת מחשבה פעולה מדות דבור ואבאר אי"ה. גם אי לוקין מריבוי דקרא (צ"ח) עמ"ש פ"ג ממ"א ביצי טמא (צט) והיכי דמוכח כמו כל דחמץ נשים בכרת כתיב ולוקין לא ענש אא"כ הזהיר להר"מ ז"ל בשורש י"ד (ק) וכל דחלב לח"ש (קא) וכל לתערובות לרידי' טכ"ע דרבנן קשה לא יהא מלקות. עיין בתיבת גמא פ' תצוה התקמ"ג פפר"א מזה ובשרשיו:

לד הנה בדברי חז"ל לא תסור ותמור מח"ש דנשבע על ח"ש חיילא ועל דרבנן לא עי"ד רל"ט והנה ח"ש תורה חיילא מלא תסור וי"ל (קב) הכי אתני דח"ש שלהן איסורא בעלמא כמו דאתני שאין לוקין על לא תסיר ושם י"ל (קג) לאו שבכללות על כל תורה וכזה אין לוקין עיין בשורש הא'. ואמנם יש מנהג קדושים כמו שומן הגיד ישראל קדושים נהגו בו איסור אע"פ שצריך ששים בכל איסורי דבריהם מ"מ י"ל לאו דלא תסור לית בי' כיון דמעצמם נהגו ושבועה חיילא עלי' (קד) ובדרבנן פעולת נ"ח ומקרא מגילה בעשין ומניעה רבים סייגים. דיבור מקרא מגילה תפלה למ"ד דרבנן (עשו"ת (קה) ח"צ ק"ז ומניה מ"ל פ"א מגילה ובתיבת גמא פ' תצוה ציינתי ואם רשות בחול או שבת י"ל שבת ויו"ט ד"ת (להרמב"ן) [להרמב"ם] אף במצוה א' ד"ת ודרבנן ד"ת עדיפא ודוקא מן המובחר יש לספק) מחשבה לא יהרהר ביום כו' י"ל מדרבנן ואסור להרהר בבית המרחץ אפשר דרבנן והבן. מדות עיין ר"ם ה' דעות ואי"ה יבואר כמה מדות טובות מדרבנן הרבה מאוד. כל דתקין רבנן כעין ד"ת תקון:

ונשלם פתיחה כוללת בעזהשי"ת ב"ה יום כ"ז שבט התקמ"א פה לבוב מח"ל
וחתמתי שמי יוסף מלמד כעת מ"מ ומ"ץ פה לבוב מח"ל:

על הלאו לכתחלה כמ"ש המקו"ח שם בשם השאגת ארי' ולפמ"ש המקו"ח שם דדוקא גבי חמץ דהפסח אל אע"פ שלא עבר על הלאו בזה כתבו התוס' דכשמשהה כדי לבערו אינו עובר אבל היכי דאין הפסח אל עד שיעבור על הלאו ודאי אסור לעבור על הלאו כדי לקיים הפסח ע"ש לק"מ ובלא"ה כשגזרו על הנותר משום פגל כהוכה שמתעצל לאכלו עד שבא לידי נותר לא מסתבר שמיד אחר שעבר זמן אכילתו לא יתעצל ויעסוק בשרפתו מיד וכשאינו עוסק בשרפתו עובר בהלאו כמ"ש לעיל ואפשר דמ"ש הפמ"ג וי"ל כי שם הלאו כבר עבר כוונתו לסברת המקו"ח דהיכא דהפסח לא אל עד אחר עבירת הלאו לא שייך סברת התוס' פסחים הנ"ל ודוק: (צז) פסחים פ"ק א"ב נ"ל דף כ' ע"ב ומ"ש בד"ה לא ידעתי מה הוא. והנה בירושלמי רצה להוכיח מהא דתניא בדות [בירושלמי הגירסא חדות כמי"ת] א"ל בדיקה משום שאין מכניסין בו חמץ אלמא לא חיישינן לנפילה שמא נפל שם חמץ ומשני מתיירא הוא תינוק יילך לשם וע"ז הקשה הפמ"ג וגדול ר"ל ניחוש שמא הלך שם גדול ונפל ממנו חמץ ותירץ י"ל כזית מגבה ר"ל לגדול לא חיישינן דאם נפל ממנו כזית היה מגבי' כמ"ש הטעם לקמן [ועיין קס"ע ד"ה ומשני] ופחות מכזית לר"ל דס"ל דחצי שיעור אין אסור מה"ת הוי גזרה לגזרה ולר' יוחנן דס"ל ח"ש אסיר מה"ת מ"מ כלמוד הוא מרבוי דכל והוי תורה שבע"פ ולא הורשו לעשות סייג לזה ע"כ לא חשו דלמא אתי למיכל מני' ובביטול סגי ואח"כ כ' כזית חשוב וכו' וכא ליתן טעם אמ"ש לעיל כזית מגבה דכזית חשוב כדאיתא בברכות דף כ"כ ע"ב נוטל פרורין שיש בהם כזית ומניח שאין בהם כזית כנ"ל בכוונתו אך מה שסיים פירורין ממילא בטלי ולמ"ד חוזר וזוכה יש חשש בח"ש לא זכיתי להבין כוונתו ולכאורה משמע שהוא ענין בפ"ע ור"ל הא דאמרינן בדף ו' ע"ב וכמ"א סי' תל"ד סק"ה דפרורין ממילא בטלי וא"ל ביטול בפירוש מ"מ לפי מ"ש הרא"ש הביאוהו הט"ז שם סק"ה והמ"א סק"ז שאחר ביטל הגילה חוזר וזוכה יש חשש בח"ש ר"ל פרורין דתו לא בטלי ממילא לא שלא מצאתי מי שיאמר כן אע"ג דבעת שהם בידו וזכה בהם ודאי משמע שלא בטלי אבל כשחזרו ונפלו משמע דשוב בטלי ממילא ובעודן בידו פשיטא דלא בטלי ואפשר כוונתו בדרך אחר ול"ע אכן בגוף קושייתו על הירושלמי כבר הקשו כן הקה"ע והפ"מ ותירצו כל אחד לפי דרכו וא"כ אין ראי' משם וגם לא מצינו בפוס' אד"ר שיהא מותר חצי שיעור ומשמע ודאי דגזרו: (צח) עמ"מ פ"ג. הוא בה"ו וע"ל ח"א אות י"א וח"ג אות י"ח ד"ה ולענין מלקות: (צט) והיכי דמוכח וכו'. נ"ל דר"ל דאמרינן בפסחים דף מ"ג ע"א דכל מחמצת דגבי כרת אתי לרבות נשים ותקשה אמאי עונשין ע"ז הא הוי ריבוי לכן כ' משום דמוכח דגבי כרת כתיב וממילא חייבת כרת לכן גם לוקין דהיכי דכרת מפורש שוב למדין האזהרה אפילו מריבוין דלא ענש אא"כ הזהיר כמ"ש הרמב"ם בסוף שורש י"ד ע"ש. אכן לענ"ד א"ל לכ"ז דהא במאמת הפסוק הכתיב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה כדאיתא התם אלא דהיקש איסור אכילת חמץ למצות אכילת מצה וס"ד למיפטר נשים מאכילת מצה דהוי מ"ע שהזמ"ג ולמילף איסור חמץ מינה ואחר שלמדנו מריבוי דנשים מוזהרות על אכילת חמץ ממילא אדרבה מקשינן מצות אכילת מצה לאיסור אכילת חמץ דנשים חייבות ממילא הדרינן לכללין לחייבן כמו בכל עונשין שבתורה. עוד אפשר לומר כמ"ש לעיל ה"ג אות י"ח גבי המחהו דהוי גילוי מלתא בעלמא דהמחהו הוי כלא המחהו ה"נ הוי גילוי מלתא דנשים כאנשים לכל דבר ודוק: (ק) וכל דחלב. כדאיתא ביומא דף ע"ד ע"א וכיון דלא אתי אלא מריבוי אין לוקין: (קא) וכל לתערובות. ר"ל דבפסחים דף מ"ג ע"א מרבה ר' אליעזר תערובות חמץ מכי כל אוכל חמץ וקשה להרמב"ם דפסק טעם כעיקר דרבנן כיון דלא נרבה אלא שיהא בו איסור דאורייתא ולא ללקות דאינה אלא ריבוי ואמאי פסק בפ"א מה' חו"מ דלוקה. אכן המעיין ברמב"ם בה' יו"ה פ"א פסק דלוקה אלא כשיש בו כזית בכא"פ וכן פסק בפט"ו מה' מ"א ה"ג בכל איסורין שבתורה דזה הוי ממש ע"ש וע"כ דעת ה"ה דרמב"ם פסק כחכמים דלא נלמד מכל לתערובות חמץ והוי חמץ ככל איסורין שבתורה ותמה עליו דא"כ כרת נמי ליחייב וגם לא הו"ל לחשבות מזה מצוה מיוחדת ע"ש ולפ"ז אפשר לומר דלר"א גופי' אפשר דלא לקי אתערובות כיון דאתי מריבוי ולא קאמר אלא דעובר בלאו אבל אפשר דאין לוקין על לאו זה או אפשר דס"ל לר"א דלוקין על ריבויין ולא ס"ל כר' יוחנן דכל מרבה חצי שיעור כמ"ש התוס' שם דף מ"ד ע"א ד"ה לענין חמץ דר"י לא ס"ל כר"א ע"ש והיכי שיש כזית בכא"פ וכלאו ממצרת דנזיר ס"ל להרמב"ם דהוי לימוד גמור ולא ריבוי כמ"ש בענין זה בח"ג אות י"ח ע"ש. אולם הכ"מ והלח"מ גם כתבו דהרמב"ם פסק כר"א ע"ש בהדיא וכבר הקשה הלח"מ שם למה לוקה כיון דאתי מריבוי וכ' לתרץ דדוקא אחצי שיעור אין לוקין כיון דמרבינן מתחי ריבוי גם כי עיקר דאכילה משמע בכזית וריבוי דכל מוציא קרא ממשמעי' לכן לא לקי אבל בשאר ריבויי לוקה ע"ש ול"ל לדידי' דבהני גילוי מילתא דמרבינן דבר חדש ע"כ לא לקי אבל היכי דלא מרבינן אלא פרט אחד מדבר [illegible] בו הלאו בפירוש הוי כמו גילוי מלתא בעלמא לכן לוקין אם לא בהך גוונא שכ' הלח"מ. שוב מצאתי בת"י יומא דף ע"ד ע"א [illegible] שכ' שיש לחלק בין דרשת כל הבא לכל מהמלת ע"ש. ומ"ש הפמ"ג לתיבת גמא פ' תצוה ליתו שם ועיין בפ' תולדות ופ' ויקרא [illegible]. (קב) הכי אתני. ר"ל והא שבועה א"כ כמ"ד דלא קאי עלי' לאו דלא תסור: (קג) לאו שבכללות וכו'. ר"ל ואין [illegible] דאין לוקין על לא תסור דלא אתנו כלל אלא שגם בדאורייתא קי"ל דאין לוקין על לאו שבכללות אבל לענין [illegible] חיילא שבועה עליו גם על לאו שבכללות אינו חל [illegible] עיקר הדברים כבר הארכתי לעיל בח"א אות ב' י"א י"ב ע"ו י"ז ובח"ג אות פ' וא"ל לכפול הדברים דלענ"ד על כל איסור דרבנן חל שבועה וממילא כ"ש אח"ש דרבנן: (קד) ובדרבנן פעולת וכו'. ר"ל כמו שיש בדאורייתא מחשב' פעול' מדות דבור כמ"ש לעיל אות ל"ג בשם הרמב"ם כן יש בדרבנן ומונה והולך בפעולה עשין ומניעה ר"ל ל"ת ודבור ומחשבה ומדות. ויש לתמוה איך חשב מקרא מגילה בין הפעולות ובין הדבור ואפשר ט"ס הוא וא"ל למחשבה אלא אל הדבור או אפשר דיש בה תרתי מגילה כברה הוא הפעולה והקריאה הוא הדיבור: (קה) ח"צ ק"ז כו'. נ"ל ק"ו והנה הח"צ שם הביא בשם

הרדב"ז

הרדב"ז בת' י"ג הביאו הגאה"ט סי' צ' סק"א והבה"י סק"ג מי שהי' חבוש בבית האסורין ונתנו לו רשות לצאת פעם א' בשנה אין חוששין למצוה קלה או חמורה אלא כיון דקיי"ל אין מעבירין על המצות המצוה הראשונה שתבא לידו ואי אפשר לעשותה בבית האסורין יעשנה אע"פ שאח"כ יוכל לעשות מצות חמורות מאלו והח"ל שם דחה דבריו והמגי' במ"ל שם תירץ דברי רדב"ז דבמצוה א' שייך אין מעבירין ולא בשני מצות [ויתבאר אי"ה לקמן] ונסתפק הפמ"ג אם נותנים לו רשות לצאת בשבת או בחול ובחול לא יקיים אלא מצות תפלה דקיי"ל דמדרבנן הוא וכגון שאין לו תפלין להניח או בלילה וכדומה ובשבת יקיים קדוש היום דאורייתא דיוצא מה"ת בתפלה אי אמרינן אין מעבירין כיון דמצוה אחת היא או אף במצוה אחת דוקא כששניהם ד"ת או שניהם דרבנן אלא שהשני הוא מצוה מן המובחר אבל כשהשני דאורייתא והראשון דרבנן דאורייתא עדיפא או לא שנא וכ"כ עוד בא"א סי' תקל"ה סק"כ [גם בספר ארעא דרבנן אות א' נסתפק בזה ופ"ש מ"ש ע"ז] ומ"ש הפמ"ג להרמב"ן לכאורה נראה דל"ל להרמב"ם הובא במ"א סי' רע"א סק"א דלהרמב"ם יוצא קדוש היום בתפלה ונ"ל דאע"ג דהרמב"ם ס"ל תפלה דאוריי' מ"מ די בפ"א ביום ובכל נוסח שירצה כמ"ש המ"א סימן ק"ל סק"ב ואפשר יכול לעשות זה בבית האסורים או אפשר ס"ל בהאי כהרמב"ן ורוב הפוסקים שהביא המ"א שם דתפלה דרבנן ואפשר זהו מ"ש להרמב"ן ור"ל דהרמב"ן ס"ל דתפלת חול דרבנן [ואין כאן ט"ס] כנלענ"ד בכוונתו:

ובעיקר דברי הרדב"ז והח"ל אלו ראיתי כי טוב לבאר כיד ד' הטובה עלי. הנה הח"ל הקשה על הרדב"ז מהא דאמרינן במנחות דף מ"ט ע"א לבור שאין להם תמידין ומוספין איזה מהם קודם ומוקי לה במוספין דהאידנא ותמידין דלמחר תדיר עדיף או מקודש עדיף ולא איפשטא ואי כסברת הרדב"ז אף אי תדיר עדיף מוספין קדמו מטעם דאין מעבירין על המצות א"ו דלא אמרינן אין מעבירין על המצות אלא כשהיתן שוות אבל לא כדחד מנייהו עדיף עכ"ד. וראיתי בקלה"ח סימן ק"ד סק"ב שכ' לתרץ דרש"י פירש שם בלשון אחר וכן פירשו התוס' דמקודש היינו אותו שזמנו היום וא"כ היא איבעי דש"ס תדיר עדיף או מקודש עדיף והיינו אותו שזמנו עכשיו נקרא מקודש עדיף אע"ג דמצוה שיזדמן אח"כ היא עדיפא ועי"ש דמסקי' דשניהם שוים וא"כ ה"ה דרדב"ז אין חוששין למצוה קלה או החמורה דהמצוה ראשונה היא נקרא מקודש לפי שזמנו עכשיו ומקודש שוה למצוה החמורה שיבא אח"כ עכ"ד. והנה מ"ש שהתוס' הסכימו לפירש זה נראה כוונתו לדברי התוס' שם ד"ה תדיר ומקודש והמעיין שם יראה שאין מדברי התוס' שם הוכרע כ"כ אכן הרמב"ם פ"ח מה' תמידין ה"כ סתם וכ' וז"ל לא מצאו אלא שני כבשים אם יקריבו אותן למוסף היום אין להן תמידין למחר הרי הדבר שקול אם הקריבום למוסף היום הקריבו ואם רצו להניחם למחר לתמידין יניחו עכ"ל ולא התנה דוקא כשהיום ש"ק ולמחר חול משמע שגם בשני ימי חוה"מ או יו"ט ושבת הסמוכים זה לזה או אפילו היום ר"ח ולמחר ש"ק איבעי לן והיינו כפירוש זה של רש"י. גם מ"ש הקלה"ח דמסקינן דשניהם שוים אין כן בגמרא אלא לא איפשטא האיבעי וספקא הוי אלא שהרמב"ם כ' שהדבר שקול וכמ"ש וכ' שם הכ"מ דהוי איבעי דלא אפשטא ומשמע דמחמת שהוא ספק לכן יעשה מה שירצה. והנה הקלה"ח למד מזה דמי שיש עליו חובות הרבה ואין לו לפרוע לכולם ותובעו אחד לפרוע לו אם כבר תבעו אותו שארי הבע"ח וכבר רמיא עלי' מצותן אלא לא באו עתה לב"ד לתבוע חלקם לא יתן לזה שתובעו כעת אלא חלק המגיע לו ע"פ הדין והשאר יניח לבע"ח אחרים אע"פ שאינם כאן אבל אם עדיין לא תבעו אותו שאר בע"ח אינו מצוה לפרוע לו וכמבואר בסי' ע"ג דאפילו נשבע לפרוע לו אינו עובר אלא כשתובעו ואינו חייב ליתן ליד ב"ד או להוליכו למדה"י אלא בגזל ונשבע לשקר וא"כ ה"ז מוטל עליו היום לקיים מצות פריעת בע"ח לזה שתובעו ולזה שהוא במדה"י עדיין לא הגיע זמן מצותו ולכן המצוה המוטל עליו עכשיו אינה נדחית מפני המצוה שיבא לו אח"כ ובמטלטלין כיון דלית בהו דין קדומה ע"כ לית בהו משום שעבוד ואינו

אלא מצוה לפרוע וכמו שאמרו בפ' הכותב למ"ד שעבודא לאו דאורייתא עכת"ד והנתה"מ סק"א דחה דבריו וז"ל והא ודאי ליתא דודאי אף שהמלוה שוכח ואינו תובעו חייב לפרוע ול"ד לנשבע דאינו חייב בלא תבע דאמרינן לדעתי' שכך היתה כוונתו בשעה שנשבע משא"כ במצות פריעת בע"ח דרחמנא חייבי' לפרוע עכ"ל כ"ל דכוונתו דאינו חייב משום השבועה דאדעתא דהכי לא נשבע אבל מצות פריעת בע"ח חל עליו אפילו לא תבעו. ולענ"ד לא משמע כן מדברי הסמ"ע סי' ע"ג ס"ק י"ט שכ' וז"ל דאף שנשבע לפרוע לו זמן פלוני סתם אין חומר השבועה מחייבו לצאת מעצמו עד שיתבענו המלוה עכ"ל משמע דבלא השבועה פשיטא לי' דאינו חייב אלא דסד"א דחומר השבועה מחייבו קמ"ל דלא נשבע אלא בגוונא דחייב בלא השבועה ואין חומר השבועה מחייבו בגוונא דלא חייב בלא שבועה וכ"מ בסי' של"ט ס"י שהרי אפילו בשכיר אינו עובר משום בל תלין כשלא תבעו ומשמע דאפילו משום אל תאמר לרעך אינו עובר כשלא תבעו שהרי משמע בגמרא ב"מ דף ק"י ע"ב דלא אמרינן דעכ"פ עובר משום אל תאמר אלא לאחר זמנו אבל בזמנו כשאינו תובעו לא וכ"ש לאחר זמנו כשאינו תובעו ואיסור אל תאמר בלוה המבואר בסי' צ"ז ס"ג נלמד משכיר כמ"ש ה"ה פ"א מה' מלוה ה"ג ע"ש וגדולה מזו כ' הש"ג ס"פ הגוזל ומאכיל הביאו הש"ך בחו"מ סי' רל"ב סק"ב שהמלוה לחברו ואינו תובע הלואתו אין הלוה חייב לשלם לו מאליו הואיל ואינו תובע במתנה בקש לתן לו ע"כ וכ"ל דאפילו הש"ך שסיים ול"ע בזה היינו גם לומר דאינו חייב לשלם לו כלל דבמתנה בקש לתן לו אבל מ"מ הוי כלא הגיע הזמ"פ וכ"ל דאפילו הרשב"א ומהרלב"ח שהביא הט"ז בסי' ע"ג ס"ו דס"ל דעבר על שבועתו אפילו לא תבעו היינו מחומר השבועה וכמבואר שם בת' מהרלב"ח טעם הדבר משום שאינו יכול המלוה להרויח לו זמן כל זמן שלא מחל לו עיקר התביעה כדאיתא ביו"ד סי' רכ"ח סל"ט ע"ש וזה לא שייך אלא בשבועה אבל כשלא נשבע מודו וכדמשמע מההוא דשכיר וכמ"ש גם כבר כ' האו"ת גם דהסכמת האחרונים כהרא"ש שגם בשבועה אינו חייב כשלא תבעו ע"ש ומה שהביא הנתה"מ ראי' משכח המלוה ואפ"ה חייב הלוה לפרוע לו לענ"ד אינו ראי' כלל דודאי מחויב הלוה להזכירו דלא יהא אלא השבת אבדה ומ"מ לאחר שהזכירו לא מעא זמנא לפרוע לו עד שיתבענו ואע"ג דמשמע בסימן ק"ד דאפילו לא הגיע עדיין הזמ"פ יכול למחות שלא לתן חלקו לשאר הבע"ח היינו כשמוחה בב"ד אבל שיהי' איסור על הלוה לא שמענו דאימר כשיגיע זמנו של זהאו יבא ממדה"י ישיג ידו וישלם גם לזה ודוקא שלא לאבד מוזהר הלוה כמ"ש בסי' צ"ז ס"ד אבל שלא לתנם לבע"ח שהגיע הזמ"פ שלו לא שמענו והרי דעת רמ"א בסי' ק"ד ס"א דלא יכול למחות בלוה מליתן לאיזהו בע"ח שירצה ועד כאן לא הקשה עליו הט"ז שם אלא שיוכל המלוה למחות בידו אבל לא שיהא איסור על הלוה. אכן גם דברי הקלה"ח תמוהים לענ"ד מ"ש דלמ"ד שעבודא לאו דאורייתא ליכא משום שעבוד אלא מצוה וכדאיתא בפ' הכותב דף פ"ו דדוקא רב פפא ס"ל כן ואנן קיי"ל דאפילו למ"ד שעבודא לאו דאורייתא מ"מ שעבודא הוא מדרבנן ולא מצוה לחוד כמ"ש התוס' ב"ב דף קע"ו ע"א ד"ה גובה וכ"כ הש"ך בחו"מ סי' ל"ט סק"ב ע"ש וה"ה מטלטלין מני' דידי' ולדידן אפילו מיתומים וכמבואר בסי' ק"ז ס"א ע"ש ויותר מזה כ"ל דלמ"ד שעבודא דאורייתא אע"ג דמודה דאין דין קדימה בטלטלין ואינו גובה מיורשים מדינא דגמ' ולא מלקוחות מ"מ מני' דידי' משתעבדו מדאורייתא ולדינא כ"ל דהלוה בעצמו יכול לעשות כמו שירצה וכדברי רמ"א הנ"ל אבל כשבאו לב"ד יניח גם לזה חלקו וכדברי הב"ח ודוק. גם מ"ש לתרץ דברי הרדב"ז דאין חוששין משום דשניהן שוים תמוה הוא לענ"ד דהא משמע מדברי הרדב"ז שלא נתן לו ברירה אלא פסק שלא יעבור על המצוה ויעשה דוקא מצוה הראשונה שבאה לידו והדרה ק' הח"ל לדוכתה דעכ"פ הו"ל דיעשה כמו שירצה וראיתי בס' ארעא דרבנן אות א' שהביא ראי' לסברת הרדב"ז מהא דאמרינן בפסחים דף ק"ה ע"ב ומי אמרינן חביבה מצוה בשעתה והא תניא הנכנס לביתו במ"ש מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואח"כ אומר הבדלה על הכוס ואם אין לו אלא כוס אחד

אחד מניחו עד לאחר המזון ומשלשלן כולן לאחריו ולא אמרינן חביבה מצוה בשעתה הרי דאע"ג דבהמ"ז עדיפא דהויא תדירא אפ"ה פריך לימא חביבה מצוה בשעתה וליעבד הבדלה דפגע ברישא ואח"כ כ' דאיכא למידק איפכא מההוא דאמרינן בשבת דף כ"ג ע"ב בעי רבא נר חנוכה וקידוש היום מהו קידוש היום עדיף דתדיר או דלמא נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא וקשה דת"ל דנר חנוכה עדיף מטעמא דבשעת מעשה בנר חנוכה הוא דפגע ברישא ואין מעבירין תנן ועכ"ל דכיון דאינן שוין דקידוש היום תדיר מעבירין ומש"ה אצטריך רבא לטעמא דפרסומי ניסא ואח"כ דחה מדברי התוס' יומא דף ל"ג ע"א ד"ה אין מעבירין דלא אמרינן אין מעבירין אלא היכי דבעינן למיעבד תרווייהו שיש להקדים ההוא דפגע ברישא אבל היכי דלא עבדינן אלא חד מנייהו לא אלא דמסוגיא דפסחים נראה היפך דבריהם דהא התם לית לי' אלא כסא חדא ואפ"ה פריך דליקדים אבדלתא משום אין מעבירין עכ"ד ע"ש. גם הברכי יוסף באו"ח סי' כ"ה סק"ג כ' בשם מהר"י מולכו דמדברי התוס' אלו מבואר דלא שייך אין מעבירין אלא כי בעי למיעבד תרווייהו אלא שכ' דהתו' מגילה דף ו' ע"ב ד"ה מסתבר דחו חילוק זה והרב ברכי יוסף כ' ע"ז דאפ"ה נקטינן כהתוס' דיומא שחיברם מהר"ם מרוטנבורג שהי' בתרא כמ"ש הגמי"י פ"א דחמץ ועוד דבתוס' זבחים דף נ"א סוף ע"א ומנחות דף ס"ד ע"ב ד"ה אבע"א כתבו ג"כ כדבריהם ביומא וכ' בשם פ"ד דיבמות סי' ל"ד שהתוס' של מסכתות גדולות עיקר נגד תוס' דמסכתות קטנות שיש קבלה דהתוס' דמסכתות גדולות חיברם ר' אליעזר מטוך ומאחר שכן נקטינן כתוס' דזבחים ומנחות ויומא ולא משגחין בתוס' דמגילה עכ"ד ולפ"ז יש להקשות מזה על הרדב"ז והא"ל שפלפלו בנידון דידהו משום אין מעבירין על המצות ולפי דברי התוס' אלו לא שייך כלל אין מעבירין בזה כיון דע"כ לא יעשה אלא חדא מנייהו אלא שאח"כ הביא הבר"י בשם ספר שיח יצחק דהתוס' דיומא ודזבחים ודמנחות הנ"ל כוונתם אי לאו קרא דאשר פתח דגלי לנו גבי שפיכת שירים דהכא נמי שייך אין מעבירין הייתי אומר דהכא לא שייך ואתי קרא לגלויי דבכל דוכתי שייך אין מעבירין אפילו כשאינו רוצה לעשות אלא מצוה אחת ובהא ל"ק קושית תוס' מגילה ע"ז דהשתא דגלי קרא מהתם ילפינן בכל דוכתי דבהא נמי אין מעבירין [וכזה לא פליגי הנך תוס' לפי האמת ודוק] והוא דחה זה דפסקי תוס' בזבחים ובמנחות שם כתבו דאין מעבירין דוקא כשיש שתי מצות לפניו הרי דלקושטא דמלתא כתבו כן אח"כ הקשה לו בדברי התוס' מנחות גופי' דאמרינן בגמרא שם דטעמא דאין מביאין העומר אלא מן הקרוב משום דאין מעבירין על המצות וע"ז קשיא להו אמאי בעי קרא גבי שפיכת שירים ולא סגי לן בטעם דאין מעבירין והא חילקו חילוק הנ"ל והשתא הא גבי עומר ג"כ לא הביאו אלא ממקום אחד ואמאי שייך בי' אין מעבירין הא חדא מצוה הוא לכן פירש דברי התוס' דיומא ודזבחים ומנחות דרק גבי קביעות מקום לא אמרינן אין מעבירין דלא מהני טעמא דאין מעבירין לקבוע מקום משא"כ בהך דעומר אין זה נקרא קביעות מקום דהשתא הכא ביכר מקום זה ולשנה אחרת יבכר במקום אחר ובכה"ג אמרינן אין מעבירין עכ"ד ונ"ל לפי דבריו דהיכי דצריך למיעבד תרווייהו כגון גבי קרנות אע"ג דצריך לקבוע מקום מהיכן יתחיל אפ"ה אמרינן בי' אין מעבירין ובמקום דא"צ לעשות אלא אחד שם מחלקינן דגבי קביעות מקום לא אמרינן אין מעבירין והיכי דאינו קביעת מקום אמרינן בי' אין מעבירין ושלשה חילוקי' בדבר אכן מלבד שאין זה במשמעות מדברי התוס' דא"כ חסר אלי התירץ גם הסברא קשה מאוד להבינה. והנה הגם שהדבר נפתח בגדולים שפלפלו בדברי התוס' אלו עוד מקום הניחו לי בעזהש"י להתגדר בו ולענ"ד אין פי' דברי התוס' כן וז"ל התוס' במנחות שם ומתרצים דלא שייך אין מעבירין על המצות אלא כשיש שתי מצות לפניו כגון דישון מזבח והמנורה או כגון מצות קרנות שאין ידוע מהיכן יתחיל וכן בהך דשמעתין שנוטל מן הקרוב אבל לקבוע מקום אשפיכת שירים לא קבעו מהאי טעמא אי לא דגלי קרא בהדיא עכ"ל [וכזה ממש לשונם בזבחים שם אלא דהך תיבות וכן בהך דשמעתין שנוטל מן הקרוב ליתא שם דלא איירי שם מההוא דמנחות] ונ"ל דה"פ דלא שייך אין מעבירין אלא כשיש ב' מצות לפניו כגון דישון מזבח והמנורה או מצות קרנות דבעי למיעבד תרווייהו אלא שאין ידוע מהיכן יתחיל וכן בהך דשמעתין שא"צ ליקח אלא אחת מהן ואין ידוע איזהו יקח ועכ"פ תרווייהו מצות נינהו דבין שמביא מזה או מזה קיים מצות עומר ואינו יודע מהיכן יביא ואיזה קודם למצוה וז בזה שייך אין מעבירין אבל לקבוע מקום אשפיכת שירים דנימא דהכתוב מקום הזה דוקא ואי שפך במקום אחר לא עשה מצוה כלל לא קבעו מהאי טעמא וצריך קרא לזה וכ"ל ברור פירש דברי התוס' אלו וסברא נכונה היא דפשיטא שאם הביא העומר מהרחוק אע"פ שביכר הקרוב קיים מצות עומר אלא שעבר על אין מעבירין וכאן אמרינן דשפיכתן במקום הזה דוקא ואלו שפכן במקום אחר לא קיים המצוה כלל ואתיא כתירוץ הר' יהודה במגילה שם ויותר מזה נ"ל דאפילו הוי ידעינן דשפיכתן במקום אחד דוקא ולא ידעינן באיזה מקום לא היינו יכולין לקבוע מקום הזה מטעם דאין מעבירין דאימא המצוה דוקא במקום השני ונמצא דאינו מעביר על המצוה כלל דכאן אינו מצוה כלל ולא שייך אין מעבירין אלא דוקא היכי דהמצוה בכל מקום שיתן התם אמרינן דמקום זה עדיף משום אין מעבירין ואלו במקום אחר אע"פ שעבר על אין מעבירין יצא ולכן הפסקי תוס' סתמו וכתבו וז"ל אין מעבירין על המצות דוקא כשיש מצות לפניו [ובזבחים הגירסא כשיש שתי מצות לפניו] אבל לקבוע מקום לא עכ"ל ולא כ' דוקא דבעי למיעבד תרווייהו וכוונתו דהיכי דיש ב' מצות לפניו ושתיהן מצות בין דבעי למיעבד תרווייהו ובין דלא בעי למיעבד אלא חד אמרינן אין מעבירין אבל לקבוע מקום ולומר דבמקום האחר לא מצוה כלל לא אמרי' וצריך קרא לזה. שוב מצאתי בתוס' זבחים דף פ"ח ע"א ד"ה אבל סוף שכתבו גבי שירים של חטאות החיצונות וז"ל מיהו י"ל כיון דיסוד דרומי אינו מן הפסוק אלא מטעמא דבעינן בסמוך לו לעיל דף כ"ג דומיא דשירים פנימיים א"כ אין קפידא אם יתנם במזרחות לפונית להכשיר דם תחלת עולה עכ"ל וכ"ל דכוונתם דשירים החיצונים אינו מן הפסוק שיתן דוקא על יסוד דרומי אלא מטעם אין מעבירין ובדיעבד כשר על מקום אחר וכדי להכשיר העולה עבדינן כן לכתחלה ונ"ל לפ"ז הא דמקשינן לשירי' הפנימיים היינו לאפוקי דלא נקיש כר' ישמעאל ליתן על יסוד מערבי לזה אמרינן דאפשר לקיים באופן אחר והדרינן לאין מעבירין וראיתי בס' מזבח כפרה שם שכ' ג"כ בשירים החיצוני' דהטעם משום אין מעבירין אלא שכ' דאע"ג דמזה הטעם לא הייתי קובע מקום וכו' ע"ש ולפמ"ש ס"ל להתוס' לפי תירוץ זה דבאמת אין קביעות מקום בשירים החיצונים ודוק:

אכן דברי התוס' דיומא לפי ריהטא לא מתפרשים כן וז"ל שם וי"ל דלא שייכא דריש לקיש אלא היכי דבעינן למיעבד תרווייהו שיש להקדים ההוא דפגע בי' ברישא אבל היכי דלא עבדינן אלא חד לא גמרינן מני' ונעביד לתדיר לחודי' ולא נעביד לשאינו תדיר עכ"ל והנה מה שמסיימו ונעביד לתדיר לחודי' וכו' אין לו ביאור לכאורה ומשמע דכוונתם כמו שהבין מהר"י מולכו מדבריהם דהיכי דלא עביד אלא חד מהנך תרי מצות לא שייך אין מעבירין וע"ז סיימו ונעביד לתדיר ולא נעביד לשאינו תדיר ור"ל כיון דלא שייך אין מעבירין לא נשגיח באיזהו קרובה אליו אלא נשגיח בתדיר ואפילו השני קרובה אליו נעביד לתדיר וממילא היכי דתרווייהו תדירי או אין תדירי יקח איזה שירצה כיון דלא שייך אין מעבירין אלא דא"כ קשיא ההוא דמנחות דאמרינן אין מעבירין אע"ג דלא בעי למיעבד אלא חד וגם סתרו לדבריהם דמגילה וע"כ נ"ל לפרש דבריהם כדברי ספר שיח יצחק שהביא הבר"י דלולא דגלי קרא קאמרו אבל השתא דגלי קרא אמרינן בכל דוכתי אין מעבירין אפילו היכי דלא עביד אלא חד ולכן לא הביא דבריהם בפסקי תוס' שם דלא להלכה נאמר [ומשמע לפ"ז דהשתא דגלי קרא דאמרינן גם בזה אין מעבירין לא משגחינן בתדיר וכדברי הרדב"ז] ובזבחים ומנחות כתבו תירוץ אחר וכמ"ש אכן עוד אפשר לפרש דבריהם דיומא ע"ד שפירשתי דבריהם בזבחים ומנחות ומ"ש אלא היכי דבעינן למיעבד תרווייהו ר"ל דתרווייהו מצות נינהו ובין דבעי למיעבד

עתה

עתה תרוייהו ובין דפעמים עבדינן זה ופעמים זה ואיזהו מהם שעושה קיים המצוה שייך אין מעבירין שיש להקדים הבא דפגע בי' בריש' ר"ל ותמילא כשא"ל לעשות אלא אחד אינו עושה השני כלל אבל היכי דלא עבדינן אלא חד ר"ל דאין המצוה אלא באחד והידך לאו מצוה היא כלל ואנו רוצים ללמוד דהמצוה בזה ולא בזה כמו שפיכת שירים ליסוד דרוצים ללמוד דהמצוה דוקא ביסוד זה ולא באידך לא גמרינן מני' ואהא שייכו וניעבד לתדיר וכו' ר"ל דה"ה דלא אמרינן ניעבד לתדיר וכו' אלא היכי דידעינן דבאיזהו מהם שיהי' יוצא י"ח אבל היכי דלא ידעינן באיזהו מהם יוצא י"ח לא מועיל תדיר לומר בשביל זה דיוצא בו י"ח עפי מבשאינו תדיר ולפ"ז כל דברי התו' דזבחים ומנחות ודיומא אחדים שמה. וכמ"א סי' קמ"ז ס"ק י"א וז"ל ועיין בתוס' יומא דף ל"ג דהיכי דלא עבדינן אלא חדא מצוה אין מחויב לעשות מה שבאה לידו ראשונה ע"ש ואינו מוכרח כ"כ ועיין מנחות דף ס"ד ע"ב עכ"ל וע"ש במחה"ש מ"ש לפרש מ"ש המ"א ואינו מוכרח ולענ"ד כיוון למ"ש [ומ"ש עוד המחה"ש שם לפרש דברי התוס' יומא שכתבו ונעביד לתדיר וכו' דר"ל דישפוך ליסוד דרומי שהוא תדיר ששופכין שם תמיד שירים החיצונים הוא תמוה לענ"ד שהרי לא קים לן דשירים החיצונים שופכין ליסוד דרומי אלא משירים הפנימיים ששופכין בסמוך לו וכמ"ש התוס' שם מגמרא דזבחים דף נ"ג ע"א וכיון דאכתי לא ידעינן דשירים הפנימיים ליסוד מערבי שירים החיצונים ליסוד דרומי מנ"ל ע"ש וצ"ע] מ"מ הנך רואה שלא כ' דמשמע כן מדברי התוס' מנחות וגם לא הקשה עליהם וגם מהר"י מולכו שהביא הב"י וגם בספר ארעא דרבנן לא הביאו אלא דברי התוספת יומא ולא דזבחים ומנחות משמע דפשיטא להו דאין משם ראי' וכמ"ש:

ונשאר לנו לבאר דברי התו' במגילה דאפילו לפמ"ש הב"י דהתוס' דיומא וזבחים ומנחות מוסכמים יותר מתו' מגילה מ"מ צריך לייש' קושייתם מסוגיא דהתם והנה בגמרא שם אמרינן קראו את המגילה באדר ראשון ונתעברה השנה וכו' ר"א בר' יוסי אומר אין קורין אותה באדר השני שכל מצות שנשנות בשני נוהגות בראשון ואמרינן שם דר"א בר"י ס"ל דלכתחלה בראשון ומסיק בשלמא ר"א בר"י מסתבר טעמא דאין מעבירין על המצות והקשו התוס' דא"כ צ"ל קרא בזבחים דף נ"א דשירים הפנימים על יסוד מערבי וכתבו לתרץ וז"ל ויש מפרשים דלא שייך למימר אין מעבירין על המצות אלא היכא שיש לפניו ב' מצות שיש לו לעשות מקודם אותה שפגע בראשה וזה אינו דהכא ליכא אלא מצוה אחת ואפ"ה מפרש הטעם משום דאין מעבירין עכ"ל ולפי מה שפירשתי אין מסוגיא זו קושיא דהא משמע מדברי ר"א בר"י דאם לא קרא בראשון קורא בשני שהרי אמר שכל מצות הנוהגות בשני נוהגת בראשון משמע דעכ"פ בשני ודאי נוהגות ובאיזהו שקרא יי"ח אלא שלכתחלה מצוה בראשון משום אין מעבירין ובכי הא ודאי שייך אין מעבירין כמו גבי עומר הנ"ל כך הי' נראה לכאורה אכן ראיתי להרשב"א בחידושיו שם שכ' דלרשב"י אי לא קרא בראשון לא יקרא בשני ואם כנא להשוות דברי הרשב"א לסברת התוס' מנחות צ"ל דהתם כיון דתקנת אנשי כה"ג הוא שייך שפיר טעמא דתקנה משום אין מעבירין ושוב לא יקרא בשני כיון דהתקנה היה בראשון משא"כ בדבר שהוא דאורייתא דלא שייך לדרוש בו טעמא דקרא אכן משום אין מעבירין ודאי מצותו כאן הא לא אמרינן אלא דהתוס' במגילה הבינו מדברי הי"מ דס"ל דלפי האמת בכ"מ שאינו רוצה לעשות אלא מצוה אחת אע"פ שיש שתי מצות לפניו לא שייך אין מעבירין ואהא שפיר הקשו מסוגיא זו וה"ה שהיו יכולין להקשות מסוגיא דמנחות מ"מ כמלא דלדידהו אין חילוק הנך תוס' כלל ומפתה ממילא צ"ק מה שהקשה בס' ארעא דרבנן על דברי התוס' דיומא מסוגיא דפסחים דף ק"ה ע"ב כמובן ואין להאריך ובלא"ה כבר דחה לה הב"י שפיר דהתם משום חביבה מצוה בשעתה קאתינן עלה ע"ש ואני מוסיף דע"כ חביבה מצוה בשעתה עדיף מאין מעבירין דאשכחן דדחינן שבת משום זה כמ"ש רשב"ם שם מה שלא מצינו גבי אין מעבירין גם לא שייך התם אין מעבירין כלל דלא מצינו אין מעבירין אלא כשדוחה מצוה זו מפני האחרת או כשדוחה אותה ליום אחר ולא כשאוכל קודם עשיית המצוה וגם לא כשמשהה המצוה אפילו עד שיעבור כל זמנה אלא כשעבר כל זמנה אע"פ שיכול להשלימה אמרינן חביבה מצוה בשעתה וכשמשהה אותה איזהו שעות בתוך זמנה גם חביבה מצוה בשעתה לא שייך דלא מצינו כן בששהה מלהבדיל או אפילו מלקדש עד איזהו שעות לילה ודוקא כשאוכל קודם אמרינן חביבה מצוה בשעתה דזמנה קודם אכילה כמ"ש רש"י ורשב"ם שם. גם מ"ש עוד בס' ארד"ר שם מפסחים דף ק"ד ע"א דלב"ה מברך על היין תחלה ואח"כ על היום ואע"ג שכבר קידש היום ועדיין היין לא בא ונמצא דבקדושת היום פגע בריש' ולא חיישינן לאין מעבירין ע"ש לא הבינותי דכיון דע"כ עתה שתיהן לפניו לא שייך אין מעבירין בשביל שבא קודם ולא מצינו אין מעבירין בכה"ג. גם מ"ש מסכת דף כ"ג ע"ב שהבאתי לעיל לא ידעתי דבשעה שקונה אכתי לא פגע בשום מצוה ויכול לקנו' מה שירצה ובשעת מעשה כשאין לו שמן ויש לו יין לא שייך אין מעבירין ואין להאריך יותר בזה:

נחזור לדברי הרדב"ז והח"ל. והנה המש"ל פ"א מה' מגילה הביא בשם הר"ן דבעיירות המסופקות לנו אם מוקפי' חומה קורין בי"ד ואח"כ בט"ו הו"ל סד"ר ולקולא וכ' טעמא דלא אמרינן איפכא דיקרא רק בט"ו משום דתיכף שבאה המצו' לידו צריך שיקיימנה והקשה ע"ז מסוגיא דמנחות דף מ"ט הנ"ל ופסק הרמב"ם ספ"א מה' תמידין שיעשו כמו שירצו ולא אמרי' דעדיף להקריבם למוספים דהאידנא ותירץ דתמידין ומוספין מצות חלוקות הן וכיון דלא ידעינן הרשות בידו לעשות המצוה שירצה אבל במצוה אחת דלא ידעינן אם יקיימנה היום או למחר ובקיום יום א' סגי פשיטא דאמרינן לי' שיקיימנה היום ולא ימתינה עד למחר ע"כ וכ' ע"ז המגי' שם דבזה נתיישבה ק' הח"ל על הרדב"ז ע"ש וכעין זה כ' הבאה"ט בשם היד אהרן ע"ש ותמוה בעיני מאוד דהא בדינא דהרדב"ז שתי מצות לפניו אלא שהוא לא יעשה מהם רק אחת וכמ"ש אין חושש למצוה קלה או חמורה אלא המצוה הראשונה שתבא לידו יעשנה משמע דשתי מצות ניניהו ודמי ממש להסוגיא דמנחות דמצות מוספין דהאידנא ומצות תמידין דלמחר לפניו וא"א לו לעשות אלא אחד מהם ונ"ל להא דהמש"ל דאין לפניו אלא מצוה א' לעשות ומסופק אם לעשותה היום או למחר ואפילו לפי מה שהעתיק המגי' שם שנתן לו השר רשות לצאת ולהתפלל וכן העתיקו הבאה"ט שם דמשמע שגם למחר לא יוכל לעשות מצוה אחרת אלא להתפלל מ"מ ע"כ מ"ש שאח"כ יעשה מצוה חמור היינו תפלת יוה"כ שיש בה גם תפלת מוסף ונעילה ושאר ענינים ואכתי ב' מצות הם ועוד אני אומר דאפילו שתי תפלות של חול ב' מצות הם ול"ד למגילה דא"צ לקרותה אלא פ"א וכמ"ש המש"ל ובקיום יום א' סגי אבל תפלה שע"כ צריך להתפלל בכל יום א"כ כל יום הוי מצוה בפ"ע ואדרבה בכה"ג שב' מצות לפניו ואינו רוצה לעשות אלא א' דעת מהר"י מולכו דלא שייך כלל אין מעבירין וכמ"ש לעיל גם משמעות הרדב"ז בתשובתו שהעתיק הח"ל שבכל ב' מצות פסק כן וכ"מ ממ"ש הח"ל דמסתמא איירי הרדב"ז ממצות שא"א לעשותן ע"י אחרים. [שוב אינה ד' לידי ת' הרדב"ז וראיתי בח"ד סי"ג שבשאלה כתב להתפלל בעשרה ולעשות מצות ושיים איזה יום יבחר ללכת לביהכ"נ ובת' כ' שמורה א' הורה שילך בפורים שישמע קריאת המגילה והוא הכריע שמצוה הראשונה שתבא לידו ואין משגיחין אם היא קלה או חמורה שאי אתה יודע מתן שכרן של מצות ע"ש ומשמע להדיא דבכל מצות ס"ל כן ודוק] שוב דבר לא נחה דעתי ביישוב ק' הח"ל בכל זה וקמה גם נצבה ק' הח"ל על הרדב"ז:

וטרם נבא לייש' ק' זו צריכין לבאר בכמה מקומות שדברו מענין זה. והנה באו"ח סי' כ"ה כ' הב"י בשם הכ"י בטעם הקדמת טלית לתפילין דציצית תדיר דנוהג גם בשבת ויו"ט משא"כ בתפילין ועוד דמצות ציצית שקולה כנגד כל המצות ראוי להקדימה ואפ"ה פסק דאם נזדמן לידו תפילין קודם לטלית לא יעבור על המצות ויניח התפילין קודם הטלית הרי דאין מעבירין דוחה מעלת תדיר וראיתי להפמ"ג במ"ז סק"א נתקשה בטעמו של דבר כיון דאידי ואידי דאורייתא ניניהו אמאי נימא דאין מעבירין דוחה מעלת תדיר ומתוך כך כתב דבאמת לא שייך

כאן

כאן טעם דתדיר דתפילין מקודש ותדיר ומקודש איבעי דלא איפשטא במנחות שם ובזבחים דף נ"א ע"ב ופוסק הרמב"ם דספוקים הם ולזה כתבו הב"י והט"ז אסמכתא בעלמא ולכן אין מעבירין דוחה להקדים התפילין וטעמא דציצית קדמו לכתחלה משום מעלין בקודש כמ"ש בש"ע ומעלין היינו שהאדם נתעלה ממצוה לקדושה עכ"ד וכ"כ הבר"י אות ב' בשם מהר"א אלפאנדרי שנתקשה בדברי הב"י אלו דהו"ל תדיר ומקודש ותמהני מאוד דא"כ טעם השני דמעלין בקודש קשה יותר דאדרבה הו"ל מקודש קודם ולפי הנראה הם דברים הסכיים ובדברי הפמ"ג לכאורה הי' נראה לומר דודאי בכ"מ מקודש קודם אלא דכאן דאיכא מעלת תדיר נגד מעלת קודש וספוקים הם לכן טוב לבחור משום מעלין בקודש אלא דלפ"ז לא א"ש מ"ש בפמ"ג לעיל דלהרמב"ם דס"ל כסות יום פטור בלילה ולדידן לילה זמן תפילין לא הוי ציצית תדיר וא"כ תקשה דליקדמו תפילי' משום דמקודש קודם ובאמת צריך לעיין בד"ז כי מצינו כמה פעמים בגמרא מקודש קודם משאינו מקודש וכמה פעמים מצינו מעלין בקודש אבר בשביל זה צריך להקדים את שאינו מקודש וצריך לברר באיזהו מקום אמרינן מקודש קודם ובאיזה מקום אמרינן מעלין בקודש וכשנעיין בש"ס בכ"מ דאמרינן מעלין בקודש ולא מורידין והוא בברכות דף כ"ח ע"א שלא להעביר הנשיא אחר שנתמנה ובשבת דף כ"א ע"ב גבי נ"ח מוסיף והולך לב"ה משום מעלין בקודש וביומא דף י"ב ע"ב ובמגילה דף ט' ע"ב והוריות דף י"ב ע"ב משיח שעבר ממשיחתו אינו ראוי לכהן הדיוט וביומא דף ע"ג ע"א משיח מלחמה אינו משמש בכ"ה ובמגילה דף כ"א ע"ב שלישי שקרא ד' פסוקים משובח מעלין בקודש ובמנחות דף צ"ט ע"א לענין כריכות הציצית דלסיים בלבן משום מעלין בקודש ובדף צ"ט ע"א ובתמיד דף נ"א ע"ב גבי לחם הפנים מניחין על שלחן של זהב כיציאתו דמעלין בקודש ולא מורידין בכל הנך דוכתי איירי באדם אחד או בדבר אחד שהנו צריכין לעשות בו שיהיה המקודש יותר ושאינו מקודש וכן בדבר שבקדושה שצריכין לעשות בו המכובד יותר ושאינו מכובד כל כך שאנו צריכין להמשיך על זה ב' קדושות או ב' כבודים קטן וגדול ע"כ אמרי' מעלין בקודש שמעלין הדבר הזה מקדושה קלה לקדושה חמורה ומשעשינו בו החמורה אין להורידו אל הקלה וה"נ מי שמחויב לעשות ב' מצות שהם חובות הגוף שהחיוב חל על גוף האדם לעשותן הוי נ"כ כמו ב' קדושות שהרי מברכין אקב"ו ואע"פ שאין שייך לומר דאחר שעשה החמורה לא יעשה הקלה שהרי חובת הגוף הוא מ"מ לכתחלה עדיף לעשות הקלה קודם וה"נ ההוא דמגילה דף כ"א החיוב חל על הצבור לקרות עשרה פסוקי' ואם קראו מקודם ג' ג' פסוקים והשלישי ד' פסוקים אמרינן מעלין בקודש וכ"ל שזהו כוונת הפמ"ג שכ' שהאדם נתעלה וכו' ובזבחים דף פ"ט ע"א ובהוריות דף י"ב ע"ב דאמרינן מקודש קודם איירי בשני דברים שאין להם שייכות זל"ז ובמצות שאינם חובת הגוף אלא מצוה וחיוב שתיעשה הדבר הזה ולא שייך לומר על שום דבר שנתעלה לכן אמרינן דמקודש קודם ואפשר לומר בטעם הדבר דאיתא ביומא דף ס"ח ע"ב חזן הכנסת נוטל ס"ת ונותנה לראש הכנסת וכו' ומסיק בגמרא דף ס"ט ע"א דכלהו משום כבודו של כ"ג שמראין שיש כמה שררות למטה ממנו וה"נ זה כבודו של הקדושה החמורה שמראין שיש קדושות למטה ממנו ונתעלה הדבר הזה ממדרגה למדרגה כשיוצא מקדושה הקלה להחמורה וזה לא שייך כששני הענינים אין להם שייכות זל"ז כלל וצ"ל שהם לא כתבו על הב"י דהו"ל תדיר ומקודש אלא לפי מה דמשמע מדבריו דלא ס"ל כאן מעלין בקודש וע"כ ס"ל דבשני מצות חובות הגוף לא שייך זה וע"כ הקשו א"כ נימא דמקודש עדיף אכן לענ"ד אפשר לומר דאע"ג דלא ס"ל להב"י להקדים ציצית מהאי טעמא דאע"ג דתפילין יש בגופן קדושה מ"מ גוף האדם נתעלה בזה כמו בזה [וצריך לחלק לדידי' בין קה"ת למצות חובת בגוף] מ"מ מהאי טעמא גופי' לא אמרינן מקודש קודם דכיון דאין החיוב על הדברים שיעשו אלא חובות הגוף על האדם ולדידי' שתיהן מצות הן ואדרבה מצות ציצית עדיף לי' שקולה בכל המצות ותדירי וכמ"ש הב"י שם ועוד אפשר לומר שגם הב"י ס"ל דכאן שייך מעלין בקודש וחדא מתרתי טעמא נקיט וכפרט לפי מה שנראה מדברי הפמ"ג דתדיר דאורייי' ולא מעלין בקודש עדיף לי' למנקט טעמא דאורייי' [אלא שיש להקשות דבברכות שם אמרינן גמירי מעלין בקודש ובמנחות דף צ"ט ע"א ילפינן לה מקרא' ועכ"פ מדאורייתא הוא וצ"ע] ועכ"פ משמע דס"ל להב"י דהוי תדיר גמור ואפשר ס"ל כהרא"ש בסי' י"ח דכסות יום בלילה חייב או אפשר ס"ל כיון דעכ"פ מותר לצאת בלילה חייב או אפבר ס"ל כיון דעכ"פ מותר לצאת בלילה בציצית וגם בתפילין עכ"פ אין מורין להניח בלילה וממילא אידי ואידי שוים דלא שכיחי בלילה ולפעמים מקרי גם בלילה והוי שפיר ציצית תדיר משום שבת ויו"ט [ועמ"ש עוד מזה בעזה"י באו"ח סי' כ"ה ס"א] ומ"מ אין מעבירין דוחה אותה ויותר מזה ס"ל להב"י דאפילו בתפילין דאיכא מקרא מפורש להקדים ש"י לש"ר מ"מ אין מעבירין דוחה אותה וכמ"ש בשמו הב"י סי' כ"ח אלא דבהא לא קיי"ל כוותי' אבל בתדיר לא מצינו חולק עליו וסבירא לן דלא אמרינן אין מעבירין אלא אפי' היכי דאיכא טעם כללי להקדים הב' כגון תדיר או מעלין בקודש אמרינן דזה לא נאמר היכי דצריך לעבור על המצות אבל היכא דהקפידה התורה בפירוש להקדים זה אמרינן מקרא מלא דבר הכתוב אפילו היכי דצריך לעבור על אין מעבירין וכמ"ש הב"י בסימן כ"ה דמוטב שעבור על המצוה משיעבור אמאי דכתיב באורייתא משא"כ היכי דליכא אלא טעמא דתדיר וכדומה אמרינן אין מעבירין דוחה אותה וצ"ל דמ"ש הב"י והט"ז אסמכתא בעלמא ר"ל דסמכינן אטעם דתדיר קודם אבל מ"מ תדיר גמור דאורייי' הוא ואפ"ה אין מעבירין דוחה אותה וכהרדב"ז. ובסי' רס"ג ס"ג ובסי' תרע"ח איתא אם אין ידו משגת לנר חנוכה ולנר שבת נר שבת עדיף משום שלום ביתו ואמאי לא נימא אין מעבירין על המצות ומצות נ"ח בא קודם וכדאיתא בסי' תרע"ט וקשה בעיני לומר דשלום ביתו עדיף מתדיר וגם ממקרא מפורש להב"י ודוחה אין מעבירין וכן בסי' רע"א ס"ג בשאר צרכי סעודה כבוד יום עדיף מכבוד לילה ואם אין לו אלא חתיכה א' של בשר יניחנה ליום וקשה דהא אין מעבירין על המצות ומצות לילה בא קודם וכן בסי"א שם בקידוש היום והבדלה הבדלה עדיף דא"א בפת לע"ג דמצות קידוש היום בא קודם וכ"כ המ"א שם סק"א דאם אין לו אלא כוס א' ליו"ט ושבת של שבת קודם וע"כ איירי בשבת אחר יו"ט וכמ"ש הפמ"ג שם ולא אמרינן אין מעבירין וכר"ס תפ"ג כ' המ"א דמי שאין לו אלא ב' כוסות יקח לקידוש ולברהמ"ז ואמאי הא אין מעבירין על המצות ומצות כוס שני בא קודם כברהמ"ז ומשמע מכל הני דלא אמרינן אין מעבירין כשיש לשני דין קדומה וסתרו דבריהם אלו אהדדי. וראיתי להרב המ"ל שם דבתר דקפיא לי' ההוא דהרדב"ז הדר מפרק לה דהיכי דהמצוה ההוא גופה נעשית אח"כ באופן היותר משובח יש להמתין וממילא בההוא דמנחות דף מ"ט דתמידין ומוספין יש לומר דכחדא מצוה חשיבי דתרוייהו עבודת הקרבנות וכחד מצוה ניהו ע"כ לא שייך אין מעבירי אבל במצות שונות אין מעבירין קלה מפני החמור' ובהכי ניחא לי' מה שפסק התה"ד והרמ"א סימן תכ"ו ס"ב להמתין מלקדש הלבנה עד מו"ש ע"ש ולענ"ד אם אמנם בההוא דתה"ד והרמ"א יפה כ' מ"מ בההוא דתמידין ומוספין לא מסתבר לי לומר דכמצוה אחת חשיבי ולענ"ד אפילו תמידין דהאידנא ותמידין דלמחר לאו כחד מצו' חשיבי וכ"ש תמידין דהאידנא ומוספין דלמחר וכמ"ש המש"ל פ"ח מה' תמידין שהבאתי לעיל תדע דלדידי' אכתי דברי הרדב"ז אינם מיושבים דהא ע"כ מיירי ג"כ בתפלה דהיום ותפלה דמחר כמו שהביאוהו הבאה"ט והמגי' במשל"מ שם ומ"ש תפלות מתמידין הא תפלות נגד תמידין תקנוהו וגם כל הני דלעיל שהבאתי קשה לומר בהו דכחד מצוה ניהו. וחפשתי בש"ס במקום שאמרו אין מעבירין והוא בפסחי' דף ס"ד ע"ב קבל המלא ברישא ואח"כ מחזיר הריקן דאין מעבירין וביומא דף ל"ג ע"א דישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות ובדף נ"ח ע"ב מדינא בהאי קרן דפגע ברישא עביד ברישא ובדף ע' ע"א לענין ניזל ממצוה זו לראות מצוה אחרת ובמנחות דף ס"ד ע"ב להביא עומר מן הקרוב לירושלים ובכל הנך דוכתי יש לפנינו ב' דברים וכאשר נעבור על המצוה נצטרך לעבור מדבר זה ניזל לדבר אחר אפילו במנחות שם דמצוה אחת הוא מ"מ

נצטרך

נצרך לעבור מתבואה זו הקרובה ולהניחה ולילך להרחוקה וליקח ממנה לכן אני אומר דסברא זו של המ"ל צודקת בפ"ע דהואיל ובחד בהמה נינהו לא שייך אין מעבירין וכן בכל שכתבתי לעיל לא איירי אלא להניח נר זה או כוס זה לעשות בו מצוה אחרת גדולה מראשונה בזה לא שייך אין מעבירין אכן זה לא שייך אלא היכי דצריך חפץ לעשות בו המצוה ובלעדה אי אפשר לעשותה אבל מצוה שצריך לעשותה בגופו בלבד וא"צ שום חפץ לעשות בו המצוה כל שמניח מצוה זו לעשות מצוה אחרת אפילו גדולה הימנה שייך אין מעבירין וטעמא דמלתא נ"ל שבדבר שאי אפשר לעשותה בלא חפץ ועל גוף החפץ לא שייך חיוב דהחיוב אקרקפתא דגברא מנחא לכן לא שייך לומר על הכלי אין מעבירין וגם מעלין בקודש לא שייך שהרי אי אפשר לעשות בו שניהם לכן מוטב לעשות בו המקודש יותר דהיינו המצוה הגדולה ומילתא ההוא גברא המחויב בשני המצות אנוס הוא שאין לו במה לעשות המצוה הקטנה ולא שייך בו אין מעבירין אבל מצות שמחויב האדם לעשות בגופו בלבד מצוה הראשונה שבאה לידו מחויב הוא לעשותה ולא יעבור הימנה אפילו בשביל מצוה היותר גדולה שיבא לידו אח"כ והיינו דינו של הרדב"ז אפי' בב' תפלות וכ"ש בב' מצות נפרדים לגמרי. ונשאר לנו ליישב ההוא דמגילה דף ו' ע"ב דר"א בר' יוסי ס"ל דקורין המגילה באדר ראשון משום דאין מעבירין אע"ג דפרשה זו בעצמה נקראת אח"כ בשני ונ"ל דשם אין שייך לומר כן דאין בהפרשה ממש והמצוה הוא הקריאה שלנו והוי בכלל חובת הגוף הנעשה בלי חפץ דשייך בו אין מעבירין כדינו דהרדב"ז ובלא"ה לא דמי להכא דהתם לא ירויח כלל אם ימתין עד אדר שני ולא יעשה מצוה זו משובח יותר ולא מצוה אחרת גדולה מזו ודמיא ממש לההוא דהמש"ל הנ"ל בפ"א מה' מגילה דבמצוה אחת יעשנה תיכף כשיבא לידו. הנה נתבאר בעזהשי"ת שפסק הרדב"ז שריר וקיים וכ"כ המ"ל שם שדברי רדב"ז הם ש"ס ערוך במ"ק דף ט' ע"ב דבמצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים אל תפלם אלא מצוה שבאה לידך בין גדולה בין קטנה עשה וכפירש"י [וע"ש במהרש"א במ"א שהקשה על רש"י דמצינו בכמה מקומות דמצוה חמורה דוחה לקלה ולפע"ד שם דוקא כששתיהן עליו לעשותן עכשיו ורש"י איירי שלא ידחה עכשיו מצוה קלה בשביל מצוה חמורה שיזדמן לו אח"כ ומ"מ גבי מת מצוה משמע לי דאם ברור לו שיזדמן לו אח"כ מת מצוה דוחה עכשיו שאר מצות דמקרא ילפינן לה וגם גדול כבוד הבריות וכדאיתא במגילה דף ג' ע"ב ודוק] וכ"כ עוד רש"י בסוכה דף כ"ה ע"ב ד"ה שאל שביעי וז"ל אלמא מצוה קלה הבאה לידך אינך צריך לדחותה מפני חמורה העתידה לבא עכ"ל אלא דאין ראי' משם אלא דרשות לעשות כמו שירצה אכן משמע דרש"י ל"ד נקיט אלא דמשם לא מוכח יותר ע"ש ומ"מ מוכח דמוכרחים אנו להנך חילוקים שכתבתי דאל"כ לפשוט במנחות שם מההוא דסוכה ע"ש ואין להאריך יותר:

סוף דבר הכל נשמע דמקודם קודש לא שייך אלא בשני דברים נפרדים זה מזה ואינם חובת הגוף אלא חוב שיעשו הדברים אבל באדם אחד או חפץ א' שצריכין להמשיך עליו ב' קדושות וכן בב' מצות חובת הגוף אדרבה אמרי' מעלין בקודש ומ"מ אין מעבירין דוחה כל זה אלא דלא שייך אין מעבירין אלא כששתי מצות לפניו בין שרוצה לעשות שתיהן זא"ז או אחת מהן וצריך להניח מצוה זו או חפץ זה ליקח השני' שייך אין מעבירין וכן מצות הנעשות בגופו בלבד בלי שום חפץ לא יניח זו לעשות אח"כ השני' אבל בשתי מצות הנעשות בחפץ אחד יכול להניח חפץ זה לעשות בו אח"כ מצוה יותר גדולה וכן במצוה אחת כשיעשנה אח"כ באופן היותר משובח יכול להמתין לעשותה אח"כ. אבל כשאח"כ ג"כ לא יעשה באופן היותר משובח יעשנה עכשיו ולא ימתין. ובשני מצות נפרדות כ' המש"ל דיכול לעשות כמו שירצה או לעשות תיכף זו או לעשות אח"כ השני' ונלענ"ד דדוקא כשיש בזו מעלה שאין בזו ובזו מה שאין בזו כמו ההוא דתמידין ומוספין דיש בזה מעלת תדיר ובזה מעלת מקודש יוכל לבחור לו איזהו מעלה שירצה אבל כשיש לשניהם מעלה א' בשוה יעשה המצוה שבאה לידו עכשיו כמו במצוה א' דאין טעם לחלק בזה בין במצוה א' לב' מצות כנלפענ"ד בזה:

עוד יש לבאר דהנה בב' מצות כבר נתבאר מדברי הרדב"ז דאפילו המצוה השני' גדולה מזו לא יעבור על מצוה זו ויש להסתפק במצוה אחת כה"ג שצריך לעשות ע"י חפץ ורוצה לעשותה עתה ואח"כ יהי' לו חפץ יותר מהודר ויקיים מצוה זו באופן היותר משובח מה דינו וראיתי שכבר ישבו על מדוכה זו רבותינו גדולי האחרונים השבו"י ח"א באו"ח סי' ל"ד במי שהביאו לו אתרוג כשר לברך עליו ואח"כ יביאו לו יותר מהודר ופסק שימתין על היותר מהודר ובסי' ל"ז במי שהתחיל לדבק בכותל נרות חנוכה של שעוה ואח"כ הביא לו שמן זית ופסק דכיון שהתחיל לא יפסיק משום מצוה מן המובחר והמ"ל בת' סי' מ"ה חולק עליו ופסק דאפילו כשהתחיל לדבק נ"ח של שעוה יפסיק משום מצוה מן המובחר והשבו"י בח"ב סי' ל' הודה לו דיכול לפסוק אלא שפסק דאינו מחויב לפסוק הובאו דבריהם בקצרה בבאה"ט ר"ס תרמ"ח ור"ס תרע"ג ובשערי תשובה סי' תרנ"א ס"ק י"ז ור"ס תרע"ג שם והנה עמדתי על ראיותיו של השבו"י בח"א סי' ל"ד ואינם מוכרחות לפע"ד הראשונה מהא דאמרינן ביומא דף ו' ע"ב דלמ"ד טומאה דחוי' בצבור מהדרינן אטהורין מבית אב אחריני אע"ג דאיכא שהוי מצוה [והכי קיי"ל כמ"ש הרמב"ם פ"ד מה' ביאת מקדש הי"ד] הרי דמצוה מן המובחר עדיף ע"ש אפשר לומר דהתם איסורא איכא בטמאים אי איכא טהורים בבית אב אחריני ואפשר גם מחללין עבודה משא"כ היכי דליכא אלא מצוה מן המובחר ולכאורה יש משם ראי' להיפך דלמ"ד טומאה הותרה בצבור אי איכא טהורין בהאי בית אב טהורין עבדי ולא טמאים הרי דמודה דמצוה מן המובחר בטהורים ואפ"ה לא מהדרינן אטהורים מבית אב אחריני משום שהוי מצוה כיון דליכא איסורין בטמאין אלא שגם זה אפשר לדחות דהיכי דליכא טהורין בהאי בית אב ליכא מצוה מן המובחר כלל לדעתו כמו דאמרינן התם לאיכא דאמרי אליבא דר"נ דאפילו איכא טמאין וטהורין בהאי בית אב עבדי נמי טמאין דהיתר גמור הוא ובזה נדחה נמי מה שהביא בסנהדרין דף י"ב ע"ב שאם עברו השנה מפני הטומאה מעוברת דש"ה דאיסורא איכא ובלא"ה כיון דלכתחלה לא מעברינן משום זה וכמ"ש הרמב"ם פ"ד מה' קידוש החודש ה"ו אין ראי' דבדיעבד ודאי יוצא ואחר שעברוהו כדיעבד דמי ובזה נדחה נמי מה שהביא מהא שעושין סעד לעיבור שנה מפני הגדיים והטלאים וגוזלות שלא פרחו דכיון דלא מעברין בשבילם לבד אין ראי' ובלא"ה אפשר לומר דאין ראי' מעיבור שנה דכל עיקר עיבור שנה בשביל שיהא כל הדברים כתיקונן הוא. גם מה שהביא מב"ק דף פ' ע"א מי שנדר ליקח בית בא"י או לישא אשה אין מחייבין אותו ליקח מיד אין ראי' מהתם משום אומדן דעת הוא דאמדינן לדעתי' דלהגון לו נתכוין תדע דהא התם ספקא הוי אם יזדמן לו אחר יותר הגון וכה"ג כ' השבו"י בעצמו שם דאין משהינן אע"כ ש"ה משום אומדן דעתו ועוד שהרי בגמרא שם מביא ע"ז מעשה באשה שנשבעה כל מי שיבא איני מחזירתו ואמרו חכמים לא נתכוונה זו אלא להגון לה וע"כ דאמרינן דע"ז לא חל השבועה כלל וכמ"ש:

ומ"מ לענין דינא מסתבר כדבריו ובפרט דע"כ איירי שלא נקח האתרוג שאינו מהודר עדיין בידו דאל"כ היינו דינא דנ"ח דסימן ל"ז שפסק דיברך על של שעוה ואפשר איירי שלא הי' לפניו כלל רק תיכף כשהביאו לפניו אמר שאינו רוצה לקבלו ולא הראוהו לו כלל וא"כ אינו מעביר ידו מאתרוג הזה כלל וליכא אלא מה שמשהה מלקיים המצוה על זמן אחר ואני היינו ממש דינא דהתה"ד והרמ"א בסי' תכ"ו דימתין מלקדש הלבנה עד מו"ש לקיים מצוה מן המובחר וא"כ כיון שכן דעת התה"ד והרמ"א והשבו"י והמ"ל מי יבא אחריהם [ועיין במ"א סי' כ"ה סק"ב ובמש"ס] ובסי' ל"ז הביא ראי' דאחר שכבר התחיל לדבק הנרות של שעוה בכותל לא יניחם כדי לברך על שמן זית מהא דאמרינן ביומא שם אמר רב ששת מנא אמינא לה [דטומאה דחוי' בצבור] דתניא הי' עומד ומקריב מנחת העומר ונטמאת בידו אומר ומביא אחרת תחתי' ואם אין שם אלא הוא אומרין לו הוי פקח ושתוק קתני מיהת אומר ומביאין אחרת תחתי' ע"כ אלמא דדוקא משום דטומאה דחוי' אבל אי טומאה

הותרה

הותרה משום מצוה מן המובחר לחוד לא היו מביאין אחרת אחר שכבר התחיל בה עכ"ד ודברים אלו נראין כסותרין דבריו שבסי' ל"ד שכ' דלמ"ד טומאה דחוי' הצבור הוי להדורי אטהורין מצוה מן המובחר וכשם שמהדרינן אטהורין אפילו מבית אב אחריני ה"נ צריך להמתין על מצוה מן המובחר וא"כ הו"ל גם כאן כשם דמשום דטומאה דחוי' צריך להביא אחרת ה"נ משום מצוה מן המובחר ומדבריו אלו נראה כמ"ש אני לעיל דלר"ל דטומאה הותרה הוי מצוה מן המובחר ולר"ש עדיף ממצוה מן המובחר ועכ"פ משמע מדברי הגמרא דלהשהות ולהדורי מבית אב אחריני שוה כמו להביא זו שהיא בידו ולפמ"ש דלר"ל אפילו מצוה מן המובחר לא הוי ולר"ש איסורא איכא פשיטא דאין ראי' כלל למצוה מן המובחר גם המ"ל שם דחה ראיותיו ע"ש. וראיתי להמ"ל שם הביא ראי' דיניח של שעוה מהא דאמרינן ביומא דף ס"ב ע"א המפריש פסחו ואבד והפריש אחר תחתיו ואח"כ נמצא הראשון והרי שניהן עומדין וכו' ר' יוסי אומר מצוה בראשון ואם הי' שני מובחר ממנו יביאנו הרי דאע"ג דמצוה בראשון אם הי' השני מובחר יביאנו ה"נ אע"ג דמצוה בשל שעוה דראשוני' הם לו מ"מ כיון דשמן זית מובחר ידליקם ע"ש ולפמ"ש אין ראי' משם דשם שניהם קדושים ועומדים ליקרב והי' אפשר להקריב שניהם ע"כ המובחר עדיף דמה לו להשני ואין להם עסק זע"ז כלל משא"כ בכ"ה דשניהם אינם קדושים אלא הוכח הגוף לחוד להדליק כ"ה מאשר ימצא אפשר דלא ידחה מה שהתחיל בו וכלא"ה אפשר לומר דכיון ששם בידו שייך אין מעבירין וכבר כתבתי דמשום אין מעבירין דוחין מעלת תדיר ומקודש משא"כ התם לא שייך אין מעבירין דשניהם עומדין לפניו. ועוד הביא שם המ"ל ראיות לזה ודחה אותם השבו"י בח"ב סי' ל' וע"ש ואין להאריך בהם אלא שהביא המ"ל ראי' אחת משבועות דף י"א ע"ב פרה נפדית וכו' מצא אחרת נאה הימנה תפדה ור' שמעון ס"ל דאפי' שחטה ע"ג מערכתה תפדה הרי דאע"ג דעוסק בה תפדה ות"ק לא פליג אלא בשחטה ונעשית בהכשר ומשום גנאי וכמו שפירש"י הא לא"ה מודה וזה לענ"ד ראי' מוכרחת ומה שדחה השבו"י שם דמסקינן התם טעמא דפרה דמי' יקרים ופירש"י ולב"ד מתנה עלי' וליכא למילף מינה למקום דליכא תנאי אינו מובן לענ"ד דמשום דדמי' יקרים אתנו ב"ד שתצא לחולין ולא למיתה או לשריפה כשעשו אחרת. אבל לומר אתנו ב"ד שיקחו השני' שלא הוקדשה כלל לא שמענו לכן נלענ"ד שצדקו דברי המ"ל ובפרט שהשבו"י שם הודה לו שיכול לעשות כן אלא דס"ל שאינו מחויב ע"כ טוב לעשות כדברי המ"ל היכי שיש הידור למצוה זו בעצמה אבל משום בשביל מצוה אחרת לא וכמ"ש המ"ל שם בעצמו וגם כשהתחיל כבר בעשיית המצוה כמו בהדלקת הנרות מודה המ"ל ע"ש. שוב ראיתי שגם הראי' שהביא המ"ל ממנחות דף מ"א כולחת הי' דהתם אמרינן דשמואל אמר מתירין ציצית מבגד לבגד וכ' התוס' ד"ה רב אמר דאף דמחייב שמואל כלי קופסא כיון דאין לו אלא כדי ציצית אחת טוב שיתן באותה שהוא חפץ להתעטף בה ורש"י כ' בשבת דף כ"ב ע"א מבגד ישן לבגד חדש הרי דמשום מצוה מן המובחר מבטלין מצות הטלית הישן ע"ש ומה שדחה השבו"י שם דהתם נעשה כבר בבגד הישן מצותו בפ"א וכי מחויב לעשות מצותו בזה הבגד לעולם ודרך כ"א לשנות בגדיהם מישנים לחדשים ע"ש לא הבינותי דאע"ג דדרך לשנות בגדיהם מ"מ כיון דס"ל שגם כלי קופסא חייבים א"כ גם עתה שאינו לבוש בו חייב הוא ולרש"י אפשר שניהם אינו לבוש עתה ואפ"ה מותר משום מצוה מן המובחר וע"כ כדברי המ"ל. שוב ראיתי שגם מדברי הבר"י סי' תרע"ג אות ג' משמע שמסכים לדברי המ"ל ע"ש:

עוד יש לדבר בענין זה דהנה הבר"י שם הביא בשם מהר"י מולכו שנסתפק במי שיש לו טלית של שבת וטלית של חול ונזדמן לו בחול טלית של שבת אם יכול להניח טלית של שבת וליקח של חול אי שייך בזה אין מעבירין מאחר דאפילו במצוה אחת שייך אין מעבירין וכנ"ל ופשט לה מדברי המ"א סי' כ"ה סק"ד דמי שמניח ט"ק ותפילין בביתו וט"ג בביהכ"נ ונזדמן לו בביתו הט"ג קודם התפילין א"צ להתעטף בו קודם כיון שאין דעתו ללבשו כאן ומזה למד דה"ה לזה כיון שאין דעתו ללובשו היום עד שבת אין בזה משום אין מעבירין עכ"ד. והנה המ"א שם סיים וז"ל דומה לזה כ' סי' קס"ח סס"א עכ"ל וכוונתו למ"ש הרמ"א שם דאם אינו רוצה לאכול אלא מלחם אחד יבצע עליו ואין לחוש לשני אע"פ שחשוב או חביב עליו ע"ש ויש לתמוה ע"ז מש"ס דמנחות הנ"ל דשייך אין מעבירין גבי עומר אע"ג דודאי לא יקריב אלא מאחד וע"כ כשמקריב מן הרחוק אינו רוצה בהקרוב וכן בכל דוכתי במצוה אחת ע"כ שאינו רוצה לעשותה אלא בדבר זה וע"כ גם התם יש טעם בהקפדתו לעשות ברחוק דוקא דלאו בשופטני עסקינן שיניח הקרוב ויביא ממרחק לחמו וע"כ יש לו איזהו טעם לזה אלא דאין בטעם הזה משום הידור מצוה ואפ"ה שייך אין מעבירין ודברי רמ"א יש ליישב בפשיטות דלא שייך שם כלל אין מעבירין דאין מצוה כלל לאכול ואלו רוצה אינו אוכל כלל ולא שייך אין מעבירין כלל אלא דיש לפת זה דין קדימה משום חשיבותו ואינו מחויב לאכלו משום חשיבות זה אלא דכשרוצה לאכלו עם פת אחר יברך ע"ז ולכן לא מצינו בשום מקום אפילו יש לפת אחד דין קדימה או עכ"פ היכי ששניהן שוים והאחד מונח קרוב לו יותר שצריך להקדים הקרוב לו משום אין מעבירין וע"כ דלא שייך כלל אין מעבירין בזה אבל היכי דשתיהן מצות ושייך אין מעבירין א"כ שצריך ליקח תחלה ההוא שמונח לפניו לכן גבי ליל פסח בסי' תע"ג ס"ד צריך להקפיד שלא יעבור על המצות וכה"ג א"כ דאפילו אינו רוצה לאכול מזה עתה שייך אין מעבירין וכההיא דמנחות הנ"ל וא"ש. וראי' לזה מדברי הט"ז והמ"א בסי' רע"ד שכ' בשם הב"ח דכשמניח בליל שבת הפת שרוצה לבצוע עליו למטה הוא מעביר על המצות ומשמע שם דמיירי שהפת הב' לא יבצע עליו עד למחר שהרי א"כ הביא המ"א ברש"ל נהג לבצוע על שתיהן וע"כ עד כה מיירי שלא בצע אלא זה לבד ולא מסתבר לפרש שבצע את הב' א"כ שלא בשעת ברכת המוציא אלא שרש"ל נהג לבצוע על שתיהן בשעת ברכה דא"כ הי' להם ליתן לכו עצה שלא יעביר על המצוה שיאפה פת גדול שיספיק לו בזה בלבד ולא יבצע אלא זה ובזה לא יעבור על המצוה אע"כ דלא ס"ל תקנה זו וגם א"ל שהם מיירי שאין לו קפידא איזהו יבצע עתה ואיזהו יניח לסעודת הבוקר אלא שרוצה לבצוע על התחתונה מטעם הקבלה ולכן שייך אין מעבירין משא"כ כשמקפיד ליקח את זה דוקא ולהניח השני דא"כ הי' להם לתן לכו עצה זו שיעשה שתי החלות אינם שוות ויקפיד לעשות זה לסעודת הלילה וזה לסעודת היום כנהוג בזמנינו ובזה לא יעביר על המצוה כשיקח התחתונה אע"כ דס"ל דאפ"ה שייך אין מעבירין. אלא דלפ"ז יקשה דברי המ"א סי' כ"ה סק"ד איך למד מדברי רמ"א אלו לטלית דע"כ מודה דשייך בו אין מעבירין מדלא יהיב טעמא אלא משום שאין דעתו ללבשו כאן וגם איך יתרץ גמרא זו דמנחות. ולכן נלענ"ד דס"ל להמ"א דציצית כיון דלאו חובת גברא הוא ואע"ג דמ"מ מצוה איכא ללבוש טלית מצויין כדאיתא בסי' כ"ד זה לא שייך אלא כשאינו לבוש כלל ציצית אבל כשלבוש כבר בגד אחד עם ציצית ודאי א"צ ללבוש יותר ואפילו למצוה אין מורין לו ללבוש יותר מטלית אחד אלא דמ"מ כשרוצה ללבוש יותר מקיים בכל טלית מצוה בפ"ע ומברך אקב"ו לכן כ"ז שאינו רוצה ללבוש בגד יותר לא שייך אין מעבירין ודמי לדברי רמ"א דסי' קס"ח [ונ"ל דלכן לא כ' המ"א וראי' מסימן קס"ח אלא ודומה לזה וכו' דלכאורה יש לדחות דכאן מ"מ דומה הוא וכמ"ש] אבל כשרוצה ללבוש עוד טלית הוי מצוה ושייך בו אין מעבירין וכמ"ש ובזה לא דמי לפת דאפילו רוצה לאכול משניהם לא שייך בו אין מעבירין דליכא מצוה כלל משא"כ בציצית וא"ש. שוב ראיתי דאפשר לחלק בפשיטות דבשני מצות שאין להם שייכות זה לזה וצריך לעשות שתיהן ואין נ"מ אלא איזהו יקדים ואיזהו יאחר כל שאינו רוצה לעשות עתה מצוה א' מאיזהו טעם שיש לו יכול לעשות השני' ואין בזה משום אין מעבירין אבל במצוה א' וכשיקיימנה בחפץ זו לא יקח השני לא שייך לומר שאינו רוצה ליקח חפץ זה עתה דכיון דמ"מ רוצה לקיים מצוה זו עתה ויכול לקיימה בחפץ זה כמו באידך יקח אותו שלפניו ולא יעבור על המצוה והמ"א דימה דין שלו לדברי רמ"א בסימן קס"ח דכמו דהתם שאין

שם

שם אלא דין קדימה לא אמרינן זה היכי שאין רוצה לאכול השני עתה ה״ה כאן שיקיים ב׳ המצות וליכא אלא דין קדימה אע״ג דכאן הוא משום אין מעבירין מ״מ דין קדימה הוא ולא שייך היכי שאין רוצה לקיים השניה עתה וזה נראה לי עיקר ולפי זה ה״ה בב׳ מצות של חובה כל שיקיים שניהם ואינו רוצה לקיים מצוה זו עתה מאיזהו טעם שיש לו לא שייך אין מעבירין וע׳ מה שוד בעזהש״י שכתבתי באו״ח סי׳ כ״ה ס״ב:

ומעתה הכר״י שלמד מדברי המגן אברהם אלו למי שרוצה ללבוש טלית של חול ונזדמן לו של שבת צריך עיון דלכאורה לא דמי דכיון דמ״מ רוצה ללבוש עתה בגד מצויין ואיכא מצוה בלבישתו וכה״ג ושייך בו אין מעבירין ונ״ע אכן אם נזדמן לו להיפך היינו טלית של חול בשבת כיון דמסתמא טלית של שבת מהודר יותר וכבר כתבתי דמשום הידור מצוה זו אין מסניחין באין מעבירין וכמ״ש הא״ל בשם רש״י דטלית חדש לגבי ישן מקרי מצוה מן המובחר וכ״ש אם הציצית גופייהו הם מהודרים יותר כגון דבאחד הציצית שלימים ובאידך איגרדמי הציצית אלא שנשאר כדי עניבה ודאי דיקח המהודר יותר ולא אמרינן בזה אין מעבירין ומ״מ למדנו מדברי הב״ח והט״ז והמגן אברהם דבשעודת שבת שייך אין מעבירין ומעתה יש להסתפק אם הלה אחת יש לה דין קדימה ע״פ המבואר בסימן קס״ח והשני׳ מונח סמוך לו אי אין מעבירין דוחה דין קדימה או לא. ולכאורה משמע מדברי הב״ח והט״ז והמגן אברהם אלו דשייך אין מעבירין אפילו בכה״ג דאל״כ היה להם למן לנו עלה שיעשה הלה של בלילה גדולה מהשני׳ המונח עלי׳ ויהיה לה דין קדימה ולא יהיה שייך אין מעבירין ואע״ג דכבוד יום עדיף ואפשר דמשום זה יש לעשות חלת יום גדול מחלת לילה מ״מ יכול להניח הלה אחרת ללחם משנה ולא חלת הבוקר ויהיה קטנה מחלה שרוצה לבצוע עלי׳ או אינה נקיי׳ כמותה וע״כ דאפ״ה שייך אין מעבירין אלא דע״כ קשה אמאי כתב בסי׳ רע״א ס״ט ובסימן רל״ט ס״ע דיכסה הפת בשעת הקידוש והבדלה או לא יביאנו כלל דאל״כ צריך להקדימו הא יש תקנה שינחנו רחוק ממנו ולא יצטרך להקדימו משום דאין מעבירין ומזה משמע דאפ״ה צריך להקדימו ונ״ל דאה״נ דאם עבר והניח לפניו קרוב לו את שאין לו דין קדימה בשבת ויו״ט דלא יעבור על המצוה אלא דיש לו דין קדימה להניחה בפניו סמוך לו ולברך עליו ובזה נתיישבה ההוא דסי׳ רע״ד דאע״פ שיש להגדולה דין קדימה מ״מ כיון שהקטנה מונח למעלה צריך לברך עלי׳ והתוא דסי׳ רע״א ורל״ט לכתחלה אסור לו לעבור על דין קדימה ויכסה הפת או יסירנה מעל השלחן כנלענ״ד.

ומזה יש לעיין מה שנוהגין אנשי מעשה שאין אוכלין בז׳ ימי הפסח אלא מצה משומרת משעת קצירה ואין להם ביום ז׳ בבוקר רק מצה אחת ומניחין ללחם משנה מצה אחרת שאינה משומרת משעת קצירה והיא נקיי׳ יותר מהמשומרת ויש לה דין קדימה כמבואר בסי׳ קס״ח ס״ד ואע״פ שאינו רוצה לאכול השאינה משומרת מ״מ הוי כדין המבואר שם ס״ה בנזהר מפת של עכו״ם ויש על השלחן פת עכו״ס נקיי׳ ופת ישראל קיבר יסלק פת עכו״ם מעל השלחן ואם אורח מיסב אצלו שאינו נזהר וא״י לסלקו מפני האורח יברך עליו דלא דמי למ״ש רמ״א ס״א דכשאינו רוצה לאכלו לא שייך דין קדימה וכמ״ש המגן אברהם ס״ק י״ב דאם מנפשו היה אוכלו יותר משאינו נקי אלא שמניח משום פרישות מעלת המצוה דוחה את הפרישות ע״ש וממילא גם כאן כיון דע״כ מונח על השולחן ללחם משנה וגם ב״כ רוצים לאכול ממנו מחויב להקדימו דפשיטא דלא גרע מצה שאינה משומרת משעת קצירה מפת עכו״ם לנזהר בו ע״כ יש לזהר לכתחלה שיהיה לו מצה משומרת גם ללחם משנה ואם אין לו צריך לכתחלה להניח השאינו משומרת הנקיי׳ למעלה ויברך עלי׳ ואם עבר והניח למטה לכאורה אע״פ שעבר על דין קדימה מ״מ צריך לברך על המשומרת אע״פ שאינה נקיי׳ משום אין מעבירין אלא דלפמ״ש לעיל דכל שעושה משום הידור מצוה זו לא שייך אין מעבירין גם כאן לא שייך אין מעבירין ונ״ל דההוא דסימן רע״ד דלכתחלה אסור לו לעשות באופן שיצטרך לעבור על המצות אבל בדיעבד כשהניח קטנה או אינה נקיי׳ למעלה יבלע מהתחתונה משו׳ הידור מצוה וה״נ צריך לבצע על שאינה משומרת ונ״ע בכ״ז:

סיימתי בעזהש״י יום ב׳ ט״ז טבת פה מאנריב שנת התרל״ז לפ״ק:



סדר והנהגות הנשאל עם השואל באו״ה ראשון

סדר הנהגות באו״ה ראשון אות א׳ ב׳ ג׳

א השואל לא יהי׳ קטן. ולא יפה עושין ששולחים נערים קטנים שלא פתחו פיהם עדיין. חדא שאין נאמנות לקטן כאיסור תורה עט״ז יו״ד סי׳ א׳ אות ט״ו ופריי שם ובתב״ש שם אות ס״א וס״ב דמירתת מהני מ״מ בעינן חריף שיודע להזהר ואין מוחזק ברוע מעללים וכ״ש לשלוח מכפר לעיר דל״ש כ״כ מירתת ואף (א) בדרבנן יש דיעות אי דוקא בידם עאו״ח סי׳ תל״ז ס״ד ופריי שם גם השאלה משתנית לפי דברי השואל ע״כ יש לזהר בזה:

ב המו״צ אם הוא פתית מינ״ש יראה אף חריף וכפולפל אין ראוי להורות ואם הוא ינ״ש ולא הביא ב״ש דהוי קטן לענין עדות כמבואר בחו״מ ודוכתי טובי אפשר דראוי להורות עח״מ סי׳ ז׳ בסמ״ע אות ט׳ ומשמע התם אף בשלשה קטנים כשרין לדון וה״ה שהוראה באו״ה אחד. ושתוי יין עיין סמ״ע שם אות י״א מיקל ביינות שלנו ברביעית אבל שכור לא ועט״ז שם ובתה״ד סי׳ מ״ב צידד בזה וכתב דמשמע שאין לחלק ועאו״ח צ״ט במ״א א׳ דסעודת שמחה אף יין בתיך המזון אין להורות ודבר המפורש בתורה שהצדוקין מודין בו אין איסור ער״מ ה׳ (ב) ביאת מקדש ורוב הוראות שלנו אין צדוקין מודים ע״כ יש לזהר אף בשאר משקין אם מרגיש בעצמו:

ג הרב יזמין מקום מיוחד כשיראה שהוא חמץ יניחם שם ולא יטלטלם ביו״ט חק יעקב סי׳ תמ״ו אות ד׳ ומ״ש דרוב הם חומרות א״י מה בכך דמ״מ אסור בהנאה ואין ראוי לכלום וכמו המקדש (ג) באיסורי הנאה דרבנן ובא״ר שם ד׳ הראה לשל״א ה׳ וש״ח ז׳ כ״ז בידו רשאי לילך ולהניח במקום שירצה י״ל זה במוקצה (ד) שיש בו צורך משא״כ זה אסור בהנאה ופריי לה׳ פסח כתבנו מזה. ובפריי ליו״ד סי׳ צ״ט בשפ״ד אות י״א הארכנו בענין זה ועיו״ד רס״ו בסכין של מילה. ואף דאין מוקצה לחצי שבת זה בסר המוקצה אח״כ משא״כ כשעדיין מוקצה הוא וא״כ ה״ה בשבת כל השנה בב״ח דאסור בהנאה ישליך מיד כשאומר המורה אסור (ה) ובאסורי אכילה רשות להניחם במקום שירצה כבשל״א וש״ח. ועצמות שנתפרקו בשבת ומראין לחכם הוי נולד עמ״א ש״ח מ״ט ובתצ״ה ז׳ ישליך מיד למ״ד נולד אסור בשבת או ביו״ט ואם ראוים לכלבים למ״ד (ו) נולד מותר כו׳. עמ״א תמ״ו אות נ׳ וט״ז סי׳ (תנ״ד) [צ״ל תצ״ח] ט׳ ומ״א וא״ר ח״י

גנזי יוסף

(א) **בדרבנן** יש דעות. הנה הרב רמ״א כ׳ ביו״ד סימן קכ״ז סס״ג וז״ל ואם מעיד על איסור דרבנן להקל ולא אתחזק איסורא כגון בדיקת חמץ נאמן דהימנוהו רבנן בדרבנן אבל אם אתחזק איסורא אינו נאמן כלל עכ״ל והמג״א ס״ס תל״ז הקשה עליו דחמץ אתחזק איסורא אלא שנאמני׳ משום שהוא בידם ומשמע דמודה לי׳ דבשאר דוכתי היכי דלא אתחזק איסורא נאמן אפילו אינו בידו ובאשל אברהם שם כתב דרמ״א מיירי בבית שאין משתמשין בו תדיר ע״כ לא מקרי אתחזק וקמ״ל דבכה״ג נאמן אפילו להעיד אבל היכי דאתחזק נאמן לומר שהוא בדק כיון שהוא בידו אבל להעיד אינו נאמן ע״כ ואני תמה ע״ז דמדברי הרמב״ם והטור שהביא שם לעיל מזה מבואר דבדבר שהוא בידו נאמן להעיד דהא משמע דאיירי נשתם בתים דמיירי בגמרא דאתחזק בהו איסורא וכ׳ דנאמן להעיד וכ״מ מדברי הפוסקים ביו״ד סי׳ קכ״ז ס״ג ע״ש וס״א גבי ע״א כשהוא בידו נאמן להעיד וצריך לפרש דהפמ״ג ר״ל דודאי נאמן להעיד במנו שיכול לומר בדקתי אבל היכי דידעינן בודאי שלא בדק או שלא הי׳ יכול לבדוק אינו נאמן להעיד בדאתחזיק איסורא אכן בשאלות או״ה רובם לא אתחזק איסורא ומשמע דלכ״ע נאמן בדרבנן ול״ע אכן לדינא דברי הפמ״ג כאן נכונים דאין לשלוח ע״י קטן משאר טעמים שכ׳: (ב) ביאת מקדש. ח״א ה״ג ועיין ביו״ד סי׳ רמ״ב סי״ג בהג״א ועו״ז וש״ך שם: (ג) באיסורי הנאה. ובאה״ע סי׳ כ״ח סכ״א פסק הש״ע דבאיסורי הנאה דרבנן לגמרי שאין לו עיקר בדאורייתא מקודשת והב״ש ס״ק כ״ב הניח בצ״ע דמ״מ כיון דמדרבנן אסור אינו נותן לה כלום כמו המקדש לפני פסולי עדות דרבנן דאינה מקודשת וכן המקדש בדבר שאין לו בו אלא קנין דרבנן דמקודשת ע״ש והנה בפסולי עדות דרבנן פסק הש״ע סי׳ מ״ב ס״ה דהוי ספק קידושין וגם בדבר שאין בו רק קנין דרבנן לא ברירא כולי האי דמקודשת דאורייתא וכמ״ש הב״ש סי׳ כ״ח סק״ו ע״ש והארכתי בזה בעזהש״י במ״א אין כאן מקומו ועכ״פ לעיקר קושיית הב״ש על מה שפסק הש״ע דמקודשת ודאי דמ״מ יהא ספק קידושין ומעתה אפשר לומר דדעת המ״י דבעולם ס״ל דבדבר שאינו אלא חומרא ומדינא מותר לענין איסור טלטול אוקמוה אדינא וסומכין על הפוסקים המתירין איסור משהו בהנאה או באכילה ובפרט שהח״י בשעת המחבר בא״ע קאי כנודע שלא ראה את הב״ש וכפנים בא״א סי׳ תמ״ו סק״ה כ׳ כיון שקבלו עלינו מוקצה הוי ולענ״ד אפשר לומר דלענין מוקצה לא קבלו עלינו ודומה קצת לעשה השוחט ספק טרפה דפסק בחו״מ סי׳ ש״ו ס״ה דאע״ג דהבהמה אסורה יכול השוחט לומר קים לי כמאן דמתיר ופטור מלשלם ואפילו לפמ״ש הש״ך שם סק״י דהיכי דהאיסור מבואר לנו חייב היינו משום דפשע וכאן לא שייך זה וגם אפשר לדמותו להא דאיתא ביו״ד סי׳ ק״ל סי״ב ובש״ך שם סקכ״ד שאילתו ליושבת על דם טוהר תולה בה אפילו בזה״ז דאע״ג דהחמירו שלא לבעול על דם טוהר לענין שלא תגיל על חברתה לא החמירו ה״נ י״ל דלענין מוקצה לא החמירו וכה״ג כ׳ המג״א סי׳ שכ״ג ס״ק י״ד דיבש בינש שנתערב מותר להשליך א׳ בשבת דכיון דאינו אלא חומרא לא הוי כמתקן גם אפשר לומר דרוב חומרות שלנו לא נתפשטו בכל העולם אלא במדינתינו וכיון דאיכא מאן דחזי לי׳ לא הוי מוקצה וכמ״ש המג״א ס״ס ש״ח דהנודר הנאה מככר מותר לטלטלו כיון דחזי לשאר בנ״א ע״ש ולע״ג דבכ״ד אין לפנינו מי שראוי לו מ״מ ס״ל דלא החמירו בטלטול כנ״ל לפרש סברתו אכן גם הא״ר אינו מסכים כן לדינא ע״ש שכ׳ שאינו נכון: (ד) שיש בו צורך. עיין בפנים סי׳ רס״ו בא״א ס״ק י״ט ובסי׳ ש״ח סק״ז ובסי׳ שנ״א סק״ד דאין זה מוסכם ודעת הרמ״א והא״ר דכל מוקצה שהוא בידו יכול להוליכו למקום שהוא רוצה ואזיל הא״ר לטעמו וי״ל שגם הפמ״ג אין כוונתו להקשות על הא״ר אלא לדינא קאמר ואי״ה יבואר במקומו להלכה: (ה) ובאיסורי אכילה. הנה באיסורי אכילה שהיו אסורים באכילה מע״ש משמע דלכ״א לא הוי מוקצה כלל כיון שהי׳ ראוי ועומד לעכו״ם או לכלבים ועיין בסי׳ שכ״ד ס״ז וכמ״א סימן ש״ח ס״ק כ״ו מבואר כן וכן עצמות שנתפרקו מע״ש אם ראוים למאכל בהמה כמבואר בסי׳ ש״ח סכ״ט אלא כשנתפרקו בשבת תלי במחלוקת אי נולד שרי כמ״ש המ״א שם ס״ק מ״ט וכן דבר שנאסר באכילה בשבת כמ״ש בסימן תמ״ו סק״נ ומשמע דבמאכל בהמה אפילו שלא לצורך כלל מותר בטלטול כמו אוכל אדם וכ״מ בסימן ש״ח ס״ד שכתב סתם אוכלים משמע אפילו מאכל בהמה גם לא מצאתי בשום מקום לחלק גבי מאכל בהמה בין לצורך או שלא לצורך ומעתה לא ידעתי במה מיירי כאן אי׳ בשהי׳ אסור באכילה מע״ש א״ל לומר דמותר להניחם במקום שירצה כבשל״א וש״ח דהיינו כיון שהוא בידו כמבואר בסי׳ שנ״א כמ״א סק״ה ובסימן ש״ח ס״ג אלא דלכתחלה אתר לטלטלו אפילו שלא לצורך ואי מיירי שנאסר בשבת ולמאן דאוסר נולד או ביו״ט הא לקמן נסתפק בזה אי מותר לטלטלו לאיזהו מקום שירצה ומשמע דר״ל כשעודם בידו דאל״כ פשיטא דאסור ול״ע כוונתו בזה ועיין באו״ח ס״ס תל״ז. ויש להסתפק דבר שהי׳ בחזקת כשרות ובשבת נודע שהי׳ אסור מע״ש אלא שלא היינו יודעים או שלא הי׳ בע״ש חכם להורות ובשבת הורה חכם שהוא אסור אי אמרינן איגלאי מלתא למפרע דמע״ש הי׳ עומד לכלבים או כיון שלא ידע מזה לא הי׳ דעתו למסדיא לכלבים מע״ש והוי נולד ול״ע ועי״ל אות ה׳: (ו) נולד מותר וכו׳. ר״ל מותר לטלטלו

לטלטלו ור"ל דלמ"ד נולד אסור לא שייך לחלק בין ראוים לכלבי' או לא אלא דלמ"ד נולד מותר אם ראוים לכלבים מותר לטלטלו ודוק: (ז) סימן י"ח וט"ז. ובש"ע של הגאון מהרש"ז תולק וס"ל דדוקא בבכור אין רואה לעצמו וע"ש הטעם ואי"ה שם יבואר להלכה: (ח) גיטין ג'. ל"ל ב' ע"ב וכ"כ גם התוס' בגיטין שם ד"ה ע"א נאמן ע"ש: (ט) באיסור דרבנן. לכאורה יש לפשוט ספק זה ממ"ש הב"ש סי' ע"ו סק"כ וסי' קנ"ח סק"א דאין ע"א נאמן להעיד לאיש שמתה אשתו אע"ג דלא הוי אלא חדר"נ אלא דהפ"ך ביו"ד סי' ר"א ס"ק י"ד כ' דלעבור על החרם הוא דאורייתא ע"ש ועיין באחרונים בא"ע שם ול"ע: (י) חדא הוא. מאוד תמהני ע"ז דאקבע איסורא היינו ב' חתיכות א' של חלב ואחת של שומן שיש בודאי כאן איסורא בא' מהן וכדאיתא בכריתות דף י"ח ע"א ובכמה דוכתי ולענין ע"א נאמן באיסורין לא מקרי כה"ג אתחזק איסורא וכמבואר בדברי רמ"א ביו"ד סי' קכ"ז ס"ג ע"ש והש"ך שם ס"ק כ"ז דאע"ג דלענין סד"ר ואתחזק איסורא כ' הש"ך בסי' ק"י בדיני ס"ס אות כ"א דכה"ג מקרי אתחזק איסורא מ"מ לענין נאמנות ע"א בעינן דוקא אתחזק איסורא בהאי חתיכה וא"כ מכ"ל דלענין הוראה לעצמו מקרי זה אתחזק איסורא טפי מסתבר לדמותו לנאמנות ע"א דלא מקרי כה"ג אתחזק ויותר יש לתמוה דלענין הוראה לא שייך אקבע איסורא כלל דאם נתערב ב' חתיכות א' איסור ודאי וא' היתר ודאי לא שייך הוראה בזה דודאי שניהם אסורי' מספק ואם א' מהם ודאי אסור ועל הב' יש איזה ספק שצריך לשאול עליו לחכם א"כ מה לנו בהוראה זו דהא ע"כ לא יאכל אפילו א' מהשת ספק ואם א' מהם ודאי מותר ועל הב' יש ספק א"כ לא אתחזק איסורא כלל כיון דליכא ודאי איסור ופשיטא דיכול להורות דשניהם מותרים לא יהא אלא חתיכה א' שיש בה ספק ובשביל שיש אצלה חתיכה היתר לא גרע וכן אם יש להורות היתר בשניהם ע"י ביטול לא מקרי אתחזק איסורא ואם נתערב חלב הקיבה עם שומן הדקין ובדומה והוא אומר שמכיר בזהו שומן הדקין ומותר אין זה הוראה אלא עדות וגם מלתא דעבידא לגלויי הוא דכל הבקי יכיר זה וע"כ הפמ"ג מיירי כאן מעדות ע"א שמעיד שזהו המותרת וא"כ הוא סותר דברי רמ"א הנ"ל ודברי רמ"א מיוסד גם להלכה מהרבה פוסקים כמבואר למעיין ול"ע: (יא) איך נאמן המורה. ולענד"נ לתרץ דהנה התוס' בגיטין דף ב' ע"ב ד"ה ע"א והרמב"ן והרשב"א שם וביבמות דף פ"ח ע"א ועוד פוסקים אחרים הקשו דנילף מנדה דכתיב וספרה לה לעצמה דע"א נאמן אפילו באתחזק איסורא שאפילו פירסה נדה עמו במטה נאמנת לומר שפסק הדם וטבלה ותירצו דנדה לא מקרי אתחזק איסורא דעביד הדם ליפסק ואע"ם דמ"מ צריכה טבילה זה בידה הוא וכל שבידה נאמנת אפילו אתחזק עיין בדבריהם ורמז להם הפמ"ג לעיל מזה והשתא עדיין קשה הא דקיי"ל בסי' קפ"א ס"ב דנאמנת אשה לומר כזה ראיתי ואבדתי ואם היא מראה טהור טהורה ומסתמא נמי מיירי אפילו ראתה לפנינו ובהרגשה ואמאי נאמנות הא רוב רואות דם טמא וכמ"ש החוו"ד ס"ס ק"ל וקיי"ל דרובא עדיף מחזקה והאיך נאמנות נגד הרוב ועוד דקיי"ל חזקת דם שבא בהרגשה וכמו שהאריכו בזה הפוסקים והאחרונים עיין בסדרי טהרה סי' קפ"ג ובכמה דוכתי וא"כ הא דקיי"ל דבר תורה היכה טמאה עד שתרגיש ומסתמא נמי מיירי אפילו פירסה נדה עמו במטה וכמ"ש הרמב"ן שהבאתי לעיל ואמאי נאמנת לומר שלא הרגישה נגד החזקה ונילף מהכא דע"א נאמן אפילו אתחזק איסורא ול"נ דבאמת ילפינן דאפילו איכא רוב איסור וע"א מעיד דדבר זה מן המיעוט הוא דנאמן כיון שאינו סותר הרוב דמודה דעדיין רוב אסורים וגם אנחנו ידענו דהמיעוט מותרים והוא בא לברר המיעוט מתוך הרוב בזה נאמן ע"א ואם היו ב' חתיכות איסור וא' היתר ונתערבו אע"ג דרובא דאיתא קמן הוא ועדיף מרובא דליתא קמן וכדאיתא בחולין דף י"א ע"א אפ"ה נאמן ע"א לומר חתיכה זו מותרת דלא חלקו הפוסקים ומשמע דבכל גווני נאמן לומר חתיכה זו אסורה וזו מותרת אלא דוקא לומר דנשתנה החזקה ממה שהיה ויצאה חתיכה זו מאיסור להיתר הא אינו נאמן ומעתה בבכור אע"ג דאתחזק איסורא מ"מ הכל רואין שיש בו מום והכל יודעין בעל ידי הרבה מומים בכורים ניתרים ועל ידי הרבה אין ניתרים ואע"פ שיש לו חזקת תם ומסייע להנך שאין בכורים ניתרים על ידם מ"מ לא עדיף מרוב ונאמן ע"א לומר שמום זה הוא מהנך שהבכור ניתר על ידם וכן גבי שחיטה הכל ראו שנשחטה וגם נאמן על זה משום שבידו היה והכל יודעין שעל ידי רוב שחיטות יוצאין הבהמות מחזקת איסור שלהם ולו יהא דכיון בנולד ספק הוי מחצה על מחצה והחזקה מסייע לאיסור מ"מ לא עדיף מרוב איסור וכיון דמ"מ איכא קצת כשרות כה"ג נאמן ע"א להעיד שזהו מן הכשרות אלא כיון דמ"מ איכא חזקת איסור לא יורה לעצמו משום חשדא וכן להנך פוסקים שכתבו טעם אחר אהא דע"א נאמן באיסורין ולא ס"ל כלל דילפינן מנדה ע"ש בפוסקים מ"מ מהנך טעמי שנאמן להעיד דחתיכה זו מותרת וזו אסורה נאמן להורות גם כן וכמ"ש. ולפי זה אין ראי' גבי נדה מהא דנאמנת לעצמה שמותר להורות בעצמו ומכל מקום הדין דין אמת וכמו שכתב הש"ך סימן קפ"א סעיף קטן ז' ע"ש: (יב) דיורה דעה קכ"ז. רל"ל דאמרינן שם דלא מהכחת ע"א נאמן נגד החזקה ואי כהמרדכי הא מהכחת לה במוחזק בכשרות כן כתב בט"ז ביורה דעה סימן ג' סעיף קטן א' ולכאורה יש לומר דלא מיירי ביורה דעה שם רק אי נאמן מגד עדותו אבל מהא דנאמן מגד חזקת כשרות לא מיירי אכן מסתימת השלחן ערוך בסימן קכ"ז משמע דאין חילוק בין מוחזק בכשרות לשם ב"א ע"ש: (יג) בעינו מדרבנן. תמהני מאוד דאם כן אמאי הקשו הפוסקים הנ"ל דנילף מנדה דאפילו אתחזק איסורא מהימן ע"א והוצרכו לתרץ דנדה לא אתחזק איסורא או דנדה שאני דמתוך שנאמנת על עצמה נאמנת על בעלה נימא דאי הכא נימא ילפינן מנדה דאפילו אתחזק מהימן אלא דמ"מ מדרבנן לא מהימן ובנדה לא גזרו כיון דא"א ואע"ג דהרמב"ן כתב חילוק זה דנדה הוי א"א ואין דנין אפשר משאי אפשר ע"ש משמע דר"ל מדאורייתא ושאר פוסקים שלא הביאו סברא זו משמע דלא ס"ל כן מדאורייתא אבל מדרבנן משמע ודאי דשפיר י"ל כן וגם לפמ"ש הפוסקים דנדה לא הוי אתחזק איסורא א"כ תקשה למ"ד דע"א נאמן באיסורין ילפינן מנדה מנ"ל באמת

ח"י ושכ"נ במ"א י"ד ופריי לי"ד שם הרבה חידושי דינים השייכי' לזה . עמ"י ש"ת ס"נ ובנולד דחמור ממוקצה צ"ע אי מותר לטלטלו לאיזה מקום (שיראה) עמש"ש אי"ה בש"ת :

ד הרב לא יקח שכר מהוראה מכשרות לבד משום חשדא

עיו"ד (ז) סי' י"ח וט"ז אות ט"ו חידוש דין אם אירע הוראה בשחיטה לא יורה לעצמו כמו בבכור דאתחזק איסורא ובשי"ב שם אות ד' וכ"פ בתב"ש בסי' ח"י . ונדה להורות לעצמו י"ל דלא אתחזק מקרי שדמי' פוסקין עיין קידושין (עב) [צ"ל ע"ט] קדשה דחזקה העשוי' להשתנות בודאי לא הוי חזקה והעד דנאמנת עצמה וכמ"ש בתה"ר [ח] גיטין ג' ע"א נאמן וכו' : כללא דמלתא חזקה ואין בידו אסור להורות לעצמו . ואני מסופק (ט) באיסור דרבנן ביש חזקה אי מותר להורות לעצמו ודע אתחזק איסורא ואקבע איסורא משמע (י) חדא הוא והנה בריש האשה רבה בעיא דלא אפשטא ע"א נגד חזקה ואין בידו ובדרבנן ספקו לקולא וי"ל ה"ה להורות לעצמו כה"ג בדרבנן שרי עיין ר"ש ספ"ב דנגעים מ"ש מילתא :

מריש הוי קשיא לי (יא) איך נאמן המורה ביחיד באי"ה כה"ג בחזקה ואין בידו ומ"ש מעדות דחיישינן שמא ישקר ונגד חזקה דאין אדם חוטא ולא לו יש חזקה דאיסורא ה"ה בהוראה ובש"ב בבכור מומחה יחיד מורה לאחרים נגד חזקה וכ"ת בע"א מדרבנן הוא ומה"ת ודאי מהימן והם אמרו בהוראה מהימן דא"כ למה פסקו בעיא לחומרא הא כל תיקנו בדרבנן לקולא וכ"ת כתי' הב' במרדכי ריש חולין דמוחזק בכשרות נאמן תריץ לי האי (יב) דיו"ד קכ"ז בש"ך אות כ"ג (עמ"ש בפריי שם סי' א' בחש"ו ששחטו ואחד רואה) ניחא לי דלעולם (יג) בעיא מדרבנן ופסקו להומרא דיש בו לתא ד"ת כמו נבינות עכו"ם דא"א ספיקו לקולא עש"ך יו"ד סי' ק"י בקיצר ס"ם דין י"ח :

חכם

דאפילו

ה חכם שאסר אין חברו רשאי להתיר עיו"ד סי' רמ"ב בש"ך בקיצור הנהגות או"ה אות א' (יד) ועכ"פ צריך להודיע לשני ואם בע"ש קודם ביה"ש שאל לחכם ואסרו (טו) ואחר ביה"ש חזר וראה שטעה בדין מפורש או שבא חכם אחר והתירו י"ל דהיה מוקצה כיון שסמך על דבר חכם שאסרו ועאו"ח תצ"ת בט"ז ט' ועמ"ש בפריי ליו"ד סימן צ"ט בש"ד אות י"א הביאותיו לעיל אות נ' :

הוראה

דאפילו באתחזק נאמן מדאורייתא ודוק ול"ע : (יד) ועכ"פ צריך להודיע. לשון ועכ"פ אינו מדוקדק קצת דצריך להודיע שייך על השואל דאסור לשאול לשני אא"כ מודיעו דהראשון אסר ואז יראה השני אם טעה הראשון בדבר משנה יחזיר ויתיר ואם לאו לא יתיר ואפשר דכוונתו אפילו השני גדול מהראשון ולדעת האומרים דגדול מחזיר אפילו טעה בשקול הדעת מ"מ עכ"פ צריך להודיע דאפשר אין כאן טעות אפילו בשה"ד אלא חלוקי סברות וס"ל דכהכ"נ לכ"ע אין גדול מחזיר ול"ע בזה ועיין בחו"מ סימן כ"ה : (טו) ואחר ביה"ש חזר. ולענ"ד יש לעיין בזה לכאורה דמי למ"ש המ"א סימן שכ"ג ס"ק י"ד דמותר לשער בה' ומשמע ודאי דמותר באכילה אא"כ אלא דק' דשם משמע דכ"ש נתערב בשבת דמותר ולפמ"ש לקמן דבנתבטל כל האיסור שאני אין ראי' משם ולכאורה יש ללמד ד"ז מהא דאיתא בסימן תצ"ח ס"ט דאפילו נולד המום מעיו"ט אלא שלא נראה לחכם עד יו"ט הוי מוקצה ואע"ג דהתם הוי ספק בעיניו קודם יו"ט אם הוא מום לא דמי להא דמותר לשער בה' דהתם הוי טעמא דמי יימר דמזדקק לי' חכם וכמ"ש המ"א שם ס"ק י"ח והיינו מטעמא דאין רואין מומין ביו"ט לכן לא היה דעתו דמזדקק לי' חכם ביו"ט וכמ"ש המחה"ש שם והוא מדברי התוס' ביצה דף כ"ו ע"א ד"ה בכור ושבת דף מ"ו ע"ב ע"ש משא"כ לשער בה' כיון דמותר הוא דמי לבכור למ"ד רואין מומין ביו"ט דלא הוי מוקצה וכמ"ש התוספת שם מ"מ למדנו משם דלדידן דקיי"ל אין רואין כיון דאסח דעתי' מיני' להראותו לחכם הוי מוקצה וה"ל אחר שאסר לו החכם מע"ש אסח דעתי' מני' שלא עלה על דעתו שיבא אח"כ חכם אחר ויתירנו והוי מוקצה כן הי' נראה לכאורה אמנם אחרי העיון אין מכאן ראי' דהנה הט"ז שם סק"ט הביא ג' טעמים אהא דאין רואין מומין ביו"ט הא' טעם הרמב"ם פ"ב מה' יו"ט ה"ג דמומין הנולדין ביו"ט אין שוחטין עליהם משום מוקצה ולכן אסור לראותן שמא יבא לשחוט עליהן ומפני כך אסרו לראות גם מומין שנולדו מעיו"ט ועוד ב' טעמים בשם ה"ה א' שאם ימצא שאין המום מום נמצא שאין הבהמה ראוי' וא"א שלא יטלטלנה טעם ב' שמחזי כמתקן וכ' ע"ז הט"ז וז"ל ואין להקשות על טעם הא' של ה"ה דא"כ יהיו כל ההוראות אסורים לחכם ביו"ט דשמא יהיו אסור ויטלטל באיסור וכו' עכ"ל משמע דלאיך טעמי לא קשה לו וטעמא בעי ול"ל דלטעם דמתקן ל"ק לו דמסתבר לי' דלא שייך מתקן אלא גבי בכור דראיית המומחה גורם ההיתר שאם נשחט קודם שיתירנה המומחה אפילו נודע שמום קבוע היה אסור הוא וכדאיתא ביו"ד סי' ש"י אבל בשאר הוראות לא הוראות המורה גורם ההיתר שאם עירבו בהיתר ואח"כ נודע שמותר הי' אין כאן איסור והמורה אינו רק מודיע לנו הספק ע"כ לא שייך בזה מתקן דמה שמתיר מותר ועומד הי' אלא שהוא מגלה לנו הדבר ע"כ לא שייך לאסור להורות בהם ולטעם הרמב"ם אע"ג דאם נולד ההיתר בשבת לכאורה דמי לבכור מ"מ רוב ההוראות נולד היתרן מע"ש ובזה לא שייך לדמותו לבכור דתיכף כשנולד ההיתר בע"ש ועיו"ט הותר לגמרי ולא דמי כלל לנולד היתרן בשבת ויו"ט משא"כ בבכור דאע"ג דנולד המום מעיו"ט עדיין הי' חסר ראיית המומחה וכשרואה אותו המומחה ביו"ט דמי קצת לנולד מומו ביו"ט [ולכאורה אי אפשר למצוא כלל בדבר איסור נולד לו היתר בשבת דאם אסר שום דבר בקונם ורוצה לשאול עליו בשבת ולאכלו בשבת מבואר בשבת דף מ"ו ע"ב דל"ד לבכור ומותר באכילה ע"ש הטעם אם לא כשנתוסף עליו היתר בשבת ול"ע בזה] ואחר שבאנו לידי מדה זו גם אנו נאמר דל"ד כ"ד לבכור שלא הראהו לחכם עד יו"ט דהתם באמת היו עליו איסור עד שיתירנו המומחה משא"כ השאסר חכם דבר א' בטעות ואח"כ נתברר שטעות הי' ולא הי' אסור מעולם לא שמענו שיהיה מוקצה בזה. ולכאורה יש לדמותו להא דאיתא בסימן ש"י ס"ד גבי גרוגרת וצמוקין דאם היו יבשים ביה"ש אע"פ שלא ידעו הבעלים עד שבת לא הוי מוקצה אלא שגם זה יש לדחות דהתם עכ"פ ידעו שסופן להתייבש ולא אסחו דעתייהו מנייהו אלא עד שיתייבשו והיה דעתם מעיקרא לאכלם כשיתייבשו ולכן כשנודע להם אח"כ שנתייבשו ביה"ש מותר משא"כ כאן אסחו דעתייהו מנייהו לגמרי. שוב מצאתי במ"ז שם בק"ד שנסתפק אם נתערב קודם שבת איסור בהיתר פחות מס' ונתוסף קודם שבת עד ס' בגוונא דלא נ"כ או כשנתוסף כנגד כל האיסור אם הוא מוקצה או לא וכו' דלפמ"ש רש"י ביצה דף כ"ו ע"ב ד"ה מותר בשם השאלתות אהא דמוקצה שיבש ואין הבעלים מכירין בו וז"ל דכי אסחי' מעיקרא לא אקצייה אלא ליבש והרי יבש והוכן מבעוד יום עכ"ל משמע טעמא דבל שעה עומד ומצפה שיתייבש לכך כל שיבש ביה"ש אע"פ שלא ידע שרי הא איסור שנפל להיתר דלא שייך זה אסור ובלבוש כ' מוקצה בטעות לא הוי מוקצה משמע אף כה"ג ע"ש אכן גם בס' תוספות שבת סק"ז כ' כדברי הלבוש ומצאתי בחידושי המאירי שכ' וז"ל דבתר אוכלא אזלינן ולא בתר דעתא דגברא דאכן שהדי דגברא דכיון דפירי חזו דעתי' עלי' עכ"ל משמע מדבריו דמטעם מוקצה בטעות הוא וכדברי הלבוש וכ"ל שגם דברי רש"י אפשר לפרש כן וה"ק דלא אקצי' אלא לייבש שהי' סבר שלא נתייבש והרי יבש והוכן מבע"י אע"פ שלא ידע הוי מוקצה בטעות. עוד כ' במ"ז שם דבשבת כאנו למחלוקת הט"ז סימן ש"ח סק"ב והמ"א שם סק"ד דלהט"ז שכתב דטעמא דשוחט לחולה בשבת מותר לבריא ולית בה משום מוקצה הוא משום שלא נעשה שינוי בגוף הבהמה משמע הא כיתוסף היתר שנעשה שינוי בגוף ההיתר אסור ולהמ"א שכ' דלא דחי' בידים מותר וכן כתב עוד בשפ"ד ביו"ד סימן צ"ט ס"ק י"א דבמחלוקת הט"ז והמ"א הוא שנוי' וכן כתב עוד באו"ח סימן תצ"ח במ"ז סק"ט דבשבת מותר משום דלא דחי' בידים ורמז שם לדברי המגן אברהם סימן שכ"ג ס"ק י"ד משמע דרצה לומר דבזה מיושב דלא יסתרו דברי הט"ז לדברי הת"ה והמגן אברהם הנ"ל ע"ש ודבריו אינם מובנים לי דכיון שכתב הט"ז דדמי לרואין מומין ביו"ט ומבואר בגמרא ותוספת דר"ש אוסר וכן כתב להדיא בשפ"ד שם דהוי מוקצה אפילו לר"ש דמי יימר דמזדקק לי' חכם וא"כ מה בין שבת ליו"ט והא ר"ש אינו מחלק בין שבת ליו"ט אלא דאנן בשבת קיי"ל כר"ש וביו"ט כר' יהודה וממילא מאי דאסור אפילו לר"ש אין חילוק בין שבת ליו"ט וצריך לומר דטעמא דשוחט לחולה בשבת מותר לבריא משום שנסתלק האיסור שלא בעבירה וכמ"ש הא"ר בס סק"ז בשם הרשב"א במ"ה [והוא במ"ה בית א' סוף ס"ד] וכ"כ התוספת בשבת דף מ"ו ע"ב ד"ה מי יימר ובת"י בס דהיכי דדחי' בידים אסור אפילו נסתלק האיסור שלא על ידי עבירה והיכי שלא דחי' בידים אינו אסור אלא בשא"א לסלק האיסור אלא, ע"י עבירה ע"ש ומעתה בניתוסף היתר בשבת דמי לשוחט לחולה בשבת דלר"ש שרי. ומעתה נלענ"ד לדינא בניתוסף עלי' היתר בשבת ויו"ט לטעם הב' של ה"ה דנראה כמתקן מותר להורות בשבת ויו"ט ולאכלו לר"ש מותר ולר"י אסור וממילא בשבת דקיי"ל כר"ש מותר וביו"ט דקיי"ל כר"י אסור ולטעם הא' של ה"ה אסור להורות בו וממילא אסור לאכלו אפילו לר"ש ולטעם הרמב"ם דאיסור ראיית מומין ביו"ט משום מוקצה צריך לומר דטעמא דמום שנולד ביו"ט הוי מוקצה ושוחט לחולה בשבת לא הוי מוקצה דבהמה ע"כ לשחיטה עומדת אע"ג דלא היה עומד לשחטה היום מ"מ כיון דסופה לשחיטה עומדת ולא דחי' בידים מותר משא"כ בכור דאפשר שלא יולד בו מום לעולם אסור וממילא בנתוסף היתר בשבת גם לר"ש הוי מוקצה ואפשר גם לטעם דנראה כמתקן אע"פ שכתבתי לעיל שזה לא שייך אלא בבכור ולא בשאר הוראות מ"מ כיון שגם ההוספה נעשית בשבת הוי ההוראה גמר ההוספה ואסור בשבת וממילא אסור אח"כ באכילה ואפילו לר"ש ולפי זה צריך לומר דמה שכתב הט"ז על טעם הא' של ה"ה לא קאי אלא אתחלת דבריו שהקשה דאם כן יהיו כל ההוראות

הכורחות חסורין ביו"ט וכמש"ל חבל מה ססיים חלח דבר זה יש ללמוד מבכור כגון שנפל חיסור לח בהיתר לח בפחות מס' וחח"כ נתוסף סיתר חסור להורות ביו"ט דהוח ממש כבכור ע"ש קח' חעיקר דין דחין רוחין מומין ביום טוב ולח לטעם זה בלבד :

ומעתה זכינו לדין דהיכי שנתוסף היתר בשבת חו ביו"ט חסור להורות בו בין בשבת בין ביו"ט וחם הורה חסור לחכלו בין בשבת בין ביו"ט דהוי מוקלה גם לר"ש . וכשנתוסף מע"ש חו מעיו"ט מותר להורות בו בשבת וביו"ט ומותר לחכלו חפילו לר"י ולדידן ביו"ט דהוי כנולד בו מום מעיו"ט לר"י דס"ל רוחין מומין ביו"ט מותר לחכלו ולח חמרינן מי יימר דמזדקק לי' חכם כיון שמותר להורות בו ומדברי הספ"ד שם משמע שגם בכה"ג שייך מי יימר ע"ש שנסתפק בזה ולפמ"ש לעיל בשם התוספת לח שייך בכה"ג מי יימר ונרחה לי דחפילו לח ידע שנתוסף עד שבת מותר וחפילו לר"י דלח פליגי ר"י ור"ש חלח חי בעינן דח' בידים חבל בהח לח פליגי וכ"ש בהורה המורה בטעות שחסור דמעיקרח חסח דעתי' מני' בטעות דודחי מותר וחפילו לטעם הח' של ה"ה הכ"ל מ"מ כיון שכתב הט"ז דזה לח שייך חלח בהי' לו חזקת חיסור מבורר וכחן נתודע שהיה החזקה בטעות על כן מותר ול"ד לבכור שנולד המום בערב יו"ט דמ"מ עדיין חסר לו רחיית המומחה דרחיית המומחה גומר ההיתר וכמ"ש מסח"כ בשחר הורחות גם נרחה לי דלדינח לח קיי"ל כתירוץ זה שהרי כתבו הט"ז שם והמ"ח ס"ק י"ז בשם רש"ל דלרחות המום ולשתוק מותר וזה לח שייך לטעם זה כלל חפ"כ לח קיי"ל כתירוץ זה והט"ז מעיקרח לדברי ה"ה קחמר ולח לדינח . ומעתה נרחה לי במה שנסתפקתי בחות ג' בשהיה חסור מערב שבת חי חמרינן דמערב שבת לח הוי עומד לכלבים והוי נולד ולפמ"ש כחן עולה בידינו כיון שנתברר חח"כ דמערב שבת היה עומד לכלבים לח משגחינן על טעות שלו שלח היה יודע מערב שבת ולח הוי נולד . עוד רחיתי בספ"ד שם ובמחלה"ש סימן תל"ח ס"ק י"ז שכתבו לדברי הט"ז דה"ה חם נתוסף ס' כנגד כל התערובות הח' הוי מוקלה וחסיר להורות בו ולכבי לח כן ידמה דח"כ חמחי כ' הט"ז שנתערב מתחלה בפחות מס' וחח"כ נתוסף לימח שנתערב החיסור בס' דמ"ל נתערב החיסור בס' ומ"ל נתערב התערובות בס' חלח נרחה לי דדעת הט"ז דדוקח בשלח בטל כל החיסור חלח שנתוסף עד ס' שהיה מעיקרח התערובות בחזקת חיסור ועתה נשתנה להיתר חבל כשבטל כל החיסור חו כל התערובות לח מקרי חזקת חיסור דהח בטל החיסור וחנן על ההיתר השני דנין חם יש בו טעם חיסור ונמלח שחין בו טעם חיסיר ונשחר היתר כדמעיקרח ככ"ל וממוך מ"ש נתבחר דמ"ש המחלה"ש שם עוד דלפי דברי הת"ה

ו . הוראה בלי שיאמר הטעם קודם שבירך ברכת התורה מותר או"ח (טז) סי' מ"ז ס"ד וסי' פ"ה ס"ב ובמרחץ אסור אם לא לאפרושי מאיסורא . עיו"ד שפ"ד ס"א אבל יכול לפסוק או"ה אם אין אחר אלא הוא :

ז לברר הוראתו יכול לטעום מידי ממה שהירה עיו"ד סי' רמ"ו סכ"א ולוקח דבר מועט לטעום יע"ש ולטעום בלשונו אימתי מותר בדבר אסור עיו"ד סי' (ס"ב) [צ"ל מ"ב] בש"ך אות ד' כטעימת הכבד דמותר יע"ש ובפריי שם (ול"ח) [צ"ל וצ"ח] בט"ז אות (א') [ב'] וצ"צ סימן מ"ז (ומ"ח) [ומ"ם] במאכלית אסירות בעינן טעימה לבלוע כמש"ש ומש"ה אף באיסור דרבנן א"א למטעם ישראל האידנא ואקפילא לא סמכינן האידנא הא דהיתרא סמכינן האידנא עש"ך יו"ד צ"ח ה' וא"כ המורה שטועם להתיר לנודר צריך לבלוע קצת ואיך יעשה עם הברכה עיין או"ח סי' ר"י במ"א אות ו' ואית י' דהכא נמי טועם לידע ע"כ או יבלע רביעית אז יברך על ד"א תהלה דמה"ת נהנה הוא :

ח הרב או המו"צ (יז) ראוי לפרסם הוראותיו כשפעם מיקל ופעם מחמיר בהפ"מ או צורך אורחים וע"ש וכדומה לזה . עמ"ש בפריי ליו"ד בהנהגות או"ה אות ה' דברים מועילים :

ט שם כתבנו [באות ו' ז' וע"ל ס"ג אות ו'] כל היכי דהר"ב אומר וכן עיקר תו אין לצרף דעת המחבר ולעשות ממנו ס"ס הא במקום שכותב וכן המנהג משמע דעתו רק להחמיר ומ"מ אפשר שיצרף דעת המקילין לס"ס וכ"ש היכי דמתיר בהפ"מ שיש לצרף דעת המתיר יע"ש בזה :

י המורה אם יראה שדבר תימה בעיני העולם למה הורה כן יודיע להם ובפרט כשמתיר בע"ש או לכבוד אורחים ובהפ"מ ופעם אוסר יודיע להם למה פעם אוסר ופעם מתיר כמבואר בפוסקים :

יא חקירות דאיזה שעה . יחקור המורה בע"פ (יח) באיזה שעה נעשה התערובית בד' מותר באכילה ובה' אסור באכילי ובו' אסור בהנאה מדרבנן ובז' אסור באכילה ובהנאה מה"ת ושעות מונין כמבואר בסי' תמ"ג ואם הוא הפ"מ יש לסמוך אדיעה שני' שם במ"א ג' :

יב כל זמן שאסיר מדרבנן אמרינן סד"ר לקולא כמבואר ואומרי' ג"כ שאני אומר בהן אפילו בפחות מרוב (יט) עש"ך יו"ד קי"א אות ג' וכן נוקשה בפסח למ"ד אומרים בס' שאני אומר ואפשר (כ) במשהו אף למ"ד הואיל דרבנן הוא ובע"פ משבע עד הלילה אומרים שאני אומר דבס' הוא והיינו (כא) היכא דשיעורא דרבנן דחמץ ומצה שוין בשמא (דלי"א הוי דשיל"ם) ואפשר שוין בטעמא מקרי כמו כבד ובשר בי"ד צ"ח עפר"ת שם דחילק טעם משהו אינו משוה לאינו מינו ולא טכ"ע בזה ד"ת ה"ה אפשר חו"מ . גם יצוייר בנוקשה וכאמור בזה :

יג נוקשה בשעה ה"ו פחות מס' עסי' תמ"ג ופריי שם ובעולת שבת

והמ"ח סימן סכ"ג ס"ק י"ד שכתבו דמותר לשער בס' ליתח לדינו של הט"ז שחוסר להורות כשנתוסף היתר ביו"ט חינו מוכרח כלל דכשנתבטל החיסיר שחני וגם התם נתערב מערב שבת חע"פ שלח ידע עד שבת ול"ד לנחערב ביו"ט גם הח"ר העתיק בסימן סכ"ג ס"ק י"ג דברי המגן חברהם ובסימן תל"ח ס"ק י"ח העתיק דברי הט"ז משמע דלח פליגי חהדדי . גם מה שהביח מדברי רש"י בילה דף כ"ז ע"ח ד"ה חלמח שכתב דרחיית טרפה ל"ד לרחיית בכור דהתרת בכור תלוי' בחכם מה שחין כן בטרפה כבר כתבתי שגם הט"ז ידע זחת ולכן לח הקשה חלח לתירון הח' של ה"ה ובנתוסף חיסור ביום טוב שחני מטעם שכתבתי וחין לכפול הדברים :

שוב רחיתי שיש לתמוה עוד על הט"ז דהח חיסורי חכילה מותרים בטלטול וכמ"ש לעיל חות ג' וח"כ לח שייך טעם הרחשון של ה"ה חלח בבכור ובחיסורי הנחה וחיך רלה לחסור יותרת חבר ולריך לומר דהט"ז מיירי בעודה חי דבעלי חיים שחינם רחוים לשחיטה ודחי הוי מוקלה גם בשבת וכדחיתח בסימן פ"ח סל"ע וחיסור שנתערב ונתוסף היתר בשבת חפילו מיירי בחיסור חכילה מ"מ כיה"ש לח הי' עומד לכך והוי נולד כן נלענ"ד : (טז) סימן מ"ז וכו' הנה בסי' מ"ז מבוחר דקודם כה"ת מותר ובסימן פ"ה מבוחר דבמרחץ חסור חם לח לחפרושי מחיסורח לכן כ"ל דלריך להפוך הדברים וכל"ל קודם שבירך כרה"ת מותר ובמרחץ חסיר וכו' חו"ח סי' מ"ז ס"ד וסימן פ"ה ס"ב ח"כ לריכין למחוק הי' של ובמרחץ חו לגבי' דבמרחץ ודוק . וע"ע בסי' פ"ד דבבית המלעי מותר להרהר ומשמע דה"ה לפסוק דין בלי נתינת טעם כמבוחר בס"ס פ"ה : (יז) רחוי לפרסם . כ"כ הט"ז ביו"ד סי' ל"ב ס"ק כ"ב : (יח) בחיזה שעה . נרחה לי דחין כוונתו דעתה הוח חחר ז' דח"כ חין החילוק בחיזה שעה נעשה התערובות דפשיטח דחפילו נתערב קודם זמן חיסורו ולח נתבטל כשמגיע זמן חיסורו חסיר מדחורייתח כמבוחר בסימן תמ"ב חלח כיונתו בחיזה שעה רולה לחכול התערובות וה"ה חמץ בעין דינח הכי ותערובות חלטרך לי' משום הח דכ' בחות י"ב : (יט) עש"ך יו"ד . ר"ל דמבוחר דבחיסורי משהו חפילו דרבנן לח חמרינן שחני חומר בפחות מרוב : (כ) במשהו חף למ"ד . ל"ל חף למ"ד במשהו וכו' וכ"ל דר"ל דהפר"ח חולק שם על הש"ך וס"ל דחפינו בחיסורי משהו דרבנן חמרינן בהו שחני חומר בפחות מרוב הביחו הכו"פ שם סק"ח וע"כ כ' וחפשר וכו' ר"ל דחפשר כדעת הפר"ח : (כא) היכי דשיעורח וכו' . משמע דקחי על חמץ דחורייתח ויש רוב וחהח קחמר דחמץ ומלה שוין בשמח דשניהם חקרו לחם והכיח רחי' דנ"ח ביו"ד ס"ס ק"כ

סוי

שבת וח"י כתבו בפשיטות דאסור בה' אכילה ובשש בהנאה ולדידי צ"ע דלדידן נוקשה תוך הפסח דרבנן י"ל דהוי גזרה לגזרה ואי"ה בפנים יבואר זה :

יד דבר ידוע דע"פ עד הלילה שוה חמץ לשאר איסורין זולת מב"מ י"א דהוי דשיל"מ עמ"א סי' תמ"ז אות מ"ם ושם ביארתיו. וחנ"נ אומרים בו כבשאר איסורים ואפילו בדשיל"מ הוכחנו בפריו ליו"ד [כי' צ"ב במ"ז ס"ק ט"ז] אם נתערב פחות מס' אומרים חנ"נ בו וה"ה בשעה ה"ו אומרים כן דאף בדרבנן חנ"נ כמ"ש ביו"ד [ע"ש בט"ז ס"ק י"א ובמ"ז שם] ובד' עדיין כולו היתר (כג) ורשאי להוסיף. ואם נתערב בה"ו פחות מס' אי שרי להוסיף עי"ד צ"ט בט"ז י"ב ואו"ת תרע"ז אות ד' בדרבנן מוסיף להמחבר ואפשר בתרי דרבנן שש ומב"מ פחות מס' אפשר דמודה הר"ב דרשאי להוסיף ועמ"א תרע"ז אות י"ב דשיל"מ כי' אם כן יש לומר בחמץ גם כן והמורה יחקור בזה כפי דעתו הרחבה ובתנאי שלא נ"נ כמו לח בלח בה"מ עיו"ד צ"ט :

טו לענין משבע עד הלילה בפחות מס' ונרגש הטעם אי שרי למכור (כד) חוץ מדמי איסור שבו עיו"ד ש"ך ק"י אות ב' [ובשפ"ד שם] ואף נתערב לח בלח חקרנו בפתיחה (לי"ד צ"ח) [צ"ל לה' בב"ת] דל"ד לייי"נ דהחמירו ובחמץ בפסח החמירו לאסור במשהו בהנאה ולזרוק הכל כמ"ש (בתמ"ז) [צ"ל בתס"ז] ס"י הר"ב שם לא בע"פ. ונוקשה בשעה שביעית (כה) ובתוך הפסח וחמץ גמור בשישית להש"ך ביו"ד (קל"ט) [צ"ל ק"ט] אית ט' יבש באינו מינו בטל ברוב יע"ש בזה:

טז יחקור הרב ביה"ש ע"פ כי יש ספק דשמא דוקא בפסח גופא החמירו במשהו כרת הא ביה"ש ספק לא וכ"ש אם קבל עליו תוספות יו"ט בעוד יום דאין אוסר במשהו וזה ס"ס ג"כ שמא הלכה כשאלתות דבס' ושמא יום הוא והמורה יעיין בזה:

יז בדין חצי שיעור בע"פ עד הלילה י"א מה"ת מותר רק מדרבנן עיין משנה למלך פ"א מחמץ ומצה ה"ז וברלב"ח סימן (יז) [צ"ל י"ח] (במ"ל נרשם בטעות) כ' דאפשר מדרבנן וא"כ חתיכה ח"ש שיש בה ספק אי מצה או חמץ יש בה להקל לדידי' בע"פ עד הלילה דספק דרבנן לקולא ואעפ"כ אם נתערב באינו מינו (כו) בלח טכ"ע ד"ת ומה בכך שהותר תחלה וגם רוב הפוסקים סוברים ח"ש בע"פ אסור מה"ת עיין מ"מ שם. ולפי דברי רלב"ח שם (כז) דין חדש יש בחמץ דבשאר איסורין ח"ש שבועה חל עליו כבסי' רל"ח ביו"ד ס"ד (כתיב) [צ"ל כתוס'] דשבועות כ"ג ב' ד"ה דמוקי דלית עשה כ"א איסור תורה מכל חלב ואלו חמץ ושור הנסקל דכתיב בהו לא יאכל (בצירי"י) דתלה התירה בנאכל אף כל שהוא אסיר באכילה ולאו אית בהו (והא דלא לקי י"ל הלכתא גרעי' מ"ילקית או כמ"ש הוא ז"ל דמ"מ עיקר קרא לאו להכי אתא) וכ"ש אם נאמר דנהנה מקרי אית בי' לאו א"כ אין שבועה חלה עליו ונ"מ (כח) לפסול לעדות. ולפי מה דברירנא בפריי ליו"ד [במ"ז ס"ס צ"ח] דאיסורין מבטלין זא"ז באין שוין בטעמן ובשמן בעינן הא שוין בשמן אף שאין שוין בטעמן אסור מדרבנן ע"כ (וכדבעינן למימר לקמן אי"ה בס"ס מזה) א"כ נ"מ בזה (כט) גם לענין זה והדברים ארוכים והמורה יחקור כפי רוחב בינתו ושכלו :

יח עוד יחקור המורה האוכל חמץ מזיד בע"פ באיזהו שעה הוא דבה' אין לוקה מ"מ עיין לח"מ פ"א מחו"מ ה"י ואפשר נהנה בשעה שישית נמי אין לוקה מ"מ דלא עדיף משבע דאין לוקה מה"ת ה"ה כאן (ל) ולפי מה דכתבנו בש"ה בכלל מ"מ דכל שאין לוקה כ"מ אין בו פיסול עדות מדרבנן כמו שמוכיחין דברי הר"מ ז"ל פ"י מה' עדית החויב שבה מדבריהם א"כ יש לעיין בזה :

יט הא דכתבני באית ט"ז ביה"ש יש ספק יש לעיין ביה"ש של שביעי של פסח בא"י אם נתערב חמץ במשהו אי אומרים בו ספיקא דרבנן לקולא שמא לילה ושמא הלכה כשאלתות עמ"א או"ח סי' תמ"ב ותקס"ב י"ל (לא) דאקבע איסורא ואף בדרבנן ספיקי לחומרא יע"ש ומיהו דאיכא ס"ס בדרבנן אף במקום חזקה י"ל לקולא כמ"ש בפריי ליו"ד ק"י וע"ש והדברי' ארוכי' :

כ גם יש לעיין בקנה חמץ ביה"ש בא"י בז' ולאחר הפסח אי קנים ר"ש בספק ב"י או דווקא בודאי ב"י ולמ"ד ספק מה"ת כוודאי אלא שאין ליקין עליו א"כ אסור כשקנה ביה"ש של יום ז' פסח בא"י ולמ"ד ספק מדרבנן י"ל שרי ועמ"א שמ"ב די"ל דאיקבע איסורא ולכ"ע מה"ת אסור ואף למ"ד בתמ"ט ספק חמץ שעבר עליו הפסח שרי ל"ד לכאן דאסר מודאי איסור תורה ואי"ה יבואר בפני' :

כא יתקור עוד בשביעי של פסח ביה"ש (לב) שנתחמץ בא"י (בשביעי) תבשיל ויום אחרון של פסח לבני הנולה בש"ק ולבני א"י רשאת לאכול ביום ש"ק אי הוי מוקצה הואיל ואתקצי ביה"ש או לאו הנה מותר הוא לכם דמוקצ' לשעבר לא אמרי' גם הוה עדיף (לג) מגמרו בידי'

הוי דשיל"מ וע"כ דשוין בשמא וממילא לדידן דלא קיי"ל כי"א אלו וכמ"ש בשפ"ד שם ס"ק י"ג א"כ לדעת רמ"א בסימן צ"ח ס"ב דאזלינן בתר שמא בטל ברוב מדאורייתא וא"כ כ' ואפשר שיש בטעמא מקרי [ר"ל וא"כ גם לדעת הש"ך שם בטל ברוב מדאורייתא] כמו בכד ובכר שכ' הפמ"ג בפתיחה לה' תערובות ח"ג פ"ד בשם הפר"ח דשוין בטעמא דאפ"ה שחלוקין מעט בטעמן לא הוי בשביל זה אינו מינו ולא אמרינן בשביל זה טכ"ע דאורייתא ה"ה וכו' וא"כ שייך גם ילוייר בנוקשה כו' דבזה לא בעינן רוב כלל ואין חילוק אי הוי מב"מ או שלא במינו כנ"ל כוונתו אלא שאני תמה דהיכי שיש רוב ובטל דאוריי' א"ל לומר בע"פ מז' עד הלילה דאפילו בפסח אמרינן שאני אומר דע"כ לא כ' הש"ך שם בסימן ק"א אלא בפחות מרוב משמע הא בשיש רוב אמרינן שאני אומר אפילו באיסור דאוריי' וכ"כ הנ"י ס"פ הערל בהדיא הביאו הכו"פ שם ולדעתי אפילו בפסח וחמץ דאורייתא ויש רוב במינו או ס' בא"מ אמרינן שאני אומר וצ"ע: (כב) ורשאי להוסיף. משמע דר"ל להוסיף אדעתא לאכלו אחר ז' או בתוך הפסח ועיין בזה בסי' תמ"ז בט"ז סק"ה ובמ"א ס"ק י"א ומבומ"ה ואי"ה שם יבואר: (כג) אי שרי. ר"ל אפילו לאכלו מיד: (כד) חוץ מדמי איסור. וע"ע בפתיחה לה' פסח מ"ב פ"ג ולקמן ס"כ אות ל"א: (כה) ובתוך הפסח. היינו אי נימא דנוקשה בטל ועיין במ"א סי' תמ"ז סק"ה: (כו) בלח. כפי הנראה צ"ל בנ"ע ור"ל וא"כ נשתנה עד הלילה ודוק: (כז) דין חדש. ר"ל דהרלב"ח שם כ' טעם לדברי הרמב"ם דלמ"ד פחות מכשיעור חמץ בפסח מלא יאכל בציר"י ולא מכל חלב כמו כל איסורים שבתורה דחמץ לא נלמד מכל איסורים שבתורה לפי שהי' מותר קודם הפסח לכן צריך ללמוד מלא יאכל ולכן בע"פ עד הלילה אפשר דמותר מה"ת וביאור איך נלמד מלא יאכל הוא בב' פנים או כיון דתלה באכל משמע אפילו כ"ש או כיון שלמדנו מכאן איסור הנאה גם פחות מכשיעור בכלל הנאה הוא עכ"ד בקצרה ובזה יובנו דברי הפמ"ג ועמ"ש בס"ד בפ"כ ח"א אות ב' י"א י"ז וח"ה אות ל"ד: (כח) ופסול לעדות. עיין מ"ש לקמן ס"ג אות כ"ז: (כט) גם לענין זה. משמע דר"ל דנ"מ אי נפל בע"פ לתבשיל חצי זית חמץ וחצי זית טרפה אי הוי למדין שניהם מכל חלב אע"פ שאין טעמן שוה ואין מבטלין זא"ז מדרבנן אבל אי חמץ מלא יאכל אפילו נימא שגם בע"פ אסור מ"מ מבטלין זא"ז אבל אני תמה שלא כ"כ ביו"ד שם אלא באיסור א' אבל ב' איסורין אע"ג דלמדין מקרא אחד מבטלין זא"ז דלא גרע מפגול ונותר וע"ש בפתיחה לה' תערובות ח"ג פ"ה ודוק וצ"ע: (ל) ולפמ"ש. עמ"ש בפ"כ ח"א אות כ"ד בס"ד: (לא) דאקבע איסורא. עמ"ש בעזה"י בפתיחה כוללת ח"ה אות ג' באריכות ונתבאר שם דביה"ש של ע"ש הוי ג"כ אקבע איסורא דיום חול ויום שבת לפניו ואינו יודע באיזהו יום הוא אכן כ"ז לא שייך אלא בדבר התלוי בקדושת היום ע"ש באריכות ומ"מ אפשר לומר דאיסור חמץ הוי כמו איסור מלאכה שתלוי בקדושת היום דכל היום נאסר ודוק: (לב) שנתחמץ בא"י. נ"ל דמיירי באיסור משהו שמותר לאחר פסח וכמבואר בסי' תמ"ז סי"א אבל חמץ גמור אפילו בא' לבני גולה אסור לאח"פ עיין מ"א סי' תמ"ח סק"א ובמ"א סי' תמ"ב ס"ק מ"ב מ"ה ויתבאר לקמן וע"ל אות כ"ב: (לג) מגמרו בידי אדם. לא ידעתי טעם לחלק בין זה ובין ביצה דנולדה בשבת שכ' התוס' בביצה דף ד' ע"א ד"ה נימא דטעמא דמותרת ביו"ט שלאחריו למ"ד ב' קדושות הן משום דלא אמרינן מגו משום יום שהוא לשעבר ולא כ' משום דנעשה מותר ממילא הוי עדיף מגמרו

בידי אדם דשרי דביום ח' ממילא מותר ולא מקצין דעתי' מני' כ"א דבר דספק הוא או בידי שמים כנרוונרת וצמוקין • ואפילו יצוייר שבז' אסור מה"ת פחות מכזית נתערב באינו מינו פחות מס' וביו"ט אין לשרוף ובשבת תו חוזר להתירו לי"א כן הואיל ולא עבר ב"י עמ"א תמ"ז ואות מ"ב ומ"ה ובד"ת אפשר אמרינן מוקצה לשעבר ועם זה (לד) יש ליישב מ"ש מהרש"א ז"ל ביצה ו"ו א' בעגל שכלו יום ח' ביו"ט אסור כי סובר דמה"ת אסור (ובחידושינו ביצה ו' וד' א' בתו' ד"ה נימא הארכנו בזה במ"ש הר"ן ראי' מלגין ולומר דסובר מהרש"א ז"ל דבעינן ז' מעל"ע שלימין כמ"ש בפריי ליו"ד ס' ט"ו כבר הנהתי שם גם דוחק לומר דסובר כה"ת הוא ואי"ה בתצ"ת יבואר זה ועיין חסד משה שם) עדיין כאן עדיף מנמרו בידי אדם וכדאמרן אי"ה בפנים יבואר זה:

כב תקירות דאיזהו יום מבואר בש"ע תס"ז ס"י דיו"ט אחרון ח' של פסח במשהו או נטל"פ וכדומה מקילין להשהות אבל בפחות משישים אסור בשהי' עמ"א שם י"ד ואם עבר ושהה בח' אסור לאחר הפסח עיין טור תמ"ח המקבל דורון ואי"ה בפנים יבואר אע"ג דלא עבר עב"י רק מדרבנן החמירו בזה• ומ"מ ח' של פסח קיל מע"פ משבע עד הלילה דמדרבנן הוא וב' כפות ותחב א' וא"י אומר שאני אומר בדרבנן בז' של פסח יש דעות אי מותר לשהותו עיין בפנים:

כג בע"פ משבע עד הלילה וח' של פסח דנטל"פ מותר לשהותו עכ"פ בח' אם נתחב כף חמץ לתבשיל שנשתמש חמץ בו ביום יתקיר כל התקירות כמו בשאר איסירין במה ששימש אם בכ"ר או כ"ש וכדומה וכדבעינן למימר לקמן אי"ה בס"ש גם תיך הפסח בכף חדש ששימש פ"א חמץ ונתחב לתבשיל פסח יתקור כל התקירות הנ"ל למאן דס"ל כלי שני אין אוסר דיעבד בפסח:

כד יתקור עוד נשתהה יב"ח לדעת הח"צ ז"ל בתשובה סימן ע"ה יע"ש ועכ"פ לשהות או בהנאה יש להקל וכדאי הוא ז"ל לסמוך עליו בשעת הדחק ואף דבשו"ת הרשב"א סימן תקע"ה משמע דוקא יין מהני יישון שכלה הלחלוחית לא בשאר איסור

מנמרו בידי אדם ואין נ"ל לחלק ולומר דהתם גרע טפי משום שגם ביו"ט שייך מוקצה דבילה אלו הוי מלד היום משא"כ כאן דביום הא' לא שייך איסור סמך כלל לגבי א"י דהא מ"מ גם התם בילה זו שנולדה בשבת פקע איסורה לאחר שבת ומה מזיק לן מה שבילה אחרת שנולדה ביו"ט הוא מוקצה וטעמא דגרע מנמרו בידי אדם נ"ל דהנה התו' שבת דף מ"ג ע"א ד"ה בעודן עליו כל ביה"ש הביאם המ"א סימן שכ"ה סק"י כ' דלא מקרי נגמרו בידי אדם אלא היכי שגם ביה"ש הי' יכול לתקן שיהא ראוי אלו הי' צריך לו ע"ש וא"כ פשיטא דכאן לא שייך זה דהא ביה"ש ודאי לא היה בידו לתקן שיהא מותר וכ"נ שגם רש"י שכ' בביצה דף כ"ז ע"א ד"ה אלא מדי וז"ל דכיון דבידו לתקנו בו ביום לא מקצה לי' מדעתו עכ"ל היינו ג"כ כיון שבידו לתקנו בכל עת שירצה לא אתקצאי ביה"ש כלל דא"כ תקשה בנר זוטא דודאי יכבה בשבת וס"ל לר' יהודה ולר"מ בשבת דף מ"ד ע"א דאסור לטלטלו והכי קיי"ל באו"ח סימן רע"ט ואמאי הא ודאי ידע שלא ידלוק כל היום ולא אמרינן שם דף מ"ה ע"א טעמא דהוקצה למצותו אלא נר"ש גם לענין טלטול לא מועיל הוקצה למצותו כמ"ש התוס' שם ד"ה אלא שמן ומה בין זה לבין בידו לתקנו בו ביום והא הכא ודאי יכבה בו ביום אע"כ כוונת רש"י דבידו לתקנו גם ביה"ש • ומצאתי כסברא זו בחידושי רשב"א ריש ביצה ד"ה ובה"א שהקשה לדעת האומרי' דלא מקרי בסיס אלא במניח על דעת שיהי' שם כל השבת מאי דנר זוטא וכו' ליישב וז"ל דשאני נר לר' יהודה דאע"ג דדרכו לכבות באמצע שבת כיון שאינו מסור בידו דאינו יודע אימתי כבתה נרו ואפילו נצרך לו אינו יכול לכבותו ולא לנערו כדי שיכבה ואינו יכול להשתמש בו אלא צריך ליסב ולצפות עד שיכבה מאליו בכי הא ס"ל לר"י דהוי כמוקצה לכולי שבת וכו' אבל בציר לומר א"כ בקליפין ועצמות שסילקן תלוי בדעתו ודעתו לנערם בכל עת שירצה אפילו ר"י יתיר כיון שלא הניחן לדעת שיעמדו שם כל השבת עכ"ל וכ"נ דהיינו ממש סברא זו דכשהי' בידו לסלק בכל עת שירצה דמי לנגמרו בידי אדם ולא הוי מוקצה וכשצריך להמתין עד שיכבה מאליו אע"ג דודאי יכבה מאליו מ"מ הוי מוקצה כנלענ"ד וכ"נ דאפילו לדעת האומרים דאפילו מניח על דעת שישאר שם בכניסת שבת נעשה בסיס היינו כיון דעכ"פ הי' מתכוין שיהא מונח ביה"ש דאע"פ שהי' יכול לנערו ביה"ש מ"מ הי' דעתו בפירוש שלא לנערו והי' צריך לו ביה"ש משא"כ גמרו בידי אדם לא הי' דעתו בפירוש שיהא כך ביה"ש ולכאורה הי' אפשר להביא עוד ראי' ממה דקיי"ל בסימן תרס"ז דסוכה ונוי' אסורים ביום הח' וביום הט' בוא"ל ואתקצאי ביה"ש ולא אמרינן כיון דודאי מותר בח' או בט' הוי כנגמרו בידו אדם אלא דאפשר נדחות דהוקצה למצותו חמיר טפי כמו דאמרינן בי' מוקצה מחמת יום שעבר ועמ"ש אי"ה לקמן מזה: (לד) יש ליישב וכו', בפתיחה לה' יו"ט ח"ב פ"א אות י"א האריך בדברי מהרש"א אלו שכ' דעגל שחל יום שמיני שלו ביו"ט אסור לשחטו ביו"ט הוא"ל וביה"ש לא הוי חזי וקשה הא לא הוי מוקצה מחמת יום שעבר ומ"ש דז' ימים לא בעינן מעל"ע הנה במ"ז ביו"ד סי' ט"ו ס"ק ג' כ' דבעינן מעל"ע ותמהו האחרונים שם עליו ע"ש ומ"ש בפתיחה לה' יו"ט דברים ס' ש"ה תקנו לא מצאתיו שם ובאו"ח סימן תנ"ח במ"ז ס"ק ב' משמע שבא ליישב דבריו ביו"ד אלא שכ' דמדברי הלבוש משמע דלא בעינן מעל"ע וכס' תיבת גומא ריש פ' ראה כ' שחסר תיבות וד"ע דלרשב"ג מס"ת הו"א וכ"ל שגם במ"ז כוונתו כן ואכ"מ להאריך. ומ"ש דבאיסור דאורייתא אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר ולפ"ז בילה שנולדה ביו"ט ראשון שחל ביום א' דאסורה מדאורייתא מהכנה דרבה אסורה בשני ולא משמע כן מסתימת הפוסקים בסימן תקי"ג ס"ס שסתמו וכתבו נולדה בזה מותרת בזה ולא חלקו ואין לחלק דשאני בבילה דביום שני לא אסרינן אלא מספק שמא היום יו"ט ומאתמול חול הי' וא"כ לא נאסר מאתמול כלל דהא בעגל אגלאי מלתא בודאי דלא נאסר מעולם דהא אגלאי מלתא דכלו חדשיו וכ"כ בפתיחה לה' יו"ט שם דלפי סברא זו בילה שנולדה ביו"ט ראשון שחל ביום א' אסורה בשני ע"ש. והנלענ"ד ליישב דברי מהרש"א דהנה התוס' בסוכה דף י' ע"ב ד"ה עד מ"יו"ט והרא"ש פרק לולב וערבה סי' ד' כ' כתבו בטעמא דסוכה אסורה לבני א"י בח' ולדידן בט' כיון דאי מתרמי להו סעודה ביה"ש חייב לאכול בסוכה ואע"ג דמספק יום שעבר הוא מ"מ מיחייב למיכל בה מאיזה טעם שיהא א"כ הוקצה גם לה' משא"כ אתרוג דלאחר דנפיק בי' א"ל לי' באותו יום אע"ג דע"כ ביה"ש הי' אסור לא אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר הביאם בפמ"ג בפתיחה לה' יו"ט שם אות י"ט והסברא לן דטעמא הוא משום מעשה דצריך לעשות מעשה לאו מוקצה לשעבר הוי ע"ש אכן לבני לא כן ידמה דהתוס' דף מ"ו ע"ב ד"ה דאי הקשו דל"ל טעמא דאי מתרמי לי' סעודתא תיפוק לי' דאסיר משום איסור סתירת אהל ע"ש הרי דלאו דוקא מעשה אלא כיון דע"כ ודאי הי' אסור ביה"ש הוי מוקצה לכל היום ואפשר שגם כוונת הפמ"ג כן ודוקא היכי דליכא איסור אלא משום ספק יום שעבר הוצרך לומר משום שצריך לעשות מעשה אבל היכי שהי' עליו איסור ודאי ביה"ש אע"ג שלא הי' צריך לעשות מעשה מודה ומעתה אפשר לומר דס"ל למהרש"א דכיון דהאי עגל ע"כ אי אפשר לשחטו ביה"ש דאי שחיט לי' ביה"ש הוי ספק נבלה וממילא אסור לשחטו דלא מחללינן עליו יו"ט כיון שאינו ראוי לאכילה וממילא הי' אסור באכילה ביה"ש בודאי כיון שלא הי' אפשר לשחטו דמי לסוכה מהאי טעמי שכתבו התוס' כיון דמ"מ ודאי אסיר הי' ואמרינן בי' הוא"ל ואתקצאי וכ"ל שגם בביצה דף ל' ע"ב ד"ה עד שכתבו שהם ושפיר אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר במוקצה מחמת מצוה כגון הכא בנוי סוכה עכ"ל היינו נמי מטעם דאי מתרמי לי' סעודה הי' חייב לאכול בסוכה וכ"כ מלשונם שם דף ד' ע"א שכ' וז"ג וי"ל דמוקצה מחמת מצוה שאני כדמפרש טעמא התם דלמא מתרמי לי' סעודה ואכיל בגוה והתם אמרינן אפילו לשעבר אבל הכא דמוקצה מחמת איסור לא אמרינן הכי עכ"ל הרי דברא שמחלקים בין מוקצה מחמת מצוה ובין מוקצה מחמת איסור וכתבו טעמו בצדו דלמא מתרמי לי' סעודה ואין לומר דכוונתם לסברת הר"ן סוף סוכה דלולי טעמא דאי מתרמי לא הי'

נאסר

איסור הביאו (לה) הב"י בה"י י"ל קכ"ד ובפריי ליו"ד ק"נ ביארתיו יש לסמוך בה"מ או עכ"פ לשהות או להתיר בהנאה כה"ג:

כה לחקיר הכף אם הוא של היתר או של עכו"ם או מבשר לחלב כי הנה בט"ז תמ"ו א' הביא טעם הר"ם ז"ל דחמץ דשיל"ם (בפנים מבואר זה ועיו"ד סי' ק"ב) ורא"ש דלא בדילי וא"כ להר"ם כיון שיש בלא"ה איסור בב"ת או של עכו"ם לא הזו דשיל"מ דלאחר יו"ט נמי מטעם ביטול הוא דמותר אמנם למ"ש הצ"צ סימן ס"ט דשיל"מ אף דרביע עליה איסור אחר כל מה דאפשר כו' לא מהני זה ובפריי ליו"ד כתבנו שיש לדון בדבר (לו) בסימן ח"ב ובט"ז שם אות י"ג בשם רש"ל דהעיקר (לז) כהרמב"ם וא"כ סניף מיהא הוי בהנאה כמ"ש רמ"א בתשובה היכא שיש הרבה צדדים הסומך על השאלתות וכו' הביא המ"א תס"ז ל"נ ות"י בתמ"ז ועיין בפנים (לה) ואין איסור חע"א וכולל הוי ועוד לענין איסורין י"ל כמ"ש ביבמות נ"מ לקוברו בין רשעים גמורים ולענין חייב ב' הוא דנ"מ ובשו"ת צ"צ שם משמע דגם באיסורין אין איסור חע"א ובפריי ליו"ד הארכנו בזה אין מקומו פה:

כו יחקור בענין תרי משהו האמור בט"ז סי' תס"ז אות י"ז ושם הראתי פנים להוראה זו ביו"ד (צ"ג) [צ"ל צ"ב] יע"ש ובא"ר אי בכף שייך תרי משהו יע"ש עפ"י תנאים המבוארים בפנים בזה:

כז יחקור אם תחבו כף לקדרה ואח"כ לאחרת ונמצא בראשונה חטה (לט) אם טלטלו הראשונה ממקומה או לאו כי ממקום למקום לא מחזקינן וניצלת השניה ואם אף בפת"ת מס' אמרינן כאן נמצא וכאן הי' עי' בפנים תס"ז ובפריי ליו"ד סי' ק"ה בדין ספק כבוש יע"ש:

כח ישאל עוד אם לא טלטלוה הקדרה הראשונה לאחר שהתחיל להרתיח (מ) דאז אם נתחב כף לשם ומשם לשני' שריא השני' באפשר דהוי ס"ס שמא אח"כ נפלה לראשונה החטה ושמא בעוד שרותחת אינה מחמיצה עמ"א סי' תנ"ד אות ד' דחליטה בזה"ז מידי ספקא לא נפקא משא"כ אם לא טלטלוה מחזיקין מזמן לזמן ואוקמי' אחזקה דהשתא כיון דחזקה דמעיקרא לא ברירא כ"כ דדרך להמצא גרעין חטה וכדומה במים ותבשיל (מא) ובפנים בתמ"ז הארכנו בזה במ"א אות כ"א. אלא דא"כ (מב) גם אם טלטלוה קודם ליכא ס"ס אם נאמר דמחזיקין כודאי מזמן

גנזי יוסף

נאסר ביה"ש גופי' דבהוה"מ לא נאסר אלא בזמן שראוי למלותו פ"ש דהי' נכס לבאר זה ומסתימת לשונם משמע דהאי אי מתרמי הוא נתינת טעם אמאי מוקצה מחמת מצוה שאני וע"כ כוונתם כמ"ש ויל"מד דבריהם הסתומים מדבריהם המפורשי' ומיירי דוקא בגוונא דשייך לומר דאי מתרמי לי' ובמוקצה מחמת איסור שאמא לא שייך אי מתרמי ומ"ש בדף ל' שם בשאל תשיפי של חג בפ"ש מותר בשבת דתרי מגו לא אמרינן היינו נמי מטעם דלא שייך דלמא מתרמי לי' סעודה כמ"ש בסוכה שם. ומדברי הפמ"ג שם נראה דס"ל דפליגי הנך תוס' אהדדי ולפנ"ד כמ"ש ואפילו נימא דפליגי הנך תו' אהדדי אין ק' על מהרש"א דס"ל כדברי התוס' סוכה הנ"ל וס"ל דשאני כיון דאי אפשר לשחטו ביה"ש הוי כסוכה ודמי למ"ש לעיל לענין נמרו בידי אדם דצריך שיהי' בידו לגמרו ביה"ש וה"נ דכוותי' וכ"ל דמ"מ כשנשחט אמה בעיו"ט לא דמי להא דהתם הא דאסור לשחטו ביה"ש הוא רק מספק יום שעבר וליכא אשם איסור יו"ט כלל דאי עבר ושחטו אפילו ביומו מותר באכילה כמבואר ביו"ד סי' ט"ז ס"נ ע"ש וגם ביה"ש לא הי' שום איסור על גופו שהרי הי' אפשר שיותר גם ביה"ש אלו עבר א' ושחטו בשוגג או אפילו במזיד אלא איסורא אקרקפתא דגברא מונח דאסור לשחטו לכן לא אתקלאי לכולי יומא כנלענ"ד:

שוב מצאתי ראי' לדבר שיהי' מותר בשני אע"פ שהי' אסור ביה"ש מחמת ספק איסור דאורייתא של יום שעבר לא אמרינן כי' מגו דאתקלאי וכו' מההוא דלגין טבול יום בע"ש שמלאוהו מעשר טבל ואמר לכשתחשך יהיו תרומת מעשר פל השאר ועירב בהו שהביאו התו' בסוכה דף י' שם והר"ן בריש ביצה [ציינו הפמ"ג כאן] שם דאי תחלת יום שבת קנה עירוב ולא בעינן סעודה הראוי' מבע"י הוי ערוב ולא אמרינן מגו דאתקלאי וכו' ואע"ג דביה"ש הי' בו ספק אד"א אע"כ כמ"ש ואפשר זהו כוונת הפמ"ג שם שכ' אמנם בביצה הביא ראי' מלגין טבול יום ע"ש. עוד הקשה הפמ"ג שם דברי הר"ן אהדדי דבביצה מסיק דלא אמרינן מוקצה לשעבר באיסור ובעירובין ס"פ בכל מערבין אהא דביצה שנולדה בראשון תאכל בשני הקשה נימא מיגו דאתקלאי וכו' אע"ג דהוי מחמת יום שעבר ע"ש ואני תמה דהתם ר' יהונתן הוא ולא ר"ן גם נ"ל דמה שתירץ ר' יהונתן שם אבל דבר שאינו נאסר אלא משום דלא ידעינן אם יום הוא וכו' היינו ממש סברא דלא אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר ומסיק התם דמוקצה למצותו אסור עפי וכדברי הר"ן ע"ש:

ומ"ח הפמ"ג עוד שם באות י"ט כ' בענין מחלוקת ר"ן ותוספת ומה שהקשה על המ"א סי' תרס"ה אכ"מ וא"י"ה במקומו יבואר:
(לה) הב"י בה"י י"ל קכ"ד. ביו"ד סי' ק"נ כ' שם הביאו הב"י בה' י"י"כ ונראה דגם כאן צ"ל במקום בה"י י"ל בה' יי"כ אכן חפשתי שם ולא מצאתי אך בס"ס קכ"א הביאו הב"י ובסי' קל"ז הביא תחלת תשובה זו ולא דברים אלו ע"ש: (לו) בסימן ח"ב. צ"ל בסימן ק"ב ולא הבינותי דשם בט"ז סק"ז לא נסתפק אלא היכי דדשיל"מ אל אח"כ ואפשר לומר דלא אל כלל אבל איסור יו"ט על איסור טרפה דהוי כולל משמע שם דסברת הנ"ל מוסכמת היא והסכימו לדבריו הפר"ח והמנ"י וא"כ חמץ דהוי נמי כולל וכמ"ש אח"כ ודאי הוי דשיל"מ ול"ע ועי"ל ס"ג אות ל"ג וכמ"ז סי' תמ"ז סק"א: (לז) כהרמב"ם. לכאורה י"ל דאע"פ שכ' הט"ז דהעיקר כהרמב"ם דחמץ הוי דשיל"מ מ"מ גם טעם הרא"ש שהביא בר"ם תמ"ז אמת משום דלא בדילי אינשי מני' ומטעם זה אסור אפילו שלא במינו במשהו וא"ל לטעם הרמב"ם שהביא הש"ך ביו"ד שם ס"ק י"ג משום חזור איסורו וכ"מ במה דהוי דשיל"מ לאסור בע"פ במינו כמ"ש הש"ך שם ומ"מ י"ל דס"ל להפמ"ג דכיון דאפשר לומר כהרמב"ם לגמרי מנ"ל לאדם גם טעם הרא"ש הכרח לעצמו אלא ס"ל דהוי דשיל"מ משא"כ לפי מה בפסק הט"ז כהרמב"ם ודוק אכן בפתיחה לסי' תמ"ז שכ' הפמ"ג דהרמב"ם תרתי טעמי ס"ל ע"ש וע"ל ס"ג אות ל"ד: (לח) ואין איסור חע"א. ר"ל וא"כ לכאורה ממ"נ אי נבלע מאיסור קודם פסח לא חל איסור חמץ כלל ואי לא נבלע מאיסור עד חוץ הפסח לא חל האיסור כלל לזה תירץ וכולל הוי דאיסור חמץ כולל כל הפת ואיסור טרפה כולל כל הבהמה וע"כ אלים זע"ז: (לט) אם טלטלו. ר"ל אחר תחיבת הכף קודם שנמצא החטה: (מ) דאז וכו' ר"ל אם טלטלוה ממקומה לאחר שהתחיל להרתיח ואח"כ תחב הכף לתוכה קודם שנמצא מרתיחתה ודוק: (מא) ובפנים בתמ"ז. צ"ל תס"ז ושם מבואר במלגו תרגגולת במים ואח"כ נמצא חטה במים כ' רמ"א ויש מי שמתיר דאמרינן שמא אח"כ נפלה לשם וכו' המ"א דבלשון אינו מדוקדק דהאיך נתיר מספקא אלא הטעם דאוקי אחזקה ואמרינן השתא נפל והקשה בא"ח על מ"ש דהאיך נתיר מספקא והא משהו דרבנן והוי ספד"ר ותירץ דלולא החזקה דמעיקרא אוקי אחזקה דהשתא וליכא ספק ע"ש: (מב) גם אם טלטלוה כו'. דברים אלו לא הבינותי דכיון דס"ל דיש להקל בספק א' א"כ נימא דודאי מחזיקין מזמן לזמן ובודאי היתה שם החטה בעת שטלטלוה ואפ"ה מותר מספק א' שמא אינה מחמצת והא לא חיישינן שמא היתה שם קודם שהתחילה להרתיח כיון שלא היתה במקום הזה ואין מחזיקין ממקום למקום משא"כ כשלא טלטלוה ולכאורה משמע דכוונתו לפי מה שמסיק רמ"א שם דאין להתיר אלא מס"ס א"כ ליכא ס"ס ולא הקשה שם על המ"א אלא דמאי מקשה בפשיטות על היש מי שמתיר דלמא ס"ל להקל בספק אחד אבל ודאי לדינא אין לנו אלא דברי רמ"א שאוסר בספק א' והתיר בס"ס ע"ש אלא דא"כ ק"ל דהא מפורש יוצא מדברי רמ"א שם דצריך שאי ספק השמא אח"כ נפלה לס"ס וכ"ל דדעת רמ"א דמזמן לזמן דמחזקינן היינו מספק אלא דמספק א' אין מתירין וצריך ס"ס וכ"ש דעת המ"א דמשמע לי' דכ"ע מודים דלא סרינן בחד ספק שלא כמצא מי שמתיר וגם רבינו ירוחם מכח חזקה דכמן כמצא כאן הי' מתיר כמו בס"ס המ"א וכ' וכ"כ רי"ו ואפילו נימא דהוי קלא חזקה ולגבי ס"ס מלרפינן לי' ולא בספק א' וכה"ס

וכמ"ש המ"א ס"ק י"ח ת"ת שפיר יש חילוק בין טלטלוהו או לא דבטלטלוהו שפיר יש ס"ס דהא לגבי ס"ס מצרפינן ספק טמא אח"כ כפלה ול"ע:

שוב מצאתי להפרמ"ג ביו"ד סימן ק"ה במ"ז סק"ג שכ' וז"ל ובאיסור דרבנן יש לעיין ושאני חמץ דהחמירו כמה חומרות ועש"י ק"י באיסור דרבנן בחזקת איסור ושם יבואר עכ"ל ודבריו סתומים ופליאה דעתו ממני אי אזיל בשטת הש"ך בכללי ס"ס אות כ' דאיסור דרבנן באתחזק איסורא אזלינן לחומרא ומספקא לי' אי הא דמחזקינן מזמן לזמן חזקה הוא ואזלינן לחומרא או ספקא הוא ואזלינן לקולא בדרבנן או פשיטא לי' דחזקה הוא ומספקא לי' אי כהש"ך או כהחולקים עליו שם וס"ל דאפילו אתחזק איסורא אזלינן לקולא בדרבנן ועיין מה שהעליתי באריכות בעהש"י בפתיחה כוללת ח"ה אות ג' אלא שאני התם שהרי כ' רמ"א שם וספק כבוש אסור מלבד בבשר עם חלב דאזלי' לקולא דמן התורה אינו אסור רק בבישול מ"מ עכ"ל וכ' הפ"ז וז"ל פירוש שאנו רואין שנכבש רק שיש ספק אם נכבש יום שלם עכ"ל ומשמע דר"ל בנמצא איסור נכבש בהיתר וספק אימתי נפל וכ' המ"ז שם שכן הוא באו"ה והרי מבואר דאזלינן בה"ג לקולא בדרבנן וכ"כ המנ"י כלל כ' אות י"ד ע"ש ומדלא הקשו האחרונים מכאן על הש"ך דס"ל שד"ר באתחזק איסורא אזלינן לחומרא משמע דס"ל דזה לא מקרי אתחזק איסורא. וראיתי להכו"פ סימן ק"ד סק"ד וסימן ק"ה סק"ג שכ' דהא דמחזקינן טומאה מזמן לזמן כדאמרינן בנדה דף ד' ע"א כל הטומאות כשעת מציאתן היינו דוקא לקדשים ולא לחולין כמ"ש התוס' ריש נדה ולחולין מעמידין אותו בחזקת היתר ומותר ע"ש וכן הקשה בחוו"ד סי' ק"ד סק"ג וסימן ק"ה סק"ד [ונסמך אנא על סדר דבריו אי"ה] והשב במעתתא ש"ג פ"ז ע"ש. והנה התו' שם הקשו מ"ש דבנגע בא' בלילה וא"י אם חי אם מת ולמחר השכים ומצאו מת מטמאי רבנן אף ברה"ר היכי דלא ראהו חי מבערב משום דכל הטומאות כשעת מציאתן ובמעל"ע שבנדה דאמרינן כיון דשכיחי בה דמים כאינה בדוקה דמיא מטהרינן לחולין אף ברה"י ועי"ז תירצו דבנגע בא' בלילה איירי נמי לקדשים אכן הרמב"ם בפי"א מה' שא"ה הי"ד כ' וז"ל נגע ברה"ר בא' בלילה ואין ידוע אם חי אם מת ובשחר עמד ומצאו מת ה"ז טמא שכל הטומאות כשעת מציאתן ואם ראוהו חי מבערב ובשחר מצאו מת ה"ז ספק ברה"ר וטהור עכ"ל ולא חילק בין קדשים לחולין וגם לא חשיב לה בהדי מעלות הקודש בפי"ב מבואר דס"ל דאפי' לחולין טמא ודאי ובמעל"ע שבנדה פסק בפס"ג מה' מטמאי משכב ומושב דחולין ולקדשים דוקא וצריך לתרץ לדידי' ק' התוס' והנה התו' שם הקשו אח"כ דמ"ש ואמרינן בנגע בא' לשרוף ובמעל"ע אמרינן תולין ותירצו משום דלבו נקפו ויבטל מפרי' ורבי' ע"ש ומעתה אפשר לומר דתו לא צריך שנויא קמא ואפשר לתרץ בזה גם ק' קמייתא דמהאי טעמא מטמאינן בנגע בא' בלילה אפילו לחולין ובמעל"ע שבנדה מטהרינן לחולין כדי שלא יבטל מפו"ר אלא דלפ"ז צ"ל דלא מטמאינן בנגע בא בלילה אלא מדרבנן כמו מעל"ע שבנדה ולא משמע שיהא כן דעת הרמב"ם דמסתם לה סתומי וראיתי להרמב"ן בחידושיו ריש נדה ד"ה מ"ט דשמאי הקשה מ"ש אשה דספקא הוי ומ"ש נגע בא' בלילה דטמא ודאי ותי' וז"ל דשאני אשה דבחזקת טהרה עומדת שהרי בדוקה ואע"ג דשכיחי בה דמים מ"מ כל שהפסיקה וטהרה בחזקה זו היא וכו' עכ"ל וכוונתו כמ"ש הרשב"א שם ע"ב ד"ה התם דהא דאמרינן דף ד' ע"א אשה הואיל ושכיחי בה דמים כמי שאינה בדוקה דמי משום חומרא דטהרות הכי קאמרינן אבל ודאי כיון דהפסיקה טהרה בחזקה זו קיימא עכ"ל וסיים הרמב"ן שם דמהאי טעמא קופה שנשתמשו בה טהרות ואח"כ נמצא בה שרץ באותה זוית שלמה טהרות הראשונות טמאות [יסבינו בחידושי הרמב"ן איתא טהורות וט"ס הוא וצ"ל טמאות] לד"ה כיון דליכא חזקה דמעיקרא דמי לנגע בא' בלילה ומבואר דס"ל דבההוא דקופה הוא טומאה ודאי כמו בנגע בא' בלילה ומשמע עוד דס"ל דמהאי טעמא עצמה בהך תרתי אפילו לחולין כיון דלא דמי למעל"ע שבנדה מה"ת כימא דדוקא לקדשים וכ"מ מדלא ביאר דהיינו דוקא לקדשים א"ו ס"ל דאפילו לחולין אלא שסמך

על מ"ש לחלק בין מעל"ע שבנדה להנך לענין תולין וה"ה לטמא בחולין וסמך דבריו אמ"ש קודם בסוגיא דבמעל"ע שבנדה תולין אכן הרשב"א בחידושיו שם כ' עוד תירוץ אחר אהא דבנגע בא' בלילה טמא ודאי ובמעל"ע שבנדה תולין דהתם ודאי נגע אבל באשה ספק ראתה דהא מספקא לן אי הוי דם בההוא שעתא או לא וכו' דלפ"ז בההוא דקופה נמי תולין כמו במעל"ע שבנדה ע"ש וכ"כ הריטב"א שם וכ"כ עוד הרשב"א והריטב"א דף ג' ע"ב ולפ"ז אפשר לומר דהך דקופה הוא דוקא לקדשים ולא לחולין כמו מעל"ע שבנדה ומשמע לכאורה דלא ס"ל דטעמא במעל"ע שבנדה דא"כ לבו נקפו ופרים דא"כ גם לענין תולין הו"ל לחלק מהאי טעמא אכן מדסתמו משמע דס"ל דקופה גם לחולין הוא ואפשר ס"ל דלזה ודאי מועיל טעמא דביטול פו"ר והוא בכלל מ"ש דף ג' ע"ב וה"ל מפו"ר מי קאמינא לטהרות כו' דקאמינא והיינו מטעם דבעלה חולין הוא ולכן אינה מטמאה את בועלה דבעלה חולין הוא אבל בקופה שפיר מטמאה אפילו חולין אלא דלענין תולין לא משמע להו לחלק בין קופה למעל"ע שבנדה דמדמקשה הלל לשמאי מקופה משמע דלדידי' שוים המה לכל דבר אין ממה שמסרה דלבעלה דהיינו לחולין לא אכן הא ודאי משמע מדבריהם דההוא דקופה מדרבנן הוא אכן אחר העיון נלענ"ד דלפי המסקנא לא פליגי הרמב"ן עם הרשב"א והריטב"א דאיתא דאמרינן בדף ד' ע"א וא"כ כי מודו שמאי והלל בקופה שאינה בדוקה כי פליגי חזקי' ור' יוחנן בקופה בדוקה וכו' וא"כ כי מודו שמאי והלל בקופה שאינה מכוסה כי פליגי חזקי' ור"י בקופה מכוסה וכו' ופירש"י הא והא בבדוקה אלא דשמאי והלל בשאינה מכוסה וחזקי' במכוסה מש"ה מסבר וכ"פ הרשב"א והריטב"א וא"כ כי מודו שמאי והלל בזוית קופה כי פליגי חזקי' ור"י בזוית בית והא קופה קאמר ה"ק קופה שנשתמשו בה טהרות בזוית בית זו וטלטלוה בזוית אחרת ונמצא שרץ בזוית אחרת חזקי' סבר לא מחזקינן טומאה ממקום למקום ור"י סבר מחזקינן וכ' הרמב"ן דה"פ לעולם בשאינה בדוקה מודו אבל בבדוקה אינן טמאות ומביא ראיות לזה דבבדוקה אינן טמאות אפילו לתלות דאוקמוה אחזקה ע"ש והריטב"א כ' פי' ותרוייהו בשאינה מכוסה ע"ש ומשמע דקאי אשנויא קמא דאוקמא הא במכוסה והא בשאינה מכוסה ותרווייהו בבדוקה ע"ז קאמר וא"כ תרוייהו בשאינה מכוסה ובבדוקה ומעתה לפי המסקנא בקופה שאינה בדוקה לכ"ע מחזקינן למפרע לטומאה ודאי ובקופה בדוקה להרשב"א והריטב"א חיישינן לחומרא לתלות כמו מעל"ע שבנדה דהא הם ס"ל דקופה דשמאי והלל דינה כמעל"ע שבנדה ואפשר דוקא לקדשים ולהרמב"ן לא חיישי כלל ולא נחלקו אלא בדס"ד דאוקימנא בקופה שאינה בדוקה ואשה כאינה בדיקה דמיא להרמב"ן היינו לטומאה ודאי ואשה לא דמיא לגמרי לאינה בדוקה ולהרשב"א והריטב"א היינו לתלות ואשה כאינה בדוקה דמיא לגמרי אבל למסקנא להרמב"ן מיירי באינה בדוקה לטומאה ודאי ולהרשב"א והריטב"א מיירי בבדוקה לתלות וכן למאי דבעו לאוקמא הא במכוסה הא בשאינה מכוסה מיירי להרשב"א והריטב"א בבדוקה לטומאת ספק ולהרמב"ן מיירי לטומאה ודאי ומשמע דמוקי לה נמי בשאינה בדוקה שכ"כ שם וז"ל א"ו בקופה שאינה בדוקה מודו שמאי והלל לכולהו לישני וכו' עכ"ל ע"ש אמנם עדיין צריכין אנו לחלק בין קופה ובין נגע בא' בלילה דבנגע בא' בלילה מטמאינן אפילו ברה"ר וע"כ דודאי הוי וכשראוהו חי מבערב אינו טהור אלא ברה"ר כמ"ש הרמב"ם והר"ש בפ"ה דטהרות מ"ז ובחיבורו פי"ז מה' שא"ה הי"ד ובקופה משמע דדוקא ברה"י וכמו שיראה הרואה בדברי הרמב"ם פי"ז מה' א"ה שהתחיל בתחלת הפרק ברה"י ועי"ז סובב הולך כל הפרק ע"ש ומשמע דספקא הוי וטמא ברה"י ובבדיקה טהור לחולין או תולין וצריכין אנו לחילוקן של הרשב"א והריטב"א דכיון דודאי נגע הוי ודאי וכ"מ עוד מדברי הרמב"ם שט"ו ה"ז וכמ"ש אח"כ בס"ד ומעתה נתבאר דדברי או"ה ורמ"א כאמרים בצדק ע"פ דעת הרמב"ן והרשב"א והריטב"א דס"ל דקופה שאינה בדוקה טמא גם לחולין וכן מוכח דברי הרמב"ם והראב"ד וכמ"ש המ"ז סק"ג ומה שהקשה המ"ז שם ובאו"ח סי' תס"ז בא"א ס"ק כ"ה דהרמב"ם פסק כר"י דמחזקינן ממקום למקום לק"מ דהא

דמחזיקין

דמחזקינן ממקוה למקום הוא רק לתלות ומדלא מטמאינן ודאי ברה"י כמו כל ספק טומאה מבואר דמשום חומרא דטהרות הוא וכ"כ הרשב"א בפירוש ע"ש ולא גמרינן מני' לאיסורין כנלענ"ד בזה:

שוב ראיתי דיש לעיין בזה דהרמב"ם שם ה"ב כ' וז"ל קופה שהשתמש בה בטהרות ונמצא בה שרץ אם יש לה שוליים או אזנים אע"פ שאין לה שוליים הרי כל הטהרות שנשתמשו בה טמאות אפילו הי' בדוקה ומכוסה שמא עם רגבות ידו מן הבדוקה נפל השרץ וכו' עכ"ל ומשמע דר"ל לשרף שהרי אח"כ גבי ממקום למקום כ' לתלות משמע דברישא היינו לשרוף הרי דס"ל דאפילו היכי שהוא ספק יש הי' שם השרץ ונבדק מקודם ס"ל דהוי ספק גמור והוי טמא ברה"י וכ"מ מדברי התוספתא שהביא הר"ש שם וז"ל ישב ע"ג אבן ברה"ר ולשחר עמד ומצא שם שרץ או רוק ר"מ מטהר שספק רה"ר טהור וחכמים מטמאין שכל הטמאות כשעת מציאתן ומודים חכמים לר"מ שאם ראוה נקי' מבערב אע"פ שהוא בא שחרית ומצא עלי' שרץ או רוק שהוא טהור מפני שהוא ספק רה"ר עכ"ל ולא מסתבר לומר דכיון שישב על האבן הוי כודאי נגע דהא האבן אין בו טומאה מצד עצמו והוי ספק הי' שם טומאה או לא ואפ"ה לא מועיל חזקה דמעיקרא והוי ספק גמור ואינו טהור אלא ברה"ר ועוד ק"ל דגבי קופה כ' הרמב"ם אפילו הי' בדוקה ומשמע דבדוקה ואינה בדוקה שוים ואינו מטמא אלא ברה"י ובתוספתא זו כישב ע"ג אבן בלא נבדק מבערב טמא אפילו ברה"ר לחכמים וע"ק דבספק נגע ברוק אפילו ברה"י אין שורפין אלא תולין כמ"ש הרמב"ם שם בפי"ח ה"ה ואמאי בספק הי' רוק על האבן טמא ודאי ואי נימא דבשלא נבדק הוי כודאי הי' שם מאתמול א"כ אמאי בקופה אינו טמא אלא ברה"י ואפשר שמהאי טעמא דחאו תוספתא זו מהלכה ולא העתיקה הרמב"ם. ובדברי הרמב"ם נלפענ"ד דס"ל כסברת הרשב"א והריטב"א הנ"ל דבנגע בא' בלילה כיון דודאי נגע טמא אפילו ברה"ר ובטעם הדבר כ"ל דהא דכל הטומאות כשעת מציאתן היינו לענין שלא נתגלה הדבר מכמו שהי' ובזה הוי כודאי אפילו להקל ברה"י וכמ"ש בפט"ו ה"י וז"ל שרץ שנמצא שרוף ומונח ע"ג אוכלין וכו' הרי אלו טהורין בין ברה"ר בין ברה"י ואין אומרין שמא אחר שנגע באוכלין נשרף וכו' שכל הטומאות כשעת מציאתן עכ"ל אבל בקופה דנימא שודאי הי' בה השרץ גם קודם שנשתמש שם בטהרות זה לא אמרינן והוי ספק אבל כשראוהו חי מבערב הוי חזקה נגד חזקה והוי כספק ובקופה לא אמרינן דכיון דבלא נבדק הוי ספק כשנבדק יהי' טהור אפי' ברה"י דבספק טומאה ברה"י לא מועיל חזקה לטהר כמו דלא מועיל רוב וס"ס כנלענ"ד לפרש דברי הרמב"ם:

אמנם גם דברי הרמב"ן צריכין ביאור שכ' במתני' ד"ה הלל אומר דמעל"ע שבנדה היא דוקא ברה"י וי"מ דמעל"ע שבנדה נוהג בין ברה"ר בין ברה"י ואין זה מחוור כלל ע"ש ונמצא ד"ה מ"ע דמאי אחר שכ' דאשה בחזקת טהרה עומדת כ' וז"ל תדע דהכא בתוספתא ומודים חכמים לר"מ כשראוהו חי אלמא דבכה"ג בחזקת חי הוא לא מפקינן לי' מחזקתו אע"פ שנמצא מת בשעת מציאתן ובמקום מציאתן עכ"ל וקשה דהא כראוהו חי מבערב אין מעמידין אותו בחזקתו אלא ברה"ר ואיך יליף מיני' הרמב"ן לטהר באשה ברה"י ונ"ל דלא מביא ראי' מראוהו חי מבערב אלא שיש חילוק בין הי' לו חזקת טהרה או לא אבל מ"מ הא כדאיתא והא כדאיתא דגבי ראוהו חי מבערב מועיל החזקה שלא יהי' כודאי לטמא אפילו ברה"ר וגבי אשה דבלא"ה אינה מטמאה ברה"ר לגמרי מועיל החזקה שלא תטמא בודאי ובחולין אפילו ברה"י ובטעם החילוק דגבי אשה אינה מטמאה אלא ברה"י אפילו בלא חזקה וגבי נגע בא' בלילה טמא אפילו ברה"ר נ"ל משום דבנגע בא' בלילה ודאי נגע כמ"ש לעיל ואע"פ שהרמב"ן שם דחה סברא זו היינו דוקא שלא נימא דמטעם זה אינה מטמאה בודאי ובחולין לפילו ברה"י כמו במביא ראי' מקופה דהוי ג"כ ספק ביאה וטמאה ודאי ובחולין אבל ברה"ר בין קופה ובין אשה לדעת הרמב"ן טהורים אפילו בלא חזקה וכבר כתבתי בטוב"י דעת הרשב"א והריטב"א בזה. ונמצינו למדין דמחולקין הרמב"ן והרשב"א והריטב"א עם הרמב"ם דהרמב"ם ס"ל דלא מועיל חזקה בטומאה שלא לטמא ודאי ברה"י ולהרמב"ן והרשב"א והריטב"א מועיל ולהרמב"ן טהור לגמרי ולהרשב"א והריטב"א תולין ונ"ל דטעם הדבר אע"ג דקיי"ל דלא מועיל חזקה גבי ספק טומאה ברה"י ס"ל להרמב"ן והרשב"א והריטב"א דדוקא היכי שהי' שם ודאי טומאה וספק נגע בה אדם או טהרות לא מועיל חזקת האדם או הטהרות אבל כשיש חזקה שלא הי' או שום טומאה כלל מועיל שפיר והרמב"ם ס"ל שגם זה אינו מועיל. ונ"ל דבאיסורין גם הרמב"ם מודה דהא קיי"ל דבאיסורין מועיל חזקה. ומצאתי בס' שב שמעתתא ש"ג פי"ג י"ד שהשם כמוחלט דחזקה דבשעת מציאתן הוא דוקא לתרומה ולא לחולין ופירש בזה דברי התו' יבמות דף ס"ח ע"א ד"ה רישא שהקשו ספק בן ט' אמאי פוסל בביאתו נוקמא אחזקה שהי' פחות מבן ט' ותירצו וז"ל וי"ל דהכא כגון דהשתא דאתי קמן הוי ודאי בן ט' אע"פ שהי' ספק כשבא עלי' לא מוקמינן לי' אחזקה קמייתא אלא אזלינן בתר השתא שהוא ודאי בן ט' דחזקה קמייתא אתרע לי' עכ"ל ומפרש דר"ל כיון דמיירי לתרומה אמרינן דהוי כשעת מציאתן ע"ש ואני תמה מאוד שהרי כתבו התוס' בנדה דף ד' ע"א ד"ה כי פליגי דבקופה בדוקה ס"ל לחזקי' דטהור אפילו ברה"י וכן ס"ל להרמב"ן והרשב"א והריטב"א וכמש"ל וכתבתי שם דגם הרמב"ם ס"ל כן בקופה לענין איסורין אלא דס"ל דלענין ספק טומאה ברה"י לא מועיל חזקה וכילד יתרצו ק' התוס' דביבמות הנ"ל ועק"ל דלדבריו ספק בן יג"ש והביא ב"ש ספק שאינו בן יג"ש או ספק לא הביא ב"ש שקידש אשה א"ל גט דמעמידין אותו בחזקת קטן והאשה בחזקת פנוי' והוא תמוה ולפמ"ש לעיל לדעת הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והריטב"א דהכך דנגע בא' בלילה כיון שודאי נגע הוי כודאי וכשראוהו חי הוי ספק גם לחולין לק"מ ובדברי התוספתא יש פירושים אחרים וכבר האריך בהם מהרי"ט ח"א סי"א ואין כאן מקומו:

ומעתה נבאר לנו לבאר שהפמ"ג ביו"ד סי' פ"א במ"ז סק"ג כ' דהיכי שיש חזקה דמעיקרא מבוררת להתיר וחזקה דהשתא לאיסור אע"פ שא"א לומר עתה ממש נטרף ויצא זמן מה מחזקתה מ"מ מעמידין אותה בחזקה דמעיקרא עד הזמן שנוכל לומר שלא היתה טרפה עדיין אפילו להרשב"א והמחבר דס"ל בחזקה מחמת רובא דכל שא"א לומר עתה ממש נטרף מעמידין אותה בחזקת איסור בחזקה מבוררת מודו ובסי' ק"ס סק"ג כ' להיפך דאפילו לרמ"א שמיקל בחזקה מחמת רובא מחמיר בחזקה דמעיקרא והביא ראי' ממקוה דמעטם חסר ואתאי מטמאינן למפרע ע"ש ולענ"ד אין ראי' דהתם יש חזקת אדם שהי' טמא נגד חזקת המקוה ומה"ט פסק התב"ש בסי' א' בשוחט שנטל קנה ואח"כ א"י הלכות שחיטה דבהיכי דליכא ס"ס אסרי' למפרע והיינו משום שיש חזקת איסור דבהמה נגד חזקת השוחט וכ"מ בגמרא נדה דף ב' ע"ב דאמר דטמאה דמקוה שנמדד והי' בודק את המכיות משום דאיכא תרתי לריעותא דהיינו חזקת האדם שהי' טמא וחסר ואתאי וחזקת טבל והחמיץ ואתאי ע"ש משמע דהיכי דליכא חזקה לאיסורא בהדי חסר והחמיץ ואתאי אע"ג דע"כ יצא זמן מה מהחזקה דמעיקרא מוקמינן לה עד ההוא שעתא אחזקה דמעיקרא וכ"מ שם דף ד' ע"א דמוקמינן פלוגתא דחזקי' ור' יוחנן בקופה בדוקה ומכוסה ומבואר שם דבעת שהיתה מכוסה א"א לה ליפול אלא בעת שנשתמש בה וזה הי' זמן מה קודם שנמצא השרץ ופסקי הרמב"ן והרשב"א והריטב"א כחזקי' דמעמידין אותה בחזקת טהרה ואע"פ שרש"י כ' הטעם דכל זמן שהטהרות בתוכה נזהר בה מדברי הפוסקים הנ"ל משמע דעיקר הטעם הוא שמעמידין אותה בחזקת טהרה וכבר כתבתי דגם הרמב"ם אינו חולק עליהם באיסורין ותדע שהרי גם באינה מכוסה פסק כן אע"פ שאפשר לומר עתה נפל וע"כ שהוא מטעם שכתבתי וזה לא שייך אלא בטומאה. שוב ראיתי בבפ"ד סימן פ"ד ובאו"ה כלל מ"ט ס"ב שפסקו בההוא דגבינות דמה שנעשה קודם ג' ימים מותר והביאו ראי' מסוגיא דנדה דף ב' ע"ב דאמרינן טמאה דמקוה ומכיות משום תרתי לריעותא אבל בחדא לריעותא מוקמינן אחזקה דמעיקרא וכ' פ"ג ולע"ג דחזקה שלא נתבררה שעה אחת אינה חזקה מ"מ הרוב

גורם

גורס לחזקה שמתברר ע"ש הרי מבואר מדבריהם דחזקה
דמעיקרא שנתבררה פשיטא להו דמעמידין אחזקה דמעיקרא
אע"פ שיצאה זמן מה מחזקה אכן מת' מהר"ם וריב"ק שהביא
הא"ה שם מבואר דטעמא דחביות משום שיצאה זמן מה מחזקתה
ומבואר שם שגם בגבינות ס"ל דאסורים למפרע וע"כ לא גרע
חזקה מבוררת מחזק' מחמת רובא וממילא לדידן דמקלי' גבי גבינות
ה"ה בחזקה מבוררת כנלענ"ד. [ולקמן אכתוב עוד בזה בס"ד]:

אכן דברי הרמב"ם פי"ז מה' שא"ה עדיין אינם מיושבין וכמו
שהאריך בזה המקו"ח סי' תס"ז סק"ט ע"ש ומש"ש לתרץ
אינו נראה לענ"ד וכמו שאבאר. א' מ"ש דספק טומאה ברה"י
אפילו איכא חזקה טמא וע"כ לא אזלינן בתר חזקה דכאן נמצא
וע"כ מטמא הרמב"ם בה"ב גבי קופה אפילו ממקום למקום
ע"ש. הוא תמוה לענ"ד שהרי כ' הרמב"ם שם פט"ו ה"י וז"ל
שרץ שנמצא שרוף ומונח ע"ג אוכלין וכן טלית שנמצאת בלוי'
ומחט שנמצאת שבורה או חלודה בין הכלים הרי אלו טהורים
בין ברה"ר בין ברה"י ואין אומרים שמא אחר שנגע באוכלין
נשרף ואחר שנטמאו הכלים במגע הטלית והמחט נשברה או
החלידה ובלתה הטלית עד שיגיע שכל הטומאות כשעת מציאתן
עכ"ל הרי להדיא דמועיל חזקה בספק טומאה ברה"י לטהר
ואפ"ה מטמא ממקום למקום והיינו כדמסקינן בנדה דף ד' ע"א
לר"י כשעת מציאתן בין לקולא בין לחומרא ובמקום מציאתן אבל
שלא במקום מציאתן משרף לא שרפינן מתלא תלינן וע"כ דממקום
למקום מחזקינן אפילו היכי דאועיל חזקה ליטהר. ב' מ"ש עוד
דבספק משקין לטמא אחרים אע"פ שהוא טהור כיון שהוא דרבנן
מ"מ במקום דאיכא חזקה לטמא טמא ומש"ה כ' הרמב"ם בה"ג
השולף את הבור וממלא ממנו חביות אם היה משקיע כל חביות
וחביות בבור וממלא אותן ונמצא השרץ בראשונה כולן טמאות
דכיון דאיכא חזקה דכאן נמצא אמרינן שהי' השרץ בחביות גם
קודם שהשקיעו בבור וטמאו המשקין והמשקין טמאו הכלים
אע"ג דמדרבנן הוא לא אמרינן דהוי סד"ר כיון דאיכא חזקה ע"ש
ק"ל על מ"ש כן בפשיטות שהרי כתבו הכו"פ בבית הספק והמנ"י
בכללי ס"ס אות ל"ו דדעת הרמב"ם פ"י מה' מקואות ה"ו דספק
טומאה דרבנן אע"ג דאיכא חזקה ספקו לקולא וטמ"ש מזה
בשה"ש בפתיחה כוללת ח"ה אות ג' בשם המוו"ד ומ"ש עליו
ומ"מ לא הי"ל לכתוב כך בפשיטות בלשון נראה כיון שהדבר
תלוי באשלי רברבי. ג' מ"ש שם דברה"ר או בדבר שאין בו דעת
לישאל אע"פ שיש חזקה לטמא טהור וע"כ מטהר הרמב"ם
בהלכה ד' ה' בזיתים ועיסה אפילו נמצא השרץ במטען ובעיסה
ואין חוששין שמא הי' שם מקודם משום דהוי אין בו דעת לישאל
ואפילו איכא חזקת כאן נמצא טהור ע"ש הוא תמוה לענ"ד שהרי
כ' הרמב"ם סי"ח הי"ד וז"ל נגע ברה"ר בא' בלילה ואין ידוע
אם חי אם מת ובשחר עמד ומצאו מת ה"ז טמא שכל הטומאות
כשעת מציאתן ואם ראוהו חי מבערב ובשחר מצאו מת ה"ז ספק
ברה"ר וטהור עכ"ל הרי מפורש דהיכי דאיכא חזקה לטמא גם
ברה"ר טמא וכ"כ עוד בפט"ו ה"ז וז"ל השרץ בפי החולדה וכו'
היתה מהלכת בו ונוגעת בככרות ספק חי ספק מת הרי הן
טהורות בד"א בזמן שנטלתו והלכה לה אבל אם נמצא מת בפי'
הרי אלו טמאות עכ"ל הרי מבואר דאע"פ שאין לטומאה מקום
ואין בו דעת לישאל כי איכא חזקה ספקו טמא. ד' מ"ש עוד
דהמשנה פ"ט דטהרות מ"ט נמצא במטען הנג טמא דאתיא כר'
בתוספתא לא ס"ל דדבר שאין בו דעת לשאול ספקו טהור אין
נראה לענ"ד דכ"א שהוזכר בגמרא אין בו דעת לישאל ספקו
טהור יהא דלא כר' ודלא כסתם משנה זו ואלו הי' כן לא הוי
שתקו בגמרא מלפרש כן. ה' ויותר תמוה מ"ש שם ברה"ר אפי'
מזמן לזמן לא מחזקינן כגון בנגע בא' בלילה ונמצא מת ע"ש
והוא מפורש נגד דברי הרמב"ם אלו דסי"ח הי"ד. ו' מ"ש שם
בטעמא דמחלק הרמב"ם בה"א בין יש לדלי אזנים או לא דכאין
לדלי אזנים הוי ספק טמא לפה ע"פ המים וטהור וכשיש לה
אזנים יש ספק שמא נגע השרץ בעצמו של דלי בלי מים וטמא
ע"ש לא ידעתי מה יענה בה"ב שכ' הרמב"ם וז"ל קופה שנשתמש
בה בטהרות ונמצא בה שרץ אם יש לה שוליים או אזנים וכו'
טמאות עכ"ל ומשמע דכשאין לה שוליים ולא אזנים טהורות
והתם ליכא מים ואפ"ה מחלק בין יש לה אזנים או לא. ז'
מה דפשיטא לי' דחזקה דכאן נמצא הוי בודאי כבר כתבתי
בנלפנ"ד בזה. ח' מ"ש על מ"ש הכ"מ דהוי ספק טומאה לפה
דווקא ספק נגע בטומאה לפה טהור אבל כאן הספק אם הי'
שרץ בו אבל אם הי' השרץ בתוכו ודאי נגעו המשקין בשרץ ע"ש
הוא תמוה לענ"ד דמשמע לי דספק הי' כאן שרץ קיל מודאי
הי' וספק נגע. ט' יש לתמוה עליו דל"ל לדבריו מה שמטהר
הרמב"ם בה"א ובה"ג הכלים שלא נמצא בהם השרץ משום דהוי
ספק משקין לטמא אחרים ודוקא הכלים טהורים אבל המשקין
טמאים דהוי ספק משקין ליטמא ואין זה במשמעות דברי הרמב"ם
כלל אלא משמע דעיקר מטומאת המשקין וטהרתם איירינן.
י' מ"ש דכשיש לה אזנים כיון שהדלי והמים טמאין מספק טומאה
ברה"י מטמאין הכלים לא ידעתי מה יענה בדברי הרמב"ם פי"ד
ה"א שכ' בפירוש דהמשקין נטמאו בספק ואין מטמאין הכלי
וע"כ ברה"י מיירי דאל"כ גם המשקין לא נטמאו מספק ויש לי
הרהורי דברים בדברי הכ"מ ואין כאן מקומו ואי"ה לקמן יבואר.
י"א מ"ש דבהלכה ד' ה' גבי מטען ועיסה לא בא הטומאה ע"י
אדם ובה"ג כשנמצא בבור הכל טמא דטומאת הכלים בא ע"י
גרמת האדם לא ידעתי כוונתו אם ר"ל הכלים שנתן המשקין
לתוכם הוא תמוה דהא המשקין גופייהו ודאי דמי לזיתים מן
המטען ומקרצות מן העיסה דטהורים והאיך אפשר דהמשקין
טהורים ויטמאו הכלים ואם ר"ל הכלי שזולף בה דספק נגע
בשרץ הא הוי טומאה לפה כמו בה"א כשאין לו אוגנין ובפי"ד
ה"ו משמע דאפילו לפה ע"ג יין הדין כן ויש לדבר בדברי הכ"מ שם
ואכ"מ. י"ב מ"ש דבה"ג כשנמצא באחרונים טהור דממקום
למקום לא מחזקינן טומאה ומשמע דר"ל דתלינן שהי' בכלי ולא
בבור והוא תמוה שהרמב"ם כ' שאני אומר אחר שמילא את
הראשונות נפל השרץ לבור ומשמע דאפילו בדק וכסה מטהר.
והנלענ"ד לתרץ דברי הרמב"ם ויתיישבו גם ק' הכ"מ שהקשה
בה"א דבריש' עיקר מפני שאין בהם דעת לישאל וה"נ אמאי
טימא כשיש בו אוגנים הא אין בהם דעת לישאל עכ"ד. והוא
בהקדים מ"ש הרמב"ם שם פט"ו ה"א וז"ל וכל אלו הספקות
שטהרו חכמים אפילו ברה"י מפני שאין בהם דעת להישאל כמו
שיתבאר עכ"ל והראב"ד השיגו וכו' וז"ל א"א זה שיבוש אלא אע"פ
שיש כהן עכ"ל וכ' הכ"מ וז"ל ולכאורה משמע כדברי הראב"ד
דשאין בו דעת להשאל אפילו ברה"י טהור בכל הספקות ומאי
רבותא דהני דקתני אלו ספקות שטהרו חכמים אלא ודאי דהני
אפילו שיש בהם דעת להשאל טיהרום אלא שבפ"ק דחולין דף ט'
ע"ב אמרו על ההוא דשרץ בפי חולדה ומהלכת ע"ג ככרות של
תרומה דטעמא הוי משום דככר אין בו דעת להשאל ומשם למד
רבינו דכל הני טיהרום מטעם זה ונ"ל דמשמע לרבינו דכי תנן
אלו ספקות שטיהרו חכמים לאו למימרא שנשתנו אלו משאר
ספקות שאע"פ ששאר ספקות טמאות אלו טהורות אלא הספקות
שטיהרו חכמים מטעם שאין בו דעת להשאל מני ואזיל עכ"ל
ומשמע מדברי מרן הכ"מ דלהרמב"ם הנך ספקות שמנו במשנה
פ"ד דטהרות מ"ז והרמב"ם בפי"ד ה"א שטיהרו חכמים ומנו
ביניהם ספק טומאה לפה ע"פ המים וספק שרצים דהיינו ספק
הנזרקין אין חילוק בין לפה ע"פ המים או לא ובין נזרק או לא
אלא הכל תלוי ביש בו דעת להשאל או לא והוא תמוה מאוד
לענ"ד דא"כ אמאי אמרו שם במ"ג והרמב"ם פט"ו ה"ז השרץ
בפי חולדה והנבלה בפי הכלב ועברו בין הטהורי' או שעברו טהורי'
ביניהן ספקן טהו' מפני שאין לטומא' מקו' היו מנקרין בהן על הארץ
וכו' ספקן טמא מפני שיש לטומאה מקום דחשובי' כמונחין וקשה
ממ"נ אי יש בהם דעת להשאל כי אין לטומאה מקום אמאי טהור
ואי אבד"ל גם כשיש לטומאה מקום אמאי טמא מלבד שאין זה
משמעות כל הסוגיות בגמרא ודברי הרמב"ם בתלו טעם הטהרה
מפני שהם נזרקין ואין לטומאה מקום ונלענ"ד דס"ל להרמב"ם
ז"ל דתרתי בעינן שלא יהי' לטומאה מקום אז טהור כשאין
בד"ל ונ"ל לפי"ז מ"ש בה"ז וז"ל וכן שרץ בפי החולדה והנבלה
בפי הכלב ועברו בין הטהורים או שעברו טהורים ביניהן ספקן
טהור מפני שאין לטומאה מקום קבוע עכ"ל מיירי כשאין בו
דעת להשאל וסתם הרמב"ם ותנא וסדר מפרש בס"ה דכל אלו
הספקות

הספקות שטיהרו חכמים ברה"י באין בהם דעת לשאול בהם וצ"ל לפ"ז מ"ש בפט"ו הל' וז"ל כד"א בשהי' זה שנטמא בספק יש בו דעת לשאול ולדרוש ממנו מה אירע לו כשוטה אבל אם הי' חרש או שוטה או קטן שאינו יודע להשיב על הענין כששואלין אותו הרי ספקו טהור כיצד חרש או שוטה או קטן שאין בהם דעת להשאל שנמצאו במבוי שיש שם טומאה וספק נגעו וספק לא נגעו הרי אלו טהורין וכן כל שאין בו דעת להשאל אע"פ שנולד לו הספק ברה"י ספקו טהור עכ"ל היינו כיון שלא ידע אם היו במקום הטומאה הוי כאין לטומאה מקום וכן כשעברו בין הטהורים אין לטומאה מקום דהספק הוא אם נגעו בשעה שעברו אע"פ שעכשיו מונחים מ"מ עתה עינינו הרואות שאינם נוגעים והספק הוא על שעה שעברו הוי אין לטומאה מקום וכמ"ש בפט"ו ה"ו וז"ל ספק שרצים זה ספק הנזרקין כיצד זרק שרץ או דבר טמא לבין הככרות או שזרק ככר לבין הטמאות וספק נגע ספק לא נגע ה"ז טהור הואיל ומצא הככר הטהור שאינו נוגע בטומאה שכל הטומאות כשעת מציאתן ואין אומרין שמא נגע בו ואח"כ נפל בצדו אלא הרי הן כשעת מציאתן עכ"ל וכוונתו דלא חיישינן שמא היו מונחות מקודם זו אצל זו ונגעו כשהיו מונחות שכל הטומאות כשעת מציאתן ולשמא נגעו בשעה שעברו לא חיישינן דאז לא הי' לטומאה מקום ולכן כ' שם בה"ז אבל היו מנקרין בהן על הארץ ה"ה כמונחין ומטמאין למפרע מספק אם היו ברה"י כמו שיתבאר עכ"ל ולא כ' סתם ומטמאין מספק דלא משכחת לכאורה ספק אלא בטומאה דלמפרע שהרי במקום שמנקרין בהם אינם נוגעים ולשמא היו מונחים במקום אחר לא חיישינן דהרי הן כשעת מציאתן ולשמא נגע בשעה שנפל קודם שבא הוי אין לטומאה מקום אע"כ כשנשתמשו במקום הזה טהרות וספק אם הי' אז הטומאה שם או אח"כ נפל לשם חיישינן למפרע מספק [ומעתה מוכח מדברי הרמב"ם אלו דהא דחיישינן מזמן לזמן הוא מספק וכמ"ש בעזה"י לעיל] ועד"ז צריכין אנו לפרש דברי הרמב"ם פי"ו ה"ו וז"ל היו טמאות וטהרות בצדו או למעלה ממנו ונתעטף בטליתו וספק נגעו ספק לא נגעו בעת שנתעטף אם היו ברה"י ספקו טמא שספק טומאה הבאה בידי אדם כשאלין עלי' וכו' עכ"ל ור"ל דאע"פ דהספק הוא אם נגעו בעת שנתעטף דהוי כמו ספק אם נגעו בשעה שעברו ואין לטומאה מקום מ"מ כיון דהוי כמי שיש בו דעת לישאל ספקו ברה"י טמא כצ"ל לפרש דברי הרמב"ם אלו:

ומעתה הבא נבא לדברי הרמב"ם הנ"ל דפי"ז ה"א וז"ל כזית מן המת בפי העורב ספק האהיל על האדם ועל הכלים ברה"י ספק שלא האהיל הרי האדם טמא מספק והוא שיהי' בו דעת לישאל והכלים טהורים מפני שאין להן דעת לישאל עכ"ל וכ' הכ"מ וז"ל וא"ת הרי טומאה זו אין לה מקום כיון שהיא בפי עורב ספקה טהור כמו שנתבאר בפט"ו גבי שרץ בפי החולדה ונבלה בפי הכלב ותירץ רבינו שכל המאהילים חשיבי יש לטומאה מקום אפילו בנזקים [צ"ל בנזרקים] עכ"ל ואני בעניי חפשתי ולא מצאתי איה איפה המקום שכ' רבינו הרמב"ם כן והר"ש הוא שכ"כ בפ"ד דטהרות מ"ג ד' ע"ש ולשון הכ"מ הוא ממש לשון הר"ש שם מ"ד וצ"ל דט"ס הוא בכ"מ וצ"ל רבינו שמשון ומ"מ לפע"ד אין דעת הרמב"ם כן אלא אע"פ שאין לטומאה מקום מ"מ כיון שיש בו דעת לישאל ספקו טמא וכמ"ש. [ודעת הר"ש כדעת הראב"ד הנ"ל בפט"ו ה"ח] וע"כ הוכרח הרמב"ם שם אח"כ בממלא בכלי ונתן בעשרה כלים ונמצא השרץ בא' מהם ליתן טעם לטהר האחרים מפני שהן כלים ואין בהם דעת לישאל דאל"כ אע"פ שאין לטומאה מקום כיון שאינו יכול להתעכב בדלי בלי מים או הוי ספק טומאה צפה ע"פ המים וכמ"ש הכ"מ מ"מ כשיש בהם דעת לישאל ספקו טמא וחיישינן שמא השרץ בכלי שמילא בו הי' תחלה קודם שהתחיל למלאות ויצא כל המים אבל אם הי' לכלי שמילא בה אזנים הואיל ואפשר שילאו המים ויתעכב בו השרץ הוי יש לטומאה מקום ואע"פ שאין בהם דעת לישאל ספקו טמא וכמ"ש ונתיישבה ק' הכ"מ ומ"ש הרמב"ם כולן טמאים דמשמע דאפילו ט' הכלים שלא נמצא בהם השרץ הקשה הכ"מ דזו אינה טענה אלא לטומאת הכלי שמילא בו לא לטמא שאר כלים ולכאורה היינו משום דחיישינן שהי' השרץ בדלי תחלה וטימא כל המים והמים טמאו כל הכלי' אלא דא"כ קשה הא הוי ספק משקין לטמא אחרים דטהור וכמ"ש הרמב"ם פי"ד ה"א דמשקין שטמאין בספק אין מטמאין כלי וצ"ל דדוקא כל המים טמאין אבל גוף ט' הכלים טהורים וכן הוא ממש טעם הרמב"ם בבבא השניי' הממלא בעשרה דליים זה אחר זה ונתן בעשרה כלים ואין ידוע הראשון מן האחרון ונמצא השרץ בכלי א' מהן שמחלק ג"כ בין יש לדלי אזנים או לא מהאי טעמא אבל במערה מכלי לכלי ונמצא השרץ בתחתון סתם וכ' העליון טהור מפני שהן כלים ואין להן דעת לישאל ולא חילק בין יש לכלי העליון אזנים או לא נ"ל שטעמו כיון שמתכוין לערות הכלי העליון שיהא הכלי העליון ריקן ודאי הופכה כולה על פי' ואפילו יש לה אזנים ודאי יצא השרץ עם המים משא"כ ברישא שאינו מתכוין רק למלאות הכלי התחתון ואינו חושש אם ישאר דבר מה בכלי העליון בזה אינו הופכה על פי' ואם יש לה אזני' אפשר שילאו המים ויתעכב בו השרץ. והראב"ד השיג על בבא דמערה מכלי לכלי וז"ל א"א תמה אני על הטעם הזה שהרי טומאה הבאה בידי אדם היא אבל הטעם שכל הטומאות כשעת מציאתן ובמקום מציאה דלא מחזקינן טומאה ממקום למקום היכי דאפשר למתלי בטהרה ואע"ג דר"י ס"ל דמחזקינן לתלות ה"מ באותה קופה אבל מכלי לכלי לא עכ"ל וצ"ל דס"ל דזה לא מקרי אין לטומאה מקום דא"כ הרי כבר גילה דעתו בפט"ו ה"ח דכל שאין לטומאה מקום אפילו יש בהן דעת לישאל ספקו טהור אלא שיש לתמוה עליו דעדיף הו"ל להשיג אשני בבות הראשונות דאפילו הי' לכלי שמילא בו אזנים ונמצא השרץ בא' מהכלים שנתן בהם כולם טהורים דאין מחזיקין טומאה מכלי לכלי דאז הי' משיג אגוף הדין משא"כ בסיפא אינו משיג אלא על הטעם ויותר יש לתמוה דבגמרא נדה דף ג' ע"ב אמרינן הממלא עשרה דליים מים בזא"ז ונמצא שרץ בא' מהם הוא טמא וכולן טהורין ואמר ר"ל משום ר' ינאי לא שנו אלא שאין לה אוגנים אבל יש לה אוגנים כולן טמאים לימא חזקי' לית לי' דר' ינאי ומשני מיא שרקי פירי לא שרקי דמשמע דאפילו מכלי לכלי מחזיקן לר"י ואפילו חזקי' מודה במים וצ"ל דהראב"ד מפרש התם שנמצא השרץ בדלי דוקא אבל נמצא בכלי שמערה שם אפילו יש לדלי אוגנים הדלי טהור לכ"ע דאין מחזיקין טומאה מכלי לכלי ואכתי לא הוי מוקמי' דפליגי בממקום למקום והוי ס"ל דבמזמן לזמן פליגי בכה"ג וכ"מ מפרש"י שפירש עשרה דליים י' פעמים בדלי א' ומערה בכלי גדולה ע"ש ומשמע דר"ל שכבר מילא עשרה פעמים ובפעם העשירי מצא השרץ בדלי וספק אם היה השרץ בדלי קודם שעירה הראשונים וטמאו כל מה שעירה לכלי הגדולה או עתה נפל לתוך הדלי ועדיין לא עירה המים והראשונים טהורים וכשאין לדלי אזנים ודאי אתה נפל דאלו הי' מתחלה בתוך הדלי היה נפל עם המים אבל כשיש לדלי אזנים הוי ספק משא"כ לפירש הרמב"ם אע"פ שאין בו אזנים יש ספק שמא בלמת עם המים נפל כיון שנמצא השרץ בכלי שעירה בו וצ"ל שע"כ לא סמך הראב"ד השגתו אבבות ראשונות דגוף הדין אפשר לפרש בגוונא דמודה בי' גם הוא שהרי אינו מפרש בדברי הרמב"ם דמיירי שמלא בא' מן הכלים שעירה בהן ואע"פ שע"כ אין דעת הרמב"ם כן שהרי כתב הממלא בכלי ונתן בעשרה כלים ונמצא השרץ בא' מהן ומשמע דר"ל בא' מעשרה כלים שנתן בהם שהרי הכלי שמילא בו נקיט בלשון יחיד ועמ"ש לקמן מזה [משא"כ לפירש"י כיון דנקיט בלשון עשרה דליים שייך שפיר לשון בא' מהם] וגם כ' דבאין לו אזנים יש ספק שמא השרץ בכלי שמילא בו פירוש תחלה וגם נתן טעם לפי שאין בו דעת לישאל מ"מ הי' צריך להאריך ולבאר דלדידי' יש חילוק בין נמצא בתוך הדלי ובין נמצא בא' מן הכלים שנתן בהם וכשאין לדלי אזנים אין ספק כלל לכן סמך השגתו לכאן לבאר דעתו דזה לא נקרא אין בו דעת לישאל ומכלי לכלי לא מחזקינן טומאה ותמילא נדע דהיכי שיש ספק נחזיק מזמן לזמן לשרוף וממקום למקום לתלות ומכלי לכלי לא נחזיק כלל והיכי שאין ספק א"צ לבאר ונדון בכל מעשה שיזדמן כפי מה שעינינו רואות אם יש בדבר ספק או לא כנ"ל לדעת הראב"ד. וגם בה"ג בקופה שנשתמש בה בטהרות ונמצא בה שרץ כ' הרמב"ם אם יש לה שולים או אזנים וגם יפשר לפרש

לפרש כפירש"י דאי אין לה שוליים ולא אזנים ודאי אח"כ נפל דאלו הוי התם בשעת טהרות הוי נפיק בהדייהו כיון שנמצא השרץ בתוך הקיפה והכא יש לטומאה מקום וע"כ אע"פ שאין בו דעת לישאל ספקו טמא כאותו מקום ליטרף וממקום למקום לבאות ויש לפרש עוד בדרך אחר ואין להאריך. אכן דבריו בה"ג צריכין ביאור שכ' דכשהי' משקיע כל חבית בכור וממלא אותן ונמצא השרץ באחרונה היא טמאה וכולן טהורות שאני אומר אחר שמילא את הראשונות נפל שרץ לבור ומדכתב שעמא שאחר כך נפל שרץ לבור ולא כ' שמא בכאן הי' מתחלה או אח"כ נפל לכלי ולא הי' בבור כלל משמע שר"ל אפילו בדק הכלי וכסה אותה דא"א לומר שנפל לתוך הכלי וע"כ הי' בבור מ"מ תלינן שאח"כ נפל לבור ובהי' זולף בכלי ונותן לתוך החביות עד שמילאן כ' שאני אומר כזו בלבד נפל השרץ או הי' בה עד שלא זלף לתוכה לפיכך אם הי' בודק כל חבית מהן ואח"כ נותן בה היין ומכסה אותה אחר שזלף לתוכה ונמצא השרץ באחת מהן כולן טמאות ואמאי לא נימא כשנמצא השרץ באחרונה עתה נפל לבור וכן אם נמצא השרץ בבור או בכלי שזולף בו אמאי הכל טמא נימא עתה נפל וע"ק דבריש' כשהי' משקיע כל חבית בבור ונמצא השרץ בראשונה אמאי כולן טמאות ומשמע אפילו לא כיסה נימא אח"כ נפל לכאן ונלענ"ד דס"ל דכשבאנו לחשוש שמא משם בא לכאן חשוב אין לטומאה מקים והנה על ק' הראב"ד שכ"ל בה"א כ' הכ"מ דס"ל להרמב"ם דכיון שלא נודע לאדם לא שייכא בזה בידי אדם ע"ש ומדברי הרמב"ם אלו משמע לי חילוק אחר דכשאפשר לומר שהי' מתחלה בכלי התחתון ולא היה בידי אדם לא שייכא בזה בידי אדם ובזה יתפרשו דברי הרמב"ם אלו דבריש' כשהי' משקיע כל חביות בבור ונמצא בראשונה אפי' לא כיסה לא אמרינן עתה נפל להכלי דכיון שבאנו לטהר מכח כאן נמצא ולא הי' בבור הרי יש לטומאה מקום ואפילו אין בו דעת לישאל ספקו טמא ולא הוי ספק טומאה לפה דאפשר הי' שם קודם שהכניסה לבור ולא הוי שם משקה כלל ובשנמצא באחרונה אפילו בדק וכיסה דע"כ הי' השרץ בבור כיון דמוכרחים אנו לומר שבא מהבור לחבית הוי אין לטומאה מקום וכיון שלא הכניס אדם את השרץ מהבור לחבית אלא השקיע את החבית ומעצמה נפלה לחבית לא הוי בזה ע"י אדם וספקו טהור וכמ"ש המקו"א כעין סברא זו אבל בהי' זולף בכלי ונמצא השרץ בחבית כיון דאפשר לומר שהי' בחבית לא מקרי בא ע"י אדם וגם אין לטומאה מקום דממ"נ אם הי' בחבית לא נטמאו הראשונות מה שמא הי' בבור ומשם בא לכאן א"כ הוי אין לטומאה מקום וספק טומאה לפה וספקו טהור משא"כ כשבדק וכיסה דע"כ ע"י אדם בא להחבית מקרי בא ע"י אדם וכן כשנמצא בבור הוא"ל ונתה במקומה חשיב יש לטומאה מקום וגם לא חשיב ספק טומאה לפה כיון דודאי טמאה מה שיש בבור וספק מתי הי' שם והספק הוא לענין טומאת המשקין גופייהו וכן כשנמצא בכלי שזולף בי אע"ג שאין לו אזנים דחשיב אין לטומאה מקום כמ"ש בה"א וספק שמא עתה נפל לכלי שזולף בו מ"מ כיון דודאי הי' בידי אדם חיישינן שמא מהבור בא ושם הי' מתחלה ועוד שהרי כתב הרמב"ם פט"ו ה"ו גבי טומאה שאין לו מקום וז"ל שכל הטומאות כשעת מציאתן ואין חוששין שמא נגע בו ואח"כ נפל בגלדו אלא הרי הן כשעת מציאתן עכ"ל הרי שלא טיהר אלא משום דאמרינן הרי הן כשעת מציאתן וכאן אם נאמר שהן כשעת מציאתן וכן הי' מתחלה הרי טומאת הכל מאי אמרת ע"כ לא היה כאן מתחלה כיון שאין לו אזנים לא הי' מתעכב שם וכיון דע"כ לא היה כשעת מציאתן חיישינן שמא הי' בבור משא"כ בה"א במים שאין מקבלין טומאה בבור אפילו נמצא בדלי ע"כ עתה נפל שם דאל"כ לא הי' נשאר בדלי אלא הי' נפל עם המי' ולא צריך לטעם דלעיל שאין בהם דעת לישאל אלא כשנמצא בכלי שנתן לבם בתחלה דאין חוששין שמא היה בדלי וטימא הדלי:

אמנם הדבר הקשה עלי הוא דברי הרמב"ם בה"ד ה' גבי קולט זיתים מן המעטן ומעלה אותן לגג וקורץ מקרלת מן העיסה דאפילו השרץ במעטן ובעיסה מה שעל הגג והמקרלת טהורים ואמאי לא ניחוש שמא הי' שם קודם שנקח הזיתים והמקרלת משם ומ"ש מנמצא בבור שכ' בה"ג שהכל טמא ולכאורה הי' אפשר לומר דמעטן ועיסה דמי לקופה שאין לה שוליים ולא אזנים דלא חיישי' בה כדמשמע בה"ג אכן אני רואה שיש לדקדק עוד בדברי הרמב"ם בה"ד שכ' וז"ל הי' קולט זיתים מן המעטן ומעלה אותן לגג ונמצא השרץ בגג זיתים שבמעטן טהורים נמצא במעטן המעטן טמא עכ"ל והדבר תמוה כי מ"ש המעטן טמא הוא פשיטא שהרי נמצא שם השרץ לא אצטרך אלא לדיוקא דמה שעל הגג טהורים והו"ל לכתוב שעל הגג טהורים שזהו עיקר החידוש ולמה לו להזכיר טומאת המעטן דאפילו דרדקי דבי רב יודעים אותו ולפחות הו"ל לכתוב המעטן לבד טמא וכמ"ש בה"ה המקרלת לבדה טמאה העיסה לבדה טמאה וכו' ע"כ שדברי הרמב"ם אלו יתפרשו ע"פ מ"ש בפ"ו מה' טומאת אוכלין הט"ז וז"ל בזיתים שטענן ונעשו גוש אחד הרי זה חיבור ואם הי' היתה לו אוס של זיתים ועתיד להסכה כיון שתקע בה את היתד אע"פ שיש בה גושים הרבה אינן חיבור עכ"ל וזה הסמיכו כאן הרמב"ם דהמעטן טמא שלא נימא כיון שהתחיל לקון אינה חיבור ולא טימא אלא מקום מגעו קמ"ל דחיישינן שמא הי' כאן השרץ קודם שתקע בה היתד והי' הכל חיבור ונטמא הכל ומעתה אפשר לומר דמהאי טעמא שעל הגג טהורים דאזלינן אחר שעת מציאתן וכיון דבשעת מציאתן נקלטו זיתים אלו מהמעטן ואלו היו מונחים במעטן כמו שהם עתה קלוטים לא היו טמאים לא חיישינן בהו שמא הי' שם השרץ קודם שנשתנו כשהיו גוש אחד משא"כ לענין המעטן שנשארו גוש כבראשונה ולא נשתנו חיישינן בהו שמא היה שם השרץ מתחלה והיינו טעמא דעיסה דהמקרלת טהורה דכיון דכמו שהם עתה לא נטמאה המקרלת בטומאת העיסה לא חיישינן שמא הי' שם השרץ קודם שנשתנה ונטמאה אז עם העיסה כנלענ"ד לייסב דברי הרמב"ם אלו:

ואגב באתי להעיר בדברי הכ"מ סי"ד מה' שאה"ס ה"ו וה"א וז"ל הרמב"ם שם ה"ו שרץ שנמצא צף ע"ג בור שבתוך הגת לתרומה ספקו טמא ולפופלין ספקן טהור מפני שהוא טומאה לפה עכ"ל וכ' הכ"מ וז"ל וא"ת מ"ש מעריבה דבסמוך דמטהרי' לתרומה ואפשר דהכא שאני שהוא יין דמתוך שהוא לפה טהורה לפופלים ומתוך שאינה לפה ע"פ המים טמאה לתרומה עכ"ל ובאמת קושייתו הוא ק' ברי"ש פ"ד דטהרות מ"ח ופי' מ"ז אכן הר"ש הביא שתוספתא בזה"ל השרץ שנמצא צף על שפת הבור של גת ומשמע דר"ל וספק נגע א' בהשרץ בעוד שהיה לפה או לא נגע וע"כ הקשה שפיר אכן שרמב"ם הביא ע"ג בור בתוך הגת ומשמע דר"ל ספק בא לשם מהגת וטימא הגת וספק לבור נפל ולא הי' בגת ואין זה ענין לזה כלל ולק"מ ודוק ול"ע. וכה"א כ' הרמב"ם וז"ל חבית שהיא מלאה משקין ופשט הטמא את ידו לאוירה ספק נגע במשקין ספק לא נגע בהן המשקין טמאין והחבית טהורה שאין ספק המשקין מטמא עכ"ל וכ' הכ"מ וז"ל בתוספתא דטהרות פ"ה מגע טמא מת שפשט ידו לאויר החבית ספק נגע בספק לא נגע ספק אוכלים ומשקים טמא והכלי טהור ונראה שספק אוכלים ט"ס הוא דספק משקים ליטמא טמא אבל ספק אוכלים טהור וזך הם דברי רבינו שלא הזכיר לטמא אלא ספק משקין עכ"ל ודבריו תמוהים דודאי ספק טומאה ברה"י ספקו טמא אין חילוק בין משקים לאוכלים וכלים ודוקא ספק משקין לטמא טהור הוא"ל ומדרבנן הוא אבל ספק ליטמא הכל טמא ,ומשקין אצטריך לי' לאפוקי ממ"ד בפסחים דף ט"ז ע"א אין טומאה למשקין כל עיקר מדאורייתא גם לחלק בה בין ליטמא ולטמא אחרים והכא ע"כ איירי בגוונא שבטמא גופי' לא הי' יכול לטמא הכלי כגון שאינו אב הטומאה או איירי בחבית של פך שאינו מקבל טומאה מאוירו ויודע ודאי שלא נגע בו וא"א לו ליטמא אלא מן המשקין והוי ספק משקין לטמא דאל"כ גם החבית הי' טמא מספק מגע. עוד כ' הרמב"ם שם אח"כ וז"ל וכן אם נפלו משקין אלו לתוך התנור הרי הפת והתנור טהורין עכ"ל וכ' הכ"מ וז"ל שם וכו' ומסיים בה נפלו ע"ג הפת הפת טמאה והתנור טהור והשמיטו רבינו והטעם משום דמשמע לי' דמשבשתא הוא דספק משקין ליטמא טמא אמרו לא ספק אוכלים וכו' עכ"ל והוא ג"כ תמוה כמ"ש ויותר הול"ל דהוי ספק משקים לטמא אכן המעיין שם בתוספתא ובר"ש פ"ד דטהרות

מ"ש שהביאה ירחה דהתוספתא קאי לפרש ספק משקין שנחלקו בו החכמים וס"ל לר' יוסי ור' שמעון דספק משקין לטמא אוכלין טמא ולטמא כלים טהור לזה אמר ספק אוכלין ומשקין טמא ר"ל אפילו אין ספק אלא שמא נגע במשקין והמשקין נגעו באוכלין עאג"לרי"ו לר"ש וכלי' טהו' ואח"כ יפה עשה הרמב"ם שהשמי' אוכלין דס"ל כסתם משנה וכר"מ בתוספתא דספק משקין גם לאוכלין טהור וע"כ השמיט בבא דנפלו ע"ג הפת דאליבא דר"י ור"ש מתניא ולר"מ גם הפת טהורה וע"כ השמיט בבבא דנפלו משקין לתוך החבית הטעם דאיתא בתוספתא שאינה מטמאה אלא מחמת החבית דלדידי' אפילו נפל ע"ג הפת טהורה מש"כ לעיל שהי' משקין בתוך החבית ואדרבא היו ניסוכים בתוכן ונתערבו מהם היו כולם טמאין הוצרך לומר בטעמא דהמשקין טהורים שאינן מתטמאין אלא מן החבית וה"ה ספק נגעו ולא נתערבו ולא אתי אלא לאפוקי נתערבו דש"פ ונמצא דברי התוספתא והרמב"ם עולים בקנה אחד ושניהם כאחד טובים ותו לא מידי:

נחזור לענייננו. והנה אם באנו ללמוד מטומאה לאיסורין אין לנו עסק במחלוקת הרמב"ם עם הראב"ד ושאר פוסקים לענין אין בו דעת לישאל דלהרמב"ם אין טהור אלא אי איכא תרתי אין בו דעת לישאל ואין לטומאה מקום ולשאר הפוסקים באחד מנייהו טהור דלא מצינו זה כלל גבי איסורין והכלל הוא כל מקום דברה"י ויש בו דעת לישאל ויש לטומאה מקום טמא וברה"ר או אבד"ל ואין לטומאה מקום טהור לכל מר כדאית לי' הוי ספק לענין איסורין וכל היכי שגם ברה"י ויש בד"ל ויש לטומאה מקום טהור גם באיסורין לא הוי ספק ומותר וכל היכי שגם ברה"ר או אבד"ל ואין לטומאה מקום טמא גם באיסורין הוי ודאי אסור והיכי דבטומאה חיישינן לתלות ברה"י משום חומרא דטהרות הוא ובאיסורין ספקו מותר. ומעתה יצא לנו הכלל היכי שלא נבדק מקודם ונמצא בו איסור ויש לספק מתי נפל דמיא לקופה שאינה בדוקה דלהרמב"ן והרשב"א והריטב"א טמא ודאי ברה"י וכן מטין דברי הרמב"ם והראב"ד כמש"ל ממילא באיסורין הוי ספק וכ"ש הפוסקים ודלא כתוס' דס"ל דההוא דקופה דוקא לקדשים והיכי שנבדק מקודם דמיא לקופה בדוקה שכתבתי לעיל דלכ"ע היא לתלות ממילא באיסורין מותר וכן ממקום: למקום אפילו להרמב"ם שפסק כר' יוחנן היינו לתלות באיסורין מותר וכ"ש מבלי לבלי דלהראב"ד טהור גמור אפילו לר"י אכן היכי דודאי נגע וספק אי ספק מת ואח"כ מצאו מת וליכא חזקת חי כבר כתבתי בשם הרמב"ם והרשב"א והריטב"א דטמא אפילו ברה"ר ובדאיכא חזקה טהור ברה"ר דוקא ממילא באיסורין היכי דליכא חזקה הוי ודאי איסור והיכי דאיכא חזקה הוי ספק וגם הרמב"ן שם הביא סברא זו וע"כ מודה בה להלכה דלא תקשה אמאי בנגע בא' בלילה טמא אפילו ברה"ר אלא דאפ"ה הוצרך לומר דאשה בדוקה היא לשיטתו דבקופה טמא ודאי ע"ש בחידושי הרמב"ן ואח"כ אם נטל מהקדרה ואח"כ נמצא בה חטה בקועה לא שייך אלא ספק שמא עתה נפל אבל ספק שמא לא נתבקעה עד עתה לא אמרינן דודאי הוי וכן כל כיוצא בזה ועיין מ"ש בפזהש"י באו"ח סי' ל"ט ס"א. אולם המ"א סימן תס"ז ס"ק כ"ה כ' בשם הב"ח דחטה שנמצא במים מותר התבשיל שבשלו בה קודם לכן דהוי ס"ס שמא עתה נפל ואת"ל קודם לכן נפל שמא לא נתבקעה עד עתה ובלא נתבקעה אין לאסור כלל אפילו לפי מנהגינו עכ"ד. וק"ל מ"ש מנגע בא' בלילה ובשאר מצאו מת ושרץ בפי חולדה ונגע בככרות ואח"כ נמצא מת הכ"ל דטמא ודאי ודוחק לומר דדוקא נתבקעה ולא נתבקעה כיון דמנהגא הוא ע"כ היקל בו דמסתימת לשונו משמע שגם בנתבקעה היקל ואפשר דדוקא באיסור דרבנן דהרב רמ"א מיקל אפילו בספק א' שאר תבשילין ע"כ היקל הב"ח עכ"פ בס"ס כזה אבל אין זה ס"ס גמור תדע דהרב רמ"א החמיר שם לעיל בשאר בשר או בחטה שלימה אפילו בתרנגולת דליכא ס"ס ולא חשיב ספק שמא לא נתבקעה עד עתה וגם הב"ח שם לא חלק להקל אלא להחמיר ע"ש בב"ח בס"ט וס"י אע"כ כמ"ש ולענ"ד דבר זה תלוי במחלוקת האחרונים בכללי ס"ס אות כ' כ"א אי סד"ר וס"ס בדאורייתא מועיל במקום חזקה וביארתי בפזהש"י בפ"כ ח"ה אות ג' ואין להאריך כאן יותר:

אכן בפסחים דף ל"א ע"א במשנה דמפקח את הגל חייב לעשות פסח שני שהוא ספק מתחלתו כתבו התו' ד"ה שהי' וז"ל תימה לר"י נימא חי הי' כשהתחיל לפקח וי"ל דכיון דודאי מת אית לן למימר שמתחילתו הי' מת שכל הטומאות כשעת מציאתן עכ"ל והנה לפי פשטות כרים נדה שהבאתי לעיל דהא דבנגע בא' בלילה דמחזקינן טומאה למפרע היינו דוקא לקדשים והיינו משום חומרא דקדשים קשה אמאי אמרינן כאן דמשום חזקה דכל הטומאות כשעת מציאתן חייב לעשות פסח שני וצ"ל דלא נחתו הכא לתירוצא דרים נדה וס"ל דהוא חזקה גמורה ומ"מ צ"ל דמיירי שלא ראוהו חי מקודם או דמיירי ברה"י דאי ברה"ר וראוהו חי מקודם הו"ל ספק טומאה ברה"ר וספקו טהור או אפשר דס"ל דכיון שנפל עליו הגל אתרע חזקה דמעיקרא ולפ"ז גם לפשטות דרים נדה אפשר לומר דכאן גרע מנגע בא' בלילה דהתם ס"ל להתו' דאע"ג שלא ראוהו מבערב מעמידין אותו בחזקת חי כ"ז שלא ראינו בו ריעותא אבל בנפל עליו גל אתרע חזקתו אולם הרמב"ם פ"ו מה' ק"פ ה"י כ' וז"ל מי שחופר בגל לבקש על המת אין שומעין עליו שמא ימצא שם המת וכו' ע"ש ומלשונו שכ' לבקש על המ"ת ולא כ' לבקש על האדם וגם שיים שמא ימצא שם המ"ת ולא כ' שמא ימצא מת משמע שאינו מפרש שבגל נפל על אדם חי ומספקי הגל שמא ימצא אותו חי אלא שהגל עומד מכבר ומחפש אם יש שם מת שמת כבר ואין ספק כלל אם עודנו חי אלא הספק הוא אם יש שם מת או לא וכשמצאו ודאי הי' מת כבר ולא קשה כלל קושית התוס' ומ"מ צ"ל דהגל בזה הי' ברה"ר דאי ברה"י הא קיי"ל ספק נגע טמא ודאי כמ"ש הרמב"ם סי"ג מה' אה"ט ה"י ואח"כ אמאי אמרינן בגמרא שם דבגל מסוך פטור מפסח שני וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מה' ק"פ וז"ל ואם ספק הדבר ושמא לא הי' עומד על הטומאה בעת זריקה אלא אחר זריקה ה"ז פטור מפ"ש עכ"ל ולפי' התוס' הי' אפשר לומר דהוי ס"ס ספק לא נגע וספק חי וס"ס לא הוי ודאי וכמ"ש הרמב"ם ס"פ י"ג מה' אה"ט שם ויש עוד בזה אריכות דברים כתבתים בס"ד בחידושי שבת דף ע"ו ע"ב תוס' ד"ה על ספק. ולענין דינא היכי דאתיליד ריעותא שיוכל לתלות שנפל או האיסור עיין במ"א ס"ק י"ח שתולין בגלוי ועיין בלב"ש בדיני טרפות העלמות ס"ס ג' היכי שיש לתלות בס"פ והארכתי בזה בעזהש"י בחידושי ליו"ד וכאן אין להאריך יותר:

עוד הקשה המקו"ח שם ס"ק י"א על מ"ש המ"א ס"ק י"ח דלא אמרינן השתא הוא דאתרע היכי דליכא חזקה דהא ביו"ד סי' כ' מוכח דאפילו איכא חזקה אסור במקום דאיכא ריעותא ע"ש והוא תמוה לענ"ד דהתם אחר שנמצא הריעותא אתרע רובא וחזקה כמ"ש התב"ש סי' כ"ט אבל כל זמן שלא ראינו הריעותא אזלינן בתר רובא וחזקה ואמרינן השתא היא דאתרע וכדאיתא בסי' פ"א ס"ב. ומ"ש עוד על מ"ש המ"א ס"ק כ"א כמו במומין דא"כ אפילו איכא חזקה דמעיקרא נמי כמו במומין ומשמע דכוונתו דבנמצא בה בכית אכי' חיישינן שהיו בה קודם שנתארסה אע"ג דאיכא חזקת דגופה שלא נולדה במומין וכמ"ש רש"י שם דף ע"ה ע"ב ד"ה מני ר' יהושע ע"ש ולענ"ד לק"מ דהתם איכא חזקת ממון כנגדה וכמ"ש התוס' שם ד"ה רישא ע"ש. ומ"ש דודאי המים קדמו בבקיעתן לנפילת החטה לענ"ד לק"מ דאנן לא חשבינן אלא משבאו לעולם ואפשר קדמו החטים בבור לנביעת המים. גם מה שמחלק בין דבר שנמצא בה ריעותא ובין מה שלקחו ממנה כבר כתבתי בעזהש"י בס"כ ח"ה אות כ' ע"ש. אכן מה שהעלה דבעינן חזקה דמעיקרא באותו מקום דוקא ראה זה מצאתי בריטב"א נדה דף ד' ע"א וז"ל נגע בא' בלילה וכו' וחכמים מטמאים פירש"י בתו"ס' מודים חכמים לר"מ כשראוהו חי בבית זה פירוש דמשום דלא הוחזק חי בבית זה אמרי רבנן דלא יהבי לי' חזקת חי כלל ומטמא לשרוף ור"מ מטהר גם בזה דלא סגי דלא הויא חי קודם לכן או בכאן או במ"א אבל כל שהוחזק חי בכאן מודים חכמים דמוקמינן לי' בחזקת חי וטהור וכו' עכ"ל הרי מבואר להדיא דלפי מאי דקיי"ל כחכמים בעינן חזקה במקום הזה דוקא והרב מקו"ח חכם עדיף מנביא כי אתמר משמי' דרבינו הריטב"א כוותי' והרמב"ן דף כ' כ' וז"ל אבל אדם זה אינו עומד בחזקת חי תדע דתני' בתוספתא

ומודים

ומודים חכמים לר"מ כשראוהו חי אלמא דבכה"ג בחזקת חי הוא לא מספקינן לי' מחזקתי' עכ"ל וכיוצא בזה הוא לשון הרשב"א שם וז"ל אבל אדם זה לא בחזקת חי הי' עומד וכדתניא בתוספתא מודים חכמים לר"מ כשראוהו חי אלמא אלו הי' קאי בחזקת חי לא הוי מספקינן לי' מחזקתי' וכו' עכ"ל ומשמע שבאו לפרש שלא נימא דחכמים ור"מ פליגי אי מועיל חזקה ולכ"ע יש לאדם הזה חזקת חי שהרי ודאי חי הי' לזה ביארו דאינו כן אלא אלו הי' בחזקת חי לא הוה פליגי חכמים אלא דס"ל דאין לאדם כזה חזקת חי ולא ביארו טעם הדבר וילמד סתום מן המפורש וכוונתם כדברי הריטב"א הנ"ל ובת' ח"ל סי' ג' מצאתי שמחלק בין ראינוהו חי מזמן קרוב או מזמן רחוק והנך רואה כי דברי הריטב"א מפורשים כמ"ש. ומ"ש עוד על דברי התו' נדה דף ב' ע"ב ד"ה התם עמ"ש בפ"כ ח"ה אות כ' בס"ד. ומ"ש עוד לתרץ ק' התוספות דף ד' ע"א ד"ה ומי הלינן דהגמרא מקשה כיון דמחזקינן חזקה דהשתא ממקום למקום גם חזקה דמעיקרא נחזיק ממקום למקום לא הבינותי דכוונת התוספות בקושייתם דכיון דחזקה דהשתא אלים כ"כ דמחזקינן לה אפילו ממקום למקום לתלות ה"ה דנחזיק לה באותו מקום אפילו לקולא ובאמת תירצו דס"ל להמקשה דלאו חומרא דחזקה דהשתא היא אלא חומרא דטומאה לחוש לחזקה לחומרא אפילו ממקום למקום וה"ה דלא נסמוך אחזקה דהשתא לקולא וניחוש לחזקה דמעיקרא אפילו ממקום למקום לתלות. ומ"ש עוד על דברי התוספות כתובות דף ע"ו ע"א ד"ה על בפל החמור עיין מה מ"ש בזה המהר"ם שי"ף והפ"י. ומה שנסתפק באם נכתמה כתונת כלי בשלשה מקומות ובמקום הב' היה מכוסה דודאי לא נפל שם אם נאמר כיון דעל כרחך צריך להחזיק למקום הב' נחזיק גם למקום הא' וכמו שכתב הרשב"א דהיכי דאי אפשר לומר עכשיו ברגע זו נפל מחזקינן אף למפרע ע"ש לא הבינותי דביורה דעה סימן פ"א לא קיימא לן כהרשב"א בזה אכן הפרי מגדים במ"ז סימן ק"ס סק"ג כ' דהיכי דליכא כ"א חזקה דמעיקרא לכ"ע היכי דיצאה זמן מה מחזקתה חיישינן למפרע וסתר דבריו בסימן פ"א סעיף קטן ג' שכתב להיפך דבחזקה דמעיקרא מבוררת לכ"ע לא חיישינן אפילו ודאי יצאה זמן מה מחזקתה כמה ימים ע"ש [וכבר כתבתי בזה בעזהש"י לעיל] והנה הרשב"א בתה"א ב"ג ש"ו ובחידושיו חולין דף י"א ע"א למד דהיכי דיצאה זמן מה מחזקתה חיישינן למפרע מכתם יבש הנמצא בחלוק דטמאה האשה למפרע עד שעת כיבוס ולא אמרינן העמיד האשה על חזקתה ולא נחזיקה בטומאה למפרע דכיון דיבש הוא וע"כ לא ראתה עכשיו אלא מכבר תו חיישינן למפרע ע"ש ובאשה לא מצינו חזקה מחמת רובא אלא חזקה דמעיקרא הרי שגם בחזקה דמעיקרא ס"ל לחוש למפרע והש"ך שם סק"ע הקשה לדידן דלא חיישינן למפרע מ"ש מכתם יבש ותירץ דהכא שאני שיש חזקה מחמת רובא עיין שם ולכאורה משא"כ כתם לא הוי אלא ר"ל חזקה דמעיקרא ומוכח דבחזקה דמעיקרא לכ"ע חיישינן למפרע אלא שאני תמה על ראיית הרשב"א הא בכתם קיימא לן דאפילו לא מטמא למפרע כדאיתא במסכת נדה דף נ"ו ע"א להדיא וברמב"ם פ"ג מהלכות מטמאי מו"מ ה"ו ואפילו ר"ם לא פליג אלא דלא מטמא עד שעת כיבוס אלא עד שעת שיכול להיות לא דלא סבירא לי' ה לחוש דלמא מיא נפל עליו אבל מ"מ מודה דחיישינן למפרע עד שעת שיכול להיות לא וכן איתא התם בהדיא שנמצא במכוי וע"כ טעמא הוא כדאיתא רפ"ק דגבי שרץ איכא תרתי לריעותא ואשה כיון דמגופה קא חזיא לא מוקמינן אחזקה וגם כיון דשכיחא בה דמים כאינה בדוקה דמיא וגם הבגד כיון שודאי היתה האשה עלי' דינה כאשה ואם כן אין ראי' כלל מכתם לכאן ודברי הש"ך היה אפשר לפרש בדוחק שגם בלא הוגלד פי המכה קשה לו כיון דע"כ מיירי דודאי נשחה מחיים דאל"כ גם הבהמה כשרה כדאיתא בסימן כ' וע"כ יצאה מחיים מחזקתה אפילו סמוך לשחיטה ממש מ"מ קשה לו מכתם ול"ד כתם יבש דה"ה מכתם לא קשה לו ומתרץ דכאן איכא חזקה מחמת רובא ושם ליכא חזקה כלל אבל דברי הרשב"א דיליף באמת מגם לאסור בהוגלד למפרע ולא בלא הוגלד ודאי קשיא

ובדוחק נלענ"ד ליישב דברי הרשב"א דראייתו כיון דבאשה אע"פ שיש לה חזקת טהרה כיון דדרכה לראות בכל זמן תו חיישינן עד שעת כיבוס ה"נ בודאי יצאה זמן מה מחזקתה ראינו דבהמה זו היתה ראוי' ליטרף באמצע הזמן שהיינו מחזיקין אותה בחזקת כשרות וחזקתינו בטעות היתה תו דומה לאשה דשכיחא בה דמים ומ"ש כתם יבש ל"ד וה"ה מכתם לא מייתי ראייתו אבל כשאפשר לומר סמוך לשחיטה ממש נטרפה וחזקתינו שהיינו מחזיקין אותה בחזקת כשרות כהוגן היתה ל"ד לכתם דאין לה חזקה כנ"ל ומ"מ למדנו דאין חילוק בין חזקה דמעיקרא לחזקה מחמת רובא לשתי הסברות כיון שכל עצמה של חילוק זה לא למדה הרשב"א אלא מחזקה דמעיקרא וכמ"ש. ומה שנסתפק עוד המקו"ח כשטלטלוה ממקום למקום והוחזר למקום הראשון ואח"כ נמצא בה טפה אם נקרא ממקום למקום או מזמן לזמן ופשיט לה מדברי הרמב"ם פי"ז מהל' אה"ט ה"ג ודמה דספק טומאה ברה"י חמיר דהוי כודאי תמהני דמפורש שם בה"ב דלא מחזקינן ממקום למקום אלא לתלות וכאן משמע דטמאה ודאי לכן נלענ"ד דהרמב"ם מסתם לה סתומי וממילא נדע דאם שעמידה אח"כ למקום אחר הוא רק לתלות ואם החזירה למקומה הוא לשרוף ומ"מ נפשט ספקא דידי' דאל"כ היה לו לבאר דהוא רק לתלות ולכאורה היה אפשר לדמות ד"ז לבא דאיתא בב"ב דף קנ"ג ע"ב אמר רבא לא שנו אלא שלא עברו עליו ימות הגשמים אבל עברו עליו ימות הגשמים רה"י לכאן ולכאן ופירשב"ם דכשעברה על בקעה זו רה"י מגנדרוה תו לא פקע מיני' שם רה"י וסברא מעלייתא הוא או חומרא דרבנן הוא עכ"ד גם התוספות בשם ר"ח פירשו כעין זה אלא בפירש כשעברו על טומאה זו ימות הגשמים דהיינו מעת שהיתה שם טומאה ע"ש ולכאורה ה"ה בכ"ד לקולא כיון שכבר היה במקום אחר תו לא פקע מנה שם ממקום למקום ואע"פ שהתו' שם כ' שהוא תמוה גדולה היינו דנכנס בימות החמה ובא לשאול בימות החמה אבל בכ"ד שהספק הוא אם הי' במקום השני שפיר הוי ממקום למקום אכן לפי מה שכתב רשב"ם ותוספות דחומרא דרבנן הוא אין הוכרח לומר דכאן עדיף מהתם גם שפיר אפשר לומר דלחומרא אמרינן כן ולא לקולא גם אפשר לחלק דשם נודע הדבר בימות הגשמים ונקרא עלי' שם טומאה שעה אחת וכמו שכתב הסמ"ע שם ע"ש מה שאין כן בכ"ד שלא נודע עד שהוחזר למקום הראשון והרמב"ם פ"כ מה' טומאת מת העתיק שעברו עליו ימות הגשמים משמע שמפרש שהלכו עליו בימות הגשמים ולפ"ז פשיטא דאין ראי' לענ"ד ודוק:

וראיתי להחו"ד בענין זה דברים אשר לא זכיתי להבינם והוא דבסימן ק"ד סק"ג כ' דמ"ש התוספתא ריש נדה דלחולין לא מחזקינן מזמן לזמן היינו דוקא לענין דבר שלא נמצא בו ריעותא וכ"כ במקו"ח שם בסיפו וסותר דבריו במקו"ח דלדבר שנמצא הריעותא בתוכו אפילו ממקום למקום מחזקינן וע"כ הא דמחלקינן בין מקום למקום לזמן לזמן היינו לדבר שלא נמצא הריעותא בתוכו ואני תמה אקרא שהרי התוספות למדו זה מנדה דלא מטמאה למפרע אלא לקדשים ואין לך דבר שנמצא בו הריעותא יותר מנדה ואפשר דיש לדחות דבטהרות שנגעה לא נמצא הריעותא והאשה מעתה ודאי טמאה אולם כבר דחה בעצמו דבריו אלו בסימן ק"ה סעיף קטן ד' והסכים לדבריו שבמקו"ח והוסיף דאף שנבדקה במקום זה והי' לו חזקה דמעיקרא באותו מקום חיישינן למפרע ואני תמה דבכתובות דף ע"ה ע"ב אמרינן דהיכי דליכא חזקת ממון כנגדה גם לר' יהושע אזלינן בתר חזקה דמעיקרא אע"ג דמיירי שנמצא הריעותא בגופה כמו גבי מומין שנמצא בבית אבי' וגבי ספק בהרת קודם ספק שער לבן קודם וכבר כתבתי בעזהש"י שנלענ"ד דאין חילוק בזה כלל. עוד הביא החו"ד שם בשם הנ"ל סימן מ"ג דבדבר שבא הספק ע"י אדם לא שייך לומר ממקום למקום ודבריו סתומים וז"ל הת' שם אמנם אחר העיון קצת נראה דלא דמי דהתם שאני משום דמיירי התם בדבר שיכולין לתלות ולומר שמעצמו נפל לתוכו החמץ וקודם לכן לא נראה שום ריעותא לפנינו מחמץ שנמצא אחרי

כן

מזמן לזמן כה"ג. ויש לעיין (מג) בס"ס במקום חזקה אף מאן דמחמיר באיסור תורה מ"מ בדרבנן לקולא דסמוך והו"ל פלגא כו' בלא חזקה ולקולא ואף בחמץ נראה בתס"ז דאין להקל בתר ספק בדרבנן (מד) מ"מ כה"ג י"ל בה"מ ועכ"פ אולי יועיל בשהיה והנאה :

כט בחטה הנמצאת ישאל עוד אם הוא גרעין ממש או סובין ומורסן עמ"א תנ"ד א' לספק יחשב ועכ"פ בהצטרף עוד ספק אולי יועיל. וקליפה שקורין שפרייא"ר אין מחמיץ. ובשבולת שועל שקורין האבי"ר עפ"י הרוב נמצא שפרייא"ר וסוברים שהוא סובין ומורסן: כי (מה) המוץ שלו הם כל גרעין בפ"ע לא כחטה ושיפון ושעורה כידוע וא"כ שפרייא"ר וודאי אין מחמיץ :

ל בענין מי פירות שאין מחמיץ יחקור הרב או המו"צ כפי המבואר בתס"ב ומ"א ו' מי דבש וכדומה ושם צידדנו לענין הנאה ושהייה במשהו יש להקל יע"ש . ומעתה צריך להתבונן בשו"ת מהר"ם לובלין ז"ל ע"ת הובא במ"א תס"ז (ול"ב) [צ"ל ל"ג] (מו) בכרוב שבחביות חטה אוסר וכן דגים מלוחים והא מי פירות הם ובכרוב י"ל שמלאוהו עם מים ובלא מים שרי בצירן א"כ תריץ לי ההוא דדגים שם במ"א ואם נאמר דמלח הוי מים צריך המורה לשאול אם נמלח במלח שחופרין או מלח שלנו כבסי' (תמ"פ) [צ"ל תס"ב] במ"א ז' ובריש הסימן דמשקה חריף אין מחמיץ ולא חיישינן שמא נתחמצה החטה מקודם כמבואר שם דחטה בדבש ויין שרי ואי"ה בפנים יבואר זה :

לא חטה שלא נתבקעה בתס"ז ס"ט דאוסרין הכל אף בהנאה ועת"י שם מיקל קצת ובע"פ עד הלילה או ביו"ט אחרון צ"ע בזה כי אפשר בפסח מחמירין משום חומרא דכרת ומיהו המעיין שם הטעם דשל"מ או הסרון ידיעה אין להקל ובהנאה אפשר לסמוך בע"פ עד הלילה ואי"ה בפנים יבואר עוד :

לב [לא] כל הגרעינן מחמיצין כ"א חמשה מיני דגן ואף הם אם נמצאו בזפק עוף שעורין מידי ספיקא לא נפקא שמא מעוכלין הם ובהצטרף עוד ספק מותר כבסימן (תמ"ו) צ"ל תס"ז] עמ"א שם כ"ה לענין סובין ומורסן כה"נ בנמצאת בזפק עוף יבואר בפנים [במ"ז ס"ס תס"ז דין ב'] אי"ה :

לג ביו"ט אחרון של פסח או בע"פ עד הלילה יצוייר דמליחה וצלייה חמור מבישול דבטל בס' בע"פ באכילה ויו"ט אחרון מותר בשהייה בס' ובצלייה אוסר כדי נטילה מדינא ולחומרא אוסר הכל [מז] באין הפ"מ א"כ בכ"נ אין ששים אסור ובתבשיל עם רוטב מוליך בכלי ויש ששים :

לד יחקור המורה בענין קדירות לאחר הפסח שבשלו בהם חמץ תוך הפסח אם בשלו חמץ בעין של ישראל ובלעו מחמץ בעין אפ"ה לאחר הפסח אם (לבשל) [צ"ל נתבשל] בהם שרי. ואם הוא תיך מעל"ע אסור תבשיל. והקדרה אם נחושי' ומתכו' (מח) צריך הנעלה דנט"ל לכתחלה אסור . ואם של חרס הוא דיעבד ונזירה שאב"י אטו ב"י לא שייך כה"נ דהאידנא היתרא הוא כמ"ש מ"ה בתה"א קכ"א ובפריי ליו"ד (ק"נ) [ק"ב] כתבנו מזה ובאו"ת ש"ח במ"א א' קדרה שבשלו בשבת דאסרוה יבואר שם אי"ה. ולפ"ז קנקן חרס שבלע בפסח יי"ש בעין אסור לאחר הפסח דיי"ש לא מהני נט"ל דמושבח הוא ודוקא הבלע של קודם הפסח אין בו איסור דלא יראה ולא ימצא משא"כ הבלע בדופני הכלי. משא"כ נבלע חמץ בעין תוך הפסח וכאמור ועיין בפנים סי' תמ"ב בט"ז ד' ובמ"א תמ"ז כ"ה ובתנ"א בט"ז אות כ"ו דאם נתבשל באפר עד שנסתלק הרית יש להנעילו ואי"ה שם יבואר :

לה אם בשלו אחר הפסח בקדירה שבלעה חמץ בעין בפסח תוך מעל"ע אסור התבשיל דאין בקדרה ששים נגד כל דופני הקדרה ולא ידעינן כמה בלע וא"א ספק דרבנן להקל כה"נ בחסרון ידיעה וכ"א ישער כפי דעתו כמבואר ביו"ד ומיהו למ"ש המ"א בתמ"ז אות מ"ד למ"ד חמץ לאחר הפסח בטל בפחות מס' כל שיש ריב ודאי יש רוב בתבשיל, נגד דופני הקדרה ועיין בפנים ואי"ה שם יבואר :

לו בסכין חמץ שחתכו דבר צונן בפסח מבואר בתמ"ז (במ"ב ול"ז ול"ח) [צ"ל במ"א ל"ה ול"ז] ובצל ד"ח בסכין שמשתמשין בחמין אסור וה"ה חתך בו רותח דאגב דוחקא בולע בכולו אף חמץ כחוש עיו"ד סי' (ס"ד) [צ"ל צ"ד] בש"ך אות כ"ז יצ"ו אות י' ובאות י"א זנביתיהן של שומים ובצלים לא חריפי ולא בלעי כ"א כ"ק וחמץ שוה בזה כשאר איסורים :

לז עצה טובה לשפוך המיהל ודציר [מט] בכל יום מהבשר שאם נמצא חטה דינו כמליחה גם במליחה מועטת יש לצדד ואלו בציר כבוש כמבישל ככסי' תמ"ז סי"ד במ"א (ל"ב) [צ"ל ל"ג] וט"ז כ' גם לחתיך העופות לשנים ממש ולעיין קודם מליחה תוך הפסח אי לא יש נרגיר חטה וכדומה . ואף בשאר ימות השנה משום מליחה כמ"ש [נ] בפריי ליו"ד סי' ס"ט כ"ש בפסח ולבשל כל הקירקבנים קודם פסח עד הלילה כי מצוי בהם נרגירים וכן עור הצוואר לבדוק כי אז בששים :

כן התם הוא דיש להקל ולומר כ"כ וכ"ה אע"ג דלא זזה מתחת ידו אותו מאכל בכמלא החמץ בתוכו ולא ראה מידי שנפל לתוכו מ"מ אחזוקי ריעותא לא מחזקינן ואמרינן ודאי דלא ראה הנפילה מפני שלא הי' רמיא עלי' להשגיח ע"ז אבל בכ"ד שבעלת הבית הגיחה לביתה בפעם אחת יחד בשר ושומן וחלב והי' האיסור חלב מוחזק לפנינו והאשה האחרת שהיתה מדיחה ומולחת הבשר ושומן לא היתה יודעת שיש לפני' חלב שתהא נזהרת ממנו וגם אינה אומרת שהניחה שום דבר מונח ממה שהי' לפני' שלא מלחה ומעלמו אי אפשר שתפול החלב להכלי שמונח בתוכו הבשר והשומן אם לא על יד אדם שהי' מניח את החלב לכלי ואין שום אדם לפנינו שיגיד שהוא הניח החלב לתוך הכלי הזה ודאי יש להסתפק שהאשה שהיתה מולחת הבשר והשומן מלחה גם החלב עם השומן ולא אסקא אדעתה שיש חלב לפני' ולא שמה אל לבה להבחין כמה הי' וע"כ אינה יודעת אם מלחה עמו או לא וכו' עכ"ל מבואר כוונתו דכיון דמעיקרא היו יחד ג"א באו לכאן אלא ע"י האשה שמלחה ע"כ חיישינן שמלחה כולה אבל בלא"ה אין חלוק בין נפל מעלמו או ע"י אדם ודוק ול"ע: (מג) בס"ס במקום חזקה. אם אדלפיל קאי ולבטעת דמזמן לזמן יש חזקה לאיסור ק"ל דהא החזקה לא סתר רק ספק א' והוי האי ספק כמאן דליתי' וכמ"ש הפרמ"ג בכללי ס"ס אות כ"ח ול"ל דכאן לא ס"ל סברא זו . או אפשר דהוא ענין בפ"ע ואלעלמא קאי הכי שב' הספקות הם נגד החזקה: (מד) מ"מ כה"ג. כ"ל דטעמא שנסתפק בזה הוא משום דבלא"ה לא הוי ספק אלא מדרבנן דמדאורייתא רובא עדיף וכאן בלא זה איסור דרבנן הוא אפשר יועיל עכ"פ בה"מ לשהייה ולהנאה ודוק: (מה) המוץ שלו. הוא שקרא לעיל מזה שפרייא"ר ובפנים שם כ' דמלבד המוץ רק הקליפה החיצונה הקשה שבגרעין לפעמים נשאר מהגרעין ע"ש וכאן מלתא פסיקתא נקיט דהמוץ ודאי אין בו חשש וכמ"ש שם ע"ש : (מו) בכרוב שבחביות וכו' מלשון זה משמע דאפילו נתנו מים בהכרוב קשיא לי' דנימא דנשתנה המים דהוי תוסס ונעשה מי פירות כמו מי דבש וא"כ נ"ל דמ"ש א"כ ובכרוב י"ל שמלאוהו עם מים היינו שהפשט א"כ הם עוד מים אלא דא"כ לא הבינותי מ"ש א"כ ואם נאמר דמלח הוי מים דמה בכך מ"מ נשתנה אבן בפנים סימן תס"ב סק"ו לא קשיא לי' אלא אם לא נתנו מים כלל בכרוב משמע הא נתנו מים פשיטא לי' דל"ד למי דבש או דס"ל דמי דבש אוסר וא"ז ול"ע ואי"ה שם יבואר : (מז) באין הפ"מ. הנה בתב"פ מבואר בסימן תס"ז סעיף י"ד דאסור אותה חתיכה במליחה אפילו בהפסד מרובה וה"ה בגלוי ואפשר ע"פ עד הלילה דינו כשאר איסורי; דאיתא ביו"ד סימן ק"ה ס"ט דבכחוש לגמרי מותר בהפ"מ בקליפה באיסור תורה ובאד"ר אפילו בלי הפ"מ וע"ש בשפ"ד סוף הסימן: (מח) צריך הנעלה. ק"ל ע"ז דהרב רמ"א סתם וכ' כר"ם תמ"ז וא"ל סבירה או הנעלה וכתבו האחרונים שם דאפילו נתבשל בהם חמץ בעין וכ"כ הספרי מגדים שם בא"א סק"א ובשפ"ד ביו"ד סימן צ"ג סק"ג גם מה שכתב דבתוך מעל"ע אסור התבשיל וכ"כ בא"א בם לכואורה לא משמע כן משאר אחרונים ואי"ה שם יבואר ופ"ל אות נ"ה : (מט) בכל יום. הוא לאו דוקא דקיי"ל כבוש בציר שיעורו כדי שיתנו על האש ויתחיל להרתיח כדאיתא ביו"ד ר"ס ק"ה וא"כ אפילו שופך בכל יום אפשר שיהי' כבוש בציר כשיעור הנ"ל אלא מלתא פסיקתא נקיט ור"ל שישפוך בכל פעם ועי"ז אפילו יהיה מעט ציר בכלי לא ימלא החטה כבוש בתוכה ודוק: (נ) בפריי ליו"ד

וכללא

ליו"ד. כ"ל דכוונתו למ"ש שם במ"ז סס"ק ע"ו בשם הכנ"י ע"ש ומש"ש עליו: (נא) ה"ה חמץ וכו'. מ"מ לענין נטל"פ ויבש ביבש אע"ג דא"ל ס' בשאר איסורין קיי"ל בחמכ"פ דאסור ולא בא כאן להפקיע אלא דבר דא"ל ביטול כלל בשאר איסורין ה"ה חכ"פ ונטל"פ הוי כאלו נתבטל הטעם: (נב) ומליחה קיל. ר"ל דשאר החתיכות מותרות משא"כ בשאר איסורים באין ס' נאסרו כולם ועיין מ"א סי' תס"ז ס"ק ל"ג ופמ"ג שם בחמץ כשאין ס' ודוק: (נג) תרי משהו. משמע דר"ל דהט"ז שם ס"ל דחתיכה שנאסרה במשהו אינה חוזרת ואוסרת במשהו והנקה"כ השיג עליו דכיון דלא נעשה נבלה מ"מ האיסור הראשון הנבלע בחתיכה זו אוסרת במשהו וראייתו מדלא כתבו הפוסקים זה גבי חמכ"פ ש"מ דלא כ"מ דאפילו לא כ"כ מ"מ אוסרת במשהו משום איסור הנבלע בה ואי נימא דכשנ"נ ואח"כ נתבשלה עם אחרות בפחות מס' בשמיני של פסח אסור להשהות אכתי הי"ה להם להשמיענו דבמשהו לא כ"כ ומותר להשהות התבשיל השני אע"כ אפילו כ"כ מותר להשהות התבשיל השני ככ"ל ביאור דבריו אלא שלא מצאתי מפורש בנקה"כ שם ראי' זו ע"ש: (נד) נט"י וכו'. היינו לדעת המ"א שלריך לברך המוציא מ"מ כיון שאין בו כזית יש ספק בנט"י כמבואר בש"ע ומ"א שם וכ"ל דהיינו כשאינו אוכל אלא אחת אבל כשאוכל הרבה אע"פ שאין בכל אחד אפילו כזית לריך נט"י אע"פ שלענין קבלת טומאה לריך כב לה ביסד מ"מ לענין נט"י משמע מלשון הש"ע דדיקא כשאינו אוכל אלא פחות מכביצה וכ"כ בש"ע של הגאון מהרש"ז כהדיא אלא שראייתו מסי' קס"ח ס"י לענין המוליא לא הבינותי לכאור' דהא לענין המוליא אפילו על פירור א' מברך המוליא וכמ"ש בסי' ר"י ס"א דא"ל כזית לענין המוליא ואפשר שאינו מביא ראי' אלא דאע"פ שהוא מפורר הורת פת עליו רבל הא דלא בעינן כביצה שלם פשוט לו מלשון הש"ע וכמ"ש ואי"ה יבואר במקומו לדינא וכאן אין להאריך: (נה) וממוכר מחלקים. הנה ממ"ש ביו"ד סימן ל"ד במ"ז סק"ז בתחב כף לגרויפין דאינו אוסר אלא כ"כ אין ראי' דתחב כף גוש שאני משא"כ שופך רוטב ללול דמתפשט בין החלקים אלא דלענ"ד יש להביא ראי' ממ"ש ביו"ד סי' ל"א ס"ז דללי ואפוי ומבושל שנפל לחלב לונן נאסר כ"ק לחד דעה דוקא ללי רותח ולחד דעה אפילו ללי לונן ע"ש בש"ך ס"ק כ"א כ"ג כ"ד כ"ו ושם אפי' היינו פת דמחובר מחלקים דקים ואפ"ה לא אמרינן בי' דחם לתוך לונן יאסר כלו וה"ה רוטב רותח על אפוי לונן דלא מסתבר לחלק בזה כיון דמטעם חם לתוך לונן קאתי עלה הו"ל לאשמעינן זה בהדיא וה"ה בזה אם לא דאית בהו פולי כדאיתא התם ול"ע: (ני) ועיין ר"מ וכו'. ובסי' קנ"ח במ"א סק"ח כ' דהוי טבילה במשקה ודבריו שבכאן לכאורה נראה עיקר וראייתו מדברי הרמב"ם ברורה ואע"ג דהרמב"ם מיירי בנסרח משמע דכ"ש כשלא היו ראויין מתחלה לאדם ואדרבה גם הראב"ד שהשיג שם על הרמב"ם בנסרחת כשלא היו ראויין מתחלה לאדם מודה כמבואר בדבריו שם וכשכ"א ע"ש ואי"ה בסימן קנ"ח יבואר עוד:

לח וכללא הוא כל שבשאר איסורין א"צ ששים [נא] ה"ה חמץ שוה להם אף תוך הפסח כבסו' תמ"ז ס"א [נר] ומליחה קיל משאר איסורים כבסי' תס"ז סו"ד ויו"ד ק"ה ס"ט בש"ך אות ל"ו ובפריי שם בסי' ק"ה יעי"ש מעתה צריך המורה לעיין בכל זה וכדכתיבנא כאן:

לט הפרש בין מליחה לצליה כתבנו שם בפריי (למר) [צ"ל ליו"ד] בש"ך אות ל"ח וסי' (כ"ב אות ו') [צ"ל צ"ב אות ט"ז] ביו"ד בש"ך שם אי אמרינן במליחה חנ"נ ובפריי שם ונ"מ בע"פ עד הלילה וביו"ט ח' של פסח חתיכה שנאסרה פחות מס' מחמץ ונתבשלה עם אחרות ואין ששים נגד החתיכה אף א"ת חנ"נ מותר להשהות התבשיל האחר עמ"א תס"ז י"ד דהוי נ"ל תרי דרבנן חנ"נ בשאר איסורין דרבנן והוא פשוט. והעד בנה"כ ביו"ד סי' צ"ב עמ"ש בט"ז ט"ז [נג] תרי משהו מדלא כתבו הפוסקים זה בתמ"פ ואכתי הא נ"מ ש"מ כדאמרן ועיין בפנים ואי"ה שם יבואר ובלא"ה טעות הוא דמ"מ משהו חמץ מותר להשהות ושאר איסורים אין בשהייה איסור:

מ ורימזלי"ך שקירין חרימז"ל ממצה מפוררת מטוגן בשומן או מבשלים במים יש לחקור כמה חקירות. א' לענין המוציא עמ"א סי' קס"ת אות כ"ח. ב' אי בעי [נד] נט"י בסי' (קכת) [צ"ל קנ"ח] ס"ב וס"ג. ג' אי חשה מחמיץ בהו במטונן בשומן הואיל ויש בה מלח כתבתיו לעיל [אות ל']. ד' אם נמצא הגרעין באמצע חעריתז"ל ונתנו בקערה עם שאר תבשילים ועירה עליהם רוטב אי אמרינן עירוי כ"ק ולא בא עד הגרעין והיינו באם נאמר דמעט מלח אין מחמיץ בו א"ד הואיל [נה] ומחובר מחלקים דקים לא שייך זה ועיו"ד צ"ה בש"ך כ' עירוי מפליט ומבליע בלא נפסק הקילוח לאוכל ולא לכלי וחחמיר שם וכ"ש למאן דמצרד בכ"ש כבסי' תמ"ז במ"א אות ט' ותס"ז בלח בצונן יע"ש. ה' אם מטבל החריסז"ל במלח שלנו שנמס אף פחות מכזית י"ל דטבולו במשקה כי מלח מים הוא כבסי' ק"ם ס"ב [נו] ועיין ר"מ הט"א פ"ב הי"ד דבעינן ראוין לאדם ומי מלח אין ראוין לאדם. ו' אם נטנן חרימז"ל בשומן בכלי חולב ב"י אם נאסר בהנאה דלא הוי דרך בישול וכדבעינן למימר אי"ה לקמן בסדר שני [אות י"ט] בזה:

בענין

סליק סדר ראשון

השמטת הערה לפ"כ ח"ג או"ק ה'

אמ"ר למעיינים עיד ד' דאו מלאתי בס' אור לישרים מהגאון האמיתי ר"ז איידיל"ן דפוס פראג (שנת זר"ח בחש"ך ויש עליו הסכמת הגוב"י נראה שהוסכם לדבריו) דרוש א' דף ה' ע"ג ד"ה ולדעתי לזה כוונו מרי דרזין לומר קודם עשיית כל מלוה לשיקב"ה הלא קיי"ל מ"ל"ב ורף למ"ד ל"כ די שיתכין שעושה לשם מליה ולא שיוליא בשפתיו ואם יוליא בשפתיו די לשם מלוה למ"ל לאתה שעולה הלא תבוא ממילא א"לם ייבן ע"ם מ"מרינו דמי שמשחית זרעו גורם שהשפע וקדושה אשר עושה נשתפך רמ"ל לבס"א ואו"כ יותר עדיף שלא יעשה כלום וכו' [עיין בס' שערי אורה ושורש ישי ע"פ ישלם ד' שכרך ובלקוטי אמרים מהמגי' מ"א דפ"מ שים מדור בפ"ע ע"ז] והנה קיי"ל אפילו למ"ד מאל"כ מ"מ אם כיון בפי' שלא לצאת לא יצא וגם' כבוד חכמים פי"ד כ' שמקטרגים אינם יודעים מחשבות אדם כ"א הקב"ה [עיין מס' שבת דף י' ע"א בתוס' שם] ולכן תקנו שיתודה בפה שלא יהיה לכ"ד לחלוק שבת"ד [ס"' קנ"ה ושכנתי' עיין לקוטי אמרים ח"א פמ"ח.] ונזה פי' הרה"ל מאוהל פי' הפסוק (בתהלים מ"ה) "רחש לבי דבר טוב" במלות או תורה ותפלה "אומר אני" שיהיו "מעשי למלך" מלבי המלכים ואז "לשוני עט סופר" דפמ"ח ע"ש ויונעס לך:



כמבואר

א בעינין תחיבת הכף חולב לקדרה בשר או להיפך או כף טרפה לכשר יחקור איתו אם הי' הכף בן יומו ובמה שמשו כי אין נקרא ב"י אלא ששימשו בכלי ראשון לא מכלי שני ולא ע"י עירוי דאז א"צ ששים כ"א נגד קליפת הכף כידוע. וכף טרפה אף שמשו רק מים תוך מעל"ע חנ"נ וצריך מעל"ע מחימום המים משא"כ כף חולב א"צ מעל"ע כ"א מבישול החלב ובשר [א] כמבואר ביו"ד בזה :

ב יחקור עוד כמה הי' חלב וחמאה בקדירה עד"מ אם הי' תבשיל בקדרה חולבת ירקית וכדומה ומעט חמאה בתוכה ותחבו כף לשם וממשם לבשר א"צ לשער כ"א לפי החשבון כבסי' צ"ב בט"ז כ"ד ופריי שם. אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון בהיתר ולא חיישינן שמא הכף בלע רק מחמאה ועאו"ח תס"ז בט"ז אות י"ז בתרי משהו ושם כתבנו מזה ואם יש ס' בתבשיל א' נגד ההמאה אז א"צ בתבשיל בשר אח"כ (ב) [צ"ל ס'] נגד חלק המעט נ"כ דשומן וחמאה לאו לטעמי' עבידי כבסי' צ"ח בט"ז י"א :

ג וכן בקדרה חולבת בשלו תוך מעל"ע בשר יחקור במה שימשו בה וע"י עירוי לבד כשר הבשר כפי דעתי כבסי' קל"ז בש"ך אות ט' שיש בתבשיל ס' נגד קליפת הכלי לבד קערה שרחבה ואינה נבוהה ליכא ס' נגד קליפתה כבסי' ס"ט בש"ך אות ס"ה ובפריי סי' פ"ז כתבנו שם מזה :

ד ואם שימשו תוך מעל"ע בכבישה שהי' עומד בה חלב מעל"ע ולאחר שהורק החלב בשלו בשר תוך מעל"ע משערין בכלו ובפריי ק"ה בט"ז א' ביארתי בעזהש"י ד' חילוקי כלים כ"ח וכ"ת גלייזירט ועץ ומתכות ושיש מחלוקת בשל מתכות אם בולע בכלו כבוש ועסי' ס"ח בש"ך ל"נ בעירוי [ב] ומ"ט בכבוש בכלי מתכות מידי ספקא לא נפקא ובאיסור דרבנן יש לצדד בזה ובהפ"מ או ע"ש והמורה ידין כפי דעתו ושם נתבאר כבישה ע"י ציר וחומץ בכלי וכלי זכוכית :

ה מעשה אירע הביאו לעכו"ם בבית ישראל מאכל עם רוטב חם בכלי ואכל ואח"כ לקחו הקדרה והדיחו וחממו מים ונתנו ממים לכמה קדרות רוטב עם בשר (וא"כ) [צ"ל ואח"כ] בשלו בקדרה ההוא לאקשין וע"ש הי' וה"מ התרתי הקדרות של רוטב ואסרתי הלאקשין כי חקרתי שהקדרה לא בשלו בה כ"א שעירו מכ"ר המאכל לקדרה וע"י עירוי רק כ"ק ויש במים ס' נגד הקליפה כמ"ש באות ג' ולחוש שמא נשתמש היום בכ"ר סתם כ"ע אב"י מס"ם ה"ה זה אף שראינו ששימשו ע"י עירוי לא נחזיק איסור ששימש בכ"ר. ועוד אף אירע בקערה כה"ג דלית ס' נגד הקליפה כמש"ל מ"מ קיי"ל בצ"ב בש"ך וט"ז י"ד ט"ו דלת בלת בהפ"מ בשאר איסודין לא נ"נ וכאן הפליטה מקדרה למים לה בלה וכשנתערב ברוטב חזר להיתרו כי [נ] עכ"פ שלשים יש במים נגד דופן הקדרה ואין המרמע אלא לפי חשבון (בהפ"מ יע"ש) ויש ברוטב ס' נגד זה. וכ"ת דשמא שמשו מחלב תוך מעל"ע ובב"ת לת בלה נ"נ זה אינו חדא דסתם כ"ע אב"י עוד בשר טרפה עם חלב י"א דלא נ"נ [ד] מה"ת ועוד דבמים עכ"פ ל"ש בב"ח ועכ"פ בה"מ יש להתיר ועש"ך צ"ד כ"ב וק"ב י"ח משא"כ הלאקשין שבשלו בקדרה ההיא לא רציתי להתיר מטעם עירוי כ"ק ויש ס' בלאקשין נגדו מר"ט לחוד לא רציתי להתיר כי כמו דסתם כ"ע אב"י מס"ם כך יש ס"ם קצ"ת לחומרא שמא שמשו היום בכ"ר ושמא כ"ש וכ"ש ע"י מבליע בכלו עפ"י ק"ה בט"ז ד' ולא הי' ה"מ בלאקשין כ"כ לכן אסרתי והתרתי הקדרות של רוטב של כמה ב"ב וה"מ וצורך ע"ש :

ו יחקור על כל הדברים שאין נבלעים בכלי כ"א כ"ק כמו מליחה להבליעה בכלי כ"ק כבסי' צ"א בש"ך אות ח"י ובסי' ס"ט סט"ז ובט"ז וש"ך ל"ט וס"ד. ובכבוש בציר וכדומה עמ"ש בק"ה מזה. ואפילו ע"י הרבה עיראות אם אב"י די בקליפה כמו טעליר ובהרבה עיראות ביום א' עיין באו"ה ופריי ליו"ד [סי' צ"ה במ"ז ס"ק י"ב] י"א דבלע בכלו :

ז ישאל עוד אם שמשו בכ"ר בשר או חלב אם הי' יס"ב כי אין יס"ב כצונן יחשב או בכ"ש ביס"ב בהפ"מ יש להתיר עי"ז ק"ה אות ד' בש"ך שם ומ"ש בפריי שם :

ח יחקור עוד אם התבשיל הראשון אין נטל"פ בתבשיל זה עד"מ בשלו בשר נבלה בכ"ר עם מים היום ותחבו כף בו ואח"כ תחבו הכף לתבשיל דבש בכ"ר כבסי' ק"נ ס"ד בט"ז וש"ך אות ז' וי"ד ואע"נ דמים נעשה נבלה לדידן מ"מ אין הנאסר יותר מאוסר כבסי' (ק"ו) [צ"ל ק"ה] ס"ד בש"ך מ"ו ובט"ו למ"ד יע"ש ואף למ"ד נטל"פ [ה] משהו הוי לענין חמץ ל"ד לכאן [ו] ובפריי דברנו מזה :

ט ישאל עוד לדינים המוזכרים ביו"ד ק"נ ס"ה אם היתה הקדרה מודחת דטיח אין נפנם ומ"מ א"צ ס' כ"א נגד הטוח בהיתר ובאיסור המים נ"נ אם אין בהם ס' נגד הטוח ובמ"ז שם לענין לינת לילה ובט"ז אות (י) [צ"ל] ובפריי מ"ש שם :

י דבר ידוע בדבר חריף ל"ש ב"י נטל"פ באב"י נם לא אמרינן ב"י נ"ט בר נ"ט דהיתרא והיינו אם הטעם השני בהרי"ף הא טעם השני באין חרי"ף וממש לחריף כבר נקלש וצריך המורה לחקור איזה נקרא חריף או לא כבסי' צ"ו בט"ז אות ט' פירות המוצים כמו פלוימין וכדומה י"ל בהפסד ועמ"ש בפריי שם וה"ה נטל"פ כה"ג ובצלים ששלקן עם מים אזלי חריפותיה כמבואר בפריי שם [ועי"ל אות כ"ט] :

יא זה שאמרנו דאם בישל מים בכלי היתר מונין מבישול הבשר לא ממים בתנאי שלא בשלו כ"א מים הא בשלו חומץ וכדומה תוך מעל"ע מבשר ישתנה הדין [ז] כמבואר בק"נ בש"ך אות ח"י ובצ"ד אות כ"ב וקכ"ב אות ב' ובט"ז אות ב' ובפריי בצ"ד וק"נ

(א) כמבואר ביו"ד. ע"ש בש"ס ק"נ וש"ך סי' צ"ד סק"ד כ"כ ולאחרונים שם: (ב) ומ"ש בלבוש. צ"ל ומ"מ וע"ש שכ' דבכ"מ אפילו פחות ממעל"ע בולע: (ג) עכ"פ שלשים. לא ידעתי מנ"ל זה ועיין בפמ"ג סי' צ"ד ס"ק כ"ב שהפשוט אי קיי"ל דודאי שבר ידות נבלע ממים שנבלע טעם בשר לקדרה וכ' שם דלדעת הטור והב"י והש"ך דרואין כאלו כל הנשאר חזר ונבלע בקדרה ואפילו נימא דלא אמרינן כן אלא בחזר ונבלע בקדרה ואפשר גם שם קיי"ל דאמרינן שבר ידות נבלע ממים מ"מ שלשים לא שמענו ועיין ח"ס חאו"ח סי' ק"כ דכ' דפ"ל דנגד הכלי יש ס' אבל לא ברירא לי' וכ' שם עוד צדדים ע"ש. שוב ראיתי דאפשר לומר דמיירי בקדרה שנשתמש בה ע"י עירוי ועתה בשלו בה היתר ואין ס' נגד הקליפה ע"ז כ' דעכ"פ שלשים יש ומסברא כ"כ ומ"ש מקדר"ה למים וכן אח"כ כ' דופן הקדר"ה ר"ל הקער"ה אלא משום דמיירי שבשלו בה אח"כ קרי לה קדרה ומ"מ מיירי דומיא דקערה שבשלו בה ואין ס' נגד הקליפה אלא דק"ל דכיון שלא התיר הלאקשין מחשש שמא שמשו היום בכ"ר האיך נתיר הרוטב ול"ל משום שלא הי' הפסד מרובה בלאקשין חשש שמא עירוי מבליע בכלו אבל ברוטב שהיה בהפסד מרובה סמך דאינו אוסר רק כ"ק וגם הלא בלא"ה לא כ"כ ומותר אפילו אין ס' נגד הקליפה ואע"ג דלכאורה הוי תרי קולא בהפסד מרובה לא חשש לזה ובאמת יש לצדד גם על הלאקשין להתיר מטעם שיש ס' וכ"ש כיון שבין הכל יש הפ"מ אין לחלק הלאקשין מהרוטב ויש לעיין בזה: (ד) מה"ת. כוונתו לדעת רע"ז סי' פ"ז סק"ב דבמין א' אסור לא שייך חנ"נ מה"ת וכ' בפמ"ג סי' צ"ד סק"ד וסי' צ"ב סק"י שכן נ"כ דעת הש"ך [ועמש"ש בעה"י] אבל אין לומר דלא חל איסור בב"ח כלל לאכילה משום דאין אחע"א וכמ"ש הדגמ"ר ר"ס פ"ז והוא מדברי הרמב"ם פ"ט מה' מ"א ה"ו אדא שכבר כ' המ"ז סי' קכ סק"ז דמ"מ ב' איסורין יש מה"ת לקוברו בין רשעים גמורים ועוד דשם כאן לא כתב הדגמ"ר והרמב"ם שם אלא דלא חל איסור בב"ח על איסור חלב ונבלה וטרפה אבל חלב כשר שנתבשלה עם בשר טרפה משמע ודאי דלוקין על החלב משום בב"ח מה"ת דהא בא לה איסור טרפה ונבלה ואיסור בב"ח בבת אחת וא"כ נימא במה שבשלו בה תוך מעל"ע חלב בשרה וחל על הבליעה בה איסור בב"ח מה"ת ודוק: (ה) משהו הוי. ר"ל וכיון שיוצא משהו מגוף האיסור לא שייך אין הנאסר וכו' כנודע ועש"ך סי' ק"ה אות י"ז: (ו) ובפריי. בסי' ק"ג בפמ"ג סק"ו ע"ש ועי"ל אות כ"ב: (ז) כמבואר וכו'. הנה בכל מקומות אלו לא מצאתי מבואר מדין בשלו דבר חריף זולתי בסי' קכ"ב סק"ב כ' הש"ך דאם בשלו ד"ח תוך מעל"ע מבשר לא חשבינן מעל"ע אלא מבשר ע"ש וממילא הוי דין ד"ח כדין מים אלא שבפמ"ג סי' צ"ב ס"ק כ"ב הקשה עליו דכיון דס"ל להש"ך דטעמא דלא חשבינן מעל"ע אלא מבשר הוא משום דהוי

דהו כ"ע בכ"ע א"כ בד"א דלא שייך נטבנ"ט צריך לחשוב מעל"ע מבשול הד"א ע"ש ונלענ"ד ליישב ע"פ דברי המוו"ד סי' צ"ו סק"ו בשם השהפ"ו דכשאומנין בסכין של בשר זנגביל ודכין במדוכה מותר לדוך במדוכה זו בשמים ולאכול בחלב דהוי נטבנ"ט מהבשר לסכין ואח"כ אף שהזנגביל הוציא כל הטעם מהסכין לא עדיף מהסכין והוי טעם ראשון ואח"כ למדוכה הוי פגם שני ע"ש וא"כ ה"נ הוי פגם ראשון מהבשר לקדרה ונ"ד ומהד"א לקדרה הוי פגם שני להתירא . ש"כ מצאתי שכ"כ המוו"ד בפירוש בסי' ק"ג סק"ט ע"ש. (ח) ובפריי חקרנו . אפשר כוונתו למה שנסתפק במ"ז ס"ס ק"ג בקדרה בלועה מאיסור ולאחר לילה בשלו בשר ולא הי' ס' ונאסר ונפל הבשר להיתר אם נצטרף דעת האומרים לינת לילה פוגם לדעת האומרים דאין חנ"נ אלא בבב"ח ע"ש: (ט) ומתכות או חרס . נ"ל דר"ל לאפוקי דלא נימא דבמתכות אם מקצתו חם כלו וצריך לשער גם נגד היד של הכף וכדאיתא ברמ"א צ"ד וגם דלא נימא דבחרס גוף החרס נעשה נבלה עש"ך סי' צ"א ס"ק כ"א אבל אי ידעינן דכף של מתכות דק וא"צ קווארט ומחצה או עב ולא סגי בקווארט ומחצה מכח לא איירי וכמ"ש בשפ"ד סי' צ"ד סק"א ימלל לשער ע"ש וה"ה בזה (י) יש לעיין וכו'. ואנכי לא מצאתי דנטל"פ אסור לכתחלה אלא דאסור לבשלם בהיתר דבר איסור שהוא נטל"פ אבל היכי שכבר קבל נטל"פ שיאסרו לכתחל' לא שמענו ועיין בשפ"ד סי' צ"ב סק"ג שהאריך דהתוס' בע"ז דף ע"ו ע"א ד"ה מכאן הקשו מ"ש דאסרינן הקדרה שאב"י וכמאכל שנתבשל בתוכה פרי וכו' בהג"א שם דא"ל הטע' דהקדר' הוי כתחלה ונטל"פ לכתחלה אסור דהא כיון שטעונין שבירה הו"ל כדיעבד ע"ש הרי דאכתי לא ידעו לחלק בין כלי למאכל דהכלי קבלה איסור מושבח משא"כ המאכל או משאר חילוקים ואפ"ה משמע להו דהדבר המועיל הגעלה הוי כלכתחלה ולכאורה ה"ה לדידן בקבל איסור. פגום אכן אחר העיון לפע"ד אין ראי' משם דהא פשיטא להו דאסור לבשל לכתחלה בקדרה שאב"י גזרה אטו ב"י כדאיתא בגמרא שם וממילא מעיקרא דלא הוי ידעי שום טעם לחלק בין מאכל לכלי רק דהא הוי לכתחלה והא הוי דיעבד ע"כ הוו מחלקים בכך ולכן קשה להו הא גם כ"א הוי דיעבד אבל אנן השתא דידעינן טעמא דהיתר המאכל משום דקבל טעם פגום מתחלה משא"כ הקדרה קבלה טעם מושבח [או משאר טעמים] נאסרה אפילו היכי שצריך שבירה א"כ היכי שקבל טעם פגום לא מצינו חילוק בין לכתחלה לדיעבד ואין לנו אלא דלכתחלה אסור להבליע איסור פגום מהקדרה לא למאכל ולא לכלי משום שהקדרה שקבלה איסור מושבח נאסרה בדיעבד וה"ה דבר איסור שפוגם בעין בהיתר זה אסור לכתחלה להבליעו בתוכו דהא בכ"ע איסור מושבח הוא אבל היכי שכבר קבלה הכלי בתחלה איסור פגום אין לנו לאוסרו לכתחלה ולא דמי להאוה דהמנ"י דס"ל דהכלי שקבלה איסור בכ"ש לכתחלה אסור לכן צריך הגעלה משא"כ בזה וכמ"ש. וכ"מ מדברי רמ"א סי' ק"ג ס"ב והאחרונים שם דדוקא היכי שקבלה טעם מושבח או משביח בקצת מאכלים אסורה הקדרה או היורה אבל קבלה טעם פגום ופוגם בכל דבר מותרים הקדרה והיורה ומשמע אפילו ראוי להגעיל כגון יורה וכן הדין בקבלה הכלי נטבנ"ט או נתבשל בס' אע"ג דלכתחלה אסור לעשות כן מ"מ א"צ הגעלה ודוק: (יא) וקרן וכו'. ר"ל כדאיתא בא"ח סי' תנ"א ס"ז דכוסות העשויות מקרן אין להם תקנה בהגעלה ואע"ג דשם הטעם דלמא חייס עלייהו שלא יתקלקלו ולא מגעיל להו שפיר ואפשר לומר דכאן יגעילם ממ"נ ואי יחוס עלייהו ולא יגעילינהו שפיר בדיעבד מותר מ"מ כיון שאפשר שיתקלקלו הוי דיעבד: (יב) אי מותר. ועמ"ש בע"ה בפתיחה כוללת א"א אות כ"ט וא"ד אות ו' ז': (יג) ובפריי ליו"ד. בפתיחה לה' בב"ח ובמ"ז סימן פ"ז

וקי"נ ביארתיו בעזהש"י :

יב אם קדרה נפגמה בלינת לילה או כף כה"ג ותחבו מבשר לחלב ונשפך וא"י אם הי' ששים לכאורה הוי ס"ס שמא לינת לילה פוגם ושמא הי' ס' · וי"ל דל"ד לק"נ ס"ז דשם רק דרבנן ולא בשל תורה לומר דלהוי ספק גמור כי הלכתא דמעל"ע בעינן [ח] ובפריי חקרני בזה בעזהש"י :

יג בתחובת הכף לקדרה יש משערין בב' קווארט או לעת הצירך בקווארט וחצי הוי ס' אין חילוק בין כף עץ [ט] ומתכות או חרס ומסתמא דרכו לתחוב עד ראש הענול עש"ך צ"ד אות א' ובפריי שם אף בדרבנן לא מקילין בסתמא דדרך הוא בכך אבל אם אומר ברי שלא נתחב כ"א מקצת מעט מכף משערין ס' כפי ראות עיני המורה ואף מלתא דלא רמיא עלה דאינש יש לפקפק בו מ"מ ניכר הוא עפ"י הרוב ויש בו רושם עד היכן נתחב :

יד אע"ג דקיי"ל דמתכות נמי לא אמרינן חם מקצתו חם כלו כבסי' צ"ד בש"ך אות ג' מ"מ כף חדש מתכות ששימשו מקצת בכ"ר ותחבו אח"כ כלו לקדרה בשר וכדומה יש בו מהעיון עש"ך קכ"א י"ז ומ"א תנ"א א"ח אות כ"ד ואי"ה בה"פ יבואר זה [וע"ע בשפ"ד סי' צ"ד סק"ג] לכן המורה יחקור על זה :

טו הנה דעת המנחת יעקב בת"ח כלל ל"ג אות ב' דכלי שיש תקנה בהגעלה אף אם בלע בכ"ש הוי לכתחלה יע"ש שהאריך וצריך הגעלה ולפ"ז (י) יש לעיין בכלי היתר שנתחב לאיסור אב"י דשרי אם הוא עץ ראוי להגעיל דנטל"פ לכתחלה אסור (יא) וקרן דיעבד הוי באפשר ובב"ח י"ל הוי כמה טעמים וכמדומה שאין העולם נוהגין כן :

טז נטל"פ מהני אף בב"ח ר"ל שבשלו בשר וחלב יחד ונאסרו ואחר מעל"ע בשלו בה היתר שרי כמ"ש בפריי ביו"ד דאף דבב"ח שלכ"א אסור מה"ת מ"מ טעם פגום בתבשיל בטל הוא ברוב ולא זה טכ"ע דאסרה תורה [וע"ל אות ל"ב] :

יז ומעתה יש לנו לבאר כי האיסורין השכיחים בינינו הם אסורי אכילה לא הנאה בלבד בב"ח וחמץ בפסח · ואם בב"ח צריך המורה להודיע להשואל שאסור בהנאה ויחקור אם הוא ד"ת או דרבנן כמו בשר חי' ועוף או כבוש ומליחה דהני דרבנן נינהו ואין אסורין בהנאה כמבואר ביו"ד פ"ז · והולכין בספיקן לקולא בנשפך כבסי' צ"ח ס"ב וק"ה ס"א וספק כבוש בב"ח מותר וכתבנו שם דמ"מ אסור לבשל אח"כ דהדר הו"ל ספק תורה ולא אמרינן הואיל ואשתרי וכו' :

יח ואם בשלו אח"כ אסור בהנאה ואף למ"ד ספק תורה מדרבנן לחומרא ובדרבנן שרי בהנאה הא בורכא כיון דמשום ספק תורה אסרה מה לי אכילה והנאה וה"ה נשפך וא"י (היכן) [צ"ל הכין] הוא ובפריי לאו"ח רס"ד חקרנו בב"ח האסור בהנאה מדרבנן כמו זה שציירנו [יב] אי מותר לנר שבת באין לו אחר וכאן אין להאריך :

יט יחקור בב"ח איך הי' הבישול אם דרך בישול או טינון כמו חמאה בשומן עיין מהר"ם שי"ף ז"ל בסוף חולין ובתורת השלמים בס' סולת למנחה כלל פ"ה ד"נ מזה ובסנהדרין ד' בחלב (בצירי) אמרת לא הוי בכלל בישול ואין לאסור בהנאה גם הולכין בספיקו לקולא :

כ וה"ה חם בחם בלא רוטב חתיכת בשר נגעה בגבינה דנאסרו דלא הי' מה"ת כ"א מדרבנן דלאו דרך בישול הוי ואין אסור בהנאה כאמור [יג] ובפריי ליו"ד ביארנו דברים אלו יע"ש :

כא גם עירוי שלא נפסק הקילוח מבשל כ"ק ואסור בהנאה בב"ח ונפסק הקילוח בלע ומותר בהנאה עש"ך סי' ק"ה אות(ד') [ה'] ובמ"א או"ח תס"ז אות (צ"נ) [ל"נ] משמע דעירוי שנפסק הקילוח רק חומרא בעלמא יע"ש היינו מדרבנן ובפרי' ליו"ד סי' ס"ח ביארתיו :

כב ידוע דבר המעמיד או לטעמא אפילו באלף לא בטיל והוא דאסורין מחמת עצמן כבסי' צ"ח (סט) [ס"ח] וסי' פ"ז ס"א ובב"ח ע"י כבישה ומליחה לא הוי איסורו מעצמו אבל ע"י בישול צ"ע עש"ך פ"ז אות למ"ד אבל אסור מעצמו ממש אף דרבנן הוי מעמיד עש"ך צ"ח אות ל"א :

כג וכן דבר הבליעה כחוש אין יוצא בלי רוטב (בכ"ח) [צ"ל בכ"ת] כה"נ יש בו מחלוקת כבסי' ק"ה בש"ך אות י"ו וט"ז יע"ש והרה"ל בבשר עוף או כבוש עמ"ש בפריי ק"א בט"ז וש"ך אות נ' [וע"ל אות ל"ד] :

כד הרב או המו"צ יחקור בבשר וחלב במה שימשו הקדרה תוך מעל"ע אם חלב או חמאה או נסיובי דחלבא כמו הדמיון בזה שימשו בכלי חולבת חלב ואח"כ הי' נקי ושמו בו בשר רותח יבש ממש וקדרה נ"כ רותח אם נאמר חלב

חלב הוי כחוש בודאי אין אוסר יותר מכ"ק מבשרי' וחמאה שמן בודאי יש בו צ"ע אם אסר כלו' ונסיובא דחלבא ודאי כחוש הוא והמעיין היטב בש"ך צ"ב אות נ' יראה (דחלב) יש בו דיעות אי הוי כחוש או שמן דיש בו כח חמאה וחמאה ודאי שמן ונסיובי דחלבא ודאי כחוש והמעיין בק"ה בש"ך אות כ"ג נתברר דבר זה בכלי שבלע שמן יש בו צ"ע וכחוש אין אוסר יותר מכ"ק בלא רוטב מכלי יע"ש ולכן המורה צריך לחקיר ע"ז . ומיהו חלב י"ל ס"ס שמא כחוש ושמא מכלי אף שמן אין אוסר יותר מכ"ק :

כה גם יש נ"מ באלו החקירות חם בחם בלא רוטב דקיי"ל נטילה וס' ועש"ך ק"ה אות ט"ו ופריי שם דבכחוש הנטילה מדינה ובשמן הימר בעלמא ונ"מ להקל בספיקן אם נפל נטילה זו לתבשיל אחר וא"י אם יש ס' וכדומה גם אם נאמר בב"ח לא הוי איסור מגופו לענין בלוע כבסי' ק"ה ס"ז בש"ך שם וט"ז אבל שמן בלוע יוצא יחקור מה הי' אם חלב או חמאה או נסיובא וכאמור ובחלב יש ס"ס שמא שמן ושמא בב"ח הוי איסורו מגופי' והבן זה :

כו עוד יחקור זה. בנסיובא דחלבא לענין איסור הנאה ולהקל בספק כמבואר בסי' (פ' ס"ה) [צ"ל פ"ז ס"ו] דמי חלב אין איסור מה"ת כ"א מדרבנן יע"ש [ס"ח] :

כז גם אם נפל חמאה לתבשיל שנתבשל בקדרה בשר ב"י ויש ס' נגדו צריך צינון להפריד האיסור כבסי' צ"ח בט"ז ז' וש"ך ט"ז דצ"ף למעלה משא"כ חלב כה"ג עמ"ש בפריי' שם . ושומן וחמאה לאו לטעמא עבידא ובטילי בס"ד כבסי' צ"ח בט"ז אות י"א יע"ש :

כח ומסתברא שומן הנקלט מע"נ החלב שקירין סמעטעני כחמאה יחשב ושומן הוא ומפעפע ויוצא מחתיכה לחתיכה בלי רוטב :

כט יתקיר בב"ח אחר נטבנ"ט דהיתרא כמבואר בסי' צ"ה וצ"ו . ובדבר חריף דלא מהני נטבנ"ט היינו אם הטעם הב' בחריף הא אם כבר נחלש בב' טעמים מקודם שבא לחריף שוב אין אוסר בחריף ונ"ט בנ"ט בענין דוקא פעם א' (הוקלט) [צ"ל הוקלש] בכלי וב' אוכל הא כמה איכלין ואף תחילה באוכל ואח"כ בכלי לא הוי אלא טעם א' ופריי שם הארכנו בזה בעזהש"י [ועל אות י' ואי"ה יבואר ביו"ד שם] :

ל ומה"ט כשבישלו מים בקדרה ב"י ונשפך על כלי חולבת או להיפך שרי דהוי נ"ט בר נ"ט עש"ך צ"ה אות ה' וט"ז אות י"ג וגם שם תימרא בעלמא [יד] אבל נשפך עלי' או ניתז ע"ג הכלי מים נקיים שרינן לה . ואם נשפך חלב או רוטב על האפר והושיבו שם קדרה חמה אי אף נשפך תחת הקדרה בשוליים המליכלך שם באפר עסי' צ"ה ס"ד ולצורך ה"מ וע"ש אפשר להקל עמ"ש בפריי שם ובפרט בב"ח דהוקלש קצת מקודם :

לא יודע לו שהקדרה [טו] אסיר לבשל בה אפילו לעכו"ם כבסי' צ"ד בט"ז וש"ך ד' (י"ב) [צ"ל י"א] והכף הנאסר אפשר לומר דשרי להנים בו עמנ"י כלל ע"ו ופ"ה ובאין צורך אף הכף אסור למידי דאכילה ושתי' לעכו"ם . ואף אפר בב"ח אסיר בהנאה דמנקברים הוא :

לב בב"ח אף שלא כדרך אכילה והנאה לוקה עליהן מה"ת שלא נאמר בו אכילה כ"א לא תבשל עיין ר"מ הל' מ"א מזה פי"ד ה"י וי"א . אבל נטל"פ מהני אף בב"ח כלומר שאם בשלו בשר וחלב ממש ביחד בקדרה ואחר מעל"ע בשלו בה היתר מותר [טז] ובפריי כתבנו מזה . ונ"מ במלקות לפסולי עדות כמבואר :

לג יחקיר הרב בדין חתיכה נ"נ כי בב"ח הוא מה"ת ובשאר איסורין מדבריהם ונ"מ להקל בספיקן ולח בלח או ע"י כבישה ומליחה וכדומה כבסי' צ"ב ס"ד בהג"ה וסי' כ"ב בש"ך אות יו"ד (ותק"ה) [צ"ל וסי' ק"ה] ושאר דוכתי טובא ואלו בב"ח לח בלח מה"ת נ"נ כמ"ש הש"ך בצ"ב אות ט"ו וגם כבוש ובשר עוף בחלב וכדומה ומליחה יש להחמיר בבב"ח יותר משאר איסורין וכמ"ש בפריי שם ט"ו בש"ך יע"ש :

לד ואם חתיכה נכבשה מעל"ע בחלב והיא [יז] ראוי' להתכבד ונתערבה באחרות ונתבשלה אח"כ למ"ד תהר"ל בב"ח דוקא הנאסר מה"ת ולא בשר עוף וכבישה וכמ"ש בפריי ליו"ד ק"א בט"ז אות נ' יע"ש נתבטלה החתיכה אף דעכשיו ר"ל מהיתן האיסור כיון דלא ניכר שעה אחת בטילה כבסי' ק"ב בט"ז וש"ך י"א וי"ב ובאו"ח סימן (לר) [צ"ל ש"כ] דשיל"מ הי"ה כל דברים החשובים כדבריהם בפריי ליו"ד בדוכתי טובא ובפתיחה לה' תערובות יע"ש ואף למ"ד דעוף וכבוש וכדומה מקרי ר"ל וכמ"ש שם בק"א בט"ז נ'

ס"ז סק"א ובספ"ד סק"ב: (יד) אבל נשפך וכו'. נ"ל דל"ל אבל ניתז עלי' או נשפך וכו'. ור"ל ניתז ונפסק הקילוח או נשפך מים נקיים שאינם לא של בשר ולא של חלב על ב' כלים א' של בשר וא' של חלב וע"ש ודוק: (טו) אסור לבשל וכו'. הטעם שאוסר לבשל בהקדרה לעכו"ם הוא פשיט דכיון שאסור להאכיל המאכל לעכו"ם ה"ה טעם הבלוע בקדרה אבל מה שמחלק בין קדרה לכף לא הבינותי מ"ש כף ומ"ש קדרה ומשמע דאפילו ליכא ס' נגד הכף מתיר והוא תמוה לענ"ד ואפילו בדאיכא ס' נגד הכף הוא פלא בעיני לבטל איסור הנאה לכתחלה. ואפשר לומר דמיירי כאן באינה ב"י ואע"ג דלאכילה גם באב"י אסור לכתחלה לבשל ס"ל דלעכו"ם לא מחמרינן בזה וטעמא דאסור לבשל בקדרה הוא ממ"ש בספ"ד שם ס"ק י"א בשם המג"י [צ"ל פ"ה אות ז'] דכשהקדרה ישנה נח יותר לבשל בה דאינו נבלע בה עתה ע"ש וזה לא שייך בכף ולפ"ז כשהקדרה בלא"ה בלוע משאר דברים מותר לבשל בה וכמ"ש בספ"ד שם ע"ש:

ובעיקר הדין שאוסר לבשל בהקדרה לעכו"ם הנה בפתיחה לה' בב"ח כ' בשם או"ה כלל כ"א דתבשיל שנבלע בה בב"ח שרי למכרה לעכו"ם חוץ מדמי איסור שבה ובספ"ד סי' ל"ד סק"ט הקשה דברי או"ה אהדדי דכ' [כלל] נ"ה אוסר הירקות שנבלע בהם טעם בב"ח בהנאה אע"פ שאין בהם בב"ח ולענ"ד נראה לתרץ דדוקא למכור לעכו"ם הקדרה או התבשיל שיש בהם טעם בב"ח שרי דאין העכו"ם מוסיף מעות בשביל טעם הבלוע בהם ולא בשביל שהיא ישנה ומלא שאינו נהנה מטעם בב"ח כלל ומה שהעכו"ם נהנה אח"כ מהטעם כשמבשל בקדרה או אוכל התבשיל לית לן בה דבדידי' מתהני דבדמים קניהו ולא מחזיק אח"כ טובה לישראל בשביל הטעם הזה אבל שאר הנאות כגון להריח בו וכדומה דאפשר נהנה מטעם הבלוע בו אסור ומזה מיירי בכלל נ"ה ומעתה אפשר דלהאכיל המאכל לעכו"ם בחנם ג"כ אסור שמחזיק לו אח"כ טובה כפי הטעם שהי' בו ונמצא נהנה גם מהטעם וכ"מ בפתיחה לה' פסח ח"ג פ"ג אות ב' דלכבד לעכו"ם אסור וכ"ש ליהנות הוא מהם ועי' בספ"ד סימן ק"י סק"ב ודוק היטב ואי"ה במקומו אבאר עוד הנלענ"ד לדינא ועל ס"א אות ע"ו: (טז) ובפריי. בפתיחה לה' בב"ח וכמ"ז סי' ל"ד סק"ד וע"ל אות ע"ז: (יז) ראוי להתכבד וכו' הנה מה דפשיטא לי' דמה שלא נאסר עד אחר שנתערב בטל אע"פ שהוא דשיל"מ או חשר"ל וכ"כ בפתיחה לסי' תמ"ז דהיכי שנתערב מתבואת שמעון בשל ראובן במינו ברוב ואח"כ נדר ראובן הנאה משמעון בטל דכיון שלא הי' ניכר האיסור פ"א בפ"ע בטל הוא וה"ה חמץ שנתערב בגלה קודם פסח ואח"כ הגיע פסח ושבע לא הוי דשיל"מ לדברי הרב אלו ביו"ד סי' ק"ב וע"ש ולבי מהסס בדבר דביו"ד ובאו"ח שם לא מצינו אלא היכי דהאיסור לא הי' בעולם כלל קודם שנתערב וכ"מ במקור הדין הוא במרדכי ספ"ק דשבת ע"ש וגם מה שמדמה לה התם לעצים שנשרו מן הדקל ביו"ט שמרבה עליהם עצים מוכנים היינו משום דמקלי קלי איסורא אבל היכי שהי' החתיכה בעולם קודם התערובות אלא שלא נאסרה עד לאחר שנתערבה לא שמענו שיבטל והרי לגוף דין זה של המרדכי הי' צריך ראי' לזה לומר דבכה"ג דשיל"מ בטל ובלא ראי' לא הי' מחלק בכך ומנ"ל להוסיף עליו בלא ראי' ובפתיחה לה' תערובות ח"ב פ"א כ' דחמץ שנתערב קודם פסח כשמגיע פסח הוי דשיל"מ והיינו שלא כדבריו דכאן ובפתיחה לסי' תמ"ז הנ"ל ולכאורה הי' נ"ל להכריע כדבריו ביו"ד שם ונלע"ד. וראה זה מצאתי בשו"ת חות יאיר סי' קל"ג ובנוב"י מה"ת ביו"ד סי' ח' בהג"ה מבן המחבר שכתבו ג"כ דכשנאסר לאחר שנתערב לא שייך דשיל"מ כמו תחלת ביאתו לעולם ע"י תערובות והביאם הפ"ת ביו"ד סי' ע"ז סק"ו והנלענ"ד כתבתי ונפרש מה שהוסיף עוד

נ' יצויירזה דמתחלה מיתרת התתיכה בהנאה ונתבשלה מותרים כולם בהנאה דלא הי' ניכר מעולם לענין הנאה ועמ"ש שם בקי"א בש"ך (א"כ) [צ"ל אות ב'] דגם לענין הנאה תהר"ל אין בטלה ובש"ך ק"י (א') [צ"ל ב'] דודאי אין ביטול לתצאין והבן זה ׃ ויצוייר עוד [יח] חתיכה צלי אצל האש אי רותח העבירו מעל האש ונשפק עלי' חלב קר וכדומה דבצלי נאסר כדי נטילה בכחוש כבסי' ק"ה ס"ד ה' ונתערבה בטילה דכ"נ אין ראוי' להתכבד ואח"כ נתבשל עם שאר התתיכות בטילה היא אף רחתיכה נאסרת כולה בבישול דאין הנעלה באיכלין הואיל ואין ניכר החתיכה ר"ל מעולם בטילה היא [יט] ול"ד לחתיכה שלא נמלחה בסי' ק"ב ס"ד יע"ש ׃ וכ"ת לדידן נאסר בצליה כולה כבסימן ק"ה ס"ד ה' היינו דא"א בקיאין איזה מקרי כחוש וא"כ ספק תהר"ל בטילה היא כבסי' ק"א ס"א בהג"ה וכ"ת הא כ' הש"ך שם אות ב' דספק איסור הוי ר"ל כבק"י ס"ט התם איסור תורה משא"כ כאן בחתיכה כחושה לענין כל אלא שאנו מחמירין בס' דא"א בקיאין והנטילה מרינא יהס' חומרא בעלמא כה"ג שפיר אמרינן ספק ר"ל בטילה והבן זה ׃ והיינו למ"ד חלב כחוש הוא כבסי' צ"ב בש"ך נ' והנטילה לא תהי' ר"ל עש"ך ק"א ו' והמורה יעיין בזה ׃ בשאר

גנזי יוסף

המו"י שם דאפילו חשיבות דבעלי חיים ליכא בכה"ג ובטל ברוב הוא תמוה לענ"ד דא"כ כל הזבחים שנפסלו אחר שנתערבו בטלו ברוב אע"פ שהם דברים חשובים וא"כ אמאי אמרינן ביומא דף ס"ה ע"ב לא היו שופרות לקיני חובה משום חשש שמא ימות אחד מהם ויהי' דמי חטאת שמתו בעלי' מעורבים בהן מה בכך הא בטלו ברובא כיון שמתו אחר שנתערבו וכל עיקר דין זה דתחלת ביאתו לעולם ע"י תערובות לא מצינו אלא גבי דשיל"מ ולא גבי שאר דברים חשיבים. אלא שהמ"ו סי' ס"ט ס"ק נ"ה כ' בשם או"ה דה"ה לכל דברים חשובין ואם נאמר דכשהי' בעולם אלא שלא נאסר עד אחר שנתערב נ"כ נעל ע"כ צ"ל דאין בעלי חיים ואפשר ה"ה שאר דברים חשובים בכלל זה דאי הא לא קיימא הא וכמ"ש. ועי' בשעה"מ הל' מקוואות כלל ו' שהביא רא"י מגמרא זו דשד"א ונתגלגל כדרבנן לא אמרינן ספיקא לקולא הרי דבלא ספק פשיטא לי' דלא בטל וכמ"ש. גם מ"ש עוד המו"י מדברי התוס' תמורה דף ל"ד שצ"א דבכה"ג ביכש מותר לברור א' מהם לאיסור והשאר מותר משום ברירה [כגן קיי"ל בדרבנן יש ברירה] וא"כ גם רוב לא צריך. לענ"ד אין פי' דברי התוס' שם כן וז"ל התוס' שם דודאי כל דבר שהוברר האיסור מתחלה ואח"כ נתערב בהיתר לא סמכינן אברירה כיון שתערובתו הי' באיסור אבל הכי תערובתו בהיתר כי האיסור לא הי' מבורר קודם תערובות ולאחר התערובות נולד האיסור אז סמכינן אברירה ע"כ"ל ולפי הבנת המו"י מדברי התוס' א"כ חמץ דרבנן שנתערב קודם זמן איסורו חד בחד ונשתהה עד אחר זמן איסורו א"כ חמץ דאורייתא ונשתהה עד זמן שעת איסורו מדרבנן לפי מה דקיי"ל בדרבנן יש ברירה ישליך א' מהם והשני מותר וזהו חידוש גדול ואלו הי' כן לא הי' נמנע מלהזכיר דין זה בקדמונים ובש"ע בשם רבותינו בעלי התוס' וגם אלו נמלא חולק עליהם לכה לא הי' נמנע מלהזכיר מחלוקת הזה והכרעה להלכה [גם בפסקי התוס' לא הוזכר ד"ז ועיין בש"ס פ"ה דב"ק בסוף דיני ברירה ודוק] ולענ"ד דפשיטא להו דלא שייך ברירה אלא בדבר שתלוי בהפרשת הפה ובדעת האדם לאסור איזהו שירלה שייך הוברר הדבר דמה שאסר אח"כ הוא שהי' רולה לאסור למפרע וכאלו אסר למפרע את זה אבל כמה שנאסר מאלי' עלמו לא שייך כלל ברירה וג"ק להו מעיקרא אלא משום דמשמע להו דבמה שהוברר קודם התערובות לא שייך לחלק בין תלוי בדעת האדם או לא דהא בשמת אח"כ ממילא נאסר מה שהוברר שהוא שלו והוי כנאסר מאליו עלמו וא"כ בכל תערובות נימא ברירה וע"ז תירצו דת"מ כיון שנתערב קודם שנאסר הוי כמו שלא הוברר קודם התערובות דחשוב כאלו חזרו להיות שותפים בכל המעות כמי שלא הוברר חלקו של כ"א. ותדע דהרי מותר להקריב כל קן של אשה אחת לעולה ושל אחרת לחטאת וכמ"ש רש"י ותוס' בעירובין דף ל"ז ע"א ע"פ ואפ"ה דביומא דף ס"ה ע"א כ' התוס' כד"ה מפני דכל אחת אוררת מעותי' לעלמה ונותנת בשופר ע"ש כ"ל דהיינו למאן דלית לי' ברירה וכמ"ש התו"י שם ע"ש אבל למאן דאית לי' ברירה א"ל לזה ואפילו לא התנו יכול להקריב שני פרידית של אשה אחת לעולה ושני פרידות של האחרת לחטאת וכדמשמע בעירובין שם דדוקא למאן דלית לי' ברירה מצי כשהתנו משמע אבל למאן דאית לי' ברירה א"ל להתנות דמסתמא ע"ד כן נתנו לכהן או לשופרות ע"ש וע"כ אפילו מת אחד מהם מועיל ברירה דלברור ד' זוזי ולשדי לנהרא אבל בדבר שלא תלי איסורי' בדעת האדם ומעלמו נאסר אחד מהם פרעי' אלא דאנן לא ידעינן איזהו כיון שנתערב אפילו נתערב קודם שנאסר לא שייך ברירה. אח"כ מצאתי בשו"ת בית אפרים חאו"ח ס"ס כ"ה שחולק על התו"י בפירוש דברי התוס' אלו וכ' דלא ס"ל להתו' כן ע"ש וכזה נלענ"ד לפרש דברי התו' סוטה דף י"ח ע"א ד"ה חוזר ותוקן דאמרינן התם כ' ב' מגילות לשתי סוטות ומתקן לתוך כוס א' וחוזר ותוקן מהו יש ברירה או אין ברירה וכ' התוס' דהאי ברירה דמי לברירה דמיתי בכבל מערבין דף ל"ז שתי נשים שלקחו קיניהן בעירוב או שנתנו דמי קיניהן לכהן איזה שירלה יקריב חטאת ואיזה שירלה יקריב עולה אע"ג דהוכרו מתחלה דמי כל אחת לא אמרינן זו מתכפרת במה שנקנה מדמי חברתה או שתי קינין של אחת יקריב כולן לעולה ושל חברתה לחטאת דאמרינן ברירה וכן בפרק אולאו לו דף כ"ה דמייתי מתניתין ר' יהודה אומר לא היו מביאין שופרות לקיני חובה מפני התערובות ומסיק משום תערובות דמי חטאת שמתו בעלי' וקא פריך ונברור ד' זוזי ונשדי במיא והנך לשתדי וכו' ואח"כ כתבו וריב"א הקשה בפ' בולאו לו אהא ונברור ד' זוזי דתניא בתוספתא דמעילה וכו' ועוד תימה אי אית לן ברירה כה"ג א"כ כל תערובות שבעולם יחזור ויחליק משום ברירה וכו' ונראה דהכא קא מיבעי לי' וכו' מי אמרינן הרי הובררו מימי' או דילמא אין ברירה דברירת מים בשעת מחיקה בעינן אבל על תערובות דיו של כתב המגילה לא פקדינן שהרי בשעת מחיקה בטל הכתב וכו' עכ"ד ע"ש ולא סיימו לייסב ההוא דעירובין וריומא וע"כ ס"ל דהתם כמי בטל המעות של כל אחת ונעשה לבולם אלא דבתו"י ביומא שם ד"ה ונברור מוקי להו בהתנו ע"ש ומסתימת התוס אלו לא משמע כן וצ"מ גם הם ס"ל דלא מועיל מה שנתערב קודם שנאסר. שוב מצאתי להריטב"א ביומא שם שהביא בשם יש מרבותינו הצרפתים דכיון שתחלת התערובות הי' בהיתר ואח"כ נאסר שייך ברירה וכ' צ"ז וז"ל ואין דברים אלו מחוורין דכל איסורין שבתורה אין הפרש בין שנפל האיסור בהיתר או שהי' היתר ונאסר מקלתו אח"כ ואינו ניכר כגון שנטמא א' מהם או שנאסר בקונם או מפני חמץ בפסח וכיולא בו וכו' והנכון דקושיין הכא מטעם ברירה שהמותנים מעות בשופרות ע"ד שהכהנים נותנים שיהא מעות אלו מעכשיו כפי מה שירלה הכהן בשעת הקרבה הלכך בידו של כהן לומר שיהיו אלו להמתים והשאר יהי' חובה לאותם אנשים שהם חיים וכאלו הפרוטים בעלים לחובת אנשים דמי ופריך לה תנמודא שהם משום דקים לן דלא אפשר אלא בהכין והיינו דפרקינן בהדי' לר' יהודא לית לי' ברירה וזה נראה ברור עכ"ל משמע דס"ל ג"כ דא"ל להתנו ולפי מה שפירשתי גם התוס' בסוטה ובתמורה ס"ל כן וגם התו"י ביומא פ"נ כוותייהו בהא דאפילו נתערב קודם שנאסר לא שייך ברירה ואין חולק בדבר ואפילו נימא דהתוס' בתמורה חולקים וס"ל דשייך ברירה וכמו שהבין גם הריטב"א מדבריהם מ"מ להלכה משמע מכל הפוסקים כדבריהם דסוטה והתו"י ביומא והריטב"א הנ"ל ׃ (יח) חתיכה צלי וכו'. ק"ל דהא שאר החתיכה שנאסרה מכ"ש הוי איסור בלוע ולא אמרינן בה תהר"ל ל"מ לדעת הש"ך בסי' ל"ד ס"ק כ"ב וסי' ק"ג ס"ק ח"י דאפילו לענין חנ"נ בשאר איסורין דמי פשיטא דכ"ש לענין תהר"ל אלא אפילו לדעת הב"י שם דהבא מכח כבכ"ח דמי לענין חנ"נ מ"מ מדרבנן הוא וכמ"ש הספ"ד שם ודמי לשאר איסורין לדידן דאמרינן חנ"נ ומ"מ לא היו תהר"ל ול"ל דמיירי בנתבשלו כל חתיכה בפ"ע ולא הי' בה ס' נגד החלב שבלעה ולדעת הפר"ח והכו"פ שהביא בספ"ד ס' ל"ד סק"ד דחלב גופה אע"פ שנאסרה פ"א מבשר וכ"ש אם נתבשלה אח"כ עם בשר נעשה הבשר נבלה מדאורייתא וה"נ חוזר החלב הבלוע בה ואוסר כל החתיכה ולא ידעינן איזו ודוק ׃ (יט) ול"ד לחתיכה וכו'. נ"ל דר"ל דחתיכה שלא נמלחה הוי איסור בלוע ולא הוי תהר"ל

מאח"כ

לה בשאר איסירין דבר הנאסר כ"ק או נטילה [כ] לא אמרינן בי' חנ"נ ודביק כבסי' צ"ו בש"ך אות ט' יע"ש משא"כ בב"ת כהנ"ג ופריי כתבנו מזה וכאן אין להאריך :

לו מה שנוהגין שתולין לייבש בשר למעלה ולמטה מבשלין תדיר חלב היאיל והזיעה איס"ב למעלה כמבואר בפסקי מהרא"י סי' ק"נ הובא ביו"ד סי' צ"ב ס"ח בהג"ה א"כ יש לזהר עכ"פ שירחצו הבשר היטב יפה יפה כי עכ"פ יש זיעה מחלב אלא כל שאיס"ב אין נבלע ודבר דלאו אורחי' למיכלי' בלא הדחה שרי כבסי' צ"א ס"ב וכ"ש בשר יבש ואם נתבשל כך בלא הדחה ותמיד הי' עולה הזיעה מחלב אני חוכך לאטור כי א"א לשער בס' . ויש לי בכאן הערה אחת והנני אבאר בעזהש"י כבאית שאח"ז :

לז דע דהא דיו"ד צ"ב ס"ח בהנ"ה הוא תשובת הרא"ש דזיעת המשקין כמשקין ועיין בר"מ פרק שביעי מטומאת אוכלין ה"ד דזיעת המשקין משקין אבל זיעת אוכלין כמו חלב מהותך אין זיעתו כמוהו א"כ יש לדין טובא אם הי' עומד מחבת חלב (בצירי"י) למטה חם ולמעלה עלי' סמוך בשר והזיעה עולה אפילו יס"ב בזיעה או קדרה עליונה חמה יש להתיר באפשר [כא] דזיעת אוכלין אפילו נתכין אין כמהו. ובשו"ת משאת משה חיו"ד שאלה ד' דף למ"ד ע"ד העיר בזה לענין לשתות טוטי"ן מנר חלב וכ' אמ"ש המרדכי פכ"ה אסור לערות מכלי שמן לנר חלב ניצוק דוקא שעלי:ן שמן הוי ניצוק יע"ש ועיין ש"ע יו"ד ק"ה (סי"ג) [צ"ל ס"נ] שיכן לנר דולק יע"ש בט"ז וש"ך ופריי שם :

לח והשתא יש לידון בשר יבש שהיו תולין למעלה ע"נ מאל"ץ ועשן עולה למעלה ותבואה תמוצה ולא הדיחו ובשלו בפסת כך דתמץ במשהו זיעת אוכלין אין כמהו . וראיתי בשו"ת ח"צ ז"ל סי' כ' ביי"ש ממאל"ץ הביא תשובת הריב"ש רנ"ה זיעת התמין כחמין י"ל במשקין לא באוכלין ומיהו התם עולה ממש משא"כ כאן אפשר כ"ע מודים אוכלין אין זיעת העולה למעלה כמהו . ועת"י ה"פ סי' תמ"ב ד' ובתשו' משאת בנימין סי' נ"ו חיית הביא תשו' הרא"ש כלל כ' סי' כ"ו מחבת הובא ביו"ד צ"ב ס"ח וצ"ע דהתם זיעת משקין וכאמור לדינא יש לעיין בזה ווי"ש חמור מזה :

לט בדין דם יתקור איזה דם ד"ת אסור ואיזה דרבנן אסיר ונ"מ להקל בספיקן וכמ"ש בפריי ליו"ד [סי' ס"ט בשפ"ד ס"ק ל"ז] כי דם בכ"ר קיל מכ"ש דבכ"ר הוי סד"ר לשער בסמ"ך וספק אם נפל או לאו משא"כ כ"ש אין מבשל כ"א מפליט ומבליע למ"ד תכין א"כ הוי ספק תורה וכן עירוי שנפסק הקילוח חמור מלא נפסק הקילות כי זה מבשל וזה מבליע כ"ק כבסי' ק"ה בש"ך ד' ה' [כ"ב] ולמ"א באו"ח תס"ו אות ל"נ אינו כן :

מ קיי"ל דם שבשלו ומלחו דרבנן ומקילין בספק ציר עש"ך סי' ע' [ס"ק י"ח ומ"ט] ודוכתי טובא . ודם הנבלע עי' כבישה חקרנו בפריי ליו"ד ק"ה בש"ך אות ב' דהוי ד"ת דכבוש מפליט ומבליע לא מבשל . ודם הכבד כתבנו שם בסי' (ע"ה) [צ"ל קי"ה] וע"נ בש"ך אות י"ד (:ח"י) [צ"ל וי"ט] דם הכבד במחלוקת שנויי ורוב הסכימו דהוי דרבנן אף פירשי חוץ דם שבסמפונית הוי כנום וד"ת אסור יע"ש :

מא בסי' ס"ו ודם טמאים נמי אסור משום דם וחייבין עליו כרת ומלקות ואם בשלו אזיל איסור דם ונשאר איסור טמא מה"ת . דם הנפש כרת . דם האיברים שפירש בלאו ועיין בטומאת מת פ"ט אי ספק תורה בכרת מה"ת להר"ם או לאו כ"א דרבנן ואין להאריך כאן בזה :

מב בדין אמה"ח בסי' ס"ב ואסור ליתן אמ"ה לב"נ דעובר על לפני עור אף אמ"ה מטמאים נוהג בב"נ ואף [עוף ובשר מהחי בב"נ נוהג עמ"ש בפריי שם . ושם נסתפקנו אי שייך ביטול ברוב בב"נ עיין פריי שם בט"ז אות א' יע"ש והיינו ליתן הכל לב"נ ביחד וכו' כראמרן :

מג אמנם ליתן א' מהם לב"נ זה וא' לב"נ אחר יש לומר אף נתערב חד בחד מותר ליתן להם כ"א בפ"ע דספק תורה למ"ד מדרבנן אסיר א"כ לב"נ משרי שרי ואף למ"ד ספק מה"ת אסור היינו מקרא ושניהם ממקרא א' למדוה (הר"ם ז"ל ורביתיני הצרפתים כמבואר בתה"א מקרא דספק ממזר) משא"כ ב"נ אפשר דכי אסרה לי' תורה בודאי איסור לא בספק איסור ואף למ"ש הש"ך בק"י דהר בחד כנופו של איסור הוא ואיקבע איסירא מ"מ י"ל לגבי ב"נ שריא כהנ"נ וכ"ש אם ספק לו אם זה הוא אמ"ה או לאו דאפשר שרי לב"נ וצ"ע :

מד כתבנו בפריי ליו"ד סי' כ"ז בתיתך בשר מן מפרכסת כתבני הרבה דינים ושיש לאסור למכור הבני מעיים בבהמה שנתנבלה בשחיטה יע"ש דלא מהני מידי דלישראל ע"ש ובתב"ש. ולפני עור יבואר אי"ה [כג] בפתיחה כוללת אימתי עובר :

מה אבר ובשר המדולדל ואין יכיל לחיות צ"ע אי מותר [כד] להושיט לאחר שחיטה לב"נ עמ"ש בפריי סי' ס"ב בש"ך אות ט' וכה"נ ע"ש גם בספיקן צ"ע יע"ש :

מו בדיני חלב מבואר בסי' ס"ד ובעו"ה לעת עתה אין לומדין דיני ניקור ומסור לכל וראוי לכל מורה אם באפשר לו ללמוד אשרי וטיב לו :

מז בדיני גיד הנשה מבואר בסי' ס"ה וגופו אין אוסר,טעמ' וה"ה גיד ועצם של אמ"ה אין אוסרין טעמן ובסי' ס"ב בש"ך אות ד' כתבנו צ"ע בזה יע"ש :

מח קיי"ל יבש ביבש במינו חד בתרי בטל אף מדרבנן כבסי' ק"ט ושלא במינו מדרבנן ס' ובאיסור דרבנן צירד הש"ך שם שלא במינו ביבש א"צ ס' יע"ש אבל בלח שלא במינו מד"ת סמ"ך טכ"ע ד"ת קיי"ל ובמיני מדרבנן ואף באיסור דרבנן בלח במינו צריך ס' כדמוכח בכמה דוכתין ובפריי [בפתיחה לה' תערובות ח"ב פ"א] כתבנו מזה :

מט ומה הוא מינו ואיני מינו כל שצריך ששים בטעמא תליא מלתא וכל למעלה מס' בשמא תליא מלתא כמ"ש בש"ך סי' צ"ח אות ו' ובט"ז ד' ובפריי שם כתבנו איזה נקרא חלוק בטעמו כבד יבשר וכדומה אי הוי ב' מינים ועפר"ח ובפתיחה לה' תערובות [ח"ג פ"ד] כתבנו מזה :

משא"כ כאן דנ"נ משום בנ"ח . והנה בחתיכה שלא נמלחה כתב במ"ז סי' ס"ט ס"ק נ"ה בשם . או"ה עוד טעם דנעלה דקודם הבישול הי' היתר דדם שלא פירש ואימתי מתחיל האיסור מכי בא לקדרה ואז לא ניכר והוי כתחלת ביאה לעולם ע"י תערובות ע"ש וכ"ל דל"ד לחתיכה שנתערבה קודם שנאסרה ואח"כ נאסרה שכ' הפמ"ג כאן דהתם אין על החתיכה שום איסור דע"כ מיירי שהי' בהקדרה ס' נגדה דאל"כ נאסרה כל הקדרה כדאיתא התם סי"א והרבה מכשירים גם חתיכה זו דדם שילא נתבטל והנשאר בתוכו הוי דם האיברים שלא פירש והאוסרים לא אסרו אלא משום דדם שבתוכו פירש ממקום למקום ע"ש בט"ז ס"ק כ"ז כ"ח ובש"ך ס"ק מ"ו ונפרמ"ג שם וכ"ק האו"ה שם טעם א' דאע"ג דהחתיכה ראוי' להתכבד הא אינה אסורה אלא מחמת הדם שבתוכה והדם אין ר"ל ועוד שגם הדם היתר הוי קודם הבישול שלא פירש ומכי בא לקדרה והתחיל לפרוש כבר נתערב ע"ש וסדם ודאי לא בא לעולם כלל אלא לאחר שנתערב משא"כ חתיכה שנתערבה ואח"כ נאסרה ול"ע היטב ומ"מ ל"ד למ"ש במ"ז סי' פ"א סק"ד בחתיכה שנתערבה ואח"כ נודע שהיא טרפה דהתם היתה טרפה מכבר אלא שלא הי' ידוע ע"ש : (כ) לא אמרינן. הנה בש"ך שם אינו מבואר אלא דלא אמרינן דבוק אבל אי אמרינן חנ"נ הביא כ' דעות ובפ"ד סימן כ"ב סק"י כ' דלהלכה קיי"ל דחנ"נ כ"כ או כ"ק אפילו בשאר איסורין וע"ש מ"ש עוד מזה ול"ע : (כא) דזיעת אוכלין. בפתיחה כוללת ח"ג אות י"ח העליתי דזיעת אוכלין עכ"פ דרבנן אסור וכן יי"ש לא אמיר מזה ע"ש : (כב) ולמ"א באו"ח תס"ו . נ"ל תס"ז ור"ל דשם כ' דקליפה דעירוי שנפסק הקילוח הוא חומרא בעלמא : (כג) בפתיחה כוללת. ע"ש בח"ד אות ד' ובח"ה אות ד' ואות ח' ובמש"ש בעזהש"י : (כד) להושיט וכו'. היינו למ"ד דמת'ר בדרבנן להושיט לב"נ ועש"ך סי' כ"ה ס"ק י"א ודוק:

ומי

מסתיטת

(כה) ואי ספק הוי וכו׳. יש לעיין אמאי כי דלא מיפסל אלא מדרבנן ולא מספקא דאורייתא ובפתיחה כוללת ח"ג אות י"ד האריכתי בעזהש"י אי מיפסל נכרא מספקא והעליתי דלא פסלינן נכרא מספק אלא בתרי ותרי דהעדים המעידין שפסול מוליאין אותו מחזקתו ואע"פ שעדים אחרים מכחישין אותם פסול מספקא אבל בשאר ספק מעמידין אותו בחזקת כשרות ע"ש באורך וא"כ פכ"ד לכאורה לא מיפסל מדאורייתא אכן לפמ"ש שם בח"ה אות ב׳ מחלוקת הפוסקים היכי דהעיסה טמא מספק והתינוק ודאי נגע דלרש"י והר"ש מעמידין התינוק בחזקת טהרה ולשאר פוסקים כיון דאי אפשר לומר דהעיסה טמאה והתינוק טהור כיון דודאי נגע אין מעמידין התינוק בחזקת טהרה [ועמ"ש שם בסוף האות] וממילא כ"ד במחלוקת זה הוא שנוי׳ כיון דהחתיכה אסור׳ מספק דאורייתא והוא ודאי אכל לרש"י והר"ש מעמידין אותו על חזקתו מדאורייתא ולרוב הפוסקים פסול מספקא דאורייתא דהא א"א לומר דהחתיכה אסורה והוא כשר וע"ש חילוקי דינים בזה וע"ל ס"נ אות כ"ד. ולכאורה אי ספק הוי לדעת האומרים דמעמידין אותו על חזקתו גם מדרבנן לא מיפסל ואפשר כוונת הפמ"ג מ"ש אלא מדרבנן היינו לדעת הרמב"ם דספקא דאורייתא הוא מדרבנן ודוק וצ"ע: (כו) נקבוע ד"ת. פשוט הוא שגם בקבוע דרבנן פירש לפנינו אסור כמבואר ביו"ד סי׳ ק"י ס"ו אלא דמדרבנן הוא אבל מדאורייתא כיון דנתבטל פשיטא דמותר לפרוש בידים לכן גם כאן אפשר לומר כל דפריש מרובה פרוש:

נ מסתימות הפוסקים וממ"ש הרב בסי׳ צ"ב יע"ש דיבש ביבש לא אמרינן חנ"נ אף שנתערבה חתיכה שאר"ל חד כשרה בת־י של איסור לא אמרינן בי׳ דלהוי כולה אסורה ואצטרך אח"כ לבטל שנתערב הנ׳ בד׳ אלא כל שנתוסף אח"כ והוי רוב היתר שרי ומיהו עדיין ספק בעודה רוב איסור י"ל דהוי כולה איסור אם בהתירא אמרינן דנהפך כלו היתר וטה"ת מותר כלו לאכול אף אדם א׳ רק ממדת חסידות כבסי, ק"ט אמאי לא נימא כן באיסורא ונ"מ אכל א׳ מהחתיכות לוקה עלי׳ מה"ת ופסול לעדות מה"ת [כה] ואי ספק הוי לא מיפסל כ"א מדרבנן וי"ל כל דפריש מרובא פריש ואין תאמר דוקא פירש הא לקח ביד או לפנינו לא הא לאו מלתא דוזה [כו] בקבוע ד"ת דניכר האיסור במקומו קבוע כמחצה דמי הא באין ניכר אף בלקח ביד י"ל מן הרוב לקח ורוב ד"ת. ועיין פתיחה בה׳ תערובות [ח"א פ"א] חקרנו בזה:

נא טכ"ע ד"ת הוי ודאי ולא ספק כמ"ש בפריי שם פתיתה [ח"ב פ"ב] שאין לעשות ממנו ס"ם כלל יע"ש בזה:

נב ברין דשיל"ם אפילו באלף לא בטיל כמבואר צריך חקירה איזו מקרי דשיל"מ או לאו ועמ"י ק"ב וסי׳ ק"י בש"ך אות נ"ו ונ"ז יע"ש ובאו"ה סי׳ תמ"ז אות מ"ם במ"א שם. ונטל"פ בדשיל"ם י"ל דשרי דוקא משום חומרא דחמץ התמירו בנטל"פ הא בדשיל"ם אף דאוסר במשהו מ"מ נטל"פ שרינן בי׳. ואם בקדרה שאב"י לענין נדרים וכדומה י"ל דאף למ"ד טעמו לא בטל בדשיל"ם כה"ג דהוי ספיקו טובא יש להתיר. אלא אפילו בדבר שיש בו ממשות ונטל"פ בתבשיל י"ל דשרי בדשיל"מ ובפתיחה שם [ח"ג פ"ו ועי"ל אות ח׳] דברנו מזה:

נג נמצא כל איסורין הנהוגים ושכיחים בינינו יש מהן בטלים עפ"י הרוב בס׳ ויש בק"א כמו חלה ביו"ד שכ"ג יע"ש ויש אפילו באלף אין בטל כמבואר ונטל"פ דברנו בו קצת. ובדבר חריף דאין מועיל נטל"פ שאב"י יראה דהוי מה"ת וכמו שכתוב בפרי׳ ביו"ד [סי׳ צ"ו במ"ז סק"א]:

נד התוחב כף איסור לתוך היתר חבירו שוגג פטור מזיד חייב לשלם היזק שאין ניכר גיטין נ"ג ובהו"ת שם הארכתי. באינו מינו י"ל נרגש הטעם הוי היזק ניכר וצ"ע:

סליק סדר שני

סדר הנהגות השואל באו"ה שלישי א׳-ה׳

א) והלכה ל"מ. עיין מ"ש בעזהש"י בפ"כ ח"א אות י"ב וח"ד אות י"ב (ב) ונאסרה ספיקא. ל"ל ונאמרה ספקה ור"ל דפריך בקידושין דף ל"ט ע"א אהא דערלה בח"ל הלמ"מ והתניא ספק ערלה בח"ל מותר ומשני אימר כך נאמרה ספקה מותר ודאה אסור ואי הלמ"מ לעולם ספקה מותר אמאי הוצרך בערלה לומר בפירוש ספקה מותר. והנה יותר הו"ל להקשות מהמקשן שהקשה מהא דתניא ספק ערלה בח"ל מותר והא כל הלמ"מ ספקו מותר וע"ז לא שייכו הני תירוצים שהביא דמכ"ל להקשות דלמא הברייתא איירי דוקא היכי דליכא ב׳ ספיקות סותרין גם ליכא ס"ס ולא חזקה וכן מצאתי שהביא הרמב"ן בשורש השני לסה"מ מדברי המקשן אלו וא"ל די"ל דהמקשן הקשה דעכ"פ הי׳ לנו לאסור מדרבנן בספק דהא לדעת הרמב"ם קיימינן ולדידי׳ כל סד"א מדרבנן הוא ויען כי ככר נתעוררו גדולי הראשונים בזה ואין כל ספריהם תח"י לעיין בדבריהם וגם אין כ"מ כ"כ נדינא לכן לא ראיתי להאריך בזה: (ג) ליו"ד. עיין בספ"ד בכללי ס"ם אות כ"ה ועיין מ"ש בעזהש"י בפ"כ ח"ד אות י"ב

א המורה צדק כשיבא לפניו איזה הוראה יעיין בספרים ולא יורה ע"פ ולא יבוש מהמלעיגים באומרי׳ כי הוראה צריכה להיות מיד וזירוז בלי עצלות וטוב להתבודד וליישב בדעתו כי ברבים זה אומר בכה וכו׳ וגם מפני הבושה וכו׳ והמורה שלא עפ"י הספרים הוי כמורה הלכה בפני רבו ח"ו. ווראי אם יודע שהאנשים אשר אתו שלמים הם אתו ויודו על האמת מצוה להתיעץ ברבים משא"כ אם אינו כך. ולא יכעוס המורה כי אמרו חז"ל בא לכלל כעס וכו׳ ואשרי מי שמונע עצמו מהוראה טוב לו ובעו"ה ת"ת עכשיו עניים והוצאה מרובה כי לפנים מלבושים היו בזול וגם אכילה כמאמר הכתו׳ [משלי כ"ג] כבשים ללבושך ודי חלב עזים ללחמך ועתה בעו"ה הדורות חלושים והמלבושים דוקא בגדי יקר וצריכין למכור עצמם ולישא עול הוראה על שכמם ודי בהערה זה:

ב כשיבא לפניו דין מהדינים צריך לעיין היטב בכל דיני ס"ם המבוארים ביו"ד ק"י ובסד"ר איזה הוי דרבנן ואיזה ד"ת ועש"ך שם בסוף הסימן מה שהזהיר בזה:

ג [א] הלכה למשה מסיני יש בו מחלוקת אי אמרינן בי׳ ספיקא לחומרא אי דוקא תורה שבכתב ממש עיין בתורת השלמים סוף הל׳ ס"ם ועיין בשיירי כנה"ג או"ח ק"ס בהגהות הב"י אות כ"ג ובשורש השני להרמב"ם והרמב"ן יע"ש. והוא דספק ערלה בח"ל הלמ"ם [ב] ונאסרה ספיקא מותר יש ליישב כעין מ"ש הפר"ח ביו"ד ק"י למ"ד ספק תורה מדרבנן לחומרא למה הוצרכה התורה להתיר ספק ממזר כה"ג בשני ספיקות סותרין ה"ה כאן או בהצטרף עוד ספק איסור דלא למיהוי ס"ם לאיסורא ובחזקה וכמה תירוצים ואמנם צריך תנאים לזה לידע איזו הלמ"מ דוקא שאין בא לפרש קרא הא לא"ה דין תושב"כ יש לה וע׳ פריפות יוכיחו וגם זה אין להתיר כ"א לעשות סניף ממנו:

ד ס"ם לחומרא בדרבנן כתבנו בפריי [ג] ליו"ד סי׳ ק"י בקו"ה והמהודשים יע"ש. ועיין בפריי או"ח ק"ם [סק"ט] במ"ש בהא דספק ידים ליטהר טהור:

ה עובדא בא לידי באווזא שהי׳ הדקין סרוכין לעור הבשר ואצל הסירכא הי׳ מונח כיס בשר ובתוכו מוגלא והתכתי הכיס ומצאתי בו עצם קטן דמות לו כעין עצם מצלעית העוף ואפשר הוא עצם בא מבחוץ ויש לעיין בה טובא. הנה ביו"ד סי׳ מ"ב ובשאר

ובשאר דוכתי מבואר דסירכא אין פוסלת כ"א בריאה ושם בט"ז א' כתבנו דיש מטריפין ומידי ספיקא לא נפקא ומ"מ כשר הוא מאחר שהמחבר והר"ב מסכימין להכשיר וכאן יש ריעותא דעצם נמצא סמוך בכים אצל הסירכא ועצם לחוד לא הי' מטריף י"ל מצלעות הוא ועט"ז יו"ד סי' ל"ט אות כ"ג ופריי שם ואין חילוק בין עצם בהמה או עוף ולומר שמכין הבהמה ונפרש עצם מנ"ל זאת אבל כאן נצטרפו ב' ספיקות יחד בעוף זה שמא הלכה כמ"ד סירכא פוסל בשאר איברים ושמא עצם זה מבחוץ בא [ד] ואף דאין ב' הספיקות מענין א' שפיר הוי ס"ס מטעם רובא וכדומה ואף את"ל כל שהמחבר והר"ב פוסקין להיתרא תו לית כאן ספק ס"ם כה"ג שיש ריעותא בצד הסירכא מורה ע"ז דנקב הי' כאן וכתבתי זה לדוגמא בענין ס"ס והמורה צריך ליזהר בדברים כאלו ואף אם יש קורט דם ממש אצל הסירכא צ"ע :

ו כשהמחבר כותב איזו קולא והר"ב בהנה"ה פסק לאיסור וסיים וכן עיקר וכדומה אף כשאירע אח"כ עוד איזה ספק אין לעשות ממנו ס"ס שמא הלכה כהמחבר דאנן קבלו עלינו דעת הר"ב עיקר ובפרט שפוסק כן מאחר דרוב הפוסקים סוברים כן אין זה ספק כי המחבר בנה יסודו על תלתא עמודי עולם הרי"ף והרמב"ם והרא"ש במקום ששנים מהם סוברים כן פוסק כן כידוע עיין בהקדמת (ד"ת) (צ"ל לאו"ח] ועיין כנה"ג י"ד ובכללי או"ה בפריי שם אבל כשהר"ב כ' וכן המנהג או והכי נוהגין ראוי לצרף דעת המחבר לס"ם וכ"ש כשהר"ב מיקל בהפ"מ · אבל כשכתב והכי נהוג הוא שהר"ב כותב שראוי לנהוג כן בזה יש ספק אם לעשות מסברת המחבר ספק או לאו · וכן להיפך כשהמחב' פוסק לחומרא [ה] והר"ב מוקל צריך המורה לעיין בזה :

ז כשהמחבר כותב דעה א' בסתם ואח"כ וי"א כתבנו בזה בכללי או"ה ליו"ד וכאן באו"ח בכללי או"ה דעתו כדעה א' בסתם אמנם לענין ספק ברכה לקולא מחמת חומר לא תשא הראיתי פנים בכללים [אות י"א ול"ר] דספק הוא אף שכותב דעה א' בסתם י"ל ספק לקולא בברכה ועמ"ש בפריי או"ח סי' רס"ת מזה ומה"ט י"ל דס"ם לא מהני בספק ברכה הביאותיו בכללים כמו שיראה הרואה שם :

ח כשהתוס' כותבין שני תירוצים ת"י ראשון עיקר בכה"ג בכללי הפוסקים אות י"ט שם מהרי"ק שורש ע"ב והר"י הלוי סי' א' די"נ :

ט כשהמחבר (או הר"ב) מביא ב' וי"א דעתו לפסוק [ו] כסברא אחרונה עיין מ"ש בכללים לאו"ח [אות כ"ז] ועיין כה"נ טאו"ח סי' שי"ת בהגהות הטור עמ"ש המחבר בס"ה פת וכו' ובכללי הפוסקים אות מ"ו יע"ש ובאות נו"ן כשכותב הפוסק י"א אין לומר שהיו לפחות שנים וע"ש ר"ל אין להוכיח דאפשר רק אחד ומ"מ תראה בההוא דסי' שי"ת וכדומה כותב תחלה יש מי שאומר ואח"כ וי"א להורות דהלכה כלישנא בתרא ועמ"א [ז] שם י"ט :

י כתב כנה"ג בכללי הפוסקים אות ס"ד וס"ה אין כח לחלק עכשיו מסברת עצמו על הספרים שנתפשטו ברוב ישראל וקבלו עליהם פסקים [ח] וכתבים רמ"א · ויכולין אנו לפסוק כקולי דמר וכקולי דמר היכי שאין סותרין זל"ז · ובאות פ"ג מלת נכון בפוסקים אין לדקדק הימנו לכתחלה אבל דיעבד לא מהרי"ק שורש ל"ט :

יא אין לנו לצרף תומרי כל הסברות [ט] הראנ"ת ז"ל מ"א סי' ח' כנה"ג כללי הפוסקים אות ס"ז יע"ש ויראה בדרבנן אין להחמיר ולעשות ס"ם לחומרא מסברות חלוקות אבל בד"ת ראוי לנו לחוש לב' חומרא וגם בדרבנן היכי שס"ם לחומרא בדבר א, צ"ע עיין באות ד' : יב כל ספק בשחיטה [י] נבלה ודאית מטעם דאוקמא אחזקה ועיין פריי סי' ח"י בש"ך א' הארכנו בזה כי יש דהוי רק ספק נבלה יע"ש וכ"ז במקום שחיטה ר"ל הראוי לשחיטה לאפוקי תורבץ הוושט ובקנה מקום שאין ראוי לשחיטה לית בי' חזקת דשאין זבוח ועס"י ל"נ בש"ך אות ה' תורבץ טרפה ולא נבלה הלכך אם ספק שם ונשחט במקום הראוי לשחיטה י"ל אוקמי' בחזקת היתר בתר רוב כמבואר : יג עוד ראיתי לעורר לב המעיין רובא וחזקה רובא עדיף לחומרא ולא לקולא מדרבנן סמוך וכבר הארכנו בס' ג"ו בכלל רובא וחזקה · ובסד"ר ואית רובא לאיסורא וחזקה להיתרא צ"ע אם אמרינן מדרבנן סמוך והו"ל פלגא ופלגא ולקולא ועתה ראיתי בכ"נ בכללי רובא וחזקה בשם תומת ישרים סי' ע' רובא וחזקה בדרבנן אם נסמוך מיעוטא אחזקה יע"ש ואין בידי ס' תומת ישרים כעת לעיין בי' : יד כתב הכנה"ג שם אות ג' בשם מורו הרב [מהרי"ט] ז"ל בתשובה חלק [ב'] אה"ע סי' כ"ז דהא דרובא עדיף מחזקה דוקא מחזקה שאין באה מכח סברא אבל באה מכח סברא עדיף מרובא · ועיינתי הדמיון חזקה אין אדם פורע תוך זמנו דאנן סהדי הוי והביא חולין י"א ב' [יא] תירוצי התוס' לר"א ב"י בעי (שאין דנין ק"ו מהלכה) ועוד דיליף מפרה אדומה ואף לתי' א' דמסברא ידעינן דרובא עדיף מחזקה ס"מ חזקה מסברא עדיף יע"ש : טו כתב ע"ש בכנה"ג אות ח' וי' והמכוון מטנו דס"ם עדיף מרוב יע"ש ולפ"ז אי מתנגד הס"ם לרוב אזלינן בתרי' בין לקולא ובין לחומרא · ותרי רובא וחזקה מקילין בתרי רובא נגד החזקה דהוי [יב] מיעוטא דמיעוטא וכה"ג לא אמרינן סמוך יע"ש ומיהו בהא דס"ס נגד חזקה עש"ך י"ד ק"י [יג] ופסקים וכתבים סי' קכ"ט ובט"ז סי' ש"ו וכבר הארכנו בזה במקומות מפוזרים והמ"צ צריך לעיין היטב אם יארע כה"ג : טז שם אות כ"נ ע"א נאמן באיסורין היכא דלא אמר הפך החזקה הא הפך החזקה

י"ב : (ד) ואף דאין וכו'. כ"ל דהיינו לפמ"ש בכללי ס"ס אות א' דספק א' בגופו וא' בתערובות מדרבנן אסור אבל מדאוריי' הוי ס"ס לכן ה"ה לחומרא הוי ס"ס כרוב ע"ש : (ה) והר"ב מיקל. לא ידעתי כוונתו כיון דהר"ב רמ"א סהריט להיתר ודאי לא מספק הוא ואפשר מ"מ במקום שלא התיר אלא מחמת המנהג אם יש עוד ספק לאיסור יש לצרף דעת המחבר ולכאורה הי' אפשר לפרש כוונתו באד"ר די"ל דהתיר מספק אלא דמסתימת דבריו משמע שגם באד"א קאי ודוק וצ"ע : (ו) כסברא אחרונה. ובכללים אות כ"א לא כתב כן פ"ש. ובתרי ליסנא בש"ס יש מחלוקת הפוסקים בזה ועיין בכללי הש"ס שמביא ג' דיעות. הא' רש"י ור"ת דבדאורייתא לחומרא ובדרבנן לקולא. והב' דעת ריב"א דא"ר הוא טפל נגד לשון ראשון והלכה כל"ק. הג' דעת הרא"ש דהלכה כל"ב. והנה דעת ריב"א לא דמי לכאן דאפשר לומר דא"ד הוי כמו סתם ואח"כ י"א אבן לאידך דעות א"א לומר כן וצ"ע אם יש ללמוד משם לכאן. ולהלכה כ"ל בכאן כמ"ש בכללים אות כ"א דבדאורייתא לחומרא ובדרבנן לקולא והרא"י שהביא בא"ח סי' קפ"ח ס"ק י"ב ממה שהביא דעת הרי"ף והרא"ש שדרכו לפסוק כמותם באחרונה אינה מוכרחת לענ"ד דהא גם לדידי' אינו מיושב עדיין אמאי לא סתם כמותם לגמרי וע"כ הי' לו להמחבר איזה טעם ע"ז וא"כ אין ראי' וקשה להקל באד"א וגם להחמיר באד"ר מחמת דוקדק זה וקלת משמע דהיכי דמספקא לי' כ' י"א וי"א דאל"כ היכי דמספקא לי' איך הי' עושה וכ"כ בשפ"ד סי' ל"ח ס"ק כ"ה : (ז) שם י"ט. לכאורה משמע דכוונתו דמ"ש המ"א ס וכ"מ דעת המחבר שיכון כדעת היש מתירין מדכ' דעה הא' בשם יש מי שאומר אבן בא"ח שם לא פירש כן דברי המ"א וגם המחה"ש שם פי' בע"א ע"ש ואין להאריך ואפשר גם כאן כוונתו דהמ"א לא פסק כן שסיים ויש להחמיר ולכאורה לפי מ"ש לעיל בלא"ה הלכה כדעה הב' ואפשר מ"מ יש מי שאומר ויש מתירין בא להורות דרבים הם משא"כ י"א וי"א הוא רק הכרעה מדעתו לפי דברי הפמ"ג דלעיל : (ח) וכתבים רמ"א. ר"ל סי' רמ"א ואנכי לא ידעתי הא ז"ל קרי בי' רב הוא שהרי הרמ"א בחו"מ סימן כ"ה ס"א כ"כ בשם פסקי' סי' רמ"א ומבואר שם דהיינו דוקא להקל ע"ש : (ט) הראנ"ח מ"א. ר"ל ח"א ועיין ביו"ד סי' ס"ד במ"ז סק"א ודוק : (י) נבלה. ובפ"כ ח"ה אות כ"ט העליתי כפוהש"י דנקיבת ווסט אע"ג דהוי נבלה מ"מ אוקמא אחזקת כשרות פ"ש באריכות : (יא) תירוצי התוס'. ר"ל דהתוס' שם ד"ה מנא הא מלתא הקשו ל"ל קרא דאזלינן בתר רובא הא כיון דאזלינן בתר חזקה כ"ש בתר רובא דהא רובא עדיף מחזקה ותירצו ב' תירוצים א' דלרב אחא בר יעקב קבעי דלא קים לי' חזקה מקרא ר"ל אלא הלמ"מ ואין למדין ק"ו מהלכה ועוד דהא גופא דרוב עדיף מחזקה לא ידעינן מסברא אלא מפרה אדומה דאזלי' בתר רובא ולא מוקמינן גברא בחזקת טומאה עכ"ד ול"מ לתירץ דילפינן מפרה אדומה פשיטא דלא ילפינן אלא דומיא דפרה דאיכא חזקת גברא דהוא חזקה דמעיקרא ולא חזקה מכח סברא ואפילו

ואפילו נתרץ א' דמסברא ידעינן דרוב עדיף מחזקה היינו משאר חזקה ולא חזקה מסברא. ובגוף הדבר עיין בפ"כ ח"ה אות ב' מה שהארכתי והשגתי שם בס"ד: (יב) מיעוטא וכו'. עמ"ש בתוהש"י בפ"כ שם מזה: (יג) וספקים וכתבים. הנה דברי פסקי מהרא"י אלו הביא הש"ך בדיני ס"ס אות י"א י"ב ובט"ז בסי' ק"י סק"ה ולא דברו שם כלל מדין ס"ס נגד חזקה אלא מענין ספק הראשון אסור מה"ת ומענין ב' ספקות שסותרין זא"ז דהוי כמו ב' שבילין ע"ש. ואפשר כוונת הפמ"ג דכוונת דמהרא"י דמיירי בבהמה חולבת שילדה ב' זכרים או זכר ונקבה הוא נ"כ נגד חזקה דהעמיד הבהמה בחזקת שלא ילדה ואפ"ה לא הוי ס"ס גמור הי' מועיל ועמ"ש בתוהש"י בזה בפתיחה כוללת שם דע"כ מהרא"י ורמ"א ס"ל דהתם יש חזקת איסור דאל"כ הי' מועיל רוב שאין חולבת אא"כ יולדת לחוד וה"ל ס"ס וע"כ דס"ס מועיל במקום חזקה אכן עיינתי בפסקי מהרא"י וז"ל שם שהרי טעמא דר"ת [דחלב אינו פוטר] כיון שהחזקה מסייע למיעוט ומיהו למיעו' דמיעו' לכ"ע לא חיישי והכא מכח ספק' איכא אייתור המיעוט והו"ל רובא דרובא ותרי רובא עדיף מרובא וחזקה דחשיב לי' רבא ס"ס פ' בתרא דיבמות וכה"ג בסמ"ג רובא דס"ס עדיף מרוב דבס"ס אפילו דבר שבמנין ובריי' בעי להתיר עכ"ל מבואר כוונתו דכיון דאמר רבא דהיכי דאיכא רובא וחזקה הוי המיעוט מיעוטא דמיעוטא כ"ש היכי דאיכא תרי רובא וכ"ש היכי דאיכא רובא וס"ס. אבל ס"ס לחוד נגד רובא או נגד חזקה לא שמענו וקצת משמע מכאן דס"ס לחוד לא מועיל נגד חזקה מדאצטריך לומר דתרי רובא מועיל נגד חזקה משמע אבל תרי ספקות שקולים לא מועיל נגד חזקה ודוק: (יד) ואא"ל לשער. נ"ל א"ל לשער וי"ל דמיירי דאין משהין בתוכו חלב מעל"ע דאם שוהין בתוכו מעל"ע פשיטא דצריך לשער כנגד כלו אם לא שהוא בענין שאין החלב נמס בתוכו כלום ובגוש לא שייך כבושה כמ"ש הט"ז ביו"ד סי' ק"ה סק"א ואפילו בכלי מתכות כמ"ש הט"ז שם [ועי' שם ס"ס ס"א ודוק] וגם מיירי דאין מערין לתוכו חלב רותח דאל"כ הי' צריך ס' נגד הקליפה עכ"פ ואפשר ע"י עירוי הרבה בלע בכלו וע"ל ס"ב אות ו' או אפשר מיירי כשהגעילו אותו דמה שבלע ע"י כבישה או ע"י עירוי נפיק ע"י הגעלה והפיו בולע ע"י האור אין מועיל הגעלה. אך מ"ש בפשיטות דלא אמרינן חם מקצתו חם כלו אפילו במתכות תמהני דהא בפירוש כ' הש"ך בסימן קכ"א ס"ק י"ז בשם מהר"ם מ"ץ דלענין זה אמרינן בכלי מתכות חם מקצתו חם כלו דאם הכלי נעשה חם בראשו ונפל האיסור בראשו השני גורם חמימותו לאיסור ליבלע בראשו השני ומסיק כן להלכה. עוד מסיק שם הש"ך בשם או"ה דכאן שע"י האור מוליך בליעתו ופליטתו בכלו והביאו הפמ"ג במ"ז סי' צ"ד סק"א להלכה ע"ש. והנה הפמ"ג סיים וציין סי' צ"ב ביו"ד ט"ז אות למ"ד וביאר דבריו בסי' רע"ט בט"ז סק"ג שכ' שם בט"ז דדוקא אם נטף מפיו במקום שהפתילה דולקת חשוב ע"י האור אבל אם נטף מצד אחר לא מקרי רותח לאסור מה שנוטף עליו ע"ש ובאמת אין ראי' מזה דאפשר לומר שהכלי הוא חם והחלב צונן ובולע ופולט כדין צונן לתוך חם אבל החלב שנוטף על כלי אחר ואפילו נגע היתר צונן בחלב הזה בעודו בתוך הנר לא נאסר וכמו שהאריך בזה החוו"ד בסי' צ"א סק"ה ע"ש. ולולי דמסתפינא הוי אמינא מלתא חדתא דהנה מקור דין זה דבמתכות חם מקצתו חם כלו הוא מגמרא פסחים דף ע"ד ע"א כמ"ש הרשב"א בת"ה בית ד' ש"ד והר"ן פרק כל שעה גבי סכינים והרמב"ם כשהעתיק דין זה בפ"ח מה' קרבן פסח ה"ט כ' וז"ל ואין צולין אותו בשפוד של מתכות שהרי השפוד כלו חם ולולא מחומו עכ"ל והנה מלבד מה שהסברא קשה לומר דאע"פ שעינינו רואות שקצה השני קר מ"מ הוא חם ולולא מחומו גם לשון הרמב"ם שכ' שהרי השפוד כלו חם משמע שהדבר הזה ידוע מצד הטבע ובאמת דבר הידוע כזה הי"ל לכתוב שהשפוד כלו חם ולא בלשון שהרי לכן נלפע"ד שלא אמרו חם מקצתו חם כלו אלא מסתמא אבל כשעינינו רואות שהוא קר אינו נאסר ולא אוסר לכן יפה כתבו הפוסקים ביו"ד סי' קכ"א לענין הגעלת כלי שחם מקצתו חם כלו ולכמה פוסקים מוליך בליעתו בכלו לפי שאין מי שיעיד שלא נתחמם בשום פעם צד השני וגם מהר"ם מ"ץ והש"ך בסתמא מיירי ונתחב כף באקראי אפילו כף של מתכות ודאינו שהצד השני הי' קר א"ל ס' אלא נגד מקום החם אפילו לדעת האומרים שמבליע ומפליט בכלו ובזה אפשר ליישב דינו של הפמ"ג בנר קרייזי"ל דכיון שכ' דמסתמא אין צד השני חם משמע שגם הכלי גופו אינו חם דאל"כ הי' צריך לחוש שמא נתחמם החלב של צד השני מהנר ואם אמנם קשה לומר שהפמ"ג כוון לזה דא"כ הי' מבאר בפירוש כיון שסברא זו לא נזכר בשום מקום וגם מדבריו ביו"ד לא משמע חילוק זה מ"מ סברא נכונה היא ורוח ד' דיבר בו ומלתו על לשונו דאי נימא דאפילו ראינו שהוא קר דינו כחם קשה מנ"ל להפוסקים דבר זה הא מהגמרא לא משמע זה ומ"מ עדיין צ"ע והדבר צריך ראי' ועכ"פ חזה לאיצטרופי. שוב מצאתי בפ"ת יו"ד סי' צ"ד סק"ג שהביא בשם הפמ"א דהיכי שאין כל הכלי חם שהיס"ב לא אמרינן חם מקצתו חם כלו ויפה שאין הפמ"א לפני וגם יתר דבריו שהביא שם אין משוין עם שאר האחרונים לא ראיתי להאריך בכאן ועיין בחוו"ד סי' צ"ב ס"ק ט"ז שכ' שאם נפל איסור קר במקום שהי' הכלי קר אינו אוסר ומשמע דמיירי בכלי מתכות שהרי מיירי בכלי שמועיל הגעלה אלא א"א לדחות דמיירי בכלי עץ או אבן או עצם ע"ש ואין להאריך יותר: (טו) דתליא במעשה. עמ"ש בתוהש"י בפ"כ ח"ה אות כ"ב: (טז) דחזקה דתבשיל

החזקה ואין בידו אין נאמן כמבואר. ודוקא חזקה שאין תלוי׳ בזמן אבל תלוי׳ בזמן ע"א נאמן ומורו הרב [מהרי] ז"ל ח"א סי' י"א ועיינתי שם והוא מנדה וספרה לה לעצמה והן כעין דברי חה"ר בריש גיטין ב' ב' (דדחי׳)[צ"ל דדמי׳] פוסקין ליש לאוקמי׳ אחזקה כה"ג יע"ש [ובס"א אות ד']:

יז שם אות ט"ו היכא דאיכא תרי חזקה ומכל א' נמשך קולא ותומרא יש לילך אחר חזקה שנמשך ממנו מיד החומרא אע"פ שאח"כ נמשך בזמן ממנה קולא מלילך אחר חזקה שנמשך מיד קולא (הרשב"ם קי"ד) [צ"ל הרשד"ם חיו"ד] סי' ר"א:

יח בדין חזקה עשוי׳ להשתנות יש בו חילוקים רבים עיין מהרי"ט ח"א סי' י"א וסי' מ"א וסי' נ"א הביאו כנה"ג אות י"ז והדברים ארוכים בזה: **יט** ס"ס לקילא וסד"ר לקולא דוקא שא"א לברר כ"א ע"י טורח הא כל היכא דאיכא לברורי בקל מבררינן ואין סומכין על רובא וחזקה כה"ג כ"כ ז"ל מריש פסחים למאי נ"מ נישיילי׳ ועיו"ד ק"י בש"ך אות ס"ו ופריי שם:

כ בענין ששים באיסור שנפל להיתר יש לשער במדידה ובאומד יפה ואף בדרבנן א"א ספק לקולא ביש לפנינו לשער וצריך לשער בעצמות [רכים] עיין סי' צ"ט בש"ך א' יע"ש: **כא** כתבתי בפריי לאו"ח (רפ"ט) [צ"ל רע"ט] ט"ז ג' נר קרייזי"ל שמשימין בו חלב חתיכות ודולק שם עם פתולה אף מתכות א"א בו דבלע כלו מאיסור כ"א בפיו במקום שהוא חם בולע ויוכל לשער מקצת הכלי שם והנר אין בולע דצונן הוא ועמ"ש צ"ב ביו"ד בט"ז אות למ"ד וא"כ אם נפל אותו כלי להיתר [יד] יאצ"ל לשער נגד כלו כה"ג באין נותנין בו חלב רותח כ"א חתיכות כו' ואף במתכות לא אמרינן חם מקצתו חם כלו וא"צ לשער כ"א נגד פיו מקצת הכלי באומד יפה ששם חם מחמת הפתולה שדולקת שם:

כב רובא [טו] דתליא במעשה לא אזלינן בתרי׳ וכתבתי בפ׳ ג"ו [כלל ס"א] ובשה"ע [כלל י"ב] אי ד"ת לא הי׳ רובא או רק מדרבנן. חזקה דתליא במעשה יש בו מהעיון ועיין בכ"ג בכללי רובא וחזקה אות ד' ובאות י"ט בשם מהראנ"ח ח"ב סי' ל"ד ועמ"ש בפריי לאו"ח סי' ח' אות י"א במ"א יע"ש:

כג הא דכתבנו באות כ' ס"ס דיוכל לברר בקל מבררינן וכן רוב או חזקה עמנ"י כלל נ"ט אות ח' ובקו"ה אות מ"ה ובה' נדה בתורת השלמים סי' קפ"ה אות א' משמע דהיכי דיש חזקה עם הס"ס וה"ה עם הרוב דא"צ לשאול מהא דיו"ד קפ"ד סי"א דא"צ לשאול אותה. וי"ל דהתם קרוב לודאי שדרכה לטבול והואיל וספק הוא א"צ לשאול משא"כ במ"א אין ללמו׳ הימנו. ועיו"ד (תכ"ב) [צ"ל קכ"ב ס"ז ובט"ז סק"ד] סתם כלי ישראל אב"י ומ"מ צריך לשאול אותו כשהוא לפנינו אע"ג דיש ס"ס וחזקה י"ל [טז] דחזקה דתבשיל איתרע הואיל ובשלו בקדרה בשר או להיפך ועיין רלב"ת סי' קכ"א:

כד ושם ברלב"ת סי' קכ"א האריך בכמה דינים ובדין נפלים בקדרה שאב"י אפילו אם הוא של חרס חשוב כמו פרצילי"ן וכדומה ונבלע בה איסור דרבנן משובח ואח"כ נפגם אסורה הקדרה

הקדרה אטו ב"י וראי' מפינכא ופריי שם ליו"ד (ק"ו) [צ"ל ק"ה בשפ"ד ס"ק י"ז] כתבנו מזה דגזרה שאב"י אטו ב"י גזרה קרובה היא ואף בדרבנן גזרינן וכ"ה פשוט ומסתימת כל הפוסקים משמע ומבואר כן:

כה ומ"מ אם בשלו [יז] גבינות עכו"ם בקדרה חרס חשוב או חלב עכו"ם אשר להתיר הכלים אחר מעל"ע דנהי דספק איסור תורה אין להתיר אחר מעל"ע שע"י גלגול הוי דרבנן משא"כ גבינות עכו"ם וחלב עכו"ם בסניף דהוי כעין גזרה לגזרה ועדיין צ"ע וצריך להתיישב בדבר:

כו אמר הכותב בענין ספק תורה לחומרא רבו הדיעות והתנאים אי הוי מן התורה או מדרבנן ועמ"ש בפריי ליו"ד (ח"י) [צ"ל ק"י] ובשאר דוכתי. ואמנם הנ"מ לדינא צריך לעורר קצת בזה הנה אם לומר למ"ד ספק מה"ת אסור גזרינן בי' גזרה דרבנן ולמ"ד דרבנן הוי גזרה לגזרה קשה מאו"ח סי' רס"א ושמ"ב כל שבות לא גזרו ביה"ש דוקא לצורך מצוה ולהר"ם ז"ל לית לי' תוספת שבת מה"ת הרי חזינן דגזרו גזרה לספק תורה ולומר דשבת יש כרת וסקילה בפ"ט מט"מ [יח] דחה הכ"מ לגירסא זו ולומר ספק תורה שנפל להיתר ולית ס' למ"ד מדרבנן [יט] מותר להוסיף להמחבר ביו"ד סי' צ"ט ס"ו ולמ"ד מה"ת אסור להוסיף ועט"ז שם אות י"ב דא"כ בצ"ח ס"ב נפל לאינו מינו ואי"י אם הי' ס' (אסור) [צ"ל מותר] להוסיף עליו עד ס' להמחבר דלית לי' חנ"נ בשאר איסורים אם נאמר דספק מדרבנן הוא כשיטת הר"מ ז"ל וזה טעות ולא עוד אפילו ספק איסור שנפל ואי"י אם הי' ס' אסור להוסיף אף אם נאמר ספק מדרבנן אסור ומוסיפין על איסור דרבנן כאן יש [כ] דררא דאורייתא בכה"ג כ"ע מודים דאין מוסיפין:

כז ולענין אם נשבע על ספק איסור תורה [כא] שלא לאכול ואכל אי לוקה י"ל למ"ד ספק מה"ת אסור הו"ל כחצי שיעור ושבועה חילה עליה כי י"ל דספק אין בו לאו ולא עשה כ"א איסורא בעלמא ולמרוה מדאיצטרך להתיר ספק ממזר כו'. משא"כ אי ספק מדרבנן אסור נהפוך הוא אין שבועה חלה על ספק תורה דלאו דלא תסור מה"ת הוי ואתנו דלא לילקי עלי' כמו שיבואר ביו"ד סי' רל"ט בש"ך אות (י"ט) [צ"ל כ'] דוגמא לדבר ח"ש למ"ד ד"ת כר"י שבועה חלה עלי' כבסי' רל"ח שם ולמ"ד דרבנן אין שבועה חלה עלי' דיש לאו מפורש לא תסור וכה"ג לפסול לעדות הואיל ומחייב מלקות:

כח והיכא דיש לפניו ספק תורה וודאי דרבנן עדיף במ"ע לעשות ספק תורה אף למ"ד מדרבנן כמבואר באו"ח סי' תקצ"ה [כב] ובמ"א א' דלא סמיא בידי' לבירורי אפ"ה ספק תורה עדיף מודאי דרבנן הואיל ויש בזה ספק תורה וה"ה לחולה דמאכילין הקל הקל תחלה עדיף וודאי דרבנן מספק תורה אף למ"ד ספק מדרבנן לחומרא. ולענין ברהמ"ז [כג] עאו"ת קצ"ו אף איסור דרבנן אין מברכין עליו [כד] ואם קידש ואכל שם ספק איסור תורה לכאורה למ"ד מה"ת אסור לא יצא ידי קידוש כשלא אכל שם כ"א זה הצרך לחזור ולקדש כבסי' רע"ג באו"ח ולמ"ד דרבנן י"ל דא"צ לחזור ולקדש וקצת דומדומי ראי' מהא דהמוכר דבר איסור תורה ביו"ד קי"ט בש"ך אות כ"נ ובח"מ רל"ד בסמ"ע

דתבשיל וכו'. היינו כסברת הפוסקים שהבאתי בפ"ב מ"ש אות כ' וע"ל ס"ב אות כ' דמעמידין הדבר בחזקת דבר שבא מכחו ע"ש אכן הט"ז ביו"ד שם כ' דאזלינן בתר חזקת התבשיל ולא בתר הכלי ע"ש ולכאורה סותר ד"ע בסי' א' סק"ו שכ' דכלי' שנתבשל בהם ספק איסור מעמידין אותם בחזקת הבשר ע"ש ולפמ"ש בס"ב שם דהיכי דאיכא כ"מ אצל הראשון בחזקה זו מעמידין גם הבא מכחו בחזקת הראשון והיכי דליכא כ"מ אצל הראשון בחזקה זו מעמידין השני בחזקת עצמו ע"ש נדקו דברי הט"ז דכאן ליכא כ"מ בהכלי כלל דודאי אסורה היא אפילו לא נשתמש בה היום כלום ואין כ"מ אלא נגד דבר המתבשל בה ע"כ אזלינן בתר חזקת התבשיל אע"ג דאית בו בלועה מהכלי משא"כ בסי' א' דאיכא כ"מ גם נגד הבשר אזלינן בתר חזקת הבשר ודוק (יז) גבינות עכו"ם. תמהני שהרי כ' הש"ך בכללי ס"ס אות י"ז י"ח י"ט דגבינות עכו"ם חמור משאר סד"א דעשאוהו כודאי דאורייתא כיון דחכמים אסרוהו מחשש אד"א בגופו ע"ש ובשפ"ד שם ומשמע דה"ה לחלב עכו"ם דחד טעמא לשניהם ודוק ונ"ל: (יח) דחה הכ"מ. הנה מדברי הכ"מ משמע אדרבה שהסכים לגירסא זו אלא שמצאתי למהרי"ט ח"ב חיו"ד סימן א' שדחה לגירסא זו ע"ש ואפשר שצ"ל מהרי"ט או ספר אחר: (יט) מותר להוסיף. דאלו היתי' מותר מש"ה שלא יוסיף עליו כלל אפילו למ"ד מדרבנן לא מועיל ספק א' בגופו וספק א' בתערובות וכמ"ש לקמן אות ל': (כ) דררא דאורייתא. ר"ל וכל היכי שיש לו עיקר בדאורייתא אסור להוסיף לכ"ע וכמ"ש הש"ך שם ס"ק י"ז: (כא) שלא לאכול וכו'. עמ"ש בעה"י בפתיחה כוללת ח"א אות ע"ז י"ז ומ"מ דבריו אלו תמוהים לענ"ד דנשבע שלא לאכול ספק איסור תורה למ"ד שהוא מדרבנן הוי כנשבע לקיים אד"ר ובכה"ג לכ"ע חל שבועה וכדאיתא ביו"ד סי' רל"ט ס"ו בהדיא ובת' מהרלב"ח סי' ק"נ עוד בביאור יותר ע"ש ואין לשני' לאכול ולא אכל ולשטת מהרלב"ח דלא חייל שבועה על אד"ר דא"כ אמאי כ' אי לוקה הו"ל אי יאכל גם לא שייך מלקות כלל דהוי לאו שאב"מ גם מה שסיים וה"ה לפסול לעדות הואיל ומחייב מלקות משמע דר"ל דאי לא חל השבועה לא לקה כשאכל ולא נפסל לעדות ואי חל השבועה לקה כשאכל ומפסל לעדות ומשמע דהגירסא כמו שהוא לפנינו וכן לעיל ס"א אות י"ז כ' וכ"מ לפסולי עדות משמע דמיירי ג"כ בנשבע שלא לאכול והוא תמוה ועיין בשה"ע כלל ז' ודוק ונ"ע: (כב) ובמ"א א'. ר"ל דמדברי הש"ע שם דמיירי בספק אם כבר תקעו דעדיף לילך לשם מלמקום דודאי לא התפללו עדיין אין ראי' כיון דהדבר עומד להתברר בשיבא שם מודה הרמב"ם דהוי דאורייתא וכמ"ש בשפ"ד בדיני ס"ס אות כ"ה אבל המ"א דמיירי דאין בקיאין אלא בסדר א' זה ודאי הוי ספק גמור שאינו עומד להתברר ואפ"ה עדיף מודאי דרבנן מוכח דאפילו בכה"ג עדיף ולא משמע לי דהמ"א דוקא לשטת הרשב"א קאי ועמ"ש בעוה"פ מזה בפ"ב ח"ד אות י"ג וכן מ"ש אח"כ וה"ה לחולה וכו' ע"ש: (כג) עאו"ה. וע"ש בט"ז שמחלק בין שוגג למזיד דבשוגג יברך: (כד) ואם קידש וכו' ולענ"ד יש להתיישב בזה דהנה בטעם קידוש במקום סעודה יש ב' טעמים כמ"ש הט"ז ר"ס רע"ג והפמ"ג כאן אד"ל לטעם רשב"ם משום וקראת לשבת עונג והנה טעם רב נטרונאי שהוא משום רפואה לכאורה אפשר ג"כ לומר דאכילת איסור אין בה רפואה ואפשר דבשוגג יש בה משום רפואה ובמזיד לא איכפת לן ברפואתו אכן לטעם רשב"ם משום עונג מה שהביא הפמ"ג מיו"ד סי' קי"ט וחו"מ סי' רל"ד דאכילת איסור אפילו בשוגג מיחש לצער הנה הסמ"ע כ' שם עוד טעם משום קנס ולפ"ז שפיר דאין ראי' לומר דאכילת איסור לא מיחשב עונג ואפילו לטעם זה דאכילת איסור מיחשב לצער הנה שהסמ"ע כ' בלשון אף שהי' שוגג ומשמע דכ"ש כשהי' מזיד מ"מ נראה דהיינו לענין לצער דכשאכל במזיד ועכשיו ניחם על הרעה ומתחרט מצטער יותר אבל ההוא דיכא ע"כ כשאכל בשוגג דוקא מיירי דכשאכל במזיד אחר שידע שהוא אסור פשיטא דאין המוכר מחזיר הדמים ועכ"פ דמי טרפה ודאי משלם לו שלא שייך לומר דאכילת איסור לצער הוא כיון דבשעת אכילתו ידע שהוא איסור והי' נהנה בו ומה לו למוכר בזה שהיא מתחרט עכשיו וגם לא נרע מאלו הזיקו דלא הי' לו לרכלו משא"כ שוגג דמעולם לא רצה ליהנות מאיסור הוי מקח טעות ולאכילה נתנו לו ולמה לא הי' לו לאכלו כיון בסבר שהוא מותר וא"כ גם בנידון הפמ"ג כאן ע"כ בשוגג מיירי [ומ"ש קודם לזה לענין ברכה ע"כ במזיד מיירי וכמ"ש ונדרין קתני] דבמזיד כיון דבשעת אכילתו נהנה מהאיסור ודאי מקרי לדידי' עונג ויצא ידי קידוש אע"ג דאח"כ מתחרט לא מסתבר שפסול הקידוש למפרע אכן אפילו בשוגג נלענ"ד דל"ד לכאן דהא בודאי בשעת האכילה הי' נהנה דהא לא ידע שהוא אסור אלא שיש לו אח"כ צער טפי מהנאתו ע"כ לענין ממון ודאי אין הנאה זו שוה כלום כיון שיש לו צער טפי מהנאתו אבל לענין קידוש כיון דמ"מ בשעת קריאה הי' עונג מה בכך שיש לו אח"כ צער טפי לא מסתבר שיפסול משום זה הקידוש למפרע וה"ז דומה למי שאכל אחר הקידוש דבר היתר ולאח"כ הזיק לו המאכל ומצטער הימנו וכי יצטרך לקדש אח"כ שנית מעולם לא שמענו מי שיאמר כן ע"כ נלענ"ד כשאכל ודאי איסור דאורייתא מ"מ יצא ידי קידוש ונראה שגם ר"כ מודה לזה ונ"ע:

במוכר

(כה) כמוכר לחברו. נ"ל דמיירי כשאכלה דמבואר בחו"מ סי' רל"ד דבאד"א מחזיר הדמים משא"כ באד"ר דאלו בלא אכלה הדיין מבואר שם בסי' רל"ב סי"ב דאפילו ספק טרפות ואפילו משום חומרת הגאונים מבטל המקח ואיסור דרבנן לא גרע מחומרת הגאונים. אכן גם כשאכלה בספק אד"א יש לעיין מה דינו והנה האחרונים הקשו על הט"ז דביו"ד סי' ד' ס"ד הביאו ב' דעות אם יכול לאסור דבר שאינו שלו בשיש לו בה שותפות ובחו"מ סי' שפ"ה כתבו דחייב לשלם ואמאי הא יכול האוסר לומר קים לי דלא נאסר כלל ותירץ הש"ך ביו"ד שם סק"ה דיכול לומר כיון דקים לך שהוא כשר קחנו לך ותן לי אחר והתב"ש ס"ק י"ז תירץ דכיון דמ"מ אנן אסרינן לי' משום ספק זה א"כ שפה לו הזיק ע"ש וכ"ז לא שייך אלא כשעדיין בעין ואנן אסרינן לי' אבל כשכבר אכל אמאי לא יכול לומר קים לי דכשרה היתה ואכילה גמורה היתה וכזה לא שייך לא תירץ הש"ך ולא תירץ התב"ש ומעתה גם במכר לו ספק טרפה ואכלה אפשר דיכול לומר קים לי דכשרה היתה ואכילה גמורה היתה. ועוד יש להסתפק האוסר יינו של חברו וזה לא ידע ושתאו אם מחייב לשלם לו היזקו דנימא דשתי' זו לא מקרי שתי' כלל כמו במוכר לו דבר איסור ואכלו או שאני התם דחייב לשלם לו מדינא דהוי מקח טעות משא"כ במנסך יינו דמדינא פטור דהיזק שאינו ניכר לא שמי' היזק כמבואר שם רק משום קנס אפשר כיון שכבר אכל לא קנסו וצ"ע לדינא: (כו) בספק איסור וכו'. ק"ל דבספק איסור תורה נ"כ אסור לכ"ע לעשות סחורה וכמ"ש הרמב"ם פט"ו מה' מאכלות אסורות בין בספק ובין בודאי והביאו בטור ומשמע דקאי בין באד"א ובין באד"ר דאין חילוק בין ספקו לודאו ובאד"א שניהם אסורים ובאד"ר שניהם מותרים: (כז) סי' רפ"ו. ר"ל דשם הביא המ"א מחלוקת אי המברך ברכה שא"צ עובר בלא תשא מדאורייתא ודעת הרמב"ם שהוא דאורייתא. ומ"ש וסי' אפשר נ"ל וכתב ודוק: (כח) מבשר זה. ר"ל ואז יכול להיות שנתערב בבשר בהמה והוי חד מין ממש: (כט) כתבנו בפריי. הנה שם לא פקפק רק משום די"ל דלא חל הנדר כלל דאין אתפ"א ולא הוי דשיל"מ ואפשר גם כאן כוונתו כן דאי הוי דאורייתא אפשר דלא חל הנדר כלל ולא הוי דשיל"מ אבל אי הוי מדרבנן חל הנדר והוי דשיל"מ וע"ל ס"א אות כ"ה ומש"ה. ומ"מ תמהני מה צורך ללמוד זה מדין אין אתפ"א הא משנה שלימה הוא ביו"ד סי' רט"ו ס"ה ו' מחלוקת הפוסקים אם נדר חל על דבר איסור או לא וע"ש וצ"ע. גם יש להסתפק למ"ד דאין נדר חל על דבר איסור או בשבועה דלכ"ע לא חל על דבר איסור אי חל מ"מ לקברו בין רשעים גמורים או לא ומדברי הש"ך סי' רל"ח סק"ה שכ' בנשבע שלא יאכל נבלות וטרפות ובא חולה שצריך לאכול נבלות וטרפות משום ס"נ א"צ להתיר שביעתו דהשבועה לא חלה כלל מבואר דאף לקברו לא חלה אכן מלשון הרשב"א בחידושיו דף י"ז ע"א במשנה ובת' סי' תרע"ו משמע דמטעם אין אתפ"א קאתי עלה וא"כ חל עכ"פ לקברו לרב אשי יבמות דף נ"ג ע"ב ומשמע שם דכ"ע ס"ל כן ע"ש וצ"ע: (ל) שאין אוסרת כלים. ר"ל דדעת הרב כדעת הי"א שהביא המחבר ס"ס קי"ג וכמ"ש א"כ. ולפע"ד פשיט דדעת הרב דחמאה קיל מבש"ע דבש"ע אוסר הכלים וצריכין הכשר וכדעה הא' שהם המחבר בס"ס קי"ג וחמאה של עכו"ם אינה אוסרת הכלים וכ"כ הש"ך בהדיא ס"ס קי"ג דבש"ע בטל ברוב וא"פ"ה צריכין הכלים הכשר, ומשמע דהכלי הוי כעומדת בש"ע בלי תערובות והשנתבשל א"כ בכלי בטלה הפליטה אם יש רוב בתבשיל נגדה ומ"מ אסור לבשל בה לכתחלה שיתבטל הפליטה ומשמע דפת של עכו"ם שוה לבש"ע ומה שהביא הרב בסי' קס"ו רמ"א' מפת של עכו"ם לחמאה היינו מכח מכ"ש דאפילו פש"ע דחמיר שהרי אוסר הכלי ואפ"ה בטל ברוב כ"ש חמאה דקיל שהרי אינה אוסרת הכלים ואפשר כוונתו בזה לאפוקי מדעת הכ"י שהביא הש"ך שם דבש"ע בטלה ברוב וחמאה צריך ס' והרב לא ס"ל כוותי' דחמאה קיל טפי וכמ"ש הש"ך שם ולזה כ' כדלעיל גבי פת ור"ל דודאי לא גרע מפת: (לא) אמר פלוני. היינו כשאותו פלוני מכחישו

בסמ"ע ד' דאכילת איסור תורה צער הוא לו א"כ לא הוי וקראת לשבת ענ"ג במקום קריאה תהא עונג משא"כ אי הוי רק דרבנן אפשר ענג מקרי גם זה צ"ע. ומיהו יש נ"מ [כה] במוכר לחברו ספק איסור מחזור לו הדמים ולמ"ד דרבנן אין מחזיר לו הדמים:

כט עוד נ"מ בדין סחורה כבסי' קי"ז ס"א ב' ביו"ד כל האיסור מה"ת אסור לעשות בו סחורה ואיסור דבריהם מותרי א"כ [כו] בספק איסור תורה יש נ"מ כאסור ואי"ה יבואר עוד:

ל ולענין ספק אם בירך בהמ"ז אף למ"ד ספק מדרבנן אסור ולחומרא אפ"ה מברך בהמ"ז אף למ"ד המברך ברכה שא"צ עובר לא תשא הואיל ומדרבנן לחומרא מברך ככל מצות דרבנן ועיין או"ח (כז) סי' רט"ו במ"א אות ו' וסי' דהר"מ ז"ל סובר ספק מדרבנן לחומרא ואפ"ה בהמ"ז אם מסופק מברך מספק וכן לענין ספק אחד בגופו והב' ע"י תערובות דאסור אף למ"ד ספק דרבנן לחומרא יודה בזה ועיו"ד ק"י [בשפ"ד דיני ס"ס אות כ"ה]:

לא ואמנם יש נ"מ במצה שנתחמצה ואין ניכרת וספק לנו אם זו היא המצה או לאו ועבר עלי' הפסח למ"ד כל ספק מה"ת לחומרא אלא שאין לוקין עליו מספק אסור הוא לאחר הפסח דקנסא קנוס. ואף שעבר בעשה דתשביתו קנסא קנים ואף אם נאמר דספק תורה אין בו איסור לאו או עשה כ"א איסורא בעלמא מ"מ כל שעבר איסור תורה בשהיי' תו קנסא קנים משא"כ אי מה"ת מיתר לאכלו כ"א מדרבנן אסיר קיי"ל כל איסור דרבנן שעבר ושהה לאחר הפסח מותר באכילה ועאו"ח סי' (תמ"ח) [צ"ל תמ"ז] ס"א ובמ"א ובפריי שם יע"ש בזה:

לב וחשוד לדבר החמור דחשוד לדבר הקל כבסי' קי"ט ס"ה ביו"ד אם חשוד על חצי שיעור חשוד הוא לספק תורה וי"ל דאם חשוד על ספק תורה אין חשוד על ח"ש דקיל בעיניו ספק תורה הואיל וספק הוא. משא"כ באיסור ודאי אף ח"ש י"ל דנזהר הוא אף למ"ד ספק מה"ת לחומרא יע"ש בזה. ועיו"ד סי' קנ"ה ס"נ בהנ"ה חולה שאין סכנה איסורי הנאה מדרבנן. ובספק איסור הנאה למ"ד מה"ת לחומרא אסיר באין סכנה ולמ"ד מדרבנן לחומרא אפשר דשרי לחולה שאין סכנה יע"ש:

לג גם יש לכאורה נ"מ בדשיל"ם. הדמיון בזה מי שנדר שלא לאכול בשר בהמה ונפל בשר ספק טרפה לבשר עוף וחי' וכדומה ונדרים דשיל"ם הוי כמבואר דבאלף לא בטיל תאמר דבתר שמא אזלינן וחד שמא הוי בשר. או בנדר [כח] מבשר זה דוקא כו' והשתא אם ספק מה"ת לחומרא י"ל דלא הוי דשיל"ם דסוף (סימן בענין) [צ"ל סוף בעינן] ביטול ברוב מה"ת ומדרבנן ס' ואם מדרבנן אסור הוי דשיל"ם דמ"מ איסור תורה הלך לו ולמ"ש הצ"צ בסי' ס"ט ליתא לזה דמ"מ דשיל"ם הוי. אמנם [כט] כתבנו בפריי ליו"ד סי' ק"ב שיש לעיין בזה אבל מד"ת לדרבנן י"ל דהוי דשיל"ם לכ"ע ועדיין צ"ע בזה:

לד עיין במהרי"ט (חלק ב' אחר שאלה ה') [צ"ל חלק יו"ד סי' א'] חקר הרבה בדין זה אי ספק מה"ת לחומרא או מדרבנן ושם התנה תנאים לכשיהי' מה"ת מותר ומדרבנן לחומרא למ"ד הכי ובפריי ליו"ד ק"י הארכנו בזה:

לה יש נ"מ הרבה בדין זה אי ספק מה"ת להחמיר או מדרבנן מהם מ"ש במקומות מפוזרים. ומהם מ"ש. ומהם מה שלא ידעתי ישמע חכם ויוסף לקח בדברים אלה והדומה להם צריך זהירות רב לזה:

לו דיני חומרי המקום שיצא משם ושהלך לשם תמצא באו"ח סי' תס"ח ס"ד ותציו בט"ז אות ב' ובמ"א אות ד' בזה ואי"ה שם יבואר. ורב או מ"צ ההולך ממקום שקבלו עלייהו חומרת המחבר וקולתו למקום שקבלו עלייהו חומרת הרב וקולתו צריך ליזהר בזה. ופר"ח לפעמים מחמיר או מיקל ואזיל לשיטת המחבר וכדומה צריך המורה להזהר בזה ועש"ך יו"ד סי' קי"ט ס"ז אות כ' בשם רלב"ח קכ"א האריך מעין דינים אלו יע"ש. וחמאה של עכו"ם עיו"ד קט"ו ס"ב בט"ז אות י"נ וי"ד וש"ך כ"פ החילוק שבין הט"ז להלבוש. ועסי' קס"ו בט"ז ח' וש"ך ט"ז חמאה של עכו"ם במקום שנהגו איסור בטלה ברוב אף באינו מינו ואין אוסרת כלים. ונבינת עכו"ם צריך ס' ככל איסורי דרבנן דצריך ס' ובישולי עכו"ם ופת עכו"ם למי שנזהר בו בטלה ברוב עסי' קי"ב בש"ך אות כ"נ ומשמע דהי"ה [ל] שאין אוסרת כלים בפליטתן כמו חמאה. עסי' קכ"ז בט"ז אות זיי"ן בחמאה אי [לא] אפר פלוני תקנו יש מחלוקת. וחמאה שנשלחה ביד עכו"ם בלא חותם כשר דיעבד דקיל איסורי'. ואפשר אף פת שנשלחה ביד עכו"ם כה"ג י"ל דיעבד. ועסי' שכ"ג לענין חלה ועש"ך

ועש"ך שם אות ד' דכלי חרס ניתר בזה בהגעלה כשלש פעמים ובס"ס ק"נ כלי שנתבשל בישולי עכו"ם משמע דעת המחבר כדיעה א' דצריך הכשר ובקט"ו משמע לכאורה דעת הרב דבש"ע וחמאה שוין המה ומ"מ אין טורח להכשירו נ"פ ודיעבד אין אוסרת התבשיל אבל שאר איס"ר דרבנן אוסר עד ס' והכלים אסורים אפילו אב"י ועמ"ש לעיל בזה באורך וכאן אין להאריך בזה:

לז ומסתברא דפת עכו"ם ובש"ע וחמאה שלהם שנתערב פחות מרוב ונאסר ואח"כ נפל לתבשיל אחר א"א בו חנ"נ אע"ג בשאר איסורים דרבנן אומרים חנ"נ ואף איסור דבוק כדמוכח בסי' ע"ב בלב ושאר דוכתי טובא משום לתא דבב"ת באלו שהקילו דא"צ ס' לא מחלף בב"ת וכאמור:

לח ואגב אזכיר קצת ענין חנ"נ ואיסור דבוק לדידן דקיי"ל בשאר איסורין חנ"נ ואיסור דבוק כמבואר בכמה דוכתין אף בדרבנן מ"מ באיסור דבוק יש שני מינים בו הא' דבוק בתולדה וזה אסור אף באיסור דרבנן שממהר לבלוע יותר משאר חתיכות ולדידן דחנ"נ בשאר איסורין צריך לשער נגד כל החתיכה שאיסור דבוק בו אבל איסור שאין דבק בו כמו חתיכת קרעפי"ס מונח בתוך ראש דג טהור ונתבשל כך אז אם הוא איסור תורה צריך לשער נגד כל ההתיכה דשמא פ"א הי' חוץ לרוטב ונ"נ משא"כ באיסור דרבנן לא חיישינן שמא פ"א חוץ לרוטב דלמה נחוש באיסור דרבנן ואף אותה החתיכה ראוי להתיר ובה"מ אף באיסור תורה יש לצדד בשאר החתיכות דחנ"נ דרבנן וע"י גלגול היא ולא נידע כבסי' ע"ב אות יו"ד בט"ז [לב] וש"ך (ק"א) [ק"ז] ובסי' צ"ב אות (י"נ)[י"ב] בט"ז ובפריי שם ובק"י בקו"ה. ואם נמצא חתיכת בשר בקרעפלי"ך שהבצק מקיפו מכל צד אי צריך לשער נגד אותה חתיכה בצק או לאו [לג] בשר עוף או בשר בהמה לשאר הקרעפליך י"ל דהוי כדביק ממש שא"א לרוטב לכנוס ולהוציא טעם פליטת הבשר כ"א שתחלה קיבל החתיכה הקרעפלי"ך הוא ונאסרה (מ"ד)[צ"ל או דלמא] כל שאין בתולדה ועס' (פ"ג) [ע"ב] בש"ך אות זיין והמורה יזהר בכל זה:

לט ומצינו למידן דאיסורין הנהוגים בינינו יש מהם בטילין שוה בשוהי חלה לדידן בת"ל לדעת המחבר בסי' שכ"ג ס"א ועי"ש דעת הר"ב. ויש בטילין ברוב אפילו לח בלח באינו מינו כמו פת עכו"ם ובש"ע וחמאה של עכו"ם כבסי' קי"ב וקט"ו (הא שאר אד"ר צריך ס'). ויש שבטילין בנ"ט והוא כמו כחל בסי' צ' ס"א יע"ש. ויש דבטילין בס"א כביצה בסי' פ"ו ועש"ך אות ט"ז ע"ש ובסי' ס"ו בש"ך אות י"ד בספק אם הי' במקום האוסרו חד בחד (נ"ט) [צ"ל בטל] יע"ש. ויש שבטילין בק"א בשב"נ ולהר"ב שם חלה במינה יע"ש. ויש בר"א בערלה. ויש אפילו באלף לא בטיל כדברים חשובים ולטעמא עבידא. וחמץ בפסח שאין בטיל אפילו באלף. וכללא הוא כל למעלה כס' דרבנן היא זולת לטעמא שיש בו מחלוקת אם מה"ת או מדרבנן עש"ך יו"ד צ"ח אות כ"ט ופריי שם. ומעמיד קיי"ל מדרבנן ויש במעמיד חומרא קצת מה שאין בטעמא וכדומה וכאלו (בעינן) [בעין] השוב עא"ת סי' תמ"ב במ"א אות ט' ולענין מכירה חוץ מדמי איסור שבו י"ל במעמיד הוי כאלו בעין ואי"ה בפריי ה"פ יבואר זה. ובכלאי בגדים שנתערב חוט א' פשתן בבגד גדול אפילו באלף לא בטל משמע מה"ת שכ"א מחזק חברו עש"ך יו"ד סי' רצ"ט א' ובמקום אחר הארכנו בזה:

מכחישו ע"ש: (לב) וש"ך ק"ז. ר"ל דשם מבואר דהא דחיישינן שמא נשאר ברוטב שם מעט היתר הוא דוקא בחד"א ולא בחד"ר וה"ה דלא חיישינן בחד"ר שמא הי' פ"א חוץ לרוטב וכן הט"ז בסי' ע"ב שם מדמה להו להדדי ובש"ך סי' ע"ב סק"ז מבואר דדם שבחלל הלב כולא דהלב שוע ואינו ממהר לבלוע הוי איסור דבוק ע"ש וה"ה בשר שבתוך הקרעפליך ודוק: (לג) בשר עוף וכו'. ר"ל דיש להסתפק בבשר שבתוך הקרעפליך אי שייך גם ע"ז דממהר לבלוע כיון שא"א לרוטב לכנוס להוציא טעם כ"א דרך הבצק וא"כ גם בבשר עוף הו"ל איסור דבוק אע"ג דהוי דרבנן וגם אמרינן חנ"נ לאסור שאר הקרעפליך אפילו בשאר איסורין או דלמא בעינן דוקא דבוק בתולדה אבל כל שאין דבוק בתולדה אע"ג דא"א לפלוט אלא דרך שם מ"מ לא שייך ממהר לבלוע אלא שמא הי' חוץ לרוטב ולא שייך אלא בבשר בהמה גם שאר הקרעפליך לא נאסרו כמ"ש בשאר איסורין דחנ"נ דרבנן וכדלעיל וע"ז סיים דמדברי הש"ך ס' ע"ב סק"ז משמע דדם שבתוך חלל הלב הוי איסור דבוק אע"פ שדם שבחלל היא דרבנן וה"ה מה שבתוך הקרעפלי"ך. והנה לכאורה גם מל' הט"ז סי' ל"ב ס"ק י"ב שכ' דהא מונח במקום שאפשר לרוטב לבא משמע דאם א"א לרוטב לבא אמרינן חנ"נ ולפ"ז נלמד לומ' דמ"ש הט"ז ס"ס ע"ב והש"ך ס"ס ע"ג דבמילוי ביצי' הוי כנתבשל ואם הלב או הכבד דבוקים בעוף אין המילוי מצטרף ואם אינם דבוקים גם המילוי מצטרף היינו דוקא המילוי עם העוף אבל אם יש בקדרה גם שאר דברים אין שאר הדברים מצטרפין ושלשה מדרגות בדבר דלגבי המילוי הוי העוף שדבוק בו מתולדה ממהר לבלוע ולגבי שאר הקדרה המילוי ממהר לבלוע אכן ראיתי בתוו"ד סי' ל"ב סק"ח שכ' דדוקא דבוק בתולדה ומשמע שפירש גם דברי הט"ז כן דכל שאינו דבוק בתולדה מקרי שהרוטב יכול לבוא ומביא ראי' מדין מילוי הנ"ל ומשמע דדחיקא לי' לפרש דדוקא העוף והמילוי מצטרפין ולא שאר דברים שבקדרה כאשר באמת לא מצינו בשום מקום ג' חילוקים באיסור דבוק וכ"ל דיש לסמוך עליו ובפרט דמדי דרבנן הוא וי"ל שדם שבחלל הלב הוי דבוק בתולדה ודוק: (לד) ביו"ד רצ"ט. ר"ל דאיתא התם נתערב צמר עם פשתים מביא מין אחר ומערבו עמהם שיתבטל א' מהם משמע שמותר לבטל אכן הט"ז כ' הטעם דודאי לא ניחא לי' בההוא חוט ולשטתי' באו"ח סי' תרכ"ו שהקשה אמאי מותר לבטל סכך פסול ברוב סכך כשר ותירץ או דמיירי קודם יו"ט דעדיין אין שם פסול עליו א"כ אפילו ביו"ט אין כאן שם איסור אלא היושב תחתיו אינו יי"ח ולהב"ח הטעם דדוקא במקום שנהנה אין מבטלין איסור אבל מצות לאו ליהנות נתנו ובשם הלבוש כ' דבמצוה לא גזרינן ע"ש וא"כ בנתערב צמר עם פשתי' הרבה אסור לבטל דהוי דבר חשוב. אכן הלבוש ביו"ד שם תירץ דטעמא דמותר לבטל דקודם שעשה החוטין לית כאן איסור וא"כ אפילו הרבה מותר לבטל: (לה) לאנשים כערכי וכו'. אם כך בארזים מה יענו אזובי קיר קטנה הראשונים כפתחו של אולם ואנו מה אפילו כאצבע בבירה: (לו) סיימתיו. גם אנכי סיימתי בעזהשי"ת יום ב' י"ג אדר התרל"ז פ"ק מאגרוב:

או

מ קיי"ל אין מבטלין איסור לכתחלה ואם ביטל אסור במזיד כבסי' צ"ט ס"ה ביו"ד. ומיהו אי דוקא באיסורי מאכלות או אף בשאר איסורין. [לד] ביו"ד רצ"ט משמע לכאורה מביא מין אחר דמבטלין איסור בשאר איסורין ועט"ז א' כ' דלא ניחא לי' בחוט ההוא ולשיטתי' באו"ח תרכ"ו אות ב' דסכך פסול דוקא קודם יו"ט או דאין שם פסול ולהב"ח דמצוה ולבוש לא גזרינן וא"כ בנתערב צמר עם פשתים הרבה אסור להביא מין אחר ובלבוש ב־ע"ט בי"ד תירץ דקודם שעשה חוטין לית כאן איסור וצ"ע בזה:

מא לענין מין ואינו מינו בטעמא צ"ע אם בשר טמאה וטהורה שוה ועש"ך ק"ז א'. ודגים טהורים וטמאים ברחוק שיהא שוהי ובפריי ליו"ד צ"ח הארכנו בזה ובפתיחה שם:

מב אמר ההדיוט הכותב רשמתי זה [לה] לאנשים כערכי ולפחותי ערך ממני באולי ימצא [לו] סיימתיו בזהשי"ת י"ט טבת התקמ"א פק"ק לבוב מח"ל ותתמתי שמי יוסף מלמד:



(א) **או** הנ"ה. ר"ל לשון הסרה כמו הנה מן המסלה [ש"ב כ'] ור"ל שהסיר השגיאות ופ"ז כ' מדאמר רבא אהא דאמרינן הני' אות אחת חייב שעשה מדלי"ת רי"ש והסיר הנקודה הנוספת בהדלי"ת על הרי"ש ותיקן הספר ולא אמר שהי' חסר אות א' והשלימה או רי"ש ועשאו דל"ת ש"מ הסיר משמע [ותיבת חסר ע"ש הוא ונ"ל חיסר ביו"ד וכ"כ בפירוש ברא"ש יוסף שם] ונ"ל דלא ניחא לי' לרבא לפרש שהשלים אות א' ופי"ז הסיר הטעות כמו כל מגי' שנקרא כן ע"ש זה אפשר דדוקא גבי אהבר הספר שייך לומר שהסיר השגיאות ולא תיקן הכל כי שגיאות מי יבין אבל הי' ס"ת חסר אות א' והשלימה תיקן הכל דלא הוי תו ספר שאינו מוגה ולא שייך בי' לשון הסיר [ועיין רש"י בשלי י"ז לב שמח יטב נהה ורד"ק הוסף ה' ולא ינהה מכה מזור. עוד כ' שם בר"י דמדברי רבא נשמע דכיתר לא שייך אל תשכון וכו' זה המשהה ספר שאינו מוגה וכה"ג להוליא ס"ת לאגרת כיתרות קיי"ל דאין להוליא ע"ש. אמ"ר]: (ב) וכוססת ר"ל מכאן ראי' לפירש"י דהשגן וסימן אינו לשון גבול דהא היס הפסיק אח"כ וכוססת גבולתו משמע דשפורה נסמן דכתיב פקודם אינו לשון גבול ומ"ש ורד"ק הוא ע"ש כי שם כ' שהכל שכין א' ע"ש: (ג) והכל ענף. ר"ל דכין מחשבה וכין שן סלע הוא ענף דשן סלע פשיטא שהוא ענף הסלע כמאה"כ ישעי' ב' ובסעיפי הסלעי' עי' רד"ק וגם המחשב' הוא ענף השכל: (ד) ועפי' שכ"ה. לא ידעתי כוונתו ואפשר ט"ס יש כאן ואין בידי לתקן: (ה) ולעולם וכו'. ר"ל היכי דדחי בלשון לעולם אימא לך הוי מסקנא ואין שוב שום ספק בדבר ע"ש ובכ"י סי' רנ"ז. אכן אין ראי' ברורה משם שכ' שם תירוצים אחרים ע"ש: (ו) חיבר באחרונה. עיין מזה בשה"ג ח"ב מערכת ב' אות נ"א ומערכת כ' אות נ"ן: (ז) תלמידיו היו וכו'. עיין מזה בשה"ג ח"א מערכת י' אות נ"ח ומערכת מ' אות קס"ב ומערכת ת' אות א'. והנה מה שהביא שם ראי' ממ"ש תר"י ומורי הרמב"ן אפשר לומר דתלמודי ר"י למדו אח"כ לפני הרמב"ן שהרי הרשב"א שהי' גדול שהכם למד לפני הרמב"ן ואני מצאתי בת' הרשב"א סי' אלף י"א שכ' למורי החכם הרמב"ן ז"ל ולחכם רבינו יונה ז"ל ע"ש ומשמע מזה דאחשבי' להרמב"ן עפי מהר"י ודוק: (ח) ועב"ח בנשיא. נ"ל ועב"י בנשוי ור"ל דב"י ס"ס ג' כ' על מ"ש בטור ואף אם היה נשוי שהביאו לקיחים מר"י ע"ש: (ט) לקולא. עיין לקמן אות כ"ה. ועמ"ש מזה בעזהש"י בפ"כ ח"ד אות י"ב: (י) כמו דאיתרא. עיין מזה בב"י יו"ד סי' ס"ד ובש"ע שם סי"ד: (יא) הדבר ספק. ועיין בסי' ע"ם ס"ב שכ' בח"ע אבל להרשב"א וכו' ומבואר בב"י דהלכה כהרא"ש ולכתחלה טוב ליזהר כהרשב"א ועמש"ש במ"ז סק"א גם בס"ם פ"א כ' ולהר"י ובב"י פסק כהרשב"א ע"ש: (יב) הרי"ף והרא"ש. הנה קו"ר מאוד ושם איתא בגמרא נפסקו שתיים זה כנגד זה פסולים וה"מ בעתיקתא אבל בחדתא לית לן בה כ"ה גירסת הרי"ף והרמב"ם ומחולקים בפירושה הרי"ף מפרש לה על עור הבתים והרמב"ם מפרש על התפירות ורש"י והרא"ש גרסו וה"מ בחדתא אבל בעתיקתא לא"כ ומפרשו על עור הבתים כהרי"ף והש"ע פסק בש"א כפירוש הרי"ף והרא"ש על עור הבתים וכניר' הרי"ף דבחדתא כשרים ובש"ב פסק גם כפי' הרמב"ם על התפירות ולפ"ז כ"ל שיש כאן ט"ס ונ"ל הרי"ף והרמב"ם בחד גירסא. אכן יש שם יותר חידוש דבטור ורמ"א פסקו כפירוש הרמב"ם וכגירסת הרא"ש אע"פ שלא נמלא מי שכתב כן ודוק: (יג) בין קשור וכו'. ר"ל דבמשנה שבת דף קל"ט ע"ב איתא ספק המלון רא"ת בזמן שהוא קשור ותלוי פוקקין בו ואם לאו אין פוקקין בו וחכ"א בין כך ובין כך פוקקין בו ובגמרא מאי בין כך ובין כך א"ר אבא א"ר כהנא בין קשור בין אינו קשור והוא שמתוקן א"ל ר' ירמי' ולימא מר בין תלוי ובין שאינו

א הגי"ה ב' פירושים ננה [א] או הנה בפריו ליו"ד [בהקדמה] ועיין שבת ע"ה ב' בתידושינו כתבנו מדאמר בק"ד ב' דאמר רבא הגיה מדלית ריש ולא כפשוטו חסר והשלימה ש"מ דהגה חסר משמע יע"ש:

ב סימן עיין מ"נ בשורש סימן ישעי' כ"ח ויהי' פירש ניסמן וסימן גבול אבל מפירש"י ורד"ק משמע נסמן ציון וכתוב [ב] וכוססת גבולתו יע"ש:

ג שורה או שיטה לדעתי שורה בסי"ן שם בישעי' כ"ח חטה שורה בסי"ן וברד"ק מלשון ובמשורה ובמ"נ בשורש שור בסי"ן חטה שורה לשון שררה יראה שהיא מפירש"י באמצע כשר ושעורה וכוססת בחוץ בעברים. שיטה לשון שייט ומשיטה:

ד סעיף במ"נ בשורש סעיף ענף או מחשבה או שן סלע ופירושו חלק מהכל [ג] והכל ענף מחשבה ענף מהשכל ויהי' סעיף ענף מענפי הסימן:

ה רמ"א לא ראה ספר בדק הבית שעשה הב"י אחר הב"י והש"ע חיבר אחר ב"ה ועד"ם תקכ"ו אות (ב') [צ"ל ד'] וי"ל אלו ראה הדר בי':

ו עיין סמ"ע חו"מ סי' כ"ה [ס"ק ט"ז] בשם מהרי"ק כר"ת י"ל נגד רש"י דבתרא הוא [ד] ועסי' שכ"ה ספ"ה ב"ח ומ"א ותו"ש שם ועד"ם בהקדמה הביא דברי מהרי"ק ומהרא"י תלמיד אצל הרב י"ל כבתראי יע"ש

ז הפרש בין ודלמא דיתוי הוא [ה] ולעולם מסקנא הוא עכ"מ ולח"מ בה' שבת פ"ד ה"א:

ח ספר ב"י וכ"מ ספק איזהו [ו] חיבור באחרונה בפ"ז מה' בית הבחירה ה"ט הראה לב"י סי' ג' ועט"ז ג' ה' וכ"פ הראה להיפך:

ט באו"ח סי' ג' ס"ז מלת ל"א ומלת אל"א לצפו"ן ודרום משמע שהוגה אח"כ עפ"י הגהות הב"ח וט"ז לא הגהת הר"ב וצריך לעיין בזה בכ"מ:

י תרי רבינו יונה היו א' אשר חיבר על הרי"ף ושערי תשובה וס' היראה לר"י גירונדי אשר [ז] תלמידיו היו הרמב"ן והרשב"א והטור בסי' ג' מביא דבריו [ח] ועב"ח בנשיא וכדומה. והב' הוא ר"י או"ה הוי אחרון ועיו"ד בהקדמה מ"ש שם:

יא הלכה כרעה א' בסתם ובקס"א סיים וראוי לנהוג כרעת הא' קשה ואם רק ראוי לא הלכה הוי לכתוב י"א וי"א ובקס"ב [עמ"א סק"א] משמע הלכה כשני' עיין פריי שם. וברכה חומר לא תשא עיו"ד בט"ז י"ט ט' י"ל לפסיק [ט] לקולא כריעה ב' יע"ש:

יב הרא"ש עשה חבורו ע"נ לאלף הששי והרע"ב בשנת ר"ק עתיר"ט פ"ט דכלאים מ"ב יע"ש:

יג עב"י או"ח סי' יו"ד רמב"ם ורא"ש ספק אע"ג דרש"י כרא"ש מפירשו אין ללמוד דין יע"ש ועיין רא"ם בחומש וכ"מ בכל ספרי המפורשים ספרי הפסק עיקר והבן:

יד עב"י או"ח כ"ט להר"מ ז"ל אנן בתר בני בבל גררינן לחומרא אבל היכא דרק מנהגא שרי לאקולי לן כבני מערבא [י] כמו דאייתרא וזה להר"מ ז"ל ולא לשאר פוסקים:

טו אע"ג דכ"מ הלכה כריעה א' בסתם היכי שכ' המחבר מלת אב"ל [יא] הדבר ספק עאו"ח ל"ב סס"ו עמ"ש כפריי ט"ז ח':

טז עאו"ח סי' ל"ג [יב] הרי"ף והרא"ש בחד גירסא פסק כן ובפירוש הגירסא פסק כרי"ף שהרי הרא"ש סובר כן אע"פ שהר"ם מפרש פירוש אחר ופסק בס"ב כהרמב"ם ג"כ בתפירות מאחר דלא נמצא חולק עליו בהדיא ותידוש הוא:

יז המחבר בש"ע נזהר במלת בין בין נקיט הפשיט באחרונה זו ואצ"ל זו עסמ"ע חו"מ ע"ב אות זיי"ן ובאו"ח סי' מ"ם ס"א אסור לתלות בין בבתים ובין ברצועות אבל הטור נקיט לא זו אף זו. עיין פרישה בהקדמה לאו"ח. ועמ"ש בש"נ בט"ז בר"ס בפלוגתא נקיט לא זו אף זו ארעת החילק והוא פלא וי"ל [יג] בין קשור יאין קשור ואצ"ל שאין תלוי' אבל סמ"ש בין תלוי ואין תלוי' מוכח כמ"ש. ובשבת קכ"ה וקכ"ו בין כדבין כך בלא וי"ו י"ל אין בין ב' פירש על ובין כי בין כך בין אין קשיר ובין אין תלוי והוי ה' יאצ"ל זו וכלומר בין בין אפילו קשורה א"צ ואצ"ל שא"צ תלוי דליכא למימר לדבריך כמו שאתה מודה בקשור כן לדידן באין קשור ושוין המה דלר"א קשור לא מהני אא"כ תלוי משא"כ בין תלוי ובין אין תלוי בוי"ו שפיר פירושא דמתניתין כמ"ש לדבריך תלוי

תלוי מהני לדידן שאין תלוי כמו תלוי ולא הוי לא זא"ז ולדעתי פלא בתחלה נשמט הוי"ו ובין ואח"כ כתוב הוי"ו כדכתיבנא:

יח עב"ת או"ח[יד] ס"י פ"ו ס"ד הלכ' כבתראי ובמציעי כעין פשרי' יש לפסוק כממוצע ועי"ש [טו] ויחיד נגד רבים נ"ב כבתראי' עמ"ש בפריי ליו"ד:

יט כ"מ ששנה רשב"ג במשנה הלכה כמותו להרא"ש ורי"ף ורמב"ם לאו כללא הוא עב"ת ופרישה או"ח סי' תל"ג [סי"א] ומ"א [טז] ב' בע' ולהב"י משמע דלרי"ף ורמב"ם הלכה כמותו ערשב"ם ב"ב קל"ג ב' שמואל לית לי' הלכה כרשב"ג:

כ עב"ת או"ח ע"ה וא"ר ולמ"ש בי"ד כשכותב הר"ב וי"א ולא כתב וכן נוהגין וכדומה י"ל דמסכים עם המחבר א"ש דברי הב"ח עיין כ"ה:

כא כשכותב המחבר או הר"ב י"א וי"א [יז] בד"ת לחומרא ודרבנן לקולא עש"ך יו"ד רמ"ב אמנם כשכותב להרא"ש כך אב"ל להרשב"א אינו כך וכדומה מרכ' אב"ל והביא סברת הרשב"א באחרונה כהרשב"א עיקר כן למרתי מנ"ץ או"ח ע"ט ס"ב וכ"ה בטור ויפה הוא

כב אי עושין ספק דרבנן לכתחלה וס"ס מחלוקת הפוסקים הרא"ש ור"א ור"ם[יח]עמ"א פ"ג ג' תס"ז ב' וט"ז ע"א נ' ותפ"ט[ה']:

כג מחזור ויטרי חיבר הר"ר שמעי' תלמוד רש"י ז"ל בי"ת או"ח צ"א ס"ד ולשיטתי' [יט] בתוס' שבת יו"ד טרוחותי' למיסר המיינו' ובחידושינו כתבנו בזה:

כד מצינו ומ"מ [כ] בלשון אע"פ [כן] עב"י או"ח צ"ט (שתלי') [שתוי] וברמ"ב פ"ד מה' תפלה הי"ז והבן:

כה שו"ת [כא] פה"ג סימן ס"ו כ' במ"ש באות כ' כ"ז שאין הר"ב כותב וכן עיקר וכדומה באו"ה לכתחלה לאסור ודיעבד

שאינו תלוי והוא שקשור וכו' רש"י בין קשור וכו' כלומר אפילו קשירה לא צריך ופירש דבריו כמ"ש ר"ש ש"ג דק"ל דהוי לא זו אף זו ובין בין צ"ל זו ואצ"ל זו לכן פירש דקאי על דברי ר"א בין קשור דמודית בי' ובין אינו קשור שוין הם ולזה כ' רש"י כלומר אפילו קשירה שאמרת א"צ ועי"ז כ' כאן די"ל בין קשור ואינו קשור הכל פי' בין כך שבמשנה ואצ"ל שאין תלוי זה פי' ובין כך שבמשנה והוי זו ואצ"ל זו ולא נלמד דהיכי דקאי על בר פלוגתי' שייך למתני לא זא"ז אבל ממ"ש הא"כ בין תלוי ובין שאינו תלוי מוכח דהיכי דקאי על בר פלוגתי' שייך למתני לא זא"ז ואח"כ הביא ראי' לדבריו ובשבת קכ"ה וקכ"ו בין כך בין כך [כצ"ל] בלא ו' אין בין בכ' פירש של ובין כך שבמשנה כי בין כך בין אין קשור [כצ"ל] ור"ל בין כך שבמשנה פירושו בין אינו קשור ובין כך היינו אינו תלוי והוי זו ואצ"ל זו וזהו כוונת רש"י שעשה כלומר ור"ל דאפילו קשירה לא צריך הכל פירש בין כך שבמשנה ואצ"ל שאינו תלוי זהו פי' ובין כך שבמשנה דא"א לפרש בין קשור דמודה ר"א דהא לא מודה דתלוי בעי אבל תלוי ובין אינו תלוי בוי"ו הוא פירש בין כך ובין כך שבמשנה והוי לא זא"ז וצ"ל דקאי אדברי ר"א בין תלוי דמודה ובין אין תלוי לדידן ותוכח דהיכי דקאי על בר פלוגתי' שייך למתני לא זו אף זו ועיין באגרת הא' אות י"ט ודוק: (יד) סי' ס"ו. לא מצאתי שם ואפשר יש איזה ט"ס: (טו) ויחיד וכו'. עיין במ"א סי' נ' סק"א ומש"ש: (טז) ב' בע'. ר"ל בסי' ע' ס"ב וע"ע בתוי"ט פ"א דעירובין מ"ז ובש"ך חו"מ סי' קע"א סק"ט ובס' קרבן נתנאל פ"ד דגיטין אות ע"ד ובכללי הש"ס וע"ל אות ל"ו: (יז) בד"ת לחומרא. ובהנהגות או"ה ש"נ אות יו"ד לא כ"כ ע"ש וכבר כתבתי שם בשם הפמ"ג שדבריו דכאן מסתברי' טפי ואפילו נימא שהוא ספק נכון בדעת המחבר יש לנו לילך בדאורייתא לחומרא ובדרבנן לקולא דהוי ספק פלוגתא דרבוותא ואין לנו מכריע וע"ל אות כ"ז. ומ"ש אמנם וכו' עמ"ש לעיל אות ע"ו: (יח) עמ"א פ"ג וכו' הנה בסי' ס"ג יש איבעי דרבינא [נדרים ז' ע"א] הזמינו לביה"כ מהו יש זימון או אין זימון ואת"ל יש זימון יש יד או אין יד ופסק הראב"ד דאין זימון וממילא לא שייך יד והרמב"ם והרא"ש פסקו דיש זימון ובאיבעי דיש יד פסקו יש מפורשים לקולא והרמב"ם פסק דלא יקרא לכתחלה ואם קרא יצא וכן בההוא דסי' ע"א אונן שיש לו מי שיתעסק בצרכי המת ורוצה לקרות ק"ש נחלקו הפוסקים וכן בההוא דסי' תפ"ט לספור ספירה ביה"ש למ"ד דרבנן הוא בזה"ז יש מחלוקת אולם בההוא דסי' תס"ז דאסור למכור לנכרי שמא יחזיר וימכרנו לישראל אע"ג דהוי ס"ס לא מצינו מחלוקת וכ"כ האחרונים ביו"ד סי' כ"ז וס"ס ק"י בפשיטות לכן נלענ"ד לחלק דהיכי דליכא שום ספק והוא רוצה לעשות בספק בדרבנן או היכי דאיכא סד"א והוא רוצה לעשות עוד ספק שיהי' ס"ס ודאי אסור לכ"ע והיינו ההוא דסי' תס"ז וביו"ד שם אבל במקום שיש ספק בלא"ה ובא לשאול אם נתיר לו לעשות דבר דרבנן כיון דאיכא ספק בדבר או לא נתיר בזה נחלקו הפוסקים ואפשר שלא נחלקו אלא היכי שיש לו איזהו קפידא בדבר שרוצה לעשות הספק דרבנן כגון ההוא דסי' ע"א שרוצה לקרות ק"ש וכן ההוא דסי' ס"ג שבאנו לאסור לו הבית מלקרות בו ק"ש והוי כעין פסידא וכן בההוא דסי' תפ"ט דאיכא קפידא משום תמימות וכמ"ש הר"ן הביאו הט"ז שם אבל היכי דליכא קפידא בדבר מודו דטוב לעשות בגוונא דליכא ספק. והסכמת הש"ע בסי' ס"ג כהרמב"ם וכן פסק הט"ז בההוא דסי' ע"א וסי' תפ"ט ודעת הפר"ח בההוא דסי' ס"ג כהי"מ דעושין סד"ר לכתחלה וכ"פ באיבעי קמייתא דאין זימון כהראב"ד והפמ"ג שם כ' בגם דעת הרא"ש כהי"מ ולענ"ד שאין ראייה בפר"ח מוכרחת והנה הפר"ח הביא ראי' מדלא קאמר בנדרים דף ז' דרבינא מספקא בתרויהו וצ"ל למימר דאיבעי דיש יד הוא באת"ל דיש זימון אע"כ אי מספקינן אי יש זימון או לא הוי נקטינן לקולא ולא הוי שייך למיבעי אי יש יד ע"ש אולם יש לדחות דלדעת הרמב"ם דאת"ל פשיטותא הוא דמדקאמר הש"ס את"ל הוי ידעו שכן הוא עיקר הדין א"כ ע"כ קאמר את"ל להשמיענו פשיטותו דאפילו בדיעבד לא יצא וכן כ' בא"א שם ולמאן דלא ס"ל את"ל פשיטותא הוא א"כ הוי את"ל כמו ספק וכמו אם תמצא כן והיינו דר"ל דאפשר לומר כן והוי ממש דבתרווייהו מספקא. גם מ"ש הפמ"ג שם להוכיח שדעת הרא"ש כהי"מ בהך דיש יד דא"כ מנ"ל להוכיח מרב חסדא לאיסור בהך דיש זימון מדלא קאמר אלא כנגדה משמע בתוכה אסור ומנ"ל דלמא בתוכה מספקא לרבינא [וקושיית הפר"ח] אע"כ אי הוי מספקא לא הוי שייך להשמיענו התירה כנגדה שגם בתוכ' הי' מותר תמהני כיון דבש"ס ברכות דף כ"ו ע"א קאמר הכא דאמר רב חסדא עומד אדם כנגד ביה"כ ומתפלל והא מיבעי לי' לרבינא ולא ניחא לי' לומר דרבינא מיבעי לי' מה דפשיט לי' לרב חסדא בפירוש א"כ כיון דיש להוכיח מרב חסדא לאיסור אכתי קשה מה מבעי לי' לרבינא אע"כ רבינא מספק' לי' אי כנגדו דקאמר ר"ח הוא דוקא ובנוה אסור או ה"ה בנוה [דר"ח קדי' מרבינ' כנודע] ור"ח ודאי לא מספקא לי' מדלא מבעי לה [וטמ"ש שם המ"א סק"ה להמרדכי ומש"ש בטז"ס"י סיף הסי'] ועי"ז כ' הרא"ש דאפ"ג דבגמ' לא"פשיט לה מ"מ מל' ר"ח דקאמר כנגד ביה"כ משמע ספי דוקא וזה נלפנ"ד ברור כוונ' הרא"ש [וטמ"ש בסי' פ"ג שם] וע"כ נלפנ"ד דאין הכרעת הפר"ח מוכרע' נגד הש"ע והט"ז וכ"מ סתימת המ"א ודוק. ובסי' י' ס"ק י"א גבי נגד שיש ספק אי חייב בציצי' או לא כ' המ"א שחייב בציצי' מספק ואין יוצאין בו בשבת אפילו לכרמלית דרשיר ועשות סד"ר לכתחל' ובא"ר סק"י כ' וז"ל וצ"ל דהכא לא גזרו רבנן עכ"ל ולכאורה היינו כמי שיש ספק ובא לשאול אם יעשה דבר דרבנן וא"כ יש לתמוה על הא"ר כיון שלא ערעור בההוא דסי' ע"א וסי' פ"ג וסי' תפ"ט אמאי חולק כאן על המ"א וצ"ל וס"ל להא"ר דדוקא היכי דלא שייך לומר דלספקא לא גזרו רבנן כגון בההוא דסי' ע"א דהספק הוא אם גזרו רבנן בכה"ג וכן בההוא דסי' תפ"ט דמ"מ הוא לא שייך לומר שתקנו לספור בספק חשכה אבל בכרמלית שייך לומר דאספק מצוה לא גזרו רבנן ודוק: (יט) בתוס' שבת. ר"ל דמחזור ויטרי שכתבו התוס' בשבת דף י' ע"א ד"ה טירוחותי' בשמו דאסור לתפלה משום לבו רואה את הערוה דמשמע דבל לק"ש מותר לדעת רש"י אזיל בפסק לבו רואה את הערוה מותר לק"ש ועיין בסי' ע"ד בטור ובשה"ג ח"ב מערכה מ' אות פ"א: (כ) בלשון אעפ"כ וכו'. כצ"ל ור"ל דבטור שם כ' בשתוי כל שיכול לדבר בפני המלך ומ"מ לכתחלה לא יתפלל והקשה הב"י הא כבר כ' לעיל דשתוי לא יתפלל לכתחלה ומאי ומ"מ ותירץ דהאי ומ"מ ר"ל אעפ"י שיכול לדבר בפני המלך ובלשון הרמב"ם פ"ד מה' תפלה הי"ז שכ' לשון אעפ"כ ע"ש: (כא) פה"ג סי'. צ"ל עה"ג ור"ל דמדברי העה"ג שם

משמע

משמע דלא כמ"ש לעיל אות כ': (כב) וביו"ד וכו'. לפנינו ביו"ד שם איתא י"א מי שמתיר ויש מי שאוסר ע"ש ועיין בהנהגות או"ה ס"ג אות י': (כג) עסי' קצ"ח. ומדברי המ"א שם משמע דספקא הוי ע"ש: (כד) היכא דב' וכו'. ר"ל דשם יש תירוץ א' דרצפת אבנים הי' קמי' דרב ולכן לא נפל על פניו אפילו בלא פישוט ידים ורגלים דמדרבנן אסור ואב"א דרב פישוט ידים ורגלים הוי עביד הא אי לאו הכי גם מדרבנן מותר ואבע"א דאדם חשוב לעולם אינו נופל על פניו ולפ"ז אפשר לא הי' שם רצפת אבנים כלל ואין הוכרח היכי דאיכא רצפת אבנים אי אסור מדרבנן בלי פישוט ידים ורגלים או לא ופסק הרמב"ם כל"ק דמדרבנן אסור וכו' הלח"מ דטעמא דלא פסק כאבע"א משום דמשמע דאב"א הב' בא לסתור אב"א הא' וקיי"ל כל"ק ע"ש ונ"ל דדוקא התם דלאב"א הב' אין הוכרע בדבר כלל אבל היכי שיש איזהו הוכרע מאב"א הב' קיי"ל כוותי' ודוק: (כה) להב"י וכו'. בב"י לא מצאתי שום משמעות אלא הב"ח כ"כ ואפשר צ"ל להב"ח ובדברי מהרי"ן חביב שהביא הב"י אפשר לפרש דהטור לא הכריע ע"ש: ומ"ש דבעל המנהיג וכו'. עיין שד"ג ח"ב מערכת מ' אות קל"ט: (כו) בעיא וכו'. עיין מזה בתקפו כהן מסי' מ"ג והלאה ובאחרונים שם ועיין במגרת הא' אות ט': (כז) תוס' נדה. לא מצאתי שם ואפשר ט"ס הוא: (כח) ועמ"א. ועיין מזה בתוי"ט פ"ג דכלים מ"ב ד"ה ר"מ ובתוס' חדשים שם: (כט) ועסי' רי"א ס"א וב'. הנה שם ס"א איתא דעה א' דעת הרא"ש דבאין ברכותיהן שוות איזהו שירצה יקדים אפילו הב' חביב עליו לעולם וי"א והוא דעת הסמ"ק דיקדים החביב וגם"כ כ' דלהרמב"ם לעולם יקדים החביב וכו' כמ"ז שם דאע"ג דסברת הסמ"ק כ' בלשון וי"א מ"מ לא כתב גם"כ ולהרמב"ם ודעתו כסמ"ק בזה דחביב עדיף לכן לא נדחה דעת סמ"ק ע"ש ולא הבינותי דאע"ג דלהרמב"ם חביב עדיף מ"מ לא ס"ל דהיינו חביב עתה והרא"ש דס"ל דחביב אינו עדיף היינו חביב ברוב פעמים אלא חביב עתה ועולה דעת הרמב"ם כהרא"ש בזה ע"ש ואפשר כיון דמ"מ דעת הרמב"ם דחביב עדיף מצרפין לזה פירש הרא"ש וסמ"ק דהיינו חביב ברוב פעמים ולא נדחה דעת הסמ"ק דס"ל דחביב עדיף לפירושו ודוק ול"ע. ובעיקר הדברים לא הבינותי דאין מסקנא דאות כ"ט ראי' ללשון המחבר דבלשון הטור שדרכו להביא דעת הפוסקים ולהכריע אח"כ גם מביא מתחלה דעת המנהיג שייך לומר שכ' והרמב"ם ז"ל כ' כמש"נ על בעל המנהיג כמ"ש הב"ח משא"כ בלשון המחבר שאין דרכו בכ"מ לפלפל גם לא הביא מתחלה שם דעה ראשונה אלא סתם לא שייך לומר כמש"נ ול"ע. ועמ"ש מזה בכ"כ ח"ד אות י"ב ולעיל אות ט"ו: (ל) דלא פליגי. עיין א"ר שם ס"ק ל"ז מזה: (לא) ובתפ"ו לי. כנ"ל ור"ל דהמ"א שם סק"א הביא בשם הלבוש דבאלו הארצות אין אוכלין לי ולא הביא מדברי הטור שכ' דאשכנז מקו' שכתבו שלא לאכול לי' די"ל אשכנז דוקא לכן הביא בשם הלבוש דמפורש כל ארצות האלו. ולכאורה משמע מכאן דאע"פ שכ' אשכנז ולא בני אשכנז י"ל אשכנז דוקא ודלא כמ"ש מתחלה ונ"ל כיון דלפעמים אפשר לומר כן היכי שיש הוכחה עדיף לי' להמ"א להביא מלשון הלבוש שהוא מפורש וכ"כ מדברי הא"ח שם ע"ש. או אפשר דאע"ג דבלשון הרב כולם בכלל בלשון הטור י"ל אשכנז דוקא: (לב) ש"ך ו'. והוא בש"ך בקיצור הנהגות או"ה אות ו': (לג) דיעבד כו'. שם בתו"ס ובתוס' עירובין דף מ"ו ע"ב ד"ה רב אסי מבואר דלכתחלה עבדינן כן ואי בעי למיעבד כאידך אין גוערין ולדעת רש"י לא מורינן כן אלא דאי עביד הכי לא מהדרינן ומ"מ במ"ש שם לא הביא אלא דעת התו' ומשמע דגם כאן נ"ל כן כסמ"ג ול"ע. נ"ל עיני והביטה נפלאות מתורתך:

ודיעבד או שעת הדחק שרי. ברכה שכותב וי"א שאין לברך י"ל לקולא חומר לא תשא וכשכותב י"א לברך פשיטא שאין לברך [ע"ל אות י"א] ונ"מ אם אפשר לשמוע מאחר ולכוין לצאת. וממון י"ל קים לי וצ"ע:

כו כ"מ שכתב המחבר יש מי שאומר ולא הביא חולק כן הלכה אף לקולא ועמ"א תפ"ו כזית חצי ביצה רק לחומרא כדמוכח בשס"ת היינו היכא דיש הוכחה הא לא"ה כן הלכה אף לקולא:

כז היכא שכתב יש מי שאוסר ויש מתירין לכאורה רבים הם ועיין או"ח סי' קנ"ג [ס"י] י"א דמותר ויש מי שאוסר (כב) וביו"ד רפ"ב ס"ח להיפך יע"ש ועא"ר קנ"ג כ"ב ועיין פרי' ה"פ (כג) עסי' קע"ח ס"ה ופרי' שם משמע י"א וי"א עיקר כדעה ב': **כח** ברמ"מ פ"ו מעכו"ם ה"ו ולח"מ דקיי"ל כאבע"א (כד) היכא דב' אבע"א כל"ק יע"ש: **כט** המעיין באו"ח קמ"ב בב"י ימצא מחלוקת בב"י וב"ח ותה"ד בכתביו קפ"א (כה) להב"י מדכתב הטור והרמב"ם בווי"ו פוסק כרמב"ם ווי"ו במקום אבל. וממהרי"ן חביב ותה"ד שם משמע דהטור פסק כבעל המנהיג והפרש יש בין אב"ל הרמב"ם דעתו ובין ווי"ו והבן זה. ובכתביו משמע דבעל המנהיג הוא הראב"י וראב"י משמע הוא אבי העזרי עאו"ח קי"ד ב"ח ס"ט: **ל** בישי"ש ב"ק פ"ב סי' ה' (כו) בעיא דלא נפשטה ונאמר תיק"ו עד יבא משיח ב"ב אמן לא מהני תפיס'. אבל היכא דלא נא' תיקו יש רשות עתה לפשוט ומהני תפיס'. תיובת' אין רשות לפרוק. וקושיא יש רשות לפרוק. ורשב"ם פי' תיובת' ממשני' וקושי' מאמוראי' ואנן קיי"ל כרא"ש ור"י דלא כרשב"ם יע"ש ויראה ס"ם בעי' בלא תיקו או סד"ר לקולא לא אמרינן דהוי חסרון חכמה אף שלא נאמר תיקו ועבי"ק י"ט א' ר"א בר מטל כו' תיקו ברמ"ם פ"ב מנזקי ממון (ומ"מ) [צ"ל ותוי"ם] ש"צ בזה:

לא בלחם סתרים להר"ש אלגזי בכללים כלל א' כי אמרינן ה"א ור"י וכדומה הלכה כפלוני מידי דשייך האידנא לא בקדשים וטהרות ואסנם מה דנ"מ מקדשים וטהרות בזה"ז עיין לחם חמודות סיבר דכי איתשיל לטהרות תו ליתא לכללא ולחם סתרים סיבר הואיל ונ"מ בזה"ז איתא לכללא עיין [כז] תוס' נדה י"ב חברייא מרכן [כח] ועמ"א רי"ח ג':

לב מצינו מלת או בפוסקים בלשון אם כמו בכתיב אי נודע כו' ער"מ פ"ג מה' ברכות [ה"ח] וב"י (אות קמ"ח) [צ"ל או"ח קס"ח]: **לג** ת"ק וחכמים י"א ת"ק עדיף וי"א חכמים עדיף רק היכא דחכמים נזכרו אחר כמה משניות אז הוי ת"ק סתם משנה ערא"ש פסחים נ"ד ומ"א קפ"ח ה' ופרי' שם יע"ש:

לד כבר כתבנו הלכה כדעה א' בסתם וי"א הלכה כסתם ולברכה י"ל לקולא כי"א עמ"ש בפרי' רע"א בט"ז ד' ועב"ח ס"ו ורס"ח ס"ג והיכא שכ' שם החולק והרמב"ם כ' י"ל דהוי כמו אבל הרמב"ם והלכה י"ל כדעה ב' כמש"ל [באות כ"ט]. ועסי' שי"ו ס"ח ולהרמב"ם ובשל"ד סכ"ז והרמב"ם במשאצ"ל ובקע"ט ס"א אבל לרבינו יונה והר"ן וצ"ע אי שוים המה [כט] ועסי' רי"א ס"א וב' ובט"ז א' ופרי' שם ושם חידוש די"א דבס"א כיון דלהרמב"ם כ"ה גם י"א לא נדחה יע"ש: **לה** מלת שמא בפוסקים לקולא שמא חוץ לחומה כו' עסי' רמ"ז מ"א ג' ופרי' וברמ"ם פ"ו מה' שבת ה"כ השולח אגרת יע"ש:

לו בשו"ת משאת משה תאו"ח סי' ז' י"ד ע"ג הלכה כרשב"ג אף דברייתא מחלוקת וגם דוקא בססתבר טעמי' ער"מ פ"ז פרה [הי"א] ופ"ט טומאת מת [ה"ה ועי"ש בכ"מ ועי"ל אות י"ט]:

לז ביו"ד צידדנו בתה"ד אי כתבים באחרונה חיבר עב"י או"ח רס"ג תה"ד עקר יותר מכתביו ובט"ז שם ב' פסק כמ"ש בכתביו וי"ל דסיבר [ל] דלא פליגי עיין פרישה:

לח באו"ח רנ"ה בט"ז ב' לכאורה י"ל בין הר"מ וטור הא דכל אימתי ובד"א לפרש הא לא"ה חולק ולטור אין הוכחה יע"ש:

לט הרב שכותב והמנהג באשכנז י"ל ה"ה פולין פיהם וליטא ורייסין ומערין וכדומה רק היכא שכ' בני אשכנז או שיש הוכחה עסי' תקמ"ז בט"ז ומ"א שם [לא] ובתע"ו צלי במ"א א' בטור אין ראי' יע"ש ועשו"ת מ"ב ע"ב: **מ** חידוש בש"ך י"ד מ"ו אות י"ד (ס"ו) [רי"ו] וט"ז ורא"ש אין הכרעתם מכרעת דנמשכים תמיד לדברי הרא"ש (יעאו"ח) [ועיו"ד] רפ"ו כ"ג מ"מ ספק הוי ובשס"ו מ"א ו' כתבנו מזה וביו"ד רמ"ב [לב] ש"ך ו' הרב והתלמיד מונין שנים צ"ל לבד מהרי"ו וט"ז שנמשכים תמיד כו' והבן. ועתו"ש שם: **מא** רגיל המוזכר בפוסקים היינו תרי זימני ש"ך יו"ד רכ"ו י"א ועתוי"ש או"ח שס"ז שס"ח: **מב** עתוי"ש שכ"ח כ"א בשם תוס' עירובין נראין דברי פלוני [לג] דיעבד אין גוערין בו. ודברת ב"ם והם קילורין לעינים:

דף א' ע"א שורה מ"ג שכוונתם צ"ל שכוונתו. ע"ב שורה נ' א"כ צ"ל א"כ. ע"ד שורה ד' כמולין צ"ל וכמולין. ש"י כהא מודה צ"ל כהא אימא מודה. ש"ל אגא צ"ל אנא. דף ב' ע"א שורה י"א כדבריהם צ"ל ע"ש כדבריהם. שורה כ"ב וכן צ"ל לכן. דף ד' ע"א שורה ל"ד דאם לא הקיף תיבת "לא, מיותר. שורה מ' שום צ"ל שם. שורה מו יין דתני צ"ל יין מבואר דתני. ע"ב שורה ט"ו אחזקה ולא צ"ל אחזקה קמייתא משא"כ למיתה והכית כל"ש וככר כתבנו מזה בס' ג"ו וש"ה דאוקי מלתא אחזקה ולא. ע"ג שורה י"ד רש"י יבמות צ"ל רש"י ר"ש יבמות. ע"ד שורה ט"ו ויליף צ"ל לילף. שורה כ"ב תקפ"א צ"ל תקפ"ה. שורה ס"א קום צ"ל קיום. דף ה' ע"א שורה כ"ו מח"כ צ"ל מיחייב. סוף אות קטן כ"ט. ועיין בס' ברוך טעם אריכות בזה. ע"ד שורה ט"ו דהק' צ"ל דה"ק. שורה י"ט זה צ"ל בזה. שורה כ"ד אנשה צ"ל הפשה. דף ו' ע"ג שורה ל"ד דשבור צ"ל דכור. דף ז' ע"ד שורה ל"א דמדרבנן צ"ל דמרבינן. דף ח' ע"א שורה כ"ב ותושב צ"ל תושב. שורה ל"ה דף ש"כ צ"ל דף ש"ד. ע"ג שורה נ' לפלות צ"ל ולפלות. ע"ד שורה כ' חרים של שביעית צ"ל חרים וקציר של שביעית. דף ט' ע"א שורה כ"ב לאות כ"ד צ"ל ועיין תיבת גמא פ' אליה אות כ'. שורה כ"ג יר"ל צ"ל וש"ל. ע"ד שורה כ"ד לזה צ"ל וזה. שורה כ"ו הרי צ"ל טרי. דף יו"ד ע"א שורה ו' ככי' צ"ל כסי'. שורה י"ט לאות ס' צ"ל ועיין תיבת גמא פ' כשא אות ד'. שורה ל"ה וכמ"ש צ"ל ומכ"ש. שורה כ"ד ולכן צ"ל לכן. ע"ב שורה י"א דכאלין וכפשטים צ"ל דכאילין [דף ק"ח ע"א] וכפשטים [דף מ"ד ע"ב]. שורה ל"ה כפשטים שבת צ"ל כפשיטות עונג שבת. שורה מ"א ים צ"ל שים. ע"ג שורה י"א אסמכתא צ"ל אסמכתות. ע"ד שורה ל"ה לי' צ"ל לי. ע"ד שורה ל"ה לסוף לות ע"ב צ"ל ועיין בתיבת גמא ר"פ חיי. דף י"א ע"א שורה כ"ו דוקדשתם צ"ל דוקדשתו. שורה ל"א השום' צ"ל השו"י. שורה ל"ג חל"ג צ"ל חל"ו. שורה מ"א כן צ"ל כל. דף י"ב ע"א שורה ו' כת' צ"ל כתשובה. שורה ש"ב עשיתו צ"ל עשייתן. ע"ג שורה ל"ד שפקו צ"ל ספקן. שורה ל"ו לה צ"ל לו. שורה מ"א להרמב"ם צ"ל והרמב"ם. שורה כ"ג מדרבנן צ"ל מדרבנן. שורה ש' ראיות צ"ל ראי'. דף י"ג ע"ד שורה ס"א מ"ד צ"ל ח"ה. דף י"ד ע"ב שורה יו"ד פ"ב צ"ל פ"ק. ע"ד שורה כ"ג בדף כ"ג צ"ל בדף כ"ו. דף ט"ו ע"ד שורה ל"ד חד ש"ל מיותר. שורה מ"א כ"ש ר"פ צ"ל כתבו הר"ש. דף ט"ז ע"א שורה ל"ו כהנה צ"ל כהנא. שורה ל"ה דעת צ"ל דעתו. ע"ב שורה כו ממאמרם צ"ל ממאמרם. ע"ד שורה כג חומיר צ"ל חומר. שורה כד רימר צ"ל יותר. שורה כה ואסיקנא צ"ל דאשוכה. דף י"ז ע"ד שורה ש"ב כמ"ש צ"ל כמ"ש. דף י"ח ע"א שורה ל' חבל צ"ל שבל. ע"ב שורה ה' כבשה צ"ל בזה בטה. דף י"ט ע"ד שורה לז כדעבד צ"ל כדיעבד. דף כ' ע"א שורה ט"ו מלקית צ"ל מלקות. ע"ד שורה טז היא צ"ל הוא. שורה כח ואגל צ"ל ואג"ל. שורה מד הנאה שלימוד צ"ל הנאה אלא הנאת הלימוד. שורה מח דכשמותר צ"ל דכשמותר. שורה שב כלים צ"ל כלום. דף כ"א ע"א שורה לא דוטק צ"ל דוחק. שורה מא חולין צ"ל דף קל"א ע"א. שורה ש' ואגל צ"ל ואג"ל. ע"ד שורה ז שק"ד צ"ל קש"ד. שורה לב נקברו צ"ל יקברו. דף כ"ב ע"א שורה לז שנקרא צ"ל שיקרא. שורה מא לו צ"ל לי. ע"ב שורה כז נשים חייבות מדרבנן מיותר. ע"ג שורה כב בדף ע"ו צ"ל כ"ו. שורה כז מדרבנן צ"ל מברכין. דף כ"ג ע"א שורה מד בידם צ"ל בידים. ע"ד שורה נג אחד צ"ל ומר.

דף כ"ד ע"ג שורה לה לומר ששלן צ"ל לומר כן וצ"ל דש"ל דנבי ציצית לא שייך כלל לומר ששלן. ע"ד שורה א ס' ש"ו צ"ל ס' יו"ד ש"ו. שורה כא שכתב בשם צ"ל שכתב בשם הרא"ה בשם. שורה כג בזימני' צ"ל רזימני'. דף כ"ה ע"ג שורה ח הרא"ש צ"ל הרא"מ. ע"ד שורה כט הש"ס צ"ל הש"ע. דף כ"ו ע"א שורה מח אות קל"ג חמש ציצית צריך לציין אז נר"י. שורה נג דתם לין דחייב צ"ל דכתפילין חייב. ע"ב שורה כ או צ"ל אי. ע"ג שורה לב כאו"ה צ"ל כאו"ח. ע"ד שורה ט נקרא צ"ל וקרא. שורה י"ד נקרא צ"ל וקרא. שורה י"ז נשצו צ"ל ישצו. דף כ"ז ע"ג שורה כו מפורשים צ"ל מפורשים בזה. שורה מט במחן א' צ"ל מתן א'. לסוף או"ק קמ"ו וע"ע מזה בפתיחה לה' נש"י ומש"ש

דף כ"ח ע"א שורה נג לי' צ"ל לי. ע"ב שורה יז ומברכין צ"ל ומברכה

חלק שני

דף כ"ט ע"א שורה ל פ"א צ"ל ה"א. ע"ב שורה יט מ"ש צ"ל מ"א. ע"ד שורה י וזה הרי צ"ל וזה וזה הרי. שורה יב והכ"מ צ"ל הכ"מ. שורה מג שממנו דין צ"ל שממנו מקור דין. שורה נכ ואגל צ"ל ואג"ל. דף ל' ע"א שורה כ"ב דמתסחן צ"ל דמתניתין. שורה כ שא"א צ"ל שא"ש. שורה כה וכמ"ש צ"ל וכ"ש. ע"ג שורה ו שנתחרש צ"ל נתחרש. ע"ד שורה ח והאלם צ"ל והאיום. שורה לד והאילם צ"ל והאיום. שורה לא דדקיק צ"ל מדקדוק. שורה מג כתיבת צ"ל כתיבת. דף ל"א ע"א שורה לו אנים צ"ל חנים. ע"ד שורה ם אדאורייתא צ"ל מדאורייתא. דף ל"ב ע"א שורה כז הות נ"כ צ"ל היא נ"כ. שורה לז בש"ם צ"ל בסי'. שורה מב כני צ"ל בנו. שורה שא שהביא צ"ל הביא. ע"ג שורה כב לפניו ויודע צ"ל לפניו [ויודע לשמור תפילין] ויודע. דף ל"ג ע"א שורה כח שנותיו צ"ל שנותיה. שורה לג נקרי צ"ל וקרי. שורה מט ש"א של תיבה שכתבתי מיותר. דף ל"ד ע"א שורה ז דברי צ"ל כברי. שורה לז לעכו"ם צ"ל העכו"ם. שורה מ"א מקרי צ"ל מברי. ע"ג שורה טז פ"ב צ"ל ע"א. דף ל"ה ע"ג שורה יג בזה צ"ל בזה א"ה. שורה ע"ז וג"ש וכו' קידושיו צ"ל יג"ש וכו' קידושין. דף ל"ו ע"ד שורה מ"ו דעוכשין צ"ל דעושין. שורה כ' שפולות ולריך צ"ל שפולות שוות ולריך. שורה כ"ב שברא צ"ל מקרא. דף ל"ז ע"א שורה מז ומב"ב צ"ל ומבכ"י. ע"ד שורה טז אנשים צ"ל האנשים. שורה כט רא"א צ"ל רע"א. שורה לב כול צ"ל יכול. שורה לג תק"ד צ"ל שק"ד. שורה לז קכו צ"ל קבלו. שורה ל"ט י"ג צ"ל וג'. שורה כ"ב דרבנן וגם צ"ל דרבנן דהמלוה דרבנן וגם. דרבנן צ"ל מדרבנן. שורה נה אלא מ"מ צ"ל אלא בזית מ"מ. שורה שא מוכבך צ"ל מוכח. דף ל"ח ע"א שורה יד ערבות צ"ל ערבית. ע"ד שורה ה ע"א דכ"ע צ"ל ע"א ד"ה דכ"ע. שורה כו אכן וכו' עד סוף האות הוא מיותר וכפול באות נ"ט. דף ל"ט ע"א שורה כ ע"א צ"ל ע"ב. שורה מם אינו צ"ל אין. ע"ב שורה ה מלוה צ"ל מלות. שורה ז מלוה צ"ל מלות. שורה כ"א עבר צ"ל עבד. ע"ד שורה כ"ד א' צ"ל זו. דף מ' ע"א שורה ל סיטה צ"ל סוטה. ע"ב שורה כה עי"ז צ"ל ס"ז. ע"ד שורה יח קשייתם צ"ל קושייתו. דף מ"א ע"א שורה כה כשמנדלה צ"ל כשנגדלה. ע"ב שורה לא מעכו"ם צ"ל ומכו"ם. דף מ"ב ע"א שורה ח וכן צ"ל ולכן. שורה לא כפירושו צ"ל כפירוש. דף מ"ג ע"א שורה כב דש"ל יבדוק צ"ל דש"ל דלא יבדוק. שורה לד ונא צ"ל לא. שורה מח ומשאי צ"ל ומשני. שורה נד דף פ"א צ"ל דף פ"ז. שורה כז ש"ק כו' צ"ל ש"ק י"ט כתב. ע"ג שורה שו וכ"ש שם ל"ד צ"ל וכ"ש שם ש"ד. שורה כה רש"מ צ"ל רש"א.

חלק ג

דף מ"ד ע"א שורה כ [ואפילו הגיון הוא מיותר והגיון הראשון הוא כשורה לא על] וממ"ש. ע"ג שורה י"ג ש"ג צ"ל שי' ג'. שורה כב ה"ה צ"ל ד"ה. ע"ד שורה לש ועתה צ"ל ועשה. דף מ"ה ע"א שורה כ' כלב למ"ד צ"ל כלב אכן למ"ד. ע"ד שורה ה דכוותה צ"ל דכוותם. שורה יז עשה צ"ל עשרה. שורה מח ותי' צ"ל יהי'. שורה נב קו"א' בברכותי צ"ל קורא בברכותי'. שורה שא ספק צ"ל ספק. דף מ"ו ע"א שורה כ רבותיו צ"ל רבותינו. ע"ג שורה כב ליסתר צ"ל ליתסר. שורה נב מ"ה צ"ל מה'. שורה נו עכ"ל השני מיותר. ע"ד שורה ד למלות צ"ל ומלות. שורה כ ל"ט צ"ל י"ט. שורה כא ה"ה פד תיבת צ"ל מיותר. דף מ"ז ע"א שורה יג שתם צ"ל סתם. ע"ב שורה יט ועל עד יצא בשכ"א מיותר. שורה מ"ז ח"א א"ק צ"ל ח"א כדיני כ"א א"ק. ע"ד שורה ו היא וכ"כ צ"ל היא לדידיה וכ"כ. שורה כא הר"ש צ"ל הרא"ש. דף מ"ח ע"א שורה כג מכוים צ"ל מכוין. שורה כה דדאמר צ"ל דאמר. שורה מג ש"ע צ"ל ר"ש. ע"ב שורה ה קנ"ג צ"ל שק"ג. שורה יז בראשונים בזה צ"ל בראשונים שיחלקו בזה. ע"ג שורה כט דקמ"ל צ"ל דקיי"ל. שורה מב

לוח הטעות

שספר אח"כ צ"ל שספר כפיו וגם אפילו הי' בירך כפיו סתם ומתכוין לצאת בה כיון שלא יצא בהספירה מה מועיל ברכה זו לצאת שיספור אח"כ. ע"ד שורה כ למ"ד צ"ל כמ"ד. שורה כט לכן צ"ל וכן. שורה נג י"ד צ"ל י"ב. שורה נד הפוסקים דילא צ"ל הפוסקים ויכול לברך וע"ש בארוכות אבל נתכוין לומר התיבות ולא לשם קריאה אלא לבני' כנלפע"ד דהסכמת רוב הפוסקים דילא.

דף מט ע"א שורה כב שצודה ואגב צ"ל שצידה ורבה הורה לשם הדין דאין קידוש אלא במקום שצודה ואגב. ע"ב שור' לא דהאונס צ"ל דהאנס. שור' לז או לסטי' צ"ל אן דכשאוהו עכו"ם או לסטים. ע"ג שורה כ"ד דלפנין עד שורה כ"ה דאע"ג מיותר. ע"ד שורה י"ג נימאד כאן צ"ל נימא דכאן. שורה יד לאנק צ"ל לאנך. שורה מב אסורי צ"ל אסיתי. דף נ ע"א שורה ה הנוונה צ"ל הגונה. שורה ס לשיסת צ"ל לשיטת. שורה לב בריי"ש צ"ל בריש. שורה נה דכרכנן צ"ל דבדרבנן. שורה כ"ג תדדע צ"ל. ע"ב שורה יג ופנים צ"ל ובפנים. ע"ד שורה כה לבוחורה לבחורה. שורה לא דלפת צ"ל דלרפת. שורה לז והנכון. אתה שמדינה צ"ל וה"ב כיון. ואינה מבינה. שורה מב כתבוה צ"ל כתבו בר"י. דף נא ע"א שורה יג הרמ"א הוא מיותר. שורה יד וכו' צ"ל וכ"ב. שורה כה לדהדיא צ"ל להדיא. שורה כז וכ' מ"פ צ"ל ומ"א ועיין. ע"ב שורה ה מלוו צ"ל מלוי. שאינו צ"ל שאינו. ע"ד שורה מב אסבר לדעתו צ"ל אסבר לומר לדעתו. דף נב ע"א שורה כו בכל צ"ל בכלל. שורה לט דסליג צ"ל דפליג. ע"ד שורה נה רפ"א וכו' ק"ש צ"ל רפ"ה וכו' קש.

דף נג ע"א שורה ס בסוכה צ"ל בסכנה. ע"ד שורה י' שיקדש צ"ל שקידש. שורה יז אחרים צ"ל אורחים. שורה יח בקידוש צ"ל הקידוש. שורה כח תפלתן צ"ל תפלתו. שורה נה ויש דיעבד צ"ל ויש לומר דיעבד. שורה סא כלפנ"ד צ"ל ולפנ"ד.

דף נד ע"א שורה י"ז שלחן כ"ל צ"ל שלחן ואי בשכח אכום שאינו יכול לשכני' השלחן וא"י לאכול בלא שלחן כ"ל. שורה לט ע"ב ובבכורו' צ"ל ע"ב ובמנחות דף כ"ד ע"ב ובבכורות. שורה נט ותנחם צ"ל ינחם. שורה סא ו' צ"ל י'. ע"ב שורה יב הליכון צ"ל הליון. ע"ג שורה טו העידנא צ"ל האידנא. ע"ד שורה לט מחוייבי מלקות צ"ל מחוייבי מיתות ב"ד ומחוייבי מלקות. שורה מ שעשו צ"ל שיעשו. שורה נד עונשו הן צ"ל עונשו הן עונש מלקות הן. שורה נט וכפר צ"ל יכפר. דף נה ע"א שורה ז' בכ"ד צ"ל בב"ד. שורה כב וכוונתם צ"ל וכוונתו. שורה מב הלח"מ וכ"מ צ"ל הלח"מ וכ"מ מדברי הכ"מ וכ"מ. ע"ד שורה ג' יעשו צ"ל ועשו.

דף נו ע"א שורה ז' עיי צ"ל ע"ז. שורה ס"ב המקבל צ"ל התקבל ע"ב שורה לה חלקן צ"ל חלקו. ע"ד שורה לא ואפשר צ"ל ואפ"ה. דף נז ע"ב שורה מא והאחרים צ"ל והאחרים. ע"ד שורה לא לזה המשלח צ"ל לזה אלא המשלח. שורה לד א צ"ל או. שורה נח שיכני צ"ל שיכנס. דף נח ע"א שורה יט והכל לצאות צ"ל והכל בידם לעשות. שורה מה כשניים צ"ל כשני'. שורה א למ"ד צ"ל למד. ע"ד שורה לד שיש בו מעשה לוקין צ"ל שאין בו מעשה אין לוקין. שורה מב שאב"מ צ"ל שיב"מ. שורה מה דף ע"ב צ"ל דף ד' ע"ב. דף נט ע"א שורה כ"ד א"ע צ"ל א"א: ע"ג ספר"ח וכו' ונתבאר לעיל ח"א אות כ"ה. ע"ד שורה יז וכין צ"ל וכיון. שורה נה נחר צ"ל יחד. שורה נו פליו י"ל. צ"ל עליו או י"ל. בפידוש צ"ל דחידוש. שורה נז אנסים צ"ל אנשים.

דף ס ע"ב שורה כ ס"ו צ"ל ס"י. ע"ד שורה טו מדרכנן צ"ל מדרבנן. דף סא ע"א שורה כה אסיר צ"ל איסור. שורה כב צ"ס צ"ל ע"ש. שורה כו ע"כ צ"ל א"כ. ע"ד שורה לז שיבדוק וכו' צ"ל שלא יבטל. וכמ"ש לעיל אות ח' גבי קידוש ע"ש וה"כ הרי אמרו חכמים וכו'. דף סב ע"א שורה כב ס"ל צ"ל י"ל. שורה כט סק"ד צ"ל סק"ז. ע"ג שורה יב וראייתו צ"ל וראייתם. שורה כא כדרך צ"ל דשלא כדרך. ע"ד שורה נב היינו המשקה צ"ל היינו שישים במשקה. דף סג ע"א שורה לה פ"ש צ"ל ע"ש. ע"ב שורה יט י"א הפתיק צ"ל י"ח י"ב העתיק. ע"ג שורה ז טמאה צ"ל טמאה זיעתה טמאה. שורה מד לא כלין צ"ל לאוכלין. ע"ד שורה ו מ"ה צ"ל מס'. שורה כח אינן צ"ל אין. שורה מו זאין צ"ל אין. שורה נז ו"ין צ"ל ויין. דף סד ע"א שורה מה קלה צ"ל קנה. ע"ב שורה א דאורייתא צ"ל מדאורייתא. שורה סז ויקפה צ"ל וקיפה. שורה נד וס"ל צ"ל וס"ל. ע"ג שורה סו וליר צ"ל מליר.

דף סה ע"ב שורה כה ממאורייתא צ"ל מדאורייתא. שורה מא ו' צ"ל י'. ע"ג שורה כ או צ"ל זו. שורה לז והא צ"ל הוא. ע"ד שורה כד טעמא ולא צ"ל טעמא ומר קים ליה דבהכי יהיב טעמא ולא. דף סו ע"א שורה כג תי"ד צ"ל תמ"ד. שורה נא ילקח צ"ל ילקט. שורה סא וע"ש צ"ל וע"כ. ע"ב שורה כב כר' צ"ל כ"ר. שורה כו ס"ט אכן צ"ל ס"ט ס"ט אכן. ע"ד שורה כו כתבתי צ"ל כתבתי הג"ד בזה גם מ"ש דע"כ גם הטעם שלהם מותר כבר כתבתי. דף סז ע"א שורה ג אמרינן צ"ל דאמרינן. שורה ד חייב צ"ל חי"ב. שורה לז לו צ"ל לא. שורה מה וכרתו צ"ל יכרתו. ע"ג שורה יג דאסר צ"ל (צ"ל דאמר). שורה לג מחיללה צ"ל מחללים. שורה לז מביא אפילו צ"ל מביא חטאת אפילו. ע"ד שורה כ"ב גם צ"ל בספר. דף סח ע"א שורה יח בה"מ צ"ל במ"מ. שורה ס המקום צ"ל המקור. שורה סא סיים צ"ל סיום. ע"ג שורה י"ד סמ"ג צ"ל סמ"ע. ע"ד שורה יד הרמב"ם צ"ל הרמב"ם ובודאי טעמא דידיה דנמשך אחר לשון הרמב"ם. שורה מח לא ניתן מקרי תיבת ניתן מיותר. שורה סב נעכדה צ"ל נעבדה. דף סט ע"א שורה כט מללינן צ"ל מלינן. שורה נט לינתו צ"ל לינמתו. שורה כד לא היתר צ"ל לו היתר. ע"ד שורה כו על צ"ל על. שורה לד לדעת צ"ל לדעתו. דף ע ע"א שורה נה הוא והפקר כנדר ע"כ גם כאן מועיל צ"ל כנדר ע"כ גם כאן לא מועיל ותיבות הוא והפקר מיותר. ע"ב שורה יח בקדשים צ"ל מקדשים. דף עא ע"א שורה כ ובסי' צ"ל ובס"י. שורה נא להתפל צ"ל להתפלל. שורה נז לתפלות צ"ל ותפלות. ע"ד שורה יב דערבות צ"ל דערבית. שורה יד הב"י צ"ל הב"י לדעת רש"י ואח"כ כ' ומיהו מחילת הצבור לא מהני לבטל הטעם שכ' הב"י. דף עב ע"א שורה ט ישראל צ"ל לישראל. ע"ג שורה ג במ"א צ"ל במ"ע. שורה יד שעשה צ"ל שעשו. ע"ד שורה יג מ"מ מה"ת צ"ל מ"מ מוזהר מה"ת. שורה כח דאם קשה צ"ל דא"כ קשה:

חלק ד

דף עג ע"א שורה יד וכו' צ"ל וכ"ו. שורה טו כאן ובאות כ"ח צ"ל כאן ובאות כ"ו כ' דמומר לע"ז דוקא בדאורייתא ובאות כ"ח. שורה מ והיכי צ"ל והכי. שורה מט פלי צ"ל פל. ע"ב שורה כב וכו' צ"ל וכ"ו. ע"ד שורה יח מותר צ"ל מומר. שורה כד דברים וכן צ"ל דברים אינו חשוד לשאר דברים וכן. שורה מה שלא צ"ל אלא. דף עד ע"א שורה יז אבל לא צ"ל אבל לא במומר להכעיס אפילו למ"ד. שורה כג סק"ג צ"ל ס"ק. שורה מ קנ"ט צ"ל קי"ט. ע"ג שורה ה מ"ע צ"ל מ"ה. שורה יא חילל יוה"כ מומר לכ"ה והמעט מיותר. שורה כ ח"ם צ"ל ד"ם. דף עה ע"א שורה מח ובספר צ"ל ובשאר. שורה כה ד"ג צ"ל דג'. ע"ד שורה י"ב לטעמא צ"ל דטעמא. שורה כב האחד צ"ל כאחד. שורה מח במ"ם. הרמ"א צ"ל כמ"ם. הרמ"ם. שורה ס"א שארן צ"ל שאכן. דף עו ע"א שורה ג רבינו צ"ל רבינא. שורה י אסור לזמן צ"ל אסור אסור לזמן. שורה נא אמרינן צ"ל קאי במסקנא פשיטא דאין לחלק כלל ואפילו לדעת המרדכי שם דהיכי דלא שייך דברי הרב וכו' לא אמרינן ע"ב. שורה סא דכלשון צ"ל דכלשון הזה. ע"ד שורה ל שלא צ"ל שלו. שורה נז שבא צ"ל שהוא. שורה נט דהנך צ"ל בהנך. דף עז ע"א שורה א דברין צ"ל דבריו. שורה לו בסי' צ"ל בס'. שורה סא ד"ה צ"ל ל"ה. ע"ד שורה ו מה"ת צ"ל מה"ב. שורה לט בקירא צ"ל בקורא. שורה מט מ"א צ"ל י"א. דף עח ע"א שורה מ ר"ל צ"ל רק. שורה כ בשאם צ"ל בשחר. שורה נב כח צ"ל כ"ח. ע"ג שורה ס ופסי' שלי"ד צ"ל ועסי' ש"ז סי"ט שהורה הנפסדת התירו לומר כל המציל אינו מפסיד ופסי' של"ד. ע"ד שורה יב ישכאו צ"ל ישכחו. שורה כד נאפה צ"ל נזיפה. שורה מט ממנו צ"ל ממונו. דף עט ע"א שורה יז שממע צ"ל משמע. שורה לא סכ"ג צ"ל סק"ג. שורה נז וכן צ"ל וכאן. ע"ג שורה כח בס"ז צ"ל במ"ז. ע"ד שורה לב אזלינן היכי צ"ל אזלינן בתר רובא היכי. דף פ ע"א שורה ג פ"ד צ"ל ה"ח. ע"ב שורה

מד שא"א צ"ל שע"א. ע"ד שורה לז כתרווייהו צ"ל כתרייהו. שורה לט כרכדיו צ"ל כדבריו. שורה מד דא"כ צ"ל דס"כ. **דף פא** ע"א שורה ו כפזה"י צ"ל מ"ש בטוש"י. שורה מח רבים צ"ל אלא רבים. ע"ג שורה ג נחלקו צ"ל נחלק. ע"ד שורה כב קכ"ג צ"ל קכ"ו. שורה לו ירצה צ"ל יראה. שורה מג דמשמע צ"ל דמשמע.

דף פב ע"א שורה יט ונסתלקו צ"ל ונסתלק. שורה ל כ"א צ"ל כא'. שורה נג הדיין צ"ל הדין. ע"ד שורה ט ומאי צ"ל ומאי קושיא. שורה טו אי אקנע צ"ל או להיפך. שורה לט תמה צ"ל תמהו. **דף פג** ע"א שורה מו ק[illegible] ק"מ. שורה נג ס"ס ולא רוב צ"ל ס"ס ולא חזקה ולא רוב. ע"ב שורה ב ואמ"א צ"ל ועמ"א. ע"ד שורה כו דא"כ צ"ל דע"כ. **דף פד** ע"א שורה ס אחרים צ"ל אחרים אסור להרגו וא"כ היכי דהוחזק למסור ויש חשש שמא ימסור. שורה יב מדאורייתא ובכשא צ"ל מדאורייתא חייב מדאורייתא ובכשא. שורה לב נוהג דין צ"ל נוהג נוהג דין. שורה לג נוהג א'. בכ"מ צ"ל נוהג אינו נוהג א'. בכ"מ. שורה מח פרנסה צ"ל פרוסה. שורה סב ביחיד צ"ל ביחד. ע"ד שורה א לכ"ד צ"ל לבד:

חלק ה

דף פד ע"ד שורה לא כפ"ז צ"ל כא"ז. שורה מה לכאורה צ"ל וכ"מ לכאורה. שורה מו לרוב צ"ל קרוב. **דף פה** ע"א שורה כח הלואה צ"ל הלוה. ע"ד שורה יח בהאו צ"ל בהמתו. שורה מט בס"ד צ"ל בס"ד. שורה ס דמדי צ"ל דמידי. **דף פו** ע"א שורה כג והרא"ש שם ובפ"ק. צ"ל והרא"ש בס וביבמות שם ובפ"ק. ע"ב שורה כג לשאר צ"ל לשער. שורה נג בטחן צ"ל שטחו. ע"ג שורה סו הרשב"א צ"ל הריטב"א. ע"ד שורה כ הרוב צ"ל הס"ס. **דף פז** ע"א שורה ל דף פ"א צ"ל דף פ' ע"א. שורה סא דמיפוסא צ"ל דמיפוסא דמיעוטי. ע"ג שורה יט דע"ז צ"ל דפי"ז. שורה ל אית צ"ל רמיתי. ע"ד שורה ח אדם צ"ל וממילא אדם. שורה יז לספק צ"ל וספק. שורה כד דא"כ צ"ל דע"כ. שורה ל ודאי צ"ל וודאי. שורה מ לעלמן צ"ל לעלמו. **דף פח** ע"א שורה יג הרמב"ם צ"ל הרמב"ן. שורה כט נפלה עלי' צ"ל נפלה ואפילו נפלה עלי'. שורה מו מסניתין דסכין צ"ל מסניתין כריעותא דסכין. שורה ס שהקשו צ"ל שהקשה. ע"ג שורה ז מקומות צ"ל מקואות. שורה כב כ' מיותר. שורה כא תרומה. ובשבת צ"ל העמיד תרומה. ובשבת. שורה ס טומאה צ"ל טמאה. ע"ד שורה ו טומאה ספק צ"ל טומאה והוי ספק טמאה ספק. שורה כז צ"ל צריך לומר צ"ל. **דף פט** ע"א שורה ח דא"כ צ"ל דע"כ. שורה יז מיסבר צ"ל מסבר. שורה לח מהו תיבפי לר' יוסי צ"ל מהו היבפי לר"מ היבפי לר' יוסי. שורה נג וכמ"ש עד לא הוי בשורה כו מיותר. שורה ס אפיל צ"ל אפילו. ע"ב שורה יא ת"ק צ"ל ת"ט. שורה יד אפילו אחד מיותר. ע"ג שורה ח כתב אחד מיותר. שורה סט עיקר מה"ת ויש צ"ל עיקר מה"ת ורבא ס"ל דמון לי"ב מיל הוי מה"ת. שורה לא וספק צ"ל ופסק. ע"ד שורה כא ביום צ"ל בים. שורה מו וכ"מ שהכ"ב צ"ל וכמ"ש הכ"ב. **דף צ** ע"א שורה כו לתוקפו צ"ל לתקוע. ע"ב שורה לד המקח צ"ל הקמח. שורה מא בחזקת פטור צ"ל בחזקת חיוב או בחזקת פטור. ע"ג שורה מא מסמן צ"ל מסמו. שורה סא ותניכה צ"ל ותניכהו. ע"ד שורה ו איסור צ"ל איסירו. שורה ז שייך עליו צ"ל שייך על היום דלא שייך עליו. שורה מו לילה יום צ"ל לילה ספק יום. **דף צא** ע"א שורה ז דידיהו צ"ל דידהו. שורה יט מ"ט צ"ל ס"ט. שורה מא או וכו' עד עוד: שורה מ"ב מיותר. שורה מח הכי צ"ל היכי. ע"ב שורה א בביטולו צ"ל בביטולו. ע"ד שורה ל בכ"א צ"ל בס"א. **דף צב** ע"ב שורה לג מלתה צ"ל מלתא. שורה לט של צ"ל עליו. שורה ס דשולא ע"י צ"ל דשולא כבלה ע"י. ע"ד שורה מה דמתר. למחות מדאורייתא צ"ל דמותר. למחות מהם ערבות ובשלוקח בעלמו בשוגג מחויב להפרישו מדרבנן ובמזיד בשיש בידו למחות מחויב למחות בידו מדאורייתא. שורה כ מני צ"ל מפני. **דף צג** ע"א שורה לה והסבר צ"ל אסבר. ע"ד שורה כו ממחת רובא הוא דרוב אין ברוך אחריו מיותר. שורה מב ואביו ידוע צ"ל ואביו ידועים ואביו ידוע. **דף צד** ע"א שורה כד ק"ו צ"ל כ"ו. שורה כז שונה צ"ל שונתה. ע"ב שורה ב חזקה מחמת צ"ל חזקה אין מכר ובדומה חזקה מחמת. ע"ג שורה ו וזונה לר"ע צ"ל וזונה לר"א הא לר"ע. **דף צה** ע"א שורה יא זה צ"ל וזה. שורה נ בטומאת משא צ"ל בטומאת מדרס אבל בטומאת משא. שורה נג זכאים צ"ל זכים. ע"ג שורה י לר"מ צ"ל לר"י. שורה כ דלא מעשה צ"ל דלא בעינן מעשה. ע"ד שורה לא ולמ"ד צ"ל ומלד'.

דף צו ע"א שורה י"א והיא צ"ל ויהיה. שורה לב בשועות צ"ל בשבועות. שורה נו דהוי צ"ל דהגוי. ע"ד שורה ל מ"ש צ"ל גם מ"ש. שורה ס"ב כפרשה צ"ל בהפרשה. **דף צז** ע"א שורה טז ל"ו צ"ל לו'. שורה כב ועשה אלא צ"ל ועשה וא"כ ה"כ נדר איתיה בשאלה ותדחה מפני עשה אע"ג דאית בה ל"ת ועשה אלא. ע"ב שורה ט' מעלמא צ"ל בעלמא. שורה כו דמלרעת צ"ל דלרעת. ע"ד שורה יב דקא צ"ל דקרא. שורה כא דכלא צ"ל דכללא. **דף צח** ע"ב שורה ט' שלך של צ"ל שלך ספק של. ע"ד שורה א הרשמ"ל צ"ל מהרש"ל. שורה לה אע"ג צ"ל אפ"ג.

דף צט ע"ב שורה ח דהיו צ"ל דהיה. ע"ג שורה לו אמר בנתחדש צ"ל אמר כן דמספק לא אמרינן שנתחדש. שורה כה הר"מ צ"ל הרי. שורה נט התם צ"ל בתם אתיילד. **דף ק** ע"א שורה מט וכיון צ"ל כיון. ע"ג שורה ט' פמ"ש צ"ל עמ"ש. שורה יז מלא צ"ל ועל ח"ש דרבנן לא חייל מלא. ע"ד שורה ו טלל צ"ל טללי. **דף קא** ע"א שורה ד הראשונה צ"ל הראשונה. שורה יט ק"ל צ"ל ק"ו. ע"ב שורה ט זמן צ"ל לזמן. ע"ד שורה ח דהכתוב מקום צ"ל דהכתוב קבע מקום. **דף קב** ע"א שורה נה הנך צ"ל בין הנך. ע"ב שורה ה לילה צ"ל בלילה. ע"ג שורה יב משום צ"ל בתדיר משום. ע"ד שורה ז חייב או אפשר ס"ל כיון דעכ"ם מותר ללאת בלילה מיותר. שורה כ שמבור צ"ל שיעבור. **דף קג** ע"ב שורה לג הרשב"א צ"ל הרמב"ם. שורה לו דכיון צ"ל דכיון. שורה מ מהתם צ"ל דהתם. ע"ג שורה ב כא צ"ל כזו. שורה ג סיבור צ"ל בליבור. שורה כד דאשוע צ"ל דמשום. שורה ל"ט (משום) מיותר. ע"ד שורה מח לו צ"ל לא. שורה כ מ"מ דומה צ"ל מ"מ מלוה איכא מ"מ. **דף קד** ע"א שורה ז עוד בעזה"י שכתבתי צ"ל שכתבתי עוד בעזה"י כאו"ח. שורה יב מלויין צ"ל מלוין. שורה לא דפ"כ צ"ל דא"כ. ע"ד שורה כ ח"א צ"ל פ"א. שורה כא בהג"א צ"ל בהג"ה. **דף קה** ע"א שורה ט ר"א צ"ל ר"ח. שורה טו והס"ך צ"ל וכס"ך. שורה לא מיוסד גם צ"ל מיוסדים. שורה נט דאי הכא נימא צ"ל דאין הכי נמי. ע"ב שורה כב תיקנו צ"ל תיקו. **דף קו** ע"א שורה י"א מותר צ"ל דמותר. ע"ב שורה לה אומרים כס' צ"ל כס' אומרים. ע"ג שורה מז ע"ב צ"ל שכ"ם. ע"ד שורה יח ומבומ"ה צ"ל ומ"ב ומ"ה. שורה כד דלמ"ד צ"ל דלמד. שורה לה ואין צ"ל מ"מ שם איסורן שוה ואין. **דף קח** ע"א שורה מ ואמרן צ"ל אמרינן. שורה מה בא צ"ל ב"ח. ע"ב שורה יג והלל צ"ל והלל. **דף קט** ע"א שורה ה וע"כ צ"ל ומכ"ם. ע"ב שורה נב ספקן ביניהן צ"ל ביניהן ספקן. ע"ג שורה כא ואל. האלף צ"ל וז"ל. הארץ. שורה מב ספקה צ"ל וספקה: ע"ד שורה לג אוגים צ"ל אוגנים. שורה מא אתה צ"ל פתח. **דף קי** ע"ג שורה ה. לר"ש צ"ל ור"ש. שורה יט תרתי צ"ל תרתי. שורה לא ובאיסירין צ"ל באיסורין. שורה לה באיסורין צ"ל ובאיסורין. **דף קיא** ע"א שורה מד משא"כ. אלא ר"ל חזקה צ"ל ר"ל משא"כ. אלא חזקה. **דף קיב** ע"א שורה לט בנסרת צ"ל בנסרה. ע"ג שורה נט צ"ל י"א. ע"ד שורה מ מכשר מיותר. **דף קיג** ע"ב שורה מו השלים צ"ל השלמים. שורה סא בכ"א]. י"ו צ"ל בכב"א]. י"ז: ע"ג שורה יד מד לפנין מיותר. שורה סא מהתו' צ"ל מה"ת. **דף קיד** ע"ב שורה ג אות כ'] צ"ל אות א' כ']· שורה ו ונספק צ"ל ובספק. ע"ג שורה כו במשהו זיעת צ"ל במשהו י"ל זיעת. **דף קטו** ע"ב שורה ח חד וכ"מ מיותר. שורה יט וכא"ה צ"ל וכאו"ח. ע"ג שפ"ז קבלו צ"ל קבלנו. ש"כ (ר"ת) צ"ל [ר"מ]. שכ"ב וטש"י צ"ל ועש"י. שס"ב שיו צ"ל אות ה' ביו"ד. ע"ד ש.י"ז תירולו צ"ל לתירולי **דף קטז** ע"א ש"א לתרץ צ"ל לתירוץ ע"ב ש"ב [מהרי] צ"ל [מהרי"ט]. שכ"ב והנר צ"ל והשאר. ע"ג שמ"ה הולרך צ"ל ולריך. **דף קיז** ע"ב ש"ה האיסור צ"ל האסור. ע"ג שכ"ט הוא צ"ל ההוא. שורה כג דמלוה ולבוש צ"ל ולבוש דמלוה. שכ"ד רע"ט. ודגים. כרמוק צ"ל רל"ט. כדגים. רחוק. ע"ד ש"ג סי' ס"ו צ"ל סי' ס"ג.:

עלם [illegible]


3 1761 07284045 7